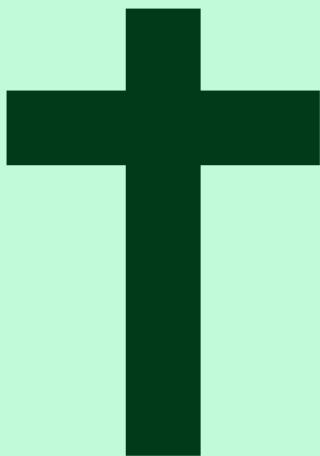

Nauəuə Asim Rəha
Uhgin Nəmtətəiən Vi

The New Testament in the Whitesands language of Tanna
Island, Vanuatu

Nauəuə Asim Rəha Uhgin Nəmtətiən Vi
The New Testament in the Whitesands language of Tanna Island,
Vanuatu
Niutesteman long Nərak, lanwis blong Whitesands Tanna,
Vanuatu

Copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Whitesands

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
913a182a-255f-5344-b6b0-0294ba221e87

Contents

MATIU	1
MAK	76
LUK	121
JON	196
UOK MĪN	258
ROM	325
1 KORĒN	358
2 KORĒN	387
KĀLESİĀ	406
EFĒSİS	420
FİLĪPAI	431
KOLOSI	439
1 TĒSALONAIKĀ	448
2 TĒSALONAIKĀ	455
1 TIMOTI	459
2 TIMOTI	469
TAITĒS	476
FĪLIMON	481
HİPRUS	483
JEMİS	513
1 Pītā	522
2 PĪTĀ	532
1 JON	538
2 JON	547
3 JON	549
JUT	551
NĒHAN-ĒHANIĒN	554

Matiu Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İatəm Matiu Təmätei Nəghatıən əkuəkır rəha nauəuə u Matiu

?Pəh təmətei nauəuə u? Matiu təmətei nauəuə u. In iətəmi tueləf kəti rəha İesu. Nərgin kəti min u Lifal. Matiu in iətəm İsrəl iətəm tatos mənı rəha takis rəha kəpmən rəha Rom. Mətau İesu təmauın lan məmə in otuva rəhan kəti iətəmimi.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Təmätei nauəuə u tatuvən o nətəm İsrəl, mətau təmətei e nəghatıən Kris iətəm təhmen e Bislama rəha nətəmimi min rəfin ikin əha. (Afin-to “Nəghatıən Kris” e tiksınəri.)

?Natigıən təhro lanu nian təmətei? Nauəuə u tatilpin Oltestimin mine Niutestimin mətau-inu in tətəghati tepət e nəghatıən rəha iəni min rəha Uhgın aupən iətəm kəmätei e Oltestimin. Kəməutəhtahnin iətəmi kəti iətəm otuva mosmiəgəh ilah. Kətauin e iətəmi u məmə Kristo, uə Məsaia. E nian rəha İesu, nətəm İsrəl kəmautatig ahgəl kəpmən rəha Rom.

?Təmätei nauəuə u o nak? Matiu təmətei nauəuə u məmə otəni pətigəm vivi məmə İesu in Kristo (Məsaia), iətəmi iətəm Uhgın təməni rəkis məmə otəpanahli=pa məmə otuva mosmiəgəh İsrəl. Matiu təməghati e nəghatıən tepət rəha Uhgın e Oltestimin iətəm iəni min kəmotəghati lan e İesu, kəni mətəgəhun məmə nəghatıən min u kohiet=pa e nəmiəgəhiən rəha İesu. Kəni Matiu tolkeikei məmə nətəmimi okotəhrun məmə İesu in Kig iətəm in ilis e kig min rəfin.

*Tipi İesu Kristo tərəh min
(Luk 3:23-38)*

¹ İlah min u nərgi tipi İesu Kristo tərəh min nəuvein. Kig Tefit in tipin tərəh asoli kəti. Kəni tipin tərəh asoli min kəti u tətaupən in Epraham.

² Epraham in tatə rəha Aisək,

kəni Aisək in tatə rəha Jekəp,

kəni Jekəp in tatə rəha Juta mine pian min,

³ kəni Juta in tatə rəha Peres mine Serə, rəhalau məmə u Temar,

kəni Peres in tatə rəha Hesron,

kəni Hesron in tatə rəha Ram,

⁴ kəni Ram in tatə rəha Aminatap,

kəni Aminatap in tatə rəha Nason,

kəni Nason in tatə rəha Salmon,

⁵ kəni Salmon in tatə rəha Poas u rəhan məmə Rehap,

kəni Poas in tatə rəha Opet u rəhan u məmə Rut,

kəni Opet in tatə rəha Jese,

⁶ kəni Jese in tatə rəha Kig Tefit.

Kəni Kig Tefit in tatə rəha Solomən u rəhan məmə in pətan rəha Uraiaə aupən,

⁷ kəni Solomən in tatə rəha Rehopom,

kəni Rehopom in tatə rəha Apia

kəni Apia in tatə rəha Asa,

⁸ kəni Asa in tatə rəha Jehosəfat,

- kəni Jehosəfat in tatə rəha Jehorəm,
 kəni Jehorəm in kəha tərəh rəha Usaia,
⁹ kəni Usaia in tatə rəha Jotəm,
 kəni Jotəm in tatə rəha Ahas,
 kəni Ahas in tatə rəha Hesikaia,
¹⁰ kəni Hesikaia in tatə Mənase,
 kəni Mənase in tatə rəha Amon,
 kəni Amon in tatə rəha Josaia,
¹¹ kəni Josaia in tatə rəha Jekonaia mine pian min, kəni uərisig
 lan, tikiimir min rəha nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotəmki ilah
 məhuvən Papilon məmə ilah okəhuva slef min rəhalah.
¹² Kəni inu nərgi kəha min iətəm tətətuəuin e nian nəuaniləuis min rəha
 Isrel kəməhuvən Papilon.
 Jekonaia in tatə rəha Sealtiel,
 kəni Sealtiel in kəha rəha Serupapel,
¹³ kəni Serupapel in tatə rəha Apiut,
 kəni Apiut in tatə rəha Eliakim,
 kəni Eliakim in tatə rəha Asor,
¹⁴ kəni Asor in tatə rəha Satok,
 kəni Satok in tatə rəha Akim,
 kəni Akim in tatə rəha Eliut,
¹⁵ kəni Eliut, in tatə rəha Eleasar,
 kəni Eleasar in tatə rəha Matən,
 kəni Matən in tatə rəha Jekəp,
¹⁶ kəni Jekəp in tatə rəha Josip u iərman rəha Meri.
 Kəni Meri təmələs Iesu, kəni kətauin lan məmə Kristo iətəm Uhgīn
 təməni məmə otahli=pa.
¹⁷ Tətətuəuin e Epraham mətəuarus=pən Kig Tefit, kəha tərəh min
 əmə u nəuvein kəmətēi rəkis nərgilah, ilah fotin. Kəni tətətuəuin min e
 Kig Tefit mətəuarus=pən nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən Papilon,
 kəha tərəh min ilah rəfin fotin. Kəni tətətuəuin min e nəuaniləuis min
 rəha Isrel kəməhuvən Papilon mətəuarus=pən Kristo iətəm Uhgīn təməni
 məmə otahli=pa, kəha tərəh min ilah rəfin fotin.

Nairiən rəha Iesu Kristo
(Luk 2:1-7)

- ¹⁸ Inu nanusiən təuvir rəha nairiən rəha Iesu Kristo.
 Məmə rəha Iesu, nərgin u Meri, kinəni rəkis məmə okos rəhan kətim
 kan məmə otitəu=pən suah kəti, nərgin u Josip. Mətəu e nian kəsiauva
 əhanəhiən muatig pəti kətiəh, kəni Josip təsuvən əhanəhiən meruh, mətəu
 Narmin Rəha Uhgīn tinol məmə Meri, iəpəou tinatig rəkis lan. ¹⁹ Kəni
 rəhan iəuəhli Josip in iətəmi əhruahru, kəni tətəlig lan məmə otəpəh
 Meri, mətəu in tətəlkəikēiən məmə otol Meri taulis, kəni nikin təhti məmə
 otəsəni pətigəmiən kəm nətəmini.
²⁰ Mətəu nian nikin tətəmtəhti məmə in otol nətəligiən əha, kəni agelo
 kəti rəha Iərmənig tuva ohni e nəməhlairiən mənə=pən kəm in məmə,
 “Josip, mipi Tefit tərəh. Onəsəginian məmə onəkit Meri məmə in rəham
 pətan, mətəu-inu suakəku əha tətətig lan, in təmsipən əmə e Narmin Rəha
 Uhgīn. ²¹ Kəni in otələs nətin kəti iərman, kəni onəkəuin e nərgin məmə
 Iesu* mətəu-inu in otosmiəgəh rəhan min nətəmini e noliən tərəh min

1:11 2King 22–24; 2Kron 36:10; Jer 27:20 **1:12** Esra 3:2 **1:18** Luk 1:27,35 * **1:21** Nərgin
 u Iesu, nipətin tətəni məmə, “Iərmənig tətəsmiəgəh”

rəhalah.” ²² Natimnati min rəfin əha kəməhuva motol əmə nıpəhriənən e nəghatiən rəha İərmənig iətəm rəhan kəti iəni təməni aupən ikin məmə, ²³ “Pətan mitə kəti iətəm iərman təsuvən əhanəhiən ohni, otəpəh məuig, kəni məpanələs nətin kəti iərman, kəni okauin e nərgin məmə İmaniuəl,” inu nıpətin tani məmə, “Uhgın tətətig kitah min.”

²⁴ Kəni nian Josip təmair, kəni təmitəu=pən əmə nəghatiən rəha agelo rəha İərmənig. Kəni təmuvən mit Meri muva e rəhan lahuənu məmə rəhan pətan, ²⁵ mətəu in təməsuvən əhanəhiən meh matuvən mətəuarus=pən Meri tələs nətin iərman. Kəni Josip təmauin e nərgin məmə İesu.

2

Nətəmi asoli kəmotəsal e İesu

¹ İesu təmair əpəha nıtəni Jutiə e taun Petlehem e nian Kig Herot Asoli in təmətərmənig lan. Kəni uərisig lan, nətəmi asoli min nəuvein kəmotəsi pari isəu məhuva Jerusiləm. Koteinatig vivi e nəniən nıpəti məhau min. Kəni məhuva motətapuəh məmə, ² “?Suakəku u in iə, iətəm təmair məmə in kig rəha nətəm İsrəl? İəmotəh rəhan məhau təməri əpəha pari, kəni iəkəhuva məmə iəkotəfən nisiaiən kəm in.”

³ Nian Kig Herot Asoli təmətəu nəghatiən əha, ilah nətəm Jerusiləm nıkilah rəfin təmərah.* ⁴ Kəni tuhapumin pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou rəha nəfakiən rəha nətəm İsrəl, kəni mətapuəh o lah məmə, “?Kristo iətəm Uhgın təməni rəkis məmə otahli=pa, in otair iə?” ⁵ Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “In otair əpəha taun Petlehem e nıtəni rəha Jutiə. Mətəu-inu iəni kəti rəha Uhgın aupən, təmətei tol lanu lan məmə, ⁶ †Tk Petlehem əpəha e nıtəni Juta,† ko kəsəniən məmə ik nati əpnəpən e nətəmi asoli min əpəha ikin Juta, mətəu-inu iətəmi asoli kəti otsipən lam, kəni in otəteh vivi rəhak min nətəm İsrəl təhmen=pən e iətəmi tətəsal vivi o rəhan min sipsip min.”

⁷ Kəni Kig Herot Asoli təmauin e nətəmi min u koteinatig vivi e nəniən nıpəti məhau min kəhuva tuhapumin oneuən ilah, mətapuəh o lah məmə məhau əha təməri əhruahru e nian nak, kəni kəmotəni=pən nian rəha məhau kəm in. ⁸ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən Petlehem motəsal vivi e suakəku. Nian onəkoteruh, kəni nəkotos nəghatiən lan məhuva məmə iəu min iəkuvən məfən min nisiaiən kəm in.”

⁹⁻¹⁰ Nian kəmotətəu nəghatiən əha, kəmohtiet məhuvən, kəni motəh məhau əpələ iətəm kəmotəh əpəha pari, kəni nıkilah təmagiən təmagiən ohni. Kəni məhau u təmaupən e lah muvən məhtul əhruahru əha suakəku əpələ tətəpili ikin. ¹¹ Kəni kəməhuvən əha imə, motəh suakəku ilau rəhan məmə Meri. Kəni kəmotəsiəulün mautəfən nisiaiən kəm suakəku əha. Kəni kəmotiəlgı nautə e rəhalah kətim min iətəm nəhmtiləh tiəkis, motəfən kəm in. Kəmotəfən aiən u kol toraip-oraip, mine nati kəti min iətəm

1:21 Luk 1:31; 2:21 **1:23** Aes 7:14 **1:25** Luk 2:21 **2:2** Nam 24:17 * **2:3** Herot nıkin təmauit məgin mətəu təmətəu məmə kig kəti min tinair. Kəhrun nəniən məmə “niki Jerusiləm rəfin təmauit,” nıpətin u məmə nətəmi asoli min rəha Herot kəmotəgin. Uə mətə nətəmi min rəfin nəuvein kəmotəhrun məmə nəmə kig kəti min təri, kəni okəkeikei kol nəluəginian kəti kəm nətəm Rom, mətəu-inu Rom in təmətərmənig e İsrəl e nian əha. † **2:6** Aupən ikin, nətəmi rəha İsrəl kəmotətig e profens tətə, kəni nıtəni Juta in təhmen e profens kəti rəha İsrəl. Mətəu kəməhuva slef min rəha Asiria minəhuvən ikin əha, kəni uərisig lan, kəməhuva slef min rəha Papilon məhuvən məutətig ikin. Nian nətəm İsrəl kəmohtəlgı=pa İsrəl, mətəu kəməhuvən ikin kətiəh əmə, iuəkır o Jerusiləm. Kətauin ikin əha məmə Jutiə. **2:6** Maeka 5:2; Jon 7:42

nəmiəvin təuvir nian kuan e nigəm, nərgin u frankinsens, mine fomat iətam nəmiəvin təuvir, nərgin u mir.

¹² Kəni Uhgın təməniəhu ilah e nəməhlairiən məmə okəsohtəlig-pəniən o Kig Herot Asoli. Kəni inəha ilah kəmotəuvlək e Kig Herot məhuvən=pən e suaru pisin məutəhuvən imalah ikin.

Josip mine Meri kəmuos Iesu mihlagim mihluvən Ijip

¹³ Nian nətəm koteinatig vivi min u kəməhiet rəkis minautəhuvən, kəni agelo kəti rəha Uhgın təmuva miet pətigəm o Josip e nəməhlairiən mətəni=pən kəm in məmə, “Əhtul uəhai, mələs suakəku ilau rəhan məmə, onəklagim mihluvən əpəha Ijip. Kəni onəklətig əha ikin mīlətuərus=pən iəu əmə iəkəni=pinə min kəm ik məmə onəklitəlig=pa min, mətəu-inu otəsuvəhiən, Kig Herot Asoli otəsəl e suakəku u məmə otəhamu.”

¹⁴ Kəni əmeiko e nian əmə əha lapin, Josip təməhtul mələs suakəku ilau rəhan məmə mihlagim mihluvən əpəha Ijip. ¹⁵ Kəni kəməhlatig e nitəni əha mīlətuərus Kig Herot Asoli timis. Nati u tinuva məmə otol nīpəhriənən e nəghatiən iətam İərməniğ təməni rəkis əupən e nəghatiən rəha iəni kəti tətəni lanu lan məmə, “İəmauin e nətik iərman məmə otiet rəkis Ijip.”

Soldiə min rəha Kig Herot Asoli kəmotəhamu nəpəou min nəman

¹⁶ Kəni e nian Kig Herot Asoli təməhrun məmə nətəm koteinatig vivi e məhau min kəməsotoliən nəuiən motəuvlək e suaru pisin motəgim, kəni nikin təməhmə pik agin. Kəni in təməhli=pən rəhan min soldiə min məmə okəhuvən Petlehem mine ikin min rəfin titəlau lan, məmə okotəsəl e nəpəou min nəman rəhalah nu təsapirəkisiən nu keiu, kəni okotəhamu rəfin ilah. In təmētəpin nu keiu lanəha mətəu-inu nikin təməhti məmə nian əhruahru əha iətam nətəm koteinatig kəmotəh məhau lan.

¹⁷ Natimnati min u təmol nəghatiən u tuva mol nīpəhriənən lan iətam iəni Jerimaie təməni rəkis əupən ikin məmə, ¹⁸ “Nətəm Ramə kəmotətəu pətan kəti tətəsək mətəsək mətəu-inu tətətəu tərəh agin. Pətan əha in Reijel, in tətəsək o nenətin min. Kəni məsolkeikeiən məmə iətəmi kəti otuva məghati məfəri min rəhan nətəligiən mətəu-inu nenətin min kinohmis rəfin.”†

Josip mine Meri mine suakəku kəmhliet Ijip mihlitəligpən Nasərit

¹⁹ Uərisig e nian Kig Herot Asoli təmimis, mətəu Josip mine Meri mine suakəku kəhlatig əhanəh əpəha Ijip, kəni agelo kəti rəha Uhgın təmuva o Josip e nəməhlairiən kəti mətəni=pən kəm in məmə, ²⁰ “Josip. Əhtul mələs suakəku mine rəhan məmə kəni mihlitəlig=pən e nitəni İsrəl, mətəu-inu nətəmi min u kəmotolkeikei məmə okotəhamu suakəku, ilah kinohmis rəkis.” ²¹ Kəni Josip təməhtul mələs suakəku əha mine rəhan məmə, kəni mihlitəlig=pən min e nitəni əha İsrəl.

²² Mətəu nian Josip təmətəu məmə Akeleas təmos nimei rəhan tatə Kig Herot Asoli mətərməniğ e Jutiə, kəni in təməgin e nitəlig-pəniən Jutiə. Kəni Uhgın təməghati kəm Josip e nəməhlairiən kəti min məmə in otəsuvəniən Jutiə, kəni təmiet muvən ikin pisin e nitəni asoli Kaləli. ²³ Kəni kəmhluvən məhlatig e nitəni əha Kaləli e taun u Nasərit. Nati u tinuva məmə otol nəghatiən rəha iəni min rəha Uhgın əupən otuva mol nīpəhriənən. İlah kəmotəni=pən məmə, “Okotəni məmə in iətam Nasərit.”

2:11 Sam 72:10-15; Aes 60:6 **2:15** Hos 11:1 **2:18** Jer 31:15 † **2:18** E fes u, nərgin u Reijel, tətəhtul o məmə min rəfin rəha İsrəl. **2:23** Aes 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45

3

Jon Bəptais təmanus pətigəm nəghatiən rəha Uhgîn
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9,15-17; Jon 1:19-28)

¹ Nu min nəuvein tinuva minuvən rəkis, kəni Jon Bəptais təmiet pətigəm, kəni mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgîn əpəha Jutiə ikin təpiə-məpiə ikin, ² mətəni məmə, “Otəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni məhuvən o Uhgîn, mətəu-inu, nian iətəm Uhgîn otarmənig e nətəmimi rəfin tinuva iuəkir.” ³ Jon Bəptais u, iətəm Aiseə, iəni rəha Uhgîn aupən, təmətəghati lan məmə, “Suah kəti tətəuin əpəha təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘Itəmah, otol əpenə-penə e suaru rəha İərmənig, kəni motol rəhan suaru təhruahru.’ ”*

⁴ Jon tatuvən e napən iətəm kəmol e nimeime i nati miəgəh kəti kətəni məmə kəmə, kəni rəhan kətəti kəmol e nilosi kau, kəni nigin nauəniən, tatun pitu mine nəhu sukəpak.† ⁵ Kəni nətəmimi tepət kəmotəsipən Jerusiləm, mine ikin min e nitəni Jutiə, mine ikin min iuəkir o nəhu əha Jotən, kəməhuva məmə okoteruh Jon. ⁶ Kəni kəmotəni pətigəm rəhalah noliən tərəh min, kəni in təmol bəptais e lah e nəhu əha Jotən.

⁷ Mətəu nian Jon təmafu məmə Farəsi min mine Satusi min tepət kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “! İtəmah nəkotəhmen e təgəluə min! Rəhatəmah noliən tekəu-ekəu. Nikitəmah təsəhtian məmə, nəmə nautol əmə bəptais u, kəni onəkotəgim rəkis e nəlpiniən mine niəməha rəha Uhgîn iətəm otuva. !Kəpə! ⁸ Otol natimnati iətəm kəutəgəhun məmə nəmotəlali e nətəligiən rəhatəmah, motəpəh pəhriən noliən tərəh min, kəni məhuvən o Uhgîn.

⁹ “Kəni sotəni aruiən kəm təmah e nəfəriən məmə itəmah nəkotəhruahru əmə mətəu-inu itəmah nəuaniləuis min rəha Eprəham. !Kəpə! Inu nati əpnapin əmə. İətəni kəm təmah məmə nati əpnapin kəpiəl min əmə, mətəu Uhgîn təhrun nəuhliniən ilah kəhuva nəuaniləuis min rəha Eprəham.‡ ¹⁰ Mətəu-inu rəueiu mine, Uhgîn tinəhtul maru rəkis məmə otəuahli nig iətəm təsəuəiən e nəuan iətəm təuvir. Kəni in otəuahli=pən nig iətəm əpəha e nəukətin mərəki=pən lan e nigəm.

¹¹ “Rəueiu, iatol bəptais e təmah e nəhu mətəu-inu, itəmah nəmotəuhlin rəhatəmah nətəligiən e noliən tərəh min rəhatəmah. Mətəu iətəmimi kəti otuva iətəm rəhan nəsanəniən mine nəpətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agin, iəsəhmen-pəniən məmə iəkos rəhan put təhmen e iol əhruiən. Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmah e Narmin Rəha Uhgîn mine nigəm. ¹² In tətəhtul maru o nakiliən noliən rəha nətəmimi məmə otəuəri nətəmimi, təhmen=pən e iətəmi tətəsum mətəuəri rəkis nəua wit təuvir

3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:3** Nipətin rəha nəghatiən u məmə, “Nian iətəmi asoli kəti tuva, itəmah nəkotəluə əhruahru suaru mine motol vivi. Mine itəmah motol əpenə-penə natimnati rəfin. Kəni təhmen əmə, itəmah nəkotəkeikəi motəluə əhruahru nətəligiən rəhatəmah kəni motol əpenə-penə nikitəmah məmə nian İərmənig otuva, mətəu itəmah ninotol əpenə-penə rəkis o nətəuiən in mine nuərisigian lan.”

3:3 Aes 40:3 † **3:4** Jon tatuvən e napən iətəm təhmen e rəha iəni Elaijə tamətuən lan aupən. (2King 1:8, Sek 13:4). Nətam İsrəl, nikilah təmətəhti məmə Elaijə otitəlig=pa min e nəhue niftəni nian kəti min məmə otol əpenə-penə nətəmimi o nuvaiən rəha Kristo (Mal 4:5-6). Uərisig, İesu təməni əpu vivi məmə Jon in iəni kəti təhmen e Elaijə iətəm niki nətəmimi tətəhti məmə otuva min. (Mat 11:14; 17:10-13) **3:4** 2King 1:8 **3:7** Mat 12:34;

23:33 ‡ **3:9** Nətam İsrəl, nikilah təhti məmə in nati asoli məmə ilah nəuaniləuis pəhriən rəha İsrəl, mətəu nati asoli e nəhmti Uhgîn məmə nətəmimi okotəkeikəi motəuhlin motəlali e rəhalah nətəligiən kəni motol nəuiən. **3:9** Jon 8:33,39; Rom 4:12 **3:10** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11** Jon 1:26-27,33; Uək 1:5

mine nilosi wit təräh. Tatos nəua wit təuvir matuvən lahuənu. Mətəu tətəraki=pən e nilosi wit təräh e nigəm asoli iətəm tatuəu naunun tika.”[§]

Jon təmol bəptais e Iesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kəni Iesu təmiet e nitəni Kaləli muva e nəhu Jotən məmə Jon otol bəptais lan. ¹⁴ Mətəu Jon tətəniəhu əskasik in məni=pən məmə, “Təhruahru əmə məmə ik onəkol bəptais lak. ?Təhro nətuva məmə iəkol bəptais lam?” ¹⁵ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kəpə. Pəh otol lan u rəueiu. E noliən əha, kilau okuol nati kəti iətəm Uhgın tolkeikei.” Kəni Jon təmegəhan lan.

¹⁶ Kəni Jon təmol bəptais e Iesu, kəni rəueiu agin Iesu təməri e nəhu, kəni əmeiko negəu e neai təməuag, kəni təmeruh Narmin Rəha Uhgın təmeiuaui=pa təhmen e mak, kəni məharəg-pəri lan. ¹⁷ Kəni nəuia Uhgın təmsipəri e neai mətəni məmə, “Inu nətik keikei iətəm iəkolkeikei pik, kəni niki tagiən pik ohni.”

4

Setən təməfən-əfən kəm Iesu
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Kəni Narmin Rəha Uhgın təməghati=pən e niki Iesu məmə in otuvən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin məmə Setən otəfən-əfən kəm in. Kəni Iesu təmuvən ikin. ² Kəni Iesu təməpəh nauəniən o nian fote, e nərauiə mine lapin, kəni uərisig lan nəumis təmus pik. ³ Kəni Setən təmuva minatəfən-əfən kəm Iesu məni=pən kəm in məmə, “Nəmə ik Nəti Uhgın, əni=pən kəm kəpiel min pəh kotəuhlin ilah məhuva motol pıret lan.”

⁴ Mətəu Iesu təmuhalpın nəghatıən rəha Setən məmə, “Kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Nətəmiimi ko kəsotəmiəghıən e nauəniən əmə, mətəu okotatig e nəghatıən min rəfin iətəm tatsipən o Uhgın.’ ”

⁵ Kəni Setən təmit Iesu mian əpəha Jerusiləm, e nəhue nimə əpəha ilis agin e Nimə Rəha Uhgın, ⁶ kəni məni=pən kəm Iesu məmə, “Nəmə ik Nəti Uhgın, iuvig pətigəm, mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Uhgın otəni=pən kəm rəhan nagelo min məmə okotəsal vivi lam, kəni motələs ik əpə ilis e nəhlmilah məmə nəsoriniən nəhlkəm nəuətin e kəpiel.’ ”

⁷ Kəni Iesu təmuhalpın nəghatıən rəha Setən məmə, “Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min məmə, ‘Ko nəsəfən-əfəniən kəm rəhatəmah İərməniğ Uhgın matol məmə in tətatig itəmah min, uə kəpə.’ ”

⁸ Kəni Setən təmit min Iesu mian əpəha ilis e nitəuət asoli, kəni məgətun in e nitənimtəni min rəfin, mine nepətiən rəhalah, mine natimnati təuvir agin min rəfin iətəm kəutatig lan, ⁹ kəni təməni=pən kəm Iesu məmə, “Natimnati min rəfin min əha, iəkəfinə kəm ik məmə onətərməniğ e lah, nəmə nəkasiəulin=pa kəni məfaki=pa kəm iəu.”

¹⁰ Kəni Iesu təmuhalpın rəhan nəghatıən məmə, “İaməəkis muvən isəu, Setən! Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Onəkotəfaki əmə kəm rəhatəmah İərməniğ Uhgın, kəni in əmə, onəuol əmə rəhan nətəliğin.’ ”

§ 3:12 Nipəti nəghatıən u məmə Uhgın otəuəri nətəmiimi. Nətəmiimi u kəutəhatətə e Iesu okəhuvən e negəu e neai, mətəu nətəmiimi u kəsotəhatətəiən, otəraki=pən e nigəm asoli, inəha “hell.” **3:16** Jon 1:32 **3:17** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 **4:1** Hip 2:18; 4:15 **4:2** Eks 34:28 **4:4** Dut 8:3; Kol 1:16-17 **4:6** Sam 91:11-12 **4:7** Dut 6:16 **4:10** Dut 6:13

¹¹ Kəni Setən təmagim məpəh İesu, kəni nagelo min kəməhuva motasirulan.

İesu təmətuəuin mətəni pətigəm nəghatən rəha Uhgın e nitəni Kaləli
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Kəni e nian əha, kəmaskəlīm Jon Bəptais kləfən e kaləpus. Kəni nian İesu təmətəu nəghatən lan, kəni in təmiet muvən e taun Nasərit e nitəni Kaləli. ¹³ Kəni ko uərisig, təməpəh natigien Nasərit, kəni miet muvən əpəha ləuəhtəni e taun kəti, nərgin u Kapeniəm, iuəkir o nəhu Lek Kaləli, kəni mətatig ikin əha e nitəni asoli rəha nəuaniləuis min rəha Sepulun mine Naptali əpən. ¹⁴ Təmuvən ikin əha məmə nəghatən rəha iəni Aiseə otuva mol nıpəhriənien lan iətəm təməni əpən məmə, ¹⁵ “Niftəni rəha nəuaniləuis rəha Sepulun, mine niftəni rəha nəuaniləuis rəha Naptali tətəməhli e suaru tatuvən e nəhu Lek Kaləli, nəven=pən e nəhu Jotən. Inu nitəni asoli Kaləli, ima Nanihluə min. ¹⁶ Nətəmi ikin kəmotatig e napinəpuən, mətəu kəmoteruh nəhagəhagian asoli kəti. Kəni tinatian, kəni nəhagəhagian asoli təmasıəgəpin ilah nətəm kəmotatig e napinəpuən rəha nımisiən u tətəhtərain ilah nian rəfin.”

¹⁷ Kəni mətuəuin e nian əha, İesu təmətəni pətigəm nəghatən rəha Uhgın mətəni məmə, “Otəuhlin itəmah e rəhatəmah nolien tərəh min, kəni mohtəlig=pən o Uhgın, mətəu-inu Narməniğin Rəha Uhgın tinatuvə iuəkir.”

İesu təmauin e nətəmimi kuvət məmə okotohtəpən in
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ İesu təmətəliuək e nıkəli nəhu Lek Kaləli, kəni meruh suah mil keiu ilau pian, Antiru mine Saimon, u nərgin kəti min u Pitə. İlau kətuatu e net e nəhu Lek Kaləli mətəu-inu ilau iətəmmi mil rəha niuvien nəmu min. ¹⁹ Kəni təməni=pən kəm lau məmə, “İəuva, muiətu=pa iəu, miəuva rəhak iətəmmi mil, kəni iəu iəkol itəlau nəkiəuva iətəmmi mil rəha niuvien nətəmmi məmə okəhuva rəhak min nətəmmi.” ²⁰ Kəni rəueiu agin, ilau kəmuəpəh rəhalau net, kəni muiətu=pən.

²¹ Kəni İesu təməliuək muvən nəuan nəuətin min, kəni meruh suah mil keiu min ilau pian, nərgilau u Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil. Kətuəharəg e nıpəgnəua bot ilahal rəhalau tatə mətuəhli vivi rəhalau min net. Kəni İesu təmauin e lau məmə okiəuva miəuərisig lan. ²² Kəni rəueiu agin, ilau kəmuəhtul muəpəh bot mine tatə rəhalau, kəni miətu=pən İesu.

İesu təməgəgun nətəmmi kəni matol vivi nətəmmi
e nımisiən
(Luk 6:17-19)

²³ Kəni İesu təməliuək ikin min rəfin e nitəni Kaləli, mətəgəgun nətəmmi əpəha e nımə min rəha nuhapuminiən, kəni mətəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın kəm nətəmmi, kəni matol vivi nətəmmi nətəm kəutohmis e nımisiən rəfin, mine nətəmmi nətəm nıpətəlah tərəh o nımisiən rəfin. ²⁴ Kəni nanusiən e İesu təmətəlau rəfin e profens ikin Siria, kəni nətəmmi kəmosos nətəmmi rəfin nətəm kəutohmis məhuva o İesu, rəhalah nımisiən tol min lanu: nəuvein kəutohmis, nəuvein nıpətəlah tətəhmə, nəuvein narmin tərəh tətətig e lah, nəuvein kəutos nımisiən rəha mənig mətauit, kəni nəuvein nıpətəlah nəuətin təmimis. Mətəu

Iesu tæmol vivi ilah, ²⁵ Kæni nimanin nætæmimi kæmohiet e ikin min ræfin. Mohiet e nitæni Kalæli, mine ikin Tekapolis, mine Jerusilæm æpæha Jutiæ, mine ikin pisin min næuvein æpæha Jutiæ, mine ikin min næven=pæn e næhu Jotæn kæni ilah ræfin kæmæhuarisig e Iesu.

5

Æpæha ilis e nitæuæt, Iesu tæmægætun ræhan nætæmimi nætæm kautæhuærisig lan.

¹ Nian Iesu tæmeruh nimanin nætæmimi nætæm kæutohtæu=pæn in, kæni in tæmuvæn æpæha ilis e nitæuæt, kæni mætæharæg, kæni ræhan nætæmimi nætæm kautæhuærisig lan, ilah kæmæhuva. ² Kæni minætæuæin mætægætun ilah.

Nætæmimi nætæm kæutatig e næuviræn pæhriæn

Iesu tæmæni mæmæ,

³ “Nækutatig e næuviræn pæhriæn nian nautosiahu itæmah, mæutæni e nikitæmah mæmæ næutæhtul=pæn æmæ e Uhgin. In næuviræn pæhriæn mætæu-inu, itæmah nætæmimi ræha Uhgin, kæni in tætermænig e tæmah.

⁴ Nækutatig e næuviræn pæhriæn nian næutasæk kæni nikitæmah tætahmæ.* In næuviræn pæhriæn mætæu-inu, Uhgin otosiahu nikitæmah.

⁵ Nækutatig e næuviræn pæhriæn nian næsotæfæri aruiæn itæmah. In næuviræn pæhriæn mætæu-inu, o nian kæti Uhgin otæfinæ næhue niftæni kæm tæmah u ræhan min.

⁶ Nækutatig e næuviræn pæhriæn nian nækotelkeikei pik e nikitæmah ræfin agin mæmæ næmiægæhian ræhatæmah otæhruahru e næhmti Uhgin. In næuviræn pæhriæn mætæu-inu, Uhgin otol itæmah nækotæhruahru.

⁷ Nækutatig e næuviræn pæhriæn nian nækotasækæhruin nætæmimi. In næuviræn pæhriæn mætæu-inu, Uhgin otasækæhruin itæmah.

⁸ Nækutatig e næuviræn pæhriæn nian nikitæmah tæhruahru mæuvir. In næuviræn pæhriæn mætæu-inu, onækoteruh Uhgin.

⁹ Nækutatig e næuviræn pæhriæn nian itæmah nætæmimi ræha nælæhuiæn næmælinuæn. In næuviræn pæhriæn mætæu-inu, okauin e tæmah mæmæ nenæti Uhgin.

¹⁰ Nækutatig e næuviræn pæhriæn nian nautol natimnati iætæm kotæhruahru e næhmti Uhgin, kæni nætæmimi kautol tærah kæm tæmah ohni. In næuviræn pæhriæn mætæu-inu, itæmah nætæmimi ræha Uhgin, kæni in tætermænig e tæmah.

¹¹ “Nækutatig e næuviræn pæhriæn nian nætæmimi kautol natimnati min tærah kæm tæmah mætæu-inu itæmah nætæmimi ræhak, inæha kæutæni rah itæmah, kæni mæutærakin itæmah, kæni mæuteiuæ e tæmah mæutæni næghatien tærah min mæutærakin itæmah lan. ¹² Nipæhriænien, nætæmimi kæmautol nolien æhmen min æmæ kæm iæni min aupæn ikin iætæm ilah kautol kæm tæmah. Kæni otagiæn pik, mætæu-inu nætæouiæn asoli ræhatæmah tætatig æpah e negæu e neai.

Sol mine næhagæhagiæn

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

4:24 Mak 6:55 **4:25** Mak 3:7-8 **5:3** Aes 57:15 * **5:4** Iesu tæænien æhruahru u ikinu mæmæ iætæmi kæti tæmhro nikin tahmæ. Næmæ tæhro nikin tætahmæ o nolien tærah ræhan, uæ kæmæ tæhro nikin tætahmæ mætæu-inu iætæmi kæti tæmimis, uæ næmæ tæhro in nati kæti min. **5:4** Aes 61:2-3; Næh 7:17 **5:5** Sam 37:11 **5:6** Aes 55:1-2 **5:10** 1Pitæ 3:14 **5:11** 1Pitæ 4:14 **5:12** 2Kron 36:16; Uæk 7:52

13 “Itamah näkotähmen e sol o nätemimi räfin e nähue niftäni.† Mätäu nämä rahan nätehian tinika, otähro muva mätähian min? !Təsəuvir minian o nati kəti min! Okəraki lan, kəni nätemimi okotaliuek lan.‡

14 “Itamah nəhagəhagian rəha nätemimi e nähue niftäni. Taun iätəm kəmol əpəha ilis e nitàuət, ko təsəhluagian. 15 Kəni iätəmimi kəti tikə məmə otasiəpən e lait, kəni masuəpəpim lan e bəkit. Kəpə, nian tasiəpən e lait, kəni in otəkeikei maharu-pəri ilis, ikin lait tətəharəg ikin məmə lait otasiəgəpin räfin nīpəgnəua nimə o nätemimi räfin. 16 Kəni e noliən əhmen min əmə, otol rəhatəmah lait e nəmiəgəhian rəhatəmah tasiə məmə nätemimi okoteruh uək təuvir min iätəm itəmah nautol, kəni ilah okotəfəri nərgi tatə Uhgīn iätəm tətətig e negəu e neai.”

Lou rəha Mosi

17 Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Məta nikitəmah təhti məmə iəmuva məmə iəkərəkin Lou iätəm Uhgīn təməfən kəm Mosi mine iəni min aupən. !Kəpə! Iəməsuvaian məmə iəkərəkin ilah, mətəu iəmuva məmə iəkol nīpəti nəghatīən pəhriən min əha okəhuva motol nīpəhriənian. 18 Pəhriən, iatəni kəm təmah məmə nian niftəni mine neai kətuatig, kəni Lou, in min otətətig. Kəni ko nati kəti otəsikiəlan lan, nati əpnəpin in letə əkəku agin, kəni Lou otəhtul matol uək mətəuərus=pa nəghatīən min räfin rəha Lou kəhuva motol nīpəhriənian lan. 19 Kəni, o nati əha inəha, iətəmi kəti iätəm təpəh Lou mətəgətuən nätemimi min məmə ilah min okotəpəh, nati əpnəpin in Lou kəti ləhtəni agin, kəni okotəuin e iətəmi əha məmə in ləhtəni agin e Narməniagian Rəha Uhgīn. Mətəu iətəmi kəti iätəm tatol Lou min əha, mətəgətuən nätemimi lan, kəni okotəuin e iətəmi əha məmə in ilis agin e Narməniagian Rəha Uhgīn. 20 Iatəni lanəha kəm təmah mətəu-inu, rəhatəmah noliən otəkeikei məhruahru vivi agin e nəhmti Uhgīn, tapirəkis noliən min rəha Farəsi min mine nəgətuən min rəha Lou nətəm nikilah əmə təhti məmə kotəhruahru vivi. Nəmə rəham noliən təsəhruahru vivian lanəha lan, kəni ko nəsuəvəniən matig əhgəl Narməniagian Rəha Uhgīn.”

Nəniən rəha Iesu o noliən niəməha (Luk 12:57-59)

21 Kəni Iesu təməni min məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatīən iätəm nəgətuən min kəmotəni kəm kəha min rəhatəmah aupən. Ilah kəmotəni məmə, ‘Sotohamuiən itəmi,’ kəni ‘Iätəmimi iätəm təmohamu iətəmi, otəkeikei məhtul e nəhmti kot mos nalpinian.’ 22 Mətəu iəu iətəni kəm təmah məmə,§ nəmə iətəmi kəti niəməha tatol əmə o nati kəti pian təmol, kəni təhruahru məmə iətəmi əha iätəm niəməha təmol, otəhtul e nəhmti kot. Kəni nəmə iətəmi kəti tətəni rah pian, kəni təhruahru məmə in otəhtul e nəhmti kaunsil asoli. Kəni nəmə iətəmi kəti təuiakən e iətəmi

† 5:13 Sol tatol nauəniən tətehian vivi, kəni məsərahian. Təuvir məmə noliən rəhatah otətasiru e nätemimi məmə ilah kəhuva nätemimi nətəm kotəhruahru. Mətəu tərəh okəmə noliən rəhatah tatiuvi=pən nätemimi e noliən tərəh. ‡ 5:13 Kitah kotəhmen e nīpəti nien nian kəkiəh kəni kauərin nati lan, nätemimi kotun motətəu təuvir. Mətəu nəmə noliən rəhatah tatiuvi=pən nätemimi e noliən tərəh, kəni kitah kotəhmen əmə nīpat e nien ko kəsoliən nati kəti min lan. Təuvir əmə məmə kəraki lan.

5:14 Jon 8:12; 9:5 5:15 Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 5:16 Efəs 5:8-9; 1Pitə 2:12 5:17 Rom 3:31 5:18 Luk 16:17; 21:33 5:19 Jem 2:10 5:21 Eks 20:13; Dut 5:17 § 5:22 Iesu təməsəniən məmə Lou tərəh. Mətəu in tətəni pətigəm lou iätəm təuvir pik, kəni matek niki nätemimi.

kəti, * kəni təhruahru məmə iətəmi təməni nəghatian əha otuvən e nigəm asoli.

²³ “Kəni o nati əha inəha, nəmə nian natuvən e oltə e Nimə Rəha Uhgin məmə onəkəfən nati kəm Uhgin, mətəu ikin əha, nikim tinəhti piam iətəm tatol niəməha kəm ik o nati kəti nəmol lan təsəhmenian, ²⁴ əpəh pipim rəham nati əha, kəni muvən meruh piam muələhu əhruahru nətəligian rəhatəlau, muəpəh nolian tikimər, miəuva matuol kətiəh, kəni uərisig nəpanitəlig muvən məfən nati kəti rəham kəm Uhgin e oltə əpəha e Nimə Rəha Uhgin.

²⁵ “Kəni nəmə nəmol nati kəti təsəhmenian e iətəmini kəti, kəni iətəmi u tolkeikei məmə otələs ik nəkian e kot, təuvir məmə nəkuvən uəhai əmə, nian nəsian əhanəhian e kot, kəni muələhu əhruahru pipim nipəgnəmtin rəhatəlau. Nəmə nəkəpəh, iətəmini u otləfən ik e nəhlmi iətəm tətakil nəghatian, kəni iətəm tətakil nəghatian otləfən ik e nəhlmi polis, kəni polis otləfən ik e kaləpus. ²⁶ Nipəhriənian iətəni kəm təmah məmə, nəmə tol lanəha, ko nəsietian e kaləpus mətəuərus nəkəkeikei mətəou e məni rəfin agin o nalpinian rəham.”

Iətəmini iətəm tətəkləh e pətan

²⁷ Kəni Iesu tətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatian u məmə, ‘Itəmah nətəm nəmotol rəkis marit, nəsotəkləhian e nipətan pisin min.’ ²⁸ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə nian suah kəti iətəm tinol rəkis marit tateruh pətan pisin kəti matolkeikei məmə otəkləh lan, kəni in tinol rəkis təfagə tərəh e nikin, təhmen əmə məmə in tinəkləh pəhriən lan. ²⁹ Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkələs rəkis mərəki lan. Təməuvir məmə nipətim nəuvetin tikə, tapirəkis agin nəmə nipətim rəfin okərəki=pən e nigəm asoli u naunun tikə. ³⁰ Kəni nəmə nəhlməm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkətahtuv rəkis mərəki lan. Təməuvir məmə nipətim nəuvetin tikə, tapirəkis agin məmə nipətim rəfin okərəki=pən lan e nigəm asoli u naunun tikə.”†

Iətəmini iətəm tətəpəh rəhan pətan

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatian u məmə, ‘Iətəmini iətəm otəpəh rəhan pətan, in otəkeikei məfən nauəuə kəti kəm in iətəm tətəgəhun məmə in tinəpəh.’ ³² Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, nəmə iərman kəti iətəm təmol marit tatol tifos mətəpəh rəhan pətan, mətəu pətan u təsapilən ilau suah pisin kəti, kəni rəhan iərman tatol təfagə tərəh. Kəni nəmə pətan əha tatitəu=pən suah pisin, kəni pətan əha tatol təfagə, mətəu nəmkəpəpənian rəha iərman rəhan əupən. Kəni suah u iətəm tatit pətan əha, in min tatol təfagə.”

Nonauvil min

* **5:22** Nəghatian u “təuiakən e iətəmi kəti,” tətəghati e nəghatian min təhmen e “Ik iərmiş,” uə “Ik ialməli,” uə “Rəhm-kapə tikə,” uə “Ik nəti iərmiş.” **5:22** 1Jon 3:15 **5:23** Mak 11:25; 1Jon 4:20-21; Hos 6:6; Aes 1:10-17; 1Saml 15:22 **5:27** Eks 20:14; Dut 5:18 **5:29** Mat 18:9; Mak 9:47

† **5:30** Inu nəghatian əuhlin iətəm tətəgəhun məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhian rəhatah nolian tərəh min. Təhmen əmə məmə kəutətahtuv rəkis nolian tərəh min. Mətəu Iesu təsolkeikeian məmə okotərekin nipətitah, mətəu tolkeikei məmə kəutəliuək e nolian əhruahru, kəni molkeikei məmə nikitah kəutəhruahru. **5:30** Mat 18:8; Mak 9:43 **5:31** Dut 24:1-4; Mak 10:4

³³ Kəni Iesu təməni min məmə, “Nəmotətəu rəkis nəghatiən kəti min iətəm nəğətun min kəmotəni kəm rəhatah kəha min aupən məmə, ‘Nəsotatgəhliən nonauvil min rəhatəmah iətəm nəmotos, mətəu nəkotəkeiki motol nati nak nəmotos nonauvil lan kəm Uhgın məmə nəkotol.’ ³⁴ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, sotos əməiən nonauvil e nati kəti məmə otol rəhatəmah nəghatiən təskasik. Sotosiən nonauvil e negəu e neai mətəu inu ikin əha Uhgın tətarmənig lan, kəni noliən əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. ³⁵ Kəni sotosiən nonauvil e nəhue niftəni mətəu-inu ikin əha Uhgın tətarmənig lan, kəni noliən əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. Kəni sotosiən nonauvil e Jerusiləm mətəu-inu ikin əha in taun rəha Uhgın, u in Kig asoli ikin, kəni noliən əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. ³⁶ Kəni sotosiən nonauvil e rəhn-kəpə təmah, mətəu-inu rəhatəmah nəsanənian tikə lan. Nəkotəruu nəuhliniən nəuanutəmah kətiəh əmə tuva məruən uə mapin. Uhgın əmə tətarmənig e natimnati e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Kəni noliən əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. ³⁷ Mətəu nian rəfin onəkotəni əmə niphəriənian, nati kəti min tikə. Kəni nəmə rəhatəmah nətəligiən e nati kəti in ‘əuəh,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘əuəh.’ Kəni nəmə rəhatəmah nətəligiən e nati kəti in ‘kəpə,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘kəpə.’ Nəghatiən min iətəm kotəpirəkis ‘əuəh’ uə ‘kəpə,’ kəutsipən e Setən.”

Nəlpiniən

(Luk 6:29-30)

³⁸ Kəni Iesu təmətəkeiki mətəni məmə, “Nəmotətəu rəkis nəghatiən kəti məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tərəkın nəhmtəm kəti, kəni nətəmi okotərəkin min nəhmtin kəti. Kəni nəmə iətəmi kəti tərəkın nəhluvn kəti, kəni nətəmi okotərəkin min nəhluvn kəti.’ ³⁹ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, nəsalpiniən nərahian iətəm iətəmi kəti təmol kəm ik. Nəmə iətəmi kəti tahi ik mem nıkapım maru, kəni nəkəkeiki malelin=pən min nıkapım məuil pəh tem min. ⁴⁰ Kəni nəmə iətəmi kəti tələs ik nəkian e kot, kəni mətəkeiki ohnik məmə nəkəfən rəham sot əkəku kəm in məmə otol vivi rəhatəlau nərahian, kəni nəkəkeiki məfən min rəham sot asoli. ⁴¹ Kəni nəmə soldia kəti rəha nətəm Rom tətəkeiki ohnik məmə nəkələs rəhan kətim muvən kilomitə kətiəh, mətəu ik nəkəkeiki mələs min muvən kilomitə kəti min tol keiu. ⁴² Nəmə iətəmi kəti tətəasia ohnik, kəni ik nəkəkeiki məfən kəm in. Kəni nəmə iətəmi kəti tolkeiki məmə in otos rəham nati kəti muvən konu mos mitəlig min muva, kəni nəsənian məmə nəkəpəh. Nəkəkeiki məfən.”

Noliən rəha nolkeikiən tikimır min

(Luk 6:27-28,32-36)

⁴³ Kəni Iesu təməni min məmə, “Nəmotətəu rəkis məmə, ‘Onəkotolkeiki nətəmi min u iuəkir o təmah, kəni mətəməki e tikimır min rəhatəmah.’ ⁴⁴ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə onəkotolkeiki rəhatəmah tikimır min, kəni mətəfəki o nətəmi min u nətəm kəutol nərahian kəm təmah, ⁴⁵ kəni noliən əha otəğətun məmə itəmah nenəti Uhgın rəhatəmah iətəm tətətig ilis e negəu e neai. Kəni otol lanəha mətəu-inu rəhatəmah Uhgın tatol mitigar tətəsiəgəpin nətəmi nətəm kotəuvir mine nətəmi nətəm kotərah, kəni in mətəhli=pa nuhən kəm nətəmi min u nətəm

5:33 1Kor 7:10-11 5:33 Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21 5:34 Aes 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12

5:35 Sam 48:2; Aes 66:1 5:38 Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21 5:43 Lev 19:18 5:44 Eks 23:4-5; Luk 23:34; Uək 7:60; Rom 12:14,20

rəhalah nəmiəgəhiən təhruahru, mine nətəmimi min u nətəm rəhalah nəmiəgəhiən təsəhruahruən.

⁴⁶ “?Nəmə nəkotalkeikei əmə nətəmimi min u nətəm kotalkeikei itəmah, kəni nikitəmah təhti məmə Uhgīn otətəu itəmah o noliən kəti iətəm təuvir? !Kəpə! !Nətəmimi min u nətəm kautos məni rəha takis, iətəm kətəni məmə nətəmimi ilah kotərəh, ilah min kotalkeikei ilah min!

⁴⁷ “? Kəni nəmə nəkotos əmə itəmah min nəuvein məutəghati kəm lah min, mətəu təhro? ?Nikitəmah təhti məmə nautol nati kəti iətəm təuvir tapirəkis nətəmimi əpnəpin? Kəpə. Nətəmimi min nətəm kəsotəhruən Uhgīn, ilah min kautol lanəha. ⁴⁸ Tol lanəha, itəmah nenəti Uhgīn nəkotəkeikei motol noliən iətəm in təuvir məhruahru nian rəfin, təhmen=pən əmə məmə rəhatəmah Tatə Uhgīn in tatol.”

6

Noliən min iətəm təuvir kəm Uhgīn

¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Sotoliən məmə nəkotal noliən təuvir min məmə nətəmimi okoteruh itəmah ohni. Nəmə nəkotal məmə nətəmimi okoteh, kəni Uhgīn əpəha e negəu e neai otəsətəouiən itəmah ohni.

Noliən iətəm təuvir o nəfəniən kəm nanrah min

² “Tol lanəha, nəmə nəkotəfən nati kəti kəm nanrah min məmə nəkotasiru e lah, nəsotahliən təui lan məmə nətəmimi okotəhruən. Inu təhmen e noliən rəha nəfəki eiua min. Nian ilah kotasiru e nanrah min, rəhalah noluək min kəutəni pətigəm e nimə rəha nuhapuminiən mine ihluə e suaru asoli. Kautol lanəha məmə nətəmimi okotisiəi ilah. Nipəhriənən iətəni kəm təmah məmə, ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisiaiən rəha nətəmimi. ³ Mətəu itəmah, nəmə nəkotəfən nati kəti kəm nanrah min məmə nəkotasiru e lah, nəkotəkeikei motol məmə nətəmimi okəsoteruhiən, nati əpnəpin rəhatəmah min nətəmimi. ⁴ Otol lanəha məmə nətəmimi okotəruu rəhatəmah noliən təuvir min, kəni rəhatəmah Tatə iətəm tateruh rəhatəmah noliən təuvir min nati əpnəpin nətəmimi kəsoteruhiən, in otətəu itəmah o noliən min əha.”

Noliən rəha nəfəkiən (Luk 11:2-4)

⁵ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Nian nəkotəghati kəm Uhgīn e nəfəkiən, kəni sotoliən e noliən rəha nəfəki eiua min. Nətəmimi min əha, ilah kotalkeikei məmə okotəhtul əpəha e nimə rəha nuhapuminiən, mine ihluə e suaru asoli, kəni motəfəki məmə nətəmimi okotəfu motətəu ilah. Nipəhriənən iətəni kəm təmah məmə ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisiaiən rəha nətəmimi. ⁶ Mətəu nian nəkotəghati kəm Uhgīn e nəfəkiən, nəkəhuvən əpəha e nipəgnəua nimə rəhatəmah, kəni motəhtipəsīg, kəni motəfəki kəm Uhgīn iətəm tətətig ikin əha iətəm nətəmimi kəsoteruhiən itəmah. Kəni rəhatəmah Tatə iətəm tətəh rəhatəmah noliən oneuən min, in otətəu itəmah o rəhatəmah noliən təuvir min.

⁷ “Kəni nian nəkotəghati kəm Uhgīn e nəfəkiən, sotoriaruniən nəghatiən min tepət pik u nipətin tikə, təhmen e nətəm kotəruu Uhgīn. Nikiilah təhti məmə rəhalah uhgīn min okotətəu ilah o nəghatiən min tepət iətəm kəutəfəki məutəni. ⁸ Sotoliən məmə ilah mine, mətəu-inu uərisīg

nəkotətapuəh ohni, mətəu rəhatəmah Tatə Uhgin tinəhrun rəkis nati nak iətəm nəkotolkeikei.

⁹ “Kəni tol min lanəha, nian nəkotəghati kəm Uhgin e nəfakiən, kəni nəkotəfaki lanu lan:

‘Tatə rəhatimah iətəm nətatig e negəu e neai, pəh nətəmimi kotisiai ik.

¹⁰ Pəh narməngiən rəham tuva, kəni pəh nati iətəm ik nəkolkeikei in otuva mol nīpəhriənian lan u ikinu e nəhue niftəni, təhmen=pən əmə mə inko ilis e negəu e neai.

¹¹ Əfa-to nauəniən kəm timah təhmen o nian rəueiu.

¹² Kəni alu məsalpinian, noliən tərəh min rəhatimah, təhmen=pən əmə məmə itimah iəsotalpinian motalu lan kəni məsotaskəlim əskasikiən e nikitimah noliən tərəh min rəha nətəmimi nətəm kautol nərahian kəm timah.

¹³ Kəni segəhanian e timah iəkəhuvən ima nəfeifeiən, mətə oikətakeikei motol noliən tərəh. Mətəu os rəkis itamah e nəhlmi Setən.’

¹⁴ “Nəmə itamah nəkotalu e noliən tərəh min rəha nətəmimi iətəm kautol e təmah məsotaskəlim iəkisiən e nikitəmah məsotalpinian, kəni rəhatəmah Tatə Uhgin e negəu e neai, in otalu məsalpinian rəhatəmah noliən tərəh min. ¹⁵ Mətəu nəmə itamah nəsotaluiən, motaskəlim iəkis e nikitəmah noliən tərəh min rəha nətəmimi iətəm kautol e təmah, motalpin, kəni ko rəhatəmah Tatə Uhgin otəsaliuən kəni malpin noliən tərəh min rəhatəmah.”

Noliən rəha natuakəmiən

¹⁶ Kəni Iesu təmətəni min məmə, “Nian nəkotətuakəm motəpəh nauəniən motəfaki kəm Uhgin, sotoliən nəhmtitəmah təpəou təhmen=pən e nəfaki eiue min. Ilah kautol nəhmtilah tol pisin, məmə nətəmimi okoteruh ilah məmə nəumis tinus ilah, kəni nətəmimi okotisiai ilah. Nīpəhriənian iətəni kəm təmah məmə ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisaiən rəha nətəmimi. ¹⁷ Mətəu nian nəkotətuakəm motəpəh nauəniən məutəfaki kəm Uhgin, onəkoteikuas e nəhmtitəmah, kəni motol məmə okeruh məmə nəkotəuvir. ¹⁸ Nautol lanəha məmə nətəmimi okəsoteruhian məmə nəutətuakəm məutəpəh nauəniən məutəfaki kəm Uhgin. Kəni rəhatəmah Tatə iətəm tateruh rəhatəmah noliən oneuən min, in otəpəou itamah o rəhatəmah noliən təuvir min.”

Nati təuvir əpəha

e negəu e neai

(Luk 11:34-36)

¹⁹ Kəni Iesu təmətəni min məmə, “Təsəuviriən məmə nəkotəriarun rəhatəmah natimnati təuvir min e nəhue niftəni u məmə rəhatəmah nautə otepət, mətəu-inu e nəhue niftəni u, uvni min kotəhrun noarehreian, kəni namrəian təhrun nərəkinian natimnati min əha, kəni nakləh min kotəhrun nəhapuiən nimə məhuvən imə motakləh e rəhatəmah natimnati. ²⁰ Mətəu təuvir məmə nəkotəriarun rəhatəmah natimnati təuvir min əpəha e negəu e neai. Ikin əha uvni min kəsotoarehreian, kəni namrəian ko təsərəkinian natimnati min əha, kəni nakləh min ko kəsotakləhian lan. ²¹ Nəukəti nətəligiən u məmə onəsotaluiən lan məmə, ikin pəhruvən rəhatəmah natimnati təuvir min kəutəmähli ikin, mətəu nian rəfin nikitəmah otəkeikei mətəhti natimnati min əha ikin əha.

²² “Nəhmtəm in təhmen e lait iətəm tətəfinə nəhəgəhəgiən kəm nīpətim. Nəmə nəhmtəm mil kuəuvir, təhmen əmə məmə nīpətim təriauəh e

nəhagəhagian. ²³ Mətau nəmə nəhmtəm mil kuərah, təhmen əmə məmə nīpətim in təriaueh e napinəpuian. !Kəni nəmə nəhagəhagian e nīpətim in napinəpuian əmə, təhmen əmə məmə ik nətatig e napinəpuian asoli agin!*

²⁴ “İətəmini tikh iətəm təhrun nuvaien in slef rəha iətəmi asoli keiu. Nəmə in tətalkut məmə otol lanəha, kəni otolkeikei kəti mol nəuian, kəni məməki e kəti məsolian nəuian. Ko nəsolian slef rəha Uhgın mine məni e nian kətiəh əmə.”

*Təsəuvirən məmə
nəkotətəlig pik
(Luk 12:22-31)*

²⁵ Kəni İesu təməni məmə, “Kəni o natimnati min əha, iəu iətəni kəm təmah məmə, təsəuvirən məmə nəkotətəlig pik e rəhatəmah nəmiəghian məmə onəkotun nak, kəni motəmnim nak. Kəni təsəuvirən məmə nəkotətəlig pik e nīpətitəmah məmə onəkotos iə rəhatəmah napən. ? Nəukəti nəmiəghian rəhatəmah tətəmiəgh əmə e nauənian, uə kəpə? Kəpə. ?Kəni nati nak in nati asoli o nīpətitəmah? ?Napən, uə kəpə? Kəpə. ²⁶ Oteruh-to məni min iətəm kəutiuvig məutan. İlah kəsotasumiən, kəni məsotəuləkiən, kəni ilah kəsotələhu vivien nauənian e nīpəgnəua nīmə, mətau Tətə rəhatəmah e negəu e neai, in tətəfən nauənian kəm lah. ?Kəni e nəhmtin, nikitəmah təhti məmə in tolkeikei pik itəmah tapirəkis məni min? !Əuəh! ²⁷ ?Nikitəmah təhti məmə rəhatəmah nətəlig pikien təhrun nolien rəhatəmah nəmiəghian tətəməh? !Kəpə! Nolien rəha nətəlig pikien təsəfinəian əuə kətiəh min e rəhatəmah nəmiəghian.

²⁸ “?Kəni təhro nikitəmah tətəhti pik napən onəkəhuvən lan? Nikitəmah təhti-to nəugi nigı min iətəm kauteviə əpnəpin əmə. İlah kəsotol pikien uək o nəhlian rəhalah napən. ²⁹ Mətau iəkəni kəm təmah məmə əupən Kig Solomən, in iətəmini rəhan nautə tepət, kəni rəhan napən iətəm tatuvən lan, ilah kotəuvir motəpirəkis. Mətau nəugi nigı əpnəpin min kotəuvir tapirəkis agin rəhan napən. ³⁰ Uhgın təmol nimanuvehli əpnəpin əmə təuvir pik e nəugi nigı min əha. Mətau nimanuvehli əha in rəha nian kətiəh əmə, kəni oləuig kuan e nigəm. ?Kəni nəmə Uhgın tatol vivi nimanuvehli əha, kəni nikitəmah təhti məmə Uhgın otəfinə napən iətəm nəkotəkeikei məhuvən lan? !Əuəh! In otol lanəha. !Ei, rəhatəmah nəhatətəian in təkəku agin!

³¹ “Tol lanəha, təsəuvirən məmə itəmah nəkotətəlig pik məmə, “İəkotun nak?” uə “İəkotəmnim nak?” uə “İəkotos iə napən məhuvən lan?” ³² Sotətəlig pikien. Nətəmini nətəm kotəruru Uhgın, ilah kəutətəlig pik e natimnati iətəm tol lanəha. Mətau itəmah nənəti Uhgın min, kəni rəhatəmah Tətə əpəha e negəu e neai, in təhrun məmə nəkotəkeikei motos natimnati min əha. ³³ Mətau pəh onəkotol Narməniğin Rəha Uhgın, mine nəmiəghian əhruəhru iətəm Uhgın tolkeikei, iləu okuəhtul əupən e nəmiəghian rəhatəmah. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgın otəfinə min natimnati min əha kəm təmah o natığın. ³⁴ Tol lanəha, təsəuvirən məmə nəkotətəlig pik e natimnati iətəm onəkotəkeikei motos oləuig, mətau-inu natimnati min rəha oləuig, ilah rəha oləuig. Nərahian rəha nian kətiəh, in tinəhmen rəkis rəha nian kətiəh.

* **6:23** Nipətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” tənı məmə, ik iətəmi kəti iətəm nikim tagien o nasiruiən e nətəmini e rəham məni. Kəni nipətin kəti min rəha “nəhmtəm mil kuərah” tənı məmə, ik iəvərəs kəti. **6:25** Fil 4:6; 1Tim 6:6-8; 1Pitə 5:7 **6:26** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 **6:29** 1King 10:4-7; 2Kron 9:3-6 **6:32** Mat 6:8 **6:33** 1King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

7

*Sotakilian nolian rəha iətəmi kəti min
(Luk 6:37-38,41-42)*

¹ Nəmə nəutakil rah nətəmini, kəni Uhgın otələhu nəghatən rəha nalpinən rəhatəmah. ² Tol lanəha mətəu-inu, nəghatən əskasik iətəm nəutəni məmə iətəmi kəti in iətəmi tərəh, kəni Uhgın otitəu=pən əmə o nəniən rəhatəmah nolian tərəh min. Nəmə nəkotakil iətəmini e nolian iətəm təhruahru, kəni Uhgın otakil itəmah e nolian iətəm təhruahru. Mətəu nəmə nəkotakil rah nətəmini e nolian əskasik, kəni Uhgın otakil itəmah e nolian əhmen min əmə. ³ ?Təhro nəutəni nipispisi nig iətəm tətətig e nəhmti piatəmah min, mətəu itəmah nəsoteruhian nig asoli iətəm tətətig e nəhmtitəmah? ⁴ ?Kəni təhro nəutəni məmə, 'Ei piak, pəh iəkəs rəkis nipispisi nig e nəhmtəm,' mətəu nəsoteruhian nig asoli e nəhmtitəmah? ⁵ !Itəmah nəfaki eiə min! Otaupən, motos rəkis nig asoli e nəhmtitəmah, kəni nəkotəhrun neruh vivian noh rəkisən nipispisi nig iətəm tətətig e nəhmti piatəmah min.

⁶ "Sotəfəniən natimnati rəha Uhgın kəm kuri min, kəni sotərazi-pəniən natimnati təuvir min kəm pikəh min. * Okəmə nəkotol lanəha, kəni pikəh min okotaliəuk lan kəni motəlali motus itəmah."

*Nolian əhruahru
o nətapuəhiən e nati kəti
o Uhgın*

(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kəni İesu təmətəkeiki mətəni məmə, "İəkəni kəm təmah məmə, otətapuə=pən kəm Uhgın o natimnati, kəni in otəfinə kəm təmah. Kəni otəsal lan kəni onəkoteruh. Kəni otəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o təmah. ⁸ İəkəni lanu mətəu-inu nətəmini rəfin nətəm kəutətapuəh, ilah okotos. Kəni nətəmini min u nətəm kəutəsal, ilah okoteruh. Kəni nətəmini min u kəutəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o lah.

⁹ "Itəmah pəh, nian nətin tətəpuəh o pıret, mətəu in tətəfən kəpiel? ! Kəpə! ¹⁰ ?Uə, nian in tətəpuəh e nəmu, mətəu in tətəfən sineik? !Kəpə! ¹¹ Nati əpnəpin itəmah nətəmini nəkotərah, mətəu nəutəfən natimnati təuvir min kəm nənətitəmah min. !Mətəu Tatə Uhgın e negəu e neai, nolian rəhan in təuvir pik məpirəkis agin nolian rəhatəmah, kəni nipəhriənian, in otəfən natimnati təuvir min kəm nətəmini min u ilah kəutətapuəh ohni!

¹² "Kəni tol lanəha, otol təuvir kəm nətəmini rəfin e nolian min rəfin iətəm nəkotolkeiki məmə nətəmini okotol kəm təmah. Inu nipəti Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, mine nəukəti nəghatən iətəm təməfən kəm iəni min aupən."

*Suaru keiu
(Luk 13:24)*

¹³ İesu təməni min məmə, "Itəmah onəkotəkeiki məhuvən=pən e ket iətəm təkəku, mətəu-inu ket iətəm iahgin mine suaru iətəm timətig əmə tatuvən o nərəkinian, kəni nətəmini tətəp kəutəhuvən=pən e ket əha. ¹⁴ Mətəu ket iətəm təkəku, mine suaru iətəm tiəkis tatuvən o nəmiəghian, kəni nətəmini nəuan nəuvein əmə okoteruh kəni motohtəu=pən."

7:1 Rom 2:1; 1Kor 4:5; Jem 4:11-12 **7:2** Mak 4:24 * **7:6** Nəghatən Kris əhruahru tətəni məmə, "sotərazi-pəniən rəhatəmah pəral kəm pikəh min." Pəral u, in kəpiel kəti iətəm nəhmtin tiəkis. Təmsipən e niki kəuvin kəti. Kəmə təhro, "kuri" mine "pikəh" kətuəpsen=pən nətəm kotərah.
7:7 Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 **7:8** Jon 15:7; Jem 4:3; 1Jon 3:22 **7:11** Jem 1:17
7:12 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10

*Nigi ilau nəuan**(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Autətəu vivi itəmah o iəni eiua min. Ilah kəutəhuva məutəghati mətig e noliən əpəou təhmen e sipsip, mətəu əpəha imə e nikilah, ilah kotəhmen e kuri arpın. ¹⁶ Kəni e nəmiəgəhiən rəhalah, nəkotəruh nəuan, kəni nəkotəhrun nak tətətig e nikilah. Nətəmini ko kəsəhuvəniən motəhli nəua krep e niləuis arfu, uə nəua fik e təliluə. ¹⁷ Tol min lanu, nigi iətam təuvir tətəuə e nəuan iətam təuvir, mətəu nigi iətam tərəh tətəuə e nəuan iətam tərəh. ¹⁸ Kəni nigi iətam təuvir ko təsəuəiən e nəuan iətam tərəh, kəni nigi iətam tərəh, ko təsəuəiən e nəuan iətam təuvir. ¹⁹ Nigi min rəfin iətam kəsotəuəiən e nəualah iətam təuvir, okətei rəkis ilah, kəraki=pən e lah e nigəm. ²⁰ Tol lanəha, e nəmiəgəhiən rəha iəni eiua min əha, onəkoteruh nəua lah, kəni nəkotəhrun nak tətətig e nikilah.

²¹ “Səniəmə nətəmini rəfin nətəm kəutəuin lak məutəni məmə, ‘İərməniğ, İərməniğ,’ nətəm ilah kotəhrun nuvəniən motətig aghəl Nərməniğəni Rəha Ughin, mətəu ilah min əmə u, nətəm kəutol nəuia rəhak Tətə iətam tətətig e negəu e neai. ²² E nian Ughin otakil nətəmini rəfin, nətəmini tēpət okotəni=pən kəm in məmə, ‘İərməniğ, İərməniğ! ? Təhro? ? Nəkəhrun uə kəpə məmə, itimah iəməutəni pətigəm nəghatiən rəham iətam nəməfa kəm timah, kəni motəhgi pətigəm nərmən tərəh min e nərgəm, kəni məutol natimnati apispis min e nərgəm?’ ²³ Kəni oikəni=pən əhruahru kəm lah məmə, ‘Aupən iəkəruu, kəni rəueiu min iəkəruu itəmah. Itəmah səniəmə rəhak min nətəmini. ! Əhuvən isəu ohniəu, itəmah nətəm nəutol noliən tərəh!’”

*Iətamimi keiu kəmuol nimə**(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kəni Iesu təmol naunun e rəhan nəghatiən məmə, “Nəmə itəmah u nətəm nəmotətəu nəghatiən min u rəhak məutol, kəni onəkotəhmen e iətamimi iətam teinatig, təmuvləkin rəhan nimə təskasik, mel pos min kəuteiuaiu məhuvən isəu məğərain tiəkis.† ²⁵ Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruah taiu, kəni nimətagi asoli talifu moh nimə. Mətəu nimə təsəmeiən mətəu-inu təmuvləkin rəhan nimə təskasik. ²⁶ Nəmə itəmah u nətəm nəmotətəu nəghatiən min u rəhak kəni məsotoliən, kəni onəkotəhmen e iətamimi iətam təsətəlig vivien e noliən natimnati, kəni in ialməli, təməseliən rəhan pos min kəhuvən əpəha isəu, maharu rəkis əmə əpə ilis, kəni rəhan nimə təsəskasikiən.‡ ²⁷ Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruah taiu, kəni nimətagi asoli talifu moh nimə. Kəni nimə təməmei. E nian təməmei, kəni mərəh agin.”

Nəghatiən rəha Iesu, nəsanəniən tətətig lan

²⁸ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən rəhan, kəni nətəmini nərmilah təmiuvig pik ohni, ²⁹ mətəu-inu nian tətəgətuən, səniəmə təhmen e rəhalah nəgətuən min rəha Lou, mətəu rəhan nəghatiən təfigəm, nəpətiən əha ikin.

7:15 Mat 24:24; Uək 20:29; 2Pitə 2:1 **7:16** Kəl 5:19-22; Jem 3:12 **7:19** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 **7:20** Mat 12:33 **7:21** Luk 6:46; Jem 1:25 **7:23** Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2Tim 2:19 † **7:24** Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e kəpiel.” E nian əha ilah kəməutol rəhalah nimə min e kəpiel, mine nəukəti nimə okəkeikei kol təskasik e kəpiel. Nəmə məsotoliən lanəha, nimə təsəskasikiən kəni təhrun nəmeiən. ‡ **7:26** Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e nipəkil əmə.”
7:29 Mak 1:22; Luk 4:32

8

Iesu tæmol vivi iætæmi kæti tæmos nimisiæn u leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Nian Iesu tæmeiuaiu=pa e niætæuæt, nætæmimi tepæt kæmohtæu=pæn. ² Kæni suah kæti nimisiæn u leprosi * tæmol tæmuva ohni, masiæulîn=pæn o Iesu, kæni mæni mæmæ, “Iærmænig, næmæ nækolkeikei, kæni nækæhrun nol vivian iæu kæni mafæl rækis namikmikiæn lak.”

³ Kæni Iesu tæmuahru e næhlmin mælæhu=pæn lan, mæni mæmæ, “Æuæh. Iækolkeikei. !Æuvir-tæ!” Kæni ræueiu agin min, nimisiæn u leprosi tæmike lan. ⁴ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Sæni pætigæmiæn natimnati min u kæm nætæmimi, mætæu uvæn æmæ meruh pris kæti pæh in teruh mæmæ nipætîm tinæuvir lankonu lan, kæni æfæn kæm in nati u iætæm Lou ræha Mosis tæmæni o iætæmi kæti iætæm ræhan leprosi tinikæ, kæni nætæmimi okotæhrun mæmæ nipæhriænian ninæuvir, kæni ræham namikmikiæn tinikæ.”

Næhatætæian ræha iætæmi asoli kæti ræha soldia min
(Luk 7:1-10)

⁵ Kæni Iesu tæmuvæn miet pætigæm æpæha e taun Kapeniæm, kæni iætæmi asoli kæti ræha soldia min ræha nætæm Rom tæmuva meruh Iesu, kæni mætæsæk=pæn ohni mætæni mæmæ, ⁶ “Iærmænig, ræhak ioluæk tatimis, kæni mætæpili æpæha e nimæ ræhak, nipætîn ræfin tæmimis, kæni tætætæu tærah pik.”

⁷ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Oiakuvnæ mol in tæuvir min.”

⁸ Kæni iætæmi asoli ræha soldia min tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Iærmænig, iæu iætæmi kæti iætæm iææhruahruian, kæni iææhmenian mæmæ ik onækuva e ræhak nipægnæua nimæ. Æni æmæ næghatien kæti, kæni iækæhrun mæmæ in otætæu tæuvir min. ⁹ Iækæhrun mæmæ ik natos narmænigian mæmæ nimisiæn otækeikei mol næuiam. Iækæhrun mætæu-inu iæu min, ræhak nætæmi asoli min kæutarmænig lak, kæni iatol næuialah. Kæni soldia min næuvein æha ikin nætæm iæu iætarmænig e lah. Næmæ iækæni kæm kæti mæmæ, ‘Uvæn,’ kæni tuvæn. Kæni næmæ iækæni kæm kæti mæmæ, ‘Va,’ kæni tuva. Kæni næmæ iækæni kæm ræhak slef mæmæ, ‘Ol nati u,’ kæni tol nati æha.”

¹⁰ Nian Iesu mætæu næghatien æha, kæni narmin tæmiuvig pik ohni, mætæu-inu nati æpnæpin sæniæmæ in iætæm Isrel, mætæu ræhan næhatætæian tæskasik e Uhgin. Kæni tæmæni=pæn kæm nætæmimi nætæm kautæhuærisig lan mæmæ, “Nipæhriænian iætæni kæm tæmah mæmæ, iætæmi u sæniæmæ iætæm Isrel, mætæu in ræhan næhatætæian e Uhgin in tæskasik. Kæni nati æpnæpin næuanilæuis min ræha Isrel, mætæu iæsehian ilah kæti iætæm ræhan næhatætæian tæskasik tæhmen=pæn lan. ¹¹ Iætæni kæm tæmah mæmæ nætæmimi tepæt okotsipæn e nikalîn min ræfin ræha næhue niftæni, mæhuva motauæn kætiah e tepil ilah Epraham, mine Aisæk, mine Jekæp æpæha e narmænigian æpæha e negæu e neai. ¹² Mætæu itæmah næuanilæuis ræha Isrel tepæt nætæm Uhgin tæmaupæn mitæpin itæmah mæmæ in otarmænig e tæmah, in otæraki=pæn e tæmah ihluæ e napinæpuian, kæni ikin æha, nætæmimi okotasæk kæni motætæu tærah, kæni mæutigæt-ærain næhluvlah min.”

¹³ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm iætæmi asoli ræha soldia min mæmæ, “Atuvæn. Ræham ioluæk otæuvir tol æmæ mæmæ inu mine næmæhatætæ mæmæ

* **8:2** E Nauæuæ Ræha Uhgin, næghatien u “leprosi” tætgæhati e nimisiæn pisin pisin min ræha nilositæmi. Nimisiæn min u tæterækin nilositæmi, kæni Lou ræha Mosis tætæni mæmæ iætæmi kæti iætæm tæmos nimisiæn lanæha, in tamikmik e næhmti Uhgin. Afîn Lev 13-14. **8:4** Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14 **8:11** Luk 13:29 **8:12** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

Uhgin otol lanko.” Kəni e nian əhruahru əha, nipəti ioluək rəha iətəmi asoli rəha soldia min təmuva məuvir min.

Iesu təmol nimisiən tepət kotəuvir min

(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Kəni təmuvən e nimə rəha Pitə, kəni muvən imə meruh uhu Pitə tətəpəu ətəpə mətapili. ¹⁵ Kəni təmuahru e nəhlmin mek nəhlmi pətauəhli u, kəni nətəpəu ətəpuian tikə rəkis lan magim, kəni təhtul. Kəni minatol nauəniən nig Iesu.

¹⁶ Tinapinəpu mitigar tinatiuvig, nətəmini kəmosos nətəmini tepət nətəm narmin tərəh tətətig e lah məhuva o Iesu, kəni Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh min e nəghatiən əmə rəhan, kəni mol vivi nətəmini rəfin nətəm kəutohmis. ¹⁷ Natimnati min əha təmol lanəha məmə otol nəghatiən rəha iəni Aiseə tuva mol nipəhriənən lan, iətəm təməni aupən ikin məmə,

“In təmos rəkis nimisiən min rəhatah,
kəni mol nipətitah min u kəutahmə, kotəuvir.”

Iətəmini keiu kəmuəkeikei məmə okiauerisig e Iesu

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Kəni nian Iesu təməsal=pən meruh nimənin nətəmini kəutəhuərisig məhuva mohtəlau lan, kəni təməni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə okəhuvən e nikali lek e nitəni=pən. ¹⁹ Kəni iəgətuən kəti rəha Lou təmuva məni=pən kəm in məmə, “Iəgətuən. Onəkuvən=pən iə ikin, iəkətu=pən ik.”

²⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kuri rarpin min, rəhalah nipəg tatig məmə okotapili ikin. Kəni mənig min, nimaalah tatig məmə okotapili ikin. Mətuə iəu Nəti Iətəmini, † nimə rəhak tikə o napiliən.”

²¹ Kəni iətəmini kəti min rəha Iesu təmuva məni=pən kəm in məmə, “Iərmənig. Oiəkətu=pən ik mətuə, pəh iəkuvən pipim mitənim rəhak tatə.”

²² Mətuə Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Itəu=pa iəu. Nətəmini nətəm kəsotoliən nəuia Uhgin, təhmen əmə məmə ilah kinohmis rəkis e nikilah. Pəh ilah okəhuvən mohtənim rəhalah nətəmini nətəm kəmoəhmis.”

Iesu təməniəhu nimətagi asoli

e nəhu Lek Kaləli

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Kəni Iesu təmuvən e bot, kəni rəhan min nətəmini kəhuvən ilah min.

²⁴ Kəni təsuvəhiən, nimətagi asoli kəti təhtul kəni minol peau-peau asoli min e lek, kəni nəhu tətəri=pən e bot, iuəkir əmə bot tətəmnim, mətuə Iesu tətəpili. ²⁵ Kəni kəməhuvən motəhgi-pəri Iesu motəni=pən məmə, “! Iərmənig! !Osmiəgəh itah! !Otəsuvəhiən kotəmnim!”

²⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Təhro nəutəgin pik? Rəhatəmah nəhatətəiən təkəku ağin.” Kəni təməhtul məniəhu nimətagi mine peau-peau asoli min. Kəni nimətagi təmeiuaui, kəni mol nəməlinuian asoli. ²⁷ Kəni nətəmini rəha Iesu narmilah təmiuvig pik məutəni məmə, “!Ei! ?Iətəmini nak u? Nati əpnəpin nimətagi mine nəhu, mətuə ilau kəmuol nəuiən.”

8:17 Aes 53:4 † **8:20** Nian Iesu təməni nərgin u “Nəti Iətəmini,” tətəghati aru lan. Nərgin u təmiet e Nauəuə rəha Daniel mine nauəuə pisin pisin min e Oltestimin. Kəni nipətin təni məmə iətəmi kəti iətəm təmsipən e Uhgin kəni matos nepətiən rəha Uhgin. **8:20** 2Kor 8:9 **8:24** Sam 4:8 **8:26** Mat 14:31; Sam 89:9

*Iesu tāmähgi pätigām narmin
tərah e iätəmimi keiu
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

²⁸ Kəni nian Iesu təmuva miet=pa e nitəni=pən e lek, ikin Katara, kəni iätəmimi keiu narmin tərah min kəutatig e lau kəmiaiet pätigām=pa məmə okueruh Iesu. Ilau kəmiasipən e nipəg kəpiel min, ikin katitənim nətəmimi ikin. Ilau kuəsanən matuoh nətəmimi, kəni nətəmimi kəutəgin e nuvən-pəniən ikin. ²⁹ Kəni əmeiko narmin tərah min u kəutatig e lau kəmotagət əfəməh motəni məmə, “!Ik Nəti Uhgīn! ?Nəmuva məmə nəkəhro itimah? ?Nəmuva məmə nəkol uəhai əmə nalpiniən kəm timah iätəm təsol əhanəhiən nian əhruahru rəhan?”

³⁰ Iuəkir əmə o lah, pikəh min tepət əha ikin kəutauən, ³¹ kəni narmin tərah min kotasək=pən o Iesu motəni məmə, “Nəmə nəkəhgi pätigām itimah, ahli=pən itimah iəkəhuvən e pikəh min əha.”

³² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən.” Kəni narmin tərah min kəmohtiet e lau, motaiu məhuvən e pikəh min. Kəni pikəh min ilah rəfin kəmotaiu məuteiuaiu e nipatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motamnim. ³³ Kəni nətəmimi nətəm kəutaugin pikəh min, kəmotagim məhuvən e taun motəni pätigām natimnati rəfin, mine natimnati iätəm Iesu təmol e suah mil u narmin tərah min kəutatig e lau. ³⁴ Kəni əmeiko nətəmimi rəfin rəha taun kəməhuva məmə okotafu Iesu. Kəni nian kəmoteruh in, kəni kəməutəkeikei əskasik kəm in məmə otəkeikei miet əha ikin əha.

9

*Iesu təmol vivi
iätəm nipətin təmimis
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

¹ Kəni Iesu təmuvən e bot muvən e nitəni=pən e lek, kəni miet pätigām iman ikin, e taun Kapeniəm. ² Kəni nətəmimi nəuvein kəmotələs iätəmimi kəti məhuva ohni. Nipətin nəuvetin təmimis, kəni tətəpili e rəhan nimahan. Kəni nian Iesu təmeruh rəhalah nəhatətəiən, kəni təməni=pən kəm iätəmimi əha məmə, “Nətik, səginien. Rəham noliən tərah min iəmos rəkis rəkis.”

³ Kəni nian kəmotətəu nəghatiən əha, nəgətuən min nəuvein rəha Lou kotəni=pən kəm lah min məmə, “Nəghatiən əha tərah. Suah kəha tətəghati təhmen məmə in Uhgīn.”

⁴ Mətəu Iesu təhrun nətəligiən rəhalah kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro itəmah nəutos nətəligiən iätəm tərah min lanu lan? ⁵ ?In pəhruvən timətig məmə oikəni, məmə, ‘Təmafəl rəkis rəham noliən tərah min,’ uə ‘Əhtul maliuək’? ⁶ Kəni rəueiu iəkol nati kəti məmə nəkotəhrun məmə Nəti iätəmimi tatos nepətiən ikinu e nəhue niftəni məmə otafəl rəkis təfəgə tərah min.” Kəni in təməni=pən kəm suah kəha tatimis məmə, “Əhtul mos rəham nimahan maliuək matuvən lahuənu.” ⁷ Kəni suah u tatimis təməhtul maliuək matuvən lahuənu. ⁸ Kəni nian nimənin nətəmimi kəmotafu nati əha, kəni kəmotəgin, kəni motəni-vivi nərgi Uhgīn iätəm təməfən nepətiən kəm iätəmimi məmə otol lanəha.

*Iesu təmauin e Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Kəni Iesu təmalıuək muvən nəuветin min, mafu suah kəti, nərgin u Matiu. In iətəmi iətəm tatos məni rəha takis, kəni tətəharəg ikin kətətəou=pən takis ikin. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Uərisig lak, muva iətəmi rəhak.” Kəni in təmətul muərisig e Iesu.

¹⁰ Kəni Iesu təmuvən mətauən e nimə rəha Matiu, kəni nətəmiimi tepət rəha nosiən məni rəha takis kəməhuva, kəni nətəmiimi tepət nətəm kəutol təfagə tərəh* kəməhuva, kəni ilah kəməhuva motəharəg motəuən ilah Iesu mine rəhan min nətəmiimi. ¹¹ Kəni nian Farəsi min kəmotafu nati əha, kəni kəmotəni=pən kəm nətəmiimi rəha Iesu məmə, “?Təhro rəhatəmah iəgətuən tətəuən pəti ilah nətəm kəutos məni rəha takis mine nətəm kəutol təfagə?”

¹² Mətau Iesu təmətu rəhalah nəghatien kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmiimi iətəm təsimisiən təsuvəniən o toktə. Mətau iətəmi u iətəm tatimis, in otəkeikei muvən o toktə. ¹³ Əhuvən moteruh-to kəni motətəlig əhruahru lan məmə nipəti nəghatien u iətəm Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

‘Nati kəti tatol nıkik tətəgiən, inu məmə onəkotasəkəhruin nətəmiimi, mətau səniəmə rəhatəmah sakrifais min iətəm nəutol məutəfa kəm iəu iətəm tatol nıkik tətəgiən.’†

Iətəni tol lanu lan mətau iəu iəməsuvaieən məmə iəkəuin e nətəmiimi min u kotəni məmə kinotəhruahru rəkis. Mətau iəmuva məmə iəkəuin e nətəmiimi min u kotəhrun əmə məmə ilah kəutol nolien tərəh min.”

*Nolien rəha nəpəhian nauəniən o Uhgın
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Kəni nətəmiimi rəha Jon Bəptais kəməhuva moteruh Iesu motəni=pən kəm in məmə, “Eruh-to. İtimah iəutətuakəm məutəpəh nauəniən məutəfaki kəm Uhgın, kəni Farəsi min, ilah min kəutol lanəha. ?Mətau təhro rəham nətəmiimi kəsotoliən lanəha?”

¹⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nian nətəmiimi kəutol marit rəha suah kəti, kəni in tətən e nauəniən rəhan ilah in min nəuvein, nikitəmah təhti məmə in min nəuvein okotasək? !Kəpə! Mətau nian əha ikin iətəm tətəuə məmə nətəmiimi okotələs rəkis iətəmiimi iətəmi katol nauəniən rəhan. Kəni e nian əha, in min nəuvein kotəhrun nəpəhian nauəniən.

¹⁶ “Kəni iətəmiimi kəti tikə məmə otos nəuветi napən vi kəti, kəni məhli-ərain=pən e napən ənnəmit rəhan iətəm təməhapu, mətau-inu nəmə tol lanəha, kəni nəuветi napən vi təhrun nauvinien məhapuiən napən ənnəmit, kəni ikin təməhapu ikin aupən təhrun nuvaieən mol iahgin pik agin.

¹⁷ “Kəni iətəmiimi kəti tikə məmə otos wain iətəm kəmol vi, kəni mi-uvi=pən e pətəl əuas u təskasik iətəm kəmol e nilosi nəni. Nəmə tol lanu lan, kəni nahgi wain otəhlifu, kəni pətəl otəhapu, kəni wain otəuvəregin,

* **9:10** Farəsi min, ilah kəmautohtəu=pən vivi agin Lou rəfin iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis məmə Mosis otəfən kəm nətəm Isrel. Kəni ilah kəutohtəu=pən vivi min nəghatien min iətəm kəmotəpən e Lou rəha Mosis, mətau nətəmiimi əmə kəmotol, səniəmə Lou əhruahru min rəha Uhgın. Kəni Farəsi min, kəutəni məmə nətəmiimi rəfin nətəm kəsotəhtəu-pəniən lou əlkələh min əha, ilah nol təfagə. **9:11** Luk 15:2 **9:13** Hip 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1Saml 15:22

† **9:13** Nian Uhgın təməni lanəha, nipətin u məmə in otəpəh sakrifais min mətau-inu nərahien tətətig e nıkilah. Uhgın təməni məmə ilah kotəkeikei motəsəkəhruin nətəmiimi. **9:14** Luk 18:12

kəni pətəl otərah.[†] Mətəu wain kəmol vi okəkeikei kiuvi=pən e pətəl iətəm kəmol timətmətiḡ, kəni wain mine pətəl kətuəmähli vivi.”§

Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətəkəku kəti iətəm tāmimis

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nian Iesu tətəni=pən natimnati min əha kəm lah, iətəmi asoli kəti tuva masiəulin=pən nəulin o Iesu məmə, “Nətik pətəkəku tāmimis rəueiu əmə. Mətəu va, mələhu=pən nəhlməm lan, kəni otəmiəḡəh min.” ¹⁹ Kəni Iesu tāməhtul mine rəhan min nətəmini, məhuərisig e suah u məhuvən.

²⁰ Kəni əmeiko pətan kəti əha ikin iətəm tatos nimisiən rəhalah nīpətan nian rəfin əmə, minos nu tueləf.* Kəni pətan əha təmsipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek nififi napən rəhan, ²¹ təmol lanəha mətəu-inu tətəni aru əmə kəm in məmə, “Nəmə iəkek əmə nififi napən rəhan, kəni rəhak nimisiən otol naunən.”

²² Kəni Iesu təmeirair meruh pətan əha, kəni mənī=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, səḡiniən. E rəham nəhatətəiən lak, ninuva minəuvir.” Kəni e nian əha, rəhan nimisiən təmikə.

²³ Kəni nian Iesu təmuva miet pətiḡəm=pa e nimə rəha iətəmi asoli əha, kəni təmuvən imə meruh nətəmini kəutahli nau məutani nəpuən lan rəha nimisiən, kəni nətəmini kəməutasək pik. ²⁴ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Ohiet məhuvən isəu, mətəu-inu pətəkəku u təsimisiən, mətəu in tətəpili əmə.” Kəni ilah kəmotələh əuvsan lan. ²⁵ Mətəu nian nətəmini kəmohtiet məhuvən ihluə, kəni tuvən imə, maskəlīm nəhlmi pətəkəku, kəni pətəkəku u təməhtul. ²⁶ Kəni nanusiən rəha nati u təmaiu mitalau rəfin e nītəni əha.

Iesu təmol vivi iəmnəu tərəh mil keiu

²⁷ Kəni nian Iesu təmiet ikin əha, mətəu iəmnəu mil tərəh keiu kəmuītəu=pən in, kəni mətuəḡət əfəməh məmə, “! Mipi Kig Tefit, asəkəhruin itimlau!”

²⁸ Nian Iesu tinuvən əpəha imə, kəni iəmnəu tərəh mil kiəuva ohni. Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “?Itəlau nətuəhatətə məmə iəkəhruin nol vivien nəhmtitimlau, uə kəpə?”

Kəni ilau kuəni=pən məmə, “Əuəh, Iərməniḡ.”

²⁹ Kəni Iesu təmələhu=pən nəhlmin e nəhmtilau mənī=pən məmə, “Uḡin otol vivi nəhmtitəlau mətəu-inu nəmuəhatətə lan.” ³⁰ Kəni nəhmtilau təuvir kəni kīnatueruh nati. Kəni Iesu təməni=pən əskasik kəm lau məmə, “Onəsəuəni pətiḡəmiən natimnati min u kəm nətəmini.” ³¹ Mətəu ilau kəmiaiet mian, kəni muəni pətiḡəm nanusiən rəha Iesu tuvən mitalau ikin min rəfin e nītəni u.

Iesu təməḡi pətiḡəm narmin tərəh e iətəm təruru nəḡhatiən

³² Nian suah mil u kəmiaiet, nətəmini kotələs iətəmi kəti təruru nəḡhatiən məhuva o Iesu. Suah kəha in təruru nəḡhatiən mətəu-inu narmin tərəh tətatiḡ lan. ³³ Kəni Iesu təməḡi pətiḡəm narmin tərəh e

[†] 9:17 Afin futnot e Luk 5:37. § 9:17 Iesu təməni lanəha məmə in otəḡətən ilah e nəḡətuniən vi kəti tol pisin e nəḡətuniən rəha Farəsi min mine nəḡətən min rəha Lou. *

^{9:20} Lou təməni məmə nimisiən u təmol pətan əha təmikmik, kəni nəmə tatek iətəmi kəti, kəni in min otamikmik.

9:21 Mat 14:36 9:27 Mat 20:29-34 9:30 Mat 8:4

suah kəha, kəni tɪnətəghati. Kəni nɪmənɪn nətəmimi narmilah təmiuvɪg pɪk ohni, kəni motəni məmə, “Suah kəti təsehiən nati kəti tol lanu u ikɪnu Isrel nian kəti mɪne.”

³⁴ Mətəu Farəsi min kəmotəni məmə, “Tatos nəsanənɪən o iətəmi asoli rəha narmin tərəh min məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh min lan.”

*Iesu nɪkɪn təmahmə
pɪk o nətəmimi*

³⁵ Kəni Iesu təmalɪuək matuvən e taun mɪne lahuənu min rəfin, kəni mətəgətun əpəha e nɪpəgnəua nɪmə min rəha nuhapumɪnɪən, mətəni pətigəm nanusɪən təuvɪr rəha Narmənɪgɪən Rəha Uhgɪn, kəni matol vivi nətəmimi rəfin nətəm kautohmis, mɪne nətəmimi rəfin nətəm nɪpətɪlah tərəh kautəuvɪr. ³⁶ Nian təmeruh nɪmənɪn nətəmimi tɪnepət pɪk, kəni nɪkɪn təmepət pɪk o lah mətəu-inu kɪnotos pɪk nahmɪəɪən, kəni motəruru nasɪru aruɪən e rəhalah nəmɪəgəhiən, kɪnotəhmen e sɪpsɪp min rəhalah iətəmimi tɪkə o neruh vɪvɪən ilah. ³⁷ Kəni Iesu təmənɪ=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “! Oteruh-to! Nauənɪən tepət əpəha e nasumɪən tɪnɪməhtə, mətəu noluək min təkəku əmə kəutəulək lan. ³⁸ Otətapuəh o iətəmi asoli rəha nasumɪən məmə otəhli=pa noluək min tepət məmə okəhuvən motəulək e nasumɪən rəhan.”

10

*Nətəmi tuələf rəha Iesu
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)*

¹ Kəni Iesu təmauɪn e nətəmi tuələf rəhan kəhuva kətɪəh, kəni məfən nəsanənɪən kəm lah məmə ilah kəhuvən motəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi, kəni motəhrun nol vɪvɪən nɪmɪsɪən min rəfin, mɪne nətəmimi min u nɪpətɪlah təmərah.

² Kəni inu nərgɪ nətəmi tuələf rəha Iesu: in aupən Saimon, u nərgɪn kəti min u Pɪtə; mɪne notəhan Antɪru; mɪne Jemis mɪne pian Jon, nətɪ Səpəti mɪl; ³ mɪne Filip mɪne Patolomɪu; mɪne Toməs mɪne Matɪu, iətəmimi rəha nosɪən mənɪ rəha takɪs; mɪne Jemis nətɪ Alfɪəs; mɪne Tateas;* ⁴ mɪne Saimon u kətauɪn lan məmə Selot;† mɪne Jutəs Iskariot u təmegəhan=pən e Iesu tuvən e nəhlmi rəhan min tɪkɪmɪr.‡

*Iesu təmahli pətigəm
rəhan nətəmimi tuələf*

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kəni nian Iesu təmahli pətigəm rəhan nətəmimi tuələf məmə okəhuvən motol rəhan uək, təmaupən məghati kəm lah məmə, “Itəmah onəsəhuvənɪən o nətəmi min u səniəmə nəuanɪləuɪs min rəha Isrel, kəni məsəhuvənɪən e taun kəti rəha nətəm Səmerɪə, ⁶ mətəu onəkəhuvən o nəuanɪləuɪs min rəha Isrel nətəm kotəhmen e sɪpsɪp min kəutəluɪ. ⁷ Kəni

9:33 Mak 2:12 **9:34** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 **9:35** Mat 4:23; Mak 1:39 **9:36** Nam 27:17; 1King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 **9:37** Luk 10:2 **10:1** Mak 6:7; Luk 9:1 * **10:3** E nauəuə mɪl rəha Mak mɪne Luk, kətauɪn pɪsɪn e nərgɪ Tateas məmə Jutəs nətɪ Jemis.

Mətəu in iətəmi kətɪəh əmə. † **10:4** Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kəntri rəhan.

Eruh e tɪksɪnəri. ‡ **10:4** Iətəmi keɪu rəha Iesu kətauɪn e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pɪtə mɪne Saimon u kətauɪn lan məmə Selot. Kəni iətəmi keɪu rəha Iesu kətauɪn e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nətɪ Səpəti mɪne Jemis nətɪ Alfɪəs. Kəni iətəmi keɪu rəha Iesu kətauɪn e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mɪne Jutəs nətɪ Jemis u kətauɪn pɪsɪn məmə Tateas e nauəuə u rəha Matɪu. **10:6** Jer 50:6

nian nəkəhuvən, nəkotəkeikei motəni pətigəm məmə, ‘Nian iətəm Uhgın otarmənig e nətəmimi rəfin lan, tinuva iuəkir.’

⁸ “Kəni itəmah nəkotəkeikei motol nətəm kautohmis kotəuvir min. Kəni itəmah nəkotəkeikei motol nətəm kəmoħmis kotəmiəgəh min. Kəni nətəmimi nətəm leprosi tatol ilah, nəkotəkeikei motol nıpətilah tuva məuvir min. Kəni nətəmimi nətəm narmin tərəh tətətig e lah, itəmah nəkotəkeikei motəhgi pətigəm narmin tərəh min kəhuvən isəu o lah. Kəni nəsanənian iətəm nəmotos, nəməsotosian nəhmtin. Kəni onəkotəkeikei motol əmə uək, nətəmimi okəsotətəouiən itəmah lan. ⁹ Nian nəkəhuvən, nəsotosian məni e rəhatəmah pauis. ¹⁰ Kəni məsotəmkien rəhatəmah kətim min. Kəni napən iətəm nautəhuvən lan, in əmə ko, məsotosian inəuau kəti min. Kəni məsotosian put, mine kasikin rəhatəmah min. Iətəni lanu lan mətəu-inu təhruahru əmə məmə kətəfən kəm noluək min natimnati iətəm təhruahru o natigian rəhalah.

¹¹ “Nian nəkəhuvən e taun kəti uə lahuənu kəti, nəkotəkeikei moteh iətəmimi kəti iətəm nikin tagian məmə nəkəhuvən motatig itəmah min, kəni nəutatig ikin əha mətəuarus=pən nian nəkohiet min. ¹² Nian nəkəhuvən motatig e nimə kəti, nəkotəkeikei motəghati vivi kəm lah məmə, ‘Nəməlinuiən tətətig o təmah.’ ¹³ Kəni nəmə nətəmimi e nıpəgnəua nimə u, nikilah tagian məmə okotos itəmah, kəni pəh rəhatəmah nəghatien rəha nəməlinuiən tətətig o lah. Mətəu nəmə nikilah təsəgiənian o təmah, nəkotəkeikei motos nəghatien rəha nəməlinuiən mautəhuvən.

¹⁴ “Kəni nəmə nətəmimi nəuvein kəsotolkeikeien məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah nıpəgnəua nimə, uə kəsotətəligian e rəhatəmah nəghatien, kəni nian nautohiet e nimə rəhalah, uə rəhalah lahuənu, nəkotəkeikei motohrapispis rəkis niməulul e nəhlkitəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhrian nəmtəhtəmah o lah motəpəh ağin ilah. ¹⁵ Nıpəhrianian iətəni kəm təmah, e nian iətəm Uhgın otakil nətəmimi, nalpinian rəha nətəmi min əha in otəskasik pik mapirəkis nalpinian rəha nətəm kotərəh aupən e taun mil əha, Sotəm mine Kəmorə.”§

Nətəmimi okotol tərəh kəm nətəmimi rəha Iesu

¹⁶ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Otətəlig-to. Iətəhli=pən itəmah nautəhuvən təhmen e sipsip min iətəm kəməhuvən e nəlugi kuri rarpin min. Onəkotəkeikei moteinatig vivi təhmen e məlikim, kəni itəmah motan mətig təhmen e mənig mak. ¹⁷ Onəutətəu vivi itəmah o nətəmimi. Ilah okotələs itəmah məhuvən məmə nəkotəhtul e nəhmti kaunsil rəhalah mətəu-inu itəmah nətəmimi rəhak. Kəni okotalis itəmah əpəha e nimə rəha nuhapuminian.

¹⁸ “Kəni okoteikəpan itəmah nəkəhuvən motəhtul e nəhmti nətəmi asoli min rəha kəpmən min, mine kig min məmə onəkotəni pətigəm nəghatien təuvir rəhak e nəhmtilah, kəni mine e nəhmti Nanihləu min. ¹⁹ Nian ilah okəhuva motələs itəmah, kəni nikitəmah təsəhti pikian məmə onəkəhuvən motəni məmə nak, uə nəkotəhro lanu lan motəghati. Nəsotəginian mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın, in otəfinə nəghatien iətəm onəkotəni e nian əhruahru əha. ²⁰ Nəsotəginian mətəu-inu səniəmə itəmah onəkotəghati,

10:7 Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9** Luk 10:4 **10:10** Luk 10:7; 1Kor 9:14 **10:12** Luk 10:5-6 **10:14** Luk 10:10-12; Uək 13:51 § **10:15** Sotəm mine Kəmorə, ilau taun mil aupən ikin iətəm təfəgə tərəh tepət tepət əha ikin. Kəni Uhgın təmol nalpinian kəm lau mahli=pən nigəm məmə otus ilau. **10:15** Mat 11:24; Jaj 7 **10:16** Luk 10:3; Rom 16:19

mätəu Narmin Rəha rəhatəmah Tatə Uhgin, otəfinə nəghatiən kəm təmah məmə nəkotəni pətigəm.

²¹ “Nətəmini okotəgəhan=pən e pialah əhruahru min kəm rəhalah tikimir min məmə okotohamu ilah, kəni tatə min okotol min lanəha kəm nenətilah əhruahru min, kəni kəlkələh min okotəhtul motol nolian əhmen min əmə kəm rəhalah tatə min mine məmə min məmə okotohamu ilah. ²² Nətəmini rəfin okotəməki e təmah o nərgək. Mətəu iətəmi otəhtul əskasik mətəuarus=pən natimnati min u okotol naunun, kəni Uhgin otosmiəgəh. ²³ Nian okotol tərəh kəm təmah e taun kəti, kəni nəkohiet motagin məhuvən e taun pisin kəti min. Iətəni pəhriən kəm təmah məmə ko nəşəhuvən rəfinian e taun min rəha Isrel mətəuarus=pən Nəti Iətəmini in otuva min.

²⁴ “Nətəmini nətəm kətəgətun ilah, ko kəsotapirəkisian rəhalah iəgətun. Kəni noluək min, ko kəsotapirəkisian rəhalah iətəmi asoli. ²⁵ Nətəm kətəgətun ilah, kotəkeiki motagin məmə okəhuva motəhmen e iəgətun rəhalah, kəni noluək min kotəkeiki motagin məmə okəhuva motəhmen e iətəmi asoli rəhalah. Iəu, iəu iətəmi asoli rəha nimə. Nəmə nətəmini nəuvein kotəni rah iəu məmə iəu Pielsepul, u nərgin kəti rəha Setən, kəni ko təhmen min əmə e noluək min rəha nimə rəhak. Inəha, nətəmini okotəni rah ilah min tapirəkis.”

*Iətəmini rəha Iesu
təşəginian e nətəmini
(Luk 12:2-7)*

²⁶ Kəni Iesu təməni məmə, “Tol lanəha, sotəginian e nətəmini. Natimnati iətəm nətəmini kautəht-ərain, Uhgin otəfətigəm ikin təhəgəhag ikin, kəni natimnati iətəm nətəmini kəutəhluaig lan, Uhgin otəfətigəm, nətəmini rəfin okotafu. ²⁷ Natimnati iətəm iətəni kəm təmah əmə əha rəueiu, itəmah onəkotəkeiki motəni pətigəm min təhəgəhag kəm nətəmini rəfin. Kəni təhmen əmə, natimnati iətəm iətəni oneuən, itəmah onəkotəkeiki motəni pətigəm e nəhmti nətəmini.

²⁸ “Sotəginian e nətəmini nətəm kotəhrun nohamuiən nipətitəmah, mətəu ko kotərru nohamuiən narmitəmah. Mətəu nəkotəgin e Uhgin iətəm təhrun nərəkinian nipətitəmah mine narmitəmah e nigəm asoli. ²⁹ Oteruh-to. Nimanig əlkələh min, nətəmini kautos nəhmtilah e məni əkəku əmə. Mətəu nəmə rəhatəmah Tatə Uhgin təsegəhanian e lah, ko kəti təsimisian. ³⁰ Kəni Uhgin təhrun vivi agin itəmah mine. Kəni nati əpnəpin nəuanutəmah ko e rəhn-kapə təmah in səniəmə nati agin kəti, mətəu Uhgin in təfatin rəfin ilah. ³¹ !Tol lanəha, sotəginian! Uhgin tolkeiki pik itəmah tapirəkis manig əlkələh min əha.

³² “Tol lanəha, nəmə iətəmini otəni pətigəm nərgək e nəhmti nətəmini, kəni iəu min, iəkəni pətigəm nərgin e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai. ³³ Mətəu nəmə iətəmini otəni pətigəm e nəhmti nətəmini məmə in səniəmə rəhak, kəni iəkəni pətigəm e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai məmə in səniəmə rəhak.

³⁴ “Nikitəmah təşəhtian məmə iəmuva məmə iəkaləhu nəməlinuiən e nəhue niftəni. Iəməsuvaian məmə iəkaləhu nəməlinuiən, mətəu iəmuva məmə iəkol nətəmini kotərgəhu. ³⁵ Iətəni lanəha mətəu-inu iəmuva məmə

iəköl iərman mine rəhan tatə okətuərah o lau min, kəni pətan mine uhun okətuərah o lau min, ³⁶ kəni iətəmimi otol tikimır ilah aru rəhan min.*

³⁷ “Kəni iətəmimi iətəm tolkeikei pik rəhan tatə mine māmə tapirəkis iəu, in təsəhmenian māmə otuva rəhak iətəmimi. Kəni iətəmimi iətəm tolkeikei pik nətin iərman uə pətan tapirəkis iəu, in təsəhmenian māmə otuva rəhak iətəmimi. ³⁸ Kəni iətəmimi iətəm təsələsian rəhan nigī kəməluau muərisig lak,† in təsəhmenian māmə otuva rəhak iətəmimi. ³⁹ Kəni iətəmimi iətəm tatol pik uək əmə māmə rəhan nəmiəgəhian e nəhue niftəni u in otəuvır, otəmkarəpən e nəmiəgəhian pəhriən. Mətəu iətəmimi iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhian itulin.

⁴⁰ “Kəni iətəmimi iətəm tatos itəmah e nikin agian kəni təhmen əmə māmə tatos iəu e nikin agian. Kəni iətəmimi iətəm tatos iəu e nikin agian, kəni təhmen əmə māmə tatos iətəmi u iətəm təmahli=pa iəu. ⁴¹ Kəni iətəmimi iətəm təhrun māmə suah kəti in iəni kəti rəha Uhgīn, kəni tatos e nikin agian, in otos nətəouiən lan, təhmen əmə e iətəm iəni min kautos. Kəni iətəmimi iətəm tatos e nikin agian iətəmi əhruahru, in otos nətəouiən lan, təhmen e iətəmi əhruahru. ⁴² Kəni nāmə iətəmimi kəti tətəfən nati kəti kəm suah kəti mətəu-inu təhrun māmə in rəhak iətəmimi, nipəhriənian Uhgīn otətəou in o rəhan noliən təuvır u, nati əpnəpin rəhan nəfəniən in nati əkəku əmə təhmen e nəhu ətəpu nəuan nəuvetīn əmə, uə rəhak iətəmimi in ləhtəni agin.”

11

Iesu mine Jon Bəptais (Luk 7:18-35)

¹ Nian Iesu tinol naunun nəgətunian rəhan nətəmimi tueləf, təmiet ikin əha muvən e taun min e niftəni Kaləli, mətəgətun nətəmimi kəni mətəni pətigəm nəghatian rəha Uhgīn kəm lah.

² E nian əha, Jon Bəptais tətətig e kaləpus, kəni in təmətəu nanusian e uək iətəm Iesu tatol. Kəni təmahli=pən rəhan nəuvein nətəmimi kəhuvən motətapuah ohni māmə, ³ “?Təhro? ?Ik u iətəm kəmətəni aupən māmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtahnin iətəmimi kəti min māmə otəpanuva min?”

⁴ Kəni Iesu təmənī=pən kəm lah māmə, “Əhuvən moteruh Jon motəni=pən nati nak iətəm nəməhuva motətəu kəni moteruh: ⁵ nətəmi nəhmtilah təpis kinauteruh nati. Kəni nətəmimi nətəm nəhlkilah tərəh kinotətəu təuvır kəni minəutaliuək. Kəni nətəmimi min u kəmotos nīmisiən leprosi, nilosilah tinəuvır. Kəni nətəmimi min u nipəgtəlgilah təmalu, rəueiu əha kinautətəu nati. Kəni nətəmimi min u kəmoħmis, kinotəmīəgəh min. Kəni rəueiu, iətəmi kəti tinatəni pətigəm nanusian təuvır kəm nanrah min. ⁶ Iətəmimi otətig e nəuvirian pəhriən nəmə

10:36 Maeka 7:6; Luk 12:51-53 * **10:36** Famli nəuvein okotəhapu ilah min mətəu-inu nəuvein e famli min okəhuərisig e Iesu, kəni nəuvein e famli əmə əha okotəməki e Iesu. **10:37** Luk

14:26-27 † **10:38** Nipəti nəghatian rəha Iesu səniəmə rəhan nətəmimi okotəkeikei mohmis e nigī kəməluau təhmen əmə lan. Nipəti nəghatian u māmə kitah rəfin kətiəh kətiəh kotəkeikei motəgəhan lan māmə Uhgīn otol nəuiən e nəmiəgəhian rəhatah nati əpnəpin māmə rəhan nətəlgian māmə kəutətig e nian iəkis min. Nəmə təhro nətəmimi okotol nərahian kəm tah, nəmə təhro kitah okohmis o nərgin, uə nəmə təhro nərahian min əha otəsuvaiən e nəmiəgəhian rəhatah. Kitah kotəruru, mətəu kotəhtul maru əmə o natigian e nəmiəgəhian iətəm Uhgīn tolkeikei. **10:39** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 **11:5** Aes 35:5-6; 61:1

in tēsəhlmanian e nəhatətəian lak o natimnati min iətam iəu iatol uə iəsoliən.”

Iesu təməghati e Jon Bəptais

⁷ Nian nətəmini rəha Jon kautohtəlig, kəni Iesu tinətuəuin mətəghati e Jon kəm nətəmini min u kəutəharəg əha ikin, mətəni məmə, “?Aupən, nəmətəhuvən ikin təpiə-məpiə ikin məmə nəkotəh nak? ?Nəməhuvən məmə nəkotafu iətəmi əpnəpin əmə kəti təhmen e nimanuvehli əfəməh iətəm nīmətəgi tətəlif u alifu əpnəpin əmə? Kəpə. ⁸ ?Kəni təhro itəmah nəmohiet, məmə nəkotafu iətəmi kəti iətəm tətuvən e napən təuvir nəhmtin tiəkis? Kəpə. Nətəmini kəutəhuvən e napən təuvir tol lanəha, nian rəfin kəutətig e nīmə rəha kig. ⁹ ?Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkotəruh, iəni kəti, uə? Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə in ilis tapirəkis iəni. ¹⁰ Suah u inu Nauəuə Rəha Ughin təmətəghati lan. Ughin təməni məmə,

‘Otafu-to. Iətəhli=pinə iəhləpis iətəm otos rəhak nəghatian.

In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.’

¹¹ Nipəhriənian iətəni kəm təmah məmə, nətəmi u kəmotair e niftəni u, kəti təsapirəkisian suah kəha Jon Bəptais. Kəni mətəu iətəmi in ləhtəni agin e Narmənigian Rəha Ughin, in ilis tapirəkis Jon.* ¹² E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəm nəghatian rəha Ughin mətəuərus=pa rəueiu, Narmənigian Rəha Ughin in təkaskik məmə otol uək matuvən. Kəni nətəmini nətəm kotəskasik kotalkut pik məmə okəhuvən motatig əhgəl.†

¹³ Iətəni lanəha mətəu-inu, aupən agin mətəuərus=pa nian rəha Jon, nəghatian min rəha Lou iətəm Ughin təməfən kəm Mosis, mine nəghatian min rəha iəni min rəha Ughin, kəutəni pətigəm Narmənigian Rəha Ughin.

¹⁴ Kəni nəmə nikitəmah tagian məmə nəkotos nətəligian u, iəkəni məmə Jon in Elaijə iətəm in iəni kəti aupən kəmətəni məmə otuva mol əpenə-penə e suaru rəha Məsaia. ¹⁵ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u.

¹⁶ “?Nətəmini min u nətəm kəutətig rəueiu, ilah kotəhro lanu lan? Ilah kotəhmen=pən e kəlkələh min kəutəharəg ikin katol makit ikin məutəhkul məutəuin e lah min nəuvein məmə, ¹⁷ ?Itəmah iəmotəhli nau kəm təmah məmə onəkəutol danis rəha nəgrianian lan, mətəu itəmah nəsotolian danis. Kəni itimah iəməutasək eiua rəha nimisian, mətəu nəsotasəkian kitah min itəmah.’

¹⁸ “Kəni təhmen əhmen əmə, itəmah nəsotolkeikeian Jon, kəni məsoltolkeikeian iəu. Iətəni lanəha lan mətəu-inu Jon təmuva, kəni mətətuəkəm mətəpəh nauənian mətəfaki kəm Ughin, kəni məsəmnimian wain. Kəni nəmotəpəh in motəni məmə, ‘Suah kəha narmin tərəh kəti tətətig lan.’

¹⁹ “Mətəu nian iəu, Nəti Iətəmini, iəmuva kəni mətəuən kəni mətəmnim wain, mətəu nəmotəpəh min iəu motəni məmə, ‘Otafu-to, suah kəha in

11:10 Mal 3:1; Luk 1:76 * **11:11** Fes u tətəni məmə uək rəha Jon, in uək iətəm tatos nisaiən. In tatol əpenə-penə suaru rəha Kristo iətəm Ughin otəhli=pa, kəni in tətəni pətigəm məmə Kristo tinātuva. Uək u in uək asoli. Kəni Jon in iətəmi asoli mətəu-inu in tatos uək əha. Mətəu nati kəti iətəm in təuvir tapirəkis uək rəha Jon, inu nəmə suah kəti tətəva iətəmi rəha Ughin nian in tətəhatə e Iesu Kristo. † **11:12** Suaru kəti min o nəuhlinian fes u tol lanko lan məmə: E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəm nəghatian rəha Ughin mətəuərus=pa rəueiu, mətəu nətəmini kəutəluagin ilah nətəmini nətəm kəutətig əhgəl Narmənigian Rəha Ughin. Kəni nətəmini rəha nəluəgian kəutəlkut məmə okotiuvir rəkis nətəmini rəha Ughin məmə kəhuva nətəmini rəhalah.

11:13 Luk 16:16 **11:14** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13; Mak 1:1-8

iätəmimi rəha nauən pikien mine iätəmimi rəha năpisiən, kəni mətən pəti ilah nətəmimi rəha nosiən məni rəha takis, mine nətəmimi nətəm nöl təfagə tərəh.’ Mətəu nətəmimi min u kəutətəlig e noliən rəhak mine rəha Jon, kotəhrun nehian məmə nati iätəm iəmuol təhmen vivi pəhriən.”

Nahmăian asoli otuva
(Luk 10:13-15)

²⁰ Kəni Iesu tāmăghati əskasik e natigien rəha nətəmimi e taun min əha iätəm in təmol nati apispis tepət ikin e nəhmtilah. Tāmăghati lanəha mətəu-inu ilah kəməsotəuhliniən nətəligiən rəhalah o rəhalah noliən tərəh min. ²¹ Təməni məmə, “Itəmah nətəm Korasin, kəsi, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nətəm Petsaitə, kəsi, nərahian asoli otuva o təmah! Mətəu-inu iəmol pau nati apispis tepət e taun mil rəhatəmah mətəu itəmah nəsotəuhliniən nətəligiən rəhatəmah! Kəni nəmə iəmol natimnati min əha əpəha Taea mine Saedon aupən, ko nətəmimi əha ikin əha kəmotəuhlin rəhalah nətəligiən e noliən tərəh min, kəni ilah məhuvən e napən əuas min məhuvən məutəharəg e nəhm tahu e nigəm məutəgətuən məmə kəutətəu tərəh agin o noliən tərəh min rəhalah.

²² “Mətəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iätəm Uhgın otol nalpiniən kəm nətəmimi, nalpiniən rəhatəmah otəskasik, mapirəkis nalpiniən rəha nətəm Taea mine Saedon u aupən. ²³ ?Kəni itəmah nətəm Kapeniəm, nikitəmah təhti məmə Uhgın otəfəri=pən itəmah əha ima nisiaiən əpəha e negəu e neai? !Kəpə! Mətəu Uhgın otəhlman e təmah nəkoteiuaiu ləhtəni agin, ima naulisiən, mətəu-inu iəmol nati apispis tepət e taun rəhatəmah. Kəni nəmə iəmol natimnati min u əpəha Sotəm, iätəm taun əha təfagə tərəh min tepət ikin, kəni nətəm ikin kəmotəuhlin rəhalah nətəligiən, kəni nəmə Uhgın təməsərakiniən Sotəm, kəni təmətatig əmə mətəuarus=pa u rəueiu. ²⁴ Mətəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iätəm Uhgın otol nalpiniən kəm nətəmimi, nalpiniən rəhatəmah otəskasik, mapirəkis nalpiniən rəha nətəm Sotəm aupən ikin.”

Itəmah nətəm ninotəpəu
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kəni e nian əha, Iesu təmətəfaki mətəni məmə, “Tatə Uhgın, ik Iərməniğ rəha natimnati rəfin ilis e neai mine ləhtəni e nəhue niftəni. Iətəni-vivi ik mətəu-inu nəməhluaiğ e nıpəti natimnati min u e nəhm ti nətəmimi nətəm koteinatig motəhrun vivi nati. Kəni nəmol əpu kəm nətəmimi nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh min məmə okotəhrun vivi. ²⁶ Əuah, Tatə, inu nati kəti iätəm ik nəkolkeikei.”

²⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni kəm lah məmə, “Rəhak Tatə təmegəhan=pa rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəni kəti tikə iätəm təhrun vivi iəu u Nəti Uhgın, məmə iəu pəh əhruahru. Mətəu Tatə Uhgın əmə təhrun. Kəni iətəni kəti tikə iätəm təhrun vivi Uhgın, mətəu iəu pisin əmə u Nəti Uhgın, iəkəhrun, mine nətəmimi nətəm iəu iəmitəpin məmə iəkol pətiğəm Tatə Uhgın kəm lah.

²⁸ “Əhuva ohniəu, itəmah nətəm nahgitəmah nikə kəni ninotəpəu e natipəiən e katipə figəm min, kəni iəkəfinə nəmeigien.† ²⁹ Itəmah otos

11:19 Mat 9:14 **11:22** Aes 23; Esik 26–28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 **11:23** Jen 19:24-28; Aes 14:13-15 **11:24** Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25** 1Kor 1:26-29 **11:27** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 † **11:28** Nəghatien u “natipəiən e katipə figəm min” tətəghati e Lou rəha nətəm Isrel iätəm kotəhmen e nati figəm mətəu-inu Lou min u, ilah kotəskasik pik, kəni tiakis o noliən. **11:28** Jer 31:25

uæk iætəm iækəfinə kəm təmah, kəni pəh iəkaupən mægəʔun itəmah lan. Iətəni lanəha mətəu-inu iəu iətəmi mətig, kəni rəhak nətəligiən in lahtəni. Kəni onəkotos nəmeigian e nikitəmah. ³⁰ Tol lanəha mətəu-inu rəhak uæk iækəfinə kəm təmah in timətig, kəni rəhak katipə in təhvevig.”§

12

Iərməniḡ rəha Sapət

(Mak 2:23–3:6; Luk 6:1–11)

¹ Kəni e nian əha e Sapət kəti, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək məutohapumən e nasumian rəha wit,* kəni rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah, kəni kəmautəhli nəua wit kəni mautun. ² Mətəu nian Farəsi min kəmotafu ilah, kəni kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “! Ei, afu-to! Rəham nətəmimi kautol nati kəti iætəm kəutatgəhli Lou rəha Sapət.”†

³ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin uə kəpə, nati nak iætəm Kig Təfit təmol aupən, nian in mine rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah? ⁴ In təmuvən imə e Nima Tapolin Rəha Uhgin, kəni mos pīret mun iætəm pris min kinotəfən rəkis kəm Uhgin. Kəni nolien əha tətətgəhli Lou, mətəu-inu pīret əha, Lou tətəni məmə pris min əmə kotəhrun nunian.

⁵ ?Kəni nəmotafin e Lou uə kəpə, məmə nian rəfin e Sapət, pris min əpəha e Nimə Rəha Uhgin, ilah kautol uək rəhalah iætəm tətətgəhli Lou rəha Sapət? Mətəu Uhgin tateruh məmə nati əha in təhruahru əmə. ⁶ Mətəu iətəni kəm təmah məmə iətəmi kəti u ikinu in ilis tapirəkis Nimə Rəha Uhgin. ⁷ E Nauəuə Rəha Uhgin, in tətəni məmə,

‘Nati kəti tatol nikik tətəgiən, inu məmə onəkotasəkəhruin nətəmimi, mətəu səniəmə rəhatəmah sakrifais min iætəm nautol mətəfa kəm iəu iætəm tatol nikik tətəgiən.’

Nəmə nəkotəhrun nīpəti nəghatien u, kəni nətəmimi min u nətəm kotəhruahru, ko nəsofakilian ilah motəni məmə ilah kautol nolien tərəh.

⁸ Iətəni lanu lan mətəu-inu iəu, Nəti Iətəmimi, iəu iəarməniḡ e nian rəha Sapət.”

⁹ Kəni Iesu təmīet ikin əha, maliuək matuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapumien rəhalah. ¹⁰ Kəni əmeiko ikin əha, iətəmi kəti əha ikin nəhlmin təmimis, təsuahruian lan. Kəni kəmotətapuəh o Iesu məmə, “? Təhro? ?In təhruahru e Lou məmə e Sapət, iətəmi təhrun nol vivien iətəmimi iætəm tatimis?” Ilah kəmotətapuəh ohni mətəu-inu kəutəsəl e nətəligiən tərəh kəti rəha Iesu uə nolien kəti rəhan təhmen e nol vivien iətəmi e Sapət, iætəm ilah okotləfən in e kot ohni.

11:30 1Jon 5:3 § **11:30** Nian Iesu təmāni “rəhak katipə in təhvevig,” nəghatien əhruahru rəha katipə, in “iok.” In nati kəti kəmōl e nigī iætəm kəmāləhu=pən e nentəui nati miəgəh əsanən kəti, kətəni məmə “okis,” nati miəgəh u təhmen e kau. Nətəm Isrel kəutələhu=pən iok e nentəui okis, kəni motəlīs=pən nati kəti lan məmə okis otiuvi, təhmen e “kat” uə “plau,” nati iætəm tətəhlu e niftəni. Nətəm Isrel kəmotəni məmə nitəu-pəniən Lou rəha Mosis in təhmen e iok kəti mətəu-inu in uək əskasik. Mətəu iok iætəm Iesu tətəfa kəm tah in təhvevig mətəu-inu, nian təmimis e nigī kəmāləuə mos nālpinian o təfəḡ tərəh min rəhatah, kəni in tinol rəkis uək rəhatah. In tənī məmə kitah kotəkeikei mətəhətatə əmə lan. Kəni in otasiru e tah məmə okotaliuək e suaru əhruahru rəha Uhgin. * **12:1** Wit in nati kəti təhmen e rais. Afīn-to e tiksīnəri. **12:1** Dut 23:25 † **12:2** Lou rəha nətəm Isrel tategəhan məmə iətəmimi təhrun nosian nəua wit e nasumian rəha nətəmimi nian tətəliuək mətəohapumən e lah (Dut 23:25). Farəsi min nikilah təmərah mətəu inko nətəmimi min rəha Iesu kəmautol uək rəha nəuləkian, u in kəti rəha tate-nain nolien min kəmənīəhu agin məmə okəsolian e nian rəha Sapət. (Eks 20:8–11; 34:21; Dut 5:12–15) **12:4** 1Saml 21:1–6 **12:4** Lev 24:5–9 **12:5** Nam 28:9–10 **12:6** Mat 12:41–42 **12:7** Hos 6:6; Mat 9:13 **12:10** Luk 14:3

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Okəmə itəmah kəti rəhan kəti sipsip, kəni sipsip u tiuvig=pən e nīmīl e Sapət, nikitəmah təhti məmə iətəmi əha otuvən miuvi-pəri=pa min? !Əuəh! Otəkeikei muvən miuvi-pəri. ¹² !Mətəu iətəmini, in nati keikei tapirəkis sipsip! Konu, in təhruahru əmə e Lou məmə natol nati təuvir min əmə kəm nətəmini e Sapət.”

¹³ Kəni təməni=pən kəm iətəmi nəhlmin təmimis məmə, “Uahru-to e nəhlmə.” Kəni təmuahru e nəhlmin, kəni nəhlmin tuva minəuvir agin min, məhmen e nəhlmin u kəti min. ¹⁴ Mətəu Farəsi min kəməhiet məhuvən ihluə minəutətəi nəuə ohni məmə okotohamu Iesu.

Ioluək iətəm Uhgīn təmitəpin

¹⁵ Kəni Iesu təməhrun nətəligiən rəhalah, kəni təmiet ikin əha. Kəni nətəmini tepət kəməhuərisig lan. Kəni in təmol vivi nīmisiən rəfin rəhalah kəutəhuva məutəuvir min. ¹⁶ Kəni təməniəhu ilah məmə okəsotəni pətigəmiən in kəm nətəmini min. ¹⁷ Natimnati min əha kəməhiet məmə nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgīn otuva mol nīpəhriəniən lan. Uhgīn təməfən kəm iəni Aiseə u aupən o nəni pətigəmiən məmə,

¹⁸ “Inu ioluək rəhak iətəm iəu inītəpin rəkis, iəkolkeikei pik in, kəni nīkik tagiən pik ohni.

Kəni iəu iəkol məmə Narmin Rəhak otuva məriəuəh lan.

Kəni in otəni pətigəm noliən əhruahru rəhak mine nosmiəghəniən rəhak e nəhmti nətəmini e nītəni pisin pisin min.

¹⁹ Ko in təsorgəhuən kəni məsəgət əfəməhiən, məsəghati pikien ikin nətəmini kəutuhapumin ilah min ikin.

²⁰ In iətəmi mətig,

kəni in otol təuvir kəm nətəmini nətəm kəutəpəou kəni rəhalah nəsanəniən tikə.†

In otol lanəha mətəuərus=pa noliən iətəm in təhruahru otol win e noliən iətəm tərəh.

²¹ Kəni nətəmini min u səniəmə nəuaniləuis min rəha Isrel, ilah okotələhu=pən əskasik rəhalah nətəligiən tətətig lan, məmə in otosmiəgəh ilah.”

Iesu mine Pielsepul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kəni nətəmini kəmotos iətəmi kəti məhuva kəm Iesu iətəm nəhmtin təpis kəni təsəghatiən mətəu-inu narmin tərəh kəti tətətig lan. Kəni Iesu təmol vivi min, kəni iətəmi kəha tinateruh nati kəni minətəghati. ²³ Kəni nətəmini rəfin narmilah təmiuvig motəni məmə, “?Nəmə təhro suah u in Mipi Kig Tefit iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa?”

²⁴ Kəni nian Farəsi min kəmotətəu nati əha mine nəghatiən lan, kəni kəmotəni məmə, “Suah kəha tətəghi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən əmə rəha Pielsepul u iətəmi asoli rəha narmin tərəh min.”

²⁵ Mətəu Iesu təhrun nətəligiən rəhalah, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nətəmini e kəntri kəti kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri. Kəni təhmen=pən əmə e taun kəti uə lahuənu kəti, nəmə nətəmini kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin taun u uə lahuənu u.

12:12 Luk 14:5 **12:14** Jon 5:16 **12:16** Mat 8:4; Mak 3:12 **12:18** Mat 3:17 † **12:20** Nəghatiən Kris əhruahru rəha fes 20 tətəni məmə, “Ko təsatgəhliən niug kəti iətəm təməgəu, kəni ko təsəmkəpis aginiən wik rəha lait iətəm tətənah əmə.” **12:21** Aes 42:1-4 **12:24** Mat 9:34; 10:25

26 “Kəni nəmə Setən tətəhgi pətigəm narmin tərəh min rəhan e nətəmimi, kəni tatol aru əmə tikimır kəm in. ?Kəni otəhro lanu, rəhan narmənigian otəhtul? 27 ?Kəni nəmə iəu iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanənian rəha Pielsepul, kəni təhro e rəhatəmah min nətəmimi? İlah kəutəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanənian rəha pəh? ?Rəha Setən? Kəpə. Kəni tərəh məmə nautəni məmə iəu iatol lanəha. Tol lanəha, rəhatəmah nətəmimi okotakil nəghatən min rəhatəmah, motəni məmə in neiuəian. 28 Mətəu nəmə iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanənian rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni Narmənigian Rəha Uhgın tinuvnə rəkis o təmah.

29 “Kəni iəkəni e suaru kəti min tol lanəha məmə, iətəmimi kəti tikə məmə təhrun nuvenian e nimə rəha iətəmimi kəti iətəm nahgin tepət təhmen e Setən məmə otəmki rəhan natimnati. Mətəu iətəmimi kəti iətəm nahgin tepət agin otəupən məlis-ərain iətəmimi u iətəm nahgin tepət, uərisig təpanuvən imə məmki rəkis rəhan natimnati.

30 “İətəmi u in təsuərisigian lak, in rəhak tikimır. Kəni iətəmi u in təsoriarunian sipsip min, in tatol ilah kəutəgim atiti. 31 Tol lanəha iətəni kəm təmah məmə, Uhgın otəfəl rəkis noliən tərəh pisin pisin min rəfin, § mine nəghatən tərəh pisin pisin min rəfin iətəm nətəmimi kəutəni lan, mətəu otol nalpinian, kəni məsaluiən e nəghatən tərəh min iətəm nətəmimi kəutəni e Narmin Rəhan. 32 Kəni nəmə iətəmimi tətəni rah iəu, Nəti iətəmimi, kəni Uhgın otəlu kəni məsalpinian. Mətəu iətəmimi iətəm tətəni rah Narmin Rəha Uhgın, Uhgın ko təsaluiən lan e nian kəti, e nəhue niftəni u, mine e nian iətəm tətəva.*

33 “Nəmə nigı in təuvır; kəni nəuan in otəuvır; nəmə nigı in tərəh, kəni nəuan in otərah. Tol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəruh əmə e nəua nigı məmə nigı in təuvır uə nigı in tərəh.† 34 !İtəmah nəkotəhmen e sineik! İtəmah nautol noliən ekəu-ekəu, kəni itəmah nətəm nəkotərah. Ko nəsotənian nati təuvır kəti, mətəu-inu nian iətəmimi tətəghati, tətəni əmə nati nak iətəm təriəuəh e nikin. 35 İətəmimi iətəm nətəligian təuvır təriəuəh e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətəm in təuvır. Kəni iətəmimi iətəm nətəligian tərəh təriəuəh e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətəm tərəh. 36 İətəni kəm təmah məmə e nian Uhgın otakil nətəmimi lan, nətəmimi okotəkeikei motəni pətigəm kəm in məmə təhro ilah kəmutəni nəghatən tərəh əpnəpin min rəfin agin rəhalah. 37 Tol lanəha, in otakil rəfin nəghatən pisin min rəhatəmah, məmə itəmah nətəm nəkotəhrəhru uə nətəm nəkotərah.”

Nəmtətiən rəha Jonə

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

38 Kəni nəgətun min nəuvein rəha Lou mine Farəsi min kəmotəni=pən kəm in məmə, “İəgətun. İəkotolkeikei məmə iəkoteruh nəmtətiən kəti iətəm tapispis ik onəkol.”

12:28 Uək 10:38; 1Jon 3:8 **12:30** Mak 9:40; Luk 9:50 **§ 12:31** Uhgın tətəfəl rəkis noliən tərəh min nian nətəmimi kotəuhlin rəhalah nətəligian kəni məutətapuəh ohni məmə in otəlu məsalpinian rəhalah noliən tərəh min. **12:31** Hip 6:4-6 * **12:32** Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəghatən u tətəghati e nətəmi min u nətəm kəmutəni məmə İesu tatol vivi nətəmimi e nəsanənian rəha Setən. Təhmen əmə məmə ilah kotəuin lan məmə Narmin Rəha Uhgın in Setən. Nətəmimi nəuvein min kotəni məmə nəghatən u tətəghati e nətəmimi nətəm kəsotəhatətə əhanəhian e İesu, kəni motəpəh uək rəha Narmin Rəha Uhgın. † **12:33** Nipəti nəghatən rəha İesu məmə in iətəmi təuvır mətəu-inu tatol əmə natimnati təuvır min. **12:33** Mat 7:16-20 **12:34** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

³⁹ Mətau təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah nətəmimi rəueiu mine, nəkotərah, nəmotəpəh rəhatəmah nəhatətəiən e Uhgın, təhmen e pətan kəti tətəpəh rəhan iərman mətitəu=pən suah pisin. Kəni rəueiu nəkotolkeikei məmə iəkol nəmtətian kəti iətam otəgəhun məmə iəmsipən e Uhgın. Mətau Uhgın otəfinə əmə nəmtətian kətiəh əmə, kəni inəha nəmtətian rəha iəni əha Jonə. ⁴⁰ Təhmen əmə məmə Jonə təməməhli o nian kisil lapin mine lənian e nərfi nəmu asoli təfla, kəni Nəti İətəmimi, in otəməhli o nian kisil lapin mine lənian əpəha e niki niftəni.

⁴¹ “E nian əha iətam Uhgın otakil nətəmimi rəfin, kəni nətam Ninivə aupən, ilah okotəhtul motəni pətigəm məmə itəmah nəuaniləuis rəha İsrel nəkotərah. Okotəhrun nənian lanəha mətau-inu nian ilah kəmotətəu nəghatian rəha iəni əha Jonə, ilah kəmotəuhlin rəhalah nətəligian e rəhalah noliən tərəh min. Kəni oteruh-to, iətəmi kəti iətam ilis tapirəkis Jonə tinuva, mətau itəmah nəsotəuhlinian rəhatəmah nətəligian e rəhatəmah noliən tərəh min. ⁴² Kəni e nian əha Uhgın otakil nətəmimi rəfin, kəni kwin rəha nitəni pesi ikin, otəhtul məni pətigəm məmə itəmah nətam nəkotərah. Otəhrun nənian lanəha mətau-inu, in təmiet e nikali nitəni əpəha isəu agin, kəni maliuək muva məmə otətəu nəghatian rəha Kig Solomən u iətam teinatig pik. Kəni oteruh-to, suah kəti iətam in ilis agin mapirəkis Kig Solomən tinuva, mətau itəmah nəsotətəligian.

⁴³ “Nian narmin tərəh tiet e iətəmimi, kəni in otuvən maliuək mətan əpəha ikin nigı mine nian mitə tikə ikin, kəni nəhu tikə ikin, mətasal ikin otatig məmeig ikin, mətau təsehian. ⁴⁴ Kəni tənı aru əmə kəm in məmə, ‘Təkitəlig=pən e rəhak nimə† iətam iəmsipən ikin.’ Kəni nian tuva meruh nimə, iətəmimi tikə ikin, kəni kəmafəl, kəni kəməlin vivi natimnati. ⁴⁵ Kəni tuvən mit narmin tərəh səpin min u kotərah pik motapirəkis in, kəni məhuvən imə motatig. Kəni natigian rəha iətəmi əha rəueiu tərəh pik tapirəkis rəhan natigian iətam aupən. Kəni kotəhmen əmə e təmah nətam nəkotərah nətam nəutatig rəueiu.”

*Mamə rəha İesu
mine pian min*

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nian İesu tətəghati əhanəh kəm nətəmimi, kəni rəhan məmə mine pian min kəutəhtul əpəha ihluə məutətapuah lan məmə okotəghati kəm in. ⁴⁷ Kəni iətəmimi kəti təməni=pən kəm İesu məmə, “Rəham məmə mine piam min əpəha ihluə kəutəhtul. İlah kotolkeikei məmə okotəghati kəm ik.”§

⁴⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm iətəmi təməni pətigəm məmə, “? Pəh u rəhak məmə, kəni pəh u piak min?” ⁴⁹ Kəni muahru=pən e nəhlmin məgəhun=pən rəhan nətəmimi, kəni məni məmə, “!Inu rəhak məmə mine piak min! ⁵⁰ İatəni lanəha lan mətau-inu pəh u tatol nəuia rəhak Tatə əpəha ilis e nəgəu e neai, in piak, mine nəuvinik, mine rəhak məmə.”

13

*Nəghatian əuhlin e niftəni
(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)*

12:39 Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12

12:40 Jona 1:17

12:41 Jona 3:5

12:42 1King

10:1; 2Kron 9:1

† **12:44** Nəghatian u “nimə” tətəghati e iətəmi u iətam narmin tərəh təmiet rəkis

lan. **12:45** Luk 11:24-26; 2Pitə 2:20

§ **12:47** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətam

kəmətei e nəghatian Kris aupən, fes 47 tikə.

12:50 Rom 8:29

¹ E nian əmə kəha, Iesu təmiet e nimə muvən mətəharəg əpəha iuəkir e nıkalı nəhu Lek Kaləli. ² Mətəu-inu nətəmimi tepət kəməhuva motəhtul titəlau lan, kəni in təmuvən e bot kəti u tətəhtul iuəkir əmə o nıpəkil, kəni mətəharəg. Kəni nətəmimi kəmautəhtul ipari. ³ Kəni in təməni=pən natimnati min tepət kəm lah e nəghatiən əuhlin min.

Təməni məmə, “İətəmimi kəti təmuvən məmə otearəgrəg nıkiti wit rəhan əpəha e rəhan nasumiən.* ⁴ Kəni nian təmətearəgrəg nıkiti wit rəhan, nəuvein kəmotəmei=pən e suaru, kəni mənig min kəməhuva motun rəfin ilah. ⁵ Kəni nıkiti wit nəuvein kəmohtməgrəg=pən e nıftəni iətəm kəpiel iuəkir əmə. Kəmoteviə uəhai əmə mətəu-inu nıftəni nəuan nəuvin əmə. ⁶ Nian mıtigar təri, kəni məhgi ilah kotaukei-aukei mətəu-inu nokiləh təseiuaiu pikian. ⁷ Kəni nıkiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki nıləuis u tol nihlin, kəni nian nıkiti wit min koteviə mətəu nıləuis tətatu-atu ilah kəni kohmis. ⁸ Kəni nıkiti wit nəuvein min kəmotəmei=pən e nıftəni iətəm təuvir, kəni kəmotəuə e nəualah. Nəuvein nəualah tate, nəuvein nəualah sikiste, nəuvein nəualah uan-hanrit. ⁹ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatiən min u.”

¹⁰ Kəni nətəmimi rəha Iesu kəməhuva motətapuəh ohni məmə, “Təhro nətəghati kəm nətəmimi e nəghatiən əuhlin min?”

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni lanəha mətəu-inu itəmah u, Uhgın təmerəh e suaru o təmah məmə itəmah onəkotəhrun nəghatiən oneuən min rəha Narmənigian Rəha Uhgın. Mətəu ilah, Uhgın təməserəhiən e suaru lanu o lah. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, iətəmi u iətəm rəhan əha ikin nəhruniən, Uhgın otəfən min nəhruniən kəm in, kəni rəhan nəhruniən in otepət pik. Mətəu iətəmi u iətəm rəhan nəhruniən tikə, Uhgın otos rəkis rəfin rəhan nəhruniən iətəm nıkin təhti məmə in tatos. ¹³ İətəghati e nəghatiən əuhlin kəm lah mətəu-inu ilah kautafu pau mətəu kəsotəhruniən, kəni ilah kəutətəu pau mətəu kəsotəhrun vivian. ¹⁴ Nəmiəghəhiən rəhalah tatol nəghatiən rəha iəni Aiseə tətəuva matol nıpəhrianian lan. In təməni məmə, ‘Okəutətəu, mautətəu, mautətəu, mətəu ko kəsotəhruniən. Kəni okəuteruh, mauteruh, mauteruh, mətəu ko kəsotəhruniən nian kəti.

¹⁵ In tol lanəha mətəu-inu nıkilah tiniəkis rəkis. Kəmotəsisig e matəlgilah mine nəhmtilah.

Mətəu kəmautol lanəha məmə, okəsoteruhian e nəhmtilah, kəni okəsotətəuiən e matəlgilah, kəni nıkilah təruru nəhruniən. Kəni məsəhuvaian ohniəu məmə iəkosmiəgəh ilah.”

¹⁶ Mətəu itəmah u, Uhgın təməfinə rəhan nəuvirian kəm təmah, kəni nian nəkotəruh, mətəhrun, kəni nian nəkotətəu mətəhrun. ¹⁷ Nıpəhrianian iətəni kəm təmah məmə, iəni min tepət mine nətəm kotəhruahru min tepət kəmotolkeikei pik məmə okoteruh nati nak iətəm nauteruh, mətəu kəməsoteruhian. Kəni motolkeikei pik məmə okotətəu nati nak iətəm nautətəu, mətəu kəməsotətəuiən.”

¹⁸ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “İtəmah otətəlig vivi-to məmə nəkotəhrun nıpəti nəghatiən əuhlin rəha iətəmi u iətəm təməarəgrəg nıkiti

13:2 Luk 5:1-3 * **13:3** Afin-to “wit” e tiksınəri. **13:12** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26
13:15 Aes 6:9-10; Jon 12:40; Uək 28:26-27 **13:17** Luk 10:23-24

wit. ¹⁹ Nikiti wit iatəm təmamei e suaru, tətəgəṭun=pən iatəmimi iatəm tətəu nəghatən rəha Narmənigian Rəha Ughin, mətəu in təsəhrunian. Kəni Setən tuva mos rəkis uəhai əmə nəghatən əha iatəm təmuvən e nikin.

²⁰ “Kəni nikiti wit iatəm təmamei=pən e niftəni iatəm kəpiel iuəkir əmə, tətəgəṭun=pən iatəmimi iatəm tətəu nəghatən rəha Ughin, kəni mos e nikin agian, ²¹ mətəu nokin təseiuaiu pikian, kəni tətəhtul o nian əkuəkir əmə. Nian nəəsəuian, uə nərahian tuva e nəmiəgəhian rəhan o nəghatən əha, kəni təmei uəhai əmə e rəhan nəhatətəian.

²² “Kəni nikiti wit iatəm təmamei=pən e niki niləuis tol nihlin, tətəgəṭun=pən iatəmimi iatəm tətəu nəghatən rəha Ughin, mətəu rəhan nətəligian tatuvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni in tolkeikei məmə rəhan nautə otepət; kəni nətəligian min əha kotatu-atu nəghatən rəha Ughin, kəni nəghatən əha təsəuəian e nəuan.

²³ “Mətəu nikiti wit iatəm təmamei=pən e niftəni təuvir, tətəgəṭun=pən iatəmimi iatəm tətəu nəghatən rəha Ughin kəni məhrun nipətin. Kəni e nəmiəgəhian rəhan, in otəuə e nəuan, nian nəuvein nəuan tate, nian nəuvein nəuan sikiste, kəni nian nəuvein nəuan uan-hanrit.”

Nəghatən əuhlin e manuehli iatəm tərəh

²⁴ Kəni Iesu təməni nəghatən əuhlin kəti min kəm lah mətəni məmə, “Nəghatən əuhlin u tətəgəṭun=pən Narmənigian Rəha Ughin. Iatəmimi kəti təmeārəgrəg e nikiti wit təuvir e rəhan nasumian. ²⁵ Mətəu nian in mine rəhan min nətəmimi kəmautapili, rəhan kəti tikimir təmuvən məraki e nikiti nimanuehli tərəh min e rəhan nasumian, kəni magim. ²⁶ Kəni nikiti wit təuvir mine nikiti manuehli tərəh koteviə kəni kotəhmen əhmen əmə. Mətəu wit təmaupən mol nəuan, kəni e nian əha, noluək min kotəhrun neruhian məmə manuehli tərəh, ilah min əha ikin.

²⁷ “Kəni noluək min rəha iatəmimi əha, kəmahuva moteruh in, motəni məmə, ‘Iətəmi asoli. ?Nikiti wit min iatəm nəmeārəgrəg e rəham nasumian, ilah nikiti wit təuvir min əmə, uə kəpə? ?Mətəu təhro nikiti manuehli tərəh min kinotəri?’ ²⁸ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘Tikimir kəti təmol nati əha.’

“Kəni rəhan min noluək min kotəni=pən kəm in məmə, ‘?Mətəu təhro? ?Nəkolkeikei məmə itimah iəkəhuvən moteuvi rəkis manuehli tərəh min əha?’

²⁹ “Mətəu təməni=pən kəm lah məmə, ‘Kəpə. Otəpəh. Nəmə itəmah nəkəhuvən moteuvi rəkis manuehli tərəh min, kəni mətə nəkoteuvi rəkis min wit təuvir min. ³⁰ Pəh kotəri pəti əmə mətəuərus=pən wit timəhta. Kəni iəkəni=pən kəm nətəmimi nətəm okotəulək e wit məmə ilah okotaupən moteuvi rəkis manuehli iatəm tərəh motəlis o nəraki-pənian e nigəm. Uərisig okotəulək e wit təuvir min motəmki məhuvən e nime rəhak iatəm kətəlin nauənian ikin.’”

Nəghatən əuhlin e nikiti mastət

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Kəni Iesu təməni nəghatən əuhlin min kəti kəm lah məmə, “Narmənigian Rəha Ughin in otəkeikei mepət təhmin, təhmen e nikiti mastət† iatəm iatəmimi təmos muvən mərfei e rəhan nasumian. ³² Nikiti mastət əha in natiəkəku agin, mətəu nian in oteviə, in otuva iahgin

13:22 Luk 12:16-21; 1Tim 6:9-10,17 † **13:31** Mastət in nigi iatəm katol=pən nikitin e nauənian məmə təpien vivi. Nikitin in natiəkəku agin, mətəu tateviə matol nigi asoli lan.

təhmen e nigı kəti, kəni mənig min iətəm kəutiuvig ilis okəhuva motol nimaalah e nəhlmin min.”†

Nəghatiən əuhlin e is

(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³ Kəni İesu təməni nəghatiən əuhlin kəti min məmə, “Narmənigiən Rəha Uhgın in otəkeikei mepət təhmin, təhmen=pən e is nəuan nəuətin iətəm pətan kəti tətalkin e flauə tepət iətəm kəmol=pən e pesin asoli, kəni təhgi flauə rəfin tətasisi matol iahgin.”

³⁴ Natimnati min rəfin əha, İesu təməghati əuhlin lan kəm nətəmimi. In təmatəgətun əmə nətəmimi e nəghatiən əuhlin. ³⁵ Noliən əha təmol nəghatiən rəha iəni aupən tətuvə matol nıpəhriənən lan. Təməni məmə, “İəkəni pətigəm rəhak nəghatiən e nəghatiən əuhlin min. İəkəni pətigəm natimnati iətəm iəməhluaig e lah e nian iəmətuəuin matol niftəni mətuərus=pa u rəueiu.”

İesu təməni nıpəti

nəghatiən əuhlin e manuvehli

³⁶ Kəni İesu təmiet rəkis e nətəmimi, kəni muvən min e nıpəgnəua nımə kəti. Kəni rəhan min nətəmimi kəməhuva ohni motətapuəh məmə, “Əni-to kəm timah nıpəti nəghatiən əuhlin e manuvehli iətəm təməri e nasumiən.”

³⁷ Kəni İesu təməni=pən məmə, “İətəmimi iətəm təmearəgrəg nikitı wit təuvir min e nasumiən, tətəgətun=pən iəu, Nəti İətəmimi. ³⁸ Kəni nasumiən, tətəgətun=pən nəhue niftəni. Kəni nikitı wit təuvir min, ilah u kəutəgətun=pən nətəmimi rəha Uhgın nətəm tətarmənig e lah. Kəni manuvehli tərəh min, ilah kəutəgətun=pən nətəmimi rəha Setən. ³⁹ Kəni tıkimir iətəm təmuvən mearəgrəg manuvehli tərəh, tətəgətun=pən Setən. Kəni nian okəulək e nasumiən, tətəgətun=pən naunun nian, kəni nətəmimi nətəm kəutəulək e nasumiən, kəutəgətun=pən nagelo min. ⁴⁰ Okotəmki manuvehli tərəh motuvan əhtuv e nigəm, noliən əha təhmen e naunun nian.

⁴¹ “İəu Nəti İətəmimi, iəkahli=pən nagelo min rəhak okəhuvən ikin iətarmənig ikin, motos rəkis natimnati rəfin mine nətəmimi rəfin nətəm kəutiuvı=pən nətəmimi o noliən təfagə tərəh min mine nətəmimi rəfin nətəm kəutol noliən tərəh min. ⁴² İlah okotəraki=pən e lah e nigəm asoli, kəni ikin əha nətəmimi okotasək kəni məutigət-ərain nəhluvlah min ikin. ⁴³ Kəni nətəm kotəhruahru okotasıə təhmen e mitigar e narmənigiən rəha rəhalah Tatə Uhgın. İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

Nəghatiən əuhlin

e bokis məni iətəm tətəhluaig

⁴⁴ Kəni İesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. Bokis məni kəti tətəhluaig e

† **13:32** Nəghatiən əuhlin e mastət mine pıret u is tikə lan tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın tətətuəuin mətig əmə, kəsəni pikian nepətiən rəhan məmə nətəm İsrəl min kotolkeikei mine. Nəghatiən əuhlin min u kəutəgətun itah e: (1) məmə təhro lanu Narmənigiən Rəha Uhgın tətarmənig vivi agin e nəmiəgəhiən rəha nətəmimi kətiəh kətiəh u ilah rəhan min, (2) məmə təhro lanu Narmənigiən Rəha Uhgın e nəhue niftəni, mətəfa nətəmimi tepət kəutəhuva e nəhatətəiən lan. Suaru rəha Narmənigiən Rəha Uhgın tətarmənig e nətəmimi e nəmiəgəhiən mine nimisiən rəha İesu, keruh məmə təkəku, məpəou məsəhmenən o nati kəti (məmə in əha nətəm İsrəl nıkilah tətəhti mine), mətəu nian kəti nətəmimi rəfin okoteruh nepətiən mine nəhəgəhəgiən asoli rəhan.

13:35 Sam 78:2 **13:41** Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 **13:42** Mat 8:12 **13:43** Dan 12:3

niftəni kəti. Kəni iətəmi kəti tətətan mafu bokis məni əha, kəni tatig mitənim min. Nikin tətəgiən pik, kəni tətuvən mol səlim e natimnati rəfin rəhan, kəni mos nəhmti niftəni əha.”

Nəghatiən əuhlin e kəpiel perəl

⁴⁵ Kəni Iesu tətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. İətəmi kəti tətəsəl e natimnati, kəni matol səlim min lan. Kəni in tətəsəl e kəpiel təuvir min nəhmtilah tiəkis, kətəni məmə perəl. ⁴⁶ Nian tətəruh perəl kəti iətəm təuvir pik agin, kəni in tətuvən mol səlim e rəhan natimnati min rəfin, kəni muvən mos nəhmti perəl əha, kəni mələs rəhan.”§

Nəghatiən əuhlin e net rəha niuvian nəmu

⁴⁷ Kəni Iesu tətətəkeiki mətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. Nətəmi kəutəraki=pən e net əpəha itəhi mautos nəmu pisin pisin min lan. ⁴⁸ Nian net tinəriauəh e nəmu, kəni kotiuvi-pari net, kəni motəuəri nəmu min motaipei=pən nəmu təuvir min e kətim asoli min rəhalah, mətəu okotəraki e nəmu min iətəm kotərah. ⁴⁹ Kəni e naunun nian, nagelo min okəhuva motos rəkis nətəmi nətəm kotərah e nətəmi nətəm kotəhruahru, ⁵⁰ kəni motəraki=pən e nətəmi kotərah e nigəm asoli, kəni ikin əha nətəmi okotasək mautigət-ərain nəhluvlah ikin.

⁵¹ “?İtəmah nəkotəhrun natimnati min u, uə kəpə?” Kəni ilah kəmotəni kəm in məmə, “Əuəh.” ⁵² Kəni tətəni=pən kəm lah məmə, “Tol lanəha, nəgətun min rəfin rəha Lou iətəm kəməgətun vivi ilah e Narmənigiən Rəha Uhgın, kotəhmen e iətəmi asoli rəha nimə iətəm rəhan nautə tepət. Kəni nian kəti in tatos rəkis nati vi e rəhan nautə, kəni nian kəti min tatos rəkis nati əuas.”*

İəni iətəm kəsisiəiən

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Nian Iesu tinol naunun nəghatiən e nəghatiən əuhlin min əha, kəni tətiet ikin əha, ⁵⁴ muvən iman ikin. Kəni tətəgətun nətəmi əpəha e nimə rəha nuhapuminian, kəni narmilah təmuvig, kəni kotəni məmə, “Suah u təmos iə neinatigian əha mine nəsanəniən əha o noliən nati apispis min? ⁵⁵ Suah kəha, kitah kotəhrun vivi in. ?In nati iətəmi iətəm tatol nimə, uə kəpə? ?Kəni rəhan məmə, in Meri, kəni pian min ilah Jemis, mine Josip, mine Saimon, mine Jutəs, uə kəpə? ⁵⁶ ?Kəni rəhan kakə min kitah min ilah, uə kəpə? ?Təmos iə nəhrunian o noliən natimnati min əha?” ⁵⁷ Kəni nikilah təsəgiənəni ohni kəni motəuhlin nəmtahlah ohni.

Mətəu Iesu tətəni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iətəmi kəti in iəni, nətəmi rəfin kəutisai. Mətəu rəhan min nətəmi əpəha lahuənu mine rəhan min nətəmi e nipəgnəua nimə rəhan, ilah əmə kəsotisiəiən.”

⁵⁸ Kəni tətəsoliən nati apispis tepət ikin əha, mətəu-inu ilah kəsotəhatətəiən lan.

§ 13:46 Nipəti nəghatiən əuhlin mil u məmə, Narmənigiən Rəha Uhgın in təuvir pik agin. In təhruahru məmə kitah kotəfən rəfin natimnati min rəhatah məmə kotəhrun nosiən. 13:50 Mat

13:42; Luk 13:28 * 13:52 Kəmə təhro nəghatiən u “nati əuas” tətəghati e nəghatiən rəha Uhgın iətəm kəməti e Nauəuə Rəha Uhgın əpəha Oltestimin, kəni nəghatiən u “nati vi e rəhan nautə” tətəghati e nəgətunian vi rəha Iesu. 13:54 Jon 7:15 13:55 Jon 6:42 13:57 Jon 4:44

14

*Kig Herot Antipas**tamaghati o Iesu**(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)*

¹ E nian əha, Kig Herot Antipas* u tətarmənig e nītəni Kaləli, təmətəu nanusiən rəha Iesu. ² Kəni təməni=pən kəm rəhan mīn nətəmimi asoli məmə, “Suah u in Jon Bəptais iətəm təməmiəgəh mīn e nīmisiən. Tol lanəha tatos nəsanəniən əha o noliən nati apispis mīn.”

Nīmisiən rəha Jon Bəptais

³⁻⁴ Herot Antipas tamaghati lanəha mətəu-inu in təmohamu rəkis Jon Bəptais. Inu nanusiən e nīmisiən rəha Jon Bəptais, tol lanu lan.

Aupən ikin, Kig Herot Antipas təmakləh e Herotias u pətauəhli rəha pia Herot u, Filip Kətiəh. Kəni Jon təməni=pən kəm in məmə, “Təsəhruahruaiən məmə nəkos pətan u, mətəu-inu nətatgəhli Lou.” Kəni Herot Antipas təmaskəlīm Jon o Herotias, məlis-ərain, mīləfən e kaləpus. ⁵ Herot Antipas tolkeikei məmə in otohamu Jon, mətəu təməsoliən mətəu-inu tətəgin e nətəmimi. Ilah kautisiəi Jon məutəni məmə in iəni kəti.

⁶ Mətəu nian kəti, Herot Antipas təmol lafet kəti rəha nian təmair lan, kəni pətan mītə, nəti Herotias, təmol danis aupən e nəhmti nətəmimi rəfin. Kəni rəhan noliən danis təmol Herot Antipas nīkin təmuvən pik lan, ⁷ kəni tol lanəha, in təməni əskasik mos nonauvil məmə in otəfən nati nak iətəm pətan mītə əha tolkeikei. ⁸ Kəni Herotias tamaghati kəm nətin, kəni nətin təməni=pən nəghatien rəha Herotias kəm Herot Antipas məmə, “Os rəhn-kapə Jon Bəptais e pilet kəti muva u ikinu məfa kəm iəu rəueiu.” ⁹ Kəni kig, nīkin təpəou. Mətəu təməni=pən kəm rəhan nətəmimi məmə ilah okotol nəuia nəti Herotias, mətəu-inu o rəhan nonauvil mine nəniəskasikiən iətəm təmol e nəhmti nətəmimi. ¹⁰ Kəni təmahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən e kaləpus, kəni ilah kəmotəuahtuv rəkis rəhn-kapə Jon ikin əha, ¹¹ motələhu=pən e pilet kəti, motos məhuva, motəfən kəm nəti Herotias, kəni in təməfən kəm rəhan məmə.† ¹² Kəni nətəmimi rəha Jon kəməhuvən motos nīpətin məhuvən mohtənim, kəni məhuvən motəni=pən kəm Iesu.

*Iesu təmaugin**nətəmimi faif-tausin**(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

¹³ Nian Iesu təmətəu nanusiən əha, kəni təmuvən e bot kəti muvən əpəha ikin nətəmimi kohkə ikin. Mətəu nian nīmənin nətəmimi kəmotəhrun ikin təmuvən ikin, kəni ilah kəmohtiet e rəhalah lahuənu mīn motəliuək ipari məhuərisig e Iesu. ¹⁴ Nian Iesu təmuvari, mafu məmə nīmənin nətəmimi tēpət, kəni nīkin təmepət o lah, molkeikei ilah, kəni mol vivi nīmisiən mīn rəhalah.

¹⁵ Kəni ləhnaiuv iuəkir o napinəpuian, rəhan mīn nətəmimi kəməhuva ohni məutəni məmə, “İkinu, ikin nətəmimi kohkə ikin, kəni otəsuvəhiən tapinəpu. Ahli=pən nīmənin nətəmimi məmə okəhuvən lahuənu mīn motos nəhmti niglah nəuvein nauəniən.”

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Kəpə. Otəpəh əmə ilah kautol u ikinu, kəni itəmah əmə otaugin ilah.”

* **14:1** Afın-to “Herot” e tiksinəri meruh famli rəha Herot. **14:3-4** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5** Mat 21:26 † **14:11** Herotias təmolkeikei məmə kəməfən rəhn-kapə Jon e pilet məmə təgəgun məmə Jon in təmimis pəhriən. In tətəgəgun mīn məmə Herotias in iərmis e pətan.

¹⁷ Mətau kotəni=pən kəm in məmə, “İtimah iautos əmə pıret faif mine nəmu keiu.”

¹⁸ Kəni təni məmə, “Otos məhuva kəm iəu.” ¹⁹ Kəni məni=pən kəm nətəmimi məmə okotəharəg ləhtəni e nimanuvehli. Kəni təmos pıret faif mine nəmu keiu əha, məsal-pəri əpəha e neai, məfaki=pən lan, kəni məhapu pıret. Kəni məfən kəm rəhan mın nətəmimi, kəni kotəfən kəm nımənin nətəmimi. ²⁰ Kəni ilah rəfin kəmotauən, nərfilah tasisi. Kəni nıpıspısı nauənən iətəm kəmotəpəh, nətəmimi rəha İesu kəmotaipei=pən e kətim asoli ilah tueləf kotəri vivi. ²¹ Kəni nətəmimi nətəm kəmotauən, nəman əmə təhmen e faif-tausin, mətau kəsafinən nıpətan mine kəlkələh mın.

İesu təmalıuək e nəhue nəhu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Kəni İesu təməni kəm rəhan nətəmimi məmə ilah okəhuvən e bot məhuvən e nəven=pən əpəha e lek, mətau in otahli=pən nətəmimi kohtəlig=pən imalah mın ikin. ²³ Nian tınahli=pən rəkis nətəmimi, kəni muvən əpəha ilis e nıtəuət kəti in pısın əmə, məmə otəfaki. Nian tınapınəpu, İesu pısın əmə əha ikin, ²⁴ mətau bot tınuvən rəkis e nəlugi lek, kəni mınətələs pıkin nımətəgi, kəni peau-peau mın kınəutoh bot.

²⁵ Kəni lapın iuəkır o nianən, İesu təmalıuək e nəhue nəhu mətuva o lah. ²⁶ Mətau nian nətəmimi rəha İesu kəmotafu in tətaliuək e nəhue nəhu, kəni kəmotəgin pık mautəni məmə, “!Ei, narmi iətəmimi kəti!” Kəni kəmotasək əfəməh mətau-inu kəutəgin.

²⁷ Mətau uəhai əmə, İesu təməghati kəm lah məmə, “!Ei, nıkitəmah təhtul məha-məha. Mə iəu əpə. Sotəginən!”

²⁸ Kəni Pıtə təni məmə, “İərmənig, nəmə ik pəhriən, kəni auın lak iəkaliuək e nəhue nəhu muvna.”

²⁹ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Va.”

Kəni Pıtə təmeıuıu e nəhue bot, kəni malıuək e nəhue nəhu matuvən o İesu. ³⁰ Mətau nian nıkin təməhti nımətəgi asoli, kəni nıkin təməgin pık, kəni mınətəmnım mətasək=pən o İesu mətəni məmə, “!İərmənig, asıru lak!”

³¹ Kəni rəueıu agın İesu təmeapən maskəlım Pıtə, kəni məni=pən kəm in məmə, “İk rəham nəhatətəın təkəku agın. ?Təhro rəham nəhatətəın təkəku ohniəu?”

³² Kəni nian kəmuəri=pən e bot, kəni nımətəgi təmeıuıu. ³³ Kəni ilah əha e nəhue bot kəmotəfən nısiaın asoli kəm in mautəni məmə, “Pəhriən, ik Nəti Uhgın.”

³⁴ Nian kınəhuvən e nəve nıtəni=pən, kəməhuvari=pən e nıtəni Kenesəret. ³⁵ Kəni nian nətəmimi əha ikin əha kınotəhrun İesu, mətahli=pən nəghatən tuvən mıtəlau o nətəmimi e lahuənu mın rəfin əha ikin. Kəni kəmos rəhalah mın nətəmimi nətəm kəutohmis məhuva o İesu, ³⁶ kəni kəmotəkeıkeı o İesu məmə ilah nətəm kəutohmis okotək əmə nıfıfı napən rəhan. Kəni ilah rəfin nətəm kəmotək nıfıfı napən rəhan, rəhalah nımısiən təmıkə, kəni kəmotəuvır.

15

Nati iətəm tatol iətəmimi tətamıkmık
(Mak 7:1-23)

¹ Kəni Farəsi min nəuvein mine nəgəṭun min nəuvein rəha Lou kəmotəpəuəh ohni məmə,
² “? Təhro rəham min nətəmimi kəutəgəhli kastim rəhatah iəṭəm rəhatah kəha min aupən kəmotəgəṭun itah lan? İlah kəutauən məṭəu kəsotaupənian moteikuas e nəhlmlah.”

³ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Məṭəu təhro itəmah min nəutəgəhli Lou rəha Uhgın o naskəlīm əskasikian kastim pisin pisin min rəhatəmah? ⁴ İətəni lanəha məṭəu-inu, Uhgın təməni məmə, ‘Nəkotisiai rəhatəmah tatə mine məmə,’ kəni təməni min məmə, ‘İətəmimi iəṭəm otəghati rah e rəhan tatə uə məmə, okəkeikei kohamu.’ ⁵ Məṭəu itəmah nəkotəni məmə, nəmə iəṭəmi kəti rəhan kəti məni əha ikin iəṭəm in təhrun nasiruiən e rəhan tatə mine məmə, in təhrun nəniən kəm lau məmə, ‘Kəsi, iəmələhu pisin məni u məmə rəha Uhgın,’ ⁶ kəni təsəfəniən məni u kəm rəhan tatə, kəni noliən əha tətəgəṭun məmə ko in təsisiaien in. E noliən əha, itəmah nautol nəghatien rəha Uhgın tatol nati əpnəpən lan, məṭəu-inu itəmah nəkotolkeikei məmə nəkotaskəlīm kastim min əmə rəhatəmah. ⁷ İtəmah nəfaki eiua min. Nəkotəhmen e kəhvitei. Inu ihluə nəkotəuəv; məṭəu nəkəutamikmik e nikitəmah. İəni Aiseə təməghati əhruahru e təmah nian təməni pətigəm nəghatien rəha Uhgın iəṭəm tətəni məmə,

⁸ ‘Nətəmimi min u kəutisiai iəu e nəhlilah əmə, məṭəu nikelah isəu ohniəu,

⁹ Rəhalah noliən rəha nəfakien kəm iəu in nati əpnəpən əmə, kəni nian kəutəgəṭun, kəutəni məmə nəghatien min rəhak, məṭəu in nəghatien min rəha nətəmimi əmə.’ ”

¹⁰ Kəni İesu təmauın e nətəmimi məmə okəhuva ohni, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to, kəni məṭəhrun nati u. ¹¹ Nati nak iəṭəm nətəfən e nəhlīm matun, təsoliən ik nəkamikmik e nəhmti Uhgın, məṭəu nati nak iəṭəm tatiet e nəhlīm, in tatol ik nəkamikmik e nəhmti Uhgın.”

¹² Kəni rəhan min nətəmimi kəməhuva ohni məutəpəuəh məmə, “? Nəkəhrun məmə Farəsi min, nikelah tərəh nian kəmotəṭəu nəghatien əha?” ¹³ Kəni təməni=pən məmə, “Nigi min rəfin iəṭəm rəhak Tatə əpəha e nəgəu e neai təməsərfeien, okeuvi-pəri ilah nokin. ¹⁴ Əpəh ilah. İlah kəutit nətəmimi, məṭəu nəhmtiləh təpis. Nəmə iəṭəmimi, iəṭəm nəhmtin təpis tit iəṭəmimi kəti iəṭəm nəhmtin təpis, kəni ilau pəti okiauvig=pən e nimil.”

¹⁵ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə “Əni-to nıpəti nəghatien əuhlin u kəm timah.”

¹⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “?İtəmah rəhak min nətəmimi, məṭəu itəmah min nəsotəhrun əhanəhien? ¹⁷ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nati nak iəṭəm tatuvən e nəhli iəṭəmimi meiuaiu e nərfən, kəni miet min e nıpəti iəṭəmimi? ¹⁸ Məṭəu natimnati min iəṭəm kəutohiet e nəhli iəṭəmimi, ilah kəutisipən e niki iəṭəmimi. Kəni natimnati min tərəh əpəha e niki iəṭəmimi kəutol iəṭəmimi u tətamikmik e nəhmti Uhgın. ¹⁹ Tol lanəha məṭəu-inu, natimnati iəṭəm kəutisipən e niki iəṭəmimi kotol lanu lan: nətəligien tərəh min; nohamuiən iəṭəmimi; nəkləhien e pətan; nıpətan mine nəman mine, kəutit oneuən ilah min; nəkləhien; nəghati eiuaen e nətəmimi; nəni rahien nərgi iəṭəmimi. ²⁰ Inu natimnati iəṭəm tol iəṭəmimi tətamikmik e nəhmti Uhgın. Məṭəu nəmə iəṭəmi kəti təseikuasiən e nəhlmin kəni mauən, inu təsoliən in tamikmik e nəhmti Uhgın.”

*Nəhatətəian
rəha pətan İanihlua
(Mak 7:24-30)*

²¹ Kəni İesu təmiet ikin əha, kəni muvən ikin iətəm taun keiu əha, Taea mine Saedon kətuəmähli ikin. ²² Kəni pətan kəti əha ikin, İanihlua pətan Kenan, təmuva ohni mətasək əfəmäh məmə, “İərmənig, Mipi Tefit, asiru lak. Narmin tərəh kəti təskasik tətətig e nətik pətan mətərək in.”

²³ Mətəu İesu təsəni=pən aginiən nəghatiən kəti kəm in. Kəni rəhan nətəmini kəməhuva mautəkeikei ohni, motəni məmə, “Ahli=pən in isəu, mətəu-inu tətəsək əfəmäh matuərisig e tah.”

²⁴ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəmahli=pa əmə iəu o sipsip min rəha nəuaniləuis rəha İsrəl nətəm kəmotəluei.” ²⁵ Mətəu pətan əha təmuva misin nəulin aupən e İesu mətəni məmə, “İərmənig, asiru lak.”

²⁶ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Təsəhruahruian məmə iəkos nauəniən nig kəlkələh min, kəni məraki=pən kəm kuri min.”* ²⁷ Kəni pətan u təməni=pən məmə, “Əuəh, İərmənig. Mətəu kuri min kəutun nipiəpisi nauəniən iətəm tətəmei e tepil rəha narmənig min rəhalah.” ²⁸ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Ei, pətan. !Rəham nəhatətəian in iahgin! Nati nak iətəm nəkolkeikei, otuva mol nipiəhriənian.” Kəni rəueiu agin, nətin pətan təuvir min.

İesu təmol vivi nimisiən tepət

²⁹ Kəni İesu təmiet ikin əha maliuək e nikali nəhu Lek Kaləli. Kəni məri muvən əpəha ilis e nitauat kəti kəni mətəharəg. ³⁰ Nəmənin nətəmini kəməhuva ohni, mautos nətəmi min u nətəm nəhlkilah təməpaiu-əpaiu, mine nətəmi min u nəhmtilah təpis, mine nətəmi min u nipiətilah nəuətin təmimis, mine nətəmi min u kotəruru nəghatiən, mine nimisiən pisin pisin min. Kəni motəlin=pən ilah iuəkir o İesu, kəni tol vivi ilah. ³¹ Kəni nəmənin nətəmini narmilah təmiuvig nian kəmotafu nətəmini kotəruru nəghatiən kəmotəghati, mine nətəm nipiətilah nəuətin təmimis kotəuvir, mine nətəm nəhlkilah təməpaiu-əpaiu kotaliuaək, mine nətəm nəhmtilah təpis koteruh nati. Kəni mautəni-vivi Uhg in rəha İsrəl.

*İesu təmaugin
nətəmini fo-tausin
(Mak 8:1-10)*

³² Kəni İesu təmauin e rəhan min nətəmini kəhuva ohni, təməni=pən kəm lah məmə, “Nikik nəhmə pik o nətəmini min u. Kitah min ilah o nian kisil əha rəueiu, kəni nati tikə məmə okotun. İəsolkeikeian məmə iəkahli=pən ilah kəutəhuvən, nəumis tus ilah, məta nəuəvin kəhmiseah e suaru.”

³³ Kəni rəhan nətəmini kotəni=pən kəm in məmə, “?Okotos iə piset u ikinu, ikin təpiə-məpiə ikin iətəm təhmen məmə okotaugin nəmənin nətəmini lan?”

³⁴ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Piset ko kuvəh u nautos?”

Kəni kotəni=pən məmə, “İautos piset səpin mine nəmu əkəku nəuan nəuəvin əmə.”

15:24 Mat 10:6 * **15:26** Nəghatiən u “kəlkələh” tətəghati e nətəm İsrəl, kəni nəghatiən u “kuri” tətəghati e Nanihlua min. Nəghatiən u səniəmə nəghatiən təuvir agin. İesu in tətəni əmə nəghatiən rəha nətəm İsrəl mine rəhan min nətəmini kəutəni. Kəni rəueiu in tolkeikei məmə otəgətin ilah e nati kəti məmə nəhatətəian rəha pətan u tətəgətin məmə səniəmə in nati əpnəpin əmə e nəhmti Uhg in. **15:31** Mak 7:37 **15:32** Mat 14:14

³⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm nımənin nətəmini məmə okotəharəg e niftəni. ³⁶ Kəni təmos pıret ilah səpin, mine nəmu əlkələh, kəni məfaki məni tagkiu kəm Uhgın ohni, kəni məhapu ilah, məfən kəm rəhan min nətəmini, kəni kotəfən kəm nətəmini. ³⁷ Kəni ilah rəfin kəmotun nərfiləh tasisi. Kəni nətəmini rəha Iesu kəmotəipei=pən nıpispisi nauəniən iətəm kəmotun motəpəh e kətim asoli ilah səpin, kəmotəri vivi. ³⁸ Nətəmini nətəm kəmotun, nəman ilah fo-tausin, mətəu kəsafiniən nıpətan mine kəlkələh min. ³⁹ Kəni Iesu təhli=pən nımənin nətəmini kəutəhuvən, kəni in təmuvən e bot muvən ikin Makatən.

16

Farəsi min mine Satusi min kəutətapuəh o nəmtətiən kəti.

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kəni Farəsi min mine Satusi min kəməhuva o Iesu, kəni kəmotəghati əuhlin kəm in məmə otol kəm lah nəmtətiən kəti rəha negəu e neai, inu nati apispis asoli iətəm otəgətuən məmə Uhgın təmahli=pa in. ² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nian tinəhnaiuv, nəkotəni məmə, ‘olauig tərəuiə, mətəu-inu nəpuə tətəruvarəuv.’ ³ Kəni ləplapın nəkotəni məmə, ‘Nuhuən otəfuv, mətəu-inu nəpuə tinəruvarəuv mitəlau.’”^{*} Nəkotəhrun nəniən məmə nıpəti nəmtətiən min e nimali nəpuə iətəm tatiet, mətəu nəkotəruru nəniən nıpəti nəmtətiən iətəm nəuteruh əha rəueiu, inəha nati agin min iətəm kəutəhuva e nəmiəgəhiən rəhatəmah rəueiu.

⁴ “İtəmah nətəmini rəueiu mine, nəkotərah, itəmah nətəm İsrel nəmotəpəh rəhatəmah nəhatətəiən e Uhgın, təhmen e pətan kəti tətəpəh rəhan iərman mətəu=pən suah pisin. Kəni rəueiu nəkotolkeiki məmə iəkol nəmtətiən kəti iətəm otəgətuən məmə iəmsipən e Uhgın. Mətəu Uhgın otəfinə əmə nəmtətiən kətiəh əmə, kəni inəha nəmtətiən rəha iəni Jonə.”[†] Kəni in təməpəh ilah matuvən.

Is rəha Farəsi min

mine Satusi min

(Mak 8:14-21)

⁵ Nian Iesu mine rəhan min nətəmini kəməutəhuvən e nəve nəhu=pən e nəhu Lek Kaləli, rəhan nətəmini kəmotəlu məmə okotos pıret nəuvein. Kəni nian kinəhuvən e nəve nəhu=pən, ⁶ kəni təməni=pən kəm rəhan nətəmini məmə, “Onəutətu itəmah o is rəha Farəsi min mine Satusi min.”

⁷ Kəni nəruviən tinos ilah, kəni kəmotəni=pən kəm lah min məmə, “Tətəghati lanəha mətəu-inu kəmotəlu e nəmkıən pıret nəuvein.”

⁸ Mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligiən, kəni təməni=pən kəm lah məmə. “Ei, rəhatəmah nəhatətəiən təkəku agin. ?Təhro nəutəni=pən kəm təmah min məmə pıret tikə o təmah? Mətəu təhro nəutətəlig pık məmə pıret tikə? ⁹ ?Nəsotəhrun əhanəhiən, uə kəpə? ?Ninotalu e pıret faif u iətəm iəmaugin nətəmini faif-tausin lan, kəni uərisig, nauəniən tēpət əha ikin kəməpəh, kəni nəməhuveipei=pən nıpispisi nauəniən e kətim asoli

16:1 Mat 12:38; Luk 11:16 ^{*} **16:3** Inu e Nıtəni kotəni məmə, “Nəmə nəpuə apın tinəri, kəni otəsuvəhiən təfuv.” [†] **16:4** Nian təfla təmərgəi Jonə, in təhmen məmə təmimis, kəni nərfi təfla u təhmen e suvət rəhan. Təmatig e nərfi təfla o nian kisil. Nian təfla təmeuə e Jonə, təhmen məmə təməmiəgəh min e rəhan nımisian. Iesu təni məmə in otimis, kəni nətəmini okotənim e suvət kəti. In otatig e suvət o nian kisil, kəni otəmiəgəh min. Tol lanəha, nəmtətiən rəha Jonə məmə Iesu otimis matig e suvət o nian kisil məmiəgəh min e nımisian. Afin-to Mat 12:40 mine Jonə 1:17. **16:6** Luk 12:1

tepat? ¹⁰ ?Kəni nɪnotalu e pɪret səpɪn u iətəm iəmaugin nətəmimi fo-tausin? Kəni kəpəh nɪpɪspɪsi nauəniən tepət əha ikin, kəni nəmotaipei=pən e kətim asoli tepət. ¹¹ ?Təhro itəmah nəsothəruniən məmə iəu iəsəghatiən e pɪret? Autətu itəmah o is rəha Farəsi min mine Satusi min.” ¹² Təməni lan əha, kəni e nian əha, ilah kəmotəhrun məmə in təsəghatiən e is rəha noliən pɪret məmə okautətu ilah ohni, mətu okotətu ilah o nəghatiən min iətəm Farəsi min mine Satusi min kəutəgətu nətəmimi lan.

*Pitə təməni məmə
Iesu in Kristo*

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Nian Iesu təmuva ikin Sisəriə Filipai, məni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “?Nətəmimi kəutəni iəu məmə iəu pəh, Nəti iətəmimi?”

¹⁴ Kəni kotəni=pən məmə, “Nəuvein kəutəni məmə ik Jon Bəptais, nəuvein kəutəni məmə ik iəni Elaijə, kəni nəuvein kəutəni məmə ik iəni Jerimaia, uə iəni kəti aupən ikin.”

¹⁵ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Mətu təhro e təmah? ?Nəkotəni məmə pəh u iəu?”

¹⁶ Kəni Saimon Pitə təməni=pən məmə, “Ik Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa. Ik Nəti Uhgin iətəm tətətig mətəmiəgəh.”

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Uhgin təməfinə rəhan nəuviriən kəm ik, Saimon nəti Jonə, mətu-inu səniəmə iətəmimi əmə təmol pətigəm nati u kəm ik, mətu rəhak Tatə əpəha e negəu e neai iətəm təmol əpu nati u kəm ik. ¹⁸ Kəni iəkəni=pinə kəm ik Pitə, u nɪpətin təni məmə kəpiel. Kəni iəkuvləkin rəhak nıməfaki e kəpiel u, kəni ko nəsanəniən rəha nımisiən otəsapirəkisiən. ¹⁹ Iəkəfinə kəm ik nepətiən iətəm tatsipən o Uhgin əpəha e negəu e neai. Kəni əpəha e negəu e neai, Uhgin tɪnegəhan rəkis e nəuiam iətəm onəkəni e nəhue niftəni. Nian onəkahtipəsəg e nati kəti, uə nəkegəhan e nati kəti, kəni otol.” ²⁰ Kəni məni=pən əskasik kəm rəhan nətəmimi məmə okəsotəni-pəniən kəm iətəmi kəti məmə in Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa.

*Iesu təməni pətigəm
rəhan nımisiən*

(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

²¹ E nian əha, Iesu təmətuəuin mətəni pətigəm kəm rəhan nətəmimi məmə in otəkeikei muvən Jerusiləm, kəni pris asoli min, mine nəgətu min rəha Lou, mine nətəmi asoli min rəfin rəha nətəm Isrel okotol in tətəu nəhməiən e nərahien tepət, kəni okotohamu in. Kəni uərisig e nian kisil lan, in otəmiəgəh min e nımisiən.

²² Kəni Pitə tos pisin Iesu, kəni mətuəuin mətəniəhu mətəni məmə, “İərməniğ, Uhgin otəkeikei məhtipəsəg e nati əha. !Nati əha ko təsuvaian mol nɪpəhriənien lan!”

²³ Kəni Iesu təlali məni=pən kəm Pitə məmə, “!Setən! !Uvən isəu ohniəu! Ik nətəhtul-pəsəg lak. Rəham nətəligiən səniəmə nətəligiən rəha Uhgin, mətəu in nətəligiən rəha nətəmimi əmə.”

²⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan nətəmimi məmə, “İətəmimi iətəm tolkeikei məmə otuərisig lak, otəkeikei malu aru lan, kəni mələs rəhan nigi kəməluau mətəu=pa iəu. ²⁵ Tol lanəha mətu-inu, iətəmimi iətəm

tatol pik uək əmə məmə rəhan nəmiəgəhian e nəhue niftəni u in otəuvir, otəmkarəpən e nəmiəgəhian pəhriən. Mətəu iətəmini iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhian itulin. ²⁶ ? Nəmə iətəmini kəti tatos rəfin natimnati e nəhue niftəni, mətəu təsosian nəmiəgəhian itulin, in təmol win e nati təuvir, uə kəpə? Kəpə. Ko iətəmi əha təsəfənian nati kəti rəha nəhue niftəni kəm Uhgın məmə Uhgın otəfən nəmiəgəhian itulin kəm in. ²⁷ Tol lanəha mətəu-inu, iəu Nəti iətəmini iəpanuva itimah nagelo min e nəsanənian mine nepətiən əhagəhag asoli rəha Tatə rəhak, kəni iəkəfən nətəouiən kəm nətəmini rəfin e uək əhruəhru iətəm kəmotol. ²⁸ İətəni=pinə nipəhriənian məmə nətəmini nəuvein kautəhtul u ikinu nətəm kəsəhmisiən motəmiəgəh əmə moteruh Nəti iətəmini u in kig, nian tətuvə e narmənigian rəhan.”

17

Nipəti Iesu təmuva mol pisin

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nian sikis tinuva minuvən rəkis, Iesu tit Pitə, mine Jemis, mine Jon u pia Jemis, mit ilahal məhuvən əpəha ilis e nitəuət əfəməh, ilah pisin əmə. ² Kəni ikin əha, nipəti Iesu təməuhlin muva mol pisin. Rəhn-kapə təmasiə məhagəhag təhmen e mitigar, kəni rəhan napən tinuva məruan məhagəhag. ³ Rəueiu agin, Mosis mine Elaijə kəmiaietigəm=pa məhləghati ilahal Iesu.

⁴ Kəni Pitə təməni=pən kəm Iesu məmə, “! İərməniğ! Təuvir məmə itimahal u iəmluva u ikinu. Nəmə nəkolkeikei, iəkol nimauvlavl kəti u ikinu, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.”

⁵ Nian Pitə təmətəghati əhanəh, nəpuə əhagəhag kəti təmuva məuveg ilah, kəni kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmiet e nəpuə mətəni məmə, “İnu nətik iətəm iəkolkeikei pik. Nətik tagiən pik ohni. !Nəklətəlig lan!”

⁶ Nian suah milahal əha kəmhlətəu nəghatiən əha, mihləmei=pən mihlitanim=pən rəhn-kapə lahal e niftəni məhləgin pik. ⁷ Mətəu Iesu təmuva mek ilahal mətəni məmə, “Ləhtul. Sləginian.” ⁸ Nian kəmhləsəlpəri, məsleruh minian iətəmi kəti, mətəu Iesu pisin əmə.

⁹ Nian kəmotəuiəu=pa e nitəuət, Iesu tən kəm lahal məmə, “Nəsləniən kəm iətəmini kəti nati nak iətəm nəmhleruh mətəuarus=pən Nəti iətəmini otəmiəgəh min e nimisiən.”

¹⁰ Kəni kihləni=pən məmə, “?Mətəu təhro nəgətun min rəha Lou kəutəni məmə Elaijə otəkeikei maupən muva min?”*

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nipəhriənian məmə Elaijə otəkeikei maupən muva məmə otol vivi min natimnati rəfin. ¹² Mətəu iəkəni=pinə kəm təmahal məmə, Elaijə tinuva rəkis, mətəu nətəmini kəsotəhrunian in, kəni motol tərəh lan. E nolian əhmen min əmə, Nəti iətəmini otətəu nəhməiən e nəhlmilah.” ¹³ Kəni rəhan nətəmini kinotəhrun məmə tətəghati e Jon Bəptais kəm lah nian tətəghati e iəni Elaijə.

16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 **16:26** Mat 4:8-9 **16:27** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Nəh 22:12 **17:2** 2Pitə 1:16-18 **17:5** Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17;

Mak 1:11; Luk 3:22 * **17:10** Nian Uhgın təməghati kəm lahal əpəha e nitəuət, ilahal kiləhrun məmə Iesu in Kristo iətəm otuva. Kəni kiləhrun məmə Elaijə otəkeikei maupən muva min, mətəu kəmsleruhian məmə Elaijə təmuva mol əpenə-penə natimnati rəfin. Tol lanəha, rəhalah nətəligian tinol nəruuiən, mətəu-inu Iesu iətəm in Kristo tinuva rəkis, mətəu Elaijə təməsuvaian. **17:10** Mal 4:5 **17:11** Mal 4:5-6 **17:12** Mat 11:14 **17:13** Luk 1:17

*Iesu tāmāghi pätigām
narmin tērah e suakaku kēti
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

¹⁴ Nian kinohiet=pa o nīmānin nētāmimi, suah kēti tuva misin nēulin aupən e Iesu, ¹⁵ kēni māni māmā, “Iārmānig, asiru e nētik. Tētauit, kēni mētātēu pik nahmāien lan. Nian tēpēt tētāmei=pən e nīgām, mētāmei=pən e nāhu. ¹⁶ Iāmēlās muvən o rāham min nētāmimi, mētēu kotāruru nol vīviān.”

¹⁷ Kēni Iesu tāmāni=pən māmā, “! Ei! Itāmāh nētāmi rāueiu nēsotēhatātēian, kēni nīnāhuvən isəu o suaru rāha Uhgīn. !? Kārmā oiākatig kitāh min itāmāh mētēuarus=pən nian nak nāmānotēhatātē lak!? !? Kēni kārmā onāghin iāpanāmeig e tāmāh!? !Oti suakaku ko māhuva kām iāu!” ¹⁸ Kēni Iesu tāmāghati āskasik kām narmin tērah, kēni tiet e suakaku, kēni rāueiu agin suakaku tāmāuvir.

¹⁹ Kēni rāhan nētāmimi kāmāhuva motāhtul pisin ilah Iesu, kēni motētapuāh ohni māmā, “? Tāhro itimah iākotāruru nāghi pätigāmian narmin tērah?”

²⁰ Kēni Iesu tāmāni=pən kām lah māmā, “Mētēu-inu rēhatāmāh nēhatātēian tākaku āmā, tēsāhmenian. Mētēu iātēni pēhrian kām tāmāh māmā, nāmā rēhatāmāh nēhatātēian āha ikin, nati āpnāpin tēhmen e nikitī mastēt u tākaku agin, kēni nēkotāhrun nāni-pānian kām nītēuat u māmā, ‘Tet u e nimeim, muvən ikin āha,’ kēni nītēuat otiet, kēni nati kēti tikā iātēm itāmāh nēkotāruru noliān.”†

²² Nian kāmāhuva kētiāh āpāha Kalēli, Iesu tāmāni=pən kām lah māmā, “Iēu Nēti Iētāmimi, suah kēti otegāhan=pən lak e nāhlmi tikimīr min. ²³ Nētāmimi okotōhamu iāu, kēni uārisig e nian kisil, Uhgīn otosmīgāh min iāu e nīmisiān.” Kēni rāhan min nētāmimi kāmōtātēu tērah pik agin o nēghatīan āha.

Takis rāha Nīmā Rāha Uhgīn

²⁴ Nian Iesu mine rāhan nētāmimi kāmāhuva Kapēniām, nētāmimi rāha nosian māni rāha takis rāha Nīmā Rāha Uhgīn, kāmāhuva o Pitā motēni māmā, “?Tāhro? ?Rāham iāgētun tatātēou takis u, uā kēpē?”

²⁵ Kēni Pitā tāmāni=pən māmā, “Ēuāh, tatātēou.”

Nian Pitā tāmuvən e nīpāgnāua nīmā, kēni Iesu tāmāupən māghati mētēni kām in māmā “?Saimon, nīkim tēhti māmā nak? ?Kig min rāha nāhue niftēni kautos takis o pēh, kautos o rāhalah min nētāmimi, uā nētāmimi pisin min?”

²⁶ Pitā tāmāni=pən māmā, “Kautos o nētāmimi pisin min.”

Kēni Iesu tāmāni=pən māmā, “Kēni tol lanāha, nētāmimi rāha kig kēsōtātēouian.‡ ²⁷ Mētēu kitāh kēsōtolkeikeian māmā kotol ilah kōtātēu tērah o tah. Kēni tol lanāha, tēuvir māmā ik onākuvən āpāha lēuāhtēni e lek, māraki rāham nīpien o niuviān nāmu. Nāmu iātēm nēkaupən miuvi,

17:19 Mat 10:1 † **17:20** E kopi āuas min nāuvein rāha Niūtestimin iātēm kāmēti e nēghatīan Kris aupən, nēghatīan pisin kēti min āha ikin iātēm tatilpin nēghatīan u mētēni māmā, “**21** Mētēu suah kēti iātēm tolkeikei māmā otāghi pätigām narmin tērah min lanāha, in otākeikei mētāfaki kēni mētētuakām.” **17:20** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Kor 13:2 **17:22** Mat 16:21 **17:24**

Eks 30:13; 38:26 ‡ **17:26** Inu tol lanu māmā nētām Rom ilah kēutarmānig e nītēni u Isrel. Kēni nētām Isrel ilah kēutātēou takis tatuvən o Rom. Mētēu nētām Rom, ilah kēsōtātēouian takis. Mētēu e fes u, in tatāghati e takis pisin kēti o Nīmā Rāha Uhgīn u nētām Isrel ilah kēutātēou. Mētēu Iesu tātēni māmā, in Nēti Uhgīn pēhrian. Kēni Nīmā Rāha Uhgīn in rāhan min. Ko ilah kēsōtātēupūhian o Iesu māmā in otātēou takis u.

məhapu nipəgnəuan, kəni meruh məni silfə kəti təhmen o nətəouiən takis. Mos muvən məfən kəm lah o nətəouiən rəhalau takis.”

18

*Iətəmi asoli
e Narmənigian Rəha Uhgın
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)*

¹ E nian əha, nətəmimi rəha Iesu kəməhuva ohni motətapuəh ohni məmə, “Pəh u in iətəmi asoli e Narmənigian Rəha Uhgın?”

² Kəni Iesu tauin e suakəku kəti tuva məhtul e nəlugin e lah, ³ kəni məni məmə, “Pəhriən iətəni kəm təmah məmə nəmə nəsotəuhliniən itəmah məhuva motəhmen e kəlkələh min, ko nə səhuvəniən motatig əhgal Narmənigian Rəha Uhgın. ⁴ Tol lanəha, pəh u otosiahu in təhmen e suakəku u, in iətəmi asoli e Narmənigian Rəha Uhgın.

⁵ “Nəmə iətəmi kəti in ləhtəni təhmen e suakəku u, kəni iətəmimi kəti nikin tagiən o nosiən iətəmimi u muvən e nipəgnəuan nimə rəhan, kəni nəmə tatol e nərgək, kəni in təhmen məmə tatos iəu min e nikin agiən.

⁶ “Rəhak iətəmimi u tətəhatətə lak təhmen e suakəku əha. Kəni nəmə iətəmimi kəti tatiuvi=pən suakəku kəti əha məmə tatol təfagə tərəh, kəni iətəmimi əha, Uhgın otol nalpiniən asoli kəm in. Kəni nalpiniən əha otəskəsik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəui, kəni kəraki=pən lan əpəha ləuantəhi lokənnim tənnim.

⁷ “Kəsi, nəhməiən asoli otuva o nətəmimi rəha nəhue niftəni, nətəm kəutəfən-əfən kəm nətəmimi məmə okotol təfagə tərəh. Nəfən-əfəniən min əha okotəkeikei məhuva. Mətəu kəsi, nəhməiən asoli otuva o iətəmimi u iətəm in suaru rəha nərahian əha. ⁸ Nəmə nəhlməu uə nəhlkəm tol ik natol təfagə, kəni nəkətei rəkis məraki lan. Mətəu-inu təuvir pik məmə nian nəkuvən e negəu e neai, nəhlkəm kəti uə nəhlməu kəti tikə, tapirəkis agin məmə ik nətaskəlim nəhlməu pəti mil mine nəhlkəm kəti mil əha ikin, kəni kəraki=pən lam e nigəm iətəm tatuəu naunun tikə. ⁹ Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfagə, kəni isul rəkis məraki lan. Mətəu-inu təuvir pik məmə nian nəkuvən e negəu e neai, nəhmtəm kəti tikə, tapirəkis agin inu məmə ik nətaskəlim nəhmtəm pəti mil, kəni kəraki=pən lam e nigəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə.”*

*Nəghatian əuhlin e sipsip iətəm təməluəi
(Luk 15:3-7)*

¹⁰ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəkotəkeikei motəhrun vivi məmə nəsotəhauian nətəmimi rəhak min nətəm kotəhmen e kəlkələh min, mətəu-inu iətəni kəm təmah məmə nagelo min nətəm kəuteh ilah, nian rəfin ilah kəutəhtul e nəhmti rəhak Tatə u tətətig əpəha e negəu e neai məmə okotəni pətəgəm ilah kəm in.”†

¹² “?Nikitəmah təhti məmə nak? ?Nəmə iətəmimi kəti rəhan sipsip uanhanrit, kəni kətiəh təluəi mətan, kəni iətəmi əha otol nak? In otəpəh naintinain əpəha nitəuət, kəni muvən məsal e inu iətəm təməluəi. ¹³ Kəni nəmə

18:1 Luk 22:24 **18:3** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6** Mak 9:42; Luk 17:1-2 **18:8** Mat 5:29-30 * **18:9** Inu nəghatian əuhlin iətəm tətəgəun məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhian rəhatah nolian tərəh min. Təhmen məmə kəutətahtuy rəkis nolian tərəh. Mətəu in təsolkeikeiən məmə okotərakin nipətətah. **18:9** Mak 9:43-48 † **18:10** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutəstimin iətəm kəmətei e nəghatian Kris aupən, nəghatian pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatian u mətəni məmə, “11 Kəni iəu, Nəti Iətəmimi, iəmuva məmə iəkəsmiəgəh ilah u kəmotəluəi.” **18:10** Hip 1:14

tāmeruh, iātēni pēhriēn kām tāmāh māmā, nīkin otagiēn o sipsip u kētiāh əmə, tapirəkis min ilah u nainti-nain u kāməsotalueiēn. ¹⁴E noliēn əhmen min əmə, rəhatāmāh Tatə əpəha e negəu e neai, in təsolkeikeiēn māmə nētin kēti otuvən məluēi.”

*Piam iātəm tatol nərahian kām ik
(Luk 17:3)*

¹⁵ Kēni Iesu tāmēni māmā, “Nāmə piam kēti tol noliēn tərəh kēti kām ik, uvən meruh itəlau pisin əmə, kēni nəkēni=pən nati nak iātəm tāmōl təsəhruahruēn. Nāmə tətətəlig lam, rəham nəghatiēn otol in titəlig=pa min muəuvir o təlau min. ¹⁶ Mətəu nāmə təsətəligiēn lam, os iātəmimi kētiāh uə keiu mihlūvən min mihleruh māmə nəghatiēn min rəfin onəkotēni, okotəhrun māmə ilah rəfin nīpəhriēniēn əmə. ¹⁷ Mətəu nāmə təsətəlig miniēn e tāmāh, nəkēni=pən kām niməfaki kēni pəh iātēmi kēti rəha niməfaki otəghati kām in. Mətəu nāmə təsətəligiēn e niməfaki, kēni niməfaki otol in māmə Ianihluə uə iātəmimi rəha nosiēn mēni rəha takis.

¹⁸ “Iātēni pēhriēn kām tāmāh māmā, əpəha e negəu e neai, Uhgīn tīnegəhan rəkis māmə nəuiatāmāh iātəm nəkotēni e nəhue niftēni. Nian nəkautəhtipəsīg e nati kēti uə nəkautegəhan e nati kēti, kēni otol māmə inu mine.

¹⁹ “Kēni iātēni pēhriēn min kām tāmāh māmā, nāmə itəlau keiu nəkuəni əskasik nəghatiēn kēti o nati kēti kēni muətapuəh ohni e nəfakiēn kām Uhgīn, kēni rəhak Tatə əpəha e negəu e neai otol nati nak iātəm nəkotətapuəh ohni. ²⁰ Tol lanəha mətəu-inu, ikin pəhruvən iātəmimi keiu uə kisil kihluva kētiāh e nərgək, iəu əha ikin e nəlugīn.”

*Nəghatiēn əuhlin
e iātəmimi iātəm təsaluiēn e kauin rəha iātēmi kēti.*

²¹ Kēni Pitə təmuva o Iesu kēni mətəpuəh ohni māmə, “Iərmənīg. ? Nāmə piak kēti tatol tərəh kām iəu, kēni oīkalu məsalpiniēn e noliēn tərəh rəhan mau kuvəh? ?Mau səpin?”

²² Kēni Iesu tāmēni=pən māmə, “Iəkēni=pinə kām ik māmə, səniāmə mau səpin əmə, mətəu mau səpinte-səpin.”†

²³ “Nəkəkeikei mol lanəha mətəu-inu Nərmənigiēn Rəha Uhgīn təhmen e nəghatiēn əuhlin u. Kig kēti tolkeikei māmə oteruh-to kauin min iātəm rəhan nətəmimi kāmōtol kām in māmə ilah okotətəou. ²⁴ Nian tīnətəuvin uək əha, kotələs rəhan kēti ioluək məhuva ohni iātəm tāmōl rəhan kauin iahgin agin, təhmen e fifti-tausin-miliēn vatu (50,000,000,000 vatu). ²⁵ Mətəu suah kəha tīnəruru nətəouiēn, kēni tol lanəha, kig tāmēni māmə okotol səlim lan, mine rəhan pətan, mine rəhan min kəlkələh min, mine rəhan natimnati min rəfin māmə otətəou rəhan kauin. §

²⁶ “Kēni rəhan ioluək təmeiuaiu misin nəulīn aupən lan. Kēni mətəkeikei ohni mətēni=pən kām in māmə, ‘Pale. ?Nəkəhrun nəfaiēn nian əkuəkīr nəuvin kām iəu māmə iəkətəou rəfin rəhak kauin?’ ²⁷ Kēni rəhan iātēmi asoli təmasəkəhruin in, kēni məpəh rəfin rəhan kauin māmə otəsətəouiēn nian kēti mine, kēni megəhan lan māmə tuvən.

²⁸ “Mətəu nian ioluək u təmuvən, kēni meruh iātəmimi kēti u tāmōl kauin kām in, təhmen e uan-hanrit tausin vatu (100,000 vatu). Ilau pəti

18:15 Luk 17:3; Kəl 6:1 **18:16** Dut 19:15; Jon 8:17 **18:18** Mat 16:19; Jon 20:23 **18:19** Mak 11:24; Jon 15:7 † **18:22** Nipəti “mau səpinte-səpin” māmə kitah kotəkeikei motalu e nərahian rəha iātēmi kēti nian rəfin, naunun tikə. **18:22** Luk 17:4 § **18:25** Inu noliēn əskasik rəhalah e nian min əha.

ioluak mil katuol uak kətiəh əmə rəha iətəmi asoli u. Kəni ioluak iətəm iətəmi asoli təmalu e rəhan kauin, in təmaskəlim iətəmini u kəti kəmatuol pəti uak, kəni mətəmkəhtuv nentəui, mətəni məmə, ‘!Ətəou=pa rəham kauin iətəm nəmol kəm iəu!’

²⁹ “Kəni ioluak əha iətəm təmol kauin kəm in, teiuiəu misin nəulin mətəkeikei ohni mətəni məmə, ‘Pale. ?Nəkəhrun nəfaiən nian əkuəkir nəuvin kəm iəu məmə iəkətəou rəhak kauin?’

³⁰ “Mətəu in təni məmə, kəpə. Kəni təmuvən məni məmə okələs suah u kan kləfən e kaləpus mətəuərus otətəou rəfin rəhan kauin iətəm təmol.

³¹ Mətəu noluak min nəuvein min kəmoteruh nati əha, nikilah təmahmə pik ohni, kəni məhuvən motəni=pən kəm iətəmi asoli natimnati rəfin iətəm kəmoteruh.

³² “Kəni iətəmi asoli təmauin e ioluak əha tuva təni=pən kəm in məmə, ‘Ik ioluak tərəh agin. İəməpəh rəfin rəham kauin mətəu-inu nəmatəkeikei ohniəu. ³³ ?Təhro nəsasəkəhruiən iətəmi u natuol pəti uak itəlau min, təhmen=pən əmə e iətəm iəmol kəm ik?’ ³⁴ ?Kəni niəməha təmol iətəmi asoli, kəni təni məmə okələs kan kləfən e kaləpus məmə iətəm tətəhtul o kaləpus otaskəlim in mətəuərus=pən otətəou rəfin rəhan kauin iətəm təmol.”

³⁵ Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni e suaru kətiəh əmə, rəhak Tatə əpəha e negəu e neai, otol kəm təmah rəfin, nəmə nəutəlpin məsotalu pəhriənən e nərahien iətəm piatəmah min kəutol kəm təmah.”

19

İərman mine pətan

kətuəpəh ilau min

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Nian İesu təmol naunun e nəniən natimnati min u, kəni miet Kaləli muvən e nitəni Jutiə e nitəni=pən e nikali nəhu Jotən. ² Kəni nimənin nətəmini kəməutəhuərisig lan məhuvən əha ikin əha, kəni təmol vivi ilah e niəmisən min.

³ Kəni Farəsi min nəuvein kəmotol nəniən ekəu-ekəu məmə otiuvi=pən İesu e nəghatiən kəti iətəm təsəhruəhruən. Kəməhuva o İesu motəni məmə, “?Lou tətəni məmə iərman təhrun nəpəhiən rəhan pətan mol difos lan o nati əpnəpin əmə kəti uə kəpə?”

⁴ Kəni təmol aulis ilah məni=pən məmə, “?Nəmotəfin uə kəpə məmə, e nətuəuinən nian muva mətəuərus=pa u rəueiu, Uhgın u iətəm təmol nətəmini rəfin, təmol iərman mine pətan? ⁵ Kəni Uhgın u inu, u təməni məmə, ‘O nati əha in əha, iərman otəpəh rəhan tatə mine məmə, kəni mətuətig ilau rəhan pətan. Kəni ilau okiəuva niəpətilau kətiəh.’ ⁶ Kəni rəueiu, ilau səniəmə keiu, mətəu kətiəh əmə. Uhgın tinilpin ilau kiniəuva minuol kətiəh, kəni o nati əha, pəh iətəmini əpnəpin əmə kəti ko təsəhtəuviən rəhalau natigian.”

⁷ Kəni Farəsi min kotəni=pən məmə, “?Mətəu təhro Mosis təməni məmə iətəmini təhrun nəfəniən nauəuə kəti kəm rəhan pətan o nəpəhiən mol difos lan, kəni mahli=pən tatuvən?”

⁸ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Mosis təmegəhan e təmah nətəm İsrel məmə onəkotəpəh rəhatəmah niəpətan min motol difos e lah mətəu-inu

rəhn-kapə təmah təskasik pik. Mətəu aupən, e nətuəuinian nian muva mətəuarus=pa u rəueiu təməsolian lanu. ⁹ Mətəu iətəni kəm təmah məmə, nəmə suah kəti tatol tifos mətəpəh rəhan pətan mətəu pətan u təsapilian ilau suah pisin kəti, kəni suah u in mit pətan pisin, təhmen əmə məmə in tatol təfagə matakələh e pətan əha.”

¹⁰ Kəni nətəmimi rəha Iesu kotəni məmə, “Nəmə natigian rəha iərman mine pətan təskasik pik lanu, təuvir məmə iərman mine pətan okəsuoelian marit.”

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Səniəmə nətəmimi rəfin okotəhrun nosian nəghatian u, mətəu nətəmimi əmə min konu nətəm kəməfən nəghatian u kəm lah, məmə rəhalah əmə. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, nətəmimi nəuvein okəsotolian marit o nati pisin pisin min. Kəti ko təsolian marit mətəu-inu nipətin nəuветin tərəh nian təmair. Kəti ko təsolian marit mətəu-inu nətəmimi kəmotərəkin nipətin nəuветin. Kəni kəti tətəni aru məmə in otəsolian marit məmə otol uək rəha Narməniğin Rəha Uhgın. İətəmimi iətəm təhrun nosian nəghatian u, in təkeikei mos.”

Iesu təməfaki o kəlkələh min

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Kəni nətəmimi kəmos kəlkələh min məhuva o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah, kəni məfaki o lah. Mətəu nətəmimi rəha Iesu kəmotəniəhu ilah. ¹⁴ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Pəh kəlkələh min kəhuva ohniəu, sotəniəhuian ilah, mətəu-inu Narməniğin Rəha Uhgın in rəha nətəmimi min u kotol lanu.” ¹⁵ Kəni təmələhu=pən nəhlmin e lah məfaki o lah, kəni miet ikin əha.

İətəm aluə iətəm

rəhan nautə tepət

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kəni suah kəti təmuva o Iesu məni=pən məmə, “Təgəzun. ? İəu oiəkəkeikei mol uək nak iətəm in təuvir məmə iəkos nəmiəğəhian itulin?”

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Təhro nətətapuah ohniəu o nati nak iətəm təuvir? İətəmi kətiəh əmə iətəm in təuvir. Nəmə nəkolkeikei məmə nəkos nəmiəğəhian itulin, itəu=pən nəghatian min rəha Lou.”

¹⁸ Kəni suah u təməni=pən məmə, “?Lou min pəhruvən?”

Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Sohamuiən iətəmimi, kəni məsakləhian e pətan, kəni məsakləhian, kəni məseiuaian e kot, ¹⁹ kəni misiai rəham tatə mine məmə, kəni molkeikei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeikei aru ik.”

²⁰ Kəni iətəm aluə u təməni=pən məmə, “Natimnati rəfin ko iatol. ?Nati nak min əha ikin iətəm iəsolian?”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəmə nəkolkeikei məmə rəham noliən otəhruahru agin, uvən mol nətəmimi kotos nəhmti rəham nautə, kəni məfən məni lan kəm nanrah min. Kəni ik onəkos nəuvirian tepət əpəha e nəgəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmimi.”

²² Nian iətəm aluə təmətəu nəghatian əha, kəni təmagim matuvən. Nikin təpəou mətəu-inu rəhan nautə tepət.

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “İətəni pəhriən məmə, tiəkis o iətəmimi iətəm rəhan nautə tepət məmə otuvən matig ahgəl Narməniğin Rəha Uhgın. ²⁴ Kəni iətəni min kəm təmah məmə, tiəkis

māmā kamāl* otuvən=pən e nīpəg nītil, mətəu tiəkis pik māmā iətəmimi rəhan nautə tepət otuvən matig ahgəl Narmənigian Rəha Uhgīn.”

²⁵ Nian nətəmimi rəha Iesu kəmotətəu nəghatien əha, narmilah təmiuvig pik, mətəu nīkilah təhti māmā ilah u nətəm rəhalah nautə tepət, konu Uhgīn tolkeikei pik agin ilah, mətəu in tətəsiru e lah. Kəni mətəni=pən māmā, “?Kəni pəh təhrun nosian nəmiəghian itulin?”

²⁶ Kəni Iesu təməsal=pən əhruahru meruh ilah kəni məni māmā, “Nati u, ko iətəmimi təsolian. Mətəu Uhgīn, in təhrun nolian natimnati rəfin.”

²⁷ Kəni Pitə təməni=pən māmā, “Iəmotəpəh natimnati rəfin māmā iəkotohtəu=pinə ik. ?Nati nak u, o nian kəti in rəhatəmah?”

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmā, “Iətəni pəhrian kəm təmah māmā, e nian iətəm natimnati rəfin okotəuhlin məhuva motiuvī, kəni Nəti Iətəmimi otəharəg e rəhan jeə rəha kig iətəm in təhagəhag məuvir agin, kəni itəmah ko nətəm nəmotohtəu=pa iəu, onəkotəharəg min e jeə rəha kig ilah tueləf, kəni məutakil məutarmənig e nəuaniləuis min ilah tueləf rəha Isrel. ²⁹ Kəni nətəmimi rəfin u nətəm kəmotəpəh rəhalah nīmā min, uə pialah min, uə nəuvinilah min, uə rəhalah tatə uə māmā, uə nenətilah min, uə rəhalah nīpətan min o nərgək, Uhgīn otəfən natimnati min əha tepət pik agin kəm lah, kəni məfən nəmiəghian itulin kəm lah. ³⁰ Mətəu nətəmimi tepət nətəm kəutəhtul aupən e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul uərisig e nəmiəghian iətəm otuva. Kəni nətəmimi tepət kəutəhtul uərisig e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul aupən e nəmiəghian iətəm otuva.”

20

*Nəghatien əuhlin
e noluək min
əpəha e nasumian*

¹ “Tol lanəha mətəu-inu Narmənigian Rəha Uhgīn təhmen e nəghatien əuhlin u. Iətəmi asoli kəti rəha nasumian təmiet ləplapin agin māmā otəsəl e nətəmimi māmā okəhuva motol uək e rəhan nasumian. ² Kəni in təməni māmā otətəu ilah kətiah kətiah uan tənariəs* e nian kətiah, kəni mahli=pən ilah kəhuvən e rəhan nasumian.

³ “Iuəkīr o nain klok ləplapin, təmiet muvən e makit meruh nətəmimi nəuvein kəutəhtul məsotolian nati kəti. ⁴ Kəni təməni=pən kəm lah māmā, ‘Itəmah min, əhuvən motol uək əpəha e rəhak nasumian, kəni iəkətəu itəmah e məni iətəm təhruahru.’ ⁵ Kəni kəməhuvən.

“Kəni iuəkīr o tinə, təmiet muvən mol nati kətiah əmə, kəni mol min e tri klok ləhnaiuv. ⁶ Kəni iuəkīr e faif klok ləhnaiuv, təmiet muvən meruh nətəmimi nəuvein min kəutəhtul əpnəpin əmə. Kəni təməni=pən kəm lah māmā, ‘?Təhro nəutəhtul u ikinu nian apiəpiə kəti, məsotolian nati kəti?’

⁷ Kəni kotəni=pən māmā, ‘Mətəu-inu iətəmi kəti təsəsalien e timah māmā iəkotol uək rəhan.’ Kəni təməni=pən kəm lah māmā, ‘Itəmah min əhuvən motol uək e rəhak nasumian.’ Kəni ilah kəməhuvən.

⁸ “Nian tinəhnaiuv, iətəmi asoli rəha nasumian təməni=pən kəm rəhan iətəmimi iətəm tətəsəl o noluək min māmā, ‘Avin e noluək min kəhuva,

* **19:24** Kaməl in nati miəgəh kəti iətəm in iahgin tapirəkis hos mine kau. Afin-to e tiksiniəri.

19:26 Job 42:2 **19:28** Mat 25:31; Luk 22:30; Nəh 3:21 **19:30** Mat 20:16; Luk 13:30 **20:2** “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Tənariəs kətiah in təhmen e nətəouiən rəha uək o nian kətiah. Rəueiu, 1 tənariəs təhmen e 1,000 vatu.

nəkəfən rəhalah mənı. Nəkətuəuın mətəu nətəmımi nətəm kəməhuva uərisig muvən mətəuarus nətəmımi kəmotapən motol uək.’

⁹ “Kəni noluək mın nətəm kəməhuva motol uək e faif klok, kəməhuva kəni tənətəu ilah uan tənariəs kətiah kətiah. ¹⁰ Tol lanəha, nətəmımi mın u nətəm kəmotapən motol uək, nikilah təhti məmə okotos mənı tapirəkis nətəmi mın u kəmotol uək uərisig. Mətəu ilah kətiah kətiah kəmos mın əmə uan tənariəs. ¹¹ Nian kəmos mənı, kəni nikilah tınərah mınəutəni nikali iətəmi asoli rəha nasumiən, kəni motəni=pən kəm in məmə, ¹² ‘Nətəmımi mın u nətəm kəmotol uək uərisig, kəmotol uək əmə e auə kətiah əmə, mətəu ik nətətəu itimah təhmen-əhmen əmə. Mətəu itimah iəmotol uək asoli e nərauə askasik e nian apiəpiə.’

¹³ “Mətəu iətəmi asoli təmənı=pən kəm lah məmə, ‘Təu kəti. İəsakləhiən kəm ik. ?Nəmənı məmə nəkol uək o uan tənariəs, uə kəpə? ¹⁴ Os rəham mənı matuvən. İəkolkeikei məmə iəkətəu iətəmımi u iətəm təmol uək uərisig təhmen əmə lam. ¹⁵ Rəhak u mənı. ?İəkəhrun noliən lanəha nati nak iətəm iəkolkeikei, uə kəpə? ?Nətəməki lak mətəu-inu iatol təuvir?’ ”

¹⁶ Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, təmənı=pən kəm lah məmə, “Tol lanəha, iətəmi tatuərisig otaupən, kəni iətəmi tətəupən otuərisig.”

İesu təmənı pətigəm

rəhan nimisiən

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Kəni nian İesu təmatuvən Jerusiləm, təmos rəhan nətəmımi tueləf motəhtul pisin, kəni təmənı=pən kəm lah məmə, ¹⁸ “Kautəhuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni iəu Nəti İətəmımi, okegəhan=pən lak kəm pris asoli mın mine nəgətu mın rəha Lou. Kəni okotiuvı pətigəm iəu məmə iəkimis, ¹⁹ kəni motəfən iəu kəm Nanihluə mın məmə okotəuvsan lak, kəni motəlis motoh, kəni motətu-pəri iəu e nigı kəməluau məmə iəkimis. Kəni uərisig e nian kisil, kəni Ughin otosmiəgəh mın iəu e nimisiən.”

Nətapuəhiən rəha məmə kəti o İesu

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kəni pətan rəha Səpəti, tos nətilau mil muva misin=pən nəulin o İesu, mətətapuəh e nati kəti ohni. (İlau iətəmımi mil rəha İesu.) ²¹ Kəni İesu təmənı=pən məmə, “?Nəkolkeikei nak?”

Kəni pətan təmənı=pən məmə, “Pəh nəkegəhan lan məmə nətik mil u, ilau pəti kəti otəharəg e nikəlim maru, kəni kəti təharəg e nikəlim məuil, ikin ima nəsanəniən mine nisiaiən, nian onəkarməniğ lan.”

²² Kəni İesu təmənı=pən kəm lau məmə, “Nəkuəruru nati iətəm nətuətapuəh ohniəu. ?Təhro? ?İtəlau, nikitəlau təhti məmə nəkuəhrun məmə ko nəkuos nəhməiən u oiəkə məmə oiəkətəu tərəh?”† Kəni kuəni=pən kəm İesu məmə, “Əuəh, iəkuəhrun.”

²³ Kəni İesu təmənı=pən kəm lau məmə, “Pəhriən, onəkuəmnim=pən e rəhak kap rəha nətəuiən nəhməiən. Mətəu o nəharəgiən e nikəlik maru mine məuil, səniəmə rəhak məmə iəkəni. İkin mil əha, ilau rəha nətəmımi mın u iətəm Ughin təmol əpenə-penə o lah.”

²⁴ Nian nətəmımi ten mın rəha İesu kəmotətəu nəghatiən əha, kəni niəməha təmol pik ilah o suah mil ilau pian mətəu ilah mın kətolkeikei

20:8 Lev 19:13; Dut 24:15

20:16 Mat 19:30; Mak 10:31

20:18 Mat 16:21; 17:22-23

20:21 Mat 19:28; Luk 22:30

† **20:22** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “?İtəlau, nikitəlau təhti məmə nəkuəhmen məmə kitəhal okihləmnim pəti e kap rəha nətəuiən nəhməiən iətəm iəu iəkəkeikei məmnim lan?”

20:22 Mat 26:39; Jon 18:11

məmə kəhuva motepət. ²⁵ Mətəu Iesu təmauin e lah kəhuva kətiah, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəkotəhrun rəkis noliən rəha nətəmi asoli rəha Nanihlua min. Ilah kəutol təkəsik pik kəm rəhalah min nətəmini. Kəni rəhalah kəpmən min kəutol ilah kəutəmähli ləhtəni e narməniğiən rəhalah. ²⁶ Mətəu itəmah, ko nəsotoliən lanəha. Mətəu nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otuva in iətəmi asoli kəti rəhatəmah, in otəkeikei muva məhmen e ioluək kəti rəhatəmah, ²⁷ kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otəhtul aupən e təmah, in otəkeikei muva slef rəhatəmah. ²⁸ Noliən əha təhmen əmə lak, Nəti Iətəmini. Iəməsuvaian məmə nətəmini okotol uək rəhak, mətəu iəmuva məmə iəkol uək rəhalah, kəni iəkəfən rəhak nəmiəğhiən məmə iəkitis ilah e rəhalah noliən tərəh min.”

Iəmnəu mil kəmuəruh nati
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Nian Iesu mine rəhan min nətəmini kəmoħiet e taun Jeriko, nīmənin nətəmini kəmoħtəu=pən. ³⁰ Kəni iəmnəu mil keiu kətuəharəg e nikali suaru, kəni nian kəmuətəu məmə Iesu tətaliuək e suaru mətuvu, kəni kəmuəgət əfəməh muəni məmə, “!Iərməniğ, Mipi Kig Tefit, asəkəhrin itimlau!”

³¹ Kəni mətəu, nīmənin nətəmini kəutəniəhu ilau, motəni=pən məmə kəsuəgət pikian, mətəu ilau kuəgət pik əgin min məmə, “!Iərməniğ, Mipi Tefit, asəkəhrin masiru itimlau!”

³² Kəni Iesu təhtul mauin e lau, məni=pən məmə, “?Nəkuolkeikei məmə iəkol nak kəm təlau?”

³³ Kəni kuəni=pən məmə, “Iərməniğ, iəkuolkeikei məmə iəkueruh nati.”

³⁴ Kəni Iesu təməsəkəhrin ilau, kəni mek nəhmtilau. Kəni rəueiu əgin, kənatueruh nati, kəni matuitəu=pən Iesu.

21

Iesu təmuvən əpəha Jerusiləm mol əpu məmə
in Kig

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Nian kənhuva iuəkir o Jerusiləm, minəhuva Petfas e Nītəuət Rəha Nigi U Olif, kəni Iesu təməhlirəkis rəhan mil iətəmini keiu, ² kəni məni=pən kəm lau məmə, “!an əpəha e lahuənu aupən e tah, kəni ikin əha nəkuəruh uəhai əmə togki kəti kəmoħrain ilau nətin. Kəni nəkiatis ilau muəsik miəuva kəm iəu. ³ Nəmə iətəmi kəti təni nati kəti kəm təlau, nəkuəni=pən kəm in məmə Iərməniğ tolkeikei ilau, kəni otəpanəhli=pa uəhai əmə ilau.”

⁴ Nati u təmuva məmə otol nəğhatian nak iətəm iəni təməni otuva mol nipəhriənian. Iəni təməni məmə,

⁵ “Otəni=pən kəm nətəmini əha Jerusiləm* məmə, ‘Oteruh-to, rəhatəmah kig tətuvu o təmah, rəhan nətəliğin in ləhtəni, kəni mətasuə e togki, mine togki u in nətin əmə.’ ”

⁶ Kəni iətəmini mil rəha Iesu kəmian muol nati nak iətəm Iesu təməni məmə okuol. ⁷ Kəmuəsik togki mine nətin, kəni muələhu-pəri rəhalau kot min e togki mil, kəni Iesu təməharəg-pəri lan. ⁸ Nīmənin nətəmini tepət kəutepin rəhalah min kot əpəha e suaru, kəni nəuvein kotətəi nimali nigi

20:25 Luk 22:25-26 **20:26** Mat 23:11; Mak 9:35 **20:28** Luk 22:27; Fil 2:7 * **21:5** Nəğhatian əhruəhu rəha Kris təni məmə, “Nətin Pətan Saion” kəni nipəti nəğhatian u məmə “nətəmini rəha Jerusiləm.” Saion in nərgin kəti min rəha Jerusiləm. **21:5** Sek 9:9

min, kəni motepin ilah e suaru e nisialən. ⁹ Kəni nīmənin nətəmini nətəm kəutaupən e Iesu, mine nīmənin nətəmini nətəm kəutəhuərisig e Iesu, kəutagət əfəməh mautəni məmə,

“!Hosanə† o Mipi Tefit!

!Hərməniğ Uhgın tətətiğ ilau iətəmini u iətəm tətəva e nərgin!

!Hosanə o Uhgın əpəha ilis e negəu e neai!”

¹⁰ Nian Iesu təmiət=pən Jerusiləm, nətəmini rəfin əha ikin nīkilah təmauit, kəni mautəni nəghatiən tēpət məutətəpuəh məmə, “?Pəh u?”

¹¹ Kəni nīmənin nətəmini kotəni məmə, “Inu iəni Iesu, rəha Nasərit, əpəha e nītəni Kaləli.”

*Iesu əpəha
e Nīmə Rəha Uhgın*

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kəni Iesu təmuvən əpəha imə e Nīmə Rəha Uhgın, kəni məhgi pətiğəm nətəmini nətəm kəutol səlim mine mautos nəhmtin natimnati əha ikin məmə okotol sakrifais lan. Kəni mahuvihin tēpil min iətəm kətəuhlin mənə ikin, kəni mahuvihin jeə min rəha nətəmini min u kəutol səlim e iəuein min.† ¹³ Kəni mənə=pən kəm lah məmə, “Kəmətēi e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Rəhak nīmə, okauin lan məmə nīmə rəha nəfakiən kəm Uhgın,’ mətəu itəmah nəmotol məmə in ‘nīmə rəha iakləh min.’”

¹⁴ Kəni nətəmini nətəm nəhmtilah tərəh mine nətəmini nəhlkilah təməpəu-əpəu kəməhuva ohni əpəha e Nīmə Rəha Uhgın, kəni tol vivi ilah. ¹⁵ Kəni pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmoteruh nati təuvir min iətəm in təmol, kəni moteruh min kəlkələh min kəutagət əfəməh əpəha e Nīmə Rəha Uhgın, mautəni məmə, “!Hosanə o Mipi Tefit!”

Mətəu nətəmi asoli əha, niəməha təmol ilah. ¹⁶ Kəni kotəni=pən kəm Iesu məmə, “?Nətətəu nati nak kəlkələh min kəutəni, uə kəpə?”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh. Nəmotəfin, uə kəpə, nəghatiən iətəmi kəti təməni kəm Uhgın iətəm tətəni lanu lan məmə, ‘E nohli kəlkələh ağin min mine nəpəou min ağin, nəmol məmə ilah okotəni-vivi ik’.”

¹⁷ Kəni təməpəh ilah miet Jerusiləm muvən e taun Petəni, mapili ikin.

*Niği kəti fik təmaukei-aukei
(Mak 11:12-14,20-26)*

¹⁸ Ləpləpin ağin, Iesu təmitəlig=pən min Jerusiləm, kəni nəumis tinus. ¹⁹ Kəni təmafəu niği u fik e nikali suaru, kəni təmuvən ohni mətəu təsehian nəuan kəti, mafu əmə nimalin. Kəni tənə=pən kəm niği u məmə, “!Ko nəsəuə minian!” Kəni rəueiu ağin, niği təmaukei-aukei.

²⁰ Nian rəhan nətəmini kəmoteruh nati əha, kəni narmilah təmiuvig, kəni motəni=pən kəm Iesu məmə, “?Təhro niği əha fik təmaukei-aukei uəhai əmə lanəha?”§

† **21:9** Nipəti nəghatiən u “Hosanə” tənə məmə, “əni-vivi.” Nətəmini kəməutəni pətiğəm məmə Iesu in Masaia, iətəmini u Uhgın təməni məmə in otahli=pa məmə otosmiəgəh ilah. **21:9** Sam

118:26 † **21:12** Afin-to e tiksənəri “Nīmə Rəha Uhgın” o nəhrunian natimnati nian Iesu təmuvən məhgi pətiğəm nətəmini e Nīmə Rəha Uhgın. **21:13** Aes 56:7 **21:13** Jer 7:11 **21:16** Sam 8:2

§ **21:20** E Oltestimin, niği u fik tatol nəmtətiən e nətəm Isrel. Iesu in təmol niği u fik taukei-aukei məmə otəgətun nətəmi asoli rəha Isrel, okol nalpinian kəm lah. Uə təhmen əmə lanu məmə Uhgın otol nalpinian kəm nətəmini min u kəsotolian nəuan uə məsotəfakiən kəm in (Aisə 5:1-7 mine Jeremaea 8:4-13 rəhalau nəghatiən təhmen əhmen; eruh min Matiu 24:2 mine futnot). Mine Iesu təməgətun min lanu məmə otəgətun rəhan min nətəmini o rəhalah nəhatətəiən, u inu, rəhalah nəhtulian e Uhgın.

²¹ Mətau İesu təməni=pən məmə, “İətəni=pinə nıpəhriənən məmə nəmə nautos nəhatətəiən, kəni rəhatəmah nətəligiən təsoliən keiu, nəkotəhrun noliən nati nak iətəm iəmol e nigi u fik. Mətau səniəmə in əmə əha, nəkotəhrun nənı-pənıən kəm nıtəuət əha məmə ‘Uvən miuvig mamnim əpəha ləuantəhi,’ kəni otol nəuiatəmah. ²² Nəmə nəkotəhatətə, kəni onəkotos nati nak iətəm nəutətapuəh lan e nəfakiən.”

*Nətapuəhiən o nepətiən
rəha İesu*

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ İesu təmuvən e Nimə Rəha Uhgın, kəni nian təmətəgətun, pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nətəm İsrel, kəhuva ohni motəni=pən məmə, “?Nətol natimnati min u e nepətiən rəha pəh? ?Kəni pəh təməfinə nepətiən ko?”

²⁴ Kəni İesu təməni=pən məmə, “İəkətapuəh=pinə min e nəghatiən kəti kəm təmah. Nəmə nəkotəfa nəghatiən kəti, kəni iəkəni=pinə kəm təmah məmə nepətiən nak iətəm iətol natimnati min u lan. ²⁵ ?Nepətiən rəha Jon təmsipən iə o noliən bəptais? ?Təmsipən e negəu e neai, uə rəha nətəmini əmə?”

Kəni kəmotəni=pən kəm lah min məmə, “Nəmə kotəni məmə, ‘Nepətiən rəha Jon təmsipən e negəu e neai,’ kəni otəni məmə, ‘? Mətau təhro nəsotəniən nıpəhriənən lan?’ ²⁶ Mətau nəmə kotəni məmə, ‘Rəha nətəmini əmə,’ kitah kəutəgin e nımənin nətəmini ikinu rəueiu mətau-inu nıkilah təhti məmə Jon in iəni kəti rəha Uhgın.”

²⁷ Tol lanəha, kəmotəni=pən kəm İesu məmə, “İtimah iəkotəruru.”

Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəniən kəm təmah məmə e nepətiən nak iətol natimnati min u lan.”

*Nəghatiən əuhlin
e suah mil keiu.*

²⁸ Kəni İesu təməni=pən məmə, “?Təhro? ?Nikitəmah tətəhti məmə nak? Suah kəti, nətin iərman keiu. Kəni təmuvən məni=pən kəm iətəm iahgin lan məmə, ‘Nətik, uvən mol uək rəueiu əpəha e nasumiən.’ ²⁹ Mətau nətin təməni=pən məmə, ‘İəkəpəh.’ Kəni matig məuhlin min rəhan nətəligiən, kəni muvən e nasumiən.

³⁰ “Kəni tatə təmuvən o nətin iətəm təkəku, məni=pən min kəm in nati kətiəh əmə. Kəni nətin təməni=pən məmə, ‘Əuəh, tatə, iəkuvən,’ mətau təməpəh=pən e nasumiən.

³¹ “?Otəni-to məmə suakəku mil u in pəhruvən, təmol nəuia rəhan tatə?”

Kəni kəmotəni=pən məmə, “Suakəku iətəm iahgin lan.”

Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh, in əhruahru. Kəni iətəni=pinə nıpəhriənən məmə, nətəmi kautos məni rəha takis, mine nıpətan rəha suaru kəutəhuvən e Narməniğiən Rəha Uhgın aupən e təmah, ³² mətau-inu Jon təmuva o təmah məmə otəgətun suaru rəha noliən əhruahru, kəni mətau itəmah nəsotəniən nıpəhriənən lan. Nəti suah u iətəm təkəku tətəgətun=pən itəmah. Mətau nətəm kautos məni rəha takis, mine nıpətan rəha suaru kəmotəni nıpəhriənən lan. Nəti suah iətəm tēpət lan tətəgətun=pən ilah. Kəni nəmoteruh pau nati əha, mətau

nəməsotəuhliniən itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni məsotəniən niphəriənən lan.”*

Nəghatiən əuhlin e nətəmini tərəh nətəm kəutasum e nasumiən

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 Kəni Iesu tətəkeikei mətəni məmə, “Otətəlig-to e nəghatiən əuhlin kəti min. İətəmi asoli kəti rəha nasumiən, təmol nasumiən kəti e niləuis kəti kətəni məmə krep, u katol wain lan. Kəni mol kəlkəl e kəpiel muvən mitəlau lan. Kəni mol ikən kəti o noliən nimey nevig-evigian e nəua krep məmə nəhu krep otaiu kəni mol wain lan. Kəni mol nimə kəti iətəm in ilis məmə iətəmi otəri lan mətəsal vivi o nasumiən o nati miəgəh min mine nətəmini.†

“Kəni təmegəhan=pən e nasumiən kəm nətəmini məmə okotasum lan, kəni məuəri nəua krep, nəuvein rəhan, nəuvein rəhalah. Kəni miet muvən e naliuəkian ikən pisin pisin kəti.

34 “Nian krep tinimarəg, kəni tahlı=pən rəhan ioluək min məmə okəhuvən e nasumiən rəha krep, motətapuəh o nətəmini nətəm kəutol uək e nasumiən məmə okotəfən rəhan krep nəuəvetin kəm lah.

35 “Mətəu nətəm kəutol uək e nasumiən kəmotaskəlim rəhan ioluək min, kəni motoh kəti, motohamu kəti, motəhti e kəpiel iətəm tatol kisil lan. 36 Kəni tahlı=pən min ioluək min nəuvein kəhuvən o lah, ilah tēpət tapirəkis in min aupən. Kəni nətəmini nətəm kəutol uək e nasumiən kotol tərəh e lah e noliən əhmen min əmə məmə kəmotol e in min aupən. 37 Naunun agin, tahlı=pən nətin iərman tuvən o lah, kəni məni məmə, ‘İlah okotəkeikei motisiai nətik.’

38 “Mətəu nian nətəmini min kəutol uək e nasumiən kəmotafu nətin, kəni kotəni=pən kəm lah min məmə, ‘İnu nəti iətəmi asoli iətəm otərmənig e nasumiən nian rəhan tatə otimis. Pəh kəhuvən motohamu min, kəni motos nasumiən məmə rəhatəmah motərmənig lan.’ 39 Kəni kəmotaskəlim motatu pətigəm lan e nasumiən, kəni motohamu.”

40 Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, kəni məni məmə, “?Tol lanu lan, nian iətəmi asoli rəha nasumiən otuva, kəni otol nak e nətəmini nətəm təmegəhan=pən e nasumiən kəm lah?”

41 Kəni kəmotəni=pən məmə, “Otərəkən agin nətəm kotərəh min əha, mohamu ilah. Kəni uərisig, təpanegəhan e rəhan nasumiən əha tuvən e nəhlmi nətəmini pisin nəuvein, kəni e nian əhruahru iətəm krep tatimarəg, ilah okotəfən nəuəvetin rəhan.”

42 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin e Nauəuə Rəha Uhgın u, uə kəpə? Tətəni məmə, ‘Pos u iətəm nətəmini rəha nuvləkiniən nimə kəsotolkeikeiən motəpəh, in tinuva pos iətəm tol nəhgın o noliən nimə.‡

* 21:32 Nətəmini rəha nosiən takis mine nipətan rəha suaru, ilah kəutol təfagə tərəh, kəni ilah kotəhmen e suakəku u iətəm tēpət lan. Aupən kəmotəhti nəuia Uhgın, mətəu uərisig ko kotol nati nak təməni. Nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl mine nətəm u kəsotəhatətiən e Iesu kotəhmen e suakəku u iətəm təkəku. Kəutəni əmə e nohlilah məmə kotolkeikei Uhgın kəni motol nəuiən, mətəu nikiilah isəu o Uhgın. 21:32 Luk 3:12; 7:29-30 † 21:33 Natimnati iətəm Iesu tətəghati lan e fes 33 tətəghati e noliən rəha noliən wain 21:33 Aes 5:1-2 21:38 Mat 27:18 21:39 Hip

13:12 ‡ 21:42 “pos” — Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “kəpiel.” E nian əha, nətəmini kəmotol nimə e kəpiel. Kəni kəpiel keikei in kəpiel ləhtəni agin u tətəskəlim nimə mətuəvləkən nimə lan. Rəueiu u Tanna, nətəmini tēpət kəutol nimə e pos mine napət. Kəni pos iətəm in nati keikei in pos u iətəm tol nəhgın maskəlim nəhgi nimə. Iesu tətəghati aru lan məmə in pos iətəm tol nəhgın.

Iərmənig təmol nati u,
kəni in nati təuvir agin e nəhmtitah.’

⁴³ Tol lan əha, iətəni kəm təmah məmə Narmənigian Rəha Uhgın okos rəkis o təmah, kəni kəfən kəm nətəmimi min u nətəm okotol nəuialah. ⁴⁴ Nəmə iətəmi kəti otaiu mələs pikin pos u, nikilkilin titəgit əgit. Uə nəmə pos u otəmei məməhli-ərain in, otəuvtəuvtə mərah agin.”§

⁴⁵ Nian pris asoli min mine Farəsi min kəmotətəu nəghatian əuhlin iətəm Iesu təməni, kəni kəmotəhrun məmə tətəghati e lah. ⁴⁶ Kəni kinəutəsəl e suaru kəti məmə okotaskəlim Iesu motləfən e kaləpus, mətəu kəutəgin e nīmənin nətəmimi, mətəu-inu nətəmimi kəutəni məmə in iəni kəti.

22

Nəghatian əuhlin

e nauəniən asoli rəha marit

¹ Kəni Iesu təməni min nəghatian əuhlin kəti min məmə, ² “Nəghatian əuhlin u tətəgətu=pən Narmənigian Rəha Uhgın. Kig kəti iətəm təmol əpenə-penə e nauəniən asoli o marit rəha nətən. ³ Kəni mahl=pən rəhan noluək min məmə okəhuvən o nətəmimi min u nətəm təmahli=pən rəkis nəghatian o lah məmə okəhuva o nauəniən rəha marit. Mətəu kotəni məmə ko kəsəhuvaian.

⁴ “Kəni tahl=pən rəhan noluək nəuvein min, məni=pən kəm lah məmə, ‘Əhuvən motəni=pən kəm nətəmimi min u nətəm iəmahli=pən rəkis nəghatian o lah məmə, inol əpenə-penə rəkis e rəhak nauəniən. Rəhak kau min mine nəti kau min u kotasisi vivi, iəməh rəkis ilah, kəni natimnati rəfin tinəhmen. Əhuva e nauəniən rəha marit.’

⁵ “Mətəu kəsotətəligian e noluək min, kəni motaiu atiti, kəti tatuvən e rəhan nasumiən, kəti tatuvən e rəhan bisnis. ⁶ Kəni nəuvein kotaskəlim noluək min rəhan, motol tərəh e lah, kəni motohamu ilah. ⁷ Kəni kig, niəməha təmol pik. Kəni tahl=pən rəhan soldia min kəhuvən, kəni motohamu nətəmimi min u nətəm kəmotohamu rəhan noluək min, kəni motasiəpən e rəhalah taun asoli.

⁸ “Kəni məni=pən kəm rəhan noluək min məmə, ‘Kinol əpenə-penə rəkis e nauəniən rəha marit, mətəu nətəmimi min u iəmahli=pən rəkis nəghatian o lah, noliən rəhalah təsəhmenian məmə okəhuva. ⁹ Tol lanəha, əhuvən əpəha e suaru asoli min kəni motəni=pən kəm nətəmimi əpnəpin rəfin nətəm nəkotəruh məmə okəhuva e nauəniən rəha marit.’

¹⁰ Kəni noluək min kəməhuvən əpəha e suaru asoli min, kəmotuhapumın nətəmimi rəfin u kəmotəruh ilah, nətəmimi nətəm kotəuvir mine nətəmimi min u nətəm kotərah, kəni ikin kətauən ikin təməriauəh e nətəmimi.

¹¹ “Mətəu nian kig təmuva meruh nətəmimi, təmeruh min iətəmimi kəti əha ikin iətəm təsuvəniən e napən rəha marit. ¹² Kəni kig təməni=pən məmə, ‘?İəu kəti, nəməhro? ?Nəmuva imə mətəu nəməsuvəniən e napən rəha marit?’ Kəni suah u tinəruru nuhalpiniən nəghatian rəhan. *

21:42 Sam 118:22-23; Rom 9:33; 1Pitə 2:6-8 § **21:44** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutəstimin təuvir agin iətəm kəməti e nəghatian Kris əupən, nəghatian rəha fes 44 u tika. **22:6** Mat 21:35

* **22:12** Nətəmimi nəuvein rəha noliən stadi e Baebol ilah nikilah təhti məmə kig təməfən napən rəha marit kəm nətəmimi rəfin məmə okəhuvən lan, mətəu inkonu kəmos əpnəpin əmə nətəmimi nətəm kəməfə ilah e suaru min. Mətəu iətəmimi u nikin təməhti məmə otəsuvəniən e rəhan napən əha kəməfən məmə otuvən lan, inu noliən u tətəgətu məmə in təsisiaian kig mine nətən.

13 “Kəni kig təməni=pən kəm rəhan mīn nətəmimi məmə, ‘Otəlis-ərain nəhlmin mine nəhlkin, kəni motəraki pətigəm əpəha e napinəpuian ikin kətasək ikin, kəni katigət-ərain nəhlvutəmi ikin.’”

14 Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Tollanəha mətəu-inu nətəmimi tēpət, kətahli=pən nəghatīən o lah, mətəu nəuan nəuvein əmə nətəm katitəpin ilah.”

Takis rəha Kig Sisə

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Kəni Farəsi mīn kəməhiet məhuvən motol nəghatīən ekəu-ekəu mīn məmə otuvi=pən Iesu o nəniən nəghatīən kəti iətəm təsəhruahruian.

16 Kəni kotahli=pən rəhalah nətəmimi kəhuvən o Iesu ilah nətəmimi rəha pati rəha Herot. Kəni motəni=pən məmə, “Iəgətun. Iəkotəhrun məmə ik iətəmi əhruahru, kəni mətəgətun pəhriən suaru əhruahru rəha Uhgīn. Nəsoliən məmə nətəligiən rəha nətəmimi okotuvi rəkis rəham nətəligiən, mətəu-inu natol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi rəfin, nəmə in iətəmi asoli uə iətəmi əpnəpin əmə. 17 Kəni əni-to kəm timah rəham nətəligiən e nati u. ?Təhruahru məmə okətəou=pən takis kəm Kig Sisə, uə kəpə?”

18 Mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligiən tərəh mīn, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “!Itəmah kəuit kəsua mīn! ?Təhro nəutalkut məmə nəkotol kekəu-ekəu ohni iəu? 19 Otəgətun-to məni iətəm katətəou takis lan.” Kəni kotos məni † məhuva kəm in, 20 kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Narmi pəh u, kəni nərgi pəh u e məni u?”

21 Kəni kəmotəni=pən məmə, “Kig Sisə.”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Narmīn tətəgətun məmə inu in nati kəti rəhan pəhriən. Kəni tol lanko, nak u rəha Kig Sisə, otəfən kəm Kig Sisə. Kəni nak u rəha Uhgīn, otəfən kəm Uhgīn.”

22 Nian kəmotətəu nəghatīən əha, narmilah təmiuvig. Kəni kəmotəpəh Iesu motəgim.‡

Nian Uhgīn otosmiəgəh nətəmimi e nimisiən.

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 E nian əha inəha, Satusi mīn kəməhuva o Iesu. Ilah kəutəni məmə nətəmimi okəsotəmiəgəh mīniən e nimisiən. Kəni kotəni=pən kəm Iesu məmə, 24 “Iəgətun. Mosis təməni kəm tah məmə, nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsiən nətəlau kəti mīne, kəni pian otəkeikei mit pətəlimis əha, məmə okuələs nətəlau kəti ko, kəni suakəku u otos nimei rəhan tatə asoli əpəha tinimis rəkis.

25 “Kəni ikin əha imatimah ikin, nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tēpət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsiən nətəlau kəti, kəni mīmīs. Kəni pian iətəm tatol keiu lan tit pətəlimis. 26 Kəni in mīn təmiimis məsələsiən nətin kəti, kəni iətəm tatol kisil lan mīne ilah rəfin məhuvən mətəuərus=pən iətəm tatol səpin, kəmotol nati kətiəh əmə. 27 Kəni əmeiko, pətəlimis timis. 28 ?Tol lanəha, əni-to kəm timah məmə, e

22:13 Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 **22:15** Mak 3:6 † **22:19** Məni iətəm kəmotos məhuva in

koin kəti, nərgin u “tənarīs,” iətəm təhmen e 1,000 vatu. **22:21** Rom 13:7 ‡ **22:22** Nəmə Iesu tuhalpīn kəni məni məmə okəsotətəouian takis, in otol nati kəti nətəm Rom nikilah otəsəgiənīən ohni, kəni ko kotəhrun nələsiən in. Nəmə in tuhalpīn məni məmə okotəkeikei motətəou takis, kəni in otol nati kəti nətəm Isrel nikilah otəsəgiənīən ohni, kəni okotələs in. Mətəu rəhan nuhalpīniən in tol pisin, rəhan nəghatīən təməu nikilah e nati əha: u niki iətəmimi. Kəni ilah kəməsotələsiən in mīne ilah kəmotəuit pəhriən e nəghatīən əha. **22:23** Uək 23:8 **22:24** Dut 25:5

nian iätəm Uhgın otosmiägəh nətəmimi lan e nimisiän, pətan əha in rəha pəh, mətəu-inu ilah rəfin əha səpin kəmotol marit e pətan əha?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəmotəni arəpən rəhatəmah nəghatiən mətəu-inu nəsotəhruniən Nauəuə Rəha Uhgın mine nəsanəniən rəhan. ³⁰ Nian Uhgın otosmiägəh nətəmimi e nimisiän, kəni nətəmimi okəsotoliən marit, okotəhmen e nagelo min əpəha e negəu e neai. ³¹ ?Nəmotafin uə kəpə, Nauəuə Rəha Uhgın iätəm tətəghati e nian Uhgın otosmiägəh nətəmimi e nimisiän? Tətəni məmə, ³² ‘İəu Uhgın rəha Epraham, iəu Uhgın rəha Aisək, kəni iəu Uhgın rəha Jekəp.’ In səniəmə Uhgın rəha nətəm kəmoħmis, mətəu in Uhgın rəha nətəmimi nətəm kəutəmiägəh, təhmen=pən min e suah milahal, u nati əpnəpin nipətəlahal təmimis nuvəh rəkis, mətəu narmilahal tətətig əhanəh u rəueiu.”

³³ Nian nimənin nətəmimi kəmotətəu nəghatiən əha, narmilah təmiuvig o nəğətuniən rəhan.

Lou iätəm in ilis pik

(Mak 12:28-34)

³⁴ Nian Farəsi min kəmotətəu məmə Iesu təmasisig e noħli Satusi min e rəhan nəghatiən, kəni Farəsi min kəməhuva kətiəh. ³⁵ Kəni kəti iätəm təhrun pik Lou, təməni=pən nəghatiən kəti kəm Iesu məmə Iesu otəni nəghatiən kəti təsəhruahruian, məmə ³⁶ “İəğətun. ?Lou pəhruvən rəha Uhgın u in ilis pik?”

³⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəkəkeikei molkeikei İərməniğ Uhgın rəham e nikim rəfin rəham, mine nətəligiən rəfin rəham, mine nəmiəğəhiən rəfin rəham. ³⁸ Inu in Lou iätəm tətəupən kəni in ilis pik. ³⁹ Kəni Lou iätəm tatol keiu lan, in iuəkir təhmen əmə, məmə, ‘Nəkəkeikei molkeikei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeikei aru ik.’ ⁴⁰ Kəni Lou mil u keiu, ilau nəukəti Lou rəfin, mine nauəuə rəha iəni min rəfin əupən.”

Kristo in nəti pəh

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kəni e nian Farəsi min kəutuhapumin ilah min, Iesu təməni=pən məmə, ⁴² “?Nikitəmah təhti məmə nak, e Kristo iätəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa? ?In tatsipən e nəuaniləuis rəha pəh?”

Kəni ilah kotəni=pən məmə, “In mipi Kig Təfit.”

⁴³ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Mətəu təhro e Təfit, iätəm tətəghati e Narmin Rəha Uhgın, tətəuin e Kristo məmə ‘İərməniğ.’ Mətəu-inu tətəni məmə,

⁴⁴ ‘İərməniğ Uhgın təməni=pən kəm rəhak İərməniğ məmə, “Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisialən, mətəuərus=pən iəu iəkələs iahu rəham tikimir min məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəħlkəm, məmə nətərməniğ e lah.” ’

⁴⁵ ?Kəni nəmə Təfit tətəuin e Kristo məmə ‘rəhak İərməniğ,’ kəni otəhro məmə Kristo in mipi Təfit tərəh?”

⁴⁶ Kəni iätəmimi kəti təruru nuhalpiniən nəghatiən rəha Iesu. Kəni e nian əha matuvən, kəmotəgin e nətapuəhiən e nəghatiən kəti min.

23

*Iesu təmagət əskasik
e nəgəṭun min rəha Lou
mine Farəsi min*

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm nimənin nətəmimi, mine rəhan min nətəmimi məmə, ² “Nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min kautos nepətiən məmə okotəni pətiḡəm Lou rəha Mosis kəm təmah. ³ Tol lanəha, nəkotəkeikei motohtəu=pən kəni motol natimnati min rəfin iətəm kəutəni kəm təmah. Məṭəu nəsotoliən kəmə ilah u kəutəni əmə nati, məṭəu ilah kəsotoliən nati iətəm kəutəni pətiḡəm. ⁴ Kautəkeikei o nətəmimi məmə okotohtəu=pən lou əskasik min iətəm kotəhmen e katipə fiḡəm, məṭəu ko ilah kəsotəfəniən nəuanəhlmilah məmə okotasiru e lah.

⁵ “Natimnati rəfin iətəm ilah kəutol, kəutol əmə məmə nətəmimi okoteruh. Nəkotəhrun pauis kəti kətəni məmə failaktri iətəm nətəmimi kəmotaipei=pən nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uḡin ikin, konu motəlis rəhn-kapə lah mine nəhlmilah lan.* Məṭəu rəha nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah pauis in iahḡin tapirəkis. Kəni nəkotəhrun nıləuis əlkələh min iətəm kəutəhkul=pən e nıpəḡnəmti kot min, iətəm tətəḡəṭun məmə iətəmimi in tətəhtul əskasik o nıtəu-pəniən Lou. Məṭəu rəha nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah nıləuis təfəməh pik. ⁶ Kəni e lafet min, ilah kotolkeikei ima nisialiən, kəni e nimə rəha nuhapuminian, ilah kotolkeikei məmə okotəharəḡ e jeə aupən. ⁷ Kəni e ikin katol makit ikin, ilah kotolkeikei məmə nətəmimi kotəni təuvir kəm lah, kəni məutəuin e lah məmə ‘Rapai’ u nıpətin təni məmə ‘iḡəṭun kətisai.’†

⁸ “Məṭəu sotoliən məmə nətəmimi okotəuin e təmah məmə ‘Rapai,’ məṭəu-inu rəhatəmah iḡəṭun kətisai kətiəh əmə, kəni itəmah piatəmah min. ⁹ Kəni sotauiən e iətəmi kəti u e nəhue niftəni məmə, ‘Tatə, iətəm kətisai,’ məṭəu-inu Tatə rəhatəmah kətiəh əmə əpəha ilis e negəu e neai. ¹⁰ Kəni sotoliən məmə nətəmimi okotəuin e təmah məmə, ‘iḡəṭun,’ məṭəu-inu rəhatəmah iḡəṭun kətiəh əmə, Kristo iətəm Uḡin təməni məmə otahli=pa. ¹¹ Iətəmimi u in tepət e təmah, in təkeikei muva ioluək rəhatəmah. ¹² Tol lanəha məṭəu-inu, iətəmimi iətəm otəfəri aru in, Uḡin otosiahu, kəni iətəmimi iətəm otosiahu aru in, Uḡin otəfəri.

¹³ “!Kəsi, itəmah min u nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nəutasisiḡ e suaru o nətəmimi o nuvəniən matig aḡḡəl Narməniḡiən Rəha Uḡin. Məṭəu itəmah

* **23:5** “pauis” — inu bokis əkəku kəti kəmol e nılosi kau. Kəmətei rəkis=pən nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uḡin e letə əkəku aḡin motaipei=pən lan (Eks 13:1-10,11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Nətəmimi kəmotol lanəha məṭəu-inu kəmotolkeikei məmə otol nəghatiən iətəm tətətiḡ e Dut 6:8 mine 11:18. Kəni nəman min u nətəm Isrel min rəfin nətəm kinotos rəkis nu tatin, ilah okotəfan pauis min əha nian tepət, kəni nian rəfin e nian rəha nəfakian. Kətalis e nıpəḡniḡ mine nəhlmin məuil e nıləuis kəmol e nılosi kau. E nəghatiən Inglis, kətəni pauis min əha məmə, “Phylacteries.”

23:5 Eks 13:9; Nam 15:38-39; Dut 6:8; Mat 6:1 † **23:7** Nəmə iḡəṭun rəha Lou təmalıuək mətəvən iuəkir ohnik, nəkəhtul e nisialiən, kəni nəkəni təuvir kəm in, mauin lan məmə, “iətəmi asoli,” uə “Rapai.” Kəni nətəm Isrel kəutəuin e rəhalah nəgəṭun asoli min nətəm ilah ilis pik məmə, “Rapai,” u nıpətin təni məmə “iətəmimi in ilis” uə “iətəmimi tətəmkı nətəmimi” uə “iḡəṭun kətisai.” **23:11** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14

nəsəhuvənian, kəni nəsotegəhanian məmə nətəmimi kəhuvən ikin, nati əpnəpin ilah kotalkeikei məmə okəhuvən.†

15 “!Kəsi, itəmah min u nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nikitəmah tagian əmə məmə nəkəhuvən isəu e negəu, uə e naliuəkian əmə o nuvenian e niftəni pisin pisin min məmə nəkotiuvi=pa iətəmimi kətiəh əmə e nəfakian rəhatəmah. Mətəu nian iətəmimi kəti tatos noliən min əha rəhatəmah, kəni tətuvə iətəmi tərəh tapirəkis itəmah, kəni nəmotol məmə in otəkeikei mos nalpinian e nigəm asoli tapirəkis itəmah.

16 “!Kəsi, nərahian asoli otuva o təmah nətəm nautit nətəmimi mətəu nəhmtitəmah təpis! Itəmah nəutəni məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e Nimə Rəha Uhgin məmə otol rəhan nəghatian tətəhtul əskasik, nəmə təsolian, mətəu in nati əpnəpin əmə. Mətəu nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e aien u kol tətəraip-oraip rəha Nimə Rəha Uhgin, kəni in otəkeikei mol nəuiən iətəm təmos nonauvil ohni.’ 17 !Itəmah nətəm nəkotəlməli, nəhmtitəmah təpis! ?Naku u in ilis, aien u kol tətəraip-oraip, uə Nimə Rəha Uhgin iətəm tatol aien u tətəsim? 18 Kəni nəkotəni min məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e oltə, in nati əpnəpin əmə. Mətəu nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e sakrifais iətəm tətəharəg lan, kəni in otəkeikei mol nəuiən iətəm təmos nonauvil ohni.’ 19 !Itəmah nətəm nəkotəlməli, nəhmtitəmah təpis! ?Nak u in ilis, sakrifais uə oltə iətəm tatol sakrifais tətəsim? 20 Tol lanəha, iətəm tatos nonauvil e oltə, pəhriən, tatos nonauvil e oltə mine natimnati rəfin iətəm tətəharəg lan. 21 Kəni iətəm tatos nonauvil e Nimə Rəha Uhgin, pəhriən tatos nonauvil e Nimə Rəha Uhgin mine Suah u tətətig ikin. 22 Kəni iətəmi tatos nonauvil e negəu e neai, pəhriən tatos nonauvil e jeə rəha kig u in rəha Uhgin, kəni tatos nonauvil e Suah u tətəharəg-pəri lan.

23 “!Kəsi, itəmah min u nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nautəfən tait rəhatəmah e natimnati rəfin muvən mətəuarus=pən e nimali nigə əlkələh min agin nəmiəviləh tətəpien u kətəfən e nauənian, kətəni məmə minit, mine til, mine kumin. Mətəu nəutəpəh nati asoli e Lou, inu iətəmimi tatol təhruahru kəni məhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi, kəni mətəsəkəhruin nətəmimi, kəni tatol nian rəfin nati iətəm təkəikei matol. Təuvir nautol lou əlkələh min, mətəu nəkotəkeikei mautol lou asoli min, mətəu kəpə, nəsolian. 24 !Itəmah nautit nətəmimi mətəu nəhmtitəmah təpis! !Itəmah nətəmimi nəutəsəl e mənman e rəhatəmah kap məmə o nəsotəgeiən, mətəu nautəgei nati miəgəh asoli u kau!

25 “!Kəsi, itəmah min u nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nautol noliən min nəuvein məmə nətəmimi nikiləh otəhti məmə itəmah nəkotəhruahru kəni rəhatəmah noliən min kotəuvir. Mətəu əpəha imə e nikitəmah, itəmah nəumis min, kəni nian rəfin nautol əmə natimnati tərəh min iətəm tətətig e rəhatəmah nətəligiən. Itəmah nəkotəhmen e kap mine pilet min. Nəutəfəl vivi ihluə e kap mine pilet, mətəu əpəha imə tamikmik məriauəh e

† 23:13 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatian Kris aupən, nəghatian pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatian u mətəni məmə, “14 Kəsi, nəhməian asoli otuva o təmah nəgəṭun min rəha Lou, mine Farəsi min. !Itəmah nəfaki eiua min! Nəutəkləh e natimnati rəha pətəlmis min, mətəu nian kətiəh əmə, nautol nəfakian əfəməh min məmə nətəmimi okotisiai itəmah. E noliən əha, rəhatəmah nalpinian otəskasik təhmin min.” 23:16 Mat 15:14

23:22 Aes 66:1; Mat 5:34 23:23 Lev 27:30; Maeka 6:8

nəpienian rəha nəmnəmitian. ²⁶ !Itəmah Farəsi min, nəhmtitəmah təpis! Otaupən motafəl əpəha imə e kap mine pilet, kəni ihluə min e kap mine pilet, in təuvir təsamikmikian, u nipətin tol lanu lan. Otaupən motol nikitəmah təhruahru, kəni uərisig, rəhatəmah nolian min otəhruahru min.

²⁷ “!Kəsi, itəmah min u nəgətin min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nəkotəhmen e suvət rəha nətəm kəmoħmis iətəm kəmuħ e pen ruən. Ihluə nətəmini koteruħ məmə təuvir, mətəu əpəha imə təriaueħ e nikilkili nətəm kəmoħmis, mine natimnati rəfin iətəm tamikmik. § ²⁸ E nolian əhmen min əmə, ihluə, e nolian rəhatəmah, nətəmini, nikilah tətəhti məmə itəmah nəkotəhruahru. Mətəu imə, e nikitəmah, nəkotəriaueħ e nəghatian nəkotəni məsotolian, mine nolian tərəh aġin min.

²⁹ “!Kəsi, itəmah min u nəgətin min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nəutuvləkin nimə e kəpiel rəha suvət rəha iəni aupən mine nətəm kotəhruahru, kəni mau-tol nahlu e kəpiel, kəni mautol malə-malə lan. ³⁰ Kəni nəkotəni=pən məmə, ‘Nəmə itimah iəmotatig e nian min rəha tipitah min, ko itimah iəməsotasiruiən e lah motoħamu iəni min.’ ³¹ E nəghatian əha, nautəni pətigəm məmə itəmah nəuaniləuis əhruahru rəha tipitəmah min aupən nətəm kəmotoħamu iəni min əha, kəni nəkotəhmen əhmen əmə e lah. ³² Kəni təuvir əmə, itəmah nəkotəkeikei motol naunun e uək iətəm tipitəmah min kəmotətuəuin.

³³ “!Itəmah sineik min, mine nəti sineik min! ?Nikitəmah təhti məmə ko nəkotəgim e nalpinian e nigəm asoli? !Kəpə! ³⁴ Tol lanəha, iəkahli=pinə iəni min, mine nətəm koteinatig, mine nəgətin min. Nəuvein, itəmah onəkotoħamu ilah motətu-pəri ilah e nigə kəməluau, nəuvein onəkotalis motoħ ilah əpəha e nimə rəha nuħapuminiən rəhatəmah, kəni nəuvein nəkotəgəu rəkis ilah kohiet e taun kəti mohiet məhuvən e kəti. ³⁵ Kəni tol lanəha, itəmah onəkotos nalpinian rəha nətəmini nətəm kəmotoħamu nətəmini rəfin nətəm kotəhruahru, iətəm tətəuin e Epil iətəm təhruahru, muvən mətəuarus=pən Səkarəea, nəti Perekəea, iətəm tipitəmah min kəmotoħamu e Nimə Rəha Uħgin nəlugin e oltə mine nimə.* ³⁶ Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, nalpinian rəfin u otuva o nətəm Isrel nətəm kəutatig u rəueiu.

³⁷ “! Əui, kəsi, nətəm Jerusiləm! Itəmah nəutoħamu iəni min rəha Uħgin, kəni nətəmini nətəm Uħgin təmahli=pa kəm təmah, nəutahtimu ilah e kəpiel apin, inəha nətəmini u rəha Uħgin nətəm kautos nəghatian rəhan. Nian tepət iətigaru əfəməħ e nəħlmək məmə iəkos vivi itəmah, təhmen=pən e mənig iətəm tatuu nenətin min e nikəuvkəuvin, mətəu nikitəmah təsəġianian, kəni məutəpəħ iəu. ³⁸ Otafu-to. Uħgin tinəpəħ itəmah, rəhatəmah nimə nərahian otələs, kəni nati tikə ikin. ³⁹ Kəni iəkəni kəm təmah məmə, nati əha in nipəhriənian mətəu-inu onəsoteruħ minian iəu mətəuarus nəkotəni məmə,

23:25 Mak 7:4 § **23:27** Lou rəha nətəmi Isrel təni məmə, nian iətəmini kəti tatek nipəti iətəmi kəti tinimis, kəni tamikmik e nəhmti Uħgin o nian səpin. Kəni təkeikei mitəu=pən nolian rəha neikuasian məmə rəhan namikmikian otika. Nəmə təsolian nolian əha, kəni nətəm Isrel kotəkeikei motəpəħ in. In səniəmə iətəmi Isrel u rəueiu. Afın e nauəuə u Namba japtə 19. **23:27** Uək 23:3

23:28 Luk 16:15 **23:31** Uək 7:52 **23:33** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 **23:35** Jen 4:8; Hip 11:4

23:35 Sek 1:1 * **23:35** E nauəuə rəha nətəm Isrel, Epil in iətəmini əhruahru iətəm kəmaupən aġin koħamu, kəni Səkarəea in naunun. **23:35** 2Kron 24:21 **23:38** 1King 9:7-8; Jer 22:5

‘Iærmænig Uhgîn tətätig ilau suah u iætəm tətuvə e nærgîn.’ ”†

24

*Nəmtətiən min
rəha naunun nian*

(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Iesu təmiet e Nimə Rəha Uhgîn maliuək matuvən, kəni rəhan min nətəmimi kəhuva motəni=pən kəm in məmə oteruh-to nimə min u kəmol e kəpiel min əpəha e Nimə Rəha Uhgîn. ² Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Əuah, oteruh-to nimə min əha. Nipəhrrianian iətəni kəm təmah məmə nimə min əha nətəmimi okotoharəg-rəg kəpiel min e lah. Ko kəpiel kəti təsəməhliən e nimein.”

³ Kəni uərisig lan, Iesu təmaliuək ilah rəhan min nətəmimi məhuvən əpəha e Niteuət Rəha Nigi U Olif kəni mətəharəg. Kəni rəhan min nətəmimi kotagim rəkis e nətəmimi məhuva pisin əmə ohni motəni=pən məmə, “? Əni-to məmə natimnati min u okəhuva e nian nak, kəni nəmtətiən nak otol əpu məmə rəham nuvaian mine naunun nian tinuva iuəkir?”

⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Oteh vivi itəmah məmə iətəmimi kəti otəseiuəian e təmah, ⁵ mətəu-inu nətəmimi tepət okəhuva motos nærgək motəni məmə, ‘İəu Kristo iætəm Uhgîn təməni məmə otahli=pa,’ kəni okoteiua e nətəmimi tepət. ⁶ Onəkotətəu nanusian min rəha nəluaginian min, kəni onəkotətəu nəghatian əpnəpin min məmə nətəmimi kəutəluagin. Mətəu onauteh vivi itəmah məmə nəsotəginian. Natimnati min əha okotəkeikei məhuva motol nipəhrrianian lan, mətəu naunun nian otəpanuva. ⁷ Negəu min okotoh negəu min, kəni nitəni min okotoh nitəni min. Nəumis otan, kəni nəmig otəlauəl e ikin min tepət. ⁸ Natimnati min əha, ilah nətuəuinian əmə rəha nərahian, təhmen e pətan iætəm tinətuəuin mətətəu nəhməian o neməkian.

⁹ “E nian min əha, nətəmimi okotegəhan=pən e təmah məmə okul nərahian kəm təmah, kəni kohamu itəmah, kəni nətəmimi rəha nitəni min rəfin okotəməki e təmah mətəu-inu o nærgək. ¹⁰ Kəni e nian min əha, nətəmimi tepət okotəpəh rəhalah nəhatətəian, kəni okotegəhan=pən e lah min e nəhlmi tikimr min rəhalah, kəni motəməki e lah min, ¹¹ kəni iəni eiua min tepət okəhuva moteiua e nətəmimi tepət. ¹² Mətəu-inu nərahian tinepət, iuəkir nətəmimi rəfin rəhalah nolkeikeian o Uhgîn otikə, ¹³ mətəu iətəmimi iætəm tətəhtul əskasik mətəuarus naunun nian, Uhgîn otosmiəgəh in. ¹⁴ Kəni nanusian təuvir əha rəha Nərməniğin Rəha Uhgîn, okəni pətigəm ikin min rəfin e nəhue niftəni, məmə suaru əha ikin rəha nitəni min rəfin o nətəligian, kəni naunun nian otuva.

¹⁵ “İəni u Daniəl təməghati e nati kəti kətəni məmə, ‘nati iætəm Uhgîn təsolkeikeian, kəni matol Nimə Rəha Uhgîn təsasimian’ (nian iətəmi kəti təfin nati u, pəh otətəlig e nipətin). Tol lanəha, nian nati tərəh əha tətəhtul e

23:39 Sam 118:26; Luk 13:34-35 † **23:39** 1. Nipilga nətəmimi u kəmotol stadi vivi e Baebol, kotəni məmə nəghatian u, u təmietigəm e Oltestimin in tətəni lanu: Nətəmimi nəuvein ko kəsotəhlinian ilah məmə kəhuva o Uhgîn mine ko kəsotəhatətəian e Iesu məmə in otosmiəgəh ilah. Nati əpnəpin nəmə ilah kəmotol nolian min tol lanəha, kəni e nian Uhgîn o takil nətəmimi, ilah min okotəkeikei motəni məmə, nipəhrrianian, Iesu in İərməniğin, kəni okotəfəri nærgin, Kol 2:9-11. 2. Mətəu nətəmimi min nəuvein u kəmotol vivi stadi e Baebol ilah kotəni məmə Iesu in tətəghati e nian kəti u in otəpanuva e nəhue niftəni. Kəni e nian əha, nətəm İsrəl ilah okəhuva nəkələri min e lah kəni okotəhatətə e Iesu məmə in İosmiəgəh rəhalah. **24:2** Luk 19:44 **24:5** Mat 24:23-24; 1Jon 2:18 **24:9** Mat 10:22 **24:11** Mat 24:5,24; 1Jon 4:1 **24:13** Mat 10:22 **24:14** Mat 28:19 **24:15** Dan 9:27; 11:31; 12:11

Nimə Rəha Uhgin, ¹⁶ kəni itəmah nətəm nəutətig Jutiə, nəkotaiu motəgim məhuvən motəhluaig e niteuət min. ¹⁷ Nəmə iətamimi tətəmeig ihluə e rəhan nimə, ko təsuvənien imə mos min rəhan natimnati. ¹⁸ Nəmə iətamimi əpəha e nasumien rəhan, ko təsitəlig-pənien lahuənu mos rəhan kot. ¹⁹ !Kəsi! Nahməien asoli o nipətan nətəm kəmotol nərfilah mine nipətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməien. ²⁰ Təuvir nəkotəfaki məmə onəsotəgimien e nərahien əha e nian rəha nətəpuian, uə e nian rəha Sapət, ²¹ mətəu-inu e nian əha, nərahien asoli otuva iətam iətamimi təsafuian tol lanəha aupən mətəuarus=pa u rəueiu, kəni ko nərahien asoli kəti min tol lanəha otəsuvə minien nian kəti təhmen e inəha. ²² Kəni nəmə Uhgin təsətəi əkuəkiriən nian rəha nərahien əha, ko iətamimi kəti təsəmiəgəhien. Mətəu Uhgin təməte i əkuəkir rəkis nian əha o rəhan min nətəmimi nətəm tinitəpin rəkis ilah.

²³ “E nian əha, nəmə iətəmi kəti tənə pinə kəm təmah məmə, ‘!Otafətu, inu Kristo iətam Uhgin təməni məmə otəpanahli=pa!’ uə ‘!In əpəha!’ sotənien nipəhriənien lan, ²⁴ mətəu-inu nətəmimi nəuvein okəhuva motəni məmə ilah Kristo, mine iəni eiua min okəhuva, kəni ilah okotol nəmtətien asoli min, mine nati apispis min məmə okoteiuə e nətəmimi nətəm Uhgin təmitəpin rəkis ilah, nəmə ilah kotəhrun noliən. ²⁵ Nəkitəmah otəkeikei mətəhti vivi nəghatien min u iətam iəməni rəkis kəm təmah, uərisig natimnati min u okəhuva motol nipəhriənien lan.

²⁶ “Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti tənə kəm təmah məmə, ‘!In əpəha, ikin təpiə-məpiə ikin,’ səhuvənien. Uə iətəmi kəti tənə məmə, ‘!In əpə imə,’ nəsotənien nipəhriənien lan, ²⁷ mətəu-inu nian Nəti iətamimi otitəlig=pa min, otuva uəhai əmə, kəni nətəmimi rəfin okoteruh in, təhmen e noraipien iətam təmoraip masiə misipsi muva məsəu-pahav rəfin əpə ilis e niməgəuagəu. ²⁸ Nian tiapin min tətət kinotəri, kəni nəkotafu mənig min ləuantəhi kəhuva.* E noliən əhmen min əmə, nian nəkotəruh nəmtətien min əha, nəkotəhrun məmə otəsuvəhien iəkuva min.

²⁹ “Nian əhruahru nərahien əha otol naunun, kəni ‘mitigar otəpis agin,

kəni məuig otəsasiə minien,
kəni məhau min okotəmei e neai,

kəni Uhgin otələuəl e nəsanəniən e nati iəkis min əpəha e neai.’††

³⁰ “E nian əha, nəmtətien rəha Nəti iətamimi okeruh pətigəm əmə e neai, nətəmimi e nəgəu min rəfin e nəhue niftəni okotasək e nəginien. Kəni okoteruh iəu, Nəti iətamimi iəkuva e nəpuə e neai e nəsanəniən mine nepətien əhəgəhag asoli rəha Uhgin iətam otasiə mitaləu lak. ³¹ Kəni iəkahli=pən rəhak nəgelo min kohiet nian okotətəu təui otasək əfəməh, kəni ilah okəhuvən ikin min rəfin e nəhue niftəni, motos rəkis rəhak

24:17 Luk 17:31 **24:21** Dan 12:1 **24:23** Mat 24:5 **24:24** Dut 13:1-3; 2Təs 2:8-9; Nəh

13:13-14 **24:26** Luk 17:23-24 **24:27** Mat 24:37-39 * **24:28** Nəghatien əhruahru rəha Kris tənəni məmə, “Nian nati miəgəh kəti təmimis, nəkotafu kueriə min kəhuva məmə okoton.” **24:28**

Luk 17:37 **24:29** Aes 13:10; 34:4; Esik 32:7; Joel 2:10,31; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13 † **24:29** Məta “nəsanəniən min əpəha e neai” tətəgətuən=pən narmin min, uə nəmə təhro natimnati təhmen=pən

e mitigar mine məuig əpəha e neai. † **24:29** Aupən aupən agin, nian Uhgin təmol natimnati min rəfin, e nian təm tatol kuvət lan, in təmələhu=pən mitigar mine məuig mine məhau e neai (Jen 1:14-19). Mətəu e fes 29, koteruh məmə təmos rəkis min ilah. Nəghatien əhmen min u tətətig min e ikin min tətət e Oltestimin, nian Uhgin tətəghati e nian in otakil nətəmimi lan. Afən-to fes min u: Aes 13:9-13; 24:21-23; 34:4; Esik 32:7-8; Joel 2:10,31; 3:15; Amos 8:9; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13.

24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; Nəh 1:7

min nətəmimi nətəm Uhgín təmitəpín rəkis ilah, kəni motuhapumín ilah kətiəh.

³² “Nikitəmah otəkeikei mətəhti nigi u fik. [§] Nian əhruahru iətəm nəhlmin min kinəutətuəuin mauteviə, kəni nimalin min kinəutapilpil, itəmah nəkotəhrun məmə nian əha inəha iətəm nəkotasum lan rəhatəmah. ³³ Kəni e noliən əhmen min əmə, nian nəkoteruh nəmtətiən min əha, onəkotəhrun məmə otəsuvəh aginiən iəkuva min. ³⁴ Iətəni pəhriən kəm təmah məmə nətəmimi nətəm kəutatig u rəueiu, ko kəsəhmis rəfiniən mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nipəhriən iən lan. * ³⁵ Neai mine niftəni okiakə, mətəu nəghatiən min rəhak ko kəsəhkəiən.” †

Iətəmimi tikə iətəm təhrun nuvaiən rəha Iesu Kristo

³⁶ Kəni Iesu tətəkeikei mətəni məmə, “Iətəmimi kəti təsəhriən nian uə auə əhruahru rəha natimnati min əha. Nagelo min əpəha e neai kotəruru, kəni iəu min Nəti Iətəmimi iəkəruru. Mətəu Tətə Uhgín əmə in təhrun nian əhruahru əha. ³⁷ E nian iəu, Nəti Iətəmimi, iəkuva lan, otəhmen=pən əmə e nian rəha Noa aupən, iətəm nətəmimi kəmotol natimnati min məsotəhriən məmə Uhgín otol nati kəti lan, məsotol əpenə-peniən. ³⁸ E nian əha, iətəm naruəh təsəiu əhanəhiən, nətəmimi kətauən, mətəmnim, mətol marit, inəha natimnati min rəfin kəmautol e nemiəghəhiən rəhalah, mətəuarus=pən nian Noa təmuvən imə e nipəgnəuə negəu asoli rəhan, ³⁹ kəni ilah məsotəhriən nati nak otuva mətəuarus=pa naruəh təmaiu məmki ilah rəfin. In əha otol təhmen əmə e nian Nəti Iətəmimi otuva lan. ⁴⁰ Iətəmimi keiu e nasumiən, kəni okos kətiəh, kəpəh kətiəh. ⁴¹ Pətan keiu kətuəharəg pəti matuol nauəniən, kəni okos kətiəh, kəpəh kəti.

⁴² “Tol lanəha, nəkotəkeikei motair, mətəu-inu nəkotəruru nian nak rəhatəmah Iərməniğ otuva lan. ⁴³ Mətəu nəkotəkeikei mətəhrun nati u. Nəmə iətəmi asoli rəha nimə təhrun nian əhruahru lapin iətəm iəkləh otuva lan, kəni in otəkeikei mətair məteh vivi rəhan nimə məmə iəkləh otəsəhəpuən muvən imə. ⁴⁴ Kəni itəmah min onəkotəkeikei mautəhtul maru, mətəu-inu Nəti Iətəmimi otuva e auə əmə iətəm nikitəmah təsəhtiən.

⁴⁵ “Nikitəmah otəkeikei mətəhti vivi noliən rəha ioluək iətəm in teinatig kəni tətəskəlim vivi uək rəhan kəni məsəpəhiən. Iətəmi asoli təmələhu məmə ioluək əha otərməniğ e rəhan min rəfin noluək min məmə in otəfən nauəniən kəm lah e nian əhruahru. ⁴⁶ Kəni nəmə iətəmi asoli otuva meruh iətəm tətərməniğ e noluək min rəhan, kəni matol vivi rəhan uək, kəni otəfən nətəuəiən kəti kəm iətəmi əha. ⁴⁷ Nipəhriən iəkəni kəm təmah məmə, iərməniğ in otəfəri ioluək əha tuva mol iətəmi asoli lan məmə in otərməniğ e natimnati rəfin rəhan. ⁴⁸ Mətəu nəmə ioluək əha, in iətəmi tərah, kəni nikin otəhti məmə, ‘Rəhak iətəmi asoli təsuva iən nuvəh,’ ⁴⁹ kəni mətəuəin matoh noluək min nəuvein, kəni muvən mətəuən mətəmnim ilah nətəm kəutəpis. ⁵⁰ Kəni iətəmi asoli rəha noluək min əha otuva e nian mine auə iətəm ioluək nikin təsəhtiən məmə

24:31 1Kor 15:52; 1Təs 4:16 **§ 24:32** Nigi u fik təhmen e niməh. * **24:34** Suaru kəti min rəha nəuhliniən fes 34 tətəni məmə, “Iətəni pəhriən kəm təmah məmə nəuaniləuis u rəha Isrel otəsəkiəni mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nipəhriən iən lan.” **24:34** Mat 16:28 **24:35** Mat 5:18 † **24:35** Nəghatiən u e jəptə u təmuva rəkis nu 40 uərisig e nian Iesu təmimis kəni mair min lan. Nati u təmuva nian nətəm Isrel kəmotəməu ilah nətəm Rom, kəni soldia min rəha Rom kəməhuva motoh motərkəin kəntri rəha Isrel. Mətəu nəghatiən rəha Iesu tətəghati əhanəh min e nuva iən min e Nian Uərisig məmə otəpanuva. **24:36** Uək 1:7; 1Təs 5:1-2 **24:37** Jen 6:5-8 **24:39** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 **24:42** Mat 25:13 **24:43** Luk 12:39-40; Nəh 16:15 **24:47** Mat 25:21,23

rəhan iətəmi asoli otuva lan. ⁵¹ Iətəmi asoli əha otol nalpiniən asoli kəm ioluək əha kəni mərakı=pən lan ima nəfaki eiua min. İkin əha, nətəmini okotasək mautigət-ərain nəhluvlah ikin.”

25

Nəghatiən əuhlin e nipətan əlkələh ten

¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narməniğiən Rəha Uhgın e nian iətəm rəhatəmah İərməniği otuva min lan. Nipətan mitə* ilah ten kəmohtə lapin məmə okəhuvən e marit kəti, kəni məutəhtəhnin iətəmi otol marit otuva mos rəhan pətan muvən e rəhan nimə, əpəha ikin katol lafet ikin. İlah ten kəmos rəhalah lait. ² Faif kotalməli, kəni faif koteinatig. ³ Nipətan min u ilah faif nətəm kotalməli kəmos rəhalah lait min, mətəu kəsotosiən kərəsin nəuветin min o niuvi-pəniən e lait. ⁴ Mətəu nipətan min u ilah faif nətəm koteinatig kəmos rəhalah lait min, kəni motos min kərəsin nəuветin min o niuvi-pəniən e rəhalah lait. ⁵ Kəni iətəmi otol marit təsuva uəhaiən, kəni napiliən tinos ilah, kəni minəutapili.

⁶ “Kəni lapin agin, iətəmi təmagət əfəməh məmə, ‘İətəmini iətəm tatol marit tinatuva əha rəueiu! İəhuva moteruh!’

⁷ “Kəni nipətan mitə min u ilah ten kəmotair motuerin asoli rəhalah min lait. ⁸ Kəni nipətan nətəm kotalməli kotəni=pən kəm nipətan nətəm koteinatig məmə, ‘İəui! Otəfa rəhatimah nəuветin kərəsin mətəu-inu rəhatimah kərəsin e rəhatimah lait kinotamir, okotəpis rəueiu.’

⁹ “Mətəu nipətan nətəm koteinatig kotəni=pən kəm lah məmə, ‘İkəpə! Kərəsin min u kəsotəhmenien e təh rəfin. Mətəu ohtəlig məhuvən motos nəhmti rəhatəmah kəti kərəsin əpəha e stəuə.’

¹⁰ “Mətəu nian nipətan nətəm kotalməli kəmohtəlig məhuvən o kərəsin, kəni iətəmi iətəm otol marit təmuva. Kəni nipətan mitə nətəm kəutəhtul maru, kəməhuvən ilah min e nauəniən rəha marit, kəni məhuvən imə. Kəni kəsisig e doə.

¹¹ “Uərisig, nipətan mitə nətəm kotalməli kəmohtəlig=pa motəuin motəni məmə, ‘İətəmi asoli, iətəmi asoli! İəgəhan e timah iəkəhuvnə imə!’

¹² “Mətəu iətəmi otol marit təməni=pən kəm lah məmə, ‘İətəni=pinə pəhriən məmə, iəu iəkəruru itəmah.’ ”

¹³ Kəni nian İesu təmol naunən e nəghatiən əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Tol lanu lan, itəmah nəkotəkeikei məutair, mətəu-inu nəkotəruru nian mine əuə rəha rəhatəmah İərməniği otuva lan.”

Nəghatiən əuhlin e noluək min kisi

¹⁴ Kəni İesu təməni nəghatiən əuhlin kəti min məmə, “İəkəni min nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narməniğiən Rəha Uhgın e nian iətəm rəhatəmah İərməniği otuva min lan. İətəmi asoli kəti təmol əpenə-pənə məmə otəliuək muvən isəu e nitəni pisin kəti. Kəni mauin e rəhan noluək min kəhuva, kəni tələhu=pən e nəhlmilah rəhan məni məmə okotol nati kəti lan. ¹⁵ Təməfən titəu=pən rəhalah nəhruniən məmə okotol uək lan. İətəmini kətiəh təfən faif-miliən vatu. Kəni kəti min təməfən tu-miliən

* **25:1** Nipətan əha, kəsotol əhanəhiən marit. Rəhalah nu tuenti mine. **25:1** Luk 12:35; Nəh 19:7 **25:11** Luk 13:25-27 **25:12** Mat 7:23 **25:13** Mat 24:42

vatu. Kəni naunun lanko təməfən uan-milən vatu.[†] Kəni iətəmi asoli təmēt muvən e rəhan naliuəkian.

¹⁶ “Kəni ioluək iətəm təmos faif-milən vatu təmuvən uəhai əmə mol bisnis tepət lan, kəni mos min faif-milən vatu. ¹⁷ Kəni təhmen əmə e iətəm təmos tu-milən vatu, təmuvən mol bisnis tepət min lan, kəni mos min tu-milən vatu. ¹⁸ Mətəu ioluək iətəm təmos uan-milən vatu, in təmuvən mil nīmīl məhluaiḡ=pən e məni rəha rəhan iətəmi asoli ikin.

¹⁹ “Kəni nu tepət tinuva minuvən, kəni iətəmi asoli rəha noluək min u təmitəlḡ=pa, kəni mauin e rəhan noluək min məmə oteruh-to məmə ilah kəmotol nak e məni min iətəm təməfən kəm lah. ²⁰ Ioluək iətəm təmos faif-milən vatu, təmos min faif-milən vatu muva məhtul e nəhmti iətəmi asoli kəni məni məmə, ‘İətəmi asoli. Aupən nəmələhu=pa faif-milən e nəhlmək. Kəni iəmol bisnis lan, kəni mos min inəuau faif-milən u.’

²¹ “Kəni iətəmi asoli təməni=pən kəm in məmə, ‘Nəmol təuvir, kəni ik ioluək təuvir iətəm nətaskəlim vivi uək rəham kəni məsəpəhian. Nəmol təuvir lanu e natimnati min əha nəuan nəuvetin, kəni iəkələhu ik nəkarmənḡ e natimnati tepət. !Va imə matig ahḡəl nəḡianən rəha iətəmi asoli rəham!’

²² “İoluək iətəm təməfən tu-milən vatu kəm in, təmuva məni=pən məmə, ‘İətəmi asoli. Aupən nəmələhu=pa-tu milən vatu e nəhlmək. Kəni iəmol bisnis lan, kəni mos min inəuau tu-milən u.’

²³ “Kəni iətəmi asoli təməni=pən kəm in məmə, ‘Nəmol təuvir, kəni ik ioluək təuvir iətəm nətaskəlim vivi uək rəham kəni məsəpəhian. Nəmol təuvir lanu lan e natimnati min əha nəuan nəuvein, kəni iəkələhu ik nəkarmənḡ e natimnati tepət. !Va imə matig ahḡəl nəḡianən rəha iətəmi asoli rəham!’

²⁴ “İoluək iətəm kəməfən uan-milən vatu kəm in, təmuva məni=pən məmə, ‘İətəmi asoli. Ik iətəmi nətəkeikei pik kəm nətəmimi. Kəni ik natos nauənən e nasumən iətəm nəməsasumən lan, kəni mətəhli nəua nigī e nigī iətəm nəməsərfeian. ²⁵ Kəni iəməḡin lam, məmə nəmə iəmərəkin rəham məni, kəni onəkol nalpinən asoli kəm iəu, kəni iəmos rəham məni muvən məhluaiḡ e niftəni. Ah, inu rəham məni.’

²⁶ “Kəni rəhan iətəmi asoli təməni=pən məmə, ‘!Ik ioluək tərəh, ik iəlpah! Ik nənəhrun rəkis məmə iatos nauənən e nasumən iətəm iəsasumən lan, kəni mətəhli nəua nigī e nigī iətəm iəsərfeian. ²⁷ ?Təhro nəsuvənən əmə mələhu=pən rəhak məni e bank? Nəmə nəmol lanəha, nian iəmitəlḡ=pa, iəkuvən mos rəhak məni, kəni iəkos məni nəuvetin min iətəm bank otəfa.’

²⁸ Kəni iətəmi asoli təməni=pən kəm rəhan ioluək pisin məmə, ‘Os rəkis məni ohni məfən kəm ioluək u iətəm təmos faif-milən, ²⁹ mətəu-inu iətəmimi u iətəm tinos rəkis nati kəti mol uək lan tuva mepət, kəni okəfən min nəuvein min, rəhan natimnati tepət. Mətəu iətəmimi iətəm təsolian uək e rəhan natimnati tuva mepət, okos rəkis rəfin natimnati ohni. ³⁰ Kəni ioluək u iəlpah iətəm tərəru noliən nati təuvir kəti, əraki=pən lan ihluə e napinəpuian, ikin əha kətəsək ikin katigət-ərain nəhlvutəmi ikin.’ ”

Sipsip min mine nəni min

³¹ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Nəti İətəmimi otuva e nepətian əhagəhag mine nəsanənən rəhan, ilah nəgelo min rəfin. In Kig, kəni in otəharəḡ e rəhan jeə rəha Kig mətarmənḡ e nəsanənən mine nepətian

[†] **25:15** E Nəḡhatən Kris əhruahru tətəni məmə, təməfən “talən” pisin pisin min kəm lah, faif talən, mine tu talən, mine uan talən. **25:15** Rom 12:6 **25:21** Mat 24:45-47; Luk 16:10 **25:29** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 **25:30** Mat 8:12; Luk 13:28

əhagəhag rəhan. ³² Nətəmimi rəfin e nəuaniləuis min rəfin e nəhue niftəni, okotuhapumın ilah min e nəhmtin, kəni in otəuəri nətəmimi təhmen e iətəmini iətəm tateh sipsip min tatəuəri sipsip min mine nəni min. ³³ In otəuəri sipsip min kəhuva e nəhlmin maru, kəni nəni min okəhuvən e nəhlmin məuil.†

³⁴ “Kəni Kig otəni=pən kəm nətəmimi min əha e nəhlmin maru məmə, ‘Əhuva-tə, itəmah u nətəm rəhak Tatə Uhgın təməfinə rəkis nəuviriən rəhan kəm təmah. Əhuva-tə motos nati nak u iətəm Uhgın təmələhu pisin rəhatəmah. Əhuva motatig əhgəl narmənigiən rəhan iətəm təmol əpenə-penə lan uərisig təmanol nitəni. ³⁵ Əhuva motos, mətəu-inu nian nəumis təmatus iəu, nəkotəfa nauəniən iəkun; kəni iəmətəuəuə, nəkotəfa nəhu iəkəmnim; kəni iəu iapispis, nəmotit iəu kəhuvən e rəhatəmah lahuənu; ³⁶ kəni rəhak napən tikə, kəni nəkotəfa napən kəm iəu; kəni matimis, nəkoteh vivi iəu; kəni iəmətatig e kaləpus, nəkəhuva motəsal=pa lak.’

³⁷ “Kəni nətəmimi nətəm kotəhruahru okotəni=pən kəm in məmə, ‘? İərmənig, nian nak iəmoteruh ik nəumis təmus ik, kəni iəkotaugin ik; uə nəməuəuə, kəni iəkotəfinə nəhu məmə nəkəmnim? ³⁸ ? Nian nak iəmoteruh ik iapispis, kəni iəkotit ik məhuvən lahuənu; uə rəham napən tikə, kəni iəkotəfinə napən kəm ik? ³⁹ ? Nian nak iəmoteruh ik natimis, uə nətatig e kaləpus, kəni iəkəhuvnə motəsal=pinə lam?’

⁴⁰ “Kəni Kig otəni=pinə məmə, ‘İətəni=pinə nıpəhriənən məmə nati nak iətəm nəmotol kəm piak min u kəti, nati əpnəpın in ianrah, mətəu nəmotol kəm iəu.’

⁴¹ “Kəni in otəni=pən kəm nətəmimi min u e nəhlmin məuil məmə, ‘Əhuvən isəu ohniəu. Uhgın tinələhu rəkis rəhatəmah nalpinien. Əhuvən e nigəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə u Uhgın təmol rəha Setən min nagelo min rəhan. ⁴² Əhuvən isəu mətəu-inu nian nəumis təmus iəu, nəsotəfaian nauəniən kəti məmə iəkun; kəni iəmətəuəuə, nəsotəfaian nəhu məmə iəkəmnim; ⁴³ kəni iəu iapispis, nəsotəfaian lak məmə iəkuva lahuənu; kəni rəhak napən tikə, nəsotəfaian napən kəti rəhak; kəni iəmatimis, mətatig e kaləpus, nəsotəfaian motəsal=pa lak.’

⁴⁴ “Kəni ilah min okotəni=pən məmə, ‘! İərmənig! ? Nian nak iətəm iəmoteruh ik nəumis təmus ik, uə mətəuəuə, uə ik iapispis, uə rəham napən tikə, uə nəmatimis, uə nəmətatig e kaləpus kəni iəsəhuvnəniən motəsal=pinə lam?’

⁴⁵ “Kəni in otəni=pən kəm lah məmə, ‘İətəni=pinə pəhriən kəm təmah məmə, nəmə nəməsotasiruən e piak min u kəti, nati əpnəpın in ianrah, mətəu nəməsolien kəm iəu.’

⁴⁶ “Kəni ilah okəhuvən motos nalpinien iətəm naunun tikə. Mətəu nətəmimi nətəm kotəhruahru okotos nəmiəgəhiən itulin.”

26

*Nəlpəkəuiən
o nohamuiən İesu
(Mak 14:1-2; Luk 21:1-2; Jon 11:45-53)*

25:31 Mat 16:27; 19:28 **25:32** Esik 34:17; Nəh 20:11-13 † **25:33** Nətəmimi rəha İesu kotəhruən məmə lapin, nətəmimi rəha nəsalien e sipsip min, okotəkeikei motəuəri sipsip min mine nəni min mətəu inko nəni min kotəkeikei motəpili pisin u nətəpuian təsepət pikian ikin. Təuvir min məmə kəhruən məmə nətəm İsrəl ilah kotolkeikei sipsip min tapirəkis nəni min. **25:35** Aes 58:7
25:40 Prov 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 **25:41** Mat 7:23 **25:46** Dan 12:2; Jon 5:29

¹ Nian Iesu tæmol naunun e næghatæn min æha kæn ræhan nætæmimi, kæni mæni=pæn kæn lah mæmæ, ² “Nækotæhrun mæmæ lafet ræha Pasova otuva, nian keiu æmæ æha ikin. Kæni iæu, Næti Iætæmimi, okegæhan=pæn lak mæmæ okætu-pæri iæu e nigî kænluau.”

³ Kæni pris asoli min mine nætæmi asoli ræha næuanilæuis ræha Isrel kæmotuhapumîn ilah min e nimæ ræha pris asoli agin u nærgin u Kaiæfæs. ⁴ Kæni motælpækau mæmæ okotaskælîm Iesu e noliæn ekæu-ekæu, mæmæ okotohamu in. ⁵ Mætæu kæmotæni mæmæ, “Sæniæmæ e nian ræha lafet ræha Pasova, okotol mæta nætæmimi kotoh ilah min motoh min itah.”

*Pætan kæti tæmæueiu Iesu
e nati pien-pien min*

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Nian Iesu æpæha Petæni e nimæ ræha iætæmi æha, nærgin u Saimon u aupæn leprosi tæmol, ⁷ kæni pætan kæti tæmuva ohni mos sæntæ kæti u næhmtîn tiækis, kæmiuvi=pæn e pætæl kæmol e kæpiel iætæm næhmtîn tiækis, kætæni mæmæ alapastæ. Nian Iesu tætharæg e tepîl mætæuæn, kæni pætan u tæmæueiu ræhn-kapæ e sæntæ æha.

⁸ Nian nætæmimi ræha Iesu kæmotafu nati æha, niæmæha tæmol ilah, kotæni mæmæ, “?Tæhro katærækin nati u? ⁹ Sæntæ u, kæhrun noliæn sælim lan, kæni kos mæni asoli lan, kæfæn kæn nanrah min.”

¹⁰ Mætæu Iesu tinæhrun næghatæn iætæm kæutæni, kæni tæni=pæn kæn lah mæmæ, “?Tæhro næutæni rah pætan u? In tæmol nati tæuvir agin kæn iæu. ¹¹ Nanrah min nian ræfin kæutatig itæmah min ilah. Mætæu iæu, iæsatigian kitah min itæmah nian ræfin. ¹² Nian tæmæueiu nipætik, tæmol mæmæ otol æpenæ-penæ o nitænîmian iæu. ¹³ Iætæni pæhriæn kæn tæmah mæmæ, ikin min ræfin e næhue niftæni iætæm okæni pætigæm nanusian tæuvir u, kæni okækeikei kæni pætigæm min nati nak iætæm pætan u tæmol, kæni nikilah otætæhti min in.”

*Pris asoli min kæmotætæou Jutæs
mæmæ otegæhanpæn e Iesu
e næhlmi ræhan tikimîr min*

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kæni iætæmimi tuelæf u kæti ræha Iesu, nærgin u Jutæs Iskariot, tæmuvæn meruh pris asoli min, ¹⁵ kæni mæni=pæn mæmæ, “?Onækotæfa nak kæn iæu næmæ iækegæhan=pinæ e Iesu kæn tæmah?” Kæni kæmotæfin mæni ilah ræfin tate iætæm kæmol e silfæ. ¹⁶ Kæni tætuæuin e nian æha, Jutæs tæmætæsal e suaru mæmæ otegæhan=pæn Iesu e næhlmi ræhan min tikimîr min.

Naunun næuænian

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26)

¹⁷ E nian æha e nætuæuinian nian iætæm lafet ræha Piret u Is Tikæ Lan, nætæmimi ræha Iesu kæmæhuva motæni=pæn kæn in mæmæ, “?Nækolkeikei mæmæ itimah iækotol æpenæ-penæ iæ ræham næuænian ræha lafet ræha Pasova mæmæ nækauæn ikin?”*

¹⁸ Kæni Iesu tæmæni=pæn mæmæ, “Æhuvæn æpæha e taun. Iætæmi kæti æha ikin inîtæpin rækis, kæni onækoteruh in. Kæni nækotæni=pæn kæn in mæmæ, ‘Iægætun tætæni mæmæ: Nian iætæm Uhgin tæmitæpin rækis mæmæ ræhak, tinuva iuækir. Kæni iækol lafet ræha Pasova kitah min itimah ræhak min nætæmimi e ræham nimæ.’” ¹⁹ Tol lanæha ræhan nætæmimi kæmotol nati nak

iätəm Iesu tāməni məmə okotol o nol əpenə-pənəiən o nauəniən rəha lafet rəha Pasova.

²⁰ Nian tinapinəpu, Iesu tətəharəg ilah rəham nətəmimi tuələf əpəha e tepil. ²¹ Kəni nian kəməutauən, kəni tāməni=pən kəm lah məmə, “İatəni pəhriən kəm təmah məmə itəmah kəti otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min rəhak.”

²² Kəni nikilah tinəpəou, kəni ilah rəfin kətiəh kətiəh kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “?Eh, İərmənig, pəh u? ?İəu?”

²³ Kəni Iesu tāməni=pən məmə, “İətəmimi iätəm otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min rəhak, in rəhak kəti iätəm tatos nigin piret məfən məuveri e pilet pəti əmə itimlau min.† ²⁴ Kəni iəu Nəti İətəmimi oiəkəkei mimis məmə inu Nauəuə Rəha Uhgın tāməni lak mine. !Mətəu kəsi, nərahien asoli o iätəmi u iätəm otegəhan=pən e Nəti İətəmimi e nəhlmi rəhan tikimir min! Təuvir pik agin nəmə təməsair əməiən.”

²⁵ Kəni Jutəs u iätəmi otegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimir min tāməni=pən məmə, “Təgəhun. ?Pəh kəha? ?İəu?”

Mətəu Iesu tāməni=pən kəm in məmə, “Əuəh, ik. Ik aru nəməni.”

²⁶ Nian kəməutauən, Iesu təmos piret, məfəki məni tagkiu ohni, məhapu, məfən kəm rəhan min nətəmimi, məni=pən məmə, “Otos motun, inu nipeşik.”

²⁷ Kəni mos kap wain, məfəki məni tagkiu ohni, məfən kəm rəhan min nətəmimi, məni=pən məmə, “Otəmnim, itəmah rəfin. ²⁸ Inu nırak iätəm tatol məmə nəniəskasikien rəha nasiruiən in tətəhtul mətəmiəgəh. Nırak u otaiu o nimənin nətəmimi tepət məmə otafəl rəkis rəhalah noliən tərəh min. ²⁹ İatəni pəhriən kəm təmah məmə iəsəmnim minien wain u mətəuərus=pən nian iätəm iəkəmnim wain vi kitah min itəmah əpəha e negəu rəha Tətə rəhak.”

³⁰ Kəni kəmotəni nəpuən əfəki kəti, uərisig kohiet məhuvən əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif.

Iesu tāməni pətiğəm məmə Pitə otəpəh in

(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kəni Iesu tāməni=pən kəm lah məmə, “O lapin əmə u, nəkotəhlman e rəhatəmah nəhatətəiən lak o nati iätəm okoll lak. Nauəuə Rəha Uhgın iätəm təkei mol nipehriənien, tāməni məmə, ‘İəu iəkəhamu iätəmimi iätəm tətəsal o sipsip min, kəni sipsip min okotaiu kətiəh kətiəh.’

³² Mətəu nian iəkəmiəgəh min e nimisiən, iəkəupən muvən əpəha Kaləli, kəni itəmah nəmanəhuərisig.”

³³ Kəni Pitə tāməni=pən məmə, “Mətə, ilah rəfin okotəpəh rəhalah nəhatətəiən lam, mətəu iəu, kəpə, iəsəpəhiən rəhak nəhatətəiən lam nian kəti mine.”

³⁴ Kəni Iesu tāməni=pən kəm Pitə məmə, “İatəni=pinə pəhriən kəm ik məmə, lapin əmə u, məniğ otəsəkəkə əhanəhiən, onəkəni mau kisil məmə nəkəruu iəu.”

³⁵ Mətəu Pitə tāməni məmə, “!Nati əpnəpin iəkəkei mimis kilau min ik, kə iəsəniən məmə iəkəruu ik!” Kəni rəhan min rəfin nətəmimi kəmotəni min təhmen e Pitə.

† **26:23** E nian rəha Iesu, nian nətəmimi kotauən pəti, in nəmtətiən məmə rəhalah niəli in təuvir.

26:23 Sam 41:9 **26:28** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16 **26:30** Luk 22:39; Jon 18:1 **26:31** Sek 13:7; Jon 16:32 **26:32** Mat 28:7,16 **26:34** Mat 26:69-75

*Iesu tāmefaki**əpəha Ketsəmāni**(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

³⁶ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhuvən ikin kəti kətəni kəmə Ketsəmāni, kəni tāmāni=pən kəm lah māmə, “Əutəharəg u ikin u, pəh iəu iəkuvən ikin əha məfaki=pən kəm Uhgīn.” ³⁷ Kəni təmit Pitə mine nəti Səpəti mil ilah min, nikin tinahmə pik, kəni tinətəu tərəh. ³⁸ Kəni tāmāni=pən kəm lahal māmə, “İəkətəu nikik tinahmə pik, iuəkir iəkimis lan. İtəmahal ələharəg u ikin u, məhlair kitah min iəu.”

³⁹ Kəni muvən nəuan nəuvetin əmə, meiuaiu misin=pən rəhan kapə e niftəni mətəfaki, mətəni māmə, “Rəhak Tatə, nəmə suaru kəti min əha ikin o rəham nəlpəkəuiən, pəh nəkoh rəkis ohniəu nərahian iətəm tətuvə.” Mətəkeikei māmə, “Mətəu səniamə nəkol nəuiak, mətəu nəkol nəuiam.”

⁴⁰ Kəni təmitəlig=pa meruh ilahal kəhlapili. Kəni tāmāni=pən kəm Pitə māmə, “!Təhro nəslairiən kitah min iəu o auə kətiəh əmə mine!? ⁴¹ İhlair kəni mihləfaki māmə nəhləhtul əskasik nian nəfən-əfəniən tuva o təmahal. Nikitəmahal tolkeikei, mətəu nipətitəmahal təpəu.”[†]

⁴² Kəni mitəlig=pən min mətəfaki mau keiu, mətəni māmə, “Rəhak Tatə, nəmə iəkəkeikei mos nərahian iətəm tətuvə, kəni pəh nəkol nəuiam.”

⁴³ Kəni nian təmitəlig=pa, təmeruh ilahal kinlapili mətəu napiliən təmos ilahal. ⁴⁴ Kəni təpəh ilahal mitəlig=pən min mətəfaki mau kisil, mətəni əmə nəghatən kətiəh əmə.

⁴⁵ Kəni mitəlig=pa mənī=pən kəm lahal māmə, “? Nəhlapili əhanəh məhləmeig? Lahfu-to, nian tinuva iuəkir əha rəueiu, kəni iəu Nəti İətəmimi, okegəhan=pən lak e nəhlmi nətəm nol təfagə tərəh. ⁴⁶ !İhləhtul-tə, kəutəhuvən! Lahfu-to, iətəmimi u tətəgəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min, əpəha tətuvə.”

*Tikimir min**kəmotaskəlim Iesu**(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nian Iesu təmətəghati əhanəh, Jutəs, in iətəmi tuələf kəti rəha Iesu, təmetigəm=pa ilah nīmānin nətəmimi nətəm kəutəmki nau asoli rəha nəluaginən mine neim. Pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuīs min rəha İsrəl kəmotahli=pa ilah. ⁴⁸ Jutəs tāmāni=pən rəkis nəghatən kəm lah māmə, “Pəh u iətəm iəköl nəmtətən kəti rəha nolkeikeiən lan, kəni nəkotaskəlim.”[§] ⁴⁹ Kəni rəueiu agin, Jutəs təmalieuək muvən o Iesu mənī=pən kəm in māmə, “!Təuvir, İəgətun!” Kəni təmol nəmtətən rəha nolkeikeiən kəm in.

⁵⁰ Kəni Iesu tāmāni=pən kəm in māmə, “İəu kəti, ol nati nak iətəm nəmuva ohni.”

Kəni nətəmimi kəməhuva motaskəlim Iesu māmə okotləfən e kaləpus. ⁵¹ Kəni iətəmimi kəti rəha Iesu təmeapən meuvi rəkis nau rəha nəluaginən, kəni mauəh lan mohatuv rəkis matəlgi ioluək rəha pris asoli agin.

⁵² Kəni Iesu tāmāni=pən kəm in māmə, “Əfən rəham nau e nimein, mətəu nətəmi min kəutəuəh e nau, okohmis e nau. ⁵³ ?Nəkəhrun uə kəpə

26:38 Jon 12:27 [†] **26:41** Iesu tolkeikei māmə ilahal okəhləhtul əskasik məsləhlmanən e rəhalahal nəhatətəiən lan. Afin min fes 31-35. **26:46** Jon 14:31 [§] **26:48** E nəghatən Kris əhruəhru, Jutəs tāmāni māmə “İətəmi u iətəm iəkəpəh nikapin, kəni nəkotaskəlim.” E nolien rəha nətəm İsrəl aupən, napahian in nəmtətən rəha nolkeikeiən. **26:51** Jon 18:26 **26:52** Jen 9:6; Nəh 13:10

məmə iəkəhrun nauinian e rəhak Tatə, kəni rəueiu agin min otahli=pa nagelo min tausin tepət tepət* məmə okotasiru lak? ⁵⁴ Mətəu nəmə iəkol lanəha, ko Nauəuə Rəha Uhgín otəsuvaian mol nípəhríanian lan, iətəm tətəni məmə otuva tol lanu lan.”

⁵⁵ E nian əha, Iesu təməni=pən kəm nimənin nətəmini məmə, “?Təhro nəməhuva motəmki nau asoli min mine neim min? ?Nikitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginian o nələs iəhuian kəpmən, uə? !Kəpə! Nian rəfin iətəharəg əpəha e Nimə Rəha Uhgín mətəgəgun nətəmini, kəni nəsəhuvaian motaskəlim iəu. ⁵⁶ Mətəu natimnati rəfin min u tinuva minol nípəhríanian lan məmə Nauəuə Rəha Uhgín iətəm iəni min aupən kəmotətei otuva mol nípəhríanian lan.” Kəni rəhan min nətəmini kəmotəpəh in motəgin.

Iesu təməhtul e nəhmti kaunsil

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24)

⁵⁷ Nətəmini min u kəmotaskəlim Iesu, kəmotələs məhuvən o Kaiəfəs u in pris asoli agin. Ikin əha, iəgəgun min rəha Lou mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuəs rəha Isrel, kəutəhuva motəhapumin ikin. ⁵⁸ Mətəu Pitə tətən təlig-təlig matuərisig e Iesu, muvən əpəha lahuənu rəha pris asoli agin. Kəni təmuvən əpəha e iat mətəharəg ilah soldia min məmə oteruh-to məmə okol nak e Iesu.

⁵⁹ Pris asoli min mine nətəmini rəfin rəha kaunsil kəutəsəl e nəghatien eiua min e Iesu məmə okohamu o nəghatien min əha. ⁶⁰ Mətəu kəsoteruhian noliən tərəh kəti rəhan e nəghatien eiua min rəha nətəmini, nati əpnəpin nəghatien eiua min tepət kəmohtet.

Kəni əmeiko, iətəmini keiu kiauva aupən, ⁶¹ kəni muəni pətigəm məmə, “Suah u təməni məmə təhron nərəkinian Nimə Rəha Uhgín, kəni muvləkin min e nian kisil əmə.”

⁶² Kəni pris asoli agin təhtul məni=pən kəm Iesu məmə, “?Təhro nəsəghatien? ?Təhro e nəghatien min əha iətəm kətəni pətigəm tətələs pikin ik?” ⁶³ Mətəu Iesu təpnəpin əmə məsəghatien.

Kəni pris asoli agin təməni=pən kəm in məmə, “Onəkəkeiki mos nonauvıl kəti e Uhgín iətəm tətəmiəgəh, kəni məni pətigəm nípəhríanian kəm timah məmə ik Nəti Uhgín mine Kristo iətəm Uhgín təməni məmə otahli=pa, uə kəpə.”

⁶⁴ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Əuəh, tol əmə məmə inu nəməni mine. Mətəu iəkəni=pinə kəm təmah rəfin məmə, e nian iətəm otuva, onəkoteruh iəu Nəti Iətamimi iəkəharəg e nikəlin maru e Uhgín u iətəm rəhan nəsanənian iəhgin, kəni mətəuiau=pa e neai e nəpuə.”

⁶⁵ Kəni pris asoli agin tearis rəhan napən mətəu-inu niəməha təmol o nəghatien rəha Iesu,† kəni məni məmə, “!Tətəghati rah e Uhgín!‡ ?Təhro məmə suah kəti min təkeiki məghati min lan? Otətəlig-to, nəmotətəu nəghatien tərəh kəha. ⁶⁶ ?Nikitəmah təhti məmə nak?”

Kəni kəmotəni=pən məmə, “Otəkeiki mimis.”

* **26:53** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəmpəni rəha nagelo tuələf,” iətəm təhmen e nagelo səpinte-tu-tausin. **26:55** Luk 19:47; 21:37 **26:61** Jon 2:19-21 **26:63** Aes 53:7; Mat 27:12 **26:64** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 † **26:65** Nətəmini rəha kaunsil, kəsotənian nípəhríanian məmə Iesu in Məsaia, nəti Uhgín. Iətəmi asoli rəha pris min təməhapu rəhan napən mətəu-inu niəməha təmol o nəghatien rəha Iesu. Lou rəha Mosis e Lev 10:6 mine 21:10 tətəni məmə iətəmi asoli rəha pris min otəsəhapuian napən rəhan. ‡ **26:65** Iətəmi asoli rəha pris min təməni məmə Iesu təməni rah Uhgín mətəu-inu Iesu tətəni məmə in təhmen əmə e Uhgín. **26:65** Mat 9:3; Jon 10:33 **26:66** Lev 24:16; Jon 19:7

⁶⁷ Kəni kəmotagəh əpnapin əmə nəhmtin, kəni motəhti e nəhlmlah. Nəuvein kotem e nəhlmlah, ⁶⁸ kəni motəni=pən məmā, “Ei, Kristo. ?Əni pətigəm e nəsanəniən rəha Uhgın məmā pəh təməh ik?”

Pitə təmāni məmā təruru Iesu
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ E nian əha, Pitə tətəharəg ihluə e iat rəha nimə, kəni pətan mitə kəti u in ioluək tuva ohni mənī=pən kəm in məmā, “Ik min u, nəmatuərisig e Iesu, iətəm Kaləli.”

⁷⁰ Mətəu Pitə təmeiua e lah rəfin məmā, “Iəkəruru nati ko iətəm nətəni.”

⁷¹ Kəni maliuək muvən e ket rəha iat, kəni ikin əha pətan mitə kəti min təmeruh in, kəni təmāni=pən kəm nətəmimi ikin əha məmā, “suah u kəti u təmatuərisig e Iesu iətəm Nasərit.”

⁷² Mətəu Pitə təmeiua əskasik min mos nonauvil məmā, “!Iəkəruru suah kəha!”

⁷³ Təsuvəhiən, nətəmimi min u kautəhtul ikin əha kəməhuvən o Pitə motəni=pən məmā, “Pəhriən məmā ik kəti əha, mətəu-inu nolīən rəha nəghatīən rəham təhmen əmə e lah.”§

⁷⁴ Kəni təni məmā nəmā tətəiua pəh nərahīən rəha Uhgın otuva ohni. Kəni təmos nonauvil məmā, “!Iəkəruru suah kəha!”

Kəni rəueiu agin, mənig təkakə. ⁷⁵ Kəni Pitə nikin təhti nəghatīən iətəm Iesu təmāni kəm in məmā, “Uərisig mənig təkakə, onəkəni mau kisil məmā nəkəruru iəu.” Kəni Pitə təmiet muvən ihluə, nikin titəgit kəni təmasək pik.

27

Jutəs təmarin aru in
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Ləplapin agin, pris asoli min rəfin mine nətəmi asoli min rəha nətəmimi kəmotuhapumın min motətəi nəuə məmā okotohtəu=pən suaru nak o nohamuiən Iesu. ² Kəmotəlis in, kəni motələs məhuvən motəhlman=pən lan e nəhlmi Pailət, kəpmən rəha Rom.

³ Nian Jutəs u iətəm təmegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan min tikimır, təmafu məmā kəmotiuvı pətigəm Iesu məmā otimis, nikin tinahmə pik o nati iətəm təmol, kəni təkmi mənī əha kəmol e silfə ilah tate, məmā otəfən kəm pris asoli min mine nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel. ⁴ Kəni mənī=pən məmā, “Inol təfagə tərəh mətəu-inu iəmegəhan=pən e nəhlmi tikimır min iətəmi kəti iətəm təsolīən nati kəti tərəh.”

Kəni kotəni=pən məmā, “Inu nati əpnapin əmə o timah. !In nati kəti rəham əmə!”

⁵ Tol lanəha, Jutəs təməmki mənī morin=pən əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni in miet magim muvən marın aru in.

⁶ Kəni pris asoli min kəməhuvən motəuəri-əuəri mənī, kəni motəni məmā, “Təsəhruahru-pənīən e rəhatah Lou məmā okotələhu=pən mənī u ilah mənī rəha Nimə Rəha Uhgın, mətəu-inu kəmos nəhmti nira iətəmimi lan.” ⁷ Kəni kautəni məmā okotos mənī kəha məhuvən motos nəhmti niftəni kəti u aupən kətəni məmā, “niftəni rəha iətəmi kəti iətəm tatol sospən e niftəni,” kəni kautəni məmā okatitənīm napispis min ikin. ⁸ Tol lanəha, muva mətəuarus=pa u rəueiu, nətəmimi kəutauin e niftəni əha məmā, “Niftəni E Nira.” ⁹ Kəni nəghatīən nak iətəm iəni Jerimaie

26:67 Aes 50:6; 53:5 § 26:73 Pitə in iətəm Kaləli, kəni nəghatīən rəhan tol pisin nəuan nəuətin e nətəm Jerusiləm. 26:75 Mat 26:34 27:5 Mat 26:14-15; Uək 1:18-19

təmāni aupən, təmuva mol nīpəhriənīan lan. Təmāni māmā, “Kəmotos mənī tate əha iətəm kəmol e silfə, inu nəhmtin iətəm nətəm Isrel kəmotəni o iətəmi u, ¹⁰ kəni kautos mənī əha māmā okotos nəhmtin ‘niftəni o noliən sospan,’ təhmen əmə māmā İərmənig təməni kəm iəu.”

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət
(Mak 15:2-15; Luk 23:3-5,13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kəni Iesu təmuvən məhtul e nəhmti Pailət, kəni Pailət təmətapuəh ohni māmā, “İk kig rəha nətəm Isrel?”

Kəni Iesu təməni=pən māmā, “Əuəh, tol əmə māmā inu nəməni mine.”

¹² Nian pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha Isrel kəutəni pətigəm nəghatən min e Iesu, mətəu Iesu təsuhalpiniən rəhalah nəghatən. ¹³ Kəni Pailət təməni=pən kəm in māmā, “?Natətəu nəghatən min iətəm kəutəni tatələs pikin ik, uə kəpə?” ¹⁴ Mətəu Iesu təpnəpin əmə məsəghatən, kəni məsuhalpin minien nəghatən kəti ilah kəutəni, kəni Pailət, narmin təmiuvig pik.

¹⁵ Kəni e nian rəha lafet rəha Pasova, in noliən rəha kəpmən māmā otahli pətigəm iətəmi kəti e kaləpus iətəm nīmənin nətəmi kəmotəni. ¹⁶ E nian əha, iətəmi kəti tətəməhli e kaləpus, nərgin u Parəpəs. Kəni nətəmi rəfin kotəhrun māmā in təmol tərəh pik agin. ¹⁷ Kəni nian nīmənin nətəmi kinəhuva, kəni Pailət təmətapuəh o lah māmā, “?Nəkotolkeikei māmā iəkəhli pətigəm pəh e kaləpus tiet matuvən, Parəpəs, uə Iesu, kətauin lan māmā Kristo?” ¹⁸ Təmāni lanəha mətəu-inu in təhrun māmā kəmotəghən=pən e Iesu e nəhlmin mətəu-inu kəutetə Iesu.

¹⁹ Nian Pailət tətəharəg e jeə rəha nakiliən nəghatən, rəhan pətan tahli=pən nəghatən kəm in māmā, “Suah konu təsoliən nati tərəh kəti. Soliən nati kəti lan, mətəu iəməməhlair lan, kəni rəueiu iətətəu tərəh agin ohni.”

²⁰ Mətəu pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotəghati kəm nīmənin nətəmi māmā okotəuhlin nətəligiən rəhalah. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pailət māmā otahli pətigəm Parəpəs, kəni kotəhamu Iesu.

²¹ Kəni Pailət təmətapuəh o lah māmā, “?Suah mil u, in pəhruvən lan iəkəhli pətigəm?”

Mətəu nīmənin nətəmi kəmotəni=pən māmā, “Parəpəs.”

²² Kəni Pailət təməni=pən māmā, “?Kəni oiəkəhro Iesu u kətəni māmə Kristo?”

Kəni nīmənin nətəmi rəfin kəmotəni=pən māmā, “!Okətu-pəri e nigī kəməluau otimis!” ²³ Kəni Pailət təməni=pən kəm lah māmā, “?O nak? ? Təmol nati tərəh nak?”

Mətəu nīmənin nətəmi kəmotəgət əfəməh, motəni māmā, “!Okətu-pəri in e nigī kəməluau otimis!”

²⁴ Kəni nian Pailət təməruh māmā ko təsələhuiən nəghatən rəhalah, kəni ilah kənəutəhtul maru o norgəhuiən, kəni tos nəhu meikuas e nəhlmin e nəhmti nīmənin nətəmi, kəni mənī=pən kəm lah māmā, “Nəghatən kəti rəhak tikə o suah u, māmā niran otəməhli=pa lak. ! Nīmisiən rəhan tətəməhli=pinə e nəhlmitəmah!”

²⁵ Kəni nətəmi rəfin kəmotəni māmā, “!Pəh niran təməhli=pa o timah mine kəlkələh min rəhatimah min!”

²⁶ Kəni Pailət təmahli pətigəm megəhan=pən e Parəpəs kəm lah. Mətəu təməni məmə okalis Iesu, kəni təmegəhan=pən lan məmə okətu-pəri e nigi kəməluau məmə otimis.

Soldiə min kəməutəuvsan e Iesu

²⁷ Kəni soldiə min rəha Pailət kotələs Iesu məhuvən əpəha imə e nimə asoli rəha kəpmən, kətəni məmə Praetoriəm. Kəni kəmotəuvin rəfin e soldiə min kəhuva mohtəlau lan. ²⁸ Kəni motəmkirəkis rəhan natimnati, məhuvən=pən e kot ərarəuv kəti kəm in, təhmen e kot rəha kig kəti. ²⁹ Kəni motol nıləuis iətəm nihlin əha ikin motol kəfəfau lan, motəfəfau=pən e rəhn-kapə Iesu motaləh əuvsan lan məmə in hat rəha kig kəti. Kəni motələhu=pən nəuanigi kəti e nəhlmin maru məmə in nigi rəha kig, kəni motisin nəuliləh əupən lan, motaləh əuvsan, motəni=pən kəm in məmə, “!İəkotisiai ik, kig rəha nətəm Isrel!” ³⁰ Kəni motagəh lan, kəni motələs nəuanigi motoh rəhn-kapə lan motau tepət. ³¹ Nian kınotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpeg rəkis kot ərarəuv, məhuvən=pən min e rəhan natimnati. Kəni motələs məhuvən məmə okotətu-pəri e nigi kəməluau məmə otimis.

*Kəmətu-pəri Iesu
e nigi kəməluau*

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nian kəməutəhuvən, motafu iətəm Sairəni kəti, nərgin u Saimon, kəni kəmotəni=pən əskasik ohni məmə otələs nigi kəməluau.* ³³ Kəməhuva ikin kəti kətəni məmə, Kolkotə, u nıpətin tətəni məmə Louipil-uipil. ³⁴ İkin əha kəmotəfən wain kəm Iesu iətəm kəməlkən ilau nati tarfu. Mətəu nian Iesu təmənnim əskəuvin, kəni məpəh nənnimiən.† ³⁵ Nian kəmətu-pəri e nigi kəməluau, kəni moturin tais o rəhan napən. ³⁶ Kəni məutəharəg mauteruh Iesu ikin əha məmə otimis agin. ³⁷ İlis e rəhn-kapə, kəmətei=pən nıpəgnəmti nəniən tətəni məmə,

INU IESU,

KIG RƏHA NƏTƏM ISREL.

³⁸ Kəni iətəmini keiu iətəm kətuoh nətəmini mətuakləh e rəhalah natimnati, kəmətu-pəri ilau e nigi kəməluau, kəti e nıkalın maru, kəti e nıkalın məuil. ³⁹ Kəni nətəmini min u kəmətəliuək məutəhuva məutəhuvən, məutəni=pən nəghatən tərəh kəm Iesu, mauturin-urin rəhn-kapə lah, ⁴⁰ məutəni məmə, “Nəmətəni məmə onəkərəkən Nimə Rəha Uhgın kəni ik pisin əmə muvləkin o nian kisi. !Osmiəgəh aru ik! !Kəni eiuaiu e nigi kəməluau nəmə ik Nəti Uhgın pəhriən!”

⁴¹ E noliən əhmen min əmə, pris asoli min, mine iəgətuən asoli min rəha Lou, mine nətəmini asoli min rəha nətəm Isrel kotol əuvsan, ⁴² motəni məmə, “Təmosmiəgəh nətəmini, mətəu ko təruru nosmiəgəh aruiən in. In kig rəha Isrel. Nəmə teiuaiu aru e nigi kəməluau, kəni okotəni nıpəhriənən lan. ⁴³ Tətəhatətə e Uhgın. Təməni məmə in Nəti Uhgın, kəni pəh Uhgın tos rəkis in əha rəueiu nəmə in tolkeikei.” ⁴⁴ E noliən əhmen min əmə, iakləh mil iətəm kəmətu-pəri ilau iləhal min e nigi kəməluau, kətuəni=pən nəghatən tərəh tepət kəm in.

27:28 Luk 23:11 **27:30** Aes 50:6 * **27:32** Iesu tinəpəu rəkis mətəu kəmətəlis pik kəni motoh pik. † **27:34** Məta nati tarfu u in nati kəti təhmen e mərsin məmə otol təsətəu pikən nəhməiən, məmə otol iətəmini təsətəlig vivien. Mətəu Iesu in təsolkeikeiən məmə otəsətəuən nəhməiən, kəni molkeikei məmə rəhan nətəligiən otətəuvir əmə. Tol lanəha in təmənnimiən mərsin u. **27:34** Sam 69:21 **27:35** Sam 22:18 **27:38** Aes 53:12 **27:39** Sam 22:7; 109:25 **27:40** Mat 26:61; Jon 2:19 **27:43** Sam 22:8

*Iesu tinimis**(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

⁴⁵ Kəni e tueləf klok mətəuərus=pən tri klok, napinəpuian təmeiuiui mirəuei rəfin natimnati. ⁴⁶ Kəni iuəkiri e tri klok ləhnaiuv, Iesu təmasək əfəmäh e rəhan nəghatən məni məmə, “!Eli, Eli! ?Lema sapaktəni?” Nipəti rəhan nəghatən təni məmə, “!Uhgin rəhak, Uhgin rəhak! ?Təhro nətəpəh iəu?”†

⁴⁷ Nian nətəmini nəuvein nətəm kəmutəhtul əha ikin kəmotətəu təmasək əfəmäh lanəha, kəni kotəni məmə, “In tətəuin e Elaijə.”

⁴⁸ Kəni rəueiu aɡin min, kəti təmaiui muvən mələs nati kəti təhmen e kotin,§ kəni məueiu wain u tarfu, məu e nigı, kəni məfən məmə Iesu otəmnim. ⁴⁹ Kəni ilah min nəuvein kotəni=pən məmə, “Əpəh əmə. Pəh kauteh-to nəmə Elaijə otuva mosmiəɡəh in, uə kəpə.”

⁵⁰ Kəni Iesu təmasək əfəmäh min, meɡəhan aru lan məmə otimis, kəni rəhan nehagian tiet.

⁵¹ E nian əhruəhru əha, napən iətəm tətəhku e Nimə Rəha Uhgin təməhapu mol nəuvin keiu, təmətuəuin əpəha ilis muva mol nau-nun əpəha ləhtəni. Nəmig təmələuəl, kəni kəpiel min kəmotəhapu. ⁵² Kəni suvət min u kəmol e nipəɡ kəpiel kəmotəuag, kəni nətəmini nətəm kotəhruəhru tēpət nətəm kəmoħmis rəkis, kəmotəmiəɡəh min. ⁵³ Kəmoħiet e suvət min, kəni uərisig Iesu təmanəmiəɡəh min e nimisiən, kəni ilah kəməhuvən əpəha Jerusiləm moħiet=pən o nətəmini tēpət.

⁵⁴ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min rəha nətəm Rom ilah rəhan soldia min nətəm kəmoteruh Iesu, kəmotəfu nəmig mine natimnati min əha. Kəni kəmotəgin pik, kəni motəni əfəmäh məmə, “!Nipəhriənən, inu Nəti Uhgin pəhriən!”

⁵⁵ Nipətan tēpət kəmutəhtul isəu məutarfu. Ilah kəmotəsipən ikin Kaləli mautohtəu=pən Iesu məutasiru lan e nati pisin pisin min.* ⁵⁶ Ilah min nəuvein u Meri Maktələ, kəni Meri u məmə rəha Jemis mine Josis, kəni məmə rəha nəti Səpəti mil.

*Kəmitənim Iesu**(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)*

⁵⁷ Iətəm Aramatia u rəhan nautə tēpət, nərgin u Josip, in iətəmini kəti rəha Iesu. Nian tinətuva iuəkiri o napinəpuian, ⁵⁸ təmuvən meruh Pailət, kəni mətapuəh o nipəti Iesu, kəni Pailət təmegəhan e nipəti Iesu kəm in. ⁵⁹ Kəni Josip təmos nipəti Iesu muvən məuev e napən ruən vi kəti, nərgin u linən, ⁶⁰ kəni mələs muvən mələhu=pən e suvət vi kəmol e nipəɡ kəpiel. Suvət u rəha Josip. Kəni misuə=pən e kəpiel asoli kəti mahtipəsig e nipəɡ kəpiel lan, kəni matuvən.† ⁶¹ Meri Maktələ, mine Meri kəti min kətuəharəɡ əha iuəkiri o suvət.

Soldia min nətəm kəmotəh nipəɡ kəpiel

⁶² Nian əha, in nian katol əpenə-penə o Səpət lan, kəni kəməni lauig lan e Səpət, pris asoli min mine Farəsi min kəməhuvən moteruh Pailət.

27:46 Sam 22:1 † **27:46** “Eli, Eli” in nəghatən Hipru, kəni “Lema sapaktəni” in nəghatən Aramaik (nəghatən u in iuəkiri əmə o nəghatən Hipru). Iesu mine rəhan min nətəmini kəutəghati pik e nəghatən mil u mine nəghatən Kris. § **27:48** Nati u təhmen nipispisi matris. **27:48** Sam 69:21 **27:51** Eks 26:31-33; Hip 10:19-20 * **27:55** Nipətan min əha kəmotəsisru e Iesu e nati pisin təhmen e nauənən, mine nəhu, mine ikin rəha napiliən. **27:55** Luk 8:2-3 **27:58** Dut 21:22-23 † **27:60** Kəpiel u kətahtipəsig=pən lan e nipəɡ suvət lan, kəməti təharəɡ əharəɡ təhmen e whil rəha loto asoli kəti, təhmen e uan mite mine e nəharəɡ əharəɡian rəhan. **27:60** Aes 53:9

⁶³ Motəni=pən məmə, “Iətəmi asoli. Nikitimah tinahti məmə, nian suah kəha, iətəmi rəha neiusiən, təmətəmiəgəh əhanəh, mətəni məmə, ‘Nian kisil otuva muvən, kəni Uhgin otosmiəgəh min iəu e nimisiən.’” ⁶⁴ Tol lanəha, ahli=pən rəham nəuvein soldiə okəhuvən məuteh nīpəg kəpiel suvət motətəuarus=pən nian kisil tuva muvən. Məta rəhan min okəhuva motakləh e nīpətin, kəni motəni=pən kəm nətəmini məmə təməmiəgəh min e nimisiən. Kəni neiusiən u, in otərah tapirəkis iətəm aupən.”

⁶⁵ Kəni Pailət təməni=pən məmə “Otos soldiə min, kəni məhuvən motol natimnati rəfin iətəm nəkotolkeikei məmə okotol e neh viviən suvət e nīpəg kəpiel.” ⁶⁶ Kəni soldiə min kəməhuvən mauteh vivi nīpəg kəpiel, motələhu=pən nəmtətiən kəti e kəpiel.[‡] Kəni kəmotələhu soldiə min məmə okauteh ikin əha.

28

Iesu təməmiəgəh min

e nimisiən

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ E Sante* ləplapin agin, təmətiən məsian viviən, Meri Maktələ mine Meri kəti min kənian məmə okuasal=pən e suvət e nīpəg kəpiel.

² Kəni əmeiko, nəmig asoli kəti təməlauəl mətəu-inu agelo kəti rəha Iərməniəg təmsipəri e negəu e neai muvən e nīpəg kəpiel, kəni misuə rəkis e kəpiel, kəni mətəharəg-pəri lan. ³ In tətasiə təhmen e noraipiən, kəni rəhan napən min kotəruən təhmen e nəuau nītəhi. ⁴ Soldiə min kəmotəgin pik, kəni motərəmrumin, narmilah təmikə təhmen e nətəm kəmoħmis.

⁵ Kəni agelo təməni=pən kəm pəta mil məmə, “Suəginian, mətəu-inu iəkəhrun məmə nətuəsəl e Iesu iətəm kəmətu-pəri e nigī kəməluau. ⁶ Tikə u ikin inu. In təməmiəgəh min e nimisiən təhmen əmə e inu təməni mine aupən. Iəuva mueruh ikin təmətəməhli ikin. ⁷ Kəni ian uəhai, kəni muəni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, ‘In təməmiəgəh min e nimisiən, kəni in tətəpuən e təmah matuvən əpəha Kaləli. Kəni ikin əha, onəkoteruh in ikin.’ Intələh, rəhak u nəghatiən inəni kəm təlau.”

⁸ Kəni pəta mil kəmuagim uəhai əmə e suvət e nīpəg kəpiel, mətəuəgin, mətəu nikilau tagiən, mətiən məmə okuəni=pən kəm nətəmini min rəha Iesu. ⁹ Kəni əmeiko, Iesu tiet pətigəm o lau, məni=pən kəm lau məmə, “Təuvir.” Kəni kəmiəuva o Iesu, muaskəlim nəhlkin, kəni muəfaki kəm in. ¹⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Suəginian. Ian muəni=pən kəm piak min məmə okəhuvən Kaləli. Ikin əha okoteruh iəu ikin.”

Nəghatiən rəha soldiə min

¹¹ Nian pəta mil kəmuəliuək mətiən, kəni soldiə min əha nəuvein kəməhuvən e taun, kəni motəni=pən kəm pris asoli min natimnati rəfin iətəm kəmoteruh. ¹² Nian pris asoli min kəməhuvən moteruh nətəmini asoli rəha nətəm Isrel, kəni motol nəuə kəti motəlis nəghatiən lan. Kəni motəfən məni asoli kəm soldiə min, ¹³ motəni=pən kəm

27:63 Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 [‡] **27:66** Rəueiu, kitah kəsotəhrun əhruahruian məmə kəmol nəmtətiən əha e nolian nak. Kəmə təhro kəməlis niləuis kəti iətəm təmol mak lan, uə kəmə təhro, kəmol plastə. Mətəu nətəmini rəfin kotəhrun məmə iətəmi kəti otəsekian nati əha məsələs rəkisiən. Kəni nəmə kəuteruh nəmtətiən kəti məmə təməhapu=pən, uə təmiet rəkis, kəni soldiə min okotəhrun məmə iətəmi kəti təmahuvihin rəkis kəpiel. **28:1**

Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Nian Sapət tinol naunun, e nian iətəm tətəpuən e wik”

28:6 Mat 12:40; 16:21 **28:10** Mat 26:32

lah mämə, “Nəkotəni=pən kəm nətəmimi mämə, ‘Rəhan min nətəmimi kəməhuva lapin nian itimah iəmotapili, motakləh e nıpətin motələs motəgim.’¹⁴ Nəmə kəpmən otətəu nanusiən u, kəni itimah iəkəhuvən motəni nəghatiən kəti kəm in. Kəni itimah onəsotosiən nərahiən kəti lan.”¹⁵ Tol lanəha, soldiə min kəmos məni, kəni motol təhmen=pən əmə mämə kəməni mine kəm lah. Kəni nəghatiən eiua u təmuvən mitalau e nətəm Isrel muva mətəuarus=pa rəueiu.

Iesu təmiet pətigəm

o rəhan min nətəmimi

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kəni nətəmi lepən rəha Iesu kəməhuvən Kaləli, məhuvən e nıtəuət iətəm Iesu təməni kəm lah mämə okəhuvən ikin. ¹⁷ Nian kəmoteruh in, kəni kəmotəfaki kəm in, mətəu nəuvein rəhalah nətəligiən tatol keiu. ¹⁸ Kəni Iesu tuva o lah, kəni məni=pən kəm lah mämə, “Nepətiən rəfin rəha negəu e neai mine nəhue niftəni o narmənigiən, Uhgin təməfa kəm iəu. ¹⁹ Tol lanu, onəkəhuvən motiuvu nətəmimi e nəuaniləuis min rəfin e nıtəni min rəfin mämə okəhuva rəhak nətəmimi, kəni motol bəptais e lah e nərgi Tatə Uhgin, mine Nətin, mine Narmin, ²⁰ kəni motəgətun ilah mämə okotohtəu=pən rəfin nəghatiən min iətəm iəməni kəm təmah. Kəni nıpəhriəniən, iətatig kitah min itəmah nian min rəfin mətəuarus naunun nian.”

Mak Nanusien Təuvir Rəha Iesu Kristo İtəm Mak Təmätei Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Mak

?Pəh təmätei nauəuə u? Jon Mak təmätei nauəuə u. In səniəmə iətəmi tueləf kəti rəha Iesu. Mətəu kətəni məmə in niali təuvir kəti rəha Pitə iətəm ilau kətiən ikin min tepət. Nauəuə rəha Uək Min tətəni məmə in təmuvən ilau Pol e rəhan naliuəkian iətəm təmaupən mol, kəni uərisig lan, təmuvən ilau Panəpəs.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Kəmotəni məmə Mak təmätatig Rom nian in təmätei nauəuə u, kəni nəmə təhro ilau Pitə, uərisig kohamu Pitə. Mak təmätei nauəuə u tatuvən o nəfaki min əpəha Rom u ilah Nanihlua min. Kitah kotəhrun lanəha mətəu-inu in tətəni pətigəm nipiəti noliən min rəha nətəm Isrel iətəm kautol. Kəni e nauəuə u, təmätei nəghatien nəuvein e nəghatien Aramaik iətəm nətəm Isrel kənotəhrun rəkis. Mətəu in təməuhlin nəghatien min u tuva e nəghatien Kris iətəm Nanihlua min əpəha Rom kəutəghati lan.

?Natigien təhro lanu nian təmätei? E nian Mak təmätei nauəuə u, kəni nətəm Rom kəutarmənig e nitəni asoli iətəm titəlau e Nitəhi Metiterenien. Rəhalah nəghatien kətiəh əmə, kəni rəhalah suaru kotəuvir, kəni rəhalah noliən o nahli-pənien nəghatien min in təuvir. Nian əha, in nian təuvir o nəni pətigəmian Nanusien Təuvir rəha Iesu Kristo. E nian əha, Nanusien Təuvir təmai u uəhai əmə e nitəni pisin pisin min e suaru min rəha Rom.

?Təmätei nauəuə u o nak? Mak tolkeikei məmə otəni pətigəm əhruahru nanusien rəfin rəha Iesu, məmə in pəh, kəni in təmol nak, kəni mətəgatun nak. Nəmə təhro in tolkeikei məmə otəfəri nətəligien rəha nəfaki min əpəha Rom, mətəu-inu nətəmimi tepət kəmol nərahien kəm lah. Mak təmätei nətəligien tepət o nian iəkis min iətəm otəpanuva e nəmiəghien rəha nətəmimi rəha Iesu. Kəni in təməni pətigəm noliən rəha Iesu məmə in min təmätatig e nian iəkis min.

*Jon Bəptais təmol əpenə-penə e suaru
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ Inu nətuəuinien rəha Nanusien Təuvir rəha Iesu Kristo, Nəti Ughin.
² İəni rəha Ughin, nərgin u Aiseə təmätei lanu e nauəuə aupən. Ughin təməni məmə,

“Otafu-to. İətəhli=pinə iəhləpis iətəm otos rəhak nəghatien. In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.”

³ “İətəmimi u tətəuin əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘İtəmah, otol əpenə-penə e suaru rəha İərmənig, kəni motol rəhan suaru təhruahru.’”

⁴ Kəni iəhləpis u in Jon Bəptais. Tol lanəha, təmiet=pa ikin təpiə-məpiə ikin matol bəptais e nətəmimi, kəni mətəni pətigəm nəghatien rəha Ughin kəm lah məmə okotəkeikei mətəuhlin nəmtəhlah o noliən tərəh min rəhalah, kəni məhuvən o Ughin, məmə in otəfəl noliən tərəh min rəhalah. Kəni nəmtətiən kəti o nati u, okol bəptais e lah. ⁵ Nətəmimi tepət

pik e nitəni Jutiə mine taun əha Jerusiləm, kəməhuva motətəlig e rəhan nəghatiən, kəni motəni pətigəm rəhalah noliən tərəh min, kəni Jon təmol bəptais e lah əpəha e nəhu Jotən.

⁶ Jon təməsuvəniən e napən təuvir. Rəhan napən təhmen əmə e rəha iəni u Elaijə aupən. Rəhan napən kəmol e nimeimei kaməl, kəni rəhan kətəuti kəmol e nilosi kau, kəni matun əmə pitu mine nəhu sukəpak e nikinati. ⁷ Kəni təməni pətigəm kəm nətəmimi məmə, “Iətəmi kəti u tatuərisig lak, rəhan nəsanəniən mine nepətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agin, iəsəhmen minian məmə iəkeiuaiu mitis rəkis niləuis e rəhan put. ⁸ Iatol bəptais e təmah e nəhu, mətəu in otəpanol bəptais e təmah e Narmin Rəha Ughin.”

Jon təmol bəptais e Iesu əpəha e nəhu Jotən
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ E nian əha, Iesu tāmiet əpəha Nasərit, lahuənu kəti əpəha Kaləli muva. Kəni Jon təmol bəptais lan əpəha e nəhu Jotən. ¹⁰ Nian Iesu təməri əpəha e nəhu, kəni məsal-pəri mafu negəu e neai təməuag, kəni Narmin Rəha Ughin təmeiuaiu=pa ohni təhmen=pən e mak. ¹¹ Kəni nəuia Ughin təmsipəri əpəha e negəu e neai mətəni lanu lan məmə, “Ik nətik keikei, iəkolkeikei pik ik, kəni nikik tagiən pik agin ohnik.”

Setən təməfən-əfən kəm Iesu
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Kəni rəueiu agin min, Narmin Rəha Ughin təmiti=pən Iesu əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, ¹³ ima nati rarpin min. Təmatig ikin mos nian fote. E nian min əha Setən tətəfən-əfən kəm in. Kəni nagelo min kəmotasiru lan.

Iesu tinətuəuin mətəni pətigəm Nanusiən Təuvir
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Nian kinləfən rəkis Jon e kaləpus, Iesu təmuvən əpəha Kaləli mətəni pətigəm Nanusiən Təuvir rəha Ughin kəm nətəmimi. ¹⁵ Təməni məmə, “! Nian tinuva əhruahru əha rəueiu! ! Rəhan nian tinuva! ! Nian rəha Narməniğin Rəha Ughin tinatuva iuəkir! ! Otəuhlin nətəligiən rəhatəmah, motəpəh pəhriən noliən tərəh min, kəni məhuvən o Ughin, kəni motəhatətə e Nanusiən Təuvir!”

Iesu təmauin e nətəmimi kuvət rəha niuviən nəmu
(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11)

¹⁶ Nian Iesu təmətaliuək e nikali nəhu Lek Kaləli, kəni meruh suah mil keiu, rəha niuviən nəmu min, nərgilau u Saimon mine pian Antiru. Kətuatu e net. ¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Iəuva, muiəu=pa iəu, miəuva rəhak iətəmimi mil, kəni iəu iəkol itəlau nəkiəuva iətəmimi mil rəha niuviən nətəmimi məmə okəhuva rəhak min nətəmimi.” ¹⁸ Kəni əmeiko kuəpəh rəhalau net, kəni muiəu=pən.

¹⁹ Kəni Iesu təmətaliuək muvən təhmin min nəuветin, kəni meruh nəti Səpəti mil Jemis mine pian Jon kətuəharəg e rəhalau bot mətəuhli vivi rəhalau net. ²⁰ Kəni e nian əmə kəha inəha, Iesu təmauin e lau lan, kəni kuəhtul muəpəh rəhalau tatə Səpəti mine rəhan noluək min kətuəharəg e nipəg nəua bot, kəni muiəu=pən Iesu.

*Iesu tāmehgi pätigam
narmin tarah min e iätami kati
apaha Kapeniäm.*

(Luk 4:31-37)

²¹ Kani Iesu mine rahan min nätämimi kāmähuvän apaha lahuänu Kapeniäm. Kani e nian raha Sapät, Iesu tāmuvän apaha e nimä raha nuhapuminian mätägätun nätämimi. ²² Kani nätämimi kāmötätäu rahan nəghatian, narmilah tamiuvig pik ohni mätäu-inu rahan nəghatian täfigam, nepätian äha ikin, kani mapiräkis raha nəgätun min raha Lou.

²³ Kani e nian äha, iätami kati narmin tarah tätatig lan tāmuvä ima mätägät äfämäh mämä, ²⁴ “! Ik Iesu iätäm Nasarit! ? Nämuvä mämä onəkähro e timah? !Nämä təhro nämuvä mämä onəkəräkin itimah! Iäu inəhrun räkis ik, ik Iätami Asim raha Uhgini!”

²⁵ Kani mätäu Iesu tāmäni=pän əskasik kām narmin tarah kaha mämä, “!Ah! Səghatian, miet e suah u.” ²⁶ Kani narmin tarah tāmöl nipäti suah kaha tarəmrumin, magät äfämäh miet lan.

²⁷ Kani nätämimi kāmötäuit motäni=pän kām lah min mämä, “!Ei, nak u! Nəgätunian vi kati u. !Suah u tatos nəsanənian o nəghatian kām narmin tarah min, kani kautätəlig lan mautol nəuian!” ²⁸ Kani kəmanus ueiuəhai əmə Iesu, tuvän mapəköl apaha e nitäni Kaləli.

*Iesu tāmöl vivi
nätämimi tepät*

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Nian Iesu mine Jemis, Jon, Saimon, mine Antiru kāmohiet e nimä raha nuhapuminian, kani motaiu əhruahru mähuvän apaha lahuänu ima Saimon mine Antiru ikin. ³⁰ Nian kāmähuvän, mätäu uhu Saimon tätätəpu-ətəpu, kani mätapili päri e rahan pet, kani kāmötäni=pän kām Iesu mämä pətan äha tatimis. ³¹ Kani Iesu tāmuvän meapən o nəhlmin kani masiru lan təhtul. Kani nətəpu-ətəpuian tagim lan. Kani tuvän matol niglah nauənian.

³² Tinapinəpu mitigar tinatiuvig, nian raha Sapät tinol naunun, kani nätämimi min u kautohmis, mine nätämimi narmin tarah tätatig e lah, pialah min kāmotos ilah mähuvä o Iesu. ³³ Nätämimi rəfin e lahuänu äha kāmähuvä motuhapumin əmə ilah min apaha e namtihlua e nimä äha raha Saimon mine Antiru. ³⁴ Kani Iesu tāmöl vivi nätämimi tepät u kautos nimisian pisin pisin min kotəuvir, kani mähgi pätigam narmin tarah tepät e nätämimi, mätäu tāməniahu narmin tarah min mämä okəsotəghatian, mätäu-inu kinotəhrun räkis mämä pəh u Iesu.

*Iesu tāmətanus pätigam rahan nəghatian apaha Kaləli
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Kani ləplapin agin, fətukai təsəri əhanəhian, Iesu tāmiet muvän apaha ikin nätämimi kohkə ikin mätəfaki. ³⁶ Kani Saimon mine in min nəuvein kāmähuvän mätəsal lan. ³⁷ Nian kāmoteruh, kani kāmötäni=pän kām in mämä, “Nätämimi rəfin kəutəsal lam.”

³⁸ Mätäu Iesu tāmäni=pän kām lah mämä, “Kəpə. Pəh kəhuvän apaha e lahuänu pisin min nəuvein, iəkanus pätigam rəhak nəghatian kām nätämimi mapəköl mätäu-inu, nati u inu iəmuva ohni mämä iəköl.”

³⁹ Kəni muvən mapəköl rəfin e nitəni əpəha Kaləli, mətanus pətigəm rəhan nəghatən əpəha e nimə rəha nuhapuminiən min, kəni məhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmini.

Iesu təmol vivi suah kəti leprosi təmol

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Suah kəti leprosi təmol, təmuva misin=pən nəulin o Iesu mətasək=pən e nəuviriən ohni məmə, “Nəmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol vivien iəu kəni mafəl rəkis namikmikiən lak.”

⁴¹ Kəni Iesu nikin təmahmə pik ohni, kəni təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan, məni məmə, “Əuəh. İəkolkeikei. !Əuvir-tə!” ⁴² Kəni rəueiu agin min, nimisiən leprosi təmagim mikə lan, kəni nipətin təuvir, namikmikiən tikə. ⁴³⁻⁴⁴ Kəni Iesu təməni=pən əskasik kəm suah kəha məmə, “Nəsəni pətigəmiən natimnati min u kəm nətəmini, mətəu uvən əmə meh pris kəti pəh in teh məmə nipətim tinol lanu lan, kəni əfən kəm in nati u iətəm Lou rəha Mosis təməni o suah kəti iətəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmini okotəhrun məmə nipəhriənien nənəuvir, kəni rəham namikmikiən tinikə.” Kəni mahli=pən tatuvən.

⁴⁵ Mətəu suah u təmuvən kəni məni pətigəm nati u kəm nətəmini min rəfin mol məmə Iesu təsuvəniən e lahuənu min məghati mətəu-inu nimənin nətəmini tepət pik kəutəhtul pəsəg lan. Kəni o nati əha inəha, təmətan ikin nətəmini kohkə ikin. Kəni nətəmini kotsipən ikin min rəfin məutəhuva ohni.

2

Iesu təmol vivi suah kəti nipətin nəuvetin təmimis

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nian nəuvein kinəhuva rəkis minəhuvən, Iesu təmətəlig=pən min əpəha Kapeniəm, kəni nəghatən təmaiü muvən kəm nətəmini min məmə Iesu əpəha e rəhan nimə. ² Kəni nətəmini tepət kəməhuva motəriəuəh vivi əpəha imə, mine ihluə mine, kəni nəua nimahan kəti tikə o iətəmini kəti min. Kəni Iesu tətəni pətigəm rəhan nəghatən kəm lah.

³ Kəni nətəmini kuvət kəmotəlis pialah kəti məhuva o Iesu iətəm nipətin nəuvetin təmimis mətapili-pəri əmə e rəhan nimahan. ⁴ Nian kəməhuva, mətəu nətəmini nəri əpəha imə, kəni ko kəsəhuvəniən imə moteruh Iesu. Kəni kotələs məhuvən əpəha ilis e nəhue nimə motos rəkis nəhgi nimə nəuvetin əhruahru əmə əha Iesu tətəhtul ikin imə,* kəni motəhlman-əhlman e iətəmi u teiuaui e nimahan rəhan muvən iuəkir əmə o Iesu. ⁵ Nian Iesu təmeruh nəhatətəiən rəhalah, kəni tənə=pən kəm iətəm tatimis əha məmə, “Nətik, iəu inos rəkis rəkis noliən tərəh rəham.”

⁶ Mətəu nəgətun min nəuvein rəha Lou kəutəharəg əpəha imə, kəni nikilah təməhti məmə, ⁷ “Təhro suah u tətəni rah Uhgın? Nəghatən əha tərəh. Uhgın əmə təhrun nos rəkisiən noliən tərəh rəha iətəmini. !Pəh min təhrun nos rəkisiən!”

⁸ Kəni rəueiu agin min, Iesu təhrun rəhalah nətəligiən, kəni məni məmə, “Təhro nikitəmah tətəhti pik natimnati min lanu lan? ⁹ ?In pəhruvən timətig, iətəm inu məmə iəkəni=pən kəm suah u məmə, ‘İnos rəkis rəkis rəham noliən tərəh,’ uə inu timətig məmə, ‘Əhtul, mələs rəham nimahan matuvən?’ ¹⁰ Mətəu iəkol nati kəti məmə onəkotəhrun məmə iəu Nəti

1:39 Mat 4:23; 9:35

1:43-44 Lev 14:1-32

*

2:4 E nian əha, kəmol nəhgi nimə e tael. Kəni nətəmini min u kəmos rəkis tael min nəuvein məmə kotol nipəg təhmen e iətəmi u iətəm tatimis.

Iätəmimi, iatos nepätian u ikinu e nähue niftäni o nos räkisän nolian təräh rəha nətəmimi.” Kəni mənī=pən kəm suah kəha māmə, ¹¹ “Iätəni=pinə kəm ik māmə, əhtul, mələs rəham nīmahan matuvən imam ikin.” ¹² Kəni əmeiko suah u tāməhtul, mələs rəhan nīmahan, maliuək matuvən, kəni ilah rəfin kəmoteruh, motauit, narmilah təmiuvig ohni, kəni motəni-vivi Uhgın motəni māmə, “Iəsoteh əhanəhiən nati kəti tol lanu lan nian kəti mine.”

Iesu təmauin e Lifai māmə otuva muərisig lan.

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Iesu təmuven min mətaliuək əpəha e nikali nəhu Lek Kaləli, kəni nīmənin nətəmimi kəməhuva ohni, kəni tətəgəhun ilah. ¹⁴ Kəni təmaliuək matuvən kəni meruh Lifai nətī Alfias, in iätəmimi rəha nosiən mənī rəha takis, tətəharəg imə matol uək. Kəni Iesu təmənī=pən kəm in māmə, “Itəu=pa iəu, muva rəhak iätəmimi.” Kəni əmeiko təhtul muərisig lan.

¹⁵ Kəni nian kəti, Iesu təmuven mətəuən əpəha ima Lifai ikin ilah nətəmimi rəha nosiən mənī rəha takis, mine nətəmi kətəni māmə nol təfagə təräh nəuvein.† Məutəuən pəti ilah Iesu mine rəhan min nətəmimi mətəu-inu nətəmimi tēpət kotol təfagə təräh lanəha mautəhuərisig e Iesu.

¹⁶ Iəgəhun min nəuvein rəha Lou, ilah Farəsi min. Kəni nəuvein kəmotəh māmə Iesu tətəuən pəti əmə ilah nol təfagə min əha, mine nətəmimi rəha nosiən mənī rəha takis, kəni kotətapuəh o nətəmimi rəhan min māmə, “? Təhro Iesu tətəuən pəti əmə ilah nətəm kətol lanəha?”

¹⁷ Kəni Iesu təmətəu rəhalah nəghatian kəni təmənī=pən kəm lah māmə, “Nətəmimi min u kəsəhmis-ohmisiən kəsəhuvəniən o tokta, mətəu nətəmimi min u kətohmis-ohmis, tokta təkeikei muven meruh ilah. Iəu iəməsuvaieən māmə iəkəuin e nətəmimi min u kotəni māmə kinotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva māmə iəkəuin e nətəmimi min u kotəhruən əmə māmə ilah kətol noliən təräh min.”‡

Kotəpəh nauəniən o nəfakiən

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kəni e nian əha, nətəmimi min rəha Jon Bəptais mine Farəsi min kəmotəpəh nauəniən məutətuəkəm o nəfakiən kəm Uhgın. Kəni nətəmimi nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu māmə, “Afu-to, nətəmimi rəha Jon Bəptais minə Farəsi min kəutətuəkəm o nəfakiən. ?Mətəu təhro rəham min kəsotolien lanəha?”

¹⁹ Kəni Iesu təmənī=pən kəm lah māmə, “?Nian katol lafet lan rəha iätəm tatol marit, kəni iərman u otol marit tətətig əhanəh ilah in min nəuvein mautol lafet, nikitəmah təhti māmə otətuəkəm məpəh nauəniən? !Kəpə! Nian tətətig əhanəhiən ilah min, kəni nikilah tətəgiən, məutəuən əmə.

²⁰ Mətəu nian əpəha ikin māmə okəpanələs rəkis suah kəha lan, kəni e nian əha in əha, in min nəuvein nikilah otəhmə ohni, kəni kəpanotətuəkəm motəpəh nauəniən lan.”

† **2:15** Farəsi min, kəutəni e nətəmimi tēpət māmə ilah nol təfagə təräh. Nəmə təhro ilah kəsotəfaki vivian, uə nəmə təhro ilah nanihlua min, uə nəmə təhro nətəmimi kəsotolkeikeian ilah, uə nəmə təhro ilah nipətan rəha suaru uə nətəmi rəha nosiən takis, uə nəmə təhro ilah kəsotohtəu=pən vivian nipilga lou əlkələh min e Lou asoli rəha Mosis. **2:16** Mat 11:19 ‡ **2:17** Farəsi min mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, nikilah təhti māmə ilah kotəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu kəutohtəu=pən Lou Rəha Mosis. Uhgın təhruən nikilah məhruən māmə ilah nol təfagə pəhriən. Mətəu Iesu təruru nasiruən e lah mətəu-inu ilah kəsotəgəhanian māmə ilah nol təfagə. Mətəu nətəmimi tēpət kəmotəhruən māmə ilah nol təfagə motolkeikei māmə kotəpəh noliən təräh min rəhalah motolkeikei māmə Uhgın otəfəl rəkis təfagə təräh min rəhalah. Iesu tənī māmə in təmuva māmə otasiru e lah.

²¹ Kəni təmatig məni məmə, “Suah kəti mīn ko təsəhli-pəniən nəuveti napən vi kəti e napən əmnəmit iətəm təməhapu. Nəmə otəhli=pən, kəni napən vi u təhrun nəhapu asoliən napən əmnəmit u.

²² “İtəmi kəti mīn ko təsiuvi-pəniən wain vi kəti e nilosi nati əuas kəti, mətəu-inu nəmə otiuvi=pən wain vi e nilosi nani əuas iətəm təskasik, kəni wain otəhlifu kəni nilosi nani əuas u otasisi kəni məhapu, kəni wain mīne nilosi nani u okuərah. Mətəu wain vi okiuvi=pən əmə e nilosi nani vi iətəm timətmətig.”[§]

Nətamimi mīn rəha İesu kəmotəhli wit e Sapət

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ E nian kəti e Sapət, İesu mīne rəhan mīn nətamimi kəməutaliuək məutohapumīn e niki nasumīən rəha wit, kəni nətamimi mīn rəha İesu kəmotəhli wit məmə okotun.

²⁴ Kəni Farəsi mīn u kəutaskəlīm əskasik Lou rəha Mosis kəmotəni=pən kəm İesu məmə, “!Ei, afu-to! E Sapət, kəsəuləkīən e nasumīən mīne kəsoliən natimnati mīn lanəha kotərekīn Lou. ?Təhro rəham mīn nətamimi kəutol lanəha?”

²⁵⁻²⁶ İesu təmuhalpīn rəhalah nəghatiən məmə, “Nəmə təhro itəmah nəsofatin əhanəhiən nati u Təfit təmol aupən nian Apiətə in pris asoli agin rəha Ughin. İtəmah nīnotafin rəkis məmə Təfit nəumīs təmus, kəni tuvən əpəha e Nima Tapolin rəha Ughin, kəni mələs pīret asim u pris mīn əmə kəutun, kəni in mələs muva mun ilah in mīn nəuvein.”

²⁷ Kəni təmatig məni=pən mīn kəm lah məmə, “!Kəməsoliən Sapət məmə in nati figəm kəm nətamimi, mətəu kəmol Sapət məmə otasiru e lah kotəmeig!^{*} ²⁸ Tol lanəha, iəu Nəti İətamimi iətarmənig rəfin e natimnati mīn, kəni mətarmənig mīn e Sapət.”

3

*İesu təmol vivi
nəhlmi suah kəti təməpaiu*

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ E Sapət kəti mīn, İesu təmitəlig=pən mīn əpəha e nīmə rəha nuha-puminiən kəni meruh suah kəti nəhlmin təmimis, təsuəhruīən lan. ² Nian İesu təmuvən imə, kəni nətamimi nəuvein kəməuteruh vivi məmə otol vivi iətəmi u e Sapət, uə kəpə. Nəmə in tatol, kəni okotəni məmə in tətərekīn Lou rəha Sapət. ³ Kəni İesu təməni=pən kəm suah u məmə, “Əhtul muva u aupən,” kəni təhtul muvən əpəha aupən.

⁴ Kəni İesu təmahī ilah məmə, “İəkolkeikei məmə iəkətapuəh nati kəti o təmah. ?Təhro? ?E nian rəha Sapət, noliən nak in təhruəhru e Lou məmə okol, kəhrun noliən nati təuvir uə kəhrun noliən nati tərəh? ?Okosmiəgəh iətəmi, uə okuhamu itəmi?” Mətəu kotəpnapiən əmə.

⁵ Kəni İesu təməsal=pən meruh ilah, kəni nīəməha tol, kəni nīkin təhmə o lah mətəu-inu rəhn-kapə lah tiəkis pīk. Kəni məni=pən kəm suah u məmə, “Uəhru-to e nəhlmə.” Kəni suah u təmuəhru e nəhlmin, əmeiko nəhlmin təuvir. ⁶ Kəni Farəsi mīn əha kəməhiet motaiu əhruəhru əmə

§ 2:22 Afin futnot e Luk 5:37 2:24 Dut 23:25 2:25-26 1Saml 21:1-6 2:25-26 Lev 24:5-9

2:27 Dut 5:14 * 2:27 Farəsi mīn kəmotol lou əlkələh mīn tepət tepət rəha Sapət, kəni tiəkis məmə nətamimi okotol rəfin ilah. Inu tatol məmə Sapət in nati figəm. Mətəu nətəligiən rəha Ughin məmə Sapət in nian kəti iətəm nətamimi okotəmeig magiən lan. 3:4 Luk 14:3

məhuvən moteruh rəhalah tikimîr min e pati rəha Herot, motol məhuva əmə kətiəh motəsəl e suaru məmə okotələs İesu motohamu.

Nimənin nətəmini kəmutəhuərisig e İesu

⁷ İesu mine rəhan min nətəmini kəməhiet moteiuiu məhuvən əpəha e nəhu Lek Kaləli. Nəmənin nətəmini kəmutəhuərisig e lah. Nətəmini min u nəuvein kəmotəpən e lahuənu rəhalah e nitəni Kaləli, ⁸ nəuvein kotsipən əpəha e lahuənu əlkələh min e nitəni əpəha Jutiə; nəuvein kotsipən Jerusiləm. Nəuvein min kəmotəpən e nəuvein min əpəha nitəni İtumiə mine nəve nəhu Jotən e nitəni=pən matuvən. Nəuvein min kəmotəpən pahav əpəha ikin min e taun mil u Taea mine Saedon. Nətəmini min u kinotətəu rəkis natimnati min u İesu tatol ilah, kəni kəməhuva məmə okoteruh.

⁹ Kəni nimeinin nətəmini kəməhuva pik, kəni İesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə okotol əpenə-penə e bot kəti məmə otuvən məharəg lan, məmə nimeinin nətəmini okəsotəhgi-əhgi pikian in. ¹⁰ Mətəu-inu tinol vivi rəkis nətəmini tepət, kəni nətəmini min u kəutohmis əhanəh kəutəhgi-əhgi ilah min məmə okəhuva iuəkir motek İesu. ¹¹ Kəni nian nətəmini nətəm narmin tərəh min kəutətig e lah kəmotəfu İesu, kəmotəuə aupən lan motəmei=pən ohni motəgət əfəməh məmə, “İk Nəti Uhgini!” ¹² Mətəu İesu təməniəhu əskasik narmin tərəh min u məmə kəsotəni pətigəmiən in kəm nətəmini.

İesu təməni e rəhan nətəmini ilah tueləf məmə okəhuərisig lan.

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kəni İesu mine kəməhuvən əpəha e nəhue nitəuət, kəni tətəuin e nətəmini nəuvein əmə okəhuva ohni. ¹⁴ Nian kəməhuvən, kəni təmətəpin rəkis ilah tueləf kəni məfəri ilah məmə aposil min. In təməni min məmə nətəmini min əha, ilah əha okotaliuek ilah min, kəni in otahli rəkis ilah kəhuvən motəni pətigəm nanusiən təuvir kəm nətəmini əpəha ikin min, ¹⁵ kəni okotos nepətiən mine nəsanəniən o nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min e nətəmini.

¹⁶ Nətəmi min u ilah u təmətəpin ilah, ilah u, Saimon u İesu təməni=pən min nərgin kəti min məmə Pitə, ¹⁷ mine Jemis mine pian Jon nəti Səpəti mil u İesu təməfən min nərgiləu notəhan məmə, “Poanejes,” nipəti nəghatiən əha təni məmə nəti kaluəluə mil, mətəu-inu niəməha tatol uəhai ilau. ¹⁸⁻¹⁹ Kəni mine Antiru, Filip, Patolomiu, Matiu, Toməs, Jemis u nəti Alfias, Taitəs, Saimon u kətauin lan məmə, Selot,* mine Jutəs Iskariot u oteğəhan=pən e İesu e nəhlmi tikimîr min. Nətəmi min əha ilah kəha tueləf, İesu təməfəri ilah.†

İesu mine Pielsepul

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Uərisig, təmətəlig=pən min lahuənu, kəni nimeinin nətəmini kəməhuva min ohni, kəni İesu mine rəhan min nətəmini kinotəruu nəmeigian mine nauəniən mine. ²¹ Nian rəhan məmə mine kəmotətəu

3:6 Mat 22:15-16 **3:10** Mat 14:36 **3:11** Luk 4:41 **3:12** Mak 1:34 **3:16** Jon 1:42
3:17 Luk 9:54 * **3:18-19** Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kəntri rəhan. Afin-to e tiksinəri. † **3:18-19** İətəmi keiu rəha İesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha İesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nəti Səpəti mine Jemis nəti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha İesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin məmə Tateas e nauəuə rəha Matiu.

nəghatien u kətəni e Iesu, kəni məhuva məmə okotit rəkis o nətəmini, mətəu-inu nətəmini nəuvein kəutəni məmə Iesu in nətəlməli.

²² Nəgəatun min nəuvein rəha Lou kəmotəpən əpəha Jerusiləm məhuva kəni motəni məmə Pielsepul (nərgin kəti min rəha Setən), u in iətəmi asoli rəha narmin tərəh min, in tətətig e Iesu, kəni motəni məmə in tətəfən nəsanənien kəm Iesu məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmini.

²³ Kəni Iesu təmauin e lah kəhuva iuəkir ohni kəni məni nəghatien əuhlin kəti kəm lah, məmə, “? Nikitəmah tətəhti məmə ko Setən təhgi pətigəm aru Setən? !Kəpə! ²⁴ Nəmə nətəmini e kəntri kəti kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri, kəni narmənigien rəhan otəmei mikə.

²⁵ Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmini lan kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin agin lahuənu u. ²⁶ Kəni nəmə Setən tətəhgi pətigəm narmin tərəh min rəhan e nətəmini, kəni tatol aru əmə tikimir kəm in. ?Kəni otəhro lanu, rəhan narmənigien otəhtul? Uək rəhan otəmei mikə.

²⁷ “Kəni ko iakləh kəti təsuvən əpnəpinien e nimə rəha iətəmi kətəgin lan kəti, mə takləh e natimnati rəhan, mətəu otəkeikei məlis e nıləuis, mələhu, kəni ko məpanuvən makləh e rəhan natimnati.

²⁸ “İətəni pəhriən kəm təmah məmə təfagə tərəh rəfin rəha nətəmini, mine nəghatien tərəh min iətəm ilah kəutəni, Uhgın təhrun nos rəkisien.

²⁹ Mətəu iətəmi tətəni rah Narmin Rəha Uhgın, ko Uhgın təsos rəkisien rəhan təfagə tərəh. Təfagə tərəh əha otətətig kətiah lan mətətig, ko təsikəien.”[†] ³⁰ Iesu təməni lanəha mətəu-inu kəmotəupən motəni məmə narmin tərəh kəti tətətig lan.

*Məmə rəha Iesu
mine pian min*

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kəni e nian əha, məmə rəha Iesu mine pian min kəməhuva, kəni məutəhtul əmə əpəha ihluə kəni motəhli=pən nəghatien o Iesu məmə tuva-to meh ilah. ³² Kəni nımənin nətəmini kəmotəharəg kan kekəu e Iesu, kəni motəni=pən kəm Iesu məmə, “Ei, məmə rəham mine pian min əpəha ihluə, kotolkeikei məmə okoteh-to ik.”

³³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Pəh u rəhak məmə mine piak min?” ³⁴ Kəni məsal=pən meruh rəfin ilah kəni məni məmə, “Oteruh-to. İtəmah u piak min mine rəhak məmə əhruəhru min. ³⁵ Nətəmini min u kəutol nəuia Uhgın, ilah u piak min, mine rəhak kakə min, mine rəhak məmə.”

4

*İətəm tətərfei
nıkiti natimnati*

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Kəni Iesu təmitəlig=pən min əpəha e nəhu Lek Kaləli mətəgəatun nətəmini, mətəu nımənin nətəmini kəməhuva ohni, motol məmə Iesu tuvən e bot. Kəni bot u tətəməhli=pən e lek, ipari əmə o nıpəkıl, kəni Iesu

3:22 Mat 9:34; 10:25 [†] **3:29** “Təfagə tərəh əha otətətig iəkis lan, ko təsikəien.” Təfagə tərəh u təsəghatien o noliən rəha nətəmini nəuvein o nəniən nərgi Iesu nian nıməha tatol ilah. Uhgın təhrun nəfəl rəkisien təfagə tərəh u nəmə ilah kəutəni noliən tərəh rəhalah məutətapuah o Uhgın məmə in otəfəl rəkis. Təfagə tərəh u tətəghati e suah kəti iətəm tətəuhlin nəmtahn e Iesu Kristo məsolkeikeien məmə nımisien rəhan e nigı kəməluəu otəfəl rəkis təfagə tərəh min rəhan. İnəha, suah u təsəhatətəien e Iesu Kristo. **3:31** Mak 6:3; Jon 2:12; Uək 1:14

tətəharəg=pən lan. Kəni nīmənin nətəmimi kəmotəharəg əpəha ipari e nīkali lek. ² Kəni Iesu təməghati e nəghatiən əuhlin kəm lah mətəgəṭun ilah e natimnati tēpət.

³ Təməni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to. Suah kəti təmuven məmə otearəgrəg rəhan nīkiti natimnati əpəha e rəhan nasumien. ⁴ Nian təmətearəgrəg rəhan nīkiti natimnati, kəni nəuvein kotəmei=pən ikin kətaliuək ikin, kəni mənig min kəhuva motun rəkis.

⁵ “Kəni nīkiti wit nəuvein kəmohtməgrəg=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkir əmə. Kəmotəviə uəhai əmə mətəu-inu niftəni nəuan nəuветin əmə. ⁶ Nian mītigar təri, kəni məhgi ilah kotaukei-aukei mətəu-inu nokilah təseiuaiu pikiən.

⁷ “Kəni nīkiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki nīləuis u tol nihlin, kəni nian nīkiti wit min koteviə mətəu nīləuis tətatu-atu ilah kəni kohmīs məsotəuələn.

⁸ “Kəni nəuvein min kəmotəmei=pən e niftəni təuvir, kəni moteviə vivi motol iahgin, kəni motəuə e nəualah, nəuvein nəualah tate, nəuvein nəualah sikiste, nəuvein nəualah uan hanrit.”

⁹ Kəni Iesu təmatig mənī=pən min kəm lah məmə, “Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

*Nətəmimi min rəha Iesu kotəni məmə otəni
nīpəti nəghatiən əuhlin u*

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Nian Iesu pisin əmə mine rəhan nətəmimi tueləf mine nətəmimi nətəm kəutəhuərisig lan, kəmotətapuəh ohni o nəghatiən əuhlin min.

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah u, Uhgīn tətəni=pinə nəghatiən oneuən rəhan kəm təmah məmə in tətəva məmə otarmənig e rəhan min nətəmimi. Mətəu nətəmi min u nanihluə min, kəutətəu əmə nəghatiən rəha Uhgīn e nəghatiən əuhlin. ¹² Noliən u tol lanu lan məmə, ‘Kəutafu pau mətəu kəsotehiən, mautətəu pau, mətəu kəsotəhrunien, rəhn-kapə lah tiəkis, mətəu-inu ko kəsotolkeikei aginien məmə okotəuhlin ilah e rəhalah nətəligian motəpəh noliən təfagə tərəh min rəhalah, məmə Uhgīn otos rəkis rəhalah təfagə tərəh.’ ”

Iesu təməni pətigəm nīpəti nəghatiən əuhlin

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Nəmə təhro itəmah nəkotəruru əhanəh nəghatiən u? ? Onəkotəhra motəhrun min nīpəti nəghatiən pisin pisin min rəfin? Otətəlig vivi-to məmə nəkotəhrun.

¹⁴ “Nīpəti nəghatiən əuhlin u məmə, nīkiti natimnati əha tətəgəṭun=pən nəghatiən rəha Uhgīn iətəm kətəni pətigəm kəm nətəmimi. Kəni niftəni tətəgəṭun=pən niki nətəmimi.

¹⁵ “Nīkiti natimnati u təməmei=pən e suaru tətəgəṭun=pən nətəmimi nəuvein nətəm kəutətəu nəghatiən rəha Uhgīn. Nian kəutətəu, mətəu Setən tuva mos rəkis uəhai əmə o lah.

¹⁶⁻¹⁷ “Nīkiti natimnati u tətəmei=pən e niki kəpiel nokilah təseiuaiu pikiən tətəgəṭun=pən nətəmimi nəuvein nətəm kəutətəu nəghatiən rəha Uhgīn, mautos uəhai əmə e nagienien, mətəu təsatigian tuvəh e nīkilah. Nian kotatig rah, uə nətəmimi kəutol tərəh e lah o nəghatiən rəha Uhgīn, kəni kəutəmei uəhai əmə e rəhalah nəmiəghien.

18 “Kəni nikiti natimnati u təməmei=pən e niki niləuis tətəgəṭun=pən nətəmini nəuvein min nətəm kautətəu nəghatən rəha Uhgın, mətəu nian kautətəu, 19 rəhalah nətəligiən tətəvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni nautə mine natimnati təuvir min rəha nəhue niftəni kotiuvi rəkis rəhalah nətəligiən, motatu-atu e nikilah, mol kotəpəou e noliən nəghatən rəha Uhgın, kəni məsotəuəiən e nəualah təuvir e nəmiəgəhiən rəhalah.

20 “Kəni nikiti natimnati u təməmei=pən e niftəni təuvir tətəgəṭun=pən nətəmini nəuvein min nətəm kautətəu nəghatən rəha Uhgın, kəni mautos e nikilah pəhriən, kəni motəuə e nəualah təuvir e nəmiəgəhiən rəhalah, nəuvein tate, nəuvein sikiste, kəni nəuvein uan-hanrit.”

Otəlahu-pəri lait e tepil
(Luk 8:16-18)

21 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Pəh tətəsiəpən e lait kəni masuəpəpim lan e bəkit, uə tətəfən e nipəg pet? !Kəpə! Kəsoliən lan əha. Nian nəkotəsiəpən e lait, kəni motəlahu-pəri e tepil məmə nətəmini okoteh nati lan. 22 Nati kətəhtərain okəkeikei kauvis, kəni nati tətəhluaig otəkeikei miet=pa ikin təhəgəhag ikin. 23 Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otəəlig vivi, kəni motəhrun nəghatən min u.”

24 Kəni matig məni=pən min kəm lah məmə, “Otəəlig vivi-to. İətəmini iətəm tətəlkut məmə otəhrun rəhak nəghatən, Uhgın otegəhan məmə otəhrun. Kəni otegəhan məmə in otəhrun pik.* 25 Tol lanəha mətəu-inu, iətəmi u iətəm rəhan əha ikin nəhruniən, kəni in tatitəu=pən molkeikei min məmə otəhrun pik, kəni Uhgın otəfən min nəhruniən kəm in, kəni rəhan nəhruniən otepat pik. Mətəu iətəmi u iətəm rəhan nəhruniən tikə məsolkeikeiən məmə otəhrun, Uhgın otos rəkis rəfin rəhan nəhruniən iətəm nikin təhti məmə in tatos.”

Nəghatən əuhlin
e nisəviən nikiti natimnati

26 Kəni Iesu təməni min məmə, “Nəghatən əuhlin u tətəgəṭun=pən Narməniğiən Rəha Uhgın. İətəmi kəti təmisəv nikiti natimnati əpəha e rəhan nəsumiən. 27-28 Lapin min tuvən mətapili, kəni e nərauia min tuvən maliuək mətan, kəni məsol miniən nati kəti lan mine, mətəu-inu niftəni əmə tətəfən neamtəiən kəm in məmə otəuə e nəuan. Mətəu nikiti nati u tineviə minəvə minol iahgin, mətəu suah u təruu məmə təməhro lanu lan meviə. Kəni təməgeiat mol iahgin, kəni mol=pən nimalin, kəni məuə mətəvən matəvən, kəni miniməhtə. 29 Kəni nian tiniməhtə, e nian əmə kəha inəha, iətəmi əha tuvən mələs rəhan nisə muvən matətəi rəkis mətəulək lan, mətəu-inu nian əhruahru rəhan tinuə.”

Nəghatən əuhlin
e nikiti mastət
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Kəni Iesu təməni min məmə, “Pəh iəkəni nəghatən əuhlin kəti məmə otəgəṭun itəmah e Narməniğiən Rəha Uhgın. 31 Nikiti mastət tətəgəṭun=pən Narməniğiən Rəha Uhgın. Mastət u in nigə kəti nikitin

4:19 Mat 19:23-24 4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 4:24 Mat 7:2

* 4:24 Suaru kəti min o nəuhliniən fes u: Nəkotəhrun nosiən nipəti nəghatən rəhak təhmen əmə e nalkutiən iətəm nəkotəlkut motəhrun lan. Nəmə nəkos kətim əkəku əmə molkeikei məmə Uhgın otəri e nəhruniən, in otəfina nəhruniən əkəku əmə lanəha. Kəni nəmə nəkos kətim asoli agin kəti molkeikei məmə Uhgın otəri lan e nəhruniən tēpat, in otəfina nəhruniən tēpat lanəha, kəni otəfina nəhruniən tapirəkis kəm ik. 4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

təkəku aɡin uəha. In təkəku e nikitī nigi min rəfin. ³² Mətəu nian kəmərfēi, kəni teviə mol iahgin mapirəkis nigi min iətəm katərfei e nasumiən, mol nəhlmin iahgin min, kəni mənig ilis min kəhuva motol=pən nimaalah e nikəmkəmin.”

*Iesu təmatəgətu nətəmini
e nəghatiən əuhlin
(Mat 13:34-35)*

³³ Iesu təmatəgətu lanəha nətəmini e nəghatiən əuhlin tepət, mətəu təmatəni əmə təhmen o nəhruniən. ³⁴ In təmatəgətu əmə nətəmini e nəghatiən əuhlin tepət. Mətəu nian kotan pisin əmə ilah rəhan min nətəmini, kəni tətəni pətigəm nipəti nəghatiən əuhlin kəm lah.

*Iesu təməniahū nimətagi asoli mine nəhu mine
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)*

³⁵ Tinəhnaiuv, kəni Iesu təmənī=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “Pəh-to kəhuvən-to e nikali lek e nitəni=pən.” ³⁶ Kəni kəmotəpəh nətəmini, kəni rəhan min nətəmini kəməhuvən e bot mətəu Iesu tinuvən rəkis mətəharəg. Kəni kəmotələs Iesu e bot məhuvən ilah bot nəuvein min kautəhuərisig e lah. ³⁷ Kəmutəhuvən əmeiko nimətagi asoli kəti nahgin təhmen e nəliu təmuva. Kəni peau-peau asoli min kinəutorasilig=pən e nipəgnəua bot, kəni nəhu tinətəri=pən e bot, kəni bot tinatol o namnimien. ³⁸ Mətəu Iesu əpəha uərisig təmapili alu mətəsauə. Kəni rəhan min nətəmini kəmotaiu məhuva motəhgi-pəri, motəni məmə, “!Ei, ləgətu! ! Təhro nikim təsəhtien itimah mine, iuəkir əmə iəkohmis!”

³⁹ Kəni Iesu təmair məhtul təməniahū nimətagi mine nəhu məmə, “! Nəhmen! !Uəmeig-tə!” Kəni nimətagi təmohrahli nəhlmin, kəni peau-peau asoli min əha kəmoħkə, kəni təməməlinu asoli.

⁴⁰ Kəni Iesu təmənī=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “? Təhro nəutəgin pik lanəha? Nəmə təhro rəhatəmah nəhatətəien tikə əhanəh lak.”

⁴¹ Mətəu rəhan min nətəmini kinotəgin pik, kəni motəni=pən kəm lah min məmə, “!Ei nəman! ?Iətəmini nak u? Nati əpnəpin nimətagi mine nəhu, mətəu ilau katuol nəuiən.”

5

*Iesu təməhgi pətigəm
narmin tərəh e suah kəti
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)*

¹ Iesu mine rəhan min nətəmini kəməhuvən məhuvəri əpəha e nitəni=pən e nəhu Lek Kaləli, əpəha ima nətəm Kerasa. ² Nian Iesu təmeiuaiu e bot, kəni meruh suah kəti təmsipən əpəha e nipəg kəpiel min, ikin katitənim nətəmini ikin. Suah u narmin tərəh tətətig lan. ³ Suah u tətətig əmə əpəha e suvət. Ko kəsaskəlimien, kəni karuru min nəlisien e niləuis uə sen. ⁴ Nian tepət kotəlis nəhlmin mine nəhlkin mine e sen. Mətəu nian rəfin tətətuveatuv sen, kəni matəhratuv-ohratuv sen e nəhlmin mine nəhlkin mine, kəni məsanən pik məsəhmenien e iətəmi kəti məmə otaskəlim. ⁵ Kəni lapin mine nərauie min mine nian rəfin, in tətən əpəha e suvət, mine əpəha e nitəuət min, in pisin əmə, mətagət əfəməh, kəni matətei aru in e kəpiel asilə min.

⁶ Nian suah u təmafu Iesu əpəha isəu tətəuə əhanəh, kəni təmaiū muvən meiuaiu misin=pən nəulin ohni. ⁷⁻⁸ Iesu tənī məmə, “!Ik narmin tərəh, iet e suah u!” Mətəu narmin tərəh kəha təmagət əfəməh məmə, “!Iesu, ik Nəti

Uhgin ilis! ?Nəmuva məmə onəkəhro lak? !Upəh əmə iəu! !Iatisiai ik e nərgi Uhgin məmə onəsoliən nalpinian kəm iəu!”

⁹ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmə, “?Ik nərgəm pəh?” Mətəu tənə məmə, “Nərgək u, Nımənin Tepət, mətəu-inu itimah tepət.” ¹⁰ Kəni kəmotəni=pən əskasik kəm Iesu motisimaru motisimaru məmə otəsahli pətigəmiən ilah əha ikin əha.

¹¹ İkin əha, pikəh min tepət pik kəutahlu əpəha e nikali nītəuət u. ¹² Kəni narmin tərəh min əha kəməutasək=pən o Iesu məmə, “Kəsi, ahli=pən-to itimah iəkəhuvən o pikəh min əpəha, megəhan e timah iəkəhuvən motatig əpəha e lah.” ¹³ Kəni Iesu təmegəhan e lah məmə okəhuvən, kəni narmin tərəh min əpəha kəmohtiet e suah kəha məhuvən əpəha e pikəh min. Pikəh min əha kotəhmen e tu-tausin. Kəni pikəh min ilah rəfin kəmotaiu mətəuiəu e nīpatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motəmmim.

¹⁴ Kəni nətəmmimi nətəm kəutaugin pikəh min u, kəmotaiu məhuvən motəni pətigəm nati u kəm nətəmmimi min əpəha e taun rəhalah, kəni motəni tuvən mapəköl əpəha lahuənu min. Kəni nətəmmimi tepət kəməhuva məmə okotafu-to nati u məmə kəməhro lanu. ¹⁵ Nian kəməhuva o Iesu, kəni motafu suah u narmin tərəh min kəmautatig lan aupən, tənəpəh nalməliən kəni minuvən e napən mətəharəg, kəni narmilah təmiuvig ohni kəni motəgin. ¹⁶ Kəni nətəmmimi min u kəmotəh nati əhruahru e nəhmtilah, kəmotənu kəm ilah min nəuvein nati u kəmotəh Iesu təmol e suah u mine pikəh min. ¹⁷ Mətəu nətəmmimi min u e nītəni u kəmotəni=pən əskasik kəm Iesu məmə otatuvən məsatigian əha imalah ikin.

¹⁸ Kəni nian Iesu tinitəlig=pən min məmə otuvən e bot, mətəu suah u narmin tərəh min kəməutətig lan, təmolkeikei pik məmə otuvən ilah Iesu mine, kəni mətəni=pən kəm Iesu məmə, “Egəhan lak, pəh iəkuvnə kitah min itəmah.”

¹⁹ Mətəu Iesu təməsegəhanian, mətəu təməni=pən kəm in məmə, “İtəlig=pən imam ikin, kəni manus kəm nətəmi imam ikin nati nak iətəm Uhgin ilis aɡin təmol kəm ik, kəni məmə in təməsəkəhruin ik.”

²⁰ Kəni təmuvən əpəha ikin Tekapolis mətəni pətigəm natimnati iətəm Iesu təmol kəm in. Kəni nian nətəmmimi kəmotətəu, kəni kəmotəuit pik ohni.

Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətəkəku kəti

iətəm təmmimis

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kəni Iesu mine kəməhuvən min e bot mohtəlig=pən e nəve nītəni=pa e lek, mətəu nımənin nətəmmimi kəməhuva ohni mohtəlau lan e nīkalkali lek. ²² Kəni iətəmi kəti, nərgin u Jaerəs, in iətəmi asoli kəti rəha nımə rəha nuhapuminiən, təmeruh Iesu kəni tuva misin=pən nəulin ohni. ²³ Kəni mətapuəh o Iesu mətəkeikei kəm in o nasiruiən məmə, “Nətik pətəkəku tatimis pik otəsuvəhiən timis. !Pale, va-to kian nəkələhu=pən nəhlməm lan pəh təsanən” ²⁴ Kəni Iesu təmītəu=pən suah u mian, kəni nımənin nətəmmimi tepət kəmoħuərisig mohtəlau lan məutəhgi ilah min.

²⁵ Kəni pətan kəti təmuva o Iesu iətəm tatos nımisiən rəhalah nīpətan nian rəfin əmə, minos nu tuələf. ²⁶ Kəni təmuvən o toktə tepət, kəni mərəkin rəfin rəhan məni e lah, mətəu uək rəhalah kəmotol tətəu pik nəhməiən. Mətəu rəhan nımisiən təməseiəuiəuiən, nımisiən təməri nəuveitin min. ²⁷⁻²⁸ In təmos nəghatien e Iesu, kəni nīkin təməhti məmə,

“Nəmə iəkek əmə rəhan nififi napən, kəni rəhak nimisiən otol naunun.” Kəni tol lanəha, təmuva maliuək muərisig e lah, misipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek rəhan nififi napən.

²⁹ Nian təmek nififi napən rəha Iesu lanəha, kəni rəueiu agin min rəhan nimisiən təməhtul, kəni təmətəu əmə e nıpətin məmə in tinəuvir.

³⁰ Kəni rəueiu agin min əmə, Iesu təmətəu məmə nəsanəniən nəuətin təmiet lan, kəni təmeirair mətapuəh məmə, “?Pəh təmek rəhak napən?”

³¹ Mətəu rəhan min nətəmimi kotəni məmə, “Ei, afu-to. Nətəmimi kəutəhgi-əhgi rəkis pikin ik. ?Təhro nətəni lanko məmə ‘pəh təmek iəu’?”

³² Mətəu Iesu təmətəsəl məmə oteh-to məmə pəh təmek. ³³ Kəni əmeiko pətan u tinəhrun məmə nian in təmek napən rəha Iesu, rəhan nimisiən tinikə. Kəni tinəhrun məmə Iesu tətəsəl lan. Tol lanəha, tinatəgin mətərmrumin muva meiuaiu misin=pən nəulin o Iesu mətəni=pən nətimnati rəfin kəm in. ³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, e rəham nəhatətəiən lak, nınuva minəuvir. Kəni atuvən, pəh nəməlinuian rəha Uhgın tətətiğ ohnik. Rəham nimisiən tinikə!”

³⁵ Nian Iesu təmətəghati əhanəh kəm pətan u, kəni nətəmimi nəuəvin kəmotspən əpəha imə Jaerəs ikin məhuva motəni=pən kəm Jaerəs məmə, “Nətim pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəgətin təsuvaian, məsolian namulian kəm in.”

³⁶ Mətəu Iesu təməsətəligiən e rəhalah nəghatiən, kəni məni=pən kəm Jaerəs məmə, “Səginian, məsolian nikim tərəh. Əhatətə əmə lak.”

³⁷ Kəni Iesu təməniəhu nətəmimi məmə okəsəhuərisigian e lau, kəni mit əmə Pitə mine Jemis mine pian Jon məhuvən. ³⁸ Kəni kəməhuvən əpəha imə Jaerəs ikin motafu nətəmimi tepət kəməhuva məutasək əuiləuil.

³⁹ Kəni Iesu təmuvən əpəha imə məni=pən kəm lah məmə, “?Nəutagət pik lanu o nak? ?Kəni məutasək pik o nak? Pətəkəku u təsimisiən, tətəpili əmə.” ⁴⁰ Kəni nətəmimi kəmotələh əuvsan lan. Mətəu Iesu tətəhli pətigəm ilah məmə okohiet məhuvən əpəha ihluə. Kəni mit əmə rəhan iətəmimi milahal mine məmə mine tatə rəha pətəkəku u məhuvən əha tətəpili ikin.

⁴¹ Kəni Iesu təmos nəhlmin, məni e rəhalah nəghatiən məmə, “*Talitə kum.*” Nıpəti nəghatiən u təni məmə, “!Pətəkəku, iətəni=pinə kəm ik məmə onəkəhtul!” ⁴² Kəni rəueiu min əmə, pətəkəku əha təməhtul minətəliuək. (Pətəkəku u tinos nu tuələf.) Nian kəmotafu nati u Iesu təmol, kəni narmilah təmiuvig pik ohni.

⁴³ Kəni Iesu təməni=pən əskasik kəm nətəmi min u məmə, “Onəsotəni pətigəmiən nati u kəm iətəmi kəti.” Kəni matig məni=pən min kəm lah məmə okotəfən nauəniən kəti kəm pətəkəku u tun.

6

*Nətəm Nasərit
kəməsotisiəni Iesu
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)*

¹ Iesu təmiet ikin əha kəni rəhan min nətəmimi kəməhuərisig lan məhuvən əpəha iman ikin. ² Kəni e nian rəha Sapət, Iesu təmuvən əpəha e nime rəha nuhapuminiən mətəgətin nətəmimi. Kəni nətəmimi tepət nətəm kəmotətəu rəhan nəghatiən, kəmotauit pik ohni motəni məmə, “? Ei nəman, kəruru məmə suah əpəha təmos iə nətimnati min əpəha? ?Kəruru məmə təmos iə neinatigian tol lanəha? ?Uə kəruru məmə təməhro lanəha

matol nati apispis min əpəha? ³ Kitah kotəhrun əmə məmə suah kəha iol əmə nimə. In nəti Meri, pia Jemis, Josis, Jutəs mine Saimon. Kəni kitah rəhan min kakə min kəutan.” Kəni nikilah təsagiənian ohni kəni motəuhlin nəmtahlah ohni.

⁴ Mətəu Iesu təni məmə, “İəni rəha Uhgın kətisiai pik in ikin min rəfin. Mətəu rəhan min əmə, mine nətəmi iman ikin kəsotisiaian.”

⁵ Kəni ikin əha, ko təsoliən nati apispis kəti ikin, mətəu təmələhu=pən əmə nəhlmin e nətəm kautohmis nəuvein, kəni kotəmiəgəh min. ⁶ Kəni Iesu narmin təmiuvig pik o nətəm iman ikin mətəu-inu kəsotolkeikeian məmə okotəni niphəriənian lan. Kəni təmalieuək muvən lahuənu min rəfin, mətəgətun nətəmini.

*Iesu təmahlipən
rəhan nətəmini tueləf
məmə okəhuvən e nətəni min
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)*

⁷ Kəni matig mauin min e rəhan tueləf nətəmini kəhuva ohni, kəni mahli=pən ilah keiu-keiu. Təməfən nəsanəniən kəm lah o nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min e nətəmini. ⁸ Kəni məni=pən nəghatiən u kəm lah məmə, “Onəsotosiən nati kəti e rəhatəmah naliuəkiən, mətəu onəkotos əmə kasikin rəhatəmah. Onəsotosiən məni kəti e paus rəhatəmah, kəni məsotosiən piret, uə kətim, uə nati kəti. ⁹ Onəkəhuvən e put, mətəu onəsotosiən sot keiu. ¹⁰ Nəmə onəkəhuvən əpəha ima iətəmi kəti ikin, kəni otapili əmə e rəhan nimə motatig motətəuarus mohiet lahuənu əha. ¹¹ Kəni nəmə onəkəhuvən e lahuənu kəti, mətəu nətəmini nəuvein kəsotolkeikeian məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah niphəgnəua nimə, uə okəsotətəligiən e rəhatəmah nəghatiən, kəni nian nautohiet e rəhalah lahuənu, nəkotəkeikei motohrapispis rəkis nıməulul e nəhlkitəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhriən nəmtəhtəmah o lah motəpəh agin ilah.”

¹² Kəni kəmhiet məhuvən motəni=pən kəm nətəmini məmə okotəuhlin nətəligiən rəhalah, motəpəh pəhriən nolien tərəh min, kəni məhuvən o Uhgın. ¹³ Kəni motəhgi pətigəm narmin tərəh min tepət e nətəmini, kəni motol=pən oiel e nətəmini min u kautohmis, kəni motol vivi ilah.

*Kig Herot Antipas
təməni məmə Jon Bəptais
tinəmiəgəh min
(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)*

¹⁴ Kəni Kig Herot Antipas təmətəu nəghatiən rəha Iesu tinuvən minapəkol e nətəni min rəfin. Kəni nətəmini nəuvein kotəni məmə in Jon Bəptais əpə tinair=pa min mol tatos nəsanəniən o nolien nati apispis min.

¹⁵ Mətəu nətəmini nəuvein min kotəni məmə in Elaijə, nəuvein min kotəni məmə in iəni kəti rəha Uhgın mətəu təhmen e iəni min rəha Uhgın aupən.

¹⁶ Mətəu Kig Herot Antipas təmətəu, kəni məni məmə, “!Jon Bəptais əpəha! İəməuəhtuv rəkis rəhn-kapə, mətəu tinəmiəgəh min.”

*Nolian iatəm Kig Herot Antipas
təmoḥamu Jon Bəptais lan.*

(Mat 14:3-12; Luk 3:19-20)

¹⁷⁻¹⁹ Kig Herot Antipas təməni lanəḥa mətəu-inu in təmol nati kəti təsəḥmenian. Pian Filip təmatit pətan kəti nərgin u Herotias muol marit, kəni Kig Herot Antipas titirəkis pətan u ohni muol min marit. Kəni Jon təmətəni=pən kəm in məmə, “Nətatgəhli Lou. Təsəḥmenian məmə onəkkit pətan rəḥa piam.” Kəni Herotias təmətəu nəghatian u kəni mətəməki e Jon ohni, kəni molkeikei məmə okohamu, mətəu kəpə, Kig Herot təsegəhanian.

Mətəu təmolkeikei məmə otol rəhan pətauəhli nikin tagian, kəni mahli=pən rəhan min nətəmimi kəhuvən motaskəlim Jon motəlis-ərain, kəni motələs məhuvən motləfən e kaləpus. ²⁰ Mətəu Kig Herot Antipas tətisai Jon məhrun məmə in iətəmi asim, kəni in iətəmi əhruahru kəti mol tateh vivi kəni məsohamuiən. Nian tepət tətəu nəghatian rəḥa Jon, kəni tinəruu əfəməḥ, mətəu tolkeikei məmə otətəlig lan.

²¹ Matuvən matuvən Herotias tinos rəhn maru Jon e nian kəmatol lafet lan rəḥa Kig Herot Antipas e nian təmair lan. Kig təmauiən ərəfin e nətəmi asoli rəhan min, mine nətəmi asoli rəḥa rəhan soldia min, mine nətəmi asoli rəḥa nətəm Kaləli, məmə okəhuva moteḥ motauən.

²² Kəni e nian əḥa, pətan mitə u nəti Herotias təmuva imə matol danis e nəḥmtilah. Kəmoteruh təmol danis kəni nikilah təmagian pik ohni. Kəni kig əḥa təməni=pən kəm pətan mitə əḥa məmə, “Nəmə nəkolkeikei nak, nəkətapuəḥ lan ohniəu, kəni iəkəfinə kəm ik.” ²³ In təməni əskasik kəni mos nonauvil ohni məmə, “Nati nak nəkolkeikei kəni nəkeasia lan ohniəu, iəkəfinə. Nati əpnəpin nəmə iahgin təḥmen e nipilga rəḥak natimnati, mətəu iəkəkeikei məfinə.”

²⁴ Kəni pətan mitə əḥa təmuvən əpəḥa ihluə mətəpuəḥ o rəhan məmə məmə, “?Məmə, oiəkeasia o nak e kig?” Mətəu rəhan məmə təni məmə, “Uvən measia o rəhn-kapə Jon Bəptais.”

²⁵ Kəni pətan mitə əḥa təmaiu ueiuəḥai əmə muvən əpəḥa imə o kig kəni məni məmə, “Iəkolkeikei rəhn-kapə Jon Bəptais u rəueiu əmə, kələhu=pən e pilet kəti.”*

²⁶ Kəni nati u təmol kig nikin təpəou pik, mətəu ko təsəpəhian, mətəu-inu təmos rəkis nonauvil e nəḥmti nətəmimi u kəməhuva o lafet. ²⁷ Kəni mahli=pən rəhan kəti soldia məmə otaiu əmə muvən mələs rəhn-kapə Jon Bəptais muva. Kəni soldia əḥa təmuvən əpəḥa e kaləpus, kəni mohatuv rəhn-kapə Jon Bəptais, ²⁸ kəni mələhu=pən e pilet kəti mələs muva, kəni məfən kəm pətan mitə kəḥa, kəni tələs muvən kəm rəhan məmə. ²⁹ Nian nətəmimi min rəḥa Jon Bəptais kəmotətəu nətəmimi kəmotənu nati u kəmol e Jon, kəni kəməhuvən motələs nipətin məhuvən mohtənim e nipəg kəpiel kəti.

*Nətəmi tueləfrəḥa Iesu kəmohtəligpa min ohni
(Luk 9:10)*

³⁰ Kəni aposil min rəḥa Iesu kəmohtəlig=pa min ohni, kəni motəni=pən natimnati rəfin iətəm kəmotol, mine nəghatian min iətəm kəmotəgəṭun nətəmimi lan. ³¹ Mətəu nətəmimi tepət kəutəhuva mautəhuvən, kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kinotəruu nauənian mine nəmeigian

6:17-19 Lev 18:16 * **6:25** ?Pətan u təmətapuəḥ o rəhn-kapə Jon e pilet o nak? Məmə okəhrun əhruahru məmə tinimis, mine o nol əuvsənian in. **6:30** Luk 10:17

mine. Kəni Iesu tənī=pən kəm lah māmə, “Pəh-to kəhuvən-to əpəha ikin kəti nətəmimi kohkə ikin, kəni nəkotəmeig nəuветin.” ³² Kəni ilah əmə məhuvən e bot kəti minautəhuvən əpəha ikin nətəmimi kohkə ikin.

*Iesu təmaugin
nəman faif tausin*

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³³ Mətəu nətəmimi tepət kəmotafu ilah nian kəməhiet, kəni mətəhrun ilah. Kəni kəməhiet e lahuənu min motaiu motaupən e lah, məhuvən əpəha kautəhuvən ikin. ³⁴ Nian Iesu təmuvari e bot mafu nimənin nətəmimi tepət kəməhuva rəkis, kəni nikin təməpət pik o lah, mətəu-inu kotəhmen əmə e sipsip min nətəm iətəmimi tikə o neruh vivian ilah. Kəni təməhtul mətəgəhun ilah e natimnati tepət.

³⁵ Kəni mətəuarus tinəhnaiuv, kəni nətəmimi rəha Iesu kəməhuva motəni=pən kəm in māmə, “Napinəpu, kəni ikinu ikin nətəmimi kohkə ikin. ³⁶ Təuvir māmə onəkahli=pən-tə nətəmimi kautəhuvən e lahuənu min, mine əpəha ikin min, māmə okotos nəhmti niglah nauənien.”

³⁷ Mətəu in təməni=pən kəm lah māmə, “Kəpə, itəmah əmə. Nəkotaugin nətəmimi min əha.” Mətəu kotəni māmə, “!Nak! ?Nəkəmə oikəhuvən motəraki e məni asoli agin u tu-hanrit tənariəs o nosien piret lan u o nauginien nimənin nətəmimi u?”†

³⁸ Mətəu Iesu tənī māmə, “?Nautos piret kuvəh? Əhuvən-to motech-to.” Kəməhuvən motech māmə, “Piret faif, kəni nəmu keiu.”

³⁹ Kəni Iesu tənī=pən kəm rəhan min nətəmimi māmə okotol nətəmimi kotəharəg e nimanuvehli fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit, ⁴⁰ kəni kəmotəharəg lanəha fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit. ⁴¹ Kəni Iesu təmos piret faif mine nəmu mil u keiu, kəni məsal-pəri əpəha e neai məfaki=pən lan, kəni məhapu piret u məfən kəm rəhan min nətəmimi māmə okotəuəri e nətəmimi. Kəni matig mos min nəmu mil u keiu məhapu məuəri kəm nətəmimi. ⁴² Kəni nətəmimi rəfin kəmotauən nərfilah tasisi, ⁴³ kəni mətəpəh nispisi piret u mine nəmu mil u, kəni nətəmimi min rəha Iesu kəmotaipei=pən e kətim asoli tueləf kotəri vivi. ⁴⁴ Kəni nətəmimi min u kəmotauən, nəman e lah kotəhmen e faif-tausin.

Iesu təmalieuək e nəhue nəhu
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ Kəni rəueiu agin min, Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi māmə okotələs bot kəti motaupən məhuvən e nəve nitəni=pən əpəha ikin kəti nərgin u Petsaitə, mətəu in otatig mahli=pən pipim nətəmimi kautəhuvən imalah min ikin. ⁴⁶ Nian tinəuiəhruin rəkis nətəmimi, mahli=pən ilah kautəhuvən, kəni muvən əpəha e nitəuət māmə otəfaki.

⁴⁷ Kəni tinəpinəpu, bot tinuvən əpəha e nəlugin əhruahru əpəha e lek, mətəu Iesu tətən pisin əmə əpəha ipari. ⁴⁸ Kəni mafu ilah kəutasuə məutasuə mətəu kinotəpəou mətəu-inu nimətagi tatoh ilah. Kəni lapin iuəkir o nianien, kəni taliuək e nəhue nəhu mətəva. Təmalieuək muva, māmə otəpirəkis ilah.

⁴⁹⁻⁵⁰ Kəni nian nətəmimi min rəha Iesu kəmotafu tətaliuək e nəhue nəhu mətəva, kəni nikilah təhti māmə narmi iətəmi kəti. Kəni ilah rəfin kəmoteruh, kəni mətəgin məutearəg əfəməh. Mətəu rəueiu agin əmə, Iesu

6:34 Nam 27:17; Mat 9:36 † **6:37** “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tu-hanrit tənariəs təhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu). **6:44** Mak 8:1-9 **6:46** Luk 5:16

təmāni=pən kəm lah māmə, “!Ei, nikitamah təhtul maha-maha. Iəu əmə u. Sotəginiən!” ⁵¹ Kəni məri e bot ilah min ilah, kəni nīmətagi təmeiuiəu, kəni kəmotauit pik ohni, ⁵² mətəu-inu rəhn-kapə lah tiəkis. Kəmotafu pau Iesu təmaugin nətəmini tēpət e pīret nəuan nəuvin əmə, mətəu ilah kotəruu əhanəh māmə in pəh.

*Iesu təmol vivi nətəm kautohmis əpəha Kenesəret
(Mat 14:34-36)*

⁵³ Kəməhuvən e nəve nītəni=pən məhuvəri əpəha ikin kəti nərgin u Kenesəret, kəni motiuvī-ərain bot ikin. ⁵⁴ Nian kəməhuvəri ikin əha, nətəmini min ikin kəmotəhrun uəhai əmə māmə in Iesu. ⁵⁵ Kəni kəmotaiu məhuvən əpəha lahuənu min mautəni=pən kəm nətəmini. Kəni nian kotətəu māmə Iesu əha ikin əha, kotəmki nətəm kautohmis e rəhalah min pet məhuva ohni. ⁵⁶ Kəni ikin min rəfin Iesu tatuvən=pən ikin e lahuənu əlkələh min, mine lahuənu asoli min, mine ikin min rəfin titəlau, nətəmini kotəmki nətəm kautohmis mohiet motəlin əmə ilah əpəha e makit ikin. Kəni kəmotəkeikei mautəni=pən kəm Iesu māmə otegəhan e lah kotek əmə nififi napən rəhan. Kəni nətəmini rəfin u kəmotek rəhan kot kəmotəuvir e rəhalah nimisiən.

7

*Nətəni asoli min kəmotəmaki e Iesu o kastim rəhalah
(Mat 15:1-9)*

¹ Kəni Farəsi nəuvein mine nəgətuən nəuvein rəha Lou, kəmotəpən əha Jerusiləm, mətəharəg ilah Iesu. ² Kəni kəmotafu māmə nətəmini min rəha Iesu nəhlmilah tamikmik kəni məsoteikuasiən e noliən rəha Farəsi min, kəni motauən.

³ Farəsi min, mine nətəm Isrel tēpət, kəmautohtəu=pən əhruahru kastim rəha tipiləh nuvəh min. Kəutəkeikei moteikuas e nəhlmilah e noliən kəti, kəni uərisig lan, kotəhrun nauəniən. ⁴ Kəni nian kotsipən e makit məhuva, məsotauən pīpimiən, motaupən moteikuas e nəhlmilah, uərisig kəmanotauən. Kəni mautohtəu=pən natimnati tēpət min lanəha iətəm kəmos o tipiləh nuvəh min. Kəni kastim əhruahru əha ikin rəha neikuasiən e sospən, mine kap, mine pesin u kəmol e aiən.

⁵ Kəni inu Farəsi min mine nəgətuən min rəha Lou kotətapuəh o Iesu māmə, “!Təhro rəham min nətəmini kəsotohtəu-pəniən kastim rəha tipitəh nuvəh min!? !Təhro kəsoteikuasiən e nəhlmilah ko məpanotauən, kəni mautol lanəha!”

⁶ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “Aupən Aiseə təməni pəhriən nian təməni pətigəm əhruahru nəghatiən rəha Ughin mətəni e təmah māmə itəmah nəfaki eiəu min. In təməni māmə, ‘Ughin təni māmə nətəmini min u kautisiəi iəu e nəghatiən əmə rəhalah, mətəu nikiləh tətən=pən əpəha isəu.

⁷ Məutəfaki kəm iəu o nati əpnəpən əmə, mətəu-inu ilah kəutəgətuən nətəmini e lou iətəm iətəmini əmə təmol mautəni māmə lou rəha Ughin, mətəu kəpə.’”

⁸ Kəni Iesu təməni min kəm lah māmə, “Itəmah nəutəpəh Lou rəha Ughin mautohtəu=pən əmə kastim rəha iətəmini.”

⁹ Kəni məni=pən kəm lah māmə, “Nəutəfəri pik o noliən əpətu rəhatəmah māmə nəkotəpəh Lou rəha Ughin kəni mautohtəu=pən aru

əmə kastim rəhatəmah. ¹⁰ Mosis təməni məmə, ‘Onəkisiai rəham tatə mine məmə. Nəmə iətəmi kəti tətəghati rah e rəhan tatə mine məmə, okəkeikei kohamu.’ ¹¹ Mətəu itəmah nəkotəni məmə, iətəmi kəti nəmə təpəh nasiruiən e rəhan tatə mine rəhan məmə kəni məni=pən kəm lau məmə, ‘Rəhak u nati u iəkəmə iəkəsiru e təlau lan, mətəu iəmələhu əmə məmə rəha Uhgın. Kəni nati kətəfən kəm Uhgın ko kəsoliən nati kəti lan.’

¹² “Kəni kastim rəhatəmah tətəgəhan məmə suah kəti təhrun nəpəhiən nasiruiən e rəhan tatə mine rəhan məmə e noliən əha. Kəni inu təsisiaien ilau. ¹³ Mətəu e noliən əha, nəutəgəhun nətəmini e rəhatəmah kastim məmə in nati agin, kəni motol nəghatiən rəha Uhgın tatol əmə nati əpnəpin lan. Kəni natimnati min tēpət min lanəha itəmah nautol.”

*Nati tol nətəmini kotərah
e nəhmti Uhgın*

(Mat 15:10-20)

¹⁴ Kəni Iesu təmauin e nimənin nətəmini məmə okəhuva iuəkir ohni kəni tən=pən kəm lah məmə, “Otətəlig vivi-to lak məmə nəkotəhrun noliən rəha nauəniən mine neikuasiən. ¹⁵ Nati iətəmini tatun təsoliən iətəmini tamikmik e nəhmti Uhgın, mətəu nati tatsipən e niki iətəmini tatol iətəmini tətəmikmik e nəhmti Uhgın.”*

¹⁷ Nian Iesu təmiet rəkis e nimənin nətəmini u, kəni muvən əpəha imə, kəni rəhan min nətəmini kotətapuəh o nīpəti nəghatiən min u kəm in. ¹⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə təhro itəmah min rəhn-kapə təmah tikə. Onəkotəkeikei motəhrun məmə natimnati iətəmini tatun in təhmen əmə e nati ihluə təsoliən iətəmini tətərah e nəhmti Uhgın. ¹⁹ Mətəu-inu tun kəni təsuvəniən e nikin, mətəu tatuvən e nisigan, kəni matiet min.” (E nəghatiən əha Iesu təməni pətigəm məmə nauəniən rəfin katun təuvir e nəhmti Uhgın.)

²⁰ Kəni tən məmə, “Mətəu nati iətəmini tatiet e niki iətəmini, in tol iətəmini tətəmikmik e nəhmti Uhgın. ²¹ Mətəu-inu niki iətəmini tətəhti natimnati tərah tēpət, kəni nətəmini kautol noliən tərah min u: nīpətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; kəutakləh; kautohamu iətəmi; ²² kəutakləh e pətan rəha iətəmi pisin; kəutaumis pik o natimnati; kautol təfagə tərah min; kəuteiua; kautit əpnəpin əmə nīpətan mine nəman; kautetət; kəutani nikali iətəmi; kəutəfəri ilah; kəutalməli. ²³ Noliən tərah min əha, ilah kəha kautsipən e niki nətəmini kəni mautol ilah kotəmikmik e nəhmti Uhgın.”

*Iesu təməngi pətigəm
narmin tərah e nati pətan kəti*

(Mat 15:21-28)

²⁴⁻²⁶ Kəni Iesu təmiet u ikinu kəni məsəu-pahav muvən əpəha Fonisiə, ima Nanihluə min e nītəni rəha Siriə, mətətig e nimə kəti iuəkir o taun u Taea, mətəhluaig məsolkeikeiən məmə nətəmini okotəhrun məmə in tətətig əha ikin əha, mətəu ko təsəhluaigən.

Mətəu pətan kəti əha ikin, narmin tərah tətətig e rəhan pətəkəku. Pətan u təmair ikin əha, kəni in təsəfakiən, in Ianihluə. (Nətəni Isrel kotəni məmə Nanihluə min kotəhən e kuri.) Nian təmətəu natimnati təuvir min iətəni Iesu tatol ilah, kəni təsək muva misin=pən nəulin ohni məmə otəngi

7:10 Eks 20:12; 21:17; Dut 5:16 * **7:15** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəni kəmətei e nəghatiən Kris əpən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəni tatilpin nəghatiən u mətəni məmə, “16 Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.” **7:15** Uək 10:14-15

pətigəm narmin tərəh e rəhan pətəkəku. ²⁷ Mətəu İesu təni məmə, “Kəpə. Pəh kotaupən motaugin kəlkələh min. Təsəuviriən məmə okəraki=pən e nauəniən nig kəlkələh min kəm ‘kuri min.’”†

²⁸ Mətəu pətan u təni məmə, “Nipəhriənən iətəmi asoli, mətəu nati əpnəpin kuri min, mətəu kegəhan məmə ilah kəutun nipispisi nauəniən nig kəlkələh min iətəm tatimarəgrəg=pən e nipəg tepil.”

²⁹ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Mətəu-inu nəmuhəlpin vivi rəhak nəghatiən, uvən-to əpəha imam ikin mafu narmin tərəh tiniet rəkis e rəham pətəkəku.” ³⁰ Pətan u təmaiu muvən iman lahuənu mafu rəhan pətəkəku tətəpili-pəri vivi əmə e rəhan pet, kəni narmin tərəh tiniet rəkis lan.

*İesu təmol vivi
iətəmini kəti matəlgin talu məruru nəghatiən*

³¹ Kəni İesu təmiet ikin əha ima nətəm Taea kəni muvən=pən əpəha Saedon muvən=pən əpəha Tekapolis ikin matuvən əpəha e nəhu Lek Kaləli. ³² Kəni nətəmini kəmotit iətəmini kəti nimatəlgin talu kəni məruru nəghatiən məhuva məmə İesu otələhu=pən nəhlmin lan pəh tətəu təuvir min e nimisiən. ³³ Kəni İesu təmit suah u mian əpəha isəu nəuvetin o nətəmini, kəni məfən nəuənəhlmin e nimatəlgin kəni magəh nəhlmin ‡ mələhu=pən e namin. ³⁴ Kəni məsal pəri əpəha e neai, kəni meəhagəhli ohni e rəhan nəghatiən məmə, “*!Efata!*” Nipətin təni məmə, “*!Əuvir-tə!*” ³⁵ Kəni əmeiko iətəmi u tinatətəu nati, kəni namin tinəuvir minatəghati vivi.

³⁶ Kəni İesu təməniəhu ilah məmə okəsotəniən nati u kəm nətəmini. Mətəu nian İesu təmətəkeikei kəm lah, mətəu ilah kəmotəkeikei motəni pətigəm pik min kəm nətəmini. ³⁷ Kəmotəuit pik ohni motəni məmə, “Nətimnati rəfin iətəm tatol, mətəu in təuvir pik ağin. Nətəmini min u nimatəlgiləh talu kinautətəu nati, mine nətəmini min u kotəruru nəghatiən kinautəghati.”

8

*İesu təmaugin
nətəmini fo-tausin*

(Mat 15:32-39; Mak 6:35-44)

¹ E nian kəti min, nətəmini tepət kəməhuva min ohni, kəni mətəu niglah nauəniən tinikə. Kəni İesu təmauin e rəhan min nətəmini kəhuva kəni təni=pən kəm lah məmə, ² “Nikik tinəhmə pik o nətəmini min əpəha mətəu-inu, kəməhuərisig lak minotos rəkis nian kisil, kəni rəueiu əha, niglah nauəniən tinikə. ³ Nəmə iəkəhli=pən ilah kəutəhuvən əha rəueiu, kəni sueiuei otoh ilah, kəni nəhmtiləh otəpin e suaru, mətəu-inu kəməsotəuəniən nuvəh, kəni nəuvein kəmotəpən əpəha isəu.”

⁴ Kəni rəhan min nətəmini kəmotətapuəh ohni məmə, “?Okos iə piret təhmen o nauginiən ilah? In u ikinu nati tikə ikin, nətəmini kəsotətiğin ikin.”

⁵ Kəni İesu təmətapuəh o lah məmə, “?Nautos piret kuvəh?” Mətəu kotəni məmə “Səpin.”

† 7:27 “Kəlkələh min” tətəgətin nətəm İsrel, kəni “kuri min” tətəgətin Nanihluə min. Nian koteruh nəghatiən u “kuri” mak u tətətiğ lan, tətəgətin məmə İesu in tətəni nəghatiən rəha nətəmini nəuvein nətəm kəutəni e Nanihluə min məmə “kuri min.” ‡ 7:33 E nian min əha, nətəmini nikiləh təhti məmə nəunəhuatəmi in təhmen e mərsin kəni tətəsiru e nimisiən. 7:36 Mak 1:43-45 7:37 Aes 35:5

⁶ Kəni təməni=pən kəm nətəmimi məmə okotəharəg, kəni tos pīret u məfaki məni tagkiu kəm Uhgīn ohni, kəni məhapu məfən kəm rəhan mīn nətəmimi məmə okotəuəri e nətəmimi, kəni ilah kəmotol lanəha. ⁷ Kəni kəmos mīn nəmu əlkələh nəuvein motəfən kəm Iesu, kəni Iesu təfaki kəm Uhgīn ohni kəni məfən mīn kəm lah məmə okotəuəri kəm nətəmimi. ⁸⁻⁹ Kəni nətəmimi mīn u Iesu təmaugin ilah kotəhmen e fo-tausin, kəmotun nauəniən nərfilah tasisi, kəni motəpəh nīpispisi nauəniən, kəni kaipei=pən e kətim asoli səpīn kotəri. ¹⁰ Kəni Iesu tahli=pən nətəmimi kəutəhuvən imalah mīn ikin. Kəni ilah rəhan mīn nətəmimi kəməhuvən e bot məhuvən əpəha e nītəni Talmanutə.

Farəsi mīn kəmotəni məmə okoteh nəmtətīən kəti
(Mat 16:1-4)

¹¹ Kəni Farəsi mīn nəuvein kəməhuva o Iesu mautorgəhu kəm in motəni=pən kəm in məmə otol-to nəmtətīən asoli kəti pəh kotəhrun məmə in təmsipən pəhriən o Uhgīn, uə kəpə. ¹² Kəni Iesu nikin təməpəou, kəni təməhagəhli o lah kəni məni məmə, “?Kərmə təhro nətəmimi mīn u rəueiu mīne kotəni məmə okotafu-to nəmtətīən kəti? Mətəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə ko kəsoliən nəmtətīən kəti kəm təmah.”

¹³ Kəni məpəh ilah məhuvən e bot məhuvən əpəha e nīkali nəhu nəven=pən.

Is rəha Farəsi mīn mīne
is rəha Kig Herot Antipas
(Mat 16:5-12)

¹⁴ Rəhan mīn nətəmimi kəmotalu e nəmkīən pīret təhmen mətəu kəmos əmə kətiəh əmə məhuvən e bot. ¹⁵ Kəni Iesu təməuvahag kəm lah məmə, “Onauteh vivi itəmah o is rəha Farəsi mīn mīne is rəha Herot Antipas.”

¹⁶ Kəni kəmotəni=pən kəm lah mīn məmə, “Tətəni lanəha mətəu-inu kəməsotəmkīən pīret.”

¹⁷ Kəni mətəu Iesu tīnəhrun rəhalah nətəligiən kəni məni məmə, “?Təhro nəutəni nəghatīən əha məmə nəməsotəmkīən pīret? ?Təhro itəmah nəsoteruh əhanəhiən kəni məsotəhrun əhanəhiən? !Rəhn-kəpə təmah tiəkis! ¹⁸ Nəhmtitəmah u ikin. ?Təhro nəsotəhiən nati? Kəni nīpəgtəlgitəmah u ikin. ?Təhro nəsotətəuiən nati? İəkəhrun məmə nəmə təhro nīnotalu e nətimnati iətəm kīnəhuva rəkis. ¹⁹ ?Nian iəmos pīret mīn əha faif məfən kəm nətəmimi əha faif-tausin kotun, kəni uərisig nəmətaipei nīpispisin e kətim asoli kuvəh?” Mətəu kotəni məmə, “Tueləf.”

²⁰ Kəni təmətapuəh mīn o lah məmə, “?Kəni nian iəmos pīret əha səpīn məmə iəkəfən kəm nətəmimi mīn əpəha fo-tausin kotun, kəni uərisig nəməhuveipei=pən nīpispisin e kətim asoli kuvəh?” Mətəu kotəni məmə, “səpīn.”

²¹ Kəni təmətapuəh o lah məmə, “?Mətəu itəmah nəkotəruru əhanəh iəu?”

Iesu təmol vivi
iətəmi kəti nəhmtin tərəh

²² Kəni kəməhuvəri əpəha ikin kəti kətəni məmə Petsaitə, kəni nətəmimi ikin kəmotit suah kəti nəhmtin tərəh məhuva kəni məutəkeikei o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin lan. ²³ Kəni Iesu təmos nəhlmi suah u mian isəu nəuətīn o lahuənu kəni magəh nəhmti suah u* kəni mələhu=pən

nəhlmi mil lan, kəni mətapuəh ohni məmə, “?Ninəhrun neruhien nati uə kəpə?”

²⁴ Mətəu suah u təməsal pəri kəni məni məmə, “İətafu nətəmini mətəu kotəhmen əmə e nigı min mətəu in əmə u kəutaliuək.”

²⁵ Kəni İesu təmatig mələhu=pən min nəhlmin mil e nəhmti suah u, kəni nəhmtin tinəhrun neruh vivien natimnati minəpəh nəuau-əuauien.

²⁶ Kəni İesu təmahli=pən məmə otatuvən iman ikin mətəu təməniəhu məmə otəsuvən-pəniən əha lahuənu əha ikin.

Pitə təməni pətigəm məmə İesu in Məsaia əpələ

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kəni İesu mine rəhan min nətəmini kəməhiet motəsəu pahav məhuvən e lahuənu min u iuəkır o nati əpəha Sisəriə Filipai. Nian kəməutəhuvən e suaru kəni tətapuəh o lah məmə, “? Otəni-to məmə nətəmini kotəni iəu məmə iəu pəh?”

²⁸ Mətəu rəhan min nətəmini kotəni məmə, “Nətəmini nəuvein kotəni məmə ik Jon Bəptais. Nəuvein kotəni məmə ik Elaiyə. Nəuvein min kotəni məmə ik iəni kəti rəha Uhgın aupən.”

²⁹ Kəni təmətapuəh o lah məmə, “?Mətəu itəmah nəkotəni məmə iəu pəh?” Kəni Pitə təni məmə, “!İK u Məsaia† əpələ!”

³⁰ Kəni İesu təməniəhu əskasik ilah məmə, okəsotəni pətigəmian in kəm iətəmi kəti.

İesu təməghati

e rəhan nimisən

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kəni təmatəgətun ilah kəni mətəni məmə, “İəu Nəti İətəmini oiəpanətəu nəhməien o natimnati tepət. Nətəmi asoli rəha nətəm İsrel, mine pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou okotəməki lak, kəni mətəhamu iəu, mətəu oiəkos nian kisil ko, kəni məpanəmiəgəh min.”

³² Təməni-vivi pau kəm lah, mətəu Pitə təmit İesu mian əpəha e nikali suaru kəni mətəniəhu əskasik məmə otəsəghatien lanəha. ³³ Kəni mətəu İesu təməsal=pən meruh rəhan min nətəmini, kəni məni=pən kəm Pitə məmə, “!Ik iərmis Setən asoli, ağım muvən isəu ohniəu! Rəham nətəligien səniəmə rəha Uhgın, mətəu rəha iətəmini əmə.”

Naulisən e nəni pətigəmian İesu kəm nətəmini

(Mat 16:24-28; Luk 9:22-27)

³⁴ Kəni İesu təmauin rəfin e nətəmini, mine rəhan min nətəmini, məmə okəhuva ohni, kəni məni məmə, “Nəmə iətəmi kəti təni məmə otuərisig lak, otəkeikei malu aru lan, kəni mələs rəhan nigı kəməluau muərisig lak.†

³⁵ İətəmini iətəm tolkeikei məmə otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhien e nəhue niftəni u, kəni otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhien itulin. Mətəu iətəmi otimis ohniəu mine Nanusien Təuvir rəhak, in otos nəmiəgəhien itulin.

³⁶ ?Nəmə iətəmini kəti tatos rəfin natimnati e nəhue niftəni, mətəu uərisig lan otimis kəni təsosien nəmiəgəhien itulin, in təmol win e nati təuvir kəti, uə kəpə? Kəpə. ³⁷ Ko iətəmi təsəfəniən nati kəti kəm Uhgın məmə Uhgın otəfən nəmiəgəhien itulin kəm in.

8:28 Mak 6:15 † **8:29** Afin-to e tiksınəri o nəghatien u “Məsaia.” **8:29** Jon 6:68-69 **8:30**

Mak 9:9 † **8:34** Nian nəmə okətu-pəri iətəmini kəti e nigı kəməluau, in otəkeikei mələs rəhan nigı kəməluau muvən ikin okətu-pəri ikin. **8:34** Mat 10:38-39; Luk 14:27

³⁸ “Nəmə nətəmini kəutaulis e nənə pətigəmiən iəu mine rəhak nəghatən kəm nətəmi kəsotəfakiən mautil təfagə tərəh, kəni o nian iəu Nəti İətəmini oiaquva lan, iəu min oiaquvalis e nənə pətigəmiən məmə ilah u rəhak min nətəmini. O nian əha iəquva itimah nagelo asim min e noraipən əhagəhag asoli rəha rəhak tata.”

9

¹ Kəni İesu təməni məmə, “İətəni pəhriən kəm təmah məmə, itəmah nəuvein u nəutəhtul u ikinu rəueiu, kə kəsəhmisiən motətəuərus koteruh Narməniğiən Rəha Uhgın otuva e nəsanəniən asoli.”

Nipəti İesu təmuva mol pisin

(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Kəni nian sikis kinəhuva minəhuvən rəkis, kəni İesu tit Pitə, Jemis, mine Jon, kəni ilahal pisin əmə kiluərisig lan məhuvən əpəha e nitəuət əfəməh kəti, kəni ilah pisin əmə əha ikin. Kəni kəmlafu nipəti İesu təməuhlin muva mol pisin. ³ Rəhan napən təmuva məruən mətəraip-oraip, kə iətəmi kəti təseikuasiən e napən kəti tərueən lanəha. ⁴ Kəni suah milahal əha kəmlafu Elaiyə mine Mosis kəmiaiet pətigəm=pa məhləghati ilahal İesu.

⁵ Kəni Pitə təməni=pən kəm İesu məmə, “İəgətun, təuvir məmə iəkluva u ikin u. Pəh mihlol nimauvluvl kisil, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaiyə kəti.” ⁶ Pitə tinətəghati əpnəpin əmə mətəu-inu kinləgin pək məhlərəmrumin.

⁷ Kəni nəpuə təmuva məuevəg ilah, kəni kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmsipən əpəha e nəpuə məmə, “İnu nətik keikei u iəkolkeikei pək. Onəklətəlig lan.” ⁸ Kəni rəueiu agin min, kəmləirair, mətəu kəsleruhiən min suah mil, mətəu kəmleruh əmə İesu tətəhtul ilahal min.

⁹ Nian kəməuteiuaiu e nitəuət məhuvən əpəha ləhtəni, kəni İesu təməniəhu əskasik ilahal məmə, “Natimnati min u nəmleh əpəha ilis e nitəuət, onəsləniən kəm iətəmi kəti milətəuərus=pən iəu Nəti İətəmini oiakeiəgəh min e nimisiən.”

¹⁰ Kəni ilahal kəmlisiəi nəghatən rəha İesu, mətəu kəməhləni əmə kəm lahal min məmə, “Nəghatən əha təməni məmə otəmiəgəh min e nimisiən, kəruru məmə nipətin tənə məmə nak.”

¹¹ Kəni kəmlətapuəh o İesu məmə, “?Təhro iəgətun min rəha Lou kotəni məmə Elaiyə otəkeikei maupən muva?”

¹² Kəni İesu təməni=pən kəm lahal məmə, “Nipəhriənən, Elaiyə otaupən muva məmə otol vivi natimnati rəfin. ?Mətəu təhro Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə iəu Nəti İətəmini oiaəpanətəu nəhməiən o natimnati tepət, kəni nətəmini okoteruh iəu motəuhlin nəmtahlah ohniəu motəpəh iəu?”*

¹³ Mətəu iətəni pəhriən kəm təmahal məmə Elaiyə tinuva rəkis, kəni kəmol nati tərəh lan təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə okəpanol lanəha.”

8:38 Mat 10:33 **9:1** Mak 13:30 **9:7** Uək 3:22; 2Pitə 1:17-18 **9:11** Mal 3:1 * **9:12** Nətəm İsel rəhalah nətəligiən məmə nəmə Məsaia tuva, in otepət e nətəm Rom mine marməniğ e nətəmini. Mətəu ilah kəsotətəligiən lanu e Məsaia məmə otimis o lah, kəni mosmiəgəh ilah o nos rəkisiən nalpiniən o təfagə tərəh, kəni məfən nəmiəghəni itulin, kəni kotol win e nimisiən. **9:12** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 **9:13** Mat 11:14

*Iesu tāmehgi pätigəm
narmin tērah e suakəku kəti
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Nian kəmohtəlig=pa min, moteruh nətəmimi nəuvein min rəha Iesu, mətəu nimənin nətəmimi kəmohtəlau e lah, kəni iəgətu nəuvein rəha Lou mine nətəmimi min rəha Iesu kautorgəhu. ¹⁵ Nian nətəmimi kəmoteruh Iesu, narmilah təmiuvig pik ohni, kəni motaiu məhuva məmə okotəghati kəm in. ¹⁶ Kəni Iesu təmətapuəh o lah məmə, “? Nakəha nautorgəhu ohni itəmah nətəmimi min əpəha?”

¹⁷ Mətəu nətəmimi min u kəti təni məmə, “Iəgətu, iəu iəmit nətik muva ohnik məmə onəkol vivi, mətəu-inu narmin tērah kəti tətətig lan kəni mol təruru nəghatiən. ¹⁸ Kəni nian narmin tērah əpə taskəlim in, kəni moh mələs iahu morin e niməulul, kəni nəhun nəuan ruən tatiet, təhmen e nəuau i nitəhi, kəni matigət-ərain nəhlun, nipətin tatikimkim. Kəni iəmətapuəh o rəham nətəmimi məmə okotəghi pätigəm narmin tērah u lan, mətəu kotəruru nəghi pätigəmiən.”

¹⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Kəsi, itəmah u nətəmimi rəueiu mine nəsothətətəiən lak. Kərmə oiəkətig kitah min itəmah mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak. Kəni kərmə onəghin iəpanəmeig e təmah. ! Otit suakəku ko məhuva kəm iəul!”

²⁰ Kəni kəmotələs məhuvən o Iesu. Kəni narmin tērah əpəha təmafə Iesu kəni tol suakəku u tauit nipətin tərəmrumin pik, kəni məmei morin əpə ləhtəni e niməulul məsəuəsəu mətən, kəni nəunəhuan tiet təhmen e sop. ²¹ Kəni Iesu təmətapuəh o rəhan tatə məmə, “Təmol lanəha minos nu kuvəh?”

Mətəu rəhan tatə təni məmə, “Təmətuəuin e nian təmatəkəku mətəuarus=pa əha rəueiu. ²² Kəni nian tēpət narmin tērah kəha tatoh mətəfən əpəha e nigəm mine nəhu məmə othamu. Nəmə nəkəhrun nolien, pəh nəkasəkəhruin itimlau masiru e timlau.”

²³ Mətəu Iesu təni məmə, “Nak əha, nəghatiən u məmə, ‘Nəmə nəkəhrun nolien?’ Ughin təhrun nolien natimnati rəfin kəm iətəmimi iətəm tətəhatətə lan.”

²⁴ Kəni rəueiu agin, tatə rəha suakəku u təmagət əfəməh məmə, “Təkəhatətə lam, mətəu in əmə u rəhak nəhatətəiən təkəku əmə. !Asiru lak məmə rəhak nəhatətəiən otəri mēpət!”

²⁵ Kəni nian Iesu təmeruh məmə nətəmimi nəuvein min kinəutaiu minəutuva iuəkir ohni məmə okotafu-to, kəni təni=pən əskasik uəhai əmə kəm narmin tērah əpəha məmə, “Ik narmin tērah iətəm natol nimatəlgitəmi tətalu, kəni mol iətəmi təruru nəghatiən. ! İəkəni=pinə əhruahru u rəueiu məmə onəkiet e suakəku u, kəni məsuva minian muvən lan!”

²⁶ Kəni narmin tērah əha təmagət əfəməh mol suakəku əpəha tauit mərəmrumin min u iuəkir agin timis, kəni miet lan. Ko nakafu məmə tinimis rəkis, kəni nətəmimi tēpət kotəni məmə tinimis. ²⁷ Mətəu Iesu təmeapən maskəlim nəhlmin miuvi-pəri, kəni təhtul.

²⁸ Iesu təmuvən imə, kəni ilah pisin əmə rəhan min nətəmimi kəutəharəg, kəni kotətapuəh ohni məmə, “?Kərmə təhro iəkotəruru nəghi pätigəmiən narmin tērah əpəha?”

²⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Nəfakiən əmə təhrun nəghi pätigəmiən narmin tērah min əha lanəha.”

Iesu tāmāni pētīgām mīn rāhan nīmisiān
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Kāni Iesu mīne rāhan nētāmimi kāmohiet u ikinu kāni mēhuvēn=pēn əpəha e nītāni Kalēli ikin, mētəu Iesu təsolkēikeiēn mēmə okəhrun mēmə in əha ikin əha. ³¹ Təmōl lanəha mētəu-inu tətəgətun rāhan mīn nētāmimi. Tāmāni mēmə, “Iəu Nēti Iētāmimi, okegəhan=pēn lak kām nētāmimi kotohamu iəu iəkimis. Mētəu oiəkōs nīan kīsil, kāni mēpānəmiəgəh mīn.”

³² Kāni mētəu rāhan mīn nētāmimi kəsotəhrun vivīēn rāhan nəghatiēn, kāni nīkilah tīnətəgin o nētapuəhiēn e nīpēti nəghatiēn rāhan.

?Pəh in tēpət e lah?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kāmohiet=pa əpəha Kapeniām, kāni mīnautəhuvēn imə kēti. Kāni Iesu tēmətapuəh o lah mēmə, “?Nak əha nēmautāni e suaru?”

³⁴ Mētəu kinotaulis o nuhalpinīēn mōtəpnāpīn əmə mētəu-inu, e suaru kāmāutāni mēmə pəh in tēpət e lah. ³⁵ Kāni Iesu tēməhtiahu mēharəg, kāni mauīn e rāhan nētāmimi tueləf mēmə okəhuva-to ohni, kāni tēni=pēn kām lah mēmə, “Iətəmi tolkeikei mēmə in otepət e nētāmimi, in otəkeikei meiuaiu e lah kāni muva mēmə in ioluək əmə kēti rəhalah.”

³⁶ Kāni mələs suakəku kēti muva mēmə aupēn e lah, kāni maskəlīm mēmə, ³⁷ “Kāni iētāmimi iētəm tatos e nīkin agiēn suakəku təhmen e inu, kāni tatol e nərgək, kāni təhmen əmə mēmə tatos iəu e nīkin agiēn. Kāni iētāmimi iētəm tatos iəu e nīkin agiēn, kāni təhmen əmə mēmə tatos iətəmi u iētəm tēmāhli=pa iəu.”

Suah kēti təmōl nati apispis
e nərgi Iesu
(Luk 9:49-50)

³⁸ Kāni Jon tāmāni=pēn kām Iesu mēmə, “Iəgətun iəmotafu suah kēti tətəhgi pētīgām narmīn tərāh mīn e nərgəm, kāni iəmotāniəhu mētəu-inu sənīāmə kitah kēti.”

³⁹ Mētəu Iesu tēni mēmə, “Sotāniəhuiēn, mētəu-inu nētāmimi rēfīn nētəm kautol nati apispis mīn e nərgək, kō kəsotāni uəhaiēn nəghatiēn tərāh lak. ⁴⁰ Iētāmimi iētəm sənīāmə rəhatah tīkimīr, in tolkeikei itah. ⁴¹ Iətāni pəhriēn kām tēmāh mēmə, nēmə iētəm tətəsīru e tēmāh, mētəu-inu rəhak u itēmāh, kāni Uhgīn otətəou in o rāhan nolīēn təuvīr u, nati əpnāpīn rāhan nāsīruīēn in nati əkəku əmə təhmen e nəhu tətəfīnə kām tēmāh mēmə nəkotəmnīm.”

Nati tol iētāmimi tətəmei
e rāhan nəmiəgəhiēn
(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² Kāni Iesu tēmətəkeikei mētāni mēmə, “Kəlkələh mīn u kəutəhatətə lak, nēmə iətəmi kēti tol kēti təmei e rāhan nəmiəgəhiēn uə rāhan nəhatətəiēn, kāni iətəmi əha, Uhgīn otol nalpīniēn asoli kām in. Kāni nalpīniēn əha otəskasik tapīrəkis nēmə kətu=pēn kəpiel kēti e nentəuin, kāni kahtiuvət lan əpəha ləuantəhi lokamnim mēmə otamnim.

43-44 “Kəni nəmə nəhlməm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkətahtuv rəkis mərəki lan.[†] Nəmə nəhlməm kətiəh əmə mətəu onəkəs nəmiəgəhiən itulin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhlməm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli u naunun tikə.”[‡]

45-46 Kəni nəmə nəhlməm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhiən, nəkətahtuv rəkis. Nəmə nəhlməm kətiəh əmə mətəu onəkəs nəmiəgəhiən itulin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhlməm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli.[§]

47 Kəni nəmə nəhmtəm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhiən, nəkələs rəkis. Nəmə nəhmtəm kətiəh əmə mətəu onəkuvən ikin Uhgın tətarmənig ikin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhmtəm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli. 48 Kəni ikin əha, uhrəl min okotətu e nipəti nətəmimi ikin məsohmisiən, kəni nigəm tatus ilah kəni matuəu əmə kilpin ko kəsohəpisiən nian kəti.

49 “Uhgın tətəarəgrəg=pən nigəm e nətəmimi təhmen əmə e sol kətəarəgrəg=pən e nauəniən.

50 “?Sol təuvir, mətəu nəmə otisiu, kəni kəruru məmə okəfən min nak pəh tətəhiən? Onəkotəkeiki motos sol u təhmen e nolkeikeiən e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni motatig e nəməlinuən nian rəfin.”

10

?Təuvir məmə nipətan mine nəman okotəpəh ilah min, uə kəpə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Kəni Iesu təmiet ikin əha kəni muvən miet=pən əpəha e nitəni əpəha Jutiə e nəven nitəni=pən e nəhu Jotən. Kəni nimənin nətəmimi kəmotuhəpumin=pən min ilah min ohni, kəni tətəgətu ilah məmə inu tətəgətu ilah mine nian min.

2 Kəni Farəsi nəuvein kəməhuva moteiuə əmə motətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Rəhatah Lou tətəgəhan məmə iərman təhrun nəpəhiən rəhan pətan mol difos lan, uə kəpə?”

3 Mətəu Iesu təmətapuəh o lah məmə, “?Lou nak u Mosis təmələhu aupən kəm təmah?”

4 Kəni mətəu kotəni məmə, “Mosis təmegəhan lan məmə nəmə iərman tətəpəh rəhan pətan, kəni təkeikei mətei nauəuə kəti məfən kəm rəhan pətan məmə in tinəpəh minol difos lan, kəni ko mənahli pətigəm.”

5 Mətəu Iesu təni məmə, “Mosis təmətei lou ko mətəu-inu rəhn-kapə təmah tiəkis pik. 6 Mətəu e nətuəuinian, Uhgın təmol natimnati, kəni mol iərman mine pətan. 7 O nati əha in əha, iərman otəpanəpəh rəhan tatə mine məmə, kəni mətuatig ilau rəhan pətan. 8 Kəni ilau okiəuva nipətilau kətiəh. Kəni rəueiu, ilau səniəmə keiu, mətəu kətiəh əmə. 9 Uhgın tinilpin ilau kinieuva minuol kətiəh, kəni o nati əha, pəh iətmimi kəti ko təsətahtuviən rəhalau natigən.”

[†] **9:43-44** Inu nəghatien əhlin iətm tətəgətu məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhiən rəhatah nolən tərəh min. Təhmen məmə kəutətahtuv rəkis nolən tərəh. Mətəu in təsolkeikeiən məmə okotərakin nipətitah. [‡] **9:43-44** E kopi əuas min nəuvein rəhan Niutestimin iətm kəmətei e nəghatien Kris aupən, katilpin nəghatien kəti min e fes 44 iətm təhmen=pən əmə e fes 48. **9:43-44** Mat 5:30 **§ 9:45-46** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətm kəmətei e nəghatien Kris aupən, katilpin nəghatien kəti min e fes 46 iətm təhmen=pən əmə e fes 48. **9:47** Mat 5:29 **9:48** Aes 66:24 **9:50** Mat 5:13; Luk 14:34 **10:4** Dut 24:1-4; Mat 5:31 **10:6** Jen 1:27; 5:2 **10:8** Jen 2:24; Efəs 5:31-33

¹⁰ Kəni Iesu mine rəhan nətəmini kəməhuvən əpəha imə, kəni rəhan min nətəmini kotətapuəh ohni o nati u. ¹¹ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmi tatol tifos mətəpəh rəhan pətan kəni matit min in pisin kəti, in tatol təfagə tərəh e rəhan əhruahru pətan. ¹² Kəni təhmen min əmə, nəmə pətan kəti tətəpəh rəhan iərman kəni matitəu=pən in pisin kəti, in min tatol təfagə tərəh e rəhan əhruahru iərman.”

Iesu təməfaki o kəlkələh min

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kəni nətəmini nəuvein kəmotəmki kəlkələh min məhuva o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah məfən nəuviriən rəha Uhgın kəm lah. Mətəu rəhan min nətəmini kəmətəniəhu ilah.

¹⁴ Mətəu nian Iesu təmeruh, kəni niəməha tol, mətəhi ilah məmə, “Pəh kəlkələh min okəhuva ohniəu. Sotəniəhuiən kəlkələh min u, mətəu-inu nətəmini min u nikilah təhmen əmə e niki kəlkələh min, ilah u Uhgın tətərməniğ e lah. ¹⁵ İatəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsolkeikəiən məmə oteuiəu məhmen e kəlkələh min u kəti mupəh Uhgın tərməniğ lan, ko in təsatig əhgəliən Nərməniğiən Rəha Uhgın.” ¹⁶ Kəni mos kəlkələh min e nəhlmin, kəni mələhu=pən nəhlmin e lah məmə, “Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah.”

Suah kəti rəhan nautə tepət

(Mat 19:16-22; Luk 18:18-23)

¹⁷ Nian Iesu tənətəliuək matuvən, kəni suah kəti təmai u muva misin=pən nəulin ohni məmə, “İəgətun təuvir, oikəkeikəi mol nak u məmə iəkos nəmiəgəhiən itulin?”

¹⁸ Mətəu Iesu təni məmə, “?Təhro nətəni məmə iəu iətəmi təuvir? Uhgın pisin əmə u in təuvir, iətəmi kəti min tikə məmə in təuvir. ¹⁹ İk nənəhrun rəkis lou min rəha Mosis məmə onəsohamuiən iətəmi, məsakləhiən, məseiuiən, məsakləhiən e pətan, onəkəkeikəi misiai rəham tatə mine məmə.”

²⁰ Mətəu suah u təni məmə, “İəgətun, lou min u, iatol rəfin ilah nian iəmatəkəku mətəuarus=pa u rəuei u mine.”

²¹ Kəni Iesu təməsal=pən əhruahru meh suah u molkeikəi pik, kəni məni məmə, “Nati kəti min əmə əha ikin onəkol. Uvən mol nətəmini kotos nəhmti rəham nautə rəfin agin, kəni məfən məni lan kəm nanrah min, kəni ik onəkəkos nəuviriən tepət əpəha e nəgəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmini.”

²² Kəni nian suah u təmətəu nəghatən u, kəni nəhmtin təməpəou, kəni nikin təməpəou pik ohni, matuvən mətəu-inu rəhan nautə tepət.

*Tiəkis o iətəmi rəhan
nautə tepət məmə otuvən
ima Uhgın*

(Mat 19:23-30; Luk 18:24-30)

²³ Kəni Iesu təməsal=pən meruh nətəmi min əha ikin, kəni məni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “!Nəman! Tiəkis pəhriən o nətəni rəhalah nautə tepət məmə okəhuvən motatig əhgəl e Nərməniğiən Rəha Uhgın.”

²⁴ Kəni rəhan min nətəmini kəmotəuit pik o nəghatən rəhan, mətəu Iesu təməni min məmə, “Nənətik min, tiəkis pəhriən məmə iətəmi kəti otuvən matig əhgəl e Nərməniğiən Rəha Uhgın. ²⁵ Tiəkis o kaməl* asoli

10:11 Mat 5:32 **10:15** Mat 18:3 **10:19** Eks 20:12-17; Dut 5:16-20 * **10:25** Kaməl in nati miəgəh kəti iətəni in iahgin tapirəkis hos mine kau. Afın-to e tiksiniəri.

māmā otuvən=pən e nipəg nitił, mətəu tiakis pik agin o iətam rəhan nautə tepət māmā otuvən matig ahgəl e Narməniğiən Rəha Uhgın.”

²⁶ Kəni rəhan min nətəmini kəmotauit pik ohni motəni māmā, “?Ei, mətəu pəh təhrun nosiən nəmiəğəhiən itulin?”†

²⁷ Kəni Iesu təməsal=pən meruh ilah, kəni məni māmā, “Nak u, ko iətəmini təsoliən. Mətəu Uhgın, in təhrun noliən natimnati rəfin.”

²⁸ Mətəu Pitə təni māmā, “İtimah iəmotəpəh rəfin rəhatimah natimnati māmā oiekohuərisig lam.”

²⁹ Mətəu Iesu təni māmā, “İətəni pəhriən, iətəmini iətam otəpəh rəhan nimə, uə pian min, uə kakə min, uə māmā, uə tatə, uə kəlkələh min, uə rəhan niftəni ohniəu mine Nanusiən Təuvir, ³⁰ e nəmiəğəhiən rəha nəhue niftəni u, in otos nitailah uan-hanrit, inu nimə min, mine pian min, mine kakə min, mine māmā min, mine kəlkələh min, mine niftəni min — kəni in otos min nərahian min iətam nətəmini okotol kəm in. Kəni e nəmiəğəhiən vi iətam otəpanuva, in otos nəmiəğəhiən itulin. ³¹ Mətəu nətəmini tepət u kautaupən u rəueiu, okəpanəhuərisig, kəni nətəmi u kautəhuərisig u rəueiu okəpanotaupən.”

Iesu təməni min māmā otəpanimis

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kəni Iesu mine kəmotaliuək e suaru məutəri=pən əpəha Jerusiləm, kəni Iesu təmətaupən e rəhan min nətəmini, əmeiko narmilah təmiuvig pik ohni, kəni nətəmi kəmutəhuərisig e lah kəmotəgin. Kəni Iesu tit rəkis rəhan min nətəmi tueləf məhuvən, kəni mətəni=pən nati nak iətam okəpanol lan, ³³ məni māmā, “Otətəlig vivi-to lak. Rəueiu kinautəri minautəhuvən əpəha Jerusiləm, kəni okeğəhan=pən lak iəu Nəti İətəmini e nəhlmi pris asoli min mine nəgətu min rəha Lou. Kəni okotəni māmā oiekimis, kəni okotəhlman=pən lak e nəhlmi Nanihlua min. ³⁴ Kəni okotəvsan lak, kəni motagəh iəu, motalis iəu, kəni motohamu iəu. Mətəu e nian tatol kisil lan u, iəpanəmiəğəh min.”

Jemis mine Jon kəmutəpuəh māmā Iesu otol nati kəti

kəm lau

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kəni Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil, kəmiəuva o Iesu, kəni muəni=pən ohni māmā, “İəgətu, iəkuolkeikei nati kəti māmā onəkol kəm tımlau.”

³⁶ Kəni Iesu təni māmā, “?Nəkuolkeikei nak māmā iəkol kəm təlau?”

³⁷ Mətəu kuəmə, “O nian nəkuva māmā onəkarməniğ e nəhəğəhiən rəha nəsanəniən rəham, kəni iəkuolkeikei māmā onəkəğəhan e tımlau kəti təharəğ e nəhlməm maru kəni kəti təharəğ e nəhlməm məuıl, ikin mil ko ima nəsanəniən mine nisaiən ikin.”

³⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau māmā, “İtəlau nəkuəruru nati nətuəni. ?Təhro? ?İtəlau, nikitəlau təhti māmā nəkuəhmen o nənnimiən e kap rəha nəhməiən iəu oiekəmnim lan? ?Kəni muəhmen min māmā okol bəptais e təlau e nəhməiən māmə inu okol lak?”

³⁹ Kəni kuəmə, “! Əuəh, iəkuəhmen lan!” Mətəu Iesu təni māmā, “Pəhriən, onəkuəkeikei nənnimiən e kap iəu iəkəmnim lan. Kəni okol bəptais e təlau e bəptais iətam okol bəptais lak lan. ⁴⁰ Mətəu o nəharəgiən

† **10:26** Narmilah təmiuvig pik, mətəu-inu nikilah təhti māmā ilah u nətəmə rəhalah nautə tepət, konu Uhgın tolkeikei pik agin ilah, mətəu-inu in tətəsiru e lah e nautə rəhalah. **10:31** Mat 20:16; Luk 13:30 **10:34** Mak 8:31; 9:31 **10:38** Mak 14:36; Luk 12:50 **10:39** Uək 12:2; Nəh 1:9

e nəhlmək maru mine məuil, səniəmə rəhak məmə iəkəni. İkin mil əha, ilau rəha nətəmini u iətəm Uhgın təmol əpenə-pənə o lah.”

*Iətəmi iətəm otepət
e nətəmini
(Mat 20:24-28)*

⁴¹ Uərisig lan, rəhan nətəmi ten kəmotətəu nəghatən u, kəni niəməha təmol ilah o Jemis mine Jon. ⁴² Kəni İesu təmauin e rəhan min nətəmini kəhuva, kəni tənə=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəkotəhrun məmə nətəmini min u kotəni məmə okotepət e Nanihlua min, kautəfəri aru ilah, kəni nətəmi asoli rəhalah kautol nalkutən asoli kəm rəhalah min nətəmini.

⁴³ “Mətəu itəmah onəsotoliən lanəha. Nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə in otepət e təmah, in otəkeikei muva məmə in ioluək əmə kəti rəhatəmah. ⁴⁴ Kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə in otit itəmah, kəni in otəkeikei muva məmə in iol əhrui kəti rəhatəmah. ⁴⁵ Kəni iəu min, Nəti İətəmini, iəməsuvaən məmə nətəmini okotol uək kəm iəu, mətəu iəmuva məmə iəkol uək kəm nətəmini kəni məfən rəhak nəmiəghəniən məmə iəkitis ilah e rəhalah noliən tərəh min.”

*İesu təmol vivi nəhmti Patimiəs
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Kəni İesu mine rəhan min nətəmini, kəməhuva əpəha Jeriko. Kəni nian kənohiet mautəhuvən, kəni nətəmini tepət kəməhuərisig e lah. Kəni suah kəti nəhmtin tərəh, tətəharəg e nikali suaru, nərgin u Patimiəs nəti Timiəs. Nian rəfin tətəsiə e məni o nətəmini. ⁴⁷ Nian təmətəu məmə İesu iətəm Nəsərit tətəliuək e suaru mətəu, kəni təmagət əfəməh məmə, “!Əui, İesu Mipi Təfit, asəkəhrui iəu masiru lak!”

⁴⁸ Kəni nətəmini nəuvein kotəarəg lan motəni məmə, “!Ei, sagətən!” motəni pau mətəu in təməha magət əfəməh pik min məmə, “!Mipi Təfit, asəkəhrui iəu masiru lak!”

⁴⁹ Kəni İesu təhtul kəni məni məmə, “Otauin-pən-to e suah u məmə tuva.” Kəni motəni=pən kəm in məmə, “Ei, agiən, məhtul, mətəu-inu İesu tətəuin lam.”

⁵⁰ Kəni suah u təməraki e rəhan kot, miuvig-pəri məhtul muvən o İesu. ⁵¹ Kəni İesu tətəpuəh ohni məmə, “?Nəkolkeikei nak?” Mətəu tənə məmə, “İəgətun, iəkolkeikei məmə nəkol vivi nəhmtək pəh iəkeh nati.”

⁵² Kəni İesu tənə məmə, “Atuvən. Rəham nəhatətəiən tinol vivi ik.” Kəni rəueiu agin min nəhmtin təməuvir, tinateh nati. Kəni minatitəu=pən İesu məutan.

11

*İesu təmasuə e togki
mətəvən Jerusiləm*

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kəməhuvən iuəkir o Jerusiləm, iuəkir o lahuənu mil u Petfas mine Petəni, mautəhuvən əpəha e Nītəuət Rəha Nigi U Olif, kəni İesu təmahli=pən rəhan keiu iətəmini mil kuaupən. ² Təməni=pən nəghatən u kəm lau məmə, “Onəkian əpəha e lahuənu əha kəutəsəl=pən ikin. O nian nəkian əha ikin, kəni ko mueruh min nəti togki kəti kəsasuə əhanəhiən lan kəməhrain. Kəni nəkiatis muasig miəuva. ³ Kəni nəmə iətəmi kəti tətəni

məmə, ‘?Onəkuəhro e nəti togki?’ kəni nəkuəmə, ‘İərmənig tolkeikei, kəni otəpanahli=pa min tuva uəhai əmə.’”

⁴ İlau kəmian kəni mueruh nəti togki u kəmoħrain e nıkalı suaru əpah iuəkir o namtiħluə e nimə, kəni kiatis. ⁵ Mətəu nətəmimi nəuvein kəməutəhtul əha ikin kəni motətapuəh o lau məmə, “!Ei! !Nətiatis nəti togki u o nak?”

⁶ Kəni kəmuəni=pən nəghatıən rəha İesu kəm lah, kəni kəmotegəhan=pən e nəti togki kəm lau. ⁷ Kəni kəmuasig togki mian o İesu, kəni muəpeg rəhalau kot muəhtərain nəhue togki u lan, kəni İesu təmasuə lan.* ⁸ Kəni nətəmimi tepət kəmotepin rəhalah kot əpah e suaru, kəni nəuvein kəmotaiu məhuvən əpəha e nıkinati motətei nımənati motəmki məhuva motepin əpah e suaru.† ⁹ Nətəm kəutaupən mine nətəm kəutəhuərisig kəmotagət əfəməh məmə,

“!Hosanə,‡ əni-vivi Uħgin!

!İərmənig Uħgin tətətig ilau iətəmimi u iətəm tətuvə e nərgin!

¹⁰ !Pəh Uħgin otəfən rəhan nəuvirıən kəm suah u tətuvə məmə iərmənig təhmen e Tefit u tipitimah aupən!

!Hosanə o Uħgin əpəha ilis e negəu e neai!”

¹¹ Kəni İesu təmuvən əpəha Jerusiləm e Nimə Rəha Uħgin meruh rəfin natimnati mitəlau. Mətəu mitigar tınalelin rəkis, kəni tiet ilah rəhan min tueləf nətəmimi məutəhuvən min Petəni.

Nigi kəti fik iətəm nəuan tıka

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni kəməni pa lauig lan, kohiet min Petəni minəutəhuvən Jerusiləm, kəni nəumis tınus İesu. ¹³ Kəni təsal=pən e nigi kəti fik tətəhtul əpəha isəu nəuvetın nımalin tepət. Tuvən məmə otəhli nəuan kəti, mətəu nəuan tıka, nımalin əmə, mətəu-inu səniəmə nian rəha nigi fik tətəuə lan. ¹⁴ Kəni İesu təməni=pən kəm nigi fik əha məmə, “Pəh nətəmimi kəsotun minıən nəuam e nu min rəfin.” Kəni rəhan min nətəmimi kəmotətəu rəhan nəghatıən əha təməni.Ş

İesu təmahli pətigəm nətəmimi e Nimə Rəha Uħgin

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Kəni kəməhuvən mohiet=pən əpəha Jerusiləm, kəni İesu tuvən əpəha imə e Nimə Rəha Uħgin məhgi pətigəm nətəmimi kəutol makit, kəni məhuvihin tepil rəha nətəm kəutol senis e məni, mine stul rəha nətəmi kəutol səlim e mak min.* ¹⁶ Kəni məhtul pəsıg e nətəmimi məmə okəsotəmkıən rəhalah natimnati məhuvən əpəha e Nimə ikin Rəha Uħgin. ¹⁷ Kəni təməgətun ilah məmə, “Kəmətei=pən e Nauəuə Rəha Uħgin məmə Uħgin təni məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfakıən məmə nətəmimi e nıtəni

* **11:7** Togki in nati miəgəh kəti təhmen e əhos əkəku. İətəmi rəha nəluaginıən otasua e əhos kəti, mətəu iətəmi rəhan nətəligıən ləhtəni otasua e togki. Nian İesu təmasua e togki, tətəgətun məmə in tətuvə e nəməlinuıən təhmen e Kig iətəm rəhan nətəligıən ləhtəni. Sek 9:9 tətəni məmə nian Məsaiə otuva Jerusiləm, in otasua e nəti togki kəti. † **11:8** Kəmotol lanəha tətəgətun=pən məmə kəutəfən nisıaiən. ‡ **11:9** Aupən nıpəti nəghatıən u “Hosanə” təni məmə, “əsmiəgəh.” Kəni mətəu uərisig lanko, nıpətin tınuva min, “əni-vivi.” **11:9** Sam 118:25-26 **11:13** Luk 13:6 **Ş 11:14** E Oltestimin mine Niutestimin, nigi fik tətəgətun nətəm İsel. * **11:15** Afın-to e tıksınəri “Nimə Rəha Uħgin” o nəħrunıən natimnati nian İesu təmuvən məhgi pətigəm nətəmimi e Nimə Rəha Uħgin. **11:15** Sek 14:21; Jer 26:1-15; Hos 9:15-16; Mal 3:1-5

min rəfin okotəfaki=pa ikin kəm iəu.’ Mətau itəmah nəmotol məmə in ‘nimə rəha iəkləh min.’ ”

¹⁸ Kəni pris asoli min mine nəgəṭun min rəha Lou kəmotətau rəhan nəghatən. Kəni kinotəgin e Iesu mətau-inu nian nīmənin nətəmimi kəmotətau rəhan nəgəṭunian, narmilah tiuvig pik ohni. Kəni pris asoli min mine nəgəṭun min rəha Lou kinotətauuin məutəsal e suaru kəti məmə okotohamu in. ¹⁹ Kəni nian tinəhnaiuv, Iesu mine rəhan min nətəmimi kohiet Jerusiləm minautəhuvən.

Nigi fik təmimis matəgəṭun nəhatətəian rəha nətəmimi
(Mat 21:20-22)

²⁰ Kəni kəməni lauig lan, kəməhuva min e suaru motafu nigi fik əha tinaukei rəkis muvən mətauarus əpəha e naukətin. ²¹ Kəni Pitə nikin tinəhti nəghatən rəha Iesu e nigi əha, kəni tənī=pən kəm in məmə, “! İəgəṭun, afu-to nigi fik əpələ nəməni rah, kəni tinaukei rəkis!”

²² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Otəhatətə əmə e Uhgın. ²³ İətəni pəhriən kəm təmah məmə nəmə iətəmi kəti tətəhatətə pəhriən e Uhgın, kəni otəni=pən kəm nitəuat əpəha məmə, ‘Uvən, miuvig pətigəm əpəha ləuantəhi mamnim,’ kəni nəmə təsənian e nikin keiu, məhatətə əmə e Uhgın, kəni nati u otol nıpəhriənian. ²⁴ Kəni o nati u inu, iəkəni kəm təmah məmə, nəmə nəkotəfaki o nati kəti kəni motəhatətə məmə onəkotos pəhriən, kəni onəpanotos rəfin nati u nəmotəfaki ohni.

²⁵ “!E nian nəkotəhtul məutəfaki, mətau nikitəmah nəuvetin əha ikin tərəh mətau-inu iətəmi kəti təmol nati kəti təsəhmenian e təmah, kəni otalu e rəhan noliən tərəh məsotalpinian nitai təfagə tərəh rəhan. Otol lanəha pəh Uhgın əpəha e negəu e neai in otalu kəni mafəl rəhatəmah təfagə tərəh min.”†

?Pəh təmegəhan e Iesu məmə otol natimnati min əha?
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kəni Iesu mine rəhan tueləf nətəmimi kəmohtəlig=pa min əpah Jerusiləm. Kəni Iesu taliuək mətan əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni pris asoli nəuvein, mine nəgəṭun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl kəməhuva ohni. ²⁸ Kəni kəutətapuəh məmə, “?Əni-to kəm timah məmə pəh təmegəhan lam natol natimnati min əha? ?Kəni pəh təmegəhan e nepəṭian əha, Uhgın uə iətəmimi əmə?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Oikətapuəh-pinə-to nəghatən kəti kəm təmah, kəni nəmə nəkotuhalpin ko, kəni iəkəni=pinə məmə pəh təmegəhan e nepəṭian u məmə iəkol natimnati min əha. ³⁰ ?Otəni-to məmə pəh təməni məmə Jon otol bəptais e nətəmimi? ?Uhgın, uə iətəmimi əmə kəti?”

³¹ Kəni əmeiko kinotəni-əni kəm lah min məmə, “?Ei, okotəni məmə nak? Nəmə okotəni məmə Uhgın əha rəueiu, kəni otəni min məmə, kəni təhro kəməsotəhatətəian e Jon. ³² Mətau, ko kəsotənian məmə iətəmimi əmə kəti.” Kəmotəni lanəha mətau-inu ilah kəmotəgin e nətəmimi iətəm kinotəni rəkis nıpəhriənian e Jon məmə in iəni kəti rəha Uhgın. ³³ Kəni kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “İtimah iəkotəruru.” Mətau Iesu

11:17 Aes 56:7

11:17 Jer 7:11

11:18 Mak 14:1

11:23 Mat 17:20

11:24 Mat

7:7 † 11:25 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatən Kris aupən, nəghatən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatən u mətəni məmə, “26 Mətau nəmə itəmah nəsotaluian, motaskəlim iəkis e nikitəmah noliən tərəh min rəha nətəmimi iətəm kəutol e təmah, motalpin, kəni ko rəhatəmah Tatə Uhgın əpəha e negəu e neai otəsaluian kəni malpin noliən tərəh min rəhatəmah.” 11:25 Mat 6:14-15

təni məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəni pətigəmiən kəm təmah məmə pəh təmegəhan e nepətiən məmə iəkol natimnati min əha.”

12

Nəghatien əuhlin e nətəmiimi kəutasum o nəua krep

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Kəni İesu təməni nəghatien əuhlin kəti kəm lah məmə, “Suah kəti təmasum e nəua krep, u niləuis katol wain e nəuan. Kəni mol kəlkəl e kəpiel tuvən mitalau lan, kəni mol ikin kəti o noliən nime i naliuək-alieuəkien e nəua krep məmə nəhuin otaiu kəni kol wain lan. Kəni mol nimə kəti iətəm in ilis məmə iətəmi otəri lan mətəsal vivi o nasumiən o nati miəgəh min mine nətəmiimi. Kəni təmegəhan=pən e nasumiən kəm nətəmiimi məmə okotasum lan, kəni məuəri nəua krep, nəuəvetin rəhan, nəuəvetin rəhalah. Kəni miet muvən e naliuəkien iki pişin kəti.*†

² “Matuvən, matuvən, kəni nian niləuis u krep təmol nəuan kəni minimərag, iətəmi asoli təmahli=pən rəhan kəti ioluək məmə in otuvən meh nətəm kəutol uək e rəhan nasumiən məmə okotəhli nəua krep, kəni motəuəri motafən rəha iətəmi asoli nəuvein. ³ Mətau nətəmiimi min əha kəmotəhtul motəhti ioluək əha, kəni motahli=pən titəlig məsotəfəniən nəua krep nəuvein mine kəm in.

⁴ “Kəni iətəmi asoli u təhli=pən min rəhan kəti ioluək tuvən, kəni kotoh rəhn-kapə motol aulis in. ⁵ Kəni təhli=pən min rəhan kəti ioluək tuvən, kəni kotohamu timis. İlah tepət kəməhuvən, kəni nətəmiimi min u kotohaein nəuvein, kəni motohamu nəuvein.

⁶ “Kəni kətiəh əmə əha ikin ilau min kətuatig, inu nətin keikei. Naunun, təmahli=pən nətin, kəni nikin təhti məmə, ‘İlah okotəkeikei motisiai nətik.’ ⁷ Mətau təmuven kəni nətəmiimi min u kotəni məmə, ‘İnu nəti iətəmi asoli iətəm otarmənig e nasumiən nian rəhan tatə otimis. !Pəh kəhuvən motohamu min, kəni motarmənig e nasumiən rəhan!’ ⁸ Kəni kəmotəskəlim motohamu, kəni motələs nupətin məhuvən motəraki=pən lan əpəha ihluə e nasumiən.”

⁹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmi asoli u otol nak? Otuvən mohamu ilah kəni məfən min nasumiən u kəm nətəpişin min nəuvein.”

¹⁰⁻¹¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotəfin e Nauəuə Rəha Uhgın u, uə kəpə? Tətəni məmə, ‘Kəpiel u iətəm nətəmiimi rəha nuvləkinian nimə kəsotolkeikeian motəpəh, in tinuva kəpiel keikei o noliən nimə. İərmənig təmol nati u, kəni in nati təuvir agin e nəhmtitah.’ ”

¹² Kəni nətəmiimi asoli kətolkeikei məmə okotəskəlim İesu motləfən e kaləpus, mətau-inu tətəghati rah e lah e nəghatien əuhlin u. Mətau kinotəgin e nimənin nətəmiimi kəni motəpəh, motəginim.‡

?Təhruahru o nətəuian takis kəm Sisə, uə kəpə?

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

* **12:1** E Oltestimin, nasumiən rəha krep in tatol nəmtətiən rəha İsel. † **12:1** Afin-to e tiksinəri “nasumiən rəha krep.” **12:1** Aes 5:1-2 **12:8** Hip 13:12 **12:10-11** Sam 118:22

‡ **12:12** E nəghatien əuhlin u, iətəmi rəha nasumiən tətəgəgun=pən Uhgın. Kəni nətəmiimi nətəm kəutasum tətəgəgun=pən nətəmi asoli rəha İsel. Kəni noluək min kəutəgəgun=pən iəni min rəha Uhgın. Kəni nətin tətəgəgun=pən İesu məmə otəmanimis. Kəni nalpinian tətəgəgun=pən nalpinian iətəm otəpanuva o nətəmi asoli rəha İsel.

¹³ Farəsi min năuvein mine nătămimi năuvein e pati răha Kig Herot Antipas, răhalah min nătămi asoli kămotahli=pən ilah mămă okăhuva moteiuă e Iesu pəh tămei aru e rəhan năghatian. ¹⁴ Kămăhuva ohni kăni motăni=pən kəm in mămă, “Iăgătun, iăkotăhrun mămă ik iătămi əhruahru. Nolian rəham o nătămimi tăhmen əhmen əmă o nătămi asoli mine nătămimi əpnăpin min rəfin əmă. Mătăni năpəhriənian mătəgătun nătămimi e suaru răha Ughin. ?Əni-to mămă tăhruahru mămă iăkotătəou=pən takis kəm Kig Sisă, kəpmən asoli răha nătəm Rom, uă kəpə? ?Oiăkotăkeikei motătəou=pən, uă kəpə?”

¹⁵ Mătəu Iesu tinəhrun əmă mămă kătăni əmă e nohlilah mătəu năkilah tol pisin, kăni măni mămă, “?Təhro năkotăni mămă onăkotol mămă iăkămei e răhak năghatian? Otos-to măni kăti măhuva-to pəh iăkeh.”

¹⁶ Kăni kămotos kăti măhuva, kăni tămatăpuəh o lah mămă, “?Narmi pəh u, kăni nărgi pəh u e măni u?” Mătəu kotăni mămă, “Sisă, iătămi asoli răha Rom.”

¹⁷ Kăni Iesu tăni mămă, “Natimnati răha Sisă, okăfən kəm Sisă. Mătəu natimnati răha Ughin okăfən kəm Ughin.”§ Kăni narmilah tămiuvig mătəu-inu tămuhalpın vivi răhalah năghatian.

*?Təhro iătămimi tımis
kăni mămăiăgəh min?*

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kăni Satusi min năuvein kămăhuva o Iesu. E răhalah nătəligian, nătămimi kămohmis măsotămiăgəh minian. Kămăutalkut o nolian mămă răhalah nătəligian in tăhruahru, kăni tol lanəha, kămotăni kəm Iesu mămă, ¹⁹ “Iăgătun, Mosis tămătei răkis lou kăti u tăni mămă, ‘Nămă iərman kăti otimis, kăni măpəh rəhan pətan, kăni măsualəsian nătılau kăti mine, kăni pian otăkeikei mit pətalimis əha, mămă okuələs nătılau kăti ko, kăni suakəku u otos nime i rəhan tatə asoli əpəha tinimis răkis.’

²⁰ “Kăni năman ilah səpin, u răhalah tatə kătiah. Kăni iătəm tepət e lah tămaupən mit pətan kăti, kăni măsualəsian nătılau kăti, kăni mimis. ²¹ Kăni iătəm tămuərisig tit pətalimis u, kăni măsualəsian nătılau kăti mine, kăni tımis min. Kăni pialau iătəm tatuərisig e lau tol əmă nati kătiah. ²² Mătuvən, matuvən kăni nătămi min u səpin ilah pialah min kămotit pətan u kăni ilah rəfin mohmis, kăni măsotələsian nătılăh kăti mine. Kăni pətan əpəha tănimis min. ²³ ?Kăni o nian nătămimi okotămiăgəh min e răhalah nimisian, kăni pətan əha rəha pəh, u ilah rəfin səpin kămotit?”

²⁴ Mătəu Iesu tăni mămă, “Itămah nămotămkarəpən. ?Năkotăhrun mămă onak? Mătəu-inu itămah năkotăruru Nauəuə Rəha Ughin, kăni mautăruru min năsanənian rəha Ughin. ²⁵ Nian nătămimi nătəm kămohmis okotămiăgəh min, ilah okotăhmen e nagelo min əpəha e neai, kăni măsotit minian pətan, mine măsotohtəu=pən minian iərman. ²⁶ Kăni oiăkəgătun itămah e iătəm tătămiăgəh min e rəhan nimisian. Kăni nămə təhro itămah nəsotafin əhanəhian năghatian əha kămătei=pən e nauəuə rəha Mosis, tătăni nanusian rəha Mosis nian nigi kăti nigəm tămatus. Kăni e nian əha, Epraham, mine Aisək, mine Jekəp kinohmis răkis nuvəh. Kăni Ughin tămăni=pən kəm Mosis mămă, ‘Răueiu əha, iəu Ughin rəha Epraham, mine Ughin rəha Aisək, mine Ughin rəha Jekəp.’ ²⁷ Tol lanəha,

12:13 Luk 11:53-54 § **12:17** Nătəligian rəha nătămimi mămă măni rəfin rəha Rom, in rəha iătămi asoli rəha Rom. Kăni nătəligian rəhatah mămă nămiăgəhian rəhatah mine natimnati rəfin rəhatah, ilah rəha Ughin. **12:17** Rom 13:7 **12:18** Uək 23:8 **12:19** Dut 25:5 **12:26** Eks 3:2,6

kəmləmiəgəh e narmiləhal, nati əpnəpin kəmlimis e nīpətiləhal. Kəni tol pəhriən lanu mətəu-inu Uhgīn, in Uhgīn rəha nətəm kəutəmiəgəh, səniəmə rəha nətəm kəmoħmis agin. Itəmah nəmotəmkarəpən pəhriən.”

?Lou nak in tēpət e lou min?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kəni iəgətun kəti rəha Lou təmətəharəg mətətəu ilah kəutəgħati, kəni Iesu tətuhəlpin vivi nəghatīən rəha Satusi min. Kəni tuva o Iesu mətətəpuəh ohni məmə, “?Lou əhro pəhruvən u in ilis agin kəni in məuvir məmə okotohtəu=pən?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Lou u in ilis agin u okotohtəu=pən təni məmə, ‘!Otətəlig vivi-to itəmah nətəm Isrel! Uhgīn u in rəhatah İərmənig, in əmə in Uhgīn. ³⁰ Onəkölkeikei Uhgīn u rəham İərmənig e nikim rəfin, mine nəmiəgəhian rəfin rəham, mine nətəligian rəfin rəham, mine nəsanəniən rəfin rəham.’ ³¹ Kəni lou iətəm tatuərisig lan təni məmə, ‘Onəkölkeikei ik min nəuvein təhmen=pən əmə məmə natölkeikei aru ik.’ Lou kəti tikə min tapirəkis lou mil əha.”

³² Kəni iəgətun əha rəha Lou təni məmə, “İəgətun, rəham nəghatīən təhruahru. Nəməni pəhriən məmə İərmənig əmə in Uhgīn. Uhgīn kəti min tikə. ³³ Kəni okotölkeikei Uhgīn e nikitah rəfin, mine nətəligian rəfin rəhatah, mine nəsanəniən rəfin rəhatah, kəni motölkeikei kitah min nəuvein məmə kotölkeikei aru kitah min. Təuvir pik məmə okotohtəu=pən lou mil əha tapirəkis nuvan əhtuviən nati miəgəh mine sakri-fais min rəfin iətəm Lou tətəni.”

³⁴ Kəni Iesu təməh məmə rəhan nəghatīən teinatig pik, kəni təni=pən ohni məmə, “İk ninuva iuəkir o Narmənigian Rəha Uhgīn.” Kəni uərisig lan, ilah rəfin kinotəgin e nətapuəh minian nəghatīən ohni.

Məsaiə səniəmə mipi Tefit əmə,

mətəu rəhan min iətəmi asoli

(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Nian Iesu təmətəgətun nətəmini əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn, kəni mətətəpuəh o nəghatīən kəti o lah məmə, “?Təhro iəgətun min rəha Lou kotəni məmə Məsaiə u in mipi Kig Tefit? ³⁶ Narmin Rəha Uhgīn təməfən neinatigian kəm Tefit məmə otəni məmə,

‘İərmənig Uhgīn təməni=pən kəm rəhak İərmənig məmə, Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisaiən, mətəuərus=pən iəu iəkələs iəhu rəham tikimər min məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, məmə nətərmənig e lah.’

³⁷ Tefit aru təməni məmə Məsaiə in rəhan İərmənig. ?Kəni nəmə mipi Tefit aru əmə, kəni təhro matol rəhan İərmənig?”

Kəni nətəmini min u kəmutətəlig e Iesu kəmotəgian pik e rəhan nəghatīən.

Nətəmini okotətəu vivi ilah o nəgətun min rəha Lou

(Mat 23:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸ Nian Iesu təmətəgətun ilah, kəni mənə məmə, “Itəmah onəkotəkeikei məutətəu vivi itəmah kəni məsotohtəu-pəniən nolian min rəha nəgətun min rəha Lou. İlah kotölkeikei məmə okəhuvən e napən əfəməh min rəha nəfəriən məmə nətəmini okoteruh=pən ilah lan. Kəni nikiləh tətəgian nian nətəmini kəutəfəri nəhlmi lah kəm lah e nisaiən əpəha e

makit. ³⁹ Kəni əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən, kotalkeikei məmə okotəharəg əupən əpəha təuvir ikin. Kəni e nian rəha lafet, ilah kotalkeikei məmə okəhuvən motəharəg əupən ikin nisiaiən ikin. ⁴⁰ Kəni motakləh e nimə min rəha pətalimis min, kəni moteiuə əmə məutəfaki əfəməh məmə okotol pəh nətəmini kotisiai ilah, mətəu okəmanol nalpiniən kəm lah tapirəkis.”

Məni rəha pətalimis

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kəni İesu təmətəharəg əpəha e Nimə Rəha Uhgın iuəkir o bokis kətəfən məni ikin, materuh nətəmini tepət kəutəraki=pən e məni rəhalah. Kəni nətəni rəhalah nautə tepət kəutəraki=pən e məni asoli min. ⁴² Kəni pətalimis kəti ianrah təməfən məni əkəku keiu əmə.* ⁴³ Kəni İesu təmauın e rəhan min nətəmini kəhuva kəni məni məmə, “İətəni=pinə kəm təmah məmə pətalimis əha ianrah pəhriən, mətəu təməraki=pən e məni asoli tapirəkis rəha nətəmini min rəfin. ⁴⁴ İlah kəmotəraki=pən e rəhalah məni, mətəu tepət min əpəha lahuənu. Mətəu pətalimis u iətəm in ianrah pəhriən, in təməfən rəfin məni rəhan o nosiən nəhmti nigın nauəniən, kəni tikə min əha ikin.”

13

İesu təni məmə

Nimə Rəha Uhgın otəmei

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Nian İesu təmatiet e Nimə Rəha Uhgın, kəni rəhan kəti nətəni tueləf təməni=pən ohni məmə, “İəgətun, afu-to kəpiel asoli min mine nimə min kotəuvir!”*

² Kəni mətəu İesu təni məmə, “İtəmah nauteh natimnati min əha, mətəu nian otətuva iətəm nimə min əha, nətəmini okotəharəg-rəg kəpiel min e lah. Ko kəpiel kəti təsəməhliən e nimein.”

Nəhməiən asoli otuva

(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Uərisig lan, İesu təmuvən mətəharəg əpəha e Nیتəuət Rəha Nigi U Olif ikin kəhrun neruhian Nimə Rəha Uhgın e nیتəni=pən. Kəni Jemis, Jon, Pitə mine Antiru kəməhuva ohni ilah pisin əmə. ⁴ Kəni kəmotətəpuəh ohni məmə, “?Əni-to məmə natimnati min əha okəhuva nəhgın? ?Kəni nəmtətiən əhro u otol pəh iəkotəhrun məmə tinol nian əhruəhru əha rəueiu rəha natimnati min əha?”

⁵ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Onəutətəu vivi itəmah o nətəmini, məsotegəhanian məmə koteiuə e təmah. ⁶ Kəni mətəu nətəmini tepət okəpanəhuva e nərgək, kəti otəni məmə in Məsaiə, kəti otəni məmə in, kəni moteiuə e nətəmini tepət.

⁷ “Kəni nəmə nəkotətəu məmə nətəmini nəuvein kəutəməu əpəha iuəkir o təmah, kəni motətəu min nəuvein min əpəha isəu kəutoh ilah min, mətəu nəgənməpitəmah otəsəginian. Natimnati min əha okotaupən məhuva pəhriən, mətəu səniəmə naunun nian əha tinətuva. ⁸ Nیتəni asoli min okotəluagin, kəni kəntri min okotoh min ilah min, kəni nəmig asoli otəluəu ikin min rəfin, kəni nəumis asoli otus nətəmini; mətəu natimnati

* **12:42** Məni u təhmen=pən e tuenti vatu. **12:43** 2Kor 8:12 * **13:1** İnəha Nimə Rəha Uhgın ikin, kəmol nimə min e kəpiel asoli min. Nəuvein rəhalah nəfigəmiən təhmen e fote-faif-tausin kilo. **13:2** Luk 19:44

min əha nətuəuinian əmə rəha nahməian iətəm otəmanuva, kotəhmen əmə e pətan iətəm təmol nərfin, kəni minətuəuin mətətəu nahməian məmə otasuvəhian təmək.

⁹ “Onəutətəu vi itəmah. Okələs itəmah kan nəkotəhtul e nəhmti kaunsil, kəni okoh itəmah əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən min, kəni onəkotəhtul aupən e kig min mətəu-inu rəhak min u nətəmimi itəmah. Kəni onəkotəni pətigəm iəu kəm lah. ¹⁰ Mətəu okaupən kəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəmimi ikin min rəfin ko, kəni naunun nian təmanuva.

¹¹ “Nəmə kəhuva motələs itəmah kətan məmə onəkotəhtul e kaunsil, kəni nikitəmah təsəhti pikian məmə onəkotəni nak. E nian əhruahru əha, onəkotəni pətigəm əmə nəghatian u Uhgın otəfinə kəm təmah, mətəu-inu nəghatian u onəkotəni, səniəmə rəhatəmah nəghatian, mətəu rəha Narmin Rəha Uhgın otəfinə.

¹² “Nətəmimi okotegəhan=pən e pialah əhruahru min kəm rəhalah tikimır min məmə okotohamu ilah, kəni tatə min okotol min lanəha kəm nenətilah əhruahru min, kəni kəlkələh min okotəhtul motol noliən əhmen min əmə kəm rəhalah tatə mine məmə min məmə okotohamu ilah. ¹³ Nətəmimi rəfin okotəməki e təmah o nərgək. Mətəu iətəmi otəhtul əskasik mətəuarus=pən natimnati min əha okotol naunun, kəni Uhgın otosmiəgəh.”

Nahməian asoli əpəha Jerusiləm

(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Nian əha, onəkoteruh ‘nati iətəm Uhgın tətəməki lan əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni nati u tatol Nimə Rəha Uhgın təsasimiən.’ (Iətəmi tətəfin nəghatian u, in otəkeikei məsal lan məhrun nıpətin.) Kəni e nian əha, nətəm Jutiə okotəkeikei motaiu motagim=pən e nıtəuət min. ¹⁵ Iətəmi tətəmeig ihluə e rəhan nimə ko təsuvən minian e nıpəgnəua nimə məmki rəhan natimnati. Otaiu əmə magim. ¹⁶ Nəmə iətəmi tətəsum, kəni ko təsuvəniən lahuənu o rəhan napən mos. Otaiu əmə magim.

¹⁷ “! Kəsi! Nahməian asoli o nıpətan nətəm kəmotol nərfiləh mine nıpətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməian. ¹⁸ Otəfəki əsanən kəm Uhgın məmə natimnati min əha okəsəhuvaian e nian rəha nətəpuian, inəha nian rəha nimətagi asoli mine nuhuən mine, ¹⁹ mətəu-inu e nian əha, nahməian asoli kəsəruh əhanəhian kəti mine tol lanəha e nian Uhgın təmətuəuin mol natimnati mətəuarus=pa u rəueiu mine. Kəni okəsəruh minian nahməian asoli kəti tol min lanəha. ²⁰ Mətəu Uhgın təmətei əkuəkir nian əha. Nəmə təməsətei əkuəkirian, kəni ko iətəmi kəti təsəmiəgəhian. In təmətei əkuəkir rəkis nian əha o rəhan min nətəmimi nətəm tinitəpin rəkis ilah məmə rəhan min.

²¹ “E nian əha, nəmə iətəmi kəti otəni məmə, ‘! Afu-to Məsaiə əpəha!’ uə ‘! Afu-to in əpə!’ mətəu onəsotəhatətəian lan. ²² Onəsotəhatətəian lan mətəu-inu, Məsaiə eiüə nəuvein, mine iəni eiüə min, ilah okəhuva motol nəmtətiən min mine nati apispis min. Nəmə ilah kotəhrun noliən, okotalkut məmə okotiuvi rəkis nətəmimi min u nətəm Uhgın təmitəpin rəkis ilah. ²³ !O natimnati min əha, onəkotətəu! Mətəu iəmaupən rəkis mənə pətigəm rəfin natimnati min əha kəm təmah.”

*Nian rəha
Nəti İlətəmimi otuva
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)*

²⁴ “Kəni e nian nahməiən asoli əha otikə,

kəni mitigar otəpis,

kəni məuig otəsasiəiən,

²⁵ kəni məhau min e neai okotəmei

kəni natimnati asoli min ikin e neai okotəlauəl.’

²⁶ Kəni nətəmimi okotafu iəu Nəti İlətəmimi oiəkuva e nəpuə e rəhak nəsanənən minə nepətiən əhagəhag asoli rəhak iətəm otəsiəgəpin rəfin iəu.[†] ²⁷ Kəni e nian əha, iəkahli=pən nagelo min rəhak kəhuvən motəmki nətəmi min u Uhgın təmitəpin ilah məhuva motoriarun əmə ilah kətiəh. Nagelo min okəhuvən e nətəni min rəfin agin e nəhue niftəni məmə okotəmki ilah.

*Kəruru nian iətəm
Nəti İlətəmimi otuva lan
(Mat 24:32-36; Luk 21:29-33)*

²⁸ “Nikitəmah otəkeikei mətəhti nigı u fik. Nian əhruahru iətəm nəhlmin min kinəutətuəuin mauteviə, kəni nimalin min kinəutapilpil, itəmah nəkotəhrun məmə nian əha inəha iətəm nəkotasum lan rəhatəmah.

²⁹ Kəni e nolien əhmen min əmə, nian nəkotəruh məmə natimnati min u kinəutəhuva, kəni nəkotəhrun əmə məmə otəsuvəhian agin iəkuva min.

³⁰ “İətəni pəhriən kəm təmah məmə nətəmimi nətəm kəutətig u rəueiu, ko kəsəhmis rəfiniən mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nıpəhriənən lan.[‡] ³¹ Neai minə niftəni okiakə, mətəu nəghatiən min rəhak ko kəsəhkəiən. ³² İətəmi kəti təsəhruniən nian uə auə əhruahru rəha natimnati min əha. Nagelo min əpəha e neai kotəruu, kəni iəu min Nəti İlətəmimi iəkəruu. Mətəu Tatə Uhgın əmə in təhrun nian əhruahru əha.

*İtəmah onəkotətuəu vivi itəmah
(Mat 24:42-44)*

³³ “Onəutətuəu vivi itəmah məutair, mətəu-inu itəmah nəkotəruu nian əha rəhak oiəkuva lan məmə otuva nəhgin. ³⁴ Otəhmen e iətəmi asoli kəti tatuvən məmə otaliuək əpəha iki pisin kəti, kəni məlin rəhan min noluək məmə okəutətig o rəhan min natimnati, kəni məfən rəhalah min uək kətiəh kətiəh. Kəni məni=pən kəm iətəmi e namtiəluə məmə otəutair.

³⁵ “Kəni itəmah onəutətig məutair məutəsəl mətəu-inu itəmah nəkotəruu nian iətəmi asoli rəha nimə u otuva lan. Kəruru məmə otuva ləhnaiuv, uə o lapin, uə o fətukai tinətəri, uə mitigar tinətəri. ³⁶ Kəruru, kəmə təhro otuva uəiuəhai əmə. !Təsəuviriən məmə nəkotəpili nian in otuva! ³⁷ !Mətəu nəghatiən min u iətəm iətəni=pinə kəm təmah, iətəni min kəm nətəmimi min rəfin məmə okəutair məutəsəl!”

14

*Nətəmi asoli kəməutəsəl
e suaru o İesu məmə okotoh
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

13:25 Aes 13:10; 34:4; Joel 2:10 [†] **13:26** Afin-tu Dan 7:13 **13:26** Nəh 1:7 **13:27** Mat 13:41

[‡] **13:30** Woning u e jəptə 13 kəməhuva pəhriən təhmen e nu fote nian İesu təmimis rəkis nian nətəm İsrəl kəmotəməu ilah nətəm Rom. Kəni Rom təmos rəhan soldiə min tepət tepət məhuva motoh rəhalah kəntri. (Mətəu nətəm kəutəfaki, ilah kəmotəhrun woning rəha İesu e fes 14-16 kəni ilah kotəgim.) Mətəu nəghatiən rəha İesu tətəghati min o Naunun Nian min u kəmanəhuva.

13:35 Luk 12:38

¹ Nian keiu əmə əha ikin kəmanol lafet mil lan rəha Pasova mine Piret U Is Tikə Lan. Kəni pris asoli min, mine nəgətu min rəha Lou kəməutəsəl e suaru o Iesu məmə okotələs oneuən motohamu. ² Kəni kotəni məmə okəsotoliən e nian rəha lafet mətəu-inu mətə nīmənin nətəmimi okotərgəhu nəmə kotəhrun məmə kəmotol nati kəti tərəh kəm Iesu.

*Pətan kəti təməueiu
rəhn-kapə Iesu e səntə*

(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kəni Iesu təmətətig əpəha Petəni ima Saimon u leprosi təmatol aupən. Nian təmətauən, kəni pətan kəti təmos səntə kəti təməri e pətəl u kəmol e kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni məmə alapastə. Səntə u, nəmiəvin təuvir, kəni nəhmtin tiəkis, kəmol e noki nard, nigə kəti. Kəni pətan əha təməti rəkis, məueiu rəhn-kapə Iesu e səntə əha. ⁴ Kəni nətəmimi nəuvein kəməutəharəg əha ikin, niaməha təmol ilah, kəni mautəni=pən kəm lah min məmə, “?Təhro tətərkən səntə? ⁵ !Nəmə tol səlim lan təhrun nosiən mənə asoli təhmen e tri-hanrit tənariəs,* məhrun nəfəniən kəm nanrah min!” Kəni məutahi pətan u.

⁶ Mətəu Iesu təni məmə, “!Otəpəh-tə! ?Nəutahi onak? In təmol nati təuvir kəm iəu. ⁷ Nian min rəfin itəmah nanrah min nəutətig, kəni nəmə nəkotolkeikei, nəkotəhrun nasiruiən e lah. Mətəu iəu iəsətiğiən nian rəfin kitah min itəmah. ⁸ Pətan u təmol nati u in təhrun. Təməueiu nupətik məmə otol əpenə-penə o nian okitənim iəu. ⁹ İətəni pəhriən kəm təmah məmə, ikin min rəfin okətanus pətiğəm Nanusiən Təuvir, kəni okətanus min nati u pətan u təmol məmə okəsəluən lan.”

Jutəs təmənə məmə oteğəhan e Iesu

(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kəni Jutəs Iskariot in e nətəmi tueləf rəha Iesu, təmuvən meruh pris asoli min məmə oteğəhan=pən e Iesu kəm lah. ¹¹ Nian kəmotətəu rəhan nəğhatəni, kəni kəmotəğiən ohni, motəni məmə okəmanotəfən mənə kəm in. Kəni Jutəs təmətəhtəhnin əmə nian təuvir məmə otuva kəni teğəhan e Iesu lan kəm lah.

*Nol əpenə-penəniən
o lafet rəha Pasova*

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Nian tinuva o noliən lafet rəha Piret U Is Tikə Lan, kəni kinatətuəuin noliən lafet, kəni noliən rəhalah katoh sipsip o lafet rəha Pasova. E nian əha, nətəmimi min rəha Iesu kəməhuva ohni motəni məmə, “?Nəkolkeikei məmə iəkəhuvən iə motol əpenə-penə ikin məmə onəkol lafet ikin rəha Pasova?”

¹³ Kəni Iesu təmahlə=pən rəhan keiu iətəmimi mil məmə, “Onəkian əha taun mueruh iətəmi kəti tətəharu pəri pətəl asoli kəti təmətu=pən nəhu lan, kəni nəkuiəu=pən. ¹⁴ Əpəha e nīmə iətəm tatuvən=pən ikin, kəni nəkuətapuəh o iətəmi asoli rəha nīmə ko məmə, “?İəgətu təni məmə nəuan u in pəhruvən məmə itimah in, mine rəhan min nətəmimi iəkotaun ikin e lafet rəha Pasova?” ¹⁵ Kəni in otəgətu nəuan asoli u in ilis ağın kinəlin vivi rəkis natimnati ikin. Onəkian əmə muol nigtaħ ikin nauəniən.”

14:3 Luk 7:37-38 * **14:5** “Tənariəs,” inu mənə rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tri-hanrit tənariəs təhmen e tri-hanrit-tausin vatu (300,000 vatu). **14:7** Dut 15:11 **14:8** Jon 19:40 **14:12** Eks 12:6

¹⁶ Kəni kəmiān e taun mueruh natimnati təhmen=pən əmə məmə inu Iesu təməni mine. Kəni ilau kəmuol əpenə-pənə nauəniān ikin məmə rəha lafet rəha Pasova.

Iesu təməni pətigəm məmə Jutəs otegəhanpən lan

(Mat 26:20-25; Luk 22:14,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Tīnəhnaiuv, Iesu mine rəhan min nətəmiimi tueləf kəməhuva, ¹⁸ məutauən e tepil. Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni pəhriən kəm təmah məmə itəmah kəti u ikinu rəueiu kəutauən pəti kitah min, otegəhan=pən lak kəm rəhak min tikimır.”

¹⁹ Kəni rəhan min nətəmiimi nikilah təməpəou agin, kəni məutətapuəh kətiəh kətiəh ohni məmə, “?Ei, İərmənig, pəh u? !?İəu!?”

²⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah əmə kəti u nətəmi tueləf u in tətəuveri pəti piret e dis kətiəh matun. ²¹ Kəni iəu Nəti İətəmiimi oikəkəikei mimis məmə inu Nauəuə Rəha Uhgın təməni lak mine, mətəu kəsi o iətəmi u iətəm tatol kəuit kəsua iətəm otegəhan=pən lak Nəti İətəmiimi. !Təməuvir əmə məmə in təməsair=paiən!”

*Iesu mine kəmotauən
e lafet rəha Pasova*

(Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²² E nian kəməutauən, Iesu təmos piret məfaki məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məhapu məfən kəm lah məni məmə, “Otos, inu nīpətik.”†

²³ Matig mos min kap wain məfaki məni tagkiu ohni kəm Uhgın, məfən kəm lah, kəni ilah rəfin kəmotəmnim=pən lan. ²⁴ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İnu nīrak iətəm tatol məmə nəniəskasikiən rəha nəsiruiən in tətəhtul mətəmiəgəh. Nīrak u otaiu o nətəmiimi tepət məmə otafəl rəkis rəhalah təfagə tərəh min. ²⁵ İətəni pəhriən kəm təmah məmə oisəmnim minian wain u mətəuərus=pən oīəmanəmnim min ikin Uhgın otarmənig ikin.”

²⁶ Kəni kəmotani nəpuən əfaki kəti, uərisig kohiet məhuvən əpəha e Nītəuət Rəha Nigi U Olif.

Iesu təməni pətigəm məmə Pitə otəni məmə in təruru in

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah rəfin u onəpanotagim motəpəh iəu mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tīnəni rəkis aupən məmə Uhgın otəmanoh iətəmi rəha nəsalian e sipsip min, kəni sipsip min okotaiu kətiəh kətiəh. ²⁸ Mətəu nian iəkəmiəgəh min e nimisiən, iəkaupən muvən əpəha Kaləli, kəni itəmah nəmanəhuərisig.”

²⁹ Mətəu Pitə təni məmə, “Nati əpnəpin ilah rəfin okotagim rəkis lam, mətəu iəu əmə ko iəsagim rəkisiən lam.”

³⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İətəni pəhriən kəm ik məmə o lapin əmə u, nian mənig otəsəkəkə əhanəhiən mau keiu, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”

³¹ Mətəu Pitə təməni əskasik məmə, “Nati əpnəpin iəkəkəikei mimis kilau min ik, ko iəsəniən məmə iəkəruru ik.” Kəni rəhan rəfin nətəmiimi kotəni min təhmen e Pitə.

14:18 Sam 41:9 † **14:22** Piret mine wain uə jus in nəmtətiən e nīpəti Iesu mine nira Iesu, kəni mətasiru e tah məmə kəutətəlig e nati nak Iesu təmol kəm tah e nigi kəməluau. Mətəu nīməfaki min nəuvein kotəni məmə piret u mine wain kətiəuva nīpəti Iesu mine nira Iesu agin. **14:24** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16; Hip 9:20 **14:27** Sek 13:7 **14:28** Mat 28:16; Mak 16:7 **14:31** Jon 11:16

*Iesu tāmuvən mətəfaki**əpəha Ketsəmāni**(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Kəni lapin kəməhuvən əpəha ikin kəti nərgin u Ketsəmāni, kəni Iesu tāmāni=pən kəm lah māmā, “Otəharəg u ikin u, pəh iəkuvən mətəfaki.”

³³ Kəni mit Pitə, Jemis mine Jon məhuvən, kəni nikin tınətahmə pik, kəni tınətəu tərəh agin. ³⁴ Kəni təni māmā, “Nikik tətahmə pik, kəni iuəkir iəkimis lan. Ələharəg u ikinu kəni məhlair əmə.”

³⁵ Kəni muvən min nəuvetin meiuaiu məmei e niftəni mətəfaki māmā, “Nəmā suaru kəti min əha ikin, pəh nian əfigəm u otəsuvaiən ohniəu.”

³⁶ Kəni mətəfaki māmā, “Apə,” (u nıpətin u təni māmā rəhak tatə), “ik nəkəhrun noliən natimnati min rəfin. Əui, os rəkis nahməiən min u iətəm okəmanəhuva. Mətəu nəsolian rəhak nətəligiən, mətəu ol nati nak iətəm ik əmə nəkolkeikei.”

³⁷ Kəni mitəlig=pa. Mətəu rəhan iətəmimi milahal kəhlapili. Kəni təni=pən kəm Pitə māmā, “?Saimon, nətapili, uə? ?Təhro nəsairiən-to auə kətiəh əmə?” ³⁸ Kəni māni=pən kəm lahal māmā, “Onəklair məhləfaki maleh vivi māmā onəsləmei-pəniən e nəfeifeiən. Nikitəmahal tolkeikei, mətəu nıpətitəmahal təpəou.”

³⁹ Kəni təməpəh min ilahal, mitəlig=pən min mətəfaki mətəni əmə nati kətiəh. ⁴⁰ Kəni mitəlig=pa min, mətəu kinlapili min, minləruru nairiən, kəni minləruru māmā okihləni=pən nak kəm in.

⁴¹ Təmuvən min kəni mitəlig=pa mau kisil, mətəu kəhlapili, kəni tāmāni=pən kəm lahal māmā, “?Nəhlapili əhanəh məhləmeig? !Nəhmen! Nian tinuva māmə iəu Nəti Iətəmimi okegəhan=pən lak e nəhlmi nətəm nol təfagə tərəh. ⁴² !Hləhtul-tə, kautəhuvən! Lahfu-to, iətəmimi u tətəgəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min, əpəha tətəva.”

*Tikimir min rəha Iesu kəmotaskəlim in**(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴³ Iesu təmətəghati əhanəh, kəni Jutəs in e nətəmi tueləf rəhan min† tətəupən e nīmənin nətəmimi. Nəuvein kotəmki nau rəha nəluaginian, mine neim məhuva. Nətəmi min u, pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotahli=pa ilah. ⁴⁴ Iətəmi u tətəgəhan e Iesu kəm lah tāmāni rəkis kəm lah māmā, “Iətəmi əha iəkol nəmtətiən kəti rəha nolkeikeiən lan, nəkotəhrun əmə māmə iətəmi əha in əha. !Nəkotaskəlim motos məhuvən motaskəlim vivi!”

⁴⁵ Kəni əmeiko Jutəs təmuva iuəkir o Iesu, kəni māni māmā, “Iəgətun,” kəni mol nəmtətiən rəha nolkeikeiən lan. ⁴⁶ Kəni nətəmimi min əha kəməhuva motaskəlim tiakis. ⁴⁷ Mətəu ilah kəti rəha Iesu tətəhtəhtul iuəkir o lah təmeuvi nau rəha nəluaginian e nimein maut-aut əmeiko mauəh e nau mohatuv rəkis matəlgi ioluək kəti lan rəha pris asoli agin.

⁴⁸ Kəni Iesu təni māmā, “?Təhro nəutəmki nau asoli rəha nəluaginian mine neim məutəhuva māmə onəkotələs iəu? ?Nikitəmah təhti māmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginian o nələs iahuiən kəpmən, uə? !Kəpə! ⁴⁹ Nian min rəfin kitah min itəmah əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn iətəgətun nətəmimi ikin. ?Kəni nəkotəhro məsotaskəlimian iəu? Mətəu nati Nauəuə Rəha Uhgīn tāmāni otəkeikei muva mol nıpəhriənian lan.”

⁵⁰ Kəni rəhan min rəfin nətəmimi kinotəpəh in, kəni motagim. ⁵¹ Kəni

14:32 Jon 18:1 **14:34** Jon 12:27 **14:36** Mak 10:38; Jon 6:38 † **14:43** Inu Mak təmsimaru min, mēni māmə Jutəs in min iətəmimi tueləf kəti rəha Iesu. In tolkeikei māmə təgətun əhruahru māmə noliən rəha Jutəs in tərəh pəhriən agin. In tatol kəuit kəsua. **14:49** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50** Sam 31:11

iatəm aluə kəti iatəm təmalkahu əmə e napən kəti matuərisig e Iesu, kəni nətəmimi nəuvein kəmotələs, motəmkarəpən lan, ⁵² kəni rəhan napən titis, taiu piəpiə əmə magim.Š

*Iesu təməhtul
e nəhmti kaunsil min*

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵³ Kəni tətəpinəpu əhanəh, kəmos Iesu məhuvən əpəha ima pris asoli agin u kətuəhapumin rəfin pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel ikin. ⁵⁴ Kəni Pitə tətən təlig-təlig matuərisig e lah muvən əpəha lahuənu ima pris asoli agin ikin. Kəni təmuven əpəha e iat mətəharəg ilah soldia min rəha pris asoli agin mətətogəm e nigəm.

⁵⁵ Kəni pris asoli min mine nətəmimi rəfin rəha kaunsil kəməutəsəl e nəniən min nəuvein rəha Iesu məmə okotoəhamu ohni. Mətəu kəsotehian kəti mine. ⁵⁶ Kəni nətəmimi tepət kəmotəiua e Iesu, mətəu rəhalah nəghatian tətaiu pisin pisin.

⁵⁷ Kəni nəuvein kotəhtul moteiua lan məmə, ⁵⁸ “Iəmətəu təməni məmə otəəkən Nimə Rəha Uəgin u nətəmimi əmə kəmotol e nəhlmilah. Mətəu e nian tatol kisin lan, təmanuvləkin min nitain u kəsoliən e nəhlmitəmi.” ⁵⁹ Kəmotəni lanəha mətəu ilah min, rəhalah nəghatian tətaiu pisin pisin.

⁶⁰ Kəni pris asoli agin təməhtul aupən e lah kəni məni=pən kəm Iesu məmə, “?Təhro nəsəghatian? ?Təhro e nəghatian min əha iatəm kəutəni pətigəm tətələs pikin ik?”

⁶¹ Mətəu Iesu təpnəpin əmə məsəghatian. Kəni pris asoli agin əpəha təməni=pən min məmə, “?Təhro? ?Ik Məsaia u Nəti Iətəmi kətəni-vivi?”

⁶² Kəni Iesu təni məmə, “!Əuah, iəu u! Onəpanoteruh iəu Nəti Iətəmmi iətəharəg e nəven maru rəha Uəgin u iatəm rəhan nəsanəniən iahgin, kəni manoteh min iəu e nəpuə e neai iətuva.”

⁶³ Kəni pris asoli agin tearis rəhan napən min mətəu-inu in tolkeikei məgətun kəm nətəmimi məmə nikin təmərəh o nəghatian rəha Iesu, kəni məni məmə, “Okəsotəsəl minian iətəmi kəti məmə otəni min nati kəti lan. ⁶⁴ !Ninotəu rakis tətəghati rah e Uəgin! ?Nəutəhrətəlig? ?Okotəhro e suah u?” Kəni ilah rəfin kəmotəni məmə otəkeikei mimiis.

⁶⁵ Kəni kəmotol əuvsan Iesu, kəni nəuvein kəmotəgəh lan, nəuvein kotəlis nəhmtin motoh kəni motəni məmə, “!Ei, ik iəni rəha Uəgin! !Əni-to məmə pəh u təməh ik!” Kəni soldia min rəha pris asoli agin kəmotem.

*Pitə təməni məmə
in təruru Iesu*

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-27)

⁶⁶ Kəni Pitə tətətan əhanəh əpəha ləhtəni e iat. Kəni pətan mītə kəti u in ioluək rəha pris asoli agin təmuva. ⁶⁷ Kəni mafu tətətogəm e nigəm, kəni təmeruh mətig Pitə kəni məni məmə, “Ik min itəlau Iesu iatəm Nəsərit nəmətuan.”

⁶⁸ Mətəu Pitə təmeiua, kəni məni məmə, “Iəkəruru nati ko nətəni,” kəni muvən mətəhtul əpəha e ket rəha iat. Kəni mənig kəti təkəkə.

⁶⁹ Kəni pətan əha təmeruh min in ikin əha, kəni məni=pən kəm nətəm kəutəhtul əha ikin məmə, “Suah u in min in ilah kəti.” ⁷⁰ Mətəu Pitə təmeiua min.

Š 14:52 Nətəmimi tepət kotəni məmə iatəm aluə u in Mak, in iətəmmi u təmətəi nauəuə u. 14:58 Jon 2:19-21 14:64 Lev 24:16; Jon 19:7

Kəni təsuvəhiən, nətəmimi nətəm kəutəhtul əha ikin əha kəmotəni=pən min kəm in məmə, “Nipəhriən, ik min ilah kəti mətəu-inu iəkotəhrun məmə ik iətəm Kaləli.”

⁷¹ Mətəu Pitə təməni məmə, “Nəmə iəteiuə, pəh Uhgin otol nalpinian əskasik kəm iəu,” kəni mos min nonauvil məmə, “!İəkəruru suah kəha nəutənil!”

⁷² Kəni rəueiu agin min mənig təkakə min, kəni nikin təhti nəghatiən rəha İesu məmə, “Mənig otəsəkakə əhanəhiən mau keiu, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.” Kəni Pitə tinətəu tərəh əmeiko mətəsək.

15

İesu təməhtul e nəhm̄ti Pailət

(Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kəni ləplapin agin pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha nətəm İsrel, mine nəgəhun min rəha Lou, mine nətəmimi min rəfin rəha kaunsil kəmotuhapumin ilah min, kəni mautələhu nəghatiən məmə okotohamu İesu. Kəmotəni=pən kəm nətəmimi nəuvein məmə okotalis İesu kəni motit məhuvən motəhlman=pən lan e nəhlmi Pailət, u kəpmən asoli rəhalah.

² Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmə, “?Ik kig rəha nətəm İsrel?” Kəni mətəu İesu tənı məmə, “Ik nətəni məmə tol lanko.”

³ Kəni pris asoli min kəmotəni pətigəm noliən tepət lan. ⁴ Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmə, “?Təhro nəsuhalpinian? ?Nəmətəu kəmotəni pətigəm nipəgnəmtin tepət lam?”

⁵ Mətəu İesu təsəghati minian, məpnəpin əmə, kəni Pailət narmin təmiuvig ohni.

Pailət təməni məmə

İesu otəkeikei m̄imis

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39–19:16)

⁶ E nu min rəfin, nian katol lafet lan rəha Pasova, noliən rəha kəpmən u Pailət məmə in otahli pətigəm iətəmi kəti e kaləpus iətəm nətəm İsrel kəmotəni. ⁷ Kəni suah kəti, nərgin u Parəpəs, tətətig e kaləpus ilah in min nəuvein, mətəu-inu kəmotohamu iətəmimi e nian kəmətəluəgin ilah kəpmən. ⁸ Kəni nımənin nətəmimi kəməhuva o Pailət motəni=pən kəm in məmə otol əmə nati kətiəh təhmen=pən e iətəm tatol nian min, məhli pətigəm iətəmi kəti e kaləpus.

⁹ Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmə, “?Nəkotolkeikei məmə iəkəhli pətigəm kig rəha nətəm İsrel?” ¹⁰ Təməni lanəha mətəu-inu in tinəhrun rəkis məmə pris asoli min kəmotəfən İesu e nəhlmin mətəu-inu kəutet.

¹¹ Mətəu pris asoli min kəmotəkeikei kəm nımənin nətəmimi məmə okotəuhlin nətəligiən rəhalah. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pailət məmə otahli pətigəm Parəpəs, mətəu səniəmə İesu. ¹² Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmə, “?Mətəu iəkəhro e suah u itəmah nəmotəni məmə in kig rəha nətəm İsrel?”

¹³ Kəni kəmotəgət əfəməh məmə, “!Okətu-pəri e nigi kəməluau!”

¹⁴ Kəni Pailət təmətapuəh min o lah məmə, “?O nak? ?Noliən tərəh nak u suah u təmol?” Mətəu kəmotəgət əfəməh min məmə, “!Okətu-pəri e nigi kəməluau!”

¹⁵ Kəni Pailət təmolkeikei məmə otol nikilah, kəni məhli pətigəm Parəpəs, kəni məhlman=pən e İesu e nəhlmi rəhan soldia min məmə okotalis kəni motətu-pəri e nigi kəməluau.

*Soldiā min kəmautol
mirə Iesu
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)*

¹⁶ Kəni soldiā min rəha Pailət kotələs Iesu məhuvən əpəha imə e nimə asoli rəha kəpmən, kətəni məmə Praetoriām. Kəni kəmotauin rəfin e soldiā min kəhuva mohtəlau lan. ¹⁷ Kəni məhuvən=pən e kot ərarəuv təhmen əmə e kot rəha kig, kəni motuerin-uerin niləuis iətəm tol nihlin nihlin motol kəfəfau lan iətəm təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni motəfəfau=pən lan kəm in. ¹⁸ Kəni motol mirə kəni məutəuvsan lan məutəni məmə, “Itimah iəkotəfinə nisiaiən kəm ik, kig rəha nətəm Isrel.” ¹⁹ Kəni motoh rəhn-kapə e nəuanigi, motagəh lan, motasiəulən e nəulilah məutəfən nisiaiən eiua kəm in. ²⁰ Nian kəmotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpeg rəkis kot ərarəuv əha, kəni məhuvən=pən əhanəh e rəhan napən, kəni motit məhuvən məmə okotətu-pəri e nigī kəməluau.

*Kəməhtipən Iesu
e nigī kəməluau*

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Nian əha, e suaru, kəmoteruh suah kəti iətəm Sairəni, nərgin u Saimon. (In tatə rəha Aleksantə mine Rufəs.)* Tətuven Jerusiləm, kəni kotəkeikei kəm in məmə otələs nigī kəluau. ²² Kəni kəmotit Iesu məhuvən əpəha ikin kəti kətəni məmə, Kolkotə, u nīpətin təni məmə Louipil-uipil. ²³ Kəni kəmotəfən wain u kəmol filəh-filəh ilau mərsin u mir məmə otəmnim pəh təsətauən nahməiən e nīpətin, mətəu təpəh nəmnimiən.

²⁴ Kəni kəmotələs Iesu məhuvən motətu-pəri e nigī kəməluau. Kəni motəuəri rəhan napən moturin tais ohni məmə pəh otos.

²⁵ Kəmotətu-pəri Iesu e nigī kəməluau e nain klok ləplapin, ²⁶ kəni motətei rəkis nīpəgnəmtin u kəmotəh lan məmə,

IN KIG RƏHA NƏTƏM ISREL

kəni motəhti=pən nəghatiən u e rəhan nigī kəməluau. ²⁷ Kəni iətəmmi mil keiu iətəm kətuəluagin kəm kəpmən matuoh nətəmmi, kəmətu-pəri ilau e nigī kəməluau, kəti e nikalin maru, kəti e nikalin məuil.†

²⁹ Kəni nətəmmi nətəm kəutaliuək e suaru, məuturin-urin rəhn-kapə lah kəm in məutəuvsan lan məutəni məmə, “Ei, ik nəməni məmə onəkərkən Nimə Rəha Ughin kəni nian tatol kisil lan, nəmanuvləkin min in pisin. ³⁰ !Eiuaiu-to e nigī kəməluau ko, mosmiəgəh aru-to ik!”

³¹ Pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmotol əmə nati kətiəh motol əuvsan motəni məmə, “! Təmasiru e nətəmmi təpət, mətəu ko təsasiru aruiən lan! ³² Təuvir pəh kitah koteruh to Məsaiə u, kig rəha nətəm Isrel, oteiuaiu e nigī kəməluau pəh kitah koteruh motəhatətə lan.” Kəni iətəmmi mil u kətuəhkul ilahal Iesu kinatuəni min nəghatiən tərəh lan.

*Iesu tinimis
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

* **15:21** Kateruh lanu lan məmə nətəmmi min u Mak təmətei nauəuə u tətuven kəm lah, ilah kinotəhrun rəkis Aleksantə mine Rufəs. Məta Rufəs pəhriən u Pol təməni e Rom 16:3. **15:21** Rom 16:13 **15:24** Sam 22:18 † **15:27** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatiən u mətəni məmə, “28 Kəni nəghatiən iətəm Aiseə təmətei e Nauəuə Rəha Ughin tinuva pəhriən. Tətəni məmə, ‘Kətəni məmə in iətəmi rəha nəhtiən lou.’” (Aes 53:12) **15:29** Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

³³ Kəni e tueləf klok mətəuarus=pən tri klok, napinəpuian təmeiuaui mirəuei nati. ³⁴ Kəni e tri klok ləhnaiuv, Iesu təmasək əfəmäh e rəhan nəghatən mənə məmā, “!Eli, Eli! ?Lema sapaktəni?”[†] Nipəti rəhan nəghatən tənə məmā, “!Uhgin rəhak, Uhgin rəhak! ?Təhro nətəpəh iəu?”

³⁵ Nətəmini nəuvein kəməutəhtul əha ikin kəməsotətəu vivian nəghatən u, kəmotənə məmā, “Otətəu-to. Tətəuin e Elaijə.” ³⁶ Kəni ilah kəti təmaui muvən miuvi=pən wain u tarfu e nati kəti timətmətig təhmen e kotin, məu-pəri e nəuanigi tuvən o Iesu məmā otəmnim. Kəni mənə məmā, “Pəh-to koteh-to məmā Elaijə otuva mələs iahu, uə kəpə.”

³⁷ Mətəu Iesu təmagət əfəmäh min, kəni rəhan nehagian tiet.

³⁸ Kəni əpəha e Nimə Rəha Uhgin, napən iətəm tətəhkul pəsəg e Ikin Tasim Agin Ikin, təməhapu nəuvetin keiu təmətuəuin əpəha ilis mətəuarus=pa əpəha ləhtənə. ³⁹ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min iətəm təmətəhtul e nikali Iesu, təmeh məmā təmimis lanəha, kəni in təməni məmā, “!Nipəhriənən, suah u in Nəti Uhgin pəhriən!”

⁴⁰ Nipətan nəuvein kəməutəhtul isəu məutəsəl=pa mauteruh. Ilah nəuvein u Meri Maktələ, mine iahuni məmā rəha Jemis əkəku mine Josis, mine Səlome. ⁴¹ Ilahal kəməhlitəu=pən Iesu nian təmətatig Kaləli, məhlasiru lan. Ilah nipətan tətə kəmotəri məhuvən əpəha Jerusiləm ilah Iesu.

Josip təməhluəg e Iesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Kəni nian əha Iesu təmimis lan, in nian rəha nol əpenə-pənəian natimnati rəha Sapət, kəni olauig nian rəha Sapət, kəsoliən uək lan. Tinəpinəpu, ⁴³ Josip in iətəm Aramatia tinuva. In iətəmi kəti rəha kaunsil iətəm kətisiə in. In nikin təməhti pik Narmənigian Rəha Uhgin. Kəni təməsəginian, muvən o Pailət mətapuəh o nipəti Iesu. ⁴⁴ Nian Pailət təmətəu məmā Iesu tinimis rəkis, kəni təmauit mauin e iətəmi asoli rəha soldia min mətapuəh ohni məmā, “?Kətəni pəhriən məmā Iesu tinimis rəkis uəhai əmə?”[§]

⁴⁵ Mətəu iətəmi asoli rəha soldia min tənə məmā, “Nipəhriənən, tinimis rəkis.” Pailət təmətəu nəghatən u kəni megəhan=pən e nipəti Iesu kəm Josip. ⁴⁶ Kəni Josip təmuvən mos nəhmti napən ruən kəti, nərgin u linən, muva mələs iahu Iesu e nigə kəməluəu məuveg lan, mələs muvən mələhu=pən e nipəg kəpiel u kəməl rəkis məmā okol suvət ikin. Kəni misuə=pən e kəpiel asoli kəti mahtipəsəg=pən e nipəg kəpiel u lan. ⁴⁷ Kəni Meri Maktələ mine Meri məmā rəha Josis, ilau kəmuəruh ikin əha kəmələhu=pən Iesu ikin.

16

Iesu tinəmiəgəh

e rəhan nīmisiən

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Nian rəha Sapət tinuva minuvən rəkis, kəni Meri Maktələ mine Meri məmā rəha Jemis, mine Səlome kəmləs nəhmti nati pien-pien min u nəmiəvilah təuvir məmā okilol=pən e nipəti Iesu. ² Ləplapin agin mitigar tinətəri e Sante, pəta milahal u kəmhluvən e suvət. ³ Nian kəmhluvən e

[†] **15:34** Afin-to e futnot e Mat 27:46 **15:34** Sam 22:1 **15:36** Sam 69:21 **15:40** Luk 8:2-3

[§] **15:44** Nian nətəm Rom kəutətu-pəri nətəmini e nigə kəməluəu, kəutəhrun nəmiəgəhian o nian kətiah uə keiu uə kisił mine, kautol məmā nətəmini okotos pik nəhməian, uərisig ko kəmanohmis.

suaru kəni məhləni kəm lahal min məmə, “?Kərmə pah otasiru e tahal misuə rəkis kəpiel asoli əpəha e nıpəg kəpiel?” ⁴ Mətəu-inu kəpiel əha kəpiel asoli.

Mətəu nian kəmhluvən iuəkir, miləsəl=pən milafu kinisue rəkis e kəpiel. ⁵ Kəmhluvən imə e nıpəg kəpiel milafu iətəm aluə kəti tətəharəg əha e nıpəg kəpiel e nıkalın maru ikin rəhalahal, təmuvən e kot əfəməh ruən kəti, kəni ilahal kəmhlauit pik ohni. ⁶ Kəni təməni=pən kəm lahal məmə, “Sləgin pikien. Nələsəl e İesu iətəm Nasərit, iətəm kəmətu-pəri e nıgi kəməluau, mətəu in tikə u ikinu rəueiu. In tinəmiəgəh rəkis e rəhan nımisiən. Leruh-to nımeın u kəmələhu=pən ikin. ⁷ Kəni rəueiu onəkluvən mihləni=pən kəm rəhan min nətəmimi mine Pitə, məmə in otaupən matuvən Kaləli, kəni onəkohuərisig lan məhuvən motəh əha ikin məmə inu təməni rəkis mine kəm təmah.”

⁸ Kəmlaiu mihliet e suvət məhlagim, mətəu-inu kinləgin pik məhlərəmrumin. Kəni mihlūvən məslənən nati kəti mine kəm nətəmimi mətəu-inu kinləgin pik.*

İesu təmietpa o Meri Maktəla
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Nian İesu təməmiəgəh min e Sante ləplapın agin, kəni maupən miet=pa o Meri Maktəla. Aupən təməhgi pətigəm narmin tərəh səpin lan. ¹⁰ Kəni Meri təmuvən məni=pən kəm rəhan min nətəmimi nətəm kəməutan ilah min ilah aupən, mətəu nıkilah tətəhmə pik kəni məutasək. ¹¹ Mətəu nian kəmotətəu məmə İesu tinəmiəgəh rəkis e rəhan nımisiən, kəni miet=pa o pətan əha, mətəu ilah kəməsotənən nıpəhrənən lan.

İesu təmietpa o rəhan iətəmimi mil keiu
(Luk 24:13-35)

¹² Uərisig, İesu təmiet=pa o iətəmimi mil keiu kəmiəsipən Jerusiləm mətian e suaru, mətəu e nian əha nıpətin təmol pisin. ¹³ Kəni ilau kəmiatəlig min mian muəni=pən kəm ilau min nəuvein, mətəu ilah kəməsotəni minən nıpəhrənən e lau.

İesu təmietpa o rəhan nətəmimi lepin
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Uək 1:6-8)

¹⁴ Kəni uərisig, İesu təmiet=pa min o rəhan nətəmimi lepin nian kəməutauən. Kəni mətəhi ilah məmə, “İtəmah nəsotəhatətəiən lak, rəhn-kapə təmah tiəkis pik.” Təməhi ilah mətəu-inu kəsotəhatətəiən e nətəm kəmotəh məmə tinəmiəgəh rəkis e rəhan nımisiən.

¹⁵ Kəni məni=pən kəm lah məmə “Əhuvən motəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəmimi min e nəuaniləuis min rəfin e nıtəni min rəfin. ¹⁶ İətəmi otətəu Nanusiən Təuvir təhatətə lan kəni mol bəptəis, Uhgın otosmiəgəh. Mətəu iətəmi təsəhatətəiən lan, Uhgın otol nalpinən asoli kəm in. ¹⁷ Kəni nətəmi okotəhatətə lak, Uhgın otol ilah kotol nati apispis

16:7 Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8** E kopi əuas min tepət rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatien Kris aupən, fes 9-20 kohkə, kəni nəghatien rəha Mak təmol naunun u ikinu. Kəni nətəmi asoli nətəm kotəhrun vivi Baəbol, nıkilah təhti məmə nətəpisin kotilpin fes 9-20. E kopi əuas min nəuvein min rəha Niutestimin, nəghatien u tatos nımei fes 9-20: Nıpətan min u kəməhuva, motəfa nəniən min u kəm Pitə mine in min nəuvein u ilah min ilah, e natimnati min u iətəmi u təməni kəm lah. Konu uərisig e natimnati min u, İesu əmə təməfən nəghatien kəm lah u tasim, tətəmiəgəh, məruru məsikəiən nian kəti. Nəghatien u tətəni məmə Uhgın təhrun nosmiəgəhiən nətəmimi, in təhrun naskəlimiən iətəmimi mətəuarus naunun nian. Kəni İesu təmahli pətigəm nətəmimi min rəhan məmə okotos rəhan nəghatien məhuvən e nıtəni min rəfin rəha nəhue nıftəni. **16:14** 1Kor 15:5 **16:15** Uək 1:8 **16:16** Uək 2:38

min. Okotəhgi pətigəm narmin tərəh tepət e nərgək, kəni motəghati e nəghatiən iki pisin min. ¹⁸ İlah kotəhrun naskəlimiən sineik u tatus itəmi, motəhrun nəmnimiən nati kətakonə lan, mətəu ko təsərəkinien ilah. İlah motəhrun nələhu-pəniən nəhlmilah e nətəm kautohmis kotəmiəgəh.”

Iesu tinəri matuvən e neai
(Luk 24:50-53; Uək 1:9-11)

¹⁹ Kəni nian İərməniğ İesu tinəghati rəkis kəm rəhan min nətəmini, kəni Uhgın tos minatuvən e neai, kəni in tətəharəg e nıkalı Uhgın maru, ikin ima nəsanəniən mine nisiaiən.

²⁰ Kəni rəhan min nətəmini kəmhiet məhuvən motanus pətigəm rəhan nəghatiən əpəha ikin min rəfin. Kəni İərməniğ tətəsiru e lah matol nəmtətiən tepət. Kəni nəmtətiən min əha kautol nəfigəmiən məmə rəhalah nəghatiən in nıpəhriəniən.

LUK

Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İətəm Luk Təmätei Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Luk

?Pəh təmətei nauəuə u? Luk təmətei nauəuə u. Səniən mə in iətəmi tueləf kəti rəha İesu, mətəu in niəli kəti rəha Pol, in təman pik ilau Pol. In səniən mə in iətəm İsrel, in İanihlua əmə kəti, mətəu in iəfaki kəti. In toktə kəti təmol pik skul. In təməhrun vivi natimnati e nəmiəgəhiən rəha İesu. In təmətei nauəuə mil u: Nanusian Təuvir İətəm Luk Təmätei, mine Uək Min Rəha Aposil Min.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Luk təmətei nauəuə u tatuvən kəm rəhan kəti niəli u Teofiləs. Nipəti nərgin u məmə, “İətəmi iətəm tolkeikei Ughin.” Luk təmətei nauəuə u tatuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə Nanihlua* min tepət okotafin.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nətəmi tepət, nikilah təhti məmə Luk təmətatig Rom uə Sisəriə nian təmətei nauəuə u. E nian əha, nəniən tepət o İesu təmitəlau-təlau.

?Təmätei nauəuə u o nak? Luk təmolkeikei məmə otətei nəniən kəti təm təhruahru kəni məhagəhag e nəmiəgəhiən rəha İesu. Kəni in təməghati ilah nətəmi min kəmotaliuək ilah İesu mauteruh rəhan min nolən mine nəniən min. Nian in təmos nəghatien rəha İesu o lah kəni Luk təmətei nauəuə u. In tolkeikei məmə otəgəhun məmə İesu in iətəmi pəhriən kəti, mətəu in təməsolian nati kəti tərəh. Kəni in Ughin, mine in İosmiəgəh.

¹⁻² Teofiləs, ik iətəmi asoli katisiai ik, kəni iəkətei nauəuə u tatuvən kəm ik.

Aupən, Ughin təməni natimnati nəuvein, kəni rəueiu e nian rəhatah, in tinol ilah kinəhuva minautol nipətin. Nətəmi tepət kəməutatig e nian əha, mauteruh natimnati min əha e nəhmtiləh əhruahru, kəni məutəni. Kəni nətəmi nəuvein kəməutətəu rəhalah nəghatien, kəni məutalkut pik məmə okotətei rəkis əhruahru natimnati min əha. ³ Kəni iəu iəmitəu vivi nəghatien min əha məmə iəkəhrun əhruahru mə təmətuəuin əhro, kəni iəu rəhak nətəligian məmə təuvir iəu min iəkətei rəkis əhruahru natimnati ərəfin min əha məmə onəkəfin. İətətei əhruahru natimnati min u nəukəti nəniən mine natimnati iətəm kəutəhuərisig. ⁴ İəkolkeikei məmə iəkəni natimnati min əha kəm ik məmə nəkəhrun əhruahru məmə nəniən iətəm kəməni rəkis kəm ik, in nipəhriənien.

Agelo təməghati e nairian rəha Jon Bəptais

⁵ E nian rəha suah kəti, nərgin u Herot Asoli, kig rəha Jutiə, e nian əha pris kəti nərgin u Səkarəa. In kəti min e pris min u kətəni nərgi lah məmə, Pris min rəha Apia. Aupən rəkis, suah u Apia tatsipən e pris u Eron. Rəhan pətauəhli nərgin u İlesəpet, kəni in min tatsipən e pris u Eron. ⁶ Kəni ilau kuəhruahru e nəhmti Ughin, nian rəfin kətuətuə=pən vivi nolən rəha Lou rəhan mine nəghatien min rəhan, kəni məsuəəkəniən kəti. ⁷ Nati əpnəpən kuəhruahru, mətəu ilau nətilau tikə. İlesəpet, in təseməkian mətəuarus minəpətauəhli kəni ilau pəti kinuəuəhli.

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksənəri. **1:1-2** Uək 1:1

⁸ Kəni nian tinuva əhruahru, məmə pris mın rəha Apia okəhuvən e Nimə Rəha Uhgın motol rəhalah natimnati mın. Kəni Səkaraea, in mın təmuvən mə tol pisəpis rəha Uhgın.

⁹ E noliən rəha pris mın, ilah kəmotatu e kəpiel əkəku mın mə otəgətun pəh mə otol nati e Nimə Rəha Uhgın məmə otuvan nati pien-pien tıvən kəm Uhgın. E nian ilah kəmotol lanəha in təməgətun Səkaraea.

¹⁰ Kəni e nian in təmuvən imə mətuvan nati pien-pien, nətəmimi tepət kəməutəhtul ihluə məutəfaki.

¹¹ Kəni agelo kəti rəha Uhgın təmietigəm=pən ohni mətəhtul əha e nəvən maru ikin, əha kətuvan nati pien-pien ikin. ¹² Kəni nian Səkaraea təmeruh, kəni narmin təmiuvig mətəmrurun minəruru əfəməh nati, kəni nəginən təməriauəh e nikin.

¹³ Mətəu agelo təməni=pən kəm in məmə, “Səkaraea, səginən, mətəu rəueiu Uhgın tinətəu rəham nəfakiən. Kəni rəham pətauəhli İlesəpet otos nətin kəti İərman. Kəni onəkəkeiki mauin e nərgin məmə Jon. ¹⁴ Kəni onəkətəu təuvir magiən mın, kəni nətəmimi tepət okotagiən o nairiən rəhan, ¹⁵ mətəu-inu in otuva iətəmi asoli e nəhmti İərməniğ. Kəni in otəsəmnim aginən wain mine nəmnimiən əskasik mın. Kəni Narmin Rəha Uhgın otəriauəh lan, nian otətətiğ əhanəh e nərfi rəhan məmə, mətəvən əmə lanəha nian rəfin. ¹⁶ Kəni in otıuvi=pa nətəm İsrəl tepət okotətiğ=pa o İərməniğ, Uhgın rəhalah.

¹⁷ “Uərisig İərməniğ otuva, mətəu in otəupən muva mətan e narmin mine e nəsanəniən təhmen e Elaiyə məmə in otəuhlin nətəliğin rəha tətə mın kohtətiğ=pən mın o rəhalah kəlkələh mın, kəni in otəuhlin mın nətəm kətəhti nəuiə Uhgın okotos mın neinatigən rəha nətəmi kotəhruahru. E noliən əha, in otol əpenə-penə o nəmiəğəhiən rəha nətəmimi o nuvaiən rəha İərməniğ.”

¹⁸ Kəni Səkaraea təməni=pən kəm agelo məmə, “?Oikəhro lanu məhrun məmə nati u otuva mol nıpəhriənən lan? Mətəu-inu iəu inauəhli rəkis, kəni rəhak pətan mın tinəpətauəhli.”

¹⁹ Kəni agelo təməni=pən kəm in məmə, “İəu, nərgək u Kapriel, kəni iəu iətəhtul e nəhmti Uhgın e nian ərəfin. Kəni in təmahli=pa iəu məmə iəkuva məğhati kəm ik, kəni məni=pinə nanusiən təuvir u. ²⁰ !Ətətiğ-to lak! Nəməm otekəu kəni onəsəğhatiən mətəuərus=pa nəkeruh nıpəti nəğhatiən u, mətəu-inu nəməsəniən nıpəhriənən e rəhak nəğhatiən. Nati u in otuva mol nıpəhriənən lan e nian əhruahru rəhan.”

²¹ Kəni e nian əha, nətəmimi kəməutəhtahnin Səkaraea, nıkilah təhti məmə təhro tinan tinuvəh əha e Nimə Rəha Uhgın. ²² Mətəu nian in təmuva ihluə, mətəu tinəruru nəğhatiən, kəni ilah kəmotəhrun məmə in təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən əpəha imə. In təməğhati əmə e nəhlmin kəm lah, nəməğhatiən mətəu namin təmekəu.

²³ Nian rəhan uək rəha pris e Nimə Rəha Uhgın təmol naunun, kəni in təmitətiğ=pən lahuənu. ²⁴ Kəni təsuvəhiən, rəhan pətauəhli təməpəh məuiğ e iəpəou. Kəni e məuiğ faif, pətauəhli u in təmətəhluaig əmə lahuənu, ²⁵ kəni in təməni məmə, “İnu uək rəha İərməniğ. Aupən ikin, nətik tikə kəni iətaulis. Mətəu rəueiu u, Uhgın tinol təuvir kəm iəu, kəni nıkin tagiən məmə iəkələs nətik, kəni iəu oİəsaulis minən e nəhmti nətəmimi.”

Agelo tāmāni pätigām mā Iesu otair

²⁶ Nian Ilesäpet iäpəu tinatig lan minos māuig sikis, Uhgin tāmāhli=pən rəhan agelo, nərgin u Kapriel, māmə in otuvən e nītəni Kaləli e taun kəti nərgin u Nasərit. ²⁷ In tamos nəghatien kəti matuvən rəha pətan mitə kəti iətəm təruru əhanəh iərman, mətəu kinəni rəkis māmə okitipən mə rəha suah kəti, nərgin u Josip. In mipi Kig Tefit tərəh. Kəni pətan əha, nərgin u Meri. ²⁸ Kəni agelo tāmuvən miet=pən, kəni mənī=pən kəm in māmə, “Təuvir, Meri. Uhgin tāmələhu rəhan nəuvirien kəm ik, kəni in mətətig itələu min.”

²⁹ Mətəu Meri tinəruru əfəməh nəghatien əha, kəni nikin tinəhti pik māmə nipəti nəghatien əha təhro lanu. ³⁰ Kəni agelo tāmāni=pən kəm in māmə, “Səginian, Meri, mətəu-inu Uhgin tāmāni rəkis māmə in otətuati e rəhan nəuvirien kəm ik. ³¹ Kəni inəha, ik onəkəpəh māuig e nətim kəti, kəni onəkələs iərman. Kəni onakauin e nərgin mə Iesu. ³² In otuva iətəmi asoli kəni in iətəmi keikei, kəni okauin lan māmə Nəti Uhgin Iis Agin. Kəni Iərmənig Uhgin otol in tuva Kig təhmen=pən əmə e tipin tərəh Tefit. ³³ Kəni in otarmənig e nətəmini min rəfin nətəm kəutsipən e Jekəp, kəni rəhan narmənigien otatig itulin matuvən naunun tikə.”

³⁴ Kəni Meri tāmāni=pən kəm agelo māmə, “? Iəsəhrunian māmə oiəkəhro lanu mələs suakəku kəti nəmə iəsitəu-pənien iərman kəti?” ³⁵ Kəni agelo tāmāni=pən kəm in māmə, “Narmin Rəha Uhgin otuva matig lam, kəni nəsanənien rəha Uhgin Iis Agin otəuveg ik. Kəni in ko, suakəku asim ko onəkələs, okauin lan māmə in nəti Uhgin. ³⁶ Kəni iətəni=pinə kəm ik māmə ik kəti Ilesäpet tinamki-amki rəkis e nətin kəti iərman, nati əpnəpin in tinəpətauəhli rəkis. Kəmətəni lan māmə ko təseməkien, mətəu rəueiu əha tinəpəh rəkis māuig sikis e nətin. ³⁷ Natimnati min u tatitəu=pən əmə nəghatien rəha Uhgin māmə, ‘Uhgin təhrun noliən natimnati ərəfin, kəni nati kəti təsiəkisien ohni.’ ” ³⁸ Kəni Meri tāmāni=pən māmə, “Əuəh, iəu pətan iol əhruin əmə rəha Iərmənig. Pəh in otol lak nati nak iətəm ik ninəni rəkis.” Kəni agelo təpəh in, kəni mitəlig.

Meri tāmuvən māmə otəsalpən e Ilesäpet

³⁹ Uərisig lan təsuvəhian, kəni Meri təmiet iman ikin kəni maliuək uəhai matuvən e taun e nītəuət e Jutiə mə otəsal=pən e Ilesäpet, ⁴⁰ kəni in tāmuvən e lahuənu rəha Səkarəea, kəni muvən imə mətəni təuvir kəm Ilesäpet. ⁴¹ Kəni nian Ilesäpet tāmətəu nəghatien rəha Meri, suakəku u iətəm tətətig e nərfin təmauit, kəni Narmin Rəha Uhgin tāməri e niki Ilesäpet. ⁴² Kəni in təmagət əfəməh māmə, “!Uhgin tinol təuvir ohnik tapirəkis nipətan ərəfin, kəni in tinol təuvir min kəm suakəku u onəkələs! ⁴³ Nīkik tagien. Kəni təhro Uhgin təmol nati təuvir asoli kəm iəu, māmə māmə rəha Iərmənig rəhak tuva məsal=pa lak. ⁴⁴ Iətəni lanu mətəu e nian iəmətəu rəham nəghatien, kəni suakəku u e nərfək təmagien mauit. ⁴⁵ Uhgin otol təuvir kəm ik mətəu-inu nəməni nipəhriənien e nəghatien u Iərmənig tāmāni tinuva lam māmə otol nipəhriənien lan.”

Nəpuən rəha Meri

⁴⁶ Kəni Meri tāmāni māmə,
 “E nəmiəgəhien rəfin rəhak, iətləfəri nərgi Iərmənig ilis,
⁴⁷ Kəni nīkik tətəgien pik o Uhgin Iosmiəgəh rəhak,

⁴⁸ mətəu-inu iəu pətan iol əhruin əmə u iəu nati əpnapin əmə, mətəu nikin tətəhti iəu.

Kəni rəueiu mine matuvən, nətəmimi rəfin okotəni məmə Uhgın təmol təuvir kəm iəu;

⁴⁹ mətəu-inu Uhgın u nəsanəniən rəhan in iahgin, in təmol nati apispis min təuvir pik agin kəm iəu, kəni in nərgin tasim.

⁵⁰ In tatolkeikei nətəmimi min u kəutisiai in, inu nətəmimi e nəuaniləuis aupən ikin mətəuarus=pə nəuaniləuis min nətəm kəutəhuva əhanəh.

⁵¹ In təmol nati apispis min e nəsanəniən e nəhlmin. In təməhgi-atiti nətəm kəutəfəri ilah e nətəligiən rəhalah.

⁵² In tatosiahu narmənig min e rəhalah narmənigiən, kəni in tətəfəri nətəmi min u rəhalah nətəligiən teiuiu.

⁵³ Nətəmi nəumis tatus ilah, in tətaugin ilah e nauəniən təuvir, Kəni nətəmi rəhalah nautə tepət, in tahli pətigəm ilah, kəni nati tikə e nəhlmi lah.

⁵⁴ Uhgın təmasiru e nəuaniləuis min rəha Isrel u rəhan iol əhruin min, kəni təməsaluiən e rəhan nolkeikeiən e ⁵⁵ Epraham mine rəhan min nəuaniləuis, matuvən əmə lanko naunun tikə məmə inəha təməni kəm tipilah min nuvəh.”

⁵⁶ Kəni Meri təmatig ilau İlesəpet mətəuarus=pən məuiğ kisil, kəni in təmitəlig=pən əpəha iman ikin.

Nairiən rəha Jon Bəptais

⁵⁷ Kəni nian əhruahru rəha İlesəpet tinuva məmə otemək lan, kəni təmələs nətin iərman. ⁵⁸ Kəni nətəmimi nətəm kəutatig iuəkir ohni mine rəhan min nəuaniləuis, kəmotətəu nanusiən əha məmə İərmənig təmol nəuviriən asoli kəm in, kəni ilah kəməhuva motol kətiəh ilah min məmə okotagiən pəti.

⁵⁹ Nian suakəku əha tinos nian eit, ilah kəməhuva məmə okotəhgi=pən. Kəni iuəkir kotauin e nərgin məmə iahuni rəhan tatə Səkaraea, ⁶⁰ mətəu rəhan məmə tənə məmə, “Kəpə. Okauin e nərgin məmə Jon.”

⁶¹ Kəni ilah kəmotəni kəm in məmə, “?Onak? Rəham nərgin u Jon tikə.”

⁶² Kəni kəmotəghati e nəhlmilah məutətapuəh o Səkaraea mə in otəkeikei mənə-to mə okauin e nərgin mə pəh. ⁶³ Kəni in təmətapuəh o nati kəti mə otətei rəkis nati kəti lan, kəni in təmətei=pən məmə, “Nərgin u Jon.” Nian kəmotəh, narmilah təmiuvig pik.

⁶⁴ Kəni e nian əmə əha, nami Səkaraea tinimətig kəni tinəhrun nəghatiən mətəni-vivi Uhgın. ⁶⁵ Kəni nətəmimi rəfin u kəutatig iuəkir kəmotəgin. Kəni nətəmimi kəmotəni pik natimnati min u titəlau-təlau əha ilis e nitəni Jutiə. ⁶⁶ Kəni nətəmimi min ərəfin nətəm kəmotətəu nanusiən əha, kəni məutətəlig lan, məutətapuəh məmə, “?Suakəku əha, otuva iətəmi əhro?” Kəməutəni lanəha mətəu-inu kəmoteruh əmə məmə nəsanəniən rəha İərmənig tətətig lan.

Səkaraea təməni pətigəm nəghatiən Uhgın təməfən kəm in

1:50 Sam 103:13,17

1:52 Job 12:19; 5:11; Sam 147:6

1:53 Sam 34:10

1:54 Sam 98:3

1:55 Jen 17:7; Maeka 7:20

1:59 Jen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21

⁶⁷ Kəni Narmin rəha Uhgin təməri e niki Səkaraea, tatə rəha Jon, kəni in təməni pətigəm nəghatien iətəm Uhgin təməfən kəm in. Kəni təməni lanu məmə,

⁶⁸ “Pəh kotəni-vivi İərmənig, u in Uhgin rəha nətəm Isrel, mətəu-inu in təmuva məmə otasiru e rəhan mın nətəmimi, kəni in təmos rəkis ilah e nəhlmi tikimır mın rəhalah.

⁶⁹ Uhgin u təməfəri iosmiəgəh əsanən iətəm otosmiəgəh kitah. İosmiəgəh u təmsipən e nəuaniləuis rəha iol əhruin rəhan u Tefit.

⁷⁰ Kəni in təhmen=pən əmə e nəghatien iətəm Uhgin təməni rəkis kəm tah nəghatien rəha iəni mın rəhan aupən.

⁷¹ In təməni-əskasik rəkis məmə otosmiəgəh itah o tikimır mın rəhatah mine nətəmimi rəfin nətəm kəutəməki e təh.

⁷² In tələfəri iosmiəgəh əha məmə otol nəuvirien u in təməni kəm kəha tərəh mın,

kəni təsaluiən e rəhan nəghatien iətəm in aru təməni e rəhan nəniəskasikien rəha nasiruiən,

⁷³ inu nəniəskasikien iətəm in təməni kəm kəha Epraham.

⁷⁴ In tələfəri iosmiəgəh əha məmə otosmiəgəh itah,

kəni mələs rəkis itah e nəhlmi tikimır mın rəhatah məmə nian mın rəfin e nəmiəgəhien rəhatah,

kitah okotəhrun nolien rəhan uək e nəhm̄ti Uhgin, kəni məsotəginien,

⁷⁵ kəni kitah okotasim, kəni nəmiəgəhien rəhatah otəhruahru e nian mın rəfin.

⁷⁶ “Kəni ik, nətik, okauin lam məmə ik iəni rəha Uhgin İlis Agin, mətəu-inu ik onəkaupən e İərmənig məmə onəköl əpenə-penə rəhan suaru.

⁷⁷ Ik onəkəni pətigəm kəm rəhan mın nətəmimi məmə Uhgin otosmiəgəh ilah nian in otafəl rəkis rəhalah təfagə tərəh mın.

⁷⁸ In otol mətəu-inu, in tolkeikei itah matol təuvir kəm tah.

E nolkeikeien rəhan, Kristo otuva o tah təhmen=pən e m̄itigar tətəri e neai,

⁷⁹ mətasiəgəpin itah nətəmimi kəutatig e napinəpuien mine əpəha ikin nimisien tatoh itəmi ikin,

kəni matit vivi nəhlkitah e suaru rəha nəməlinuiən.”

⁸⁰ Kəni suakəku təməpət e n̄ipətin, kəni narmin rəhan təsanən. Kəni nian rəfin in tətətig əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəhtahnin nian rəhan otuva iətəm otətuəuin uək lan kəni nətəm Isrel okoteruh.

2

Nairian rəha İesu (Mat 1:18-25)

¹ E nian mın əha uərisig İesu tair, suah kəti iətəm Rom, nərgin u Sisə Okastəs, in iətəmi əsoli təmətərmənig e n̄itənimtəni mın rəfin rəha Rom. In təmələhu lou kəti məmə okafin rəfin nətəmimi iətəm kəutatig rəfin əha ikin. ² Inu năfinien nətəmimi kəmaupən kol, kəni Kuarinias in kəpmən rəha Siriə. ³ E nian əha, nətəmimi rəfin okotəkeikei mohtəlig=pən imalah mın ikin kəmotair ikin məmə okafin ilah, kəni kətei rəkis nərgilah e nauəuə rəha kəpmən. ⁴ Kəni Josip mine Meri kəmiaiet e n̄itəni Kaləli e taun kəti, nərgin u Nasərit, mian əpəha n̄itəni Jutiə e taun kəti, nərgin u

Petlehem, ima Kig Tefit aupən. Ilau kəmian ikin əha mətəu-inu Josip in mipi Tefit tərəh.

⁵ Ilau Meri kətian məmə okos nərgilau. Kinəni rəkis mə Meri otitəu=pən Josip, kəni Meri in namki-amki rəkis e iəpəou. ⁶ Nian ilau əpəha Petlehem, nimə tikə məmə okuapili ikin, kəni kətuapili e nimə rəha natimiəgəh mən. Kəni nian rəha Meri tinuva məmə otemək e nətin. ⁷ Kəni iəpəou iətəm in təmaupən mair, in iərman. Kəni in təuveg e napən, mələhu=pən e bokis kəti iətəm kətələhu=pən manvehli u natimiəgəh mən kətauən=pən ikin.

*Nətəmini rəha sipsip mən
mine nagelo mən*

⁸ Kəni e nikali Petlehem, nətəmini rəha sipsip mən kəməutəsəl o rəhalah mən sipsip mən lapin. ⁹ Kəni agelo kəti rəha İərmənig təmietigəm=pən o lah, kəni nəhagəhagien asoli rəha İərmənig təmasiəgəpin ilah, kəni kəmotəgin pik. ¹⁰ Mətəu agelo tənə=pən kəm lah məmə, “Sotəginien, mətəu-inu iəu iətuva məmə iəkəfinə nəniən təuvir kəti iətəm otol niki nətəmini kotəgin pik, kəni nəniən u in rəha nətəmini ərəfin. ¹¹ Əpəha e taun rəha Kig Tefit, suakəku kəti təmair=pa u rəueiu. In İosmiəgəh, kəni in Kristo iətəm Uhgın təməni aupən məmə otahli=pa o təmah, kəni in İərmənig. ¹² Inu nəmtətiən rəhatəmah: onəkoteruh suakəku kəməuveg e napən, kəni kələhu=pən e bokis kətaugin=pən nati miəgəh mən ikin.”

¹³ Kəni rəueiu agin, nagelo mən tepət kəməhietigəm=pa məutəhtul ilah mən, məutəni-vivi Uhgın, məutəni məmə,

¹⁴ “Kətəni-vivi Uhgın əpəha ilis ilis agin e neai.

Kəni əpəha ləhtəni e nəhue nitəni u, nətəmini iətəm niki Uhgın tətəgin o lah, ilah okotatig e nəməlinuian.”

*Nətəmini mən rəha sipsip mən
kəməhuvən moteh İesu*

¹⁵ Nian nagelo mən kinotəpəh nətəmini rəha sipsip mən minotohtəlig=pən e negəu e neai, kəni nətəmini rəha sipsip mən kəmotəni kəm lah mən məmə, “Pəh kəhuvən Petlehem moteh-to nati u İərmənig təməni=pa kəm tah.”

¹⁶ Kəmotəhrəmlin uəhai əmə məhuvən moteh Meri mine Josip mine suakəku iətəm kəmələhu=pən e bokis iətəm kətaugin=pən nati miəgəh mən ikin. ¹⁷ Nian kəməhuvən rəkis moteh suakəku u, kəni kəmotənos nəghatien e suakəku u iətəm kəmotos o agelo. ¹⁸ Kəni nətəmini rəfin nətəm kəmotətəu nəghatien əha rəha nətəmini rəha sipsip mən, ilah kəmotəuit, narmilah təmiuvig pik. ¹⁹ Mətəu Meri təmatos əmə e nikin natimnati rəfin mən u, kəni mətətəlig lan nian mən. ²⁰ Kəni nətəmini rəha sipsip mən kəmohtəlig, məutəfəri nərgi Uhgın məutəni-vivi in o natimnati rəfin iətəm kəmotətəu kəni moteh, təhmen=pən əmə e nati u agelo təməni=pən kəm lah.

Kəmauin e nərgi İesu.

²¹ Nian suakəku təmair minos nian eit, kəni kəhgi=pən titəu=pən Lou rəhalah, kəni kauin e nərgin məmə İesu, nərgin u iətəm agelo təməni=pən kəm Meri aupən rəkis, nian in təməsəpəh əhanəhian məuiğ lan.

Josip mine Meri kəmuos İesu mian e Nimə Rəha Uhgın

²² Kəni tinuva əhruahru e nian rəha Josip mine Meri məmə okuələs suakəku u mian əpəha Jerusiləm məmə okuəfən kəm İərmənig. Kəni ilau kəmian. ²³ Inu tatitəu=pən əhruahru Lou rəha İərmənig u tətəni məmə, “Suakəku İərmən min u kəmaupən kələs ilah, okəkeikei kətəfən ilah kəm Uhgin məmə rəhan.”

²⁴ Kəni ilau kəmian Jerusiləm o nati kəti min, məmə ilau okuos mak keiu uə iəuein keiu, kəni miohamu mətuəfən kəm Uhgin o nafəliən namikmikien rəha Meri, tatitəu=pən əmə Lou rəha İərmənig u Mosis təmətəi.*

Simion təmeruh İesu

²⁵ Kəni inu iətəmini kəti əha Jerusiləm nərgin u Simion. Rəhan nəmiəgəhien təhruahru, kəni nian rəfin tatitəu=pən nəghatien rəha Uhgin. Kəni in tətəhtahnin nuvaian rəha Kristo iətəm otuva mosmiəgəh mol nəunəhmtilah nətəm Isrel. Kəni Narmin Rəha Uhgin təmuva məriauəh e nikin. ²⁶ Narmin Rəha Uhgin tinəni rəkis kəm in məmə otəsimisiən mətuərus in oteh Kristo iətəm İərmənig təməni mə otahli=pa. ²⁷ Narmin Rəha Uhgin təməuhlin nikin məmə in otuvan e Nimə Rəha Uhgin. Kəni Josip mine Meri kəmuələs suakəku u İesu mian e nimə Rəha Uhgin məmə ilau okuol natimnati rəfin iətəm Lou tətəni. ²⁸ Kəni Simion təmeruh İesu, kəni in təmələs=pa e nərfən, kəni mətəni-vivi Uhgin, mətəni=pən məmə, ²⁹ “İərmənig, nəmol rəfin rəham nəghatien o nəniəskasikien kəm iəu, iol əhruin əmə rəham.

Kəni rəueiu, inategəhan lak məmə iəkimis-tə e nəməlinuian,

³⁰ mətəu-inu ineruh e nəhmtək suakəku u iətəm otosmiəgəh nətəmini.

³¹ İk nəmol əpenə-penə məmə in İosmiəgəh, kəni nətəmini rəfin okoteruh.

³² In otuva nəhagəhagien, kəni otəgətun rəhan suaru kəm Nanihlua† min, kəni nətəmini okotləfəri rəham min nətəm Isrel o İosmiəgəh əha.”

³³ Kəni tatə mine məmə rəha suakəku u, narmilau təmiuvig o nəghatien min əha Simion təməni lan. ³⁴ Kəni Simion təməfəki məmə nəuvirien rəha Uhgin otuvan o lau. Kəni in təməni kəm Meri u məmə rəha suakəku məmə, “Onakateh, Uhgin təməni rəkis məmə suakəku u otol məmə nətəmini tepət əpəha Isrel okoteiuaui motorin, kəni tepət min okotəri. Kəni in otuva nəmtətien kəti nətəmini tepət okotəghati rah lan məmə, ³⁵ nətəmini okoteruh nətəligien min e niki nətəmini tepət.

“Kəni Meri, nikim otitəgit təhmen e suah kəti təməu nikim e nau asilə.”

Ana təmeruh İesu

³⁶ Kəni pətauəhli kəti əha ikin, nərgin u Ana, kəni in iəni kəti. In nəti Fanuel, iətəmi kəti in təmsipən e Aser aupən ikin. Pətauəhli u, rəhan nu tepət. Nian in pətan mitə əmə kəti, kəni mitəu=pən rəhan iauəhli. Kəni ilau kəmuən o nu səpin əmə, kəni rəhan iauəhli timis. ³⁷ Kəni pətan u təmətatig əmə lanəha mətuərus=pa in pətauəhli kəti. Kəni rəueiu minos nu eiti-fo. Nian rəfin in tətətig e Nimə Rəha Uhgin mətəfəki, inəha ləpləpin mine ləhnaiuv tətətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfəki kəm Uhgin. ³⁸ Kəni in təmuva ikin əha e nian əhruahru Simion tətəghati e suakəku. Kəni

2:22 Lev 12:1-8 **2:23** Eks 13:2,12 * **2:24** Lou təməni məmə nian suakəku kəti otair, rəhan məmə nıpətin otamikmik e nəhmti Uhgin o nian fote. Rəkis ko, rəhan məmə mine tatə okəkeikei muol sakrifais rəha naruətuəhien tətətuə=pən Lou rəha Mosis. **2:24** Lev 12:8 **2:30** Aes 52:10; Luk 3:6; Tait 2:11 † **2:32** Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksınəri. **2:32** Aes 42:6; 49:6; 52:10 **2:34** Aes 8:14; Mat 21:42; 1Pitə 2:8

pətauəhli u tətəni-vivi Uhgīn ohni, kəni mətəghati e suakəku əha kəm nətəmimi rəfin u kəməutəhtahnin məmə Kristo in otitis nətəm Isrel.[†]

Josip mine Meri kəmian Nasərit

³⁹ Nian Josip mine Meri, ilau kəmuol natimnati u lou rəha İərmənig tətəni, kəni kəmlitəlig=pən nītəni Kaləli e taun Nasərit, imalahal ikin. ⁴⁰ Kəni suakəku təmepət muva məskasik, kəni in teinatig vivi, kəni nian rəfin nəuviriən rəha Uhgīn tətəriaueh e rəhan nəmiəghəhian.

İətam aluə İesu əpəha e Nimə Rəha Uhgīn

⁴¹ E nu min rəfin, tatə mine məmə rəha İesu kətian Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova. ⁴² Nian İesu tinos nu tueləf, in təmitəu=pən ilau mihluvən əpəha ilis e lafet əha, təhmen=pən əmə e noliən rəha nətəm Isrel. ⁴³ Nian lafet tinol naunun, kəni nətəmimi kınotohtəlig mautəhuvən imalah min ikin, mətəu iətam aluə İesu in təməsitəu-pənən rəhan tatə mine məmə, in matol əmə əpəha Jerusiləm, mətəu ilau kuərunu. ⁴⁴ Nəkilau təhti mə in təmuvən ilah nətəmimi min nəuvein motaupən, kəni ilah kəmotaliuək o nian apiəpiə kətiəh. Kəni ilau kınətuəsəl lan o rəhalau min nətəmimi, mine nətəmimi iətam kuəhrun ilah. ⁴⁵ Mətəu nian ilau kəməsuəruhian in, kəni kəmiatəlig muəsəl lan mian Jerusiləm.

⁴⁶ Kəni e nian kisil, kəni mueruh e Nimə Rəha Uhgīn, tətəharəg ilah nəgətuən min matətəlig e lah, kəni mətətapueh o lah o natimnati nəuvein. ⁴⁷ Kəni nətəmimi rəfin nətəm kəmotətəu nati u, narmilah təmiuvig pik o rəhan nəhrunian mine rəhan nuhalpinian nəghatian min.

⁴⁸ Kəni nian rəhan tatə mine məmə kəmueh, kəni narmilau təmiuvig pik ohni. Kəni rəhan məmə təməni=pən kəm in məmə, “Nətik. ?Nəkəhro matol lanu lan e timlau. Itimlau rəham tatə nikitimlau təhti pik ik, kəni iətuəsəl pik lam.” ⁴⁹ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “?Nətuəsəl lak onak? ?Nəsuəhrunian məmə iəu iəkəkeikei mətuvə e nimə rəha rəhak Tate?” ⁵⁰ Mətəu ilau kəsəuəhrunian nıpəti nəghatian tətəni kəm lau.

⁵¹ Kəni in təmitəu=pən ilau mihleiuaiu mihluvən əpəha Nasərit. Kəni in təmisiai ilau matol nəuialau. Mətəu nian rəfin rəhan məmə tətətəlig e natimnati rəfin min əha e nikin. ⁵² Kəni İesu təmatəpət e nıpətin, kəni rəhan nəhrunian tatol iahgin, kəni e nian min rəfin, Uhgīn mine nətəmimi nəkilah tətagian ohni.

3

Jon Bəptais təməni pətigəm nəghatian rəha Uhgīn

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kəni e nian rəha iətam Rom, nərgin u Sisə Taipiriəs, in təmətarmənig e nītəni min rəfin rəha Rom. Kəni e nian in təmətarmənig mətəuarus=pa nu fiftin, kəni nətəmi asoli nəuvein min kəutarmənig ləhtəni e Sisə e niftəni əlkələh min rəha Rom, inu Herot tətarmənig əpəha Kaləli, mine pian Filip in tətarmənig əpəha Ituria mine Trakonaetas, mine Lisantias tətarmənig əpəha Apilin, mine Pontias Pailət u iətam Rom in kəpmən rəha Jutiə. ² Inu e nian əhruahru rəha Anəs mine Kaiəfəs ilau pris asoli agin mil rəha Isrel.

[†] **2:38** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “Kristo in otitis Jerusiləm,” kəni Jerusiləm tatəpsen=pən nətəm Isrel ərəfin. Kəni nəghatian u rəhan suaru keiu. Nətəmimi nəuvein iətam kəutatig e nian rəha İesu, nəkilah təhti məmə Kristo otos rəkis nətəm Isrel e nəhlmi tikimir min u nətəm Rom. Mətəu nıpətin asoli məmə Kristo otitis nətəm Isrel e təfəgə tarah min rəhalah. **2:39**

Mat 2:23 **2:41** Eks 12:24-27; 23:14-17; Dut 16:1-8 **2:51** Luk 2:19 **2:52** 1Saml 2:26; Prov 3:4

E nian əha, Jon nati Səkaraea, in tınepət rəkis, in mətan əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni Uhgın təməfən nəghatıən kəti kəm in. ³ Kəni in təmuvən mətan rəfin əha iuəkır o nəhu Jotən mətəni pətigəm nəghatıən rəha Uhgın. In mətəni məmə nətəmimi okotəkeikei mohtəlig e noliən tərəh min rəhalah, kəni məhuvən o Uhgın, məmə in otafəl noliən tərəh min rəhalah. Kəni nəmtətıən lanko, okol bəptais e lah. ⁴ In təhmen əmə e nəghatıən rəha iəni u Aiseə iətəm təmətei e nauəuə rəhan məmə, “Suah kəti tətəuın əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘itəmah, nəkotol əpenə-penə e suaru rəha lərmənig, kəni mautol rəhan suaru təhruahru. ⁵ Nipəgləuahtəni min otirəuei vivi, kəni nitəuət min mine narit min rəfin okosiahu, kəni suaru ekəu-ekəu min okagəhruahru, kəni suaru u tapəhri-apəhri okol təpiə. ⁶ Kəni nətəmimi rəfin okoteh suaru rəha Uhgın o nosmiəgəhiən nətəmimi.’”

⁷ Kəni e nian əha, nətəmimi tēpət kəməhuva o Jon məmə in otol bəptais e lah, mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “!Itəmah nəkohtəhmen əmə e təgəluə min! !Nikitəmah təsəhtıən məmə onəkotagım rəkis e niəməha mine nalpınıən rəha Uhgın iətəm tətəu! ⁸ Onəkotəkeikei motol nati kəti pəh kəhrun məmə nınotəpəh pəhriən noliən tərəh min rəhatəmah kəni məhuva o Uhgın. Kəni sotəni aruiən kəm təmah e nəfəriən məmə itəmah nəkotəhruahru mətəu-inu itəmah namipi Epraham min. !Kəpə! Inu nati əpnapin əmə. İətəni kəm təmah məmə, Uhgın təhrun noliən kəpiel min u kəhuva namipi Epraham min. ⁹ Kəni rəueiu əha, Uhgın tınəhtul maru o nətahli-pəniən nigı e nəukətın. Kəni nəmə nigı kəti təsəuəiən e nəuan iətəm təuvır, kəni in otəuahli məraki=pən e nigəm.”

¹⁰ Kəni nımənin nətəmimi kəmotətapuəh o Jon məmə, “?Kəni oiəkotol nak?” ¹¹ Kəni Jon təməni=pən kəm lah məmə, “Okəmə rəham napən keiu, əfən kəti kəm suah kəti u rəhan tikə. Nəmə nəgəm nauəniən tatig, əfən kəti kəm nətəmimi u niglah tikə.”

¹² Nətəmimi nəuvein rəha nosiən məni rəha takis kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni motətapuəh o Jon məmə, “?Kəni oiəkotol nak?” ¹³ Kəni Jon təməni=pən kəm lah məmə, “Sotos əuəuiən məni o nətəmimi tapirəkis inu təhmen əmə mə onəkotos.”

¹⁴ Kəni soldie min nəuvein kəmotətapuəh min, “Kəni itəmah? ?Itəmah o iəkotəhro?” Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Sotoliən nəginıən kəm nətəmimi məmə, ‘Okəmə nəsotəfaıən məni, kəni iəkotol nəhməiən kəm təmah.’ Kəni sotoliən nəginıən kəm nətəmimi məmə, ‘Okəmə nəsotəfaıən məni, kəni iəkotəni=pən kəm nətəmi asoli məmə nəmotol nati kəti tərəh.’ Nikitəmah otəkeikei magiən o nos əhruahruıən nətəouiən rəhatəmah kəni in əmə ko.”

¹⁵ Kəni nətəmi u kəməutəhtahnin Kristo u Uhgın təməni məmə otahli=pa, nikilah təhti mətə Jon in Kristo. ¹⁶ Mətəu Jon təməni=pən kəm lah məmə, “İatol bəptais e təmah e nəhu, mətəu iətəmi kəti tətəuə rəhan nəsanəniən mine nepətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni ağın, iəsəhmenıən məmə iəkuva iəu iol əhruin kəti rəhan o noliən rəhan uək.* Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmah e Narmın Rəha Uhgın mine nigəm. ¹⁷ In tətəhtul maru o neruhıən noliən rəha nətəmimi məmə otəuəri ilah, nətəm kotəuvır mine nətəm kotərah təhmen e iətəm tətəsum. Tətələs fok o nafəl rəkisiən nilosi wit məmə otos nipətın iətəm təuvır. Nətəm kotəuvır

3:3 Uək 13:24 **3:6** Aes 40:3-5 **3:7** Mat 12:34; 23:33 **3:8** Jon 8:33,39 **3:9** Mat 7:19

3:12 Luk 7:29 * **3:16** Nəghatıən əhruahru rəha Jon tətəni məmə, “iəsəhmenıən məmə iəkitis rəkis niləuis e rəhan put.” Uək u, in uək rəha slef. **3:16** Uək 13:25

kotəhmen e nīpəti wit, tatos ilah matuvən lahuənu. Mətəu nətəm kotərah kotəhmen e nīlosi wit, təraki=pən e lah e nīgəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə.”

¹⁸ Kəni Jon təməni pətigəm nəniən təuvir e nəghatiən tepət məmə otiuvi=pa nətəligiən rəha nətəmimi kəhuvən o Uhgīn.

Herot təmləfən Jon e kaləpus

¹⁹ E nian əha, Herot Antipas təmitirəkis Herotias inu pətan rəha pian, kəni in təmol natimnati tepət tərāh. Kəni noliən min əha, Jon təməni əskasik mahi Herot Antipas o noliən tərāh min rəhan. ²⁰ Kəni Herot Antipas təmatig mol min noliən tərāh kəti min tapirəkis, in təmələs Jon muvən mahtipəsīg lan e kaləpus.

Jon təmol bəptais e Iesu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Mətəu nian Jon təməsuvən əhanəhiən e kaləpus, kəni in təmatol bəptais e nətəmimi min, kəni Iesu min təmuva, kəni Jon tol bəptais lan. Kəni nian Iesu təmətəfaki, Uhgīn təmerəh e neai, ²² kəni Narmin Rəha Uhgīn təmsipəri meiuaiu, nīpətin təhmen e mak muva məharəg pəri e Iesu, kəni nəuia Uhgīn təmsipəri e negəu e neai mətəni məmə, “Ik nətik keikei, iəkolkeikei pik ik, kəni nīkik tagiən pik aɡin ohnik.”

Kəha tərāh min rəha Iesu

(Mat 1:1-17)

²³ Nian Iesu təmətuəuin rəhan uək, rəhan nu təhmen=pən e tate.

Nətəmimi nīkilah təhti məmə in nəti Josip.

Kəni Josip in nəti Heli,

²⁴ Heli in nəti Matat,

Matat in nəti Lifai,

Lifai in nəti Melki,

Melki in nəti Janae,

Janae in nəti Josip,

²⁵ Josip in nəti Matatias,

Matatias in nəti Amos,

Amos in nəti Neham,

Neham in nəti Esli,

Esli in nəti Nagae,

²⁶ Nagae in nəti Mahat,

Mahat in nəti Matatias,

Matatias in nəti Semein,

Semein in nəti Josek,

Josek in nəti Jota,

²⁷ Jota in nəti Joanan,

Joanan in nəti Resa,

Resa in nəti Serupapel,

Serupapel in nəti Sealtiel,

Sealtiel in nəti Neri,

²⁸ Neri in nəti Melki,

Melki in nəti Ati,

Ati in nəti Kosam,

Kosam in nəti Elmatam,

Elmatam in nəti Er,

29 Er in nēti Josuə,
 Josuə in nēti Eliesa,
 Eliesa in nēti Jorim,
 Jorim in nēti Matat,
 Matat in nēti Lifai,
 30 Lifai in nēti Simion,
 Simion in nēti Juta,
 Juta in nēti Josip,
 Josip in nēti Jonam,
 Jonam in nēti Eliakim,
 31 Eliakim in nēti Melea,
 Melea in nēti Mena,
 Mena in nēti Matata,
 Matata in nēti Natan,
 Natan in nēti Tefit,
 32 Tefit in nēti Jese,
 Jese in nēti Opet,
 Opet in nēti Poas,
 Poas in nēti Salmon,
 Salmon in nēti Nason,
 33 Nason in nēti Aminatap,
 Aminatap in nēti Atmin,
 Atmin in nēti Ani,
 Ani in nēti Hesron,
 Hesron in nēti Peres,
 Peres in nēti Juta,
 34 Juta in nēti Jekəp,
 Jekəp in nēti Aisək,
 Aisək in nēti Epraham,
 Epraham in nēti Tera,
 Tera in nēti Nahor,
 35 Nahor in nēti Seruk,
 Seruk in nēti Rehu,
 Rehu in nēti Pelek,
 Pelek in nēti Eper,
 Eper in nēti Sela,
 36 Sela in nēti Kaenan,
 Kaenan in nēti Apaksat,
 Apaksat in nēti Sem,
 Sem in nēti Noa,
 Noa in nēti Lamek,
 37 Lamek in nēti Metusela,
 Metusela in nēti Inok,
 Inok in nēti Jaret,
 Jaret in nēti Mahalalel,
 Mahalalel in nēti Kenan,
 38 Kenan in nēti Enos,
 Enos in nēti Set,
 Set in nēti Atəm,
 kəni Atəm in nēti Uhgin.†

3:32 Rut 4:17-22 3:36 Jen 11:10-26
 in təmol Atəm. 3:38 Jen 4:25-26

† 3:38 Kətəni mə Atəm in nēti Uhgin mətəu-inu, Uhgin

4

*Setən təməfən-əfən kəm Iesu**(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)*

¹ Narmin Rəha Uhgın təməriaüəh e nəmiəgəhian rəha Iesu, kəni nian in təmsipən e nəhu Jotən, kəni Narmin Rəha Uhgın təməghati=pən e niki Iesu məmə in otuvən əpəha təpiə-məpiə ikin. ² Kəni e nian fote, Setən təməfən-əfən kəm Iesu. E nian min rəfin əha, in təsauəniən, kəni e naunun nian min əha, nəumis təmus agin in. ³ Kəni Setən təni=pən kəm Iesu məmə, “Okəmə ik Nəti Uhgın, əni=pən kəm kəpiel u məmə otəuhlin mol pıret lan.”

⁴ Kəni Iesu təmuhalpın nəghatıən rəha Setən məmə, “Kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Nətəmini ko kəsotəmiəgəhian e nauəniən əmə.’”

⁵ Kəni Setən təmit Iesu mian əpəha e nitəuət əfəməh kəti, kəni məgəتون uəhai əmə in e nitənimtəni min rəfin, mine e nəuviriən rəhalah, ⁶ kəni in təməni=pən kəm in məmə, “İəu o iəkəfinə e nəhlməmə narməniğian min mine nəpətiən min rəfin, mine nəməmtəhian rəhalah, mətəu-inu natimnati rəfin tətətiğ e nəhlmək, kəni iəkəhrun nəgəhan-pəniən kəm iətəmi-pəh iəkolkeiki məmə iəkəfən kəm in. ⁷ Mətəu nəmə nəkəfəki=pa kəm iəu, kəni natimnati min rəfin u rəham.”

⁸ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Onəkotəfəki əmə kəm rəhatəməh İərməniğ Uhgın, kəni in əmə, onəutol əmə rəhan nətəliğian.’”

⁹ Kəni Setən təmit in mian əpəha Jerusiləm e nəhue nimə əpəha ilis agin e Nimə Rəha Uhgın. Kəni məni=pən kəm in məmə, “Okəmə ik Nəti Uhgın, iuvig-to u ikinu, ¹⁰ mətəu-inu kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘In otahli=pa nagelo min rəhan kəhuva motəsal vivi ohnik, ¹¹ kəni ilah okotos əmə ik ilis e nəhlmilah məmə onəsoriniən nəhlkəm e kəpiel.’”

¹² Kəni Iesu təmuhalpın nəghatıən rəha Setən məmə, “Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min məmə, ‘Onəsotolien nəfən-əfəniən kəm rəhatəməh İərməniğ Uhgın məmə otol nati kəti, məmə nəkoteruh məmə in tətətiğ itəmah min, uə kəpə.’”

¹³ Nian Setən təmol naunun e nəfən-əfəniən rəhan, in təmagim muvən isəu o Iesu mətəhtahnin mə nian təuvir kəti min rəhan otəpanuva min.

*Iesu təmətuəuin rəhan uək əpəha Kaləli**(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

¹⁴ Kəni Iesu təmitəliğ=pən nitəni Kaləli, kəni nəsanəniən rəha Uhgın təməriaüəh e nəmiəgəhian rəhan. Kəni nəghatıən ohni təmitəlau-təlau e lahuənu min tepət e nitəni əha. ¹⁵ Kəni Iesu in təmətəgəتون e nimə rəha nuhapuminian min, kəni nətəmini min rəfin kəməutəni-vivi in.

*Nətəm Nasərit**kəmotəpəh Iesu**(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)*

¹⁶ Kəni Iesu təmuvən Nasərit, ikin əha in təməpət ikin aupən. Kəni e nian rəha Sapət, in təmuvən e nimə rəha nuhapuminian təhmen əmə mə in tatol nian min. Kəni in təməhtul məmə otafin Nauəuə Rəha Uhgın.

¹⁷ Kəni kəməfən nauəuə iətəm kəmaiu-aiu rəha iəni u Aiseə. Kəni in təmuəhru=pən e iətəm Aiseə təmətei tətəni lanəha məmə, ¹⁸ “Narmin Rəha Uhgın tətətiğ lak mətəu-inu təmitəpin iəu məmə iəkəni pətiğəm nəniən təuvir kəm nanrah min. Kəni təmahli=pa iəu məmə iəkuvən məni=pən

kəm nətəmi kəutatig e kaləpus məmә iəkitis ilah, kəni mahli pətigəm ilah, kəni mənī=pən kəm nətəmini min nəhmtilah təpis məmә okoteruh nati. Kəni təmahli=pa iəu məmә iəkuvən mitis niki nətəmini, ¹⁹ kəni mənī pətigəm məmә nian tinuva rəkis məmә lərmənig otəgəṭun rəhan nəuviriən kəni mosmiəgəh nətəmini.”

²⁰ Nian təmafın rəkis nauəuə u, kəni maiu-aiu min məfən nauəuə u kəm iəṭəm tətəluə nauəuə u, kəni mətəharəg məmә otəgəṭun nətəmini. Kəni nəhmti nətəmini rəfin əha imə təməhtul əmə lan. ²¹ Kəni in təmətəghati kəm lah mətəni məmә, “Rəueiu u e nian u nəutətəlig lan e Nauəuə Rəha Ughin, Ughin tinol əpu nəghatiən min əha tinuva matol niphəriənən lan.”

²² Nətəmini rəfin kəmotəni-vivi in, kəni narmilah təmiuvig o nəghatiən təvür min in tətəni, kəni məutəni kəm lah min məmә, “?Nəti Josip u, uə kəpə?”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmә, “Iəkəhrun məmә onəkotəni=pa nəghatiən əuas u kəm iəu u tətəni məmә, “Toktə, ol vivi aru-to niphətim,’ u niphətim məmә, ‘Natimnati min əha u kətəni mə nəmol rəkis ilah əpəha Kapeniəm, təvür məmә nəkuva mol min ilah u ikinu imam ikin.’

²⁴ Pəhriən, iəkəni kəm təmah məmә ko nətəmini kəsotisiaiən iəni kəti iəṭəm tatsipən e lah. ²⁵ E nian rəha Elaijə, nuhuən təməsəfuvian o nu kisil mine məuig sikis, nəumis təman kəni nauəniən tikə. Kəni iəṭəni pəhriən kəm təmah məmә, e nian əha, pətalimis min tepət u ikinu Isrel, ²⁶ mətəu Ughin təməsəhli-pəniən Elaijə məmә otuvən masiru e lah. Kəpə. In təmahli=pən məmә otasiru e pətalimis kəti əpəha Saedon e taun Sarefat, kəni pətan u in pətan Ianihlua kəti. ²⁷ Kəni e nian rəha iəni Elisa, nətəmini tepət kəməutatig Isrel u kəmautos nimisiən u leprosi e niphəti lah, kəni Elisa təməsol vivian kəti mine. Mətəu in təmol vi əmə Neman u iəṭəm Siriə, in iəṭəm Ianihlua kəti.”

²⁸ Kəni e nian nətəmini u e nimə rəha nuhapuminiən kəmotətəu nəghatiən əha niəməha təmol pik ilah. ²⁹ Kəni kəmotəhtul uəhai əmə motaskəlim Iesu, motələs mohiet itaun, məhuvən əpəha e kiəkis e nikali taun məmә kotəraki pətigəm lan. ³⁰ Mətəu Iesu təmalieuək rəkis e lah miet e nəlugin e lah kəni matuvən.

*Iesu təmahli pətigəm
narmin tərəh e iəṭəmini kəti
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kəni Iesu təmeiuaui muvən əpəha Kapeniəm, taun kəti min rəha Kaləli. Kəni e nian rəha Sapət in təmətəgəṭun nətəmini. ³² Kəni nətəmini iəṭəm kəmotətəu rəhan nəghatiən, narmilah təmiuvig pik ohni mətəu-inu rəhan nəghatiən təfigəm, nepətiən tatig lan.

³³ Kəni in əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən, kəni suah kəti əha ikin iəṭəm narmin tərəh kəti tətətig lan. Kəni in təmagət əfəməh məmә, ³⁴ “!Ei, Iesu iəṭəm Nasərit! ?Təhro? ?Nəmuva məmә nəkol nərahian kəm timah? Inəhrun rəkis ik. Ik iəṭəni Asim rəha Ughin!” ³⁵ Mətəu Iesu təmagət əskasik lan məmә, “!Aaah, sagətiən! !Iet magim rəkis e suah u!” Kəni narmin tərəh əha təmol suah u tisipəri morin e niftəni e nəlugilah, əmeiko magim rəkis lan, mətəu təməsərəkinian suah u.

³⁶ Kəni nətəmini rəfin ikin əha narmilah təmiuvig kəni məutəni=pən kəm lah min məmә, “Ei! ?Nəghatiən nak u? Suah u, təmagət əskasik e

narmîn tērah mîn e nēghatīan rēha nepētīan mīne nēsanēnīan, kēni ilah kēmohiet e nētāmimi.”³⁷ Kēni nēnīan rēha Iesu tēmaiu mītēlau e nītēni ēha.

*Iesu tēmasīru
e nētāmimi tēpēt*

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸ Iesu tēmāhtul kēni miet e nīmē rēha nuhapumīnīan muvēn apēha e nīmē rēha Saimon.* E nīan ēha, uhu Saimon tatīmīs matātēpu-ātēpu pik, kēni ilah kēmōtēni=pēn kēm Iesu mēmē oteruh.³⁹ Kēni Iesu tēmāhtul=pēn iūkīr ohni kēni magēt askasik e nīmīsīan, kēni pētan u tēsanēn. Ōmeiko in tēhtul kēni mol nauēnīan nīglah.

⁴⁰ Nīan mītīgar tīniuvīg rākīs, nētāmimi kēmōtos nētāmimi mīn rēfin u nētēm kautohmīs e nīmīsīan pīsīn pīsīn mīn mēhuva o Iesu. Kēni in tēmālēhu=pēn nēhlīmīn e lah kētiāh kētiāh, kēni ilah rēfin kēmōtēsanēn.†
⁴¹ Kēni iārmīs mīn kēmohiet motagīm e nētāmimi tēpēt mēutagēt afēmēh mēmē, “!Ik Nēti Uhgīn!” Mētēu Iesu tēmagēt askasik e lah mahtipēsīg e lah o nēghatīan mētēu-inu ilah kotēhrun mēmē in Krīsto iētēm Uhgīn tēmahlī=pa.

⁴² Kēni kēmēni lauīg lan, Iesu tēmīet ēha ikin ēha muvēn apēha ikin kēti iētēm nētāmimi kohkē ikin. Mētēu nētāmimi kēmōtēsāl lan, kēni nīan kēmōteruh in, ilah kēmēhuva ohni mēutalkut mēmē okōtēnīēhu mēmē in tēsagīmīan mēpēh ilah.⁴³ Mētēu in tēmēni=pēn kēm lah mēmē, “Kēpē. Iēu iākēkeikēi muvēn lahuēnu pīsīn mīn nēuvein, mēni pētīgēm nēnīan tēuvīr rēha Narmēnīgīan Rēha Uhgīn, mētēu-inu Uhgīn tēmahlī=pa iēu mēmē iēkol lanu.”

⁴⁴ Kēni in tēmātuvēn mētan e nītēni Jutīē mētēni pētīgēm nēghatīan rēha Uhgīn e nīmē rēha nuhapumīnīan mīn.

5

Natātēlig mīn iētēm Iesu tēmaupēn mauīn e lah

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

¹ Nīan kēti, Iesu tēmātēhtul e nīkalī nēhu asolī, nērgīn u Lek Kalēli.* Kēni nīmēnīn nētāmimi kēmēhuva mōtēhtul mōtohtēlau lan mēutātētē kēni mēutēhgi ilah mīn mēmē okōtētēu nēghatīan rēha Uhgīn.² Kēni in tēmēh bot keiu rēha nētēm kautos nēmu e nīpēkil mētēu ilah kēutafēl nopīn mīn rēhalah.³ Kēni Iesu tēmuvēn e bot rēha Saimon,† kēni mētapuēh ohni mēmē otiuvi-pah bot tuvēn ihluē nēuvētīn. Nīan Saimon tēmēharēg pētīgēm e bot, kēni Iesu tēmēharēg lan mētēgētun nētāmimi.

⁴ Nīan Iesu tēmēghatī rākīs kēm nētāmimi, kēni mēni=pēn kēm Saimon mēmē, “Saimon, otasūē kotēsū-pah lokammīm, kēni ko mōtērakī e nopīn mōtos nēmu nēuvein.”⁵ Kēni Saimon tēni mēmē, “Iētēmi asolī, iēmōtalkut pik lapīn mētēuarus=pa u, mēsotosīan nēmu kēti mīne. Mētēu ik nīnēni mīn mē okēhuvēn, tēuvīr pēh kēhuvēn mōtērakī mīn e nopīn.”

⁶ Kēni nīan ilah kēmōtol, kēmōtos pik nēmu tēpēt e rēhalah nopīn, kēni nopīn mīn rēhalah kēmōtēri kēni mōtāsīsī e nēmu mīn, kēni nopīn mīn

* **4:38** Nīan mīn nēuvein, kētauīn e Saimon Pītē mēmē, “Saimon,” kēni nīan nēuvein, kētauīn lan mēmē, “Pītē.” † **4:40** Lou kēti rēha nētēm Isrēl tētēni mēmē iētāmimi ko tēsālēsīan iētēm tatīmīs e nīan rēha Sapēt. Mētēu nīan mītīgar tīniuvīg rākīs, kēni Sapēt tīnol naunūn, kēni nētāmimi kotēhrun nēlāsīan nētāmimi. **4:41** Mat 8:29; Mak 3:11-12 **4:44** Mak 1:35-39; Mat 4:23 * **5:1** Nēghatīan Krīs šruahru tēni mēmē, “Lek Kenēsēret” u nērgīn kēti mīn rēha Lek Kalēli. **5:1** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 † **5:3** Inu Saimon Pītē. **5:5** Jon 21:3-8

təsuvəhiən kotəhapu. ⁷ Kəni ilah kəmotauin=pən min e nətəmimi e bot pisin mə kəhuva motasiru e lah. !Kəni ilah kəməhuva motəmki=pən nəmu e bot pəti mil kuəri muəriaueh e nəmu, kəni iuəkir bot mil kuamnim!

⁸ Nian Saimon Pitə təmeruh nati u, kəni təmasiəulin=pən kəm Iesu e nisialən mətəni məmə, “!İərmənig, uvən isəu ohniəu, iəu iəsəhmenian, iəu iol təfagə tərəh!” ⁹ In təməghati lanu mətəu-inu in mine nətəmi min əha e bot mil, kəmotauit pik narmilah təmiuvig o nəmu min u tepət lanəha. ¹⁰ Kəni Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil u katiavi nəmu min ilahal Saimon, ilau min kəmuauit pik narmilau tiuvig o nəmu min u.

Mətəu Iesu təməni=pən kəm Saimon məmə, “Səginian. Ik iətəm rəha niuvian nəmu, mətəu rəueiu əha matuvən, ik onəkiuvi=pa nətəmimi.”

¹¹ Kəni nian ilah kəmotiuvipari rəhalah bot min, kəni motəpəh ərəfin natimnati kəni məhuərisig e Iesu, kəni məhuva rəhan min nətəmimi.

Iesu təmol vivi iətəm tatos nimisian u leprosi

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Nian Iesu təmətaliuək e taun kəti, suah kəti iətəmi təmos nimisian u leprosi† təmalieuək muva. Nimisian u leprosi təmaiu ərəfin e nipətin. Kəni nian in təmeruh Iesu, təmeiuaiu masiəulin=pən nipənəgin e niftəni mətəfən nisialən kəm in, mətasək mətəkeikei kəm in mətəni kəm in məmə, “İərmənig, okəmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol vivian iəu, kəni mafəl rəkis namikmikiən lak.”

¹³ Kəni Iesu təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan məni məmə, “Əuəh. İəkolkeikei. !Əuvir-tə!” Əmeiko rəueiu agin, nimisian u leprosi tikə lan.

¹⁴ Kəni Iesu təməniəhu məmə otəsəni pətigəmiən natimnati min u kəm nətəmimi, mətəu təməni kəm in məmə, “Uvən meruh pris kəti pəh in oteh məmə nipətim tinol lanko, kəni ko ik mol sakrifais kəm Uhgın iətəm Lou rəha Mosis tətəni məmə nəmə suah kəti iətəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmimi okotəhrun məmə ninəuvir pəhriən, kəni rəham namikmikiən tinikə.”

¹⁵ Mətəu nanusian rəha Iesu təmiet muvən ikin min rəfin, kəni nətəmimi tepət kəməhuva məmə okotətəlig e rəhan nəgətunian, kəni məmə in otol vivi nimisian min rəhalah. ¹⁶ Mətəu nian tepət, in tatuvən təpiə-məpiə ikin, in pisin əmə, məmə otətəfaki.

Iesu təmol vi iətəmi nipətin nəuветin təmimis

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Nian kəti, Iesu təmətəgətun əpəha ima e nimə kəti, kəni Farəsi min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah min əpəha ikin kəutəharəg, kəmotəsipən əpəha lahuənu min e nitəni Kaləli, mine nitəni Jutiə, mine taun Jerusiləm. Kəni nəsanəniən rəha İərmənig tətətig o Iesu məmə in otol vi nətəmimi min u kəutohmis. ¹⁸ E nian əha, nətəmimi nəuvein kəmotələs suah kəti məhuva, in tətəpili əmə e nimahan rəhan mətəu-inu nipətin nəuветin təmimis. Kəni ilah kəmotolkeikei məmə okotələs məhuva mətələhu=pən e nəhlki Iesu. ¹⁹ Mətəu ilah kotəruru nuvəniən ima mətəu nətəmimi tepət əha ikin. Kəni kəməhuvən əpəha ilis e nəhue nimə motos rəkis nəhgi nime

5:11 Mat 19:27 † **5:12** E Nauəə Rəha Uhgın, nəghatian u “leprosi” tətəghati e nimisian pisin pisin min e nilositəmi. Nimisian min u tətəra kin nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti təmos nimisian lanəha, in tamikmik e nəhmti Uhgın. Afın Levitikas iətəm tepət 13-14. **5:14** Lev 14:1-32

næuветin, § kәni motәhlman-әhlman e suah u teiuaiu e nimahan rәhan muvәn iuәkir әmә o Iesu.

²⁰ Nian Iesu tәmeruh rәhalah nәhatәtәiәn, kәni tәni mәмә, “Niәli. Rәham nolrahian min, iәu inos rәkis rәkis.”

²¹ Kәni nәgәtun min rәha Lou mine Farәsi min nikilah tәhti mәмә, “? Iәtәmi nak u tәtәghati әuvsan mәмә in Uhgin? Uhgin әmә in tәhrun nos rәkisian noliәn tәrah min rәha nәtәmimi.”

²² Iesu in tinәhrun rәkis rәhalah nәtәligiәn, kәni in tәmәni=pән kәм lah mәмә, “? Tәhro nәutәtәlig lanko? ²³ ? Nikitәmah tәhti mәмә nәghatiәn u timәtig o nәniәn, ‘Iәkos rәkis rәham tәfagә tәrah min,’ uә nәghatiәn u, ‘Әhtul maliuәk’? ²⁴ Kәni rәueiu onәkoteruh mәмә Nәti Iәtәmimi in tatos nepәtiәn o nos rәkisian tәfagә tәrah min u ikinu e nәhue nitәni.” Kәni in tәmәni=pән kәм suah u tәmatimis mәмә, “Әhtul, mos rәham nimahan maliuәk matuvәn imam ikin.” ²⁵ Kәni әmeiko tәsuvәhiәn agin, suah u tәhtul mәlәs rәhan nimahan minәtaliuәk mәtәni-vivi Uhgin matuvәn. ²⁶ Kәni ilah rәfin kәmotauit pik ohni narmilah tәmiuvig, kәni mautәni-vivi nәrgi Uhgin, kәni mәutәrәmrumin kәni mәutәgin næuветin mәutәni mәмә, “Nәman, rәueiu kitah kauteruh nati apispis agin.”

Iesu tәmauin e Lifai

(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷ Uәrisig e natimnati min u, Iesu tәmiet maliuәk matuvәn, kәni in tәmeruh suah kәti iәtәm tatos mәni rәha takis, nәrgin u Lifai, tәtәharәg ikin kәtәtәou=pән takis ikin. Kәni Iesu tәmәni=pән kәм in mәмә, “Va, muәrisig lak muva rәhak iәtәmimi.” ²⁸ Kәni in tәmәpәh natimnati min rәfin rәhan, mәhtul muәrisig e Iesu.

²⁹ Kәni Lifai tәmol nauәniәn asoli kәti rәha Iesu әpәha e rәhan nimә. Kәni nәtәmimi tәpәt nәtәm kautos mәni rәha takis, mine nәtәmi әpnәpin min kәmәhuva mәutәharәg pәti ilah min ilah mәмә okotauәn. ³⁰ Kәni Farәsi min mine nәtәmimi næuvein min u rәhalah nәgәtun min rәha Lou, nikilah tәsagiәniәn kәni mәutәni=pән kәм nәtәmimi rәha Iesu mәмә, “? Tәhro itәmah nәutauәn pәti әmә itәmah nәtәmi kautos mәni rәha takis mine nәtәm nol tәfagә tәrah?”

³¹ Kәni Iesu tәmәni=pән kәм lah mәмә, “Iәtәmimi u in tәsimisiәn, tәsarәriәn e toktә. Mәtәu iәtәm tatimis, in otarәriә e toktә. ³² Iәu iәmәsuvaiaәn mәмә iәkauin e nәtәmimi min u kotәni mәмә kinotәhruahru rәkis. Mәtәu iәmuva mәмә iәkauin e nәtәmimi min u kotәhrun әmә mәмә ilah kautol noliәn tәrah min, mәмә okotәuhlin rәhalah nәtәligiәn.”

Noliәn rәha nәpәhiәn nauәniәn o Uhgin

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kәni ilah kәmotәni=pән kәм Iesu mәмә, “Nәtәmimi rәha Jon Bәptais, nian rәfin kәutәpәh nauәniәn mәutәtuakәм o nәfakiәn kәм Uhgin, kәni nәtәmimi rәha Farәsi min ilah min kautol әmә nati kәtiәh, mәtәu rәham nәtәmimi min kәutauәn әmә katilpin. ?Tәhro?” ³⁴ Kәni Iesu tәmәni=pән kәм lah mәмә, “? Nian itәmah nautol nauәniәn rәha iәtәm tәmol әmә marit, mәtәu okotәni kәм rәhan min mәмә okotәkeikei motәpәh nuniaәn nauәniәn, uә kәpә? !Kәpә! ³⁵ Mәtәu nian tәtuva nәtәmimi okotәlәs rәkis

§ 5:19 E nian әha, kәmol nәhgi nimә næuvein e tael. Kәni nәtәmi min u kәmotos rәkis tael min næuvein mәмә otol nipәg tәhmen e suah u iәtәm in tatimis. 5:20 Aes 43:25; Luk 7:48 5:24 Jon 5:8 5:30 Luk 15:1-2 5:34 Jon 3:29

suah u tæmol æmæ marit motælæs mæhuvæn isæu o ræhan min nætæmimi. Kæni e nian æha, ilah okotæpæh nauænian lan.”*

³⁶ Kæni Iesu tæmæni min næghatien æuhlin kæti tol lanu mæmæ, “Ko suah kæti tæsosien napæn vi ræhan mæhapu næuветin, kæni mæhli=pæn e napæn æmnæmit mæmæ otol pæsig e iætæm tærah. Mætæu tæni mæmæ otol lanæha, kæni otærahin ræhan napæn vi, kæni napæn vi næuветin ko tæsemæhli vivien ilau napæn æuas.

³⁷ “Kæni ko suah kæti tæsosien wain vi miuvi=pæn e pætæl æuas u tæskasik, pætæl u kæmol e nilosi næni.† Næmæ suah kæti tol lanæha, kæni wain vi otahlifu kæni mimæhrehreh, kæni wain taiæh ræfin, kæni pætæl min, otærah.

³⁸ Mætæu wain vi okækeikei kiuvi=pæn e pætæl vi ætmætig. ³⁹ Kæni iætæmi iætæm tæmæmnim rækis wain æuas, ko in tæsolkeikeien mæmæ otæmnim min wain vi, mætæu in otæni mæmæ, “Wain æuas in tæuvir.”

6

*Nætæmimi ræha Iesu kæmæutæhli wit
e nian ræha Sapæt*

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Nian kæti e Sapæt, Iesu mine ræhan min nætæmimi kæmæutaliuæk mæutohapumin e nasumien min ræha wit, nati kæti tæhmen e rais, kæni ræhan min nætæmimi kæutæhli wit næuvein mæutauig rækis nilosin, kæni mautun.

² Mætæu Faræsi min næuvein kæmotagæt mæmæ, “!Ei! Sapæt u ræueiu, kæni noliæn u nautol tæsehmen-pæniæn e Lou. ?Tæhro itæmah nautol lanko?”

³ Mætæu Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “? Itæmah næsotafinien e Nauæuæ Ræha Uhgin, natimnati min æha Kig Tefit tæmol aupæn? Ilah ræhan min nætæmimi næumis tæmus ilah. ⁴ Kæni in tæmuvæn imæ e Nima Tapolin ræha Uhgin, tæmos piret u iætæm pris min kinotæfæn rækis kæm Uhgin. Kæni Lou tætæni mæmæ pris min æmæ kotæhrun nunian, mætæu Tefit in tæmun kæni mæfæn næuvein kæm ræhan min nætæmimi mæmæ okotun.” ⁵ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Iæu, Næti Iætæmimi, iæu iætarmænig e nian ræha Sapæt.”

*Iesu tæmol vi iætæmimi
e nian ræha Sapæt*

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kæni e nian pisin kæti min ræha Sapæt, Iesu tæmuvæn æpæha imæ e nimæ ræha nuhapuminien, mætægætun nætæmimi. Kæni ikin æha, suah kæti æha ikin næhlmin maru tæmimis, ko tæsegaruiæn lan. ⁷ Kæni nægætun min ræha Lou, mine Faræsi min, ilah kætæsal mæmæ okoteruh mæ Iesu otol vi suah u e nian ræha Sapæt, pæh ilah kotæhrun nænian mæ Iesu tæmatgæhli Lou.

⁸ Mætæu Iesu tæmæhrun æmæ nætæligien ræhalah, kæni tæmæni=pæn kæm suah u næhlmin tæmimis mæmæ, “Va, mæhtul aupæn.” Kæni tuvæn mæhtul=pæn æha aupæn. ⁹ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Iækolkeikei mæmæ iæketapuæh nati kæti o tæmah. ?Tæhro? ?E nian ræha Sapæt, noliæn nak in tæhruahru e Lou mæmæ okol, kæhrun noliæn nati tæuvir uæ kæhrun noliæn nati tærah? ?Okosmiægæh iætæmi, uæ okuhamu itæmi?”

* **5:35** “Iætæmimi iætæm tæmol æmæ marit” tægætun=pæn Iesu, kæni “ræhan min nætæmimi” tægætun=pæn nætæmimi min ræha Iesu. † **5:37** E nian æha, kæmol pætæl ræha wain e nilosi næni. Pætæl vi in timætmætig o nahgigien. Mætæu pætæl æuas in tæskasik ko tæsahgigien. Nian næhu krep tuva mol wain lan, kæni nahgin tætalifu pætæl tætasisi. **6:1** Dut 23:25 **6:2** Jon 5:10 **6:3** 1Saml 21:1-6 **6:4** Lev 24:5-9

¹⁰ Kəni Iesu təməsal=pən meruh nətəmimi mütəlau, kəni məni=pən kəm suah u nəhlmin tənimis məmə, “Uahru-to e nəhlmə.” Kəni in təmuahru e nəhlmin, kəni nəhlmin təuvir. ¹¹ Mətəu Fərəsi min mine nəgətun min rəha Lou, nikilah nərah pik agin, kəni məutəghati-əghati kəm lah min məmə okotəhro e suah kəha Iesu.

*Iesu təmauin
e tueləf aposil min rəhan*

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kəni e nian min əha, Iesu təmuvən əpəha ilis e nitəuət məmə otəfaki, kəni mətəfaki lapin mətəuarus tian. ¹³ Kəni tinian, in təmauin e rəhan min nətəmimi məmə okəhuva moteruh in. Kəni in təmitəpin rəkis tueləf, mauin e nərgin lah məmə aposil min. ¹⁴ Nərgi aposil min u tol lanu: Saimon iətəm Iesu təmauin e nərgi vi mə Pitə, mine pian Antiru, mine Jemis mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Toməs, mine Jemis nəti Alfias, mine Saimon u kətauin lan məmə Selot,* ¹⁶ mine Jutəs nəti Jemis, mine Jutəs Iskariot u iətəm təmegəhan e Iesu kəm rəhan min tikimir min.†

*Iesu təməgətun nətəmimi kəni mosmiəgəh
nətəm kautohmis*
(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kəni Iesu mine rəhan aposil min kəmoteuiəu e nitəuət məhuva ikin kəti təməhli ikin, ilah nətəmimi rəhan min tepət, mine nətəmimi əpnəpin min tepət, kəmotəpən nitəni Jutiə, mine Jerusiləm, mine nikalkali nitəhi Taeə mine Saedon. ¹⁸ Ilah kəməhuva məmə okotətəu nəghatiən rəha Iesu, kəni məmə otol vi nimisiən min rəhalah. Kəni in təmol vi nimisiən min rəhalah. Kəni in təmol vi min nətəmimi narmin tərəh min kəmotərəkin ilah. ¹⁹ Kəni nətəmimi nətəm kəməutəhtul təlau-təlau lan, kəmotəlkut məmə okotek mətəu-inu nəsanəniən tatsipən lan matol vi ilah rəfin.

Nagiənən mine nərahien
(Mat 5:1-12)

²⁰ Kəni Iesu təməsal=pən meruh rəhan min nətəmimi, kəni tənə=pən kəm lah məmə,

“İtəmah u nanrah min, nəutatig e nəuviriən pəhriən. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, itəmah nətəmimi rəha Uhgın, kəni in otarmənig e təmah.

²¹ İtəmah nətəm nəumis tatus itəmah rəueiu, nəutatig e nəuviriən pəhriən.

In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, onəkotəni məmə, ‘Əuəh, təhmen.’ İtəmah nətəm nəutasək u rəueiu, nəutatig e nəuviriən pəhriən. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu onəkotaləh.

²² Onəkotəti e nəuviriən pəhriən nian nətəmimi kəutəməki e təmah, kəni kəsegəhaniən e təmah məmə onəkotol nati kətiəh itəmah min ilah, kəni kətəni rah itəmah, kəni kətərəkin nərgi təmah məmə itəmah rəha iərmis min, kəni ilah kautol nolien min əha kəm təmah mətəu-inu iəu Nəti iətəmimi, kəni itəmah rəhak min.

²³ E nian min əha, nəkotəgiən, kəni motəmako e nagiənən mətəu-inu nətəouiən asoli rəhatəmah rəha natimnati min əha tətatig e nəgəu e neai.

* **6:15** Afin-to futnot e Mat 10:4. † **6:16** İətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nəti Səpəti mine Jemis nəti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin məmə Tateas e nauəuə rəha Matiu. **6:21** Sam 126:5-6; Aes 61:3; Nəh 7:16-17 **6:22** Jon 15:19; 16:2; 1Pitə 4:14

Nikitamah otagian mätəu tipilah min kəmotol nolian kətiəh əmə kəm iəni min aupən ikin.

²⁴ Mätəu, kəsi, nərahian asoli otuva o təmah u rəhatəmah nautə tepət rəueiu mätəu-inu, ninotos rəkis nagianian rəfin iətem onəkotos,

²⁵ Kəsi, nərahian asoli otuva o təmah nətəm nautəuən pik məutətəu təuvir lanəha rəueiu mätəu-inu, nəumis otəpanus itəmah.

Kəsi, nahməian asoli otuva o təmah nətəm nəutələh əha rəueiu mätəu-inu, onəpanotasək agin.

²⁶ Kəsi, nərahian asoli otuva o təmah nian nətəmimi min kautləfəri nərgi təmah mätəu-inu, tipilah min kəməutləfəri lanəha nərgi iəni eiua min aupən ikin.”

*Otolkeikei rəhatəmah min tikimər min
(Mat 5:38-48; 7:12)*

²⁷ Kəni təməni min məmə, “Mätəu iətəni kəm təmah nətəm nəutətəlig lak motəhrun məmə, onəkotəkeikei məutolkeikei rəhatəmah tikimər min, kəni məutol təuvir kəm nətəm kəutəməki e təmah, ²⁸ kəni nian nətəmimi kəutaiaəkən e təmah, mätəu itəmah onəkotəni=pən kəm Uhgın məmə otəfən rəhan nəuvirian kəm lah, kəni onəkotəfəki o nətəmimi u kautol tərəh e təmah.

²⁹ “Okəmə suah kəti tem nikapim, əfən min nəven tem. Okəmə suah kəti tos rəham kot, kəni ətəhtul maru min o nəfən minian rəham sot. ³⁰ Kəni əfən min nati nak kəm iətəmimi kəti nəmə teasia lam, kəni iətəmimi kəti təmos rəham nəuvein natimnati, əpəh əmə, məsətapuəhian lan. ³¹ Kəni otol təuvir kəm nətəmimi rəfin e nolian min rəfin iətem nəkotolkeikei məmə nətəmimi okotol kəm təmah.

³² “Nikitamah təsəhtian məmə okləfəri itəmah nəmə itəmah nəutolkeikei əmə nətəmimi min u kotolkeikei əmə itəmah mätəu-inu, nətəmi kotərəh min, ilah min kotolkeikei ilah min. ³³ Nikitamah təsəhtian məmə okləfəri itəmah nəmə itəmah nəutol təuvir əmə kəm nətəmi min u kautol təuvir əmə kəm təmah. Mätəu-inu nətəm kotərəh min kautol min nati kətiəh. ³⁴ Nikitamah təsəhtian məmə okəni-vivi itəmah nəmə nautegehəhan e natimnati kəm nətəmi nəuvein nətəm ilah kotəhrun nalpın-pinəian nitain kəm təmah. Mätəu-inu nətəmimi kotərəh, ilah min kəutegehəhan e natimnati kəm lah min məmə nian kəti kəpanos=pən min nitain.

³⁵ “Mätəu onəkotəkeikei məutolkeikei rəhatəmah min tikimər min, kəni məutol təuvir kəm lah, kəni mautegehəhan=pən e natimnati u kəmosotəmə onəkotəpinian. Okəmə onəutol lanəha, rəhatəmah nətəuian asoli tətətig, kəni nəkəhuva nenəti Uhgın Ilis Agin, mätəu-inu in tatol təuvir kəm nətəm kəutaumis min, kəni matol təuvir min kəm nətəmi u kəsotənian məmə nikilah tagian o natimnati təuvir u in tatol kəm lah. ³⁶ Mätəu onəkotolkeikei nətəmimi təhmen əmə e rəhatəmah Tatə tatolkeikei nətəmimi.”

*Sənian nolian rəha iətəmimi
(Mat 7:1-5,17-27; 12:34-35)*

³⁷ Kəni Iesu təməni məmə, “Onəsənian nolian rəha iətəmimi məmə tərəh, pəh kəsənian rəham nolian məmə tərəh; onəsənian məmə suah kəti otəkeikei mos nalpınian o təfəgə tərəh rəhan, kəni pəh okəsənian məmə ik onəkəkeikei mos nalpınian o təfəgə tərəh kəti rəham; salpınian malu e nolian tərəh rəha iətəmimi u tatol kəm ik, kəni pəh kəsəlpınian kalu e nolian tərəh rəham. ³⁸ Ətuati, məfən kəm nətəmimi, kəni Uhgın otəfinə natimnati tepət tepət kəm ik, təhmen e kətim u təməri kasin-asin kərgin

təri məriaueh kəni mətauvəregın u okəfınə e nəhlməm. Okəmə nəkəfən tepət, okəfınə tepət kəm ik, mətəu nəmə nəkəfən təkəku əmə, okəfınə əmə təkəku kəm ik.”

³⁹ Kəni in təməni nəghatıən əuhlin kəti kəm lah məmə, “İətəmi nəhmtin təpis ko təsitıən iətəmi kəti mın u nəhmtin təpis mın. !Kəsi, okiauvig=pən e nıpəg asoli! ⁴⁰ İətəm kətəgətun, in təsapirəkisiən rəhan iəgətun, mətəu iətəmi u tətətəlig vivi mətitəu=pən iəgətun e nətəligiən mın rəfin, in otuva məhmen e rəhan iəgətun.

⁴¹ “?Təhro nətəni nıpispisi nigı e nəhmti pıam, mətəu nikim təsəhtıən nigı asoli agin e nəhmtəm? ⁴² ?Nəmə nəsəhrunıən nigı asoli e nəhmtəm, kəni onəkəhro mos rəkis nıpispisi nigı e nəhmti pıam? !İtəmah nəfaki eiue mın! Aupən mos rəkis nigı asoli e nəhmtəm, kəni məhrun neruhiən niftəni e nəhmti pıam kəti.”

⁴³ Mətəu İesu təkeikei mətəni məmə, “Ko nigı katun kəti kotəsəuəiən e nigı kəsuniən, təhmen=pən əmə e nigı kəsuniən ko təsəuəiən e nigı katun, ⁴⁴ mətəu kəhrun neruhiən nigı e nəuan. Ko iətəmi təsəhliən nəua nigı katun e nigı akonə, kəni ko iətəmi təsəhliən nəua nigı ətəhiən e nəuaniləuıs arfu. ⁴⁵ İətəmi təuvir, nıkin təriaueh e natimnati təuvir mın, kəni in tatol natimnati təuvir. Kəni iətəm tərəh, nıkin təriaueh əmə e noliən tərəh mın, kəni in tatol əmə noliən tərəh; mətəu-inu e nian in tətəghati, kəni natimnati mın əha e nıkin kautohiet.”

⁴⁶ Kəni İesu təməni məmə, “?Təhro nəutauın lak məmə ‘İərməniğ, İərməniğ,’ mətəu nəsotoliən nati iətəni? ⁴⁷ Pəh iəkəgətun itəmah e noliən rəha suah kəti iətəm təmuva ohniəu, kəni mətəu nəghatıən mın rəhak, kəni matol natimnati mın iətəm iətəni ilah.

⁴⁸ “Kəni in təhmen əmə e iətəmi u təmol rəhan nimə. Təmaupən mel niftəni meıuıaiu muvən mafəl vivi kəpiel əpəha ləhtəni, kəni mol pən rəhan nimə ikin. Nian nuhuən təməfuv maiu mahruəh muva mələs pikin, mətəu təsələuəliən lan, mətəu-inu təmol təskasik. ⁴⁹ Mətəu iətəmi iətəm tətətəu nəghatıən rəhak kəni məsoliən, in təhmen=pən e iətəm təmol pəri rəhan nimə əmə e niftəni. Nian nuhuən təməfuv maiu mahruəh muva mələs pikin nimə, kəni əmeiko təmei morin məhapu-əhapu.”

7

*Nəhatətəiən rəha iətəmi asoli kəti rəha soldia mın
(Mat 8:5-13)*

¹ Nian İesu təməghati rəkis kəm nətəmi, kəni in təmuvən əpəha e taun Kapeniəm. ² Kəni ikin əha, iətəmi asoli kəti rəha soldia mın rəha nətəm Rom tətətig, kəni slef kəti əha ikin rəhan iətəmi in tolkeikei pik, mətəu slef əha tətımis pik, rəhan nəhməiən tepət. ³ Kəni e nian iətəmi asoli əha təmətəu nəniən rəha İesu, kəni in təmahli rəkis nətəmi asoli nəuvein rəha nətəm İsrel məmə okəhuvən mətəni=pən kəm İesu məmə otuvən mol vi rəhan slef. ⁴ Kəni nətəmi asoli mın əha kəməhuva motech İesu, məutətapuəh əskasik ohni məutəni məmə, “İərməniğ, təhruahru əmə məmə nəkasıru e suah kəha, ⁵ mətəu-inu in tolkeikei pik kitah nətəm İsrel, kəni in təmasıru mol nimə rəha nuhapuminıən.”

⁶ Kəni İesu təmitəu=pən ilah. Kəni nian kınəhuva iuəkir o nimə, iətəmi asoli rəha soldia mın təhli=pən rəhan mın nətəmi kəhuvən moteruh İesu məutəni rəhan nəghatıən u məmə, “İərməniğ, suvaiən nəhgim təsikəiən, mətəu-inu iəu iəsəhmeniən məmə nəkuva imak ikin.

⁷ Kəni tol lanu, iəu iəsəhmenian mə iəkuva meh ik. Ik iətəmi asoli kəti, mətəu iəu iətəmi əkəku əmə. Mətəu əghati əmə, kəni rəhak iol əhruin, in otətəu təuvir min. ⁸ Iəkəhrun məmə ik natos narmənighian məmə nimisian otəkeikei mol nəuiam. Iəkəhrun mətəu-inu iəu min, rəhak nətəmi asoli min kəutarmənig lak, kəni iatol nəuialah. Kəni soldia min nəuvein əha ikin nətəm iəu iəutarmənig e lah. Nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Uvən,’ kəni tuvən. Kəni nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Va,’ kəni tuva. Kəni nəmə iəkəni kəm rəhak slef məmə, ‘Ol nati u,’ kəni tol nati əha.”

⁹ Nian Iesu təmətəu nəghatian u, narmin təmiuvig pik o nəghatian rəha suah u. Kəni in təmeirair mənī=pən kəm nəhlin nətəmimi u kəutəhtul uərisig lan məmə, “Iəkəni kəm təmah məmə, suah u səniəmə in iətəm Isrel. Kəni nati əpnəpin nətəm Isrel, mətəu iəsəruhian ilah kəti rəhan nəhatətəian iahgin təhmen=pən lan.” ¹⁰ Kəni e nian iahlirəkis min rəha iətəmi asoli kəmohtəlig=pən imə, kəni moteruh iol əhruin əha tinasənən rəkis.

Iesu təmosmiəgh nati pətalimis kəti

¹¹ Kəni təsuvəhian e natimnati min u, Iesu təmuvən e taun kəti nərgin u Nain, ilah rəhan min nətəmimi mine nimənin nətəmimi tēpət kəutəhuərisig lan. ¹² Kəmol nīpai e kəpiel titəlau e taun əha, kəni nian Iesu təmuva iuəkir o namtiəluə rəha taun, meruh nətəmimi kəutəpən e taun mautələs iətəm təmimis kəti. In iətəm aluə iərman, nati pətalimis kəti in kətiəh əmə. Kəni nimənin nətəmimi tēpət e taun əha kəutəliuək pəti ilah pətalimis əha.

¹³ Mətəu nian Iərmənig təmeh pətalimis əha, nikin tahmə pik ohni, kəni mənī=pən kəm in məmə, “Sasəkian.” ¹⁴ Kəni in təmuvən mek uvləuvlə u kətəlis suah u təmimis lan, kəni kəmotəhtul. Kəni Iesu təmənī=pən məmə, “!Iətəm aluə! !Iətəni kəm ik məmə, əhtul!” ¹⁵ Kəni iətəm təmimis təmosmiəgh kəni məhtul, kəni minətəghati. Kəni Iesu təfən iətəm aluə əha kəm rəhan məmə.

¹⁶ Nətəmimi rəfin kəmotəgin məutərəmrumin, kəni mautəni-vivi Uəgin məmə, “!Iəni asoli kəti tīnuva u rəueiu kəutətig kitah min!” Kəni məutəni min məmə, “!Uəgin təmuva məmə otasiru e rəhan min nətəmimi!” ¹⁷ Kəni nanusian rəha Iesu təmaiu mītəlau ikin min rəfin e nītəni Jutiə kəni e niftəni min rəfin min iuəkir ohni.

Iesu mine Jon Bəptais

(Mat 11:2-19)

¹⁸ Nətəmimi rəha Jon Bəptais kəmotəni=pən kəm in natimnati rəfin iətəm Iesu təmol ilah. Kəni Jon Bəptais təmauin e rəhan keiu iətəmimi mil kiəuva ohni, ¹⁹ kəni tahli rəkis ilau məmə okian mueruh Iərmənig muətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik u iətəm kəmotəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtahnin iətəmimi kəti min məmə otəpanuva min?”

²⁰ Kəni nian suah mil kəmiəuva mueruh Iesu, kəmuəni=pən kəm in məmə, “Jon Bəptais təmahli=pa itimlau iəkiəuva məmə iəkuətapuəh ohnik məmə, “?Təhro? ?Ik u iətəm kəmotəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtahnin iətəmimi kəti min məmə otəpanuva min?” ”

²¹ Kəni e nian əmə əha ilau kəmiəuva mueruh Iesu lan, mətəu Iesu tatol nimisian tēpət kotəuvir. Nəuvein kəutos nimisian pisin pisin min, nəuvein narmin tərəh tətətig e lah. Kəni nətəmimi tēpət nəhmti lah tərəh,

mätəu Iesu təmol vivi ilah. ²² Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “İatəlig mian muəni=pən natimnati min ərəfin u kəm Jon, nati iətəm nəmuətəu kəni mueruh. Nətəmi nəhmtilah təpis kinauteruh nati. Kəni nətəmimi nətəm nəhmkilah tərəh kinotətəu təuvir kəni minəutaliuək. Kəni nətəmimi min u kəmotos nīmisiən leprosi, nilosilah tinəuvir. Kəni nətəmimi min u nīpəgtəlgilah təmalu, rəueiu əha kinautətəu nati. Kəni nətəmimi min u kəmoħmis, kinotəmiəgəh min. Kəni rəueiu, iətəmi kəti tinatəni pətigəm nanusiən təuvir kəm nanrah min. ²³ İətəmimi otatig e nəuviriən pəhriən nəmə in təsəħlmanien e nəhatətəien lak o natimnati min iətəm iəu iatol uə iəsoliən.” *

²⁴ Nian iəhləpis mil rəha Jon ilau kəmiatəlig min, kəni Iesu tinətuəuin mətəgħati e Jon kəm nətəmimi min u kəutəharəg əha ikin, mətəni məmə, “? Aupən, nəməutəhuvən ikin təpiə-məpiə ikin məmə nəkotəh nak? ? Nəməhuvən məmə nəkotafu iətəmi əpnəpən əmə kəti təhmen e nimanuvehli əfəməh iətəm nīmətəgi tətəlifə alifə əpnəpən əmə? Kəpə. ²⁵ ? Kəni təhro itəmah nəmoħiet, məmə nəkotafu iətəmi kəti iətəm tətuvən e napən təuvir nəhmtin tiəkis? Kəpə. Nətəmimi kəutəhuvən e napən təuvir; məutəgiən əmə o rəhalah nautə, ilah kəutətig e nīmə təuvir min təhmen e rəha kig. ²⁶ ? Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkotəruh, iəni kəti, uə? Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə in ilis tapirəkis iəni. ²⁷ Suah u inu Nauəuə Rəha Uħgin təmətəgħati lan. Uħgin təməni məmə, ‘Otəfu-to. İətəhli=pinə iəhləpis iətəm otos rəhak nəgħatiən. In otəupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.’

²⁸ İətəni kəm təmah məmə, nətəmi u kəmotair e niftəni u, kəti təsapirəkisiən suah kəha Jon. Kəni mətəu iətəmi in ləhtəni əgin e Narmənigiən Rəha Uħgin, in ilis tapirəkis Jon.”

²⁹ Nian nətəmi əpnəpən, mine nətəmimi rəha nosiən takis kəmotətəu nəgħatiən rəha Iesu, ilah kəmotəni məmə suaru rəha Uħgin in suaru əhrəuhru. Kəutəni lanəha mətəu-inu Jon təmol bəptais rəkis e lah. ³⁰ Mətəu Fərəsi min mine nəgətun min rəha Lou, ilah kəməsotosiən bəptais rəha Jon, kəni inəha ilah kəmotəpəh suaru rəha Uħgin e nəmiəgħiən rəhalah.

³¹ Kəni Iesu təməgħati min məmə, “? Oiəkəni noliən rəha nətəmimi u rəueiu, məmə təhmen e nak? ? Kəni rəhalah nətəligiən təhro? ³² İlah kotəhmen=pən e kəlkələh min kəutəharəg ikin katol makit ikin məutəhku mətauin e lah min nəuvein məmə, ‘İtimah iəmotəhli nau kəm təmah məmə onəkəutol danis rəha nəgiənien lan, mətəu itəmah nəsotoliən danis. Kəni itimah iəməutasək eiəuə rəha nīmisiən, mətəu nəsotasəkien kitah min itəmah.’

³³ “İatəni lanu mətəu-inu nian Jon Bəptais təmuəvə, mətətuəkəm məsunien nauəniən nian tepət o nəfakiən, məsəmnimiən wain. Kəni itəmah nəutəni məmə, ‘Suah kəha, narmin tərəh kəti tətətig lan.’ ³⁴ Mətəu iəu, Nəti İətəmimi, iəmuəvə mətəuən mətəmnim wain, kəni itəmah nəutəni məmə, ‘İOtəfu-to, suah kəha in iətəmimi rəha nauən pikien mine iətəmimi rəha nəpisiən, kəni mətan pəti ilah nətəmimi rəha nosiən məni rəha takis, mine nətəmimi nətəm nol təfəgə tərəh!’ ³⁵ Mətəu neinatigien rəha Uħgin mine nəlpəkəuiən rəhan in təhrəuhru məmə itimləu Jon iətuol nati in

7:22 Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * **7:23** E nian rəha Iesu, nətəmimi tepət kəutəsəl=pən o Kristo iətəm otəpanuəvə. Mətəu nikilah təhti məmə in otol noliən pisin e noliən rəha Iesu. Nikilah təhti məmə Kristo otos nəsanəniən o nəluəgiən o kəpmən rəha Rom. **7:26** Luk 1:76 **7:27** Mal 3:1 **7:29** Luk 3:12 **7:30** Mat 21:32 **7:34** Luk 15:2

tolkeikei. Kəni nəmiəgəhian rəha nətəmimi u kəutəhatətə lanəha tətəgəṭun məmə inu nīpəhriənən.”

Pətan tərəh kəti təməueiu nəhlki Iesu e səntə

³⁶ Kəni Farəsi kəti, nərgin u Saimon, in təmauin e Iesu məmə otuvən mauən e rəhan nimə. Kəni Iesu təmuvən lahuənu, kəni muvən imə e nimə rəha Farəsi u mətəharəg məmə otəuən.[†]

³⁷ Kəni pətan kəti e taun əha in iol təfagə tərəh, təmətəu məmə Iesu tətəuən əpəha ima Farəsi ikin. Kəni in təmos səntə kəti muva iətam nəhmtin tiəkis. Səntə u e pətəl kəmol e kəpiel iətam nəhmtin tiəkis, kətanī kəmə aləpastə. ³⁸ Kəni in təmuva iuəkīr o Iesu məhtul e nīkalī nəhlkin mətasək, nəhu nəhmtin təhli=pən e nəhlki Iesu mol nəhlkin təpirig. Kəni təmafəl nəhu nəhmtin e nəhlki Iesu e nəuanun, kəni matek nəhlki Iesu e nīkapin mətəfən nisiaian kəm in,[‡] kəni mol=pən səntə e nəhlkin.

³⁹ Kəni Farəsi u təmeh nati u, kəni mənī aru e nīkin məmə, “Nəmə suah u in iəni pəhriən, ko in təhrun əmə noliən rəha pətan əha iətam tatek nəhlkin, məmə in iol təfagə tərəh.”

⁴⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Saimon, iəkolkeikei məmə iəkəni nati kəti kəm ik.”

Kəni Saimon tənī məmə, “Əuəh, iəgəṭun, nati nak?”

⁴¹ Kəni Iesu tənī məmə, “Suah keiu, rəhalau mənī təsəhmenian, kəni iərmənig kəti təməfən mənī nəuvein kəm lau, mə nian kəti kəmənualpīn rəhan mənī. Kəti təmos faif-hanrit tənariəs, kəni kəti tos fifti tənariəs.[§]

⁴² Nian ilau kinuəruru nalpīnīən, kəni iərmənig təməni məmə, ‘uəpəh əmə nalpīnīən mənī u nəmuos.’ ?Kəni suah mīl u in pəhruvən lan otolkeikei pīk iərmənig?”

⁴³ Kəni Saimon in tənī məmə, “Nīkik təhti məmə iətam u in təmos mənī tepət, iərmənig in nīkin təməpət ohni, in otolkeikei pīk iərmənig.” Kəni Iesu təməni məmə, “Nəməni pəhriən.”

⁴⁴ Kəni Iesu təmeirair meruh pətan u, kəni mənī=pən kəm Saimon məmə, “?Saimon, nəmeh pətan u, uə kəpə? Nian iəmuva imam ikin, ik nəsəfaian nəhu kəti o nəueiuiən nəhlkək, mətəu pətan u, in təməueiu nəhlkək e nəhu nəhmtin mafəl e nəuanun. ⁴⁵ Nian iəmuva, kəni Saimon, ik nəməsolian nəmtətian kəti məmə nəkolkeikei iəu. Mətəu pətan u, tatek əmə nəhlkək e nīkapin lanko, kəni noliən rəhan tətəgəṭun məmə in tolkeikei iəu. ⁴⁶ Saimon, ik nəməsəueiuiən rəhk-kapə e kaliku nəuəvetin, mətəu pətan u, in təməueiu nəhlkək e səntə iətam nati kəti nəhmtin tiəkis. ⁴⁷ Kəni tol lanu iətanī kəm ik məmə, inafəl rəkis rəhan təfagə tərəh mīn u tepət pīk, kəni tol lanu, noliən mīn əha iətam təmol, tətəgəṭun məmə tolkeikei pīk iəu. Mətəu nian iətos rəkis təfagə tərəh rəha iətəmimi nəuan nəuəvetin əmə, kəni kəsi, rəhan nolkeikeian in natiəkəku ohniəu.”

⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Rəham təfagə tərəh mīn, iəu inafəl rəkis.”

[†] 7:36 Nian mīn nəuvein, nətəm Isrel kəutohtəu=pən noliən rəha nətəm Kris mīne nətəm Rom nian kəutaən. Mətəu tepīl rəhalah in ləhtənī agin, kəni nətəmimi kəutəməhli e nīkalī lah motol nəhlmilah tətəu pəri kəugə lah, kəni nəhlmi lah maru tatos nəuənian mautun. Kəni mautuahru əmə e nəhlkilah kateruh əmə. Inu Iesu təmol lanu nian pətan əha təmuva məueiu nəhlkin. Eruh narmin e Mat 26. **7:37** Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 [‡] **7:38** Nəghatīən Kris əhruahru tətənī məmə, pətan əha təmek nəhlki Iesu e nəhlin, kəni inu nəmtətian rəha nisiaian, kəni nīkin tagian o natimnati iətam Iesu təmol kəm in. **§ 7:41** “Tənariəs,” inu mənī rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, faif-hanrit (500) tənariəs təhmen e faif-hanrit-tausin vatu (500,000 vatu), kəni fifti (50) tənariəs təhmen e fifti-tausin vatu (50,000 vatu).

⁴⁹ Kəni nətəmini nəuvein min iətəm kəməutauən ilah min, kəutəni kəm lah min məmə, “?İtəmini naku təni məmə tatos rəkis təfagə tərəh rəha iətəmini?”

⁵⁰ Mətəu İesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Uhgin tinosmiəgəh ik mətəu-inu nəməhatətə lak. Kəni uvən, pəh nəməlinuian rəha Uhgin tətətig ohnik.”

8

Nipətan min u kəmautasiru e İesu

¹ Uərisig e natimnati min əha, İesu in tətəliuək matuvən e taun min nəuvein mine lahuənu min nəuvein. In mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin kəni mətanus pətigəm nanusiən təuvir rəha Narmənigian Rəha Uhgin. Kəni e nian əha, tueləf aposil min rəhan kəməutohtəu=pən. ² Kəni nipətan nəuvein min kəmautuərisig e İesu, inu aupən ilah kəmautohmis, uə kəmautos narmin tərəh min e lah, mətəu İesu in təməhgi pətigəm narmin tərəh min kəni mol vi rəhalah nimisiən. Nərgi nipətan min u Meri u katəni məmə Maktələ u İesu təməhgi pətigəm narmin tərəh səpin lan; ³ mine Joana pətauəhli rəha Jusa iətəm in tepət e nətəmini nətəm kəutol uək e nimə rəha kig Herot Antipas; mine Susana; mine nipətan tepət min. Nipətan min u kəutəfən rəhalah məni o nosiən nəhmti natimnati o nasiruiən e İesu mine rəhan tueləf nətəmini min.

Nəghatiən əuhlin e niftəni

(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Nətəmini min tepət kəmotəpən e taun min tepət məhuva o İesu. Nian kəməhuva məutəhtul titələu lan, kəni təməni nəghatiən əuhlin u kəm lah, ⁵ “Suah kəti, rəha nərfəiən nikiti wit, təmuvən mətearəgrəg e nikiti wit əpəha e nasumian. Kəni nəuvein timəarəgrəg e suaru, mətəu nətəmini kəməhuva motaliuk lan, kəni mənig min kəməhuva motun rəkis ilah. ⁶ Kəni nikitin nəuvein kohməarəgrəg=pən e niftəni nəuan nəuvin iətəm kəpiəl əha ləhtəni lan. Nian koteviə, kəni motaukei mətəu-inu nəhu tikə ləhtəni ikin. ⁷ Kəni nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min koteviə mətəu niləuis tətətu-atu ilah kəni kohmis. ⁸ Mətəu nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niftəni təuvir kəni moteviə kəni mətəuə e nəua lah tepət pik təhmen=pən e uan-hanrit.”

Nian İesu təməni rəkis nəghatiən u, kəni məghati, məni kəm lah məmə, “İtəməh rəfin matəlgitəməh tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

⁹ Kəni nətəmini rəha İesu kəmotətapuəh ohni məmə, “Əni=pa nipəti nəghatiən u kəm timah.” ¹⁰ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “İtəməh, Uhgin tinerəh rəkis e rəhatəməh suaru məmə itəməh onəkotəhrun nəghatiən rəha Narmənigian Rəha Uhgin iətəm tətəhluaig. Mətəu nətəmini min nəuvein, ilah kəutos əmə e nəghatiən əuhlin min, məmə ilah okoteh, mətəu kotəruru, kəni ilah okəutətəu, mətəu ko kəsotəhrunian.”

¹¹ Kəni İesu in təməni məmə, “Nipəti nəghatiən u tol lanu. Nikiti wit tətəgətuən=pən nəghatiən rəha Uhgin. ¹² Nikiti wit iətəm təməmei e suaru tətəgətuən=pən nətəmini min u kəutətəu nəghatiən rəha Uhgin, mətəu Setan tatos rəkis nəghatiən rəha Uhgin e rəhalah nətəligiən məmə okəsotosiən nipəhrinian lan, mə Uhgin otəsosmiəgəhian ilah.

13 “Nikiti wit min u kəmotəmei=pən niftəni u təkəku kəpiel əha ləhtəni, kəutəgətu=pən nətəmi u kəutətəu nəghatən rəha Ughin, nikilah tətəgiən ohni. Mətəu nokilah tətəuəiəni isəu, ilah kəutəhatətə e nian əkuəkir əmə. Mətəu nian nəfeifeiən tuva, uə nərahien tuva e nəmiəgəhiən rəhalah, kəni ilah kotəmei e rəhalah nəhatətəiən.

14 “Kəni nikiti wit min u kəmotəmei=pən e niki niləuis, kəutəgətu=pən nətəmi u kəmotətəu nəghatən rəha Ughin, mətəu natimnati tətə tətətu-atu=pən e nəmiəgəhiən rəhalah, mətəu ilah kəutətəlig pik e natimnati rəha nəmiəgəhiən rəhalah, uə ilah kotolkeikei nautə tətə, uə ilah kotolkeikei məmə okotətəu təuvir e rəhalah nəmiəgəhiən. Kəni nəmiəgəhiən rəhalah tətəuəiən e nati təuvir kəti e nəghatən rəha Ughin.

15 “Mətəu nikiti wit min u kəmotəmei e niftəni təuvir, kəutəgətu=pən nətəmi u kəmotətəu nəghatən rəha Ughin, kəni nikilah təhruahru kəni məuvir, kəni ilah kəmotaskəlim nəghatən rəha Ughin tiəkis e nikilah. Kəni ilah kotəuə e nəmiəgəhiən təuvir.”

Otaharu pəri lait e tepil

(Mak 4:21-25)

16 Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Pəh tətəsiəpən e lait kəni masəpəpim lan e bəkit, uə təharu=pən e nipəg pet? !Kəpə! Kəsoliən lanəha. Nian nəkotasiə e lait, kəni motaharu pəri e tepil məmə nətəmi okoteruh nati lan. 17 Kəni tol min lanəha, nəmə suah kəti tətəhluaig e nati kəti, mətəu Ughin in otol əpu in, kəni nəmə suah kəti tatos oneuən nəghatən kəti, mətəu Ughin in otəni əpu. 18 Nəghatən u nəutətəu, otətəlig vivi lan. Iətəmi u in tinəhrun rəkis nipəti nəghatən rəhak, in təhrun nosiən tətə təhmin. Mətəu iətəmi u tətəhrunien, in otəmkarəpən e nati iətəmin niki tətəhti məmə tatos.”

Mamə rəha Iesu mine pian min

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Kəni e nian əha, məmə rəha Iesu mine pian min kəməhuva məmə okoteh, mətəu ko kəsəhuvənien iuəkir moteh mətəu nətəmi tətə kəutətəlig lan. 20 Kəni nətəmi kəmotəni=pən kəm in məmə, “Məmə rəham mine pian min ilah əpəha ihluə kəutəhtul, ilah kotolkeikei məmə okoteruh ik.”

21 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nətəmi rəfin u nətəmi kəutətəu nəghatən rəha Ughin kəni məutohtəu=pən, ilah u rəhak nətəmi min, ilah rəhak min məmə min mine piak min.”

Iesu təməniahu nīmətagi asoli e nəhu Lek Kaləli

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nian kəti Iesu mine rəhan min nətəmi kəməhuvən e bot kəti, kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Pəh kəhuvən e nikali lek e nitəni=pən.” Kəni kəmotiuvu nivən mohiet. 23 Nian bot tinətəi, kəni Iesu təmuven mətapili. Kəni nīmətagi asoli kəti tətəuəiəni=pən e nəhu əha, kəni nəhu tinatuvən e nipəgnəua bot, kəni iuəkir əmə bot tamnim. 24 Kəni kəmotəghi-pəri Iesu kəni motəni, “!Ei, Iətəmi asoli! !Ei, Iətəmi asoli! Air-tə, okohmis rəuei!”

Kəni Iesu təmair magət məniahu nīmətagi mine peau-peau asoli min. Kəni nīmətagi təmohrahli nəhlmin, kəni təməmalinu. 25 Kəni Iesu təməni kəm lah məmə, “Təhro? ?Rəhatəmah iə nəhatətəiən?”

Mətəu ilah kinotəgin, kəni narmiləh təmiuvig mın, kəni minautəni=pən kəm lah mın məmə, “!Ei! ?İətəmimi nak u? Nati əpnəpın nımətəgi mine nəhu, mətəu kətuətəlig e rəhan nəghatən matuol.”

*Iesu təməhgi pətigəm
narmin tərəh e suah kəti
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Kəni ilah kəməhuva mohietigəm=pa ima nətəm Kerasa ikin, inəha e nitəni=pən e nəhu u, kəni məhuvəri. ²⁷ Nian Iesu təmuvəri, kəni əmeiko iətəmimi kəti əha ikin təmuva meh. Suah u, narmin tərəh mın kəutatig lan, kəni in əupən in təsuvənən e napən, kəni in təsapilən imə, mətəu in tətətig əmə əha e nıpəg kəpiel mın, ikin katitənim nətəmimi ikin. ²⁸⁻²⁹ Aupən ikin, nian tepət, narmin tərəh əha tatol in tətəlməli pik, kəni nətəmimi kəutəlis nəhlkin mine nəhlmin e sen məmə otaskəlim tiəkis mauteh məmə otəsərəkiniən natimnati. Mətəu nian rəfin təteatuv-eatuv sen mın əha, kəni narmin tərəh tətəkeikei kəm in məmə otiet magim muvən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin.

Mətəu nian iəlməli u təməh Iesu, təmearəg əfəməh, muva morin=pən e nəhlki Iesu, kəni mətəgət məmə, “!Iesu, Nəti Uhgın İlis Agin! ?Nəmə nəkəhro lak? !Əui, iətətapuəh ohnik məmə onəsoliən nalpinian asoli kəti kəm iəu!” Narmin tərəh u təməni lanu mətəu-inu Iesu təməni rəkis məmə in otiet magim e suah u.

³⁰ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmə, “?Nərgəm pəh?” Kəni in təməni məmə, “Nimənin Tepət.” Təməni lanəha mətəu-inu narmin tərəh mın tepət kəməutatig lan. ³¹ Kəni narmin tərəh mın kəmotətapuəh askasik o Iesu məmə, “Onəsahli-pənən itimah e nıpəg iətəm naunun tikə tapinəpu ikin, u imə nalpinian.”

³² Kəni ikin əha e nikəli nitəuət, pikəh mın tepət kəutəuən məutan əha ikin. Kəni narmin tərəh mın kəməutasək=pən məutəni=pən kəm Iesu məmə, “Əui, egəhan e timəh iəkəhuvən e pikəh mın əha.” Kəni Iesu təməgəhan e lah kəhuvən. ³³ Kəni narmin tərəh mın u kəmhiet e suah u məhuvən e pikəh mın, kəni pikəh mın ilah rəfin kəmotaiu məuteiuiəu e nıpatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motəmnim.

³⁴ Nian nətəmimi nətəm kəutaugin pikəh mın kəmotəh nati u, kohiet motəgim məhuvən məutəni pətigəm nanusiən rəha natimnati mın u e taun rəhalah mine ikin mın rəfin titəlau-təlau. ³⁵ Kəni nətəmimi kəmhiet e taun məhuvən məmə okoteruh natimnati mın əha. Kəni kəməhuva moteruh Iesu, kəni mətəh mın suah u narmin tərəh mın kəmhiet rəkis lan, in tətəharəg e nəhlki Iesu kəni nəpəh nalməliən, kəni minəfən rəkis rəhan napən. Kəni nətəm e taun u kəmotəgin.

³⁶ Kəni nətəmimi u kəmotəh əhrəhru nati u e nəhmtiləh, ilah kəmotənuş tatuvən kəm nətəmimi nəuvein mın məutəni pətigəm məmə Iesu təməhrol lanu mol vivi suah kəha, u əupən narmin tərəh mın kəməutatig lan. ³⁷ Kəni nətəmimi rəfin u kəutatig iuəkir o Kerasa, kəmotəni=pən kəm Iesu məmə otiet əha imalah ikin mətəu-inu ilah kinəutəgin pik. Kəni əmeiko in təmuvən e bot məmə okotasuə məhuvən nəve nəhu=pən.

³⁸ Mətəu suah u narmin tərəh mın kəmhiet lan, in təmətapuəh o Iesu məmə, “!Pale, pəh iəkuvnə kitah!” Mətəu Iesu tənə=pən kəm in məmə, ³⁹ “İtəlig muvən imam ikin, muvən mənə pətigəm natimnati mın u Uhgın təmol kəm ik.” Kəni suah u təmuvən ikin rəfin e taun u iman ikin təməni pətigəm natimnati mın iətəm Iesu təmol kəm in.

Pətaušli kəti iətəm tatimis mine pətan kəti iətəm təmimis

(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Nian Iesu təmitəlig=pa mən e nətəni=pa e nəhu u, nətəmini nəkilah təmagiən məmə koteruh mən Iesu, mətəu-inu ilah kəməutəhtənnin. ⁴¹ Kəni iətəmi kəti təmuva meh, nərgin u Jaerəs, suah u in iətəmi asoli kəti rəha nımə rəha nuhapuminian. Təmuva meiuaiu misin nəulin e nisaiən, mətəkeikei e nətapuəhiən kəm Iesu məmə in otuvən əpəha iman ikin, ⁴² mətəu-inu nətən pətəkəku tatimis pik rəhan nəhməiən tepət, kəni təsuvəhiən rəueiu timis. In nəuan kətiəh əmə, rəhan nu tueləf.

Kəni Iesu təmalieuək matuvən o pətəkəku əha, kəni nımənin nətəmini tepət kəmətəhtul təlau lan məutatətə əmə e lah mən. ⁴³ Kəni pətan kəti təmuva o Iesu iətəm tatos nımisiən rəhalah nıpətan nian rəfin əmə minos nu tueləf, kəni in təmuvən o nətəmini tepət iətəm kəutol mərsin, mətəu ko kəti təsol viən. ⁴⁴ Kəni pətan əha in təmsipən e nəmtəh Iesu ikin, kəni meapən mek nıfıfı napən rəha Iesu, kəni əmeiko rəueiu aɡin mən, rəhan nımisiən təmol naunun. ⁴⁵ Kəni Iesu təni məmə, “?Ei, pəh təmek iəu?”

Mətəu nətəmini kotəni məmə, “Kəti təsekian ik,” kəni Pitə təni məmə, “! İətəmi asoli, nətəmini tepət kəutələs pikin ik.”

⁴⁶ Mətəu Iesu təni məmə, “Kəpə. İəkəhrun məmə iətəmi kəti təmek iəu mətəu-inu iəmətəu nəsanəniən təmiet lak.”

⁴⁷ Kəni nian pətan əha tinəhrun məmə ko təsəhləuagien, in təmuva mətərmrumin pik kəni misin nəulin mətəfən nisaiən kəm Iesu. Kəni e nəhmti nətəmini rəfin, təni pətigəm kəm Iesu məmə təmek in o nak, kəni mətəni pətigəm mən məmə nian təmek in, kəni rəueiu aɡin mən, rəhan nımisiən təmol naunun. ⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, e rəham nəhatətəiən lak, ninuva minəuvir. Kəni atuvən, pəh nəməlinuiən rəha Uɡin tətatig ohnik.” ⁴⁹ Nian Iesu təmətəghati əhanəh, kəni iətəmi kəti təmsipən ima Jaerəs ikin tiet=pa, kəni məni kəm Jaerəs məmə, “Nətim pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəɡətun nəhɡin təsikəiən məmə tuva.”

⁵⁰ Mətəu nian Iesu təmətəu nəghatien əha, in təməni=pən kəm Jaerəs məmə, “Səɡinien. Əhatətə əmə lak, kəni pətəkəku rəham, in otəmiəɡəh mən.” ⁵¹ Nian Iesu təmuvən mietigəm=pən lahuənu ima suah kəha, kəni mit rəkis əmə Pitə mine Jon, mine Jemis, mine məmə mine tatə rəha pətəkəku u iətəm təmimis, məmə ilah əmə okəhuvən imə. ⁵² Nətəmini rəfin kəutasək əfəməh məutəuin e pətəkəku əha, mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Sotasəkiən. Pətəkəku u in təsimisiən. In tətapili əmə.”

⁵³ Kəni ilah kəmətaləh əuvsan lan mətəu-inu ilah kotəhrun məmə pətəkəku əha tinimis rəkis. ⁵⁴ Mətəu Iesu təmuvən imə, kəni meapən mos nəhlmi pətəkəku u kəni mauin lan məmə, “Pətəkəku, əhtul.” ⁵⁵ Kəni əmeiko pətəkəku əha təməmiəɡəh mən məhtul. Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Otəfən nati kəti tun.” ⁵⁶ Kəni rəhan məmə mine tatə, nərmiləu təmiuvig pik, mətəu Iesu təni=pən kəm lau məmə, “Onəsəni pətigəmiən natimnati mən u kəm iətəmini kəti.”

9

*Iesu təmahli pətigəm
rəhan nətəmi tueləf*

məmə okotəni pətigəm
Narməniğin Rəha Uhgın

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kəni İesu təmoriarun rəhan min tueləf nətəmini, kəni məfən nəsanəniən kəm lah kəni mətegəhan=pən e rəhan nepətiən kəm lah məmə ilah kotəhrun nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min, kəni mə ilah okotol vivi nimisiən min. ² Kəni İesu təmahli pətigəm ilah məmə okotəni pətigəm Narməniğin Rəha Uhgın, kəni məmə okotol vivi nətəmini iətəm kəutohmis.

³ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Nian onəkəhuvən, məsotosiən natimnati nəuvein rəha naliuəkien rəhatəmah, natimnati iətəm təhmen e kasikin, uə kətim, uə nauəniən, uə məni, kəni məsotosiən napən keiu.

⁴ Kəni nian itəmah nəkəhuvən e lahuənu kəti mətatig e nimə kəti, nimə u inu onəkotatig əmə lan mətəuarus nian itəmah onəkohiet lan. ⁵ Kəni ikin pəhruvən onəkəhuvən ikin, nəmə nətəmini nikilah təsəginian məmə nəkəhuva motatig itəmah milah, kəni onəkotohrapispis rəkis niməulul e nəhlki təmah kəni mohiet. Inu nəmtətiən kəti tətəgətun məmə nəkotəpəh ilah, kəni niki Uhgın tərəh o lah.”

⁶ Kəni ilah kəmhiet motəliuək məutəhuvən lahuənu min məutanus pətigəm nanusiən təvür, kəni ikin min rəfin kəutəhuvən ikin, məutəfaki kəm nətəmini tepət, kəni kotəmiəgəh.

⁷ Kəni Kig Herot Antipas u in iərməniğ e nitəni Kaləli, in təmətəu nanusiən rəha natimnati min u iətəm İesu tatol ilah. In təmətəlig lan müvən, mətəu tinəruru əfəməh mətəu-inu nətəmini nəuvein kəutəni məmə Jon Bəptais tinəmiəgəh min, ⁸ kəni nətəmini nəuvein min kəutəni məmə Elaijə tinuva min, kəni nətəmini nəuvein kəutəni məmə in iəni kəti rəha Uhgın aupən ikin iətəm təməmiəgəh min. ⁹ Kəni Herot Antipas təməni məmə, “Jon u, iəu iəməuəhtuv rəkis rəhn-kapə. ?Mətəu iətəmi pəh u iətəu rəhan nanusiən?” Kəni in mətəsal e İesu məmə oteruh.

İesu təmaugin
nətəmini faif-tausin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kəni aposil min rəha İesu kəmohtəlig=pa min ohni, kəni motəni=pən kəm in natimnati rəfin iətəm kəmotol. Kəni in təmit ilah mohiet rəkis e nətəmini, məhuvən əpəha taun pisin kəti min, nərgin u Petsaitə. ¹¹ Mətəu nian nətəmini kəmotəu nanusiən məmə İesu tinuva, kəni kəməhuva məutəhuərisig e lah. Kəni İesu nikin təmagiən əmə nian təmeruh ilah, kəni in təməgətun ilah e Narməniğin Rəha Uhgın, kəni mətol vivi nətəmi kəutohmis kəutəmiəgəh min.

¹² Kəni ləhnaiuv iuəkir tapinəpu, nətəmi tueləf rəha İesu kəməhuva ohni məutəni məmə, “Tərməniğ. Ahli=pən nətəmini rəfin kəutəhuvən əpəha lahuənu min məmə okotəsal ikin kəti o napiliən kəni mətəsal e nauəniən kəti kotun mətəu-inu, ikinu nətəmini kəhkə ikin, in liminan.”

¹³ Mətəu İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə, itəmah əmə. Onəkotaugin nətəmini min əha.” Mətəu ilah kəmotəni məmə, “İtimah iəutos əmə pıret faif mine nəmu keiu. ?Təhro? ?Nəkolkeikei məmə iəkəhuvən motos nəhmti nauəniən kəti min nig nimənin nətəmini min rəfin əha?” ¹⁴ Kəmotəghati lanəha mətəu nətəmini tepət pik u kəməhuva ikin əha, nəmə kafın nəman əmə, kəni ilah rəfin faif-tausin.

Mätəu Iesu təni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Əhuvən motəuəri ilah fifti fifti motəni məmə okotəharəg.” ¹⁵ Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəuəri ilah min lanəha, kəni nətəmimi rəfin kəmotəharəg.

¹⁶ Kəni Iesu təmos pıret əha faif mine nəmu u keiu, məsal-pəri əpəha e neai, kəni məfaki=pən lan, kəni məmkəris məfən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotəfən kəm nətəmimi. ¹⁷ Kəni nətəmimi rəfin kəmotəuən məhuvən nərfilah tasisi. Kəni kotəpəh nıpıspısı nauənıən, kəni nətəmimi rəha Iesu kəmotəipei=pən e kətim asoli ilah tueləf kotəri vivi.

*Pitə təməni məmə
Iesu in Kristo
(Mat 16:13-20; Mak 8:27-9:1)*

¹⁸ Kəni nian kəti, Iesu mine rəhan min əmə nətəmimi kəutatig, kəni Iesu tətəfaki kəm Uhgın. Kəni in tətətapuəh e lah məmə, “?Nətəmimi kəutəni iəu məmə iəu pəh?” ¹⁹ Mätəu kotəni məmə, “Nəuvein kəutəni məmə ik Jon Bəptais. Kəni nəuvein kəutəni məmə ik iəni Elaijə. Kəni nəuvein kəutəni məmə ik iəni kəti rəha Uhgın u aupən ikin iətəm tınəmiəgəh min.” ²⁰ Kəni Iesu tətətapuəh e lah məmə, “?Mätəu itəmah nəkotəni məmə iəu pəh?” Kəni Pitə təni məmə, “Ik Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.”

²¹ Mätəu Iesu təmənıəhu əskasik ilah məmə okəsotənıən nəghatıən min əha kəm nətəmimi. ²² Kəni in tətətig məni min kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Nati kəti otəkeikei muva mol nıpəhrıənıən lan, məmə iəu, Nəti İətəmimi, oiəkətəu nəhməıən e natımnati tepət. Kəni nətəmi asoli u nəhlin rəha İsrel, mine pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah okotəməki lak, kəni motuhamu iəu, kəni iəkımis. Mätəu nian tatol kısıl lan, Uhgın otol iəkəmiəgəh min e nımisıən.”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “İətəmi u tolkeikei məmə otuva muərisig lak, in otəkeikei məpəh natımnati min nıkin tolkeikei, kəni mələs rəhan nıgi kəməluau muərisig lak, ²⁴ mətəu-inu nəmə iətəmimi tolkeikei məmə otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhıən e nıftəni u, in otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhıən itulın. Mätəu iətəmimi u otımis o nərgək, kəni in otos nəmiəgəhıən itulın. ²⁵ ?Nəmə suah kəti otos rəfin natımnati rəha nıftəni u, kəni mımıs ohni, in otos nati təuvır nak? ²⁶ Okəmə nəkəulis o nənıən nərgək mine rəhak nəghatıən, kəni Nəti İətəmimi in min otəulis min ohnik e nian in otuva e nəpətıən əhagəhag mine nəsanənıən rəhan, mine e nəpətıən əhagəhag mine nəsanənıən rəha Tatə rəhan mine nagelo min asim. ²⁷ Mätəu iətəni nıpəhrıənıən kəm təmah məmə, itəmah nəuvein u nəutəhtul u ikinu, onəkoteruh Narmənıgıən Rəha Uhgın uərisig nəpanohmıs.”

*Iesu mine Mosis mine Elaijə
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)*

²⁸ Nian Iesu təməghati rəkis, iuəkır o nəfakıən kətiəh, kəni Iesu təmit Pitə, mine Jon, mine Jemis kəməhuvən əpəha ilis e nıtəuət məmə in otəfaki. ²⁹ Kəni nian in tətəfaki, kəni rəhn-kapə təməuhlin muva mol pısin, kəni napən rəhan təmuva məruən matoraip-oraip. ³⁰ Kəni əmeiko Mosis mine Elaijə kəmiaiet=pa muəhtul məhləghati ilahal Iesu, ³¹ Kəni nəhagəhagıən asoli kəti təmasıə mıtəlau e lau, ilahal kəməhləghati e nımisıən rəha Iesu

əpəha Jerusiləm iətəm otol nəghatien rəha iəni min rəha Uhgın mə tuva mol nıpəhrıenian lan.*

³² Mətəu Pitə mine suah mil, napiliən tinos rəkis ilahal, kəni kəmhlapılı nəuветin. Mətəu nian kəmhlaır, mihlafu nəhagəhagian asoli titəlau e Iesu, kəni kəmhleruh Mosis mine Elaijə kətuəhtul ilahal Iesu. ³³ Kəni nian suah mil kinətuagim rəkis e Iesu, kəni Pitə təməni=pən kəm Iesu məmə, “Tərməniğ, təuvir məmə itimahal iəkluva məhlatig u ikinu. Pəh iəklol nımauvlulvı kisił, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.” Mətəu in təmətəghati əpnəpin əmə, məsəhrunian məmə nəghatien nak u in tətəni. ³⁴ Mətəu nian təmətəghati əhanəh, kəni nəpuə kəti təmuva məuveg ilahal, nian kəmhleruh nəpuə təməuveg ilahal, kəni kəmhləgin pik. ³⁵ Kəni ilahal kəhlətəu nəuia suah kəti təmsipən e nəpuə, mətəni məmə, “Inu nətik iətəm iəu iəmitəpin. !Əhlətəlig vivi lan!”

³⁶ Nian kinotətəu rəkis nəuia Uhgın təməghati, kəni Pitə mine Jon mine Jemis kəmleruh pisin əmə Iesu. Kəni e nian min əha, kəsłəniən natimnati min əha kəm suah kəti min, kəməsləniən natimnati min u iətəm kəmhleruh.

*Iesu təmahlı pətigəm
narmin tərəh e suakəku kəti
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

³⁷ Kəni kəməni lauig lan, nian Iesu mine rəhan iətəmi milahal kəmotspəri ilis e nitəuət moteuiəu=pa, kəni moteh nətəmiimi tēpət kəməhuva ohni. ³⁸ Kəni nətəmiimi min əha kəti təmauın əfəməh e Iesu məmə, “İəkolkeikei məmə nəkuva masiru e rəhak suakəku iərman, mətəu-inu in nəuan kətiəh əmə. ³⁹ Nian tēpət, narmin tərəh kəti tətəuə lan, kəni mol in tətəgət pik, kəni mol nıpətin tətərmrumin pik, nəhun nəuan ruən tatiet, təhmen e nəuəui nitəhi. Narmin tərəh əha tətorin pik in, kəni mətəskəlim in, kəni məsəpəhiən nian kəti. ⁴⁰ Kəni iəu iəmətapuəh o rəham min nətəmiimi məmə okotəghi pətigəm narmin tərəh u, mətəu ilah kətoruru nəghi pətigəmiən.”

⁴¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah u nətəmi rəueiu mine, rəhatəmah nəhatətəiən tikə. Kəni rəhatəmah nətəligiən təsəhruahruən. Kərmə oiəkətig kitah min itəmah mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak. Kəni kərmə onəhgın iəpanəmeig e təmah. It nətim muva u ikinu.”

⁴² Nian suakəku u təmətuva əhanəh o Iesu, kəni narmin tərəh tətəpis təmei morin=pən e niftəni, mol nıpətin tərərmrumin pik. Mətəu Iesu təmagət əskasik e narmin tərəh u, kəni məghi pətigəm narmin tərəh tiet, kəni mol vi suakəku. Kəni məfən suakəku u kəm rəhan tatə.

⁴³ Kəni ilah rəfin, narmiləh təmiuvig o nəsanəniən asoli rəha Uhgın. Mətəu nian nətəmiimi narmiləh təmiuvig o natimnati min rəfin u Iesu təmol ilah, kəni in təməni=pən kəm rəhan min nətəmiimi məmə, ⁴⁴ “Otos nəghatien u teiuiəu mənəm e nikitəmah kəni məsotaluiən lan. İəu Nəti İətəmiimi, suah kəti oteğəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min rəhak.”

⁴⁵ Mətəu rəhan min nətəmiimi kəsotəhrunian nıpəti nəghatien u mətəu-inu Uhgın təməhluaig e nıpəti nəghatien u məmə ilah okəsotəhrunian, kəni ilah kinotəgin o nətapuəhiən o nıpəti nəghatien u o Iesu.

* **9:31** Nəghatien Kris əhruahru təni məmə, “kəni kəhləghati e nian in otiet magim əpəha Jerusiləm.” **9:31** Luk 9:22 **9:32** 2Pitə 1:16-18 **9:35** Luk 3:22 **9:44** Luk 9:22 **9:45** Luk 18:34

?Pəh in tepət?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kəni nətəmimi rəha Iesu kinautol nikilah min məmə pəh in otepət mapiṛəkis ilah rəfin. ⁴⁷ Mətəu Iesu təməhrun rəkis nati nikilah tətəhti, kəni in təmos suakəku kəti kəni mit muva kəni təhtul e nikali lah, ⁴⁸ kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iətəmi kəti, nikin tagiən məmə otos suakəku kəti meruh vivi, kəni in tatol lanəha e nərgək, kəni in təhmen=pən məmə in tatos iəu, mətəh vivi iəu. Kəni iətəmi tatos iəu e nikin agiən, in tatos Uhgīn u iətəm təmahli=pa iəu. Nəniən pəhriən u mətəu-inu iətəmi tatosiahu in ləhtəni agin, in otuva iətəmi asoli.”

⁴⁹ Kəni Jon təməni məmə, “İərməniḡ. İtimah iəmoteruh suah kəti tətəhgi pətiḡəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni iəmotəniəhu məmə otəsoliən lanəha mətəu səniəmə in rəhatah kəti iətəmimi.” ⁵⁰ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Səniəhuin mətəu-inu, nəmə suah kəti təsoliən tikimīr itəmah min, kəni in tolkeikei itəmah.”

Nətəm Səmeriə nəuvein nikilah təməsagiənən o Iesu

⁵¹ Kəni tinuva iuəkir o nian Uhgīn otos Iesu lan mūvən əpəha e nəḡəu e neai, kəni Iesu tinolkeikei məmə otəkeikei mūvən Jerusiləm. ⁵² Kəni in təmahli=pən nətəmimi nəuvein mə kotos rəhan nəḡhatien motaupən məhuvən əpəha lahuənu kəti e nitəni Səmeriə məmə okotol əpenə-penə ohni. ⁵³ Mətəu nətəmi ikin əha, kəsotolkeikeiən məmə in otuvən matig əha imalah ikin, mətəu ilah kotəhrun vivi məmə in tatuvən Jerusiləm.† ⁵⁴ Kəni nian rəhan iətəmimi mil, Jemis mine Jon, ilau kəmuəruh nati min u, kəni kəmuəni məmə, “?İərməniḡ, nəkolkeikei məmə iəkuəuin e niḡəm tisipən əpəha ilis e nəḡəu e neai meiuəiu muva mus ilah?”‡ ⁵⁵ Mətəu Iesu təmeirair mahi ilau. ⁵⁶ Kəni ko məhuvən min lahuənu pişin kəti min.

Nətəmimi nəuvein kəmotəni mə okohuərisig e Iesu

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kəni e nian Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutəliuək mautəhuvən e suaru, kəni suah kəti təməni=pən kəm in məmə, “Onəkuvən=pən iə ikin, iəkಿತəu=pən ik.”

⁵⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kuri rarpin min, rəhalah niṛəḡ tatig məmə okotapili ikin. Kəni mənig min, nimaalah tatig məmə okotapili ikin. Mətəu iəu Nəti İətəmimi, nimə rəhak tikə o napiliən.”

⁵⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm suah kəti min məmə, “Va, kilau min ik, nəkuva ik rəhak iətəmimi.” Mətəu suah u təni=pən məmə, “İərməniḡ, əui. Oiəkಿತəu=pən ik mətəu pəh iəkuvən pipim mitənim rəhak tata.” ⁶⁰ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kəpə, əpəh=pən. Pəh nətəmi kinohmis rəkis e nikilah, kohtənim aru ilah min. Mətəu ik, uvən məni pətiḡəm Narməniḡiən Rəha Uhgīn.”

⁶¹ Kəni kəti min təni məmə, “İərməniḡ, iəkətuə=pinə ik muva iətəmimi rəham, mətəu əui, pəh pipim iəkಿತəliḡ=pən imak ikin mauəhruin rəhak min nətəmimi.”

⁶² Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nəmə suah kəti tinətuəuin matol uək rəha Uhgīn, mətəu rəhan nətəliḡiən tatuvən o natimnati pişin

9:46 Luk 22:24 **9:48** Mat 10:40 **9:50** Mat 12:30; Luk 11:23 † **9:53** Nətəm Səmeriə kəutəfaki e nitəuət Kerasim əpəha Səmeriə. Tol lanəha, ilah kəsotolkeikeiən nətəm İsrel u kəutəhuvən=pən əha imalah ikin mautəhuvən Jerusiləm məutəfaki e Nima Rəha Uhgīn. ‡ **9:54** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəḡhatien Kris əupən, kətilpin nəḡhatien u məmə, “təhmen e Elaijə.” Afın-to e 2King 1:9-16 **9:54** 2King 1:9-16 **9:61** 1King 19:20

pisin min nœuvein, kœni suah u tœsœhmen-pœniœn mœmœ Uhgin otarmœnig lan.”

10

Iesu tœmahlipœn

rœhan nœtœmimi sœpinte-tu

o nœniœn nanusiœn tœuvir

¹ Uœrisig e natimnati min œha, Iœrmœnig tœmitœpin rœkis sœpinte-tu nœtœmimi nœuvein min rœhan, kœni mahli=pœn ilah keiu-keiu kotaupœn lan mœhuvœn e taun min, mine ikin min nœuvein min iœtœm Iesu tœpanuœrisig muvœn ikin.

² Kœni tœmœni=pœn kœm lah mœmœ, “! Oteruh-to! Nauœniœn tepœt œpœha e nasumiœn tinimœhta, mœtœu noluœk min tœkœku œmœ kœutœulœk lan. Otœtapuœh o iœtœmi asoli rœha nasumiœn mœmœ otahli=pa noluœk min tepœt mœmœ okœhuvœn motœulœk e nasumiœn rœhan. ³ œhuvœn, mœtœu onœkotœkeikei motœhrun mœmœ iœu iœtahli=pœn itœmah nautœhuvœn tœhmen e sipsip œlkœlœh min mœutaliuœk mautœhuvœn e nœlugin kuri rœrpin min. ⁴ Kœni onœsotosiœn kœtim œkœku rœha mœni, mine kœtim, mine put, kœni mœsotœmeigiœn e suaru mœutœghati kœm nœtœmimi.

⁵ “Nimœ nak o nœkœhuvœn ikin, nœkotaupœn motœni pœtigœm mœmœ, ‘! Pœh nœmœlinuiœn otœtatig ikin!’ ⁶ Nœmœ iœtœmi rœha nœmœlinuiœn œha ikin, kœni rœhatœmah nœfakiœn otuva mol nœpœhriœniœn lan, kœni nœmœlinuiœn otœtatig ohni. Mœtœu nœmœ iœtœmimi kœti tol lanœha tikœ, kœni nœua nœfakiœn rœhatœmah otœtœlig=pa min o tœmah. ⁷ Kœni onœkotœtig œmœ e nimœ kœtiœh, sotœpiliœn e nimœ pœsin pœsin min. Kœni nauœniœn nak okotœfinœ kœm tœmah, nœkotun. Kœni nœmnimiœn nak okotœfinœ, nœkotœmnim. Mœtœu-inu nœmœ suah kœti tatol uœk, kœni tœhruahru mœmœ in otos nœtœouiœn lan.

⁸ “Nian itœmah nœkœhuvœn e taun kœti, nœmœ nikilah tagiœn o tœmah, kœni nœkotun nauœniœn nak kotœfinœ kœm tœmah, ⁹ kœni itœmah onœkotœkeikei motol vi nœtœmi kœutohmis mœutatig ikin, kœni motœni=pœn kœm lah mœmœ, ‘Narmœnigiœn Rœha Uhgin tœtuva iuœkir o tœmah.’ ¹⁰ Mœtœu nœmœ nœkœhuvœn e taun kœti, kœni nœtœmimi nikilah tœsagiœniœn o tœmah, kœni œhuvœn mœutaliuœk e suaru asoli min, kœni motœni mœmœ, ¹¹ ‘Nimœulul rœha nœftœni e nœhlkitimah, iœkotohrœpispis rœkis, inu in nœmtœtiœn tœtœgœtun mœmœ nœmotol tœsœhmeniœn, kœni Uhgin tœpœh itœmah. Mœtœu onœkotœkeikei motœhrun mœmœ Narmœnigiœn Rœha Uhgin tinatuva iuœkir rœkis.’ ¹² Kœni iœtœni pœhriœn kœm tœmah mœmœ, Uhgin otœfœn nœlpiniœn asoli kœm lah tapirœkis nœlpiniœn rœha taun œha Sotœm aupœn.

¹³ “! Itœmah nœtœm Korasin, kœsi, nœhmœiœn asoli otuva o tœmah! ! Itœmah nœtœm Petsaitœ, kœsi, nœhmœiœn asoli otuva o tœmah! Mœtœu-inu iœmol pau nati œpispis tepœt e taun mil rœhatœmah mœtœu itœmah nœsotœuhliniœn nœtœligiœn rœhatœmah! Kœni nœmœ iœmol natimnati min œha œpœha Tœea mine Saedon aupœn, ko nœtœmimi œha ikin œha kœmotœuhlin rœhalah nœtœligiœn e noliœn tœrah min, kœni ilah mœhuvœn e napœn œuas min mœhuvœn mœutœharœg e nœhmtahu e nigœm mœutœgœtun mœmœ kautœtœu tœrah agin o noliœn tœrah min rœhalah. ¹⁴ Mœtœu e nian œha iœtœm Uhgin otol nœlpiniœn kœm nœtœmimi, nœlpiniœn rœhatœmah in otœskasik, mœpirœkis nœlpiniœn rœha nœtœm Tœea mine Saedon u aupœn. ¹⁵ ? Kœni itœmah

nətəm Kapeniəm, nikitəmah təhti məmə Uhgın otəfəri=pən itəmah əha ima nisialəən əpəha e negəu e neai? !Kəpə! Mətəu Uhgın otəhlman e təmah nəkoteiuaieu ləhtəni agin, ima naulisən.”

¹⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Nətəmimi u kəutətəlig e təmah, kəutətəlig lak. Kəni nətəmimi min u kəutəuhlin=pən nəmtəhlah e təmah, kəutəuhlin=pa nəmtəhlah kəm iəu, kəni məutəuhlin=pən nəhmtəlah kəm suah u iətəm təmahli=pa iəu.”

*Səpinte-tu nətəmimi
rəha İesu kəmohtəlig*

¹⁷ Kəni nətəmimi min rəha İesu ilah səpinte-tu kəmohtəlig=pa min, kəni nikiləh təmagiən məutəni kəm İesu məmə, “İərməniğ, nati əpnəpin narmin tərəh min, mətəu nian itimah iəkotəghati e nərgəm, kəni ilah kəutol nəuiatimah!” ¹⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu iəməh Setən təmsipəri ilis e neai meiuaiu təhmen=pən e noraipən. ¹⁹ Otətəlig-to. İəu inəfinə rəkis nəsanəniən kəm təmah, u itəmah nəkotəhrun nəvig-ərainiən sineik min mine skopion* min. Kəni nəsanəniən u iətəfinə kəm təmah, in tapirəkis nəsanəniən rəha tikimər rəhatah, Setən. Kəni ko nati kəti təsərəkinəniən itəmah. ²⁰ Inu nipehrəniən. Mətəu onəsotəgiənəniən məmə narmin tərəh min kəutol nəuiatəmah, mətəu onəkotəgiən əmə mətəu-inu Uhgın tinətəi rəkis nərgitəmah əpəha e negəu e neai.”

²¹ Kəni e nian əha, Narmin Rəha Uhgın təmol niki İesu tətagiən pik, kəni in təməfəki məni məmə, “Tatə Uhgın, ik İərməniğ rəha natimnati rəfin ilis e neai mine ləhtəni e nəhue niftəni. İətəni-vivi ik mətəu-inu nəməhluaig e nipeəti natimnati min u e nəhmti nətəmimi nətəm koteinatig motəhrun vivi nati. Kəni nəmol əpu kəm nətəmimi nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh min məmə okotəhrun vivi. Əuəh, Tatə, inu nati kəti iətəm ik nəkolkeikei.”

²² Kəni İesu təkeikei mətəghati kəm lah məmə, “Rəhak Tatə təmegəhan=pa rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi iəu u Nəti Uhgın, məmə iəu pəh əhruahru. Mətəu Tatə Uhgın əmə təhrun. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi Uhgın, mətəu iəu pisin əmə u Nəti Uhgın, iəkəhrun, mine nətəmimi nətəm iəu iəmitəpin məmə iəkol pətəgəm Tatə Uhgın kəm lah.”

²³ Kəni İesu təmeirair məghati əmə kəm rəhan min nətəmimi məmə, “! Onəkotətig e nəuviriən pəhrin mətəu-inu itəmah nauteh e nəhmtitəmah natimnati min u! ²⁴ İətəni kəm təmah məmə, iəni min tepət əupən, mine kig min tepət, kəmotolkeikei pik məmə okotəh natimnati min u itəmah nautəruh, mətəu kəməsoteruhiən. Kəni ilah kəmotolkeikei məmə okotətəu natimnati min u itəmah nautətəu, mətəu kəməsotətəuiən.”

İesu təməghati əuhlin e iətəmi təuvir kəti rəha Səmeriə

²⁵ Kəni e nian əha, ieinatig kəti rəha Lou təməhtul meiuə əmə e nətapuəhiən kəti kəm İesu məmə otehtə məmə İesu in teinatig pəhrin uə kəpə. In təməni məmə, “?İəgətu, oiəkəhro lanu mos nəmiəgəhiən itulin?”

²⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “?Lou rəha Mosis tətəni məmə nak? ?Nian ik nətəfin, nipeətin tətəni nak kəm ik?”

10:15 Mat 11:20-24 **10:16** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 **10:18** Aes 14:12; Nəh 12:7-10,13;

Luk 10:15; Jon 12:31; Nəh 20:1-3,10 * **10:19** Skopion in nati kəti təhmen e tupə əkəku kəti u tətəlkəu e niftəni. Tatus itəmi, kəni tətəhmə, tapirəkis nilpat uə pitimar. **10:20** Fil 4:3; Nəh 3:5

10:22 Jon 3:35; 10:15 **10:24** Mat 11:25-27; 13:16-17 **10:25** Mat 22:35-40; Luk 18:18

²⁷ Kəni suah u təməni=pən məmə, “Onəkəkeiki molkeiki Iərməniğ rəham Uhgın e nikim rəfin, mine nəmiəgəhiən rəfin rəham, mine nəsanəniən rəfin rəham, mine nətəligiən rəfin rəham, kəni molkeiki min ik min nəuvein məmə natolkeiki aru ik mine.”

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “In əhruahru ko. Okəmə natol lanəha, kəni ik onəkəs nəmiəgəhiən itulin.”

²⁹ Mətəu suah kəha, in tolkeiki əmə məmə otəgətun rəhan noliən məmə in iətəmi əhruahru, kəni in təmətapuəh o Iesu məmə, “?Mətəu nıpəh min ilah iəu min nəuvein?”

³⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Suah kəti təmsipən Jerusiləm kəni maliuək meiuaiu matuvən əpəha Jeriko. Kəni e suaru, nakləh min nəuvein kəmotaskəlīm motəmki rəkis rəhan napən, kəni motoh motələhu timiseiah mətəməhli e suaru, kəni motagim motəpəh.

³¹ “Kəni əmeiko təuvir agin, pris kəti tatitəu min suaru əha mətuvə, mətəu nian in təmeruh suah kəha, in təmaliuək mos nikali suaru matuvən. ³² Kəni Lifait† kəti titəu min suaru kətiəh muva, mətəu nian in təmeruh suah kəha in tətəməhli, təmol əmə nati kətiəh min maliuək mos nikali suaru. ³³ Mətəu iətəm Səmeriə kəti, iətəm kautol tikimil ilah nətəm Isrel, in min tatitəu suaru əha mətuvə, kəni meruh suah kəha tətəməhli. Nian təmeruh, nikin təmahmə ohni, ³⁴ kəni in təmaliuək muvən ohni, mafəl rəhan nıməgim e oiel mine wain, kəni məuveg vivi ilah. Kəni mıləfəri suah u maharu-pəri e rəhan togki, kəni mələs mian əpəha e hotel kəni mateh vivi. ³⁵ Kəni kəməni lauig lan, in təmos məni‡ muvən məfən kəm iətəmi rəha hotel, kəni məni=pən kəm in məmə, ‘Onateh vivi suah u, kəni nəmə nəkəraki e rəham kəti məni lan, kəni nian iəu iəkitalig=pa min, kəni nəkəni=pa, kəni iəu iəpanalpın.’ ”

³⁶ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən u, kəni mətətapuəh o ieinatig e Lou məmə, “?E rəham nətəligiən, suah mıləhal əha, nəkəhrun məmə iləhal pəh təmol təuvir kəm suah kəha kəməh, təhmen məmə in in kəti?”

³⁷ Kəni ieinatig e Lou təməni=pən məmə, “İətəmimi iətəmi in təmolkeiki pik suah kəha.” Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İntəh. Ik uvən mol min təhmen=pən əmə məmə inu suah kəha təmol.”

Iesu təmuvən e lahuənu rəha Matə mine Meri

³⁸ Nian Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək e suaru, kəni kəməhiet=pən lahuənu kəti. Kəni pətan kəti, nərgin u Matə, in təmos Iesu e nikin agiən muvən əpəha e rəhan nımə. ³⁹ Pətan əha, pian kəti əha ikin, nərgin u Meri. Kəni Meri təmuva məharəg iuəkir e nəhlki Iərməniğ mətətəlig e nəgətuniən min rəhan. ⁴⁰ Mətəu Matə, rəhan nətəligiən tatuvən pik o noliən nauəniən, kəni uək tinatoh in. Kəni təmuvən o Iesu məni=pən kəm in məmə, “?Iərməniğ, təhro? ?Nikim təhti məmə təhruahru əmə, uə kəpə, məmə pətan u piak təsasiruəni lak mine o noliən uək u, kəni iəu pisin əmə iatol? Ahli=pa məmə otuva masiru lak.” ⁴¹ Mətəu Iərməniğ təməni=pən kəm in məmə, “Ei, Matə. Sətəlig pikian e natimnati min tepət lanko. ⁴² Mətəu nati kətiəh əmə in nati agin, kəni Meri in tinitəpən rəkis nati u iətəm in təuvir tapirəkis, kəni ko iəu iəsos rəkisiən nati əha ohni.”

10:27 Dut 6:5 **10:27** Lev 19:18 **10:28** Lev 18:5 † **10:32** Lifait, ilah nətəmimi min u kəutasiru e pris min e uək rəhalah, kəni kautol uək pisin pisin min əpəha e Nımə Rəha Uhgın.

‡ **10:35** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Tənariəs keiu.” “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Nian suah kəti tatol uək nian kətiəh, kəni kətətəou in tənariəs kətiəh.

10:39 Jon 11:1; 12:2-3 **10:42** Mat 6:33

11

*Iesu tāmāgātun rahan min nātāmimi e suaru rāha nāfakian kām Uhgīn
(Mat 6:9-15; 7:7-11)*

¹ Nian kēti, Iesu tāmāfaki kām Uhgīn ikin kēti. Nian tāmōl naunun nāfakian rahan kām Uhgīn, kēni rahan kēti iātāmimi tāmātapuāh ohni māmā, “Iermānig, āgātun-to itāmāh e suaru rāha nāfakian kām Uhgīn, tāmēn=pēn e Jon Bāptais in tāmāgātun rahan min nātāmimi.”

² Kēni Iesu tāmēni=pēn kām lah māmā, “Nian nāmā nākotāfaki kām Uhgīn, nākotēni māmā,

‘Tatē Uhgīn, nārgēm ilis āgīn, pāh nātāmimi okotisiai.

Pāh rāham narmānigian tuva mātātig.

³ Nian rāfin, onākēfa nauānīan nigtāmāh tāmēn o nian rāueiu.

⁴ Kēni mafāl rākis rāhatāmāh noliān tārāh min mātēu-inu itimāh min iāsotaplinian mōtāpāh rākis naskālīm iākisian e nikitimāh noliān tārāh min rāha nātāmimi iātām kautol e timāh.

Kēni māseghān-pānīan e timāh iākāhuvān ima nāfeifeian, mātā iākotāmkarāpēn motol tāfagā tārāh.’”

⁵⁻⁶ Kēni tāmēni=pēn kām lah māmā, “?Nāmā suah kēti tuva imam ikin lapin, mātēu nauānīan tikā, kēni onākēhro? Onākuvēn e nimā rāha ik kēti, kēni mēni=pēn māmā, ‘Pāle, suah kēti āha tāmāpēn isēu muva imak ikin rāueiu lapin, mātēu nauānīan tāmikā mā iākāfēn kām in. Ōfa nauānīan kēti, iākos muvān mēfēn kām in.’” ⁷ Kēni nāmā, in otāni=pinā kām ik māmā, ‘!Aaah! Atuvān, sāhgi-pārīan itimāh, inotapili rākis itimāh kākālāh min rāhak. Ko iāsāhtul minian mēfinā nauānīan kām ik.’” ⁸ Iākēni kām tāmāh māmā, nati āpnāpīn ik in kēti, mātēu suah u tāsolkēikeian māmā in otāfinā nauānīan kām ik. Mātēu iātēni pāhriān, nian nātēkeikei mātātapuāh ohni, kēni in otāhtul mēfinā natimnati min rāfin iātām ik nākolkeikei.

⁹ “Kēni tol lanu iākēni kām tāmāh māmā, otātapuāh=pēn kām Uhgīn o natimnati, kēni in otāfinā kām tāmāh. Kēni otāsāl lan, kēni onākoteruh. Kēni otāhti-āhti doā, kēni doā oterāh o tāmāh. ¹⁰ Iākēni lanu mātēu-inu nātāmimi rāfin nātām kātātāpuāh, ilāh okotos. Kēni nātāmimi min u nātām kātāsāl, ilāh okoteruh. Kēni nātāmimi min u kātāhti-āhti doā, kēni doā oterāh o lah.

¹¹ “Itāmāh tatē min. ?Itāmāh kēti, nian nātīn tātāpuāh o nāmū, kēni in otāfēn sineik? !Kēpā! ¹² ?Uā nian in tātāpuāh o nonālī mēnig, kēni in otāfēn skopion?!” !Kēpā! ¹³ Nati āpnāpīn itāmāh nātāmimi nākotārāh, mātēu nātāfēn natimnati tēuvīr min kām nenātītāmāh min. Mātēu Tatē Uhgīn e negāu e neai, noliān rahan in tēuvīr pik māpīrākis āgīn noliān rāhatāmāh, kēni nīpāhriānīan, in otāfēn Narmīn Rahan kām nātāmimi min u ilāh kātātāpuāh ohni.”

*Nātāmimi nāuvein kāmōtēni māmā Iesu tatol uāk
e nāsānīan rāha Setān*

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kēni e nian kēti, suah kēti āha ikin iātām narmīn tārāh tātātig lan, kēni in tāruru nāghatiān. Kēni Iesu tāmāhgi pētīgēm narmīn tārāh āha, kēni suah kāha tāmātuāuin māghati, kēni nātāmimi narmīlāh tāmīuvīg pik ohni. ¹⁵ Mātēu nātāmimi min āha nāuvein kātēni māmā, “Pielsepul u in iātēmi asoli rāha narmīn tārāh min, in āmā āha tāmāfēn nāsānīan kām suah u māmā in otāhgi pētīgēm narmīn tārāh min e nātāmimi.” ¹⁶ Kēni nātāpīsin min nāuvein kāmōtātāpuāh o Iesu māmā in otol-to nāmētātīan

* **11:12** Skopion — afin-to futnot e Luk 10:19 **11:15** Mat 9:34; 10:25

asoli kəti e nəsanəniən iətəm tatsipən e negəu e neai mətəu-inu, ilah kotolkeikei məmə okotəhrun-to məmə Iesu in iətəmi pəh.

¹⁷ Mətəu Iesu tinəhrun rəkis nətəligiən rəhalah, kəni təni məmə, “Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kautəhapu ilah mən, kəni okotərəkin rəhalah kəntri, kəni narmənigiən otearis mikə. Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmimi lan kautəhapu ilah mən, kəni okotərəkin agin lahuənu u. ¹⁸ ?Kəni nəmə nətəmimi rəha Setən kautəhapu ilah mən, kəni otəhro lanu e rəhan narmənigiən otatig? Iətəni lanu mətəu-inu nəutəni lanu məmə iətəhgi pətigəm narmin tərəh mən e nəsanəniən rəha Pielsepul. ¹⁹ ?Kəni nəmə iəu, iətəhgi pətigəm narmin tərəh mən e nəsanəniən rəha Pielsepul, kəni itəmah nəutəni məmə rəhatəmah mən nətəmimi kəutəhgi pətigəm narmin tərəh mən e nəsanəniən rəha Pielsepul. Təmə tol lanəha, ilah okotakil rəhatəmah mən nəghatiən məmə in neiuəniən. ²⁰ Mətəu nəmə iəu iətəhgi pətigəm narmin tərəh mən e nətəmimi e nəsanəniən rəha Uhgən, kəni tətəgətuən məmə Narmənigiən Rəha Uhgən tinuəvə rəkis o təmah.

²¹ “Nian iətəmi rəhan nəsanəniən tepət tətəmki natimnati rəha nəluaginiən, in otətəhtul maru mətəsal vi o rəhan nimə, in ko rəhan natimnati kəutəməhli vi əmə. ²² Mətəu nian iətəpisin kəti mən iətəm rəhan nəsanəniən tapirəkis in, in otuəva muəluagin mətian-mətian tehpu in, kəni mos rəkis rəfin rəhan natimnati rəha nəluaginiən iətəm təmələhu=pən rəhan nətəligiən lan, kəni in otəuəri natimnati rəfin rəha suah kəha kəm rəhan mən nətəmimi.

²³ “Iətəmi u in təsuərisigiən lak, in rəhak tikimir. Kəni iətəmi u in təsoriaruniən sipsip mən, in tatol ilah kəutəgim atiti.”

²⁴ Kəni təməni əskasik məmə, “Nian narmin tərəh tatiet e suah kəti, kəni in tuəvən mətən əpəha ikin kikə-kikə ikin, ikin nəhu tikə lan mətəsal ikin otəmeig ikin, mətəu təseruhiən. Kəni in otəni məmə, ‘Pəh iəkitalig=pən e rəhak nimə u iəmsipən ikin aupən.’ ²⁵ Kəni nian in təmitəlig=pa, meh rəhan nimə kəmafəl təpiə vivi, kəni natimnati rəfin kəutəməhl-məhli vi əmə. ²⁶ Kəni in otuəvən mit mən narmin tərəh səpin mən məhuəva u kotərəh pik motapirəkis in. Kəni okəhuəvən mən imə motatig e nəmiəgəhiən rəha suah u. Kəni suah u, aupən rəhan nəmiəgəhiən tərəh, mətəu rəueiu tinərəh pik agin.”

²⁷ Nian Iesu təməni nəghatiən əha, pətauəhli kəti tagət əfəməh məmə, “Uhgən təmətuati pəhriən e rəhan nəuəviriən kəm pətan u iətəm təmemək lam, kəni məfinə nah kəm ik.”

²⁸ Kəni Iesu təni məmə, “Nipəhriəniən, mətəu Uhgən otətuati e rəhan nəuəviriən kəm nətəmimi mən u kəutətəu rəhan nəghatiən tapirəkis agin, kəni mautol.”

Nəmtətiən rəha Jonə

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kəni nian nətəmimi kəməhuəva məmə okotətəu nəghatiən rəha Iesu, kəməhuəva tepət nəuəvetin mən, kəni Iesu təni məmə, “Itəmah nətəmi rəueiu mine, itəmah nol təfagə tərəh agin mən. Itəmah nəkotolkeikei məmə nəkoteh nati apispis u nəmtətiən kəti. Mətəu Uhgən ko təsəfinaəniən nəmtətiən kəti kəm təmah tol lanu. Mətəu Uhgən otəfinə əmə nəmtətiən kətiəh kəm təmah, inəha nəmtətiən rəha iəni Jonə. ³⁰ Təhmen əmə e Jonə mə in nəmtətiən kəti tatuvən o nətəm Ninivə u aupən, kəni tol lanu, iəu Nəti Iətəmimi iəu mən nəmtətiən rəha nətəmimi u rəueiu mine.

³¹ “Kəni e nian əha Uhgın otakil nətəmimi rəfin, kəni kwin rəha nitəni pesi ikin, otəhtul məni pətigəm məmə itəmah nətəm nəkotərah. Otəhrun nəniən lanəha mətəu-inu, in təmiet e nikali nitəni əpəha isəu agin, kəni maliuək muva məmə otətəu nəghatiən rəha Kig Solomən u iətəm teinatig pik. Kəni oteruh-to, suah kəti iətəm in ilis agin mapirəkis Kig Solomən tinuva, mətəu itəmah nəsotətəligiən.

³² “Kəni nətəm Ninivə okotəhtul e nian Uhgın otakil nətəmimi ərəfin lan, kəni ilah okotəni məmə itəmah nəmotol noliən tərəh. Kəni ilah okotəhrun nəniən lanəha mətəu-inu, nian ilah kəmotətəu nəghatiən rəha Jonə, ilah kəmotəuhlin ilah e noliən tərəh min rəhalah. Kəni rəueiu u, suah kəti u ikinu in ilis pik tapirəkis Jonə.”

Nəhagəhagiən rəha lait

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kəni Iesu təməni məmə, “Ko suah kəti təsasiəpəniən e lait, kəni ko matig məhluaig lan uə təfən e nıpəg nati kəti. Kəpə. Mətəu nian iətəmi təsiəpən e lait, otəkeikei maharu pəri e nigı rəha lait məmə nətəmimi u kəutəhuva e nıpəg nəuan nimə, kəni ko mauteruh nəhagəhagiən rəha lait kəni kotəhrun neruhian nati lan. ³⁴ Nəhmtəm təhmen e lait u tətəfən nəhagəhagiən kəm nıpətim. Nian nəhmtəm mil kuəuvir, təhmen əmə məmə nıpətim təriauəh e nəhagəhagiən. Mətəu nian nəhmtəm mil kuərah, təhmen əmə məmə nıpətim təriauəh e napinəpuian.[†] ³⁵ Kəni tol lanəha, ik onəkəkeikei mateh vivi məmə rəham nəhagəhagiən in səniən məmə napinəpuian. ³⁶ Kəni nəmə rəham nəmiəgəhiən təriauəh vivi e nəhagəhagiən, napinəpuian otikə agin lam, kəni nəhagəhagiən təsiəgəpin vivi rəfin rəham nəmiəgəhiən, təhmen=pən əmə e nəhagəhagiən rəha nəuanisiə tətasiəgəpin ik.”

*Iesu təmagət əskasik
e Farəsi min mine*

nəgətu min rəha lou

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kəni nian Iesu təməghati rəkis, kəni Farəsi kəti təmuva məni=pən kəm in məmə okian muauən əpəha e rəhan nimə. Kəni Iesu təmaliuək muvən əpəha imə məharəg e nikali tepil o nauəniən. ³⁸ Kəni Farəsi əpəha təmauit ohni narmin təmiuvig nian təmeruh məmə Iesu təməsəueiuiən nəhlmin e nəhu uərisig təpanauən.

³⁹ Kəni Iərməniğ təməni=pən kəm in məmə, “İtəmah u Farəsi min, nəkotəhmen əmə e kap mine pilet iətəm nəutafəl ilah əpəha ihluə əmə, mətəu in əpəha e nıpəgnəualah, kotapin. İtəmah nəkotəriauəh e navərəsiən mine nərahian. ⁴⁰ !İtəmah nəutalməli pik! ?Nikitəmah təhti uə kəpə məmə, Uhgın iətəm təmol nıpətitəmi, in min təmol nikitəmi? !Əuəh! ⁴¹ Mətəu onəkotəfən kəm nanrah min e nikitəmah agiən, kəni natimnati rəfin ihluə mine imə okotəhruahru motəuvir.

⁴² “!Mətəu itəmah Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! İtəmah nəutohtəu=pən vivi nıpispisi Lou min. İtəmah nəkotəni məmə nautol tait rəhatəmah e nimali minit mine ru mine nəuvein min kotol lanəha, u iətəmi tətəfən e nauəniən. Inu təhruahru e Lou, mətəu itəmah

11:31 1King 10:1-10 **11:32** Jona 3:5-10 **11:33** Mak 4:21; Luk 8:16 † **11:34** Nıpətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” tənı məmə, ik kəti u nikim tagiən o nasiruiən e nətəmimi e rəham məni. Kəni nıpətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuərah” tənı məmə, ik iəumis kəti. Nıpətin kəti min rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” tənı məmə, rəham nətəligiən kətiəh əmə o Uhgın.

ninotəpəh nitəu-pəniən suaru əhruahru rəha nakiliən iətəmini, mine suaru rəha nolkeikeiən Uhgın. Onəkotəkeikei motol noliən təuvır asoli əha, kəni məsotaluiən məmə nəkotol tait rəhatəmah.

⁴³ “İtamah u Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah, mətəu-inu nəkotolkeikei məmə nəkəhuvən məutəharəg əupən e nimə rəha nuha-puminiən. Kəni e makit, nəkotolkeikei məmə nətəmini okotəfəri=pinə nəhlmi lah kəm təmah o nisiaiən itəmah.

⁴⁴ “İtamah u Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhmen e suvət u kotamikmik, mətəu kəsəhrun əhruahruian məmə in iə, kəni nətəmini kəutaliuək pikin lan motəruru, məutol rəhalah nəmiəghian tətamikmik.”[†]

⁴⁵ Kəni iəgətin kəti rəha Lou təməni=pən kəm İesu məmə, “İəgətin. Nian nətəni nəghatien min u, kəni tətərəkın min itəmah.”

⁴⁶ Kəni İesu tani məmə, “İNəgətin min rəha Lou! Nərahian asoli otuva o təmah mətəu-inu, itəmah nəutəlin-pəri nati figəm min u tiəkis məmə nətəmini okotos.[§] Kəni məsotasiruiən nəuветin e nəuanəhlmitəmah məmə onəkotasiru e lah o nosiən natimnati min əha.

⁴⁷ “Nərahian asoli otuva o təmah mətəu-inu itəmah nəutuvləkin nimə təuvır min o suvət rəha iəni min rəha Uhgın əupən, kəni məutəni məmə nəutisiai ilah. Mətəu nəuteiuə. Tipitəmah min əmə kəmotəhamu ilah.*

⁴⁸ Tol lanu, itəmah nəutəni pətigəm məmə itəmah nəutəghən e natimnati min əha tipitəmah min kəmotol əupən, u kəmotəhamu iəni min, kəni itəmah nikitəmah tagiən o noliən rəhalah, kəni ko nəutuvləkin suvət min rəhalah.

⁴⁹ “Kəni tol lanəha, Uhgın u iətəm teinatig pik təməni məmə, ‘İəu oikəhli=pən rəhak iəni min mine aposil min okəhuvən motəghati kəm lah, kəni ilah okotəgəu rəkis ilah motol nərahian kəm nəuvein, kəni motuhamu nəuvein.’ ⁵⁰ Tol lanəha, Uhgın otakil itəmah təhmen məmə itəmah əmə nəmotəhamu iəni min rəfin rəhan, kəni in otol nalpiniən kəm təmah o nimisiən rəhalah, ilah u kəməutətig e nətuəuinian e niftəni mətəuarus=pa u rəueiu, ⁵¹ iəni min rəfin u kəmotuhamu əpəha e Epil mətəuarus=pən Səkarəea, u iətəm təmimis e Nimə rəha Uhgın e nəlugin e olte mine nimə.[†] Kəni niphəriənian, itəmah u rəueiu mine, Uhgın otol nalpiniən kəm təmah.

⁵² “Kəsi, itəmah min u nəgətin min rəha Lou, nərahian asoli otuva o təmah mətəu-inu suaru kəti əha ikin iətəm tətəgətin nak Uhgın tolkeikei. İtamah nəkotəhrun suaru əha, mətəu nəutəluaig lan məmə nətəmini kotəruru. İtamah nəsotəgətin-pəniən, kəni məutəsisig e nətəmini məmə ilah min kotəruru nitəu-pəniən.”

⁵³ Nian İesu təmiet e nimə əha minətaliuək minatuvən, kəni nəgətin min rəha Lou mine Farəsi min, niəməha təmol ilah. Təmətuəuin əha ikin əha, ilah kəməhuva məmə tikimir min rəhan. Kəni ilah kəməutərəkıpən e nəghatien əskasik tətət kəm in ⁵⁴ məmə okoteruh-to nəniən kəti rəhan u iətəm təsəhmenian.

[†] **11:44** Lou rəha nətəm İsrel tətəni məmə, nəmə suah kəti otek iətəmi təmimis, kəni in tamikmik e Lou. Tol lanəha, ilah okotəkeikei motol əpətin uə nəmtətiən kəti ikin kəmol suvət ikin məmə nətəmini okəsotaliuk pikiniən lan. [§] **11:46** “Nati figəm” u İesu tətəghati lan, in lou əlkələh min tətət pik rəha nətəm İsrel. *

[†] **11:47** İesu tətəhi Farəsi min mətəu-inu kəutəni məmə kəutisiai iəni əupən min. Mətəu ilah kəsotolian natimnati min u iəni min kəməutəni. [†] **11:51** E Nauəuə Rəha Uhgın u e Oltestimin, Epil in iəni əupən agin, kəni Səkarəea, in naunun. Afın-to e Jen 14 mine 2Kron 24:22.

12

*Nəghatian min
rəha nem askasikian
(Mat 10:19-20,26-33; 12:32)*

¹ Kəni e nian əha, nətəmimi tepət kəməhuva kətiəh, ko kafin kəruru. Mətəu nətəmimi tinepət pik, kəni məutəhgi-əhgi rəkis ilah min. Kəni ko Iesu tətəuəin mətəghati kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Itəmah, onəutətəu itəmah o is rəha Farəsi min, is u in noliən rəhalah u rəhalah nəniən təuvir, mətəu nikilah tamikmik. ² Natimnati u iətəmimi tatol oneuən, Uhgın otəpanəfətigəm, tagəhag ikin. Kəni natimnati iətəm iətəmimi tətəhluaig lan, kəni Uhgın otəpanəfətigəm, nətəmimi okoteruh. ³ Natimnati u nautəni e napinəpuian, nətəmimi okotətəu e nərauiə asoli. Kəni natimnati u nautəni oneuən e nipəgnəua nimə, nətəmimi kəpanotəni pətigəm əpə ihluə, nətəmimi rəfin okotətəu.

⁴ “Rəhak min nətəmimi, iəkəni kəm təmah məmə, nəsotəginian e nətəmimi u kotəhrun nuhamuiən nıpətitəmah, mətəu uərisig, ko kəsotol minian nati kəti tərəh e təmah. ⁵ Mətəu iəkəni pətigəm kəm təmah iətəmi u təhruahru məmə onəkotəgin lan. Onəkotəkeikei motəgin e Uhgın, mətəu-inu nian in otəhamu suah kəti, in təhrun nərəki-pəniən in e nigəm asoli. Əuəh, nipəhriənian, iəkəni kəm təmah məmə onəkotəkeikei motəgin e Uhgın. ⁶ Mənig əlkələh uəha kotəhmen e kəuviəguvehli u kos nəhmti lah mənə əkəku əmə, mətəu Uhgın təsaluiən agin e kəti. ⁷ Sotəginian, mətəu-inu Uhgın tolkeikei itəmah tapirəkis mənig min tepət. Nipəhriənian, Uhgın təmafin məhrun vivi nəuanutəmah rəfin.

⁸ “Iəkəni kəm təmah məmə, nəmə iətəmi tətəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in rəhak kəti, kəni iəu Nəti Iətəmimi, iəu min iəkəni pətigəm e nəhmti nagelo min rəha Uhgın məmə in rəhak iətəmimi. ⁹ Mətəu nəmə iətəmi tətəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in səniəmə məmə iətəmimi kəti rəhak, kəni iəu iəkəni pətigəm e nəhmti nagelo min məmə suah u in səniəmə iətəmimi kəti rəhak. ¹⁰ Kəni iətəmimi tətəni nəghatian tərəh e Nəti Iətəmimi, Uhgın otəfəl rəkis rəhan təfagə tərəh. Mətəu iətəmimi tətəghati rah e Narmin Rəha Uhgın, ko Uhgın təsafəl rəkisian rəhan təfagə tərəh.*

¹¹ “Kəni nian kotiuvi pətigəm itəmah e nimə rəha nuhapuminiən, mine e nəhmti iərmənig min, mine nətəmi asoli min məmə okotiuvi pətigəm itəmah məutəkil rəhatəmah nəghatian, kəni nikitəmah otəsəhti pikian məmə onəkotəhro lanu motuhalpin rəhalah nəghatian, ¹² mətəu-inu e nian əhruahru əha, Narmin Rəha Uhgın otəgəhun itəmah e nəghatian nak onəkotəghati lan kəni motəni kəm lah.”

*Nəghatian əuhlin
e iətəmi u rəhan nautə tepət mətəu rəhn-kapə tika*

¹³ Kəni nətəmi min əha kəti təməni=pən kəm Iesu məmə, “Iəgəhun. Rəhak tatə tinimis rəkis. Pale, əni=pən kəm piak məmə otəuəri natimnati rəha tatə rəhatimlau məmə təfa rəhak nəuvein, u iətəm tatə təmələhu məmə rəhak.” ¹⁴ Mətəu Iesu təməni kəm in məmə, “Təu kəti, iəu iəkikə e nətəligian u rəhatəlau o nəuəriən rəhatəlau natimnati.” ¹⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Onəutətəu vivi itəmah. Onəkotəsisig vivi e təmah

12:2 Luk 8:17 **12:7** Luk 12:24; Uək 27:34 * **12:10** Afin-to futnot min əpəha Mat 12:32 mine Mak 3:29. **12:11** Mak 13:11; Luk 21:12-15

məmə nəsoṭoliən məmə itəmah navərəs min, mətəu nəukəti nəmiəgəhiən təsisipənən e nautə tepət.”

¹⁶ Kəni təməni nəghatiən əuhlin u məmə, “Suah kəti, rəhan nautə tepət, kəni rəhan nasumiən təuvir pik. ¹⁷ Kəni məni=pən aru kəm in məmə, “?Kəsi, oləkəhro əha rəueiu, mətəu-inu rəhak nimə min kinotəpəh nəhmenian məmə iəkəfən nauəniən nəgək min ikin?”

¹⁸ “Kəni in təməni məmə, “Təuvir məmə iəkol lanu lan. Iəkəmki rəkis nimə min u, kəni mol nimə asoli min nəuvein iətam iahgin min nəuvein. Kəni məlin=pən nəgək nauəniən, mine nautə min rəhak ikin. ¹⁹ Kəni iəkəhrun nəniən aru kəm iəu məmə, rəhak natimnati tepət pəhriən təhmen o nu tepət. Kəni rəueiu əha iəkəmeig, mətauan, mətəmmim, kəni mətəu nagiəniən təuvir əmə lanu rəha nian rəfin.”

²⁰ “Mətəu Uhgın təməni=pən kəm in məmə, “!Ik iəlməli! Iəu iəməfinə nəmiəgəhiən u kəm ik, mətəu rəueiu əmə u lapin, iəkos rəkis, nəkimis. ? Kəni okəhro e natimnati min u rəham ik nəmoriarun=pa tepət pik, kəni pəh otarməni e natimnati min əha?”

²¹ Kəni Iesu təməni məmə, “Uhgın otol əmə lanəha kəm nətəmini u kəutoriarun nautə min tepət məmə rəhalah, kəni nəkin təsəhti pikien noliən təuvir min u Uhgın tolkeikei.”

*Nəsoṭətəlig pikien
e natimnati rəha nīpətitəmi
(Mat 6:19-21,25-34)*

²² Kəni Iesu təməni kəm rəhan min nətəmini məmə, “Mətəu-inu noliən əha, iətəni kəm təmah məmə, nəsoṭətəlig pikien e natimnati rəha nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə onəkotun nak, kəni məsoṭətəlig pikien e natimnati rəha nīpətitəmah məmə onəkəhuvən e nak. ²³ Nəsoṭətəlig pikien mətəu-inu nəmiəgəhiən rəhatəmah tapirəkis nauəniən, kəni nīpətitəmah tapirəkis napən min rəha nuvəniən lan. ²⁴ Oteruh-to mənig min, ilah kəsotasumiən, kəni məsoṭəuləkiən, kəni rəhalah nimə rəha nauəniən tikə, mətəu Uhgın in tətaugin ilah. !Mətəu Uhgın tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig min!

²⁵ “?Nikitəmah təhti məmə rəhatəmah nətəlig pikien təhrun noliən rəhatəmah nəmiəgəhiən təfəməh? !Kəpə! Noliən rəha nətəlig pikien təsəfinəniən auə kətiəh min e nəmiəgəhiən rəhatəmah. ²⁶ ?Mətəu nəmə itəmah nəsoṭəhruniən noliən nati əkəku kəti tol lanəha, kəni təhro nəutətəlig pik e natimnati pisin pisin min e nəmiəgəhiən rəhatəmah?

²⁷ “Nikitəmah təhti-to noliən rəha nəuginigi min u kəutəugin. Ilah kəsotoliən nati kəti, məsoṭəhliən rəhalah napən. Mətəu iəkəni kəm təmah məmə aupən, Kig Solomən, in iətəmini rəhan nautə tepət, kəni rəhan napən iətam tatuvən lan, ilah kotəuvir motapirəkis. Mətəu nəugi niggi əpnəpin min kotəuvir tapirəkis agin rəhan napən. ²⁸ Nəuginigi min əha kəutəhtul o nian kətiəh əmə, kəni oləuig, kuan e nigəm, mətəu Uhgın in tatol ilah kotəuvir pik. ?Kəni nikitəmah təhti məmə in otəfinə napən kəm təmah uə kəpə? !Əuah! Rəhak nətəmini, rəhatəmah nəhatətəniən təkəku agin.

²⁹ “Təsəuviriən məmə nikitəmah təhti pik natimnati o nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni nian rəfin nəutəsəl e nauəniən nigəmah mine nəmnimiən nīməmah. ³⁰ Nikitəmah təsəhti pikien natimnati min əha, mətəu-inu nətəm kəsotəhatətəniən e Uhgın, ilah kəutəsəl e natimnati min

əha. Rəhatəmah Tatə in təhrun natimnati iətəm nəkotəkeikei motos o nəmiəgəhian rəhatəmah. ³¹ Mətau onəkotətəlig pik əmə e natimnati rəha Narmənigian Rəha Uhgın motol təhtul aupən e nəmiəgəhian rəhatəmah, kəni in otəfinə min kəm təmah natimnati min rəha nəmiəgəhian u ikinu e nəhue niftəni.

³² “Nəsotəginian, itəmah rəhak min sipsip itəmah təkəku əmə, mətau-inu Tatə rəhatəmah nikin tətəgian pik o təmah məmə onəkotatig ahgəl rəhan narmənigian, kəni in oteh vivi itəmah, kəni onəkotarmənig itəmah min. ³³ Onəkotətətigəm rəhatəmah natimnati nətəmimi kotos nəhmtin, kəni motəfən məni kəm nanrah min. Nian nəkotol təuvir lanu, in təhmen məmə ikin nautə rəhatəmah otətəməhli ikin ko təsərahian nian kəti, kəni itəmah onəkotələhu pən rəhatəmah natimnati iətəm təuvir əpəha e negəu e neai iətəm ko təsikəian. Kəni ikin əha, ko nakləh min kəsotərəkinian, kəni ko uvni min kəsotərəkinian natimnati min əha. ³⁴ Iətəni lanu mətau-inu, ikin pəhruvən rəhatəmah natimnati təuvir min kəutəməhli ikin, kəni nikitəmah otəkeikei məhti-əhti natimnati min əha ikin əha.”

Nətəmimi rəha Iesu okotəkeikei mautol əpenə rəhan nuvaian

³⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Nian min ərəfin, onəutəhtul maru, təhmen e iətəmi təfən napən rəha uək, meargin rəhan kətəuti, kəni masiəpən e rəhan nəuanisə nian rəfin. ³⁶ Onəkotəkeikei motəhmen e noluək min rəha iərmənig kəti təmsipən e lafet kəti rəha marit kəti. Kəni nian in təmuva məhti-əhti doə, kəni əmeiko, ilah koterəh e doə məmə otuvən imə. ³⁷ Noluək min u kəutair məutəhtul maru nian iərmənig tətuvə, ilah kəmotəh kəni motos nəuvirian rəha iərmənig. Nipəhrianian u iəkəni kəm təmah məmə, in otuvən e napən rəha uək, kəni mauin e lah məmə okəhuva motəharəg, kəni in oteh vivi ilah kəni maugin ilah. ³⁸ Kəni nəmə iərmənig otətuvə lapin e napinəpuian, uə e nian mənig nətəkəkə lan, mətau noluək min kəutair mautol əpenə əmə, kəni in otol təuvir əgin kəm lah. ³⁹ Kəni itəmah nəkotəkeikei motəhrun məmə, nəmə suah kəti təhrun nian əhruahru iətəm iakləh otuvə e rəhan nimə məmə otakləh, kəni ko in təsapilian, in otətəhtul maru məteh vivi rəhan nimə məmə iakləh otəsuvaiən imə. ⁴⁰ Kəni itəmah, nian rəfin nəkotəkeikei məutəhtul maru mətau-inu iəu Nəti Iətəmimi iəkuva min e nian iətəm itəmah nəsotəhrunian.”

⁴¹ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Iərmənig. ?Nəghatian əuhlin u nətəni rəhatimah əmə, uə rəha nətəmimi ərəfin?”

⁴² Kəni Iərmənig tənə məmə, “?Pəh u in ioluək kəni meinatig min matol rəhan uək e nian min rəfin e noliən iətəm təuvir? ?Kəni iərmənig kəti otəfəri pəh otuvə iətəmi asoli rəha noluək min e nimə rəhan məmə in təuari nauənian nig noluək min rəfin e nian əhruahru rəhan? ⁴³ Kəni nian iərmənig rəha suah kəha titəlig=pa, kəni meruh məmə in tatol vivi rəhan uək, kəni in otol təuvir kəm ioluək əha. ⁴⁴ Nipəhrianian iəkəni kəm təmah məmə, iərmənig in otəfəri ioluək əha tuva mol iətəmi asoli lan məmə in otarmənig e natimnati rəfin rəhan. ⁴⁵ ?Mətau nəmə ioluək u nikin təhti məmə, ‘Rəhak iətəmi asoli təsuvaiən nuvəh. Ko təsuva uəhaiən.’ Kəni ioluək əha tinətəuvin minatoh noluək min nipətan mine naman, kəni muvən mətauən mətəmnim mətapis. ?Kəni iərmənig otol nak? ⁴⁶ Iərmənig rəha suah u otitəlig=pa ohni e nian kəti iətəm in təsəhrunian kəni məsəhtul

maruiän ohni. Kəni iərməniḡ otəfən nalpiniän asoli kəm in, kəni in otəfən in tuvən matig ilah nətəmi min u kəsotolien rəhan nəghatiän.

⁴⁷ “Toluək əha iətəm tinəhrun rəkis nəghatiän rəha iərməniḡ rəhan, mətəu in təsəhtul maruiän məmə otol uək min əha, kəni okoh in tətəu nahməiän. ⁴⁸ Mətəu ioluək iətəm in təsəhruniän nəghatiän min rəha iərməniḡ, kəni in matol natimnati iətəm in təsəhruahruian iətəm in otəkeikei mos nalpiniän ohni, kəni okoh matig ioluək u. Iətəmiimi u Uhgın tətəfən natimnati tepət kəm in, in otəkeikei mol natimnati tepət. Kəni iətəmiimi u kətələhu=pən natimnati tepət e nəhlmin, okətapuah e natimnati tepət ohni.”

Iesu tatol nətəmiimi kəutəuəri ilah min

⁴⁹ Kəni Iesu təməni məmə, “Iəmuva məmə iəkəhlman e niḡəm e nəhue niftəni, kəni nəmə rəueiu əha niḡəm əha tinatuəu rəkis, kəni nīkik tagiän. ⁵⁰ Nian əskasik kəti otuva e rəhak nəmiəḡəhiän, təhmen e noliän bəptais kəti, kəni nīkik tətəhmə lan mətəuərus otol naunun. ⁵¹ ? Nīkitəmah təhti məmə iəmuva u məmə iəkələhu nəməlinuiän e nəhue niftəni? ! Kəpə! Iəməsuvaian məmə iəkələhu nəməlinuiän, mətəu iəmuva məmə iəkol nətəmiimi kotaiu atiti. ⁵² Kəni rəueiu əha, nəmə nətəmiimi faif e lahuənu kəti, kəni okotəuəri ilah min, kisił oklahi keiu, kəni keiu okuahi kisił. ⁵³ Tatə mine nətin iərman okətuərah o lau min. Kəni məmə mine nətin pətan, okətuərah o lau min. Kəni pətan mine uhun, okətuərah o lau min.”

Nətəmiimi okotəkeikei motəhrun nəmtətiän min
(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kəni in təməḡhati min kəm nīmənin nətəmiimi mətəni məmə, “Nian nəkotəruh nimali nəpuə min okotəri, kəni nəkotəni uəhai əmə məmə otəfuv, kəni otol pəhriän. ⁵⁵ Kəni nian nəkotəruh niuig nətəsuvəhiän tol naugin,† nəkotəni məmə okəpiəpei, kəni otol pəhriän. ⁵⁶ !Ei! !Itəmah nəfaki eiua min! Itəmah nəkotəni məmə nəkotəhrun pīk natimnati min, kəni motəhrun nehian niftəni mine neai, kəni nəkotəhrun məmə nian otuva lanəha, kəni otol pəhriän lanəha. ?Mətəu təhro nəsotəhruniän nīpəti nəmtətiän min iətəm nautəruh əha rəueiu?

⁵⁷ “? Təhro nəsotitəpəniän suaru iətəm təhruahru məmə onəkotohtəu=pən? ⁵⁸ Nian suah kəti otələs ik nəkian e kot, kəni e nian natuəliuək e suaru, kəni təuvir məmə nəkaupən məḡati kəm in muəni-vivi rəhatəlau nərahian. Nəmə nəsuoliän, kəni otələs ik mian e kot, kəni iətəmi asoli rəha kot oteḡəhan=pən lam e nəhlmi polis, kəni otələs ik muvən masisig lam e kaləpus. ⁵⁹ Iətəni kəm ik məmə, nəmə tol lanəha, ko nəsiətiän e kaləpus mətəuərus nəkəkeikei mətəu e məni rəfin aḡin o nalpiniän rəham.”

13

Nətəmiimi okotəkeikei motəuhlin ilah
e rəhalah noliän tərəh min

¹ Kəni e nian əha, nətəmiimi nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu məmə nətəm Kaləli nəuvein kəutoh natimiəḡəḡ min məmə okotol sakri-fais lan kəm Uhgın, əmeiko, soldia min rəha kəpmən u Pailət kəməhuva motəhamu ilah, kəni nira natimiəḡəḡ min mine nira nətəmiimi min

12:46 Mat 24:45-51 **12:47** Jem 4:17 **12:48** Mat 10:34-36 **12:50** Mak 10:38-39 **12:53**

Maeka 4:6 † **12:55** Nəghatiän Kris əhruahru tətəni məmə, “Nian nəkotətəu nīmətagi iətəm tatsipəsi,” mətəu-inu əpəha Isrel, nəpiəpiətiän tətərisig e nīmətagi iətəm tatsipəsi. **12:59** Mat 5:25-26

kəmotaiu motol əmə kətiəh.* ² Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Təhro? ?Nikitəmah təhti məmə nərahian əskasik rəha nətəm Kaləli əha məmə inkonu ilah kotərəh pik tapirəkis ərafın nətəm Kaləli? ³ !Kəpə! İətəni kəm təmah məmə təsolian lanəha. Mətəu okəmə itəmah min nəsoətəuhlinian itəmah e nolian tərəh min rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis. ⁴ ? Kəni təhro e nətəm Sailoam eitən əpə nimə əfəməh təməmei məharəg-ərain ilah kohmis? ?Nikitəmah təhti məmə nəmiəgəhian rəhalah tərəh tapirəkis nətəmini rəfin əpəha Jerusiləm? ⁵ !Kəpə! İətəni kəm təmah məmə təsolian lanəha. Mətəu nəmə itəmah nəsoətəuhlinian itəmah e nolian tərəh rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis.”

⁶ Kəni təməni nəghatian əuhlin u məmə, “İətəmini kəti təmərfəi nigı kəti e nasumiən rəhan, nərgin u fik. Kəni nian nu min nəuvein təmuva minuvən rəkis, kəni suah u təmuvən nian tepət mətəsal e nəuan nigı u, mətəu-inu təsəuəian. ⁷ Kəni in təməni=pən kəm suah u tateh nasumiən məmə, ‘Eruh-to. İəmuva mətəsal e nəuan nigı minos nu kisil, mətəu iəsəruhian nəuan nigı kəti mine. Əuahli rəkis. Təsəuvirian məmə təhtul pəsığ e niftəni rəha nasumiən.’ ⁸ Kəni suah u iətəm tateh nasumiən tənı=pən kəm in məmə, ‘İətəmi asoli, upəh-to pəh tos min nu kətiəh. Kəni iəkəl niftəni mitaləu e nəukətin, kəni masiru lan məmki=pən niftəni təuvir. ⁹ Kəni nəmə təuə e nu əha ikin, kəni ko təuvir. Mətəu nəmə kəpə, ik nəkəhrun nəteı rəkisən.’ ”

*Iesu təmol vi
pətan kəti e Sapət*

¹⁰ Kəni e Sapət kəti, Iesu təmətəgəhun nətəmini əpəha e nimə rəha nuhapuminiən. ¹¹ Kəni pətan kəti əha ikin narmin tərəh tətətig lan e nu eitən, kəni tatol məmə nəmtahn tatekəu e nian rəfin, kəni məsəhtul əhrəuhrəian. ¹² Kəni Iesu təməruh in, kəni in təmauin lan məmə otuva ohni, kəni tənı=pən kəm in məmə, “Pətan. İəu iatitıs rəkis rəham nimisiən, ko təsəskəlimian ik.” ¹³ Kəni Iesu təmələhu=pən nəhlmin lan, kəni əmeiko, təməhtul əhrəuhrə minəuvir, kəni minatəni-vivi Uhgın.

¹⁴ Mətəu iətəmi asoli rəha nimə rəha nuhapuminiən, nikin təmahmə məmə inko Iesu təmol vi pətan u e nian rəha Sapət. Kəni in təməni=pən kəm nətəmini məmə, “Nian sikis rəhatəmah o nolian uək lan. Nəkotəhrun nəhuvaian e nian min əha məmə in otol vi itəmah lan, mətəu e nian rəha Sapət, onəsəhuvaian lan.”

¹⁵ Kəni İərmənig təməni=pən kəm in məmə, “!İtəmah nəfaki eiüə min! ?Pəh u ikinu e nikitəmah e nian rəha Sapət, kəni təsitisian rəhan kau uə togki u təmohrain, kəni masığ muvən təmnim nəhu? !Kəpə! İtəmah min nautol lanəha. ¹⁶ Mətəu pətan əha, in nəuaniləuis kəti rəha Eprəham, u Setən təməlis o nu eitən. Kəni təhrəuhrə əmə iəu iəkəkeikei mıtıs kəni mosmiəgəh in e nian rəha Sapət.” ¹⁷ Kəni nəghatian rəha Iesu təmol rəhan tikimır min kəmotaulis. Kəni nətəmini rəfin, nikilah tagian o uək təuvir agin min iətəm Iesu tatol ilah.

*Iesu təməni nəghatian əuhlin keiu e Nərmənigian Rəha Uhgın
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Kəni Iesu təməni məmə, “?Nərmənigian Rəha Uhgın in təhmen e nak? Pəh iəkəni nəghatian əuhlin kəti məmə otəgəhun itəmah e Nərmənigian Rəha Uhgın. ¹⁹ Nəua nigı kəti u nikitin natiəkəku agin u tətəgəhun=pən

* **13:1** Nətəm İsrel kəmotauit o nimisiən rəha nətəmini min əha mətəu-inu ilah kəutətig e Nime Rəha Uhgın u tasim, kəni mautol nati Lou tətəni. **13:2** Jon 9:2 **13:7** Luk 3:9 **13:8** 2Pitə 3:9,15 **13:14** Eks 20:9-10; Dut 5:13-14 **13:15** Luk 14:5

Narməniğin Rəha Uhgın.† Kəni suah kəti tərfei e rəhan nasumiən. Kəni nikitin teviə mol iahgin, kəni mənig ilis min kəhuva motol=pən nimaalah e nəhlmin min.”

²⁰ Kəni təməni min məmə, “?İətəgətun Narməniğin Rəha Uhgın məmə in təhmen=pən e nak? ²¹ In təhmen=pən e is nəuan nəuветin iətəm pətan kəti tatalkin flauə e pesin asoli, kəni təhgi flauə rəfin tətasisi matol iahgin.”

Təuə əkəku

(Mat 7:13-14,21-23)

²² Nian İesu təmətaliuək matuvən Jerusiləm, kəni mətəgətun nətəmiimi e nəhruənu asoli min mine lahuənu min. ²³ Kəni suah kəti təmətapuəh ohni məmə, “?İərmənig, nətəmiimi nəuan nəuvein əmə iətəm Uhgın otosmiəgəh ilah?”

Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, ²⁴ “İəkəni kəm təmah məmə onəkotəkeiki motalkut pik məmə nəkəhuvən pən e namtihlua u iətəm natiəkəku tatuvən e negəu e neai, mətəu-inu nətəmiimi tepət okotalkut məmə okəhuvən imə, mətəu ko kəsəhuvəniən. ²⁵ Mətəu o nian kəti, iərmənig rəha nimə əha in otəhtul masisig e rəhan doə. Kəni itəmah u nəşəhuvaian əha imə e nikulu iətəm natiəkəku, onəkəutəhtul ihluə məutəhti-əhti nikulu məutəni məmə, ‘Pale, İərmənig. !Erəh e doə o timah!’ Mətəu in otəni məmə, ‘İəkəruru agin itəmah.’ ²⁶ Kəni itəmah onəkotəni məmə, ‘İərmənig, kitah kəmotauən pəti, kəni ik nəməgətun itimah əpəha imatimah ikin.’ ²⁷ Mətəu in otəni=pinə məmə, ‘İəu iətəni kəm təmah məmə iəkəruru agin itəmah. Itəmah rəfin nətəm nəkotərəh agin. !Əhuvən əpəha isəu ohniəu!’

²⁸ “E nian əha itəmah onəkoteruh Epraham, mine Aisək, mine Jekəp, mine iəni aupən min kəutatig e negəu e neai iətəm Uhgın tətərmənig lan, mətəu itəmah onəkəutəhtul ihluə kəni okəraki pətigəm e təmah, kəni onəkotasək, mautigət-ərain nəhləvtəmah, məutətuə tərəh. ²⁹ Kəni nətəmiimi okotsipən e nikalin min rəfin rəha nəhue niftəni, məmə okəhuvən motəharəg motauən e negəu e neai iətəm Uhgın tətərmənig lan. ³⁰ Kəni təuvir məmə nəkotəhrun məmə, nətəmiimi nəuvein iətəm kəutəhuərisig okəhuva motəhtul aupən. Kəni nətəmiimi nəuvein u kəutaupən, ilah okəpanəhuərisig.”‡

*Herot təmolkeikei məmə
in otuhamu İesu*

(Mat 23:37-39)

³¹ Kəni e nian əha, Farəsi min nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm İesu məmə, “Təuvir məmə onəkiet uəhai əmə u ikinu matuvən, mətəu-inu Herot Antipas tolkeikei məmə otuhamu ik.”

³² Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Herot Antipas in iol ekəu-ekəu, təhmen e kuri rəpən. Əhuvən motəni=pən kəm in məmə iəu iətəni məmə, ‘Eh-to. Nian əkuəkir əmə əha ikin tətətig iətəm iəu iəkəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmiimi, kəni matol vivi nimisiən rəha nətəmiimi, kəni uərisig e nian kisił lan, kəni iəkol naunun e rəhak uək.’

† **13:19** Nəghatiən Kris tətəni məmə, “nikiti mastət.” Mastət in nigı kəti u nikitin in natiəkəku. Tateviə əpəha İsrəl, mətəu tikə əpəha Nitiəni. **13:25** Mat 25:10-12 **13:27** Sam 6:8 **13:28** Mat 8:11-12 **13:29** Sam 107:3 **13:30** Luk 14:9; Mak 9:35; 1Kor 4:9; Mat 20:8 ‡ **13:30** Nətəm İsrəl, nikiləh təhti məmə ilah kəutəhtul aupən e nətəmiimi ərəfin. Kəni nikiləh təhti məmə Nanihluə min kotərəh əmə. Mətəu İesu təni məmə nətəmiimi tepət rəha İsrəl okəsəhuvəniən e negəu e neai, kəni Nanihluə min tepət, ilah okəhuvən e negəu e neai.

³³ “Nati əpnapin Herot təməni lanəha, mətəu iəu iəkəkeikei mətitəu=pən rəhak suar matuvən u rəueiu, mine olauig, mine oniah muvən miet pən Jerusiləm. İkin əha əhruahru iətəm okotəkeikei kisiai iəni min ikin. Mətəu Jerusiləm əmə, kətuhamu iəni min rəha Uhgın ikin.

³⁴ “!Əui kəsi, nətəm Jerusiləm, nətəm Jerusiləm! İtəmah nəutohamu iəni min rəha Uhgın, kəni nətəmini nətəm Uhgın təmahli=pa kəm təmah, nəutahtımu ilah e kəpiel apın, inəha nətəmini u rəha Uhgın nətəm kautos nəghatıən rəhan. Nian tepət iətigaru əfəməh e nəhlmək məmə iəkos vivi itəmah, təhmen=pən e mənig iətəm tatuu nenətin min e nıkəuvkəuvın, mətəu nikitəmah təsagıənıən, kəni mətəpəh iəu. ³⁵ Otafu-to. Uhgın tinəpəh itəmah, rəhatəmah nimə nərahıən otaləs, kəni nati tikə ikin. Kəni iəkəni kəm təmah məmə, nati əha in nıpəhriənıən mətəu-inu onəsoteruh minıən iəu mətəuərus nəkotəni məmə, ‘!İərmənig Uhgın tətətig ilau suah u iətəm tətəuə e nərgın.’ ”

14

Iesu təmuvən əpəha imə Farəsi kəti ikin

¹ E nian e Sapət kəti, Iesu təmuvən e nimə rəha iətəmi asoli kəti rəha Farəsi min məmə otəuən, kəni nətəmini kəmauteruh vivi in məmə otol-to nak. ² Kəni inəha Iesu təmətəharəg ikin, suah kəti tətımis e nımısıən u nıpətin tətasisi, in tətəharəg iuəkır əmə ohni. ³ Kəni Iesu təmətapuəh o nəgətin min rəha Lou mine Farəsi min məmə, “?Təhro? ?Lou tətəgəhan məmə suah kəti otol vivi nətəmi kəutohmıs kətəhru nəmıəgəhıən min e Sapət, uə Kəpə?” ⁴ Mətəu ilah kəsotənıən nati kəti mine. Kəni Iesu təmos suah u, mol nıpətin təuvır min, kəni mahli=pən tatuvən.

⁵ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmə itəmah kəti, rəhan suakəku, uə rəhan kau otiuvig=pən pikin e nımıl asoli e Sapət, kəni in otəhro? In otəkeikei muvən mələs rəkıs uəhai əmə. ?Pəh u e təmah otəsoliən lanəha?” ⁶ Kəni rəhalah kəti nəghatıən təmikə məmə okotəni.

⁷ Kəni Iesu təməh nətəmini nəuvein iətəm kəmauın e lah o nauənıən, kəni kəməhuə imə kəni motitəpin ikin min rəha nısıaiən məmə okotəharəg=pən ikin. Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ⁸ “Nəmə iətəmi tətəuin lam məmə onəkuvə o nauənıən rəha marit, kəni nəsuvənıən məharəg pıpin ikin təuvır ikin maupən. Məta suah kəti in tepət məpirəkıs ik tuva, ⁹ kəni iətəmi asoli rəha nimə otəni kəm ik məmə, ‘Agım. Pəh suah u in otəharəg u ikinu.’ Kəni onakaulıs mətəu-inu onəkəkeikei meıuəıu məharəg ləhtəni agin ikin nısıaiən tikə ikin. ¹⁰ Mətəu nəmə suah kəti taun lam məmə nəkuvən mauən e nauənıən kəti, kəni təuvır məmə nəkıtəpin ikin nısıaiən tikə ikin. Kəni ko, nəmə iətəmi asoli rəha nimə tuva, kəni in otəni kəm ik məmə, ‘Rəhak iətəmini, uvən məharəg əha ilis, ikin təuvır ikin.’ Kəni inu otləfəri nərgəm e nəhmti nətəmi rəfin əha imə. ¹¹ İəkəni lanu mətəu-inu iətəmi tətəfəri aru in məmə otuə iətəmi asoli, Uhgın in otosıahu in. Mətəu iətəmini tatosıahu aru in, Uhgın otəfəri matol iətəmi asoli lan.”

¹² Kəni Iesu təməni=pən kəm iətəmi asoli rəha nimə u məmə, “Nəmə natol nauənıən asoli kəti e nərauıə uə lapın, təsəuvırıən məmə nəkauın e ik min nəuvein, mine pıam min, mine nımənın min rəham, mine nətəmi rəhalah nautə tepət u kətatıg təlau lam. Nəmə natol lanəha, kəni məta,

ilah min okotauin lam mämə nəkuvən motauən itəmah min ilah, kəni ilah okotalpın nati nəmol kəm lah. ¹³ Mətəu nian natol nauənian kəti, onəkəkeikei mauin e nanrah min, mine nətəmi nipəti lah nəuvetin tərəh, mine iəhlkin rah min, mine nətəmi nəhmtilah tərəh, mämə okəhuva nəkaugin ilah. ¹⁴ Kəni Uhgın in otətuati e rəhan nəuvirən kəm ik, mətəu-inu ko ilah kəsotalpın aginən nati nəmol kəm lah. Mətəu e naunun nian, nian nətəm kotəhruahru okotəmiəgəh min, Uhgın otətəu ik lan.”

*Nəghatən əuhlin
e nauənian asoli
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kəni ilah kəti əha ikin e nauənian tətətəu nəghatən əha, kəni təmənī=pən kəm Iesu mämə, “Təuvir pik o iətəmini u otuvən əpəha e negəu e neai ikin Uhgın tətarmənig lan, kəni mauən e nauənian asoli rəhan.”

¹⁶ Mətəu Iesu təmənī=pən kəm in mämə, “Nian kəti, suah kəti təmol nauənian asoli kəti rəhan, kəni mauin e nətəmini tepət mämə okəhuva motauən pəti ilah min. ¹⁷ Kəni e nian rəha nauənian, in təmahli=pən rəhan iol əhruin mämə otuvən mənī pətīgəm kəm nətəmini u təmauın rəkis e lah. Kəni təmuvən mənī=pən kəm lah mämə, ‘Əhuva-tə motauən, inol əpenə-penə rəkis e nauənian.’ ¹⁸ Mətəu ilah rəfin kəmotəpəh nūvənian motəni mämə ko kəsuvaiən. Kəti təmaupən mənī kəm in mämə, ‘Pale. Əni=pən-to kəm rəham iətəmi asoli mämə ko iəsuvnəian mətəu-inu, iəmos əmə nəhmti niftəni kəti, kəni iəkəkeikei muvən meruh.’

¹⁹ “Kəni kəti min tənī mämə, ‘Pale. Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli mämə ko iəsuvnəian mətəu-inu iəmos əmə nəhmti kau ten rəha niuvian kat, kəni iəkəkeikei muvən meh pipim rəhalah min uək.’

²⁰ “Kəni kəti min tənī mämə, ‘Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli mämə ko iəsuvnəian mətəu-inu, kəmit rəhak pətan kəhuva lahuənu u rəueiu.’

²¹ “Kəni iol əhruin təmuva mənī=pən kəm rəhan iətəmi asoli. Kəni iətəmi asoli u nikin təmahmə pik, kəni təmənī=pən kəm rəhan iol əhruin mämə, ‘Uvən uəhai e suaru mine ikin min nəuvein e taun meruh nanrah min, mine nətəmi nipəti lah min tərəh, mine nətəmi nəhmti lah tərəh, mine nətəmi nəhlkilah tərəh, kəni mit ilah məhuva.’

²² “Kəni in təmol nati rəhan iətəmi asoli təmənī, kəni nian in təmitəlig=pa mənī=pən kəm rəhan iətəmi asoli mämə, ‘İətəmi asoli. İəu inol rəkis natimnati min iətəm ik nəməni mämə iəkol, mətəu nauənian tepət əhanəh əha ikin, kəni nimə təhmen e nətəmini nəuvein min.’

²³ “Kəni iətəmi asoli təmənī kəm ioluək mämə, ‘Kəni ko uvən e suaru, mine ikin min rəfin ihluə e taun, kəni muvən muh nīkilah mämə ilah okəhuva imə, mämə nimə u rəhak otəkeikei məri. ²⁴ Mətəu iəkəni kəm ik mämə nətəmi iəmaupən mauin e lah, ko kəsotun askəuvinən nauənian nəuvetin rəhak.’ ”

Suaru o nitəu-pənian Iesu

²⁵ Nīmənin nətəmini tepət kəmautəhuərisig e Iesu e suaru. Kəni nian in təmeirair mənī=pən kəm lah mämə, ²⁶ “Nəmə suah kəti tolkeikei mämə otuərisig lak, in otəkeikei mol iəu iəkəhtul aupən e rəhan nəmiəgəhən. In otəkeikei molkeikei pik agin iəu, mapirəkis rəhan tatə mine mämə mine rəhan pətan mine nətin min mine pian min mine nəuvin min,

mine in əhruahru min.* Kəni nəmə təsoliən lanəha, ko in təsəhmenien məmə otuva rəhak iətəmimi. ²⁷ Kəni nəmə iətəmimi kəti təsələsien rəhan nigri kaluau mitəu=pa iəu, ko in təsəhmenien məmə in otuva mol rəhak iətəmimi lan.

²⁸ “Nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə tol nimə asoli kəti u təfəməh, in otaupən məharəg meruh rəhan məni rəha natimnati min məmə təhmen uə kəpə. ²⁹ In tatol lanəha mətəu nəmə in təsaupənien meruh məni ohni, kəni in otətuəuin mətələhu nəukəti† nimə əmə, nəmə təsoliən naunun lan, kəni nətəmi rəfin u kəhuva moteruh kəni motaləh lan motəni məmə, ³⁰ ‘Otafu-to. Suah əpəha təmol nimə kəni məsol rəfinien.’

³¹ “Kəni nəmə kig kəti, rəhan nətəm kəutəluagin ilah ten-tausin əmə, mətəu tətətu məmə kig pisin kəti min rəhan nətəm kəutəluagin ilah tienti-tausin tətəu məmə okuəluagin, ko təsuvən uəhaien mə otəluagin. In otaupən məharəg mətəlig lan məmə təhrun nehpahuiən, uə kəpə. ³² Nəmə təhrun məmə ko təsehpahuiən, in otəkeikei mahli=pən nətəmi nəuvein kəhuvən motəh rəhan min tikimir nian in isəu əhanəh, məmə okotol nəməlinuiən. ³³ Kəni təhmen əmə, nəmə itəmah kəti in təsol əpenə-pənəien məmə otəhlman e natimnati rəhan məmə tuva muərisig lak, ko in təsuvaian mə rəhak iətəmimi.”

³⁴ Kəni Iesu təmol naunun e nəghatien rəhan kəm nətəmimi e suaru məmə, “Sol in nati təuvir kəti, mətəu nəmə narfuiən rəhan tikə, ko nati tikə mə ko tol məmə in otəuvir min.‡ ³⁵ Kəni ko kəsoliən nati təuvir kəti lan, kəni nətəmimi okotəraki əmə lan. Itəmah rəfin mətəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatien min u.”

15

*Nəghatien əuhlin
e sipsip iətəm təməluai
(Mat 18:10-14)*

¹ E nian əha, nətəmimi tepət nətəmi kautos məni rəha takis, mine nətəmimi min tepət u iol təfagə tərəh min, kəməhuva məmə okotətəlig e Iesu.

² Kəni Farəsi min mine nəgəتون min rəha Lou kəməutəni nikali Iesu o nətəm iol təfagə tərəh min əha, məutəni məmə, “Suah əha, nikin tagiən əmə məmə nol təfagə tərəh min kəutəhuva ohni, kəni məutəuən pəti.”

³ Kəni əmeiko Iesu təməni nəghatien əuhlin kəti məmə, ⁴ “Inu nīpəhriənien, uə kəpə. Nəmə itəmah kəti rəhan sipsip ilah uan-hanrit, kəni kətiəh təluai, kəni tupəh nainti-nain kəutan ikin təpiə ikin məutəuən, kəni muvən məsal e sipsip u təməluai mətəuarus məkeikei meruh. ⁵ Nian in təməh, kəni in təməfəri mələs, kəni nikin təmagiən. ⁶ Kəni nian in təmiet=pa lahuənu, in otəkeikei mauin e in min nəuvein, mine nətəmimi min u kəutatig ilah min, kəni məni=pən kəm lah məmə, ‘Əhuva. Pəh kotagiən pəti, mətəu-inu iəmeruh min rəhak sipsip u təməluai.’ ”

* **14:26** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, iətəmi tolkeikei məmə otuərisig e Iesu, in otəkeikei məməki e rəhan min. Mətəu nīpəti nati u məmə, kitah okotolkeikei kitah min, mətəu okotəkeikei mautilkeikei pik agin Iesu. **14:26** Luk 9:23 † **14:29** Nəghatien u “nəukəti,” tətəghati e kəpiel min iətəm kətaupən kətələhu o nolien nimə. ‡ **14:34** Sol rəha nətəmimi e nian əha, in təmol filəh-filəh e nati pisin pisin u rəhalah nətəhienien tikə. Kəni nian nəuvein, nəmə nəhu tatol filəh-filəh e sol, kəni ko narfuiən tiet. Mətəu sol rəhatah u rəueiu təsoliən lanəha. In tarfu əmə lanko. **14:34** Mat 5:13; Mak 9:50 **15:2** Luk 5:30 **15:4** Esik 34:11,16; Luk 19:10

⁷ Nian Iesu tāmāni rākis nāghatīan əuhlin u, kəni mənī=pən kəm lah māmə, “Kəni iəu iəkəni kəm tāmāh māmə, əpəha e neai otəhmen əmə lanəha. Nəmə iol təfagə tərāh kəti titəlig e rəhan nətəligiən muva o Uhgīn, kəni nagiənīan asoli əpəha ilis e negəu e neai o suah u otepət, mapirəkis nagiənīan o nətəmimi nainti-nain u nīkilah təhti māmə kotəhruahru məsotoliən nati kəti tərāh iətəm okotəkeikei mohtəlig e nətəligiən rəhalah ohni.”*

Nəghatīan əuhlin

e mənī tāmikə

⁸ Kəni Iesu təmatig məghati min māmə, “?Nəmə pətan kəti rəhan mənī ten kəmol e silfə, kəni məruru kətiəh, kəni in otol nak? In otasiə, kəni maiəh məsal vi əha imə mətəuərus meruh. ⁹ Kəni nian in təmeruh mənī əha, in otəuīn e in min nəuvein mine nətəmimi min u kəutatig ilah min, mənī māmə, ‘Əhuva pəh kotagiən pəti mətəu-inu iəmeruh rākis rəhak mənī əpələ tāmikə.’”

¹⁰ Nian Iesu tāmāni rākis nāghatīan əuhlin u, kəni mənī=pən kəm lah māmə, “Iəu iəkolkeikei māmə iəkəni kəm tāmāh māmə, təhmen əmə min lanəha, nagiənīan asoli e nəhmti nagəlo min əpəha ilis e neai, nian iol təfagə tərāh kəti titəlig e nətəligiən rəhan matuvən o Uhgīn.”

Nəghatīan əuhlin e nati suah kəti iətəm təməluē

¹¹ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni māmə, “Suah kəti, nətin iərman keiu. ¹² Iətəm təkəku lan tənī=pən kəm timilau, ‘Tatə. Əuəri nautə min rəham, kəni məfa rəhak u rəueiu.’ Kəni timilau təuəri rəhan natimnati kəni məfən kəm lau.

¹³ “Kəni təsuvəhiən, nətin iətəm təkəku tos rəhan muvən mətəuati lan kəni mos mənī lan, kəni miet imalah ikin muvən e nitəni pisin kəti min isəu. Kəni mol rəhan mənī mərəkin-rəkin e nolīan tərāh min əmə. ¹⁴ Kəni nian rəhan mənī tāmikə rəfin, nəumis asoli təman e nitəni əha, kəni nəumis tinatus suah u, nigīn nauəniən tinikə. ¹⁵ Kəni təmuven matol uək kəm suah kəti əha ikin, kəni suah u təmāhli=pən māmə otuvən mətəugin rəhan min nipikəh min. Nian in təmətaugin nipikəh min əha, ¹⁶ mətəu nəumis natus pik kəni əmeiko in tinatolkeikei māmə otun nauəniən nig pikəh min. Mətəu iətəmi tikə māmə otəfən nati kəm in.

¹⁷ “Kəni əmeiko nətəligiən təuvir kəti tinuva ohni, kəni tətəlig māmə, ‘Kəsi. Rəueiu əha noluək min rəha tatə, niglah nauəniən tepət mapirəkis agin, mətəu iəu əpə iətətig u ikinu, otəsuvəhiən iəkimis e nəumis. ¹⁸ Oiəkəkeikei miet u ikinu mitəlig=pən o rəhak tatə, kəni mənī=pən kəm in māmə, ‘Tatə. Iəu iəmol təfagə tərāh e Uhgīn mine ik. ¹⁹ Rəueiu əha iəsəhmenīan māmə onəkəuin lak māmə nətim. Mətəu ol iəu māmə ioluək əmə kəti rəham.’” ²⁰ Kəni təməhtul maliuək minatuvən māmə oteh rəhan tatə.

“Mətəu nian təmətuva əhanəh isəu, rəhan tatə təməsəl=pən mafu, kəni nīkin təmepət ohni, kəni maiu muvən mos nəuegin magiən ohni.

²¹ “Kəni nətin tənī=pən kəm in māmə, ‘Tatə. Iəu iəmol təfagə tərāh e Uhgīn mine ik. Rəueiu əha iəsəhmenīan māmə onəkəuin lak māmə nətim.’

²² “Mətəu rəhan tatə taun e rəhan min noluək min mənī=pən kəm lah māmə, ‘!Ei! Əhuvən uəhai motos napən u iətəm təuvir mapirəkis məhuva məhuvən=pən lan kəm in, kəni motos ring motəfən e nəhlmin, kəni motos put kəhuva məhuvən=pən e nəhlkin, ²³ kəni motos kau iətəm tasisi-asisi

* **15:7** Iesu tətəghati e Farəsi min nətəmi kəutohtəu=pən Lou rəha Mosis, kəni ilah kəutəni māmə kotəhruahru, nati əpnəpīn nərahīen tətətig e nīkilah rəfin. **15:18** Sam 51:4

məuvir kəni motoh, pəh kotol pəti nauəniən asoli rəha nətik, ²⁴ mətəu-inu nətik u, in təhmen əmə məmə təmimis rəkis, mətəu rəueiu in tinəmiəgəh min. In təməluēi, mətəu ineruh min.’ Kəni əmeiko ilah kinautol lafet.

²⁵ “Kəni e nian əha, nətin iətəm tēpət in əpəha e nasumiən. Nian tāmətuva minuva iuəkir o lahuənu, kəni mətəu nətəmimi kautol nəpuən, kəni məutol danis. ²⁶ Kəni taun e ioluək kəti tuva tətəpuəh lan məmə, ‘?Ei, nati nak əha nətəmimi kautol?’ ²⁷ Kəni təməni=pən kəm in məmə, ‘Piam təmuva, kəni rəham tatə təmoh pilik iətəm tasisi mətəu-inu piam tinitəlig=pa, kəni in təsanən əmə.’

²⁸ “Kəni nikin təmahmə, kəni in təməni məmə, ‘Ko iəsuvəniən imə.’ Mətəu rəhan tatə təmuva ihluə mətəkeikei kəm in məmə otuvən imə. ²⁹ Mətəu tən=pən kəm rəhan tatə məmə, ‘Afu-to. Kəmətuatig nu tēpət rəkis, kəni iatol uək u ikinu təhmen=pən əmə məmə rəham kəti ioluək, kəni məsəhtian nəuiam. ?Mətəu təhro, tatə? Nəməsəfaiən nati əkəku kəti kəm iəu təhmen=pən e nani, məmə iəkol nauəniən lan itimah iəu min nəuvein. ³⁰ Mətəu nətim əha iətəm təmərəkin rəfin rəham min natimnati o nətəouiən nipətan min lan rəha suaru, mətəu nian tinitəlig=pa lahuənu, kəni nəkauit moh pilik u tasisi-asisi matol lafet lan rəhan.’

³¹ “Mətəu rəhan tatə tən=pən məmə, ‘Nətik. Nian rəfin kilau min ik kətuatig, kəni natimnati rəfin rəhak in rəham. ³² Mətəu təhruahru əmə məmə okol lafet u motagiən, mətəu-inu piam u təhmen=pən əmə məmə təmimis rəkis, mətəu rəueiu in tinəmiəgəh min. In təmikə, mətəu rəueiu kinoteh min.’ ”

16

Nəghatiən rəha iətəmi asoli iətəm tatol noliən ekəu-ekəu

¹ Kəni Iesu təməni kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Suah kəti rəhan nautə tēpət, kəni in təmos suah kəti tuva in iətəmi asoli rəha noluək min. Kəni rəhan min nəuvein noluək min kəməhuva motəni=pən nərahian rəha iətəmi asoli əha kəm iərmənig, motəni məmə, ‘Ei, suah kəha tətərəkin rəham natimnati.’ ² Kəni təmauin e suah kəha məmə tuva təghati kəm in məmə, ‘?Ei, nəghatiən nak u iətəu kətəni lam? Iəkolkeikei məmə nəkos rəfin nəghatiən min rəha uək rəham muva, mətəu rəueiu əha iəkahli pətigəm ik e uək.’

³ “Kəni iətəmi asoli əha təmuvən nikin təhti məmə, ‘Kəsi. Rəhak iərmənig tən məmə otərazi lak e rəhak uək əha rəueiu. ?Kəni oiaəkəhro əha rəueiu? Iəu iəsəhmenian məmə o iəkuven mətə niftəni o nosiən mənə, kəni iəu iəkisiəi neasiəən o mənə. ⁴ !Əuəh! Rəueiu əha inəhrun nati oiaəkol pəh nətəmimi okotol iəu iəkuven imalah ikin kəni ko moteh vivi iəu nəmə rəhak iərmənig otərazi lak e rəhak uək.’

⁵ “Kəni ko in təmauin rəfin e nətəmimi nətəmi kəmos mənə o iərmənig kəhuva kətiəh kətiəh. Kəni in təməni=pən kəm iətəm təmaupən muva məmə, ‘?Ik nəmos nak?’ ⁶ Kəni suah kəha tən məmə, ‘Təmos dirəm rəha oiel rəha nauəhian ilah uan-hanrit.’* Kəni iətəmimi asoli təməni=pən kəm in məmə, ‘Inu mə nauəuə rəha kauin rəham. Əharəg uəhai, kəni mətei fifti dirəm əmə e rəham nauəuə.’

⁷ “Kəni ko mənə=pən kəm suah kəti min məmə, ‘?Ik nəmos nak?’ Mətəu in tən məmə, ‘Təmos uan tausin pak wit.’ Kəni iətəmi asoli tən məmə, ‘Os nauəuə rəha kauin rəham, kəni mətei=pən əmə eit-hanrit pak wit.’

⁸ “Kəni ko, iərməniḡ rəha iətəmi asoli əha iətəm in təmol tərəh lan, təməni-vivi in o rəhan neiuəiən məmə in oteh vivi aru in.

“Nati u tətəḡətun məmə nətəmimi rəha niftəni, ilah kotəhrun vivi noliən min rəha niftəni nian ilah kəutəḡhati kəm lah min, tapirəkis nətəmimi rəha nəḡəḡəḡiən.[†]

⁹ “Kəni iətəni kəm təmah məmə, onəkotasiru vivi e nətəmimi e məni rəha niftəni məmə ilah okəhuva rəhatəmah niəli min. Kəni nian məni rəha niftəni u otikə, kəni Uḡin otos itəmah muvən əpəha e nəḡəu e neai iətəm ko təsikəiən.

¹⁰ “Nəmə suah kəti in tətəsal vivi o nati əkəku kəti, kəni in otəhrun nəsalian o nati asoli. Kəni nəmə suah kəti in tatol noliən tərəh e nati əkəku kəti, kəni in otol noliən tərəh e nati asoli. ¹¹ ?Kəni tol lanəha, nəmə itəmah nəsotəsal viviən o məni rəha niftəni u, kəni pəh oteḡəhan e təmah məmə nəkotos nati iətəm təuvir pəhriən, u natimnati rəha Uḡin?

¹² Kəni nəmə itəmah nəsotəsal viviən e natimnati rəha suah kəti min, kəni niki təmah təsəhtien məmə okəfinə min kəm təmah məmə rəhatəmah əhruahru natimnati mətəu-inu, kateruh məmə ko nəsotəsal viviən min natimnati min əha.

¹³ “Ko iətəmimi kəti təsuvaieən məmə in ioluək rəha iətəmi asoli mil keiu. Nəmə tol lanəha, in otolkeikei kəti matol nəuiən, kəni məməki e kəti kəni məsolien nəuiən. Kəni ko nəsolien ioluək rəha Uḡin mine məni e nian kətiəh.”

¹⁴ Fərəsi min kotolkeikei pik məni, kəni nian kəmotətəu nəḡətiən min u, kəni kəmotələh əuvsan e Iesu. ¹⁵ Mətəu in təməni kəm lah məmə, “Itəmah nautol noliən min məmə nətəmimi kotəni məmə itəmah nəkotəhruahru. Mətəu Uḡin təhrun nikitəmah məmə nəkotərəh. Iətəni lanu mətəu-inu nati nak u nətəmimi kəutos məmə in nati aḡin, mətəu e nəhmti Uḡin in nati əpnəpin əmə.”

¹⁶ Kəni in təmətəkeikei mətəni məmə, “Kəmətəni pətiḡəm Lou mine nəḡətiən rəha iəni min rəha Uḡin mətəuərus=pa Jon Bəptais, kəni ko uərisiḡ lan, kəti pətiḡəm nanusien təuvir rəha Nərməniḡiən Rəha Uḡin, kəni nətəmimi rəfin kəutalkut pik məmə okəhuvən motatig lan. ¹⁷ Mətəu kəsəniən məmə uək rəha Lou mine nəsanəniən rəhan, təmol naunun. Nəḡətiən rəfin rəhan kəutatig, iətəm tepət min mətəuərus=pən iətəm təkəku aḡin. Lou otətatig mapirəkis neai mine niftəni.

¹⁸ “Kəni təhmen=pən əmə lanəha: nəmə iətəmi kəti tatol tifos mətəpəh rəhan pətan, kəni matit pətan pisin kəti min mətəuatig, in tatol təfəḡə tərəh. Kəni nəmə iətəmi kəti tatit pətan kəti iətəm rəhan iərman təməpəh kəni ilau mətəuatig, in tatol təfəḡə tərəh mətəu-inu in tətəkləh e pətan rəha iətəmi pisin kəti.”

Nəḡətiən rəha Lasiris mine iətəmi kəti rəhan nautə tepət

¹⁹ Kəni Iesu təməni məmə, “Iətəmi kəti rəhan nautə tepət, kəni in tatuvən e napən təuvir kəməh e al u naḡi naris in nəhmtin tiakis, kəni nian rəfin in tatun əmə nauəniən təuvir min. ²⁰ Kəni ianrah kəti, nəḡin u Lasiris, nīməḡim təmol rəfin nīpətin min. Kəni kəmələs kan əpəha e namtihləə rəha suah u. ²¹ In tolkeikei pik məmə otatun nīpispisi nauəniən min u kəutəmei e tepil rəha iətəmi asoli əha. Kəni nati tərəh min kəti, kuri min kəutəhuva mətəpəh-əpəh nīməḡim min rəhan.

[†] **16:8** Nīpəti nəḡətiən rəha Iesu məmə nətəmimi rəha nəḡəḡəḡiən kəsotolien natimnati iətəm Uḡin in tolkeikei məmə otəhtul aupən e rəhalah nəmīḡəḡiən. Nikilah təsəhti pikian nətəḡiḡiən rəha Uḡin. **16:10** Luk 19:17-26 **16:13** Mat 6:24 **16:15** Mat 23:28; Luk 18:9-14 **16:16** Mat 11:12-13 **16:17** Mat 5:18 **16:18** Mat 19:1-12; Mak 10:1-12

²² “Kəni ianrah əha təmimis, kəni nagelo min kəmosos in məhuvən əpəha e nikali Epraham, ima nəuviriən ikin. Kəni iətəmi u rəhan nautə tepət, in min təmimis kəni kitənim. ²³ Kəni in təmuvən əpəha e nigəm asoli, kəni tətətəu nəməhiən asoli, kəni nian təməsal-pəri, mafu Epraham əpəha isəu. Kəni Lasiris əpəha e nikalin. ²⁴ Kəni təmauin əfəməh məmə, ‘! Əui, Tatə Epraham! Asiru lak. Əni=pən kəm Lasiris məmə otəfən nəuan nəhlmin e nəhu kəni mos muva mek namik lan məmə otətəpu, mətəu iətətəu nəhməiən asoli e nigəm u ikinu rəueiu.’

²⁵ “Mətəu Epraham təni məmə, ‘Nətik, nikim təhti-to rəham nəmiəgəhiən aupən. Ik nəmatos natimnati təuvir min rəham tepət, mətəu Lasiris təmatətəu nəhməiən tepət e nipətin. Mətəu rəueiu əha, in tətətəu təuvir u ikinu, kəni ik nətətəu nəhməiən tepət e nipətin. ²⁶ Kəni nati kəti min. E nəlugin e tah, nimil asoli tətəuəri itah, ik ko, kəni itimah u. Nəmə itimah kəti tolkeikei məmə otuvnə meh ik, mətəu ko təsuvəniən. Kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otuva meh itimah mətəu ko təsuvaian.’

²⁷ “Kəni iətəm rəhan nautə tepət təməni məmə, ‘Tatə. Əui, kəsi. Ahli=pən Lasiris tuvən e nimə rəha tatə rəhak, ²⁸ mətəu-inu piak faif əha ikin. Təuvir məmə in otuvən məghati mem əskasik ilah məmə okotətəu ilah məmə okəsəhuvaian u ikinu iətəm iətətəu nəhməiən asoli agin ikin,’

²⁹ “Mətəu Epraham təni məmə, ‘Kəpə. Nəghatiən rəha Mosis mine iəni min rəha Ughin tətətig. Pəh piəm min okotətəu nəghatiən min əha.’

³⁰ “Kəni iətəmi rəhan nautə tepət təməni məmə, ‘Kəpə, Tatə Epraham. Təsəhmenian. Mətəu nəmə iətəmi kəti otəmiəgəh min e nimisiən otuvən məghati kəm lah, kəni nipəhriənian, ilah okotəuhlin rəhalah nətəligiən kəni motəpəh təfagə tərəh min rəhalah.’

³¹ “Kəni Epraham təni məmə, ‘Nəmə kəsotətəligiən e nəghatiən rəha Mosis mine iəni min rəha Ughin, kəni nati əpnəpin nəmə iətəmi kəti təmiəgəh pau e nimisiən kəni muvən məghati kəm lah, mətəu ko kəsotəniən nipəhriənian lan.’”

17

Əutətəu itəmah

(Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42)

¹ Kəni İesu təməni kəm rəhan min nətəmini məmə, “Pəhriən, natimnati min u kəutiuvipən iətəmi tətəmeipən e təfagə tərəh, okəhuva. !Mətəu nərahian asoli o iətəmi əha u tətəfən-əfən kəm nətəmini, uə in suaru rəha nəfən-əfəniən! ² Mətəu nəmə iətəmi kəti tiuvipən rəhak kəti iətəmini u təhmen e suakəku, məmə otol təfagə tərəh, kəni suah kəha, Ughin otol nalpinian asoli kəm in. Kəni nalpinian əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiəl kəti e nentəui, kəni kəraki=pən əpəha itəhi lokəmmim. ³ Kəni tol lanəha, əutətəu mauteruh vi rəhatəmah nəmiəgəhiən.

“Nəmə piəm tatol təfagə tərəh kəm ik, kəni əni=pən rəhan noliən tərəh e nəhmtin, kəni nəmə tətəuhlin rəhan nətəligiən, kəni alu e rəhan noliən tərəh məsosian tatig e nikim. ⁴ Kəni nati əpnəpin nəmə in tatol təfagə tərəh lam mau səpin e nian kətiəh, kəni muva mau səpin, kəni məni=pən kəm ik məmə, ‘Kəsi, iəmol təfagə tərəh lam. İatitəlig e nətəligiən rəhak kəni mətəpəh təfagə tərəh,’ kəni ik onəkəkeikei məsalpinian malu e rəhan noliən rah min, kəni məsosian tatig e nikim.”*

^{17:3} Mat 18:15 * ^{17:4} Nipəti nəghatiən əha təsəniən məmə kitəh okotalu e təfagə tərəh rəha iətəmi kəti mau səpin əmə, mətəu okotəkeikei motalu lanu naunun tikə.

⁵ Kəni aposil mın kəmotətapuəh o iərmənig məmə, “Ol rəhatimah nəhatətəiən təskasik təhmın.”

⁶ Kəni İərmənig təməni məmə, “Nati əpnəpin nəmə rəhatəmah nəhatətəiən natiəkəku agin pau təhmen e nıpıspısı nıpəkil, kəni nəkotəhrun nəniən kəm nıgi u nokin təfəməh məmə, ‘Euvi aru ik, kəni muvən miuvig=pən itəhi,’ kəni nıgi u otol nəuiatəmah.”†

⁷ “Otəni-to. ?Nəmə iətəmi kəti rəhan ioluək tətəsum, uə in tateh rəhan mın sipsip mın, nian in tuva lahuənu, nikitəmah təhti məmə, iətəmi asoli otəni=pən kəm in məmə, ‘!Ei! Va uəhai məharəg mun nauəniən əha?’ ! Kəpə! ⁸ In otəni=pən kəm rəhan ioluək məmə, ‘Uvən mol nəgək nauəniən, kəni ko muvən muvən e rəham napən təuvir, kəni məfa nəgək nauəniən mine nımək nəmnimiən. Nian nəkol rəfin rəham uək, ko nəkəhrun nuniən nauəniən kəni mine nəmnimiən.’ ⁹ ?Kəni nikitəmah təhti məmə iətəmi asoli, in otəni-vivi rəhan ioluək o uək asoli rəhan iətəm in otəkeikei mol? !Kəpə! ¹⁰ Kəni itəmah ko, nəkotəhmen əmə e noluək mın rəha Uhgin. Nian nəmotol rəkis natimnati rəfin iətəm Uhgin təməni məmə onəkotəkeikei motol, onəkotəni məmə, ‘İtimah noluək mın əmə. Noliən rəhatəmah təəhmenien o nəni-vivien. İtimah iəmotol əmə uək u itimah oiəkotəkeikei mautol.’ ”

Iesu təmol vivi nətəmi ten iətəm leprosi təmol ilah

¹¹ Nian Iesu təmətəliuək matuvən Jerusiləm, in təmətəliuək matuvən=pən e nəlugi nıtəni mil u Səmeriə mine Kaləli. ¹² Kəni nian in təmiet=pən lahuənu kəti, nətəmini ten iətəm nimisiən u leprosi təmol ilah kəməhuva motəhtul isəu nəuvetin, ¹³ kəni motauin lan məmə, “!Iesu, iətəmi asoli, asiru e timah!”

¹⁴ Kəni nian in təməh ilah, təni məmə, “Onəkəhuvən o pris məmə in oteh nıpətitəmah.”‡ Kəni nian ilah kəmautəliuək əhanəh e suaru, kəni motəuvir, nimisiən təmikə.

¹⁵ Kəni ilah kəti təmeruh məmə leprosi rəhan tinikə, kəni in təməlali mitalig=pən o Iesu, mətəni əfəməh məmə, “!İatəni-vivi Uhgin! !İatəni-vivi Uhgin!” ¹⁶ Kəni in təmeiuiəu e nəhlki Iesu misin nəulın nıpənəgin tatek nıftəni, kəni mətəni kəm Iesu məmə nıkin tətagiən məmə in təmol vivi rəhan nimisiən. Kəni suah u in iətəm Səmeriə. ¹⁷ Kəni Iesu təməni məmə, “?İəmol vivi nətəmi ten kəni mōs rəkis rəhalah nimisiən, uə kəpə? ?Mətəu nain mın, ilah iə? ¹⁸ ?Suah u in iəpispis əmə, mətəu in pisin əmə təmitəlig=pa mətəni-vivi Uhgin?” ¹⁹ Kəni Iesu təməni kəm suah u məmə, “Əhtul maliuək matuvən. Rəham nəhatətəiən təmol vivi ik.”

*Nuvaian rəha
Narmənigiən Rəha Uhgin
(Mat 24:23-28,36-41)*

²⁰ Nian kəti, Farəsi mın kəmotətapuəh o Iesu məmə, “? Onəhgin Narmənigiən Rəha Uhgin otuva?” Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Narmənigiən Rəha Uhgin otəsuvaian məmə nətəmini okoteruh e nəhmıti lah. ²¹ Kəni iətəmini tikə mə otəni məmə, ‘Əsal=pa meh, in uəha,’ uə ‘!

† **17:6** E nəghatiən əhruahru rəha Iesu, in təəghati e nıkiti mastət u in natiəkəku agin, mine nıgi kəti nəukətin təmeviə agin, nərgin u fik-malperi. **17:6** Mat 17:20; 21:21 **17:13** Lev 13:45-46

‡ **17:14** Nian nimisiən leprosi təmol suah kəti, Lou tətəni məmə in tamikmik. Nian nimisiən təmikə, in otəkeikei muvən meruh pris kəti məmə in otəni pətigəm kəm nətəmini rəfin məmə nimisiən təmikə mine namikmikien təmikə. Nian Iesu təməni kəm lah məmə okəhuvən moteruh pris kəti, in təhmen məmə in təməni məmə in otol vivi ilah. **17:14** Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

Əsal=pən meh, in əpəha!’ mətəu-inu Narmənigian Rəha Uhgın tinuva rəkis mətətig e nikitəmah.”

²² Kəni İesu təni kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Nian min kəutəhuva iətəm itamah onəkotolkeiki məmə onəkoteh nian min rəha Nəti İətəmimi, mətəu ko nəsothəhian. ²³ Kəni nətəmimi okotəni kəm təmah məmə, ‘! Əsal=pa, in uəha!’ uə ‘! Əsal=pən, in əpəha!’ Mətəu onəsəhuvəhian mōtohtəu=pən ilah, ²⁴ mətəu-inu e nian iəu Nəti İətəmimi oiaquva lan, in otəhmen e noraipian iətəm tətoraip kəni mətəsiəgəpin neai e nıkalın kəti mətəuarus=pən nıkalın kəti min, kəni nətəmimi rəfin okoteruh mətəhrun. ²⁵ Mətəu aupən, iəu iəkəkeiki mətəu naməhian tēpət, kəni nətəmi kəutətig rəueiu, ilah okotəuhlin nəmtəhlah mətəpəh iəu.

²⁶ “E nian iəu, Nəti İətəmimi, iəquva lan, otəhmen=pən əmə e nian rəha Noa aupən, iətəm nətəmimi kəmotol natimnati min məsothəhriunian məmə Uhgın otol nati kəti lan məsotol əpenə-pənəhian. ²⁷ E nian əha, nətəmimi kəmətauən, məutəmmim, mautol marit, inəha natimnati min rəfin kəmautol e nəmiəgəhian rəhalah, mətəuarus=pa nian iətəm Noa tinuvən e nıpəgnəua negəu asoli rəhan. Kəni nuhəuən təməfuv naruəh asoli təmuva kəni maiu mēlərmin rəfin nətəmimi iətəm kəməsəhuvəhian e negəu.

²⁸ “In təhmen=pən əmə e nian rəha suah kəha Lot. Nətəmimi kəmotəuən, məutəmmim, məutos nəhmti natimnati min, məutasum, mautuyləkin nımə min, inəha natimnati rəfin kəmautol e nəmiəgəhian rəhalah. ²⁹ Mətəu e nian iətəm Lot təmiet lan e taun əha Sotəm, kəni nigəm mine kəpiel min kəməhuəu mautsipəri e neai mōtohamu ilah rəfin əpəha e taun.

³⁰ “Kəni otəhmen əmə e nian iəu Nəti İətəmimi oiaquva min lan kəni, Uhgın otol əpu iəu kəm nətəmimi. ³¹ E nian əha, nəmə suah kəti tətəharəg ihluə e rəhan nımə, pəh in tagım məsuvən minian imə məmə in otos rəhan natimnati, kəni nəmə suah kəti in əpəha e nasumian, pəh in otəgim məsuva minian lahuənu. ³² !Onəsotaluən e pətauəhli rəha Lot! ³³ In təmolkeiki məmə otaskəlim rəhan nəmiəgəhian e nəhue nıftəni u məsitəupaian iəu, in otəsəhian nəmiəgəhian itulin. Mətəu iətəmimi u tətəpəh natimnati rəha nəmiəgəhian e nəhue nıftəni u, kəni mətəu=pa iəu, in otos nəmiəgəhian itulin. ³⁴ İətəni kəm təmah məmə, e nian əha lapın, iətəmimi keiu okətuapili e pet kətiəh, kəni okos rəkis kəti, kəpəh kəti. ³⁵⁻³⁶ Pətan keiu kətuəharəg pəti matuol nauəhian, kəni okos kətiəh, kəpəh kəti.”§

³⁷ Kəni rəhan noluək min kəmotəni=pən kəm in məmə, “?İərməniğ, onəquva iə?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Onəkotəhrun əmə. Təhmen e nian nati miəgəh kəti təmimis mətəməhli, kəni kuveria min koteiuiəu mauton pəti.”*

18

*Nəghatian əuhlin
rəha pətalimis kəti
iətəm tətəsək o nasiruiən*

17:23 Mak 13:21; Luk 21:8 **17:28** Jen 18:20; 19:25 **17:31** Mat 24:17-18 **17:32** Jen 19:26 **17:33** Luk 9:24 § **17:35-36** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatian Kris aupən, kəmilpin nəghatian min u rəha fes 36: İətəmi keiu okətuasum, kəni okos rəkis kəti, kəpəh kəti. * **17:37** Nıpəti nəghatian u məmə, e nian İesu in otuva lan, nətəmimi rəfin okoteruh.

¹ Kəni Iesu təməni nəghatən əuhlin kəm lah mətəgətun ilah lan məmə okotəkeikei məutəfaki nian rəfin məsotəpəhiən, məsotolien məmə nīkilah otəsəmeiən. ² In təməni məmə, “Lahuənu kəti, iəni kəti əha ikin rəha nələhuian nəghatən min. Kəni təsisiaien Uhgīn, kəni təsisiai minian nətəmini. ³ Kəni e lahuənu əha, pətalimis kəti əha ikin, kəni nian rəfin tətuvə materuh iəni u mətəni=pən kəm in məmə, ‘Əui. Kəsi, onəkəsiru lak məghati o nələhu əhruahruian nərahian rəha tīkimir rəhak tatol kəm iəu.’ ⁴ Mətəu iəni u in təməsuvəniən, kəni mos nian əfəməh məmə otəgət mol vi nərahian əha rəha pətalimis. Mətəu pətan əha təmətətapuəh o suah kəha nian rəfin matuvən matuvən, kəni iəni nīkin təni məmə, ‘Nati əpnəpīn iəsisiəien Uhgīn, kəni məsisiai minian nətəmini, ⁵ mətəu pətan əha tətəni mətəni nati kətiəh minatol mīrə iəu o rəhan nəghatən, matol matol. Pəh iəkəkeikei mūvən məni-vivi rəhan nərahian kəni mələhu nəuvirien. Nəmə iəkəpəh, kəni in otətuvə ohniəu matol rəueiu kəni iəkəpəou lan.’”

⁶ Kəni nian İərmənig təməni rəkis nəghatən əuhlin əha, kəni məni məmə, “Otətəlig-to e nəghatən rəha iəni əpəha iətam in tərəh təhmīn. ⁷ ? Mətəu təhro e Uhgīn? In təmətəpīn rəhan min nətəmini, kəni ilah kəutasək=pən kəm in nian rəfin e nərauīə mīne lapīn min rəfin. ? Kəni nīkitəmah təhti məmə in otəni=pən kəm lah məmə, ‘Pəh pipīm’? Kəpə. ? Kəni nīkitəmah təhti məmə in ko təsasiruiən uəhai əmə e rəhan min? Kəpə. ⁸ İətəni=pinə kəm təmah məmə nīpəhriənien, in otəsiru uəhai əmə e rəhan min, kəni mol vivi rəhalah nərahian. ? Mətəu nian iəu Nəti İətəmini oīəkītəlig=pa min lan e niftəni, oīəkəh nətəmini nəuvein nətəm kəutəhatətə e Uhgīn, uə kəpə?”

*Nəghatən əuhlin
rəha Farəsi mīne
iətam tatos məni rəha takis*

⁹ Kəni Iesu təməni nəghatən əuhlin kəti kəm nətəmini nəuvein nətəm nīkilah təhti məmə ilah kotəhruahru motəpīrəkis nətəmini rəfin, kəni motəsəl iahu e lah. ¹⁰ In təməni məmə, “Suah mīl keiu kəmian əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn məmə kuəfaki. Kəti, in Farəsi, kəni kəti in iətəmi tatos məni rəha takis. ¹¹ Kəni Farəsi təməhtul məmə tətəfaki, kəni in mətəni aru əmə in, mətəni məmə, ‘Uhgīn, iətəni-vivi ik mətəu-inu nəmol məmə iəkol iətəpīsīn lak, mə inəha nətəmini kotolkeikei pik məni kəni məuteiūə məmə kotakləh lan, kəni məutol tərəh, kəni məutakləh e pətan rəha iətəpīsīn. Mətəu iəu iəsoliən kəmə ilah. Kəni iəu min iəsoliən kəmə suah kəha iətam tatos məni rəha takis. ¹² Nian keiu e nəfakiən kətiəh, iətuakəm mətəpəh nəuənien mətəfaki kəm ik. Kəni nəmə iəkəs natimnati ten, iətos rəkis kətiəh mətəfīnə kəm ik.’

¹³ “Mətəu suah kəha, iətəmi tatos məni rəha takis, in təməhtul=pən isəu, kəni mətaulis məsəsəl pəriən e nəgəu e neai kəni məfaki. Kəni nīkin tītəgīt mətasək mətəhti mankilahan mətəni məmə, ‘Uhgīn, iəu iətəmi tərəh. ! Nīkim teiuiəu ohniəu!’”

¹⁴ Kəni Iesu təni məmə, “İətəni kəm təmah. Nian suah mīl u okiatəlig=pən lahuənu, iətəmi rəha takis, in otəhruahru e nəhmti Uhgīn. Mətəu Farəsi, in təsoliən lanəha, mətəu-inu iətəmi tətəfəri aru in, Uhgīn otosiahu, mətəu iətəmi tatosiahu aru in, Uhgīn otəfəri.”

*Kəlkələh min kəməhuva o Iesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Kəni nətəməimi nəuvein kəmotos rəhalah mən iəpəou mətmətig mən məhuva kəm Iesu məmə in otələhu=pən nəhlmin e lah kəni məfaki o lah. Mətəu nian rəhan mən nətəməimi kəmotəh ilah, kəni motəniəhu ilah. ¹⁶ Mətəu Iesu təmauin e iəpəou mən əha mə okəhuva ohni, kəni məni=pən kəm rəhan mən natətəlig məmə, “Sotəniəhuiən iəpəou mən məmə okəsəhuvaian ohniəu, pəh ilah okəhuva ohniəu, mətəu-inu Narməniğian Rəha Uhgın in rəha nətəməimi mən u kotəhmen e iəpəou mən u. ¹⁷ İatəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsolkeikeiən məmə oteiuaiu məhmen e kəlkələh mən u kəti mupəh Uhgın tarməniğ lan, ko in təsatig ahgəliən Narməniğian Rəha Uhgın.”

Suah kəti rəhan nautə tepət

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Kəni iətəmi asoli kəti təməni=pən kəm Iesu məmə, “İəgətuən, ik iətəmi təuvir. ?Oiakəhro mos nəmiəğəhiən itulin?” ¹⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “?Təhro nətauin lak məmə iəu iətəmi təuvir? Suah kəti tikə in iətəmi təuvir, mətəu Uhgın əmə in təuvir. ²⁰ Ik nəkəhrun nəghatien mən e Lou rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Səkləhiən e pətan rəha iətəpisin, məsohamuiən iətəməimi, məsəkləhiən e natimnati, məseiuəiən e kot, misiaı rəham tatə mine məmə.’”

²¹ Kəni suah u təməni məmə, “Natimnati mən rəfin u, iəmol rəfin ilah, nian iəmətəkəku mətəuarus=pa u rəueiu.” ²² Nian Iesu təmətəu nəghatien əha, kəni tənı=pən kəm in məmə, “Nati kəti mən əmə əha ikin onəkol. Uvən mol nətəməimi kotos nəhmti rəham nautə rəfin agin, kəni məfən məni lan kəm nanrah mən. Kəni ik onəkos nəuvirien tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva muərisig lak, mol məmə rəhak iətəməimi.”

²³ Mətəu nian təmətəu nəghatien mən əha, nikin təməpəou mətəu inko rəhan nautə tepət. ²⁴ Kəni nian Iesu təməsal=pən meruh məmə nikin nəpəou, kəni tənı məmə, “!Ei, tiəkis agin o iətəmi rəhan nautə tepət məmə in otuva matig ahgəl e Narməniğian Rəha Uhgın! ²⁵ Tiəkis məmə kau otuvən=pən e nıpəg nitil, mətəu tiəkis pik məmə iətəmi rəhan nautə tepət otuva matig ahgəl e Narməniğian Rəha Uhgın.”*

²⁶ Kəni nətəməimi u kəutətəu nəghatien əha kəmotəni məmə, “?Nəmə tiəkis o iətəmi rəhan nautə tepət, kəni pəh əha in təhmen məmə otos nəmiəğəhiən əha?”

²⁷ Mətəu in təməni məmə, “Nati nak u tiəkis pik agin, mə ko nətəməimi kəsotoliən, mətəu Uhgın in təhrun noliən.”

²⁸ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “? Mətəu təhro e timah? İəmotəpəh rəfin rəhatimah natimnati kəni məhuva məmə iəkəhuərisig lam.”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni pəhriən kəm təmah məmə, iətəmi təməpəh rəhan nimə, uə rəhan pətan, uə pian mən, uə rəhan tatə mine məmə, uə rəhan kəlkələh mən mətəu-inu in tatitəu=pən Narməniğian Rəha Uhgın, ³⁰ kəni e nəhue niftəni u, in otos natimnati tepət tapirəkis ilah mən u təməpəh ilah, kəni uərisig, in otos mən nəmiəğəhiən itulin.”

Iesu təməni pətiğəm

rəhan nimisiən

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

18:17 Mat 18:3 **18:18** Luk 10:25 **18:20** Eks 20:12; Dut 5:16-20 * **18:25** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “Tiəkis o kaməl otuvən=pən e nıpəg nitil.” Kaməl in nati miəğəh asoli kəti tapirəkis kau.

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan tueləf natətəlig min məmə okohiet e nımənin nətəmimi məhuva kətiah motuhapumın ilah min, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to. Rəueiu kəhuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni natimnati min iətəm iəni min rəha Uhgın aupən kəmotəni lak, Nəti iətəmimi, e nauəuə min rəhalah, ilah okəhuva motol nıphrionən. ³² Nətəmimi okotəghən=pən lak e nəhlmi Nanihluə min, kəni nətəmimi okotəghati motaləh əuvsan lak, motol=pən əmə iəu, motəgəh əpis nəhmtək, ³³ kəni okalis iəu, kəni kohamu iəu. Mətəu e nian tatol kisil lan, oiaəkəmiəgəh min.”

³⁴ Mətəu kəsotəhrunən rəhan nəghatən min. In təhmen=pən e nəghatən iətəm nıpətin tətəhluaig, kəni kəsotəhrunən nıpəti nəghatən min əha.

Iesu təmol vi iətəmi kəti nəhmtin tərəh
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nian Iesu təmuva iuəkir o taun əha Jeriko, suah kəti in tətəharəg e nıkalı suaru nəhmtin tərəh. Nian rəfin in tətəsiə e məni o nətəmimi.

³⁶ Kəni nian iətəmi əha nəhmtin tərəh tətətuə məmə nətəmimi tətə kəutaliuək e suaru, kəni in tətətapuəh məmə, “?Nati nak əha katol?”

³⁷ Nətəmimi kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iesu əpəha, iətəm Nasərit, tətəliuək e suaru.”

³⁸ Kəni təmagət əfəməh məmə, “!Iesu! !Mipi kig Tefit! !Asiru lak!”

³⁹ Kəni nətəmimi min u kəutaliuək məutaupən e Iesu, kəmotəgət lan, motəni məmə, “!Səgətən!” Mətəu in təmagət əfəməh təhmin məmə, “!Mipi kig Tefit! !Asəkəhrin iəu masiru lak!”

⁴⁰ Kəni Iesu təməhtul təməni=pən kəm lah məmə okotit məhuva. Kəni nian kəmotit məhuva iuəkir, Iesu tətəpuəh ohni məmə, ⁴¹ “?Nəkolkeikei məmə iəkol nak kəm ik?” Kəni in təməni məmə, “Tərmənig, iəkolkeikei məmə oiaəkair meruh nati.”

⁴² Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Air meruh nati. Rəham nəhatətəiən tinol vivi ik.” ⁴³ Əmeiko rəueiu ağın min, təməir minatəh nati, kəni minatərisig e Iesu, mətəni-vivi Uhgın. Kəni nian nətəmimi rəfin kəmoteruh nati əha, ilah kəməutəni-vivi Uhgın.

19

Iesu mine Sakias

¹ Kəni Iesu təməliuək muvən imə e taun u Jeriko matuvən məmə otiet=pən e nıkalın nəuvin min kəti.

² Kəni e taun əha, suah kəti əha ikin, nərgin u Sakias. In iətəmi asoli kəti rəha nətəm kautos məni rəha takis, kəni in rəhan nautə tətə. ³ Kəni in tolkeikei məmə oteh-to məmə Iesu in pəh, mətuə təruru neruhian mətuə in təkuəkir, nətəmimi kəutəhtul pəsik lan. ⁴ Kəni in təməiə aupən muvən məri e nigi kəti, nərgin u sikəmo, məmə otəhrun neruhian Iesu nian in otuə=pa in ikin.

⁵ Kəni nian Iesu təmuva əhruahru əha ikin, təməsal-pəri meruh, kəni məni=pən kəm in məmə, “Sakias. Eiuəiə uəhai, mətuə rəueiu ko iəkəkeikei muvən mauən əpəha e rəham nımə.” ⁶ Kəni Sakias təmeiəiə uəhai əmə, kəni mit Iesu mian əpəha iman ikin imə, kəni nıkin təmagiən.

⁷ Mətəu nian nətəmimi kəmoteruh natimnati min əha, kəni kəutasiuən kəm lah min o nolən əha məutəni nıkalı Iesu məmə, “Suah əha tatuvən e nımə rəha iol tətəgə tərəh.”

⁸ Kəni nian kinəhuvən rəkis e nipəgnəua nimə rəha Sakias, in təhtul mənəi kəm İərmənig məmə, “İərmənig, ətəlig-to. Oiakəuəri rəhak natimnati mol nəhm̄tin keiu, kəti rəhak, kəni kəti iəkəfən kəm nanrah min. Kəni natimnati iətm̄ iəmaklāh lan o suah kəti, oiaəkalpin mau kuvət.”

⁹ Kəni İesu tənə=pən kəm in məmə, “Rəueiu Uhḡin tinosmiəgəh ik mine rəham min, mətəu-inu ik min, nəməhatətə e Uhḡin, kəni ik nəuaniləuis pəhriən kəti rəha Epraham. ¹⁰ Kəni iəu, Nəti İətm̄mimi, iəmuva məmə iəkəsal e nətm̄mimi iətm̄ kəmotəluəi, kəni mosmiəgəh ilah.”

Nəghatiən əuhlin

rəha nətm̄mimi nətm̄ kəmos mənəi rəha iərmənig rəhalah

¹¹ Nian nətm̄mimi kəməutətəlig e İesu, in təmətəkeikei mətəni nəghatiən əuhlin kəm lah mətəu-inu in tinuva iuəkir o Jerusiləm, kəni nikiləh təhti məmə Nərmənigian Rəha Uhḡin otəsuvəhian əha rəueiu tuva. ¹² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İərmənig kəti tolkeikei məmə in otuvən isəu meruh kig asoli agin məmə kig asoli otəfəri in mol kig lan əpəha iman ikin, kəni in otəpanitəlig=pa min. ¹³ Kəni in təmauin e rəhan noluək min ten, kəni məuəri mənəi asoli kətiəh kətiəh e lah.* Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ‘İtm̄ah onəkotəkeikei motalkut o mənəi u o noliən nətin mətəuərus=pən iəu iəkətiəlig=pa min.’

¹⁴ “Mətəu nətm̄ iman ikin kəsotolkeikeian suah kəha, kəni motahli=pən nətm̄mimi nəuvein kotos nəghatiən məhuvən kəm kig asoli agin məmə, ‘İtm̄ah iəsotolkeikeian məmə suah u otərmənig e itm̄ah.’ ¹⁵ Mətəu kəmləfəri iərmənig u kol kig lan, kəni in təmitəlig=pa min. Kəni suah u təmauin e rəhan noluək min iətm̄ in təməuəri rəhan mənəi kəm lah. In tolkeikei məmə otəhrun məmə ilah kəmotətuəarus mənəi nak nian in təmətatig əpəha isəu.

¹⁶ “Kəni iətm̄ təmaupən muva mənəi=pən kəm in məmə, ‘İərmənig, nəmələhu=pa mənəi kətiəh e nəhlmək, kəni iəmətuəarus mənəi ten min.’ ¹⁷ Kəni rəhan iərmənig təməni=pən kəm in məmə, ‘İk ioluək təuvir, nəmol nati iətm̄ in təuvir. Mətəu-inu nəmol uək təuvir o neruh vivien nati iətm̄ təkəku, kəni rəueiu əha oiakegəhan lam məmə ik onəkərmənig e taun ilah ten.’

¹⁸ “Kəni iətm̄ tətuərisig lan təmuva mənəi=pən məmə, ‘İərmənig, nəmələhu=pa mənəi kətiəh e nəhlmək, kəni iəmətuəarus mənəi faif min.’

¹⁹ Kəni iərmənig təməni=pən kəm in məmə, ‘İk onəkərmənig e taun ilah faif.’

²⁰ “Kəni ioluək kəti min təmuva mənəi=pən kəm in məmə, ‘İərmənig, inu rəham mənəi. İəməlis-ərain e napən, kəni məhluaig vivi lan. ²¹ İəu iəməgin lam mətəu-inu, iəkəhrun məmə ik iətm̄ noliən rəham tiəkis. İk natos natimnati kəsəniəmə məmə rəham, kəni matos nauəniən e nasumiən min rəha nətm̄mimi pisin min.’

²² “Kəni iərmənig təməni=pən kəm in məmə, ‘İk ioluək tərəh! E rəham əmə nəghatiən, iətakil ik məmə nəmol tərəh agin. Nəmə ik ninəhrun rəkis məmə iəu iətm̄ iəkis, kəni iətos natimnati iətm̄ kəsəniəmə rəhak, kəni matos nauəniən e nasumiən min rəha nətm̄mimi pisin min, ²³ kəni təhro nəməsosien rəhak mənəi muvən məfən e bank, kəni nian iəkətiəlig lan, iəkəhrun nosien rəhak mənəi ilau nətin.’

19:8 Eks 22:1; Nam 5:6-7

19:9 Luk 13:16; Uək 16:31

19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1Tim

1:15 * **19:13** Kəni iərmənig təməfən mənəi kətiəh kətiəh kəm rəhan ioluək ten, kəni mənəi kətiəh in təhmen=pən e uan-hanrit-tausin vatu. **19:17** Luk 16:10

²⁴ “Kəni təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, ‘Otos rəkis rəhan məni, kəni motəfən kəm suah u rəhan məni ten.’

²⁵ “Kəni ilah kəmotəni məmə, ‘!İərməniḡ, təsəhruahruian mətəu-inu rəhan məni ten rəkis!’

²⁶ “Kəni iərməniḡ təməni=pən kəm lah məmə, ‘!ətəni kəm təmah məmə, iətəmimi iətəm tatos nati kəti, kəmanəfən min nəuvein min kəm in. Mətəu iətəmi rəhan nati kəti tikə, kəpanos rəkis rəhan natimnati rəfin. ²⁷ Kəni rəueiu, rəhak tikimīr min iətəm kəməsotolkeikeian iəu məmə iəkuva kig rəhalah, onəkotit ilah məhuva, kəni motuhamu ilah e nəhmtək.’ ”

Iesu təmuṽən Jerusiləm

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸ Kəni nian Iesu təməḡhati rəkis, kəni in təmaliuək maupən matuṽən əpəha ilis Jerusiləm, kəni nətəmimi kəmautuərisig lan. ²⁹ Nian kəməhuva iuəkīr o lahuənu mil u keiu, Petfas mine Petəni e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, kəni in təməni=pən kəm rəhan mil keiu iətəmimi məmə, ³⁰ “Onəkian əpəha lahuənu ikin kəmotəpən ikin. Ikin əha, onəkueh nəti togki kəti kəsasuə əhanəhian lan. Nəkiatis niləuis lan muasig miəuva u ikinu. ³¹ Kəni nəmə suah kəti tətəpuəh o təlau məmə, ‘?Nətiatis togki o nak?’ kəni onəkuəni=pən kəm in məmə, ‘İərməniḡ, in tolkeikei məmə otol nati kəti lan.’ ”

³² Kəni kəmian mueruh natimnati rəfin tol əmə məmə inu Iesu təməni. ³³ Kəni nian kəmətiatis nəti togki, kəni nətəmimi min rəha togki kəmotəpəpuəh o lau məmə, ‘!Ei! ?Nətiatis nəti togki o nak?’ ³⁴ Kəni ilau kəmuəni=pən məmə, “Kəpə. İərməniḡ tolkeikei məmə otol nati kəti lan.” ³⁵ Kəni kəmuasig miəuva kəm Iesu, kəni kəmuəpəḡ rəhalau kəti napən muəhtərain nəmtah nəti togki lan, kəni muasiru e Iesu təri masuə e nəti togki. ³⁶ Nian təmasuə lan minatuvən, kəni rəhan min nətəmimi kəmotəpuən motəpəḡ rəhalah min kəti napən motəpenə e suaru.†

³⁷ Nian Iesu tinatəva iuəkīr o Jerusiləm mətasuə e togki məteiuaiu e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, kəni nətəmimi min rəfin rəhan nikilah təmagian, kəni minautəni-vivi Uḡin məutəḡət əfəməh o nati apispis min ilah kəmoteruh in təmatol. ³⁸ Kəni ilah məutəni məmə, “!İərməniḡ Uḡin tətətiḡ ilau kig u iətəm tətəva e nərgin! Pəh nəməlinuian otətiḡ əpəha e negəu e neai, kəni əpəha ilis ilis əgin e negəu e neai, okətəfəri nərgi İərməniḡ Uḡin!”

³⁹ Kəni Farəsi min nəuvein əha kəutətiḡ əha ikin kəmotəni=pən kəm in məmə, “!əḡətuṽ. Əniəhu rəham min nətəmimi məmə okəsotəḡətiən.”

⁴⁰ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nətəmi min u kəsotəḡətiən, kəni kəpiəl əpnəpin min u, ilah okotəḡət əfəməh.”

Iesu təmasək o nətəm Jerusiləm

⁴¹ Kəni nian Iesu təmuṽa iuəkīr meruh taun əha Jerusiləm, in təmasək o nətəmimi min əha ikin əha.

⁴² Kəni in təni məmə, “Kəsi, iəmolkeikei pik məmə itəmah min nəmotəhrun natimnati min iətəm okotəfinə nəməlinuian kəm təmah e nian u rəueiu. Mətəu kəpə. Kəni rəueiu, natimnati min əha kəutəhluaig ko nəsoteruhian. ⁴³ Mətəu e nian min iətəm otəva o təmah, rəhatəmah tikimīr min okəhuva motəhtul titəlau e təmah, okotel niftəni motətu-pəri

19:26 Mat 13:12; Luk 8:18 † **19:36** Nian kəmotəpəḡ rəhalah min kəti napən motəpenə e suaru məmə togki otaliuək lan, inu nəmtətiən rəha nisaiən rəhalah o Iesu. **19:38** Sam 118:26

motol əpətin rəhatəmah taun, kəni motahtipəsiz lan məmə onəsəhietian. ⁴⁴ Kəni ilah okotərəkin rəfin nimə e taun rəhatəmah, kəni ko kəpiel kəti mine rəha nimə min otəsəhtulian. Kəni okotohamu itəmah rəfin itəmah kəlkələh min rəhatəmah. Natimnati rəfin u otuva mətəu-inu itəmah nəmoteruh mətəu nəməsotəhrunian nian iətəm Uhgın təmuva məmə in otosmiəgəh itəmah lan.”

*Iesu təməhgi pətigəm nətəmimi iətəm kautol makit e Nimə Rəha Uhgın
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)*

⁴⁵ Kəni Iesu təmuvən Jerusiləm, kəni muvən e iat rəha Nimə Rəha Uhgın meruh nətəmimi kautol makit ikin, kəni təməhgi pətigəm ilah.[†] ⁴⁶ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəmətei rəkis e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfakian,’ mətəu itəmah ninautol tinuva məmə ‘nimə kəti iətəm nakləh min kəutəhluaig ikin.’”

⁴⁷ Kəni uərisiz lan, e nian min rəfin, Iesu təmətəgətun əpəha imə e Nimə Rəha Uhgın. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel, kəməutəsəl e suaru məmə okotuhamu Iesu, ⁴⁸ mətəu kəsotehian suaru kəti mətəu-inu nətəmimi rəfin kotalkeikei pik məmə okotətəu nəghatian min rəhan, kəni nəghatian rəhan tətəskəlīm vivi rəhalah nətəligian.

20

*Nətapuəhian məmə
pəh təmegəhan e Iesu
məmə otol uək*

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəgətun nətəmimi əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni mətəni pətigəm nanusian təuvir rəha Uhgın kəm nətəmimi. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel kəməhuva moteh in, ² kəni kəmətətapuəh ohni məmə, “?Əni-to kəm timah məmə natol natimnati min əha e nəpətian əhro? ?Kəni pəh təmegəhan lam natol natimnati min əha?” ³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Təuvir əmə. İəu iəkətapuəh min e nəghatian kəti kəm təmah, kəni itəmah onəkotaupən motuhalpın=pa kəm iəu. ⁴ ?Pəh təmegəhan e nəpətian kəm Jon məmə in otol bəptais e nətəmimi, Uhgın uə iətəmimi əmə?”

⁵ Kəni kinəutəni nəghatian u kəm lah min, məutəni məmə, “Nəmə kotəni məmə Uhgın təmegəhan lan, kəni in otəni məmə, ‘?Mətəu təhro nəsotənian niphəriəniən e nəghatian rəha Jon?’ ⁶ Mətəu nəmə kitah kotəni məmə nətəmimi əmə kəmotegəhan lan, kəni nətəmi min əha okotəhti itah e kəpiel mətəu-inu ilah kinotəni rəkis niphəriəniən e Jon məmə in iəni kəti rəha Uhgın.” ⁷ Kəni ilah kəmotuhalpın məmə, “İtimah iəsotəhrunian məmə pəh təmegəhan lan.” ⁸ Kəni Iesu tənı=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəniən məmə pəh təmegəhan e nəpətian kəm iəu məmə iəkol natimnati min u.”

*Nəghatian əuhlin
e nasumian rəha krep*

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

19:44 Luk 21:6 [†] **19:45** Afin-to e tiksınəri “Nimə Rəha Uhgın” o nəhrunian natimnati nian Iesu təmuvən məhgi pətigəm nətəmimi e Nimə Rəha Uhgın. **19:46** Aes 56:7 **19:46** Jer 7:11
19:47 Luk 21:37

⁹ Kəni Iesu təməni nəghatən əuhlin kəti kəm nətəmimi məmə, “İtəmi asoli kəti təmərfəi nıləuis u krep e nasumiən asoli rəhan. Kəni mələhu=pən nasumiən u e nəhlmi nətəmimi nəuvein, kəni ilah okəutasum kəni məutafəl, kəni nian rəha nəuləkian, kəni ilah okotəfən nəuветin kəm in. Kəni in təmuvən əpəha e nıtəni pisin kəti min, kəni minatig minos nian tepət.

¹⁰ “Kəni nian krep təmol nəuan kəni minatimarəg, iətəmi asoli u təmahli=pən rəhan kəti ioluək məmə in otuvən meruh nətəm kəutasum e rəhan nasumiən məmə okotəhli nəua krep, kəni motəuəri motəfən rəha iətəmi asoli nəuvein. Mətəu nətəmimi min əha kəmotəhtul motəhti ioluək əha, kəni motahli=pən titəlig kəni məsotəfəniən nəua krep nəuvein kəm in.

¹¹ Kəni iətəmi asoli təmahli=pən min rəhan kəti ioluək. Kəni ilah kəmotəh min, kəni motol aulis in, kəni motahli=pən titəlig məsotəfəniən nəua krep kəti kəm in mine. ¹² Kəni in təmahli=pən min kəti, kəni ilah kəmotəh motəfən nıməgim kəm in, kəni motəraki pətigəm lan.

¹³ “Kəni iətəmi asoli rəha nasumiən tənı məmə, ‘?Oiakəhro əha rəueiu? Təuvir məmə iəkahlı=pən nətik əhruahru, iətəm iəkolkeikei pık. Nıkik təhti mətə okotisai in.’ Kəni in təmahli=pən.

¹⁴ “Mətəu nian nətəmimi min əha kəmotəruh, kəni kəmotəni kəm lah min məmə, ‘Nəti iətəmi asoli əpə tətuvə u nian kəti nasumiən tuva mol rəhan lan. Pəh kotəhamu, kəni kitah kotos nasumiən u rəhan məmə rəhatah.’ ¹⁵ Kəni kəmotəskəlim motətu pətigəm lan e nasumiən, kəni motəh motəhamu.

“?Kəni tol lanəha, iətəmi asoli rəha nasumiən otol nak e nətəmimi min əha? ¹⁶ In otuvə kəni moh nətəmimi min əha mohamu ilah, kəni in otələhu=pən nasumiən asoli əha tuvən e nəhlmi nətəpisin.”*

Kəni nian nətəmimi kəməutətəlig lan kəmotətəu nəghatən əha, məutəni məmə, “!Təuvir məmə, otəsol əginien nati əha!”

¹⁷ Mətəu Iesu təməsal=pən meruh ilah, kəni məni məmə, “? Mətəu nəghatən u nıpətin nak? Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Kəpiel iətəm nətəmimi rəha nuvləkiniən nımə kəmotəraki lan, in tinuvə kəpiel keikei rəha nolien nımə.’

¹⁸ “Nətəmimi rəfin nətəm okotəmei motorin=pən ilah e kəpiel əha, kəni nıkilkililah otitəgıt-əgıt. Kəni nəmə kəpiel əha otəmei məhti iətəmi kəti, kəni in otəuvtəuvtə mərəh əgin.”

¹⁹ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine pris asoli min kəmotəhrun məmə nəghatən əuhlin u rəhan tətəni əmə ilah, kəni tol lanəha, ilah kəutəsəl e suaru məmə okotəskəlim uəhai əmə, motləfən e kaləpus, mətəu kınotəgin e nətəmimi, kəni motəpəh.

*?Təhruahru məmə nətəmimi okotətəu takis kəm Sisa,
uə kəpə*

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine pris asoli min kəutəsəl vivi o Iesu məmə okotətəu nəghatən kəti rəhan u təsəhmen əhruahruian. Kəni o nəghatən u, okotəfən in e nəhlmi iətəm kəti rəha kəpman rəha Rom. Kəni kəmotahli=pən nətəmimi nəuvein məmə ilah okəhuvən motol kəuıt kəsue

20:9 Aes 5:1 * **20:16** Nəghatən əuhlin u tətəghati e nətəmimi pisin pisin min tepət. İtəmi asoli rəha nasumiən tətəgətun=pən Uhgın. Kəni nasumiən rəha krep tətəgətun=pən nətəmimi rəha Isrel. Nətəm kəutasum tətəgətun=pən nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel. İol əhruin nati rəha iətəmi asoli tətəgətun=pən iani min rəha Uhgın. Kəni nəti iətəmi asoli tətəgətun=pən Kristo Iesu. **20:17** Sam 118:22 **20:18** Aes 8:14-15

e Iesu. ²¹ Kəni kəuit kəsua min kəməhuvən motətapuəh o Iesu məmə, “Iəgəṭun. Itimah iəkotəhrun natimnati min iəṭəm nəṭəni mine natimnati iəṭəm nəṭəgəṭun nəṭəmimi lan, kotəhruahru vivi. Ik onəsoliən noliən pisin kəm suah kəti, kəni matig mol pisin min kəm suah kəti. Məṭəu onəköl təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin. Kəni ik nəṭəghati əmə e nipəhriənən nəṭəgəṭun nəṭəmimi e suaru rəha Ughin. ²² Kəni tol lanu, əni-to kəm təmah məmə, təhruahru e Lou rəhatah məmə okotətəou takis kəm Kig Sisə u in iəṭəmi asoli agin rəha kəpmən rəha Rom, uə kəpə?”

²³ Məṭəu Iesu təməhrun rəkis məmə kautol kəuit kəsua kəm in, kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ²⁴ “Otəgəṭun-to məni† kəti kəm iəu. ?Narmi pəh u tətətig e məni u? ?Kəni nərgi pəh u tətətig e məni u?” Kəni kəmotəni məmə, “Narmi Sisə, mine nərgi Sisə.”

²⁵ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni ko nəmə natimnati rəha Sisə, əfən kəm Sisə. Kəni natimnati rəha Ughin, əfən kəm Ughin.”

²⁶ Kəni e nəhmti nəṭəmimi ərəfin, nəghatiən min iəṭəm kəutətapuəh lan, ko kəsələs iahuiən Iesu lan. Məṭəu narmilah təmiuvig pik e nəghatiən iəṭəm Iesu təmuhalpin, kəni kəməsotəghatiən.

*?Təhro e iəṭəmi timis
kəni məmiəgəh min?*

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kəni Satusi min nəuvein kəməhuva o Iesu. Ilah kəutəni məmə nian iəṭəmi timis, ko təməiəgəh minian. ²⁸ Kəni kəmotətapuəh e nəghatiən kəti kəm Iesu məmə, “Iəgəṭun. Mosis təməṭei=pən e Lou rəhatah məmə nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsiən nəṭilau kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pəṭalimis əha, məmə okuələs nəṭilau kəti ko, kəni suakəku u otos nime i rəhan tatə asoli əpəha tinimis rəkis.

²⁹ “Tol lanəha, nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iəṭəm tēpət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsiən nəṭilau kəti, kəni mimis. ³⁰ Pian iəṭəm tətuərisig lan, təmit min pəṭalimis u, məṭəu in min təmimis, kəni kəməsuələsiən nəṭilau kəti. ³¹ Kəni uərisig lan, pialah kəti min təmit min pəṭalimis u, məṭəu in min təmimis. Kəni pian min əha ilah rəfin səpin kəmotit pətan u, məṭəu kəsotələsiən nəṭilah kəti, ilah kəməhmis ərəfin. ³² Kəni uərisig lan, pəṭalimis u timis min. ³³ Inəha nəṭəmimi səpin, ilah pialah min kəmotit pətan əha. ?Məṭəu e Naunun Nian, nian nəṭəmimi okotəmiəgəh min e nimisiən, pətan əha in rəha pəh lan?”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “E nian u rəueiu e nəhue niftəni u, nəman mine nipətan kautol marit. ³⁵ Məṭəu e nian rəha natigian vi, otəsoliən lanəha. Nəṭəmimi nəṭəm Ughin nikin tətəgian o lah məmə ilah okotəmiəgəh min e nimisiən, kəni in otos ilah məhuvən kotatig e natigian vi. Kəni ko ilah okəsotoliən marit, kəni ilah okəsotohtəu-pəniən noliən rəha marit, ³⁶ məṭəu-inu ilah ko kəsəhmis minian. Kəni ko kəsəhmis minian məṭəu-inu, ilah okotəhmen əmə e nagelo min nəṭəm kəsəhmisiən, kəni məsotoliən marit, kəni məsotəməkian e kəlkələh min. Kəni ilah min u nəṭəm Ughin təmol ilah kotəmiəgəh min e nimisiən, ilah min nenəti Ughin.† ³⁷ Kəni kotəhrun məmə inu otuva mol nipəhriənən lan məṭəu-inu, nauəuə rəha Mosis təṭəgəṭun min məmə nian nəṭəmimi okəhmis,

20:20 Luk 11:54 † **20:24** Məni u in silin kəti rəha Rom, kəṭəni məmə Tənariəs. Okotəkeikei motətəou takis e məni əha tatuvən kəm Sisə. **20:28** Dut 25:5 ‡ **20:36** Nəṭəmimi u kəutətig rəueiu e nəhue niftəni u, kautol marit məmə okotəmək e kəlkələh min. Məṭəu nəmə iərman kəti o pətan kəti tatuvən e negəu e neai, ko təsimisiən, kəni ko təsoliən marit məmə otemək.

ilah okotəmiəgəh min. E nəniən rəha nig iətəm nigəm təmatuəu=pən lan, Mosis təmauin e Iərməniəg məmə in 'Uhgīn rəha Epraham, Uhgīn rəha Aisək, mine Uhgīn rəha Jekəp,' nati əpnapin ilahal kəmlimis rəkis nuvəh nəuvetin. ³⁸ Uhgīn u, in Uhgīn rəha nətəm kəutəmiəgəh, mətəu səniəmə in Uhgīn rəha nətəm kəmoħmis, mətəu-inu in tateh nətəmini min rəfin məmə ilah okotəmiəgəh, nati əpnapin nəmə kəmoħmis rəkis uə kəutəmiəgəh əhanəh."

³⁹ Kəni nəgətun min rəha Lou nəuvein kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, "Iəgətun, nəmuħalpīn vivi pəħriən." ⁴⁰ Kəni kəmotəgin o nətapuəh min iən nəghatīən kəti min tol lanəha.

Kig Tefit mine Kristo

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, "?Təħro nətəmini kəutəni məmə Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, in mipi Kig Tefit?

⁴² Mətəu-inu e Nauəuə Rəha Nəpuən Min, ^S Kig Tefit aru əmə təməni məmə, 'Iərməniəg Uhgīn təməni=pən kəm rəhak Iərməniəg* məmə, "Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisaiən,

⁴³ mətəuarus=pən iəu iəkələs iəhu rəham tikimīr min,

məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəħlkəm,

məmə nətərməniəg e lah." '†

⁴⁴ Kig Tefit əħruəħru təməni məmə Kristo in rəhan Iərməniəg. ?Kəni nəmə mipi Tefit əħruəħru əmə, kəni təħro matol rəhan Iərməniəg lan?"

Iesu təmagət

e nəgətun min rəha Lou

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nətəmini kəməutətəlig, kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, ⁴⁶ "Itəmah onəkotəkəikēi məutətəu vivi itəmah kəni məsotoħtəu-pəniən nolīən min rəha nəgətun min rəha Lou. Ilah kətolkeikēi məmə okəħuvən e nəpən əfəməh min rəha nəfəriən məmə nətəmini okoteruh=pən ilah lan. Kəni nikiləh tətəgiən nian nətəmini kəutəfəri nəħlmi lah kəm lah e nisaiən əpəha e makit. Kəni əpəha imə e nimə rəha nuħapuminiən, kətolkeikēi məmə okotəharəg əupən əpəha təuvir ikin. Kəni e nian rəha lafet, ilah kətolkeikēi məmə okəħuvən motəharəg əupən ikin nisaiən ikin. ⁴⁷ Kəni ilah kəutol tərəh kəni məutəkləh e nimə min rəha pətəlimis min. Kəni ilah kəutəfəki əfəməh məuteiəu əmə məmə nətəmini okoteruh ilah ohni. Nəlpiniən rəha nətəmini min u in otəskasik məpirəkis."

21

Pətəlimis kəti təməfən

rəhan məni kəm Uhgīn

(Mak 12:41-44)

¹ Kəni nian Iesu təməsal-pəri, materuh vivi nətəmini min u rəhaləh nautə tēpət kəutəfən rəhaləh məni e bokis kətəfən məni ikin əpəha e Nimə Rəha Uhgīn, ² kəni in təmeruh pətəlimis kəti ianrah tətəfən məni əkəku keiu

20:37 Eks 3:6 ^S **20:42** "Nauəuə Rəha Nəpuən Min" in "Ol Sam" e Bislama Baebol. * **20:42** Nətəmini e nian rəha Iesu, kəthərun məmə nəghatīən u "Iərməniəg" e nəpuən u tətəghati e Məsaiə iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa. † **20:43** Nəghatīən Kris əħruəħru tətəni məmə, "iəkəol rəham tikimīr min ilah okotəħmen e nati kəti iətəm kətəharəg matəfu-pəri nəħlkəm lan." **20:43** Sam 110:1

əmə.* ³ Kəni Iesu təni məmə, “Nipəhriənən iətəni kəm təmah məmə, məni iətəm pətan u təməfən, in tapirəkis rəha nətəmimi rəfin, ⁴ mətəu nətəm rəhalah nautə tepət kəmotəfən məni nəuvein mətəu inko in nati əpnəpən o lah, rəhalah tepət min əpəha ikin. Mətəu pətalimis u in ianrah pəhriən, in təməfən rəfin rəhan məni o nos nəhmtinən nauəniən nigin, kəni tikə min əha ikin.”

Iesu təməghati e natimnati min iətəm okəhuva

(Mat 24:1-35,42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kəni Iesu təmətəu rəhan min nəuvein nətəmimi kəutəni Nīmə Rəha Uhgın iətəm rəhan kəpiel asoli min kotəuvir, mine natimnati təuvir min əha imə iətəm nətəmimi kəmotəfən kəm Uhgın. Kəni təni məmə, ⁶ “İtəmah nəuteruh natimnati min əha, mətəu nian otətuva nətəmimi okotoharəg-rəg kəpiel min rəha nīmə əha, kəpiel min rəfin okotəmei, ko kəti təsəhtulən əha tətəhtul ikin rəueiu.”

⁷ Kəni kəmotətapuəh ohni məmə, “İəgətun. ?Natimnati min əha onəhgın kəhuva? ?Kəni nəmtətiən nak otəgətun məmə otəsuvəhiən natimnati min əha okəhuva?”

⁸ Kəni Iesu təni məmə, “Onəkotəkeikei məutətu vivi itəmah məmə suah kəti otəseiuəiən e təmah, mətəu-inu nətəmimi tepət okəhuva motəni məmə, ‘! İəu, iəu Kristo u!’ Kəni nəuvein okotəni məmə, ‘Nian rəha natimnati əha tinuva iuəkir.’ Mətəu onəsəhuərisigın e lah. ⁹ Kəni nian onəkotətu nanusiən məmə nətəmimi kəutəluagin, uə nətəmimi kəutəməu ilah rəhalah kəpmən, mətəu itəmah onəsotəginən. Natimnati min əha okotaupən məhuva pipim, mətəu kəsəniə məmə in Naunun Nian.”

¹⁰ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nətəmimi e nitəni min nəuvein okotəluagin ilah nətəmimi e nitəni min nəuvein, kəni kəpmən nəuvein okotəluagin ilah kəpmən nəuvein. ¹¹ Kəni nəmig asoli min okotan, kəni nəumis otan ikin min tepət e nəhue niftəni, kəni nīmisiən əskasik min okotan e nəhue niftəni, kəni əpəha ilis e neai, natimnati min okəhuva motol niki nətəmimi otəgin, kəni ilah okoteruh nəmtətiən asoli min e neai.

¹² “Mətəu nian natimnati min u okəsəhuva pipim əhanəhiən, nətəmimi okotəskəlim itəmah, kəni motol nərahən kəm təmah o nəhatətiən rəhatəmah, kəni motələs itəmah məhuvən əpəha e nīmə rəha nuha-puminən, mine e kaləpus, kəni onəkotəhtul e nəhmti kig min mine nətəmi asoli min rəha kəpmən mətəu-inu itəmah nautos nərgək məutəni nipəhriənən lak. ¹³ İnəha nian təuvir əhruahru məmə nəkotəni pətigəm nanusiən təuvir kəm lah. ¹⁴ Mətəu otol əpenə-penə e nikitəmah rəueiu məmə e nian əha nikitəmah təsəhtən məmə nəghatiən nak onəkotəni kəm lah, ¹⁵ mətəu-inu iəu oikəfinə nəghatiən əhruahru kəm təmah kəni məfinə nəhrunən kəm təmah, kəni mol rəhatəmah nəghatiən təsanən, kəni rəhatəmah min tikimir ko kəsotuhəlpinən, kəni ko kəsotənən məmə nəsotənən nipəhriənən. ¹⁶ Kəni rəhatəmah tatə mine məmə min, mine piatəmah min, mine rəhatəmah nīmən min, mine niəli min okotəfən itəmah e nəhlmi tikimir min. Kəni okotohamu itəmah nəuvein. ¹⁷ Nətəmimi min rəfin okotəməki e təmah o nərgək. ¹⁸ Mətəu ko nəuanutəmah uəha kəti, ko təsikəiən. ¹⁹ Nian onəutəhtul əskasik məutəhatəlak e nian iəkis min iətəm okəhuva e rəhatəmah nəmiəghən, kəni onəkotos nəmiəghən itulin.

* **21:2** Məni u təhmen=pən e tuenti vatu. **21:3** 2Kor 8:12 **21:6** Luk 19:44 **21:14** Luk 12:11-12 **21:15** Uək 6:10 **21:16** Mat 10:21-22

²⁰ “Mətəu nian onəkoteruh soldia min okəhuva tepət motohtəlau e taun u Jerusiləm, kəni itəmah onəkotəkeikei motəhrun məmə otəsuvəhiən kəni kərəkin agin taun əha Jerusiləm. ²¹ Kəni itəmah nəutətig jutia, onəkotəkeikei motaiu motəgim məhuvən motəhluəig əpəha e niteuat min. Kəni itəmah nətəm nəutətig e taun əha, onəkotəkeikei mohiet. Kəni itəmah nətəm nəutətig ikinu titəlau e taun əha, onəsəhuvən minian əha imə e taun əha, ²² mətəu-inu nian əha, in nian rəha Uhgin otol nalpinian lan kəm nətəm kautol nolian tərəh, kəni mol əpu nəghatien iətəm kəmətei=pən e nauəuə rəhan tuva matol niphərianian lan.

²³ “! Kəsi! Nahməian asoli o niphətan nətəm kəmotol nərfilah mine niphətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməian, mətəu-inu nərahian asoli otuva e nəhue niftəni, kəni niəməha mine nalpinian rəha Uhgin otuva kəm nətəmimi min u rəha Isrel u kautol nolian tərəh min. ²⁴ Kəni rəhalah tikimir min okagəmu ilah e nau, kəni nian okotoh ilah, kəni okotit ilah məhuvən e nitəni pisin pisin min kəni ilah okəhuva iol əhrui nati min rəhalah. Kəni Nanihluə min okotaliuek kəni motevig əpevin e Jerusiləm motələs iahu nətəmimi min ikin iətəm kəutətig əhanəh, məutarmənig e lah, mətəuarus=pən rəhalah nian otol naunun.†

²⁵ “Kəni nəmtətiən nəuvein okəhuva e mitigar, mine məuig, mine məhau min. Kəni ikinu e nəhue niftəni, nətəmimi rəfin okotəgin e nərkərikian rəha nitəhi mine peau-peau asoli min. ²⁶ Nətəmimi okotəgin pik məutimiseiah e nərahian asoli min iətəm kəutəhuva e nəhue niftəni, mətəu-inu natimnati e neai iətəm kotəskasik pik, mətəu Uhgin otəlauə-aual e lah. ²⁷ Kəni e nian əha, okoteruh Nəti iətəmimi tətəva e nimali nəpuə kəti e nəsanəniən mine nəpətiən əhagəhag asoli rəhan. ²⁸ Kəni nian natimnati min u kinotətuəuin minəutəhuva minautol niphərianian lan, otəhtul məha-məha motəhrun məmə nati təuvir tinatuva, mətəu-inu otəsuvəhiən Uhgin otosmiəgəh itəmah.”

²⁹ Kəni in təməni nəghatien əuhlin u kəm lah məmə, “Nəkotəhrun-to nigı u fik mine nigı nəuvein min. ³⁰ Nəmə kinotehaləgləg minəutəpəlpil min, kəni nəkotəhrun məmə in nian rəha nasumiən. ³¹ Təhmen əmə, nəmə nəkoteh natimnati min u kautol lanəha, onəkotəhrun məmə otəsuvəhiən, Narmənigian Rəha Uhgin tuva.

³² “Niphərianian iətəni kəm təmah məmə nimənin rəha Isrel‡ otəsikəian mətəuarus=pən natimnati rəfin əha okotol niphərianian. ³³ Neai mine niftəni okiakə, mətəu nəghatien min rəhak ko kəsəhkəian.”

³⁴ Kəni Iesu tətəni məmə, “Nəkotəkeikei məutətəu itəmah. Sotəəkiniən rəhatəmah nian min o nolian əmə lafet, məutəpis lan, kəni məutətəlig pik e natimnati rəha niftəni u. Təsəuviriən məmə nian asoli u otuva mos kauit kəm təmah təhmen=pən məmə nəuanikulu təmahtipəsəg e təmah, ³⁵ mətəu-inu nian əha otuva mələs nətəmimi min rəfin e nəhue niftəni. ³⁶ Mətəu nian rəfin onəkotəkeikei məutəhtul maru, kəni məutəkeikei məutəfaki məmə nəkotos nəsanəniən təhmen məmə nəkəutəhtul əskasik əmə e natimnati ərəfin əha okəhuva, kəni ko Nəti iətəmimi otəgiən o təmah nian onəkotəhtul e nəhmtin.”

21:22 Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 † **21:24** E nian Iesu təmimis lan mətəuarus=pa nu fote, soldia min rəha Rom kəmotəh Jerusiləm motəəkən e nu 70 AD. **21:24** Sam 79:1; Nəh 11:2 **21:25**

Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Nəh 6:12-13 **21:27** Dan 7:13; Mat 26:64; Nəh 1:7 ‡ **21:32** Nətəmimi nəuvein kəutani məmə nəghatien u tətəghati e nətəmimi iətəm kəutəmiəgəh nian Iesu tətəghati. Kitah kəmotətə təhmen e nətəmimi nəuvein min iətəm kəutan məmə tətəghati e nimənin min rəfin rəha Isrel tatuvən muvən isəu.

³⁷ Kəni nian rəfin Iesu tətəgəṭun nətəmimi əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni lapın min in tiet muvən əpəha Nıtəuət Rəha Nigi U Olif mətapili əha ikin. ³⁸ Kəni nian min rəfin ləplapın agın, nətəmimi kəutəhuva məmə okotətəlig e rəhan nəghatən əpəha e Nimə Rəha Uhgın.

22

Jutəs təmətuati e Iesu

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Kəni nian rəha lafet rəha Piret U Is Tikə Lan tınatuva iuəkir, kəni in tınətuəuin e lafet rəha Pasova. ² Kəni pris asoli min mine nəgəṭun min rəha Lou kəməutəsəl oneuən e suaru məmə okotohamu Iesu lan. Kəməutəsəl oneuən e suaru mətəu-inu ilah kəutəgin e nətəmimi məmə, kəta nımənin nətəmimi okotorgəhu nəmə kotəhrun məmə kəmotohamu Iesu.

³ Kəni Setən təmuvən e niki Jutəs, u nərgin kəti min u Iskariot, in kəti e nətəmimi tuələf rəha Iesu. ⁴ Kəni in təmuvən meruh pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha soldia rəha Nimə Rəha Uhgın, məutəsəl e suaru məmə oteğəhan e Iesu tuvən e nəhlmlah. ⁵ Kəni nikilah təmagiən, kəni kəmotəniəkis məmə okotəfən məni kəti kəm in. ⁶ Kəni Jutəs təmegəhan lan məmə in otol, kəni mətəsəl e suaru məmə oteğəhan e Iesu tuvən e nəhlmlah nian nətəmimi okohkə lan.

Iətəmi keiu rəha Iesu

kəmuol əpenə-penə

o lafet rəha Pasova

(Mat 26:17-29; Mak 14:12-25; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26)

⁷ Kəni e nian rəha lafet rəha Piret U Is Tikə Lan tınuva, kəni e nian əha, nətəmimi okotəkeikei motuh nəti sipsip rəha lafet rəha Pasova.

⁸ Kəni Iesu təmauin e Pitə mine Jon, kəni məni=pən kəm lau məmə, “İan kəni muol əpenə-penə nauəniən rəha lafet rəha Pasova məmə okəhuvən mətəuən ikin.”

⁹ Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “Nəkolkeikei məmə itımlau oiəkian iə muol əpenə-penə e nauəniən ikin?”

¹⁰ Kəni təməni=pən kəm lau məmə, “Uətəlig vivi-to. Nian itəlau onəkian=pən itaun, kəni onəkueh suah kəti tətəharu pəri pətəl asoli kəmətu=pən nəhu lan. Kəni nəkiauerisig lan mihluvən e nimə kəti iətəm in otuvən ikin. ¹¹ Kəni nəkuəni=pən kəm iətəmi asoli rəha nimə, ‘İəgəṭun təmahli=pa itımlau məmə iəkuva muətapuəh ohnik məmə nəuan u in pəhruvən iətəm in mine rəhan min nətəmimi okəhuva motol nauəniən ikin rəha lafet rəha Pasova?’ ¹² Kəni in otit itəlau nəkian əpəha e nəuan ilis ikin iətəm kinol vivi rəkis natimnati rəfin rəha nauəniən əha ikin. Kəni nəkuol əpenə-penə nauəniən əha ikin.”

¹³ Kəni kəmian mueruh natimnati rəfin təhmen=pən əmə məmə inu Iesu təməni mine. Kəni ilau kəmuol əpenə-penə nauəniən ikin məmə rəha lafet rəha Pasova.

Naunun nauəniən rəha Iesu mine rəhan min natətəlig

¹⁴ Kəni e nian rəha nauəniən, Iesu təmuvən məharəg e tepil ilah rəhan min aposil min. ¹⁵ Kəni təməni=pən kəm lah məmə “Otəsuvəhiən, okol nəhməən kəm iəu. Mətəu nikik tınolkeikei pik məmə okotaupən motun nauəniən rəha lafet rəha Pasova. ¹⁶ İəkolkeikei pik məmə kitah okotaun

lanu mätəu-inu, ko iəsauənian min e nauənian rəha Pasova mätəuarus nipəti lafet u tuva mol nipəhrianian lan e Narmənigian Rəha Uhgın.”

¹⁷ Kəni İesu təmos kap wain məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məni məmə, “Otos itəmah rəfin kəni motəmnim, ¹⁸ mätəu-inu rəueiu iətəni kəm təmah məmə iəsəmnimian wain mätəuarus=pən nian natimnati rəfin okotətig ahgəl Narmənigian Rəha Uhgın.”

¹⁹ Kəni təmos pıret məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məhapu məfən kəm rəhan min nətəmimi, kəni məni məmə, “İnu nipətik iətəm iətəfinə o təmah. Nian rəfin onəkotəkeikei mautol nati u məmə nikitəmah tətəhti iəu.”

²⁰ E nolian əhmen min əmə, nian kəmotauən rəkis, İesu təmos kap wain kəni məni məmə, “Kap wain u tətəgəttun=pən nəniəskasikian vi rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəmimi, kəni nəniəskasikian vi u tətəhtul mətəmiəgəh e nırak iətəm otaiu o təmah. ²¹ Mätəu onəkotətəlig vivi-to. Suah kəti u ikinu kəutauən kitah min e tepıl, kəni in otəpanegəhan=pən lak e nəhlmi rəhak min tikimır. ²² İəu Nəti İətəmimi oikəkeikei mımis məmə inu Uhgın təməni mine. !Mätəu kəsi, nərahian asoli tatuvən o iətəmi təmegəhan=pən lak e nəhlmi tikimır min!” ²³ Kəni kınəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Kitah pəh otol nati əha?”

²⁴ Kəni nati kəti min, ilah kınəutol nıkilah min məmə pəh u in otəpət mapirəkis nəuvein. ²⁵ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “Kig min rəha nıftəni u kəutarmənig e nətəmimi e rəhalah nəsanəniən, kəni kəutauin aru e lah məmə ilah ‘Nətəmimi rəha Nasiruiən.’ ²⁶ Mätəu itəmah onəsotoliən lanəha. Nəmə itəmah kəti in ilis, in otosiahu in təhmen=pən e suakəku. Kəni nəmə itəmah kəti tətəhtul aupən, kəni in otuva iol əhruin nati əmə kəti. ²⁷ ?Pəh u in ilis pık, iətəmi in tətəuən e tepıl, uə iol əhruin iətəm tatos nauənian e tepıl in ilis tapirəkis? Nəkotəhrun məmə iətəm tətəuən e tepıl in ilis tapirəkis. Mätəu iəu, iətəmi asoli rəhatəmah, nian iəmətəliuək kitah min itəmah, iəməhmen=pən e iol əhruin əmə kəti.

²⁸ “İtəmah u, nian rəfin nəutətig iuəkır ohniəu nian iətətig e nian əskasik min. ²⁹ Kəni təhmen əmə məmə Tətə rəhak tətəfəri iəu məmə iəkuva kig, kəni iəu min oikəfəri itəmah məmə nəkəhuva kig min, ³⁰ məmə nəkəhuva motəharəg kitah min iəu, motəuən pəti e nian iəkuva mol kig lan. Kəni e nian əha, itəmah min onəkotəharəg e jeə min rəha Kig, kəni itəmah onəkəhuva motəhtul aupən e nəuaniləuis min ilah tueləf rəha İsrel məutakil ilah məutarmənig e lah.”

³¹ Kəni İesu təni=pən kəm Saimon Pitə məmə, “Kəsi. Saimon. Ətəlig-to lak. Setən tınətapuəh rəkis o Uhgın məmə otegəhan məmə in otuva məfən-əfən kəm təmah mol nərahian kəm təmah məmə otəgəttun rəhatəmah nəhatətəian məmə təkəsik lak uə kəpə. ³² Mätəu inəfaki rəkis ohnik məmə rəham nəhatətəian otəsəmeiən. Kəni nian nəkəuhlin rəham nətəligian tətəlig=pa min, ik onəkəkeikei mol nətəligian rəha pıam min okotəkəsik.”

³³ Mätəu Saimon Pitə təni=pən kəm in məmə, “İərmənig. İətəhtul maru məmə iəkuvən kilau min ik e kaləpus, kəni mımis kilau min ik.”

³⁴ Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, “Pitə, iətəni kəm ik məmə, o lapın u mənig otəsəkəkə əhanəhiən, kəni ik onəkəni mau kisıl məmə nəkəruru iəu.”

³⁵ Kəni İesu tənı=pən kəm lah məmə, “Aupən, iəmahli pətigəm itəmah, nəməsotosiən məni e pəuis, mine kətim, mine put. ?Təhro? ?Rəhatəmah nətimnati təsəhmeniən, uə kəpə?” Kəni ilah kəmotəni məmə, “Kəpə.”

³⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Mətəu rəueiu, nəmə suah kəti tatos rəhan məni e pəuis uə kətim, otəkeikei mos. Kəni iətəm təsosiən nau rəha nəluaginian, pəh otətuati e rəhan kot mos nəhmti rəhan kəti. ³⁷ İətəni kəm təmah məmə nəghatiən u e Nauəuə Rəha Uhgın tətəghati lak, kəni in otəkeikei mol nıpəhriənian. In tətəni məmə, ‘Nətəmini nikilah təhti məmə in iətəmini kəti in tətəraki e Lou.’ Əuəh, nəghatiən u tatol nıpəhriənian əha rəueiu.”

³⁸ Kəni ilah kəmotəni məmə, “İərməniğ, afu-to. Nau rəha nəluaginian keiu u.” Kəni in tənı=pən kəm lah məmə, “Nəhmen. Otəpəh-tə.”

*İesu təmuvən mətəfaki əpəha e Nıtəuət Rəha Nigi U Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Kəni İesu təmiet e taun muvən əpəha e Nıtəuət Rəha Nigi U Olif təhmen=pən əmə məmə in tatol nian min rəfin, kəni rəhan min nətəmini kəutohtəu=pən in. ⁴⁰ Kəni nian in təmuvən mətəuərus=pən əha ikin əha, məni=pən kəm lah məmə, “Onəkotəkeikei mətəfaki məmə nati kəti otəsəfən-əfəniən kəm təmah.” ⁴¹ Kəni in təmalıuək mupəh ilah muvən nəuətin, kəni misin nəulin mətəfaki mətəni məmə, ⁴² “Tatə, okəmə nikim tagiən, kəsi, os rəkis nəhməiən min u okəpanəhuva. Mətəu nəsoliən rəhak nətəligiən, mətəu ol nati ik əmə nəkolkeikei.” ⁴³ Kəni agelo e neai kəti təmietigəm=pən məfən nəsanəniən kəm İesu. ⁴⁴ Kəni mətəu-inu nikin tətəhmə pik, kəni rəhan nətəligiən təsəməhliən, kəni təməfaki əskasik pik, kəni nəmnəhagiən asoli təməiu lan mətəhliəhli=pən e niftəni təhmen e nırə.*

⁴⁵ Nian təməfaki rəkis, kəni məhtul mitalig=pən o rəhan min nətəmini, kəni meruh ilah kınotapılı alu rəkis. Kəmotəpəou mətəu-inu nikilah tətəhmə. ⁴⁶ Kəni tənı=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutapılı? Otair motəfaki məmə nati kəti otəsəfən-əfəniən kəm təmah.”

*Tikimır min rəha İesu kəməhuva motos
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nian İesu təmətəghati əhanəh, nımənin nətəmini kəməhiet=pa əha ikin, kəni suah kəha Jutəs, u in iətəmini kəti e nətəmi tueləf rəha İesu, in təmit ilah məhuva, in təmuva iuəkır məmə otol nəmtətiən kəti rəha nolkeikeiən kəm İesu. ⁴⁸ Mətəu İesu tənı=pən kəm in məmə, “?Jutəs, iəu Nəti İətəmini, mətəu təhro nəmuva məmə onəkol nəmtətiən kəti rəha nolkeikeiən kəm iəu, kəni e noliən u megəhan=pən lak e nəhlmi rəhak tikimır min?”

⁴⁹ Kəni nian nətəmini min rəha İesu kəmoteruh nətimnati min əha minotəhrun məmə nak əha okol, kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “?İərməniğ oiəkotəhro? ?İəkotəluagin e nau, uə?” ⁵⁰ Əmeiko ilah kəti təmauəh e nau rəha nəluaginian mohatuv rəkis nımətəlgin maru rəha ioluək rəha pris asoli agin.

⁵¹ Mətəu İesu tənı məmə, “!Ei! !Nəhmen, otupəh əmə!” Kəni in təmələhu=pən nəhlmin e matəlgı suah u, kəni mol vii min.

22:35 Luk 9:3; 10:4 **22:37** Aes 53:12 * **22:44** E kopi əuas min nəuəvin rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən rəha fes 43-44 tikə. Tol mə, səniəmə Luk u təməti fes 43-44, mətəu suah kəti min in təməti kopi kəti rəha nauəuə u.

⁵² Kəni Iesu təməghati kəm pris asoli mın, mine nətəmimi asoli mın rəha soldia rəha Nimə Rəha Ughin, mine nətəmi asoli rəha nımənin rəha Isrel, u kəməhuva məmə okotaskəlim Iesu. In təməni=pən kəm lah məmə, “Təhro, nəman? ?Nikitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginən o nələs iahuiən kəpmən, uə? !Kəpə! ?Kəni nəutəmki nau asoli mın mine neim mın məutəhuva məmə onəkotaskəlim iəu? ⁵³ ?Nian rəfin iətan kitah mın itəmah e Nimə Rəha Ughin, mətəu təhro nəsotaskəlimiən iəu? Mətəu rəueiu əha, in nian əhruahru rəhatəmah, kəni nəsanəniən rəha napinəpuian in tətarmənig.”

*Pitə təməni məmə
in təruru Iesu*

(Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Kəni kəməhuva motaskəlim Iesu motələs məhuvən e lahuənu rəha pris asoli agin. Kəni Pitə təmuərisig e lah mətəu təməsuvəniən iuəkır o lah. ⁵⁵ Nətəmi mın əha kəmotahli nigəm əpəha e iat rəha pris asoli agin, kəni məutəharəg titələu e nigəm. Kəni Pitə tuvən mətəharəg ilah mın. ⁵⁶ Kəni pətan mitə kəti u in ioluək rəha pris asoli agin, təmuva meruh Pitə tətəharəg, kəni nəhagəhagian rəha nigəm təmasıəgəpin in, kəni pətan əha təmateruh mətig in, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Suah u, in mın ilau Iesu kəmətuan.” ⁵⁷ Mətəu Pitə tənı=pən kəm pətan u məmə, “İəsəhruniən suah u nətəni.”

⁵⁸ Kəni uərisig lan təsuvəhiən, suah kəti mın tuva məni=pən kəm Pitə məmə, “Ei, ik mın, ik iətəmi kəti rəhan.” Mətəu Pitə tənı məmə, “Ei, səniəmə iəu iətəmi rəhan.”

⁵⁹ Kəni ko uərisig lan, auə kəti tinuva minuvən rəkis, kəni suah kəti təməni əskasik kəm lah məmə, “Nipəhriənən məmə suah u təmatuərisig e Iesu, mətəu in iətəm Kaləli!” ⁶⁰ Mətəu Pitə tənı məmə, “!Ei! !İəsəhrun aginiən nəghatiən u nətəni!” Kəni nian Pitə təmətəghati əhanəh, kəni mənig təkakə. ⁶¹ Kəni İərmənig təmeirair məsal=pən əhruahru meruh Pitə. Kəni Pitə, nikin təhti nəghatiən rəha İərmənig iətəm təməni lan məmə, “O lapin əmə u, nian mənig otəsəkakə əhanəhiən, ik onəkəni mau kisl məmə nəkəruru iəu.” ⁶² Kəni Pitə tiet muvən ihluə, təmasək təmasək.

Nətəmimi kəmotələh əuvsan e Iesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kəni e nian əha, nətəmimi nətəm kəmotaskəlim Iesu kəmotagət əuvsan lan, kəni mautoh. ⁶⁴ İlah kəmotəlis-ərain nəhmtin kəni motoh, məutəni=pən məmə, “!Ei, iəni! ?Əni-to məmə pəh tatoh ik?” ⁶⁵ Kəni ilah kəmotəni nəghatiən tərəh tēpət məutərəkın in lan.

*Kəmiuvi pətigəm Iesu
e kaunsil*

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kəni ləplapın agin, nətəmi asoli rəha nımənin rəha Isrel kəməhuva motuhapumın e kaunsil rəhalah, ilah u pris asoli mın mine nəgətun mın rəha Lou. Kəni nətəmimi kotos Iesu məhuva təhtul e nəhmti kaunsil əha. ⁶⁷ Kəni nətəmi rəha kaunsil kəmotətapuəh ohni məmə, “Nəmə ik Kristo u iətəm Ughin təməni məmə otahli=pa, əni kəm timah.” Mətəu Iesu tənı=pən kəm lah məmə, “Nəmə iəkəni kəm təmah, kəni nəsotəniən nipəhriənən lak. ⁶⁸ Kəni nəmə iəkətapuəh itəmah, ko nəsotuhəlpiniən. ⁶⁹ Mətəu tətəuvin rəueiu, iəu Nəti İətəmimi, iəu oiəkuvən məharəg e nikali Ughin maru, Ughin u iətəm rəhan nəsanəniən iahgin agin.”

⁷⁰ Kəni ilah rəfin kəmotətapuəh ohni məmə, “?Təhro? Ik Nəti Uhgin?”

Kəni Iesu tənə=pən məmə, “Itəmah nəutəni məmə iəu u inu.”

⁷¹ Kəni kotəni məmə, “? Təhro kitah kəutəsəl e nəghatən kəti min məmə otasiru e rəhatah nəghatən? Kənotətəu əhruahru nəghatən əha e nohlin.”

23

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət

(Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kəni nətəmini rəfin rəha kaunsil kəmotəhtul motit Iesu məhuvən kəm Pailət. ² Kəni motəni pətigəm nīpəgnəmtin min iətəm otoh Iesu məmə, “Iəmotəh məmə suah u tatit rəhatah nətəmini min, kəni mol ilah kəutalməli, kəni mətəuhlin rəhalah nətəligiən kəutol tikimīr ilah kəpmən rəha Rom, mətəhtipəsīg e timah məmə iəsotətəouiən takis tuvən kəm Sisə iətəm tətərmənīg e nītəni u. Kəni in mətəni pətigəm məmə in Kristo iətəm Uhgin təmahli=pa məmə in kīg kəti.”

³ Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik kīg rəha nətəm Isrel?” Mətəu Iesu tənə=pən kəm in məmə, “Ik nəməni lanko.”

⁴ Kəni Pailət təməni=pən kəm pris asoli min mine nətəmini rəfin məmə, “Iəsehian nīpəgnəmtin kəti mine, iətəm tətəni məmə suah u təmərəkin Lou.”

⁵ Mətəu ilah kəmotəgət əfəməh məutəni məmə, “Kəpə. Mətəu suah u tətən əpnəpin mətəgəhun nətəmini rəfin ikin min əha Jutiə təmətuəuin əpəha Kaləli mətəu mətəuərus=pa u ikinu, kəni mol nətəligiən rəha nətəmini kəutəluəi məutalməli.”

⁶ Kəni nian Pailət təmətəu nəghatən əha, tətəpuəh məmə, “?Təhro? ? Suah u in iətəm Kaləli?” ⁷ Kəni nian təmətəu məmə Iesu tīsipən Kaləli, ikin əha iətəm Herot Antipas tətərmənīg ikin, in təmahli=pən Iesu məmə otuvən meruh Herot, mətəu-inu e nian əha, Herot min in tətətig Jerusiləm.

*Iesu təməhtul
e nəhmti Herot Antipas*

⁸ Kəni nian Herot Antipas təmeruh Iesu, nīkin təmagiən pik, mətəu-inu nuvəh nəuətin in təmolkeikei məmə oteruh. Herot təmətəu əmə nəniən rəhan, kəni in təmolkeikei pik məmə teruh otol nati apispis kəti. ⁹ Kəni o natimnati min u, Herot Antipas təmətapuəh lan o nəghatən min tēpət o Iesu, mətəu Iesu təməpnəpin əmə məsuhəlpiniən rəhan nəghatən. ¹⁰ Kəni pris asoli min mine nəgəhun min rəha Lou kəmotəhtul mətəgət əskasik e nīpəgnəmtin min rəhalah məutuh Iesu lan. ¹¹ Kəni uərisīg lan, Herot Antipas mine rəhan min soldia kotəgət əuvsan e Iesu, kəni məutəuvsan lan. Kəni Herot təməni=pən kəm rəhan min soldia məmə okəhuvən=pən e napən təuvir rəha kīg kəm in, kəni motit min məhuvən kəm Pailət.

¹² Aupən ikin, Herot Antipas mine Pailət kəmatuol tikimīr kəm lau min, mətəu e nian əha, ilau kəmiəuva minuolkeikei ilau min.

Pailət təməni məmə Iesu otəkeikei mīmīs

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39–19:16)

¹³ Kəni Pailət təmauin e pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, mine nətəmini rəfin, kəni ilah rəfin kəməhuva kətiəh. ¹⁴ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Suah u, nəmotos məhuva təhtul e nəhmtək, kəni nəmotəni məmə tətəuhlin nətəligiən rəha nətəmini rəhatəmah kəutol tikimīr kəm kəpmən. Mətəu iəmakil rəkis rəhan nətəligiən u e

nəhmtitəmah, kəni məsehian məmə təmatgəhli lou kəti, kəni nīpəgnəmtin min iətəm nəutəni lan təsolian nīpəhrianian. ¹⁵ Kəni Herot Antipas min, in təmakil meruh məmə nolian rah kəti təsəhkul-pənian lan. Tol lanəha, in tahlī=pa tuva min kəm tah, kəni təhruahru əmə məmə suah u in təməsolian nati kəti iətəm tərəh məmə in otimis ohni. ¹⁶⁻¹⁷ Kəni o nati əha inəha, rəhak min soldia okotalis əmə, kəni uərisig kotahli=pən tatuvən.”*

¹⁸ Mətau ilah rəfin kəmotagət əfəməh məutəni məmə, “!Otiləfətigəm suah u kəni motohamu! !Mətau ahli pətigəm Parəpəs tuva meh itəmah!”

¹⁹ (Suah u Parəpəs, kəmləfən e kaləpus mətau-inu təməhtul aupən məmki nətəmini məutəluagin mə kotələs iahu kəpmən rəha Rom e taun əha, kəni in təmohamu itəmi.)

²⁰ Mətau Pailət in təmolkeikei məmə otəhlman e Iesu tatuvən, kəni in təməghati min kəm lah. ²¹ Mətau ilah kəmotagət əfəməh pik məmə, “!Ətu-pəri in e nigi kəməluau! !Ətu-pəri in e nigi kəməluau!”

²² Mətau Pailət təməghati min kəm lah minau kisil məmə, “?O nak? ?Suah u in təmol nati tərəh nak? İəu iəseruhian məmə in təmol nati kəti iətəm təhruahru məmə in otimis ohni. Mətau rəhak soldia min, ilah okotalis əmə, mə kəmanotəhlman lan tatuvən.”

²³ Mətau ilah kəmotəkeikei mətagət əskasik, kəni mətagət əfəməh e Pailət məmə otətu-pəri Iesu e nigi kəməluau. Kəni mətagət mətagət pik, kəni motapirəkis Pailət. ²⁴ Tol lanəha, Pailət təməni məmə Iesu otəkeikei mimi təhmen=pən məmə ilah kəutəni mine. ²⁵ Kəni in təmol nətəligian rəhalah, kəni mahli pətigəm Parəpəs u in təmətatig e kaləpus o nəluaginian o kəpmən mine mohamu itəmi. Kəni in megəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan min soldia məmə ilah okotos məhuvən mohtəu nətəligian rəha nīmənin nətəmini.

Kəmit Iesu kan məmə otimis

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kəni nian soldia min kəmotit Iesu mohiet e taun, kəni motafu iətəm Sairəni kəti, nərgin u Saimon. Kəni kəmotaskəlim motələhu pəri nigi kəməluau rəha Iesu e nəuegin məmə otələs, kəni motəni=pən məmə otitəu=pən Iesu.

²⁷ Kəni nīmənin nətəmini tēpət kəmautaliuək mətuərisig e Iesu e suaru, kəni nīpətan min kəmautəhuərisig e lah, məutasək o Iesu kəni mətauin lan. ²⁸ Mətau Iesu təmeirair məsal=pən meruh ilah, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nīpətan Jerusiləm. Sotasəkiən ohniəu, mətau otasək aru o təmah, mine nenətitəmah min. ²⁹ Otətəlig-to lak. Nian tərəh min otətuva kəni kəmanəni məmə, ‘!Otagian itəmah nətəm nəsoteməkiən uə nəsotəfəniən nah kəm iəpəu!’ ³⁰ E nian əha, nətəmini okotəni=pən kəm nītəuət asoli min məmə, ‘Əui, ohməragrəg=pa e timah.’ ³¹ İətəni lanu mətau nətəmini min u kətol nati tərəh min u kəm iəu rəuei e nian u nigi tətəmtə əhanəh. ?Kəni otəpanəhro əhanəh nian nigi tinimətu?”†

Soldia min kəmotətu-pəri Iesu e nigi kəməluau

* **23:16-17** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməte e nəghatien Kris aupən, katilpin nəghatien kəti min u ikinu tətəni məmə, “E nian rəha lafet rəha Pasova, Pailət in otəkeikei mahli pətigəm rəhalah kəti iətəmini otiet e kaləpus.” **23:29** Luk 21:23 **23:30** Hos 10:8;

Nəh 6:16 † **23:31** “Nigi tətəmtə əhanəh” tatəpsen=pən Iesu iətəm in təhruahru agin, mətau in tatos nalpinian. Kəni “nigi tinimətu” tatəpsen=pən nətəm Isrel. Kəni uərisig lan, nətəm Rom okotol nalpinian asoli kəm lah. Afin Luk 21:20-24.

³² Kəni soldia min kəmotələs suah mil keiu iatəm ilau kəmuatgəhli lou, məmə okuhamu ilahal Iesu. ³³ Kəni kəməhuva ikin kəti, nərgin u Louipil-uipil. Ikin əha, motətu-pəri Iesu e nigi kəməluau. Kəni kəmotətu-pəri iatgəhli lou mil əha ikin, kəti e nikali Iesu maru, kəni kəti e nikalin məuil. ³⁴ Kəni Iesu təni məmə “Tatə. Alu e rəhalah noliən tərəh min kautol lak, kəni məsalpinian, mətəu-inu kəsotəhrunian nati nak ilah kautol.” Kəni kəmotəuəri napən rəhan moturin tais ohni.

³⁵ Kəni nətəmimi min u kəməutəhtul əha ikin, mauteruh natimnati min u, mətəu nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kautol əuvsan e Iesu məutəni məmə, “!In təmosmiəgəh nətəmimi tepət rəkis. Mətəu nəmə in Kristo iatəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, kəni in Iatəm Uhgın Təməni Rəkis, təuvir pəh otosmiəgəh aru in!”

³⁶ Kəni soldia min, ilah min kəutəghati əuvsan e Iesu, kəni məhuva iuəkir ohni məutətapuəh məmə in tolkeikei wain u iatəm tarfu,[‡] ³⁷ məutəni məmə, “!Nəmə ik kig pəhriən rəha Isrel, osmiəgəh aru-to ik əha rəueiu!”

³⁸ Kəni nəghatən kəti əha ikin kəmətei kətu-pəri e rəhn-kapə nigi kəməluau, tətəni məmə,

INU KIG RƏHA NƏTƏM ISREL

³⁹ Kəni iatgəhli lou mil kəti iatəm kətuəhkul-pəri e nigi kəluau, in təməghati rah e Iesu, mətəni məmə, “!Ei! ?Ik Kristo iatəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, uə kəpə?”

⁴⁰ Mətəu iatgəhli lou əha kəti min təməni=pən kəm in kəti, kəni mahtipəsəg lan məmə, “? Təhro? ? Nəsəginian e Uhgın, nati əpnəpən onəkimis? Nəlpinian u rəhatahal in təhmen-əhmen əmə. ⁴¹ Mətəu təməhruahru əmə məmə kilau okiamis o rəhalau noliən tərəh min iatəm kəmuol. Mətəu suah u, in təsoliən nati kəti tərəh kəti mine.”

⁴² Kəni məni=pən kəm Iesu məmə, “Iesu, o nian onəkuva mətol kig lan, kəni nikim otətəhti iəu.” ⁴³ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nipəhriənian iatəni kəm ik, məmə rəueiu əmə kilau min ik əpəha e nəgəu e neai.”

Iesu təmimis

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kəni iuəkir tuələf klok e nərauə, mütigar təsasialən, kəni napinəpuian tınan rəfin ikin əha mətəuərus=pən tri klok ləhnaiuv. Kəni napən iatəm tətəhkul pəsəg=pən Ikin Tasim Agin Ikin e Nımə Rəha Uhgın, təməhapu nəuətin keiu. ⁴⁶ Kəni Iesu təməsək əfəməh məmə, “! Tatə. Iatələhu=pən nəmiəgəhian rəhak e nəhlməm!” Nian təməni rəkis nəghatən əha, kəni rəhan nəhagian tiet.

⁴⁷ Kəni nian iatəmi asoli rəha soldia min əha rəha nətəm Rom təməh natimnati min əha, kəni in təməni-vivi Uhgın mətəni məmə, “!Nipəhriənian, suah u in təhruahru pəhriən!” ⁴⁸ Kəni nətəmimi min u kəməhuva ikin əha məmə okoteruh, nian kəmoteruh natimnati min əha, kəməutətəu tərəh e nikilah kəni məutəhti-əhti mankilalahal, kəni minəutəhuvən. ⁴⁹ Kəni niəli min rəha Iesu, mine nipətan iatəm kəmətsipən Kaləli motohtəu=pən Iesu məhuva, ilah kəməutəhtul isəu nəuətin kəni məuteruh natimnati min əha.

Josip təmitənim Iesu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

23:34 Sam 22:18; Aes 53:12 **23:35** Sam 22:7-8 [‡] **23:36** Wain u iatəm tarfu, in nəmnimian rəha nanrah min. **23:36** Sam 69:21 **23:44-45** Hip 6:19-20; 10:19-20

50-51 Kəni iətəm Aramatia kəti əha ikin, nərgin u Josip. Aramatia in taun kəti rəha Isrel, kəni suah kəha in iətəmini kəti rəha kaunsil rəha nətəm Isrel. In iətəmi təuvir, rəhan nəmiəgəhiən təhruahru, kəni in iətəmi kəti təməhtəhnin məmə oteruh Narməniğin Rəha Uhgın. Kəni in təməseğəhanian e nəghatian rəha kaunsil iətəm kəmotegəhan e Iesu məmə okuh. ⁵² Kəni in təmuvən meh Pailət mətapuah ohni məmə otegəhan e nipəti Iesu tos. ⁵³ Kəni Josip təmuvən mosiahu nipəti Iesu e nigı kəməluau, mos muva məuveg e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni mos muvən mələhu=pən e nipəg kəpiel iətəm kəmətei rəkis o noliən suvət ikin, mətəu kəsitanim əhanəhiən suah kəti ikin. ⁵⁴ Inəha e nian rəha nətəm Isrel iətəm kətul əpenə-penə lan o nian rəha Sapət, kəni iuəkir Sapət tətəuin.

⁵⁵ Kəni nipətan u kəmotəpən Kaləli kəmətuərisig e Iesu, kəmətohtəu=pən suah u, kəməhuvən kəni moteruh nipəg kəpiel, kəni moteruh noliən iətəm in təmələhu Iesu ikin. ⁵⁶ Kəni uərisig, nipətan kəmohtəlig=pən lahuənu, kəni mətul əpenə-penə nimənati min nəuvein mine fomət iətəm nəmiəvilah təuvir məmə okotol=pən e nipəti Iesu. Kəni e nian rəha Sapət, ilah kəmotəmeig mətohtəu=pən nəghatian rəha Lou.

24

*Iesu təməniəgəh min
e nimisiən*

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kəni e Sante ləlapin agin, nipətan kəməhuvən əpəha e suvət, motos natimnati u nəmiəvilah təuvir u kəmotol əpenə-penə rəkis lan. ² Nian kəməhuva e suvət, moteruh kəpiel u kətahtipəsıg e nipəg kəpiel lan, mətəu kəmisuə rəkis rəkis. ³ E nian kəməhuvən imə e nipəg kəpiel, mətəu kəsotehiən nipəti İərməniğ Iesu. ⁴ Kəni ilah kənotəruru əfəməh mətətəlig e natimnati min əha. Kəni əmeiko kəmotəuit pik e iətəmi keiu kəmiəietigəm=pa əha ikin mətuəhtul ilah nipətan, kəmian e napən iətəm tətəraip-oraip. ⁵ Kəni nipətan kəmotəgin pik, motasiəulin nəuliləh mətəsəl iahu məuteh niftəni.

Kəni suah mil kuəmə, “Təhro nətəsəl e iətəmi təməniəgəh u ikinu imə nətəm kəmohtis? ⁶ In tikə u ikinu. !In tinəniəgəh min! Nikitəmah təhti nəghatian in təməni kəmə təmah nian in təmətatig əhanəh əpəha Kaləli məmə, ⁷ Natimnati min u okotəkeikei muva motol nipəhriənian lan. Okeğəhan=pən e Nəti İətəmini tuvən e nəhlmi iol təfəgə tərah min, kəni okutu-pəri e nigı kəməluau timis, mətəu e nian tatol kisil lan, kəni in otəniəgəh min.” ⁸ Kəni nikiləh tinəhti nəghatian rəha Iesu.

⁹ Kəni kəmohtis e suvət məhuvən motəni=pən natimnati min əha kəmə nətəmi ləpin rəha Iesu, mine rəhan min rəfin. ¹⁰ Kəni nipətan min əha u kəmotəni pətigəm natimnati min u kəmə aposil min, inko Meri Maktələ, Joana, Meri məmə rəha Jemis, mine nipətan min nəuvein iətəm kəməhuvən e suvət. ¹¹ Mətəu aposil min kəmotətəu nəghatian əha təhmen=pən əmə e nəghatian əlməli kəti iətəm nipətin tikə, kəni məsotanian nipəhriənian lan.

¹² Mətəu Pitə təməhtul maiu muvən əpəha e suvət, məməhli-əməhli məsəl=pən e nipəg kəpiel kəni meruh əmə napən iətəm kəməuveg nipəti

Iesu lan, mətəu nati min kəti tikə əha ikin. Kəni in təmalieuək mətəlig minatuvən lahuənu, kəni matətəlig pik e natimnati min əha.

*E suaru tatuvən Emeəs
(Mak 16:12-13)*

¹³ E nian əmə əha inəha, suah mil keiu rəha Iesu kəmətəliuək mətian lahuənu kəti, nərgin u Emeəs. Lahuənu u mətəuarus=pən Jerusiləm, in iuəkir o lepin kilomitə. ¹⁴ Kəni nian ilau kəmətəliuək mətian, kəni ilau mətəuəghati e natimnati min u kəmol ilah. ¹⁵ Nian ilau kəmətəuəghati lanəha, kəni Iesu təmuva iuəkir o lau, məhləliuək pəti mihlūvən. ¹⁶ Mətəu kəməsuəhrunian məmə pəh əha ilahal min kəməhləliuək mətəu-inu Uhgīn təmahtipəsīg e nətəligiən rəhalau.

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Suah mil. ? Nati nak u nətuəni?”

Kəni əmeiko kəmuəlali muəhtul, nəhmtilau təməpəou. ¹⁸ Kəni suah mil əha kəti, nərgin u Kleopas, təməni=pən kəm in məmə, “İətəhrun məmə ik əmə u iapispis kəti u Jerusiləm iətəm nəsuəhrunian natimnati min kəmol ilah e nian min u kinəhuva minəhuvən rəkis.”

¹⁹ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “?Natimnati min nak əha?”

Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “Natimnati min u kəmol e Iesu iətəm Nasərit. In iəni kəti rəha Uhgīn, kəni rəhan uək təsanən vivi mine rəhan min nəghatiən kotəfigəm, kəni niki Uhgīn mine niki nətəmini tətəgiən lan. ²⁰ Mətəu rəhatimah pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmotəfən in tuvən e nəhlmi nətəm Rom məmə okotakil məmə in otimis. Kəni kəmotətu-pəri e nigi kəluau timis.

²¹ “Mətəu itimah iəmotəlahu=pən pau rəhatimah nətəligiən tətətig əskasik lan məmə in otos rəkis itimah nətəm Isrel e nəhlmi tikimir min rəhatimah. Kəni rəueiu in nian tatol kisil lan. ²² Kəni nati kəti min, nipətan nəuvein u iəməutan, kəmotol narmitimah təmiuvig o nəghatiən kəti. Rəueiu ləplapin agin, kəməhuvən əpəha e suvət u kəmətanim Iesu ikin, ²³ mətəu kəməsoteruhian nipətin. Kəni kəmohtəlig=pa motəni məmə, ‘İəmotəh nati kəti təhmen e nəməhlairiən, agelo mil keiu kətuəni=pa məmə Iesu təməmiəgəh.’ ²⁴ Kəni rəhatimah nəuvein nətəmini kəməhuvən e suvət, kəmotəh natimnati rəfin agin təhruahru təhmen əmə e nəghatiən əha nipətan min əha kəmotəni, mətəu kəsothiən Iesu.”

²⁵ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “Suah mil. ! Rəhatəlau kapə tikə, nəkotəhro tiəkis agin o təmah o nəniən nipəhriənian e natimnati min u iəni min rəha Uhgīn kəmotəni! ²⁶ ? Nəkuəhrun uə kapə məmə, Kristo, u Uhgīn təməni məmə otahli=pa otəkeikei mos nəhməiən e nipətin, kəni uərisig lan, in təpanuvən e negəu e neai mos nərgin rəha nisiaiən?” ²⁷ Kəni Iesu təməni=pən vivi kəm lau Nauəuə Rəha Uhgīn u kəutəghati lan, təmətuəuin e nauəuə rəha Mosis kəni muvən mətəuarus=pən nauəuə min rəha iəni min rəha Uhgīn.

²⁸ Kəni kinəhləhu iuəkir o lahuənu u suah mil u kətian ikin. Kəni kinuafu məmə Iesu tinətəliuək minətapirəkis ilau məsəhtuliən, ²⁹ mətəu ilau kətioh nikin məmə, “Ei, təuvir məmə nəkuva kitahal min ik, mətəu tinəpinəpu rəkis, kəni təsuvəhiən rəueiu mitigar tiuvig.” Kəni ko tuvən meruh ilau məhləharəg.

³⁰ Nian kinəhləharəg məmə okihlauən, kəni in təmos piret kəni məni-vivi Uhgīn ohni, kəni ko məmkəris məfən kəm lau. ³¹ Kəni əmeiko

Uhgin tol kinuəhrun məmə in Iesu, kəni əmeiko in tatig mikə min, kəni kəməsueruhian min. ³² Kəni kəmuəni=pən kəm lau min məmə, “!Ei! ?Nian in təməni=pa vivi Nauəuə Rəha Uhgin kəm lau e suaru, kəni kəmuətəu təuvir lan nikilau tətəgian pik, uə kəpə?”

³³ Kəni rəueiu agin min, kəmuəhtul miaiet ikin əha miatəlig=pən min Jerusiləm. Kəni ikin əha, ilau kəmueh nətəmimi lepin rəha Iesu mine nətəmimi min nəuvein min rəhan kəməhuva motuhapumın rəkis ilah min məutəharəg, ³⁴ kəni məutəni məmə, “!Nipəhriənian! ! İərmənig təməmiəgəh min, kəni Saimon Pitə* təməh rəkis!” ³⁵ Kəni ilau kəmuəni=pən rəfin natimnati iətəm kəmol kəm lau e suaru, kəni muəni=pən nian ilau kəmuəhrun Iesu lan e nian iətəm in təməgəuvahli piret məfən kəm lau.

*Nətəmimi min rəha Iesu kəmotəh in
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kəni nian kətuəni əhanəh nəghatian min əha, Iesu təmuva məhtul e nəlugin e lah mətəni kəm lah məmə, “Nəməlinuian tətətig o təmah.”

³⁷ Mətəu ilah kəmotauit lan kəni minəutəgin, nikilah təhti məmə kinotafu narmin kəti. ³⁸ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro rəhatəmah nətəligian tətərah lanko? ?Təhro rəhatəmah nətəligian tətəhtul pəgpəg? ³⁹ Oteh-to nəhlmək mine nəhlkək məmə iəu əmə əpə. Otea=pa motək nipətik kəni motəhrun məmə iəu. Narmi iətəmimi nipətin mine nikilkilin tikə, təsolian məmə inu nauteh iəu, nipətik mine nikilkilik əpə ikin.”

⁴⁰ Təməni nəghatian əha, kəni məgətun nəhlmin mine nəhlkin kəm lah. ⁴¹ Kəni narmilah təmiuvig nikilah təməgian pik kəni motalu məmə nati u in nipəhriənian. İlah kəsotəni-vivi əhanəhian nipəhriənian lan. Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “?Nauənian kəti u nəutos, uə?” ⁴² Kəni kəmosos nəmu nəuətin iətəm kəmuəvan rəkis motəfən kəm in, ⁴³ kəni e nəhmtilah, təmos mun.

⁴⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Aupən ikin, nian iəmətatig əhanəh kitah min itəmah, iəməni nəghatian u kəm təmah məmə, natimnati rəfin iətəm kəutəghati lak e Nauəuə Rəha Uhgin, okotəkeikei məhuva mautol nipəhriənian lan, inu nəghatian min e nauəuə rəha Mosis, mine nauəuə min rəha iəni min rəha Uhgin, mine Nauəuə Rəha Nəpuən Min.”

⁴⁵ Kəni in təmərah e rəhalah nətəligian məmə okotəhrun nəghatian min iətəm tətətig e Nauəuə Rəha Uhgin. ⁴⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatian iətəm tətətig e Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə nətəmimi okotol tərəh e Kristo iətəm Uhgin təmahli=pa, mautol tətəuə nəhməian e nipətin mətuəvan mətuəarus timis, mətəu e nian tatol kisil lan, in otəmiəgəh min e nimisən. ⁴⁷ Kəni e nərgi Kristo u Uhgin təmahli=pa, nətəmimi okotəkeikei motəni pətigəm nəghatian u məmə nətəmimi okotəkeikei motəuhlin kəni motohtəlig e rəhalah təfəgə tərəh min, kəni Uhgin in otəsalpinian nitai təfəgə, kəni malu e rəhalah nolian tərəh min. Nəghatian u otəkeikei muəvən kəm nətəmimi min e nəuaniləuis min rəfin e nitəni min rəfin, otətuəuin Jerusiləm muəvən əpəha ikin min rəfin e nəhue nitəni min. ⁴⁸ İtəmah nəmotəh natimnati min u, kəni onəkotəni pətigəm əhruahru nəghatian min lan. ⁴⁹ Kəni iəkahli=pa suah u iətəm rəhak Tatə təməniəkis məmə in otahli=pa kəm təmah, inu rəhan Narmin. Mətəu

* **24:34** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “Saimon.” **24:34** 1Kor 15:4-5 **24:37** Mat 14:26 **24:44** Luk 9:22 **24:48** Jon 15:27; Uək 1:8

onəkotəhtahnin e taun əha motətəuarus=pən nəkotos nəsanənən rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni təriauəh e nəmiəgəhiən rəhatəmah.”

*Uhgın təmos Iesu muvən
e neai*

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kəni Iesu təmit ilah mohiet e taun məhuvən əha lahuənu Petəni. Kəni məfəri nəhlmin məfaki o lah. ⁵¹ Kəni nian təmətəfaki o lah, kəni məpəh ilah nian Uhgın təmos minatuvən əpəha ilis e negəu e neai. ⁵² Kəni kəmotəiuaiu motəfaki=pən kəm in, kəni uərisig lan, kəmohtəlig=pən Jerusiləm nikilah tətəgiən. ⁵³ Kəni nian rəfin, kəutəhuvən e Nimə Rəha Uhgın məutəni-vivi Uhgın.

Jon Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İətəm Jon Təmətəi Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u Jon

?Pəh təmətəi nauəuə u? Aposil Jon təmətəi nauəuə u. In pia Jemis, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti nətəmimi tuələf rəha İesu, kəni İesu tolkeikei pik in. E nauəuə u, Jon təsənian nərgin mine. Mətəu təmənə əmə nati tol lanu məmə “İətəmimi kəti min rəha İesu,” (Jon 18) uə “suah u İətəmi İesu tolkeikei pik,” (Jon 13:23; 20:2; 21:7,20) uə “İətəmi təmiəu-İəu muva İuəkir o İesu e nian kəməutauən e lafet rəha Pasova” (Jon 21:20). In təmətəi nauəuə min u: Nanusian Təuvir İətəm Jon Təmətəi, 1Jon, 2Jon, 3Jon, mine Nəhan-əhanian.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Təmətəi nauəuə u tatuvən kəm nətəmimi məmə okotəni nİpəhriənən e İesu. In tolkeikei məmə otasiru e lah mol nəhatətəian rəhalah tuva məskasik, mətəu-inu rəhalah nəhatətəian təsəskasik əhanəhian.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Jon in İətəmi asoli kəti rəha nİməfaki, kəni nətəmimi rəfin rəha nİməfaki kautisiai in. In tolkeikei məmə nətəmimi rəfin okotəhrun vivi rəhan nəgətunian, kəni nian nəgətunian İuə tətan, mətəu nətəmimi kotəhrun nahtipəsigan e nəghatian İuə min e nəghatian rəha Jon e nauəuə u.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Jon təmətəi nauəuə u mətəni pətigəm vivi məmə İesu in nəti Uhgın, kəni nətəmimi rəfin nətəm okotəhatətə lan, okotos nəmiəgəhian itulin. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətigəm təhruahru məmə İesu in nəti Uhgın, kəni İesu in Uhgın pəhriən. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətigəm nanusian min nəuvein rəha İesu İətəm nauəuə min rəha Matiu, mine Mak, mine Luk kəmslənian. Kəni tolkeikei məmə otəgəu əhruahru nətəligian min nəuvein İətəm nətəmimi kəutəni e İesu.

Nəghatian Rəha Uhgın Təmuva İətəmimi, in İesu

¹ Aupən agin, e nətuəuinian nian, Nəghatian* tinatig rəkis.† Nəghatian u tətətatig ilau Tatə Uhgın, kəni Nəghatian u, in min, in Uhgın. ² E nəukəti nian, in tətətatig rəkis ilau Uhgın, ³ kəni Uhgın təmol natimnati rəfin e Nəghatian u, kəni natimnati rəfin İətəm Uhgın təmol, nati kəti tİkə mine məmə Nəghatian u təsolian.‡§ ⁴ Inu, in Nəukəti Nəmiəgəhian,* kəni Nəmiəgəhian u, in Nəhagəhagian rəha nətəmimi rəfin.† ⁵ Nəhagəhagian əha, tətasiəgəpin napinəpuian, kəni napinəpuian ko təsapirəkisian.‡

* **1:1** Nian Aposil Jon təmətəi “Nəghatian” e japtə 1, tətəghati e İesu Kristo, kəni “Nəghatian” in təhmen e nərgin kəti rəhan. † **1:1** Jen 1:1; 1Jon 1:1; Jon 17:5; Nəh 19:13 ‡ **1:3** Laen e “Nəghatian” mil u kətuəni əmə nati kətiəh əmə. Mətəu-inu in nolian rəha Jon o nənian nati kətiəh e suaru pisin pisin min. § **1:3** Kol 1:16; 1Kor 8:6; Hip 1:2 * **1:4** Jon 5:26; 11:25; 14:6; Jen 1 † **1:4** Jon japtə 1 tatol məmə kitah kotətəlig e Jenesis japtə 1, nian Uhgın təmol nəhue nİftəni mine natimnati rəfin agin. Japtə mil u kuəghati e nəghatian, mine nəhagəhagian, mine nəmiəgəhian. Kəni Jon japtə 1 tətəuin e İesu Kristo məmə in Nəghatian rəha Uhgın, mine Nəhagəhagian, mine Nəmiəgəhian. ‡ **1:5** Jon 9:5; 12:46

⁶ Iätəmimi kəti iätəm Uhgîn tāmahlī=pa təmuva, nərgin u Jon Bəptais. ⁷ Təmuva mətəhtul pətigəm məmə otanus pətigəm Nəhagəhagian əha kəm nətəmimi, pəh ilah rəfin kotəni nīpəhriənian lan. ⁸ Səniəmə Jon Bəptais in Nəhagəhagian əha, mətəu in təmuva əmə məmə otəhtul pətigəm məni pətigəm Nəhagəhagian əha kəm nətəmimi rəfin.* ⁹ Nəghatien əha tətətuva e nəhue niftəni, kəni in Nəhagəhagian pəhriən, iätəm in tətasiəgəpin nətəmimi rəfin.†

¹⁰ Nati əpnəpin məmə Uhgîn təmol niftəni u e Nəghatien əha, kəni Nəghatien u tətətatig e nəhue niftəni u, mətəu nətəmimi rəha nəhue niftəni u kəsotəniən nīpəhriənian məmə in pəh. ¹¹ Təmuva iman ikin, mətəu nətəniman min kəutəuhlin=pən nəmtəhlah kəm in, məsotolkeikeiən. ¹² Mətəu nətəmimi nəuvein kəmos in, kəni ilah rəfin nətəm kəmos in, nikilah tagiən ohni, kəni mətəhatətə e nərgin, kəni in təməfən nepətiən kəm lah məmə kotəhrun nuvaiən nenəti Uhgîn min.‡ ¹³ Nenəti Uhgîn min əha, ilah kəsotairiən e nolien u iəpəou min kəutair lan, kəni məsəniən min məmə e nətəligiən rəha iätəmimi, təhmen e tatə kəti iätəm tolkeikei in otos iəpəou. Mətəu ilah kəutair vi min e Uhgîn, e rəhan əmə nəsanəniən.§

¹⁴ Nəghatien əha, in təmuva iätəmimi, mətətatig kitah min u nətəmimi rəha nəhue niftəni. Kəni itimah iəmoteruh rəhan nepətiən, kəni nəsanəniən asoli mine nəhagəhagian rəhan e nəhmtitimah.* Inu, in nəsanəniən asoli mine nəhagəhagian rəha Nəuan Kətiəh Əmə, iätəm in təmsipən e Tatə Uhgîn. In tərīauəh e nəuviriən iätəm tətətuati lan kəm tah, kəni məriəuəh min e nīpəhriənian.†

¹⁵ Jon tətəhtul pətigəm mətəni əfəməh məmə, “Iätəmi u inu iätəm iəu iəmətəni məmə, ‘Iätəmi kəti tətərisig lak, mətəu in ilis tapirəkis iəu, mətəu-inu, nian iəməsair əhanəhiən, in tətətatig itulin rəkis.’ ”‡

¹⁶ Kəni in tərīauəh e nəuviriən iätəm in tətətuati lan kəm tah, kəni e nəuviriən əha rəhan, nian rəfin in tətəfa, mətəfa, mətəfa, kəm tah rəfin. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu Lou iätəm Uhgîn təməfa əupən, Mosis in suaru ohni, mətəu Iesu Kristo in suaru rəha nətuatiən e nəuviriən əha mine nīpəhriənian rəha Uhgîn kəm tah.§

¹⁸ Iätəmi kəti təsəruhian Uhgîn nian kəti mine.* Mətəu Nəuan Kətiəh Əmə, in Uhgîn, iätəm in iuəkir o niki Tatə Uhgîn, in təmol əpu Uhgîn kəm tah kəni kotəhrun.†

Jon təməni məmə səniəmə in Kristo iätəm Uhgîn təməni məmə otahlipa (Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kəni nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel nətəm kəutatig Jerusiləm, kəmotahli=pən pris min nəuvein mine Lifait min u, nətəm kəutasiru e pris min e Nīmə Rəha Uhgîn, məmə okəhuva motech Jon mətətapuəh ohni, məmə, “?Ik iätəmi pəh ko?” Kəutətapuəh mətəu-inu nətəmimi tēpət

§ **1:6** Aposil Jon in tətətei nauəuə u. In tətəghati e suah pisin kəti e fes min u, nərgin u Jon Bəptais. * **1:8** Nətəmimi tēpət kəməutəhtahnin Məsaiə iätəm Uhgîn təməni məmə otahli=pa, kəni ilah tēpət, nikilah təhti məmə Jon Bəptais u in Məsaiə. Jon 1:19-28 † **1:9** 1Jon 2:8; Jen 1:1-5

tətəghati e nəhagəhagian rəha nian Uhgîn təmol nəhue niftəni, kəni Jon tətəghati e nəhagəhagian rəha Narməniəgən Rəha Uhgîn iätəm tətasiə e niki nətəmimi. ‡ **1:12** Kəl 3:16 § **1:13** Jon 3:5; 1Pitə 1:23 * **1:14** Jon tətəghati e aposil min nətəm kəmoteruh rəhan nepətiən, mine nəsanəniən,

mine nəhagəhagian e nəhmtilah. † **1:14** Fil 2:7; 1Tim 3:16 ‡ **1:15** Jon 1:1 § **1:17** Rom 5:21

* **1:18** Eks 33:20 † **1:18** 2Kor 4:6; Kol 1:19; 2:9; Nəh 22:4

kəmautəni məmə Jon in Kristo iətam Uhgín təməni məmə otahli=pa. Kəni əmeiko, Jon təməhtul pətigəm məni pətigəm in.

²⁰ Nian ilah kəmotətapuəh ohni, in təməsəhluaigian, mətəu təməni=pən əhruəhru əmə in kəm lah məmə, “Səniəmə iəu Kristo iətam Uhgín təməni məmə otahli=pa.”

²¹ Kəni ilah kəmotəni məmə, “?Nəmə səniəmə ik Kristo, kəni ik pəh? ?Ik Elaijə?”†

Mətəu Jon təni məmə, “Kəpə, səniəmə iəu Elaijə.”

Kəni ilah kəmotətapuəh min ohni məmə, “?Nəmə səniəmə ik Elaijə, kəni ik pəh? ?Ik iəni rəha Uhgín iətəmi kəmətəni aupən məmə otəpanuva?”§

Mətəu Jon təni məmə, “Kəpə.”

²² Kəni ilah kəmotəni məmə, “? Kəni ik pəh? Ik onəkeikei məni pətigəm ik kəm timah, pəh itimah iəkəhuvən motəni=pən kəm nətəmimi kəmotahli=pa itimah iəkəhuva.”

²³ Kəni təni=pən kəm lah məmə, “Iəu u iətam iəni rəha Uhgín Aisə təməni rəkis aupən məmə, ‘Iəu u nəuia iətəmi kəti tətəuin əfəməh əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, mətəni məmə, otol suaru təhruəhru rəha Iərmənig.’”*

²⁴ Nətəmimi nətəm kəmahli=pa ilah, Farəsi min nəuvein əha ikin, ²⁵ kəni ilah kəmotətapuəh o Jon məmə, “?Nəmə səniəmə ik Kristo iətam Uhgín təməni məmə otahli=pa, kəni səniəmə ik Elaijə, kəni səniəmə ik iəni iətam kəmətəni pətigəm aupən, kəni təhro natol bəptais e nətəmimi?”

²⁶ Kəni tuhalpın mətəni məmə, “Iəu iətol bəptais e nətəmimi e nəhu, mətəu iətəmi kəti u ikin e nəlugin e təmah, iətam itəmah nəkotəruru in.

²⁷ Iətəmi u tətərisig lak, mətəu in ilis, in tepət mapirəkis iəu, kəni iəu ləhtəni lan, kəni iəsəhmen aginian məmə iəkol uək əkəku agin kəti rəhan.”†

²⁸ Natimnati min u, kəmol əpəha e lahuənu kəti, nərgin u Petəni, in tətətig əpəha e nətəni=pən e nəhu Jotən. Ikin əha Jon təmatol bəptais e nətəmimi ikin.

Iəsu in təhmen e nəti sipsip rəha Uhgín.

²⁹ Kəməni lauig lan, Jon təmeruh Iəsu tətəliuək mətuva, kəni in təni məmə, “!Ei! !Oteruh-to! Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Uhgín o noliən sakrifais lan o noliən tərəh min rəha nətəmimi.† Kəni in otəpanos rəkis noliən tərəh min rəha nətənimtəni min.§ ³⁰ Iətəmi u inu, iəu iəmətəni kəm təmah məmə, ‘Iətəmi kəti tətərisig lak, mətəu in ilis tapirəkis iəu, mətəu-inu, nian iəməsair əhanəhian, in təmətatig itulin rəkis.’ ³¹ Nian iəu iəmətəghati lan, kəni iəu min iəməruu məmə in iətəmi pəh; mətəu iəmuva matol bəptais e nətəmimi e nəhu məmə iəkol əpu suah u kəm nətəmimi min rəha Isrel.”

³²⁻³³ Jon təməhtul pətigəm mətəni məmə, “Uhgín təmahli=pa iəu məmə iəkol bəptais e nətəmimi e nəhu, kəni nian iəmətəghati lan, iəu min iəməruu məmə suah u inu. Mətəu Uhgín təməni=pa kəm iəu məmə, ‘Onəkeruh Narmın Rəhak oteiuaiu matig e iətəmimi kəti. Kəni suah u inu,

† 1:21 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 § 1:21 Dut 18:15 * 1:23 Aes 40:3 † 1:27 Nəghatian pəhriən iətam Jon təməni, tol lanu, “Iəu iəsəhmen aginian məmə iəkos rəkis put rəhan.” Nətəmimi aupən kotəni məmə uək rəha nos rəkisian put rəha iərmənig, in uək rəha slef iətam in ləhtəni agin. † 1:29 Aupən ikin, e nian rəha Oltestimin, nətəmimi kəutohamu nəti sipsip mautil sakrifais lan məmə otəfəl rəkis təfəgə tərəh rəhalah. Afın-to nəghatian u “sakrifais” e tiksinar. Jen 22:8; Aes 53:7; 1Pitə 1:19; Nəh 5:6 § 1:29 Hiprus 9:22,26

in otol bəptais e nətəmimi e Narmin Rəha Uhgın.’ Kəni əmeiko, uərisig iəmeruh Narmin Rəha Uhgın təmsipəri e neai təhmen e mak, muva, meiuaiu məharəg-pəri lan. ³⁴ İəu əhruahru iəmeruh nati u, kəni iəməhtul pətigəm mətəni pətigəm məmə, ‘Suah u inu, in Nəti Uhgın pəhriən.’ ”

Iesu təmətuəuin mətuəin e rəhan nətəmimi

³⁵ Kəməni lauig lan, Jon tətəhtul əmə əha ləmen kətiəh əmə ilahal rəhan keiu iətəmimi mil. ³⁶ Kəni nian nəhmti Jon təməhtul e Iesu taliuək mətuva kəni təni məmə, “!Ei! !Oteruh-to! !Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Uhgın!”

³⁷ Kəni nian rəhan iətəmimi mil kəmuətəu nəghatiən əha, kəmuəhtul mətiəuərisig e Iesu. ³⁸ Kəni Iesu teirair meruh suah mil u kətiatəu=pən in, kəni in təni məmə, “Ei! !Suah mil! ?Nətuəsəl lak onak?”

Kəni ilau kuəmə, “Rapai. ?Ik nətatig iə?” (Nəghatiən u “Rapai,” nıpətin u “İəgətin.”)

³⁹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Pəh kəhluvən nəkuəruh-to.” Kəni ilau kəmiəuərisig lan mihlūvən kuəruh ikin in tətətig ikin. İuəkir mitigar tiuvig ləhnaiuv, ilau kəmətuən ilahal min mətuəarus tapinəpu.

⁴⁰ Suah mil u kəti iətəm təmətuəu Jon kəni muərisig e Iesu, nərgin u Antiru, pian u Saimon Pitə. ⁴¹ Kəni rəueiu agin min, in təmuvən meh pian Saimon, kəni məni=pən kəm in məmə, “!Ei! !İnotafu rəkis Məsaiə!” (Nəghatiən u, Məsaiə, nıpətin u məmə, “Kristo,” iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.) ⁴² Kəni təmit Saimon muva o Iesu.

Kəni nian nəhmti Iesu təməhtul lan, kəni məni=pən kəm in məmə, “Ik u inu Saimon, nəti Jon, mətuəu rəueiu okəuən ərəg-rəg lam məmə ‘Kefəs.’ ” (In “Pitə” e nəghatiən Kris u nıpətin məmə “kəpiel.”)*†

Iesu təmauin e Filip mine Nətanial

⁴³ Kəməni lauig lan min, Iesu nikin tinəhti məmə otuvən-to Kaləli.

Təməsəl e Filip kəni meruh. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Va-to, mətəu=pa iəu.” ⁴⁴ Filip u, in iətəm Petsaitə, ima Antiru mine Pitə. ⁴⁵ Kəni in təmuvən məsəl meruh Nətanial, kəni təni=pən kəm in məmə, “İtimah inoteruh suah əpələ u, əupən Mosis təmətei rəkis rəhan nəghatiən min iətəm tətəghati lan e nauəuə rəha Lou. Kəni iəni min rəha Uhgın əupən ilah min kəmotətei rəkis nəghatiən min iətəm tətəghati lan. In iətəm Nasərit, in nəti Josip, kəni nərgin u Iesu.”

⁴⁶ Mətəu Nətanial təni məmə, “!Nati nak! ?Nikim təhti məmə nati təuvir kəti otsipən e Nasərit? !Kəpə!”

Kəni Filip təni məmə, “İntəh, təuvir əmə, pəh-to kian nəkuəruh-to.”

⁴⁷ Nian Iesu təmeruh Nətanial tətaliuək mətuva, kəni təni məmə, “!Suah u, in iətəm İsrel pəhriən! !Neiəiən tikə lan!”†

⁴⁸ Kəni əmeiko Nətanial təmauit mətapuəh o Iesu məmə, “?Nəməhra məhrun məmə iəu iətəmi tol lanu?”

* **1:42** Nətəmimi rəha Kris kəutəni kəpiel məmə “pitə.” Kəni nəghatiən u pitə tinuva nərgin kəti rəhalah, kətuəin e nətəmimi lan. Kəmətei nauəuə min rəha Niutestimin e nəghatiən rəha Kris. Nətəmimi tepət kəməutəghati e nəghatiən rəha Kris, təhmen əmə e nətəmimi tepət e nəhue niftəni rəueiu kəutəghati e nəghatiən mil u rəha İnglan uə Franis. “Kefəs” in nəghatiən kəti rəha Aram u nıpətin təni məmə kəpiel. Nətəm İsrel kəməutəghati e nəghatiən rəha Aram təhmen e nətəm Vanuatu kəutəghati e nəghatiən u Bislama. † **1:42** Mat 16:18 † **1:47** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 Nərgin u “İsrel,” in nərgin kəti min rəha iətəmimi u Jekəp. Nərgin u Jekəp nıpətin təni məmə “iətəmi tətəiəu.” Mətəu Uhgın təmauin ərəgrəg e nərgin tuva “İsrel” məmə otəgətin nəmiəghəhian vi rəhan.

Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nian ik nəmətəharəg e nəukəti nigı fik, kəni Filip təsauin əhanəhiən lam, mətəu iəu iəmafı rəkis ik.”[§]

⁴⁹ Kəni Nətanial təni məmə, “!İəgətun! !Ik Nəti Uhgın! Ik Kig rəha nətəm Isrel!”

⁵⁰ Iesu təməni=pən kəm in məmə, “?Ik nəməhatətə lak mətəu-inu iəu iəməni əmə məmə iəmeruh rəkis ik nian nəmətəharəg=pən əha e nəukəti nigı fik? Ik onəmaneruh nati asoli min tapirəkis inu.” ⁵¹ Kəni məni min məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, onəpanoteruh negəu e neai otəuag, kəni nagelo min rəha Uhgın kəutəri məutəhuvən e neai, kəni məuteiuaıu məutəhuva e Nəti İətəmini u təhmen e suaru tatilpin nuvənən e neai mine nəhue niftəni.”*

2

Marit kəti əpəha Kenə

¹ Kəməni niəh lan, katol marit kəti əpəha Kenə, lahuənu kəti e Kaləli. Kəni məmə rəha Iesu in əpəha ikin.* ² Kəni ilah kotəuin=pən min e Iesu mine rəhan min nətəmini, məmə ilah min okəhuvən e marit əha. ³ Kautol məutol lafet, kəni nətəmini min kotəmnim rəfin wain, kəni məmə rəha Iesu təni=pən kəm in məmə, “Rəhalah wain təmikə.”

⁴ Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “?Pətauəhli, təhro nətələhu=pa nati u kəm iəu? Nian rəhak təsuva əhanəhiən.”

⁵ Mətəu rəhan məmə təni=pən kəm noluək min rəha marit məmə, “İtəmah onəkotəkeikei motol natimnati rəfin iətəm in otəni.”

⁶ Nılosi nati asoli ilah sikis, kəməlin əha ikin əha o nəhu, məmə nətəm Isrel ilah okoteikuas məutaruətuəh lan e nəhmti Uhgın. Nılosi nati min u, kəmol e kəpiel, kəni kətiəh təhrun nosiən uan-hanrit litə nəhu.

⁷ Kəni Iesu təni=pən kəm nətəm kautol uək məmə, “Otətu=pən nəhu e nılosi nati min u.” Kəni kəmotətu ilah kotəriaueh vivi.

⁸ Kəni təni=pən kəm lah məmə, “Otətu rəkis nəhu kəti motos məhuvən kəm iətəm tətərmənig e marit.” Kəni ilah kəmotol lanəha.

⁹ Kəni nian iətəmi u təməmnim askəuvin, mətəu nəhu tinol rəkis wain lan. Mətəu iətəmi u in tətərmənig e marit u, in təruru məmə kəmos iə wain u. Nətəmi min əmə u nətəm kəmos nəhu məhuva, ilah əmə kotəhrun. Kəni iətəm tətərmənig e marit təmauin e iətəm təmol marit, ¹⁰ məni=pən məmə, “Nian rəfin nətəmini kotaupən motəfətigəm wain təuvir, kəni uərisig nətəmini kotəmnim tepət ko, kəni kəpanəfətigəm inu təsəuvir pikian. !Mətəu ik, nəmaharu kalin iətəm təuvir mətəuarus=pa u rəuei!”

¹¹ Kəni inu nəmtətiən iətəm Iesu təmətuəuin agin lan mol. Kəni in təmol ikin Kenə, lahuənu kəti e Kaləli. E nəmtətiən əha, in təməgətun nepətiən rəha Uhgın lan, kəni rəhan nətəmini min, kəmotəhatətə əskasik lan.

*Iesu təməhgi pətigəm nətəmini nətəm kautol makit e Nımə Rəha Uhgın
(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)*

¹² Uərisig e marit əha, in təmeiuaıu muvən e taun asoli əha Kapeniəm əpəha Kaləli ilah rəhan məmə mine pian min mine rəhan nətəmini min.

§ **1:48** Nigi min u fik, ilah nigı kəhrun min e nasumian ikin Isrel. Nətəmini kautun nəualah, kəni məutəharəg əhəl nimalilah. Kəutəharəg əhəl pik nigı fik iuəkır o nımə rəhalah kəni məutəfaki məmə nıkilah otatahti nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın. Nati iətəm Iesu təməni e fes 47 mine 51 in tətəghati e Nətanial məmə nəmə təhro təmətəharəg əhəl rəhan nigı fik, kəni nıkin təmatahti nəmiəgəhiən rəha Jekəp. * **1:51** Jen 28:12 * **2:1** Nəmə təhro Josip u iərman rəha Meri, məmə rəha Iesu, in tinimis rəkis. Mətəu Jon u təmətei nauəuə u, təməsəniən məmə inəha ikin ilah min ilah.

Kəni kəmotatig nian nəuvein əha ikin əha. ¹³ Kəni tinuva iuəkır o nian rəha lafet rəha nətəm Isrel iətəm kətəni məmə lafet rəha Pasova.† Kəni Iesu təməri muvən əpəha Jerusiləm.

¹⁴ Ihluə lan e Nimə Rəha Uhgin kəutəfaki ikin, Iesu təmafu nətəmini kəutol səlim e kau, mine sipsip, mine mak min, məmə nətəmini okotos nəhmtin o noliən sakrifais lan. Kəni nətəmini nəuvein əha ikin, ilah kəutol senis e məni rəha nətəmi iki pisin pisin min. ¹⁵ Kəni in tos təulə nəuvein, mətəl o nalisien iətəmi. Kəni in mītəu nətəmi min u ilah kau min mine sipsip min məmə okohiet e Nimə Rəha Uhgin. Kəni in mauvəregin məni rəha nətəmi min u nətəm kəutol senis lan, kəni təmahuvihin-ahuvihin rəhalah tepil min.‡ ¹⁶ Kəni mahi ilah min u nətəm kəutol səlim e iəuein məni=pən kəm lah məmə, “!Otəmki natimnati min u mohiet! ! İtamah məsotolien Nimə Rəha Tatə rəhak tuva məmə in nimə rəha noliən makit!” ¹⁷ Kəni nətəmini rəhan, nikilah təməhti nəghatien kəti e Nauəuə Rəha Uhgin, iətəm tətəni məmə, “İəu iəkolkeikei pik Nimə Rəham e nikik, nikik pik agin lan.”§*

¹⁸ Kəni nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel nikilah təmahmə motətapuəh ohni məmə, “?Pəh təmol məmə nəkəhrun noliən nati u? !Ol nəmtətien məmə otəgəhun əhruahru kəm timah!”

¹⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Nəmə itamah nəkotərəkin Nimə u Rəha Uhgin, kəni nian kisil əmə, iəu iəkuvləkin min təhtul.”†

²⁰ Kəni nətəmi asoli min əha kotəni məmə, “!Ei, nəman! Nətəmini kəmotol uək asoli o nu ilah rəfin fote-sikis motuyləkin Nimə u Rəha Uhgin. !Onəkəhro lanu muvləkin e nian kisil əmə!”

²¹ Mətəu Nimə əha Rəha Uhgin iətəm Iesu tətəghati lan, in nipətin.

²² Kəni uərisig, nian in tinimis rəkis, kəni minəmiəgəh min, kəni rəhan nətəmini min, nikilah təhti nəghatien əha rəhan iətəm təməni. Kəni ilah kəmotəhatətə e Nauəuə Rəha Uhgin, mine nəghatien iətəm Iesu təməni=pən kəm lah.

Iesu tinəhrun rəkis nətəligian min rəha nətəmini

²³ Nian əha Iesu təmətatig e Jerusiləm e nian rəha lafet rəha Pasova u, nətəmini tepət kəmoteruh nəmtətien min iətəm in təmol, kəni kəmotəhatətə lan. ²⁴ Mətəu Iesu in təməhrun nati iətəm tətətatig e nikilah, kəni məsəhatətəien e lah. ²⁵ Ko iətəmi kəti təsəhtul pətigəmiən məghati rəha nətəmini lan, mətəu-inu Iesu təhrun rəfin nətəligian rəha nətəmini.‡

3

Nikotiməs təmuvən meruh Iesu

¹ İətəmi asoli kəti rəha nətəm Isrel, nərgin u, Nikotiməs.* In Farəsi kəti.

² Kəni nian kəti lapin, in təmuvən məmə otəghati ilau Iesu. In təməni=pən məmə, “İəgəhun, itamah iəkotəhrun məmə ik iəgəhun kəti iətəm Uhgin təmahli=pa ik nəkuva, mətəu-inu iətəmi kəti ko təsolien nəmtətien min u ik natol nəmə Uhgin təsatigian ohni.”

† **2:13** Eks 12; Dut 16:1-6 ‡ **2:15** Afin-to e tiksınəri “Nimə Rəha Uhgin” o nəhrunien natimnati nian Iesu təmuvən məghı pətigəm nətəmini e Nimə Rəha Uhgin. § **2:17** Suaru kəti min o nəuəhlinien fes u tol lanu lan: “İəu iəkolkeikei pik Nimə Rəham e nikik, nikik pik agin lan, kəni nətəmini okotohamu iəu lan.” * **2:17** Sam 69:9 † **2:19** Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29 ‡ **2:25** Jon 1:47; 6:61; 13:11 * **3:1** Jon 7:50-51; 19:39-42

³ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmini kəti təsair vivi minən,† ko in təseruhian Narmənigian Rəha Ughin.”‡

⁴ Kəni Nikotiməs, narmin təmiuvig pik, kəni mətapuəh ohni məmə, “? İətəmi tinol iahgin rəkis, otəhro mair mətmətig min? Ko təsuvən minən e nərfi rəhan məmə kəni mair=pa min!”

⁵ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmi təsair viən e nəhu mine Narmin Rəha Ughin, ko təsuvənən matig ahgəl Narmənigian Rəha Ughin. § ⁶ Nipətəmi təmair əmə e nərə rəha iətəmini əmə, mətəu Narmin Rəha Ughin əmə u in tatol məmə narmitəmi tətair vi min. ⁷ Təsəuvirən məmə narməm otiuvig nian iəmənə=pinə kəm ik məmə, ‘Onəkəkeiki motair vi min.’ ⁸ Təhmen əmə e nımətagi u nəseruhian məmə tatsipən ikin kəti, matelel nati matuvən ikin kəti iətəm in tolkeiki məmə otuvən=pən ikin. Natətəu əmə, mətəu ik nəsoteruhian məmə təmsipən iə, kəni matuvən iə. Kəni e suaru kətiəh əmə, kitah kəsoteruhian Narmin Rəha Ughin, mətəu kəuteruh əmə rəhan uək e nəmiəghian rəha iətəmi iətəm təmair vi min.”*†

⁹ Kəni əmeiko, Nikotiməs tətapuəh o Iesu məmə, “? Natimnati min u, otəhro lanu muva?”

¹⁰ Kəni Iesu təni məmə, “İk iəgətun asoli rəha nətəm Isrel. ? Təhro nəkəruru natimnati min u? ¹¹ Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatən min u iətəm iətəni ilah, iəu iəkəhrun vivi, kəni natimnati iətəm iətəni pətigəm, iəu ineruh rəkis. Mətəu itəmah nəsotəhatətəian e nəghatən min rəhatimah.‡ ¹² İəu iəmənə natimnati min iətəm katol e nəhue nītəni əmə u, mətəu itəmah nəsotəhatətəian e rəhak nəghatən. ? Kəni nəmə iəkəni natimnati min iətəm katol e Negəu e Neai, nəkotəhro lanu motəhatətə lan? ¹³ İətəmi kəti təsuvənən əpəha ilis e Negəu e Neai, meiuaiu=pa, məni pətigəm nian kəti mine. Mətəu Nəti İətəmini əmə, təmsipən iman ikin e Negəu e Neai, meiuaiu=pa, təhrun nəni pətigəmian. §

¹⁴ “Aupən, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, Mosis təmos narmi sineik kəti, mətu-pəri ilis e nigə əfəməh kəti, kəni mələfəri.* Kəni e nolən əhmen əmə lanəha, okəkeiki kətu-pəri mələfəri Nəti İətəmini lanəha,† ¹⁵ məmə nətəmini min u nətəm okotəhatətə lan, ilah okotos nəmiəghian itulin.

¹⁶ “Tol lanəha, Ughin təmolkeiki pik nətəmini e nəhue niftəni, tol=pən in təməfa Nətin Nəuan Kətiəh Əmə, məmə nətəmini min rəfin u nətəm kəutəhatətə lan, ilah ko kəsəhuvənən e nigəm itulin, mətəu okotos nəmiəghian itulin.‡ ¹⁷ Ughin in təməsahli=paian Nətin tuva e nəhue

† 3:3 Nəghatən u “nair viən,” nipətin keiu məmə, “iətəmi tətair vivi min” mine “Ughin təmol məmə in tair e nairən rəha negəu e neai.” Nəghatən u in əha ikin e fes 5 min. ‡ 3:3 Jon 1:13; 1Pitə 1:23; Jem 1:18 § 3:5 Esik 36:25-27; Efəs 5:26; Tait 3:5 * 3:8 E nəghatən rəha

Kris, nəghatən mil u “nımətagi” mine “narmin,” ilau nəghatən kətiəh mil əmə. † 3:8 Esik 37:9

‡ 3:11 Nəghatən Kris əhruahru rəha fes 11 tətəni məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatən min u iətəm iəutəni ilah, itimah iəkotəhrun vivi, kəni natimnati iətəm iəutəni pətigəm, itimah inoteruh rəkis. Mətəu itəmah nəsotəhatətəian e nəghatən min rəhatimah.” Nəmə təhro, Iesu təməni məmə, “itimah” e fes u mətəu-inu e fes 2, Nikotiməs təməni məmə “itimah.” Uə nəmə təhro Iesu tətəghati e Ughin, Narmin Rəhan, mine in; uə nəmə təhro tətəghati e Jon Bəptais mine in. § 3:13 Nian Iesu təməni “Nəti İətəmini,” in təməghati aru lan. * 3:14 Eruh min

e Namba 21:4-9 tətəghati e aiən sineik. Jon 8:28; 12:32; 12:24 † 3:14 Nəghatən u “okəkeiki kətu-pəri mələfəri Nəti İətəmini lanəha” nipətin keiu u ikinu: məmə nətəmini okotəfəri Iesu ilis e nigə kəməluuə məmə otimis, kəni mine Ughin otəfəri min in təri muvən e neai ikin ima nisaiən.

‡ 3:16 Esik 18:23,32; 37:9; 1Tim 2:4; 4:10; 1Jon 4:9-10

niftəni u məmə otəni pətigəm nalpiniən rəha nolien rəha nətəmini rəha nəhue niftəni, mətəu in təmahli=pa məmə Nətin otuva in suaru o nosmiəgəhian nətəmini e nəhue niftəni.

¹⁸ “Nətəmini nətəm kəutəhatətə lan, Ughin otəsəniən nalpiniən rəhalah. Mətəu nətəmini nətəm kəsotəhatətəiən lan, Ughin tinəni rəkis nalpiniən rəhalah, mətəu-inu kəsotəhatətəiən e Nəti Ughin Nəuan Kətiəh Əmə. ¹⁹ Ughin tətəkil nətəmini e nolien u məmə, Nəhəgəhəgiən tinuva rəkis e nəhue niftəni, mətəu nətəmini kəsotolkeikeiən Nəhəgəhəgiən, mətəu-inu nian rəfin rəhalah nolien, təsəhruahruən. ²⁰ Nətəmini nətəm kəutol nolien iətəm təsəhruahruən, ilah kəutəməki e Nəhəgəhəgiən. Kəni ilah kəsəhuvaian e Nəhəgəhəgiən, mətəu-inu ilah kəutəpəh məmə Nəhəgəhəgiən əha otasiəgəpin pətigəm rəhalah nolien tərəh min.

²¹ “Mətəu nətəmini nətəm kəutohtəu=pən suaru rəha nıpəhriəniən ilah okəhuva e Nəhəgəhəgiən, məmə Nəhəgəhəgiən əha, in otasiəgəpin rəhalah nolien, kəni mətəgətun məmə ilah kəutol nəuia Ughin e nəsanəniən əmə rəhan.”

Jon təməghati min e Iesu

²² Uərisig e natimnati min əha, Iesu mine rəhan min nətəmini kəməhiet Jerusiləm motan əmə e nıtəni Jutiə. Təmatig nuvəh nəuvətın ilah min ikin əha, kəni matol bəptais e nətəmini. ²³ Mətəu e nian əha, Jon min, in tatol bəptais e nətəmini əpəha ikin kəti iuəkir əmə o Salim, nərgin u, Aenon, mətəu-inu, ikin əha, nəhu tēpət ikin. Kəni nətəmini kəutəhuvən ikin əha, məmə Jon otol bəptais e lah. ²⁴ E nian əha, kəsələfən əhanəhian Jon e kaləpus.

²⁵ Kəni nətəmini nəuvein rəha Jon, ilah kəmotorgəhu ilah iətəm kəti u taskəlīm vivi lou rəha Mosis, o nolien əhruahru iətəm iətəmini otəkeikei maig məmə in otəhruahru e nəhmti Ughin. ²⁶ Kəni ilah kəməhuvən moteruh Jon, motəni=pən kəm in məmə, “Təgətun, ik nəkəhruən iətəmini kəti u aupən itələu min əpəha e nıtəni=pən ikin e nəhu Jotən, kəni ik nəməhtul pətigəm mətəghati lan kəm nətəmini. Rəueiu əha, in tinatol bəptais e nətəmini. Kəni ilah rəfin kınautəhuvən ohni.”

²⁷ Kəni Jon təni=pən məmə, “İətəmini təruru nolien nati kətiəh mine, nəmə Ughin əpəha e Negəu e Neai tətəfən uək əha kəm in. ²⁸ İtəmah u nəutəhtul=pa ohniəu. İtəmah nəkotəhruən məmə iətəni lanu məmə, ‘Səniəmə iəu Kristo iətəm Ughin təməni məmə otahli=pa.’ Mətəu Ughin təmahli=pa iəu məmə iəkaupən muva, kəni Kristo in otəpanuərisig. ²⁹ İətəm aluə kəti məmə otol marit, in otos pətan vi rəhan. Mətəu iətəmini u tətəsiru e lafet rəha marit u, nıkin tagiən pik məmə otəhtul e nıkalı iətəm aluə u mətəlig lan. Kristo in təhmen e iətəm aluə, kəni iəu iəkəhmen e iətəm tāsiru. Kəni nıkik tagiən məmə in təmuva, kəni nıkik tagiən min məmə nətəmini okotuərisig lan. ³⁰ Kristo əha, in otəkeikei muva mə in ilis tapirəkis iəu, kəni ko iəu iəkeiuaiu.”

³¹ İətəmini in təmsipən ilis e Negəu e Neai, in ilis tapirəkis nətəmini ərəfin. İətəmini iətəm tətən əmə e nəhue niftəni, in iətəmini əmə rəha nəhue niftəni, kəni in təhruən əmə nəniən natimnati min u e nəhue niftəni u. Mətəu, iətəmini iətəm tatsipən ilis e neai in ilis tapirəkis nətəmini rəfin. ³² In tətəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən natimnati iətəm in təmeruh kəni minətəu rəkis, mətəu iətəmini kəti mine təsəhatətəiən e rəhan nəghatiən. ³³ İətəmini iətəm təmos rəhan nəghatiən kəni mətəhatətə lan, in tətəhtul pətigəm məmə nəghatiən iətəm Ughin təməni, in nıpəhriəniən. ³⁴ Tol

lanəha mətəu-inu iətəmini əha iətəm Uhgın təmahli=pa tuva, in tətəni pətigəm əmə nəghatən min rəha Uhgın. Kotəhrun məmə in tətəni pətigəm əmə nəghatən min rəha Uhgın mətəu-inu Uhgın təməfən Narmin Rəhan təriauəh lan, ko kəseuviahliniən keruh kəni kəsehian naunun lan.

³⁵ Əuəh, Tatə Uhgın in tolkeikei pik Nətin əha, kəni in tinələhu=pən rəkis natimnati rəfin e nəhlmin. ³⁶ Iətəmini u iətəm tətəhatətə e Nəti Uhgın u, in tatos nəmiəgəhiən itulin u, naunun tikə. Kəni mətəu, iətəmi tətəhti nəuia Nətin u, in ko təsosian nəmiəgəhiən itulin u nian kəti mine, mətəu-inu iətəmini iətəm tol lanəha, niəməha rəha Uhgın tatuvən ohni naunun tikə.

4

Iesu təmətəghati

kəm pətan Səmeriə

¹ Farəsi min kəmotətəu nəghatən, məmə Iesu in tinatiuvi=pa nətəmini tēpət kinutəhuva ohni, kəni in tatol bəptais e lah tēpət. Rəhan nətəmini tēpət e rəha Jon. ² (Mətəu niphəriənian səniəmə Iesu in tatol bəptais e lah, nətəmini min əmə rəhan ilah kautol bəptais e nətəmini.) ³ Kəni nian Iesu tinəhrun məmə Farəsi min kinutətəu nəghatən əha, kəni in təmiet Jutiə mitalig=pən əpəha Kaləli.

⁴ Kəni nian in təmatuvən əha ikin əha, təməni məmə otəkeikei muvən=pən Səmeriə ikin.* ⁵ Kəni in təmuvən=pən e taun kəti e Səmeriə, nərgin u, Saikar. Taun əha, in iuəkir o nitəni kəti iətəm Jekəp təməti məfən aupən ikin† kəm nətin u Josip. ⁶ Kəni wel rəha Jekəp əha ikin. Kəni Iesu tinəpəuə agin, mətəu-inu in təmalieuək e suaru əfəməh, kəni tuva məharəg-pəri iuəkir o wel, mətəmeig. E nian əha, mitigar tinəhtul əhruahru.

⁷⁻⁸ Kəni rəhan min nətəmini kəməhuvən əpəha itaun, məmə okotos nəhmti nəuəniən. Kəni təsuvəhiən, pətan Səmeriə kəti, təmuva məmə otətu nəhu. Kəni Iesu tən=pən kəm in məmə, “Ei. Əfa-to nəhu nəuan nəuətən kəm iəu. İəkolkeikei məmə iəkəmnim.”

⁹ Kəni pətan Səmeriə u, tən=pən kəm in məmə, “!Ei! Ik iətəm Isrel ko, kəni iəu pətan Səmeriə. ?Təhro nətəpuəh=pa o nəhu kəm iəu?” Təməni=pən lanəha mətəu-inu iətəm Jutiə mine iətəm Səmeriə kəsəmnim pətiən nəhu e kap kətiəh.

¹⁰ Kəni Iesu tən=pən kəm in məmə, “Ik nəkərru nati nak iətəm Uhgın tolkeikei məmə otəfinə kəm ik. Kəni ik mərru min iəu, iəu u, iətəpuəh=pinə o nəhu kəm ik. Nəmə ik nəkəhrun, ik onəkəpuəh o nəhu ohniəu. Kəni iəu oikəfinə nəhu miəgəh.”‡

¹¹ Kəni pətan u, tən=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, ik rəham pəkət tikə kəni wel u, in əpəha ləhtəni iəu. ?Nəhu miəgəh u, nətəni məmə onəkətu əhro lanu? ¹² Rəhatah kəha Jekəp u aupən, in təməfa wel u kəm tah, kəni in təmatətu nəhu ikin nīmīn, ilah nənətin min, mine rəhan min kau min. ?Kəni təhro? ?Ik nəkəpirəkis Jekəp, uə?”

* 4:4 E nian əha, tiəkis o nətəm Isrel məmə okəhuvən ima nətəm Səmeriə, mətəu-inu e rəhalah neruhien, nətəm Səmeriə ilah kotəmkimik e nəhmti Uhgın. Kəni nati əpnəpin kəmətəni min məmə kəmotəpən e Jekəp, mətəu kəutəməki e lah min. † 4:5 Jen 48:22; Jos 24:32 ‡ 4:10 Pətan u təməəhrun vivilən niphəti nəghatən iətəm Iesu təməni=pən məmə otəfən nəhu miəgəh. Nəghatən əha, niphətin əhruahru u nəhmti nəhu kəti iətəm təhlan mətapuəh-apuəh. Mətəu Iesu in tətəghati aru lan, məmə Narmin Rəhan in tətəfən nəhu itulin. Aes 44:3; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Sek 14:8; Jon 7:37-38; Nəh 7:17; 21:6; 22:1,17

¹³ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətəm kəutəmnim nəhu e wel u, ilah okəpanotəuauə min. ¹⁴ Mətəu iətəmini iətəm otəmnim nəhu iətəm iəu iəkəfən kəm in, ko təsəuauə minian nian kəti mine. [§] Nəhu iətəm iəu o iəkəfən kəm in, in təhmen e nəhmti nəhu kəti iətəm tətəpuəl-apuəl mətəu əpəha imə e nikin nian rəfin, mətəfən nəmiəgəhian itulin kəm in, iətəm otəsolian naunun.”*

¹⁵ Kəni pətan əha tənı=pən kəm in məmə, “!İətəmi asoli, əui! Əfa-to nəhu u kəti kəm iəu, məmə iəu iəsəuauə minian nian kəti, kəni məsuvaian min u ikinu, mətə nəhu.”†

¹⁶ Kəni Iesu tənı=pən kəm in məmə, “Uvən mauin=pən e rəham iərman, kəni miəuva u ikinu.”

¹⁷ Kəni pətan əha tənı=pən kəm in məmə, “M-m-m. İəu rəhak iərman tikə.”

Mətəu Iesu tənı=pən kəm in məmə, “Nətəni pəhriən məmə rəham iərman tikə. ¹⁸ Mətəu-inu ik, nəmitəu=pən rəkis nəman faif, kəni iərman u iətəm itəlau min nətuatig u rəueiu, səniəmə rəham əhruahru iərman. Nəghatien rəham u rəueiu, in nıpəhriənian.”

¹⁹ Kəni pətan u, tənı=pən məmə, “!Ei-i-si! İətəmi asoli, iətəfu məmə ik iəni kəti rəha Ughin. ²⁰ Tıpitimah min aupən, ilah kəmutəfaki kəm Ughin əpəha ilis e nitəuət əpəha, mətəu itəmah nətəm İsrel, nəutəni məmə Jerusiləm əmə əha, okəkeikei kətan ikin kətəfaki.”

²¹ Mətəu Iesu tənı=pən kəm in məmə, “Pətan, ik onəkəkeikei mənı nıpəhriənian e rəhak nəghatien. Nian əha ikin tətəva, məmə itəmah onəsotəfaki minian kəm Tətə Ughin əpəha e nitəuət asoli əha, mine Jerusiləm min. ²² İtəmah nətəm Səmeriə, itəmah nəutəfaki kəm Ughin mətəu itəmah nəkotəruru in. Mətəu itəmah iəutəfaki kəm Ughin u, iəkotəhrun in, mətəu-inu suaru rəha Ughin o nəsmiəgəhian nətəmini in təmsipa e timah, nətəm İsrel.† ²³ Mətəu otəsuvəhian, Narmin rəha Ughin in otasiru e nəfaki pəhriən min, mol ilah məmə ilah okotəhrun vivi Ughin məmə Ughin u, in Ughin pəhriən, kəni mol ilah məmə ilah okotəfaki kəm in e nikilah pəhriən. Mətəu-inu Tətə Ughin in tətəsəl e nəfaki min nətəm kəutol lanəha. Kəni nıpəhriənian məmə nian əha tinuva rəkis. ²⁴ Ughin səniəmə iətəmini. Kəpə. In narmin. Tol lanəha, kəni nətəmini nətəm kəutəfaki kəm in, ilah kotəkeikei motəfaki kəm Ughin məmə Ughin u, in Ughin pəhriən, kəni ilah kotəkeikei motəfaki kəm in e nikilah pəhriən e nəsanəniən rəha Narmin Rəhan.”

²⁵ Kəni pətan u, təməni=pən kəm in məmə, “İəu inəhrun məmə Məsaiə, otəkeikei muva. Inu, kətauin lan məmə Kristo iətəm Ughin təməni məmə otəhli=pa. Kəni nian otəva, kəni in təhrun nənı pətigəmiən natimnati rəfin kəm tah.”§

²⁶ Kəni Iesu tənı=pən kəm in məmə, “İəu u inu, iətəghati kəm ik.”

²⁷ Kəni əmeiko, nətəmini rəha Iesu kəmohtəlig=pa min. Kəni narmiləh təmiuvig pik nian kəmotəh in tətəghati ilau pətan kəti. Mətəu ilah kəti təməsətapuəhian o pətan əha məmə, “?İk nəkolkeikei nak?” uə kəm Iesu məmə, “?İk nətəghati kəm pətan əha o nak?”

²⁸ Kəni pətan u, təməpəh rəhan nilosi nəhu tətəharəg, mitəlig muvən əpəha e taun. Təmuven təməni=pən kəm nətəmini ikin əha məmə, ²⁹ “!

§ 4:14 Jon 6:35 * 4:14 Sam 42:1-2; 63:1; Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 † 4:15 Jon 6:34 ‡ 4:22 Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 § 4:25 Nətəm Səmeriə kəmotəhrun e nauəuə rəha Dut 18:15-19 məmə Kristo in otəni əpu kəm lah nəlpəkəuian rəha Ughin.

Ei! Əhuvən-to motafu suah kəti əha ikin əha. In təməni pətigəm rəfin natimnati min iətəm iəu iəmol. ?Nəmə təhro in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa?" ³⁰ Kəni ilah kəməhiet e taun əha, minautəhuvən məmə okotafu to Iesu.

Iesu təməghati əuhlin e nauəniən

³¹ Kəni e nian əha, nətəmimi rəha Iesu kəməutuh nikin məmə, "Təgətu, ik auən kəti."

³² Mətəu in tənı=pən kəm lah məmə, "İəu nəgək əpəha nauəniən iətəm itəmah nəkotəruru."*

³³ Tol lanəha, rəhan min nətəmimi kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, "?Təhro? ?Kəmə təhro iətəmi kəti təməfən nauəniən kəti kəm in, uə?"

³⁴ Mətəu Iesu tənı=pən kəm lah məmə, "Uhgın təmahli=pa iəu iəkuva, kəni nauəniən u nəgək, məmə iatol natimnati iətəm in tolkeikei məmə iəkol.† Kəni iəkol rəfin uək min iətəm in təməfa məmə iəkol, o nol naununiən rəhan uək.

³⁵ "İtəmah nəkotəhrun-to nəghatiən kəti u kətəni məmə, 'Məuig kuvət əha ikin tətətig məmə okotətuərus nian rəha nəuləkian e nauəniən e nasumiən.' Mətəu iəu iətəni kəm təmah, oteruh-to nauəniən u e nasumiən. Rəueiu əha, nimalilah tinimətu rəkis. Nian rəha nəuləkian əha rəueiu.‡

³⁶ "İtəməmi rəha nəuləkian tinuva, minətətuəuin minatos rəkis rəhan nətəouiən. Kəni nauəniən u, in təməulək lan o nəmiəghian itulin.§ E nolian u, iətəmi iətəm tətəsum mine iətəmi iətəm tətəulək lan mos mətuva, ilau pəti nikilau otəghian. ³⁷ Nəghatiən kəti u kətəni məmə, 'İtəmi kəti təmuvən məmə otərfei kəni misuv nati, mətəu iətəmi pisin kəti min otəulək lan mos muva.' Nəghatiən u, in nıpəhrıniən. ³⁸ İəu iəmahli=pən itəmah məmə onəkəhuvən motəulək e nasumiən iətəm itəmah nəməsotərfeiən mine məsotisuviən. Nətəpisin min, ilah kəmotəsum lan. Kəni itəmah nınəutəhli nəua rəhalah uək."

Nətəm Səmeriə tepət kəmotəhatətə e Iesu

³⁹ Kəni e taun u, nətəm Səmeriə tepət, ilah kəmotəhatətə e Iesu mətəu-inu pətan əha təməhtul pətigəm mətəni=pən kəm lah məmə, "İesu təməni pətigəm natimnati rəfin iətəm iəu iəmatol."

⁴⁰ Kəni nian nətəm Səmeriə kəməhuvən motəh, kəni kəmotəkeikei ohni məmə otuvən motətig ilah min. Kəni Iesu təmuvən motətig o nian keiu.

⁴¹ Kəni nətəmimi tepət min kəmotəhatətə lan e rəhan min nəghatiən.

⁴² Kəni məutəni=pən kəm pətan u məmə, "İtəmah iəmotəhatətə lan o nəghatiən u iətəm ik nəməni=pa, mətəu rəueiu əha, iəkotəhatətə lan mətəu-inu itəmah əhruahru iəmotətəu rəhan nəghatiən min, kəni motəhrun pəhrıən məmə in İosmiəgh rəha nəhue nıftəni."*

*Iesu təmol vivi nati
iətəmi asoli kəti rəha kig*

* **4:32** Job 23:12; Jon 6:27 † **4:34** Jon 5:30; 8:29 ‡ **4:35** Nian Iesu tətəghati e nauəniən e nasumiən iətəm nimalilah tinimətu rəkis, in tətəni əhruahru əmə məmə, "İteruh-to! Nətəmi kinəutəhtul maru rəkis. Sotolian məi məutəpili o nani pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgın təhmen=pən əmə e nətəm kəutol məi o nəuləkian, kəni məutəni məmə, 'Məuig kuvət əha ikin, kəni nauəniən təpaniməhtə.' Kəpə, nətəmi kinəutəhtul maru rəkis o nosiən nəghatiən rəha Uhgın." § **4:36** Nıpəti nəghatiən u məmə nətəmi rəha Iesu okotos nətəmi məhuva o Uhgın təhmen=pən əmə e iətəmi tatos nauəniən e nasumiən. Nətəmi min okotos nəmiəghian itulin.

* **4:42** 1Jon 4:14

⁴³ Nian Iesu tæmatig mos nian keiu rækis ikin äha, in tæmiet muvæn Kalæli. ⁴⁴ Aupæn, in tæmätæni mämæ iäni min ræha Uhgin, nauæt imalah min, ilah kæsotisiaiæn ilah.† ⁴⁵ Nätäm Kalæli, aupæn ilah kämähuvæn Jerusiläm mautol lafet ræha Pasova, kæni e nian äha, ilah kæmoteruh natimnati min iätäm in tæmol ikin äha. Kæni nian Iesu tæmuvæn Kalæli, nikilah tæmagiæn ohni.

⁴⁶ Kæni Iesu tæmitälig=pæn min e lahuænu Kenä, äpæha Kalæli. Ikin äha aupæn, in tæmol næhu tuva mol wain.‡ Kæni e Kapeniäm iuækir ämä, iätæmi asoli kæti ræha kig tætatig ikin. Kæni nätin kæti tatimis. ⁴⁷ Kæni nian suah u tæmätæu mämæ Iesu tæmsipæn Jutiä minuva rækis Kalæli, kæni in tæmuva meruh Iesu. Kæni mæni=pæn käm in mämæ oteiuaui muva äpæha Kapeniäm masiru e nätin. Mätæu-inu suakæku otimis räueiu.

⁴⁸ Kæni Iesu tæni=pæn käm suah u mämæ, “! Næman! Itæmah u, nækotæni mämæ onækoteruh ämä næmtätien min mine natimnati min iätäm nærmätæmah otaupæn miuvig ohni, uærisig ko, næpanotæhatætä lak. Mätæu næmä næsoteruhian, ko næsotæhatætæian lak.”

⁴⁹ Kæni suah kæha tæni mämæ, “!Iätæmi asoli, æui! !Pæh kian uæhai ämä! ! Otæsuvehian räueiu nætik timis!”

⁵⁰ Kæni Iesu tæmæni=pæn käm in mämæ, “Uvæn; nætim otæpanæmiægæh.” Kæni suah u tæmæhatætä e næghatien ræha Iesu kæni mitälig.

⁵¹ Nian in tæmatuvæn ähanæh e suaru, meruh ræhan noluæk min, kæni ilah kotæni=pæn käm in mämæ, “Ræham suakæku tinæmiægæh rækis.”

⁵² Kæni in tæmätæpuah o lah mämæ, “?Tæmæuvir e nian nak?”

Kæni ilah kæmotæni=pæn käm in mämæ, “Næniuv læhnaiuv e uan klok ræhan næpiæpeian tæmikæ.” ⁵³ Kæni suah u, tæmæhrun mämæ, e nian æhruahru äha inæha, Iesu tæmæni=pæn käm in mämæ, “Ræham suakæku otæpanæmiægæh.” Kæni in mine ræhan min, kæmotæhatætä e Iesu. ⁵⁴ Inu nian tatol keiu lan iätäm Iesu tæmiet Jutiä, muva Kalæli kæni mol næmtätien kæti.

5

Iesu tæmol vivi suah kæti äpæha iuækir e næhu Petseta

¹ Uærisig e nian äha, Iesu tæmæri muvæn e taun u Jerusiläm, mätæu-inu katol lafet kæti ræha nätäm Isrel äha ikin äha.

² E Jerusiläm, noan næhu asoli kæti äpæha ikin, iätäm kætæg lan. E næghatien ræha nätäm Isrel kætæni nærgin mämæ Petseta. Kæni nimæ kæti tæhtëtul iuækir o noan næhu äha. Nimæ u, færantæ lan, faif. In iuækir ämä o ket u e nikali taun u, nærgin u, Ket ræha Sipsip. ³⁻⁴ Kæni ikin äha e færantæ min, nätäm kautohmis tæpæt kæutapili äha ikin. Næuvein næhmtilah tærah, kæni næuvein næhlkilah tærah, næuvein min nipætilah næuvetin tæmimis.* ⁵ Kæni suah kæti äha ikin tætapili. In tæmatimis minos rækis nu tæte-eit. ⁶ Kæni Iesu tæmeruh suah u tætapili, kæni in minæhrun

† 4:44 Nati æpnæpin Iesu tæmair lahuænu Petlehem, e niftæni asoli Jutiä, nätæmimi kæuteruh mämæ in iätäm Næsærit äpæha Kalæli, mätæu-inu tæmatig nuvæh ikin äha (Jon 7:41; 18:5; 19:19). Nätæmi Isrel e Jutiä mine Kalæli tæpæt kæsotæhatætä pæhriænian lan, ræhalah næhatætæian tækæku ämä lan, nian kæuteruh in tatol nati æpispis næuvein (Jon 1:11; 2:18,23-25; 4:45,48; 6:2,41,66). Mätæu nätäm Sæmeriä nätäm kotatig e taun u Saika, ilah kæmotæhatætä pæhriæn lan, mämæ Iesu in Kristo iätäm Uhgin tæmæni mämæ otahli=pa (Jon 4:40-42). ‡ 4:46 Jon 2:1-11 * 5:3-4 E kopi æuas min næuvein ræha Niutestimin iätäm kæmætei e næghatien Kris aupæn, kæmætu=pæn næghatien ræha fes 3-4 tollanu mämæ, “3b Ilah kæutapili ikin äha mæutæhtahnin næuan äha mämæ otælaual. 4 Mätæu-inu, nian næuvein, ægelo kæti ræha Uhgin tuva, muvæn e noan äha, kæni mol tatælaual. Kæni nian næmä næhu äha tælaual, iätæmimi iätäm taupæn meiuai muvæn e næhu, nati æpnæpin tatos nimisian nak, mätæu ræhan nimisian otæuvir.”

məmə suah u təmimis nuvəh nəuветin, kəni tətəpuəh ohni məmə, “? Təhro? ?Nəkolkeikei məmə onəkəuvir?”

⁷ İətəmi tatimis əha təni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, iətəmi təkə məmə otələs iəu meiuaiu muvən e noan nəhu əha nian nəhu təlauəl. Nian rəfin, iəu iətalkut pik məmə iəkeiuaiu muvən e nəhu, mətəu nətəmini nəuvein ilah kotapirəkis iəu moteiuaiu məhuvən. Kəni ilah motaupən motek nəhu.”

⁸ Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, “! Əhtul! Mos rəham nimahan maliuək matuvən.” ⁹ Kəni rəueiu agin suah kəha təməuvir min. Kəni maiu-aiu rəhan nimahan mos matuvən.

Nati u kəmol e nian rəha Sapət,[†] ¹⁰ kəni nətəmi asoli min rəha İsrəl kəmotahi suah kəha iətəm tinəmiəgəh e rəhan nīmisiən, motəni məmə, “Nian u rəueiu rəha Sapət; kəni təsəhruahruən e Lou rəhatah məmə onəkəs lanko rəham nimahan.”[‡]

¹¹ Kəni in təni=pən kəm nətəmi min u məmə, “Mətəu suah u təmol vivi iəu, in təməni=pa məmə iəkəs rəhak nimahan maliuək matuvən.”

¹² Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “?Suah pəh ko təməni=pinə kəm ik məmə onəköl nati u?”

¹³ Mətəu suah u təruru nərgi İesu, mətəu-inu nətəmini tepət ikin əha, kəni İesu təmikə=pən əmə əpəha e nikiləh.

¹⁴ Kəni uərisig, İesu təmeruh suah kəha e Nīmə Rəha Uhgın, kəni təni=pən kəm in məmə, “!Ei! !Eruh-to! !Ik nınəuvir rəkis! Mətəu onətətəu ik məmə nəsol minien təfəgə tərəh min. Nəmə nəkol, nərahien kəti otos min ik, iətəm tərəh pik min.”

¹⁵ Kəni suah kəha təmuvən məni pətigəm kəm nətəmi asoli min rəha İsrəl məmə, “Suah u iətəm təmol vivi iəu, nərgin ko, İesu.”

¹⁶ Kəni tol lanəha, nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, ilah kınautohtəu-ohətəu İesu məmə okotol nərahien kəm in, mətəu-inu ilah kəuteruh in tatol natimnati min tol lanəha e nian rəha Sapət kəni nati u tol ilah kəutəməki lan. ¹⁷ Mətəu İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian rəfin rəhak Tatə in tatol uək, kəni iəu min iatol uək.”[§]

¹⁸ Kəni nəghatien u, tol nətəligien rəhaləh təskasik təhmin min, məmə okotohamu in timis. Mətəu-inu rəueiu əha, səniəmə məmə tətətgəhli əmə Lou rəha Sapət, mətəu nati asoli agin, in tətəni məmə rəhan Tatə əhruahru Uhgın, kəni tol lanəha, in matol məmə in təhmen əhruahru e Uhgın.*

*İesu in tətərmənig
mətəu-inu in Nəti Uhgın*

¹⁹ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “Nipəhriənien agin u iətəni kəm təmah, Nəti Uhgın təruru noliən nati kəti e rəhan aru əmə nətəligien. Təhrun əmə noliən natimnati min u iətəm təteruh Tatə Uhgın tatol, mətəu-inu natimnati rəfin u iətəm Tatə Uhgın tatol, Nətin, in min in tatol.[†]

²⁰ Nətin təhrun noliən lanəha, mətəu-inu Tatə Uhgın tolkeikei pik Nətin, kəni in tətəgətun in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəgətun in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəgətun min natimnati min kəm in iətəm iahgin min kotapirəkis in min u, məmə otol itəmah narmitəmah tatiuvig pik ohni.

²¹ “Mətəu-inu Tatə Uhgın tatol nətəm kəmoħmis ilah kotəmiəgəh min, kəni e noliən kətiəh əmə, Nətin təhrun nəfəniən nəmiəgəhien kəm

[†] 5:9 Sapət — Eruh e tıksınəri. [‡] 5:10 Jer 17:21 [§] 5:17 Jon 14:10 * 5:18 Jon 10:30,33; 19:7 [†] 5:19 Jon 14:10

nətəmimi nətəm nikin tagiən məmə otəfən kəm lah.† 22 Mətəu-inu səniəmə Tatə Uhgin iətəm in otakil nətəmimi, mətəu in təmələhu=pən rəfin nakiliən e nəhlmi Nətin, §* 23 məmə nətəmimi ilah rəfin okotisiai Nətin, təhmen əmə məmə inu kəutisiai lanəha Tatə Uhgin. Iətəmimi iətəm təsisiaiən Nətin, ko təsisiaiən Tatə Uhgin u iətəm təmahli=pa Nətin.†

24 “Nipəhriənian agin u iatəni kəm təmah məmə, iətəmimi iətəm tətətəu rəhak nəghatiən, kəni mətəhatətə e Uhgin iətəm təmahli=pa iəu iəkuva, in tinatos nəmiəgəhiən itulin. Ko in təsəhtulian e nəhmtək məmə oiəkəni pətigəm nalpinian rəhan. In tinagin rəkis e nimisiən, kəni minuva o nəmiəgəhiən.† 25 Nipəhriənian agin u iatəni kəm təmah, məmə o nian kəti iətəm tətəu, nətəmi min u kəmoħmis, ilah okotətəu nəuia Nəti Uhgin, kəni nətəmi min u ilah kəutətəlig lan, ilah okotos nəmiəgəhiən. Kəni nipəhriənian, nian əha tinuva rəkis. 26 Tatə Uhgin in Nəukəti Nəmiəgəhiən, kəni e noliən kətiəh əmə, in təmol məmə Nətin in min Nəukəti Nəmiəgəhiən, § 27 kəni in təmələhu=pən nəsanəniən mine nepətiən e nəhlmi Nətin məmə in otakil noliən min rəha nətəmimi, mətəu-inu in Nəti Iətəmimi.

28 “Təsəuviriən məmə narmitəmah otiuvig pik o nati u, mətəu-inu nian əha ikin tətəu iətəm nətəm kəmoħmis okotətəu nəuia Nətin, 29 kəni ilah okotəhtul e rəhalah min suvət, ilah min u aupən kəmautol noliən təuvir min okotəkeikei motəhtul min motos min nəmiəgəhiən, mətəu nətəmi min aupən ilah kəmautol noliən tərəh min, ilah okotəkeikei motəhtul min e nimisiən kəni motəhtul e nəhmti Tatə Uhgin məmə Nətin otəni pətigəm rəhalah nalpinian.*

30 “İəu iəkərru nol aruiən nati kəti e rəhak əmə nəsanəniən. İəu iətakil noliən min rəha nətəmimi min, mətəu iatol əhruahru əmə məmə rəhak Tatə tətəni mine məmə oiəkol. Kəni nian iəkəkil noliən rəha nətəmimi, iəkəhrun məmə iəkol təhruahru, mətəu-inu oiəsolkəikeiən məmə iəkol əmə e rəhak nətəligiən. İəkəkeikei mol təhmen e nətəligiən rəha Uhgin iətəm təmahli=pa iəu iəkuva.”†

Nəhtul pətigəmiən

o nəruəsaniən İesu

31 Nəmə iəu pisin əmə iətəhtul pətigəm mətəghati aru lak, kəni rəhak nəghatiən ko təsəhtulian.† 32 Mətəu iətəmi kəti min əha ikin in tətəhtul pətigəm kəni matol nəfigəmiən ohniəu, kəni iəu iəkəhrun məmə nəghatiən min u rəhan iətəm tətəni lak ilah nipəhriənian. §

33 “Aupən, itəmah nəmotahli=pən rəhatəmah min nətəmimi məmə okəhuvən motətəlig e nəghatiən rəha Jon, kəni in təmətəhtul pətigəm o nipəhriənian.* 34 İətəghati lanu lan, mətəu iəsərəriəiən e nəghatiən rəha

† 5:21 Rom 4:17; Jon 11:25 § 5:22 Kitah koteruh fes 21-22 kəni məhrun məmə İesu in otakil itah rəfin o nian kəti, kəni in otəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmimi min u nətəm nikin tagiən məmə otəfən kəm lah. Mətəu Jon 3:17 tətəgatun məmə İesu təməsuvaian e nəhue niftəni o nəni pətigəmiən nalpinian rəhatah, mətəu təmuva o nəfəniən nəmiəgəhiən kəm tah. * 5:22 Jon 5:26-27; 9:39; Uək 10:42 † 5:23 Luk 10:16; 1Jon 2:23 † 5:24 Jon 3:18 § 5:26 Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4 * 5:29 Nətəmimi nətəm kəutəhatətə e İesu, kəutos nəmiəgəhiən itulin. Nətəmimi nətəm kəsotəhatətəiən lan, ilah okotos nalpinian itulin (Jon 3:36; 5:24; Mak 16:16; Efəs 2:8-10). Natimnati min nətəm nətəmimi kəutol, okotol əpu nəmə təhro ilah kəutəhatətə pəhriən e İesu o kəpə (Mat 7:17-20; Kəl 5:6; Jem 2:17,26). Uhgin tətəfən nəhatətəiən kəm nətəmimi əpnəpin əmə, kəni matig masiru min e lah məmə okautol natimnati təuvir min. † 5:30 Jon 8:16 † 5:31 Dut 17:6; 19:15 § 5:32 Jon 8:17-18 * 5:33 Jon 1:19-28

iätəmimi əmə kəti məmə təhrun nolian nəfigəmiən ohniəu. Kəpə. Təsoliən lanəha.[†] İətəghati e nəghatiən rəha Jon lanu mətəu-inu iəkolkeikei məmə Uhgın otosmiəgəh itəmah. ³⁵ Jon u, təhmen e lait kəti. Tatuəu məhagəhag vivi, kəni nikitəmah təmagiən ohni o nian əkuəkir əmə.

³⁶ “Mətəu rəhak uək min,[‡] ilah min kəutol nəfigəmiən ohniəu. Kəni ilah kotəsənən motapirəkis nəghatiən min u Jon təmatəni. Uək min u, rəhak Tatə təməfa kəm iəu mə iəkol naunun e lah. Kəni uək min u rəhak, ilah kəutəni pətigəm iəu, kəni ilah məutol əpu iəu məmə rəhak Tatə in təmahli=pa iəu.[§] ³⁷ Kəni Tatə Uhgın iətəm təmahli=pa iəu, inəha iətəm tənətəhtul pətigəm ohniəu. In tətəni pətigəm pau iəu, mətəu itəmah nəsotətəu aginiən nəuiən əupən mətəuarus=pa u rəuei mine, kəni itəmah nəsoteruhiən nəhmtin. ³⁸ Kəni nəghatiən rəhan təsatig viviən e nikitəmah, mətəu-inu itəmah nəsotəhatətəiən lak, iəu u, iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva.

³⁹ “İtəmah nətafin pik nəghatiən min e Nauəuə Rəha Uhgın, kəni mətəhatətə e nəghatiən min əha məmə itəmah onəkotos nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə. Mətəu oteruh-to. Nəghatiən min əha e Nauəuə Rəha Uhgın, ilah kəutəghati lak, məutəni pətigəm iəu. ⁴⁰ Mətəu itəmah nəutəpəh nuviən ohniəu məmə nəkotos nəmiəgəhiən ohniəu.*

⁴¹ “İəsoliən nati agin e nəni-viviən rəha nətəmimi. Kəpə. ⁴² Mətəu mə itəmah ko, iəu iəkəhrun vivi itəmah, kəni iəu iəkəhrun vivi məmə nolkeikeiən rəha Uhgın tikə e nikitəmah. ⁴³ İəu iəmuva e nərgi Tatə rəhak, mətəu itəmah nəsotosiən iəu e nikitəmah, nikitəmah təsagianiən ohniəu; mətəu nəmə iətəmi kəti tətəuə e nərgin aru əmə, kəni nikitəmah tos, kəni motagiən ohni. ⁴⁴ Nian rəfin itəmah nəkotolkeikei məmə nəkotos nəni-viviən rəhatəmah min, mətəu nəsotalkut aginiən məmə onəkotol nati kəti iətəm Uhgın u, in pisin əmə in Uhgın, otəni-vivi itəmah ohni. ? Onəkotəhatətə əhro lanu lak nian nautol nolian əha?

⁴⁵ “Təsəuviriən məmə nikitəmah otəhti məmə, iəu oikəni pətigəm nolian tərəh min rəhatəmah e nəhmti Tatə Uhgın. Kəpə. Mətəu Mosis pəhriən, nian rəfin itəmah nəutəsəl=pən ohni,[†] in otəni pətigəm nolian tərəh min rəhatəmah. ⁴⁶ Mətəu-inu nəmə itəmah nəmətəhatətə pəhriən e nəghatiən min rəha Mosis, kəni itəmah onəkotəhatətə min e rəhak nəghatiən min. Mətəu-inu təmətei nəghatiən min kəutəghati lak. ⁴⁷ Mətəu itəmah nəsotəhatətəiən e nəghatiən min iətəm in təmətei, tol lanəha, suaru tikə agin məmə onəkotəhatətə lak.”

6

Iəsu təmaugin nətəmimi tēpət

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

[†] **5:34** 1Jon 5:9 [‡] **5:36** Uək min iətəm Iəsu təmol tol lanu lan: in təmol vivi nətəmimi u kəutohmis; in təmahli pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi; in təməgətun nətəmimi e Narmənigiən Rəha Uhgın; in təmaugin nətəmimi faif-tausin e pıret faif mine nəmu əkəku keiu; in təməniəhu nımətəgi əsoli əpəha e nəhu Lek Kaləli. Natimnati min tol lanəha kəutəgətun məmə Uhgın in Tatə rəha Iəsu kəni mahli=pa e nəhue niftəni. **§ 5:36** Jon 10:25; 14:11 *** 5:40** E fes min u 31-40, Iəsu tətəghati e lou rəha nətəm İsrəl u tətəni məmə, nəmə iətəmi keiu uə kisil kəutəhtul məutəni pətigəm nati kəti e iətəmi kəti, nətəmimi okotəhrun məmə nəghatiən rəhalah in nıpəhriənən. Nətəmi əsoli rəha İsrəl, kəmotəni=pən kəm Iəsu məmə, ko təsəhtulian məghati pətigəm aru əmə mətəu-inu in pisin əmə (fes 31). Mətəu Iəsu təni məmə kəpə, in min Jon Bəptais ilau min (fes 33); mine uək min rəhan təmol ilah (fes 36); mine Rəhan Tatə Uhgın (fes 37); mine nauəuə rəha Uhgın (fes 39). İlah min u kəutəhtul məutəni pətigəm in. Afın-to Jon 8:17-18. [†] **5:45** Jon 9:28; Rom 2:17

¹ Uərisig e natimnati min u, Iesu təmuvən əpəha e nitəni=pən e nəhu asoli nərgi u, Lek Kaləli. Kəni nərgin kəti min u, Lek Taipiriəs. ² Kəni nimənin nətəmini kəmautərisig lan, mətəu-inu kətafu nəmtətiən min rəhan, iətəm tatol nətəmini kətohmis kəmotəsanən. ³ Kəni Iesu təmuvən əpəha ilis e nitəuət kəti, kəni mətəharəg ikin ilah rəhan min nətəmini. ⁴ E nian əha, lafet kəti rəha nətəm Isrel u, kətəni məmə lafet rəha Pasova tinuva iuəkir.

⁵ Kəni nian Iesu təməsal=pən, kəni meruh nimənin nətəmini tēpət ilah kəməhuva, kəni in təmətapuah o Filip məmə, “?Okotəhro motos pīret tēpət təhmen e nətəmini min u məmə ilah okotun?” ⁶ In təməni askəuvin əmə məmə oteruh-to nəhatətəiən rəha Filip, mətəu in tinəhrun rəkis nati nak iətəm in otəpanol.

⁷ Kəni Filip tənī=pən kəm in məmə, “!Ei! Nəmə okos nəhmti pīret məni lan təhmen e tu-hanrit tənariəs pau,* mətəu ko təsəhmenian. Nətəmini min u rəfin ilah okotun əmə təkəku məkəku.”

⁸ Kəni iətəmini kəti rəha Iesu, nərgin u Antiru u pia Saimon Pitə, in təməni=pən kəm Iesu məmə, ⁹ “Suakəku kəti uəha tatos pīret faif kəmol e pale, mine nəmu keiu. Mətəu ko təsəhmen aginian e nətəmini min əha.”†

¹⁰ Kəni Iesu tənī məmə, “Otəni=pən kəm nətəmini məmə okotəharəg.” Kəni ikin əha, manuehli tēpət, kəni ilah kəmotəharəg. Kəni nəmpə rəha nəman əmə, təhmen e faif-tausin.‡ ¹¹ Kəni Iesu təmos pīret, məni tagkiu kəm Uhgīn ohni, kəni məfən pīret u kəm lah rəfin u kəutəharəg, kəni matig mol min nati kətiah əmə e nəmu. Kəni ilah kəmotun təhmen nərfilah tasisi.

¹² Kəni nian kīnotauən rəkis, nərfilah tasisi, kəni Iesu tənī=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “Əhuvən motəuəri nipispisi pīret min kəutəmahl-məhli. Təsəuviriən məmə okotərəkin əmə.” ¹³ Kəni ilah kəməhuvən motəuəri nipispisi pīret kəni məhūveipei=pən e kətim asoli min ilah tueləf kotəriauəh vivi. Pīret u, in nipispisi pīret ilah faif kəmol e pale,§ iətəm nətəmini kəmotun motəpəh.

¹⁴ Kəni nian nətəmini kəmoteruh nəmtətiən əha iətəm Iesu təmol, kəni ilah kəmotəni məmə, “Nipəhriənian. !İəni pəhriən u* rəha Uhgīn iətəm aupən kəmətəni məmə in otuva e nəhue niftəni!”† ¹⁵ Kəni Iesu təməhrun məmə nətəmini min u kotəni məmə okəhuva motos in məhuvən motəkeikei kəm in məmə in otuva mol kig rəhalah. Kəni in təmagim min, məpəh ilah muvən əpəha e nitəuət, mətan in pisin əmə.‡

*Iesu təmalıuək e nəhue nəhu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Nian mītigar təmeiuiəu, nətəmini rəha Iesu min kəmotəiuiəu məhuvən e lek əha. ¹⁷ Kəni tinapinəpu, mətəu Iesu tikə, təsuva-əhanəhiən. Kəni əmeiko, ilah kəməhuvən motəri e bot kəti, kəni minəutasəu lan minəutohapumın min e lek, məmə ilah okəhuvən Kapənəm. ¹⁸ Kəni nīmətagi asoli kəti təməhtul minatol nəhu tinəterəh. ¹⁹ Kəni nian ilah

* **6:7** “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiəu, tu-hanrit tənariəs təhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu). † **6:9** 2King 4:42-44 ‡ **6:10** Nipətan mine kəlkələh min ilah min e nimənin əha, mətəu kəmafin əmə nəman. Nolian rəhalah toll lanəha. !Nəmə təhro, nətəmini ilah rəfin tuenti-tausin! § **6:13** Pale in nati kəti təhmen e rais uə wit. * **6:14** Nətəm Isrel ilah kəmotəhtəhniən iəni kəti məmə in otuva təhmen e Mosis (Jon 1:21). E nian rəha Mosis, Uhgīn təməfən pīret təmsipəri e neai, nərgin u mana. Kəni ilah kəmauteruh əmə Iesu təmol nati apispis, maugin ilah e pīret. Rəhalah nətəligiən təmuvən o nauərian (fes 26) mine noh rəkisian ilah o nətəm Rom (fes 15). † **6:14** Dut 18:15-19 ‡ **6:15** Mat 4:8-10; Jon 18:36-37

kəməutasuə mautəhuvən, təhmen e faif uə sikis kilomitə, kəni ilah kəmotafu Iesu talieuək e nəhue nəhu^S mətuvə iuəkīr o rəhalah bot. Kəni ilah kəmotəgin pik,*²⁰ mətəu in təməni=pən kəm lah məmā, “Sotəgin pikian, mə iəu əpə.”²¹ !Kəni nikilah təmagian mə kotələs in e bot, mautol əmeiko, rəuei agin, mətəu bot tinuvən e nəve nəhu e nitəni=pən ikinu kəməutani məmā okəhuvən ikin!

Nətəmini kəməutasal e Iesu

²² Kəməni lauig lan, nətəmini min nətəm kəutatig əha e ləven=pən=pa ikin e lek asoli u, ilah kəmoteruh məmā aupən, bot kətiəh əmə tətəhtul. Kəni ilah kotəhrun məmā Iesu təsuvəniən e bot u ilah rəhan min nətəmini, mətəu-inu nian kəməhiet, ilah pisin əmə məhuvən.²³ Kəni bot min nəuvein, komotsipən e taun u Taipirias, ilah kəməhuva. Ilah kəməhuvəri iuəkīr əmə u ikinu iətəm Iərməniḡ təməhtul ikin məfaki mətəni tagkiu o pīret, kəni nətəmini kəmotun.²⁴ Kəni ilah kəmoteruh məmā Iesu tinikə u ikinu, moteruh məmā rəhan min nətəmini kinohkə min, kəni tol lanəha, ilah min kəmotasuə min e bot min, məhuvən Kapeniəm, mautəsal lan.

Iesu in pīret rəha nəmiəḡəhiən

²⁵ Nian nətəmini min u kəmoteruh Iesu əpəha nəve nəhu=pən əpəha e lek u, kotətapuəh ohni məmā, “?Iəḡəṭun, ik nəmuva u ikinu nəḡgin?”

²⁶ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmā, “Nipəhriənian agin iətəni kəm təmah məmā, itəmah nəutəsal lak, səniəmā nəmoteruh nəmtətian min u iətəm iəmol, mətəu itəmah nəmotun əmə pīret, nərfitəmah tasisi.²⁷ Mətəu təsəuvirien məmā itəmah nəḡitəmah otikə o nosien pīret iətəm otəpanəmnəmit mikə.† Itəmah, nəḡitəmah otəkeikei mikə o nosien pīret iətəm tətəṭig itulin u, pīret rəha nəmiəḡəhiən iətəm naunun tikə.‡ Pīret u, inu, Nəti Iətəmini otəpanəfinə kəm təmah; mətəu-inu Tatə Uḡgin, in təməḡəṭun məmā nikin tagiən o Nətin.”^S

²⁸ Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmā, “?Nolien nak min u iətəm Uḡgin tolkeikei məmā itimah oikəkol?”

²⁹ Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmā, “Itəmah nəkotəkeikei motəhatətə lak, məmā Uḡgin təmahli=pa iəu.* Nati u inu Uḡgin in tolkeikei.”

³⁰ Kəni ilah kəmotətapuəh min ohni məmā, “?Mətəu ik onəkol nəmtətian nak, məmā itimah iəkoteruh kəni iəkotəhatətə lam? ?Ik onəkol nati nak?

³¹ Nian rəhatah kəha min u aupən, ilah kəməutan ikin təpiə-məpiə ikin, ilah kəməutun ‘mana.’† Nəḡhatien kəti e Nauəuə Rəha Uḡgin tətəni məmā, ‘In təməfən pīret iətəm təmsipən e Negəu e Neai məmā ilah okotun.’”[‡]

³² Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmā, “Nipəhriənian agin u iətəni kəm təmah məmā, səniəmā Mosis təməfinə pīret u iətəm tatsipən e Negəu e Neai məmā nəkotun. Mətəu mə rəhak Tatə in təməfinə. Kəni in u tətəfinə pīret pəhriən iətəm tatsipən e Negəu e Neai, məmā itəmah onəkotun.

³³ Mətəu-inu pīret rəha Uḡgin, inu in iətəm tatsipən e Negəu e Neai, məteiuaiu=pa e nəhue niftəni.^S Kəni pīret u tətəfən nəmiəḡəhiən kəm nətəmini e nəhue niftəni.”*

³⁴ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmā, “Iətəmi asoli, kəsi, əfa-to pīret u kəm timah nian rəfin.”[†]

^S 6:19 Job 9:8 * 6:19 Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 † 6:27 Aes 55:2 ‡ 6:27 Jon 6:35,48

^S 6:27 Aes 55:2 * 6:29 Jon 6:35; 1Tas 1:3; 1Jon 3:23 † 6:31 Nam 11:7-9 ‡ 6:31 Eks

16:4,15; Neh 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 ^S 6:33 Jon 3:13,31 * 6:33 Dut 8:3; Mat 4:4; Luk

4:4 † 6:34 Mat 6:11; Jon 4:15

³⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu u, iəu† Piret iətam tətəfən nəmiəgəhiən. İətamimi otuva ohniəu, in nəumis otəsus minian. Kəni iətamimi iətam otəhatətə lak, in otəsəuauə minian. §* ³⁶ Mətau iəu iəməni=pinə rəkis kəm təmah, məmə nati əpnəpin nauteruh iəu, mətau itəmah nəotəhatətəiən lak. ³⁷ Nətamimi nətam rəhak Tatə tətəfa ilah kəm iəu, ilah okəhuva ohniəu. Kəni iətamimi iətam otuva ohniəu, ko iəsahli pətigəmiən.† ³⁸ Mətau-inu iəu iəmsisipəniən e Negəu e Neai meiuaiu=pa e nəhue niftəni məmə iəkol natimnati min u iəu əmə iəkolkeikei. Mətau iəmuva məmə iəkol natimnati min u iətam rəhak Tatə təmahli=pa iəu iəkuva ohni. ³⁹ Kəni in tolkeikei məmə iəu iəkaskəlim tiəkis nətamimi min u nətam in təməmki=pa ilah kəm iəu, oiasəmkarəpəniən e iətəmi kəti mine. In tolkeikei məmə e naunun nian, iəu iəkol nətəmi min u ilah okotəmiəgəh min e nimisian.‡ ⁴⁰ Mətau-inu rəhak Tatə in tolkeikei məmə nətamimi rəfin nətam kəutəsəl=pən o Nətin, kəni motəhatətə lan, ilah okotos nəmiəgəhiən itulin. Kəni e naunun nian, iəu oiaəkol nətamimi min u ilah okotəmiəgəh min e nimisian.”

⁴¹ Kəni o nati u, nətamimi nikilah tinətuəuin mətagət, mətau-inu in tətəni məmə, “İəu u, Piret iətam tatsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni.” ⁴² İlah kəutəni məmə, “?Təhro? Suah u in Iesu, nəti Josip, kitah kotəhrun əmə rəhan tatə mine məmə. ?Təhro in tətəni lanəha məmə, ‘İəu iəmsipən e Negəu e Neai, mətuva e nəhue niftəni?’”

⁴³ Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Təsəuvirian məmə nəkotəghati lanko. ⁴⁴ Nəmə Tatə Uhgın iətam təmahli=pa iəu iəkuva, in təsiuvi=paian iətamimi kəti tuva ohniəu, kəni ko iətamimi u təsuva aruiən ohniəu məmə iəkol otəmiəgəh min e nimisian e naunun nian. § ⁴⁵ Nəghatian iətam iəni kəti təmətei aupən e Nauəuə rəha Uhgın, tətəni tol lanu məmə, ‘Uhgın in otəgətun nətamimi rəfin.’* İətamimi iətam tətətəlig e nəgətunian rəha Tatə Uhgın kəni mos rəhan nətəligian ikin, in tətuva ohniəu. ⁴⁶ İətamimi kətiəh mine tikə, iətam təmeruh Tatə Uhgın. In pisin əmə u iətam təmsipən lan, təmeruh in. ⁴⁷ Nipəhriənian agin u iətəni kəm təmah məmə, iətamimi iətam tətəhatətə lak, in tinos nəmiəgəhiən itulin.

⁴⁸ “İəu u, Piret rəha nəmiəgəhiən.† ⁴⁹ Nati əpnəpin tipitəmah min aupən, ilah kəmotun piret u ‘mana’ əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, mətau ilah kəmoəmis rəkis. ⁵⁰ Mətau Piret iətam təmsipən e Negəu e Neai meiuaiu=pa u rəueiu, in tol pisin. Piret u, təmeiuaiu=pa məmə iətəmi iətam tatun, ko təsimisian ⁵¹ İəu u, iəu Piret iətam tətəmiəgəh, təmsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni. İətəmi otun Piret u, in otəmiəgəh matuvən əmə lanko naunun tikə; kəni Piret u, iətam iəu iəkəfinə o nəmiəgəhiən rəha nətamimi e nəhue niftəni, inu nəhuvegək.”

⁵² Nəghatian u təmol nətamimi kinautəhtul minautorgəhu kəm lah min, motəni məmə, “?Təhro ?Suah u təhrun nəfaiən nəhuvegin kitah kotun?”

⁵³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, nəmə itəmah nəsotunian nəhuvegi

† 6:35 Jon 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 § 6:35 Jon 4:14; 7:37-39 * 6:35 E nauəuə rəha Jon, Iesu in tətəni in məmə in nati səpin: in Piret iətam tətəfən nəmiəgəhiən (6:35); in Nəhəgəhagian rəha nətamimi u e nəhue niftəni (8:12); in Namtiəluə (10:7,9); in İətamimi rəha Nəsal Vivian Sipsip Min (10:11,14); in Nəukəti Nair=pa Minian e Nimisian, kəni in Nəukəti Nəmiəgəhiən (11:25); in Suaru, mine Nəukəti Nipəhriənian, mine Nəukəti Nəmiəgəhiən (14:6); in Nəukəti Nigi Pəhriən (15:1). † 6:37 Jon 17:2 ‡ 6:39 Jon 17:2,12; 18:9 § 6:44 Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 * 6:45 Aes 54:13; Jer 31:34 † 6:48 Piret əpnəpin əmə tasiru e nipətitəh məmə kitah okotəmiəgəh kəni məutətig, mətau Iesu, in Piret rəha nəmiəgəhiən, kəni in nəukəti nəmiəgəhiən itulin, iətam tətətuəuin u rəueiu.

Nəti İtəmimi, kəni məsotəmnimian niran, ko nəsotosian nəmiəğəhian itulin.† 54 İtəmimi iətəm tatun əmə nəhuvegək mətəmnim nırak, in otos nəmiəğəhian itulin,§ kəni e naunun nian, iəu oiəkol in otəmiəğəh min e nimisiən.* 55 İəməni lanəha, mətəu-inu nəhuvegək in pıret pəhriən nig nətəmimi. Konu nırak, in nəmnimian pəhriən nim nətəmimi. 56 İtəmimi iətəm tatun nəhuvegək, kəni mətəmnim nırak, in otatig lak. Kəni iəu iətatig lan.††

57 “Rəhak Tatə iətəm təmahli=pa iəu iəkuva, in nəukəti nəmiəğəhian. Kəni iəu iatos nəmiəğəhian ohni. Kəni e noliən əhmen əmə, iətəmimi iətəm tatun iəu, inu tatos nəmiəğəhian ohniəu. 58 İəu u pıret pəhriən, iətəm təmsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni. In təsəhmenian e pıret u, iətəm tipitah min aupən kəmautun. Nati əpnəpın məmə ilah kəmotun pıret əha, mətəu ilah kinohmis rəkis. Mətəu iətəmimi iətəm tun pıret u, in otos nəmiəğəhian itulin, iətəm naunun tikə.”§ 59 İesu təməni pətigəm nəghatən min u, nian təmətəgətun nətəmimi əpəha e nimə rəha nuhapuminian* e Kapeniəm.

Nətəmimi min rəha İesu kəmotəpəh nəhatətəiən lan

60 Nətəmimi tepət rəha İesu kəmotətəu nəghatən u rəhan, kəni ilah kotəni məmə, “!Nəman! !Nəghatən u tiəkis ağın! ?Pəh u təhrun nosiən nəghatən tol lanəha?”

61 Kəni İesu təməhrun aru məmə nətəmimi min rəhan, kınautəni mun-mun e nəghatən əha rəhan. Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “?Mətəu təhrol əha? ?Nətəligiən rəhatəmah təmeiuaiu o nati u? 62 ?Mətəu nəmə təhro nəkotəruh Nəti İtəmimi təri matuvən min ikin əha, in təmsipən ikin aupən, təhrol u rəueiu?† 63 Narmin Rəha Uhgın əmə təhrun nəfəniən nəmiəğəhian kəm iətəmimi.† Nəsanəniən rəha iətəmimi təruru noliən nati u. Nəghatən min u iəmatəni kəm təmah, ilah nəghatən min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfən nəmiəğəhian kəm nətəmimi. 64 Mətəu itəmah nəuvein u ikinu, itəmah nəsotəhatətə əhanəhian lak.” (İesu təməni lanəha mətəu-inu in tinəhrun rəkis e nətuəuinian məmə nətəmi nıpəh min u kəsotəhatətəiən lan, kəni pəh u in oteğəhan=pən e nəhlmi tikimir min rəhan.)§ 65 Kəni in təməni məmə, “O nati u inu, iəu iəməni rəkis kəm təmah, məmə ko iətəmimi kəti təsuvaian ohniəu nəmə Tatə Uhgın təsoliən suaru ohni.”*

66 Uərisig e nəghatən əha, nətəmimi rəhan tepət kəmotəgim, minotəpəh nitəu-pəniən.

Pitə təməni pətigəm məmə in tətəhatətə e İesu

† 6:53 İesu tətəghati e nəghatən əuhlin əha məmə katun nəhuvegin, katənim niran. Nıpətin u, məmə nətəmimi okotəkeikei mətəhatətə e rəhan nimisiən kəni motos nəmiəğəhian itulin. (Jon 6:27,29,35,47-48,60). Nati nak in təməni tol nikitah təhti nıpəti Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu; Mat 26:26,28. § 6:54 Fes 54 in suaru kəti min rəha nəniən fes 40. Nıpətilau kuəhmen-əhmen e lau min. In təhruahru əmə məmə nunian nəhuvegi İesu mine nəmnimian niran in nəghatən əuhlin o nəhatətəiən rəhatah.

* 6:54 Sam 63:5 † 6:56 Nian kitah kəutəni məmə kəutatig e İesu, uə kəutəpeir=pən e İesu, nıpətin u məmə kitah kəutatig e İesu məsohiətiən, məutsipən lan, məutəhtul=pən lan, kautos rəfin nəsanəniən rəhatah ohni, məutarəriə lan, kəutilpın kitah min. † 6:56 Jon 15:4-7; 1Jon 3:24; 4:15 § 6:58 Jon 6:41,51 * 6:59 “nimə rəha nuhapuminian” — Afin-to e tiksınəri. † 6:62 Jon 3:31; 17:5 † 6:63 Jon 6:68; 2Kor 3:6

§ 6:64 Jon 2:25 * 6:65 Jon 3:27; 6:44; 14:6

67 Kəni Iesu tətətapuəh o rəhan nətəmini tueləf məmə, “?Təhro e təmah? ?Itəmah min nəkotəni məmə nəkotəgim motəpəh iəu?”

68 Kəni Saimon Pitə tətəni=pən kəm in məmə, “?İərməni, itimah oiaəkəhuvən o pəh? Ik əmə u, rəham əmə nəghatien in tətəfən nəmiəgəhien iətəm naunun tikə.† 69 Kəni itimah inotəhatətə rəkis lam, kəni itimah inotəhrun rəkis məmə ik İətəmi Asim rəha Ughin.”‡

70 Kəni Iesu tətəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah u, nətəmi tueləf rəhak. İəu u, iəmitəpin itəmah, mətəu itəmah kəti u ikin, in iərmis.”§ 71 In tətəni Jutəs, nətə Saimon İskariot, mətəu-inu in min in iətəmi tueləf kəti rəha Iesu, mətəu uərisig ikin, in otəpanegəhan=pən in e nəhlmi rəhan min tikimir.*

7

Iesu təməghati ilah pian min

1 Uərisig e natimnati min u, Iesu təsəlkeikeiən məmə otuvən lahuənu min e Jutiə məmə otol rəhan uək əha ikin əha, mətəu-inu, nətəmi asoli rəha nətəm Jutiə kəmotətəi nəniən oneuən kəti ohni məmə okotuhəmu in. Kəni titəlig muvən lahuənu min e nitəni Kaləli. 2 Mətu nian tinəkuəkir e nian rəha noliən lafet kəti rəha nətəm İsrel, nərgin ko lafet rəha Noliən Nimauvlulv.† 3 Kəni pia Iesu min kəmotəni=pən kəm in məmə, “Təuvir agin konu məmə nəkiət muvən əpəha Jutiə, pəh nətəmini min rəham əha ikin əha, ilah koteruh nati apispis min rəham iətəm natol. 4 Mətu-inu iətəmini iətəm tolkeikei məmə nətəmini okotəhrun in, kəni ko təəhluaigien e rəhan min uək min. Nəmə natol natimnati min u, uvən mol əpu ik, kəni təuvir agin məmə onəkol pəh nətəmini min e nəhue niftəni koteruh.” 5 Pian agin min pau, ilah min kəsotəhatətəiən lan, kəni mol kəutəni lanəha.†

6 Kəni Iesu tətəni=pən kəm lah məmə, “Nian əhruahru rəhak təsuva əhanəhien,‡ mətəu itəmah, nian min rəfin əmə təhruahru o təmah. 7 Nətəmini rəha nəhue niftəni u, ilah ko kəsotəməkiən e təmah, mətəu iəu, ilah kəutəməki lak,§ mətəu-inko iəu iatəni pətigəm məmə rəhalah noliən təəhruahruian.* 8 İtəmah onəkəutəhuvən e lafet, mətəu ko iəu iəsaupənien muvən e lafet əha mətəu inko, nian əhruahru rəhak təsuva əhanəhien.”†† 9 In tətəni nəghatien u, kəni mətatig əpəha Kaləli.

Iesu təmuvən min e lafet rəha Noliən Nimauvlulv

10 Kəni pia Iesu min kəmotəpən məhuvən e lafet əha, uərisig ko, Iesu təmuvən min. Mətu nian təmuvən, in tətətan oneuən əmə o nətəmini məmə okəsotehien. 11 Kəni e lafet əha, nətəmi asoli rəha nətəm Jerusiləm, kəutəsəl lan mətətapuəh lan əpnəpin əmə o nətəmini məmə, “?Suah əpə in iə?”

12 Kəni ikin əha, nimeənin nətəmini kəməutasiuən-asieuən lan. İlah nəuvein kotəni məmə, “In iətəmi təuvir kəti,” mətəu nəuvein kotəni məmə, “Kəpə, in tətəiə əmə əpəha e nətəmini.” 13 Mətu ilah kəutəgin e rəhalah

† 6:68 Jon 6:63 ‡ 6:69 Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34 § 6:70 Jon 13:2,27 * 6:71 Jon 17:12

* 7:2 Lafet rəha Noliən Nimauvlulv — Eruh e tiksiniəri. † 7:5 Sam 69:8; Mak 3:21 ‡ 7:6 Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30 § 7:7 Jon 15:18-21 * 7:7 Jon 3:19-20 † 7:8 Jon 7:6 ‡ 7:8 Kəpi əuas min nəuvein rəha nəuəuə u kəutəni məmə, “O iəu iəsuvənien e lafet əha.” Nipəti nəghatien u məmə Iesu otəsuvənien e lafet əha mətəu-inu pian min, nikilah təhti məmə in otəkeikei muvən məmə in otol nati apispis min, kəni mol narmi nətəmini okotiuvig ohni. Mətu Iesu otuvən əmə e lafet e nian əhruahru iətəm Ughin otəni kəm in.

nətəmi asoli, § kəni kəti təməsəni pətigəmiən Iesu e niki nətəmini məmə nətəmini okotətu.

¹⁴ Lafet əha, kəmol o nəfakian apiəpiə kəti, kəni e nəlugi lafet u, Iesu in təmuvən əpəha e Nimə Rəha Uhgīn, mətəgətuən nətəmini. ¹⁵ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, narmilah təmiuvig pik, kəni kotəni məmə, “?Suah u təməhro məhrun natimnati min u e Nauəuə Rəha Uhgīn? Rəhatah kəti iətəmi asoli təsəgətuən lan mine.” ¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatian min u iətəm iətəgətuən nətəmini lan, səniəmə rəhak əmə. Ilah kautsipən e Tatə Uhgīn iətəm təmahli=pa iəu iəkuva.

¹⁷ “Kəni nəmə suah kəti rəhan nətəligian təskasik məmə otol natimnati min iətəm Uhgīn tolkeikei, kəni in təhrun məmə nəghatian min u rəhak, ilah kautsipən o Uhgīn, səniəmə rəhak aru əmə. ¹⁸ Iətəmini iətəm tətəghati aru əmə e rəhan nepətiən, in tətalkut aru əmə ohni, məmə otiuvi rəkis nətəmini, kəni kotəfəri nərgin ohni.* Mətəu iətəmini iətəm tolkeikei məmə nətəmini okotəfəri nərgi iətəm təmahli=pa in tuva, in iətəmini rəha nəniən niphəriənən, in səniəmə iətəm tətəiua. ¹⁹ Mosis təməfən Lou kəm təmah, mətəu itəmah kətiəh mine təsol vivian Lou əha mine. ?Itəmah nəutalkut məmə nəkotəhamu iəu o nak?”†

²⁰ Kəni nīmənin nətəmini kotəni məmə, “!Nəman! !Narmīn tərəh kəti u tətatig lam! ?Pəh təni məmə otəh ik mine?”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəmol uək kətiəh əmə,‡ kəni itəmah rəfin, narmitəmah tatiuvig ohni. ²² Mətəu itəmah min nautol uək e Sapət, nəutəghi=pən nəsualkələh e nian əha, mautohtəu=pən Lou rəha Mosis.§ (Niphəriənən, səniəmə Mosis əhruahru in təmətuəuin noliən əha, mətəu tipitəmah min ilah kəmotətuəuin.)* ²³ Mətəu nian rəfin, itəmah nəutəghi=pən nəsualkələh e nian rəha Sapət mautol məmə onəsotətgəhliən Lou rəha Mosis.† ?Kəni təhro niəməha tatol itəmah mətəu-inu iəu iəmol vivi agin niphəti iətəmini e nian rəha Sapət?‡ ²⁴ Otəpəh nakiliən noliən rəhak u iətəm nəmoteruh əmə e nəhmtitəmah, mətəu onəkotəkeikei motətəlig e natimnati iətəm nəsoteruhian e nəhmtitəmah, kəni motakil e nətəligian iətəm təhruahru.”§

Nətəmini kəmotəghati e Kristo

²⁵ Kəni e nian əha, nətəm Jerusiləm nəuvein kotəni məmə, “?Təhrol əha? ?Suah u inu, nətəmi asoli kotəni məmə okotəhamu?* ²⁶ Mətəu otəruhto. In tənəgətuən pətigəm əmə nətəmini əpəha e nəhmti nətəmini mətəu suah kəti təsəhian ohni. ?Təhro nəmə nak nətəmi asoli min kinotəhrun rəkis məmə in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otəhli=pa? ²⁷ Mətəu kitah

§ 7:13 Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19 * 7:18 Jon 5:41; 8:50,54 † 7:19 Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel, kəmautəsəl e suaru o nohamuian Iesu e Jon 5:18 mine 7:25. E Lou rəha Mosis, Uhgīn tənəiəhu nohamuian iətəmi (Eks 20:13). ‡ 7:21 Jon 7:23; Jon 5:2-9 § 7:22 Lev 12:3 * 7:22 Jen 17:9-14; 21:4 † 7:23 Nətəm Isrel, nətəligian rəhalah tol lanəha. Nəmə lou keiu, kəni kuol pisin e lau min, nəmə natol kəti iətəm tatol ik nətətgəhli min kəti min, kəni onəkeikei məhrun məmə lou nak u in iəghin. Nati əpnəpin məmə kəsəghəniən noliən uək e nian rəha Sapət, mətəu nətəm Isrel ilah kinotəhrun rəkis məmə nəghi-pəniən iətəmi, in iəghin e lou rəha Sapət. Tol lanəha, nəmə okəghi=pən suakəku kəti e nian rəha Sapət, kəni okəkeikei kəghi=pən e nian əha, kəni səniəmə noliən tərəh. Nətəligian rəha Iesu tol lanu məmə, nəmə ilah kəutəghəh nəghi-pəniən nəsualkələh e nian rəha Sapət, kəni kəutəkeikei motəghəh o nol vivian niphəti iətəmini kəti nəmə nīmisiən uə nərahian kəti tətatig lan e nian rəha Sapət. ‡ 7:23 Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6

§ 7:24 Aes 11:1-3; Jon 8:15 * 7:25 Jon 7:1

kotàhrun ikin suah u tamsipən ikin. Mətau nian Kristo in otuva, ko iətəmi kəti təəhrunian ikin in tatsipən ikin.”†

28 Kəni e nian əha, Iesu in tətəgəhun nətəmi e Nimə Rəha Uhgīn. Kəni in təmagət əfəməh mətəni pətīgəm məmə, “Nikitəmah təhti məmə nəkotəhrun iəu, kəni motəhrun min ikin iəmsipən ikin, mətau itəmah nəkotəhruru. Iəu, iəməsuvaən e nətəligian əmə rəhak. Uhgīn təmahli=pa iəu iəkuva. Kəni Uhgīn, in nīpəhriənian. Itəmah nəkotəhruru in, 29 mətau iəu iəkəhrun,‡ mətau-inu iəu iəmsipən lan. Kəni in təmahli=pa iəu iəkuva.”

30 O nati u, nətəmi asoli min kəmotolkeikei məmə soldia min okotaskəlim Iesu, mətau kəti təməsea-pənian mek, mətau-inu təsol əhanəhian nian rəhan.Š 31 Mətau e nīmənin nətəmi ikin əha, ilah tepət kəmotəhatətə lan, kəni motəni məmə, “Nəmə Kristo tuva, kəni ko in təsolian nəmtətiən tepət tapirəkis ilah min u suah u Iesu tatol.”*

*Soldia min rəha
Nimə Rəha Uhgīn kəməhuva
məmə okotaskəlim Iesu*

32 Kəni nian Farasi min kəmotətəu nīmənin nətəmi kəutasiuən-asiauən e Iesu lanəha, ilah mine pris asoli min kəmotəhli=pən soldia min nətəm kəutəhtul o Nimə Rəha Uhgīn məmə okotaskəlim Iesu.†

33 Kəni Iesu təməni=pən kəm nīmənin nətəmi məmə, “Iəu iətəti nian təkuəkir əmə kitah min itəmah, kəni uərisig, iəkətiəg=pən min o iətəm təmahli=pa iəu. 34 E nian u, itəmah onəpanotəsəl lak, mətau ko nəsotəhian iəu; mətau-inu ikin əha, iəu iətuven ikin, ko itəmah nəəhuvaən ikin.”

35 Kəni nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kīnəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?In otuvən iə əha məmə kitah okəsoteruhian in? ?Otuvən o nətəm Isrel nəuvein u nətəm kəutətiəg e nītəni pisin pisin min ilah Nanihlua‡ min, məmə otəgəhun ilah? 36 In tətəni məmə e nian əha, kitah okotəsəl lan, mətau kəsoteruhian in, mətau-inu ikin əha in tətuvən ikin, ko kitah kəsəhuvənian ikin. ?Nəghatian nak u, nīpətin tətəni nak?”

Nəhu iətəm tətəfa nəmiəgəhian pəhriən

37 Naunun nian rəha lafet əha, in iahgin tapirəkis e nian min nəuvein rəha lafet. Kəni e nian əha, Iesu təməhtul əpəha e nəhmti nətəmi magət əfəməh məmə, “!Iətəmi iətəm tətəuauə, pəh in otuva ohniəu, məmnim!Š* 38 Iətəmi iətəm tətəhatətə lak, in təhmen e nəghatian rəha Nauəuə Rəha Uhgīn u tətəni lanu məmə, ‘Nəhu iətəm tətəfən nəmiəgəhian pəhriən, in otsipən e nikin, təhmen e nəhmti nəhu iətəm tətəpuəl-apuəl mətəri mətaiəh pətīgəm.’”† 39 Iesu təməni nəghatian u, mətəghati e Narmin Rəha Uhgīn u uərisig in otəpanəfən kəm nətəmi min u kotəhatətə

† 7:27 Nətəmi kotəhrun məmə Iesu təməpət əha Nasərit, kəni in rəhan u məmə mine tatə u Josip mine Meri (Mat 2:23; Jon 1:45; 6:42; 18:5). Nətəm Isrel nəuvein ilah kotəhrun məmə Kristo in otsipən əpəha taun Petlehem (Maeka 5:2; Mat 2:4-6), mətau nəuvein, nikilah təhti məmə in otuva əmə, nətəmi ilah okotəhruru ikin in tamsipən ikin. ‡ 7:29 Mat 11:27 Š 7:30 Mat 26:18

* 7:31 Jon 2:23; 4:48 † 7:32 Jon 7:45-48 ‡ 7:35 Nanihlua, Ianihlua — Afin-to e tiksini.

Š 7:37 “Nəuəuəiən” in nəghatian əhlin tətəgəhun məmə kitah kotəkeikei motos Uhgīn təhmen e iətəmi iətəm tətəuauə təkeikei məmnim nəhu. “!Əhuva ohniəu, məmnim!” in nəghatian əhlin iətəm tətəni məmə, “Əhatətə lak.” * 7:37 Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Nəh 22:17 † 7:38 Jer 2:13; Aes 44:3; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Nəh 7:17

lan.† Mätəu e nian əha, Narmın Rəha Uhgın, təsuva əhanəhian e nətəmini, mätəu-inu Uhgın tәмəsəfəri əhanəhian Iesu.§

Nətəmini kəmotəuəri ilah min o Iesu

⁴⁰ Nian nətəmini əha ikin kəmotətəu nəghatian u, kəni nəuvein kotəni məmə, “Suah u, in iəni rəha Uhgın u, aupən kəmatəghati lan.”

⁴¹ Mätəu nəuvein min ilah kotəni məmə, “Suah u, in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.”

Mätəu in pisin min nəuvein kotəni məmə, “? Nikitəmah təhti məmə Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa təhrun nisipənian e Kaləli? ! Kəpə!.* ⁴² Nauəuə rəha Uhgın tətəni məmə Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa otəkeikei misipən e nəuaniləuis rəha Tefit, e taun u Petlehem, ima Tefit aupən.”† ⁴³ Tol lanəha, kəni nımənin nətəmini min u, kəmotəuəri ilah min o Iesu. ⁴⁴ Kəni nəuvein kotəni məmə okotaskəlim in, mätəu iətəmi kəti təməsea-pənian mek.

Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəməsotəhatətəian e Iesu

⁴⁵ Kəni soldia min kəmohtəlig məhuvən o pris asoli min mine Farəsi min, kəni nətəmi asoli min əha kəmotətapuəh o lah məmə, “?Təhro nəsotələsian Iesu məhuva?”

⁴⁶ Kəni soldia min əha kotəni=pən kəm lah məmə, “! İəməsotələsian mätəu-inko suah kəti təsəghatian təhmen lan!”

⁴⁷ Kəni Farəsi min kəmotəni=pən kəm lah məmə, “? Təhro? In tiniuvi=pən nətəligian rəhatəmah min e rəhan nəghatian eiua? ⁴⁸ ? Nəmoteruh rəkiş rəhatah kəti iətəmi asoli uə Farəsi kəti təməhatətə lan? ⁴⁹ Mätəu nətəmi əpnəpin min, ilah kotəruru agın Lou rəha Mosis, tol lanəha, Uhgın otərəkin ilah.”

⁵⁰ Kəni Nikotiməs u in Farəsi kəti, inəha ikin ilah min. Suah u inu aupən təmuvən mətəghati kəm Iesu.† Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ⁵¹ “? Təhro? ?Təhruahru e Lou rəhatah məmə kitah okotəni pətigəm nalpinian rəha iətəmini iətəm kitah kəsotaupənian mətəhrun vivi, konu, məsotəh əhruahruian nati nak iətəm in tatol?”

⁵² Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “?Təhro? !?Ik u ik iətəm Kaləli, uə!? Uvən-to mafin min Nauəuə Rəha Uhgın. Ik onəkeruh məmə iəni kəti ko təsisipənian Kaləli.”

⁵³ Kəni nətəmini kınotohtəlig=pən min məutəhuvən lahuənu min.§

8

¹ Mätəu Iesu təmuvən əpəha e nitəuət u, nərgin u, Nitəuət Rəha Nigi U Olif.

Pətan iətəm təmapili ilau iərman pisin u səniəmə rəhan iərman

² Kəməni lauig, ləpləpin agın, kəni Iesu təmitəlig=pən min e Nimə Rəha Uhgın. Kəni nətəmini tēpət kəməhuva, motuhapumın=pən ilah min ohni, kəni Iesu təməharəg kəni minətuəuin mətəgətu ilah.

³ Kəni nəgətu min rəha Lou mine Farəsi min kəmotələs pətan kəti məhuva ohni. Kəni motol in təhtul aupən e nəhmtilah. Pətan əha, nətəmini nəuvein kəmoteruh e nəhmtilah məmə tətəpili ilau iərman kəti səniəmə rəhan əhruahru iərman. ⁴ Kəni nətəmi asoli min əha

† **7:39** Jon 1:33; Uək 2:17,33 § **7:39** Jon 12:23,32; 13:31,32 * **7:41** Jon 1:46 † **7:42** 2Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7 ‡ **7:50** Jon 3:1 § **7:53** E kəpi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatian Kris aupən, nəghatian u Jon 7:53–8:11 tikə.

kəmotəni=pən kəm Iesu məmā, “Iəgəṭun, pətan u nətəmimi kəmoteruh e nəhmtilah məmā in tətəpili ilau iərman kəti, mətəu səniəmā rəhan əhruahru iərman. ⁵ E Lou rəhatah, Mosis təmələhu nəghatien kəti tətəni məmā, pətan tol lanu, kitah kotəkeikei motəhti e kəpiel apin motahtimu.* ?Mətəu ik, rəham nətəligien təhro?” ⁶ Ilah kəmotətapuəh lanəha, məmā okotol nətəligien ekəu-ekəu, pəh ilah moteruh=pən noliən tərəh nəuvein lan, məmā ilah kotəhrun nakiliən noliən rəhan.† Mətəu Iesu təpnəpin əmə, məməhli-əməhli mətətei nati e niftəni e nəuanəhlmin.

⁷ Ilah kəməutəhtul məutəhtul məutətapuəh e nəghatien u kəm in, kəni in təhtul, kəni məni=pən kəm lah məmā, “Nəmā itəmah kəti u ikinu, in təsolien noliən tərəh nian kəti mine, pəh in otaupən məhti pətan u.”‡ ⁸ Kəni in məməhli-əməhli min, mətətei nati e niftəni e nəuanəhlmin. ⁹ Kəni nian ilah kəmotətəu nəghatien rəhan, kinəutan kətiəh kətiəh, məutagim. Nauəhli min kotaupən motagim kətiəh kətiəh, motəpəh əmə Iesu mine pətan əha.

¹⁰ Kəni Iesu təməhtul əhruahru min lan məni=pən kəm pətan məmā, “?Pətan, nətəmimi min u kəmotəhruvən? ?Kəti təsuvaian məmā otəni pətigəm rəham nalpinien?”

¹¹ Kəni pətan əha təməni=pən kəm in məmā, “Iətəmi asoli, ilah kohkə.”

Kəni Iesu təni=pən məmā, “Iəu min, ko iəsəni pətigəmiən rəham nalpinien. Mətəu atuvən, mol naunun e noliən tərəh min.”§

Iesu in nəhagəhagian rəha nətəmimi e nəhue niftəni

¹² Kəni Iesu təmətaghati min kəm lah, mətəni məmā, “Iəu u, iəu Nəhagəhagian rəha nətəmimi u e nəhue niftəni.* Iətəmimi iətəm tətītəu=pa iəu, ko in təsalieuəkien e napinəpuian nian kəti mine, mətəu in otos nəhagəhagian e nəmiəghien rəhan.”†

¹³ Kəni Farəsi min kəmotəni=pən kəm in məmā, “!Ik nətəfu pətigəm ik lanko, mətəu iətəmi kəti təsolien rəhan aru nəfigəmiən, kəni tol lanko, rəham nəghatien ko təsəhtulian!”‡

¹⁴ Kəni Iesu təni=pən məmā, “Əuəh, nipəhriənien məmā iəu aru əmə iətəni pətigəm iəu. Mətəu rəhak nəghatien in tətəhtul pəhriən, mətəu-inko, iəu iəkəhrun ikin iatsipən ikin, kəni məhrun min ikin iatuvən min ikin,§ mətəu itəmah nəkotəruru ikin iatuvən ikin, kəni motəruru ikin iatsipən ikin.*

¹⁵ “Itəmah u, nəutakil noliən rəha iətəmimi e nətəligien rəha iətəmimi əmə. Mətəu iəu iəsakilian noliən rəha iətəmi lanəha, məsakilian iətəmi kəti. ¹⁶ Mətəu nəmə iəu, iəkakil noliən rəha nətəmimi, oiəköl e noliən iətəm təhruahru, mətəu-inu səniəmā iətakil e nətəligien əmə rəhak, mətəu itimlau Tatə Ughin iətəm təmahli=pa iəu, rəhatimlau nakiliən in kətiəh əmə. ¹⁷ E Lou rəhatəmah, kəmətei məmā, nəmə iətəmimi keiu, katuol nəfigəmiən o nəghatien kəti, kəni nəghatien u, in otatəhtul.† ¹⁸ Kəni rəueiu

* **8:5** E Lou rəha Mosis pətan mine iərman ilau pəti okəkeikei kahtimu ilau (Lev 20:10; Dut 22:22-24). † **8:6** Nikilah təhti məmā niki Iesu otasəkəhruin pətan əha, konu ilah okotəni məmā in təsitəu-pəniən Lou rəha Mosis. ‡ **8:7** Dut 17:7; Rom 2:1,22 § **8:11** Jon 3:17; 5:14 * **8:12**

Esik 1:26-28; Jon 1:4-5; Hip 1:3 † **8:12** Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Mat 5:14; Nəh 21:23-24 ‡ **8:13** Jon 5:31 § **8:14** Jon 13:3; 16:28 * **8:14** Nəghatien rəha Iesu in nipəhriənien mətəu-inu təmsipən e Ughin, kəni mətətelig e Ughin, kəni Ughin in nipəhriənien.

† **8:17** Dut 19:15

əha, iəu iatəni pətigəm iəu, mətəu rəhak Tatə iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva, in min tatol nəfigəmian ohniəu.”[‡]

¹⁹ Kəni tol lanəha, ilah kənəutətapuəh ohni məmə, “?Mətəu Tatə in iə rəham?”

Kəni in tənī məmə, “Itəmah nəkotəruru iəu, kəni itəmah nəkotəruru min rəhak Tatə. Nəmə itəmah nəkotəhrun mə iəu pəh, kəni nəkotəhrun min rəhak Tatə.”[§]

²⁰ Iəsu tāməni nəghatən u e Nimə Rəha Ughin əhruahru, nian in təmətəgətu nətəmimi əpəha ikin kəti iətəm kətəfən mənī ikin. Mətəu iətəmi kəti təməsuvənian maskəlim in, mətəu-inu təsol əhanəhian nian rəhan.

Iəsu təmsipən ilis

²¹ Kəni Iəsu təmətəni=pən min kəm lah məmə, “Iəu iəpanagim rəkis e təmah, kəni itəmah onəkotəsəl lak. Mətəu itəmah onəkohmis, kəni təfagə tərəh u rəhatəmah* otatig əhanəh e təmah. Ikin əha iatuvən ikin, ko itəmah nəşəhuvaiən ikin.”

²² Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, ilah kotəni məmə, “?Nəghatən əha Iəsu tətəni məmə, ikin əha in tatuvən ikin, ko kitah kəsəhuvənian ikin, nīpətin tətəni nak? ?Nəmə təhro in otohamu aru in, uə?”

²³ Kəni Iəsu tāməni=pən kəm lah məmə, “Imatəmah u ikinu, mətəu iəu, iəu imak əha ilis ikin əha, kəni iəmsipən ikin, meiuaiu=pa. Itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni u. Mətəu iəu, səniəmə iətəmi rəha nəhue niftəni u.[†] ²⁴ Tol lanəha, iətəni=pinə kəm təmah məmə, itəmah onəpanohmis e noliən tərəh min rəhatəmah, mətəu-inu nəmə itəmah nəsothəhatətəien lak məmə Iəu U Inu,[‡] kəni itəmah onəkohmis, kəni noliən tərəh min rəhatəmah okotatig agin e təmah.”[§]

²⁵ Kəni ilah kəmətətapuəh ohni məmə, “!Ei! ?Ik pəh konu?”

Kəni in tāməni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəkəhmen əmə məmə in konu iəmatəni kəm təmah aupən, mətəuarius=pa u rəueiu. ²⁶ Natimnati tēpət iətəm iəkəhrun nənian e təmah, kəni məhrun nakiliən noliən min rəhatəmah ohni, mətəu iətəmimi iətəm təmahli=pa iəu, rəhan nəghatən in nīpəhriənian əmə. Iəu iətəni pətigəm əmə natimnati min iətəm iəmətəu ohni, məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni ilah okotətu.”

²⁷ Mətəu ilah kəsotəhrunian məmə Iəsu in tətəgətu Tatə Ughin. ²⁸ Tol lanəha, in tənī=pən kəm lah məmə, “Nian onəkotləfəri rəkis Nəti Iətəmimi,* nəpanotəhrun məmə Iəu U Inu.[†] Kəni onəpanotəhrun min məmə iəsol aruiən nati kəti e rəhak nətəligiən. Iətəni əmə natimnati iətəm Tatə Ughin təməgətu iəu lan.[‡] ²⁹ Iətəmi təmahli=pa iəu iəkuva, in tətətig itimlau min. In təsəpəhian iəu iəkan pisin,[§] mətəu-inu, nian rəfin, iatol natimnati min iətəm nikin tətəgiən ohni.”*

[‡] **8:18** Mak 1:10-11; Jon 1:33-34; Jon 5:31-40 **§ 8:19** 1Jon 2:23 * **8:21** Nian Iəsu tətəni “təfagə tərəh u,” nəmə nak in tətəghati e təfagə tərəh iətəm kəsotəhatətəien lan (Jon 9:41). † **8:23** Jon 3:31

[‡] **8:24** E kopi əuas min rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatən Kris aupən, nəghatən u rəha Iəsu, “Mə Iəu U Inu,” tāməni u ikinu mine ikin min tēpət e nauəuə u, in təhmen-əhmen əmə e nəghatən kəti iətəm Ughin təmətəni o nənī aruiən nərgin kəm Mosis, mətəni məmə, “Iəu Iətətig.” Afīn-to e nauəuə rəha Eks 3:14-16. Iəsu tətəni nəghatən əha, matol əpu in məmə in Ughin. Iəsu in tətəni məmə in Ughin. Jon 8:28,58; 13:19; 18:6 **§ 8:24** Rəueiu Iəsu in təsəghatən əmə e noliən tərəh asoli iətəm kəsotəhatətəien lan, mətəu tətəghati e noliən tərəh min rəfin agin iətəm nətəmimi əha kəmotol. * **8:28** Jon 3:14; 12:32-33 † **8:28** “Iəu u inu” — Afīn-to futnot e Jon 8:24. ‡ **8:28** Jon 14:24 **§ 8:29** Jon 16:32 * **8:29** Jon 4:34; 5:30; 6:38

³⁰ Nian Iesu tāmētāni nəghatīən min əha, nətəmimi tepət kāmōtāni nīpəhriənīən lan.

*Nipəhriənīən
tateuvi rəkis itāmi*

³¹ Kəni Iesu tāmēni=pən kəm nətəm Isrel min u kāmōtāni nīpəhriənīən lan māmə, “Nəmə nəkotaskəlīm əskasik nəghatīən min u rəhak, iətəm iətēni=pinə kəm tāmāh, itāmāh əhruahru konu, rəhak nətəmimi min.†

³² Kəni itāmāh onəkōtəhru nīpəhriənīən, kəni nīpəhriənīən u, otitis itāmāh māmə nəsəhuva minīən motol slef.”‡

³³ Kəni ilah kāmōtāni=pən kəm in māmə, “Itimāh u namipi Epraham,§ itimāh u iəsotol aginīən slef* min rəha iətēmi kəti. ? Təhro nāmēni nəghatīən u māmə, ‘Nīpəhriənīən otitis itāmāh, nəkotəpiə.’?”

³⁴ Kəni Iesu tēni=pən kəm lah māmə, “Nīpəhriənīən agin u iətēni=pinə kəm tāmāh, nətəmimi nətəm kautol nolīən tərəh, kəni nolīən tərəh u, in tətarmənig e lah, kəni mətāskəlīm matol ilah kəutəhuva rəhan min slef.†

³⁵ Kəni slef, rəhan iətēmi asoli təsegəhanīən māmə otatig e nimə rəhan. Mətəu iərmənig tətəgəhan lan māmə nətin tətatig e nimə rəhan nian rəfin matuvən əmə lanko naunun tikə. ³⁶ !Tol lanəha, nəmə Nəti Uhgīn tatitīs itāmāh, kəni tatitīs pəhriən agin itāmāh, kəni itāmāh nəsəhuva minīən motol slef! ³⁷ Iəkəhru nāmə itāmāh namipi Epraham, mətəu nəutəsəl e suaru māmə onəkōtohamu iəu, mətəu-inu nəsotolkeikeiən māmə onəkōtətəlig e rəhak nəghatīən.‡ ³⁸ Iəu iətēni natimnati min u, iətəm iəmeruh rəhak Tatə təmol. Mətəu itāmāh nautol natimnati min u iətəm rəhatəmāh əmə tatə tāmēni kəm tāmāh.”

³⁹ Kəni ilah kāmōtāni=pən kəm in māmə, “!Mətəu tatə rəhatīmāh, in Epraham!”

Kəni Iesu tāmēni=pən kəm lah māmə, “Nəmə itāmāh namipi Epraham əhruahru min, kəni itāmāh onəkōtos rəhan nolīən min, təhmen lan təmol aupən. Mətəu itāmāh sənīəmə namipin əhruahru, mətəu-inu nəsotosiən nolīən min rəhan.§ ⁴⁰ Iəu iətēni pətīgəm nəghatīən pəhriən kəm tāmāh iətəm iəmətəu o Uhgīn, mətəu itāmāh nəkotāni māmə onəkōtohamu iəu. ? Nīkitāmāh təhti māmə nolīən rəha Epraham tol lanəha? ⁴¹ Itāmāh nəutohtəu=pən əmə nolīən əmə rəha tatə rəhatəmāh.”

Kəni ilah kāmōtāni=pən kəm in māmə, “Itimāh u sənīəmə kəlkələh min e suaru. Uhgīn əmə in Tatə rəhatīmāh.”

Nenəti Setən

⁴² Kəni Iesu tēni=pən kəm lah māmə, “Nəmə Uhgīn pəhriən in Tatə rəhatəmāh, kəni itāmāh onəkōtolkeikei iəu, mətəu-inu iəu iəmsipən lan, muva u ikinu.* Mətəu in sənīəmə rəhatəmāh Tatə. Iəu iəməsuvaian u ikinu e rəhak aru əmə nətəligiən, iəmuva mətəu-inu in təmahli=pa iəu.

⁴³ “? Mətəu təhro nəsotəhru nīpəti nəghatīən rəhak? !Mətəu-inu nəsotolkeikei aginīən māmə nəkotətəu rəhak nəghatīən! ⁴⁴ Itāmāh, rəhatəmāh nolīən təhmen əmə e nolīən rəha tatə rəhatəmāh, Setən. Kəni nian rəfin itāmāh nəkotolkeikei nolīən nəuan.† Nolīən rəhan iətəm

† **8:31** 2Jon 1:9 ‡ **8:32** Rom 8:2; 2Kor 3:17; Kəl 5:1 § **8:33** Luk 3:8 * **8:33** “slef” — Afin-to e tiksınəri. † **8:34** Rom 6:12-23; 1Jon 3:8-9 ‡ **8:37** Jer 9:25-26; 1Jon 3:10 § **8:39** Rom 2:28-29; 9:7-9 * **8:42** 1Jon 5:1 † **8:44** 1Jon 3:8

təmatol e nətuəuinian,[†] tatol əhanəh, in iətəmi rəha nohamuiən itəmi. In təməki e niphəriənian, mətəu-inu niphəriənian tikə lan. Nian in tətəiua, in tatol əmə rəhan noliən, mətəu-inu in iətəmi rəha neiuəiən, kəni in tatə rəha neiuəiən min.

⁴⁵ “Mətəu iəu iətəni niphəriənian əmə kəm təmah, kəni toll lanəha, itəmah nəsoətəhatətəiən e rəhak nəghatian. ⁴⁶ ?Təhro? Itəmah kəti u ikinu təhrun nəgətunian məmə iəu iəmol noliən tərəh kəti mine? ?Nəmə iəu iətəni nəghatian pəhriən min, kəni təhro itəmah nəsoətəhatətəiən lak? ⁴⁷ Iətəmini rəha Uhgīn, in tatətəlig e nəghatian rəha Uhgīn, mətəu itəmah səniəmə nətəmini rəha Uhgīn. Tol lanəha, nəsoətəligian e nəghatian rəha Uhgīn.”

Iesu mine Ephrahā

⁴⁸ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotahi Iesu motəni məmə, “!Nəman! !Itəmah inoteruh əhruahru ik! Ik iətəm Səmeriə kəti. !Ik, narmin tərəh kəti tətətig lam!”

⁴⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Narmin tərəh tikə lak, mətəu iəu iətəfəri nərgi rəhak Tatə, mətəu itəmah, nəutərəkīn nərgək. ⁵⁰ Iəu iəsalkutiən o nərgin asoli, mətəu iətəmi kəti in tətəlkut ohniəu. Kəni in otəpanakil nətəmini rəfin. ⁵¹ Niphəriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, iətəmini iətəm tatol nəuiak, ko in təsimisən nian kəti mine.”

⁵² Kəni nətəmini min əha kotəni=pən kəm in məmə, “!Rəueiu inotəhrun məmə narmin tərəh kəti tətətig lam! Ephrahā təmimis, kəni iəni min kəmoħmis min, mətəu ik nətəni məmə, iətəmini iətəm tatol nəuiam, ko in təsimisən nian kəti. ?Nəghatian nak u? ⁵³ ?Ik nəkapirəkis Ephrahā u tipitəmah tinimis rəkis? ?Kəni mine iəni min u kīnoħmis rəkis? ?Kəni nəkəmə ik iətəmini nak?”[§]

⁵⁴ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Nəmə iəu əmə iətəfəri aru iəu, kəni rəhak nisaiən in nati əpnəpin əmə. Mətəu rəhak Tatə u itəmah nəutəni məmə in Uhgīn rəhatəmah, inəha in tətəfəri iəu mətəfən nisaiən kəm iəu. ⁵⁵ Itəmah nəkotəruru in, mətəu iəu iəkəhrun in. Nəmə iəkəni məmə iəkəruru in, kəni in otol iəu məmə iəu iətəmini rəha neiuəiən, təhmen əmə e təmah. Mətəu iəu iəkəhrun in, kəni iəu matol nəuiən. ⁵⁶ Tipitəmah u Ephrahā, nikin təmagiən pik məmə in otəpaneh nian rəhak otuva. Kəni nian in təməhrun məmə rəhak nian otəkeikei muva, kəni nikin təmagiən-pik.”

⁵⁷ Kəni nətəmini min u kəmotahi motəni məmə, “!Nəman! !Ik nəsos əhanəhiən nu fifti mine! Nəməhro mafu Ephrahā?”^{*}

⁵⁸ Kəni Iesu təni məmə, “Niphəriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, nian Ephrahā təməsair əhanəhiən, mətəu Iəu iətətig.”^{††}

⁵⁹ Kəni əmeiko, ilah kəmotəmkī kəpiəl apin, motəni məmə okotəhti Iesu lan;[§] mətəu Iesu təməħluaig, kəni miet e Nīmə Rəha Uhgīn matuvən.

9

Iesu təmol vivi nəħmti suah kəti

¹ Kəni nian kəti, Iesu təmalıuək mətan, kəni meruh suah kəti. Nian təmair, nəħmtin təpis. ² Kəni nətəmini min rəha Iesu kəmotəni=pən kəm in məmə,

[†] **8:44** E nauəə rəha Jen 3:4, koteruh məmə Setən təmaupən meiuə e nətuəuinian. In təməni=pən kəm Iv məmə, “Ko ik onəsīmis aginian.” Mətəu Setən təmətəghati lanu, məuħlin nəghatian iətəm Uhgīn təməni e Jen 2:17. [§] **8:53** Jon 4:12 ^{*} **8:57** Ephrahā təmimis minos rəkis nu tu-tausin, uərisig Iesu təpanair=pa. [†] **8:58** Nian Iesu təməni min məmə, “Iəu iətətig,” tatos nərgi Uhgīn (Eks 3:14), təhmen e “Mə Iəu U Inu” (Jon 8:24). Toll lanəha, təhmen=pən əmə məmə in təməni məmə in Uhgīn əhruahru. Afīn-to futnot e Jon 8:24. ^{††} **8:58** Jon 1:1; 17:5; 17:24 [§] **8:59** Lev 24:16

“Iagætun, suah u tāmair nāhmtin tēpis. ?O nak? ?O noliān tērah rāhan, uē noliān tērah rāha tatē mine māmā rāhan?”*

³ Mātēu Iesu tēni māmā, “Nāhmti suah u tāmārah, mātēu sēniāmā e noliān tērah rāhan, uē e noliān tērah rāha tatē mine māmā rāhan. Mātēu, nāhmti suah u tāmāpis lanāha māmā Uhgīn otāgætun rāhan uāk e nāmīāgāhīan rāhan.†† ⁴ Nian tātian āhanāh,§ kitah kotākeikei motol uāk rāha Uhgīn, iātām tāmāhli=pa iāu iākuvā. Nian lapin otāpanuva, kēni iātāmimi in tēruru noliān uāk.* ⁵ Nian iāu iātātig āhanāh e nāhue niftāni u, iāu Nāhagāhagīan rāha nātāmimi e nāhue niftāni.”†

⁶ Nian Iesu tāmāni rākis nāghatīan āha, tāmāgāh niftāni, kēni, mol nāmīt lan, kēni mos nāmīt āha, mol=pān e nāhmti suah kāha.‡ ⁷ Kēni Iesu tēni=pān ohni māmā, “Onākuvān e noan nāhu Sailoam, kēni māueiu nāhmtām.” (Nārgīn u Sailoam, nīpētīn tēni māmā, “Kāmāhli=pān.”) Kēni suah kāha, tāmuvān, māueiu nāhmtin. Nian tāmītālig=pa, mātēu nāhmtin tīnāuvīr, kēni mīnateruh nati.§

⁸ Kēni nātāmimi iman ikīn, mīne nātām min u nātām kotāhrun in, māmā in iātāmimi kēti nian rāfin tātēasīā o māni o nātāmimi, ilah nārmīlah tāmīuvīg pik ohni. Kēni kīnautātāpuāh-āpāpuāh o lah mīn māmā, “! Eī! ! Oteruh-to! ?Suah u inu, nian rāfin tātāharāg mātēasīā o māni o nātāmimi?”

⁹ Kēni nātāmimi nāuvein kotāni māmā, “Āuah, ināha.”

Kēni mātēu nāuvein kotāni māmā, “Kāpā. Tāhmen āmā lan, mātēu sēniāmā in.”

Mātēu suah kāha tēni māmā, “!Iāu u inu!”

¹⁰ Kēni ilah kāmōtātāpuāh ohni māmā, “?Nāhmtām tāmāhro māuvīr?”

¹¹ Kēni in tēni māmā, “Suah u, nārgīn u Iesu, in tāmōl nāmīt nāuvētīn kēni mol=pān e nāhmtāk, kēni māni māmā, ‘Uvān āpāha Sailoam, māueiu nāhmtām.’ Kēni āmēiko, iāmuvān. Nian iāmāueiu nāhmtāk, mātēu nāhmtāk tīnāuvīr, īnateh nati.”

¹² Kēni ilah kāmōtātāpuāh ohni māmā, “?Mātēu suah tātātig iā?”

Kēni in tēni māmā, “Tāu iākēruru.” ¹³ Kēni nātāmimi kāmōtālās suah u nāhmtin tāmārah āupān, māhuvān kām Farāsī mīn. ¹⁴ Nian u, iātām Iesu tāmōl=pān nāmīt e nāhmti suah kāha kēni mol vivi, in nian rāha Sāpāt.

¹⁵ Kēni Farāsī mīn kāmōtātāpuāh ohni māmā, “?Nāmāhro nāhmtām tāuvīr?”

Kēni suah kāha tāmāni=pān kām lah māmā, “Iesu tāmōl=pān nāmīt e nāhmtāk, kēni iākuvān māueiu rākis, kēni nāhmtāk tāuvīr, iateruh nati.”

¹⁶ Kēni Farāsī mīn nāuvein kāmōtāni=pān māmā, “Suah ko tāsīsīpānīan o Uhgīn, mātēu-inu, in tāsītāu-pānīan lou rāha Sāpāt.”

Mātēu Farāsī mīn nāuvein mīn kotāni māmā, “?Mātēu tāhro? Suah kāha sēniāmā in tatol noliān tērah. Iātām tatol noliān tērah tēruru noliān nāmītātīan kēti lanāha.” Kēni ilah kāmōtāuēri ilah mīn o nāghatīan u.

¹⁷ Kēni ilah kāmōtātāpuāh mīn ohni māmā, “?Suah kāha tāmōl vivi nāhmtām, kēni nīkīm tāhti māmā in iātāmimi nak?”

Kēni in tāmāni=pān kām lah māmā, “In iāni kēti.”

* **9:2** Luk 13:2-3 † **9:3** Nātām Isrel kātāgāhati pik o nātāpuāhīan mīn tol lanu, mātēu Iesu in tāmāsuvānīan pik o nāghatīan mīn tol lanu, mātēu in tāmātāgætun ilah māmā kotēh nāsānānīan rāha Uhgīn. ‡ **9:3** Jon 11:4 § **9:4** Nian Iesu tātāni māmā, “Nian tātian āhanāh,” nāghatīan u tātāgætun rāhan nāmīāgāhīan, mātēu-inu in Nāhagāhagīan (fes 5). Mātēu lapin tātāgætun=pān rāhan nīmīsīān. * **9:4** Jon 12:35-36 † **9:5** Jon 1:4 ‡ **9:6** E nian āha, nātāmimi nīkīlah tāhti māmā nāghatīan tatol uāk tāhmen e mārīn. Nāmā tāhro, noliān u rāha Iesu tāmāsīru e iātāmimi āha māmā otāhatātā e nāsānānīan rāhan. § **9:7** Aes 35:5

¹⁸ Mətau nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəsotəniən nīpəhriənīən lan məmə suah u aupən nəhmtin təmərah, mətau rəueiu əha, tīnətair. Tol lanəha, ilah kəmotauin=pən e rəhan tatə mine məmə kiəuva, ¹⁹ kəni kəmotətapuəh o lau məmə, “?Təhro? ?Nətitalau u suah u? ?Italau onəkuəni-to məmə nian in təmair=pa, kəni nəhmtin təpis? ?Okəmə nīpəhriənīən, kəni nəhmtin təməhro məuvir?”

²⁰ Kəni rəhan məmə mine tatə kuəmə “Itimlau iəkuəhrun məmə nətitimlau əha, kəni itimlau iəkuəhrun məmə təmair=pa, nəhmtin tərah. ²¹ Mətau itimlau iəkuərruru məmə, rəueiu əha, kəməhro nəhmtin tair. Kəni itimlau iəkuərruru min məmə iətəmiimi pəh təmol nəhmtin təuvir. Təuvir məmə itəmah nəkotətapuəh ohni. In tīnepət rəkis, in təhrun nəniən natimnati min rəfin kəm təmah.” ²² Rəhan tatə mine məmə, kəmuəni lanəha, mətau-inu ilau kətuəgin e nətəmi asoli min rəha Isrel, mətau-inu ilah kīnətəluəh rəkis nəghatīən kəti məmə, iətəmiimi iətəm tətəni pətigəm məmə Iesu in Kristo iətəm Ughin təməni məmə otahli=pa, kəni ilah okotahli pətigəm e nimə rəha nuhapuminiən.*

²³ Tol lanəha, rəhan tatə mine məmə, ilau kəmuəni məmə, “In tīnepət rəkis, təuvir məmə itəmah nəkotətapuəh ohni, pəh in təni.”

²⁴ O nati u, ilah kəmotauin=pən min e suah kəha iətəm nəhmtin təmərah aupən, məmə otuva məhtul aupən e nəhmtilah. Kəni kəmotahi motəni məmə, “Əni nīpəhriənīən kəni məfəri nərgi Ughin. Itimah iəkotəhrun məmə suah u, in iol təfəgə tərah.”

²⁵ Mətau suah u təni məmə, “Iəu iəkərruru məmə suah u in iol təfəgə tərah, uə kəpə. Nati kətīəh əmə iətəm iəu iəkəhrun. Aupən nəhmtək təməu, mətau rəueiu inətair.”

²⁶ Kəni ilah kīnətətapuəh min ohni məmə, “?Təməhro ik? ?Təməhro lanu mol nəhmtəm tair?”

²⁷ Mətau in təni məmə, “Iətəmi=pinə rəkis kəm təmah, mətau itəmah nəsotətəligiən lak. ?Təhro nəkotəni məmə iəkəni min? ?Itəmah min nəkotəni məmə rəhan u itəmah!”

²⁸ Kəni ilah kəmotahi motəni rah, motəni məmə, “!Ah! !Ik u rəhan iətəmiimi! !Mətau itimah u, nətəmiimi rəha Mosis!† ²⁹ Itimah iəkotəhrun vivi məmə Ughin təmətəghati kəm Mosis, mətau suah ko, iəkotərruru məmə təmsipən iə.”‡

³⁰ Kəni suah kəha təni məmə, “!Nəman! !Narmək təmiuvig pik! !Suah u in təmol vivi nəhmtək, mətau itəmah nəkotərruru ikin təmsipən ikin!

³¹ Kitah kotəhrun məmə Ughin təsətəligiən e nətəm kəutol noliən tərah. !Mətau iətəmi tətisiəi Ughin, kəni matol nəuiən, Ughin tətətəlig lan!§ ³² E nətuəuiniən nian, mətuəurus=pa u rəueiu, kəsətəu əhanəhiən iətəmi kəti təmol vivi iətəm nəhmtin təməpis kəti iətəm təmair=pa tol lanəha. Mətau nəhmtək tīnəuvir. ³³ Nəmə iətəmi kəti təsisipəniən e Ughin, ko təsol aginiən nati kəti. Mətau təhruahru əmə məmə in tatsipən e Ughin.”*

³⁴ Kəni ilah kəmotahi min motəni məmə, “! Nəman! Ik iətəmiimi rəha noliən tərah nian min rəfin əmə, tətuəuin e nian nəmair=pa

* **9:22** Nəmə kotahli pətigəm nətəmiimi nəuvein e nimə rəha nuhapuminiən, kəni nətəmiimi rəfin okoteruh məmə ilah nətəm kotərah. † **9:28** Jon 5:45 ‡ **9:29** Nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, təməuvir məmə ilah okotəhrun məmə Iesu təmsipən o Ughin, mətau-inu Ughin əmə təhrun nol viviən iəmnəu. Nəuveitin min u, Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə nian Kristo iətəm Ughin təməni məmə otahli=pa tuva, kəni in otol vivi iəmnəu min okotəuvir (Aes 29:18; 35:5; 42:7). Mətau, nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, nəhmtilah təu o natimnati min rəha Ughin, kəni kəutəpəh nitəu-pəniən Iesu.

§ **9:31** Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 * **9:33** Jon 3:2

mætəuarus=pa u rəueiu. ?Nəkəhro məmā nəkəgəṭun itimah?” Kəni ilah motəraki pətigəm lan.†

Nətəligiən rəha Farəsi min, təhmen e iəṭəm nəhmtin təpis

35 Kəni Iesu təmətəu nəghatiən məmā kəmahlī pətigəm suah u e nimə rəha nuhapuminiən, kəni in təmuvən meruh, kəni tətəpuəh ohni məmā, “?Təhro? ?Ik nətəhatətə e Nəti Iəṭəmimi?”

36 Kəni suah u təni məmā, “?Iəṭəmi asoli, iəṭəmimi ko in pəh? !Əui! Əni=pa-to, pəh iəu iəkəhatətə lan.”‡

37 Kəni Iesu təni=pən kəm in məmā, “Rəueiu əha, ik nīneh rəkis in. Suah u, mə inu iəu, iəṭəghati kəm ik u rəueiu.”§

38 Kəni suah u təni=pən kəm Iesu məmā, “Iərmənig, iəu inəhatətə lam əha rəueiu.” Kəni in masiəulin=pən kəm in, kəni mətəfaki kəm in.*

39 Kəni Iesu təməni məmā, “Iəu iəmuva e nəhue niftəni u məmā iəkakil nətəmimi məuəri ilah, kəni tol lanəha, nətəmi nəhmtilah təməpis, okoteh nati, kəni nətəmi min u kauteh nati, nəhmtilah otəpis.”†

40 Kəni Farəsi min nəuvein əha ikin, kəmotətəu nəghatiən lan, kəni kotəni=pən kəm in məmā, “?Təhro? ?Ik nətəni məmā nəhmtitimah min təpis?”‡

41 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmā, “Nəmā nəhmtitəmah təpis, oiasəniən məmā itəmah nəkotəkeikei motos nalpinian o təfagə tərəh min rəhatəmah. Mətəu itəmah nəkotəni məmā nəhmtitəmah təuvir, nəuteh nati, kəni tol lanəha, təfagə tərəh min rəhatəmah tətətig əhanəh e təmah.”§*

10

*Iesu təməghati əuhlin
e iəṭəmi rəha nəsalian e sipsip*

1 Kəni təni məmā, “Nipəhriənian aḡin u iəṭəni kəm təmah məmā, iəṭəmi iəṭəm tətuvən imə e nīpai rəha sipsip, təsuvən-pəniən e namtihlua, mətəu in tətəri kəni matiuvigegəu məmā otuvən imə e nīpai rəha sipsip,* in iakləh mine iohamu itəmi kəti.† 2 Mətəu iəṭəmimi iəṭəm tətuvən=pən e namtihlua, in iəṭəm tətəsal o sipsip.‡ 3 Iəṭəmimi iəṭəm tətəhtul e namtihlua, nian rəfin in taterəh e doə o suah u, kəni sipsip min kotəhrun nəuiian. Nian rəfin in tətəuin e nərgi sipsip min kətiəh kətiəh, kəni in matit ilah mautohiet. 4 Nian in tatit rəhan min sipsip min mautohiet e nīpai, in tətəupən e lah, kəni sipsip min kautəhuərisig lan, mətəu-inu kotəhrun nəuiian. 5 Mətəu ilah kəsotohtəu-pəniən iəṭəmi kəti u iəṭəm kotərunu, ilah okotəkeikei motəḡim motəpəh, mətəu-inu ilah kotərunu nəuiian.”

† 9:34 Jon 9:2; Aes 66:5 ‡ 9:36 Rom 10:14 § 9:37 Jon 4:26 * 9:38 Mat 28:9 † 9:39 Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 ‡ 9:40 Rom 2:19 § 9:41 Nian Iesu tətəghati e nolian rəha nehian, tətəghati e nolian rəha nehian e nəhmti nikitəmi. Farəsi min kautəni məmā kotəhrun nehian, kəni nīpətin nati u təni məmā kotəhrun Lou rəha Mosis. Lou tətəgəṭun ilah məmā nolian min nak ilah təfagə tərəh min, kəni mətəgəṭun məmā Ughin takeikei mol nalpinian kəm lah o təfagə tərəh min rəhalah. Mətəu ilah kəsotəhatətəian e Iesu, tol lanəha Ughin təsafəlian təfagə tərəh min rəhalah, mətəu təfagə tərəh min rəhalah tətətig əhanəh e lah. * 9:41 Jon 15:22,24; Hip 10:28-31 * 10:1 Nipai rəha sipsip əha, təhmen e ikin kəti iəṭəm kətəhgi=pən sipsip min ikin nian rəfin lapin məmā ilah okəutəmahlī vivi ikin o kuri rərpən min mine laion min. † 10:1 Jon 10:8,10 ‡ 10:2 E fes min u 1-5, namtihlua mine iəṭəmi tətəsal o sipsip, ilau pəti kətuəgəṭun=pən Iesu, konu nakləh min kautəgəṭun=pən nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel mine məsaia eiua min e nian əha. Konu sipsip min kətuəgəṭun=pən nətəmimi min rəha Ughin.

⁶ Iesu tāməghati əhlin lanu, mətəu ilah kotəruru nıpətin məmə tətəni nak.

Iesu in iətamimi əhruahru rəha nəsalian e sipsip

⁷ Tol lanəha, kəni Iesu təmənı=pən mın kəm lah məmə, “Nıpəhriənian əgin u iətəni kəm təmah məmə, iəu u, Namtəhlua rəha sipsip mın iətam kəutəhuvən=pən ikin. § ⁸ Nətəmi mın u nətəm kəmotəupən lak, ilah rəfin nətəmi rəha nakləhian əmə mine nohamuiən itəmi.* Mətəu sipsip mın ko kəsotətəligiən e lah. ⁹ Iəu u, iəu Namtəhlua u. Iətəmi tətəva=pa iəu ikin, məmə otuvən imə, in otos nəmiəgəhian. In otəva imə, miet muvən ihluə e iəu, kəni mos nımanuvehli əməmtəh təuvir.†† ¹⁰ Mətəu iəkləh, in tətəva əmə o nati kətiah əmə. In tətəva məmə otəkləh kəni mohamu itəmi, kəni mərəkin-ərəkin natimnati rəfin. Mətəu iəu, iəmuva məmə iəkol suaru o nosian nəmiəgəhian, § kəni nəmiəgəhian u otol niki nətəmiimi tagiən vivi.

¹¹ “Iəu u, Iətəmiimi rəha Nəsal Vivian Sipsip Mın.* Iətəmi təuvir u, iətam tətəsal vivi o sipsip mın, in niki tagiən əmə məmə otəfən nəmiəgəhian rəhan o sipsip mın.† ¹² Sipsip mın, ilah rəha Iətəmiimi rəha Nəsal Vivian e Sipsip Mın. Mətəu iətamimi kəti iətam kətətəou məmə in otətəsal o sipsip mın, in səniəmə iətam əhruahru rəha nəsalian o sipsip. Səniəmə in rəhan əha sipsip mın. Kəni nəmə təfu kəri arpın kəti tuva məmə otus ilah, kəni in otaiu magım mərəh ilah. Kəni kəri arpın u, tūvən mus sipsip mın nəuvein, kəni məhgi atiti ilah kətiah kətiah. ¹³ Iətəmi tol lanəha, in otəgım mətəu-inu kətətəou əmə in o nəsalian o sipsip mın, mətəu e niki, in tətəniən nati əgin e sipsip mın.

¹⁴⁻¹⁵ “Iəu u inu, iəu Iətəmiimi rəha Nəsal Vivian o Sipsip Mın. Tatə Uhgın in təhrun iəu, kəni iəu iəkəhrun in,† kəni e nolian əhmen əmə, iəu iəkəhrun rəhak sipsip mın, kəni rəhak sipsip mın ilah kotəhrun iəu. Iəu nikik tagiən əmə, məmə oiəkimis o nosmiəgəhian ilah. ¹⁶ Rəhak mın nəuvein mın sipsip əpəha ikin, iətam ilah kəsotətəligiən e nıpai u, mətəu iəu iəkəkeiki mit mın ilah kəhuva. Ilah mın, okəpanotəhrun nətəuiən nəuiak. Kəni sipsip mın u ilah rəfin u, okəhuva motuhapumın əmə ilah mın motol kətiah. Kəni iətamimi kətiah əmə, in otatəruh ilah. §*

¹⁷ “Rəhak Tatə in tolkeiki pik iəu, mətəu-inu nikik tagiən əmə məmə iəkəfən rəhak nəmiəgəhian o nətəmiimi, məmə uərisig lanko, iəu iəkos mın nəmiəgəhian rəhak.† ¹⁸ Iətəmiimi kəti tikə məmə otos rəkis nəmiəgəhian rəhak, mətəu iəu aru əmə iəkəfən rəhak nəmiəgəhian mətəu-inu iəu əmə iəkolkeiki lanəha. Iəu aru əmə iətos nepətiən məmə iəkəhlman e rəhak nəmiəgəhian, kəni iəu aru əmə matos mın nepətiən məmə iəkəskəlīm mın rəhak nəmiəgəhian. Nati u inu, iətam rəhak Tatə təmənı=pa kəm iəu məmə iəkəkeiki mol.”†

§ **10:7** Jon 1:51; 14:6 * **10:8** Jer 12:1; Esik 34:2 † **10:9** Sam 118:20,22-24 ‡ **10:9** Dut 28:6

§ **10:10** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31 * **10:11** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1Pita 2:25; 5:2-4; Nəh 7:17; Jon 15:13; 1Jon 3:16 † **10:11** Hip 13:20 ‡ **10:14-15**

Mat 11:27 § **10:16** Fes 16 u, in tətəlig=pən e fes mın 1-5. Ikin əha, nıpai rəha sipsip tətəgətin nətəm Isrel. Iesu tətəuin e lah məmə rəhan mın. Sipsip mın iətam kəutəməhli əhanəh e nıpai kəha, ilah u, nətəm Isrel nətəm kəutəhatə e Iesu. Sipsip mın iətam Iesu tətəni məmə ilah kəsotəməhlian e nıpai u, ilah Nanihlua mın. Nian in otəuin e lah, kəni ilah mın okotətəlig e nəuiən, kəni ilah rəfin okəhuva motol kətiah, kəni iətamimi kətiah əmə, inu Iesu, in otətəsal vivi ilah. * **10:16** Aes 56:8;

Jon 11:52; Uək 10:34,35; Rom 1:16; Efəs 3:6 † **10:17** Aes 53:12 ‡ **10:18** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hip 5:8

19 Kəni nətəm Isrel u, ilah kəmotəhapu min ilah min. 20 Ilah tepət kəutəni məmə, “! Suah u narmin tərəh kəti tətətig lan! ! Rəhn-kapə tətəlməli! ?Təhro itəmah nəutətəlig lan?”

21 Mətəu nəuvein min, ilah kəutəni məmə, “Nəghatien u, səniəmə nəghatien rəha iətəmi narmin tərəh tətətig lan. ?Nikitəmah təhti məmə, narmin tərəh təhrun nol vivien iətəmi nəhmtin təməu, təuvir min?”§

*Nətəmini kəmotəməki
e Iesu, mətəu-inu in təməni
məmə in Nəti Uhgın*

22 Tinuva e nian rəha nətəm Isrel iətəm kəutol lafet kəti lan əpəha Jerusiləm. Nərgin u, lafet rəha Nol Vivien Min Nimə Rəha Uhgın.* 23 İnəha e nian rəha nətəpuian. Kəni Iesu tətətalieuək e fərantə kəti e Nimə Rəha Uhgın, nərgin u Fərantə Rəha Kig Solomən. 24 Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel nəuvein kəməhuva motəhtul, mohtəlau lan. Kəmotəni=pən kəm in məmə, “?Onəhgın kəni ik nəmanol itimah iəkotəhrun ik? Nəmə ik Kristo pəhrien iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, nəkəni=pa vivi kəm timah.”†

25 Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “İəu iəmənəni=pinə rəkis kəm təmah,‡ mətəu itamah nəsotəhatətəian lak. Nəmtətien min u iətəm iatol e nərgi rəhak Tatə, ilah kəutol nəfigəmiən e nəghatien rəhak,§ 26 mətəu itamah nəsotəhatətəian lak, mətəu-inko itamah səniəmə rəhak min sipsip min.* 27 Rəhak sipsip min ilah kəutətəu nəuiak kəni motəhrun. İəu iəkəhrun vivi ilah, kəni ilah kəutuərisig lak. 28 Kəni iəu iətəfən nəmiəgəhien itulin u naunun tikə kəm lah, ilah ko kəsəhmisien nian kəti mine. Kəni iətəmini kəti mine ko təsiuvi rəkisien ilah e nəhlmək.† 29 Rəhak Tatə iətəm təməfa ilah kəm iəu, in təsənən tapirəkis natimnati min rəfin. Tol lanəha, kəni iətəmi kəti ko təsiuvi rəkisien ilah e nəhlmin.‡ 30 Itimlau rəhak Tatə, itimlau kətiəh əmə.”§

31 Kəni nətəm Isrel kəmotəmki min kəpiel apin, məmə okotəhti in lan. 32 Mətəu Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “İəu inol rəkis nəmtətien təuvir min tepət e nəhmtitəmah. Nəmtətien min əha ilah əha, rəhak Tatə təməfa məmə iəu iəkol. ?Mətəu nəmtətien əhro u itamah nəkotəni məmə onəkotəhti iəu ohni e kəpiel apin?”

33 Kəni ilah kotəni məmə, “İtimah iəsotənien məmə iəkotəhti ik e kəpiel apin o nati apispis təuvir u ik natol. İtimah iəkotəni məmə iəkotəhti ik mətəu-inu nətəni rah Uhgın. İk iətəmini əmə, mətəu ik nətəni məmə ik Uhgın.”

34 Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “Kəmətei=pən aupən, e rəhatəmah əhruəhru Lou, məmə Uhgın təməni=pən kəm lah məmə, ‘İtamah uhgın

§ 10:21 Eks 4:11 * 10:22 Lafet əha kəutol nikilah tətəhti nian kəti aupən. Nian kəti, tikimr min rəha Isrel kəməutəluagin məhuvən imə e Nimə Rəha Uhgın, kəni mautos nimə kəha. Kəni konu uərisig lan, kəni nətəm Isrel kəmotəhtul kəni motəluagin ilah rəhalah min tikimr, kəni motəghi pətigəm lah. Kəni konu motəfəl vivi min Nimə Rəha Uhgın tuva masim min. Lafet əha, kəti nian məmə lafet rəha Lait Min, mətəu-inu nətəmini kəmotəsiəpən e lait min tepət e rəhalah lahuənu min. † 10:24 Luk 22:67-71 ‡ 10:25 Jon 8:58 § 10:25 Jon 5:36; 14:11 * 10:26 Jon 6:44 † 10:28 Jon 6:39; Rom 8:35-39 ‡ 10:29 Jon 17:2,6,24 § 10:30 Dut 6:4; Jon 17:21-23

min.*³⁵ Kəni kitah kotəhrun məmə Nauəuə Rəha Uhgín, ko təsəuhliniən, in nípəhriəniən əmə. Uhgín təməfa nəghatiən rəhan kəm nətəmimi nəuvein. ?Tol lanəha, nəmə Uhgín təmətəghati e nətəmi min u, kəni məni ilah məmə uhgín min, ³⁶ kəni nəkotəhro məutahi iəu məutəni məmə iəu iətəni rah Uhgín mətəu iətəni məmə iəu Nəti Uhgín? Iəu u inu, iətəm Tatə Uhgín in təmələhu=pən iəu məmə rəhan pisin əmə, kəni mol əpenə-penə iəu, məmə otahli=pa iəu iəkuva e nəhue niftəni.

³⁷ “Nəmə iəsoliən nəmtətiən min iətəm rəhak Tatə tatol, kəni sotəhatətəiən lak. ³⁸ Mətəu nəmə iatol nəmtətiən min u rəhak Tatə tatol, kəni nati əpnapin məmə itəmah nəsotəhatətəiən e rəhak nəghatiən min, mətəu təuvir məmə onəkotəhatətə e nəmtətiən min rəhak. Kəni tol lanəha, itəmah onəmanotəhrun vivi agin məmə Tatə Uhgín tətətig lak, kəni iətətig e Tatə Uhgín.”† ³⁹ Tol lanəha, e nəghatiən min u, ilah kəmotolkeikei min məmə okotaskəlim in, mətəu in təmiet e lah magim.

⁴⁰ In təmohapumín=pən min e nəve nəhu Jotən, muvən əpəha Jon təmatol bəptais e nətəmimi ikin əupən. Kəni mətətig əha ikin əha. ⁴¹ Kəni nətəmimi tēpət kəməhuva ohni, kəni motəni məmə, “Jon təməsoliən nəmtətiən kəti mine. Mətəu nəghatiən min iətəm in təmətəni e suah u, ilah rəfin nípəhriəniən əmə.”‡ ⁴² Kəni ikin əha, nətəmimi tēpət kəmotəhatətə e Iesu.

11

Lasiris təmimis

¹ Iətəm Petəni kəti, nərgin u Lasiris, tatimis. Petəni, in lahuənu kəti, ima Meri mine pian Matə.*² Meri u, inu, uərisig otəpanəueiu nəhlki Iərməniğ rəhatah e səntə, kəni mafəl e nəuanun, tasik.† Kəni pətan u, rəhan u kakə Lasiris u tatimis. ³ Tol lanəha, nəuvini Lasiris mil kuahli=pən nəghatiən o Iesu məmə, “Iətəmi asoli, ik kəti u iətəm nəkolkeikei pik,‡ in tatimis.”

⁴ Nian Iesu təmətəu nəghatiən u, kəni in təni məmə, “Lasiris tatimis, mətəu rəhan nimisiən əha, ko təsoliən in timis agin. Nimiəsiən əha rəhan otol məmə nətəmimi okotəfəri motəni-vivi Uhgín ohni. Kəni nimisiən əha otol məmə nətəmimi okotəfəri motəni-vivi Nəti Uhgín ohni.”

⁵ Iesu tolkeikei pik Matə mine pian, mine rəhalau kakə Lasiris. ⁶ Tol lanəha, nian tətətəu pau məmə Lasiris tatimis, in təmatig mos nian keiu əpəha ikin tətətig ikin.§ ⁷ Kəni uərisig, təni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Pəh kohtəlig=pən min Jutiə.”

⁸ Mətəu rəhan min nətəmimi kotəni=pən, kəm in məmə, “Iəgətu, rəueiu əmə uəha, nətəmimi asoli rəha Isrel əha ikin əha kəmotəni məmə okotəhtimu ik e kəpiel apin. ?Mətəu ik nəkəni məmə onəkətəlig=pən min ikin əha?”

⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəkotəhrun məmə tueləf auə lənian. Nəmə iətəmimi tətəliuək lənian, ko təsoriniən nəhlkin e kəpiel

* **10:34** E Sam 82:1-2, Uhgín təmol nəghatiən əuhlin kəti məmə, nətəmi asoli min rəha nətəmimi rəhan, ilah kotəhmen e uhgín min, mətəu-inu in təmitəpin ilah məmə ilah okautəhtul o Uhgín, kəni motakil rəhan nətəmimi min. Kəmotakil nətəmimi lanəha, kəni tol lanəha, kəni təni e lah məmə, “uhgín min.” Mətəu kəsi, məmə ilah kəməsotakiliən suaru əhruahru, kəni Uhgín otərəkin ilah. Inu e fes u Jon 10:34, Iesu in tatos e nəghatiən u kəmətei əupən e Sam, kəni tətəghati kəm nətəmi asoli min rəueiu. † **10:38** Jon 14:10,11,20; 17:21 ‡ **10:41** Jon 1:26-27,30,34 * **11:1** Luk 10:38-42 † **11:2** Jon 12:3 ‡ **11:3** Jon 11:5,36 § **11:6** Iesu in tolkeikei Meri mine Matə mine Lasiris, tol lanəha in tətəhtəhnin məmə Lasiris otəupən mimis, mətəu-inu in otol nəhatətəiən rəhaləhal təskasik min nian in otol Lasiris təmiəğəh min e nimisiən. Afin-to fes 14-15.

kəti, mətəu-inu tateruh nati e nəhagəhagian rəha nəhue niftəni.* ¹⁰ Mətəu nəmə in tətaliuək lapin, in təhrun noriniən nəhlkin e kəpiel kəti, mətəu-inu nəhan nəhagəhagian tikə.” ¹¹ Iesu tinəni rəkis nəghatien əha, kəni in mənə=pən kəm lah məmə, “Kitah kəti u Lasiris, in tətəpili. Mətəu iəu oiəkuvən əha ikin məhgi-pəri.”†

¹² Kəni rəhan min nətəmimi kotəni=pən kəm in məmə, “İtəmi asoli, nəmə in tətəpili, kəni rəhan nimisiən otikə. !In otətəu təuvir min!”

¹³ E nəghatien u rəha Iesu, nipeətin u məmə Lasiris tinimis rəkis. Mətəu ilah nikilah təhti məmə Lasiris in tətəpili əmə. ¹⁴ Kəni Iesu təməni=pən vivi məmə, “Lasiris tinimis rəkis. ¹⁵ Nian nikik tətəhti itəmah, nikik tagien məmə iəməsatigien itimlau min, mətəu-inu nati u, otasiru e təmah məmə onəkotəhatətə lak. Mətəu təuvir məmə pəh kəhuvən moteh in.”

¹⁶ Kəni Toməs u, kətauin lan məmə, Mil-Mil, in tənə=pən kəm nətəmimi nəuvein min rəha Iesu məmə, “Təuvir, pəh kitah rəfin kəhuvən, məmə kitah rəfin okohmis əmə kitah min.”

Iesu in nəukəti nairpa minian

e nimisiən

¹⁷ Nian Iesu təmietigəm=pən Petəni, kəni təmətəu məmə kəmitənim Lasiris tinos nian kuvət rəkis. ¹⁸ Lahuənu u, Petəni, in iuəkir əmə o Jerusiləm, nəmə təhro suaru lan təhmen e kilomitə ksil, ¹⁹ kəni nətəm İsrəl tepət kəməhuva məmə okoteh Matə mine Meri o nəfəriən nəteligien rəhalau mətəu-inu kətuətəu tərəh o rəhalau kakə təmimis.

²⁰ Kəni nian Matə təmətəu məmə Iesu tətəva, in təməhtul muvən məmə oteruh. Mətəu Meri, in təmətəharəg əmə imə.‡

²¹ Kəni Matə təməni=pən kəm Iesu məmə, “İtəmi asoli, nəmə ik nəmətatig u ikinu, ko rəhak kakə təməsimisiən. ²² Mətəu iəu iəkəhrun məmə nati nak onəkətapuəh lan kəm Uhgin, kəni Uhgin otəpanəfinə kəm ik.”

²³ Kəni Iesu tənə=pən kəm in məmə, “Rəham kakə otəpanəmiəgəh min.”

²⁴ Matə tənə məmə, “Əuəh. İəu iəkəhrun məmə Lasiris otəmanəmiəgəh min e Naunun Nian, iətəm nətəmimi rəfin kəməhmis okotair=pa min.” §

²⁵ Kəni Iesu tənə=pən kəm in məmə, “İəu u, iəu Nəukəti Nair=pa Minian e Nimisiən, kəni iəu min, iəu Nəukəti Nəmiəgəhian. İətəmimi iətəm in otəhatətə lak, nati əpnəpin məmə in təmimis, mətəu in otəmiəgəh min.

²⁶ Kəni iətəmi iətəm tətəmiəgəh kəni mətəhatətə lak,* in ko təsimisiən agin nian kəti mine.† ?Nətəhatətə e nəghatien u rəhak?”

²⁷ Matə tənə=pən kəm in məmə, “Əuəh, İərmənig. İəu inəhatətə lam, məmə ik Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa. Ik Nəti Uhgin. Ik u inu, əupən kəməni e Nauəuə Rəha Uhgin məmə ik onəpanuva e nəhue niftəni.”

Iesu təmasək

²⁸ Nian Matə tinəni rəkis nəghatien u, kəni muvən məmə otəni=pən kəm pian Meri tuva. Təmuven kəni masiueən=pən e matəlgin məmə, “İəgətin‡ tinuva rəkis. Tolkeikei məmə oteruh ik.” ²⁹ Kəni nian Meri təmətəu nəghatien u, təməhtul uəhai əmə, matuvən məmə oteruh Iesu. ³⁰ Iesu in

* **11:9** Jon 8:12; 9:5 † **11:11** E nəghatien rəhalah, “napiliən” nipeətin keiu. Kəti məmə napiliən, kəni kəti min məmə nimisiən. Nimisiən rəha nətəm kəutəhatətə e Iesu in təhmen əmə məmə kəmotəpili alu əmə mətəu-inu ilah kəmotos nəmiəgəhian itulin. Jon 3:16; 5:24; 10:28; 11:25-26; 1Təs 4:13-18 ‡ **11:20** Luk 10:38-42 § **11:24** Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Uək 24:15 * **11:26** Jon 3:15 † **11:26** Mat 25:46 ‡ **11:28** Jon 13:13

təsuvən əhanəhian lahuənu, in tətəhtul əha ikin Matə təmuvən ikin meh.
³¹ Kəni nətəm Isrel min u kəməutəharəg imə ilah Meri, məutəfəri rəhan nətəlgian. Nian kəmoteruh in təməhtul uəhai əmə matuvən ihluə, kəni ilah kohuərisig lan. Nikilah təhti məmə tətuvən e suvət, otasək.

³² Meri təmiet=pən u ikin Iesu tətəhtul ikin, kəni nian təmeruh Iesu, in təmasiəulün məni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, nəmə ik nəmətatig u ikinu, kəni ko rəhak kakə təsimisiən.”

³³ Nian Iesu təmeruh məmə pətan u mine nətəmimi min u ilah min kəutasək, in təmətəu tərəh pik, nikin təfigəm. ³⁴ Kəni in təmətapuəh o lah məmə, “?Nəmohtənim iə?”

Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, va-to meruh.”

³⁵ Iesu, nəhu nəhmtin təmaiəh. § ³⁶ Kəni nətəm Isrel min u, ilah kotəni məmə, “Ei, nətəmimi. !In təmolkeikei pik agin suah u tapirəkis!”

³⁷ Mətəu ilah nəuvein min kotəni məmə, “Suah kəha inəha aupən, təmol vivi iətəm nəhmtin təpis. ?Kəni təhro məsəniəhuian Lasiris məmə təsimisiən?”

Iesu təmosmiəgəh min Lasiris

³⁸ Kəni Iesu təmətəu min tərəh pik, kəni in təmuvən əpəha e suvət. Ilah kəmohtənim Lasiris əpəha e nipəg kəpiel kəti, kəni motləfən min kəpiel kəti min motahtipəsəg=pən nipəg kəpiel lan. Inu rəhalah noliən.* ³⁹ Kəni Iesu tənə=pən məmə, “Otəhuvihin rəkis-to kəpiel.”

Kəni Matə u, nəuvini Lasiris, tənə=pən kəm Iesu məmə, “!Mətəu iətəmi asoli, in tinəpien rəkis! Kəmitənim tinos nian kuvət rəkis.”

⁴⁰ Mətəu Iesu tənə=pən kəm in məmə, “?Təhro? ?Ik ninalu məmə iəmənə=pinə rəkis kəm ik məmə nəmə nəkəhatətə lak kəni onəkeh nəsanəniən asoli mine nepətiən əhagəhag rəha Uhgin?” ⁴¹ Tol lanəha, ilah kəmotəhuvihin rəkis kəpiel. Kəni Iesu təməsal-pəri kəni məni məmə, “Tətə, iəu iətəni tagkiu ohnik mətəu-inu nəmətəu rəkis rəhak nəghatien. ⁴² Kəni iəkəhrun məmə e nian rəfin, natətəu iəu. Mətəu iətəni nəghatien u, o nətəmi min u, nətəm kəutəhtul titəlau lak, məmə ilah okotəhatətə məmə ik nəmahli=pa iəu.”†

⁴³ Kəni əmeiko, nian Iesu tinəni rəkis nəghatien u, in təmauin əfəməh məmə, “!Lasiris, əhtul miet!” ⁴⁴ !Kəni Lasiris təməhtul miet mətmətəg əmə, napən min u iətəm kəmatu-ərain nəhlmin mine nəhlkin mine nəhmtin mine lan tətətig əhanəh lan!

Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “Ohtis rəkis napən min əha, pəh in taliuək.”

Nətəmi asoli min rəha Isrel

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nətəm Isrel nətəm kəməhuva o Meri kəni motəh natimnati min u iətəm Iesu təmol, ilah tepət kəmotəhatətə lan. ⁴⁶ Mətəu ilah min nəuvein kəməhuvən o Farəsi min, kəni motəni pətigəm kəm lah natimnati min rəfin iətəm Iesu təmol. ⁴⁷ Kəni o nati u, Farəsi min u mine pris asoli min ilah kəmotəskəlim nuhapuminian asoli kəti rəhalah, kəni ilah kəmotəni kəm lah min məmə, “?Okotəhro lanu? Suah kəha tinatol nəmtətiən tepət. ⁴⁸ Nəmə kotəpəh əmə, tatol lanəha, kəni nətəmimi rəfin okotəhatətə lan,

§ 11:35 Luk 19:41 * 11:38 Nətəm Isrel e nian əha kəsotitənimian iətəmimi e niftəni. Ilah kəuteikuas e nipətilah, kəni motəuveg ilah e napən u kəmotol=pən nati pien-pien u tətəpien təuvir (Afin-to Jon 12:7; 19:39-40), konu motəfən e nipəg kəpiel, kəni motahtipəsəg=pən nipəg e kəpiel asoli kəti. † 11:42 Jon 3:17

kəni nətəm Rom ilah okəhuva motərəkən Nimə Rəha Uhgín mine nítəni rəhatah, kəni motos rəkis ilau e nəhlmitah.”

⁴⁹ Kəni ilah kəti u, nərgin u Kaiəfəs, in pris asoli agin e nu əha. Tol lanəha, in təməni məmə, “Itəmah nəkotəruru agin nati u. ⁵⁰ ?Təhro itəmah nəsotəhruniən? ?Itəmah nəsotəhruniən məmə təuvir nəuветin o təmah məmə iətəmi kətiəh əmə otimis o nətəmini, tapirəkis məmə kəntri apiəpiə otimis?”†

⁵¹ Nian in tinəni nəghatiən u, in təməsəni aruiən e nətəligiən əmə rəhan. In pris asoli agin e nu əha, kəni in təmaupən məni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgín təməfən kəm in. Kəni in təməni məmə Iesu in otimis o nosmiəgəhiən nətəm Isrel. §

⁵² Kəni mətəu rəhan nimisiən, səniəmə o nosmiəgəhiən nətəm Isrel əmə, mətəu o nosmiəgəh minian nenəti Uhgín min nətəm kəutan atiti e nəhue nítəni min, kəni mol ilah kəhuva motol kətiəh əmə.*

⁵³ Tol lanəha, e nian əha, ilah kəmotegəhan lan məmə okotəkeikei motəsəl e suaru kəti o nuhamuiən Iesu. ⁵⁴ Kəni o nati u, Iesu təsaliuək pətigəmiən min ikin min e Jutiə, in təmagim ikinu, muvən əpəha e taun kəti, nərgin u Efraim. Taun u, in iuəkir əmə o ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni in mətətig ikin əha, ilah rəhan min nətəmini.

*Nətəmini kəmautol əpenə-penə
o nolian lafet rəha Pasova*

⁵⁵ Tinatuvən iuəkir o nian rəha lafet kəti rəha nətəm Isrel, nərgin u, lafet rəha Pasova.† Kəni nətəmini tepət kinautohiet ikin pisin pisin min minəutəhuva Jerusiləm məmə okotol natimnati min məmə ilah okotaruətuəh† e nəhmti Uhgín, uərisig ko, kəmanotətuəuin e lafet əha. ⁵⁶ Kəni nətəmi min əha kinəutəsəl e Iesu. Kəni nian kəmotuhapumin e Nimə Rəha Uhgín, kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Kəruru mə Iesu otuva e lafet u, uə kəpə?”

⁵⁷ Mətəu e nian əha, pris asoli min mine Farəsi min kəmotələhu nəghatiən kəti, məmə nəmə iətəmini kəti təhrun ikin Iesu tətətig ikin, in otəkeikei muva məni pətigəm kəm lah, pəh soldiə min kəhuvən mōtaskəlim.

12

*Meri təməueiu nəhlki Iesu
e səntə
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

† **11:50** Jon 18:14 § **11:51** Kaiəfəs tolkeikei məmə okuhamu Iesu mətəu-inu təsolkeikeian məmə nətəm Rom okotərəkən kəntri rəha nətəm Isrel. Mətəu, in təmatəni aupən nati kəti iətəm otuva mol nipəhriənian lan. Uhgín təməfən nəghatiən u kəm in e nohlin məmə otəni pətigəm mətəu-inu in Pris Asoli rəhan. Mətəu in taruru nati əha in tətəni. Rəhan nəghatiən, nipətin tətəgətuən məmə Iesu otəkeikei mimis məmə Uhgín otəsoliən nalpinian kəm rəhan nətəmini o rəhalah təfəgə tərəh min. Nipəhriənian agin məmə nətəmi asoli rəha Isrel kəmotolkeikei məmə kotoh Iesu, nati əpnəpin in təmatol natimnati min təuvir tepət. Nikilah təhti məmə mətə otəmki nətəmini min nəuvein mətəluagin ilah nətəm Rom, mətəu ko kəsotolian win. Kəni nəmə nati u otol lanu, kəni okəmki iahu ilah, kəsəhuvaian məmə nətəmi asoli rəha Isrel. Nian Iesu təmimis rəkis nu 30 rəkis, nəluaginian kəti təməhtul kəni nətəm Rom kəmotol win, kəmotərəkən tepət kəni mōtohamu nətəmini tausin tepət, kəni motol nətəmini tausin tepət min kəhuva mol slef e lah kəni kəmki ilah kəgim. * **11:52** Aes 49:6; Jon 10:16 † **11:55** Eks 12:13,23,27 ‡ **11:55** Okotaruətuəh, nipətin u, məmə ilah okotəfəl vivi ilah min, mətəu-inu ilah kotəhrun məmə ilah kotamikmik e nəhmti Uhgín.

¹ Nian sikis əha ikin tətətig əhanəh kəpənan e nian rəha lafet rəha Pasova, kəni Iesu tinitəlig=pa min Petəni, ima Lasiris ikin. Suah u inu, Lasiris Iesu in təmol in təmiəgəh min e nimisiən. ² Kəni nətəmimi ikinu, kəmotol nauəniən kəti rəha Iesu e nimə rəha Matə. Kəni in tos nauəniən, muva.* Kəni Lasiris min əha ikin e nauəniən əha, ilah Iesu mine, kəutəmähli=pən məutauən.† ³ Kəni Meri təmos səntə kəti təməri e nilosi nati, muva. Səntə u, kəmol e noki nard.‡ Səntə əha, nəmiəvin təuvir, kəni nəhmtin tiəkis. Kəni in təməueiu nəhlki Iesu e səntə u, kəni məfəl e nəuanun. Nəmiəvi səntə u, təməriəuəh rəfin e nipeəgnəuan nimə.§

⁴ Mətau iətəmimi kəti rəha Iesu, nərgin u Jutəs Iskariot, suah u inu uərisig lanko təpanegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimir min, in təmah i ohni. In təməni məmə, ⁵ “?Ik nəkəruru nolian səlim e səntə u, mos məni lan, kəni məfən kəm nanrah min? Səntə, in təhmen e məni u, tri-hanrit tənariəs.”* ⁶ In təməni lanəha, mətau səniəmə in tatol nati agin e nanrah min, mətau in təməni əmə, mətau-inu in iakləh. In tatos kətim rəha məni rəhalah, kəni nian nəuvein, in tətəkləh lan.

⁷ Mətau Iesu təni məmə, “Upəh-to pətan u. Sərəkinian rəhan nətəligiən. In təmətələhu vivi səntə u, məmə otəueiu nipətik, o nian əha iətəm okitənim iəu lan.† ⁸ Nanrah min, nian rəfin itəmah min ilah nəutətig.‡ Mətau iəu, ko iəsətiəg iən nian rəfin kitah min itəmah.”

Pris asoli min kəməutəsəl min e suaru o nohamuiən Lasiris

⁹ Kəni nian nimənin nətəm Jutiə kəmotətəu məmə Iesu tətətig lahuənu Petəni, kəni ilah kinəhuvən ikin. Kəsəhuva iən əmə məmə okoteh Iesu, mətau ilah kəməhuva min məmə okoteh-to Lasiris u təmimis, kəni Iesu tol min təmiəgəh.§ ¹⁰ Kəni əmeiko, pris asoli min, kəmotegəhan lan min məmə okəkeikei kohamu min Lasiris, ¹¹ mətau-inu nian nətəm Isrel tēpət kəmoteruh Lasiris təməmiəgəh min, kəni ilah kəmotəhatətə e Iesu, kəni minəutəpəh rəhalah nətəmimi asoli min.

Iesu təmuva Jerusiləm matol əpu in məmə in kig

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Kəməni lauig lan, nimənin nətəmimi nətəm kəməhuva Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova, kəmotətəu məmə Iesu tətəliuək minətuven e taun. ¹³ Kəni tol lanəha, ilah kəməhiet e taun u, məutəmki nati kəti təhmen e nimali nəmil* məutəhuvən məmə okoteruh Iesu. Kəni məutəgət əfəməh məutəni məmə,

“!Hosanə!†

!İərməniəg Uhg in tətətig ilau suah u iətəm tətəuə e nərgin!

!İərməniəg Uhg in tətətig ilau Kig u rəha nətəm Isrel!”‡

* **12:2** Luk 10:38-42 † **12:2** Nipəhriənian məmə ilah kəsotəharəgiən mōtauən. Mətau e nolian rəhalah e nian əha, ilah kotəpili məutisin=pən nəunəlmiləh e tēpil, məutəuən. ‡ **12:3** Nard in nati kəti nəmiəvin tətəpien vivi, təhmen e nigipisi. § **12:3** Mak 14:3 * **12:5** “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tri-hanrit tənariəs təhmen e tri-hanrit təusin vatu. † **12:7** Afin-to futnot e Jon 11:38 iətəm tətəghati e nolian rəha nitənəmiən itəmi. ‡ **12:8** Dut 15:11 § **12:9** Jon 11:43,44 * **12:13** Nimali nəmil u in nəmtətiən rəha niftəni rəhalah məmə ilah kəmotol win e tikimir min rəha nətəm Isrel. Ilah kəməutəfəri nimali nəmil mətau-inu nikiləh təhti məmə Iesu in Kristo, kəni in tinuəvə məmə otəmki rəkis ilah e narməniəgiən rəha nətəm Rom. † **12:13** “Hosanə,” nipətin əhruahru məmə, “Asiru, Uhg in, osmiəgəh itəmah,” mətau e nian rəha Iesu, nəghatiən u, ilah kəməutəuhlin məmə nipətin məmə, “Əni-vivi Uhg in!” Fes u ilah kəutəni təmsipən e Sam 118:25-26. ‡ **12:13** Jon 1:49

14 Kəni İesu təmeruh nəti togki[§] kəti, kəni tasuə lan maliuək matuvən. Natimnati min u, Nauəuə Rəha Uhgın tinəni rəkis məmə,

15 “Nətəm Jerusiləm,* İtəmah sotəginian. !Oteruh-to! !Kig rəhatəmah tətuvə,

in tətəsüə e nəti togki maliuək mətuva, mətuva!”†

16 E nian əha, nətəmini rəha İesu ilah kotərru nıpəti nati u. Mətəu uərisig, nian İesu tinəmiəgəh min e nimisiən, kəni Uhgın tinol əpu rəkis nepətiən rəha İesu, kəni nikilah təpanəhti məmə aupən, kəmətei rəkis nəghatiən lan e Nauəuə Rəha Uhgın, konu nətəmini kinotol nəghatiən min əha, tinuva minol nıpəhriənian lan.

17 E nian İesu təmauin e Lasiris, kəni Lasiris tiet e nıpəg kəpiel məmiəgəh min, nımənin nətəmini tətət ilah İesu e ikin əha e nian əha. Kəni ilah kəməutanus natimnati u in təmol. 18 Tol lanəha, nətəmini tətət kəməhuva məmə okoteruh İesu, mətəu-inu kəmotətəu məmə in təmol nəmtətiən əha. 19 Kəni Fərəsi min kinautəni-əni kəm lah min məmə, “! Oteruh-to, ko kitah kəsotol aɡinian nati kəti. Rəueiu əha, nətəmini rəfin e nəhue nıftəni kinautəhuərisig lan!”

Nətəm Kris nəuvein kəmotolkeikei məmə okoteruh İesu

20 Kəni nian nətəmini kəməhuvən Jerusiləm məmə okotəfaki e nian rəha lafet u, kəni nətəm Kris nəuvein min əha ikin ilah min, kəməutəfaki.

21 Nətəm Kris min u kəməhuva motəh Filip. Filip in iətəm Pətsaitə əpəha Kaləli.‡ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “İtəmi asoli, iəkotolkeikei məmə iəkoteruh İesu.” 22 Kəni Filip təhtul muvən məni=pən kəm Antiru, kəni ilau kəmian muəni=pən kəm İesu.

23 Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Rəueiu əha, Nəti İətəmini, rəhan nian tinuva rəkis, məmə Uhgın otol əpu rəhan nepətiən.

24 Nıpəhriənian aɡin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmini otəkeikei mıtənim nikiti nati e nıftəni keruh məmə timis. Nəmə təsimisiən, ko təsevisiən kəni məsəuiən. Mətəu nəmə otimis, kəni otəuə e nəuan tətət.^{§*}

25 Kəni tol lanu, iətəmi nikin tətəhti pik rəhan nəmiəgəhiən e nəhue nıftəni u, in otəmkarəpən lan. Mətəu iətəmi iətəm nikin təsəhti pikian lanəha rəhan nəmiəgəhiən e nəhue nıftəni u, in otaskəlim vivi nəmiəgəhiən rəhan o nəmiəgəhiən itulin.† 26 İətəmi tolkeikei məmə otol uək rəhak, in otəkeikei muərisig lak,‡ kəni nəmə ikin pəhruvən iəu iəkətig ikin, kəni in min, in otatig ikin.[§] Kəni iətəmi tatol uək rəhak, Tatə Uhgın otisiəi in.”

*İesu təməghati
e nimisiən rəhan*

27 Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Rəueiu əha, nikik tətəhmə pik.* ?Oiəkəhrol lanu? Ko iəsəniən məmə, ‘Tatə, oh rəkis nəhməiən iətəm tətuvə ohniəu.’ Nati u inu, iəu iəmuva ohni. 28 Tatə, ik əfəri aru nərgəm.”

[§] 12:14 Togki in nati miəgəh kəti təhmen e əhos əkəku, in nəhmtin teiuaiu əmə e əhos. * 12:15 Nəghatiən əhruəhru ikinu tətəni “Nətəm Saion.” Saion u, in nərgi Jerusiləm kəti min. Kəmauin e Jerusiləm məmə Saion, mətəu-inu nərgin əha rəha nıtuəst kəti iətəm kəmuəvləkin-pəri taun lan.

† 12:15 Sek 9:9 ‡ 12:21 Jon 1:43-44 § 12:24 İesu in təməghati aru lan u ikinu, məmə otəkeikei mimis, kəni nəua nimisiən rəhan məmə nətəmini tətət okotos nəmiəgəhiən vi nian Uhgın tosmiəgəh ilah. In təmətəghati min e rəhan min nətəmini. Rəhatah nəmiəgəhiən əuas e təfəgə tərah otəkeikei mimis, kəni ko kotəhru noliən nəuatah vi min tətət. * 12:24 1Kor 15:36 † 12:25

Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2Kor 5:14-15 ‡ 12:26 Mat 10:38; Luk 14:27

§ 12:26 Jon 14:3; 17:24 * 12:27 Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21

Kəni əmeiko, rəueiu agin ilah kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmsipəri=pən e neai tətəni məmə, “İəu inəfəri rəkis nərgək, kəni rəueiu əha, oiəkəfəri min.”

²⁹ Kəni nətəmini nətəm kəməutəhtul iuəkir ohni kəmotətəu nəuia iətəmi əha, kəni ilah nəuvein kotəni məmə, “!Nətəmini! ?Nati nak u? ?Kaluəluə kəti, uə?” Mətəu nəuvein kotəni məmə, “Agelo kəti əha tətəghati kəm in.”

³⁰ Mətəu İesu təni=pən kəm lah məmə, “Nəuia iətəmi u, təməsuvaian məmə iəu iəkətəu. Mətəu təmuva məmə itəmah onəkotətəu.† ³¹ Rəueiu əha tinol nian iətəm Uhgın otakil noliən rəha nətəmini e nəhue niftəni. Rəueiu əha, in otoh iahu nəsanəniən rəha Setən,‡ İərmənig rəha nəhue niftəni u. § ³² Nian kətəfəri iəu ilis,* kəni ko iəu oiəkiuvi=pa nətəmini rəfin kəhuva ohniəu.”† ³³ E nəghatiən u, in tinuahpik e nimisiən rəhan məmə otəhro lanu mimis.‡

³⁴ Kəni nətəmini kəmotəni=pən kəm in motəni məmə, “İtimah iəmotətəu rəkis e Lou rəhatah, məmə nian Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa tuva, in otətətig itulin əmə, mətəvən əmə lanko naunun tikə. § ? Təhro ik nətəni məmə nətəmini okotəkeikei motəfəri Nəti İətəmini? * Mətəu Nəti İətəmini u, in pəh?”

³⁵ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəhagəhagiən u, tətətig o təmah o nian əkəku əmə. Kəni nian nəhagəhagiən u, tətətig o təmah, itəmah nəkotəkeikei motəliuək lan. Nəmə kəpə, kəni napinəpuian otətəuarus itəmah. Kəni iətəmini iətəm tətəliuək e napinəpuian, in təruru ikin in tətəvən ikin. ³⁶ Nian nəhagəhagiən u tətətig əhanəh o təmah, itəmah nəkotəkeikei motəhatətə e nəhagəhagiən u məmə itəmah nəkəhuva nenəti nəhagəhagiən.”†

Nətəm İsrel ilah kəməsotəhatətəiən e İesu

Nian İesu təməni rəkis nəghatiən u kəm lah, kəni magim məpəh ilah muvən mətəhluaig. ³⁷ Nati əpnəpin məmə in tinol rəkis nəmtətiən tətəp e nəhmti nətəm İsrel, mətəu ilah kəsotəhatətəiən lan. ³⁸ İəni rəha Uhgın u Aiseə, təmaupən mətəghati e rəhalah noliən. Kəni nati u təmuva məmə otol nəghatiən rəhan tuva mol nipəhriənən lan. In təməni məmə, “?İərmənig, pəh otəhatətə e nəghatiən rəhatimah, uə kətiəh əmə mine? ?İəutəni pətigəm, kəni pəh otəhatətə lan, uə kətiəh əmə mine?

? Kəni İərmənig otol əpu kəm pəh nəhgin iətəm təsanən pik o nosmiəgəhiən?”†

³⁹ Konu ilah kotəruru nəhatətəiən lan mətəu-inu təhmen=pən əmə məmə Aiseə təməni pətigəm min aupən məmə,

⁴⁰ “In təmol ilah məmə nəhmtiləh otəpis.

Nəmə təsəpisiən, kəni ilah okoteruh nati kəni motəhrun.

† **12:30** Eks 19:9; Jon 11:42 ‡ **12:31** Nati əpnəpin məmə nimisiən rəha İesu təmol məmə nəmə təhro Setən təmol win, mətəu nipəhriənən məmə in təsoliən win. Afın-to Luk 10:18; Hip 2:14-15; 1Jon 4:4; Nəh 12:8-9. § **12:31** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2Kor 4:4; Efəs 2:2; 6:12 * **12:32** E nauəuə rəha Jon, tətəghati e nəghatiən u “kinatləfəri rəkis iəu ilis” nian tətəp. Kəni in nipiətən keiu. Nian tətəni “kinatləfəri rəkis iəu ilis,” nipiətən kəti in tətəghati e nimisiən rəha İesu e nigə kəməluu. Eruh min e Namba 21:4-9 tətəghati e aiən sineik. Kəni nipiətən kəti min, e nigə kəməluu əha, in tətəgətun nəuviriən asoli min nepətiən asoli rəha İesu. † **12:32** Jon 3:14; 6:44; 7:39; 8:28

‡ **12:33** Fil 2:8-9; 1Tim 3:16; Hip 1:3 § **12:34** Nətəmini nikiləh tətəhti fes min əha, təhmen e 2Saml 7:16; Sam 72:17; 89:4,35-37; 110:1,4; Aes 9:7; Esik 37:25; Dan 7:14. Nikiləh təsəhtən fes min iətəm kəutəni məmə Kristo in otaupən mimis. * **12:34** “əfəri” — Afın-to futnot əpəha Jon 3:14.

† **12:36** Mat 5:14; Efəs 5:8-9; 1Təs 5:5 ‡ **12:38** Aes 53:1; Rom 10:16

Kəni in tinahtipəsıg rəkis e nıkilah.

Nəmə təsolian, kəni ilah okoteinatig kəni motəhrun nəuhlinian nətəligian rəhalah, kəni motəhatətə lak, iəkol nəmiəgəhian rəhalah, otuvi min.”§*

⁴¹ İəni rəha Uhgın, Aiseə u aupən, təməni lanu lan mətəu-inu in təmeruh nepətiən əhagəhag rəha İesu, kəni tol lanəha, in tətəghati lan.†

⁴² Kəni mətəu, nətəmi asoli min tepət nəuvetin, ilah min kəmotəhatətə e İesu. Mətəu ilah kəutəgin e nəni pətigəmiən məmə ilah kəmotəhatətə lan, mətəu-inu kəutəgin e Farəsi min məmə mətə kotahli pətigəm ilah e nımə rəha nuhapuminian, ⁴³ mətəu-inu nətəmi asoli min u, ilah kətolkeikei pık məmə nətəmini okotəni-vivi ilah, tapirəkis məmə Uhgın nıkin, otəgıən o lah.

Nəghatıən rəha İesu təhrun nakilian nolian rəha nətəmini

⁴⁴ Kəni İesu təmagət əfəməh məmə, “İətəmini iətəm tətəhatətə lak, səniəmə tətəhatətə pisin əmə lak, mətəu tətəhatətə min e Uhgın iətəm təmahli=pa iəu. ⁴⁵ Kəni iətəmini u iətəm təmeruh iəu, səniəmə təmeruh əmə iəu. In təmeruh min Uhgın u təmahli=pa iəu.‡ ⁴⁶ İəu u nəhagəhagıən. § İəmuva e nəhue niftəni u, məmə iətəmini iətəm otəhatətə lak, otəsətigian e napinəpuian. ⁴⁷ İətəmini iətəm tətəu rəhak nəghatıən, məsolian, ko iəu iəsəni pətigəmiən rəhan nalpinian, mətəu-inu iəməsuvaian e nəhue niftəni u məmə iəkəni pətigəm nalpinian rəha nətəmini. Mətəu iəmuva məmə iəkəsmiəgəh ilah.* ⁴⁸ Mətəu iətəmini iətəm tətəuhlin=pa nəmtahn kəm iəu, məsosian rəhak nəghatıən, nati kəti əha ikin tətətig məmə in otəni pətigəm rəhan nalpinian. E Naunun Nian, nəghatıən min u rəhak, ilah okotəni pətigəm nalpinian rəhan.† ⁴⁹ Tol lanəha mətəu-inu nəghatıən min u, səniəmə rəhak pisin əmə, mətəu Tatə Uhgın u təmahli=pa iəu, kəni in təməni məmə iəkəkeikei muvən məni lanəha, kəni məghati lanəha.‡ ⁵⁰ Kəni iəu inəhrun rəkis məmə nəghatıən min u, iətəm in təməni=pa kəm iəu, nəmiəgəhian itulin tətətig lan. Kəni tol lanəha, nəghatıən min u iətəni ilah, Tatə Uhgın təməni=pa kəni məgətun iəu lan, məmə iəkəni.”

13

İesu təməueiu

nəhlki rəhan min nətəmini

¹ Tınuva mətəuarus nian nətəm İsrəl kətol lafet lan, lafet rəha Pasova, kəni İesu tinəhrun məmə rəhan nian tınuva rəkis məmə otəpəh nəhue niftəni u, muvən meruh Tatə Uhgın.* Nian rəfin in təmatolkeikei pık rəhan nətəmini u kəutətig e nəhue niftəni, kəni mətəu rəueiu in tətəgətun əsas rəhan nolkeikeian kəm lah muvən mətəuarus naunun nian rəhan.

² Tınəhnaiuv, İesu mıne rəhan min nətəmini kəmətauən, kəni Setən tınəfən rəkis nətəligian e niki Jutəs Iskariot, nəti Saimon, məmə in otətuati e İesu tuvən e nəhlmi rəhan tıkimir min. ³ İesu təməhrun məmə Tatə Uhgın təmələhu=pən rəkis natimnati rəfin u e nəhlmin,† kəni tinəhrun min məmə in təmsipən e Uhgın, kəni in otəpanitəlig=pən min o Uhgın. ⁴ Tol lanəha, in təməhtul, kəni məpeg rəkis rəhan sot asoli, kəni matu in e tauil kəti. ⁵ Kəni mələs pesin kəti, mətəu=pən nəhu lan, kəni əmeiko mətəuəuin

§ 12:40 Nətəmini ilah kinotəni rəkis məmə okəsotəhatətəian, kəni Uhgın təhlman e lah lanəha.

Eruh min to Mat 13:13-15; Uək 28:26-27; Rom 11:8. * 12:40 Aes 6:10 † 12:41 Aes 6:1-4

‡ 12:45 Jon 14:8-9 § 12:46 Jon 1:4 * 12:47 Jon 3:17 † 12:48 Jon 5:45 ‡ 12:49 Jon

14:31 * 13:1 Jon 16:28 † 13:3 Mat 28:18

mætəueiu nəhlki rəhan min nətəmimi, kəni mətəfəl e tauil, tauil u iətam in tətəuti lan.

⁶ Təmol lanəha muvən e Saimon Pitə, kəni Pitə təni=pən kəm in məmə, “?Iərmənig, təhro? Təsəuvirien məmə ik onəkəueiu nəhlkək.”

⁷ Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “Rəueiu ik nəkəruru nipəti nati u iəu iatol, mətəu uərisig nəpanəhrun nipətin.”

⁸ Kəni Pitə təni=pən in məmə, “Onəkəpəh agin nafəlian nəhlkək.”

Mətəu Iesu təni məmə, “Nəmə iəsəueiuiən nəhlkəm, kəni ko ik nəsuvaian mol rəhak iətamimi.”

⁹ Kəni Saimon Pitə təmən=pən kəm in məmə, “Iərmənig, nəmə tol lanəha, kəni onəsəueiu əməian nəhlkək, mətəu əueiu min nəhlmək mine rəhk-kapəl!”

¹⁰ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “!Kəpəl! Iətamimi u tinaig rəkis, in tinəruən rəkis, tinəhmen. Təuvir əmə məmə okəsəueiu minian nipətin; mətəu iəu oikəkəikei məueiu min əmə nəhlkin. Itəmah ninotəruən rəkis. Mətəu səniəmə itəmah rəfin agin.”[†] ¹¹ Iesu tinəhrun rəkis məmə ilah pəh u otegəhan=pən lan e nəhlmi rəhan min tikimir min. Tol lanəha, kəni in təni məmə, “Səniəmə itəmah rəfin agin.”

¹² Nian Iesu tinəueiu rəkis nəhlki rəhan min nətəmimi, kəni muvən min e rəhan napən, kəni muvən məharəg e nimein e tepil. Kəni əmeiko mətəpuəh o lah məmə, “?Itəmah nəkotəhrun nipəti nati u iəmol rəueiu agin e təmah? ¹³ Itəmah nəutəuin lak məmə Nəgətuən mine Iərmənig, kəni təhrəuəhru əmə lanko, mətəu-inu nipəhriənian məmə iəu u, rəhatəmah Nəgətuən mine rəhatəmah Iərmənig.

¹⁴ “Mətəu-inu iəu, iəu u rəhatəmah Iərmənig mine iəu Iəgətuən rəhatəmah, konu iəu iəkəueiu nəhlkitəmah, konu itəmah min, onəkotəueiu nəhlkitəmah min. [§] ¹⁵ Iəu iəmol məgətuən itəmah lan, məmə itəmah onəkotol kəm təmah min.* ¹⁶ Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, ioluək kəti, in təsapirəkisən rəhan iətəmi asoli, konu iahli=pən in təsapirəkisən iətam tətahli. ¹⁷ Rəueiu əha, itəmah nəkotəhrun vivi natimnati min u. Kəni o nati u, nəmə onətol lanu, kəni itəmah onəkotos nəuvirien o Uhgīn.[†]

¹⁸ “Iəu iəsənian itəmah rəfin.[‡] Iəkəhrun vivi itəmah min u nətəm iəu iəmitəpin itəmah. [§] Mətəu nəghatien u rəha Nauəuə Rəha Uhgīn, otəkəikei muva mol nipəhriənian lan. Nəghatien u tətəni məmə, ‘Iətamimi u, aupən itimlau iəmatuəuən pəti e pilet kətiəh, mətəu rəueiu, in tinəuhlin rəhan nətəligien, minətəluə nəghatien tərəh ohniəu.’*[†]

¹⁹ “Iəu iətəni pətigəm natimnati min u kəm təmah u rəueiu, nian okəsəl əhanəhian. Mətəu nian okətol, kəni itəmah onəkotəhatətə lak, məmə Iəu U Inu.[†] ²⁰ Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, iətamimi pəh iətam tatos iətəmi u iətahli=pinə, kəni nikin tagien ohni, təhmen=pən əmə məmə in tatos min iəu, kəni nikin tagien ohniəu. Konu iətamimi iətam tatos vivi iəu, kəni nikin tagien ohniəu, təhmen=pən əmə məmə in tatos vivi min rəhak Tatə, kəni nikin tagien ohni.”[‡]

[†] **13:10** Jon 13:18 **§ 13:14** 1Pitə 5:5 * **13:15** Iesu təmol uək rəha slef, kəni molkeikei məmə okətol uək rəha slef kəm kitah min nəuvein. Suaru min tepət o nasiruiən e kitah min nəuvein lanəha. [†] **13:17** Mat 7:24,25; Luk 11:28; Jem 1:25 [‡] **13:18** Jon 13:10 **§ 13:18** Jon 15:16
* **13:18** Sam 41:9 [†] **13:19** “Iəu u inu” — Afīn-to futnot e Jon 8:24. [‡] **13:20** Mat 10:40; Jon 17:18

*Iesu tāmāni pətigəm māmə Jutəs in otegəhanpən lan
e nəhlmi tikimīr mīn*

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nian Iesu tināni pətigəm rəkis nəghatīən əha, kəni nīkin tāməfigəm pik, kəni in tēni māmə, “Nipəhriənīən agin u iətāni=pīnə kəm tāmāh māmə, itāmāh kəti u ikinu otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimīr mīn rəhak.”

²² Kəni rəhan mīn nətəmimi kəmotəsəl=pən moteruh ilah mīn, mīnotəruru agin māmə in tətāni pəh. ²³ Kəni ilah kəti u iətəm Iesu in tolkeikei pik, § in tətəmāhli* iuākīr əmə o Iesu. ²⁴ Kəni Saimon Pitə, in təmasiuan=pən kəm in māmə, “Ətapuəh-to ohni, māmə iətəmimi pəh kəha in tətāni.”

²⁵ Kəni suah kəha təmiəu-iəu muva iuākīr o Iesu, kəni mətapuəh ohni māmə, “?Iərmənig, pəh u nətāni?”

²⁶ Kəni Iesu tēni māmə, “Iəu iəkəmkəris pīret nəuvetin, konu məuveri=pən e sup, kəni məfən kəm in, konu suah u, inko.” Kəni əmeiko, in tāməmkəris pīret kəti, məuveri=pən e sup, kəni məfən kəm Jutəs, nəti Saimon Iskariot. ²⁷ Kəni Jutəs təmos pīret u. Kəni rəueiu agin, Setən† tinəuveg rəhan nətəligiən.

Kəni Iesu tēni=pən kəm in māmə, “Nati u nəkəmə natol, uvən uəhai əmə mol.”† ²⁸ Nətəmimi mīn u rəha Iesu nətəm kəutəmāhli titəlau e tepil məutauən, ilah kəsotəhrunīən māmə Iesu tāmāni=pən nəghatīən u kəm in o nak. ²⁹ Jutəs in tətəharu kətim rəha mēni rəhalah, kəni ilah nəuvein nīkilah təhti māmə Iesu tāmāni=pən kəm in māmə otuvən mos nəhmtin nauənīən nəuvein niglah o lafet, uə nəmə təhro tatuvən otəfən mēni kəti kəm nanrah mīn. § ³⁰ Kəni nian Jutəs təmos rəkis pīret u, tāməhtul miet uəhai əmə. Kəni tinapinəpu rəkis.*

*Iesu tāmāni nəghatīən vi kəti
māmə okotol*

³¹ Nian Jutəs tiniet rəkis, kəni Iesu tēni māmə, “Rəueiu əha, Uhgin tinatəfəri nərgi Nəti Iətəmimi,† kəni Nəti Iətəmimi tinatəfəri nərgi Uhgin. ³² Mətəu nian Nəti Iətəmimi tinol əpu rəkis nepətīən rəha Uhgin, kəni Uhgin aru əmə in otol əpu mīn nepətīən rəha Nəti Iətəmimi. Kəni in otol əmə uəha rəueiu əmə.†

³³ “Nənətik mīn, ko iəsətiğiən tuvəh kitah mīn itāmāh. Kəni itāmāh onəmanotəsəl lak, mətəu iəu iətāni mīn nəghatīən kətīəh əmə kəm tāmāh u rəueiu, iətəm iəmāni=pən kəm nətəmi asoli mīn rəha Isrel aupən. Iətāni=pīnə kəm tāmāh māmə, ikin əha iatuvən ikin, itāmāh nəkotəruru nuvənīən ikin. §

³⁴ “Iəu iətāni=pīnə nəghatīən vi kəti kəm tāmāh māmə nəkotəkeikei mautol.* Itāmāh nəkotəkeikei motolkeikei itāmāh mīn.† Iəu iəmolkeikei itāmāh, kəni itāmāh nəkotəkeikei motolkeikei itāmāh mīn təhmen əmə lanəha.† ³⁵ Kəni nəmə nəkolkeikei lanu itāmāh mīn, kəni nətəmimi rəfin

§ **13:23** Iətəmimi iətəm nauəuə u tətāni, in Jon u iətəm tətəmāhli iuākīr o Iesu e tepil. In u, iətəm Iesu tolkeikei pik, mətəu in tāmətēi nauəuə u, kəni məsənīən nərgin. * **13:23** E noliən rəhalah

e nian əha, ilah kəutəmāhli lanəha məutauən. † **13:27** Setən — Afin-to e tiksinarī. ‡ **13:27**

Luk 22:3 § **13:29** Jon 12:5-6 * **13:30** Tinapinəpu mətəu-inu lapin, mətəu tinapinəpu mīn e niki nətəmimi. E Luk 22:53, Iesu tāmāni kəm pris asoli mīn, mīne nətəmi asoli rəha soldiə mīn, mīne nətəmi asoli rəha nətəm Isrel māmə, “Mətəu rəueiu əha, in nian əhruəhru rəhatəmah, kəni nəsanənīən rəha napinəpuian in tətərmənig.” † **13:31** Jon 12:23 ‡ **13:32** Jon 17:1-5 § **13:33**

Jon 7:33-34 * **13:34** Jon 15:12; 1Jon 2:7-11; 3:11 † **13:34** Lev 19:18; 1Təs 4:9; 1Pitə 1:22 ‡ **13:34** Efəs 5:1-2; 1Jon 4:10-11

okotəhrun məmə itəmah rəhak min nətəmini.”[§]

*Iesu təməni pətigəm məmə Pitə otapanəni məmə
in təruru Iesu*

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kəni Saimon Pitə tətəpuəh ohni məmə, “?İərməniğ, ik onəkuvən iə?”

Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İkin əha iəu iatuvən ikin, ik nəkəruru
nitəu=paian iəu rəueiu, mətəu uərisig ko, onəpanuva.”*

³⁷ Kəni Pitə tətəpuəh ohni məmə, “?İərməniğ, oiasitəu-pəniən ik u rəueiu
o nak? İəu, nikik tagiən əmə məmə iəkimis ohnik.”

³⁸ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “?Ik nəkəmə nikim tagiən əmə
məmə onəkimis ohniəu? Nipəhrriənən agin u iətəni kəm ik məmə, məniğ
otəsəkəkə əhanəhiən, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”†

14

Iesu in suaru o nuvəniən o Tatə Uhgın

¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nikitəmah təsahməiən. Itəmah
nəkotəkeiki motəhatətə e Uhgın,* kəni motəhatətə min lak. ² E nimə rəha
Tatə rəhak, nəuan tepət əha ikin. Nəghatiən u in nipəhrriənən. Nəmə
təsoliən lanəha, ko inəni=pinə rəkis kəm təmah. Rəueiu əha, iəu iatuvən,
iəkol əpenə-penə rəhatəmah.† ³ Kəni mətəu-inu iəkuvən mol əpenə-penə o
təmah, kəni iəu oiaəpanitəlig=pa min mos itəmah nəkəhuva motətiğ kitah
min iəu,‡ məmə itəmah onəkotətiğ ikinu iətəm iəu min iətatig ikin. § ⁴ İkin
əha iatuvən ikin, itəmah nənəotəhrun rəkis suaru rəhan.”

⁵ Mətəu Toməs təni=pən kəm in məmə, “İərməniğ, itimah iəkotəruru ikin
ko natuvən ikin. ?İəkotəhro lanu lan motəhrun suaru tatuvən ikin əha?”

⁶ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İəu u,* Suaru ohni.† Kəni iəu u,
Nəukəti Nipəhrriənən,‡ kəni iəu u, Nəukəti Nəmiəghəhiən. § İətəmini kəti ko
təsuvəniən o rəhak Tatə nəmə iəu iəsosiən in muvən.* ⁷ Nəmə nəmotəhrun
iəu, kəni nəmotəhrun min rəhak Tatə.† Kəni tol lanəha, tətəuəin rəueiu,
nənəotəhrun rəkis in, kəni minoteruh.”

⁸ Kəni Filip təni=pən kəm in məmə, “İərməniğ, əui, əgətuən-to Tatə Uhgın
e timah. Nati əmə u inu, itimah iəkotəkeiki.”‡

⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Filip, iəu iəmatig təfəməh kitah min
itəmah. Mətəu ik nəkəruru əhanəh iəu. İətəmini iətəm tateruh iəu, in
tateruh Tatə Uhgın. § Təhro ik nətəni məmə, ‘Əui, əgətuən Tatə Uhgın kəm
timah?’* ¹⁰ ?Ik nəşəhatətəiən məmə iətatig e Tatə Uhgın, konu Tatə Uhgın
tətatig lak?† Nəghatiən min u iəkətəni kəm təmah, səniəmə rəhak əmə.
Tatə Uhgın u, nian rəfin, tətatig lak, inu in tatol rəhan min u uək. ¹¹ Itəmah
onəkotəkeiki motəhatətə lak nian iəu iətəni məmə iətatig e Tatə Uhgın,
konu Tatə Uhgın tətatig lak. Mətəu nəmə kəpə, təuvir məmə nəkotəhatətə
lak o nəfigəmiən rəha uək asoli min iətəm iəmatol.‡ ¹² Nipəhrriənən agin
u iətəni kəm təmah məmə, iətəmini iətəm tətəhatətə lak, in otol noliən
uək min u iətəm iəu iəmatol. § Əuəh, in otol noliən uək təri təhmin min

§ 13:35 1Jon 3:14; 4:20 * 13:36 Jon 14:2 † 13:38 Jon 18:27 * 14:1 Sam 4:5 † 14:2 Hip
11:16 ‡ 14:3 1Təs 4:16-17; 2Kor 5:8; Fil 1:23 § 14:3 Jon 12:26 * 14:6 Jon 6:35 † 14:6
Jon 10:9; Hip 10:20 ‡ 14:6 Jon 1:14 § 14:6 Jon 1:4 * 14:6 Uək 4:12 † 14:7 Jon 1:18;
1Jon 2:23 ‡ 14:8 Eks 33:18 § 14:9 Aes 9:6; Jon 1:14; 12:45; 2Kor 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hip 1:3
* 14:9 Jon 1:18; 10:30; 12:44-45; 13:20 † 14:10 Jon 14:20; 10:38; 17:21 ‡ 14:11 Jon 5:36;
10:38 § 14:12 Luk 10:17

tapirækis uak min u iatəm iəu iəmol, mətəu-inko iəu oiəkətuven o Tatə Uhgın. ¹³ Iəu Nətin, kəni nəmə nəkoteasiə e nati kəti e nərgək, nati əpnəpın nəmə nəkoteasiə e nati nak, iəu iəpanol, * məmə uak u rəha Nətin otəfəri nərgi Tatə Uhgın. ¹⁴ Kəni nəmə onəkoteasiə e nati kəti ohniəu, e nərgək, kəni iəu iəköl.”

*Iəu təməni məmə
Narmin Rəha Uhgın otuva*

¹⁵ Kəni Iəu təməghati əhanəh matuvən, mətəni məmə, “Nəmə itəmah nəkotolkeikei iəu, konu itəmah onəkotol nəghatien rəhak.† ¹⁶ Kəni iəu, oiəkeasiə e Tatə Uhgın məmə in otahli=pa İasiru‡ kəti min o təmah. Kəni in otətətig itulın itəmah min. ¹⁷ Suah u inu, in Narmin rəha Nipəhriənien.§ Nətəmini rəha nəhue niftəni u, ko kəsotosien in e nikilah, * mətəu-inu ilah kəsoteruhien in, motəruu in. Mətəu itəmah, nəkotəhrun in, mətəu-inko in tətətig itəmah min. Kəni in otəpanatig e nikitəmah.

¹⁸ “Nian iəu iəkiet e təmah, ko iəsəpəhien itəmah nəkotətig pisin əmə, təhmen e iatəm kəmiş-ərin. Iəu iəpanitəlig=pa min o təmah. ¹⁹ Otəsuvəhien, nətəmini rəha nəhue niftəni u ilah okəsoteruhien iəu. Mətəu itəmah onəpanoteruh iəu.† Kəni mətəu-inu iəu iəpanəmiəgəh, itəmah min onəpanotəmiəgəh.‡ ²⁰ E nian rəha natimnati min u, kəni itəmah onəkotəhrun məmə iatətig e rəhak Tatə.§ Kəni itəmah nəkotətig lak, konu iəu iatətig e təmah.

²¹ “İtəməni iatəm təmos vivi nəghatien rəhak, kəni matol, iatəmini u inu in tolkeikei iəu. Kəni iatəmini iatəm tolkeikei iəu, rəhak Tatə in otolkeikei min in.* Kəni iəu min oiəkölkeikei in. Kəni iəu oiəköl əpu iəu kəm in, məmə in otəhrun vivi iəu.”

²² Kəni Jutəs u, (səniəmə Jutəs Iskariot, mətəu iahunin kəti u in iatəni kəti min rəha Iəu), in təmətapuəh ohni məmə, “?İərməniğ, ik onəkəhro lanu kəni mol əpu ik kəm timah əmə, mətəu onəsöl əpuian ik kəm nətəmini rəha nəhue niftəni?”†

²³ Mətəu Iəu təməni=pən kəm in məmə, “İtəməni iatəm tolkeikei iəu, in otatol nəuiak, kəni rəhak Tatə in otolkeikei in. Konu iəu mine rəhak Tatə, itimlau oiəkiəuva mətuatig itimahal min. Kəni itimlau iəkuol imatimlau əha ikin.‡ ²⁴ İtəməni iatəm təsolkeikeian iəu, in təsolian nəuiak. Nəghatien min u iatəm nəmotətəu iəmatəni, iəməsəni aruiən ilah. Mətəu iəmos ilah o rəhak Tatə iatəm in təmahli=pa iəu iəkuva.§

²⁵ “İəu iatəni pətigəm nəghatien min u kəm təmah nian iatətig əhanəh kitah min itəmah. ²⁶ Mətəu Narmin Rəha Uhgın u, in İasiru, iatəm Tatə Uhgın otahli=pa e nərgək, in otəgətu itəmah e natimnati min rəfin. Kəni in otol itəmah məmə nikitəmah otətəhti natimnati min u iatəm iatəni kəm təmah, məsotaluiən lan.*

²⁷ “Rəueiu əha tinuəkir məmə iəu oiəkəpəh itəmah. Iəu iətləhu nəməlinuiən rəhak tətətig o təmah.† Konu nəməlinuiən u, iatəm iəkəfinə,

* **14:13** Mat 7:7 † **14:15** Dut 11:13; Jon 13:34; 1Jon 2:3-5,24; 5:3; 2Jon 6 ‡ **14:16** Jon 14:26; 15:26; 16:7 § **14:17** Jon 15:26; 16:13; 1Jon 4:6; 5:6 * **14:17** 1Kor 2:14 † **14:19** Jon 16:16 ‡ **14:19** Jon 6:57 § **14:20** Jon 10:38; 17:21 * **14:21** Jon 16:27; 1Jon 2:5 † **14:22** Uək 10:41 ‡ **14:23** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efəs 3:17; 1Jon 4:12,16; Nəh 21:3 § **14:24** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 * **14:26** Jon 15:26; 16:7,13; 1Jon 2:27 † **14:27** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7

təsəhmenian e nəməlinuian iətam nəhue niftəni u tətəfina. Itəmah, nikitəmah təsəhməian kəni məsotəginian.

²⁸ “Itəmah ninotətəu rəkis rəhak nəghatian, iəməni=pinə kəm təmah məmə, ‘Iəu oiəpanəpəh itəmah, mətəu uərisig, oiəpanitalig=pa min o təmah.’ Nəmə nəkotolkeikei pəhrian iəu, kəni nikitəmah otəgin əmə məmə nəkotəruh iəu iatuvən o rəhak Tatə, mətəu-inu in ilis tapirəkis iəu. ²⁹ Iəu iəteni pətigəm rəkis əmə natimnati min u kəm təmah u rəueiu, nian ilah kəsotol əhanəhian, məmə nian ilah kinəhuva mautol nipəhrianian lan, kəni itəmah onəkotəhatətə lak. ³⁰ Rəueiu əha, ko iəsəghatian təfəməh min kəm təmah, mətəu-inu Setən u iərməniḡ rəha nəhue niftəni u,† in tinuva. In təsosian nəsanənian məmə otol win lak. ³¹ Mətəu iəu iatol əhruahru əmə nəuia Tatə Uḡin məmə nətəmini rəha nəhue niftəni okotəhrun məmə iəu iəkolkeikei in.*

“Intələh, pəh kotəhtul motəḡim u ikinu, mautəhuvən.”

15

*Iəsu in təhmen,
e nəukəti niḡi pəhrian*

¹ Kəni Iəsu təni məmə, “Iəu u,* iəu iəkəhmen e nəukəti niḡi pəhrian. Kəni rəhak Tatə in təhmen e iətəmini iətam tətəhtul in niḡi u.† ² Nəhlmi niḡi min rəfin iətam kəsotəuəian, in tətətei rəkis ilah, kəni nəhlmi niḡi rəfin u iətam kautəuə, in tətəfəl vivi ilah,† məmə ilah okotəuə e nəualah tēpət. ³ Itəmah nəkotəhmen e nəhlmi niḡi u. Kəni iəu inafəl vivi rəkis itəmah e nəghatian min iətam iəməni=pinə kəm təmah.* ⁴ Otəhtul=pa lak,† kəni iəu oiəkəhtul=pinə e təmah. Nəhlmi niḡi otəsəuəian nəmə in təsəhtul-pənian e nəukətin. Təhmen əmə, itəmah ko nəmiəḡəhian rəhatəmah təsəuəian e nəuan nəmə nəsotəhtul=paian lak.†

⁵ “Iəu u, iəu nəukəti niḡi. Kəni itəmah nəhlmi niḡi min, nəhlmi niḡi min iətam tatilpin=pa vivi lak, mautəhtul=pa. Nəmiəḡəhian rəha iətəmini iətam tətəhtul=pa lak kəni iətəhtul=pən lan, in otəuə e nəuan tēpət. Mətəu itəmah u, nəmə nəsotəhtul=paian lak, ko nəsotolian nati kəti. ⁶ Nəmə iətəmini təsəhtul=paian lak, in təhmen e nəhlmi niḡi kəti, iətam kinəraki lan kəni tinimətu rəkis. Nəhlmi niḡi min tol lanəha, kəhrun nəmkipənian e niḡəm, kuvan əhtuv.* ⁷ Nəmə itəmah nəkotəhtul=pa lak, kəni nəghatian rəhak nəmotətəu rəkis tətətiḡ e nikitəmah, nati nak itəmah nəkotolkeikei, nəkotəhrun neasiəian lan. Kəni Uḡin otol kəm təmah.† ⁸ Nian nəmiəḡəhian rəhatəmah otəuə e nəuan tēpət,† nati əha in tətəfəri nəḡi rəhak Tatə, kəni e nolian u, tətəḡəṭun məmə itəmah rəhak min nətəmini. ⁹ “Tatə Uḡin in tolkeikei pik iəu. Təhmen əmə, iəu iəkolkeikei itəmah lanəha. Otəhtul e rəhak nolkeikeian. ¹⁰ Nəmə itəmah nautol rəhak nəghatian,* kəni onəkotəhtul=pa e rəhak nolkeikeian, təhmen əhruahru əmə məmə inu iəu iəmol nəghatian min rəha Tatə Uḡin, kəni iətəhtul=pən

† **14:30** Jon 12:31 § **14:30** Otəsuvəhian kəni nəmə təhro nətəmini rəha Iəsu nikilah otəhti məmə Setən tatol win. Mətəu Iəsu təməni nəghatian u məmə otləfəri nətəḡian rəhalah məmə nipəhrianian, nətəḡian rəha Uḡin tinatuvə. * **14:31** Jon 10:18; 12:49 * **15:1** Jon 6:35

† **15:1** Aes 5:1-7 † **15:2** Hip 12:5-11 § **15:2** Mat 7:20; Kəl 5:22-23; Efəs 5:8-9; Fil 1:11 * **15:3** Jon 1:29; 13:10; Efəs 5:26 † **15:4** Jon 6:56 † **15:4** Afin-to e futnot əpəha Jon 6:56. § **15:5** Fil 4:13 * **15:6** Mat 3:10 † **15:7** Mat 7:7 † **15:8** Kəl 5:22-23 § **15:8** Jon 8:31 * **15:10** Jon 14:15

e rəhan nolkeikeian. ¹¹ Iəu iəmətəni pətigəm nəghatian min u kəm təmah, məmə nikitəmah otətagian, təhmen əmə məmə iəu nikik tətətagian. Konu nikitəmah otətagian magian məriauəh.†

¹² “Itəmah nəkotəkeikei mautil nəghatian u rəhak. Tətəni məmə itəmah onəkotolkeikei itəmah min, təhmen əmə məmə iəu iəkolkeikei itəmah lanəha.‡ ¹³ Iətəmi kəti tikə iətəm tolkeikei pik in kəti tapirəkis iətəmini u iətəm tətəgəhan e rəhan nəmiəgəhian məmə otosmiəgəh in min nəuvein. § ¹⁴ Kəni nəmə itəmah nəkotol natimnati min u iətəni kəm təmah, tətəgətan məmə itəmah ko, iəu min nəuvein.

¹⁵ “Iəu oiəsəuin minian e təmah məmə noluək min rəhak, mətəu-inu iətəm tatol uək, in təruru natimnati min iətəm rəhan iətəmi asoli tatol. Mətəu rəueiu əha, iəu iəkəuin e təmah, məmə iəu min nəuvein, mətəu-inu natimnati min rəfin u iətəm iəmətəu o rəhak Tatə, inəni pətigəm rəkis kəm təmah.* ¹⁶ Itəmah nəməsotitəpinian iəu, mətəu iəu iəmitəpin itəmah.† Kəni iəu iəmələhu=pən itəmah məmə itəmah onəkəhuvən motol uək, kəni uək rəhatəmah otəuə e nəuan.‡ Kəni nəuan u, in otətətig. Tol lanəha, kəni nəmə nəkoteasie e natimnati min kəm Tatə Uhgīn e nərgək, kəni in otəfinə kəm təmah. ¹⁷ Iətəfinə nəghatian kəti kəm təmah in tol lanu. Itəmah onəkotəkeikei motolkeikei itəmah min.”§

Nətəmini rəha nəhue niftəni, ilah kautəməki e nətəmini rəha Iesu

¹⁸ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Okəmə nətəmini rəha nəhue niftəni u kautəməki e təmah, nikitəmah otəkeikei məhti məmə aupən, ilah kəmotəməki lak lanəha.* ¹⁹ Okəmə itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni u, kəni nətəmini rəha nəhue niftəni okotolkeikei itəmah, mətəu-inu rəhalah u itəmah. Mətəu səniəmə itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni u. Iəu iəmitəpin rəkis itəmah, kəni mos rəkis itəmah o nəhue niftəni. Kəni o nati u inu, nətəmini rəha nəhue niftəni, kautəməki e təmah.† ²⁰ Nikitəmah otəkeikei məhti nəghatian u iəməni=pinə rəkis kəm təmah məmə, †oluək əmə kəti, təsapirəkisian rəhan iətəmi asoli.‡ Kəni mətəu-inu nətəmi rəha nəhue niftəni u, ilah kautol tərəh agin ohniəu, kəni tol lanəha, ilah okotol noliən kətiəh əmə e təmah. § Nəmə ilah kəmotol rəhak nəghatian, kəni ilah okotol rəhatəmah nəghatian. Mətəu ilah kəməsotol aginian rəhak nəghatian min. ²¹ Ilah okotol natimnati min lanəha, mətəu-inu itəmah rəhak min nətəmini.* Ilah okotol lanəha, mətəu-inu ilah kotəruru Uhgīn iətəm təmahli=pa iəu.†

²² “Iəmuva kəni məghati kəm lah. Tol lanəha nəua nəghatian u, ilah kəmoteruh əsas rəhalah noliən tərəh min. Mətəu kəmotəuhlin matəlgilah ohniəu motəpəh rəhak nəghatian. Kəni rəueiu, ko kəsotəniən məmə rəhalah noliən tərəh tikə.‡ ²³ Iətəmini iətəm tətəməki lak, in tətəməki min e rəhak Tatə. ²⁴ Iəmuva mol uək min u e nəhmtilah iətəm ko iətəpəsin kəti təməsoliən. Tol lanəha, ilah kəmotəhrun məmə pəh u iəu. Kəni nati

† 15:11 1Jon 1:4 ‡ 15:12 Jon 13:34 § 15:13 Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1Jon 3:16 * 15:15 Jon 8:26 † 15:16 Jon 13:18 ‡ 15:16 Jon 15:5 § 15:17 Jon 15:12 * 15:18 Aes 66:5; 1Jon 3:13 † 15:19 Jon 13:16; 17:14 ‡ 15:20 Jon 13:16 § 15:20 2Tim 3:12 * 15:21 Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Uək 5:41; 1Pitə 4:14; Nəh 2:3 † 15:21 Jon 16:1-3 ‡ 15:22 Iesu tinuva kəni mol əpu rəhalah noliən tərəh, kəni mol suaru o nitişian ilah e təfagə tərəh. Mətəu nətəmini rəha nəhue niftəni kautəməki məmə inko Iesu tatol əpu noliən tərəh min rəhalah. Tol lanəha, ilah kotəpəh in kəni mautohtəu=pən napinəpuian mapirəkis nəhəgəhagian, kəni nati u in təfagə tərəh asoli. (Jon 3:19-21; 9:39-41) § 15:22 Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32

əpnapin kəmotəhrun iəu, mətəu kəutəmaki lak, kəni tol lanəha məmə kəutəmaki min e rəhak Tatə. Kəni rəueiu, ko kəsotəniən məmə rəhalah noliən tərəh tika.* ²⁵ Mətəu natimnati min əha otəkeikei mol lanəha, kəni mol məmə nəghatiən u otuva pəhriən iətəm nətəmimi aupən kəmotətəi rəkis e nauəua rəha Lou. Rəhalah u Lou iətəm kotolkeikei pik tətəghati e lah mətəni məmə, 'Iəu iəsoliən nati kəti e lah, mətəu ilah kotəmaki agin lak, mautol timəti kəm iəu.'†

²⁶ "Mətəu nian lasiru otuva, in otəni pətigəm iəu. Narmin rəha Nipəhriənən u, tatsipən e Tatə Uhgin.‡ Iəu iəkahli=pa in tuva o təmah. ²⁷ Konu itəmah min, onəkotəkeikei motəhtul pətigəm motəni iəu,§ mətəu-inu itəmah nautatig kitah min iəu e nətəuiniən e uək rəhak muva mətəuarus=pa u rəueiu.

16

¹ Iəu inətəni pətigəm natimnati min u kəm təmah məmə nəsotəhlmanien e rəhatəmah nəhatətəien. ² Ilah okəpanotəghi pətigəm itəmah e nimə min rəha nuhapuminiən rəhalah;* kəni nipəhriənən agin, nian əha ikin tətəu iətəm nətəmimi okotohamu itəmah, kəni nikilah təhti məmə ilah kautol uək təuvir kəti rəha Uhgin.† ³ Ilah okotol natimnati min u, mətəu-inu ilah kotərru pəhriən Tatə Uhgin, kəni motərru pəhriən min iəu.‡ ⁴ Mətəu iəu iəkaupən mənəni pətigəm natimnati min u kəm təmah. Kəni nian ilah kinotətuəuin minautol e təmah, kəni nikitəmah otəhti məmə iəu iəmənəni rəkis natimnati min u kəm təmah."

*Uək min iətəm
Narmin Rəha Uhgin otəpanol*

Kəni Iesu təghati əhanəh matuvən, mətəni məmə, "Iəu iəməsəni pətigəmiən natimnati min u kəm təmah aupən, mətəu-inu iəmətatig kitah min itəmah. ⁵ Mətəu rəueiu iəkitəlig=pən min o rəhak Tatə iətəm təmahli=pa iəu, mətəu itəmah kəti təsətapuəhiən ohniəu məmə, "? Ik onəkuvən iə?" ⁶ Mətəu rəueiu, tol lanu lan məmə iəmənəni natimnati min u kəm təmah, kəni nikitəmah təmahmə. ⁷ Mətəu iəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə, otəuvir pik o təmah məmə iəu iəkagim rəkis e təmah. Mətəu-inu nəmə iəsagim rəkisiən e təmah, kəni ko lasiru§ təsuvaieən matig itəmah min. Mətəu nəmə iəu iəkagim muvən, kəni iəu iəkahli=pa in tuva matig o təmah.* ⁸ Kəni nian in otuva, kəni otəgətuən nətəmimi rəha nəhue niftəni məmə ilah nol təfagə tərəh, kəni nətəligiən rəhalah təsəhmenien o noliən iətəm təhruahru e nəhmti Uhgin, kəni nətəligiən rəhalah təsəhmenien o nakiliən noliən rəha nətəmimi. ⁹ Narmin u otəgətuən ilah məmə ilah nol təfagə tərəh,† mətəu-inu kəsotəhatətəien lak. ¹⁰ Narmin u otəgətuən ilah məmə nətəligiən rəhalah in təsəhmenien o rəhalah nəhruahruieən e nəhmti Uhgin,‡ mətəu-inu iəu iəkitəlig=pən min o rəhak Tatə, kəni itəmah onəsoteruhien iəu. ¹¹ Narmin u otəgətuən ilah məmə nətəligiən rəhalah in təsəhmenien o nakiliən noliən rəha nətəmimi, mətəu-inu Uhgin in tinakil rəkis iərmənig rəha nəhue niftəni u, Setən.§

* **15:24** Jon 5:36; Mat 11:20-24 † **15:25** Sam 35:19; 69:4 ‡ **15:26** Jon 14:26 § **15:27** Luk 24:48; Jon 21:24; 1Jon 1:2; 4:14 * **16:2** Jon 9:22; 12:42 † **16:2** Uək 26:9-10 ‡ **16:3** Jon 15:21; 1Jon 3:1 § **16:7** Jon 14:16 * **16:7** Jon 7:39 † **16:9** Jon 15:22 ‡ **16:10** Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Tait 3:5; 1Pitə 3:18 § **16:11** Jon 12:31

12 “Iəu iatos əhanəh natimnati tepət mın məmə iəpanəni kəm təmah. Mətau rəueiu əha, ko nəšotos rəfiniən ilah. Tiəkis pik o təmah.* 13 Mətau nian Narmin rəha Nipəhriənən otuva,† in otit itəmah, mol məmə itəmah nəkotəhrun nipəhriənən mın rəfin. In ko təsəni aruiən rəhan əmə nəghatiən. In otəni pətigəm əmə natimnati mın u in tətətau o Tatə Uhgın. Kəni in otəni=pinə mın kəm təmah natimnati mın u nian kəti okəpanəhuva. 14 In otətau nəghatiən pəhriən ohniəu kəni mətəni pətigəm kəm təmah. E nolien u, in otəfəri iəu. 15 Natimnati mın rəfin rəha Tatə Uhgın, in rəhak.‡ Tol lanəha, kəni iəu iətəni məmə, Narmin u, in otətau nəghatiən pəhriən ohniəu kəni matol əpu nipətin kəm təmah.”

Otəsuəhian koteruh Iesu

16 Kəni Iesu təni=pən məmə, “Otəsuəhian onəsoteruhian iəu, mətau uərisig ko, təsuəhian, kəni onəmanoteruh mın iəu.”§

17 Kəni nətəmini mın nəuəin rəhan, ilah kəutətapuəh-ətapuəh kəm lah mın məmə, “? Nəghatiən u, nipətin nak? In tətəni kəm tah məmə, ‘Otəsuəhian onəsoteruhian iəu, mətau uərisig, otəsuəhian, nəmanoteruh mın iəu.’ Kəni in təni məmə, ‘Mətau-inu iəu iatuvən o Tatə Uhgın.’ 18 Nəghatiən u, ‘otəsuəhian’ nipətin nak? Kitah kotəruru nəghatiən mın əha in tətəni.”

19 Kəni Iesu tinəhrun rəkis məmə ilah kotolkeikei məmə okotətapuəh o nati kəti ohni, kəni təni=pən kəm lah məmə, “? Təhro? Iəu iəməni məmə, ‘Otəsuəhian itəmah nəsoteruhian iəu. Mətau uərisig, təsuəhian onəmanoteruh mın iəu.’ ?Kəni rəueiu nəutətapuəh o təmah mın o nipəti nəghatiən u? 20 Nipəhriənən agin u iətəni məmə, itəmah nikitəmah otahmə, itəmah onəkotasək pik,* mətau nətəmini rəha nəhue niftəni, nikilah otagiən. Itəmah onəkotətau tərəh pik agin, mətau nahməiən rəhatəmah otəuhlin=pa e nagianian.† 21 Nian nəmə tinuəkir məmə pətan kəti otəmək, kəni in otətau tərəh, mətau-inu tinol nian rəhan məmə otətau nahməiən əha. Mətau uərisig, nəmə nətin tinair rəkis, kəni in nikin təsəhti minian nahməiən əha. In nikin tətəgiən pik mətau-inu nətin tinair=pa e nəhue niftəni. 22 Kəni təhmen əmə, rəueiu əha itəmah nautətau tərəh. Mətau uərisig, konu iəu iəkeruh mın itəmah. Konu nikitəmah otagiən pik, ko iətəmini kəti təsol minian itəmah nikitəmah tahmə mın. 23 O nian əha, itəmah onəsotətapuəh minian o nati kəti ohniəu. Nipəhriənən agin u iətəni kəm təmah məmə, nəmə itəmah nəkotətapuəh e nati kəti o Tatə Uhgın e nərgək, kəni in otəfinə kəm təmah.‡ 24 Mətauarus=pa u rəueiu, itəmah nəsotətapuəh əhanəhian e nati kəti e nərgək. Otətapuəh lan e nərgək, kəni onəkotos, məmə nikitəmah otagiən məri məriəuəh.”§

Iesu təməhpahu rəkis e natimnati mın rəha nəhue niftəni

25 Kəni Iesu tətəghati əhanəh matuvən mətəni məmə, “Iəu iətəni=pinə natimnati mın u e nəghatiən əuhlin, mətəni kəm təmah.* Mətau nian əha ikin tətəuə, iətəm iəu iəsəni minian nəghatiən əuhlin lan, mətau oiəkanus=pinə rəhak Tatə kəm təmah e nolien kəti məmə itəmah onəkotəhrun vivi in lan. 26 E nian əha, itəmah onəkoteasiə e natimnati kəm rəhak Tatə e nərgək, mətau iəu iəsəniən məmə iəu iəkuəvən e

* 16:12 Mak 4:33 † 16:13 Jon 14:17 ‡ 16:15 Jon 17:10 § 16:16 Jon 14:18 * 16:20 Mak 16:10 † 16:20 Jon 20:20 ‡ 16:23 Mat 7:7 § 16:24 Jon 15:7-8 * 16:25 Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6

nərgitəmah measiə e natimnati ohni† 27 mətəu-inu Tatə Uhgin, in əmə tolkeikei pik itəmah. In tolkeikei itəmah mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei iəu, kəni itəmah nəmotəhatətə məmə iəu iəmsipən lan. 28 Iəu iəmsipən e Tatə Uhgin, muva e nəhue niftəni u. Konu rəueiu otəsuvəhiən kəni iəkəpəh min nəhue niftəni u, mitəlig=pən min o Tatə Uhgin.”

29 Kəni nətəmini min rəhan kəutəni məmə, “In konu! !Rəueiu əha ik nəsəghati əuhlin minian! Ik nətəni əhruahru əmə kəm timah. 30 Rəueiu əha inotəhrun məmə ik nəkəhrun natimnati rəfin aɡin, kəni nati əpnəpin nəmə iətəmi kəti təsətapuəh əhanəhiən nati kəti ohnik, mətəu ik nəkəhrun nuhalpinian nəghatiən min rəfin iətəm kəsətapuəh əhanəhiən lan. Kəni nati u, tol kəni itəmah iəkotəhrun məmə ik nəmsipən e Uhgin.”

31 Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “?Nipəhriənian, itəmah ninotəni nipəhriənian lak u rəueiu?† 32 Itəmah otətəlig-to lan, nian əha ikin tətuvə, nipəhriənian məmə nian əha tiniet pətəgəm=pa rəkis, iətəm nətəmini okotəgəu rəkis itəmah, nəkotaiu atiti, məhuvən imatəmah min ikin, motəpəh iəu, iəu pisin əmə. § Mətəu ko iəu iəsən pisin əməian, mətəu-inu nian rəfin rəhak Tatə tətətig itimlau min.*

33 “Iəu iəməni pətəgəm rəkis natimnati min u kəm təmah, məmə otol nəməlinuian otətig e nikitəmah mətəu-inu nəutətig lak.† E nəhue niftəni u, nəhməian otepət o təmah,† mətəu sotəginian, motəhtul məha-məha, § mətəu-inu inəhpəhu rəkis nəsanəniən rəha nəhue niftəni.”*

17

Iesu təməfəki aru ohni

1 Nian Iesu təməghati rəkis, kəni məsal-pəri ilis e neai, kəni mətəfəki mətəni məmə,

“Tatə, rəhak nian tinuva rəkis. Iəu iəkolkeikei məmə ik onəkəfəri nərgi Nətim, məmə in min otəmanəfəri nərgəm,* 2 mətəu-inu ik nəməfən nəsanəniən mine nepətiən kəm in, məmə in otarmənig e nətəmini rəfin,† kəni məhrun min nəfəniən nəmiəgəhiən itulin kəm lah min u, nətəm ik nəməfən min ilah kəm in. 3 Kəni nəmiəgəhiən itulin u, nipətin u məmə nətəmini okotəhrun ik, iətəm ik əmə u ik Uhgin pəhriən,† kəni motəhrun min Iesu Kristo u, ik nəmahli=pa. § 4 Iəu iəməfəri nərgəm e nəhue niftəni u,* kəni inol rəfin uək iətəm ik nəməfa kəm iəu məmə iəkol.† 5 Tatə, rəueiu əha, tinol nian rəham məmə onəkəs iəu iəkuvnə mətətig kilau min ik. Əfəri iəu məfa nepətiən əhəgəhəg kəm iəu, təhmen əmə məmə inu, iəmos aupən kilau min ik e nian niftəni u təmatikə əhanəh.†

Iesu təməfəki o rəhan min

6 “Nətəmini min u nətəm ik nəmos rəkis ilah o nəhue niftəni məfa ilah kəm iəu, iəu iəmatol əpu nərgəm kəm lah, məmə ilah okotəhrun ik. §

† 16:26 Kitah kotəhrun nuvaian o Uhgin e nəfəkiən, təhmen əmə e kəlkələh min kəutəhuvən o rəhalah min tatə nətəm kətolkeikei ilah. Iesu tətəfəki o nati kətiəh əmə, inu, məmə Uhgin oteruh itah məmə kotəhruahru e nəhmətin (Rom 8:34; Hip 7:24-25; 1Jon 2:1-2). Kəni tol lanəha, kitah kotəhrun nuvəniən moteasiə e natimnati o Uhgin. † 16:31 Jon 4:23 § 16:32 Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27 * 16:32 Jon 8:29 † 16:33 Jon 14:27 † 16:33 Jon 15:18-21 § 16:33 Mak 13:9 * 16:33 Rom 8:37; 1Jon 4:4; 5:4; Nəh 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 * 17:1 Jon 12:23; 13:31,32 † 17:2 Dan 7:14; Mat 28:18; 1Kor 15:27-28 † 17:3 Jon 17:25,26 § 17:3 Fil 3:8 * 17:4 Jon 13:31 † 17:4 Jon 19:30 † 17:5 Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 § 17:6 Jon 1:18

Aupən, ilah rəham mın nətəmimi, mətəu rəueiu ik nəməfa ilah e nəhlmək, məmə ilah rəhak mın nətəmimi. Ilah kəmautohtəu=pən rəham nəghatien, ⁷ kəni rəueiu əha, ilah kotəhrun məmə, natimnati mın u ik nəməfa kəm iəu, ilah kautsipən əmə ohnik. ⁸ Ilah kotəhrun natimnati mın u, mətəu-inu ik nəməni=pa rəkis nəghatien kəm iəu, kəni iəu iəməni=pən kəm lah, kəni ilah kautos e nikilah. Kəni ilah motəhrun məmə nipəhriənien agin məmə iəu iəmsipinə lam, kəni mətəhatətə lak məmə ik nəmahlī=pa iəu.

⁹ “İəu iətəfaki o lah mın u. İəu iəsəfakien o nətəmimi rəha nəhue niftəni, iətəfaki əmə o nətəmimi mın u nətəm ik nəməfa ilah kəm iəu, mətəu-inu ilah u rəham mın. ¹⁰ Nətəmimi mın u iatos, ilah rəfin rəham, konu ilah rəfin u nətəm ik natos, ilah rəhak.* Kəni nətəmimi mın u, ik nəmol ilah məmə nəmiəghien rəhalah tətəfəri nərgək.

¹¹ “Rəueiu əha iətuva ohnik, kəni təsuvəhien iəu iəsətigien u e nəhue niftəni u. Mətəu nətəmimi mın u, ilah okotatig əhanəh e nəhue niftəni u. Tətə, ik nəkəhruahru agin. Onəkaskəlīm nətəmimi mın u kotatig vivi e nəsanəniən rəha nərgəm u ik nəməfa kəm iəu, məmə ilah okotatig kətiəh əmə, təhmen e lau, kilau kətiəh.† ¹² Nian iəu iəmətatig itimah mın ilah, kəni mətəpali təuvir‡ o lah, e nəsanəniən e nərgəm əmə iətəm ik nəməfa kəm iəu. İəu iəmateh vivi ilah, iəməsairəuauien e kəti.§ Kətiəh əmə u iətəm nəti nərəkinien, inko Uhgın otəkeikei mahli=pən e Nigəm Asoli.* Konu nati əha otol lanəha, məmə otol nəghatien e Nauəuə Rəha Uhgın otuva mol nipəhriənien.

¹³ “Rəueiu əha, iətuva ohnik, mətəu iətəni nəghatien mın u nian iətatig e nəhue niftəni, məmə ilah mın, nikilah otagien məri məriauəh, təhmen əmə məmə iəu nikik tətəgien. ¹⁴ İəu iəməni pətigəm rəham nəghatien mın kəm lah. Kəni tol lanəha, nətəmimi rəha nəhue niftəni u, kəsotolkeikeien ilah, kəutəməki e lah,† mətəu-inu ilah səniəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni,‡ təhmen əmə məmə iəu səniəmə iətəmi rəha niftəni u.

¹⁵ “İəu iəsətapuəhien ohnik məmə onəkös rəkis ilah e nəhue niftəni u. Mətəu iəkölkeikei məmə ik onəkəhtipəsig e iətəmi tərəh u Setən, məmə otəsuvaiən mərəkin ilah. Ik nəkəpali təuvir§ o lah.*

¹⁶ “İəu, səniəmə iətəmimi rəha nəhue niftəni u. Kəni tol lanəha, ilah mın səniəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni. ¹⁷ Rəham nəghatien in nipəhriənien rəfin. Onəköl rəham nəghatien məmə in otol uək e nəmiəghien rəhalah məmə ilah nətəmimi pəhriən rəham motasim motəhruahru.† ¹⁸ Ik nəmahlī=pa iəu, iəkuva e nəhue niftəni u,‡ kəni təhmen əmə, iəu inətahlī pətigəm mın ilah, kəutəhuvən e nəhue niftəni.§ ¹⁹ Kəni iəu iətəfinə aru iəu məmə iəkəsim o nolien nəlpəkəuiən rəham,* məmə iəkəsiru e nətəmimi mın u, məmə ilah mın okotasim motəhruahru, kəni ilah nətəmimi pəhriən rəham.†

Iəsu təməfaki o nətəm okəpanotəhatətə lan

²⁰ “İəu iəsəfaki əməien o nətəmi mın u, mətəu iətəfaki mın o nətəmimi mın u nətəm okəpanotəhatətə lak e nəghatien rəha nətəmimi mın u.

* **17:10** Jon 16:15 † **17:11** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 ‡ **17:12** “Mətəpali təuvir,” nipətin u, iəmateh vivi məmə nati kəti təsərəkinien, məsal vivi o lah. § **17:12** Jon 6:39 * **17:12** Inu Jutəs. Jon 6:70,71 † **17:14** Jon 8:23; 15:19 ‡ **17:14** 1Pitə 2:11 § **17:15** “Onəkəpali təuvir,” nipətin u, oteh vivi məmə nati kəti təsərəkinien ilah. * **17:15** Mat 24:24; Jon 8:44; 1Pitə 5:8 † **17:17** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1Pitə 1:16 ‡ **17:18** Jon 3:17 § **17:18** Jon 20:21; Mat 28:18-20 * **17:19** Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1Kor 11:24; Dut 15:19,21; Tait 2:14; Hip 9:14 † **17:19** Hip 10:10

²¹ Tatə. Iəu iətəfaki o lah, məmə ilah rəfin okəhuva kətiah əmə, təhmen=pən əmə məmə inu kilau kətiah əmə, kəni iətəhtul=pinə lam, kəni ik nətəhtul=pa lak. Iətəfaki məmə ilah okəhuva kətiah əmə kitah min ik, məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni okotəhatətə məmə ik nəmahli=pa iəu.[†] ²² Ik ninəfa rəkis nepətiən§ kəm iəu, kəni iəu iətəfən pəti nepətiən rəhak kəm lah, məmə ilah okəhuva kətiah əmə təhmen əmə məmə kilau katuol kətiah.* ²³ Iətəhtul=pən e nikilah, kəni ik nətəhtul=pa lak. Tol lanəha, iətəfaki məmə, ilah okəhuva kətiah əmə e natimnati min rəfin məmə nətəmimi min u rəha nəhue niftəni, ilah okoteruh motəhrun məmə ik nəmahli=pa iəu, kəni məmə ik nəmolkeikei rəham nətəmimi[†] təhmen əmə məmə inu, ik nəmolkeikei iəu mine.

²⁴ “Tatə, ik nəməfa ilah u e nəhlmək məmə ilah rəhak min, kəni iəu iəkolkəikei məmə ilah okotəhrun nuvaian ikin ko iətəm iəu min iəkuvən ikin,[†] məmə ilah okoteruh nepətiən əhagəhag rəhak§ iətəm iəu iatos. Nepətiən əhagəhag u, ik nəməfa kəm iəu, mətəu-inu ik nəmolkeikei iəu aupən agin nian niftəni u təmatikə əhanəh.*

²⁵ “Tatə, ik nəkəhruahru agin.[†] Nətəmimi rəha niftəni u, ilah kotəruru ik,[†] mətəu iəu iəkəhrun ik. Kəni nətəmimi min u rəhak min, ilah kotəhrun məmə ik nəmahli=pa iəu. ²⁶ Iəu iəmol əpu ik kəm lah, məmə ilah okotəhrun vivi ik,§ konu iəu, oiəkəkeikei matol əpu ik lanəha, məmə nolkeikeian rəham otinpi vivi nikilah,* kəni məmə iəu aru oiəkətig e nikilah. Nolkeikeian u iətəghati lan, in nolkeikeian rəham, təhmen məmə inu ik nəkolkeikei iəu lan.”[†]

18

*Tikimr min rəha Iesu kəməhuva motaskəlim in
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)*

¹ Nian Iesu təmaupən məfaki rəkis, kəməhiet e taun u, kəni motohapumın=pən e nītəni=pən e nipəg ləuahtəni kəti, nərgin u, Kitron. Kəni ikin əha, kəmərfəi nigī olif tēpət ikin. Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi min kəməhuvən e niki nigī min əha.

² Kəni Jutəs u, iətəmimi u uərisig in otəpanegəhan e Iesu kəm rəham min tikimr, in tinəhrun rəkis ikin əha, mətəu-inu nian nəuvein, Iesu mine rəhan min nətəmimi ilah kəutuhapumın ilah min ikin.* ³ Kəni pris asoli min mine Farəsi min kəmotahli=pən soldia min nətəm kautəhtul o Nimə Rəha Uhgīn kəhuva motəh Jutəs. Kəni Jutəs təmit ilah mine soldia min nəuvein rəha nətəm Rom, mit ilah məhuvən e niki nigī olif əha. Ilah kautəmki nəuanisiə, mine lait min, mine natimnati rəha nəluaginian.[†]

† 17:21 Jon 3:17 § 17:22 Jon 1:14 * 17:22 Jon 14:20 † 17:23 Jon 16:27 † 17:24 Jon 12:26 § 17:24 Nətəm kəutəfaki kauteh nepətiən rəha Iesu nəuətin u rəueiu, (Jon 1:14; 2Kor 3:18). Mətəu kitah kotəhrun məmə nəmə otitəlig=pa, kitah okotəhmen lan, mətəu-inu e nian əha, okoteruh əsas rəhan nepətiən əhagəhag e nəhmtitah (1Jon 3:2). Nepətiən əhagəhag rəha Iesu iətəm rəhan nətəmimi min ilah okoteruh, inu rəhan nepətiən məmə in Uhgīn, nepətiən əhagəhag əha iətəm in təmos aupən niftəni tēpənətig. * 17:24 Jon 1:1-3; 1:14; 1Pitə 1:20 † 17:25 Sam 119:137; Rom 3:26 † 17:25 Jon 15:21; 16:3 § 17:26 Jon 17:6 * 17:26 E fes u, nipətin keiu. Kətiah, Iesu tatəfaki məmə Tatə Uhgīn otolkəikei rəhan min nətəmimi, təhmen əmə məmə in tatolkəikei Iesu. Mətəu in tatəfaki min məmə rəhan nətəmimi okotolkəikei ilah min təhmen əmə məmə Tatə Uhgīn in tatolkəikei Iesu. † 17:26 Jon 15:9; Rom 5:5 * 18:2 Luk 21:37; 22:39 † 18:3 Uək 1:16

⁴ Iesu tinəhrun rəkis məmə natimnati min u, in otuva tol lanu lan, mətəu in təmalieuək muvən o lah, kəni mətapuəh o lah məmə, “Itəmah nəutəsəl e pəh u?”

⁵ Ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.” Kəni in təni=pən kəm lah məmə, “Mə İəu u inu.” †§ (Kəni Jutəs, suah u iətəm təmegəhan=pən e Iesu e nəhlmilah, in tətəhtul ilah min.) ⁶ Kəni nian Iesu təməni məmə, “Mə İəu U Inu,”* ilah kəmotan e nəmtahlah mohtəlig, mətəiuaiu motəmei e niftəni. †

⁷ Kəni Iesu tatig mətapuəh min o lah məmə, “?Itəmah nəutəsəl e pəh konu?”

Kəni ilah kotəni məmə, “Iətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.”

⁸ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Inəni=pinə rəkis kəm təmah məmə, ‘Mə İəu u inu.’ †§ Nəmə itəmah nəutəsəl lak, kəni təuvir məmə nəkotəpəh nətəmimi min u, kəutəhuvən lahuənu.” ⁹ In təməni lanəha məmə nəghatian u iətəm in tinəni rəkis in otol nīpəhriənian lan. Nəghatian u təməni məmə, “Tatə, nətəmimi min u nətəm nəmələhu=pən ilah e nəhlmək, ko iəsairəuəuian e kəti.”*

¹⁰ Saimon Pitə təmatələs rəhan kəti nau rəha nəluəginian. Kəni əmeiko, in təmeuvi pətigəm uəhai əmə rəhan nau, mauəh lan mohatuv rəkis nīmatəlgī ioluək kəti rəha pris asoli əgin, nīmatəlgīn maru. Nərgi suah kəha, Malkəs.

¹¹ Mətəu Iesu təni=pən kəm Pitə məmə, “Əfən rəham nau e nīmein. İk onəkəkeikei məhrun məmə nəhməian u rəhak, † iətəm Tatə Uhgīn in təməfa kəm iəu, kəni iəu iəkəkeikei mətəlig əmə lan, mol.” †

Ilah kəmotələs Iesu məhuvən təhtul əupən e nəhmti Anəs

(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

¹² Kəni soldia min rəha nətəm Rom mine iətəmi asoli rəhalah, mine soldia min rəha nətəm İsrəl, kəmotaskəlim Iesu, kəni motəlis-ərain nəhlmin. ¹³ Kəni kəmotəupən motələs in məhuvən təhtul e nəhmti Anəs. Anəs u inu, in rəhn-iauanian Kaiəfəs. Kaiəfəs u inu, in pris asoli əgin e nu əha. § ¹⁴ Kəni Kaiəfəs u inu, in əupən təməni kəm nətəm asoli rəha nətəm İsrəl məmə təuvir pik məmə iətəmimi kətiəh əmə otimis o nətəmimi, tapirəkis məmə nətəmimi rəfin okohmis.*

Pitə təməni məmə

in təruru Iesu

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

† **18:5** “İəu u inu.” — Afīn-to futnot e Jon 8:24. § **18:5** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6**

“İəu U Inu.” — Afīn-to futnot e Jon 8:24. † **18:6** Nəh 1:17 † **18:8** “İəu u inu.” — Afīn-to

futnot e Jon 8:24. § **18:8** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 18:6 * **18:9** Jon 6:39; 10:28; 17:12

† **18:11** Nian Iesu təni məmə, “İk onəkəkeikei məhrun məmə nəhməian u rəhak,” nəghatian Kris əhruəhru tatani məmə, “?Oiakəmmīn-pən e kap u iətəm rəhak Tatə otəfa kəm iəu?” E nəghatian Kris, “oiakəmmīn-pən e kap” in nəghatian əuhlin, nīpətin u, məmə Iesu tətəgəhan lan məmə in otos nəhməian u iətəm otuva ohni nian Uhgīn otol nəlpinian kəm in o nolian tərəh min rəha nətəmimi rəfin. † **18:11** Mat 20:22 § **18:13** E nian rəha Oltestimin, kətəfəri pris asoli əgin min kəutəhtul mətəuərus nian ilah okohmis. Mətəu e nian Jon təmətei nauəuə u lan, nətəm Rom kəmotəuhlin nətəlgian əha, motol məmə iətəmi tatol pris asoli əgin, okəkəkeikei kətəfəri nītain, məmə iətəmi kəti in otəsarməniəian nian təfəməh. E nu 6 AD, nətəm Rom kəmotəfəri Anəs məmə in otuva pris asoli əgin, konu e nu 15 AD, kəmotəsiəahu in e rəhan uək, kəni motəfəri Kaiəfəs məmə tatos nīmein.

Mətəu Anəs in tatos əhanəh narməniəian e nətəlgian rəha nətəm İsrəl, kəni nətəm İsrəl kəutəni əhanəh məmə in pris asoli əgin. * **18:14** Jon 11:49-51

¹⁵ Kəni Saimon Pitə mīne iətəmimi kəti mīn rəha Iesu, ilau kəmiauərisig e Iesu. Iətəmimi u kəti mīn rəha Iesu, pris asoli agin in təhrun vivi. Tol lanəha, in təmitəu=pən Iesu, muvən əpəha imə e iat rəha nimə rəha pris asoli agin u. ¹⁶ Mətəu Pitə in təmatahtul əmə e ket. Kəni iətəmimi kəti mīn u rəha Iesu, iətəm pris asoli agin təhrun vivi, in təmiet muva ihluə, kəni mənī=pən kəm pətan u iətəm tətəhtul o ket. Kəni in təmit Pitə mian imə. ¹⁷ Kəni əmeiko, pətan mītə u iətəm tətəhtul o ket, təmafə Pitə kəni tətəpuəh ohni məmə, “?Ei, ik mīn u iətəmimi rəha suah kəha?”

Mətəu Pitə tənī məmə, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətəmimi.”

¹⁸ Kəni e nian əha, in nian rəha nətəpuian, kəni noluək mīn rəha pris asoli agin, mīne soldia mīn, ilah kəmotahli nigəm e nəmtahli nigəm, kəni mautəhtul titəlau lan, mətətəgəm. Kəni Pitə mīn, in təmuvən matəhtul, matəgəm e nigəm.

Pris asoli agin təməghati

kəm Iesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Kəni pris asoli agin tətəpuəh e natimnati mīn o Iesu. Tətəpuəh o nətəmimi mīn rəhan mīne nəghatiən mīn rəhan iətəm təmatəni mətəgətu ilah lan.†

²⁰ Kəni Iesu tətəni=pən kəm in məmə, “Iəu iəmətəni rəhak nəghatiən mīn e nəhmti nətəmimi. Nian rəfin, iətəgətu nətəmimi lan, əpəha e nimə mīn rəha nuhapuminiən, kəni əpəha e Nimə Rəha Uhgīn, iətəm nətəm Isrel kəutəharəg ikin nian rəfin. Iəu iəsəhluaigian e rəhak nəghatiən mīn. ²¹ ? Təhro nəkətapuəh lanu lan kəm iəu? Təuvir məmə nəkuvən mətəpuəh o nətəmimi kəmotətu rəhak nəghatiən mīn. Ilah kotəhrun vivi natimnati mīn u iətəm iəmənī.”‡

²² Nian Iesu təmatəni nəghatiən əha, kəni soldia kəti iətəm tətəhtul e Nimə Rəha Uhgīn, in tətəhtul əha ikin, təmem nikapin, kəni mənī məmə, “?Nətəni lanko e pris asoli agin o nak?”

²³ Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Nəmə iəmənī nəghatiən nəuvein kəsotəhruahruian, təuvir nəkəni pətigəm. ?Mətəu nəmə rəhak nəghatiən mīn kotəhruahru əmə, təhro nəkem iəu?”

²⁴ Kəni əmeiko Anəs tahlī=pən Iesu tuvən o pris asoli agin u Kaiəfəs. Mətəu təmatəmki əhanəh niləuis u kəməlis-ərain lan.

Pitə tinəni mīn məmə

tərru Iesu

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kəni Saimon Pitə təhtul əhanəh mətəgəm e nigəm. Kəni kəutəpuəh ohni məmə, “?Ei, ik mīn u, ik iətəmimi rəha iətəmi əha?”

Mətəu Pitə tənī məmə, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətəmimi.”

²⁶ Kəni əmeiko, ioluək kəti rəha pris asoli agin, in nəuaniləuis kəti rəha suah u Pitə təmətahtuv matəlgīn aupən, in təməni məmə, “?Nikik təhti məmə iəmeruh ik itəmah mīn əpəha e niki nigī olif, uə kəpə?”

²⁷ Mətəu Pitə tənī məmə, “!Kəpə! Səniəmə iəu.”

Kəni rəueiu agin mīn, mənig kəti təkakə.§

† **18:19** Nati əpnəpin məmə Kaiəfəs in pris asoli agin e nu əha (fes 13), mətəu Anəs in tatos əhanəh nəpətiən rəha pris asoli agin kəti, mətəu-inu in pris asoli aupən ikin. Kəni fes u tətəghati e Anəs. (Jon 18:24; Luk 3:2; Uək 4:5-6). ‡ **18:21** Lou rəha nətəm Isrel tətəni məmə iətəmimi kəti ko təsəni pətigəm aruian in e kot. Mətəu pris asoli agin tətəpuəh o Iesu məmə otəni pətigəm aru in.

§ **18:27** Jon 13:38

*Iesu in tāməhtul aupən
e nəhm̄ti Pailət*

(Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Kəni ləplapin agin, kəmotələs Iesu mohiet e nimə rəha Kaiəfəs, məhuvən e nimə rəha Pailət. Pailət in iətam Rom, mətəu in tatos narməniğin asoli Isrel. Nətam Isrel kautos natuakəmiən kəti rəhalah, ilah kəsəhuvəniən e nimə rəha Ianihluə kəti. Nəmə okəhuvən imə, kəni ilah kəutəni məmə ilah kotamikmik e nəhm̄ti Uhgin, kəni ilah ko kəsotuniən nauəniən rəha lafet rəha Pasova.*† ²⁹ Nətuakəmiən u rəhalah, tol kəni Pailət in təm̄iet e rəhan nimə, muva ihluə məmə oteruh ilah. Kəni in tətətapuəh məmə, “?Nipəgnəmtin nak u itəmah nauteh=pən e suah u?”

³⁰ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Nəmə suah u in təsətgəhliən lou, kəni iəsotələsiən məhuva ohnik!”

³¹ Kəni Pailət təni=pən kəm lah məmə, “Təuvir məmə itəmah onəkotələs in məhuvən, kəni itəmah motakil, titəu=pən lou min rəhatəmah.”

Mətəu ilah kotəni=pən kəm in məmə, “Mətəu nətam Rom əmə ilah kotəgəhan məmə kəhrun nohamuən itəmi.” ³² Iesu tətəməni aupən məmə in otimis lanəha,‡ kəni natimnati min u kəmol məmə nəghatiən min u rəhan okəhuva motol nipəhriənən.

³³ Kəni əmeiko Pailət tuvən min imə, kəni mauin e Iesu tuva məhtul aupən e nəhm̄tin, kəni mətəpuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik kig rəha nətam Isrel?”§

³⁴ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “?Ik aru əmə nətətapuəh lankonu lan, uə nətətapuəh mətəu-inu nətəmiimi kəutəni=pinə iəu kəm ik?”

³⁵ Kəni Pailət təni=pən məmə, “?Təhro? !?Ik nīkim təhti məmə iəu iətam Isrel kəti u!? Nətəmiimi imam ikin əmə mine pris asoli min rəham, ilah kəmotəgəhan=pa lam e nəhlmək. ?Ik nəmol nati nak?”

³⁶ Kəni Iesu təni məmə, “Iəu, iəsoliən kig rəha niftəni u. Nəmə iəu kig kəti təhmen e kig min rəha nəhue niftəni u, kəni rəhak nətəmiimi min okotəluagin, motoh nətəmiimi min u kotolkeikei məmə okotəfən iəu e nəhlmi nətəmi asoli rəha nətam Isrel. Mətəu iəu səniəmə kig kəti rəha nəhue niftəni u.”*

³⁷ Kəni Pailət təməni məmə, “Pəhriən. Ik kig kəti ko.”

Kəni Iesu təni məmə, “Ik nəməni məmə iəu kig kəti. Iəu iəməir=pa e nəhue niftəni u o nati kətiəh əmə, məmə iətəhtul pətigəm tətəni pətigəm nipəhriənən.† Kəni iətəmiimi iətam nīkin tagiən məmə otitəu=pən nipəhriənən, kəni in tatətəlig e rəhak nəghatiən.”‡

³⁸ Mətəu Pailət təni=pən kəm in məmə, “?Nak u, nipəhriənən?”

*Pailət təmakil məmə
Iesu təkəikei mīm̄is*

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kəni Pailət təm̄iet min muvən meh nətəmi asoli min rəha nətam Isrel, məni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəsəruhiən noliən tərəh kəti mine e suah u, iətam tətəni məmə suah u təmərəkin lou.§ ³⁹ Mətəu e noliən rəhatəmah,

* 18:28 E fes u, Jon tətəgəgun məmə nətəmi asoli rəha Isrel ilah kəutalkut pik o nitəu-pəniən lou əlkələh min rəhalah, mətəu ilah kəutol məmə ilah kəutohamu iətəmi kəti timis mətəu-inu kəsotolkeikeiən in. † 18:28 Jon 11:55 ‡ 18:32 Iesu təməni məmə in otimis e nigi kəməluu (Mat 20:19; 26:2; Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Kəni nətam Rom, ilah kəutohamu nətəmi kəutol nərahien, mautətu-pəri ilah e nigi kəluu. Mətəu nətam Rom kəsotəgəhaniən məmə nətam Isrel, ilah okotəhamu itəmi iətam tatol nərahien. § 18:33 Mat 2:2; Luk 23:2-3 * 18:36 Luk 17:21; Jon 6:51 † 18:37 Jon 3:32 ‡ 18:37 Jon 8:47 § 18:38 Luk 23:4

e nian rəha lafet rəha Pasova, nian rəfin iatitīs suah kəti mahli pətigəm e kaləpus. ?Kəni təhro? ?Itəmah nəkolkeikei məmə iəu iəkegəhan lan kəni mitīs kīg rəha nətəm Isrel?”

⁴⁰ Kəni ilah kotagət əfəməh motəni məmə, “!Kəpə! !Itimah iəkotəpəh suah ko, iəkololkeikei Parəpəs!” Parəpəs u, in iakləh kəti, kəni in təmətəluagin mətohamu itəmi məmə otəhgi pətigəm kəpmən rəha Rom.*

19

¹ Kəni Pailət təməfən Iesu e nəhlmi rəhan mīn soldia mīn, kəni ilah kəmotalis.* ² Kəni kəmotəmki niləuis iətəm tol nihlīn nihlīn, motol kəfəfau lan, təhmen e kəfəfau rəha kīg, kəni motaharu=pən e rəhn-kapə. Kəni məhuvən=pən e kot əfəməh kəti kəm in, tol nəugi naris lan, təhmen e kot rəha kīg. ³ Kəni ilah məhuva ohni, məutəuvsan lan, kəni məutəni məmə, “Ik u inu, kīg rəha nətəm Isrel. Itimah iəkotəfən nisiaian kəm ik.” Kəni ilah mautem=pən əmə nikapin.

⁴ Kəni Pailət tiet mīn muvən ihluə, kəni mətəni=pən kəm nətəmimi məmə, “Ei, nətəmimi. Iəu iəkahli pətigəm mīn suah u tuva ihluə, məmə itəmah onəkoteruh-to məmə iəu iəsehian nolian tərəh lan mine.” ⁵ Kəni Iesu təmiet mīn muva ihluə. In tətəfəfau e kəfəfau u kəmol e ləhi iətəm tol nihlīn-nihlīn, təhmen e kəfəfau rəha kīg, kəni matuvən e kot əfəməh tol nəugi naris, təhmen e kot rəha kīg, kəni Pailət tənī=pən kəm lah məmə, “!Nətəmimi! !Oteh-to! Suah u inu!”

⁶ Mətəu nian pris asoli mīn mine soldia mīn nətəm kəutəhtul o Nimə Rəha Uhgīn kəmotafu, ilah kəmotagət əfəməh mautəni məmə, “!Okətu-pəri e nigi kəməluau! !Okətu-pəri e nigi kəməluau!”†

Kəni Pailət təməni=pən kəm lah məmə, “Intələh, itəmah pisin əmə, otos məhuvən, motətu-pəri e nigi kəməluau. Mətəu iəu iəsəruhian nolian tərəh kəti mine lan.”

⁷ Mətəu ilah kotəni məmə, “Rəhatimah kəti əha ikin lou tətəni məmə in otəkeikei mīmīs, mətəu-inu in tətəni məmə in Nəti Uhgīn.”†

⁸ Kəni nian Pailət təmətəu nəghatīən u, in təməgin pik təhmin mīn. ⁹ Kəni in təmatīg muvən mīn imə, mətapuəh o Iesu məmə, “?Ik iətəm iə?”§

Mətəu Iesu təsuhəlpinīən rəhan nəghatīən. ¹⁰ Kəni Pailət tənī=pən kəm in məmə, “?Təhro nəsəni=paiən kəm iəu? ?Ik nəsəhrunīən məmə iəu iətos nəsanənīən məmə iəkahli pətigəm ik, kəni matos mīn nəsanənīən məmə okəhti=pən ik e nigi kəməluau?”

¹¹ Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Nəmə Uhgīn təməsolīən nati u, ko ik onəsos aginīən nəsanənīən məmə onəkakil iəu.* Tol lanəha, nolian tərəh rəha iətəmi u iətəm təməfīnə iəu e nəhlməm, in tərəh mapirəkīs rəham.”†

¹² Kəni tətəuvin e nian əha, Pailət təmolkeikei məmə otəhlman e Iesu. Mətəu nətəmi asoli mīn rəha nətəm Isrel kəutagət əfəməh mautəni məmə, “Nəmə nəkəhlman e suah u mahli pətigəm, kəni ik səniamə iətəmimi rəha Sisə. Iətəmi kəti u iətəm tətəni məmə in kīg in tikimīr rəha Sisə.”

* 18:40 Uək 3:14 * 19:1 Aes 50:6; 53:5 † 19:6 Uək 3:13 ‡ 19:7 Lev 24:16; Mat 26:63-66;

Jon 5:18; 10:33 § 19:9 Pailət təmətapuəh lanəha o nəhrunīən məmə nəmə təhro Iesu in uhgīn əkəku kəti, uə nəmə təhro nīkin tətəhti məmə Iesu in iətəm e nitəni pisin kəti kəni iəta-pisin kəti in otakil nolian rəhan (Luk 23:6-7). Iesu tinuhalpin rəkīs nəghatīən rəhan, mətəu Pailət təməsanīən nīpəhrīənīən lan (Jon 18:36-38a; Aes 53:7). * 19:11 Rom 13:1 † 19:11 Jon 18:30; Uək 3:13

13 Kəni nian Pailət təmətəu nəghatiən u, kəni təmit Iesu muva min ihluə. Kəni in təmuven əha ikin kəti, nərgin u, Lou Kəpiel Epin-Epin, e nəghatiən Isrel, in Kapata,† kəni mətəharəg-pəri e jeə rəha nakiliən. 14 Tīnuəkir mitigar təhtul əhruahru, e nian əhruahru rəha nol əpenə-pənəiən o noliən lafet rəha Pasova.

Kəni Pailət təni=pən kəm nətəm Isrel məmə, “!Ei, nətəmini min əpə! ! Otafu-to! !Suah u in kig rəhatəmāh!”§

15 Mətəu ilah kəmotagət əfəmāh, motəni məmə, “!Ohamu! !Ohamu! ! Ətu-pəri e nigī kəməluau!”

Kəni Pailət təmāni=pən kəm lah məmə, “?Itəmāh nəkotolkeikei mə iəu iəkətu-pəri kig rəhatəmāh e nigī kəməluau?”

Mətəu pris asoli min kotəni məmə, “!Sisə əmə u, in rəhatimāh kig!”

16 Kəni Pailət təmegəhan=pən e Iesu tuvən e nəhlmilah, məmə soldia min rəha Rom okəhuvən motətu-pəri e nigī kəməluau.*

Soldia min kəmotətu-pəri Iesu e nigī kəməluau

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kəni ilah kəmotələs Iesu məhuvən. 17 In tətələs nigī kəməluau rəhan,† miet matuvən ikin kəti min, nərgin u, Kolkotə e nəghatiən rəha nətəm Isrel. Nipətin u, “Louipil-uipil.” 18 Kəni ikin əha, kəmotətu-pəri Iesu e nigī kəməluau. Kəni kəmotatig motəhti=pən min iətəmini mil keiu e nigī kəməluau keiu min, kəti e nikalīn maru, kəti e nikalīn məuil, kəni Iesu in tətəhkul e nəlugin e lau.

19 Kəni Pailət təmāni kətei rəkis nəghatiən kəti, kələs kan kəhti=pən e rəhn-kapə nigī kəməluau. Nəghatiən u tətəni məmə,

IESU

IƏTƏM NƏSƏRİT

KIG RƏHA NƏTƏM ISREL†

20 Kəni nətəm Isrel tepət, ilah kotafin nəghatiən u, mətəu-inu ikin əha kəmotəhti=pən Iesu ikin, in iuəkir əmə o taun.§ Kəni nəghatiən u, kəmətei rəkis e nəghatiən rəha nətəm Isrel, mine nəghatiən rəha nətəm Rom, mine nəghatiən rəha nətəm Kris.

21 Kəni pris asoli min rəha nətəm Isrel, kəməhuvən motəni=pən kəm Pailət məmə, “Onəsəteiən məmə, ‘Kig rəha nətəm Isrel.’ Təuvir mə onəkətei məmə, ‘Suah u in tətəni məmə in kig rəha nətəm Isrel.’”*

22 Mətəu Pailət təni məmə, “!Kəpə! Nati iətəm iəmətei təmähli əmə lanəha.”

Soldia min kəmotəuəri natimnati rəha Iesu

23 Kəni nian soldia min kəmotəhti-pəri rəkis Iesu e nigī kəməluau, kəni motos rəhan napən, kəni mətəuəri nəhmtin kuvət, mətəu-inu soldia min ilah kuvət. Mətəu kot əfəmāh rəhan, iətəmini iətəm in təmöl napən, təməsilpinian napən lan, in təmöl apiəpiə əmə napən əha. 24 Kəni soldia min u kinotəni-əni kəm lah min məmə, “Ei, təsəuvirian məmə okotearis nati u. Təuvir məmə okotatu əmə e tais ohni. Kəni iətəmi tol win lan, in tos rəhan u kot.” Nati u təmiet məmə otol nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgīn tuva mol nīpəhriənian, u təmāni məmə,

† 19:13 Kapata in ikin kəti kəmālīn kəpiel iətəm tepin-epin min ikin, kol təhmen əmə e simen.

§ 19:14 Jon 19:19,21-22 * 19:16 Pailət in təhrun əmə məmə Iesu nati tərəh tikə lan, mətəu in təhrun min məmə nəmə təsoliən nikilah, okotol nərahian, kəni Sisə u kig rəha Rom təhrun nərahian lan e uək rəhan. † 19:17 Luk 14:27 ‡ 19:19 Jon 19:14,21 § 19:20 Hip 13:12 * 19:21 Jon 19:14

“Ilah kəmotəmki rəkis rəhak napən. Ilah kəmotəuəri e lah min.
Kəni ilah kəmotatu e tais məmə otəgətu n məmə pəh otos napən min əha.”†
Kəni tol lanəha, soldia min kəmotol pəhriən lanəha.‡

Iesu mine rəhan mamə

25 Kəni iuəkir əmə o nigi kəməluau rəha Iesu, nipətan kuvət kəmautəhtul əha ikin. Mamə rəha Iesu, mine pia rəhan mamə, mine Meri kəti min, pətan rəha Klopəs, mine iahunin kəti min Meri pətan Maktələ.§ 26 Kəni nian Iesu təmeruh rəhan mamə mine suah u iətəm in tolkeikei pik* kəutəhtul e nikalīn, kəni təni=pən kəm rəhan mamə məmə, “!Pətan, nətīm kol!”

27 Kəni mənī=pən kəm suah u məmə, “!k rəham u mamə.” Kəni tətəuəin e nian əha, suah u təmit pətan u mian iman ikin, kəni in təmateh vivi in, təhmen e rəhan əhruahru mamə.

Iesu tinimis

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

28 Kəni uərisig lan, Iesu təməhrun məmə uək min iətəm in təmuva məmə otol, tīnol naunun rəkis.† Kəni o noliən nəghatiən min e Nauəuə Rəha Uhgīn tuva mol nipəhriənīn lan, in təmənī məmə “!Nəuəuə.”‡

29 Kəni nosinati əkəku kəti əha ikin tətəharəg, kəmiuvi=pən wain lanu tarfu, mənī lan nəhmtīn teiuaiu. Kəni ilah kəmotələs nati kəti talus-alus təhmen e kotīn, kəni motəfən e wain u, kəni motətu=pən e nəhlmi nigi kəti kətəni məmə hisop, kəni motləfəri tuvən iuəkir o nohli Iesu, məmə otəmnīm. 30 Kəni nian in təməmnīm wain u nəuəvətīn, kəni mənī məmə, “!Natīm nati rəfin tīnol naunun!”§

Kəni in təmarəg iahu e rəhn-kapə, meħag pətīgəm e rəhan nehagiən tiet, kəni mīmīs.

Suah kəti təməu nikali Iesu

31 Nian əha rəha nol əpenə-pənəiən, mətəu-inu okəni lauig lan, nian rəha Sapət. (Kəni Sapət u, in Sapət keikei kəti.)* Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəsotolkeikeiən məmə nipəti suah milahal əha okəhləhkul e nigi kəməluau mətəuərus=pən nian əha. Kəni o nati əha inəha, ilah kəməhuvən motətapuəh o Pailət məmə otahli=pən rəhan min nətəmimi, kəhuvən, motəhtihli nəhlkilahal, pəh ilahal okihlimis uəhai əmə. Konu ilah okotələs rəkis nipətilahal. 32 Kəni soldia min kəmotəupən motəhtihli nəhlki suah mil u keiu iətəm kəmotəhti=pən ilau e nigi kəməluau ilahal Iesu.

33 Mətəu nian kəməhuva o Iesu moteruh məmə in tinimis rəkis. Kəni əmeiko, ilah kəsotəhtihliən nəhlkin. 34 Kəni soldia kəti təməu əmə nikalīn e rəhan nīrəu,† kəni rəueiu agin, nīrə mine nəhu kəmuaiu əhmen-əhmen əmə,‡ mətueiuaiu e nipətin.§ 35 (Kəni suah kəti əha ikin tətəhtul,* in təmeħ natīm nati min u e nəhmtīn. Kəni nəghatiən min rəha suah u, in təhruahru, kəni in təhrun məmə in tətəni pəhriən. Kəni in tətəni pətīgəm məmə itəmah min onəkotəhrun motəhatətə lan.) 36 Natīm nati

† 19:24 Sam 22:18 ‡ 19:24 Jon 19:28,36,37 § 19:25 Luk 8:2; Jon 20:1,18 * 19:26 Jon tətəni aru əmə in məmə, “suah u iətəm in tolkeikei pik” (Jon 13:23). † 19:28 Jon 17:4 ‡ 19:28 Sam 69:21; Jon 19:29 § 19:30 Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 * 19:31 Sapət u, in Sapət keikei kəti, mətəu-inu təmuva əhruahru e nian rəha lafet rəha Pasova. † 19:34 Sek 12:10; Nəħ 1:7 ‡ 19:34 Nian nīrə mine nəhu kəmuaiu tətəgətu n məmə Iesu təmīmīs pəhriən agin. § 19:34 1Jon 5:6-8 * 19:35 Aposil Jon iətəm təmətēi nauəuə u, in tətəghati aru əmə lan e fes 35 (Jon 19:26; 21:24).

min u kəməhuva məmə okotol nəghatən e Nauəuə Rəha Ughin tuva mol nīpəhriənən lan,[†] u tətəni məmə, “Ko nīkilkilin kəti təsītəgitiən.”[‡] ³⁷ Kəni nəghatən kəti min e Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “Ilah okoteruh suah u iətam kəmotəu.”[§]

Josip mine Nikotiməs, ilau kəmiatənim Iesu

³⁸ Kəni uərisig e natimnati min u, iətam Aramatia kəti, nərgin u, Josip. Josip u, in iətamimi kəti rəha Iesu, mətəu tətəhluaig e nati u, mətəu-inu tətəgin e nətəmi asoli rəha nətəm Isrel.* In təmuvən meruh Pailət, kəni tətəpuəh ohni məmə otegəhan lan pəh tos rəkis nīpəti Iesu. Kəni əmeiko, Pailət təmegəhan lan, kəni in təmuvən mos rəkis. ³⁹ Kəni Nikotiməs, u aupən in təmuvən meruh Iesu lapin,[†] in təmuvən ilau Josip. In tatitol kətim kəti, təməriauəh e nati pien-pien min u mir mine alos. Kətim u təfigəm təhmen e tate kilo.

⁴⁰ Kəni ilau kəmuos rəkis nīpəti Iesu, muəuveg e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni ilau kəmuol=pən mir mine alos e napən u, təhmen əhruahru əmə məmə inu nətəm Isrel kəutəuveg nīpəti iətamimi mine lan, mautohtənim. ⁴¹ Kəni ikin əha kəmətu-pəri Iesu ikin e nigi kəməluau, nīmai kəti əha ikin, kəni ikin əha, nīpəg kəpiel kəti əha ikin, iətam katitənim itəmi ikin. Kəni ikin əha, kəsītənim=pən əhanəhiən iətəmi kəti ikin.[‡] ⁴² Kəni ilau kəmuələhu=pən nīpəti Iesu e nīpəg kəpiel u, mətəu-inu nian əha in nian rəha nətəm Isrel kəutol əpenə-penə lan o Sapət,[§] kəni nīpəg kəpiel iətam katitənim itəmi ikin, in iuəkir əmə.

20

Iesu tinəmiəgəh min

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ E Sante, ləplapin agin, tətəpinəpu əhanəh, Meri u pətan Maktələ,* təmuvən e nīpəg kəpiel. !Kəni meruh məmə kəpiel asoli u kəmahtipəsīg e nīpəg kəpiel lan, kəmisuə rəkis! ² Tol lanəha, kəni in təmai u mītəlig muvən o Saimon Pitə mine iətamimi u kəti min rəha Iesu, u Iesu tolkeikei pik, kəni mənī=pən kəm lau məmə, “Ilah kəmotələs rəkis nīpəti Iərmənīg əpəha e nīpəg kəpiel. Kəni iəkotəruru məmə kəmotələhu=pən iə nīpətin.”

³ Kəni Pitə mine iətamimi kəti min u rəha Iesu, kəmiaiet mətəian məmə okueruh nīpəg əha. ⁴ Kəmuai u əsanən mian, mətəu suah u kəti in təmai u maupən mapirəkis Pitə, maupən muvən əpəha nīpəg u ikin. ⁵ Kəni in təməməhli-əməhli məsal=pən əpəha imə, kəni meruh napən təuvir u linən tətəməhli, mətəu in təməsuvənian imə.

⁶ Kəni Saimon Pitə in təmīet pətigəm=pa min, kəni miuvig=pən uəhai əmə imə e nīpəg kəpiel u, kəni meruh napən min u kəutəməhli, ⁷ kəni meruh min napən u kəməuveg rəhn-kapə Iesu lan aupən. Napən u, in təsəməhli-pənian ilah napən min u nəuvein, mətəu in kəmai u-ai u vivi kələhu pisin. ⁸ Iətamimi u rəha Iesu iətam təmaupən, in min təmuvən imə e nīpəg kəpiel, kəni in təmeruh natimnati min u, kəni in təməhatətə

[†] **19:36** Jon 19:24,28,37 [‡] **19:36** Iesu in təhmen e Nəti Sipsip rəha lafet rəha Pasova kəni niran otosmiəgəh nətəmini rəha Ughin. (Jon 1:29; 1Kor 5:7; 1Pitə 1:19) Təhmen məmə kəməsatgəhliən nīkilkili nenəti sipsip min iətam katoh e lafet rəha Pasova (Eks 12:46; Nam 9:12), e nolian əhmen əmə, nīkilkili Iesu kəti, təməsitəgitiən. Sam 34:20. [§] **19:37** Sek 12:10; Nəh 1:7 * **19:38** Jon 7:13 [†] **19:39** Jon 3:1-2; 7:50 [‡] **19:41** Afin-to futnot e Jon 11:38 iətam tətəghati e nolian rəha nitənimiən itəmi. [§] **19:42** Afin-to futnot e 19:31. * **20:1** Luk 8:2; Jon 19:25

māmә Iesu tinәmiagәh min. ⁹ (Nauәuә Rәha Uhgin tәtәni māmә Iesu otәkeikei mәmiagәh min e nәmisiәn, mәtәu ilah kәsotәhrun vivi әhanәhian nәghatian әha.)†

Meri u pәtan Maktәlә in tәmeruh Iesu

(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kәni iәtәmimi mil u rәha Iesu kәmiatәlig mәtian imalau ikin, ¹¹ mәtәu Meri in tәtәhtul iuәkir e nipәg kәpiel u mәtәsәk. Kәni nian in tәmәtәsәk әhanәh, kәni mәmәhli-әmәhli mәtәsal=pән әpәha e nipәg. ¹² Kәni әmeiko mafu agelo keiu әpәha imә. Napән rәhalau in tәruән vivi. Ilau kәtuәharәg әha kәmәlәhu=pән Iesu ikin. Kәtiәh tәtәharәg e nimei rәhn-kapә, kәni kәtiәh e nimei nәhlkin.

¹³ Kәni ilau kәmuәtapuәh ohni māmә, “Pәtan. ?Ik nәtәsәk o nak?”

Kәni in tәmәni=pән kәm lau māmә, “Ilah kәmotәlәs rәkis nipәti Iәrmәnig rәhak, kәni iәkәruru māmә kәmotәlәhu=pән iә.”

¹⁴ Nian in tinәni rәkis nәghatian u, kәni meirair, kәni meruh Iesu tәtәhtul, mәtәu in tәruru māmә Iesu.

¹⁵ Kәni Iesu tәmәtapuәh ohni māmә, “Pәtan. ?Nәtәsәk o nati nak? Ik nәtәsal e pәh?”

Mәtәu pәtan u, nikin tәhti māmә mәta iәtәmi u tәtәfәl nati әha ikin әha, kәni in tәmәni=pән kәm in māmә, “Iәtәmi asoli, nәmә ik nәmәlәs rәkis nipәtin, kәni mәlәhu=pән ikin kәti, әui, әni=pa-to kәm iәu, pәh iәu iәkuvән mōs.”

¹⁶ Kәni Iesu tәni=pән māmә, “Meri.”‡

Kәni Meri tәmeirair uәhai әmә, mәsal=pән meruh, kәni mәni māmә, “!Raponi!” (Inu nәghatian rәha nәtәm Isrel u, nipәtin tәni māmә, “Rәhak Iәgәtun.”)

¹⁷ Kәni Iesu tәmәni=pән kәm in māmә, “Saskәlimiәn iәu, mәtәu iәu iәsuvән әhanәhian әpәha ilis o rәhak Tatә. Mәtәu ik, uvән, meh piak min kәni mәni=pән kәm lah māmә iәu inatitәlig=pән ilis o rәhak Tatә, kәni in min rәhatamah Tatә. In Uhgin rәhak, kәni in Uhgin min rәhatamah.”

¹⁸ Kәni Meri tәmuvән meruh nәtәmimi min rәha Iesu, kәni tәni=pән kәm lah māmә, “!Nәsuah min әpә! !Iәu iәmeruh Iәrmәnig!” Kәni in tәmәni pәtigәm nәghatian min iәtәm Iesu in tәmәni=pән kәm in.

Nәtәmimi min rәha Iesu kәmoteruh in

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ E Sante lәhnaiuv, nәtәmimi min rәha Iesu kәmotuhapumин ilah min әpәha e nimә kәti, kәni motasisig e doә motol lok lan, mәtәu-inu ilah kәutәgin e nәtәmimi asoli rәha nәtәm Isrel. Kәni әmeiko, Iesu tәmuva mәhtul e nәlugin e lah kәni mәni=pән kәm lah māmә, “Pәh nәmәlinuiәn tәtatig o tәmah.”§ ²⁰ Kәni mәgәtun nәhlmin mine nәhlkin kәm lah, kәni nikilah tәmagiәn pik mәtәu-inu kinoteruh Iәrmәnig.*

²¹ Kәni Iesu tәni=pән min kәm lah māmә, “Pәh nәmәlinuiәn tәtatig o tәmah.† Tol mә rәhak Tatә tәmahli=pa iәu,‡ e noliәn әhmen әmә, iәu iәtahli=pән itәmah.”§ ²² Kәni nian in tinәni rәkis nәghatian u, kәni in

† **20:9** Sam 16:10; Aes 53:11; Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Uәk 2:24-28 ‡ **20:16** Iesu tәmauin e nәrgi Meri e nәghatian Aram, u nәghatian әhruahru rәhalau, konu in tәhrun māmә Iesu. Mәta ilau kәtuәghati e nәghatian Kris kәm lau min e fes 13-15. § **20:19** Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33

* **20:20** Jon 16:19-22 † **20:21** Jon 20:19,26 ‡ **20:21** Jon 3:17 § **20:21** Mat 28:19; Jon 17:18

təməhag=pən e lah, kəni məni məmə, “Itəmah, otos Narmin Rəha Uhgın.*
²³ Nəmə nəkotalu e noliən tərəh rəha iətəmini, kəni Uhgın min otafəl rəkis
 noliən tərəh rəhan. Mətəu nəmə itəmah nəsotaluiən e noliən tərəh rəha
 iətəmini, kəni Uhgın otəsaluiən lan kəni məsafəl rəkisiən.”†

Iesu mine Toməs

²⁴ Kəni iətəmi tueləf u kəti rəha Iesu, nərgin u Toməs, u kətauin lan
 məmə, Mil-Mil, in təmikə e nian Iesu təmiet pətigəm=pa o lah. ²⁵ Kəni in
 min nəuvein, ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Ei, iəmoteruh rəhatah
 İərməniğ!”

Mətəu Toməs təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iəkeruh nimei nil e
 nəhlmin mil, konu iəkek e nəuanəhlmək, konu meapən e nimei nırəu e
 nikalin, konu pəh iəkəni nıpəhrıənıən məmə in pəhrıən məpanəhatətə lan.
 Mətəu nəmə iəsehıən, ko iəsəhatətəiən lan.”‡

²⁶ Kəni tinos nəfakiən apiəpiə kətiəh rəkis, nətəmini min rəha Iesu
 kəutəharəg min əpəha imə, e nimə kətiəh əmə, kəni motahtipəsıg e doə,
 motol lok. Kəni Toməs əha ikin ilah min. Nati əpnapın kəmol lok e
 doə, mətəu Iesu tatıg muva min məhtul e nəlugin e lah məni=pən məmə,
 “Pəh nəməlinuiən tətətiğ o təmah.”§ ²⁷ Kəni məni=pən kəm Toməs məmə,
 “Eruh-to nəhlmək. Va mek e nəuanəhlməmə. Kəni muahru=pa e nəhlməmə
 kəni meapən e nimei nırəu u e nikalik. Səniən neiuəiən lan, mətəu ik
 onəkəkeiki məhatətə lak.”*

²⁸ Kəni Toməs tənı=pən kəm in məmə, “Ik rəhak İərməniğ, kəni ik rəhak
 Uhgın.”†

²⁹ Kəni Iesu tənı=pən kəm in məmə, “Ik nəməhatətə lak, mətəu-inu
 nəmeruh iəu.‡ Mətəu nətəmini min u kəsoteruhiən iəu, kəni ilah
 kəutəhatətə lak, ilah okotos nəuviriən pəhrıən, nikilah tagiən pəhrıən.”§

Nauəuə u, kəmətei məmə nətəmini okotəhatətə e Iesu

³⁰ Iesu təmol nəmtətiən min tepət e nəhmti rəhan nətəmini, iətəm
 kəsətei rəkisiən e nauəuə u.* ³¹ Mətəu kəmətei natimnati min u e nauəuə
 u məmə itəmah onəkotəhatətə† məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni
 məmə otahli=pa, inu Nəti Uhgın. Kəmətei lanəha, məmə itəmah onəkotos
 nəmiəgəhiən e nərgin, mətəu-inu itəmah nəutəhatətə lan.‡

21

Iesu təmol əpu in kəm rəhan nətəmini ilah səpin

¹ Uərisig e natimnati min u, Iesu təmol əpu min in o rəhan min nətəmini,*
 əpəha e nıpəkıl e nikali nəhu asoli, kətəni məmə Lek Kaləli.† Kəni təmol
 əpu in lanu. ² E nian əha, nətəmini min u rəha Iesu kəmotəliuək kətiəh:
 Saimon Pitə, mine Toməs u kətauin lan məmə Mil-Mil, mine Nətəniəl u
 iətəm Kaləli iman lahuənu Kenə, mine nəti Səpəti mil,‡ mine iətəmini mil
 keiu min rəha Iesu. ³ Saimon Pitə tənı=pən kəm lah məmə, “İəu inatuvən
 iəkauəl e nəmu min.”

* **20:22** Esik 37:9; Jon 7:39; Uək 2:38; 8:15-17; 19:2; Kəl 3:2 † **20:23** Mat 16:19; 18:18 ‡ **20:25**
 Mak 16:11 § **20:26** Jon 14:27; 20:19,21 * **20:27** Luk 24:40 † **20:28** Nəh 4:11 ‡ **20:29** Jon
 3:15 § **20:29** 1Pitə 1:8-9 * **20:30** Jon 21:25 † **20:31** Jon 3:15 ‡ **20:31** Jon 19:35 * **21:1**
 Jon 21:14; Jon 20:19,26 † **21:1** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə “nəhu Lek Taipiriəs,” in
 nərgi nəhu Lek Kaləli kəti min. ‡ **21:2** Nəti Səpəti mil keiu, ilau u Jemis mine Jon. Jon u inu in
 təməti nauəuə u.

Kəni ilah kotəni məmə, “Intəh, pəh kitah rəfin kəhuvən.” Kəni ilah rəfin kəmotəiui, məhuvən e bot kəti. Kəni Pitə tənəpəg rəhan napən o uək. Kəni ilah kəməhuvən, motəraki e net, mətəuarius tian. Mətəu kəsotosiən nəmu kəti mine. §

⁴ Kəni tənətiən, kəni Iesu tuva mətəhtul ipari, mətəu rəhan min nətəmini, ilah kotəruru məmə Iesu.*

⁵ In tətəpuəh o lah məmə, “!Nəman! ?Nəsotosiən nəmu kəti?”

Kəni ilah kotəni məmə, “Kəpə, nəmu təkə.”

⁶ Kəni in tənə=pən kəm lah məmə, “Intəh, otəraki=pən-to e net e nəven maru ikin e nəkali bot, kəni onəkotiuvu nəmu nəuvein.” Kəni əmeiko, kəmotəraki pətigəm e net, əmeiko, minotəruru niuvi-pəriən, mətəu-inu net təri minəri minəriəuəh e nəmu. †

⁷ Kəni suah u iətəmi Iesu tolkeikei pik, in tənə=pən kəm Pitə məmə, “!Ei! !İərmənig əhrəhru əha!” Kəni nian Pitə tənəpəg nəghatiən u, tənəpəti uəhai əmə e rəhan kot, kəni miuvig pətigəm ləuantəhi, meai muvari. ⁸ Kəni nətəmini min u nəuvein rəha Iesu, ilah kəməhuvəri e bot, motiuvu net əpəha tənəriəuəh e nəmu, mətəu-inu bot iuəkir əmə o nəkəkil, təhmen əmə o hanrit mitə. ⁹ Kəni nian ilah kəməhuvəri, moteruh nigəm əkəku kəti əha ikin, nəuanəmkeiuv tatuəu əhanəh, kəni nəmu nəuvein əha ikin, kətuven e nigəm, mine piret əha ikin.

¹⁰ Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “Otos nəmu min ko nəuvein iətəm nəmotos məhuva.”

¹¹ Kəni Saimon Pitə tənəpəg min e bot, kəni miuvi kəkan net muvən əpəha ipari. Net u təriəuəh e nəmu asoli min, ilah rəfin uan-hanrit fifti-tri. Kəni nati ənpəpən məmə net u tənəriəuəh pau e nəmu, mətəu in tənəpəhəpəuən. ¹² Kəni Iesu tənəni=pən kəm lah məmə, “Əhuva motəuən.” Kəni ilah nəkiləh təgin məmə otətəpuəh ohni məmə, “?Ik pəh u?” mətəu-inu ilah kənəhrun əsas məmə in İərmənig. ¹³ Kəni Iesu tənəpəg piret muva məfən kəm lah, kəni məfən min nəmu.

¹⁴ Kəni inu, nian tatol kisil lan, iətəm Iesu tənəpəg əpu in o rəhan min nətəmini uərişig e nian in tənəpəg, kəni məniəgəh min. ‡

Iesu mine Pitə

¹⁵ Nian ilah kənəpəuən rəkis, Iesu tənəpəpuəh o Saimon Pitə, məmə, “Saimon Pitə, nati Jon. ?Ik nəkolkeikei iəu tapirəkis nətəmi min u?”

Pitə tənə=pən kəm in məmə, “Əuəh, İərmənig, ik nəkəhrun məmə iəu iəkolkeikei pik ik.” §

Kəni Iesu tənə=pən kəm in məmə, “Intəh, ik onəkəugin rəhak nənəti sipsip min.”

¹⁶ Kəni Iesu tatig mətəpuəh min ohni məmə, “Saimon, nati Jon. ?Ik nəkolkeikei iəu?”

In tənə=pən kəm Iesu məmə, “Əuəh İərmənig, ik nəkəhrun məmə iəkolkeikei ik.”

Kəni Iesu tənə=pən kəm in məmə, “Intələh, ik onəkəsəl vivi o rəhak min sipsip.”*

¹⁷ Kəni mau kisil lan, Iesu tatig mətəpuəh min ohni məmə, “Saimon, nati Jon. ?Ik nəkolkeikei iəu?”†

§ 21:3 Luk 5:5 * 21:4 Luk 24:16; Jon 20:14 † 21:6 Luk 5:4-7 ‡ 21:14 Jon 20:1,19,26

§ 21:15 Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 * 21:16 Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Uək 20:28; 1Pitə 5:2-3

† 21:17 Jon 13:38

Kəni Pitə, nikin təmahmə, mətəu-inu Iesu təmətapuəh ohni mau kisil, məmə, “?Ik nəkolkeikei iəu?” Kəni in tənī=pən kəm in məmə, “İərmənig, ik nəkəhrun rəfin natimnati.† Nəkəhrun məmə iəu iəkolkeikei ik.”

Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “İntəh, ik ətaugin rəhak mīn sipsip. §
18 “Nipəhriənən agin u iatəni kəm ik məmə, əupən, e rəham nətəm aluəiən, nəməteargin aru rəham kətəuti, kəni mətəliuək matuvən ikin mīn rəfin iətəm nəkolkeikei məmə nəkuvən ikin. Mətəu nian ik onəkəuəhli, onəkəuəhru e nəhlməm, kəni iətə-pisin kəti otəlis-ərain rəham kətəuti, kəni mit ik nəkian ikin ik nəsolkeikeiən məmə nəkuvən ikin.” 19 E nəghatən u, Iesu təmaupən mətəni pətigəm rəkis əmə, noliən iətəm Pitə otimis, kəni rəhan nīmisiən,* in otəfəri nərgi Uhgīn.†

Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “İntəh, uərisig lak.”‡

*Iesu mine suah u
iətəm Iesu təmolkeikei pik*

20 Kəni Pitə teirair meruh iətəmimi kəti rəha Iesu tətuərisig e lau, iətəmimi u Iesu tolkeikei pik. İətəmi əha inəha, iətəm təmiəu-iəu muva iuəkir o Iesu e nian kəməutəuən e lafet rəha Pasova, kəni mətətapuəh ohni məmə, “?İərmənig, pəh u otegəhan=pən lam e nəhlmi rəham mīn tikimīr?”§

21 Nian Pitə təmeruh in, kəni tətapuəh o Iesu məmə, “?İərmənig, mətəu təhro e suah kəha?”

22 Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “?Nəmə iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəgəh muvən mətəuərus nian iəkitalig=pa mīn, ik onəkəhrun o nak? Ik u, ik onəkəkeikei muərisig lak.”

23 Kəni tol lanəha o nati u Iesu təməni, nəghatən kəti əha ikin kətəni titəlau-təlau e piatah mīn məmə, “İətəmimi u rəha Iesu otəsīmisiən,” mətəu Iesu təməsənən kəm Pitə məmə suah u otəsīmisiən. In təməni əmə məmə, “?Nəmə, iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəgəh mətəuərus=pən iəkitalig=pa mīn, ik onəkəhrun o nak?”

24 İətəmimi u rəha Iesu in iətəmimi kətiah əmə iətəm tətəni pətigəm natimnati mīn u,* kəni in mətei rəkis nəghatən mīn u. Kəni itimah iəkotəhrun məmə nəghatən mīn u tətəni, in nipəhriənən əmə.†

Naunun nəghatən

25 Kəni natimnati tepət mīn əpəha ikin iətəm Iesu təmol‡ kəni nəmə nətəmimi kəmotətəi rəkis natimnati mīn u ilah rəfin e nauəuə mīn, iəu, nīkik təhti məmə nəhue niftəni u təkəku o nəliniən nauəuə mīn u.

† 21:17 Jon 16:30 § 21:17 Nian Iesu tətəni məmə, “onəkaugin rəhak nenəti sipsip mīn,” mine “onəkəsal vivi o rəhak mīn sipsip,” mine “ətaugin rəhak mīn sipsip,” kəhləni nati kətiah əmə e suaru pisin pisin e nəghatən. * 21:19 Kətəni məmə e nu tate mīn tətuva, kəni kəpanətu-pəri Pitə e nigī kəməluəu. † 21:19 Jon 13:36; 2Pitə 1:14 ‡ 21:19 Mat 4:19; 16:24 § 21:20 Jon 13:23,25 * 21:24 Jon 15:27 † 21:24 Nian nəuvein, Jon tətəghati lanəha, mətəni məmə, “itimah,” uə “in,” məsənən “iəu,” mətəu in tətəni aru əmə in. (19:35; eruh-to 1Jon 1:1-4 mine Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u Jon: ?Pəh təmətei nauəuə u?). ‡ 21:25 Jon 20:30

Uok Min Uok Min Raha Aposil Min Nəghatien əkuəkir raha nauəuə u Uok Min

?Pəh təmətei nauəuə u? Luk təmətei nauəuə u. Afin e “Nəghatien əkuəkir raha nauəuə u Luk” o nəhrunien məmə Luk in pəh.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Luk təmətei nauəuə u tatuvən kəm in kəti, nərgin u Teofiləs, iətəm kətiəh əmə iətəm Luk təmətei nauəuə u “Nanusien Təuvir iətəm Luk Təmətei” tatuvən kəm in. Nərgin u, nipətin tənə məmə, “Tətəmini iətəm tolkeikei Ughin.” Luk təmətei nauəuə u tatuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə nətəm Isrel tepət mine Ianihluə tepət okotafin min.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nauəuə min raha Nanusien Təuvir kəutəghati e nəmiəğəhian mine nimisien raha Iesu. Nauəuə u tətəni pətigəm məmə niməfaki təməhro lanu mətuəuin. Nipilga nauəuə aupən nəuəvetin u tətəghati tepət e uək raha Pitə, kəni nipilga asoli iətəm tətəuərisig lan tətəghati e nəmiəğəhian mine uək raha Pol.

?Təmətei nauəuə u o nak? Luk təmətei nauəuə u mətəni məmə niməfaki təməhro lanu mətuəuin, kəni təməhro min lanu niməfaki təmeviə. E nian əha, nətəm Isrel tepət kəsotatigian e nitəni Isrel, mətəu kəutatig e nitəni min iətəm Rom tətərmənig e lah. Aposil min ilah rəfin nətəm Isrel. Nanusien təuvir əha kəmaupən kəni=pən kəm nətəm Isrel mine Nanihlua* min u kəutohtəu=pən nəfakian raha nətəm Isrel. Kəni Pitə mine Pol mine ilah min nəuvein kinautos minautuvən kəm Nanihlua min əpnəpin min. Təmə iərman tolkeikei məmə otitəu=pən nəfakian raha nətəm Isrel, in okəkeikei kəhgi=pən kəni mitəu=pən min lou əlkələh min tepət. Mətəu Pol mine Pitə rəueiu kinuəhrun məmə nəmə iətəmi tolkeikei məmə otəhatətə e Iesu, kəni ko nikin təsəhtian məmə okəhgi=pən mine mitəu=pən lou əlkələh min əha. Nətəm Isrel tepət nian kəmotətəu nətəligian u, ilah kinotəmaki e Pol mine Pitə minautol nərahian kəm lau. Mətəu ilau kəmuhalpən=pən nəghatien rəhalah. Nian kəmotələs Pol məhuvən e kot, nətəmi asoli raha Rom kəməsoteruhian məmə in təmol nati kəti tərəh. E naunun nauəuə u, Pol in tətətig əpəha e taun asoli u Rom, u iətəmi asoli agin raha Rom tətətig ikin. Kəni Pol təmətəni pətigəm nanusien təuvir, iətəmi tikə məmə otəniəhu.

Ughin təməni məmə otahlipa Narmin rəhan

¹ Teofiləs, e rəhak nauəuə iətəm iəmətei aupən, iəmətei noliən min raha natimnati rəfin iətəm Iesu təmol mine mətəgətun nətəmini lan.

² Nauəuə əha tətəni pətigəm nian Iesu təmətuəuin rəhan uək mətəuərus Ughin təmos rəkis muvən e Negəu e Neai. Mətəu aupən, nian təməsuvən əhanəhian e Negəu e Neai, Narmin Raha Ughin təmasiru lan məmə otəgətun rəhan min aposil† min nati nak in tolkeikei məmə okotol. ³ E nian təməmiəğəh min e nimisien, nian tepət tətəuə o lah, kəni koteruh in

* : Nanihlua, Ianihlua — Afin-to e tiksənəri. **1:1** Luk 1:3 † **1:2** “Aposil” in suah kəti iətəm Iesu Kristo təmahli=pən o nəni pətigəmian rəhan nəghatien. Nian nəkotafin nəghatien əha “aposil” e nauəuə u, nipətin tətəni məmə nətəmini tuələf raha Iesu u kəməutaliuək ilah min. Kəni e nauəuə u, Pol təməni məmə in min aposil kəti raha Iesu, mətəu in təməsanien ilah nətəmini tuələf min əha. Nauəuə u, in tətəghati tepət e aposil mil, Pitə mine Pol. **1:2** Mak 16:19; Luk 24:49-51

e nian kətiəh kətiəh e nian fote, kəni matol əpu in kəm lah kəni məgəṭun ilah e noliən mīn tepət məmə in təməniəgəh pəhriən e nīmisiən. Kəni e nian mīn əha, təmətəgəṭun ilah e Narməniəgəh Rəha Uhgīn.

⁴ Iesu təmətatig əhanəh ilah mīn ilah, kəni nian kəti, nian təmətauən ilah mīn ilah, in təməni=pən nəghatiən kəti kəm lah məmə, “Itəmah onəsotaupəniən mohiet u Jerusiləm. Onəkotəkeikei məutətatig motətəuərus onəkotos Narmin Rəha Uhgīn, u rəhak tatə təməni əskasik rəkis məmə otəfən kəm təmah, təhmen lanu məmə iəu iəməni=pinə rəkis kəm təmah. ⁵ Aupən Jon təmatol bəptais e nətəmini e nəhu, mətəu otəsuvəhiən, Uhgīn in otol bəptais e təmah e Narmin Rəhan.”

Əpəha e Nitəuat Rəha Nigi U Olif, Uhgīn təmos Iesu muvən e Negəu e Neai

⁶ E nian mīn əha, aposil mīn kəməutətatig ilah Iesu, kəmotətapuəh ohni məmə, “?Iərməniəg, rəueiu əha tinəuvir məmə ik onəkot kitah nətəm Isrel okotərməniəg e nitəni mīn rəhatah, uə kəpə?”

⁷ Mətəu Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “E nian mīn rəha natimnati mīn əha, Tatə Uhgīn təməhluaig e natimnati o təmah, məmə ko nəsotəhriən. In pisin əmə, tinitəpin rəkis e rəhan nəsanəniən. ⁸ Mətəu nian Narmin Rəha Uhgīn otuva mətig e təmah, itəmah onəkotos nəsanəniən. Kəni itəmah onəkotəkeikei məhuvən motəni pətigəm rəhak nəghatiən əpəha Jerusiləm, mine ikin mīn əpəha Jutiə, mine Səmeriə, kəni mine ikin mīn rəfin e nitənimtəni mīn.”

⁹ Nian təməni rəkis əmə nəghatiən əha kəm lah, kəni Uhgīn tos rəkis in məri matuvən e neai. Nian ilah kəmauteruh, kəni nəpuə kəti tuva məuveg, kəni ilah kəsoteruhian mīn. ¹⁰ Nian kəməutəsəl pəri əhanəh e neai məutəsəl lan, əmeiko suah mil keiu kəmuəfən napən ruən kəmiaiet=pa e nəlugin e lah. ¹¹ Kəni muəni=pən kəm lah məmə, “!Nətəm Kaləli! ?Təhro nəutəhtul u ikinu məutəsəl pəri lan əpətu lan e nəpuə? Iesu əha Uhgīn təmos rəkis o təmah mos məri matuvən e neai, in otəmanitəlig pə mīn təhmen=pən əmə lanəha, mə tətəri matuvən.”

Aposil mīn

¹² Kəni aposil mīn kəmətsipən e nitəuat u kətəni məmə, Nitəuat Rəha Nigi U Olif, motohtəlig=pən Jerusiləm səniəmə isəu pik, iuəkir əmə. ¹³ Nian kəməhiet=pən Jerusiləm, məhuvən=pən imə e nəuan nime kəti əpəha ilis lan, ikin kəutətatig ikin. Aposil mīn əha, nərgilah u Pitə mine Jon mine Jemis mine Antiru mine Filip mine Toməs mine Patolomiu mine Matiu mine Jemis nəti Alfias mine Saimon Selot† mine Jutəs nəti Jemis. ¹⁴ Nətəni mīn əha mine nīpətan mīn, mine Meri u məmə rəha Iesu, mine notəha Iesu mīn, ilah kəutəhuva pəti-pəti e nikilah kətiəh məutəfaki nian rəfin.

Iətəni u otos nime Jutəs

¹⁵ Kəni nian kəti, nian nətəm kəutəhatətə e Iesu kəməutəharəg, ilah tepət, təhmen e uan-hanrit-tuenti ilah rəfin. Kəni Pitə təməhtul mətəghati kəm lah məmə, ¹⁶ “Piak mīn mine nəuvinik mīn. Nuvəh aupən Narmin Rəha Uhgīn təməfən nəghatiən kəti kəm Kig Tefit, kəni Kig Tefit tənī pətigəm. Təməni məmə suah kəti oteghən e Iesu kəm nətəmini, kəni ilah okotəskəlim motəhamu. Nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgīn otəkeikei muva mol nīpəhriənian lan, kəni rəueiu nəghatiən o suah u tinuva mol

1:3 Luk 24:36-49; Uək 10:41 **1:4** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Uək 2:33 **1:5** Mat 3:11 **1:6** Luk 24:21 **1:7** Mak 13:32 **1:8** Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11** Mat 26:64; Luk 21:27 **1:12** Luk 24:50-53 † **1:13** Eruh-to futnot e Mat 10:4 **1:13** Mat 10:2-4

nipəhrriənən rəkis lan. Suah u in Jutəs. ¹⁷ Jutəs, in rəhan əha ikin uək məmə otasiru e tah, in kitah əmə.”

¹⁸ (Jutəs u inu tamos nəhm̄ti niftəni kəti e mən̄i u tamos e nol̄iən tərəh iətəm in təmol. E niftəni əha, təməmei morin kəni nərf̄in təhapu nisigan tiet. ¹⁹ Kəni nətəm Jerusiləm kəmotətəu nəghat̄iən əha, kəni ilah kotauin e niftəni əha e nəghat̄iən əha ikin məmə, “Akeltama,” nipət̄in u məmə Niftəni E Nirə.)

²⁰ Kəni Pitə təmən̄i məmə, “Natimnati iətəm Jutəs təmol təmuva mol nipəhrriənən lan mətəu-inu e Nauəuə Rəha Nəpuən Min, nəghat̄iən kəti tətəni məmə,

‘Təuvir məmə rəhan nimə tətəhtul əpnəpin əmə, pəh iətəmi kəti otəsətigian ikin.’[§]

“Kəni nəghat̄iən kəti min tətəni lanu məmə,
‘Təuvir məmə iətəmi pisin kəti min otuva mos nimein.’

²¹⁻²² “Kəni tol lanəha, iətəmi kəti otəkeikei mos nimei Jutəs mətəni pətigəm kəm nətəmimi itimah min, məmə İərmən̄ig İesu təməmiəgəh min e nimisiən. Suah u, in suah kəti iətəm itimah min iəmautan aupən e nian min u iətəm İərmən̄ig İesu təmətaliuək lan. Suah u in suah kəti iətəm təmətətig nian Jon təmətəni pətigəm nəghat̄iən rəha nol̄iən bəptais e təmi, muva mətəuərus=pən nian Ughin tamos rəkis İesu o tah mos məri muvən e Negəu e Neai.”

²³ Kəni ilah kəmotəni nərḡi iətəmi keiu, kəti nərḡin u Josip u nian nəuvein kətauin lan məmə Pasapəs Jastəs, kəni kəti min, nərḡin u Matias. ²⁴ Kəni ilah kəmotəfaki məutəni məmə, “İərmən̄ig ik nəkəhrun niki nətəmimi rəfin. Ik əgətun e timah məmə suah mil u, in pəhruvən u ik ninitəpin rəkis ²⁵ məmə otaskəlim uək u rəha aposil iətəm Jutəs təməpəh məmə otuvən e suaru iətəm tərəh, iman əhruahru ikin.” ²⁶ Nian ilah kəmotəfaki rəkis, ilah kəmoturin kəpiel nəuvein, kotəhmen e tais, məmə otəgətun məmə pəh otos uək əha, kəni kəpiel min kəmotəgətun nərḡi Matias. Kəni ilah kotəfən Matias məmə in aposil kəti, kəni rəueiu tinol min tueləf aposil ilah rəfin.

2

Narmin Rəha Ughin təmuva e nəmiəgəhiən rəhalah

¹ E nian rəha Pentekos,* lafet kəti rəha nətəm İsr̄el, nətəm u kəutəhatətə e İesu kəməhuva kətiəh. ² Kəni rəueiu əgin min, kəmotətəu nati kəti təmsipəri e neai təhmen e nimətagi asoli kəti tətərkərik, kəni nati kəha kəmotətəu təmuva məri rəfin e nipəgnəua nimə əha kəutəharəg ikin. ³ Kəni ilah kəmoteruh nati kəti təhmen e nəmnami nigəm tatuəu. Kəni nəmnami nigəm min əha, kəmotiuvig motan-əhmen nətəmimi rəfin nətəm kəutəharəg əha imə. ⁴ Kəni ilah rəfin, Narmin Rəha Ughin təmuva məriaueh mətatig e lah, kəni məfən nəsanəniən kəm lah, mol ilah kinəutəghati e nəghat̄iən iki pisin min.

⁵ Kəni nətəmimi min nəuvein əha ikinu, nətəm İsr̄el nətəm kəutəfaki kəm Ughin. Aupən, ilah kəməhuvən e nitəni pisin pisin min məutatig ikin, kəni rəueiu kohtəlig=pa məutatig Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova. ⁶ Nian ilah kəmotətəu nəghat̄iən min əha, nətəmimi min tēpət

1:16 Sam 41:9 **1:18** Mat 27:3-8 **§ 1:20** Nipəti nəghat̄iən u məmə, “pəh otimis.” **1:20**
Sam 69:25; 109:8 **1:21-22** Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * **2:1** Pentekos — Afın-to e tiksınəri.
2:1 Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3** Mat 3:11 **2:4** Mak 16:17; Uək 4:31; 10:44-46; 19:6

kəməhuva. Kəni ilah kəmotauit pik mətəu-inu kəmotətəu nəghatien min rəhalah nətəmini min əha kəutəni. ⁷ Kəmotauit pik agin kəni məutəni məmə, “!Ei! ?Nətəm Kaləli min əmə əha kəutəghati, uə kəpə? ⁸ ?Təhro əpəha kitah rəfin kəutətəu rəhatah nəghatien min ilah kəutəni? ⁹⁻¹¹ Kitah u nətəmini iki pisin pisin min tepət. Ikin u nətəm Patia u ikin, mine nətəm Metia, mine nətəm Elam, mine nətəm Mesopotemia, mine nətəm Jutia, mine nətəm Kapatosiə, mine nətəm Pontəs, mine nətəm Esia, mine nətəm Fritia, mine nətəm Pamfilia, mine nətəm Ijip, mine nətəm Lipia e nikalin=pən əha Saerin ikin, mine nətəm Rom, nətəm Isrel əhruahru, mine Nanihluə[†] min mətəu kitah kəutəfaki kəm Uhgin, mine nətəm Krit, mine nətəm Arepia. Mətəu kitah rəfin kəmotətəu ilah kəutəghati e nəghatien iki pisin pisin min rəhatah, məutəni pətigəm nati asoli min iətəm Uhgin təmol.” ¹² Narmilah təmiuvig pik, kəni kəmotətapuəh o lah min məmə, “!Ei! ?Nak u tol lanu?”

¹³ Mətəu nəuvein kəmotələh əuvsan e lah, məutəni məmə, “Nati kəutapis əpəha.”

Pitə təmuhamteipən nipəti nati əha

¹⁴ Kəni Pitə təməhtul ilah lepən aposil min, məghati əfəməh məni=pən kəm nətəmini məmə, “Nətəminak min nətəm Isrel, mine nətəm iki pisin pisin min u nəutatig Jerusiləm, otətəlig vivi-to lak, pəh iəkuhamtei=pinə nipəti nati əha kəm təmah. ¹⁵ Itəmah nəutəni məmə nətəmi min u kəutapis. Mətəu kəpə, kəsotapisien. Nain klok əmə əha rəueiu ləplapin. ?Kəni ilah kotəhra motapis?[‡]

¹⁶ “Mətəu mə tol lanu lan. İəni rəha Uhgin əupən, nərgin u Joel, təməni rəkis nati u itəmah nəuteruh. In təməni məmə,

¹⁷ ‘Uhgin təməni məmə,

“E naunun nian min, iəkəfən rəhak Narmin kəm nətəmini rəfin. İlah rəfin okotos nəsanəniən lan. Nenətitəmah min, nəman mine nipətan, ilah okotəni pətigəm nəghatien min rəhak iətəm iəu iəkəfən kəm lah. Nətəm aluə min rəhatəmah, Uhgin otəfən nati kəti təhmen e nəməhlairiən kəm lah. Kəni nauəhli min rəhatəmah okotəməhlair e nəməhlairiən pisin pisin min.

¹⁸ Səniəmə nətəmi asoli min əmə, mətəu nəman mine nipətan ilah noluək min əmə rəhak, kəni iəkəfən Narmin rəhak kəm lah e nian min əha. Kəni ilah okotəni pətigəm nəghatien min rəhak iətəm iəkəfən kəm lah.

¹⁹ Oiakol nati apispis min əpəha e neai, mine nəmtətiən pisin pisin min e nitəni min. Onəkoteruh nirə mine nigəm mine nahnigəm okotəri motol nəpuə lan. ²⁰ Mitigar otaupən mapinəpu lan, kəni məuig otasiə təhmen e nirə. § Kəni ko uərisig, Nian asoli agin rəha İərməniğ otuva.

²¹ E nian əha, nətəmini rəfin nətəm okotauin e Nərgək, iəu oiəkosmiəgəh ilah.” ’

²² “Nətəm Isrel, itəmah otətəlig e nəghatien u. Itəmah nəkotəhrun vivi nati apispis min, mine nəmtətiən pisin pisin min iətəm İesu iətəm Nasərit təmol e nəsanəniən rəha Uhgin, u itəmah nəmoteruh. Natimnati min əha tətəgətun məmə Uhgin in pisin əmə təmahli=pa İesu tuva. ²³ E nəlpəkəuiən rəha Uhgin u in təmol rəkis mələhu əupən, in təməfinə suah

[†] 2:9-11 Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksənəri. [‡] 2:15 Nətəmi min əha kəsotəmnimiən wain ləplapin, kəni iətəmi tikə mə tapis ləplapin. § 2:20 İəni min rəha Uhgin kəutəni nəghatien min lanəha e natimnati əskasik min otəpanuva e Naunun Nian. 2:21 Joel 2:28-32

u e nahlmītəmah. Kəni itəmah nəmotuhamu in e nian nəmotegəhan=pən lan tuvən e nəhlmi nətəm kəsotəfakiən. Kəmotuh u, kəmotətu-pəri e nigī kəməluau kəni timis.

²⁴ “Mətəu Uhgin təmitis Iesu e nahlmēiən rəha nimisiən, kəni mol in təmiəgəh min e nimisiən, mətəu-inu nimisiən, rəhan nəsanəniən tikə o naskəlimiən in. ²⁵ Tefit təməni lanəha e Iesu aupən məmə,

‘Nian rəfin iəkəhrun məmə Iərmənig tətətig itəmlau min. Ko iəsəginian mətəu-inu tətətig e nikalik itəmlau min. ²⁶ Kəni tol lanəha, iəu nikik tətəgiən pik, mətəni-vivi ik e nohlik. Kəni nikik təməlinu mətəu iəkəhrun məmə Uhgin otosmiəgəh nīpətik. ²⁷ Kəni ko nəsəpəhiən narmək otətətig ima nətəm kəmoħmis ikin. Kəni ko nəsegəhan minian nīpəti rəham Iətəmini Əhruahru məmə otəmnəmit. ²⁸ Ik nəməgəhun rəkis suaru rəha nəmiəgəhiən kəm iəu, kəni ik onəkol iəu nikik tətəgiən pik nian iətətig kilau min ik.’ Inu nəghatiən Tefit təməni e Iesu aupən.

²⁹ “Piak min. Iəkolkeiki məmə iəkəni nati əhruahru kəm təmah. Iəuəhli u kəha rəhatah aupən, Kig Tefit, in təmimis rəkis, kəni kəmitənim, kəni rəhan suvət tətətig imatah ikin mətəuərus=pa u rəueiu. ³⁰ Mətəu in iəni kəti rəha Uhgin, kəni in təhrun məmə Uhgin təmos nonauvīl kəti kəm in mənəkis nəghatiən kəti kəm in məmə iətəmi kəti e nira rəhan otuarisig lan otəkeiki mol Kig. ³¹ Kig təmafu məmə nati u otəkeiki muva mol nīpəhriənian lan. Kəni in təməni məmə Kristo əha, iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa, Uhgin otol təmiəgəh min e nimisiən, kəni otəsəpəhiən narmin tətətig ima nətəm kəmoħmis ikin, kəni nīpətin ko təsəmnəmitiən. ³² Kəni nəghatiən u tətəghati e Iesu u Uhgin təmol rəkis təmiəgəh min e nimisiən. !Kəni itəmah iəmotəh e nəhmtitimah! ³³ Iesu, rəhan tatə təmos in məri muvən e nikalin maru ikin, imə nisiaiən mine nəsanəniən. Kəni təhmen=pən əmə məmə Uhgin təməni rəkis lan aupən, in təməfən Narmin rəhan kəm Iesu məmə Iesu otəfən kəm rəhan min. Kəni natimnati min u, nauteruh, məutətau, Narmin Rəha Uhgin tatol. ³⁴ Kig Tefit təməsuvəniən e Negəu e Neai təhmen e Iesu. Kəni Tefit təməsəghati aruiən lan nian in təməni nəghatiən min əha məmə,

Iərmənig. Ik Iərmənig rəhak. Uhgin Iərmənig təni kəm ik məmə, “Əharəg e nikalik maru, ikin imə nisiaiən mine nəsanəniən, mətəhtahnin. ³⁵ Oiəkol rəham min tikimīr min məmə okotəhmen e nīməulul iətəm natevig-ərain e niftəni, kəni ik onəkərmənig e lah.”

³⁶ Pəh nətəm Isrel rəfin kotəkeiki motəhrun vivi məmə Iesu əha iətəm itəmah nəmotətu-pəri e nigī kəməluau, inəha, Uhgin təmol məmə in Iərmənig mine Kristo — u iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa.”

Nətəmini tēpət kəmotəni nīpəhriənian e Iesu

³⁷ Nəghatiən u rəha Pitə təmek pəhriən nikilah kəni nikilah təpəou. Kəni kəmotətapuah o Pitə mine aposil min rəfin məmə, “Piatimah min. ? Oiəkotəhro lanu?”

³⁸ Kəni Pitə təməni=pən kəm lah məmə, “Onəkotəkeiki motəuhlin nətəligiən rəhatəmah, kəni kol bəptais e təmah rəfin kətiəh kətiəh e nərgi Iesu Kristo, məmə Uhgin otəfəl rəkis nolian tərah min rəhatəmah. Kəni Uhgin otəfinə Narmin u kəm təmah, ³⁹ mətəu Uhgin təməni rəkis nəghatiən u o təmah, mine nenətitəmah min, mine namipitəmah min

iätəm okəpanəhuva. Nəniaskasikian u tətətiḡ o nətəmini rəfin min u iätəm İərməniḡ Uḡin rəhatah tətauin e lah.”

⁴⁰ Kəni Pitə təməni nəḡhatian təuvir tepət məmə otiuvi=pa ilah kəhuva, kəni mətəni kəm lah məmə, “O nəkohiet rəkis e nətəmi min u, nəpiəh mine u nətəm kotərah məmə, Uḡin otəsoliən nalpinian kəm təmah min ilah.”

⁴¹ Kəni ilah tepət u kəmotətəu nəḡhatian rəha Pitə kəmotəni niphəriənian lan, kəni kəmol bəptais e lah. E nian əha, nətəmini tepət təhmen e tri-təusin kəməhuva məhuərisig e lah u kəutəhatətə e İesu.

Naliuəkian rəha nətəmi min u kəmautəni niphəriənian e İesu

⁴² Nian rəfin nətəmini min u kəutəni niphəriənian e İesu, kəutətəlig e nəḡhatian iätəm aposil min kəutəḡətun ilah lan. E naliuəkian rəhalah kəməhuva kətiəh, e nauəniən mine Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu,* mine nəfakiən. Kəni nian rəfin nikilah tətəskasik məmə okotəkeikəi mautol nati əha. ⁴³ Aposil min kəmautol nati apispis mine nəmtətiən pisin pisin min e nəsanəniən rəha Uḡin. Kəni nətəmini narmilah tatiuvig pik ohni.

⁴⁴ Nətəmini min u kəutəhatətə e İesu, nian rəfin kəutəhuva kətiəh məutəfən rəhalah min nətimnati kəm lah min; ⁴⁵ kəmə iätəmi kəti rəhan nati kəti tikə, kəni kəti təfən rəhan nətimnati mos məni lan, kəni məuəri mətuati kəni masiru lan. ⁴⁶ Nian rəfin kəutəhuvən məutəfaki pəti e Nimə Rəha Uḡin.† Kəni kəmautəhuvən e nimə pisin pisin min məutəuəri nauəniən niglah e nagieən mine nikilah pəhriən, kəni kəməutəuən min e Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu. ⁴⁷ Kəni nian rəfin kəutəni-vivi Uḡin, kəni nətəmini kəutəni-vivi ilah o rəhalah nolien. Kəni nian rəfin İərməniḡ tatosmiəḡəh nətəmini, kəni ilah kəməutəhuva kətiəh ilah nətəm kəutəhatətə e İesu.

3

Uḡin təmol nati apispis e iätəmi u nəhlkin tərəh

¹ Nian kəti e tri klok ləhnaiuv, nian rəha nəfakiən, Pitə mine Jon kəmuəliuək mətiən e Nimə Rəha Uḡin. ² Suah kəti iätəm təsəliuəkian e nian təməir mətəuərus=pa nian əha, kəmələs kəhuva kaharu e namtiəhlə e Nimə Rəha Uḡin u kətəni məmə Namtiəhlə Təuvir. Nian rəfin təteasiə e məni o nətəmini kəutəhuvən imə. ³ Nian təmeruh Pitə mine Jon kinətiən məmə okia imə, in təmətapuəh o lau məmə okuəfən məni kəti kəm in. ⁴ Kəni Pitə mine Jon nəhmtilau təməhtul lan. Kəni Pitə təni məmə, “Əsal=pa meh itimlau.” ⁵ Kəni təməsal=pən meruh ilau, nikin təhti məmə otos məni kəti o lau.

⁶ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Rəhak məni tikə aḡin. Mətəu nati iätəm iəu iətos, iəkəfinə kəm ik. !E nəḡi İesu Kristo iätəm Nəsərit, iətəni=pinə kəm ik, əhtul maliuək!” ⁷ Kəni in təmasiru lan, mos nəhlmin maru miuvi-pəri məmə otəhtul. Kəni əmeiko rəueiu aḡin min nəhlkin mil kəmuəhruəhru. ⁸ Əmeiko təmətu-pəri məhtul minətəliuək, mətiətu=pən ilau miəhluvən e Nimə Rəha Uḡin, kəni minətəliuək matiuvig-iuvig-pəri mətəni-vivi Uḡin. ⁹ Kəni nətəmini rəfin kəmoteruh in tətəliuək mətəni-vivi Uḡin. ¹⁰ İlah kinotəhrun məmə suah əpələ inəha u iätəm təteasiə o

2:39 Aes 57:19

2:41 Uək 2:47; 4:4

*

2:42 Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu — Afin-to

e tiksiniəri. 2:42 Uək 20:7 2:44 Uək 4:32-35 † 2:46 Nimə Rəha Uḡin — ikin nətəm İsrəl kəutəhuva məutəfaki ikin kəm Uḡin. 2:47 Uək 6:7; 11:21 3:4 Uək 14:9 3:6 Uək 4:10; 16:18

məni nian rəfin e namtəhluə rəha Nimə Rəha Uhgín, kəni kəmotauit pik, narmilah təmiuvig o suah kəha mətəu-inu nəhlkin tinəuvir.

Pitə təməghati kəm nətəmimi əpəha e Nimə Rəha Uhgín

¹¹ Nian tətəhkuh=pən e Pitə mine Jon, nətəmimi rəfin narmilah təmiuvig ohni, kotaiu məhuva məmə okotafu e lahal əha nəuvetin kəti e Nimə Rəha Uhgín u kətəni məmə Fərantə rəha Kig Solomən.*

¹² Nian Pitə təmeruh ilah, kəni tənə=pən kəm lah məmə, “Nətəm Isrel. ? Təhro narmitəmah tatiuvig pik o nati apispis u? ? Nauteruh itəmahal nikitəmah təhti məmə itimlau iətəmi asim mil keiu iəmol vi suah u e nəsanənian əmə rəhatimlau? ! Kəpə! ¹³ Nati apispis u iətəm nəmoteruh, Uhgín rəha Epraham, mine Aisək, mine Jekəp, mine tipitah min rəfin, in təməfəri nərgi rəhan ioluək lan, Iesu. Inu iətəmi kətiəh əmə Iesu u nəmotəfən məmə otuvən o nətəmi asoli rəha kəpmən məmə ilah okotuhamu, kəni nati ənapin Pailət təmənə rəkis məmə okəsuhamuian okəhlman lan, mətəu itəmah nəmotənə=pən kəm Pailət məmə kəpə, kəni mətəpəh in. ¹⁴ Itəmah nəmotəpəh Iesu u in iol əhruahru mine iətəm təuvir e nəhmti Uhgín, kəni nəmotətəpuəh o Pailət məmə otəhlman e suah kəha iohamu itəmi. ¹⁵ Kəni e nolien əha, itəmah nəmotuhamu Iesu, iətəm nəmiəghəhien rəfin tatsipən ohni. Mətəu Uhgín təmol təmiəghəh min e nimisən. Kəni itimah iəmoteruh e nəhmtitimah məmə nipəhriən.

¹⁶ “Suah u iətəmi itəmah nauteruh mətəhrun, in təmasanən əmə mətəu-inu itimah iəutəhatətə e Iesu mine nəsanənian rəhan. In nəsanənian rəha Iesu mine nəhatətəien iətəm təməfa kəm timah təmol vi suah u, kəni itəmah rəfin nəmoteruh.

¹⁷ “Piak min. Iəu iəkəhrun məmə nati u nəmotol e Iesu itəmah rəhatəmah nətəmi asoli min, itəmah rəfin nəmotol mətəu-inu nəsotəhrunian məmə Iesu in pəh. ¹⁸ Mətəu suaru u inu rəha Uhgín o nolien rəhan nəghatien u in təmənə aupən, tinuva minol nipəhriənian lan. E nəghatien rəha iəni min rəhan, in təmənə rəkis məmə rəhan Krīsto iətəm təmənə rəkis aupən məmə otahli=pa, in otəkeikei mətəu nahməien e nipətin.

¹⁹ “Intəh, rəueiu əha, onəkotəkeikei mətəuhlin itəmah e rəhatəmah nolien tərəh min, kəni motohtəlig=pa o Uhgín məmə in otəfəl rəhatəmah nolien tərəh min, kəni məmə Iərmənig Uhgín otəfinə nəmeigien mine nəsanənian vi e nəmiəghəhien rəhatəmah, ²⁰ kəni məmə in otahli=pa Krīsto titəlig=pa min, iətəmi iətəm Uhgín təmənə rəkis aupən. Krīsto u iətəghati lan, in Iesu. ²¹ Mətəu Iesu otatig pipim e Negəu e Neai mətəuarus Uhgín otol vi min natimnati rəfin təhmen=pən e itəmi Uhgín təmənə əskasik kəm təmah, iətəm rəhan min iəni min aupən agin kəmotənə pətigəm.

²² “Kəni iəni asoli Mosis təmənə pətigəm məmə, Iərmənig Uhgín otəfəri iəni kəti min e təmah təhmen lak. Onəkotəkeikei mətətəlig e natimnati min rəfin in otəni kəm təmah mautol nəuiian. ²³ Nətəmi min u okotəhti nəuiia iəni əha, Uhgín otos rəkis ilah o rəhan min nətəmimi kəni ilah okohmis.’ ²⁴ Kəni iəni min rəfin kəmotənə əmə nəghatien kətiəh, təmətuəuin e iəni u Samuel, muva mətəuarus=pa u rəueiu, kəutəni əhanəh nian əha u rəueiu.

²⁵ “Nəniəskasikien u iətəm Uhgín təmənə=pən kəm rəhan iəni min aupən, in rəhatəmah. Kəni nəniəskasikien rəha nasiruiən iətəm Uhgín

* **3:11** Fərantə rəha Kig Solomən — ikin kəti imə e Nimə Rəha Uhgín. Ikin əha inəha, nian rəfin nətəmi asoli rəha Isrel kəutəghati e Lou rəha Uhgín **3:13** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Uək 2:23 **3:17** Luk 23:34; 1Tim 1:13 **3:19** Uək 2:38 **3:23** Dut 18:15,18-19

təmāni kəm tipitəmah min aupən, in rəhatəmah min, mətəu-inu Uhgīn tēmāni=pən kəm Epraham māmə, ‘Oiakol təuvir kəm nətəmimi rəfin e niftəni, kəni nati kəti iətəm mīpim Iosmiəgəh otol, otəfən nəuviriən əha kəm nətəmimi ərəfin.’ ²⁶ Nian Uhgīn tēməfəri rəhan ioluək u Iesu Iosmiəgəh, təmaupən mahli=pinə kəm təmah māmə in otəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni e noliən əha, in otol təuvir kəm təmah.”

4

¹ Nian Pitə mine Jon kəmətuəghati əhanəh kəm nətəmimi, kəni pris min, mine iətəmi tətarmənig e soldia min u kəutəsəl o Nimə Rəha Uhgīn, mine Satusi min,* kəməhietigəm=pa. ² Nikilah təmahmə pik mətəu-inu ilau kətuəgətun nətəmimi māmə Iesu tēmimis kəni māmīəgəh min. Kəni inu təmol suaru māmə nətəmi min u kəməhmis, Uhgīn otosmiəgəh min ilah. ³ Kəni kəmotaskəlīm ilau, motləfən əmə ilau e kaləpus mətəu tinəpinəpu rəkis, māmə ilau okuəmähli ikin lapin, kəni olauig lan kəmanuəhtul e kot.† ⁴ Mətəu nətəmimi min tepət nian kəmotətəu nəghatiən kəmuəni kəmotəni nīpəhriənən lan. Kəni nətəmimi rəfin u kəmotəni nīpəhriənən e Iesu, nəman əmə ilah iuəkīr təhmen e faif-tausin.

Pitə mine Jon kəmuəhtul e nəhmti kaunsil

⁵ Kəmāni lauig lan, pris min nəuvein, mine nətəmi asoli rəha Isrel min, mine nəgətun min rəha Lou rəha Mosis,‡ kəmotuhapumīn ilah min əpəha Jerusiləm. ⁶ Kəmotəharəg ilah Anəs u pris asoli agin, mine Kaiəfəs, mine Jon, mine Aleksantə, mine nətəmimi min nəuvein e nəhlin rəha suah u pris asoli agin, kəmotəharəg e kaunsil. ⁷ Motəni Pitə mine Jon kian muəhtul aupən e lah, kəni kotətapuəh o lau māmə, “?Pəh tēməfinə nepətiən kəm təlau megəhan e təlau māmə natuol nati u, uə nəmuol e nərgi pəh?”

⁸ Kəni Narmin Rəha Uhgīn tēməriauəh e niki Pitə, kəni Pitə təni=pən kəm lah māmə, “Itəmah u nətəmi nəutarmənig e nətəm Isrel, mine nətəmi asoli min. ⁹ Itəmah nəutəsəl lan=pa o timlau māmə suah u iətəm nəhlkin tēmərəh təmos iə nəuviriən, uə itimlau iəmuəhro lanu muol vivi nəhlkin. ¹⁰ Itəmah rəfin u ikinu mine nətəm Isrel min rəfin, onəkotəkeikei motəhrun māmə suah u iətəm nəhlkin tinəuvir rəkis tətəhtul aupən e təmah e nəsanəniən əmə e nərgi Iesu Kristo, iətəm Nasərit. Suah kəha inəha, itəmah nəmotətu-pəri e nigi kəməluau, in tēmimis. Mətəu Uhgīn təmol tēmīəgəh min. ¹¹ Suah kəha inəha, iətəm Nauəuə Rəha Uhgīn tēmāni lan māmə,

‘Kəpiel u iətəm itəmah nətəmimi rəha noliən nimə, nəkotəni māmə tərəh kəni motəraki lan, mətəu rəueiu in tinuva kəpiel təuvir agin iətəm nimə təhtul-pəri lan.’

¹² Suah kətəh əmə təhrun nosmiəghəniən nətəmimi, Iesu pisin əmə, kəni iətəmimi kəti min tikə agin e niftəni təhrun nosmiəghəniən nətəmimi.”

¹³ Nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotauit pik nian kəmoteruh māmə kəsueginən e lah, nati əpnəpīn kəsuołiən skul, ilau iətəmimi mil

3:25 Jen 22:18 **3:26** Uək 13:46 * **4:1** Eruh nəghatiən min əha e tiksənəri: pris min, mine soldia min u kəutəsəl o Nimə Rəha Uhgīn, mine Satusi. † **4:3** Okuəmähli ikin muətuəuərus=pən olauig mətəu inu Lou tēmāni māmə suah kəti təsuvənən e kot lapin. **4:4** Uək 2:41 ‡ **4:5** “Lou rəha Mosis” — lou min iətəm Uhgīn tēməfən kəm Mosis əpəha e nītəuət Sainai **4:10** Uək 3:6,13-16 **4:11** Sam 118:22 **4:12** Mat 1:21

əmə. Kəmotəhrun əhruahru məmə suah mil əha ilah pəhriən Iesu kəməutaliuək məutan. ¹⁴ Kəni kənotəruru nuhalpiniən nəghatiən rəhalau mətəu-inu suah u nəhlkin tinəuvir rəkis ilahal min ilau.

¹⁵ Kəni kəmotəni=pən kəm lahal məmə okihliet mihlūvən ihluə pəh ilah əmə kotəghati pipim. ¹⁶ Kəni ilah kəmotətapuəh o lah min məmə, “? Okotəhro e suah mil əha? Nətamimi rəfin u Jerusiləm kənotəhrun rəkis məmə nati apispis u kəmuol e suah u, in iahgin pik, ko kəsəniapiniən lan. ¹⁷ Mətəu pəh kotəniəhu əskasik ilau məmə okəsəni pətigəm miniən nərgi Iesu kəm nətamimi, kəni nəghatiən e nati apispis əha otəsiet miniən nətamimi kotətəu.”

*Kaunsil təmegəhan e lau
məmə okiaiet*

¹⁸ Kəni kəmotəuən e lahal kihluva imə, kəni motəni=pən kəm Pitə mine Jon məmə okəsəni pətigəm miniən nərgi Iesu, kəni məsuəgətan miniən nətamimi lan.

¹⁹ Mətəu ilau kəmuəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah əmə otakil məmə təhruahru e nəhmti Uhgīn məmə iəkuol nəuiatəmah uə nəuia Uhgīn. ²⁰ Mətəu itimlau ko iəsua kimiən nohlitimalau. Oiəkuəkei muəni pətigəm nati itimlau iəmuəruh e nəhmtitimlau kəni muətəu e nipəgtəgitimlau.”

²¹ Kəni kaunsil təməni=pən min kəm Pitə mine Jon məmə ilah okotol nalpiniən kəti kəm lau nəmə ilau okətuəkei mətəu pətigəm Iesu kəm nətamimi, kəni motahli pətigəm ilau. Kəmotahli pətigəm ilau mətəu-inu kənotəruru məmə okotəh əhro ilau. Kəmotəhrun məmə nətamimi nīkilah otahmə nəmə ilah okotol nalpiniən kəm lau, mətəu-inu nətamimi rəfin kīnəutəni-vivi Uhgīn o nati apispis u Uhgīn təmol e iətəm u. ²² Kəni suah u, nəhlkin təməpaiu nian təməir mətəuərus=pa əha rəueiu, kəni rəhan nu tapirəkis fote.

Nəfakiən rəha nətəm kəmotəhatətə e Iesu

²³ Nian nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotegəhan e Pitə mine Jon məmə okətiən, kəmiaiet uəhai əmə mian əpəha nətəm kəutəhatətə e Iesu kəutatig ikin, kəni muəni pətigəm rəfin nəghatiən iətəm pris asoli min mine nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotəni=pən kəm lau. ²⁴ Nian kəmotətəu nəghatiən əha, ilah rəfin kəməhuva kətiəh motəfaki=pən kəm Uhgīn, məutəni məmə, “Iərməni Uhgīn Asoli, ik nəmol neai, mine niftəni, mine nitəhi, mine natimnati ərəfin e lah. ²⁵ Ik nəməghati e nəsanəniən rəha Narmin rəham kəm tipitimah u aupən Kig Tefit, u in rəham ioluək, kəni in təməni pətigəm rəham nəghatiən məmə,

“?Təhro nətamimi e nitəni pisin pisin min nīkilah tətəhmə pik lanəha?

Təhro ilah nīkilah tətəhti məmə okotol nərahien min əha. Ko kotol pau ko kəsotoliən nati kəti.

²⁶ Nətəm kəutarməni e nitəni min, kəmotol əpenə-penə o nəluəginien, kəni nətəmi asoli min kəutəhuva pəti-pəti, məmə kotəluəgin ilah Iərməni Uhgīn mine Iosmiəgəh iətəm in təməni rəkis.’

²⁷ “Iərməni Uhgīn, in nipəhriənien nəghatiən iətəm Kig Tefit təməni, tinuva miniet=pa, mətəu-inu Kig Herot Antipas, mine Pontias Pailət, mine nətəm Isrel, mine Nanihluə min, ilah rəfin kəməhuva kətiəh u ikinu lahuənu Jerusiləm, məutətei nəghatiən ekəu-ekəu məmə okotuhəmu Iesu,

u in rəham ioluək əhruahru u ik nəmıtəpın. ²⁸ Mətəu natimnati rəfin iətəm kəmautol təmitəu=pən əmə rəham nəghatıən iətəm ik nəməni rəkis e nəsanəniən mine nəhruniən rəham aupən. ²⁹ Tol lanəha, lərmənig, nıkim tətəhti nəghatıən iətəm ilah kəmotəni məmə okotoh itimah, ol itimah rəham noluək min məmə iəsotəginian məmə iəkotəni pətigəm rəham nəghatıən. ³⁰ Uahru=pa e nəhlməm əsanən məmə otol vi nətəmi kəutohmis, kəni mol nati apispis min mine nəmtətəni pisin pisin min e nərgi İesu, rəham ioluək əhruahru.”

³¹ Nian kəmotəfaki rəkis, kəni nimə təmarıgrig, kəni Narmin Rəha Uhgın təmuva məriaueh mətətig e lah rəfin, kəni kınautəni pətigəm nəghatıən rəha Uhgın məsotəginian.

Nətəm kəmautəni nıpəhrıənıən e İesu kəutəuəri nautə rəhalah kəm lah min

³² Nətəmi kəutəni nıpəhrıənıən e İesu rəhalah nətəligian təmuva kətışh. Kəti təməsəhluaigian e rəhan nautə, mətəu kəmautəuəri nautə rəhalah kəm lah min. ³³ Kəni aposil min kəmos nəsanəniən e Narmin Rəha Uhgın kəni məutəni pətigəm məmə lərmənig İesu təməmiəgəh min e nimisiən. Kəni e nəuvirıən rəha Uhgın, in tətəsiru e lah rəfin nətəm kəutəfaki. ³⁴ Kəni ilah kəti, rəhan kəti nati kəti təməsikəian, mətəu-inu nətəmini nəuvein nətəm rəhalah nıftəni uə nimə tatig, kəmotol səlim lan, kəni motəfən məni kəm aposil min, ³⁵ kəni ilah kəmotəuəri kəm nətəmi min u rəhalah nati kəti tikə.

³⁶ Tol lanəha, suah kəti əha ikin nərgin u Josip, in nəuanıləuis rəha Lifai, iətəm Saiprəs, aposil min kəmotəfən nərgin vi kəti kəm in, nərgin u Panəpəs, u nıpətin təni məmə, “iətəm tətəsiru mətəfəri nətəligian.” ³⁷ In təmol səlim e rəhan kəti nıftəni, kəni mos məni lan muvən məfən kəm aposil min məmə ilah okotəuəri kəm lah min.

5

Anənaiəs mine Səfairə

¹ Mətəu suah kəti min əha ikin, nərgin u Anənaiəs, mine rəhan pətan nərgin u Səfairə. İlau min kəmos məni e nıftəni kəti rəhalau. ² In təmaskəlım oneuən məni nəuvetin, kəni rəhan pətan əmə təhrun. Kəni mos əmə nıpilgan muvən məfən kəm aposil min məmə məni rəfin rəha nıftəni. ³ Mətəu Pıtə təməni=pən kəm in məmə, “Anənaiəs. ?Təhro nətegəhan e iərmis u Setən tətuvə e nıkim? Nəteiuə e Narmin Rəha Uhgın kəni mətaskəlım nıpilga məni nəuvetin rəha nıftəni məmə rəham. ⁴ Uərisig nəmol səlim e nıftəni u, in rəham pisin əmə. Kəni nian nəmol səlim rəkis lan, rəham pisin əmə məni. ?Təhro natol lanəha? !Ik nəseiuəian e iətəmini mətəu nəteiuə e Uhgın!”

⁵ Nian Anənaiəs təmətəu nəghatıən əha, əmeiko misipəri morin rəhan nəhagian tiet. Kəni nətəmini min əha kəmotətəu nati əha, kəmotəgin motərmrumin. ⁶ Kəni nətəm aluə min kəməhuva motəuveg nıpətin motələs mohiet məhuvən mohtənim.

⁷ İuəkir auə kisil təmuva muvən rəkis, kəni rəhan pətan Səfairə təmıet=pa məruru məmə rəhan iərman tınımis rəkis. ⁸ Kəni Pıtə təmətapuəh ohni məmə, “?Əni-to kəm iəu məmə məni rəfin əha e nıftəni rəhatəlau iətəm kəmos nəhmtin?”

Kəni in təməni məmə, “Əuəh. Nəhmtin rəfin u.”

⁹ Kəni Pitə təmənī=pən kəm in məmə, “?Təhro nəmuol oneuən nətəligiən kəti məmə nəkueiua e Narmīn Rəha İərmənig məmə ko təsəhrunian nati u nəmuol? !Ətəu-to! Nətəm kəmohtənīm rəham iərman, ilah u e namtihlua kəutəhuva məmə okotələs mīn ik.”

¹⁰ Kəni əmeiko tisipəri mīn morin=pən əpəha e nəhlki Pitə ikin, nehagiən rəhan tiet kəni timis. Nian nətəm alua mīn kəməhuva imə, moteruh nimis rəkis, kəni kotələs mohiet məhuvən mohtənīm e nikali rəhan iərman.
¹¹ Nian nətəmimi rəha nəfakiən mine nətəmi əpnəpən kəmotətəu nati əha, kəmotəgin pik.

*Aposil mīn kəmotasiru e nətəmimi tepət
motol vi rəhalah nimisiən*

¹² Kəni aposil mīn kəmotol nəmtətiən tepət mine nati apispis mīn e nəhmti nətəmimi. Kəni nətəmimi mīn u kəutəni nīpəhriənian e İesu kəməhuva kətiəh əmə e Fərantə rəha Kig Solomən e Nīmə Rəha Uhgīn.

¹³ Nati əpnəpən nətəmimi mīn u kəsotənian nīpəhriənian e İesu kəmotisiai ilah, mətəu kəmotəgin e nuvənian əha meruh ilah. ¹⁴ Mətəu nian rəfin nətəmimi tepət kəutəhuva məutəni nīpəhriənian e İərmənig İesu, nəman mine nīpətan, kəni ilah tatepət. ¹⁵ Mətəu-inu e nati apispis mīn iətəm aposil mīn kəmautol, nətəmimi mīn kautos rəhalah mīn nimisiən məutəhuva, kəni məutəlin ilah kəutapili e rəhalah pet mine nimahan e suaru məmə nian Pitə otaliuək mapikalın e lah, in otek nəuvein, uə nəmə nənipisiən rəhan əmə tos nəuvein məmə okotəmiəgəh.
¹⁶ Kəni nətəmimi tepət tepət kəmotəpən lahuənu mīn iuəkīr o İerusaləm məhuva. Motos rəhalah mīn nətəm kəutohmis mine nətəmi mīn u narmīn tərəh tətətig e lah məhuva, kəni aposil mīn kəmotəfaki e lah kəni ilah rəfin kotəuvir.

Nətəmi asoli mīn kəmotəmkipən aposil mīn e kaləpus

¹⁷ Kəni suah u pris asoli agin mine rəhan mīn nətəmimi Satusi mīn u, ilah e pati kətiəh, niəməha təmol pik ilah mətəu-inu nətəmimi tepət kīnəutəpəh ilah minautəhuvən o aposil mīn. ¹⁸ Kəni kəmotauit mo-taskəlīm aposil mīn motəmki=pən ilah e kaləpus. ¹⁹ Mətəu lapin lan, agelo kəti rəha İərmənig təmuva merəh e doə e kaləpus mit ilah mohiet. ²⁰ Kəni mənī=pən kəm lah məmə, “Əhuvən e Nīmə Rəha Uhgīn motəni pətigəm nəghatiən pəhriən rəha nəmiəgəhiən vi u kəm nətəmimi.”

²¹ Kəni kəmənī lauig lan, kəmotol nəuia agelo kəni məutəhuvən e Nīmə Rəha Uhgīn minautəni pətigəm nərgi İesu kəm nətəmimi.

Kəmləfən aposil mīn e kot

Kəni pris asoli agin mine rəhan mīn, kəsotəhrun əhanəhiən məmə ilau kəmiaiet rəkis e kaləpus, kəni kəmotauin e nətəmi asoli mīn rəha nətəm İsrəl, kəni ilah kəməhuva kətiəh məmə ilah okotəharəg e kaunsil* asoli rəha İsrəl. Kəni motahli=pən nəghatiən kəm nətəm kəutarmənig e kaləpus məmə okotahli=pa aposil mīn kəhuva e kot əpəha e kaunsil.
²² Mətəu nian soldia mīn kəməhuvən e kaləpus, mətəu aposil mīn kohkə. Kəni kohtəlig=pa e kaunsil motəni məmə, ²³ “Nian iəməhuvən e kaləpus, motafu doə tahtipəsīg, lok tətəhkul=pən vi əmə lan, kəni soldia rəha kaləpus kəutəhtul māuteruh vivi əmə namtihlua e kaləpus, mətəu nian iəmoterəh e doə məhuvən imə, mətəu kīkə-kīkə əmə imə.” ²⁴ İətəm tətərmənig e soldia mīn iətəm kəutəsəl o Nīmə Rəha Uhgīn, mine pris

5:12 Uək 2:43; 14:3 5:19 Uək 12:7-10 * 5:21 “kaunsil” — nətəmi asoli rəha İsrəl kəutiuvī pətigəm nətəmimi ikin məmə okotəhtul e nəhmtilah e kot.

asoli min kəmotətəu nəghatiən əha, kəni motauit pik, narmi lah təmiuvig, minotəruru əpnəpən əmə məmə nati nak otuva min.

²⁵ Kəni əmeiko iətəmimi kəti tietigəm=pa məmə, “!Ei, nəman! !Nətəmi min əpələ əpə nəmotəmki=pən ilah e kaləpus, ilah əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn kəutəgəhun nətəmimi!” ²⁶ Kəni iətəm tətarmənig e soldia min təmit min soldia min rəhan məhuvən motəmki aposil min məhuva. Mətəu kəməsoteikəpaniən ilah mətəu-inu kinotəgin məmə nətəmi əpnəpən okotəhti ilah e kəpiel apin nəmə koteikəpan ilah.

²⁷ Nian kəmotit ilah məhuva imə, kəni motəni məmə ilah okotəhtul aupən e nətəmi asoli rəha kaunsil. Kəni pris asoli agin təmənī=pən kəm lah məmə, ²⁸ “Iəmotəniəhu əskasik agin itəmah məmə onəsotəgəhun iən nətəmimi e nərgi suah kəha Iesu. Mətəu nəgəhun iən rəhatəmah tinaiu ərəfin əpəha Jerusiləm. Kəni mautol məmə nətəmimi okotəni məmə itimah iəmotəh suah kəha Iesu.”

²⁹ Mətəu Pitə tāməghati rəhalah aposil min lan məmə, “Itimah iəkotəkeikei mautol nəuia Uhgīn, mətəu səniəmə nəuia nətəmimi əmə. ³⁰ Itəmah nəmotuhamu rəkis Iesu motətu-pəri e nigī kəməluau, mətəu Uhgīn u rəha tipitah min aupən təmol təmiəgəh min e nīmisiən. ³¹ Uhgīn u inu tāməfəri rəkis Iesu məmə otuvən məharəg e nikalin maru, u ima nisiaiən mine nəsanəniən, məmə in Iərmənig mine Iosmiəgəh. Uhgīn təmol nati əha məmə in otol suaru məmə nətəm Isrel min kotəhrun nəuhliniən ilah e rəhalah noliən tərəh min, kəni in otafəl rəkis noliən tərəh min rəhalah. ³² Kəni itimah Narmin Rəha Uhgīn iəutəni pətigəm natimnati min u, kəni Uhgīn tətəfən Narmin rəhan kəm nətəmimi kautol nəuiən.”

³³ Nian nətəmimi rəha kaunsil kəmotətəu nəghatiən əha, təmiuvi pik rəhalah niəməha, kəni kətolkeikei məmə okotuhamu əmə ilah. ³⁴ Mətəu suah kəti tāməhtul, nərgin u Kəmalieil, in Farəsi kəti mine iəgəhun kəti rəha Lou, u nətəmimi rəfin kəutisiai. Kəni tāmətapuəh o soldia min məmə okotit aposil min məhuvən ihluə pipim.

³⁵ Kəni in təmənī kəm kaunsil məmə, “Nətənimak min, nətəm Isrel. Otatəlig vivi məmə onəkotəhro e nətəmi min u. ³⁶ Vi agin uəha suah kəti nərgin u Teutas, tēmietigəm=pa mətəni məmə in iətəmi asoli kəti, kəni iuəkir nətəmimi fo-hanrit kəmotuərisig lan. Mətəu kəmoəhamu in, kəni rəhan nətəmimi kəmotan kətiəh kətiəh, kəni rəhan nətəligiən təmuvən mikə. ³⁷ Uərisig lan, nian kəpmən tāmatafin nətəmimi, suah kəti min u nərgin u Jutəs, iətəm Kaləli, in min təmiuvi nətəmimi kəhuərisig lan. Mətəu nətəmimi nəuvein kəmotəhamu min, kəni rəhan nətəmimi kəmotan kətiəh kətiəh. ³⁸ Kəni inu rəhak nətəligiən e nəniən u. !ləkəni kəm təmah, pəh nəkotəpəh əmə ilah motegəhan e lah kohiet! Mətəu nəmə nati kautol, in rəha iətəmimi əmə, otəpanikə. ³⁹ Mətəu nəmə tatsipən o Uhgīn, ko nəsotosiən nəsanəniən məmə onəkotəniəhu ilah. Məta onəkoteruh məmə itamah Uhgīn onəkotərgəhu.” ⁴⁰ Kəni ilah rəfin kəmotegəhan e rəhan nəghatiən.

Kəni kəmotəuin e aposil min məmə okəhuva imə, kəni motəni məmə soldia min okotalis ilah. Kəni motəniəhu əskasik min ilah məmə okəsotəghati min iən kəm nətəmimi e nərgi Iesu kəni motəhlman e lah kohiet.

⁴¹ Kəni aposil min kəmoəhiet e kaunsil, nikilah təmagiən, mətəu-inu Uhgīn nikin tāmepət o lah kəni megəhan e lah məmə nətəmimi okotəh

ilah mätəu inko kautəhuərisig e Iesu.[†] 42 Kəni nian rəfin e Nimə Rəha Uhgın mine nimə mın, ilah kəməsotəpəhiən mətəkeikei mətəni pətigəm kəni mətəgətun nəghatien təuvir məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.

6

Kəməfəri dikon mın səpin

¹ Nian nəuvein tinuva rəkis muvən, kəni nətəmi rəha Iesu tinətəri minatəpət. Nəuvein ilah nəuaniləuis rəha Isrel kəmətsipən ikin pisin pisin mın, kəni mətəni əmə nəghatien Kris, məsotəniən nəghatien rəha Isrel. Kəni tepət, ilah nətəm Isrel əmə. Mätəu nəfaki mın iətəm kəutəni əmə nəghatien Kris kinəutəni nikali nəfaki mın u nətəm Isrel, mətəni məmə nian kəutəuəri məni mine nauəniən kəm pətalimis mın, mätəu kəsoteh vivien pətalimis mın rəha nətəmi mın u kəutəni nəghatien Kris.

² Kəni tuələf aposil mın kəmotəuən e nətəmi rəha Iesu məmə okəhuva-to. Kəni kəmotəni=pən kəm lah məmə, “Piatimah mın. Təsəuvirien məmə itimah iəkotəpəh nəni pətigəmiən mine nəgətunien nəghatien rəha Uhgın məmə itimah iəkəhuvnə motəuəri məni mine nauəniən kəm pətalimis mın. Inu uək rəha dikon mın. ³ Mätəu rəueiu, otəfətigəm-to itəmah səpin, nətəmi mın u itəmah nəutisiai ilah, kəni motəhrun nati, mine Narmin Rəha Uhgın tərəiauəh e nəmiəgəhiən rəhalah. Kəni itimah iəkotəfən nati u kəm lah məmə ilah okotol. ⁴ Kəni pəh itimah oiəkəuteruh əmə nəfakien kəm Uhgın mine nəni pətigəmiən mine nəgətunien nəghatien rəha Uhgın.”

⁵ Kəni ilah rəfin nikilah təmagien, kəni mətəgəhan e nəghatien əha. Kəni kəmotəfətigəm Stipin u rəhan nəhatətəien təskasik e Uhgın, kəni Narmin Rəha Uhgın təməriəuəh mətətig lan. Motəfətigəm mın Filip, mine Prokorəs, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenəs, mine Nikoləs iətəm Antioq u aupən təməpəh nəfakien rəha nətəm iman ikin muva mətəu=pən nəfakien rəha nətəm Isrel. ⁶ Kəmotit ilah məhuvən kəm aposil mın, kəni aposil mın kəmotələhu=pən nəhlmilah e lah motəfaki e lah.

⁷ Kəni nətəmi rəha Iesu kəutəni pətigəm nəghatien rəha Uhgın kəm nətəmi, kəni nətəmi rəha Iesu u Jerusiləm kinautəpət pik. E nətəmi mın əha, pris mın tepət kəmotəhatətə e Iesu.

Kəmotaskəlim Stipin

⁸ Kəni Stipin u iətəm təməriəuəh e nəuvirien mine nəsanəniən rəha Uhgın, təmol nəmtəien tepət mine nati apispis mın e nəhmti nətəmi. ⁹ Mätəu nətəmi nəuvein e nimə rəha nuhapumien rəha Nətəm Kəmitis Ilah,* kəmotəghati ilah Stipin. Nətəmi mın u nətəm Isrel u kəmətsipən Saerin mine Aleksantriə. Kəni nətəmi nəuvein mın u nətəm Isrel u kəmətsipən Silisiə mine Esia, ilah kəməhuva kətiəh, minəutorgəhu ilah Stipin. Kotəni məmə nəghatien rəha Stipin təsəhruahruen, mätəu rəhalah təhruahru. ¹⁰ Mätəu Narmin rəha Uhgın təmol Stipin teinatig pik, kəni nian in təghati, rəhan nəghatien tapirəkis rəhalah.

5:41 Mat 5:10-12; 1Pitə 4:13 † 5:41 Nian kautos nahməien nikilah tagien, mätəu rəhalah lərməniğ təmos nahməien. Rəueiu əha nian kəutətəu tərəh, təgətun məmə ilah kətiəh əmə e lərməniğ. 6:1 Uək 4:35 6:7 Uək 2:41; 16:5 * 6:9 “nimə rəha nuhapumien rəha Nətəm Kəmitis Ilah” — Nətəmi mın əha, aupən ilah slef rəha suah kəti, mätəu rəueiu əha kəmitis ilah. 6:10 Luk 21:15

¹¹ Kəni ilah kəmotəu oneuən nətəmini nəuvein məmə okotasiru e lah motəni pətigəm məmə, “İtimah iəmotətəu məmə Stipin təməni rah Mosis mine Uhgın.”

¹² Kəni rəhalah nəghatien təmol niki nətəmini, mine nətəni asoli rəha Isrel, mine nəgətin min rəha Lou, kəmotəməki e Stipin. Kəni kəməhuvən motaskəlim motələs məhuvən məmə otəhtul e nəhmti kaunsil. ¹³ Kəni kəmotəmki nətəmini nəuvein məhuva məmə okoteiue e Stipin. Nətəni min u kəmotəni məmə, “Nian rəfin tətəni nəghatien tərəh e Nimə Rəha Uhgın, kəni mətəni rah Lou rəha Mosis. ¹⁴ İtimah iəmotətəu in təməni məmə İesu u iətəm Nasərit, in otələs iahu Nimə Rəha Uhgın, kəni məuhlin noliən min u Mosis təməfa kəm tah aupən ikin.”

¹⁵ Kəni nətəmini rəfin u kəmautəharəg e kaunsil kəmotəsəl=pən əhruahru o Stipin, motafu məmə nəhmtin tinəgəhag pəhriən təhmen e rəha agelo.

7

Stipin təməghati e Epraham

¹ Kəni pris asoli agin təmətapuəh o Stipin məmə, “?Təhro? ?Nipəhriənien e nəghatien min əha kətətu=pən lam?”

² Kəni Stipin təməni məmə, “Piak min mine tatə min. Otətəlig-to lak. Uhgın u iətəm in ilis ilis pik, təmietigəm=pa o tipitah Epraham nian in təmətatig əpəha Mesopotemiə, məsuvən əhanəhiən əpəha Haran. ³ Uhgın təməni=pən kəm in məmə, ‘Əpəh rəham min, mine ikin nətətatig ikin muvən e ikin kəti iətəm iəu o iəkəgətin lam.’

⁴ “Kəni Epraham təmiet əha Kaltiə muvən mətətatig əpəha Haran. Nian təmətatig ikinu kəni rəhan tatə timis, kəni Uhgın təmos muva u e niftəni u itəmah nəutətatig lan rəueiu. ⁵ Mətəu təməsəfən əhanəhiən niftəni əkəku agin nəuvin kəm in məmə rəhan əhruahru. Mətəu Uhgın təməni əskasik kəm in məmə otəpanəfən rəfin niftəni əha kəm in mine namipin min. Kəni niftəni u otuva imalah agin ikin, nati əpnəpin e nian əha Epraham təməsələsiən nətəni kəti. ⁶ Nəghatien u Uhgın təməni kəm in tol lanəha, in təməni məmə, ‘O nian kəti, nəuaniləuis min rəham okəhuvən mətətatig e niftəni pisin kəti rəha nətəmini pisin, kəni ilah okəhuva iəpispis min, kəni nətəm ikin okotol ilah okotəhuva slef min, kəni mautol mirə kəm lah kətəuərus nu fo-hanrit. ⁷ Mətəu iəkol nalpinien kəm nətəmini min əha kəutarmənig e lah. Kəni uərisig, rəham min nətəmini okohiet e niftəni əha məhuva motəfaki kəm iəu e niftəni u.’

⁸ “Kəni Uhgın təməni əskasik məmə in oteh vivi Epraham mine nəuaniləuis min rəhan. Kəni mənəni=pən kəm in məmə in otəhgi=pən nəsuəlkələh məmə in nəmtətiən kəti məmə ilah nətəmini min rəha Uhgın. Kəni nian Epraham təmələs Aisək, kəni matig məhgi=pən nian təmos nian eit.* Kəni nian Aisək təmələs Jekəp, kəni matig məhgi=pən min. Kəni nian Jekəp təməmki nənətin min ilah tuələf, kəni məhgi=pən min ilah. İlah tuələf əha, nəukəti nıratəh.”

Tipiləh min kəmotəpəh Josip

⁹ Kəni Stipin təməni=pən min kəm lah məmə, “Kəni nəukəti nıre min u rəhatəh kəmautetə notəhaləh u Josip, kəni motətuati=pən lan kəm nətəm

7:3 Jen 11:31; 12:1 7:4 Jen 11:31–12:5 7:5 Jen 12:7; 15:18; 17:8 7:7 Jen 15:13–14; Eks 12:40 7:7 Eks 3:12 * 7:8 Noliən rəha nətəm Isrel tol lanu, nian suəkəku iərman tair, e nian eit, kətəhgi=pən. 7:8 Jen 17:9–14; 21:4

Ijip, māmā otuva slef rəhalah. Mətau ilau Uhgin e nian rəfin, ¹⁰ kəni Uhgin tos rəkis in e nərahian rəfin rəhan. Nian təməhtul e nəhmti kig rəha nətəm Ijip, kəni Uhgin təməfən nəhrunian kəm in, kəni matig mol min māmā kig otolkeikei in, kəni mol in tarməni e nitəni Ijip mine nətəmimi mine natimnati rəfin rəhan.

¹¹ “Kəni əmeiko nəumis təman e nitəni əpəha Ijip mine Kenan mol nauəniən tikə, kəni nəumis natus nətəmimi, kəni tipitah min niglah nauəniən təmikə. ¹² Nian Jekəp tinətəu māmā nauəniən əpəha Ijip, təmahli=pən nenətin min u tipitah min əha kəhuvən, kəni inu nətuəiniən ilah kəmāhuvən Ijip. ¹³ Kəni uərisig, ilah kəmāhuvən min, kəni in təməni pətigəm in kəm lah, mətau ilah kəsotəhrunian māmā in Josip pialah. Kəni kig rəha Ijip təmətəu nəniən o Josip mine pian min. ¹⁴ Kəni Josip təmahli=pən nəghatian kəm rəhan tatə Jekəp mine rəhan min, māmā okəhuva motatig ilah min. E nətəmimi min əha, ilah rəfin səpinte faif.

¹⁵ “Kəni Jekəp mine rəhan min kəmāhuvən Ijip, kəni kəməutatig məutatig, kəni Jekəp mine tipitah min kəməhmis ikin. ¹⁶ Kəni kəməmki ilah kan əpəha Sekəm e nitəni u rəhatah, kəni kitənim ilah ikin e nipəg kəpiel kəti Epraham təmos rəkis nəhmtin o nətəm Hamor.”

Stipin təməghati e Mosis

¹⁷ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni=pən kəm lah māmā, “Tinātuva iuəkir māmā Uhgin otosmiəgəh rəhan min nətəmimi u təməni rəkis kəm Epraham, kəni nəuaniləuis min rəhatah u kəməutatig Ijip, rəueiu əha tinepət. ¹⁸ Kəni kig kəti min rəha Ijip təməhtul, in təsisiai aginian Josip. ¹⁹ In təmosiahu tipitah min e nətəligian tərah min rəhan, matol nəhməiən kəm lah. Kəni in təmol lou kəti māmā okotəmki pətigəm nenətilah min iəpəou amrərə min ihluə māmā okohmis.

²⁰ “Kəni e nian əha, Mosis təmair, kəni in suakəku təuvir kəti e nəhmti Uhgin. Rəhan māmā mine tatə kəmuəhluaig oneuən lan əpəha imə muos məuiğ kisil. ²¹ Nian kəmləfətigəm ihluə, nəti kig pətan təmeruh, kəni tələs māmā oteh vivi rəhan. ²² Kəmotəgətin in e inənatigian rəfin rəha nətəm Ijip, kəni nian in təməpət, in təsanən e nəghatian mine nolian nati.

²³ “Nian tinos nu fote, nikin təhti māmā otuvən-to meruh-to nətəniman min, nətəm Isrel, ²⁴ kəni mafu kəti iətəm Ijip kəti tatoh. Kəni in təmuvən māmā otasiru e in kəti əmeiko mohamu iətəm Ijip əpəha. ²⁵ Kəni Mosis nikin təməhti māmā mətə in min, nətəm Isrel, okotəhrun māmā Uhgin təmahli=pən in māmā otuvən məmkirəkis ilah e nəhməiən katol e lah. Mətau ilah kotəruru. ²⁶ Kəni lauig lan tafu min iətəm Isrel mil keiu katuoh ilau min, kəni tuvən mə təghati kəm lau māmā otos rəkis ilau, kəni māmā otol ilau kuol vi ilau min. Kəni mənī=pən kəm lau māmā, ‘Suah mil, itəlau əmə. ?Təhro natuoh itəlau min?’

²⁷ “Mətau suah u təmaupən mol nəukəti norgəhuiən təmətgi=pən Mosis isəu, kəni mənī=pən kəm in māmā, ‘?Pəh təməfəri ik māmā onəkarməniğ kəni mətakil itimah? ²⁸ !İətəhrun māmā nəkolkeikei māmā onəkohamu min iəu təhmen e iətəm Ijip u nəmoh nəniuv!’ ²⁹ Nian Mosis təmətəu nəghatian əha, kəni təməgin kəni miet Ijip magim muvən əpəha isəu ikin Mitian mətatig ikin məhmen e iəpispis kəti. Nian təmətatig mətatig mit pətan ikin kəti, kəni mələs nətin keiu iərman mil.

7:9 Jen 37:11,28; 39:2,21-23 **7:10** Jen 41:37-44 **7:11** Jen 41:54; 42:1-2 **7:13** Jen 45:1-4,16
7:14 Jen 45:9-11; 46:27 **7:15** Jen 46:1-7; 49:33 **7:16** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:18**
Eks 1:7-8 **7:19** Eks 1:11-22 **7:20** Eks 2:2 **7:21** Eks 2:3-10 **7:24** Eks 2:11-15 **7:28**
Eks 2:14 **7:29** Eks 2:21-22; 18:3-4

³⁰ “Nian tāmētatiġ Mitian mos nu fote, kəni nian kəti tuvən mətən iuəkir o nitəuət əha Sainai əpəha təpiə-məpiə ikin. Kəni agelo kəti təmiet=pən ohni e niġəm iətəm tatuəu e niġi əkəku kəti. ³¹ Nian təmeruh niġəm əha, narmin təmiuvig pik ohni, kəni muvən iuəkir məmə oteruh vivi, kəni mətəu Iərməniġ Uhgini tāməġhati kəm in məmə, ³² ‘Iəu Uhgini rəha tipim min, Uhgini rəha Epraham, mine Aisək, mine Jekəp.’ Kəni Mosis tāməġgin minətərmrumin minatəġin e nəsal-pəniən əha niġəm ikin.

³³ “Kəni Iərməniġ Uhgini tāməni=pən kəm in məmə, ‘Os rəkis rəham put e nəhlkəm mətəu-inu niftəni ko ik nətəhtul ikin in tasim agin, mətəu iəu əha ikin. ³⁴ Imeruh nərahien iətəm katol e rəhak nətəmimi əpəha Ijip, iəmətəu nəsekien rəhalah, kəni mineiuaiu muva məmə iəkəmkirəkis ilah o nətəm Ijip. Va. Rəueiu əha iəkahli=pən ik nəkitəliġ muvən min Ijip.’ ”

Nətəmimi min rəha Isrel kəmotəpəh Mosis

³⁵ Kəni Stipin tāmətəkeikei mətəni məmə, “Inu iətəm kətiəh əmə Mosis iətəm ilah kəmotəpəh nəuian nian ilah kəmotəni=pən məmə, ‘? Pəh təmləfəri ik məmə onəkərməniġ kəni makil itimah?’ Mətəu Uhgini pisin əmə təmahli=pən suah kəha Mosis məmə otərməniġ kəni mosmiəġəh ilah. Təmahli=pən nian agelo təmiet=pən ohni e niġəm iətəm tatuəu e niġi əkəku kəti. ³⁶ Kəni Mosis təmit ilah mohiet Ijip, kəni in təmol nati apispis mine nəmtətiən təpət, təmol əpəha Ijip, mine nian kəməutəliuək məutəhuvən=pən e nitəhi u kətəni məmə Nitəhi Ərarəuv, mine nu fote e ikin təpiə-məpiə ikin.

³⁷ “Inu iətəm kətiəh əmə Mosis u tāməni=pən kəm nətəm Isrel məmə, ‘Uhgini otləfəri iəni kəti min e təmah təhmen lak.’

³⁸ “Inu Mosis iətəm təmauin e tipitah min məmə okotuhapumin ilah min əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni agelo tāməġhati kəm in e Nitəuət Sainai, kəni Mosis u təməfən nəġhatien min u kəm tipitah min. Kəni nəġhatien min u, ilah nəġhatien keikei min iətəm kəutəfən nəmiəġahien kəm nətəmimi, kəni Mosis təməhlman tuva kəm tah.

³⁹ “Mətəu nian in tāmətatiġ əhanəh əpəha e Nitəuət Sainai, tipitah min kəmotəhti nəuian, motəpəh nətəliġien, mətəu nikilah təmitəliġ=pən o nati Ijip. ⁴⁰ Kəni kəmotəni=pən kəm Eron məmə, ‘Ol narmi nati nəuvein məmə okəhuva uhgin min rəhatah mə okotit itah. Mətəu Mosis əha inəha, iətəm təməmki itah kohiet Ijip, kinotərru məmə in tinəhruvən.’ ⁴¹ Kəni e nian əha, ilah kəmotol narmi nati məmə in otuva uhgin rəhalah, kəni kəmautol sakrifais e nati miəġəh min məmə okotəfaki kəm in. Kəni kəmautol lafet rəha narmi nəti kau iətəm ilah əmə kəmotol. ⁴² Mətəu Uhgini təməuhlin=pən nəmtahn kəm lah, kəni meġəhan=pən e lah məmə okotəfaki kəm mitiġar mine məuiġ mine məhau min e nəpuə. Kəni nati əha tətəġetun əsas əmə nəġhatien rəha Uhgini iətəm kəmətei e nauəuə rəha iəni min rəha Uhgini. Tətəni məmə,

‘!Nətəm Isrel! ?Nian rəfin e nu fote əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, itəmah nəmautoh nati miəġəh min mautil sakrifais lan. ?Mətəu nikitəmah təhti məmə nəmautol kəm iəu? !Kəpə! ⁴³ Mətəu e nikitəmah, itəmah nəmautələs Nima Tapolin rəha uhgin eiua u Molek, mine narmi məhau rəha uhgin eiua u Refan. Nati miil u nəmautol məmə onəkotəfaki kəm lau. O nati əha, iəkahli pətiġəm itəmah nəkəhuvən isəu motəpirəkis Pəpilon.’ ”

*Stipin tæmæghati
e Nima Ræha Uhgîn*

⁴⁴ Stipin tæmæakeikei mætæni mæmæ, “Nian tipitah min kæmæutatig ikin tæpiæ-mæpiæ ikin aupæn, ilah kæmotos ræhalah nati kæti, Nima Tapolin ræha Uhgîn iætæm tætagætun mæmæ Uhgîn tætatig ilah min. Kæni Mosis tæmol Nima Tapolin æha tætitæu=pæn æmæ nætæligiæn ræha Uhgîn u tæmæni=pæn rækis kæm in. ⁴⁵ Kæni nu tepæt uærisig, Josuæ tæmit ilah mæhuva mæmæ okotos rækis nitæni æha o nætæm Kenan, nætæni u Uhgîn tæmæhgirækis nætæmimi ikin. Kæni ilah kæmotælæs Nima Tapolin u mæhuvæn motatig ilah min motætæuarus=pa e nian ræha Tefit tæmol kig lan. ⁴⁶ Uhgîn tæmol tæuvîr kæm Tefit, kæni Tefit tæmætapuæh ohni mæmæ Uhgîn otegæhan lan pæh tol nimæ kæti iætæm Uhgîn otatig ikin. ⁴⁷ Mætæu nimæ æha, Kig Tefit tæmæsolian, mætæu nætîn Kig Solomæn tæmol.

⁴⁸ “Mætæu Uhgîn iætæm ilis agîn, tæsatigiæn e nimæ iætæm iætæmimi æmæ tæmol. Tæhmen e næghatiæn ræha Uhgîn iætæm iæni ræhan tæmæni mæmæ, ⁴⁹ ‘Ikin min ræfin e neai tæhmen æmæ lak mæmæ iækæharæg ikin marmænig, kæni nitæni min ræfin tæhmen æmæ mæmæ iækæfu=pæn næhlkæk ikin. ?Mætæu nimæ nak iætæm nækotæhrun nolian mæmæ otæhmen lak? ?Kæni ikin pæhruvæn nækotæhrun nolian mæmæ iækuvæn mæmeig ikin? ⁵⁰ Otæni-to. ?Pæh tæmol ræfin natimnati min æha? Iæu pisin æmæ, iæu Uhgîn iæmol ræfin ilah.’”

*Nætæm Isrel kæmotæpæh iæni min ræfin ræha Uhgîn,
mine Kristo*

⁵¹ Kæni Stipin tæmæakeikei mætæni mæmæ, “!Itæmah u! Ræhn-kapæ tamah tæskasik. Nikitæmah tapinæpu tæhmen e ræha Nanihluæ min. Matælgitæmah talu o nætæuiæn næuia Uhgîn. !Itæmah nækotæhmen æmæ e tipitæmah min nætæm kæmæutæhti næuia Narmin Ræha Uhgîn! ⁵² ?Iæni min ræha Uhgîn aupæn, pæh tipitæmah min kæmæsolian nærahian kæm in? !Tikæ! Kæmotol nærahian kæm lah ræfin. Kæmotohamu min nætæmi min u kæmæutæni pætigæm nuvaian ræha iætæmi æhruahru. Kæni itæmah næmotegæhan=pæn e Itæmi æhruahru u e næhlmi ræhan min tikimîr min kæni kotuhamu. ⁵³ Itæmah næmotos rækis Lou ræha Uhgîn u aupæn nagelo min kæmotos mæhuva, mætæu itæmah næmæsotohtæu=pæn aginian Lou æha.”

Kæmotahtimu Stipin

⁵⁴ Nian kæmæutætæu næghatiæn min ræha Stipin, næhmtilah tæmapinæpu, nikilah tæmahmæ pik, kæni mautigæt=pæn næhluvlah kæm in mætæu-inu nikilah nahmæ agîn. ⁵⁵ Mætæu Narmin Ræha Uhgîn tæmæriauæh e Stipin, kæni tæsal pæri e Negæu e Neai mafu næhagæhagiæn iætæm tæsanæn pik tæmiet ima Uhgîn ikin, kæni meruh Iesu tætæhtul e nikali Uhgîn maru, ikin ima narmænigiæn mine næsanæniæn. ⁵⁶ Kæni Stipin tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “!Ei, næman! Iætæfu Negæu e Neai ræha Uhgîn tateræh, kæni Næti iætæmimi tætæhtul e nikali Uhgîn maru, ikin ima narmænigiæn mine næsanæniæn.”

⁵⁷ Nian nætæmi asoli ræha kaunsil kæmotætæu næghatiæn æha, kæmotæmkæsgin matælgilah min e næuanæhlmilah, kæni motearæg e Stipin e næuialah ræfin motauit motaiu mæhuvæn moteapæn æhmen-æhmen æmæ ohni, ⁵⁸ moteikæpan kæni motæraki pætigæm lan e taun. Kæni nætæmimi u kæmotætæu næghatiæn ræha Stipin, ilah kæmotæpeg ræhalah sot asoli min,

motēlin=pēn iuākīr e nēhlki iētēn aluē kēti, nērgin u Sol. Kēni mīnētēhti Stipin e kēpiel apin.

⁵⁹ Nian kēmautēhti, kēni Stipin tēmēfaki mēmē, “Iērmēnig Iesu, os narmāk.” ⁶⁰ Kēni tēmēiuaiu misin nēulin kēni masāk ēfēmāh mēmē, “Iērmēnig, afēl nōliēn tērah iētēn ilah kautol lak.” Nian tēmōl naunūn e rēhan nēfakiēn, kēni rēhan nehagiēn tiet.

8

¹ Kēni Sol in tēmātēhtul ēmē nīkin tētagiēn mēmē ilah kēmōtahtimu Stipin.

Sol tēmōh nētēm kēutēfaki

Mētūēuin e nian ēha, nērahīēn asoli kīnotol e nīmēfaki ēpēha Jerusilēm. Kēni ilah kēmōhiet Jerusilēm motāgim=pēn Jutiā mīne Sēmēriā motēpēh pisin ēmē aposil mīn kēutatig Jerusilēm. ² Nētēmimi nēuvein nētēm kēutēfaki ēskasik kēmēhuva mōtēlēs Stipin mēhuvēn mōhtēnim, kēni ilah kēmōtasāk pik ohni. ³ Mētū Sol tēmētūēuin mīnētērēkin-ērēkin nīmēfaki, matuvēn e nīmē mīn mētiuvi pētīgēm nēman mīne nīpētan iētēn kēutēfaki, kēni matēmki=pēn ilah e kalēpus.

Filip tēmēni pētīgēm nanusiēn tēuvir ēpēha Sēmēriā

⁴ Kēni nētēm kēutēfaki iētēn kēmōhiet Jerusilēm motāgim, kēmautēni pētīgēm nēghatiēn rēha Uhgin ikin mīn rēfin iētēn ilah kēutēhuvēn=pēn ikin. ⁵ Filip tēmuvēn e taun kēti rēha Sēmēriā, kēni mētēni pētīgēm nanusiēn rēha Kristo iētēn Uhgin tēmēni mēmē otahli=pa. ⁶ Nian nīmēnin nētēmimi kēmōtētū Filip, kēni mōtafu nati apispis mīn iētēn in tatol, ilah rēfin kēmautētēlig vivi lan e nak in tētēni. ⁷ Nētēmimi tēpēt narmin tērah mīn kēmōhiet e lah. Nian narmin tērah mīn kēmōhiet, kēmōtasāk ēfēmāh. Kēni nētēmimi tēpēt iētēn nīpētīlah tēmimis, uē nētēm kēsotaliūākīēn, kēmōtēuvir mīn. ⁸ Kēni nētēmimi rēfin e taun ēha, ilah rēfin kēmōtagiēn.

Saimon u tēmōl natimnati

e nēsanēniēn rēha iērmis mīn

⁹ Kēni e taun ēha, suah kēti nērgin u Saimon, in tēmātōl nati apispis tēpēt e nēsanēniēn rēha iērmis mīn, kēni nētēmimi rēfin e Sēmēriā, narmīlah tēmiuvig. Tēmōl nuvēh nēuvetin. In mētēfēri aru ēmē in mēmē in iētēni asoli kēti. ¹⁰ Kēni nētēmimi rēfin, nētēni asoli mētēuārus=pa nolūāk mīn ēmē, kēmautēsal=pēn pik ohni kēni mētēni mēmē, “Suah u in iētēni kēti u in tatol uāk e Nēsanēniēn Asoli Rēha Uhgin.” ¹¹ Kēmōtōhtēu=pēn in nuvēh nēuvetin mētēu-inu narmīlah tatiuvig o natimnati mīn iētēn in tatol. ¹² Mētū nian nētēmimi kēmōtētū nēghatiēn iētēn Filip tētēni pētīgēm e nanusiēn tēuvir rēha Narmēnigēn Rēha Uhgin mīne nēghatiēn rēha Iesu Kristo, kēmōtēni nīpēhriēniēn lan, kēni kēmōl bēptais e lah, nēman mīne nīpētan. ¹³ E nian ēha, suah mīn u Saimon, tēmēni nīpēhriēniēn e Iesu, kēni kol bēptais mīn lan. Kēni in tētītēu=pēn Filip ikin mīn rēfin. Narmin tēmiuvig o nati apispis mīn mīne nēmētatiēn mīn iētēn in tateruh Filip tatol.

¹⁴ Nian aposil mīn ēpēha Jerusilēm kēmōtētū mēmē nētēm Sēmēriā kīnōtēhatētē e nēghatiēn rēha Uhgin, kēni kēmōtahli=pēn Pitē mīne Jon mēmē okiēn o lah. ¹⁵ Nian ilau kēmīan miaiet=pēn o lah, muēfaki o lah mēmē Narmin Rēha Uhgin otēriauēh mētātig e lah, ¹⁶ mētēu-inu

kəmol bəptais əmə e lah e nərgi İərməniḡ İesu, mətəu Narmin Rəha Uḡin təsəriauəh əhanəhiən e nəmiəḡəhiən rəhalah. ¹⁷ Kəni Pitə mine Jon kəmuələhu=pən nəhlmilau e lah muəfaki e lah, kəni Narmin Rəha Uḡin təməriauəh e lah.

¹⁸ Nian Saimon təmafu məmə Narmin Rəha Uḡin tatuvən e nəmiəḡəhiən rəha nətəmimi nian aposil mil kəmuələhu=pən nəhlmilau e lah muəfaki e lah, kəni in təfətiḡəm məni məmə otəfən kəm lau, ¹⁹ kəni məni=pən kəm lau məmə, “Uəfa min nəsanəniən u kəm iəu məmə nian iəkələhu=pən nəhlmək e nətəmimi, kəni ilah kotəhrun nosiən Narmin Rəha Uḡin.”

²⁰ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “!Ik mine rəham məni onəkian e niḡəm asoli! Mətəu-inu nikim təhti məmə nəkəhrun nos nəhmti nati u iətəm Uḡin tətəfən kəm nətəmimi e məni. ²¹ Ko ik nəsolian uək u nəuvetin mine, mətəu-inu rəham nətəliḡiən təsəhruahruən e nəhmti Uḡin. ²² Əuhlin ik e rəham noliən tərəh min kəni məfaki=pən kəm İərməniḡ, məta tafəl rəkis rəham noliən tərəh min iətəm nikim tətəhti ilah. ²³ İateruh məmə nian rəfin netetiən təməriauəh e rəham nətəliḡiən, kəni noliən tərəh min kəmotəlis ik tiəkis.”

²⁴ Kəni Saimon təməni=pən məmə, “!Əui! Uəfaki=pən kəm İərməniḡ ohniəu məmə natimnati iətəm itəlau nəmuəni, kəti otəsuvaiən ohniəu.”

²⁵ Kəni nian ilau kəmuəni pətiḡəm rəkis nəḡhatiən rəha İərməniḡ mine natimnati iətəm in təmol, kəni kəmətiən Jerusiləm matuəhtul əḡmagim e lahuənu min rəha Səmeriə matuəni pətiḡəm min nanusiən təuvir rəha İərməniḡ.

Filip təməḡhati kəm iətəm İtiopiə kəti

²⁶ Kəni əgelo kəti rəha İərməniḡ təməni=pən kəm Filip məmə, “Əsəu-pesi muvən e suaru tisipən Jerusiləm matuvən Kasa.” (Suaru əha tətəməhli əpəha ikin təpiə-məpiə ikin.) ²⁷ Kəni in təmatuvən əmeiko mafu iətəm İtiopiə kəti e suaru. Suah əha in iətəmi asoli kəti rəha kwin rəha nətəm İtiopiə.* Kəni in təmətərməniḡ e məni rəha kwin. Suah u təmuvən Jerusiləm məmə otəfaki, ²⁸ kəni minatitəliḡ matuvən iman ikin. Kəni in təmətəharəḡ-pəri e nati kəti kətəni məmə, “kat” iətəm hos tatiuvi. Kəni mətafin nauəuə iətəm iəni kəti rəha Uḡin təmətei, nərgin u Aiseə. ²⁹ Kəni Narmin Rəha Uḡin təməni=pən kəm Filip məmə, “Uvən maliuək=pən iuəkir o kat əha.”

³⁰ Kəni Filip təmai u muvən iuəkir ohni, mətəu suah u tətafin nauəuə iətəm iəni Aiseə təmətei. Kəni təmətapuəh ohni məmə, “?Nəkəhrun niyəti nati u nətafin, uə kəpə?”

³¹ Kəni suah u təməni=pən kəm Filip məmə, “?İəkəhra məhrun? Mətəu-inu iətəmi kəti tikə mə otuhamtei=pə niyəti nəḡhatiən u kəm iəu.” Kəni in mətapuəh məmə Filip otəri muvən ilau min muəharəḡ. ³² In təmətafin nəḡhatiən u e Nauəuə Rəha Uḡin, tətəni məmə, “Kəmit təhmen e sipsip kan məmə okuhamu.

Kəni təhmen e nəti sipsip, təsəḡatiən nian kətətei nimeimein, Kəni in təməpnəpin əmə, məsəḡhatiən.

³³ Kəmol aulis in, kəni nian kəmakil e kot, kəsakil əhruahruən. Nian kəmotuhamu, in nəlugi iətəmimi əmə kəti, nətin tikə.”

8:17 Uək 19:6 * **8:27** Nəḡhatiən Kris əhruahru tətəni məmə in suah kəti iətəm kəmitei. E nian əha, nəmə suah kəti tatol uək nian rəfin iuəkir o kwin kəti, kəni okitei məmə otəsitiən kwin. **8:33** Aes 53:7-8

³⁴ Kəni suah u təmətapuəh o Filip məmə, “?Kərmə Aiseə təmətəghati aru lan, uə iətəpisi kəti?” ³⁵ Kəni Filip təmətuəuin e nəghatiən kətiəh əmə iətəm təməfin, mətəni=pən nəniən təuvir rəha Iesu.

³⁶ Nian kəmətiən e suaru miəuva ikin kəti nəhu əha ikin, kəni suah u təməni=pən kəm Filip məmə, “!Afu-to! Nəhu kəti əpəha. ?Təhro? ?Pəh nəkol bəptais lak lan?” Kəni Filip təmegəhan lan.[†]

³⁸ Kəni təməniəhu kat məmə otəhtul, kəni ilau pəti kəmueiuaiu mian e nəhu, kəni Filip tol bəptais lan. ³⁹ Nian kəmuəri e nəhu miəuva ilis, Narmin Rəha İərmənig tələs rəkis Filip. Kəni suah u təməseruh minian, mətəu təmətitəlig matuvən iman ikin e nəgəniən asoli e nikin. ⁴⁰ Mətəu Filip təməfu məmə tətəhtul əpəha e nitiən pahav ikin əpəha Astot. Kəni in təmətuvən, mətəni pətigəm nənusiən təuvir rəha Iesu əpəha e taun min rəfin mətəuərus in təmiet=pən əpəha Sisəriə.

9

Sol təməfu Iesu

e suaru rəha Təmaskis

(Uək 22:6-16; 26:12-18)

¹ Kəni e nian əha, Sol təmətəghati əskasik mətəni əskasik məmə otohamu nətəmini rəha Iesu. In təməvən meruh pris asoli agin ² mətapuəh ohni məmə otəti nauəuə min kəm nimə min rəha nuhapuminian rəha nətəm İsrel əpəha Təmaskis, məmə nəmə oteruh kəti tatitəu=pən Suaru Rəha Iesu, nati əpnəpin iərman uə pətan, otəskəlim ilah məlis ilah məmki ilah muvən e kaləpus əpəha Jerusiləm. Kəni təməfən nauəuə min kəm in.

³ Nian Sol təmuva iuəkir o Təmaskis, əmeiko nəhagəhagian kəti təmsipəri e neai tatuəu təhmen e noraipian muva masiəgəpin in mine ikin min titəlau lan. ⁴ Kəni in təmsipəri morin e niftəni, kəni mətəu nəuia suah kəti tətəni=pən kəm in məmə, “!Sol! !Sol! ?Təhro natol nərahian kəm iəu?”

⁵ Kəni Sol tətapuəh məmə, “?Ik pəh, İərmənig?” Kəni nəuia iətəmi u təməni=pən kəm in məmə, “İəu Iesu iətəm ik natol tərəh lak. ⁶ Mətəu rəueiu əhtul muvən əpəha e taun. İkin əha, suah kəti əha ikin otəpənəni=pinə əmə məmə nati nak onəkol.”

⁷ Kəni nətəmini nətəm kəutəhuərisig e Sol, kəmotəuit kəni motəhtul məsotəgətiən. Kəmotətu əmə nəuia iətəmi u, mətəu kəməsoteruhian iətəmi kəti. ⁸ Kəni Sol təhtul, mətəu nəhmtin tinəuəu, tinəruu neruhian nati. Kəni kəmotos əmə nəhlmin motit məhuvən Təmaskis. ⁹ Təmos nian kisil təməsehian nati, kəni məsauəniən kəni məsəmnimian nəhu mine.

¹⁰ Əpəha e Təmaskis, iətəmi kəti rəha Iesu əha ikin, nərgin u Anənaiəs. İərmənig təməuin lan e nati kəti təhmen e nəməhlairian, kəni məni=pən kəm in məmə, “!Anənaiəs!” Kəni in təmətam məmə, “İərmənig, iəu əpə.”

¹¹ Kəni İərmənig tənəni=pən kəm in məmə, “O nəkuvən əha e nimə rəha Jutəs e suaru asoli iətəm kətəni məmə Təhruahru, kəni mətapuəh o iətəmi kəti, iətəm Tasəs, nərgin u Sol. In tətəghati rəueiu kəm Uhgın e nəfəkiən, ¹² kəni Uhgın təməfən nəməhlairian kəti, kəni təmeruh ik, Anənaiəs, nəmuva mələhu=pən nəhlməm lan məmə nəhmtin otair min.”

[†] **8:36** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəghatiən Kris əupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatiən u mətəni məmə, “³⁷ Kəni Filip təməni=pən kəm in məmə, ‘Nəmə nəkəni nipaərianian e Iesu e nikim rəfin, iəkəhruu noliən bəptais lam.’ Kəni tənəni məmə, ‘İəu iətəni nipaərianian e Iesu Kristo, məmə in Nəti Uhgın pəhrian.’” **8:36** Uək 10:47

8:40 Uək 21:8 **9:1** Uək 8:3

¹³ Mətau Anənaiəs təni məmə, “İərməniğ, iətatəu nəghatiən tepət e suah kəha e rəhan noliən tərəh min iətam tatol e nətəm kəutəhatətə lam əpəha Jerusiləm. ¹⁴ Kəni in təmuva u ikinu e nərgi pris asoli min məmə otaskəlim, mələs nətəm kəutəhatətə lam.”

¹⁵ Mətau İərməniğ təməni kəm Anənaiəs məmə, “!Uvən! Mətau-inu suah u in rəhak iətamimi iətam inauin rəkis lan məmə otəni pətigəm nərgək kəm Nanihluə u sənə məmə nətəm İsrel, mine rəhalah kig min, mine nətəm İsrel min. ¹⁶ Kəni iəu iəpanəgətu in məmə otos nahməiən o nərgək.”

¹⁷ Kəni Anənaiəs təmuvən lahuənu muvən imə, kəni mələhu=pən nəhlmin e Sol, məni=pən kəm in məmə, “Piak Sol. İərməniğ İesu iətam təmietigəm ohnik e suaru nian nəmətuva u ikinu, in təmahli=pa iəu məmə ik onəkeh min nati, kəni Narmin Rəha Ughin otəriəuəh matig lam.”

¹⁸ Əmeiko, nati kəti təhmen e niviligi nəmu təmiet rəkis e nəhmti Sol, kəni tair min minateruh nati. Kəni minəhtul mətaliuək, kəni kol bəptais lan məmə in nəmtətiən rəha nəhatətəiən. ¹⁹ Kəni nian təmun nauəniən, kəni nipətin tuva məsanən min.

Sol tinətuəuin mətəni pətigəm nərgi İesu əpəha Təmaskis

Kəni Sol təmatig mos nian nəuvein min ilah nətəmini rəha İesu əpəha Təmaskis. ²⁰ Təmətuəuin min əmə e nian əha, mətəni pətigəm İesu əpəha e nimə min rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrel məmə İesu in Nəti Ughin pəhriən.

²¹ Kəni nətəmi rəfin nətəm kəmotətəu in, kəmotauit pik ohni, kəni məutəni məmə, “!Ei! ?Suah u inu təmatol nərahien kəm nətəm kəutəhatətə e İesu əpəha Jerusiləm aupən, uə kəpə? Kəni in təmuva ikinu məmə otaskəlim ilah məmki ilah muvən kəm pris asoli min. ?Mə inəha, uə kəpə?”

²² Kəni nəghatiən iətam Sol tətəni pətigəm, in təsanən pik məpirəkis nəghatiən rəha nətəm İsrel iətam kəutatig Təmaskis, kəni mətəgətu in vivi məmə İesu in Kristo iətam Ughin təməni məmə otahli=pa. Kəni ilah kəmotəruu məmə okotəhrəni.

²³ Nian tepət təmuva muvən rəkis, kəni nətəmi asoli rəha nətəm İsrel kəmotətəi oneuən nəua kəti məmə okotohamu Sol, ²⁴ mətau Sol təmətuəu nəua oneuən rəhalah. Kəni rəueiu e nərauia mine lapin min, nətəm İsrel kəutəhtul pəsig əpəha e nantihluə e nipai kəmol e kəpiel məmə okotohamu Sol.* ²⁵ Mətau in min nəuvein kəmotələs lapin motaipei e kətim asoli kəti iətam kəmətu=pən təulə lan, motiləfətigəm motəhlman-əhlman lan e nəmtah nipai ihluə ikin. Kəni in təmagim muvən Jerusiləm.

Sol əpəha Jerusiləm

²⁶ Nian Sol təmietigəm=pa Jerusiləm, təmalkut məmə otuvən meruh nətəmi rəha İesu mitəu=pən ilah, mətau ilah kəutəgin, nikilah təhti məmə tətəiua əmə e lah məmə in iətəmi rəha İesu. ²⁷ Mətau Panəpəs təmit muvən miti=pən kəm aposil min, məni=pən kəm lah məmə təməhrol lanu Sol təmeruh İərməniğ İesu e suaru nian təmatuvən e Təmaskis. Kəni təməni=pən min kəm lah məmə İərməniğ təməghati kəm Sol, kəni təhro lan in tinətəni pətigəm nərgi İesu əpəha Təmaskis, məsəginien. ²⁸ Kəni ilah Sol kəmotatig kəni in tatuvən ikin min əpəha Jerusiləm mətəni pətigəm nərgi İərməniğ İesu məsəginien. ²⁹ Təməghati ilah nətəm İsrel nətəm kəutəni nəghatiən Kris, kəmotəh ilah min e nəghatiən. Kəni kinautol

9:15 Uək 26:2,6; 27:24; Rom 1:5 9:16 2Kor 11:23-28 9:21 Uək 8:3 9:22 Uək 18:28 * 9:24 E taun əha Təmaskis, təhmen e taun tepət, aupən aupən kəmol nikalin asoli e kəpiel titəlau e taun.
9:25 2Kor 11:32-33 9:26 Kəl 1:17-19 9:27 1Kor 9:1

māmā okotohamu Sol. ³⁰ Nian in min nāuvein nātām kātufaki kāmōtātāu, kāmāhuvān motit Sol māvuvān mōtāsəu-pah əpəha ləuəhtəni iuākīr o nītəhi e taun əha Sisəriā, kəni mōtahli=pən māmā otagim muvən əpəha isəu e taun əha Tasəs.

³¹ Kəni nātām kātəhatətə e Iesu əpəha Jutiā, mine Kaləli, mine Səmeriā kāmōtatig e nāməlinuian, iətəmi tikə māmā otol nəginian kəm lah. Kəni Narmīn Rəha Uhgīn tāmətasīru e lah mol ilah kātəhtul əskasik, kəni ilah rəfin kātətatig mautisiāi Iərmənig. Kəni ilah tinatəpət.

Pitə təmol nəhlki Aeneas

təuvir min

³² Pitə təmalīuək muvən ikin min māmā otəsəl e nātām kātəhatətə e Iesu. E naliuəkian rəhan, təmuvən materuh nətəmini rəha Iərmənig əpəha e taun əha Lita əpəha Jutiā. ³³ Təmuvən ikin əha meruh suah kəti nərgin u Aeneas, nīpətin tāmimis tinos nu eit, təməsalīuəkian mətəpili əmə e rəhan pet. ³⁴ Kəni Pitə təməni=pən kəm in māmā, “Aeneas. Iesu Kristo təmosmiəgəh ik əha rəueiu e rəham nimisian. Əhtul, maiu-aiu rəham nīmahan.” Kəni rəueiu agin min, Aeneas təməuvir min məhtul. ³⁵ Kəni nətəmini rəfin əha Lita mine ikin min rəfin əpəha Saron kāmoteruh suah u təmalīuək matan, kəni ilah rəfin kāmōtəuhlin rəhalah nətəligian kəni minəutəfaki kəm Iərmənig.

Pitə təmol Tokəs təmiəgəh min

³⁶ E taun kəti əha Jopə, pətan kəti əha ikin iətəm in tətəhatətə e Iesu, nərgin u Tapitə.[†] E nəghatian rəha nətəm Kris, kətəni māmā Tokəs. Pətan u, nian rəfin tatol təuvir kəm nətəmini kəni mətəsīru min e nanrah min.

³⁷ Mətəu e nian əha, nimisian kəti təmol in kəni timis. Kəni ilah kāmōtəueiu kəni kāmāhuvān=pən e rəhan napən, kəni mōtələhu e nəuan nimə əpəha ilis agin. ³⁸ Ikin əha Lita in iuākīr əmə o taun əha Jopə. Kəni nian nətəmi rəha Iesu kāmōtātəu māmā Pitə əpəha Lita, kāmōtahli=pən suah mil keiu māmā okian muəsəu-pah muəni=pən kəm in māmā, “!Otuva uəhai əmə-to!”

³⁹ Kəni Pitə təmitəu=pən ilau. Nian kəmhlietigəm=pən lahuənu, kāmōtit māvuvān əpəha ilis agin. Mətəu pətəlimis min tərīauəh əpəha ikin kətasək ohni, kəni kāmōtəgətin kəm Pitə rəhalah natimnati iətəm pətan əha təməhli nian in təmatəmiəgəh.

⁴⁰ Kəni Pitə təmahli pətigəm ilah, kəni meiuaiu misin nəulin kəni məfaki. Kəni məsəl=pən o pətan əha təmimis māmā, “Tapitə, əhtul.” Kəni pətan əha təmair meruh Pitə, kəni məhtul məharəg. ⁴¹ Kəni Pitə teapən ohni maskəlīm nəhlmin miuvi-pəri māmā otəhtul e nəhlkin mil. Kəni mauin=pən e nātām kātəhatətə e Iesu mine pətəlimis min māmā okəhuva imə, kəni miti=pən pətan əha iətəm tinəməmiəgəh kəm lah. ⁴² Kəni nəghatian e nati əha təmaiū mītəlau e taun əha Jopə. Kəni tēpət kāmōtəni nīpəhriənian e Iərmənig Iesu. ⁴³ Kəni Pitə təmatig əha Jopə nəuvətin ilau suah kəti nərgin u Saimon iətəm tətəl əpenə-penə e nilosī kau.

10

Uhgīn təməghati kəm Koniliəs

¹ E taun Sisəriā, suah kəti əha ikin nərgin u Koniliəs. In iətəm Rom, kəni in iətəmi asoli rəha soldīə min u ilah rəfin uan-hanrit. Kəni ilah kəutsipən e “Soldīə rəha Itali.” ² In iətəmi kəti in tatisiāi Uhgīn rəha

[†] 9:36 Nipətin rəha nərgin u Tapitə tənī māmā, “tia,” u in nati miəgəh kəti.

nətəm Isrel, mətitəu=pən noliən rəha nəfakiən rəhalah, in mine rəhan min, mine noluək min rəhan. In tətəfən rəhan məni tēpət kəm ianrah min, kəni mətəfaki kəm Uhgīn rəha nətəm Isrel nian rəfin. ³ Nian kəti əmeiko e tri klok ləhnaiuv e nian tətəfaki lan, təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. In təmafu vivi əmə agelo kəti rəha Uhgīn tətəva ohni, kəni mauin lan məmə, “!Koniliəs!”

⁴ Nian nəhmti Koniliəs təməhtul lan, in təməgin kəni məni məmə, “? İərməniğ, təhro?”

Kəni agelo təməni=pən kəm in məmə, “Uhgīn tinətəu rəkis rəham nəfakiən mineruh nəuviriən iətəm ik natol kəm nanrah min, kəni nikin tinagiən ohni. ⁵ Ahli=pən nətəmini nəuvein kəhuvən əpəha Jopə, motos suah kəti məhuva, nərgin u Saimon Pitə. ⁶ In tətətiğ ilau suah kəti nərgin u Saimon u tatol əpenə-penə e nilosi kau. Rəhan nimə tətəhtul iuəkir o nitəhi.”

⁷ Nian agelo təməghati rəkis kəm in təmitəliğ, kəni Koniliəs təmauin e rəhan ioluək keiu mine soldia kəti iətəm tatol uək kəm in, kəni in min iətəmi rəha nəfakiən. ⁸ In təməni=pən rəfin natimnati iətəm in təmeruh kəm lahal, kəni məhli=pən ilahal məmə okihluvən Jopə.

Uhgīn təməghati kəm Pitə e nəməhlairiən

⁹ Kəni kəməni lauig lan, nian mitigar tinaləlin, kəni suah milahal əha kəmluva e suaru iuəkir o taun əha Jopə. E nian əha, Pitə in təmuvən əpəha ilis e nəhue nimə iətəm tepin-epin ikin məmə otəfaki kəm Uhgīn.

¹⁰ Mətəu nəumis tinus, kəni nian kəmatol əhanəh nigin nauəniən, in təmair mətəu təmeruh nəməhlairiən kəti iətəm Uhgīn təməfən. ¹¹ E nəməhlairiən əha, təmeruh neai təmerəh, kəni nati təhmen e tapolin asoli kətəskəlim nififin min, kəni kəhlman-əhlman teiuaiu=pa e niftəni. ¹² E nipəğ nati əha, təmeruh nati miəğəh pisin pisin min əha ikin iətəm kəutəliuək mine mautəlkəu, mine məniğ pisin pisin min. ¹³ Kəni nəuia iətəmi kəti təməni=pən kəm in məmə, “Pitə, əhtul. Ohamu nəuvein mun.”

¹⁴ Mətəu Pitə tani məmə, “!İərməniğ, kəpə! E rəhak nəmiəğəhiən iətan məsun əhanəhiən nati kəti tol lanu iətəm Lou rəham təməniəhu məmə kəsuniən tamikmik e nəhmtəm.”

¹⁵ Kəni nəuia iətəmini təməghati min kəm in məmə, “Səniən məmə nati kəti tamikmik iətəm iəu Uhgīn iətəni məmə təuvir əmə, təsamikmikien.”

¹⁶ Kəmuəghati o natimnati min əha mau kisil, kəni rəueiu ağin min, tapolin əha təməri muvən əpəha e neai.

Pitə təmos nipəti nəməhlairiən

¹⁷ Kəni Pitə nikin təməhti pik məmə otəhrun nipəti nati əha təmeh e nəməhlairiən u təmeruh. Mətəu suah milahal u iətəm Koniliəs təməhli=pən ilahal, kəmlətapuəh o nimə rəha Saimon, kəni minluva minleruh. Kəni minluvən məhləhtul əpəha e namtihlua. ¹⁸ Kəni məhlauin əfəməh məmə, “!Ei! ?Suah kəti u ikinu nərgin u Saimon Pitə uə?”

¹⁹ Kəni nian Pitə tətəlkut əhanəh məmə otəhrun nipəti nati əha təmeh e nəməhlairiən, kəni Narmin Rəha Uhgīn təməni=pən kəm in məmə, “! Ei, ətəu-to! Suah milahal kisil əpəha kələsal lam. ²⁰ Əhtul uəhai meiuaiu muvən meruh ilahal. Nikim təsəhtiən məmə ko nəsuəniən mitəu=pən ilahal mətəu-inu iəu iəməhli=pa ilahal məmə okiluva.”

²¹ Kəni Pitə təmeiuiyu muvən məni=pən kəm lahal məmə, “Mə iəu u iətəm itəmahal nələsal lan. ?Nəklölkeikei iəu o nah?”

²² Kəni kihləni=pən kəm in məmə, “Əuəh. İətəm tətarmənig e soldia min, u Koniliəs, təmahli=pa itəmahal məmə iəkluva. In suah kəti iətəm tatisiai Uhgın kəni in məhruahru e nəhmtin, kəni nətəm İsrel kəutisiai pik in. Agelo kəti rəha İərmənig təməni=pən kəm in məmə in otahli=pa itəmahal iəkluva mihlit ik kəhuvən iman ikin, məmə ik nəkanus nəghatən kəm in pəh tətəu.” ²³ Kəni Pitə təmit ilahal məhuvən imə məmə ilah okotapili əha ikin.

*Pitə təmuvən
e nimə rəha Koniliəs*

Kəni nian kəməni lauig lan, Pitə təmitəu=pən ilahal, kəni nəfaki min nəuvein əha Jopə, kəmohtəu=pən ilah. ²⁴ Kəməni lauig min lan, kəmohtəu=pən əpəha Sisəriə. İkin əha Koniliəs təmətapuəh o rəhan min mine nətəmimi min nəuvein məmə okəhuva məutəhtəhmin Pitə. ²⁵ Nian Pitə təmətuəuin məmə tuva imə, kəni Koniliəs təmeiuiyu misin nəulın e nəhlki Pitə məmə otəfaki kəm in. ²⁶ Mətəu Pitə təmeapən kəni miuvi-pəri min kəni məni=pən kəm in məmə, “Əhtul, iəu iətəmimi əmə təhmen lam.”

²⁷ Kəni Pitə təmətəghati ilau Koniliəs kəni mian imə. Pitə təmeruh məmə nətəmimi tətə kinəhuva rəkis məutəharəg. ²⁸ Kəni Pitə təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah rəfin nəkotəhrun vivi məmə tasim e Lou rəha nətəm İsrel məmə okəhuva motan kətiəh ilah nətəm səniə məmə nətəm İsrel, uə okəhuvən motatig pəti. Mətəu Uhgın təməni kəm iəu e nəməhlairən məmə iəsənien məmə suah kəti in tamikmik e nəhmtin. ²⁹ Tol=pən lanəha, nian nəmotahli=pinə nəghatən ohniəu, iəməsənien nati kəti, nəkik təmagiən əmə məmə iəkuva. ?Mətəu iəkolkeikei məmə iəkətapuəh məmə nəmotahli=pinə nəghatən ohniəu məmə iəkuva o nak?”

³⁰ Kəni Koniliəs təni məmə, “Nian kisil tinuvən rəkis təhmen əha rəueiu e tri klok ləhnaiuv, iəmətəfaki əpəha e rəhak nimə. Kəni rəueiu ağin suah kəti iətəm rəhan napən tagəhag tətəhtul aupən lak, ³¹ Kəni məni məmə, ‘Koniliəs. Uhgın təmətəu rəkis rəham nəfakiən, kəni məsaluiən e nati təuvir min iətəm ik natol kəm ianrah min. ³² Ahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən əpəha Jopə o suah kəti əha ikin, nərgin u Saimon Pitə məmə otuva. In tətətig e nimə rəha suah kəti, nərgin u Saimon, u tol əpenə-penə e nilosi kau. Rəhan nimə tətəhtul e nəkali nitəhi.’ ³³ Kəni iəkahlı=pinə uəhai əmə nəghatən ohnik. Kəni təuvir pik məmə ik nəkuva. İtəmah rəfin u ikinu e nəhmti Uhgın o iəkotətəlig lam məmə onəkəni=pa rəfin natimnati iətəm İərmənig təməfinə məmə onəkəni=pa kəm timah.”

Pitə təməghati

³⁴ Kəni Pitə təməghati məni məmə, “Rəueiu inəhrun məmə səniəmə nətəm İsrel əmə iətəm Uhgın nəkin tətəgiən matol təuvir kəm lah, ³⁵ mətəu nəkin təgiən o nətəmimi e ikin min rəfin u kəutisiai in mine mautol nati iətəm təhruahru.

³⁶ “İtəmah nəkotəhrun rəkis nəghatən iətəm Uhgın təməfən kəm nətəm İsrel. Tətəni nanusiən təuvir rəha nəməlinuiən ilah Uhgın e İesu Kristo iətəm in İərmənig rəha nətəmimi ərəfin. ³⁷ İtəmah nəkotəhrun natimnati min iətəm İesu iətəm Nəsərit təmol əpəha ikin e Jutiə təmətuəuin e Kaləli. In təmol natimnati min əha uərisig e uək rəha Jon Bəptais iətəm tətəni pətigəm kəm nətəmimi məmə okəkeikei kol bəptais e lah. ³⁸ İesu əha,

Uhgin tæmitæpin mæfæn Narmin Ræha Uhgin mine næsanæniæn kəm in, kəni mætəu-inu Uhgin tətətig ilau min, in tæmuvæn e ikin min matol nati tæuvir min, kəni matol vivi nætəmimi ræfin iætəm Setæn tæmæləs ilah.

³⁹ “Itimah iæmoteruh natimnati iætəm in tæmol æpæha Jerusiləm mine ikin min æpæha Jutiæ. Kəni itimah iæmoteruh nian nætəmimi kəmotoh motətu-pəri e nigī kəməluau kəni timis. ⁴⁰ Mætəu Uhgin tæmol tæmiægəh min e nian iætəm tatol kisil lan, kəni matol æpu in kəm nætəmimi næuvein mæmə okoteruh mæmə in tæmæmiægəh min. ⁴¹ Səniəmæ nætəmimi ræfin kəmoteruh in, mætəu nætəmi min æmə u iætəm Uhgin tæmitæpin ilah mæmə okoteruh, itimah æha iæmotauæn kətiæh itimah min nian tæmæmiægəh min e nimisiæn.

⁴² “Kəni in tæməni=pa kəm timah mæmə iækotəni Iesu kəm nætəmimi, kəni motəni pətigəm mæmə Uhgin tæmæfəri rækis in mæmə in otakil noliæn ræha nætəmimi ræfin iætəm kəutæmiægəh mine iætəm kinohmis rækis. ⁴³ Iəni min ræfin ræha Uhgin aupæn kəmutəni pətigəm in mæmə, nætəmimi ræfin iætəm kotəni nīpəhriænīæn lan, Uhgin otafəl rækis rəhalah min noliæn təræh min e nærgi Iesu.”

Narmin Ræha Uhgin tæmuva e Nanihluæ min u səniəmæ nætəm Isrel

⁴⁴ Nian Pitæ tæmætəghati æhanəh, Narmin Ræha Uhgin tæmuva mæriauəh mætətig e lah ræfin u nætəm kəutətəu nəghatiæn æha. ⁴⁵ Kəni nætəm Isrel min u kəutəni nīpəhriænīæn e Iesu iætəm kəmohtəu=pæn Pitæ æpæha Jopæ mæhuva, kəmotauit pik nian kəmoteruh nati æha mæmə Uhgin tətətuati min e Narmin Rəhan kəm nætəmi min u səniəmæ nætəm Isrel. ⁴⁶ Kinotəhrun mæmə tæmæfæn Narmin Rəhan kəm lah mætəu-inu kəmotətəu nætəmimi kəutəghati e nəghatiæn iki pisin min mæutəni-vivi nærgi Uhgin.

Kəni Pitæ tæni mæmə, ⁴⁷ “?Pəh təhrun nəniəhuiæn nætəmi min u mæmə ko kəsoliæn bəptais e lah? Mætəu ilah kinotos rækis Narmin Ræha Uhgin təhmen e tah.” ⁴⁸ Kəni in tæməni=pæn mæmə okol bəptais e lah e nærgi Iesu Kristo. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pitæ mæmə otatig næuvetin ilah min.

11

Pitæ tæmanus kəm nætəm kəutəfaki æpæha Jerusiləm

¹ Kəni aposil min mine nætəm kəutəfaki æpæha ikin min e nitəni Jutiæ kəmotətəu mæmə Nanihluæ min, ilah min kinəutəni nīpəhriænīæn e nəghatiæn ræha Uhgin. ² Kəni nian Pitæ tæməri muvæn Jerusiləm, mætəu nætəmi ræha iəfaki min iætəm kəutəni mæmə okəkeikei kəhgi=pæn nætəmimi, ilah kinəutəni nikalin, ³ mæutəni mæmə, “?Təhro ik nəmuvæn mætətig e nimæ ræha nætəmi kəsəhgi-pəniæn ilah, mætəuæn itimah min ilah?”

⁴ Kəni Pitæ tinətuəuin mətəni-vivi kəm lah nanusiæn ræha natimnati ræfin æpæha Sisəriæ, ⁵ tæmətəni kəm lah mæmə, “Nian iæmætətig æpæha Jopæ mætəfaki meruh nati kəti təhmen e nəməhlairiæn. E nati æha, iæmeruh nati kəti təhmen e tapolin asoli kəti tæmeiuiæ e neai kətəskəlīm nīfifin min kətəhlman-əhlman tətəiuiæ mətəuə ohniæu. ⁶ Iəməsal=pæn vivi e nīpəgnəua nati æha meruh nati miægəh pisin pisin min æha ikin iætəm kəutəliuək, mine mæutəlkəu, mine nati arpin min, mine mənig pisin pisin

min. ⁷ Kəni iəmətəu nəuia iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Pitə, əhtul muhamu nəuvein mun.’

⁸ “Mətəu iəkəni=pən kəm in məmə, ‘! İərməniğ, kəpə! E rəhak nəmiəğəhiən iəsuniən nati kəti tol lanko iətəm Lou rəham tətəniəhu məmə iəsuniən tamikmik e nəhmtəm.’

⁹ “İəmətəu min nəuia iətəmi u təmsipən e neai mətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Səniən məmə nati kəti tamikmik iətəm iəu Uhgın iətəni məmə təuvir əmə təsamikmikien.’ ¹⁰ İəmuəğhati o natimnati min əha muau kisil, kəni tapolin əha təməri muvən əpəha e neai.

¹¹ “Kəni rəueiu agin e nian əha, suah milahal kisil kəmlietigəm=pa e nimə iətəm iəutatig ikin. İətəm Sisəriə kəti təmahli=pa ilahal məmə okılıva ohniəu, mihlit iəu mihluva. ¹² Kəni Narmin Rəha Uhgın tənə=pa kəm iəu məmə iəkitəu=pən ilahal, nikik otəsəhtien məmə ilahal Nanihlua min. Piatah min sikis u ilah kəmotətəu=pa iəu, iəməhuvən mohiet=pən əpəha e nimə rəha suah əha Koniliəs məhuvən imə. ¹³ Kəni in təmənə=pa kəm timah məmə təməhro lanu in təmeruh agelo kəti rəha Uhgın təmuva miet=pən ohni məmə, ‘Ahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən əpəha Jopə o suah kəti nərgin u Saimon Pitə. ¹⁴ In otəni=pinə nəghatien kəti kəm təmah, kəni nian nəkotətəu nəghatien əha, kəni Uhgın otosmiəğəh itəmah rəfin, ik mine rəham min, mine rəham min noluək min.

¹⁵ “Kəni nian iəmətuəuin mətəğhati, Narmin Rəha Uhgın təmeiuaui məriaueh matig e lah, Nanihlua min, təhmen əmə e inu təmuva e tah, nətəm İsrel, aupən mine. ¹⁶ Kəni nikik tətəhti nəghatien iətəm İərməniğ təmənə məmə, ‘Jon təmol bəptais e nətəmimi e nəhu, mətəu otəsuvəhiən Uhgın tol bəptais e təmah e Narmin Rəhan.’ ¹⁷ Kəni nəmə Uhgın tətəfən kəm Nanihlua min Narmin kətiəh əmə iətəm təməfa kəm tah nətəm İsrel nian kitah kəmotəni nipəhriənən e İesu Kristo, iəu iətəmimi əmə u, ko iəsəniəhuən Uhgın o nati nak iətəm in tolkeikei məmə otol kəm lah.”

¹⁸ Nian kəmotətəu nəghatien rəha Pitə, ilah kəməsotagət minien, mətəu kəmotəni-vivi Uhgın motəni məmə, “Nati əha tol lanəha məmə Uhgın tinol rəkis suaru rəha Nanihlua min məmə ilah min okotəuhlin ilah e rəhalah noliən tərəh min məmə Uhgın otosmiəğəh ilah.”

Niməfaki əpəha Antiok

¹⁹ Nian Sol mine rəhan min kəmotuhamu Stipin, kəmotol tərəh e nətəm kəutəni nipəhriənən e İesu. Kəni nətəm nəfaki min əha kəmotagim məhuvən isəu əpəha ikin min əpəha Fonisiə mine Saiprəs mine Antiok, məutəni pətigəm nərgi İesu kəm nətəm İsrel min əmə u kəutatig əha ikin min əha. ²⁰ Mətəu nəfaki min nəuvein, nətəm Saiprəs mine Saerin, kəməhuvən Antiok məutəni pətigəm min nanusiən təuvir rəha İərməniğ İesu kəm nətəmimi əpnəpin min əmə u Nanihlua min, səniəmə nətəm İsrel əmə. ²¹ Kəni İərməniğ təmol natimnati tepət e rəhan nəsanəniən kəni mətasiru pik e lah, kəni nətəmimi tepət tepət kəmotəuhlin ilah məutəni nipəhriənən e İərməniğ İesu.

²² Nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm kəmotətəu nanusiən u, kəni ilah kəmotahli=pən Panəpəs məmə otuvən əpəha Antiok. ²³ Nian təmiet=pən, meruh məmə Uhgın təmolkeikei pik ilah matol təuvir kəm lah, kəni nətəmimi tepət kəmotəni nipəhriənən e İesu, kəni Panəpəs nikin təmagien masiru e lah məmə ilah okotəhtul əskasik e İərməniğ e nikilah

rəfin. ²⁴ Panəpəs in iətəmi təuvir kəti iətəm Narmin Rəha Uhgin təriaueh mətatig lan, kəni rəhan nəhatətəiən in təkaskik e Uhgin. Kəni in təmasiru e nətəmi tepət ikin əha məmə ilah okotəni niphəriənən e İərmənig İesu.

²⁵ Kəni Panəpəs təmiet muvən Tasas mətəsal e Sol. ²⁶ Nian təmeruh Sol, tit mian əpəha Antiok, kəni muatig ikin o nu apiəpiə kətiəh mətuəfaki ilah nətəmi rəha niməfaki əha mətuəgətu nətəmi tepət. İkin əha Antiok kəmətuəuin kauin e nətəmi rəha İesu Kristo məmə “Kristin.”*

²⁷ E nian əha, iəni min nəuvein rəha Uhgin kəməhiet Jerusiləm məhuvən əpəha Antiok. ²⁸ Kəti nərgin u Akapus təməhtul məghati e nəsanəniən e Narmin Rəha Uhgin məmə nəumis otan e nətəni min rəfin iətəm Rom tətərmənig e lah. (Kəni təmuva mol niphəriənən lan. Nəumis təman nian Klotiəs təmətərmənig e nətəm Rom.) ²⁹ Kəni nətəmi rəha İesu əpəha Antiok kəmotolkeikei məmə okotasiru e nətəmi rəha İesu əpəha Jutiə. İətəmi kəti təhrun nəfəniən məni nak in təhrun nəfəniən. ³⁰ Kəni kəmotol məni min əha, mətəfən kəm Panəpəs mine Sol məmə okuos mian kəm eldə min rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

12

Kig Herot Akripə Uan təmol nərahian kəm niməfaki

¹ E nian əha, nian Panəpəs mine Sol kəmətuəgətu əpəha Antiok, Kig Herot Akripə Uan* təmahli=pən rəhan min soldia min məmə okotaskəlim nətəmi nəuvein rəha niməfaki əpəha Jerusiləm məmə otol ilah kotətəu nəhməiən e niphətilah. ² Təmahli=pən rəhan min nətəmi kəməhuvən motaskəlim Jemis pia Jon kəni motohamu e rəhalah nau asoli. ³ Nian təmohamu Jemis, meruh məmə nətəm İsrel nikilah təmagiən pik. Kəni in təmatig maskəlim min Pitə. Təmatol nati u e nian kəmatol lafet mil lan Rəha Pasova mine Piret U Is Tikə Lan. ⁴ Nian təmaskəlim rəkis Pitə, kəni mīləfən əpəha e kaləpus. Kəni Herot tənəi məmə soldia sikistin okotəhtul pəsəg lan, kuvət kuvət e auə min rəfin e nərauiə mine lapin. Kəni Herot tolkeikei məmə otiuvi pətigəm təhtul e nəhməti nətəmi nian lafet tol naunun.

⁵ Mətuə nian Pitə təmətatig e kaləpus, kəni nətəmi rəha niməfaki kəmətuəfaki=pən əskasik ohni kəm Uhgin.

Uhgin təməfətigəm Pitə e kaləpus

⁶ Lapin u mə olauig lan, kəni Herot tiuvi pətigəm, Pitə təmətapili e nəlugin e soldia keiu, kəməlis nəhlmin mil e sen keiu, kətu=pən kəti e soldia kəti, kəni kətu=pən kəti e soldia kəti min. Kəni soldia keiu kətuəhtul matueruh namtiəluə e kaləpus.

⁷ Rəueiu agin, agelo kəti rəha İərmənig tiet=pa, kəni təmasiə məgəhag e niphəgnəua kaləpus. Təmek-ek nikali Pitə kəni məhgi pəri. Kəni məni məmə, “İəhtul uəhai!” Kəni sen mil kuəmtəh aru e nəhlmi Pitə mil.

⁸ Kəni agelo tənəi=pən kəm in məmə, “Uvən e rəham put mine natimnati.” Kəni Pitə tuvən e lah. Kəni tənəi=pən kəm in məmə, “Uvən e rəham kot, kəni mītəu=pa iəu.” ⁹ Kəni Pitə təmītəu=pən miaiet e niphəgnəua kaləpus, mətuə in təsəhruniən məmə natimnati min u agelo tatol lan ilah niphəriənən. Nikin təhti məmə təhmen e nati kəti təhmen e nəməhlairiən.

11:25 Uək 9:30 * **11:26** E nəghatian Kris, niphəti nəghatian u “Kristin” tətəni məmə “rəha Kristo.”

11:28 Uək 21:10 **11:30** Uək 12:25 * **12:1** İətəmi keiu e nauəuə u Uək Min nərgilau u Kig Herot Akripə. In aupən, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Uan, kəni nətən, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Tu. Afın-to “Herot” e tiksınəri.

¹⁰ Kāmualiuāk muapirākis soldia kēti iatām tateh kalāpus, kēni mualiuāk muapirākis mīn soldia kēti mīn, kēni kāmīauva e naunun doē iatām kāmōl e aian. Tāuē u tātēuag=pēn e taun asoli. Nian kāmīauva iuākīr ohni kēni terāh aru kēni kāmīaiet=pēn ikin. Nian kāmualiuāk nāuветin mian e suaru, kēni āmeiko agelo tikā aru āmā.

¹¹ Kēni Pitā tināhrun āha rāueiu māmā sēniāmā nāmāhlairiān, kēni tēni māmā, “Rāueiu ināhrun āhruahru māmā Iārmānig tāmāhli=pa rāhan kēti agelo tāmūva mālās rākis iāu e nātēligiān u iatām Herot tolkeikei māmā otol lak iatām nātām Isrel kāmōtolkeikei māmā okoteruh.”

¹² Nian Pitā tināhrun māmā Uhgin tāmālās rākis in, kēni tāmuvān āpāha e nīmā rāha Meri, māmā rāha Jon Mak. Nātām kātēhātātē e Uhgin tēpāt kāmāhuva pēti mātēfaki=pēn kām Uhgin māmā otasiru lan. ¹³ Kēni Pitā tāmāhti-āhti doē e iat rāha nīmā āha, kēni pētan iolūāk kēti, nārgin u Rotā, tāmāiu mūvān māmā kērmā pāh āha tātēhti-āhti doē. ¹⁴ Nian tāmātāu nāuia Pitā, kēni tāhrun māmā Pitā pāhriān. Kēni nikin tāmāgiān pik āgin kēni talu e nerāhiān e doē kēni maiu mītēlig muva meruh nātāmi mīn u kātēfaki, kēni mēni māmā, “!Ei, nātēmimi, Pitā āpāha ihluē e doē tātēhtul!”

¹⁵ Mātāu kotāni māmā, “Ik ialmēli.” Mātāu in tāmātēkeikei mātēni māmā, “!Kāpā! Iatēni pāhriān.” Kēni ilah kotāni, “Nāmā tāhro rāhan agelo teh.”

¹⁶ Mātāu Pitā tātēkeikei mātēhti-āhti doē. Kēni kāmāhuvān mōterāh e doē, kēni nian kāmōteruh in, nikilah tāmāuīt pik ohni. ¹⁷ Mātāu Pitā tāmāfēri nāhlmin mātēniāhu ilah māmā okāsotagētiān. Kēni mātēni māmā tāmāhro lanu Iārmānig tāmōs rākis in e kalāpus. Kēni mēni=pēn kām lah māmā, “Otēni=pēn nāghatiān u kām Jēmīs notāha Iesu† mīne piatah mīn e nīmāfaki.” Kēni matig mītēlig mīn magim mūvān iki pisin kēti mīn.

¹⁸ Kēni kāmēni lauig lan, soldia mīn nātām kāmāuteruh Pitā e kalāpus, kāmōtātāpuāh o lah mīn, mātāu kinōtēruru āfāmāh māmā Pitā tāmāhruvān. ¹⁹ Kēni nian Herot tāmātāu māmā Pitā tāmāgim, kēni tāmāhli=pēn soldia mīn māmā okōtāsāl lan. Mātāu nian soldia mīn kāmāsōteruhiān, kēni Herot tāmāuin e soldia mīn u kāmāuteruh kalāpus mātāpuāh o lah māmā Pitā tāmāhra magim. Mātāu ilah kōtēruru, kēni in tāmēni māmā okāmki soldia mīn u kan kāhuamu ilah. Kēni Herot tāmiet Jutiā mūvān e taun kēti Sisēriā matig ikin o nian nāuvein.

Kig Herot Akripā Uan tēmimis

²⁰ E nian āha, Kig Herot Akripā Uan niāmāha tāmāu pik kēni tātāmāki e nātām kātētatig e taun mil āha, Taea mīne Saedon. Kēni nātāmi asoli mīn e taun mil āha kāmāhuva pēti kēni māhuvān māmā okoteruh Kig māmā kōtol vivi ilah mīn, mātāu-inu nātām imalah ikin kātēhuvān mātōs nāhmti nāuēniān ima Kig ikin. Mātāu aupēn ilah kāmāutēhuvān mātēteruh Kig, kāmōtēghati ilah suah kēti nārgin u Plastus, u in iatāmi asoli kēti rāha Kig Herot, mōtiuvi=pēn māmā otasiru e lah.

²¹ E nian Kig Herot tāmōs māmā otuvān meruh ilah, kēni tāmuvān e rāhan nāpēn tāuvir u tātēgētun māmā in tātārmānig. Kēni tāmūva māharēg e tron rāhan,† kēni mātēghati kām nātēmimi. ²² Kēni nātēmimi kāmōtagēt āfāmāh māmā, “!Suah u tātēghati sēniā māmā iatēmimi mātāu uhgin kēti!” ²³ Kēni nian nātēmimi kāmōtēfēn nāni-viviān kām Herot,

12:10 Uāk 5:19 † **12:17** Jēmīs notāha Iesu, in tāmūva iatāmi asoli rāha nīmāfaki āpāha Jerusilām. **12:18** Uāk 5:22-24 † **12:21** “tron” — Ikin kig tātēharēg ikin mātārmānig e nātēmimi.

mətəu in təsəfəniən nəni-viviən kəm Uhgin, kəni rəueiu agin min agelo kəti rəha İərməniḡ təmoh e nīmisiən əskasik kəti, kəni wom min kəmotun nisigan kəni in timis.

²⁴ Kəni e nian əha, nətəm kəutəni nīpəhrīniən e İesu kəməutəkeikei məutəni pətigəm nəḡhatīən rəha Uhgin e ikin min tepət, kəni nətəmini tepət kəməhuva məutəni nīpəhrīniən e İesu.

²⁵ Nian Panəpəs mine Sol kəmuol naunun e rəhalau uək əpəha Jerusiləm, kəni miatəlig mian Antiok ilahal Jon Mak.

13

Uhgin təmitəpin Panəpəs mine Sol məmə okuol rəhan uək

¹ E nīməfaki əpəha Antiok, iəni min əha ikin mine nəḡətun min. İlah u Panəpəs mine Sīmion u kətəni məmə iətəmi apin, mine Lusias iətəm Saerin, mine Manaen u təmepət ilau Herot Antipas u təmətərməniḡ e Kaləli aupən, mine Sol. ² E nian kəti ilah kəmotəpəh nauəniən kəni məutəfaki=pən kəm İərməniḡ, kəni Narmin Rəha Uhgin təməni=pən kəm lah məmə, “İəkolkeikei məmə rəueiu əha onəkotəfəri Panəpəs mine Sol məmə ilau okuol uək u iətəm iəmauin e lau ohni.” ³ Kəni nian kəmotəpəh rəkis nauəniən məutəfaki, kəni motələhu=pən nəhlmilah e rəhn-kapə lau məmə okotəfəri ilau, kəni motahli=pən ilau məmə okian muol uək.

Panəpəs mine Sol kəmuəni pətigəm nəḡhatīən rəha Uhgin əpəha Saiprəs (Eruh map rəha naliuəkiən rəha Pol e naunun nauəuə u.)

⁴ Kəni Narmin Rəha Uhgin təmahli=pən ilau məmə okuol uək u, kəni ilau kəmiən əpəha e taun Selusia, kəni ikin əha kəmiən e nəḡəu kəti mian əpəha e nītəni kəti Saiprəs. ⁵ Nian kəmiaiet=pən e taun Saləmis, kəmiən e nīmə min rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrel mətuəni pətigəm nəḡhatīən rəha Uhgin. Kəni Jon Mak tatitəu=pən ilau mətasiru e lau.

⁶ Kəni kəmlaliuək əmə mīhlitəlau agin e nītəni u mətuərus mīlietigəm=pən e taun Pafos. İkin əha kəmleruh nəuaniləuis kəti rəha İsrel iətəm tatol nati apispis e nəsanəniən rəha iərmis min, kəni in iəni eiua, nərgin u Elimas u nərgin kəti min Patias. ⁷ Suah u tətaliuək nian tepət ilau Setias Polas u kəpmən asoli rəha nətəm Saiprəs. Setias Polas in teinatig, rəhan nətəligiən təuvir. Kəni in təmahli=pən nəḡhatīən məmə Panəpəs mine Sol okiəuva mueruh in, mətəu-inu tolkeikei məmə otətəu nəḡhatīən rəha Uhgin. ⁸ Mətəu suah u Elimas təmətəni rah ilau. (Nīpəti nərgin təni məmə iətəmi tatol nati apispis e nəsanəniən rəha iərmis min). Kəni mətalkut məmə otəuhlin nətəligiən rəha Setias Polas məmə otəsəniən nīpəhrīniən e İesu.

⁹ Kəni Sol u kətauin lan min məmə Pol,* Narmin Rəha Uhgin təməriəuəh e nikin, kəni təməsal=pən əhruahru o Elimas kəni məni məmə, ¹⁰ “!Ei! İk nəti Setən. İk tikimir rəha natimnati ərəfin iətəm kotəhruahru. İk nəkəriəuəh əmə e neiuəniən mine nərahien. ?Onəḡgin nəmanəpəh nəni rahien suaru pəhrīən rəha İərməniḡ iətəm nətəuhlin?” ¹¹ Rəueiu əha

12:23 Dan 5:20 **12:24** Aes 55:11 **12:25** Uək 11:29-30; 15:37 **13:2** Uək 9:15 **13:3** Uək 6:6 **13:5** Uək 12:12; 15:39 * **13:9** Nərgin u Sol, in nəḡhatīən rəha nətəm İsrel u kətəni mə Hipru. Nərgin u Pol, in nəḡhatīən rəha nətəm Rom u kətəni mə Latin. Aupən e nauəuə rəha Uək Min, Luk in təmətauin e nərgin u Pol məmə Sol. Mətəu rəueiu əha təmauin ərəḡ-rəḡ lan mətəni məmə Pol. Inu nətuəuinian e uək rəha Pol tatol mətəni pətigəm nanusian təuvir kəm Nanihluə min, kəni Luk tətauin lan məmə Pol u nərgin rəha Nanihluə min.

Iərməniġ otol nalpiniān kəti kəm ik māmə nəhmtəm otəpis, onəsəruhien nəhagəhagiān kəti mine o nian nəuvein.”

Kəni rəueiu agin min təmafu norəuiān mine napinəpuian kəmiəuva muəuveġ nəhmtin, kəni nəhmtin təməpis agin. Kəni təməhtul mateapən əpnəpin əmə māmə suah kəti otasiru lan mit. ¹² Nian kəpmən Setias Polas təmeruh nati əha, təni niphəriānien e Iesu mətəu-inu təmauit magiān o nəgətuniān rəha suah mil e Iərməniġ.

Panəpəs mine Pol kəmian Antiok əpəha ikin Pisitiā

¹³ Kəni Pol mine rəhan min nətəmini kəmoġiet Pafos məhuvən e negəu kəti məhuvən əpəha taun Perka e ikin Pamfilīā. Ikin əha Jon Mak təməpəh ilah mitəlig=pən Jerusiləm. ¹⁴ Kəni ilah kəmoġiet Perka məhuvən əpəha taun Antiok əha ikin Pisitiā. Kəni e nian rəha Sapət, kəməhuvən imə e nimə rəha nuhapuminiān rəha nətəm Isrel mətətarəġ. ¹⁵ Nian kəmotətəu nəfiniān rəha Lou mine Iəni Min, kəni nətəmi asoli rəha nimə əha kəmotahli=pən nəġhatiān kəm Pol mine Panəpəs motəni māmə, “Piak min. Okəmə itəmah kəti tatos nəġhatiān təuvir māmə otəni tasiru e nətəmini, təhtul məni pətiġəm.”

¹⁶ Kəni Pol təməhtul məfəri nəhlmin māmə okəsotagətiān kəni məni māmə, “Nətəm Isrel mine itəmah Nanihlua min nətəm nəutəfaki=pən kəm Uġin, otətəlig-to lak. ¹⁷ Uġin rəha nətəm Isrel u təmitəpin tipitah min aupən kəni mol ilah kotepət kəni motəskasik nian ilah kəməutatig əpəha Ijip. Kəni e nəsanəniān asoli rəhan, təmiti pətiġəm ilah e nitəni əha. ¹⁸ Kəni mateh vivi ilah nati əpnəpin kəmautol noliān tərah min o nu fote nian kəmautan əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. ¹⁹ In təmol nəuaniləuis min rəha nətəm Isrel kəmotəh kəpmən min rəha nitəni səpin iətəm kəutatig e nitəni Kenan, kəni məfən nitəni əha rəhalah kəm tipitah min māmə rəhalah. ²⁰ Natimnati min əha kəmol nu fo-hanrit-fifti tinuva minuvən rəkis.

“Uərisig e natimnati min əha, Uġin təməfən kəm nətəm Isrel nətəmi asoli min māmə ilah okotarməniġ e lah mətəuarus=pa e nian rəha iəni rəha Uġin Samuel. ²¹ Kəni nətəmini kəmotətapuəh kəm Samuel o kig, kəni Uġin təməfən Sol kəm lah u nəti Kis, təmsipən e nəuaniləuis rəha Benjəmin. Kəni in təmarməniġ e lah o nu fote. ²² Kəni nian Uġin təmos rəkis Sol, kəni in təmol Tefit tuva kig. In təməni pətiġəm nati kəti təuvir lan māmə, ‘Təmeruh suah kəti Tefit nəti Jese, in iətəmi əhruahru iətəm nikin tatitəu=pən rəhak nətəliġiān. Kəni in otol natimnati rəfin iətəm iəu iəkəkei māmə otol.’

²³ “Kəni Uġin təmol māmə Iosmiəġəh kəti, inu Iesu, otsipən e nəuaniləuis rəha suah u Kig Tefit, māmə otosmiəġəh nətəm Isrel təhmen=pən əmə māmə in təməni rəkis. ²⁴ Mətəu uərisig Iesu tətəuvin rəhan uək, Jon təmaupən məni pətiġəm kəm nətəm Isrel māmə okotəkeiġi motəlali e rəhalah noliān tərah min kəni kol bəptais e lah. ²⁵ Nian Jon təmətuva iuəkir o noliān naunun e rəhan uək, in təməni māmə, ‘? Nikitəmah təhti māmə iəu pəh? Iəu səniəmə iəu u Uġin təməni rəkis. ! Kəpə! In tətəuərisig lak iətəm iəu iəsəhmenien māmə iəkəpəġ rəkis rəhan put.’†

13:11 Uək 9:8 **13:13** Uək 15:38 **13:17** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18** Nam 14:34; Dut 1:31-32

13:19 Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20** Jaj 2:16; 1Saml 3:20 **13:21** 1Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22**

1Saml 13:14; 16:12; Sam 89:20 **13:23** 2Saml 7:12-16 **13:24** Mat 3:1-2 † **13:25** Ioluək rəha iətəmi asoli in tatəpəġ rəkis put rəha iətəmi asoli rəhan. Uək u in ləhtəni agin. **13:25** Jon 1:20,27

26 “Piak min iætəm nāmotsipən e nəuaniləuis rəha Epraham, mine itəmah Nanihlua min iætəm nəutəfaki kəm Uhgin, otətəlig vivi, Uhgin təmahli=pa kəm tah nəghatən u e Iesu māmə in otosmiəgəh itah. 27 Kəni nətəm kəutatig Jerusiləm, mine rəhalah nətəmi asoli min kəməsotəhrunian māmə iətəmi əha inəha Iesu, Uhgin təmahli=pa māmə otosmiəgəh ilah. Kəni nati əpnapin kəmətafin pətigəm kəm lah e Sapət min rəfin nəghatən rəha iəni min rəha Uhgin iætəm kəməutəni e Iesu, mətəu ilah kəməsotəhrunian. Kəni motol nəghatən rəha iəni min tuva mol nīpəhrīənīən lan, mətəu-inu ilah kəmotəni māmə okotuhamu Iesu. 28 Nati əpnapin kəməsoteruhīən nati kəti māmə otimis ohni, mətəu kəmotətapuah māmə Pailat otuhamu.

29 “Nian kəmol rəfin natimnati iætəm Nəghatən rəha Uhgin tāməni māmə okol lan, kəni rəhan min nətəmini kəmotələs iahu e nigī kəməluau motos məhuvən mohtənim e nīpəg kəpiel. 30 Mətəu Uhgin təmol in təmiəgəh min e nīmisiən. 31 Kəni e nian tēpət tatiet=pən o rəhan min nətəmini. Nətəmi min əha, ilah Iesu kəməutan aupən əpəha Kaləli mətəuarus=pa Jerusiləm. Kəni rəueiu əha nətəmi əha kəutəni pətigəm kəm piatah min u nəuaniləuis min rəha Isrel, māmə ilah kəmotəh pəhrīən Iesu, kəni in tāməmiəgəh pəhrīən.

32 “Kəni rəueiu əha, itimah iəutəni=pinə kəm təmah nanusiən təuvir əha, māmə nəniəskasikīən iætəm Uhgin təmol kəm tipitah min aupən, 33 rəueiu əha, tinol rəfin nəghatən rəhan kəm tah nəuaniləuis min rəhalah nian təmosmiəgəh Iesu e nīmisiən. Təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgin e Nauəuə Rəha Nəpuən Min keiu tətəni māmə,

‘Tk nətik. Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.’

34 “Uhgin tāməni əskasik rəkis e rəhan Nauəuə māmə otəpanosmiəgəh Iesu e nīmisiən, kəni ko təsīmisīən, kəni nīpətin otəsəmnəmitiən. Tətəni māmə,

‘Nīpəhrīənīən, oīəkəfinə nati təuvir agin min kəm ik iætəm iəməni əskasik rəkis kəm Kig Tefit aupən.’

35 “Kəni e iki pisin min kəti min e Nauəuə Rəha Uhgin, Kig Tefit tāməni kəm Uhgin e Iosmiəgəh māmə,

‘Kəni onəsəghānīən māmə nīpəti Ioluək Əhruahru rəham otəmnəmit məpien.’

36 “Nian Tefit təmatəmiəgəh, təmol natimnati min iætəm Uhgin tolkeikei. Uərisig lan timis, kəni kəmitənim ilah tipin min, kəni nīpətin tāməmnəmit.

37 Kəni nəghatən əha, təməsəghatən e Tefit, mətəu təməghati e Iesu māmə in min tāmimis, mətəu Uhgin təmol təmiəgəh min, kəni nīpətin təməsəmnəmitiən.

38 “Tol lanəha piak min, iəkolkeikei māmə onəkotəhrun māmə rəueiu iətəni=pinə kəm təmah māmə e Iesu, Uhgin otos rəkis noliən tərəh min rəhatəmah. 39 Kəni itəmah onəkotəkeikei motəhrun māmə e Iesu pisin əmə, Uhgin təhrun nos rəkisiən noliən tərəh rəha nətəm kəutəhatətə lan. In otitis ilah e noliən tərəh min rəhalah. Mətəu suaru rəha nītəu-pəniən Lou rəha Mosis təsəhmenīən o nosmiəghīən iətəmini. 40 Kəni itəmah onəkotəkeikei məutətəu itəmah māmə nəghatən rəha iəni min rəha Uhgin otəsuva minīən e təmah. 41 Kəni in tətəni māmə,

‘Ei, otətəlig-to, itəmah nətəm nəutagət əuvsan məutəni rah natimnati rəfin. Onəkotəuit kəni mohmis, mətəu-inu e nian nəutəmiəgəh, oīəkol

nati kəti tərāh pik o tāmāh iətəm ko nəsoṭəniən nīpəhrīəniən lan, nati əpnəpīn nəmə iəṭəmi kəti oṭəni əhrūāhru kəm tāmāh.’ ”

Nəṭəmi kəmotəgiən o nəniən təuvir

⁴² Nian Pol mīne Panəpəs kīnātiāiet e nīmə rəha nuḥapumīniən, nəṭəmi kəmotəṭəpuəh o lau māmə, “Əui, onəkīəuəvə mīn e Sapət u təṭuəvə, muəni pəṭigəm mīn nəghatīən əha nəuvein kəm timah.” ⁴³ Kəni nian nəṭəmi kəmoḥiet e nīmə, ilāh tēpət kəmoḥtəu=pən Pol mīne Panəpəs. Nəṭəmi mīn əha, nəuvein nəuaniləuis mīn rəha Isrel, kəni nəuvein Nanihlūə mīn kəmotəpəh rəhalah nəḥatəṭəiən kəni məṭoḥtəu=pən noliən mīn rəha nəfakīən rəha nəṭəm Isrel.†

Kəni ilau kəmuəghatī kəm lah məṭuəni=pən əskasik kəm lah māmə, “Onəkotəkēkē motaskəlīm nəḥatəṭəiən rəḥatāmāh e Ughin, māmə in otolkeikē pik itāmāh mol təuvir kəm tāmāh.”

⁴⁴ Kəni e Sapət iəṭəm təṭuəvə, iuəkīr nəṭəmi rəfin e taun asoli əha kəməḥuəvə māmə okotəṭəu nəghatīən rəha Ughin. ⁴⁵ Kəni nian nəṭəmi asoli rəha nəṭəm Isrel u kəsotolkeikēiən Pol kəmoteruh nīmānīn nəṭəmi kəməḥuəvə o nəghatīən rəhan, kəni kīnəṭoḥtəgərah in o lah, kəni mīnəṭəṭuəuīn məṭəni rah Pol mīne nati nak in təṭəni.

⁴⁶ Kəni Pol mīne Panəpəs kəməsuəgiən kəmuəni māmə, “Itīm lau oiəkuəkēkē muəni pəṭigəm nəghatīən u rəha Ughin kəm tāmāh muaupən, nəṭəm Isrel mīn. Kəni itāmāh nəmotəpəh nəghatīən rəha Ughin, kəni nəghatīən aru əmə rəḥatāmāh təṭəgəṭun māmə itāmāh nəsoṭəḥmēniən o nosiən nəmiəgəḥiən itulīn. Kəni rəueiū itīm lau inəṭiən māmə iəkuəni pəṭigəm nəniən təuvir u kəm Nanihlūə mīn məṭəu səniəmə nəṭəm Isrel, ⁴⁷ kəni inu, inu nəghatīən iəṭəm Iərmənig təməfə rəkis kəm tīm lau māmə iəkuol, in təṭəni e Nauəuə Rəha Ughin māmə,

‘Təu iəmol ik māmə onəkūvə ik nəḥəgəḥəgiən kəti rəha Nanihlūə mīn, māmə nəṭəni pəṭigəm kəm nəṭəmi e ikin mīn rəfin māmə iəkolkeikē māmə iəkosmiəgəh ilāh.’ ”

⁴⁸ Nian Nanihlūə mīn kəmotəṭəu nəghatīən əha, nīkilāh təməgiən ohni, kəni mīnəṭəni-əni kəm lah mīn māmə nəghatīən rəha Iərmənig Iesu in təuvir pik. Kəni nəṭəmi mīn Ughin təmīṭəpīn rəkis e lah māmə okotə nəmiəgəḥiən iəṭəm ko təsikēiən, ilāh kəmotəni nīpəhrīəniən lan.

⁴⁹ Kəni nəghatīən rəha Iərmənig təmaiū mīṭəlau e nīṭəni rəfin əha iuəkīr e taun əha.

Nəṭəm Isrel kəmotəhgi pəṭigəm Pol mīne Panəpəs

⁵⁰ Məṭəu nəṭəmi asoli rəha nəṭəm Isrel kəməḥuəvən moteruh Nanihlūə mīn rəha taun əha, inu nəṭəmi asoli, mīne nīpəṭan asoli mīn nəṭəm kəṭəfəki məṭoḥtəu=pən noliən rəha nəṭəm Isrel. Kəni motiūvi=pa māmə okotol nīməḥə kəm Pol mīne Panəpəs. Kəni ilāh rəfin kəmotəhgi pəṭigəm ilau əha imalah ikin. ⁵¹ Məṭəu ilau kəmuəḥrapispiis nīṭəni e nəḥkilau təḥmēn e nəṭəṭiən kəti māmə Ughin təməḥlīn nəmtāhn kəm lah kəni ilau kəmiāiet mīan e taun əha Ikoniam. ⁵² Məṭəu nəṭəmi rəha Iesu əpəḥə Antiok, Narmin Rəha Ughin təməriəuəh e lah, kəni ilāh nīkilāh təməgiən pik.

14

Pol mīne Panəpəs kəmian Ikoniam

13:41 Hab 1:5 † **13:43** Nanihlūə mīn əha u kəṭoḥtəu=pən nəfakīən rəha nəṭəm Isrel, kəməhgi=pən ilāh. **13:46** Uək 3:26; 18:6 **13:47** Aes 49:6 **13:51** Mat 10:14; Uək 18:6

¹ E Ikoniām kāmian min əpəha e nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel, kəni mətəuani pətigəm nəghatian rəha Ughin, kəni nəghatian rəhalau təuvir pik, kəni təmiuvi=pa nətəmimi tepət məmə ilah kəmotəni niphərianian e Iesu, inu nətəm Isrel tepət mine Ianihluə tepət min nətəm kəutohtəu=pən noliān rəha nəfakian rəha nətəm Isrel. ² Mətəu nətəm Isrel min u kəməsotəniān niphərianian e rəhalau nəghatian, kəməhuvən o Nanihluə min, motol ilah kotəmāki pik e nətəmi min u kəutəni niphərianian e Iesu, məutol niəmāha kəm lah. ³ Mətəu Pol mine Panəpəs kəmuatig təfəmāh ikin, məsuəginian e lah, mətəukeikei matuəni pətigəm nəghatian rəha nəuvirian rəha Ughin kəm nətəmimi rəfin. Kəni İərmənig təmol ilau kuol nati apispis mine nəmtətian tepət məmə nətəmimi okotəhrun məmə rəhalau nəghatian in nəghatian pəhrian.

⁴ Kəni nətəm ikin əha, kəmotəhapu ilah min, nəuvein kəutohtəu=pən nətəm Isrel u kəsotəniān niphərianian e Iesu, kəni nəuvein kəutohtəu=pən aposil mil əha, Pol mine Panəpəs. ⁵ Kəni nətəm Isrel mine Nanihluə min, mine nətəmi asoli min rəhalah min, kinautol nəghatian oneuən kəti məmə okotərekin ilau, kəni kotahtihmu ilau e kəpiel. ⁶ Mətəu nian kəmuətəu nəghatian oneuən rəhalah, ilau kəmuagim mian əpəha e profens rəha Likaonia, kəni mian əpəha e taun mil əha, Listra mine Terpe. Kəni e taun mil əha mine ikin min titəlau e taun mil əha, ⁷ ilau kətuəni pətigəm nanusiān təuvir rəha Iesu İosmiəgəh.

Pol mine Panəpəs əpəha Listra

⁸ Kəni əha Listra, suah kəti əha ikin. Nian təmair mətəu nəhlkin mil kəmuəpaiu təruru naliuəkiān, təmətəharəg əmə, kəni in təmətəharəg əha ikin ⁹ matətəlig e nəghatian rəha Pol. Pol təməsal=pən əhruahru o suah kəha, minəhrun məmə in tinəhatətə rəkis məmə nəhlkin təhrun nəuvirian, ¹⁰ kəni magət əfəmāh lan məmə, “!Ei piak, əhtul!” Kəni əmeiko, suah u təməhtul əhruahru kəni minətəliuək.

¹¹ Nian nimənin nətəmimi kəmoteruh nati əha iətəm Pol təmol, kəmotəni əfəmāh e nəghatian Likaonia məmə, “!Ei! Otafu-to. Ughin min rəhatah kinotol nətəmimi e lah, kəni minəhuva imatah ikin.” ¹² Kəni kəmotəuin ərəg-rəg e nərgi Panəpəs məmə Sus u niphətin təni məmə in iərmənig rəha ughin min rəhalah. Kəni motəuin ərəg-rəg min e nərgi Pol məmə Heremes, niphətin u təni məmə in iətəm tətəghati rəha ughin min rəhalah. Kəmotəuin lan lanəha mətəu-inko Pol tətəghati pik, mapirəkis Panəpəs. ¹³ Nimə rəha narmi nati rəha ughin əha Sus, in tətəhtul ihluə e taun əha. Kəni pris rəha ughin əha Sus təmasig kau min nəuvein iətəm təmətu=pən rəkis nəuginigi e lah. Kəni məmki ilah muva e nantihluə rəha lahuənu. Mətəu in mine nimənin nətəmimi kotolkeikei məmə kotol sakrifais kəm lau motol nəni-vivian lan kəm Pol mine Panəpəs.

¹⁴ Mətəu nian aposil mil kəmuətəu nəghatian e nati əha kəni muəhrun, kəmuəhapu rəhalau napən.* Kəni kəmuaiu mian əpəha e nəlugin e lah. Kəni muagət əfəmāh məmə, ¹⁵ “!Ei, nəman! ?Nəkotəni məmə nautol nak u? İtimlau iətəmimi əmə təhmen e təmah. İatuos nəniān təuvir mətiəuva kəm təmah, kəni iəkuolkeikei məmə iəkuəuhlin nətəligian rəhatəmah məmə nəkotəpəh nəfakian kəm ughin min u iətəm rəhalah nəsanəniān tika. Mətəu onəkotəfaki əmə kəm Ughin iətəm tətəmiəgəh, mətatig itulin. In

14:3 Mak 16:20; Hip 2:4 **14:5** Uək 14:19 **14:11** Uək 28:6 * **14:14** “kəmuəhapu rəhalau napən” məmə in ko kəmuətəu tarah pik e noliān əha.

pisin əmə təmol neai, niftəni, nitəhi, mine natimnati rəfin iətəm kəutətiğ ikin min rəfin.

¹⁶ “Aupən in təmegəhan məmə nətəmimi ikin min rəfin məmə ilah okotohtəu=pən aru əmə suaru min rəhalah. ¹⁷ Mətəu nian rəfin in tatol suaru kəm lah məmə ilah kotəhrun neruhian rəhan nəuviriən iətəm in tatol. In tatol nuhuən tətəfuv, matol nauənian min e nasumiən, kəni kautol nipətilah e nian əhruahru rəhalah. In tətəfən nauənian kəm təmah mol itəmah nəutətəu təuvir.” ¹⁸ Mətəu kəmətuəni pau nəghatiən əha kəm lah, iuəkir əmə kəni kuəruru nəniəhuiən ilah o noliən sakrifais o nəni-viviən ilau.

¹⁹ Kəni nətəmimi nəuvein e nəuaniləuis rəha nətəm Isrel kəmotəsipən Antiok əha Pisitiə mine İkoniam mohiet=pa Listra, kəni kəmotol nətəligiən rəha nətəmimi tətəp məmə okotəməki e Pol mine Panəpəs. Kəni kəmotələs Pol kəni motəhti e kəpiel, kəni moteikəpan məhuvən motəraki pətigəm e taun motəpəh tətəmähli. Nəkilah təhti məmə təmimis. ²⁰ Mətəu nian nətəmi rəha İesu kəməhuva motəhtul təlau lan, kəni təhtul əmeiko muvən min əpəha imə e taun. Kəni kəməni=pa lauig lan, in mine Panəpəs kəmiaiet mian Terpe.

Pol mine Panəpəs kəmiatəligpən Antiok əha Siriə

²¹ Kəni Pol mine Panəpəs kəmuəni pətigəm nəniən təuvir e taun əha Terpe, kəni kəmiavi=pa nətəmimi tətəp kəhuva o İesu. Kəni kəmiatəlig miəuva Listra, kəni uərisig miaiet min miəuva İkoniam, kəni kiaiet min miəuva Antiok əha Pisitiə. ²² Kəni ikin əha, kəmətuəfu əskasik e nətəmi rəha İesu. Kəni mətuəfən nəghatiən məmə okotəhtul əskasik e nəhatətəiən e İesu. Kəni matuəni məmə, “Kitah okotətiğ e nərahian tətəp nian kəhuvən e suaru rəha nuvəniən matig əhgəl Narməniğiən Rəha Uhgın. Mətəu nati əpnəpin əmə, kitah okotəkeiki məutəhtul əskasik.” ²³ Kəni e niməfaki min ikin min rəfin iətəm ilau kətiən ikin, mətuəfəri eldə min rəhalah. Kəni mətuəpəh nauənian matuol əmə nəfakiən, kəni mətuələhu e nəhlmi İərməniği nətəmimi nətəm kənotəni rəkis nipəhriənian lan.

²⁴ Kəni ilau kəmian=pən Pisitiə ikin muəsəu-pah mueiuaiu Pamfilia ikin e taun əha Perka, ²⁵ ikin əha ilau kəmuəni pətigəm nəniən təuvir ikin. Kəni ilau muəsəu-pah mueiuaiu=pa min e taun kəti min Atalia, ²⁶ kəni kəmuos negəu ikin miatəlig=pa Antiok əha Siriə. Nətəm Antiok əha inəha, aupən ikin ilah kəmotəhli=pən Pol mine Panəpəs məmə okian muəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın, kəni motəfaki məmə Uhgın oteh vivi ilau e ikin min iətəm ilau kətiən ikin. Kəni rəueiu kinuol naunun uək rəhalau.

²⁷ Nian ilau kəmiatəlig=pa min, kəmuəuən e nətəmimi rəha niməfaki məmə okəhuva kətiəh. Kəni ilau kəmuəni pətigəm kəm lah natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol ilau kuol e nəsanəniən rəhan, kəni muəni məmə təməhro lanu Nanihləu min, ilah kəməhuva motəni nipəhriənian e İesu. ²⁸ Kəni ikin əha, ilau kəmuətiğ tuvəh nəuvetin ilah nətəmi rəha İesu.

15

Nəfaki min nəuvein kəmotəni məmə nətəmimi okotohtəupən lou rəha Mosiə

¹ Kəni nətəmimi nəuvein kəmotəsipən Jutiə mohiet=pa Antiok məutəgətuən piatah min məutəni məmə, “Okəmə kəsəhgi-pəniən itəmah, təhmen e inu

iätəm Lou rəha Mosis tətəni, ko Uhgin təsosmiəgəhian itəmäh.”* ² Kəni Pol mine Panəpəs ilah nətəmi əha kinəutahi ilah min o nəghatien əha, kəni minəutagət əfəməh e nəniən əha. Kəni uərisig, nətəmini rəha niməfaki əha Antiok kəmotəpən Pol mine Panəpəs mine ilah min nəuvein məmə okəhuvən Jerusiləm moteruh aposil min mine eldə min rəha niməfaki o nəniən əha.

³ Nətəmini rəha niməfaki kəmotahli=pən ilah kəhuvən, kəni nian ilah kəmohtet=pən Fonisə mine Səmeriə, kəmotəni pətigəm məmə təməhro lanu Uhgin tatiuvi=pa Nanihlua min kəutəhuva rəhan nətəmini. Kəni nəghatien əha təmol piatah min ikin əha nikilah tətəgən pik. ⁴ Nian kəməhuva Jerusiləm, nətəmini rəha niməfaki mine aposil min mine eldə min rəha niməfaki, kəmotəgən məmə okotos ilah məhuvən imalah min ikin. Kəni Pol mine nətəmini əha kəmotəni pətigəm natimnati iätəm Uhgin təməfən nasənien kəm lah məmə okotol. ⁵ Mətau Farəsi nəuvein əha ikin iätəm kəutəni niphəriənien e Iesu, kəmotəhtul motəni məmə, “Nanihlua min, okəkeikei kəhgi=pən ilah, kəni okotəkeikei motəgəhun ilah məmə okotohtəu=pən Lou rəha Mosis.”

Aposil min mine nətəmi asoli min kəmotəghati əpəha Jerusiləm

⁶ Kəni aposil min mine eldə min rəha niməfaki kəmotəharəg məutəghati e nəniən əha. ⁷ Kəni nian kəmotəghati nəfəməh nəuvein, kəni Pitə təməhtul məni məmə, “Piak min. Itəmäh nəkotəhrun vivi məmə nuvəh rəkis Uhgin təmitəpən iəu e nikitəmäh məmə iəkəni pətigəm nanusien təuvir rəha Iesu kəm Nanihlua min məmə okotəni niphəriənien lan. ⁸ Uhgin təhrun nətəligien rəha nətəmini, kəni in tinəgəhun rəkis məmə nikin tagien məmə otosmiəgəh nətəmi min u kəsəniəmə nətəm Isrel əmə, mətau-inu təməfa Narmin Rəha Uhgin kəm lah təhmen əmə mə inu təməfa kəm tah. ⁹ In təməsol pisinien əmə kəm lah. !Kəpə! In təməfəl rəkis rəhalah nolien tərəh min mətau-inu kəutəni niphəriənien lan təhmen=pən əmə mə inu tinol rəkis kəm tah.

¹⁰ “?Mətau təhro itəmäh nəutəhuvən e suaru pisin məmə Uhgin nikin otəhmə? ? Təhro itəmäh nənəutətu=pən Lou e nəhuvegilah məmə in nati figəm kəti iätəm ilah kəutələs? !Kəpə! Itəmäh, oteruh-to. Kitah mine tipitah min kitah rəfin kəsotəhmenien məmə okotələs nati figəm əha. ¹¹ Mətau kitah kəutəhatətə məmə Iesu in İərməniğ rəhatah, kəni in tatosmiəgəh itah e rəhan nəuvirien əmə, kəni in mətol əmə lanəha kəm lah.”

¹² Nəghatien əha təmol ilah kotərru nati okotəni, kəni məutətəlig e Pol mine Panəpəs kinətuənu pətigəm nati apispis min mine nəmtətien pisin pisin min iätəm Uhgin təmol ilau kuol e nəhmti Nanihlua min.

Jemis təmahtipəsige nəghatien

¹³ Nian kəmuol naunun e nəni pətigəmien uək min rəhalau, kəni Jemis† təhtul məni məmə, “Piak min. Otətəlig vivi-to e rəhak nəghatien. ¹⁴ Pitə təməni-vivi ağin kəm tah məmə təməhro lanu Uhgin təmaupən miet=pən o Nanihlua min məmkirəkis ilah nəuvein məmə rəhan min. ¹⁵ Kəni nati

* **15:1** Nəhgi-pəniən e Oltestimin in nəmtətien məmə nətəmini, ilah nətəmini rəha Uhgin. Nanihlua min tətə, kəsəhgi-pəniən ilah. Rəha nətəm Tanna, nəhgi-pəniən in nəmtətien məmə kətəfən nepətien rəha kəlkələh min nəman. **15:1** Kəl 5:2 **15:2** Kəl 2:1 **15:4** Uək 14:27 **15:7** Uək 10:1-43 **15:8** Uək 10:44; 11:15 **15:10** Mat 11:30; Kəl 3:10 **15:11** Kəl 2:16; Efəs 2:5-8 † **15:13** Jemis u, in notəha Iesu, kəni in iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. **15:13** Kəl 2:9

əha təhmen=pən əmə e nəghatien iətam iəni rəha Uhgın təməni iətam kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgın. Uhgın tətəni məmə,

¹⁶ ‘Uərisig e natimnati min əha, oiəkitalig=pa min.

Oiəkol vi nimə rəha narmənigien rəha Kig Tefit u təmənnəmit aupən.

Nati əpnəpin təmənnəmit, mətəu iəkləfəri mem mafəl mol təskasik min,

¹⁷ məmə nətəmi əpnəpin e nitəni min u Nanihlua min, iətam iəmitəpin rəkis ilah məmə rəhak nətəmini min, ilah okotəsal lak.

¹⁸ İəu İərmənig iətəni lanu, kəni iəmol nətəmini kotəhrun rəkis nati əha nuvəh aupən.’ ”

¹⁹ Kəni Jemis təməni məmə, “Kəni tol lanəha, iəu iəkəni məmə rəueiu Nanihlua min tepət kinautəuhlin nətəligien rəhalah minəutəhuva o Uhgın. Kəni təsəuvirien məmə rəueiu əha kitah okotol tiəkis pik min o lah.

²⁰ Mətəu pəh okotətei nauəuə kəti tuvən kəm lah məmə okəsotunien nauənian min u kəmol rəkis sakrifais lan kəm narmi nati min u iərmis min, kəni kotamıkmik e nəhmti Uhgın. Kəni məsotolien təfagə e pətan. Kəni məsotunien nati miəgəh iətam kəmarin nentəui mətəu-inu niran əha ikin e nipətin. Kəni okəsotunien nira. ²¹ Okotəkeikei motəniəhu ilah lanəha o nələhuian nəməlinuian tətətig o iəfaki min, nətəm Isrel mine Nanihlua min, mətəu-inu nətəmini kəutisiai Mosis, kəni təmətuəuin nuvəh rəkis e Sapət min rəfin, nətəmini kəutafin Lou rəha Mosis əpəha e nimə rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel. Kəni kəutəni pətigəm nəghatien min əha e taun min rəfin.”

*Kəmətei nauəuə kəm
nəfaki min u Nanihlua min*

²² Kəni aposil min mine eldə min mine nətəmini rəha niməfaki kəmotegəhan məmə okotahli=pən ilah min nəuvein kotohtəu=pən Pol mine Panəpəs məhuvən Antiok. Kəni kəmotətgi=pən Sailəs mine Jutəs u kətəni məmə Pasapəs. Suah mil əha nətəmini kəutisiai ilau. ²³ Kəni kəmotəfən nauəuə kəm lah məmə okotos məhuvən. Nauəuə tətəni məmə,

“İtimah aposil min mine eldə min rəha niməfaki, itimah piatimah u itəmah. İəkotəni təuvir kəm təmah əpəha Antiok, mine Siria, mine Silisia u Nanihlua min, mətəu rəueiu nənəhuva piatimah min.

²⁴ İtimah iəmotətu məmə nətəmini nəuvein u e nikitimah kəmotol tiəkis pik kəm təmah, kəni itimah nəmotətu tərah e nəghatien rəhalah. Mətəu itimah iəməsotəfəniən nəghatien məmə okəhuvən motəni lanəha.

²⁵ Tol lanəha kəni itimah iəmotəuən e nəghatien kəti, kəni motegəhan məmə itimah nəuvein okotos nəghatien rəhatimah muıtəu=pən Pol mine Panəpəs u itimah iəkotolkeikei pik ilau. ²⁶ İuəkir kiamis o uək u rəha İərmənig rəhatah, İesu Krısto. ²⁷ Kəni itimah iəutahli=pinə Jutəs mine Sailəs məmə okiauvnə mueh itəmah. İlau okuəni əhruahru kəm təmah nəghatien kətiah əmə iətam itimah iəmotətei.

²⁸ Kəni Narmın Rəha Uhgın nikin tagien mine nikitimah tagien məmə iəsotəfinə minien lou kəti kəm təmah məmə otəfigəm pik o təmah, mətəu in əmə u nakotəkeikei motol: ²⁹ onəsotunien nauənian min u kinol rəkis sakrifais lan kəm narmi nati min u iərmis min; kəni məsotunien niran; kəni məsotunien nati miəgəh u kəmarin nentəui mətəu-inu niran əha ikin e nipətin; kəni məsotolien təfagə e pətan. Nəmə nəutohtəu=pən nəghatien min əha, onəkəhuvən e suaru təuvir.

İnu naunun nəghatien rəhatimah.”

³⁰ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotahli=pən nətəmi əha ilah kuvət məmə okəhuvən əpəha Antiok. Nian kəmohtigəm=pən Antiok, kəmotauin e nətəmi rəha niməfaki min əha ikin əha, kəni kəhuva kətəh, kəni kotəfən nauəuə u kəm lah. ³¹ Kəni nian kəmotafin nauəuə u, nikilah təmagiən mətəu-inu nəghatiən əha təməfəri nikilah. ³² Jutəs mine Sailəs ilau iəni mil rəha Uhgin. Kəmuəghati təfəməh kəm piatah min əha mətəfəri nətəligiən rəhalah mətəuol ilah kəutəhtul əskasik. ³³ Ilau kəmuatig təfəməh nəuətin ikin əha, kəni piatah min kəmotauiahruin ilau kəni motətapuəh məmə Uhgin otəfən rəhan nəməlinuian kəm lau, kəni motahli=pən ilau kiatəlig=pən o nətəmi min u kəmotahli=pa ilau. ³⁴⁻³⁵ Kəni Pol mine Panəpəs kəmuatig təfəməh nəuətin əpəha Antiok, kəni ilah nətəmi tepət kəməutəni pətigəm nəghatiən rəha İərməni kəm nətəmi mətəgətu ilah lan.

Pol mine Panəpəs kəmuəhapu ilau min

³⁶ Nian nəuətin uərisig, Pol təməni=pən kəm Panəpəs məmə, “Təuvir məmə kiatəlig min mian mueruh pialau min e taun min rəfin u kəmuəni pətigəm nəghatiən ikin rəha İərməni kəm lah, mueruh-to məmə kəutəhratig.” ³⁷ Kəni Panəpəs təmegəhan kəni molkeikei məmə otit min Jon Mak. ³⁸ Mətəu Pol təməniəhu əskasik məsolkeikeiən, mətəu-inu Jon Mak təməpəh rəkis ilau əpəha Pamfiliə mətəlig məsitəu-pəniən ilau mətəuarus kinuol naunən e uək. ³⁹ Kəni kəmuəni təskasik e nian əha, əmeiko muəuri ilau min. Kəni Panəpəs təmit Mak kəni muos negəu kəti mian əpəha Saiprəs. ⁴⁰ Mətəu Pol təmit Sailəs ilau min. Kəni nətəm kəutəfaki kəmotəfaki məmə İərməni oteh vivi ilau e rəhan nəuəriən, kəni motahli pətigəm ilau. ⁴¹ Kəni kəmuəliuək mian=pən Siriə mine Silisiə ikin kəni matuem əskasik niməfaki min.

16

Timoti təmitəupən Pol mine Sailəs

¹ Kəni Pol təmalieuək min muvən əpəha Terpe mine Listra. Kəni ikin əha, iətəmi kəti əha ikin rəha İesu, nərgin u Timoti. Məmə rəhan in pətan İsrəl in tatəhatətə e İesu, mətəu rəhan tatə in iətəm Kris. ² Piatah min u kəutəhatətə e İesu əpəha Listra mine İkoniam kəmotəni məmə Timoti in iətəmi təuvir kəti. ³ Kəni Pol tolkeikei məmə otit ilau min. Kəni təməhgi=pən in mətəu-inu təməsolkeikeiən məmə nətəm İsrəl min əha ikin min əha, nikilah otəhti rah mətəu-inu ilah rəfin kotəhrun məmə tatə rəha Timoti in iətəm Kris.*

⁴ Kəni nian ilahal kəmhluvən e taun min, məhləni pətigəm kəm nətəmi rəha Uhgin nəghatiən rəha aposil min mine eldə min iətəm kəmotəluə əpəha Jerusiləm. Kəni məhləgətu ilah məmə okotəkeikei mətəhtəu=pən nəghatiən min əha. ⁵ Kəni e nolien əha, niməfaki min kəmotəskasik e rəhalah nəhatətəiən, kəni nian rəfin nətəmi tətəpət kəməutəhatətə e İesu mətəhuva e niməfaki.

Pol təmeruh nəməhlairiən kəti rəha Uhgin

⁶ Kəni ilahal kəmhluvən=pən əpəha Fritiə mine Kəlesiə ikin, mətəu-inu Narmin Rəha Uhgin təməseghaniən e lahal məmə okihluvən=pən Esia məhləni pətigəm nəghatiən əha ikin əha. ⁷ Nian kəmhləu iuəkir e ikin

Misiə mine ikin Pitiniə, məhlolkeikei məmə okihluvən Pitiniə. Mətəu Narmin rəha Iesu təsegəhanian məmə okihluvən. ⁸ Kəni kəmhlaliuək mihluvən=pən Misiə ikin, kəni mihleiuaiu=pa e taun əha Troas. ⁹ Kəni lapin lan, Pol təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairian. Təmeruh məmə iətam Masetoniə kəti tətəhtul mətətapuəh əskasik ohni məmə, “Pale, onəkuva Masetoniə masiru e timah.” ¹⁰ Nian Pol tineruh rəkis əmə nati əha, kəni inautol əpenə-penə məmə iəkəhuvən Masetoniə, mətəu-inu inotəhrun məmə Uhgın tətəuin e timah məmə oikəotəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Iesu kəm nətəmini əha ikin.[†]

Litia əpəha Filipai təməni niphərianian e Iesu

¹¹ Kəni iəmos negəu kəti mohiet əpəha Troas motaiu əhruahru əmə o nitəni Samotres. Kəni kəməni lauig lan iəməhuvən məhuvəri e taun Neapolis. ¹² Kəni iəmohtiet ikinu motaliuək əmə məhuvən əpəha e taun əha Filipai, u tətəməhli aupən e nitəni asoli Masetoniə. Nətəmi ikin əha, nətəm Rom əhruahru. Kəni iəmotatig nəuvetin əha ikin.

¹³ Kəni e Sapət, nian rəha nəfakian, iəmohtiet e taun əha kəni məhuvən əpəha ləuəhtəni e nəhu kəti iətam nikitimah təməhti məmə nətəmini okəhuva ikin məutəfaki. Kəni iəməhuvən motəharəg məutəghati itimah niphətan u ilah kəmotəupən məhuva məutəharəg.[‡] ¹⁴ Kəni pətan Tuatirə kəti əha ikin tətətəlig e timah, nərgin u Litia. In pətan kəti tatol napən u nəugi naris, kəni nian rəfin napən əha nəhmtin tiəkis pik. Pətan əha in Ianihlua kəti mətəu in tatitəu=pən nəfakian rəha nətəm Isrel, kəni İərməniğ təmol nikin timətmətiğ məmə otəni niphərianian e nəghatian iətam Pol tətəni. ¹⁵ Kəni kəmol bəptais lan mine rəhan min, mine rəhan min noluək min. Kəni in təməni=pa kəm timah məmə, “Pale, onəkəhuva imak ikin kotatig nəuvetin mətəu-inu itimah ninotəhrun rəkis məmə iəu iətəni niphərianian e İərməniğ.” Kəni in təmətəkeikei kəm timah, kəni iəkəhuvən iman ikin.

Kəmləfən Pol mine Sailəs e kaləpus əpəha Filipai

¹⁶ Kəni nian kəti, nian iəməhuvən ikin kətəfaki ikin, kəni pətəkəku kəti təmeruh itimah e suaru. In ioluək rəha nətəmini nəuvein nətəm kəmos nəhmtin. Pətan əha narmin tərəh kəti tatig lan iətam in tatol tətəni pətigəm natimnati iətam otəpanuva. Kəni rəhan nətəmi asoli min kəmos məni tətə e pətan əha mətəu-inu nətəmini kəutəəou ilah məmə ilah okotəu rəhan nəghatian. ¹⁷ Kəni in təmatuərisig e timah Pol, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nətəmi min u, nətəmini rəha Uhgın u ilis, ilis pik. Kəutəni=pinə kəm təmah suaru rəha Uhgın məmə in otosmiəgəh nətəmini lan.”

¹⁸ Təmatol lanəha e timah nian tətə, mətəuərus nian kəti Pol tinətəu tərəh o nati əha minəpəou lan. Kəni in təmeirair magət e narmin tərəh əpəha məmə, “İE nərgi Iesu Kristo iətəni=pinə kəm ik məmə onəkiet rəkis e pətəkəku u!” Kəni rəueiu agin min, narmin tərəh əpəha təmiet e pətəkəku əha.

¹⁹ Kəni nian rəhan nətəmi asoli nətəm kəutarməniğ lan kinotəhrun məmə narmin tərəh tiniet rəkis lan, kəni rəhalah nətəligian o nosian mənə lan, in təmiet e lah, kəni kəmotəu tərəh. Kəni kəmotəskəlim Pol mine Sailəs motələs ilau məhuvən əpəha e taun əha kəutol makit ikin, ²⁰ məmə

[†] **16:10** E fes 10-17, koteruh nəghatian rəha Luk u niphətan tətəni mə “itimah.” Inu tətəni məmə Luk ilah Pol mine e naliuəkian rəhan. Koteruh min nati kətiəh e jəptə 20 fes 5 matuvən. [‡] **16:13** Nian Pol tatuvən e taun kəti, nian rəfin tatuvən e nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel. Mətəu nəmə tihro, kəni tikə e taun u. Kəni tol lanəha, təmuvən əpəha e nəhu asoli, ikin məutəfaki ikin.

okuəhtul e nəhmti nətəm Rom, nətəmi rəha kot. Kəni ilah kəmotəni məmə, “Suah mil u ilau iətəm Isrel. Ilau katuol nati tərəh tepət, matuol nətəmimi kəutan məhli pik u imatah ikin. ²¹ Ilau kətuəni məmə kitah okotəkeikei motohtəu=pən suaru pisin min. Mətəu suaru min əha kəsotohtəu-pəniən lou rəhatah. Kitah nətəm Rom. !Ko kitah kəsotolien lanəha!”

²² Kəni nətəm ikin əha kəməhuva moteruh ilau minəutəni rah ilau. Kəni suah mil u rəha kot kəmuəni=pən kəm soldia min məmə okotəpeg rəhalau napən motalis ilau e nəuanigi. ²³ Kəni kəmotalis ilau motau tepət, kəni uərisig motləfən ilau e kaləpus. Kəni motəni=pən kəm iətəm tateh kaləpus məmə otateh vivi ilau məmə okəsiaietian muagim. ²⁴ Nian iətəmi rəha neruhian kaləpus təmətəu nəghatien əha, təmləs ilau muvən e nəuan kəti əphəha imə agin, kəni mətəu=pən nigə e nəhlkilau təhmen e hankap.

Iətəm tateh kaləpus təməni nīpəhriənian e Iesu

²⁵ Kəni e nəlugi nian lapin, Pol mine Sailəs kətuəfaki, kəni ilau mətuanī nəpuən min rəha nəni-vivien Ughin. Kəni nətəmimi min e kaləpus kəməutətəlig e lau. ²⁶ Kəni rəueiu agin min, nəmig asoli kəti təmləuəl e niftəni kəni mol nimə kaləpus təmləuəl pik, kəni doə min e kaləpus kəmoterəh, kəni sen u kəmalis nətəmimi lan kəmohtis. ²⁷ Kəni nian iətəmi rəha nehian kaləpus təmair, mafu məmə doə min rəha kaləpus kəmoterəh, nikin təməhti məmə nətəmi kəutəməhli e kaləpus kinotagim rəfin. Kəni təmləfəri rəhan nau məmə otagəmu aru in lan. ²⁸ Mətəu Pol təmagət əfəməh məmə, “!Ei! !Sagəmuən ik! Itimah rəfin əpə ikin.”

²⁹ Kəni suah kəha təmauin məmə okələs lait kan, kəni in təmaiu muvən imə. Kəni misin=pən nəulin əpəha e nəhlki Pol mine Sailəs ikin mətərəmrumin. ³⁰ Kəni mit ilau mihluvən əpəha ihluə kəni mətəpuəh o lau məmə, “!Suah mil! ?Oikəhro lanu məmə Ughin otosmiəgəh iəu?”

³¹ Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “Onəkəkeikei mənī nīpəhriənian e Iərmənig Iesu, ik mine rəham min.” ³² Kəni kəmuəni=pən nəghatien rəha Iərmənig kəm in mine nətəmimi u kəutatig ilah min. ³³ Nati əpnəpin lapin agin, mətəu suah kəha təmit ilau muvən məueiu mafəl nīməgim min e nīpəti lau iətəm kəmalis ilau ikin. Kəni e nian əmə əha kəmuol bəptais lan mine rəhan min. ³⁴ Kəni in təmit Pol mine Sailəs muvən iman ikin məfən nauənian kəm lau. Kəni in mine rəhan min ərəfin nikilah təmagian məriəuəh mətəu-inu kəmotəni nīpəhriənian e Ughin.

³⁵ Nian təmian, iətəmi rəha kot mil əha kuəni=pən kəm soldia min məmə, “Onəkəhuvən moterəh e suah mil əha kətian.”

³⁶ Kəni suah kəha iətəmi rəha kaləpus təməni=pən kəm Pol məmə, “Iətəmi rəha kot mil kəmuəni məmə okəsul minian nəhməien kəti kəm təlau, kəni iəkoterəh e təlau nəkətian, kəni ialet mətian kəni muatig mətig.”

³⁷ Mətəu Pol təməni=pən kəm soldia min əha məmə, “? Ei, mətəu təhro əha? Mə itimlau iətəm Rom mil.* Kəni iətəmi rəha kot mil əha kəməsueruhian məmə iəmuol nati kəti tərəh, mətəu e nəhmti nətəmimi kəmotalis itimlau, kəni motləfən itimlau e kaləpus. ? Kəni rəueiu kuolkeikei məmə oikəiaiet oneuən əmə? !Kəpə! Ilau əmə okuəkeikei miəuə u ikinu kəni muəfətigəm itimlau.”

16:20 Mak 13:9 **16:22** 2Kor 11:25; 1Təs 2:2 **§ 16:27** E nian əha, nəmə soldia kəti tairarəpən e iətəm tatol kaləpus tagim, okəkeikei kohamu soldia əha. **16:27** Uək 12:18-19 **16:30** Uək

2:37 * **16:37** Nəmə suah kəti in iətəm Rom, mətəu katətu=pən nəghatien kəti lan, kəni lou kəti əha ikin rəhalah məmə aupən kəpmən otol nalpinian kəm in, mətəu in otəkeikei məhtul e kot mənī pətigəm nəuəveti nəghatien katətu=pən lan. Afin e Uək 25:16.

³⁸ Kāni soldia min āha kāmāhuvān motāni=pān kām iātāmi rāha kot mil āha. Kāni nian kāmūātāu māmā Pol mine Sailās ilau iātām Rom mil, ilau kāmūāgin pik. ³⁹ Kāni kāmian muāni=pān kām Pol mine Sailās māmā, “! Pale, kēsi! Iāmuol tārāh e tālau.” Kāni ko miet ilau mohiet e kalāpus, kāni muāni=pān vivi kām lau māmā okiaiet e taun āha.

⁴⁰ Kāni Pol mine Sailās, ilau kāmiaiet e kalāpus mian e nimā rāha Litia. Kāni mueruh piatah min āha ikin āha mine nāuvinitāh min rāha nimāfaki, kāni muāghati nāuветin kām lah mātūāfāri nīkilah. Kāni uārisig lan, kiaiet mātian.

17

Pol mine Sailās kāmian āpāha Tāsālonaikā

¹ Kāni Pol mine Sailās kāmualiuāk mian=pān āha e taun mil āha Amfipolis mine Apolonia, miāuva miaiet=pa e taun āha Tāsālonaikā. Ikin āha, nimā rāha nuhapuminiān kāti āha ikin rāha nātām Isrel. ² Kāni Pol tāmōl māmā inu tatol nian min, tāmuvān āpāha imā e nimā āha. Kāni e Sapēt kisil ilah nātām Isrel āha ikin kāmōtol nāghatiān tepēt o Nauāuā Rāha Uhgin. ³ In tātāni kām lah māmā, “Nauāuā Rāha Uhgin tātāni-vivi agin māmā Krīsto iātām Uhgin tāmāni māmā otahli=pa, in otākeikei mīmīs, kāni Uhgin otosmiāgāh min in e nimisiān. Iesu u iātām iātāni kām tāmāh, in Krīsto āha.”

⁴ Ilah nāuvein kāmōtāni nīpāhriāniān e nāghatiān āha, kāni kāmōhtāu=pān Pol mine Sailās. Kāni Nanihlūā min tepēt nātām kātūāfaki kām Uhgin, mine nīpātān asoli tepēt nātām kotepēt e nīpātān min, kāmōhtāu=pān ilau.

⁵ Mātāu nātāmi asoli min rāha nātām Isrel āha ikin āha, kīnāutohtgārāh ilau, kāni māhuvān motāmki=pa nātām kotārāh, āpāha e nīkali suaru min mine ikin min nāuvein min, kāni minautol nārāhiān tepēt āpāha e taun āha. Kāni māhuvān e nimā rāha Jeson, minautāhapu dōā e nimā, mātūāsal e Pol mine Sailās. Kāmōtolkeikei māmā okōtlāfān ilau e nāhlmi kaunsil āha ikin āha.

⁶ Nian kāmāsothiān ilau, kāni kotaskālīm Jeson mine piatah min nāuvein motāmki=pān ilah māmā okōtāhtul aupān e nātāmi asoli rāha kaunsil. Kāni kāmōtagēt āfāmāh mātūāni māmā, “Suah mil āha Pol mine Sailās kātiasuv nāmāuiān e ikin min rāfin, kāni minīāuva e taun rāhatah.

⁷ Kāni Jeson tāmāuin e lau kian iman ikin, mātāu ilah kātūatgāhli lou rāha Sisā iātām tātarmānig e nītāni min. Ilah kātūāni māmā Iārmānig kāti min āha ikin tātātig, nārgin u Iesu.” ⁸ Nian nātām Isrel kāmōtāni nāghatiān āha, mautol nātāmimi mine nātāmi asoli min āha nīkilah tināpiāpei pik. ⁹ Kāni nātāmi asoli min āha kāmōtol Jeson mine piatah min kāmōtāfān māni kāti, māmā in nāniāskasikīān kāti māmā okāsōtol minīān nati āha, kāni motāhli=pān ilah kātūāhuvān.

Pol mine Sailās kāmian āpāha Perea

¹⁰ Nian tināpināpu, kāni piatah min ikin āha kāmōtahli=pān Pol mine Sailās māmā okiān e taun āha Perea. Nian kāmiaiet=pa ikin āha, kāmian e nimā rāha nuhapuminiān rāha nātām Isrel. ¹¹ Nātām Isrel āha ikin āha nātāligiān rāhalah tāuvir, māpirākis nātām Tāsālonaikā, mātāu-inu kōtolkeikei pik māmā okōtātālig e nāghatiān rāhalau. Kāni nian rāfin, kātūāfin vivi e Nauāuā Rāha Uhgin, mātūāsal vivi māmā nāghatiān rāhalau

təhruahru uə kəpə. ¹² Mətau-inu e noliən əha, kəni tepət kəmotəni nıpəhriənən e İesu. Kəni nıpətan asoli min Kris tepət, mine nətəm Kris tepət kəmotəni nıpəhriənən e İesu.

¹³ Mətau nian nətəm İsrəl əpəha Təsalonaikə kəmotətəu məmə Pol tətəni pətigəm min nəghatıən rəha Uhgın əpəha Perea, kəni ilah kəməhuva min əpəha ikin minəutəhlili nətəm Perea, minautol ilah məmə kotəhrun nohiən ilau. ¹⁴ Kəni nian əmə əha, piatah min kəmotəhli=pən min Pol tıvən əpəha itəhi muvən e negəu muvən Atens, məpəh əmə Sailəs mine Timoti kətuatig əpəha Perea. ¹⁵ Kəni nətəm kəmotit Pol məhuvən Atens, kəni Pol təməni=pən kəm lah məmə okotəni=pən kəm Sailəs mine Timoti məmə okuauit uəhai əmə mian mueruh min in. Kəni kəmohtəlig=pa min Perea.

Pol əpəha Atens

¹⁶ Nian Pol təmətəhtahnin Sailəs mine Timoti əpəha Atens, in təmətəu tərəh pik mətau-inu nian tətəliuək mətan ikin əha, meruh məmə ikin əha təriauş e narmi nati tərəh əpnəpin min. ¹⁷ Mətau-inu o nati əha, in təmuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm İsrəl ilah nətəm İsrəl, mine Nanihluə min nətəm ilah kəutəfaki kəm Uhgın, məutəghati pik o nati əha mine nanusian təuvir. Kəni nian rəfin in tətuvən ikin katol makit ikin mətəghati kəm nətəmi əpnəpin min əmə. ¹⁸ Kəni nəgətun min nəuvein nətəm Kris, kətəni ilah məmə Epikiuriən mine Sitoik,* ilah min kəutəghati. Ilah nəuvein kəutəni məmə, “?Suah əha təmələs əmə nəghatıən kəti e suaru mətəni, kəmə tətəni nak əpəha?”

Kəni nətəmini nəuvein kəmotəni məmə, “İtimah iəutətəu məmə tətəghati e uhgın min rəha iki pisin pisin min.” Kəmotəni lanəha mətau-inu Pol tətəghati e İesu, mətəni məmə təmimis mətau Uhgın təmosmiəgəh min.

¹⁹ Kəni kəutəuin=pən e Pol məmə otuva məhtul e nəhm̄ti kaunsil rəha nətəm kəutəharəg e nıtuət əha Areopakus. Kəni kaunsil əha təməni=pən kəm in məmə, “İəkotolkeikei məmə iəkotəhrun nıpəti nəghatıən vi u iətəm nətəni. ²⁰ Nəghatıən min əha nəuvein iəmotətəu məmə tol pisin agin, kəni iəkotolkeikei məmə iəkotəhrun nıpətin.” ²¹ Kəmotəghati lanəha mətau-inu nətəm Atens mine ikin pisin min iətəm kəməhuva Atens, kəmotolkeikei məmə okotəharəg əmə motətəlig e nəghatıən vi min əha, kəni motəuhlin vivi nəniən lan.

²² Kəni Pol təhtul e nəhm̄ti nətəmi rəha kaunsil əha məmə, “Nətəm Atens. İəu ineruh rəkis məmə nikitəmah tətuvən pik o uhgın min. ²³ Nian iəu iətəliuək u ikinu materuh ikin nəutəfaki min ikin mine narmi nati min, kəni meruh nəghatıən kəti iətəm nəmotətəi=pən rəkis e kəpiel kəti məmə,

INU İKIN KƏTƏFAKI=PƏN KƏM UHGİN KƏTI İƏTƏM İTİMAH İƏKOTƏRURU.
Mətau uhgın iətəm itəmah nəutəfaki=pən kəm in, iətəm nəkotəruru, Uhgın əha inəha iətəm iəu iətəni=pinə kəm təmah.

²⁴ “Uhgın əha inəha təmol nıftəni u, mine natimnati rəfin u kəutətig lan, kəni in tətərmənig e neai mine nıftəni, in təsatigian e niməfaki min iətəm kitəh əmə nətəmini kəmotol. ²⁵ Nati kəti təsikəiən ohni u kitəh nətəmini kotəhrun noliən məmə kotəfən kəm in. Mətau in pisin əmə tətəfa nəmiəgəhiən kəm tah kətiəh kətiəh, mətəfa natimnati min rəfin kəm tah.

17:17 Uək 18:19 * **17:18** Epikiuriən mine Sitoik — Nəgətun min nəuvein iətəm kəutəsəl e nıpəhriənən. Ilah Epikiuriən kəutəni məmə natimnati iətəm tatol suah kəti nikin tətəgıən, inu nəukəti nəmiəgəhiən təuvir. Ilah Sitoik kəutəni məmə təuvir nəmə suah kəti təsatəuiən nəgıniən mine nəhmaiən e nikin. **17:25** 1King 8:27; Uək 7:48 **17:25** Sam 50:12

²⁶ Aupæn, aupæn agin, in tæmol æmæ iætæmi kætiah æmæ, kæni nætæmimi ræfin kæmotspæn æmæ e suah kæha, kæni in pisin æmæ tæmælæhu ilah ræfin e ikin min, kæni in pisin æmæ tæmæni nian iætæm ilah okotan lan, mine niftæni min ræhalah. ²⁷ Uhgin æmæ tæmol lanæha mæmæ kitah ræfin okotækeikei motalkut motæsal mæmæ okoteh, tæhmen e suah kæti iætæm tæteapæn mætæsal e nati kæti e napinæpuian, mætæu-inu nikin tæhti mæmæ mæta tælæs nati u in tolkeikei. Mætæu nipæhriænian mæmæ Uhgin æha, sæniæmæ in isæu o tah. ²⁸ Nipæhriænian mætæu-inu tæhmen e iætæmi kæti tæmæni aupæn mæmæ, 'In æmæ tatol mæmæ kitah ræfin kætæmiægæh, mætæliuæk, mautol natimnati ræfin.' Kæni mæhmen e suah kæti ræhatæmah iætæm tæmætei rækis næpuæn kæti mæmæ, 'Kitah min, kitah nenætin min.'

²⁹ "Mætæu-inu kitah nenæti Uhgin, ko kitah kæsotænian mæmæ in tæhmen e natimnati æpnapin æmæ iætæm nætæmimi kautol ilah e aien u kol tætoraip-oraip, mine silfæ, mine kæpiel. In sæniæ mæmæ nati kæti iætæm suah kæti tæhrun noliæn e næhlmin uæ e ræhan næhrunian. !Kæpæ!

³⁰ "E nian æha aupæn nætæmimi kotæruu Uhgin, kæni tæhmen e iætæm Uhgin tæmahtipæsig e næhmtin mæmæ otæseruhien noliæn tærah min æha. Mætæu ræueiu tætni kæm tah ræfin e ikin min ræfin mæmæ, 'Itæmah ræfin onækotæuhlin itæmah e ræhatæmah min noliæn tærah min.' ³¹ In tæmæni lanæha, mætæu-inu in tæmitæpin rækis nian in otakil noliæn lan ræha nætæmimi ræfin, kæni in otol æmæ e suaru iætæm tæhruahru. Uhgin tinitæpin rækis iætæmimi iætæm otakil noliæn min ræha nætæmimi, kæni kinotæhrun rækis mæmæ in pæh, mætæu-inu tinol rækis suah kæha tæmiægæh e nimisian."

³² Nian ilah kæmotætæu næghatien mæmæ Uhgin tæmol suah kæti tæmiægæh min e nimisian, næuvein kæmotælæh-æmu, mætæu næuvein kotæni mæmæ, "Itæmah iækotolkeikei mæmæ iækotætæu min ræham næghatien."

³³ Næghatien æha tinol naunun ikin æha, kæni Pol tietigæm e kaunsil.

³⁴ Mætæu nætæmimi næuvein kæmæhuvæn motæhkul=pæn lan, mætæni nipæhriænian e Iesu. Nætæmi æha kæti ikin nærgin u Taionisias, in iætæmi kæti ræha kaunsil æha, mine pætan kæti min nærgin u Tamaris, mine nætæmimi næuvein min.

18

Pol tæmuvæn Koræn

¹ Uærisig e natimnati min æha, Pol tæmiet æha Atens, muvæn e taun pisin kæti min, nærgin u Koræn. Taun mil æha kætætig e nitæni Akaiæ. ² Ikin æha, tæmeruh suah kæti, in iætæm Isrel, nærgin u Akuilæ. Tæmair æpæha Pontæs, mætæu tæmuvæn mætætig æpæha Itali e taun asoli æha Rom. Uærisig, kæni iætæm Rom æha, Klotiæs iætæm tætarmænig e ikin min ræfin ræha Rom, tæmol lou kæti mæmæ nætæm Isrel min æha ikin okotækeikei mohiet Rom. Kæni Akuilæ mine ræhan pætan Prisilæ kæmiaiet miæuva muatig æpæha Koræn. Kæmæsuatigian tæfæmæh kæni Pol tiet=pa, meruh Akuilæ. Kæni Pol tæmuvæn imalau ikin. ³ Uæk ræhan ræha nosien mæni tæhmen æmæ e uæk ræhalau. Ilahal nætæmi ræha næhlæn nima tapolin. Kæni tæmatig ilahal min ilau, kæni mahlol pæti uæk. ⁴ Kæni e nian ræfin e Sapæt, nian ræha næfakian, Pol mine nætæm Isrel mine nætæm Kris kautol næghatien tepæt æpæha e nimæ ræha nuhapuminian ræha nætæm Isrel, mætæu-inu Pol tolkeikei mæmæ otiuvi=pa ilah mæmæ okotæni nipæhriænian e Iesu.

⁵ Kəni Sailəs mine Timoti kəmiaiet Masetonia, kəni nian kəmiaiet=pa ikin əha, Pol təməpəh uək rəha nəhliən tapolin, kəni mətəni pətigəm əmə nian rəfin nanusiən təuvir kəm nətəm Isrel əha ikin məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. ⁶ Mətəu ilah kəmotəməki, kəni məutahi. Kəni Pol təmorin-orin rəhan sot asoli e nəhmtilah. In nəmtətiən kəti məmə in otapəh ilah. Kəni məni məmə, “Nəmə nəutatig e nərahien lan nian Uhgın otakil nətəmini e Naunun Nian, mətəu rəhatəmah aru, mətəu iəmətəni rəkis mətəu-inu itəmah nəutəpəh. Tətuəuin əha rəueiu, iəkuvən məni pətigəm nanusiən təuvir kəm Nanihlua min.” ⁷ Kəni in təmiet e lah muvən mətatig e nimə rəha İanihlua kəti mətəu tatitəu=pən nəfakiən rəha nətəm Isrel, nərgin u Titias Jastəs. Rəhan nimə in e nikali nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel. ⁸ Kəni Krispəs u in tətərməniğ e nimə əha, in mine rəhan min, ilah kəmotəhatətə e İərməniğ. Kəni nətəm Korən tepət min kəmotətəu nəghatiən rəha Pol, kəni kəmotəhatətə e Iesu, kəni kol bəptais e lah.

⁹ Kəni nian kəti lapin, Pol təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. E nəməhlairiən əha, İərməniğ təməghati kəm in məmə, “Səginien. Uvən məni pətigəm rəhak nəghatiən məsəmeigien, ¹⁰ mətəu-inu kilau min ik. Nətəmini ko kəsotərkiniən ik, mətəu-inu nətəmini tepət e taun əha, ilah rəhak nətəmini min.” ¹¹ Kəni Pol təmatig ikin əha o nu kətiəh kəni məuiğ sikis, mətəgətuən nətəmini e nəghatiən rəha Uhgın.

Nətəm Isrel kəmotləfən Pol e kot

¹² Kəni nian Kalio in kəpmən rəha nətəm Akaiə, kəni nətəm Isrel kəməhuva pəti kəni motaskəlim Pol motələs məhuvən e kot. ¹³ Kəni mətəni məmə, “Suah u tətəlkut məmə otiuvi=pən nətəmini məmə okotəfaki kəm Uhgın e nolien kəti iətəm təsəhmenien e Lou.”

¹⁴ Kəni Pol təməhtul məmə otəghati, mətəu Kalio təməni=pən kəm lah məmə, “Nətəm Isrel. Otətəlig-to. Okəmə nati u in nati kəti təsəhruahruien, uə təsitəu-pəniən lou, itəmah ninotəhrun rəkis məmə iəkəkeikei mətəu nəghatiən rəhatəmah. ¹⁵ Mətəu, nəghatiən u in nənikiliniən əmə kəti rəhatəmah e nərgin min mine natimnati min rəha Lou rəhatəmah, kəni tətətig əmə e təmah məmə onəkotəni motələhu vivi. Ko iəu iəsakiliən nati tol lanəha e kot.” ¹⁶ Kəni in mahli pətigəm ilah e kot. ¹⁷ Kəni nian kəməhuvən ihluə, əmeiko kəni motaskəlim Sostənes u iətəmi asoli rəha nimə rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel. Kəni motoh əpəha e namtihlua e nimə rəha kot. Mətəu Kalio təməsolkeikeiən məmə otol nati kəti məmə otəniəhu ilah.

Pol təmitəlig Antiok əpəha Siriə

¹⁸ Pol təmatig nian tepət əpəha Korən ilah piatah min. Kəni uərisig təpəh ilah muvən Kegkriə.* Aupən Pol təmol nəniəskasikiən kəti kəm Uhgın, kəni ikin əha in təməti nəuanun matol naunun nəniəskasikiən lan rəhan. Kəni in təmos min negəu kəti ikin əha mitəlig=pa Siriə. Kəni Prisilə mine Akuilə kəmutəu=pən in. ¹⁹⁻²¹ Nian kəməhuva e taun əha Efəsis, ilahal kihluvari. Kəni Pol təmuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel, kəni məutəni nəghatiən tepət. İlah kəmotətapuəh ohni məmə otətig nəuvetin ilah min ilah. Mətəu in təni məmə, “Ei kəsi, kəpə. Ko iəsətiğien.” Mətəu nian in təmiet məni=pən kəm lah məmə, “Nəmə Uhgın tolkeikei məmə iəkuva min, kəni iəpanuva min meruh itəmah.” Kəni in

18:5 Uək 17:14-15 **18:6** Uək 13:46,51; Uək 20:26
in pasis rəha Korən. **18:18** Nam 6:18; Uək 21:24

18:10 Jos 1:9; Aes 41:10

* **18:18** Kegkriə

təmos negəu kəti miet Efəsis, mətau təməpəh Akuilə mine Prisilə kətuatig ikin əha.

²² Nian Pol təmuva e taun əha Sisəriə, kəni muvari. Kəni maliuək muvən məmə oteruh nətəmi rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. Kəni uərisig, titəlig=pa min əpəha Antiok. ²³ Təmatig nəuветin ikin əha, kəni miet min maliuək muvən=pən əpəha Kəlesia mine Fritia ikin matem əskasik nətəmi rəha Iesu.

Apolos təmuven Efəsis mine Korən

²⁴ Kəni suah kəti təmuva əpəha Efəsis, in iətəm Isrel kəti, nərgin u Apolos. In təmair əpəha Aleksantriə, kəni in iətəm təuvir kəti rəha nəghatien, kəni məhrun vivi min nəghatien min e Nauəuə Rəha Uhgın.

²⁵ Kəməgətuən rəkis in e suaru rəha İərməniğ. Kəni nian rəfin niğəm tatuəu e nikin o nani pətigəmiən nəghatien rəha Uhgın. Kəni nəghatien rəhan e Iesu in təhruahru məuvir. Mətau nati kətiəh əmə, in təhrun əmə noliən bəptais u Jon təmatol aupən. ²⁶ Kəni in təmətəni əskasik nəghatien rəha Uhgın əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel. Nian Prisilə mine Akuilə kəmuətau in, kəmiet mihluvən əpəha e rəhalau nimə, kəni muəni pətigəm vivi kəm in suaru rəha Uhgın, kəni təmətəlig vivi.

²⁷ Kəni nian Apolos tolkeikei məmə otuvən əpəha Akaiə, kəni piatah min əpəha Efəsis kəmotasiru lan motətei nauəuə kəti tuvən kəm nətəmi rəha Iesu əpəha Akaiə, məutətapuəh o lah məmə kotəhrun nosiən Apolos məhuvən əpəha imalah ikin. İlah min əha, kəmotəupən rəkis motəhatətə e Iesu e nəuviriən rəha Uhgın. Kəni Apolos təmiet=pən Korən ikin Akaiə masiru e lah lanəha mətau-inu in iətəm təuvir kəti rəha nəghatien. ²⁸ Kəni mətəni pətigəm vivi e Nauəuə Rəha Uhgın məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. Kəni e nəhmti nətəmini, təmoh rəkis nəghatien rəha nətəm Isrel.

19

Pol təmuven min Efəsis

¹ Nian Apolos təmətatig əhanəh əpəha Korən, taun kəti rəha Akaiə, Pol təmitəu suaru kəti əpəha ilis ikin e nitəuət min miet=pa əpəha Efəsis. İkin əha təmeruh nətəmini nəuvein rəha Iesu. ² Kəni təmətapuəh o lah məmə, “?Təhro? ?Narmin Rəha Uhgın tınuva məriəuəh mətatig e təmah nian nəmotəhatətə e Iesu, uə kəpə?”

Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “İtimah iəməsotətəu aginiən məmə nati kəti min əha ikin Narmin Rəha Uhgın.”

³ Kəni Pol təmətapuəh o lah məmə, “?Mətau kəmol bəptais əhro lanu e təmah?”

Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “Kəmol bəptais e timah e noliən bəptais iətəm Jon təmatol.”

⁴ Kəni Pol tənə məmə, “Noliən bəptais iətəm Jon təmatol, katol e nətəmi min u kəutəuhlin ilah e rəhalah noliən tərəh min. Mətau Jon təmətəni pətigəm məmə nətəmini okotəkeikei motəhatətə e iətəmini iətəm otəpanuərisig lan. Suah u in Iesu.” ⁵ Kəni nian nətəmini kəmotətəu nəghatien əha, kəni kəmol bəptais e lah e nərgi İərməniğ Iesu. ⁶ Kəni nian Pol təmələhu=pən nəhlmin e rəhn-kapə lah, Narmin Rəha Uhgın təmuva məriəuəh mətatig e lah. Kəni kinəutəghati e nəghatien iki pisin min, kəni

məutəni pətigəm nəghatən iətəm Ughin tətəfən kəm lah. ⁷ Kəni nətəmimi min əha, nəman ilah rəfin iuəkir e tueləf.

⁸ Kəni Pol təmatuvən e nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel e məuig ksil mətəni pətigəm əskasik nəghatən e nanusien təuvir rəha Ughin məsəginian. Kəni ilah min ilah, kəmotol nəghatən tepət mətəu-inu in tolkeikei məmə otiuvi=pa ilah e Narmənigian Rəha Ughin. ⁹ Mətəu nətəmimi nəuvein, rəhn-kapə lah tiəkis pik məmə okotəni nīpəhrianian e rəhan nəghatən. Kəni kəmotəni rah suaru rəha İərmənig rəhatah e nəhmti nətəmimi rəfin. Mətəu e nolien min əha, kəni Pol təmiet e lah kəni mit nətəm kəutəhatətə e İesu kəhuva məhuərisig lan. Kəni nian rəfin ilah nətəmimi kəutəghati əpəha e nimə sikul asoli kəti u suah kəti, nərgin u Tiranəs, təmətagətun ikin aupən. ¹⁰ Kəni Pol təmatol uək əha o nu apiəpiə keiu. Mətəu-inu təmatol lanəha, kəni nətəmimi nətəm kəutatig ikin əha Esia, nətəm Isrel mine Nanihluə min, ilah rəfin kəmotətəu nəghatən rəha İərmənig.

Nenəti Skefa min

¹¹ Kəni Ughin təməfən nəsanənian kəm Pol məmə otol nati apispis min iətəm tol pisin agin. ¹² Natimnati rəha Pol təhmen e hagkisif mine napən iətəm təmatuvən lan, nətəmimi kautos məutəhuvən mautek nətəm kəutohmis lan. Kəni nīmisiən min kəmotəuvir, kəni narmin tərəh min kəmoht e lah.

¹³ Kəni nətəm Isrel nəuvein kəutəhuvən ikin pisin pisin min nəuvein, məutəghi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi, kəni nətəmimi min əha kəmotalkut məmə okotol nati əha e nərgi İərmənig İesu. Kəni kəmotəni=pən kəm narmin tərəh min məmə, “E nərgi İesu, iətəm kətiəh əmə iətəm Pol tətəni pətigəm, ohiet.”

¹⁴ Kəni nətəm kəmautol nati əha, səpin əha ikin nenəti suah kəti, nərgin u Skefa, u in pris asoli kəti rəha Isrel.* ¹⁵ Mətəu narmin tərəh təməni=pən kəm lah məmə, “İəkəhrun suah u İesu, kəni məhrun min Pol. ?Mətəu itəmah nīpəh min u?” ¹⁶ Kəni suah u narmin tərəh tətətig lan, təməhtul məhti ilah mərəkin ilah, məhapu-əhapu rəhalah napən məpeg rəkis, kəni kotaiu piəpiə əmə mətagim e rəhan nimə motəmrə-kəmrə. ¹⁷ Nian nətəm Isrel əha ikin mine Nanihluə min kəmotətəu nati əha, kəmotəgin pik. Kəni nətəmimi kəmotəfəri nərgi İərmənig İesu təri pik.

¹⁸ Kəni nətəmimi tepət iətəm kəutəhatətə e İesu, kəmotəni pətigəm kəm nətəmimi nati tərəh min iətəm kəmotol. ¹⁹ Nəuvein nətəm kəmautol nərik, ilah min kəmotəmki nauəuə min rəhalah e nati əha məhuva, motuvan əhtuv e nəhmti nətəmimi. Nian nətəmimi kəmotəfin nəhmti nauəuə min əha, təhmen e fifti-milən vatu† ilah rəfin. ²⁰ Kəni nəghatən rəha İərmənig təmai u iahgin e nəsanənian asoli rəha Ughin.

Norgəhuiən asoli kəti əpəha nītəni Esia e taun Efəsis

²¹ Kəni uərisig e nati əha, Pol tinəni e nikin məmə otitəlig=pən əpəha Jerusiləm, mətəu otuvən=pən Masetoniə mine Akaiə ikin. Kəni in təni məmə, “Nian iəkuvən rəkis Jerusiləm, iəkəkeikei muvən min Rom.”

²² Kəni in təmahli=pən Timoti mine Erastəs iətəm kətuasiru lan, məmə

19:6 Uək 8:17; Uək 10:44,46 **19:11** Uək 14:3 **19:12** Uək 5:15 * **19:14** Nətəmi min u kotəhrun vi Baebol, kotəni məmə Skefa in səniəmə pris əhruahru, mətəu in aru əmə in tatol məmə in pris. **19:17** Uək 5:11 † **19:19** E nəghatən əhruahru rəha Kris, tətəni “fifti-tausin koin mənə kəmol e silfa.” Kəni koin mənə kətiəh təhmen e 1,000 vatu. **19:21** Uək 23:11; Rom 1:13

okuaupən mian əpəha Masetoniə. Mətəu in otətətig pipim nəuветin əpəha ikin Esia.

²³ Kəni e nian əha, norgəhuiən asoli kəti təməri əpəha Efəsis o Suaru Rəha İərməniğ. ²⁴ Suah kəti əha ikin iətəm tatol natimnati e aien kətəni məmə silfə, nərgin u Temetrius. İkinu nətəmimi tepət kəutəfaki kəm uhgin kəti pətan, nərgin u Atemis. Kəni Temetrius tatol narmı nimə əkəku min e silfə iətəm təhmen e nimə rəha narmı nati rəha Atemis. Kəni nətəmimi tepət kəutos nəhmtin, kəni tatos mənı asoli ilah rəhan min nətəmimi u kəutol pəti uək.

²⁵ Kəni təmauin e rəhan nətəmimi min mine nətəpisin iətəm kəutol uək kətiəh əmə məmə okəhuva kətiəh. Kəni təni məmə, “İəu min, nəkotəhrun rəkis məmə kəutos mənı asoli e uək u rəhatah. ²⁶ Mətəu itəmah nəmoteruh mine motətəu məmə suah u Pol tətərəkkin nətəmimi tepət kəni kinautohtəu=pən, səniə Efəsis əmə, mətəu iuəkir ikin min rəfin e nitəni əha Esia. In tətəni pətigəm məmə uhgin min iətəm nətəmimi əmə kəmotol e nəhlmi lah, səniəmə uhgin min pəhriən. ²⁷ Kəni rəueiu əha, iuəkir tınətərəkkin suaru rəhatah o nosiən mənı, kəni iuəkir min in tatol məmə nətəmimi okoteruh rah nimə rəha Atemis, u iətəm in ilis pik. Kəni naunun, nəmə təhro nəghatiən rəhan otərəkkin nərgin Atemis iətəm ilis pik tuva mol nati əpnəpin əmə lan. Mətəu ikinu Esia mine ikin min rəfin, nətəmimi kəutəfaki kəm uhgin u rəhatah.”

²⁸ Nian kəmotətəu nəghatiən əha, nikilah təmahmə pik, kəni əmeiko minətagət əfəməh məmə “!Ure e Atemis u Efəsis!” ²⁹ Kəni nətəmimi rəfin e taun kinotəpis e nalməliən. Kəni nətəmimi tepət kəməhuva kətiəh məhuvən motəskəlim iətəm Masetoniə mil əha iətəm kətualiuək ilahal Pol, nərgilau u Kaəs mine Aristakəs. Kəni kəməhuvən pəti motiuvı=pən ilau əpəha ikin nian rəfin kəutuhapumin asoli ikin.

³⁰ Kəni Pol tolkeikei məmə otuvən məghati kəm nətəmimi əha, mətəu nətəmi rəha İesu kəsotegəhanian. ³¹ Mine nətəmi asoli nəuvein rəha kəunsil asoli əpəha Esia nətəm kotolkeikei Pol, kəmotahli=pən nəghatiən kəm in motəniəhu əskasik məmə otəsuvəniən əha nətəmi əha ikin.

³² Kəni ikin əha, nətəmimi kəutol vilig vilig tepət mətagət əfəməh. Nəuvein kəutəni nati pisin, kəni nəuvein kəutəni nati pisin. Mətəu tepət kotərru agin məmə kəməhuva o nati nak. ³³ Kəni nətəm İsrəl min əha ikin kəmotətgi=pən suah kəti nərgin u Aleksantə məmə otuvən məhtul aupən e lah. Kəni təməfəri nəhlmin məmə kəsotəgətiən pəh təni pətigəm neruhian rəhan. ³⁴ Mətəu nian nətəmimi kəmotəhrun məmə in iətəm İsrəl kəti, kəmotəgət pəti-pəti əfəməh min məmə, “!Ure e Atemis əpəha Efəsis! !Ure e Atemis əpəha Efəsis!” Kəmotəgət əfəməh motos əuə keiu.

³⁵ Kəni iətəmi asoli kəti in kəpmən asoli rəha taun Efəsis, təməhtul mənəihu ilah məmə, “!Sotəgətiən-to!” Kəni mənı məmə, “Ei, nətəmimi! Atemis u in uhgin rəhatah. Kəni nərgin in ilis. Kəni nətəmi ikin min rəfin kotəhrun məmə in uək rəhatah nətəm Efəsis məmə okoteruh vivi niməfaki rəhan, kəni moteh vivi kəpiel asim rəhan iətəm təmsipən e neai muva. ³⁶ Kəni suah kəti tikə iətəm otəni məmə iətəiuə. Kəni tol lanəha, təuvir məmə nətəligian rəhatəmah teiuiə. Təsəuvirian məmə nəkotəlməli lanko.

³⁷ “Nəmosot suah mil u məhuva ikinu, mətəu ilau kəsəkləhiən e nati kəti kəni məsuan kəskəsian e nimə rəha narmı nati rəhatah, kəni məsuəghati rahian e nərgi pətan əha, uhgin rəhatah. ³⁸ Nəmə Temetrius mine rəhan noluək min kəuteruh=pən nəghatiən tərəh e suah kəti,

nian əha ikin rəha kot mine nətəm rəha kot əha ikin. Təuvir məmə okəhuvən motəni pətigəm nəghatən tərəh min əha iətəm kəmotətəu kəm lah. ³⁹ Mətəu nəmə nati kəti min əha ikin iətəm nəkotolkeikei, nəkotos məhuvən e nəharəgiən əhruahru rəhan. Mətəu nəharəgiən u tətəhti lou. ⁴⁰ Timətig əmə məmə okotəfən kitah e kot o nolən u, məmə kəmotərgəhu pik u rəueiu. Iuəkir kotəməu təpiə əmə ikin. ?Kəni ko kəsotənən nati kəti məmə kəməhuva ikinu e nəharəgiən u rəueiu o nak? Mətəu-inu nəharəgiən u, nipətin tikə, kəni təsitəu-pənən lou.” ⁴¹ Nian təməni rəkis nəghatən əha, kəni məniəhu nəghatən mahlī=pən ilah məmə okotagim min.

20

Pol təmuvən əpəha Masetoniə mine Akaiə

¹ Nian nərahien əha təmol naunun, Pol təmauin e nətəmi rəha Iesu məmə okəhuva kətiəh. Kəni mətəghati kəm lah o nem əskasikien ilah. Kəni uərisig lan, tauiehruin ilah miet maliuək muvən əpəha Masetoniə. ² Təmuven əha ikin tepət ikin kəni mətəfən nəghatən tepət kəm nətəmini rəha Iesu matəm əskasik ilah, kəni miet=pa Kris. ³ Matig mos məuiğ kisi ikin əha, kəni uərisig tən məmə otos negəu kəti mətəlig=pə Siria. Mətəu təmətu məmə nətəm Isrel min kinautol nəghatən oneuən kəti məmə okotohamu əpəha e negəu. Kəni təməuhlin rəhan nətəligien, kəni məpəh negəu mətəliuək əmə mətəlig=pən Masetoniə. ⁴ Nətəmini nətəm kəməutohtəu=pən e nian əha, kəti u Sopata nati Pirəs iətəm Perea, mine Aristakəs, mine Sekantəs, iətəm Təsalonaikə mil, mine Kaeəs iətəm Terpe, mine Timoti, mine nətəm Esia mil u Tikikəs mine Trofiməs. ⁵ Kəni e Filipai, nətəmi əha kəmotəupən məhuvən məutəhtahnin itimah əpəha taun Troas Esia ikin. ⁶ Nian Lafet rəha Piret U Is Tikə Lan təmol naunun, itimah iəmos negəu kəti mohiet Filipai motaiu nian faif minəhuvən əpəha Troas, məhuvən moteruh ilah kəni motatig motos wik apiəpiə.

Iutikis təmimis kəni məmiəgəh min əpəha Troas

⁷ E Sarere lapin, iəməhuva kətiəh məmə iəkotəfaki, kəni motəuən, kəni mautun Nauənien Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu. Kəni Pol təməghati kəm nətəmini mətəu-inu təhrun məmə olauig tatuvən məpəh ilah. Kəni təməghati mətəuərus nəlugi nian lapin.

⁸ Nipəgnəua nimə iətəm iəutəharəg ikin, in e nimə kəmol kilpin-ilpin təri. Kəni kəmasiəpən e lait tepət əha ikin. ⁹ Kəni iətəm aluə kəti, nərgin u Iutikis, tətəharəg e wintə ikin. Nian Pol tətəni pətigəm nəghatən rəha Uhgən mətəni mətəni, kəni Iutikis, napilien təmos, əmeiko məmei pətigəm e wintə misipəri morin əpəha ləhtəni e niftəni. Kəni nipəg nəua nimə iətəm təməmei ikin, in tol kisi lan. Kəni nian kəmotəiuaiu məhuvən, mətəu tinimis rəkis. ¹⁰ Kəni Pol təmuvən misin nəulin e nikali iətəm aluə əha, kəni mələs məgəu=pa e nəhlmin mil, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nikitəmah təsəhməien. In tinəmiəgəh min.”

¹¹ Kəni Pol təməri min muvən əpəha ilis kəni mol Nauənien Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu ilah min ilah, kəni ko motəuən pəti. Kəni təməghati min kəm lah mətəuərus tian, kəni məpəh ilah. ¹² Kəni ilah kəmotit iətəm aluə u məhuvən lahuənu. Nikilah tətəgiən mətəu-inu iətəm aluə təməmiəgəh min.

Kəmhiet Troas məhuvən Məlitəs

¹³ Kəni Pol təməni məmə otaliuək əmə muvən əpəha e taun əha Asos, mətəu itimah iəkəhuvən e negəu məhuvən mə iəkotələs əha ikin. Kəni itimah iəkotos negəu motaupən məhuvən əpəha Asos, kəni in tuərisig muva.

¹⁴ Nian təmiət=pa, iəkotit məhuvən e negəu. Kəni itimah rəfin məhuvən əpəha Mitilen. ¹⁵ İəmotiet məhuvən ikin əha, kəni lauig lan iəkəhuva məutəmähli ihluə e nitəni əha Kios. Kəni lauig min iəkəhuva e nitəni əkəku Samos. Kəni lauig min iəpanəhuva Maelitəs kəni məhuvəri ikin. ¹⁶ Pol təməni rəkis məmə iəsotəhtulian Efəsis mətəu-inu təsolkeikeiən məmə iəkotan pik əha e nitəni Esia. In təmalkut məmə iəkəhuvən uəhai Jerusiləm məmə in otuvən e lafet rəha Nauəniən Vi kətəni məmə Pentekos.

Pol təmauiəhruin nətəmi asoli min rəha niməfaki əpəha Efəsis

¹⁷ Kəni nian iəməhuvəri əpəha Maelitəs, Pol təmahli=pən nəghatien əpəha Efəsis məmə eldə min rəha niməfaki mə okəhuva-to moteh in. ¹⁸ Nian kəməhuva, təməghati kəm lah məmə, “İtəmah nəkotəhrun rəkis rəhak nolien iətəm iatol nian iəmuva apis ikinu Esia mətəuarus=pa u rəueiu. ¹⁹ İəu ioluək əmə rəha İərmənig. Kəni rəhak nətəligien in ləhtəni əmə. Kəni nian rəfin nəhu nəhmtək tətəiu o təmah. Kəni nian rəfin iətətig e nian əskasik min, mətəu-inu nətəm İsrəl kotolkeikei məmə okotuhamu iəu.

²⁰ “İtəmah nəkotəhrun məmə iəmətəghati kəm təmah mətəgəhun itəmah e niki nətəmi nati mnati min iətəm otasiru e təmah, məsəhluaigien e nati kəti o təmah. İəməni=pinə rəfin e nipəgnəua nimə min kəni ihluə min e nəhmti nətəmi. ²¹ İətəni=pən əhruəhru kəm nətəm İsrəl mine Nanihluə min məmə okotəkeikei mətəuhlin ilah e rəhalah nəmiəgəhien məhuva o Uhgın, kəni mətəhatətə e rəhatəmah İərmənig İesu Kristo.

²² “Kəni rəueiu əha, inatuvən Jerusiləm mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın təməni kəm iəu məmə iəkuvən. İəsəhrunien məmə oikəhratig əha ikin. ²³ Nati kətiəh əmə iəkəhrun məmə taun min rəfin iətəm iətuvən=pən ikin, Narmin Rəha Uhgın tətəni=pa kəm iəu məmə nian iəkuvən ikin əha, iəkətig e nərahien kəti kəni muvən e kaləpus. ²⁴ Kəni iəu iəsəginien e natimnati min əha. Nəmiəgəhien rəhak in nati əpnəpin əmə. Mətəu iəkölkeikei pik məmə iəköl naunun e uək u İərmənig İesu təməfa məmə iəköl o nəni pətiğəmiən nanusien təuvir e nəuvirien rəha Uhgın.

²⁵ “Otətəu-to. İəməghati kəm təmah e Narmənigien Rəha Uhgın, mətəu rəueiu əha iəkəhrun məmə itəmah rəfin onəsoteruh minien iəu nian kəti. ²⁶ Kəni iətəni=pinə kəm təmah əha rəueiu e nəhmti Uhgın məmə, nəmə itəmah kəti otuvən tərəh ikin, mətəu rəhan aru, səniəmə iəu iəmol. ²⁷ İəməni=pinə natimnati min rəfin kəm təmah iətəm Uhgın tolkeikei məmə onəkotəhrun.

²⁸ “Onəkotətəu vivi itəmah. Kəni nətəmi nətəm Narmin Rəha Uhgın təməfən e nəhlmitəmah, inu niməfaki rəha Uhgın. Kəni onəkotəkeikei məuteh vivi ilah təhmen e iətəmi rəha sipsip min tateh vivi rəhan sipsip min. İlah min əha, Uhgın təmos nəhmti lah e nira nətin nian tənimis e nig i kəməluau.* ²⁹ İnəhrun rəkis məmə nian iəkiet rəkis e təmah, nətəmi nəuvein iətəm kotəhmen e kuri arpin min okəhuva məmə okotus itəmah nətəmi rəha İesu. ³⁰ İtəmah aru min əmə nəuvein okəpanotəhtul moteiuə mətəgəu nəghatien pəhrien məmə okotit rəkis nətəmi rəha

20:17 Uək 18:21 **20:18** Uək 18:19–19:10 **20:23** Uək 9:16; 21:11 **20:24** Uək 21:13; 2Tim 4:7

* **20:28** Suaru kəti min o nəuhlinien nəghatien u “nira nətin” in tol lanu: “niran aru.” **20:28** 1Tim 4:16; 1Pitə 5:2–4 **20:29** Mat 7:15; Jon 10:12

Iesu. ³¹ Kəni onəkotətəu vivi itəmah kəni məsotaluian məmə e nu kisił iəməsəpəhiən nəni-pinəiən nəghatien u kəm təmah e nian min rəfin. Kəni nian nəuvein, iəmətasək o təmah.

³² “Kəni rəueiu əha, iətəfən itəmah e nəhlmi Uhgın mine nəghatien rəha nəuvirien rəhan kəm təmah. Nəghatien u nəsanəniən lanəha ikin məmə otol itəmah nəkotəskasik, kəni məfinə nəuvirien iətəm Uhgın təməni rəkis məmə otəfən kəm rəhan min nətəmini.

³³ “İəu səniəmə iətəmini iəkolkeikei pik nautə rəha iətəpisin, məni rəhan uə napən iətəm katuvən lan. ³⁴ Itəmah nəkotəhrun rəkis məmə iəu aru əmə, iatol uək o nosiən natimnati iətəm iəu mine nətəmini kəutəhuərisig lak kətolkeikei o natigien. ³⁵ Nian nəmotəh rəhak nolien min, iəməgətuən suaru min əha kəm təmah məmə onəkotol lanəha motasiru e nətəmini u kəsotəskasikiən. Kəni onəsotaluian e nəghatien rəha iərməniğ Iesu iətəm təməni məmə, “Təuvir ağin o nətəmini u nətəm kəutəfən kəm nətəmini, məpirəkis in min u ilah kəutəhtahnin əmə məmə okəfən kəm lah.”

³⁶ Nian Pol təmol naunun e rəhan nəghatien, təmeiuiəu misin nəulin kəni məfaki ilah min ilah. ³⁷ Kəni kəmotasək pik motəskəlim Pol məutəgətuən nolkeikeiən rəhalah ohni, kəni motəuiəhrui. ³⁸ Kəmotətəu tərəh pik məmə təməni kəm lah məmə okəsoteh minian nəhmtin. Kəni ilah min kəmotəliuək məhuvən əpəha negəu ikin.

21

Pol təmuvən Jerusiləm

¹ Nian iəmotəuiəhrui rəkis ilah, iəməhuvən e negəu kəni mohiet, motəui əhruahru əmə o nitəni əkəku əha, Kos. Kəni lauig lan iəkəhuva e nitəni əkəku əha, Rotes. Kəni iəmohtet min ikin əha məhuva min e ikin kəti kətəni məmə Patarə, kəni məhuvəri ikin.

² İkin əha iəmoteruh negəu kəti, kinatəni məmə otiet muvən əpəha Fonisiə. Kəni iəkotiuvig=pən lan mohiet min. ³ İtimah iəməhuva moteruh nitəni asoli əha Saiprəs, kəni motohtəu=pən e nikəlin u pesi ikin kəni motəui e nitəni Siriə. Negəu əha təmuva e taun əha Taea məmə otəmkipari natimnati ikin. Kəni iəkəhuvəri ikin.

⁴ İkin əha iəməhuvən moteruh nətəmi rəha Iesu. Kəni motətiğ itimah min ilah, motos nəfakiən apiəpiə kəti. Kəni Nərmən Rəha Uhgın təghati kəm lah, kəni ilah kəmotəni=pən əskasik kəm Pol məmə otəsuvənien Jerusiləm. ⁵ Mətu nian rəhatimah natigien ikinu tinol naunun, kəni iəkohiet minəutəhuvən əpəha Jerusiləm, kəni nətəmi rəha Iesu ikin əha, mine rəhalah nipətan min, mine nətilah min kəmohtəu=pən itimah iəkəhuvən əpəha itəhi e nipəkil. Kəni motisin nəulitimah ikin motəfaki, kəni motəuiəhrui itimah min. ⁶ Kəni iəkəhuvən e negəu, kəni ilah kohtəliğ=pən imalah min ikin.

⁷ Kəni negəu təmiet Taea maiu o nitəni Toleme. Kəni iəkəhuvəri məhuvən moteruh piatimah min, motos nian kətiah. ⁸ Kəni lauig lan, iəkohiet min məhuvən məhuvəri əpəha e taun Sisəriə kəni məhuvən məutətiğ e nimə rəha Filip u iətəm tatuvən ikin min mətəni pətiğəm nanusiən təuvir. Kəni in tatol səpin lan e nətəmini nətəm kəməfəri ilah aıpən o nasiruiən e aposil min. ⁹ Nətin pətan kuvət kəsotohtəu-pəniən iərman. Nipətan min əha kəutəni pətiğəm nəghatien iətəm Uhgın tətəfən kəm lah.

¹⁰ İəmotatig nian kisił uə kuvət ikin əha, kəni iəni kəti rəha Uhgın əpəha Jutiə təmuva, nərgin u Akapus. ¹¹ Təmuva meruh itimah kəni mələs rəkis kətəuti rəha Pol, kəni məlis əpumın aru nəhlmin mine nəhlkin lan, kəni mənı pətigəm məmə Narmin Rəha Uhgın təməni kəm in məmə, “Nətəmi asoli nəuvein rəha Isrel okotəlis lanəha suah kəha rəhan u kətəuti, kəni motəfən e nəhlmi Nanihlua min əpəha Jerusiləm.”

¹² Nian iəmotətəu nəghatien əha, itimah nətəm ikin əha, iəmotəniəhu əskasik Pol məmə otəsuvəniən Jerusiləm.

¹³ Mətəu Pol tənı=pa kəm timah məmə, “? Nəutasək onak? Nəkotol məutərəkın nıkił o nuvəniən ikin əha. İəu iəsəginien o nuvəniən e kaləpus o nərgi İərməniğ İesu, mətəu iətegəhan min məmə iəkimis ohni əpəha Jerusiləm.”

¹⁴ Nian iəmoteruh məmə ko Pol təsəuhlinien rəhan nətəligien, kəni iəkotəpəh əmə, məutəni məmə, “Pəh İərməniğ otol əmə məmə in tolkeikei mine.”

¹⁵ İəmotatig nəuvetin u ikinu, kəni uərisig iəkotaıpei rəhatimah natimnati, motəliuək əmə məhuvən Jerusiləm. ¹⁶ Nətəmini nəuvein rəha İesu əpəha Sisəriə kəmohtəu=pa itimah motit itəmah məhuvən e nimə rəha iətəm Saiprəs kəti u in iətəmi rəha İesu nuvəh rəkis mətəuarus=pa əha rəueiu, nərgin u Nason. Kəni motapili ikin.

Pol təmuvən meruh Jemis

¹⁷ Nian iəməhuva Jerusiləm, piatah min nıkiłah təmagien pik məmə koteruh itimah. ¹⁸ Kəni lauig lan Pol mine itimah rəfin iəməhuvən məmə iəkoteruh Jemis. Kəni eldə min rəfin rəha niməfaki kəməhuva. ¹⁹ Pol təməni təuvir kəm lah kəni mənı pətigəm vivi kəm lah natimnati rəfin agin e rəhan naliuəkien iətəm Uhgın təmol kəm Nanihlua min.

²⁰ Nian kəmotətəu nəghatien əha, ilah rəfin nıkiłah təmagien, kəni motəni-vivi Uhgın.

Kəni motəni=pən kəm Pol məmə, “Piak. İk nınəhrun rəkis məmə rəueiu əha nətəm Isrel təhmen e təusin tēpət kinotəhrun İesu, kəni ilah rəfin kəutaskəlim pik Lou rəha Mosis. ²¹ İlah kinotətəu rəkis nəghatien nəuvein iətəm kətəni məmə nətəgəhun nətəm Isrel əpəha ikin min pišin pišin məmə okotəpəh Lou rəha Mosis. Kəni motətəu məmə ik nətəni məmə okəsəhgi-pəniən nenətılah min, kəni məsotohtəu=pən minien kastim rəhatah.*

²² Rəueiu əha ilah okotətəu məmə ik nınuva u ikinu mətətig. ? Kəni okotəhro lanu əha rəueiu?

²³ “Təuvir məmə onəköl nati u iətəm iəutəni=pinə kəm ik əha rəueiu. Nəman kuvət u ikinu kəmotol nəniəskasikien kəti ilah Uhgın. ²⁴ Olauig nəkəkeikei mit ilah məhuvən, kəni mos nəhmti rəhalah nati miəgəh min rəha sakrifais, kəni itəmah min ilah motol sakrifais rəha nəfəliən iətəmi u Lou rəhatah tətəni. Kəni ilah kotəhrun nəkien rəhn-kapə lah tēpiə. Nian natol natimnati min rəfin əha, kəni nətəmini okotəhrun məmə kəteiuə lam, mətəu nıpəhrıniən, ik nətaskəlim əhanəh Lou rəha Mosis.

²⁵ “Kəni rəueiu iəkəni Nanihlua min nətəm kəutəhatətə e İesu. İtimah iəmotahli=pən rəkis nauəuə kəti kəm lah. Nauəuə əha tətəni lanu rəhatimah nəghatien məmə ilah okəsotunien nıərə, mine nauəniən u katol

21:10 Uək 11:28 **21:11** Uək 20:23; 21:33 **21:13** Uək 20:24 **21:19** Uək 15:12 **21:20**

Uək 15:1,5 * **21:21** İnu nəghatien eiue məmə Pol təməni kəm nətəm Isrel məmə ilah okotəpəh nıtəu-pəniən Lou, kəni məsotəhgi-pəniən nətəmini. Mətəu təməni kəm Nanihlua min məmə nıkiłah təsəhtien məmə okotəkeikei motohtəu=pən Lou mine kəkeikei kəhgi=pən ilah. **21:24** Nam 6:1-20; Uək 18:18

sakrifais lan kəm narmi nati min, kəni məsotunian nati miəgəh u kəmarin nentəui mətəu-inu niran əpəha ikin e nipətin, kəni məsotolien təfagə e pətan.” Kəni Pol təmegəhan e nəghatien əha.

²⁶ Kəni lauig lan, Pol mine nətəmi əha kuvət kəməhuvən motol natim-nati iətam Lou tətəni. Kəni Pol təmuvən əpəha e Nimə Rəha Uhgīn məmə otəni=pən kəm pris min məmə nian kuvəh əha ikin tətətig əhanəh məmə Lou tətəni, kəni pris min okotol sakrifais kuvət təhmen e nətəmi min əha.

Nətam Isrel kəmotaskəlim Pol əpəha e Nimə Rəha Uhgīn

²⁷ Nian tinuva iuəkir o nian səpin iətam sakrifais rəha nafəlien otol naunun lan, nətam Isrel nəuvein kəmotəpən Esia aupən, kəmotafu Pol əpəha e Nimə Rəha Uhgīn kəni kinautos nətəmini tətəp əha ikin əha minautahli=pən min nigəm e nikilah, kəni nətəmini min əha kəmotaskəlim Pol, ²⁸ məutagət əfəməh lan məmə, “! Ei, nətam Isrel! ! Əhuva motasiru e timah! Suah əpələ in əpə iətam tatuvən ikin min rəfin mətəgəhun nətəmini məmə okotəməki e təh mətəni kəm lah min məmə Lou rəha Mosis in nati əpnapin əmə mine Nimə Rəha Uhgīn. Kəni mit Nanihluə min məhuva ikinu imatah pisin əmə ikin e Nimə Rəha Uhgīn, kəni nolien əha təmatgəhli Lou kəni minol tinamikmik u ikinu.” ²⁹ Kəmotəni lanəha mətəu-inu kəmoteruh suah kəha Trofimes iətam Efəsis təmatəliuək ilau Pol əpəha i taun. Kəni nikilah təhti məmə kəta Pol təmit miəuva əha ikin əha e noan rəha nətam Isrel əmə əpəha e Nimə Rəha Uhgīn.

³⁰ Kəni nətəmini rəfin e taun kəmotagət əfəməh o nati əha, motaiu məhuvən motaskəlim Pol moteikəpan mohiet e Nimə Rəha Uhgīn. Kəni pris min kotahtipəsīg uəhai əmə e doə e Nimə Rəha Uhgīn. ³¹ Nian kəmotalkut məmə okotohamu Pol, kəni iətəmi asoli rəha soldia min rəha Rom əpəha Jerusiləm, təmos nəghatien məmə katol nati asoli kəti əpəha i taun. ³² Kəni təmauit məmki rəhan min nəuvein soldia min mine nətəmi asoli min lan motaiu məhuvən əpəha ikin nətəmini kəutoh Pol ikin. Nian nətəmini kəmotafu ilah, ilah kotəpəh nohien Pol, motəhtul motəpnapin əmə.

³³ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təmuva o Pol maskəlim, kəni magət e rəhan min soldia min kəhuva motəlis e sen keiu. Kəni motətapuəh o nətəmini məmə, “?İətəmi pəh u? ?Təmol nati tərəh nak?” ³⁴ Kəni nimanin nətəmini nəuvein kəutəni nəghatien pisin, nəuvein kəutəni nəghatien pisin. Mətəu kinotəruru əhruahru nəukəti nəghatien, kəni nəghatien tinepət. İətəmi asoli rəha soldia min tinəruru məmə kəməhro lanu, kəni magət e rəhan min soldia min məmə okotələs Pol məhuvən e nimə rəhalah.

³⁵ Nian Pol tinatəpag-əpag pəri məmə otuvən imə, kəni soldia min kəmotəpan ohni kəni motləfəri, mətəu-inu nətəmini nikilah tətahmə pik məmə okotoh. ³⁶ İlah rəfin kəmutəhuərisīg məutəni əfəməh məmə, “! Otohamu! !Otohamu!”

Pol təməni nipilgan nəghatien

³⁷ Nian kəmotələs məhuvən məmə okotevig=pən imə, kəni Pol tənə=pən kəm iətəmi asoli rəha soldia min e nəghatien Kris məmə, “İəkolkeiki məmə iəkəni nati kəti kəm ik.”

Kəni iətəmi asoli rəha soldia min tənə məmə, “?Nəkəhrun nəghatien e nəghatien Kris? ³⁸ Nikik təhti məmə ik iətam İjip u nəmətalkut məmə nəkələs iahu rəhatimah kəpmən aupən, kəni məmki nətəmini fo-tausin

u Nəməi Rəha Nuhamuiən Nətəmini, kəni məhuvən məutətiḡ əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. ?Ik uə kəpə?”

³⁹ Mətu Pol təni məmə, “Kəpə. İəu iətəm Isrel u. İəmair əpəha e nītəni Silisiə e taun asoli Tasəs, kəni iəu iətəmi kəti rəha taun əha. Pale, iəmə nəkeḡəhan lak pəh iəkəḡhati-to kəm nətəmi min əha.” ⁴⁰ Kəni tegəhan lan.

Kəni Pol təhtul pəri əpəha kəḡəḡpag-əḡəḡpag ikin məfəri nəhlmin məmə okəsotəḡətiən. Nian kəməsotəḡətiən, kəni təḡhati kəm lah e nəḡətiən Isrel məmə,

22

¹ “Tatə min mine piak min. Otətəliḡ-to lak. Pəh iəkəni rəhak kəm təmah.”

² Nian kəmotətəu məmə təməḡhati kəm lah e nəḡətiən əhruəhru rəhalah, kəni nəḡətiən təmikə aḡin məutətəliḡ lan.

Kəni təni məmə, ³ “İəu iətəm Isrel. İəmair əpəha Silisiə e taun əha Tasəs, mətu iəməpət u Jerusiləm. Kəmalieḡ təməḡətiən iəu. Təməḡətiən vivi iəu e Lou rəha tipitah min məmə iəkətiəu=pən əhruəhru. Kəni e nian əha, iəmətəsanən o nolien natimnati iətəm Uḡin tolkeikei təhmen e təmah u rəueiu.

⁴ “Aupən iəmatitəu məmə iəkəḡ nərahien kəm nətəmini nətəm kau-tohtəu=pən Suaru Rəha İesu. Kəni mətaskəlim ilah, nəman mine niptən, mətəmki=pən ilah e kaləpus kəni mol nəuvein kohmis. ⁵ Nəḡətiən min u pris asoli aḡin mine nətəmi asoli min rəha kaunsil rəhatah kotəhruən nəniən məmə niptəhriənien. E nian əha, iəmos nəniən rəhalah e nauəuə mauteḡəhan lak məmə iəkuvən o nətəm Isrel əpəha Təmaskis. İəu iəmuven ikin əha məmə iəkəskəlim nətəmini min əha rəha İesu məlis ilah e sen məmki ilah muva məmki=pən ilah e kaləpus əpəha Jerusiləm məmə kol nalpinien kəm lah.

Pol təməni pətiḡəm məmə təməhro lanu mitəupən İesu

(Uək 9:1-19; 26:12-18)

⁶ “E nian mitiḡar tinaḡelin əmə, kəni inuva iuəkir o Təmaskis, kəni nəḡəhəḡien kəti tatuəu tərūən vivi, təmsipən e neai, məsiəḡəpin iəu. ⁷ Kəni iəksiḡəri morin e niftəni. Mətu nəuia iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘İSol! İSol! ?Təhro natol tərəh lanu lak?’

⁸ “Kəni iəkəmə, ?Mətu İərmənig ik pəh?”

“Kəni təni məmə, ‘İəu İesu, iətəm Nasərit u iətəm ik natol tərəh lan.’

⁹ Nətəm kəmətuərisig lak e suaru kəmoteruh nəḡəhəḡien əha, mətu kəməsotətəuiən nəuia suah kəha iətəm təməḡhati kəm iəu. ¹⁰ Kəni iəkətapuəh ohni məmə, ?İərmənig, iəkəhro lanu əha rəueiu?”

“Kəni İərmənig təni=pa kəm iəu məmə, ‘Əhtul maliuək muven əpəha Təmaskis. Kəni suah kəti əha ikin əha, in otəni=pinə kəm ik natimnati rəfin iətəm Uḡin tinəni rəkis məmə ik onəkəḡ.’ ¹¹ Mətu-inu nəḡəhəḡien əha təsanən pik, kəni mol nəhmtək təpis, kəni nətəmini nətəm kətuəhərisig lak kotos əmə nəhlmək motit iəu iəkəhuvən Təmaskis.

¹² “Kəni suah kəti əha ikin əha, nəḡin u Anənaiəs, in suah kəti iətəm tatos vivi Lou rəhatah, kəni nətəm Isrel əha ikin əha kəutisiəi pik. ¹³ In təmuva kəni meruh iəu məhtul=pa iuəkir ohniəu məmə, ‘Piak Sol, rəueiu əha nəhmtəm otair min.’ Kəni e nian əmə əha, nəhmtək təmair min kəni inateruh in. ¹⁴ Kəni təni=pa kəm iəu məmə, ‘Uḡin rəha tipitah

min aupən, in təmitəpən rəkis ik məmə ik onəkəhrun natimnati iətəm in tolkeikei. Kəni ik onəkəruh iətəm Əhruahru kəni onəkətəu rəhan nəghatiən e nohlin. ¹⁵ Onəkəkeikei məni pətigəm kəm nətəmimi rəfin natimnati iətəm ik nəmatəu kəni meruh. ¹⁶ ?Kəni rəueiu əha, nətəhtahnin nak? Əhtul muvən məfaki=pən kəm Iesu, kəni kol bəptais lam, kəni in otafəl rəham noliən tərəh min.’ ”

Uhgin təmahlipən Pol kəm Nanihluə min

¹⁷ Kəni təmatəni məmə, “Uərisig e nati u, kəni iəkuvən Jerusiləm. Nian iəmuven ikin əha, iəmuven e Nimə Rəha Uhgin mətəfaki, kəni meruh nəməhlairiən kəti iətəm Uhgin təməfa. ¹⁸ E nəməhlairiən əha, iəmeruh İərmənig tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Əhtul uəhai əha rəueiu agin miet Jerusiləm. Mətəu-inu nətəmi u ikinu ko kəsotətəligiən e rəhak nəghatiən iətəm ik nətəni.’

¹⁹ “Mətəu iəkəmə, ‘İərmənig, nətəmi min əha kotəhrun vivi məmə aupən iəmatuvən e nimə min rəha nuhapuminiən mətaskəlim nətəmi u kəutəhatətə lam muva mətəlis ilah mətəmki=pən ilah e kaləpus. ²⁰ Kəni nian nətəmimi kəmotəhtimu Stipin, kəni niran təmai u mətəu-inu təmatəni pətigəm ik. Mətəu iəu min, iəmatəhtul itimah milah. Kəni nīkik tətəgiən mətəu-inu kəutəhti Stipin e kəpiel, kəni mateh rəhalah natimnati.’

²¹ “Mətəu İərmənig təməni=pa kəm iəu məmə, ‘Uvən. Mətəu-inu iəu iətahl=pən ik ikin əha kəm Nanihluə min məmə onəkəni pətigəm rəhak nəghatiən kəm lah.’ ”

²² Kəni kəmautətəlig vivi lan mətəuərus təni nəghatiən əha. Mətəu nian kəmotətəu nəghatiən əha, motetə motəgət əfəməh məmə, “!Otiləfətigəm suah u, kotəhamu! !Təsəuviriən məmə otəmiəgəh mətatig!”

²³ Kəmautəkeikei məutəgət əfəməh motərakı əpnəpin əmə rəhalah napən, mətəmki nīməsul məutərakı əpnəpin əmə lan mətəu-inu nīməha tinol pik ilah. ²⁴ Kəni iətəm Rom u in tēpət e soldia min təni məmə okələs kan əpəha e nimə rəha soldia min. Kəni təni məmə okəlis mətəu-inu tolkeikei məmə Pol otəni kəm in məmə nətəmimi kotəgət pik lan lanəha onak.

²⁵ Mətəu nian kəmautiuvı-ərain vivi Pol məmə okotalis, kəni təni=pən kəm nətəmi asoli min əha kəti rəha soldia min u kəutəhtul iəqir ohni məmə, “!Ei! İəu iətəm Rom u. ?Təhruahru məmə onəkotalis iəu nian iəsuvən əhanəhiən e kot?”

²⁶ Nian iətəmi asoli rəha soldia min təmətəu nəghatiən əha, təmuven meruh iətəmi asoli u in tēpət e lah məni=pən kəm in məmə, “Ei! ?Nak u nətol? !Suah u in iətəm Rom!”

²⁷ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha tətəpuəh o Pol məmə, “!Ei! Əni-vi-to məmə ik iətəm Rom pəhriən uə kəpə.”

Kəni Pol təni məmə, “Əuəh. İatəni pəhriən.”

²⁸ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təni məmə, “İəmətəou məni asoli o nəgəhan-pəniən iəu məmə iəkuva iəu iətəm Rom.”

Mətəu Pol təni məmə, “İəu iəsətəouiən nati kəti. Rəhak tatə in iətəm Rom. Kəni tol lanəha, iəu iətəm Rom.”

²⁹ Kəni əmeiko soldia min nətəm kəmautəhtul maru məmə okotalis Pol kəmotəuit motan e nəmtəhləh məhuvən isəu. Kəni nian iətəmi asoli əha təməhrun məmə Pol in iətəm Rom, kəni təməgin mətəu-inu tinəlis rəkis e sen, kəni inu tətəhti lou rəha Rom.

Pol tāmāhtul aupən e kaunsil

³⁰ Kəni lauig lan, kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha tolkeikei māmə otəhrun əhruahru māmə təhro nətəm Isrel kautol lanəha e Pol. Kəni mənī kitis rəkis sen lan, kəni mauin e pris asoli min mine nətəmi asoli rəha kaunsil rəha nətəm Isrel māmə okotəharəg motəghati, kəni muvən mələs Pol muva təhtul aupən e lah.

23

¹ Kəni Pol tāməsal=pən əhruahru əmə o nətəmimi rəha kaunsil, kəni mənī māmə, “Piak min. E rəhak nəmiəgəhiən aupən mətəuarus=pa u rəueiu, iəsitəu=pən aginīən e nikik māmə iəmol nati tərəh kəti e nəhmti Ughin.” ² Kəni pris asoli agin Anənaiaəs tənī=pən kəm iətəmi kəti tətəhtul iuəkir ohni māmə, “Em=pən nohlin.” ³ Mətəu Pol tāmənī=pən kəm in māmə, “!Ughin otol min lanko lam! Ik nəkəhmen e nimə iətəm kəməh pik e al ruən əmə ihluə, mətəu tamikmik əpəha imə. ?Təhro nətəharəg u ikinu mətakil iəu e Lou rəhatah, mətəu ik nəməni māmə kəti otem iəu? Ik ninatəghli rəkis Lou əha.”

⁴ Nətəm kəmautəharəg iuəkir o Pol kotəni māmə, “?Təhro nətəghati rah e pris asoli agin rəha Ughin?”

⁵ Kəni Pol tənī māmə, “Piak min. Iəu iəsəhrun aginīən māmə in pris asoli agin rəha Ughin. Mətəu iəu iəkəhrun māmə Nauəuə Rəha Ughin tətəni lanu māmə, ‘Səghati rahīən e nətəm kotepət lam.’ ”

⁶ Kəni təmafə māmə nikali kaunsil nəuətin ilah Satusi min, kəni nikalin nəuətin ilah Farəsi min. Kəni in təmagət əfəməh māmə, “Piak min. Iəu Farəsi kəti. Rəhak tatə mine tipik min, ilah Farəsi min. Mətəu nətəmi min u kotlekeikei əmə māmə okotiuvi pətigəm iəu e kot mətəu-inu iəmələhu=pən rəhak nətəligiən e nəhatətəiən u rəhatah māmə iətəmi təmimis otəpanəmiəgəh min.”

⁷ Nian tāmənī rəkis əmə nəghatiən əha, kəni Farəsi mine Satusi min kəmotagət asoli e lah min əpəha imə e kaunsil, kəni minautəhapu ilah min, minautol nəniən keiu. ⁸ Mətəu inko Satusi min kəutəni māmə nian iətəmimi timis, ko təsəmiəgəh minīən. Kəni məutəni māmə nagelo min kohkə, kəni narmin tikə. Mətəu Farəsi min kəutəni māmə, nati milahal əha, ilahal nipəhriənīən.

⁹ Mətəu-inu o nati əha, ilah kəmotagət pik ohni. Kəni nəghatiən rəhalah təməri muvən ilis.

Kəni nəgətin min nəuvein rəha Lou u Farəsi min, kəmotəni əskasik māmə, “!timah iəsoteruh-pənīən nəghatiən tərəh kəti mine e suah u. Nəmə təhro nipəhriənīən māmə narmin kəti uə agelo kəti təməghati kəm in.”

¹⁰ Kəni nəghatiən təməskasik pik iuəkir kautoh ilah min. Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha, təgin māmə nətəmimi rəha kaunsil okotearis-earis Pol nəmə okotaskəlim. Kəni tahlī=pən rəhan soldia min māmə okəhuvən mətələs rəkis Pol məhuvən min əpəha imalah ikin.

¹¹ Kəni lapin əmeiko, Iərmənig təmuva o Pol mənī=pən kəm in māmə, “Nati əha, nati əpnəpin əmə. Səginīən. Ik nəməni pətigəm rəkis iəu u ikinu Jerusiləm. Kəni onəkol min əpəha Rom.”

Nətəm Isrel nəuvein kəmotəni oneuən māmə okotohamu Pol

¹² Kəni lauig lan, nətəm Isrel nəuvein kəmotəharəg e nəghatiən kəti, kəni motəni oneuən məmə okotohamu Pol. Kəni motol nəniəskasikiən kəti məmə okəsotauəniən mine motəmnim nəhu motətuərus kotohamu Pol. Kəni nəmə okotətgəhli nəniəskasikiən əha, pəh Uhgın otəh ilah kohmis. ¹³ Ilah tapirəkis fote nətəm kəmotol oneuən nəghatiən əha. ¹⁴ Kəni kəməhuvən o pris asoli min, mine nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel, motəni=pən kəm lah məmə, “Təmotol nəniəskasikiən kəti məmə iəsotauəniən mətəuərus iəkotohamu Pol. ¹⁵ Kəni itəmah mine nətəmi rəha kaunsil onəkotəkeikei motəhli=pən nəghatiən kəm iətəmi asoli rəha soldia min rəha Rom motətapuəh ohni məmə, otəkeikei mələs Pol muva u ikinu, kəni moteiua lan məmə onəkoteruh o natimnati min əha rəhan. Kəni itəmah oiəkotəhluəg e suaru məutəhtahnin məmə okotələs motəhuva, kəni iəkotaskəlim motohamu.”

¹⁶ Mətəu rəhn iəuanian Pol kəti iərman, nəti nəuvinin, təmətəu nəghatiən əha, kəni muvən əpəha ima soldia min ikin mənə pətəgəm kəm Pol.

¹⁷ Kəni Pol taun e iətəmi asoli kəti rəha soldia min tuva, kəni tənə=pən kəm in məmə, “Pale, onəkit iətəm aluə u muvən təh iətəmi asoli rəha soldia min. In tatos nəghatiən kəti məmə otəni kəm in.”

¹⁸ Kəni soldia əha tit mian o iətəmi asoli e lah. Kəni mənə=pən kəm in məmə, “Suah u Pol iətəm tətətig e kaləpus, təmauin lak məmə oiəkəti iətəm aluə u muva kəm ik. In tatos nəghatiən kəti məmə otəni kəm ik.”

¹⁹ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha, tos nəhlmi suah u mian əpəha ikin kəti ilau pisin əmə, kəni mətətapuəh ohni məmə, “?Nati nak əha nəmə nəkeh iəu ohni?”

²⁰ Kəni suah u tənə məmə, “Nətəmi asoli min əpəha Isrel kəmotəgəhan rəkis məmə olauig kəhuva mətətapuəh ohnik məmə onəkəti Pol mian əpəha e kaunsil rəhalah. Okoteiua lam məmə kaunsil tolkeikei əmə oteruh vivi min-to nəghatiən min rəha suah kəha. ²¹ Mətəu pale, segəhanian e lah kotiuvi=pən ik. Mətəu rəhalah nətəmini tapirəkis fote okəhuva motəhluəg e suaru məutəhtahnin. Ilah kəmotol nəniəskasikiən kəti məmə okəsotauəniən məsotəmnimian nəhu mətəuərus okotohamu Pol. Kəni minəutəhtul maru əmə əha rəueiu məmə okotol nati əha, məutəhtahnin əmə rəham nəghatiən.”

²² Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha tənə məmə, “Səni minian kəm suah kəti məmə nəməni=pa nəghatiən u kəm iəu.” Kəni məhli=pən tatuvən.

Kəmahlipən Pol kəm Filiks u kəpmən rəha Rom

²³ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min taun e rəhan iətəmi asoli keiu mənə=pən kəm lau məmə, “Okian muəni kəm soldia min ilah rəfin fo-hanrit-səpinte məmə okotəhtul maru o nuvəniən Sisəria. Kəni tu-hanrit okotaliuaək əmə, kəni səpinte okotasuə e hos, kəni tu-hanrit nətəm okotəmki nərəu okotaliuaək əmə. Okohiet e nain klok əha rəueiu lapin. ²⁴ Kəni motəkeikei kələs hos nəuvein məmə Pol otasuə e lah, kəni motələs məhuvən kəm kəpmən əha Filiks, kəni mauteruh vivi məmə okəsoliən nati kəti lan e suaru.”

²⁵ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təmətei nauəuə kəti məfən kəm lau məmə okuos mian muəfən kəm kəpmən asoli əha Filiks. Nauəuə u tətəni məmə,

²⁶ “Filiks. Ik iətəm ilis pik pəhriən. Iəu Klotiəs Lisias iətətei nauəuə kəm ik iətəm nətərmənig e kəpmən, kəni iətəni təuvir kəm ik.

²⁷ Suah u, nətəm Isrel kintaskəlim rəkis, kəni iuaək kotohamu. Mətəu iəmətəu məmə in iətəm Rom, kəni iəkuvən itəmah rəhak soldia

mın motələs rəkis o lah. ²⁸ İəmolkeikei məmə iəkeruh-to məmə nati nak təmol təsəhruahruən koteruh=pən lan, kəni iəməni məmə rəhak soldia mın okotələs məhuvən e kaunsil rəhalah. ²⁹ Kəni iəmeruh məmə in təsolian nati kəti tərəh mine məmə otimis ohni, uə tuvən e kaləpus ohni. Nəghatien mın əha kəutətu=pən lan, ilah natimnati mın əmə e rəhalah əmə Lou.

³⁰ Mətəu uərisig, suah kəti təmuva məni=pa kəm iəu məmə nətəm Isrel kəutol oneuən nəghatien kəti məmə okotohamu, kəni nikik təhti məmə təuvir məmə iəkahli=pinə kəm ik. İnəni=pən rəkis kəm nətəmi mın əha kəutəmaki lan məmə okəhuvnə motəni=pinə kəm ik nati tərəh mın iətəm kəuteh=pən lan.

Inəha naunun rəhak nəghatien.”

³¹ Kəni soldia mın kəmotol əmə məmə inu mine iətəmi asoli rəhalah təməni. Kəmotələs Pol motəsəu-pah e taun əha Antipatris lapin. ³² Kəni lauig lan, soldia mın iətəm kəmotaiu e hos mın, ilah əmə kotos Pol motəsəu-pah mın. Kəni soldia nəuvein mın kəmohtəlig=pa imalah ikin. ³³ Soldia mın u kəmotəsəu e hos kəmotələs məhuvən əpəha Sisəria, kəni motəfən nauəuə kəm iətəmi asoli əha Filiks, kəni motələhu=pən Pol e nəhlmin. ³⁴ Nian kəpmən u təməfin nauəuə, kəni mətəpuəh o Pol məmə, “?Ik iətəm iə?”

Kəni Pol təməni məmə, “İəu iətəm e profens rəha Silisia.”

³⁵ Kəni kəpmən təməni məmə, “Nian nətəmiimi okəhuva motəni pətigəm natimnati kəuteruh=pən əhanəh lam, iəu oikəni kot otəharəg o nətəligiən u rəham, kəni iəu iəkakil.” Kəni məni=pən kəm rəhan mın soldia mın məmə okotəfən Pol e nimə rəha kəpmən rəha Rom iətəm Kig Herot Asoli təmuvləkin aupən, məutaskəlim əha ikin.

24

Pol təməhtul aupən e Filiks e kot

¹ Nian faif tınuvən rəkis, kəni pris asoli agin nərgin u Anənaiəs, təmuvən Sisəria ilah nətəmi asoli mın nəuvein rəha Isrel mine iətəm təhrun vivi lou kəti, nərgin u Tetaləs.* Nian kəmohtiet=pa, kəni məhuvən motəhtul e nəhmti Filiks məmə okotəni nəghatien mın iətəm nikilah təhti məmə Pol təmol təsəhruahruən. ² Kəni kəmotəuən e Pol məmə otuva imə e nəghatien, kəni Tetaləs tətəni=pən nəghatien mın rəhalah kəm Filiks məmə, “İətəmi asoli. İautisiai pik ik mətəu-inu ik ilis pəhriən. Kəni noliən rəham e nəmkien itimah in təhruahru vivi. İmatimah ikin təməlinu nuvəh rəkis mətəuərus=pa u rəueiu matuvən əhanəh. E narmənigiən rəham u ikinu nəmol vivi natimnati tepət məmə otol nəmiəgəhiən mine natigien rəhatimah təuvir. ³ Kəni nian rəfin kitah kəutətu təuvir e natimnati mın əha, kəni iəkotəni-vivi pik ik ohni. ⁴ İəsolkeikeian məmə iəkaskəlim pik ik, mətəu iəkətapuəh ohnik məmə onəkəsiru e timah mətəlig vivi-to e nəghatien əkuəkir u rəhatimah.

⁵ “İtimah inotafu rəkis məmə suah kəha in iətəmi tərəh kəti. In nəukəti nərahien tepət e ikin mın e nitəni mın. In tatəhlili itimah nətəm Isrel məmə iəkotərəkin kəpmən, kəni iətəmi asoli rəha nətəm kəutuərisig e suah əpələ iətəm Nasərit. ⁶ Kəni in mətəlkut məmə otol Nimə Rəha Ughin

23:27 Uək 21:30-33; 22:25-27 **23:28** Uək 22:30

*

24:1 İətəm təhrun vivi lou u in suah kəti iətəm tətəghati e kot. **24:5** Uək 17:6

tamikmik e năhmti Uhgin, kăni iăkotaskălim.[†] ⁸ Kăni nămă năkătapuăh ohni, năkăhrun nătăuiən năghatiən min u tiet e nohlin iătăm iătăni=pină kăm ik.”

⁹ Kăni nătăm Isrel kămotegăhan e năghatiən răha louiă əha mătăni mămă, “Năghatiən min răfin əha, in năpăhriənian.”

Pol tămuhalpin năghatiən

¹⁰ Kăni Filiks torin=pən răhn-kapă kăm Pol mămă otăghati. Kăni Pol tăghati mămă, “Iătămi asoli Filiks. Iău iăkăhrun vivi mămă ik nămătakil e kot nătămimi u ikinu imatimah ikin o nu tepăt răkis. Kăni tol lanu năkik tagiən mămă iăkăni pătigăm năpilgan năghatiən răhak kăm ik. ¹¹ Iău iămuvən Jerusilăm mămă iăkuvən măfaki. Kăni răueiu əha nian tueləf əmă tinuva minuvən răkis. Kăni ik năkăhrun nătăpuăhiən o nati u mămă in năpăhriənian uə neiuiən. ¹² Nătămi min u kătutəu=pa năghatiən u lak, kəsoteruhiən mine mămă iăkuərgăhu itimlau suah kăti əpăha e Nimă Răha Uhgin. Kăni măsoteruhiən mămă iatol nătămimi kăutorgăhu əpăha e nimă răha nuhapuminian răha nătăm Isrel, uə ikin min əpăha i taun. !Kăpə! ¹³ Kăni ko tăsəgətun əhruahruian kăm ik mămă năghatiən iătăm kătăni lak u răueiu in năpăhriənian, mătău-inu in neiuiən.

¹⁴ “Mătău iăkăhrun năni-pinăiən kăm ik mămă năpăhriənian mămă iatitəu=pən Suaru Răha Iesu iătăm nătăm Isrel kotăni mămă in năfakiən eiua. Mătău iău iătəfaki kăm Uhgin răha tipitimah min, kăni iău iătăni năpăhriənian e năghatiən min iătăm kămătei e Lou răha Mosis mine năghatiən răha iăni min răha Uhgin aupən. ¹⁵ Iău iatələhu=pən əmă răhak nătəligiən kăm Uhgin mămă in otol kăm nătămi kămohmis mămă okotămiəgəh min, nătămi min u kotăhruahru mine nătăm kəsotăhruahruian. Inu nătəligiən kătăiəh əmă nikilah tătăhti. ¹⁶ Mătău-inu tol lanăha, kăni iătalkut pik mămă iăkol nati iău iăkăhrun mămă tăhruahru e năhmti Uhgin mine nătămimi.

¹⁷ “Uərisig e nu năuvein nian iămiet u ikinu Jerusilăm, kăni iămitəlig=pa min mămă iăkos măni muvən kăm nanrah min imak ikin, kăni mol sakrifais min əpăha e Nimă Răha Uhgin. ¹⁸ Kăni nian iămatol əhanəh nati əha, kăni inăhruahru răkis e năhmti Uhgin, kămoteruh iău əpăha e Nimă Răha Uhgin. Kăni săniəmə itimah nătămimi tepăt, kăni măsotorgăhu minian. ¹⁹ Mătău nătăm Isrel năuvein kămotsipən Esia, kămăutăhtul əha ikin e nian əha. Kăni nămă kăutos năghatiən kăti tărăh lak, tăuvir əmă mămă ilah okăhuva motăhtul e năhmtăm motăni pătigăm. ²⁰ Mătău nămă kăpə, tăuvir mămă nătăm Isrel min u kătăhtul u ikinu, okotăni=pină əhruahru kăm ik năghatiən răha kaunsil răhalah nian iămăhtul e năhmtilah. Păh kotăni mămă nati nak iămol tăsəhmenian. ²¹ Kămotămăki lak o năghatiən kătăiəh əmă mămă nian iămăhtul aupən e lah, magət əfăməh e lah mămă, ‘Itămah năutakil iău u răueiu mătău-inu iău iătăni năpăhriənian mămă nătăm kămohmis okotămiəgəh min.’”

²² Suah əha Filiks in tăhrun vivi Suaru Răha Iesu. Kăni tămăsisig e năghatiən əha mămă, “Nian Lisias u iătăm tătarməng e soldia min otiet=pa

[†] **24:6** E kopi əuas min năuvein răha Niutestimin iătăm kămătei e năghatiən Kris aupən, năghatiən pisin kăti min əha ikin iătăm tatilpin năghatiən u mătăni mămă, “6 Kăni iămotăni mămă iăkotohtəu=pən năghatiən kăti lan e kot e nolian răha Lou răhatimah. ⁷ Mătău Lisias iătăm tătarməng e soldia min, tinătəu nănian răhatimah, kăni ilah răhan min nătămimi kinautiui răkis əsanən suah u o timah. ⁸ Kăni mələhu nănian kăti mămă nătămimi iătăm kăuteruh=pən nărăhian kăti e suah u, otăkeikei muva măni=pină kăm ik.” **24:6** Uək 21:28-30 **24:15** Jon 5:28-29 **24:18** Uək 21:17-28 **24:21** Uək 23:6

ikinu, kəni iəmanəfinə nəghatiən e nəharəgiən u rəueiu.” ²³ Kəni Filiks təmāni=pən kəm iətəmi asoli e soldia min māmə otaskəlim Pol, mətəu otegəhan lan māmə in otol natimnati nəuvein. Kəni megəhan e rəhan min māmə kotəhrun nosiən natimnati iətəm in tolkeikei məhuva kəm in.

Pol tāməghati kəm Filiks mine rəhan pətan

²⁴ Kəni uərisig e nian nəuvein, Filiks təmit rəhan pətan Trusilə muva u in pətan Isrel kəti. Kəni Filiks təni=pən kəm lah māmə okotit Pol məhuva-to təhtul aupən lan. Kəni nian Pol təmuva, kəni mətəghati kəm lau mətəni=pən noliən min rəha nəhatətəiən e Kristo Iesu. ²⁵ Kəni Pol təmāni pətigəm rəhan nipeğnəmtin min kəm lau māmə otiuvi rəhalau nətəligiən. Kəni nian in tāməghati e noliən rəha nəmiəgəhiən iətəm təhruahru, mine noliən iətəm suah kəti tətarmənig e rəhan nətəligiən mine noliən min, mine nian Uhgin otakil nətəmini lan, kəni Filiks tāməgin pik kəni məni māmə, “Tinəhmen. Iet-tə. Nəmə iəkos nian kəti min, kəni iəmanauin min lam.” ²⁶ Kəni nian tepət tətəni=pən māmə Pol otuva mətəuəghati, mətəu-inu in tolkeikei māmə otətəu Pol, mətəu nati kəti min, nikin təhti māmə təhro Pol otəfən məni kəti kəm in pəh in tahli pətigəm.

²⁷ Kəni nian tinos nu keiu, Filiks təmeiuaiu e kəpmən, kəni suah kəti nərgin u Posias Festəs təmos nimein. Mətəu Filiks təməpəh Pol tətətig əmə e kaləpus māmə otol niki nətəm Isrel tagiən.

25

Pol təmətapuəh māmə

oteruh Sisə

¹ Nian Festəs təmol kəpmən minos əmə nian kisil, kəni miet Sisəriə muvən əpəha Jerusiləm. ² İkin əha, pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha Isrel kəmotəni=pən kəm Festəs nakiliən rəhalah e natimnati nəuvein iətəm nikiləh təhti māmə Pol təmol təsəhruahruian. ³ Kəmotətapuəh o Festəs mə otəkeikei masiru e lah mol nəuiəlah, kəni motolkeikei māmə otahli=pən Pol titəlig=pən əpəha Jerusiləm, mətəu-inu ilah kəmotol oneuən nətəligiən māmə okotohamu Pol e suaru. ⁴ Mətəu Festəs təni māmə, “Pol otətətig əmə e kaləpus əpəha Sisəriə. Kəni otəsuvəhiən, iəkətiəlig=pən əha ikin. ⁵ Kəni rəhatəmah nəuvein nətəmi asoli okotəkeikei motətəu=pa iəu iəkəhuvən Sisəriə, kəni nəmə Pol təmol nati kəti təsəhmenian, kəni okotətu=pa kəm iəu.”

⁶ Kəni Festəs təmatig mos nian eit uə ten ilah min ilah, kəni mitəlig muvən əpəha Sisəriə. Kəni kəmāni lauig lan, kəni təmuvən məharəg e jeə iətəm iətəmi tətakil nəghatiən tətəharəg ikin. Kəni mahli=pən nəghatiən māmə okotit Pol məhuva, təhtul e kot. ⁷ Nian Pol təmuva imə, nətəm Isrel min u kəmotəpən Jerusiləm kəmotəhtul mohtəlau lan mətəni pətigəm nəghatiən əskasik nəuvein e Pol, mətəu suaru tikə təməgətuən rəhalah nəghatiən māmə kəutəni nipehriənian.

⁸ Kəni Pol təmuhalpən nəghatiən rəhalah māmə, “İəsoliən nati kəti tərəh e Lou rəha nətəm Isrel, mine Nimə Rəha Uhgin, mine Sisə u tətarmənig e ikin min rəfin.”

⁹ Mətəu Festəs tolkeikei māmə otol niki nətəm Isrel tagiən, kəni mətəpuəh o Pol māmə, “?Nikim tagiən māmə onəkuvən Jerusiləm? ?Pəh iəkuvnə ikin makil rəham nəghatiən e nəniən min u?”

¹⁰ Kəni Pol təni məmə, “Iəu iətəhtul e kot kəti rəha Rom, iətəm rəhan iətəmi asoli in Sisə. Kəni təhruahru məmə rəhak nəghatiən kakil ikin. Kəni ik nəkəhrun rəkis məmə iəsoliən nati kəti tərəh e nətəm Isrel. ¹¹ Nəmə iəmatgəhli lou uə iəmol nati kəti tərəh məmə iəkimis ohni, kəni ko iəsətapuəhian ohnik məmə, nəkələs rəkis iəu e nati əha. Mətəu nəmə nəniən min əha kəutəni lak kəsotəhruahruian, kəni suah kəti ko təsəfəniən iəu e nəhlmilah. Mətəu iəkolkeikei əmə məmə Sisə in otakil nəniən min u iətəm kəutəni lak.”

¹² Kəni Festəs təməghati e nəniən əha nəuветin ilah rəhan min nətəmini iətəm kəutakil nəghatiən. Kəni uərisig təni=pən kəm Pol məmə, “Ik nəməni məmə nəkolkeikei məmə onəkuvən meruh Sisə o nəghatiən u rəham. Kəni təuvir əmə. Ik onəkuvən meruh Sisə.”

*Pol təməhtul aupən
e Kig Herot Akripə Tu*

¹³ Nian nəuvein min təmuva muvən, kəni Kig Herot Akripə Tu* mine nəuvinin nərgin u Pernis, ilau kəmuəsəu-pah Sisəriə məmə okueruh Festəs muəni təuvir kəm in. ¹⁴ Kəni nian kəmuatig ikin əha nian nəuvein, kəni Festəs təni=pən kəm kig natimnati nəuvein iətəm kətəni e Pol. In təməni məmə, “Suah kəti u ikinu e kaləpus, iətəm Filiks təmləfən. ¹⁵ Nian iəmuven Jerusiləm, kəni pris asoli min mine nətəmi asoli rəha Isrel kəmotəni pətigəm nipəgnəmtin nəuvein lan məmə tatol kəsotəhruahruian motətapuəh məmə iəkəni pətigəm məmə in təmol tərəh kəni otos nalpinian ohni.

¹⁶ “Mətəu iəməni=pən kəm lah məmə, ‘Itimah nətəm Rom səniəmə noliən u rəhatimah məmə okotegəhan əmə e iətəmini tuvən e nəhlmi nətəmini iətəm kəutəni məmə təmol nati kəti təsəhruahruian. Mətəu təkeikei məhtul aupən e lah muhalpin rəhalah nəghatiən iətəm kətətu=pən lan.’

¹⁷ Kəni nian nətəm Isrel min əha kəməhuva, iəmsiuvu=pən minian, mətəu kəməni lauig əmə, kəni iəkəhuvən motəharəg e nimə kot kəni motauin min e Pol məmə otuva məhtul aupən. ¹⁸ Nian rəhan min tikimir min kəmotəhtul motəghati, mətəu kəsotəniən məmə təmol nati nak tərəh iətəm nikik təmatəhti məmə okotəni. ¹⁹ Ilah kəmotəni pətigəm əmə norgəhuiən kəti rəhalah e nəfakian rəhalah, kəni məutəni nəniən e iətəmi təmimis kəti, nərgin u Iesu, iətəm Pol tətəni məmə suah kəha təməmiəgh. ²⁰ E natimnati min əha, iəu iəsəhrun vivian suaru o nəhrunian lan nəuветin, kəni mol iəkətapuəh o Pol məmə, ‘?Təhro, nikim tagiən məmə nəkuvən Jerusiləm? ? Pəh iəkuvnə ikin makil nəniən min iətəm kətəni lam?’

²¹ Mətəu Pol təməsegəhanian lan, kəni mətapuəh məmə iəkahli=pən Rom kəm Sisə, pəh in otakil nəniən min əha iətəm kətəni lan. Kəni iəməni=pən məmə rəhak nətəmini okotaskəlim vivi mətəuərus iəkeh suaru kəti, kəni mənahli=pən tuvən meruh Sisə.”

²² Kəni Kig Akripə təməni kəm Festəs məmə, “Iəu min iəkolkeikei məmə iəkətu nəghatiən rəha suah kəha.” Kəni Festəs təni məmə, “Təuvir əmə. Olauig nəkətu rəhan nəghatiən.”

²³ Kəməni lauig lan, kəni Kig Akripə mine Pernis kəmiəuva e nimə kot, kəni nətəmi asoli min rəha soldiə min, mine nətəmi asoli agin min e taun əha Sisəriə kəməhuva, kəni kəmotol noliən asoli min rəha nisaiən. Kəni Festəs tahli=pən rəhan min soldiə min məmə okəhuvən motələs Pol məhuva. ²⁴ Kəni Festəs təni məmə, “Kig Akripə mine itəmah rəfin u nəutəharəg u ikinu rəueiu. Suah u iətəm tətəhtul aupən e təmah, nətəm

* 25:13 Afin-to futnot e Uək 12:1 25:14 Uək 24:27

Isrel u ikinu mine Jerusiləm kəutəghati kəm iəu ohni nian rəfin. Nian rəfin kəutagət əskasik lak məmə təsəuvirian məmə iəkegəhan e suah kəha tətətig, mətəu təkeikei mimis. ²⁵ Mətəu iəsəruhian nati kəti lan mine, mə iəkol nalpinian kəm in e nimisian. Mətəu nian in təmətapuəh məmə otuvən meruh Sisə əpəha Rom, kəni nikik təhti məmə iəkegəhan lan. ²⁶ Mətəu iəsosian nəghatian əhruahru kəti mine e nati u məmə iəkətei nauəuə lan mahli=pən kəm Sisə. Kəni ko, iəkos muva məmə otəhtul aupən e nəhmtəm, Kig Akripə, mine itəmah rəfin. Iəkolkeikei məmə ik, Kig Akripə, u ik iətəm Isrel, onəkeh min-to kəni məhrun natimnati min əha, kəni nian kilau okuətapuəh ohni mueruh muəhrun natimnati min əha, kəni pəh iəkətei nauəuə lan kəti mahli=pən kəm Sisə. ²⁷ Iəkəhrun məmə təsəhruahruian məmə iəkahli=pən iətəm tatol kaləpus kəti kəm Sisə, kəni məsəni=pən əhruahruian kəm in məmə nati nak təmol tərəh.”

26

Pol təməghati

e nəhmti Kig Akripə

¹ Kəni Kig Akripə təni=pən kəm Pol məmə, “Ik nəkəhrun nənian nəuvetin nəghatian əha iətəm kətəni lam.” Kəni Pol təməfəri nəhlmin e noliən rəha iətəm tətəghati, kəni muhalpin rəhalah nəghatian mənə məmə, ² “Kig Akripə. Nikik tagiən pik agin rəueiu məmə iəkəhtul e nəhmtəm, kəni mənə pətigəm rəfin nənian min u nətəm Isrel kəutətu=pa lak. ³ Nikik tagiən mətəu-inu ik nəkəhrun vivi noliən min e kastim rəha nətəm Isrel e natimnati min iətəm ilah kəutəghati pik ohni. Kəni onəkətəlig mətig-to e rəhak nəghatian.

⁴ “Nətəm Isrel rəfin kotəhrun natimnati rəfin e rəhak nəmiəgəhian məmə təhro lanu e rəhak natigian, nian iəmatəkəku e nətuəuinian imak ikin e rəhak niftəni, mətəuərus=pa uərisig iəkuvən Jerusiləm. ⁵ Nətəmi min əha kotəhrun iəu nuvəh rəkis, kəni nəmə nikilah tagiən, kotəhrun nənian məmə iəu Farəsi kəti nian iəmatəkəku rəkis mətəuərus=pa u rəueiu. Kəni nətəmi min əha Farəsi min, ilah kəutohtəu=pən vivi agin Lou rəha nəfakian rəha nətəm Isrel, mapirəkis nətəmini min rəfin. ⁶ Kəni rəueiu u, iatəhtul ikinu məmə ik onəkakil rəhak nəghatian min mətəu-inu iəu iatələhu=pən rəhak nətəligian e nəniəskasikian iətəm Uhgin təmol aupən ilah tīpitimah min.* ⁷ Nəniəskasikian u kətiəh əmə u rəhatimah tueləf nəuaniləuis min kəmautəfaki kəm Uhgin lapin mine e nərauie məmə okotos. Kig Akripə, nətəm Isrel min u kəutəni=pinə nəghatian min əha lak nati əpnəpin iəu min, iatələhu=pən nətəligian rəhak e nəniəskasikian u. ⁸ ? Təhro tiəkis pik o təmah o nənian nīpəhrīnīnīn məmə Uhgin təhrun noliən iətəm təmimis təmiəgəh min?

⁹ “Aupən, iəu aru nikik təməhti məmə iəkəkeikei mol natimnati tepət pəh mərəkin nərgi suah kəha Iesu, iətəm Nasərit. ¹⁰ Nati əha inəha iəmatol əpəha Jerusiləm. Pris asoli min kəmotegəhan lak kəni motəfa nepətian. Kəni iəməmkī=pən nətəmini tepət rəha Iesu e kaləpus. Kəni nian kəmakil ilah e kot, iəu min iəməfən rəhak nətəligian məmə okohamu ilah. ¹¹ Nian tepət iətvən e nimə min rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel matol nalpinian kəm lah matol məmə ilah okotəni rah Iesu. Nikik təmətahmə pik

26:5 Fil 3:5-6 * **26:6** Pol nikin təhti məmə nīpəti nəniəskasikian məmə Uhgin otol nətəmini kotəmiəgəh min e nimisian. Afin e Uək Min 26:8; 23:6; 24:15. **26:7** Uək 23:6; 28:20 **26:9** Uək 8:3

mətəməki e lah, kəni mətəgəu rəkis ilah nian rəfin. Kəni kotagim məhuvən e taun isəu min ikin pisin pisin min, mətəu iəmətəgəu rəkis ilah.”

Pol təməni pətigəm rəhan nuvaian o Iesu

(Uək 9:1-19; 22:6-16)

¹² Kəni Pol təmətəkeikei mətəni məmə, “Nian kəti iəmatuvən əpəha Təmaskis məmə iəkol nati əha. Pris asoli min kəmotegəhan lak, kəni motəni əskasik kəm iəu məmə iəkəkeikei mol, kəni motahli=pən iəu e nərgilah. ¹³ Kig Akripə, e nəlugi nian, iəmatuvən e suaru, kəni mafu nəhagəhagian kəti təmsipən e neai muva masiəgəpin iəu mine nətəm kəutəhuərisig lak. Nəhagəhagian əha, tatuəu tapirəkis mitigar. ¹⁴ Kəni itimah rəfin iəmotəmei pətigəm e niftəni, kəni iəu iəmətəu nəuia iətəmi təmsipəri e neai mətəghati kəm iəu e nəghatən Isrel məmə, ‘!Sol! !Sol! ? Təhro natol tərəh pik kəm iəu lanu? Noliən əha in tətəəkən aru əmə ik. Ik nəkəhmen e kau iətəm kəməu e nigə kəmsiplan tasilə, nian tətətu e nəhlkin, kəni nigə təməha mətəu, kəni matol nəməhian asoli aru əmə kəm in.’

¹⁵ “Kəni iəkətapuəh ohni məmə, ‘?Mətəu İərməniğ, ik pəh u?’

“Kəni İərməniğ tənə=pa kəm iəu məmə, ‘İəu Iesu iətəm natol tərəh lan. ¹⁶ Mətəu əhtul. İəmitəpin rəkis ik məmə ik rəhak iətəmini mine rəhak iəluək. Kəni onəkəni pətigəm kəm nətəmini rəfin natimnati iətəm nəmeruh u rəueiu, mine natimnati iətəm iəmanol, ik nəkeruh. ¹⁷ Nətəm Isrel mine Nanihlə min okotol nərahian kəm ik, mətəu iəu oiaəkos rəkis ik e nəhlmilah min. İəkəhli=pən ik məmə onəkuvən məni pətigəm iəu kəm lah məmə, ¹⁸ onəkərah e nəhmtilah məmə okotəuhlin ilah mohiet e nəpinəpuian məhuva e nəhagəhagian. Kəni mohiet e nəsanəniən rəha Setən məhuva o Uəgin. Kəni Uəgin otəfəl rəhalah noliən tərəh min, mətəu-inu kəmotəni nıpəhriənən e nəghatən iətəm iətəni. Kəni ilah okəhuva imalah ikin ilah nətəmi u Uəgin tinitəpin rəkis ilah.’ ”

Pol təməni rəhan uək

¹⁹ Kəni Pol təmətəkeikei mətəni məmə, “Kig, iəu iətol natimnati iətəm Uəgin təməni kəm iəu nian in təməni kəm iəu lanəha. ²⁰ İəu iətəni pətigəm rəhan nəghatən iəmətuəuin əpəha Təmaskis, kəni uərisig u iəkuvən mətəni pətigəm əpəha Jerusiləm, mine ikin min e nitəni Jutiə, mine ima nətəm ikin min rəfin u Nanihlə min. Kəni mətəni pətigəm kəm lah məmə okotəkeikei mətəuhlin ilah e rəhalah noliən tərəh min mətəhatətə e Uəgin, kəni motol natimnati iətəm tətəgəhun məmə kəmotəuhlin pəhriən ilah. ²¹ Mətəu nati u inu əmə, kəni nətəm Isrel kotələs iəu əpəha e Nime Rəha Uəgin motolkeikei məmə okotohamu iəu.

²² “Mətəu Uəgin tətəsiru lak nian rəfin mol iəəhtul ikinu rəueiu mətəni kəm nətəmi əpnəpin min, mine nətəmi kəutos narməniğən, mətəni əmə natimnati iətəm Mosis mine iəni min rəha Uəgin kəmotəni məmə otəpanol lanəha. ²³ Kəmotəni məmə Kristo əha iətəm Uəgin təməni məmə otəhli=pa, in otətuə nəhməən e nıpətin kəni maniməs. Kəni mətəu-inu in iətəmini təmaupən məmiəgəh min e nımisiən, kəni otəgəhun nəhagəhagian rəha Uəgin kəm nətəm Isrel mine Nanihlə min, məmə nəhagəhagian u in suaru iətəm Uəgin otosmiəgəh ilah lan.”

Pol təmalkut məmə Kig Akripə otəni nıpəhriənən e Iesu

²⁴ Nian Pol tāmētaghati əhanəh, Festəs tāmagaṭ əfəməh lan māmə, “! Pol ik nīnəṭalməli! Rəham nəhrunian tinəfəməh pīk agin, kəni rəueiu əha rəhm-kapə nətəlali!”

²⁵ Məṭəu Pol təni=pən kəm in māmə, “!təmi asoli rəhak Festəs, iəu iəsalməlian. Nəghatian min u iatəni, kotəhruahru əmə, kəni ilah nīpəhriənian. ²⁶ Iəu iəkəhrun nəghati əhruahruian kəm kig, kəni ko iəsaulisian məṭəu-inu iəkəhrun māmə in təhrun rəkis natimnati min u. Iəkəhrun māmə in təmos rəfin nəghatian min əha, kəni səniəmə in nati kəti iəṭəm kəmol oneuən=pən əha nətəmini kohkə ikin. ²⁷ ?Kig Akripə, təhro? ?Nəkotəni nīpəhriənian e nəghatian iəṭəm iəni min rəha Ughin kəmotətei? Iəkəhrun əmə ik nətəni nīpəhriənian e lah.”

²⁸ Məṭəu kig təni=pən kəm Pol māmə, “?Pol. Nīkim təhti māmə e nian əkuəkir əmə uəha rəueiu, nəkəhrun niuvi=paian iəu māmə iəu iəkuva Kristin kəti?”

²⁹ Məṭəu Pol təni māmə, “Nati əpnapin əmə māmə in nian əkuəkir uə nian əfəməh, iəṭəfaki=pən kəm Ughin māmə səniəmə ik pisin əmə, məṭəu nətəmini rəfin nətəm kəmotəṭəu rəhak nəghatian rəueiu, Ughin otosmiəgəh ilah, kəni mol māmə okotəhmen lak — məṭəu sen əmə u iəṭəm kəmalis iəu lan, iəsolkəikeian māmə okəlis itəmah lan.”

³⁰ Kəni Kig tāməhtul ilah kəpmən u Festəs, mine Pernis, mine nətəmini rəfin u kəutəharəg, ³¹ kəni mohiet, mautəni=pən kəm lah min māmə, “Suah əha təsolian nati kəti tərəh māmə in otimis ohni uə tuvən e kaləpus ohni.”

³² Kəni Kig Akripə təni=pən kəm Festəs māmə, “Nəkəhrun nahli pətiğəmiən suah kəha, məṭəu in əmə u, in tinəṭapuəh rəkis māmə Sisə otakil nəghatian rəhan.”

27

Soldiə min kəmotit Pol məhuvən Rom

¹ Nian kəmotegəhan māmə oīəkəhuvən Itali, kəmotələhu=pən Pol mine nətəm kautol kaləpus nəuvein min e nəhlmi iəṭəmi asoli kəti rəha soldiə min, nərgin u Julias. In tətarməniğ e soldiə uan-hanrit. In e soldiə u kətəni māmə “Soldiə Rəha Sisə.” ² Kəni negəu kəti təmiət əpəha Atramitiam məṭuva, kəni matig minatitəlig=pən min əpəha Esia, kəni iəkəhuvən lan. Kəni iəṭəm kəti təmiuvig=pa itimah min, nərgin u Aristakəs, in iəṭəm Təsalonaikə əpəha e nītəni u Masetonia. Kəni negəu təmiətiğəm.

³ Kəni lauig lan iəkohiet=pa Saedon. Kəni Julias təmatol təuvir kəm Pol, kəni megəhan māmə otuvari muvən meruh rəhan nəuvein nətəmini iəṭəm in təhrun ilah. Kəni ilah kəmauteruh vivi Pol.

⁴ Kəni iəmhiet min ikin əha, kəni məutaiu məutou pikin nīmətagi, kəni motohtəlau e nikali nītəni əha Saiprəs ikin nīmətagi təsəskasik pikian ikin.

⁵ Kəni iəmotaiu ihluə e Silisiə mine Pamfiliə, kəni mohiet=pa e taun Maerə əpəha e nītəni u Lisiə. ⁶ Ikin əha, iəṭəmi asoli rəha soldiə min təmuvən meruh negəu kəti rəha taun Aleksantriə əpəha nītəni u Ijip, kəni negəu tatuvən Itali. Kəni təmki=pən itimah lan.

⁷ Kəni iəmhiet min, məṭəu e nian tepəṭ negəu əha tətaiu mətiğ əmə. Iəmotalkut nəuveṭin māmə iəkotəṭəuarus taun Nitas, kəni iəməhuva iuəkir, məṭəu tiəkis, məṭəu-inu iautələs pikin nīmətagi, kəni ko iəsotaiuiən məhuvən min. Kəni iəkotaiu e nikalin pesi ikin e nītəni u Krit. Iəmotitəlau e nīpəgnəmtin nītəni əha kəti nərgin u Salmone. Kəni motohtəlau e

næuветi niftæni æha, ⁸ iæmotaiu ipari ipari æmæ, mætæu tiækis æhanæh. Kæni iækæhuva mohiet=pa e ikin kæti kætæni mæmæ, Pasis Tæuvir, iuækir o taun æha Lasea.

⁹ Mætæu-inu iæmotalkut-ærækin æmæ nian tepæt tæmuva muvæn, kæni nian tæuvir o nuvænian e negæu tinol naunun, kæni otæsuvehian æha ræueiu, nian ræha nimætagi kæni nitæhi tarah. Nian asoli ræha nætæm Isrel u kætæni mæmæ, Nian Ræha Nafæliæn Tæfagæ, tinuva rækis minuvæn e mæuig Oktopa. Kæni Pol tæmæghati mæmæ okotætæu vivi ilah, mætæni mæmæ, ¹⁰ "Piak min. Iateruh mæmæ okotatig e nærahian tepæt e naliuækian u ræhatah. Nitæhi otærækin kako min u, mine negæu u, kæni næmæ tæhro kitah min okohmis."

¹¹ Mætæu iætæmi asoli ræha soldiæ min tatætælig pik e iætæmi tatælæs negæu mine iætæmi u ræhan u negæu. Kæni mæsetælig pikian e næghatian ræha Pol. ¹² Kæni pasis æha tæsuvir pikian mæmæ negæu otæhtul ikin e nian ræha nætæpuian mætæu nian æha, in nian nitæhi tatæsauæsau pik lan. Kæni ilah tepæt kotæni mæmæ tæuvir mæmæ okohiet. Nikilah tæmæhti mæmæ okæhuvæn æpæha e pasis æha Finiks motæhluaig ikin. Pasis æha in pasis kæti æpæha Krit iætæm tæmol nohlin keiu, kæti tatæuag=pæn e næven pahav ikin, kæni kæti tatæuag=pæn næven pesi ikin. Kæni negæu tæhrun næmæhlian ikin e nian ræha næsæsauian.

Nimætagi asoli tæmoh ilah

¹³ Kæni nimætagi tæuvir kæti tinatsipesi matelel nati, kæni nætæmimi e negæu, nikilah tæhti mæmæ nimætagi æha inæha kotalkeikei mæmæ okotaiu lan. Kæni motæni mæmæ pæh okohiet. Kæni motiuvipæri agke, motiuvi nivæn, kæni mohiet. Iæmotaiu ipari ipari æmæ e nitæni æha Krit. ¹⁴ Mætæu tæsuvehian nimætagi asoli kæti tinuva min, nærgin u, Luætuæmlai, * tatsipæn e nitæni æha, ¹⁵ minatælæs itimah, minatoh negæu. Kæni negæu tinæruru naiuiæn mælæs pikin nimætagi. Kæni iækotæpæh naiuiæn mæutætælig æmæ e nimætagi tatælæs itimah.

¹⁶ Iæmæhuva=pa nitæni Kauta ikin e nikalin pesi ikin. Iæmotæhluaig næuветin æha ikin æha, kæni motalkut mæmæ iækotiuvi-pæri bot ækæku ræha negæu u koteikæpan. Kæni nætæmi kautol uæk e negæu, kæmotækeikei motækeikei, kæni motlæfæri bot e næhue negæu. ¹⁷ Kæni motæmki=pæn tæulæ næuvein læhtæni e negæu ikin, kæni kiuvi-ærain tiækis mæmæ otaskælim negæu mol tæskasik. Ilah kæmotægin mætæu-inu ihluæ e Lipiæ, sæniæmæ lokamnim pik, kæni nikilah tæhti mæmæ negæu otælæs pikin nipækil ikin æha. Kæni kæmotiuvi iahu nivæn ræhalah, kæni motæpæh æmæ nimætagi tælæs negæu matan. ¹⁸ Kæmæni lauig lan kæni nimætagi tatol æmæ lankonu lan, kæni kotæmki pætigæm kako næuvein e negæu. ¹⁹ Kæmæni min lauig min, kotæmki pætigæm natimnati min kautol uæk lan e negæu tæhmen e tæulæ mine næuvein min nati æpnæpin nati agin min ræha negæu. ²⁰ Kæni nimætagi tæmæhtul o nian tepæt næuветin kæni iæsothian mitigar lænian mine mæhau min lapin. Kæni nikitimah tæhti mæmæ oiasotæmiægæh minian.

²¹ Nian iæmæsotauænian o nian tepæt næuветin, kæni Pol tæhtul aupæn e timah mæni mæmæ, "Næman. Næmæ næmotætælig lak, ko kæmæsohietian Krit, kæni ko kæsotatigian e nærahian u kæni mæsothækinian natimnati tepæt. ²² Mætæu ræueiu iækæni=pinæ kæm tæmah mæmæ sotæginian. Ko kitah kæti u ikinu tæsimisian, mætæu negæu æmæ otærah. ²³ Iæu iætæmi kæti ræha Ughin kæni iatol ræhan uæk. Kæni agelo kæti ræhan tæmæni=pa næghatian

* **27:14** E næghatian Kris, nimætagi u kætæni mæmæ Eurakulon, u nipætæn tæni mæmæ tatsipæn Not Is.

u kəm iəu lapin māmā, ²⁴ ‘Pol. Səginian. Onəkəkeikei muvən məhtul e nəhm̄ti Sisə əpəha Rom. Mətəu-inu Uhgin təuvir, kəni nikin tagiən māmā otosmiəgəh nətəmini min u ilah min ik nautasuə e negəu.’ ²⁵ Kəni Piak min, sotəginian. İəu iətəhatə e Uhgin māmā natimnati min rəfin otol əmə māmā inu mine agelo tāməni=pa kəm iəu. ²⁶ Mətəu nimətagi otləfəri kitah əpəha e nitəni əkəku kəti.”

Nitəhi təmləfari negəu

²⁷ Tinos nian ilah rəfin fotin, kəni lapin lan nimətagi tələs negəu muvən əpəha e nitəhi asoli Metiterenian. Kəni e nəlugi nian lapin, nətəm kautol uək e negəu, nikilah təhti māmā inəhuva iuəkir o nitəni kəti. ²⁸ Kəni kəmotətu=pən nati figəm kəti əpəha e nipəgnəmti təulə kəhlman-əhlman māmā lokamn̄im uə lokipari. Kəni moteruh māmā təhmen e nevigəpagiən tate-səpin ilah rəfin. Kəni motaiu nəuvetin min kəni motəhlman-əhlman min, mətəu tinəhmen e nevigəpagiən ilah rəfin tuenti-eit əmə. ²⁹ Kəni nətəm kautol uək e negəu kəmotəgin māmā negəu otələs pikin kəpiel, kəni motəmki pətigəm agke kuvət əpəha uərisig məutəfaki māmā otian uəhai əmə.

³⁰ Kəni nətəm kautol uək e negəu kəmotalkut māmā okəhuvari motəgim, kəni motələs iahu bot rəha negəu moteiuə māmā okəhuvən əpəha e nohli negəu motəmki pətigəm min agke nəuvein. ³¹ Mətəu Pol tən̄i=pən kəm iətəmi asoli rəha soldia min māmā, “Nəmə nətəmi min əha okəsəutəharəgiən u e nəhue negəu, kəni nəkohmis.” ³² Kəni soldia min kotəhatuv təulə, kəni bot tiet=pən itəhi.

³³ Kəni tinuva iuəkir əmə o nianian, kəni Pol təkeikei mətəni kəm lah māmā okotəkeikei motauən. Təməni māmā, “Nian fotin nəməutəharəg məutəgin nian rəfin mətəu məsotunian nati kəti. ³⁴ Kəni rəueiu əha iətəni=pinə māmā onəkotəkeikei motun nati kəti māmā onəkotəsanən. Kitah rəfin okotəmiəgəh. İətəmi kəti otəsətiəgin e nərahian.” ³⁵ Pol təməmki piret, kəni məhtul aupən e lah məfaki=pən kəm Uhgin, kəni məhapu mun. ³⁶ Kəni ko nikilah tinəuvir minautos nauənian minautun. ³⁷ İtimah rəfin tu-hanrit-səpinte-sikis e negəu. ³⁸ Nian ilah rəfin kəmotauən rəkis, kəni motəmki pətigəm pak nauənian e negəu māmā otəhvevig.

Negəu təmələs nipəkil

³⁹ Kəni nian təmian, nətəm kautol uək e negəu kəmotafu māmā inəhuvari iuəkir o nitəni əkəku kəti, mətəu kotərruru māmā nitəni nak. Kəni moteruh pasis kəti nipəkil kəti əha ikin. Kəni nikilah təhti māmā okotləfəri negəu əha ikin. ⁴⁰ Kəni kəmotətahtuv təulə e agke min motəpəh ilah kotamn̄im. Kəni mohtis rəkis təulə min iətəm kəməlis-ərain nuveia asoli min lan ikin katələs negəu ikin. Kəni motiuv̄i niven əpəha aupən māmā nimətagi otələs negəu muvari. ⁴¹ Mətəu ikin əha lokipari nəuvetin, kəni nohli negəu təməu nipəkil, negəu təməruru nəlauəlian. Kəni nitəhi tinətəhapu-əhapu nəusi negəu uərisig.

⁴² Kəni soldia min kinotəni māmā okohamu nətəm kautol kaləpus u e negəu tətəmki ilah mətə nəuvein kotəgim. ⁴³ Mətəu Julias u rəhalah iətəmi asoli tolkeikei māmā otosmiəgəh Pol kəni mənəihu māmā okəsotolian nati əha kəutəni. Kəni mən̄i=pən kəm nətəmi min u kotəhrun neaiən māmā okotaupən motiuv̄ig=pən pətigəm ləuantəhi moteai pari. ⁴⁴ Kəni mən̄i=pən kəm lah rəfin əha ikin māmā okotəmki nipispisi timpə uə

nəuvetɪ negəu min iətəm nitəhi təməhapu-əhapu moteai lan. Iəmotol lanəha kəni məhuvari rəfin, iətəmi kəti təsimisiən.

28

Pol əpəha e nitəni Moltə

¹ Nian iəməhuvari, kəni itimah rəfin iəkotəsanən əmə, kəni minotətəu məmə nitəni əha, nərgin u Moltə. ² Nətəm ikin əha kəmotəuvir pik o timah, kəni nikilah təmagiən o nosiən itimah. Kəni e nian əha nuhuən təmatəfuv, nətəpuian tepət. Kəni kotahli nigəm asoli kəti məmə otəghi itimah. ³ Kəni Pol təməuəri nigə mətəu nəuvein muva. Kəni nian tətəraki=pən nigə nəuvein e nigəm, əmeiko sineik kəti iətəm tus iətəmi katimis, təgin e nahgi nigəm miet matus nəhlmin məhkul=pən lan. ⁴ Nətəm ikin əha kəmoteruh sineik tətəhkul=pən e nəhlmi Pol, kəni motəni kəm lah min məmə, “Nipəhriənən suah u in iol təfagə kəti iohamu itəmi. Təməsimisiən ləuantəhi, mətəu uhgin u nərgin u Nalpinian otəsegəhanian məmə otəmiəgəh.”

⁵ Mətəu Pol təmorin=pən sineik əpəha e nigəm, kəni məsətəu aginian məmə nipətin kəti təhmə lan. ⁶ Nətəmini nikilah təhti məmə nipəti Pol otasisi, uə otəsuvehian əha rəueiu, tsipəri morin mimis. Kəmutəharəg mauteruh mətəu tinuvəh, mətəu təsoliən nati kəti mine. Kəni nikilah təhti məmə nəmə təhro suah u in uhgin kəti.

⁷ Ikin əha səniəmə isəu o nitəni rəha suah kəti, nərgin u Pupliəs, iətəm tətərməni e nətəmi ikin əha. Təməmki itimah iəkəhuvən iman ikin, kəni meruh vivi itimah. Kəni iəkotatig iman ikin motos nian kisil. ⁸ Kəni tatə rəha suah u Pupliəs, in tatimis matətu-pətu, kəni mətəiu e nira. Kəni Pol tuvən ohni əpəha iman ikin imə, mələhu=pən nəhlmin mil lan, kəni məfaki lan, kəni nimisiən rəhan təuvir min. ⁹ Nian nətəmini kəmotətəu nati əha, kəni ilah rəfin e nitəni u iətəm kəutohmis kəməhuva min o Pol. Kəni Pol təfaki e lah kotəuvir. ¹⁰ Nətəmi ikin əha, kəmotəfa natimnati tepət kəm timah. Nian inautol əpenə-penə məmə iəkohiet, kəmotəmki=pən rəfin rəhatimah natimnati mine nauəniən əpəha e negəu iətəm otasiru e timah e suaru.

Pol təmuvən Rom

¹¹ Iəmotatig ikin əha motos məuiğ kisil, kəni iəməhuvən e negəu kəti rəha Aleksantriə iətəm təməhluaig e nitəni əha e nian rəha nətəpuian. E nohli negəu əha, kəməfu əpən narmi uhgin mil əha mil-mil mil, nərgi lau u Kasto mine Polakis. ¹² Iəməhuva əha taun Saerakus əpəha nitəni Sisili, kəni motəhtul ikin motos nian kisil. ¹³ Kəni mohiet ikin əha məhuva e taun kəti min, nərgin u Retiam əpəha nitəni Itali. Kəni lauig lan, nimətagi iasipesi tinətelel nati, kəni iəkohiet motəiu o nian keiu, motələs=pən nati əpəha Puteoli. ¹⁴ Ikin əha iəmoteruh piatah min nəuvein əha ikin nətəm kəutəhatətə e Iesu. Kəni kotətapuəh məmə oəkotatig itimah min ilah o nəfakiən kətiəh. Kəni uərisig iəmotəliuək əmə məhuvən əpəha Rom. Kəni inu suaru rəhatimah iətəm iəmotəliuək lan mohiet=pa Rom.

¹⁵ Kəni nian piatah min iətəm kəutəfaki əpəha Rom kəmotətəu məmə iəməhuvən, kəni kəməhuva məmə okoteruh itimah əpəha e suaru. Kəməhuva məutəharəg əpəha Apias, taun kəti katol makit ikin. Ikin əha, hotel kisil əha ikin. Kəni nian Pol təmeruh ilah, təməni-vivi Uhgin, kəni

nikin təmagiən məri məriauəh. ¹⁶ Nian iəməhiet=pa Rom, kəni kəpmən təmegəhan məmə Pol otətətiḡ pisin əmə e nimə kəti, pəh soldia kəti tateh.

Pol təməni pətiḡəm nəḡhatian rəha Uḡin əpəha Rom

¹⁷ Tinos nian kisil, kəni Pol tahlı=pən nəḡhatian kəm nətəmi asoli min rəha Isrel məmə okəhuva o nəḡhatian kəti. Nian kəməhuva, kəni təməni pətiḡəm kəm lah məmə, “Piak min, iəu iəməsolian nati kəti tərəh e nətəm imatah ikin, mine kastım rəhatah iətəm tipitah min kəmautəḡətun itah lan aupən. Mətəu nətəm Jerusiləm kəmotaskəlim iəu kləfən iəu kəm nətəm Rom. ¹⁸ Kəni nətəm Rom kəmotətapuəh o nəḡhatian tēpət ohniəu. Mətəu kəməsoteruhian nəḡhatian kəti mine məmə oikimis ohni. Kəni kətolkeikei məmə okotahli pətiḡəm iəu. ¹⁹ Mətəu nətəm Isrel ikin əha kəsətolkeikeian. Kəni iəu aru əmə iəkətapuəh məmə iəkuva ikinu Rom məhtul e kot e nəhmti suah u Sisə, mətəu iəsəniən nəḡhatian kəti tərəh e nətəm imak min.

²⁰ “Mətəu-inu tol lanəha, kəni iəkətolkeikei məmə iəkahli=pən nəḡhatian o təmah məmə iəkeruh itəmah məḡhati lan nəuvein kəm təmah. Kəməlis iəu e sen u, mətəu-inu o İosmiəḡəh əmə u, iətəm kitah nətəm Isrel kəutəni məmə otəpanuva.”

²¹ Kəni kəmotəni=pən kəm Pol məmə, “İəsətosian nauəuə lan kəti mine iətəm təmsipən Jutiə. Kəni kitah min nəuvein kəsətsipəniən ikin əha motos nəḡhatian kəhuva məmə kətəni nəḡhatian tərəh nəuvein lam. ²² Mətəu iəkətolkeikei məmə iəkətau-to məmə rəham nətəliḡiən təhro lanu. Mətəu-inu iəkəthrun məmə kinatəni rah nolian rəha nəfakiən u rəhatəmah əpəha ikin min rəfin.”

²³ Kəni ilah kəmotələhu nian kəti o nəḡhatian. Kəni e nian əha, ilah tēpət min nətəm Isrel kəməhuva əha Pol tətətiḡ ikin. Kəni in təməḡhati kəm lah e nian apiəpiə əha, mətəni-vivi kəm lah narmənigiən Rəha Uḡin. Kəni mətəni min Lou rəha Mosis mine iəni rəha Uḡin, məmə otiuvi ilah kəhuva o İesu. ²⁴ Nəuvein kəmotətau rəhan nəḡhatian, motəni nıpəhriənian lan. Mətəu nəuvein kəsətanian nıpəhriənian lan. ²⁵ Kəni minəutəḡəhu ilah min ilah minəutol məmə okotəḡim min. Mətəu uərisig kohiet, Pol təni=pən nəḡhatian kəti min kəm lah məmə, “Nəḡhatian iətəm Narmın Rəha Uḡin təməfən kəm iəni rəha Uḡin u Aisəə məmə otəni pətiḡəm kəm tipitah min aupən, in təhruahru əmə. Uḡin təməni kəm iəni məmə,

²⁶ ‘Uvən məni pətiḡəm kəm nətəmi min əha məmə iəu Uḡin iatəni məmə, “Onəutətau məutətau məutətau, mətəu ko nəsəthrunian nian kəti mine. Kəni onəkoteruh məuteruh məuteruh, mətəu ko nəsəthrunian nian kəti mine.”

²⁷ In tol lanəha mətəu-inu nikilah tiniəkis rəkis.

Kəmotəsisig e matəḡilah mine nəhmtilah.

Mətəu kəmautol lanəha məmə,

okəsoteruhian e nəhmtilah,

kəni okəsətatəuian e matəḡilah,

kəni nikilah təruru nəhrunian.

Kəni məsəhuvaian ohniəu məmə iəkəsmiəḡəh ilah.’ ”

²⁸ Kəni Pol təni məmə, “Onəkətkəikei mətəhrun vivi məmə Uḡin təmol suaru u rəhan o nosmiəḡhiən nətəmini. Tinuvən rəkis o Nanihlua min.

Kəni nətəmi min əha okotətəlig e nəghatən əha kəni motəni nıpəhrənən lan.”*

³⁰ Kəni e nu keiu apiəpiə, Pol təmətətig əmə e nimə əha kəni matol ren lan. Kəni nikin tətəgiən o nətəmini min rəfin kəutəhuva məutəh.

³¹ In təməkeikei mətəni pətigəm narmənigən Rəha Uhgin kəni mətəgətun əskasik ilah e nanusiən təuvir rəha İərmənig İesu Kristo. Kəni suah kəti tikə məmə otənəhu o nəni pətigəmən nəghatən əha.

* **28:28** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatən Kris əupən, nəghatən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatən u mətəni məmə, “29 Nian Pol təmöl nawnun e rəhan nəghatən, kəni kəməhiet, nətəligən rəhalah təman kətəh kətəh kəni məutorgəhu.”

Rom Nauəuə iətam Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Rom Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Rom

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nəfaki min iətam ilah kəutatig e taun asoli u Rom.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol tətei məmə in tolkeikei məmə otuvən meh nəfaki min əpəha rom, uərisig in təpanuvən e kəntri u Spen. Mətau aupən ikin, in otəkeikei muvən mos məni kəti o nəfəniən kəm nanrah min e niməfaki rəha Jerusiləm. E niməfaki rəha Rom, Nanihlua* min tepət, mətau nətəm Isrel tepət min.

?Təmətei nauəuə u o nak? Uərisig Pol tatuvən Rom, in tolkeikei məmə ilah okotaupən motəhrun in, kəni inəha, təmətei nauəuə u. Nətəm Rom kəsotos əhanəhian nəgətunian kəti rəha aposil kəti. Kəni inəha, in tolkeikei məmə otəni pətigəm suaru əhruahru rəha Uhgin o nosmiəgəhian nətəmimi. Kəni in tolkeikei məmə otəni əhruahru məmə otəhro lanu, Nanihlua min mine nətəm Isrel, ilah rəfin okəhuva kətiəh əmə e niməfaki rəha Uhgin.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, u iəu slef rəha Kristo İesu†. Uhgin təmauin lak məmə iəu aposil, kəni təmitəpin məfəri iəu məmə iəkəni pətigəm nanusian təuvir rəhan. ² Nanusian təuvir u, in tinəni rəkis nuvəh e rəhan iəni min iətam kəmotətei=pən e Nauəuə Rəha Uhgin. ³⁻⁴ Nanusian təuvir əha tətəghati e Nətin, İesu Kristo rəhatah İərməniğ. In təmuva iətəmimi kəti, misipən e nəhlin rəha Kig Tefit. In təmimis, kəni Uhgin təməgətun məmə in Nətin əhruahru, inəha Nəti Uhgin, nian təmosmiəgəh in e nımisiən e nəsanəniən e uək rəha Narmin Asim. ⁵ E Kristo, Uhgin təmol təuvir kəm iəu, məfa kəm iəu uək təuvir məmə iəu aposil kəti. Təməfa uək u məmə iəkəuin e nətəmimi e niki Nanihlua‡ mine e nəuaniləuis min rəfin məmə okotəni nıpəhriənian lan, kəni tol lanəha, mautol nəuiən. Kəni nian kəutol lanəha, otəfəri nərgi İesu. ⁶ Kəni itəmah min əpəha Rom, Uhgin təmauin e təmah məmə itəmah rəha İesu Kristo.

⁷ Kəni rəueiu iəkətei nauəuə kəm təmah rəfin. Uhgin tolkeikei itəmah, kəni təmauin e təmah məmə rəhan.

Pəh Uhgin Tətə rəhatah, mine İərməniğ İesu Kristo okuətuati e rəhalau nəuvirian mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol təmolkeikei məmə otuvən meruh nətəm Rom

⁸ Uərisig iəpanəghati, iəkəni tagkiu kəm Uhgin o təmah rəfin aɡin, mətau-inu nətəmimi rəfin e nəhue nıftəni kəmotətau nanusian e nəhatətəien rəhatəmah. Natimnati iətam İesu Kristo təmol kəm tah tatol tol lanəha məmə iəkəhrun nəniən tagkiu kəm Uhgin. ⁹ Kəni Uhgin təhrun məmə e nian rəfin iətfəki, kəni məsaluian e təmah. İatol pik uək rəhan e nıkkik ərəfin o nəni pətigəmian nanusian təuvir rəha Nətin.

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksinəri. † 1:1 Afin-to “İesu” e tiksinəri. 1:1 Uək 9:15 1:2 Rom 16:25-26 ‡ 1:5 Nəghatien u “Nanihlua” tətəghati e nətəmimi rəfin u səniəmə nəuaniləuis min rəha Isrel. 1:5 Uək 26:16-18; Kəl 2:7-9 1:7 Nam 6:25-26

¹⁰ Iætəhtəhənnin nuvəh məmə oiəkuvnə meruh itəmah. Kəni iətəfaki məmə rəueiu, nəmə in nətəligian pəhriən rəha Ughin, in oterəh e suaru kəti məmə iəkuvnə pəhriən.

¹¹ Iəkolkeikei pik məmə iəkuvnə meruh itəmah məmə iəkəfinə kəm təmah nəuvirən kəti rəha Ughin məmə otol itəmah nautəhtul əskasik təhmin min, ¹² tol lanu, nəhatətəiən rəhatəmah təhrun nasiruiən lak, kəni rəhak min təhrun nasiruiən e təmah.

¹³ Piak min mine nəuvinik min, təuvir məmə nəkotəhrun məmə nian tepət, rəhak nətəligian təhti məmə iəkuvnə məsal=pən e təmah. Mətəu nian rəfin natimnati tepət tətəhtipəsik lak o nuvnəiən. Iəkolkeikei məmə rəhak uək otəu e nəuan e nəmiəgəhian rəhatəmah, təhmen e nəmiəgəhian rəha Nanihlua min ikin pisin pisin min. ¹⁴ Iəkəkeikei mənə pətigəm nanusiən təuvir kəm nətəmimi rəfin nətəm kəutətig ikin min Rom tətarmənig ikin, mine iki pisin min rəfin, kəni ilah nətəm kəmotol vivi skul, mine ilah nətəm kəsotol vivian skul. Əuəh, iəkəkeikei mənə pətigəm kəm lah rəfin. ¹⁵ Kəni o nati əha, iəkolkeikei pik məmə iəkəni pətigəm nanusiən təuvir kəm təmah min əpəha Rom.

¹⁶ Iətəghati lanu mətəu-inu, iəu iəsaulis aginien o nanusiən təuvir. Iəsaulisən mətəu-inu nanusiən təuvir in nəsanəniən rəha Ughin o nosmiəgəhian nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə lan, təmaupən muva o nətəm Isrel, uərisig ko, o Nanihlua min. ¹⁷ Tol lanəha, e nanusiən təuvir, Ughin təmol əpu suaru rəhan məmə Ughin tətəfən rəhan əmə nəhruahruian kəm nətəmimi. E nəhatətəiən əmə, Ughin tatol məmə nətəmimi kəhuva mətəuhruru e nəhmtin. Kəni inu təhmen e Nauəuə rəha Ughin iətəm tətəni məmə, “Nətəmimi nətəm kotəuhruru e nəhmti Ughin e nəhatətəiən rəhalah, ilah okotos nəmiəgəhian itulin.”

Niəməha tatol Ughin o təfagə tərəh rəfin

¹⁸ Mətəu Ughin e negəu e neai tətəgəhun rəhan niəməha mine nalpinien o nətəmimi rəfin nətəm kəutəhti nəuiən mautol nolien tərəh min rəhalah. Ilah kəutəhtul pəsik e nipəhriənien rəha Ughin e nolien tərəh min rəhalah, ¹⁹ mətəu-inu ilah kotəhrun neruhien əhruru natimnati min rəfin iətəm nətəmimi kotəhrun nəhrunien Ughin lan. Tol lanəha mətəu-inu Ughin aru tətəgəhun əhruru ilah lan. ²⁰ Ko nətəmimi kəsoteruh əhruruian Ughin e nəhmtilah. Mətəu tətəuəuin e nian təmol neai, mine niftəni, mine natimnati rəfin, kəni nətəmimi rəfin kotəhrun neruhien e nəhmtilah, natimnati rəfin iətəm in təmol, kəni tol lanəha, kotəhrun neruhien rəhan nəsanəniən iətəm tatuvən əmə lanko naunun tikə, mine nipəhriənien məmə in Ughin, kəni mətəhrun nəhrunien məmə Ughin in təhro lanu. O nati əha, iətəmimi kəti tikə iətəm təhrun nəniən məmə in təruru məmə Ughin təhro lanu.

²¹ Tol lanəha mətəu-inu, nati əpnəpin ilah kəmotəhrun Ughin tepət nəuan nəuvetin, mətəu kəmotəpəh nisaiən məmə in Ughin, kəni məsotəniən kəm in məmə nikilah tagien o natimnati in təmol kəm lah. Mətəu nikilah tətəhtəti nətəligian əlməli min məmə Ughin təhro lanu, kəni nətəligian rəhalah təmuva mapinəpu, minotəruu suaru iətəm Ughin tolkeikei məmə okotəhrun. ²² Nati əpnəpin ilah kəutəni məmə ilah koteinatig, mətəu ilah kəməhuva nalməli min, ²³ kəni kəmotəpəh

nəfakiən kəm Uhgín iətəm rəhan nepətiən təhagəhag, kəni otəsimisiən məmnəmitiən, kəni tətətig itulin. Kəni minəutətuəuin məutəfaki kəm narmi nati min iətəm təhmen e nətəmimi u okotimis motəmnəmit nian kəti, uə təhmen e mənig min, uə nati miəgəh min kəutaliuək uə kəutəlkəu.

²⁴ O nati u, Uhgín təməpəh ilah megəhan e lah məmə okotohtəu=pən əmə noliən tərəh min nikilah tolkeikei məmə okotol e nipətilah. Tol lanəha, ilah kəmotol noliən min e nipətilah iətəm tol əmə naulisiən. ²⁵ Ilah kəmotəpəh nipəhriənən rəha Uhgín motaskəlīm neiuəiən, kəni məutəfaki mautol uək kəm natimnati tepət iətəm Uhgín təmol, mətəu kəmotəpəh nəfakiən kəm Uhgín. Mətəu pəh kitah kotəni-vivi in nian rəfin naunun tikə. Əuəh.

²⁶ O noliən min əha iətəm nətəmimi kəmotol kəm Uhgín, təməpəh ilah, megəhan=pən e lah məmə okotohtəu=pən əmə noliən tərəh min iətəm nikilah tolkeikei məmə okotol e nipətilah iətəm tol naulisiən əmə. Nati əpnəpən nipətan min, mətəu ilah kəutəpəh nitəu-pəniən rəhalah nəman, mautit aru ilah min, kəni nati u in nati pisin e inu Uhgín təmələhu. ²⁷ Kəni e noliən əhmen-əhmen əmə, nəman min, ilah kəutəpəh nitian rəhalah nipətan min, mautolkeikei pik nəman pisin min. Ilah kautit aru ilah min iətəm tol naulisiən. Kəni Uhgín təməfən nalpinian əhruahru kəm lah o rəhalah noliən tərəh ağin min.

²⁸ Kəni nati kəti min. Mətəu-inu ilah kəsotolkeikeiən məmə okotəhrun Uhgín, in təməpəh ilah megəhan=pən e lah məmə rəhalah nətəligiən təəhruniən məmə nati kəti in təuvir uə nati kəti in tərəh, kəni megəhan=pən məmə okotol nati iətəm təəhruahruian məmə okotol.

²⁹ Nikilah təməriauəh e noliən tərəh pisin pisin rəfin, kəni ilah navərəs, kəni ilah kəutəsəl e suaru o nərəkinian nətəmimi. Kəni nikilah təməriauəh e noliən tərəh min əha: ilah kautetət nətəmimi, ilah nohamu itəmi, ilah kautol natimnati iətəm kautiuvī=pa niəməha, ilah neiuə, ilah kautol tərəh kəm nətəmimi. Ilah kəutəni nikali nətəmimi, ³⁰ mautəni rah nətəmimi, ilah kəutəməki e Uhgín, ilah nagət-rəkis, ilah nəfəri məutəghati əfəri. Ilah kəutəsəl e suaru o noliən təfagə tərəh min iətəm nətəmimi kəsotəhrun əhanəhiən. Ilah mautəhti nəuia tatə mine məmə.

³¹ Nikilah təsəhtiən nati, ilah nəghati pik, nolkeikeiən rəhalah tikə o nətəmimi, kəni nati əpnəpən ilah aru əmə nəuvein, ko təsətəligiən e nasəkiən o nasiruiən e nətəmimi. ³² Ilah kotəhrun pau nəghatiən əhruahru rəha Uhgín iətəm tətəni məmə nətəmimi min u kautol noliən min əha, kotəkeikei mohmis. Mətəu ilah kəutəkeikei e noliən min əha, kəni ilah kautol noliən tərəh tapirəkis nati əha, nikilah tagiən o nətəmimi min nəuvein min nətəm kautol noliən tərəh min əha, kəni məutəfəri rəhalah nətəligiən məmə okotol.

2

Uhgín otələhu nəghatiən o nakilian təfagə tərəh

¹ Tol lanəha, nati əpnəpən itəmah nətəmimi nak, nəmə nəkotakil motələhu nəghatiən rəha suah kəti o noliən tərəh kəti rəhan,* mətəu nəkotakil motələhu aru nəghatiən rəhatəmah. Kəni rəhatəmah nəghatiən tikə o nuhalpinian, mətəu itəmah nətəm nautol lanəha, nautol noliən

1:23 Dut 4:15-19; Sam 106:20

1:27 Lev 18:22; 20:13; 1Kor 6:9

*

2:1 Nətəm Isrel kəmotəni məmə Nanihluə min, ilah rəfin nətəm kotərəh mətəu-inu Nanihluə min kəsotosiən Lou rəha Mosis.

tərah min təhmen-əhmen əmə e lah.[†] ² Kəni kitah kotəhrun məmə nian Uhgın tətakil mətələhu nəghatən kəm nətəmimi nətəm kautol noliən min əha iətəm iəməni rəkis u, rəhan nəghatən in təhruahru əmə.

³ Tol lanəha, nian itəmah nəutakil məutələhu nəghatən rəha nətəmimi o nərahian rəhalah, mətəu itəmah nautol noliən əhmen-əhmen əmə, kəni nəkotəkeiki motəhrun məmə ko nəsotagimian nian otakil mələhu nəghatən rəhatəmah. ⁴ !Nikitəmah təsəhti pikian noliən rəha Uhgın! In tatol təuvir pik kəm təmah, kəni məsəməki uəhaiən e təmah, kəni rəhan nətəligian o təmah in təfəməh. Mətəu itəmah nautol nati əpnəpin əmə e noliən təuvir min əha rəhan. Nəkotəhrun uə kəpə, məmə tatol noliən təuvir min kəm təmah məmə onəkotəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərah min.

⁵ Mətəu rəhn-kəpə təmah tiəkis, kəni məsotəuhlinian itəmah e rəhatəmah noliən tərah min. Kəni o nati u, nautoriarun niəməha mine nalpinian rəha Uhgın o təmah. Kəni nati əpnəpin məmə nəsoteruhian niəməha mine nalpinian əha rəueiu, mətəu onəkotos niəməha mine nalpinian rəhan nian Uhgın otol əpu rəhan nələhuiən nəghatən iətəm təhruahru. ⁶ Kəni Uhgın otəfən kəm nətəmimi kətiah kətiah titəu=pən əmə natimnati iətəm kəmotol. ⁷ Uhgın otəfən nəmiəgəhian itulən kəm nətəmimi nətəm kautəhtul əskasik nian rəfin o noliən nati iətəm təhruahru. Nətəmimi min əha kəutalkut pik o noliən nati təuvir məmə Uhgın otəfən kəm lah nəni-vivian, mine nisaiən, mine nəmiəgəhian iətəm naunun tikə. ⁸ Mətəu in otəfən rəhan niəməha mine nalpinian kəm nətəmimi nəuvein nətəm kautol əmə nati nikilah əmə tolkeikei, kəni məutəuhlin nəmtahlah e niphəriənən, kəni məutohtəu=pən noliən tərah min. ⁹ Nətəmimi min rəfin nətəm kautol noliən tərah, ilah okotos nərahian mine nian iəkis min. Otaupən pipim e nətəm Isrel, uərisig ko Nanihlua min.

¹⁰ Mətəu nətəmimi min rəfin nətəm kautol noliən təuvir, Uhgın otəfən nəni-vivian, mine nisaiən, mine nəməlinuian. Otaupən pipim e nətəm Isrel, uərisig ko, kəm Nanihlua min. ¹¹ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi rəfin. Nati əpnəpin ilah nətəm Isrel uə Nanihlua min, ilah rəfin okotos nati iətəm təhruahru o lah, inu nalpinian uə nəuvirən.

¹² Uhgın otəfən nalpinian rəha Nanihlua min o noliən tərah min rəhalah, nati əpnəpin kəməsotosian Lou u Uhgın təməfən kəm Mosis. Kəni nətəm Isrel, nətəmimi nətəm kəmosos Lou, Uhgın otakil rəhalah noliən tərah min e nəghatən rəha Lou, kəni məfən nalpinian rəhalah lan. ¹³ Tol lanəha mətəu-inu səniəmə nətəmimi nətəm *kautətu* Lou iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın, mətəu nətəmimi nətəm *kautol* nati iətəm Lou tətəni, ilah əha, Uhgın otəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin. ¹⁴ Niphəriənən, Nanihlua min kəməsotosian Lou rəha Mosis. Mətəu nian min nəuvein, kautohtəu=pən əmə rəhalah nətəligian mautol nati iətəm təhruahru, təhmen-əhmen əmə e inəha Lou tətəni. Inu tətəgətun məmə lou kəti əha ikin e nikilah, kəni ilah kotəhrun nati əhruahru, mine nati iətəm in təsəhruahruian, nati əpnəpin ilah kəsotosian Lou rəha Mosis. ¹⁵ Ilah kotəhrun məmə niphəti Lou əha ikin rəha Uhgın e nikilah mətəu-inu nian nəuvein, ilah kautol təuvir, kəni nikilah tətəhti məmə, “noliən u təuvir.”

2:1 Mat 7:1-2; Jon 8:7 **† 2:1** Fes min u e 2:1-3:8, Pol tətəghati əhruahru kəm nətəm Isrel. Tətəghati e noliən rəhalah iətəm nikilah təhti məmə kotəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu ilah nətəm Isrel, kəni kautohtəu=pən Lou rəha Mosis. Kəni nətəligian rəhalah məmə inu əmə təhmen məmə tatol ilah kotəhruahru. **2:4** Efəs 1:7; 2Pitə 3:15 **2:6** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 16:27; 2Kor 5:10 **2:7** Rom 8:17-18 **2:8** 2Təs 1:8 **2:14** Uək 10:35

Kəni nian tepət, kautol noliən tərəh, kəni nıkilah tətəhti məmə, “noliən u tərəh.”

¹⁶ Əuəh, nian kəti otəpanuva pəhriən iətəm Uhgın otəni məmə Iesu Kristo otakil muh mələhu nəghatiən rəha nətəmini rəfin o noliən min iətəm nətəmini kotəhrun neruhian, mine noliən min mine nətəligiən oneuən min. İətəni nəghatiən u kəm nətəmini nian iətəni pətigəm nanusiən təuvir.

Nətəm İsrel mine Lou rəha Mosis

¹⁷ Mətəu pəh iəkəghati kəm təmah nətəm İsrel. Nautəni məmə itəmah nətəm İsrel məutəfəri lan, kəni məutəhgəl=pən e Lou məmə in suaru rəha Uhgın o nosmiəghian itəmah lan, kəni məutəghati əuvsan məmə itəmah əmə nəkotəhrun Uhgın, kəni in təhrun min əmə itəmah. ¹⁸ Kəni nautəni məmə nəkotəhrun rəkis nati nak iətəm Uhgın tolkeikei, kəni itəmah nəkotəhrun suaru iətəm təhruahru vivi mətəu-inu Lou təməgəhun itəmah lan. ¹⁹ İtəmah nautəni pik məmə nautit nətəmi nəhmtilah təpis, kəni itəmah nautasiəgəpin suaru rəha nətəmini kəutaliuək tapinəpu ikin, ²⁰ kəni məutəgəhun nanməli min mine kəlkələh min.[†] Nautəni lanəha mətəu-inu itəmah nautos Lou iətəm nəhruniən mine nıpəhriən rəfin kəutatig lan.

²¹ Təuvir əmə nəutəgəhun nətəmini pisin pisin min. ? Mətəu təhro nəotəgəhun aruiən itəmah? İtəmah nəutəgəhun məmə nətəmini okəsotakləhiən. ? Mətəu təhro nəutakləh? ²² İtəmah nəutəgəhun məmə okəsakləhiən e pətan. ? Mətəu təhro itəmah nəutakləh e pətan? Nautəməki e narmi nati min kəmətəi e nigil. ? Mətəu təhro nəutakləh e natimnati e niməfəki rəha narmi nati min? ²³ Nəutəghati əfəri e Lou. ? Mətəu təhro nəutatgəhli Lou məutərəkən nərgi Uhgın? ²⁴ Inu təhmen e Lou Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “!Nətəm İsrel! Nanihlua min kəutəni rah nərgi Uhgın o noliən tərəh rəhatəmah.”

²⁵ Noliən rəha nəhgi-pəniən rəha nətəm İsrel in nati təuvir, mətəu in otəuvir əmə nəmə nətitəu=pən Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis. Mətəu nəmə nəutatgəhli Lou, kəni təhmen əmə məmə kəsəhgi-pəniən itəmah. ²⁶ Nəmə İanihlua kəti u kəsəhgi-pəniən, mətəu tatitəu=pən Lou, Uhgın oteruh suah kəha məmə kinəhgi=pən rəkis, inəha in rəhan iətəmini. ²⁷ Kəni nətəmini nətəm kəsəhgi-pəniən ilah e nıpətilah, mətəu kəutohtəu=pən Lou, ilah okotakil motuh motələhu nəghatiən rəhatəmah mətəu-inu, nati əpnəpin nəmotos pau Lou iətəm kəmətəi, kəni kəməhgi=pən itəmah, mətəu nəutəhti Lou.

²⁸ Nəmə iətəmi kəti təmol noliən rəha nətəm İsrel, təsoliən məmə in təmuva iətəm İsrel pəhriən. Kəni noliən pəhriən rəha nəhgi-pəniən, səniəmə nati kəti rəha nıpətin. ²⁹ Mətəu iətəmi kəti u in iətəm İsrel pəhriən, in iətəm İsrel e nikin. Kəni noliən pəhriən rəha nəhgi-pəniən, in nati kəti rəha niki iətəmini iətəm Narmın əmə Rəha Uhgın tatol, mətəu Lou təsoliən. Kəni səniəmə nətəmini nətəm kəutəfəri nərgi iətəmi əha, mətəu Uhgın əmə təfəri nərgin.

3

Nian rəfin Uhgın tatol rəhan nəghatiən

[†] **2:20** Nian Pol tətəni “nətəmi nəhmtilah təpis,” mine “nanməli min,” mine “kəlkələh min,” in tətəghati e Nanihlua min iətəm nətəm İsrel kəutəni məmə ilah kautol noliən min əha. **2:20** 2Tim 3:5 **2:21** Mat 23:3-4 **2:24** Aes 52:5 **2:26** Kəl 5:6 **2:29** Dut 30:6; Kol 2:11

¹ Kəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “?Nəmə nīpəti nəhgi-pəniən suah kəti e noliən rəha nətəm Isrel, in səniəmə nati kəti rəha nīpətin, kəni təhro nəutəni məmə nəhgi-pəniən u in nati agin kəti? ?Kəni o nati nak in nati təuvir kəti məmə suah kəti in iətəm Isrel?” ² !Kəni iəu iəkəni məmə okəmə suah kəti in iətəm Isrel, in nati təuvir agin e noliən min rəfin! Nati tətəupən, Uhgīn təmələhu=pən e nəhlmlah, nəghatīən əhruahru rəhan. ³ In nīpəhriənīən məmə ilah nəuvein kəsotoliən nəghatīən rəha Uhgīn. Mətəu noliən rəhalah təsoliən məmə Uhgīn otəsoliən rəhan nəghatīən. ⁴ !Kəpə! Nati əpnapin nətəmini rəfin e nəhue niftəni kəuteiua, mətəu Uhgīn taseiuaian. Təhmen əmə e Nauəuə Rəha Uhgīn, tətəghati e Uhgīn mətəni min lanu məmə,

“Nian nəkəghati, nəghatīən rəham otəgəhun məmə ik nəkəhruahru.

Nian nətəmini okotakil rəham noliən min, mətəni məmə nəmol noliən tərəh min, mətəu ik onəkol win e nəghatīən rəhalah.”

⁵ Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otəni e nətəligiən rəha iətəmini əmə tol lanko lanu məmə, “Nətəmini kauteruh məmə kitah kautol təfagə tərəh min, kəni uərisig mauteruh məmə Uhgīn in təhruahru agin. Tol lanu lan, təfagə tərəh min rəhatah tətəgəhun nəhruahruən rəha Uhgīn, kəni in nati təuvir məmə nətəmini kəuteruh nəhruahruən rəha Uhgīn. Tol lanu, təsəhmenīən məmə Uhgīn otakil itimah mol nalpinīən kəm timah o təfagə tərəh min rəhatimah mətəu-inu təfagə tərəh min rəhatimah kəutəgəhun rəhan nəhruahruən.” ⁶ !Ei, kəpə, nətəligiən u tol lanu in rəha iətəmini əmə, səniəmə rəha Uhgīn. Kəni nətəligiən əha in neiuəian! ?Nəmə nətəligiən əha in nīpəhriənīən, kəni Uhgīn otəhro min lanu makil muh mələhu nəghatīən rəha nətəmini e nəhue niftəni, (kəni kitah kotəhrun məmə in otol)?

⁷ Kəni nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “?Nəmə iəkeiua, kəni rəhak neiuəian otəgəhun məmə Uhgīn tətəni əmə nīpəhriənīən, kəni nətəmini kəutəni-vivi in ohni, kəni təhro lanu Uhgīn otakil muh mələhu nəghatīən rəhak məmə iəmol təfagə tərəh?” ⁸ Mətəu iəu iətəni məmə, nəmə kotohtəu=pən nətəligiən alməli min lanəha, nətəmini kotəhrun nəniən məmə, “Pəh kotol noliən tərəh min məmə rəhatah min noliən tərəh min okotəuə e nəuviriən.” Mətəu nəghatīən u tərəh. Nīpəhriənīən, nətəmini nəuvein kəutəni rah nərgək məuteiua məmə iəu iətəghati mətitəu=pən nətəligiən alməli min lanəha. Uhgīn otakil muh mələhu nəghatīən rəhalah, kəni rəhan nəghatīən əha in təhruahru əmə.

*Iətəmi kəti tikə
in təhruahru vivi agin*

⁹ ?Kəni təhro? ?Kitah okotəni məmə nak əha rəueiu? * ?Nikitəmah tətəni məmə Uhgīn otol təuvir kəm nətəm Isrel mapirəkis Nanihlua min? !Kəpə! İəmənī rəkis məmə nəsanəniən rəha təfagə tərəh tətərmənig e nətəmini rəfin, nətəm Isrel mine Nanihlua min. ¹⁰ Inu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm tətəni məmə,

“İətəmi kəti tikə iətəm təhruahru, kətiəh agin mine uəha tikə;

¹¹ İətəmi kəti tikə iətəm təhrun,
iətəmi kəti tikə iətəm tətəsəl e Uhgīn.

¹² Nətəmini min rəfin agin kəmotəuhlin nəmtahlah o Uhgīn,
ilah kəsotəhrunīən noliən nati kəti o noliən nəuia Uhgīn,

^{3:4} Sam 51:4 * ^{3:9} Rəueiu Pol tətəni nəghatīən kəti min e nətapuahian rəha fes 1, “?Kəni o nati nak in nati təuvir kəti məmə suah kəti in iətəm Isrel?” ^{3:9} Rom 1:18-2:24; 3:23

iatəmi kəti tikə iatəm in tatol nəuviriən, kətiəh agin mine uəha tikə.”

13 “Nəghatiən rəhalah təhmen e nəpieniən rəha suvət iatəm təməuag, Narmilah təriauəh e neiuəiən.”

“Poesin rəha sineik tatsipən e nohlilah.”

14 “Nohlilah təriauəh e nəuiakəniən mine nəghatiən arfu.”

15 “Kəutaiu uəhai əmə o nohamuiən itəmi;

16 ikin min rəfin kəutəhuvən=pən ikin, kəutərəkin natimnati, kəni mautol nətəmi kəutətəu tərəh,

17 kəni ilah kotəruru agin suaru rəha nəməlinuiən.”

18 “Ilah kəsotəginien e Ughin, kəni nisaiən rəhan tikə agin e nətəligiən rəhalah.”

19 Kitah kotəhrun məmə natimnati min rəfin iatəm Lou tətəni, in rəha nətəmi min u Ughin təməfən Lou kəm lah. Tol lanəha məmə iatəmi kəti tikə təhrun nuhalpinien nəghatiən iatəm Ughin otəni. Kəni nətəmi rəfin e nəhue niftəni, nətəm Isrel mine Nanihluə min, okotəkeikei motəhtul aupən e nəhmti Ughin məmə in otakil muh mələhu nəghatiən rəhalah.

20 Tol lanəha, iatəmi tikə agin iatəm Ughin otəni pətigəm məmə in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu in təmitəu=pən Lou. Kəpə, mətəu e Lou, kitah rəfin kotəhrun məmə kitah nol təfagə tərəh.

Nəhruahruən e nəhmti Ughin tətəu e nəhatətəiən əmə

21 Mətəu rəueiu, Ughin tinol pətigəm rəkis rəhan suaru məmə nətəmi okəhuva motəhruahru e nəhmtin. Suaru əha səniəmə inu okotohtəu=pən Lou. Mətəu nəghatiən min e Lou, mine nəghatiən rəha iəni min aupən, kəutəghati e suaru pisin əha rəha Ughin. 22 Ughin tatol iatəmi kəti təəhruahru e nəhmtin nian tətəhatətə e Iesu Kristo. Kəni Ughin otol kəm nətəmi min rəfin nətəm kəutəhatətə lan. Nətəmi min rəfin kotəhmen-əhmen əmə, 23 mətəu-inu nətəmi rəfin kəmotol təfagə tərəh kəni motəmkarəpən e suaru rəha nəhruahruən rəha Ughin iatəm təuvir məhəgəhag, 24 kəni e nəuviriən rəhan, Ughin tətəni əmə məmə ilah rəfin nətəm kəmotəhatətə lan, ilah kotəhruahru əmə e nəhmtin, məhuva nətəmi rəhan, təhmen e nəlpəkəuiən rəhan. Ilah kəsotətəouiən nati kəti məsotoliən nati kəti məmə okəhuva lanəha, mətəu Kristo Iesu tətətəou suaru rəhalah, mitis ilah e təfagə tərəh min rəhalah e nimisiən rəhan.

25 Ughin təmahli=pa Kristo məmə in sakrifais iatəm təmos nəlpinien mine niəməha rəhan o təfagə tərəh min, nian nira Kristo təmāiu. Kəni Ughin təmafəl təfagə tərəh min rəha nətəmi nian nətəmi kotəhatətə məmə Kristo təmimis o lah. Ughin təmol suaru əha məmə otəgətun məmə rəhan nolien in təhruahru agin, mətəu-inu e nətəligiən əfəməh rəhan, in təsoliən nəlpinien o təfagə tərəh min iatəm nətəmi kəmotol aupən. 26 Təmol lanəha məmə otəgətun rəueiu məmə nolien rəhan in təhruahru. In təməsalu əməiən e təfagə tərəh min, mətəu təmahli=pa Iesu məmə in otos nəlpinien o təfagə tərəh min. Kəni Ughin aru əmə tətəni məmə nətəmi nətəm kotəhatətə e Iesu, ilah okotəhruahru e nəhmtin.

27 ?Tol lanəha, iatəmi kəti təhrun nəghati əuvsaniən o nati kəti iatəm təmol, məmə in təhruahru e nəhmti Ughin, uə kəpə? Kəpə, nati tikə. ?Kəni iatəmi təruru nəghati əuvsaniən o nak? Mətəu-inu iatəmi kəti tikə iatəm təhrun nitəu-pəniən Lou məmə tuva məhruahru e nəhmti Ughin.

3:12 Sam 14:1-3; Sam 53:1-3; Pri 7:20

3:13 Sam 5:9

3:13 Sam 140:3

3:14 Sam 10:7

3:17 Aes 59:8

3:18 Sam 36:1

3:20 Sam 143:2; Rom 7:7; Kəl 2:16

3:22 Kəl 2:16

3:24

Rom 5:1

Uhgin tatol iätəmimi təhruahru e nəhmtin e nəhatətəian əmə rəhan. ²⁸ Tol lanəha mətəu-inu kitah kautaskəlim əskasik nətəligian məmə iätəmimi təhruahru e nəhmti Uhgin e rəhan nəhatətəian, mətəu səniəmə e nitəu-pəniən Lou.

²⁹ Uhgin, in səniəmə Uhgin rəha nətəm Isrel əmə. In Uhgin min rəha Nanihlua min, ³⁰ mətəu-inu Uhgin kətiəh əmə, iätəm in otol nətəmimi kotəhruahru e nəhmtin e suaru kətiəh əmə, inu nəhatətəian rəhalah. Təhmen-əhmen əmə o nətəm Isrel mine Nanihlua min. ³¹ ?Təhro əha rəueiu e Lou əha? ?Nəhatətəian əha tatol Lou əha in nati əpnəpin? !Kəpə! Mətəu nian kəutəhatətə əmə e Uhgin, kəni e noliən əha, kautohtəu=pən əhruahru suaru pəhriən rəha Lou.

4

Uhgin təmol Epraham təhruahru e nəhmtin e nəhatətəian

¹ Epraham in nəukəti nəuaniləuis min rəha Isrel aupən.* Otətəlig-to e nati Epraham təmeruh məmə in suaru rəha nəhruahruian e nəhmti Uhgin. ²⁻³ Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, “Epraham təməhatətə e Uhgin, kəni Uhgin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin e nəhatətəian rəhan.” Tol lanəha, Uhgin təmol Epraham təhruahru e nəhmtin, mətəu səniəmə e suaru rəha noliən təuvir min rəha Epraham. Nəmə noliən təuvir min in suaru rəha nəhruahruian, kəni Epraham təhrun nagət əfəriən ohni. Mətəu e nəhmti Uhgin, ko Epraham təsəfəriən ohni. Mətəu e nəhmti Uhgin, ko Epraham təsəfəriən o nati kəti.

⁴ Nian iätəmimi kəti tatol uək o nətəouiən, kəni rəhan iərməniğ təsəniən məmə rəhan nətəouiən in neaniən kəti kəm in, mətəu iərməniğ təkeikei məfən nətəouiən o rəhan uək. ⁵ Mətəu kitah kəsotolian uək məmə okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgin. Kitah kotəhatətə əmə e Uhgin, kəni in tatol məmə kitah kəhuva motəhruahru e rəhatah nəhatətəian. Uhgin pisin əmə in tatol nətəmimi min u kotərah kəutəhuva məutəhruahru e nəhmtin. ⁶ Təfit in min təməghati e nati u nian in təməni pətiğəm məmə nəuviriən pəhriən tatuvən o iätəmimi iätəm Uhgin tətəni məmə in təhruahru e nəhmtin, mətəu səniəmə e noliən təuvir iätəm iətəmi u təmol. In təməni məmə,

⁷ “Nəuviriən pəhriən tatuvən o nətəmimi u Uhgin təməfəl rəhalah noliən tərəh,

kəni in təmalu e rəhalah təfagə tərəh.

⁸ Nəuviriən pəhriən tatuvən o iətəmi u İərməniğ təsəskəlimian e nikin rəhan təfagə tərəh.”

⁹ Intəh. Kitah kəmotəghati e noliən təuvir min, kəni rəueiu kotəghati e nəhgi-pəniən.

?Nikitəmah təhti məmə nəuviriən pəhriən əha in rəha nətəmi əmə u kəməhgi=pən ilah, nətəm Isrel, uə nəuviriən pəhriən əha, in min rəha nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah, Nanihlua min? Əuəh, rəha Nanihlua min. İəmatəni məmə, Uhgin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu e rəhan nəhatətəian.

3:29 Rom 10:12 **3:30** Dut 6:4; Kəl 3:20 **3:31** Mat 5:17 * **4:1** E japtə u, Pol təmətəkeikei mətəghati kəm nətəm Isrel məmə noliən rəha Uhgin o noliən nətəmimi kəutəhuva məutəhruahru e nəhmtin e nəhatətəian, mətəu kəsəniən məmə e natimnati min iätəm ilah kautol. Uhgin təməfəri iätəmimi agin mil keiu, Epraham mine Təfit. Uhgin təmol ilau kuəhruahru e nəhatətəian rəhalau.

4:2-3 Jen 15:6; Kəl 3:6 **4:2-3** 1Kor 1:31 **4:8** Sam 32:1-2

¹⁰ ? Kəni mətəu Uhgín təməni e nian pəhruvən məmə Epraham in təhruahru, nian kinəhgi=pən rəkis uə nian kəsəhgi=pən əhanəhiən? Uhgín *təmaupən* məni lanəha, *uərisig* kəpanəhgi=pən.

¹¹ ? Kəni təməhgi=pən Epraham o nak? In nəmtətəiən əmə iətəm təməgətun pəhriən məmə in tinəhruahru rəkis e nəhmti Uhgín e rəhan nəhatətəiən. *Tinəhruahru rəkis*, kəni uərisig kəmanəhgi=pən.

Kəni tol lanəha, in tatə rəha nətəmini rəfin nətəm kəsəhgi-pəniən ilah, mətəu kəutəhatətə e Uhgín, kəni in tətəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. ¹² Kəni in tatə rəha nətəmini nəuvein min, ilah nətəm kəməhgi=pən ilah, inu nətəm Isrel. Mətəu in *səniəmə* rəhalah tatə mətəu-inu kəməhgi=pən ilah, mətəu in rəhalah tatə mətəu-inu ilah min kautohtəu=pən *suaru rəha nəhatətəiən*. Aupən ikin, rəhalah tatə Epraham təmitəu=pən *suaru* u nian kəsəhgi=pən əhanəhiən.

¹³ Uhgín təmol nəniəskasikiən kəm Epraham mine rəhan min nəuaniləuis min məmə niftəni otuva rəhan o nian kəti. Mətəu Lou səniəmə *suaru* iətəm nəniəskasikiən u otuva mol niphəriənən lan. In otuva mol niphəriənən e nəhruahruən iətəm təmsipən e *suaru* rəha nəhatətəiən. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu nəmə nəniəskasikiən u tətəu matol niphəriənən o nətəmini nətəm kəutarəriə əmə e Lou, kəni nikilah təhti məmə ilah kotəhruahru lan, kəni *suaru* rəha nəhatətəiən in nati əpnəpin əmə, kəni nəniəskasikiən tol nati əpnəpin əmə lan. ¹⁵ Mətəu nəghatiən u, in niphəriənən: Lou tətəni məmə nalpinən mine niəməha rəha Uhgín tətuvən o nətəmini nətəm kəutatgəhli Lou, kəni ikin min rəfin Lou əha ikin, nətəmini kəutatgəhli. Tol lanəha, nolien rəha nitəu-pəniən Lou rəha nətəm Isrel tatiuvi=pə nalpinən mine niəməha rəha Uhgín, kəni təsoliən məmə nəniəskasikiən otuva mol niphəriənən.

¹⁶ Tol lanəha, nəniəskasikiən tətəu matol niphəriənən e nəmiəgəhiən rəhatah e *suaru* rəha nəhatətəiən məmə nəniəskasikiən otuva e nəuviriən iətəm Uhgín tətətuati lan kəm tah, kəni kitah kotəhrun pəhriən məmə rəhan nəniəskasikiən in rəha nəuaniləuis min rəfin rəha Epraham†, səniəmə rəha nətəmi min əmə u nətəm Uhgín təməfən Lou kəm lah, mətəu rəha nətəmini min u, ilah min nətəm kautohtəu=pən *suaru* rəha nəhatətəiən rəha Epraham. In rəhatah ərəfin tatə. ¹⁷ Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgín iətəm tətəni məmə, “İəmol ik nəkuva tipi nətəmini tēpət.” E nəhmti Uhgín, Epraham in rəhatah tatə. In təməhatətə e Uhgín iətəm tətəfən nəmiəgəhiən kəm nətəm kəmoħmis, kəni in təhrun nolien natim-nati e nati aġin tikə.

¹⁸ Uhgín təməniəkis kəm Epraham məmə in otuva tatə rəha nəuaniləuis min tēpət, kəni namipin min okotēpət motəpirəkis. Kəni Epraham təmələhu=pən rəhan nətəligiən təkəsik e Uhgín məhatətə iəkis lan məmə nəghatiən rəhan, in niphəriənən, nati əpnəpin in tiəkis aġin məmə nəniəskasikiən otuva mol niphəriənən. ¹⁹ Nəhatətəiən rəhan təseiuaiuiən, nati əpnəpin in təhrun məmə nipətin tinəuəhli minəhmen əmə o nimisiən mətəu-inu rəhan nu iuəkir o uan-hanrit, kəni təhrun məmə Serə tinəpirəkis ikin katemək ikin kəni ko təseməkiən.

²⁰ Epraham rəhan nəhatətəiən təməsəuit-əuitiən e nəniəskasikiən rəha Uhgín. Niphəriənən, rəhan nəhatətəiən təmeviə muva məskasik təhmin

4:11 Jen 17:10-11 **4:13** Jen 17:4-6; 22:17-18; Kəl 3:29 **4:14** Kəl 3:18 **4:15** Rom 3:20;

5:13 † **4:16** Inu nətəm Isrel mine Nanihluə min u nətəm kautohtəu=pən *suaru* rəha nəhatətəiən.

4:16 Kəl 3:7 **4:17** Jen 17:5 **4:17** Jon 5:21 **4:18** Jen 15:5 **4:19** Jen 17:17

min, kəni mətəfən nəni-viviən kəm Uhgín. ²¹ In təməhrun vivi e nikin məmә Uhgín tatos nəsanəniən o noliən rəhan nəniəskasikien tuva mol niphərieniən. ²² O nati əha inəha, “Uhgín təməni məmә Epraham in təhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhan.” ²³ Nəghatiən u iətəm tətəni məmә, “Uhgín təməni məmә Epraham in təhruahru e nəhmtin,” kəməsətəiən məmә rəha Epraham pisin əmə, ²⁴ mətəu kəmətei min məmә rəhatah, iətəm Uhgín otəni məmә kitah okotəhruahru e nəhmtin, kitah nətəm kəutəhatətə lan, inu Uhgín u təmosmiəgəh Iesu İərməniğ rəhatah e nīmisiən. ²⁵ Kəmegəhan=pa e Iesu tuva mīmīs o təfagə tərəh min rəhatah, kəni Uhgín təmol in təmiəgəh min e nīmisiən məmә in otol suaru məmә kitah okotəhruahru e nəhmtin.

5

Nəməlinuiən mine nagianien

¹ Tol lanəha, Uhgín təməni məmә kitah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e nati u Iesu Kristo təmol o tah. Kəni rəueiu, kitah Uhgín kəutatig e nəməlinuiən. ² Kitah kəməutəhatətə e Iesu Kristo, kəni in təmos itah kəhuva e nəhmti Uhgín məmә okotos nəuviriən iətəm Uhgín təmətuati lan kəm tah. Kəni nəuviriən əha, kəutatig lanəha rəueiu. Kəni kitah kotagiən mətəu-inu kitah kotəhrun vivi agin məmә okotos nepətiən əhagəhag rəha Uhgín. ³ Kəni nati kəti min, kitah kəutagiən əmə nian kəutatig e nian əskasik min mətəu-inu, kitah kotəhrun məmә nian əskasik min kəutasiru e tah məmә okotəhtul əskasik e nərahien. ⁴ Kəni nian kəutəhtul əskasik, Uhgín, nikin tagiən o tah. Kəni nian kotəhrun məmә Uhgín nikin tagiən o tah, kəni kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiən təskasik e Uhgín. ⁵ Kəni natimnati iətəm kəutələhu=pən rəhatah nətəligiən təskasik e Uhgín ohni, kotəhrun məmә okəhuva motol niphərieniən mətəu-inu, in təməfa Narmin Rəhan kəm tah, kəni Narmin tətəfa nolkeikeiən rəha Uhgín təriauəh e nikitah.

⁶ Kəni aupən, rəhatah nəsanəniən təmatikə əhanəh o nosmiəgəh aruiən itah, mətəu e nian əhruahru iətəm Uhgín təməni, kəni Kristo təmīmīs o nosmiəgəhiən itah nətəm kotərəh u kəsotisiaiən Uhgín. ⁷ E rəhak nətəligiən, in nati tiəkis agin məmә iətəmi kəti oteğəhan məmә in otimis o iətəmi kəti min nati əpnəpin rəhan noliən təhruahru. Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otimis o iətəmi kəti min iətəm rəhan noliən təuvir agin o nətəmini. ⁸ Mətəu Uhgín təməgəhun rəhan nolkeikeiən asoli kəm tah e noliən u məmә, nian kitah nətəmi kəmautol əhanəh təfagə tərəh, kəni Kristo timis o tah.

⁹ Tol lanəha, Uhgín təmol itah kotəhruahru e nəhmtin e nira Kristo iətəm təmai u nian təmīmīs o tah. Kəni mətəu-inu nati u in niphərieniən, kitah kotəhrun vivi məmә Kristo otosmiəgəh itah e niəməha mine nalpiniən rəha Uhgín e naunun nian. ¹⁰ Nian kəmautol tikimir kitah Uhgín, mətəu in təmol itah kəhuva rəhn-niəli min mətəu-inu Nətin təmīmīs. Kəni mətəu-inu təmol itah kəhuva rəhn-niəli min, nati kəti iətəm tapirəkis inu məmә kitah kotəhrun vivi məmә Uhgín otosmiəgəh itah e nalpiniən mine niəməha rəhan, mətəu-inu Kristo tətəmiəgəh. ¹¹ Kəni nati kəti min, nikitah tagiən məmә kəməhuva kətiəh kitah Uhgín e İərməniğ rəhatah Iesu Kristo, iətəm Uhgín təmiuvi=pa itah lan kəhuva rəhn-niəli min.

Atəm təmiuvipa nimisiən, kəni Kristo təmos nəmiəghian

¹² Aupən agin, suah u Atəm, təmol təfagə tərəh, kəni tol lanəha, iətəmi kətiəh əmə u təmos təfagə tərəh muva e nəhue niftəni. Kəni təfagə tərəh təmələs nimisiən muva ikin. Kəni tol lanəha, nətəmiimi rəfin okotəkeikei mohmis mətəu-inu ilah rəfin kəutol təfagə tərəh. ¹³ Nipəhriənian, nətəmiimi kəmotol təfagə tərəh uərisig Ughin təmanəfa Lou. Ughin in təməsakiliən rəhalah noliən məmə tərəh, kəni məsətei rəkis-pəniən məmə rəhalah kəti təfagə, mətəu-inu e nian əha lou tikə əhanəh məmə okotəgəhli. ¹⁴ Mətəu nati əpnapin Ughin təməsətei rəkisiən təfagə tərəh min rəhalah, nətəmiimi nətəm kəutətig e nian rəha Atəm mətəuərus=pa Mosiis, ilah rəfin kəmoħmis. Əuəh, nati əpnapin nətəmi min əha kəməsotoliən təfagə tərəh təhmen e təfagə tərəh rəha Atəm iətəm təməhti nəghatiən pəhriən rəha Ughin, mətəu ilah rəfin kəmoħmis.*

E noliən min nəuvein, Atəm in təhmen e Kristo iətəm təmuərisig lan, mətəu-inu nati nak iətəm Atəm təmol, tatuvən o nətəmiimi rəfin, təhmen=pən əmə məmə nati nak Kristo təmol tatuvən o nətəmiimi rəfin. ¹⁵ Mətəu nati nak Ughin təməfa tol pisin agin e təfagə tərəh rəha Atəm. Təfagə tərəh rəha suah kətiəh əmə u, Atəm, təmiuvi=pa nimisiən o nətəmiimi tepət, kəni inu in nati asoli. Mətəu nati asoli tapirəkis, in nəuviriən asoli rəha Ughin iətəm in təmean pik kəm nimənin nətəmiimi tepət lan o nəfəliən təfagə tərəh rəhalah, kəni nati əha təmuva e nəuviriən rəha iətəmi kətiəh əmə u, Iesu Kristo.

¹⁶ İəkəni min məmə, nəuviriən asoli rəha Ughin iətəm in təmətuati lan kəm nətəmiimi, in tol pisin agin e nəua təfagə tərəh rəha iətəmi kətiəh əmə əha. Suah u təmol təfagə tərəh kətiəh əmə, kəni Ughin təmakil muh mələhu nəghatiən lan məmə nətəmiimi rəfin otəkeikei motos nalpinian o rəhalah təfagə tərəh min. Mətəu uərisig, nati əpnapin nətəmiimi tepət kəmutol təfagə tərəh tepət, aupən muvən mətəuərus rəueiu, kəni Ughin təməfa nati təuvir agin kəm tah, kəni təmol məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin, kəni rəhatah nalpinian tikə. ¹⁷ Nipəhriənian məmə təfagə tərəh rəha iətəmi kətiəh əmə, Atəm, təmol nimisiən tətərmənig e nətəmiimi rəfin, kəni inu nati asoli. Mətəu nati asoli kəti min tapirəkis məmə, nati iətəmi kətiəh əmə təmol, inu Iesu Kristo. Nətəmiimi rəfin nətəm kəutos nəuviriən rəha Ughin iətəm in təmətuati əpnapin əmə lan kəm lah, kəni motəhatətə məmə Ughin tatol ilah kəutəhruahru e nəhmtin, ilah okotos nəmiəghian itulin. Kəni ilah Kristo, okotərmənig e natimnati rəfin.

¹⁸ Əuəh, təfagə tərəh kətiəh əmə rəha Atəm təmol məmə Ughin təmakil muh mələhu nəghatiən rəha nətəmiimi rəfin məmə okotəkeikei motos nalpinian. Kəni e noliən əhmen-əhmen əmə, nati əhruahru kətiəh əmə rəha Kristo təmol suaru məmə nətəmiimi kotəhrun məhuva motəhruahru e nəhmti Ughin. Kəni nəhruahruian əha, tatol məmə nətəmiimi rəfin kotəhrun nosiən nəmiəghian itulin. ¹⁹ Nətəmiimi tepət kəməhuva nol təfagə tərəh min mətəu-inu iətəmi əha Atəm *təməhti* nəuia Ughin. Mətəu nətəmiimi tepət okəhuva motəhruahru e nəhmti Ughin mətəu-inu iətəmi kəti min, Kristo, *təmol* nəuia Ughin.

²⁰ Ughin təməfa Lou məmə təfagə tərəh otuva mol iahgin, kəni məmə nətəmiimi okotəhrun noliən tərəh min rəhalah. Mətəu nian təfagə tərəh

5:12 Jen 3:6; Rom 6:23 **5:13** Rom 4:15 * **5:14** Təfagə rəha Atəm in nəhtiən nəghatiən əhruahru pəhriən rəha Ughin. Uərisig, nətəmiimi kəutol təfagə tərəh, mətəu Ughin təməsəghati əhruahruian kəm lah təhmen e Atəm. **5:14** Jen 3 **5:18** 1Kor 15:22 **5:19** Aes 53:11

təmuva mol iahgin, nəuvirən iətəm Uhgın təmətuati əpnapın əmə lan təmuva iahgin təhmın min mapirəkis, ²¹ məmə nəuvirən otəri mapirəkis təfagə tərəh min. Təfagə tərəh təmətərmənig e nətəmimi rəfin matıuvi=pa nimisiən e lah. Mətəu rəueiu nəuvirən iətəm Uhgın təmətuati lan kəm tah otərmənig, kəni nəuvirən əha otol məmə nətəmimi okotəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni motos nəmiəgəhiən itulin e İesu Kristo rəhatah lərmənig.

6

Nəsanənian rəha təfagə tərəh ko təsəlis-ərainian itah

¹?Kəni tol lanəha o nati əha, kitah okotəhrəni? Nətəmimi nəuvein okotəni məmə, “Təuvir məmə okotəkeikei əmə e noliən təfagə tərəh mətəu-inu Uhgın otəfa rəhan nəuvirən tepət min kəm tah lan.” ?Mətəu kitah okotəni nəghatiən təhmen e nati u? ^{*} ²!Kəpə, təsəhruahruən! Nian təfagə tərəh tətəlkut məmə otıuvi=pən itah tərəh ikin, kəni nikitah təkeikei məhti məmə, təhmen əmə məmə kəməhmis rəkis lan e təfagə tərəh, kəni ko kəsotolien nəuiən rəueiu. ³ Nəkotəhrun uə kəpə məmə, kəmol bəptais e tah, kəni bəptais əha tətəgətun məmə kitah kəməhuva kətiah kitah Kristo. Kəni nian Kristo təmimis, təhmen əmə məmə kitah kəməhmis kitah min, u nipətin tənı məmə nəmiəgəhiən rəhatah e noliən təfagə tərəh, in təmimis. ⁴ Tol lanəha, nian kəmol bəptais e tah, in təhmen məmə kəməhmis, kəni kitənim itah kitah Kristo. Kəni Uhgın Tatə təmosmiəgəh Kristo e nimisiən e nəsanənian asoli rəhan. Kəni təhmen-əhmen əmə məmə Kristo təmiəgəh min, kitah kotəhrun nitəu-pəniən suaru rəha nəmiəgəhiən vi.

⁵ Tol lanəha mətəu-inu, kəməhuva kətiah kitah min e nimisiən rəhan, kəni okəhuva min kətiah kitah min e noliən iətəm Uhgın təmosmiəgəh in lan e nimisiən. ⁶ Kitah kotəhrun məmə nian kəməhti=pən Kristo e nigı kəməluau, kəməhti=pən ilah rəhatah nəmiəgəhiən rəha noliən əuas min məmə, otərəkin noliən əuas rəhatah iətəm tolkeikei pik təfagə tərəh, rəhatah nəmiəgəhiən rəha noliən əuas əha təmimis. Kəni təmol məmə təfagə tərəh otəsərmənig minian e tah, ⁷ mətəu-inu iətəmimi iətəm təmimis, nəsanənian rəha təfagə tərəh təsərmənig minian lan.

⁸ Mətəu-inu kəməhmis kitah Kristo, kəni tol lanəha, kotəhatətə məmə okotəmiəgəh kitah min rəueiu, mine nian iətəm tapanuva. ⁹ Kotəhatətə lanəha mətəu-inu kotəhrun məmə Uhgın təmosmiəgəh Kristo e nimisiən, kəni tol lanəha ko təsimis minian. Nimisiən təsərmənig minian lan. ¹⁰ In təmimis mau kətiah əmə, kəni e nimisiən rəhan təmos rəkis nəsanənian rəfin rəha təfagə tərəh. Mətəu tətəmiəgəh rəueiu, kəni e nəmiəgəhiən rəhan, in təməmiəgəh məmə otəfəri nərgi Uhgın.

¹¹ Kəni e noliən əhmen əmə əha, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə nəməhmis e təfagə tərəh. Təfagə tərəh, rəhan nəsanənian tikə o niuvi-pəniən itəmah. Mətəu e nəmiəgəhiən rəhatəmah əha rəueiu, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə nəutəmiəgəh e Uhgın mine noliən vi mətəu-inu nəmautol kətiah itəmah Kristo İesu, kəni noliən vi əha otəfəri nərgi Uhgın.

5:21 Rom 6:23 ^{*} **6:1** Inu in nati asoli kəti u nətəm İsrel kəsotolkeikeiən e nəghatiən rəha Pol. In tətəni məmə Uhgın in tatosmiəgəh iətəmimi e nolkeikeiən rəhan, mətəu səniəmə e natimnati təuvir min nətəmimi kautol. İlah kəutəni məmə nəmə tol lanəha, kəni nətəmimi okotol əpnapın əmə təfagə tərəh min! Konu, ilah kəutəni məmə nətəligiən rəha Pol təsəhruahruən. **6:3** Kəl 3:27 **6:6** Kəl 5:24 **6:11** 2Kor 5:15; Kəl 2:19

¹² Tol lanəha, sotegəhanian məmə təfagə tərəh tətarməniḡ e nīpətiṭəmah u nautos rəueiu iəṭəm otəpanimis nian kəti. Sotegəhanian məmə onautol nəuia nətəliḡian tərəh rəha nīpətiṭəmah. ¹³ Kəni sotegəhan minian e nīpətiṭəmah min məmə nautol təfagə tərəh lan. Məṭəu otegəhan=pən e nəmiəḡəhian rəhatəmah rəfin kəm Uḡin, məṭəu-inu itəmah nəṭəmini nəṭəm Uḡin təməmkirəkis itəmah e nīmisiən məmki=pən itəmah e nəmiəḡəhian. Kəni otegəhan e nīpətiṭəmah min məmə okotol noliən min iəṭəm kotəhruahru e nəhmti Uḡin. ¹⁴ Tol lanəha məṭəu-inu, təfagə tərəh otəsarməniḡian e təmah məṭəu-inu, nəsoṭatig aḡḡəliən Lou iəṭəm təsasiruiən e təmah məmə nəsoṭoliən təfagə tərəh. Məṭəu nəṭatig aḡḡəl nəuviriən iəṭəm Uḡin tətəuati lan kəm təmah, kəni e nəuviriən əha, in otasiru e təmah məmə nəsoṭoliən təfagə tərəh.

Iol əhruiṇ min rəha noliən əhruahru.

¹⁵ ?Kəni rəueiu iəṭəni min məmə, kitah okotəhrəni? Nəmə iəṭəmi kəti otəni məmə, pəh okotol təfagə tərəh məṭəu-inu, Lou təsarməniḡian e tah, məṭəu nəuviriən əmə rəha Uḡin iəṭəm tətəuati lan kəm tah tətarməniḡ e tah. !Kəpə, təsəhruahruian![†] ¹⁶ Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nian nəuteḡəhan=pən e təmah kəm iəṭəmi kəti məmə nautol nəuiən, kəni itəmah rəhan nol əhruiṇ min, kəni itəmah nol əhruiṇ min rəha iəṭəmi u nautol nəuiən. Suaru keiu o nīṭəu-pəniən. E suaru kəti, nəṭəhuva motəhmen e nol əhruiṇ min rəha təfagə tərəh, kəni suaru u tatuvən o nīmisiən. Kəni e suaru kəti min, nəṭəhuva motəhmen e nol əhruiṇ min rəha noliən nəuia Uḡin, kəni suaru u tatuvən o nəhruahruian e nəhmti Uḡin.

¹⁷ Kitah kəutəni-vivi Uḡin məmə nati əpnapin aupən nəmautol motəhmen e nol əhruiṇ min rəha təfagə tərəh, məṭəu uərisig, nəmotəuhlin itəmah məmə onəkotol e nikitəmah rəfin nəḡəṭuniən iəṭəm iəməṭəḡəṭun itəmah lan. ¹⁸ Uḡin təmiṭis itəmah e təfagə tərəh, kəni təfagə tərəh, rəhan nəsanəniən tikə o narməniḡian e təmah. Kəni nəməhuva motəhmen e nol əhruiṇ min rəha noliən min iəṭəm kotəhruahru e nəhmti Uḡin.

¹⁹ Iəṭəḡəti e nətəliḡian min iəṭəm nəṭəmini kotəhrun, inu iol əhruiṇ min iəṭəmi asoli, məṭəu-inu nətəliḡian rəhatəmah təsəhmenian o nəhrunian natimnati rəha Uḡin. Aupən ikin, nəmotegəhan e nīpətiṭəmah məmə ilah iol əhruiṇ rəha noliən min iəṭəm tatol naulisiən əmə, min iol əhruiṇ rəha nərahian iəṭəm tətəri tepət. Məṭəu rəueiu otegəhan=pən e lah məmə ilah iol əhruiṇ rəha noliən iəṭəm kotəhruahru, kəni nəkəhuva nəṭəmini nəṭəm Uḡin təmələhu kalin rəkis məmə rəhan min.

²⁰ Nian itəmah nəmautol iol əhruiṇ rəha təfagə tərəh, noliən iəṭəm təhruahru e nəhmti Uḡin təsarməniḡian e təmah. ²¹ ?Nəuan nəuviriən nak nəmos e nəmiəḡəhian rəhatəmah e noliən tərəh min iəṭəm nəṭəaulis ohni əha rəueiu? !Nəuan noliən tərəh min əha, in nīmisiən əmə! ²² Məṭəu rəueiu, Uḡin təmiṭis itəmah e təfagə tərəh, kəni nəməhuva iol əhruiṇ min rəhan, kəni nəuan nəuviriən iəṭəm nəṭəhli, tatit itəmah məmə nəkəhuva nəṭəmini rəha Uḡin e nikitəmah rəfin. Kəni uərisig lan, onautos nəmiəḡəhian itulin. ²³ Tol lanəha, məṭəu-inu nəṭəouiən rəha təfagə tərəh in nīmisiən, məṭəu neanian rəha Uḡin in nəmiəḡəhian itulin e Kristo Iesu rəhatah Iərməniḡ, kəni Uḡin tətəan ərəfin nəmiəḡəhian itulin u e nikin aḡiən.

7

Lou tāsarmānigian e tah

¹ Piak min mine nēuvīnik min. Itamah nēkotāhrun noliān rāha lou. Lou min kēutarmānig e nētāmimi nian ilah kēutāmiegāh amā. ² Tāhmen e nati u. Nāmā pētan kēti iētām tēmōl marit, lou tētāni māmā in rāhan amā āha iārman nian in tētāmiegāh. Mētāu nāmā iārman āha timis, kēni lou rāha marit tāsaskēlim minian pētan āha, kēni in tāhrun nitāu=pēn minian iārman pisin kēti. ³ Mētāu nāmā in tatitāu=pēn iārman pisin kēti nian rāhan iārman tētāmiegāh āhanāh, kētāni māmā in tētārēkin rāhan iārman. Mētāu nāmā rāhan iārman tēmimis, lou āha rāha marit tāsaskēlim minian pētan āha, kēni nati āpnāpin tatitāu=pēn iārman pisin, in tēsārēkinian rāhan iārman aupēn.

⁴ Piak min mine nēuvīnik min. E noliān āhmen-āhmen amā, mētāu-inu ninotol kētiāh itamah Kristo, tāhmen amā māmā itamah nēmōhmis itamah min e nigi kāmēluau. Kēni mētāu-inu nēmōhmis, Lou rāha Mōsis tāsaskēlim minian itamah āha rāueiu. Ughin tēmītis itamah o nitāu-pēnian āhruahru natimnati rēfin agin e Lou māmā Ughin otosmiēgāh itamah. Kēni itamah nēkotāhmen=pēn amā e pētan kēti iētām rāhan iārman in tēmimis, kēni rāueiu in tēsoliān marit, kēni in tāhrun nitāu-pēnian iārman pisin. Rēhatāmāh iārman aupēn, in Lou. Mētāu rāueiu, itamah nēutohtāu=pēn iētāmi pisin u Kristo, iētām Ughin tēmōsmiegāh e nīmisiān. Kēni nēutohtāu=pēn in māmā nēkotāu nēuan tēuvir, iētām in noliān tēuvir min iētām kēutisiāi Ughin.

⁵ Nian nētēligiān tērah rāha iētāmimi* tētarmānig e tah, nētēligiān tērah min rēhatah kautiuvī=pēn itah māmā okotol noliān tērah min e nipētītah. Kēni nian Lou tētāni māmā okāsotoliān noliān tērah min āha, tol māmā nikitah tētēhti pik noliān tērah min, kēni kautolkeikei mautil tēhmin noliān tērah min. Tol lanāha, kāmōtol tēfagē tērah tēpēt. Kēni nēua tēfagē tērah min āha, in nīmisiān amā. ⁶ Mētāu rāueiu, kitah kāsotohtāu=pēn minian Lou rāha Mōsis māmā okotos nēmiegāhian itulin, mētāu-inu tāhmen amā māmā kitah kēmōhmis e Lou āha. Kēni tol lanāha, Lou tāsarmānigian e tah u rāueiu. Kēni rāueiu, kitah iol āhrūin min rāha Ughin, mētāu kāsotohtāu-pēnian suaru āuas o nitāu-pēnian Lou iētām in nati kēti amā iētām kāmētei rēkis, mētāu kēutohtāu=pēn suaru vi rāha Narmin Rāha Ughin.

Lou tatol māmā nētāmimi kautol tēfagē tērah

⁷ ?Kēni ko, kitah okotāhrēni? ?Lou in nati tērah mētāu-inu tatol māmā kitah kautol tēfagē tērah? !Kāpā, tēsāhruahruān! Mētāu pāhriān, iēu iākāhrun amā māmā tēfagē tērah tēhro lanu mētāu-inu Lou tētāgētun iēu lan. Nāmā Lou in tēmāsēnīān māmā iēsoliān noliān rāha nolkeikeiān nati kēti rāha iētāmi pisin, kēni ko iēsāhrunian noliān āha māmā tēhro lanu.[†] ⁸ Mētāu tēfagē tērah tēmāskēlim nēghatiān rāha Lou, mōl rāhan lan iolūāk, kēni tēmōl māmā noliān rāha nolkeikeiān nati kēti rāha iētāmi pisin tāmūva tēpēt e nīkik. Mētāu nāmā Lou tēmīkā, kēni tēfagē tērah rāhan nāsānēnīān tēmīkā lanāha, tāhmen māmā tēmimis.

7:4 Rom 6:2,11 * 7:5 Nētāmimi rēfin kautol tēfagē tērah mētāu-inu nētēligiān tērah rāha iētāmimi tētātig e tah rēfin. Nētēligiān tērah āha tatiuvī=pēn itah māmā kautol tēfagē tērah. Rēhatah nāsānēnīān tikā māmā okāsotoliān tēfagē tērah mōtol noliān tēuvir. Ughin amā tāhrun nēfaiān nētēligiān vi kām tah. 7:6 Rom 8:2; 6:4 † 7:7 E nēghatiān min rāha fes 7:7-25, nian Pol tētāni "iēu," mētāu nipēti nēghatiān u māmā in tētāghati e nētāmimi rēfin. 7:7 Eks 20:17; Dut 5:21; Jen 3

⁹ Aupən ikin, nian iəmətəruru əhanəh Lou, nikik təsəhtian təfagə tərəh rəhak, iəmətatig vivi əmə. Mətəu nian iəməhrun məmə Lou əha ikin, kəni nəsanənian rəha təfagə tərəh təmuva məmiəgəh məskasik, kəni inəhrun məmə inimis rəkis, inəha iəu isəu o Uhgın. ¹⁰ Kəni iəmeruh məmə Lou əha iətam təmuva məmə otol iətəmini təmiəgəh, mətəu niphəriənian təmiuvi=pa əmə nimisən. ¹¹ Tol lanəha mətəu-inu, təfagə tərəh təmaskəlim nəghatian rəha Lou, mol rəhan lan ioluək, kəni təmeiua lak. Nikik təməhti məmə nəmə iəmallut o nitəu-pənian Lou rəha Mosis, kəni iəkos nəmiəgəhian itulin. Mətəu inəruru nolian, kəni e nəghatian rəha Lou, iəkəkeikei mimis o təfagə tərəh min rəhak. ¹² Tol lanko, iəməgətun məmə Lou tasim təmsipən e Uhgın, kəni nəghatian min rəha Lou kəmətsipən e Uhgın motasim, mətəhruahru, mətəuvir motasiru e nətəmini.

¹³ Kəni nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “?Təhro lanu məmə Lou in nati təuvir kəti, mətəu təmol məmə iəmimis, inəha iəu isəu o Uhgın?” ! Mətəu kəpə, təsəhruahruian! Nian iəməhrun nəghatian rəha Lou iətam in təuvir, nikik təmuvən o nolian təfagə tərəh, kəni iəu iəmol təfagə tərəh iətam nəuan in nimisən. Tol lanəha, təfagə tərəh təmol məmə iəkimis. Kəni rəueiu iəkəhrun məmə nolian tərəh min rəhak, ilah təfagə tərəh pəhriən. Kəni nian iəmeruh nəghatian rəha Lou, inəhrun məmə təfagə tərəh in nati tərəh agin.

¹⁴ Kitah kotəhrun məmə Lou təmsipən e Uhgın. Mətəu iəu, iəu iətəmini əmə. Kəni kətuati lak məmə iəu iol əhrui kəti, kəni təfagə tərəh in rəhak iətəmi asoli. ¹⁵ Nian min nəuvein, iəsəhrunian natimnati iətam iatol, mətəu-inu nati təuvir min iətam iəkolkeikei məmə iəkol, iəsolian, mətəu iatol əmə nati iətam iəsolkəikeian. ¹⁶ Iəkəhrun vivi məmə təfagə tərəh iətam iatol in nati tərəh, kəni iəsolkəikeian məmə iəkol. Kəni nian iətəu tərəh e nikik o təfagə tərəh u, in nəmtəian kəti məmə Lou tatol rəhan uək, kəni Lou in nati təuvir kəti. ¹⁷ Tol lanəha, səniəmə iəu iətam iatol təfagə tərəh min, mətəu nolian rəha təfagə tərəh iətam tətətig e rəhak nətəligian nian rəfin, tatol məmə iəkol nolian tərəh min. ¹⁸ Iəkəhrun məmə nətəligian tərəh rəhak otəsəgəhanian məmə iəkol nati təuvir kəti. Iəkəhrun in niphəriənian mətəu-inu iəkolkeikei məmə iəkol nati iətam təuvir, mətəu ko iəsolian. ¹⁹ Nati nak iatol səniəmə in nati təuvir iətam iəkolkeikei məmə iəkol, mətəu iatol əmə təfagə tərəh iətam iəsolkəikeian məmə iəkol. ²⁰ Kəni nəmə iəkol nati nak iətam iəsolkəikeian məmə iəkol, səniəmə iəu pəhriən u iatol, mətəu təfagə tərəh iətam tətətig lak tatol.

²¹ Tol lanəha, iateruh məmə nolian kəti tatol uək e nəmiəgəhian rəhak nian rəfin. Nolian əha tol lanəha məmə, nian iəkolkeikei məmə iəkol nati təuvir, mətəu təfagə tərəh uəha iuəkir ohniəu tatiuvi=pən iəu e təfagə tərəh. ²² E nikik rəfin, iəkolkeikei Lou rəha Uhgın, ²³ mətəu iateruh min lou kəti min iətam tatol uək e nəmiəgəhian rəhak iətam tətəluagin ilau rəhak nəhrunian, məlis iəu, matol məmə iəu iol əhrui rəha təfagə tərəh iətam tatol uək e rəhak nəmiəgəhian. ²⁴ !Kəsi, iətəu tərəh pik agin! Nipətik tolkeikei məmə iəkol təfagə tərəh. !Əui! ?Kəmə pəh otitis iəu e nolkeikeian tərəh min əha iətam tatit iəu e nimisən mol iəu iətatig isəu o Uhgın? ²⁵ ! Pəh kotəni-vivi Uhgın. İesu Kristo rəhatah İərmanig in otol!

Kəni tol lanəha, nəmiəgəhian rəhak tol min lanu məmə, iəu iol əhrui rəha Lou rəha Uhgın e rəhak nətəligian vi, mətəu e nətəligian tərəh rəhak,

iəu iol əhruin rəha lou rəha təfagə tərəh.

8

Nolian rəha nitəu-pəniən Narmin Rəha Ughin

¹ Kəni nəua nəghatien rəfin min əha tol min lanu lan, məmə Ughin tətəni məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin mətəu-inu kəutəhatətə e nati iətəm Kristo təmol o tah. Kəni tol lanəha, Ughin ko təsuhien, kəni məsələhuiən nəghatien məsolien nalpinien kəti rəha nətəmimi min u kəməhuva kətiəh ilah Kristo Iesu, ² mətəu-inu nəsanəniən rəha Narmin, iətəm tətəfa nəmiəgəhien vi kəm tah e Kristo Iesu, in təmitis itah e nəsanəniən rəha təfagə tərəh mine nimisien. ³ Lou təruru nitisien lanəha itah, mol itah kotəhruahru e nəhmti Ughin mətəu-inu, kitah nətəmimi əmə, kəni rəhatah nəsanəniən tikə o nolian nati iətəm Lou tətəni. ! Mətəu nati iətəm Lou təruru nolian, Ughin təmol! Inu, təmahli=pa Nətin əhruahru kəni təmuva iətəmimi məhmen e tah.

Kəni Ughin təmakil muh mələhu nəghatien mol nalpinien o təfagə tərəh iətəm kitah nətəmimi rəfin kəutol. In təmol lanəha nian təmol Nətin təmuva sakrifais o təfagə tərəh min rəfin rəhatah. ⁴ Ughin təmol lanəha məmə, nəghatien əhruahru min rəha Lou okəhuva motol nipəhriənien e nəmiəgəhien rəhatah iətəm kəsotohtəu-pəniən suaru rəha nətəligien tərəh rəha iətəmimi, mətəu kəutohtəu=pən suaru iətəm Narmin Rəha Ughin tətəgtun itah lan.

⁵ Nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən nətəligien tərəh rəha iətəmimi, nətəligien rəhalah tətuvən əmə o nati iətəm nətəligien tərəh rəhalah tolkeikei nian rəfin. Mətəu nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən nolian iətəm Narmin Rəha Ughin tolkeikei, nətəligien rəhalah tətuvən əmə o nati iətəm Narmin Rəha Ughin tolkeikei. ⁶ Nəmə nətəligien tərəh rəha iətəmimi in tətərmənig lan, kəni iətəmi əha tatitəu=pən əmə suaru rəha nimisien. Mətəu nəmə Narmin Rəha Ughin tətərmənig e rəhan nətəligien, kəni iətəmi əha tatitəu=pən suaru rəha nəmiəgəhien mine nəməlinuən. ⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nətəligien tərəh rəha iətəmimi, tatol tikimir ilau Ughin, mətəu-inu təsitəu-pəniən lou min rəha Ughin, kəni in təruru agin nitəu-pəniən. ⁸ Nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən nətəligien tərəh rəha iətəmimi, ko kəsotolien niki Ughin təgəiən.

⁹ Mətəu itəmah nəsotohtəu-pəniən nətəligien tərəh rəha iətəmimi. Nipəhriənien məmə Narmin Rəha Ughin tətətig e təmah, kəni nəutohtəu=pən nolian iətəm Narmin Rəha Ughin tolkeikei. Iətəmimi iətəm Narmin Rəha Kristo təsatigien lan, in səniəmə iətəmimi rəha Kristo. ¹⁰ Mətəu Kristo tətətig e təmah. Kəni nati əpnəpin nipətitəmah otəkeikei mimis o təfagə tərəh, mətəu narmitəmah tətəmiəgəh mətəu-inu itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Ughin. ¹¹ Narmin Rəha Ughin tətətig e təmah, inu Narmin Rəha Ughin u iətəm təmol Kristo Iesu təmiəgəh min e nimisien. Nipəhriənien, nipətitəmah otimis nian kəti. Mətəu e Narmin Rəhan, Ughin otəfinə min nəmiəgəhien e nipətitəmah.

¹² Piak min mine nəuvinik min. Mətəu e natimnati min əha, kitah kotəkeikei motətig motohtəu=pən nati iətəm Ughin tolkeikei, mətəu kəsotətigien motohtəu=pən nati iətəm nətəligien tərəh rəha iətəmimi tolkeikei məmə otol, ¹³ mətəu-inu nəmə nəkotətig motohtəu=pən nati iətəm nətəligien tərəh rəha iətəmimi tolkeikei, nəkotəkeikei mohmis.

Mətəu nəmə e Narmin Rəha Uhgın nəkotuhamu noliən rəha iətəmini, kəni onəkotəmiəgəh, ¹⁴ mətəu-inu nətəmini rəfin nətəm Narmin Rəha Uhgın tatit ilah, ilah nenəti Uhgın min.

¹⁵ Itəmah nəkotəhrun məmə inu in niphəriənən mətəu-inu Uhgın təməfinə Narmin Rəhan kəm təmah, kəni Narmin təsəliən itəmah nəkotəgin min e Uhgın, təhmen e iol əhrui nati kəti tətəgin e rəhan iətəmi asoli. Kəpə, mətəu Narmin rəhan təmol məmə Uhgın təməhli itəmah. Kəni Narmin tatol məmə kitah kotəhrun nəniən kəm Uhgın məmə, “!Ik rəhatimah tatə!” ¹⁶ Kəni Narmin aru Rəha Uhgın tətəni kəm narmitəmah məmə kitah nenəti Uhgın min. ¹⁷ Kəni mətəu-inu kitah nenətin min, kitah okotos natimnati təuvir min iətəm Uhgın təmələhu kalın məmə rəhatah. Kəni kitah Kristo okotos natimnati min əha. Kitah kotəhrun məmə inu niphəriənən mətəu-inu kitah kautətəu nahməiən kitah min, kəni ko kotəhrun məmə Uhgın otəfa nisiaiən kəm tah təhmen e iətəm otol e Kristo.

*Nepətiən əhagəhag
rəha Uhgın iətəm tətəu*

¹⁸ İəkəhrun məmə nahməiən iətəm kəutatig lan u rəueiu, okoteruh məmə ilah nati əpnəpin əmə nian Uhgın otol əpu nepətiən əhagəhag rəhan kəm tah. ¹⁹ Niphəriənən, natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol, inu niftəni mine natimnati iətəm kauteviə lan, mine neai, mine nati miəgəh min, ilah kəutəhtahnin motolkeikei pik məmə okoteruh nian iətəm Uhgın otol pətigəm məmə nenətin min u niphə min.

²⁰ Kəutəsəl=pən lanəha mətəu-inu Uhgın təmol məmə natimnati rəfin iətəm in təmol, ilah kəutatig e nəhlmi nərahian, motəruru noliən uək təuvir min iətəm rəhalah əupən ikin. İlah kəsotolkeikeiən lanəha, mətəu in Uhgın iətəm təmol lanəha e lah. Kəni in təmolkeikei məmə ilah okotələhu=pən rəhalah nuhuinən lan, ²¹ məmə in otitis ilah e nəmnətiən mine nimisiən iətəm ilah kəutatig pəhriən lan. Kəni in otitis ilah lanəha məmə in təhrun nəfəniən nepətiən əhagəhag kətiəh əmə kəm lah iətəm otəfən kəm nenətin min.

²² Kitah kotəhrun məmə əupən agin mətəuarus=pa əha rəueiu, natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol, kəutasək təhmen e pətan kəti iətəm tətətəu nahməiən məmə otələs nətin. ²³ Kəni səniəmə natimnati min əmə iətəm Uhgın təmol, ilah kəutasək lanəha. Mətəu kitah min kəutasək lanəha, nati əpnəpin məmə Uhgın təməfa rəkis nati təuvir kəm tah, u Narmin Rəhan. Kəni Narmin in nəuətin rəha natimnati təuvir agin min iətəm Uhgın otəpanəfa nian kəti. Kəni rəueiu kəutəhtahnin e nian əhruahru məmə Uhgın oteğəhan=pa ərəfin kəm tah natimnati iətəm təməhli itah ohni. Kəni in otitis niphətiəh əuas min, məfa in vi min. ²⁴ Təmətuəuin e nian Uhgın təmosmiəgəh itah, kitah kəutələhu=pən əskasik rəhatah nuhuinən e natimnati min əha. Pəhriən, kitah kəsotos əhanəhiən natimnati min u. Nəmə kinotos rəkis, kəni kəsotuhuiniən ohni. ²⁵ Mətəu kəutələhu=pən rəhalah nuhuinən e nati kəti iətəm kəsotos əhanəhiən, kəni motol rəhalah nətəligiən təfəməh məutəhtahnin məutəhtul əskasik.

²⁶ Kəni təhmen məmə noliən rəha nuhuinən əha tətəsiru e tah, Narmin Rəha Uhgın tətəsiru e tah e rəhatah nəpəuiən, təhmen lanu məmə, kitah kotəruru məmə nati nak kotəkeikei motəfaki ohni, mətəu Narmin Rəha Uhgın tətəni rəhatah lan nian kitah kəutehkimis e noliən kəti iətəm

nəghatjən tikə lan. ²⁷ Kəni Uhgjin iətəm in təhrun niki nətəmimi, in təhrun nati Narmin Rəhan tətəni, mətəu-inu Narmin Rəhan tətəfaki e nəfaki min tatitəu=pən nətəligjən rəha Uhgjin.

Nətəligjən rəha Uhgjin

²⁸ Kitah kotəhrun məmə, Uhgjin tatol məmə natimnati rəfin iətəm kəutəhuva, inko nati təuvir min mine natimnati tərəh min, ilah rəfin kəutəhuva o nasiruən e tah nətəm kotalkeikei Uhgjin, inu kitah nətəmimi nətəm in təmauin e tah e nətəligjən rəhan. ²⁹ Tol lanəha mətəu-inu, aupən aupən agin, Uhgjin tinitəpin rəkis itah, kəni e nian əha, in təməni məmə noljən rəhatah otuva məhmen e Nətin məmə nətəmimi tepət okəhuva pian min mine nəuvin min, kəni in ilis e tah rəfin. ³⁰ Kəni kitah u in təmaupən məni məmə okəhuva rəhan, in təmauin e tah. Kəni kitah u nətəm təmauin e tah, in təmol itah kotəhruahru e nəhmtin. Kəni kitah u nətəm təmol itah kotəhruahru, in otəfəri məfən nisialən mine nepətjən əhagəhag rəhan kəm tah.

Nolkeikeiən asoli rəha Uhgjin

³¹ Natimnati min rəfin əha kəutəgətun itah məmə, Uhgjin in tətəhtul=pa e tah, matol natimnati rəfin məmə ilah natimnati təuvir min e nəmiəgəhijən rəhatah, kəni nati əpnəpin əmə nəmə pəh tatol tikimir kəm tah. ³² In təməsəginjən o Nətin əhruahru məmə otimis o tah rəfin, mətəu in təmegəhan əmə lan. Kəni nəmə in təməfa Nətin kəm tah, kəni nati əkəku əmə məmə in otean itah e natimnati min rəfin. ³³ ?Pəh təhrun nətu=pa min nəghatjən kəti məmə kitah kəmotol tərəh? Iətəmi kəti tikə, mətəu-inu, in Uhgjin iətəm təmol itah kotəhruahru, kitah nətəm in təmitəpin. ³⁴ ?Kəni pəh təhrun nələhuən nəghatjən məmə kitah kotəkeikei motos nalpinjən? Iətəmi kəti tikə, mətəu-inu Kristo Iesu təmimis o tah, kəni nati kəti min, Uhgjin təmosmiəgəh in e nimisjən. Kəni rəueiu, in tətəharəg e nikali Uhgjin maru, ikin ima nisialən mine nəsanənjən, mətəfaki kəm Uhgjin o tah.

³⁵ ?Nak təhrun nələs rəkisjən itah e nolkeikeiən rəha Kristo o tah? ? Nərahjən, uə nian iəkis min, uə nərahjən iətəm nətəmimi kəutol kəm tah, uə nəumis, uə rəhatah nautə tikə, uə ikin tasilə ikin, uə nətəmimi nətəm kəutərəkin motohamu kitah? Kəpə. !Nati kəti tikə! ³⁶ Nəmiəgəhijən rəhatah təhmen e nati Nauəuə Rəha Uhgjin tətəni məmə, “Uhgjin. Nian rəfin, nətəmimi kəutolkeikei məmə okotohamu itimah o nərgəm.

Itimah iəkotəhmen e sipsip min iətəm okohamu ilah.”

³⁷ Nipəhriənən, e natimnati min ərəfin əha, Kristo iətəm tolkeikei itah, tatol məmə kitah kotəpirəkis agin. ³⁸ Kəni iəkəhrun vivi agin məmə nati kəti tikə agin təhrun nos rəkisjən itah e nolkeikeiən rəha Uhgjin, inu nimisjən, uə nəmiəgəhijən, uə nagelo min, uə iərmis min, uə natimnati iətəm tətəva əha rəueiu, uə natimnati iətəm otəpanuva, uə nəsanənjən min rəfin, ³⁹ uə natimnati əpəha ilis, uə natimnati ipai agin, uə nati kəti e natimnati rəfin agin iətəm kotatig, ko ilah rəfin kəsotəhrunijən nos rəkisjən itah e nolkeikeiən rəha Uhgjin iətəm kəutos e Iərməniəgəh rəhatah Kristo Iesu.

9

Pol təmolkeikei pik məmə nətəm Isrel okotəhatatə e Kristo

¹ Kəni rəueiu iəkolkeikei məmə iəkəghati e rəhak mīn nətəmimi u nətəm Isrel, məmə ilah tēpət kəmotəpəh Kristo.

Iatəni pəhriən mətəu-inu itimlau Kristo kətiəh əmə, iəseiuəiən. Rəhak nətəligiən tətəni məmə nati u iətəni in nīpəhriən, kəni Narmīn Rəha Ughin tətəgəhan lan. ² Nikik təmitəgit kəni mətəhmə pik o lah nian rəfin. ³ Nəmə iəu iəkəhruən nosiən nalpinian mine niəməha rəha Ughin, kəni inu otasiru e nətənimak mīn məmə okotəhatətə e Kristo, kəni nikik tagiən əmə. Nīpəhriən, nikik tagiən nəmə Ughin otos rəkis iəu e Kristo iətəm iəkolkeikei pik, nəmə in otasiru e nətənimak mīn məmə okotəhatətə lan. Iəkəni nəghatiən u, “nətənimak mīn,” mətəu-inu e nīpətin, ilah nətəm Isrel təhmen lak. ⁴ Ilah nətəm Isrel, kəni natimnati təuvir mīn u rəhalah: Ughin təmähli ilah məmə nenətin mīn, kəni təmol əpu rəhan nepətiən əhagəhag kəm lah, kəni məfən mīn nəniəskasikiən mīn rəha nasiruian,* kəni məfən mīn Lou kəm lah, mine nəfakiən əpəha e Nīmə Rəha Ughin, mine nəniəskasikiən mīn. ⁵ Kəni tipilah mīn, ilah nətəmi asoli mīn rəha Ughin aupən, kəni e nīpətin ikin, Kristo təmsipən e lah, kəni in Ughin iətəm in ilis e natimnati rəfin, iətəm okotəni-vivi əmə kətan naunun tikə. Əuəh.†

Suaru iətəm Ughin təmitəpin nətəmimi lan

⁶ Nətəm Isrel kəməsotəhatətəiən e Kristo, mətəu nolien əha təməsolien məmə nəghatiən rəha Ughin təmei.‡ Nətəmimi rəfin nətəm kəutəni məmə Jekəp in kəha tərəh rəhalah, ilah kəutəni məmə ilah nətəm Isrel§. Mətəu səniəmə ilah rəfin u iətəm Ughin tətəni məmə ilah nenətin mīn, nətəmimi pəhriən rəha Isrel. ⁷ Kəni e nolien əha inəha, ilah nətəm kəmotəpən e Epraham, ilah səniəmə nətəmi pəhriən rəha Epraham. Mətəu Ughin təməni kəm Epraham məmə, “Namipim əhruahru otsipən e nira Aisək.” ⁸ Nīpəti nati u məmə, ilah u kəmotəpən e Epraham səniəmə ilah rəfin nenəti Ughin mīn. Mətəu nenəti Ughin pəhriən, ilah nətəmimi nətəm kəmotair e nəniəskasikiən rəha Ughin. Kəni ilah u namipi Epraham pəhriən. ⁹ Tol lanəha mətəu-inu Ughin təməni əskasik kəm Epraham lanu, “E nian əhruahru lanu e nu iətəm tətəva, oiəkətiəlig=pa, kəni Serə tinələs rəkis nətin kəti iərman.”

¹⁰ Mətəu nəghatiən təsəliən naunun u ikinu. Nəti Serə u Aisək təmit Rəpekə, kəni in təmələs mil-mil keiu. Rəhalau tatə u Aisək, kəha tərəh rəha nətəm Isrel. ¹¹ Mətəu nian mil-mil mil u kəməsuair əhanəhiən, kəni məsuol əhanəhiən nati kəti iətəm təuvir uə tərəh, Ughin təməni=pən nəghatiən kəti kəm Rəpekə. Kəni nəghatiən u tətəgətin vivi məmə Ughin tətəpən nətəmimi tətəu=pən əmə rəhan nətəligiən, ¹² mətəu səniəmə kitah kəmotol nati təuvir kəti uə nati tərəh kəti. Ughin təməni kəm Rəpekə məmə, “Nətim iətəmi asoli, otol əhruin kəm nətim in əkəku lan.” ¹³ Kəni

9:3 Eks 32:32 **9:4** Eks 16:10; 24:15-18; 33:12-23; 40:34-38 * **9:4** Nəniəskasikiən rəha nasiruian nəuvein tol lanu lan: (Noa) Jen 9:8-17; (Epraham) Jen 12:2-4; 15:9-21; 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Təfit) 2Saml 7:5-16; (Isrel — in vi) Jer 31:31-34. † **9:5** Ikin mīn tēpət e Niutestimin, Pol tətəni-vivi Ughin nian təni məmə tətəuūn mīn nīkin tətəhti in, təhmen e Rom 7:25; 8:31-39; 11:33-36. ‡ **9:6** Ughin təməniasikasik kəm Epraham, Aisək, mine Jekəp məmə namipin tərəh mīn rəhalahal okotos nəuviriən mīn rəha Ughin. Nəuviriən mīn əha kəməhuva pəhriən e Iesu Kristo nian nətəmimi kəutəhatətə lan. § **9:6** Isrel in nərgin kəti mīn rəha Jekəp. **9:7** Jen 21:12 **9:8** Kəl 4:23 **9:9** Jen 18:14 **9:12** Jen 25:23

inu tatitəu=pən əmə nəghatən e Nauəuə Rəha Uhgín iətam tətəni məmə, “Iəmitəpín Jekəp, mətəu iəməpəh Iso.”*

¹⁴ ? Okotəhrəni əha rəueiu? ? Okotəni məmə noliən rəha Uhgín təsəhruahruin? !Kəpə! Kotəhrun məmə in tatol təhruahru. ¹⁵ Uhgín təməni kəm Mosis məmə,

“Iəu pisin əmə iəkitəpín nətəmimi nətəm oiəkəsək əhruin ilah, kəni iəu pisin əmə iəkitəpín nətəmimi nətəm oiəkol nəuviriən kəm lah.”

¹⁶ Kəni tol lanəha, kitah kəsotosiən nəniəskasikiən rəha Uhgín o nati kəti iətam kəutol, təhmen məmə kəutolkeikei pik in, uə təhmen məmə kitah kəutol uək ohni, kəpə. Kəutos əmə e nasəkəhruiən rəha Uhgín. ¹⁷ E Nauəuə Rəha Uhgín, in tətəni kəm Fero, kig rəha Ijip məmə, “Iəmləfəri ik o nati kətiəh əmə məmə nətəmimi okotafu rəhak nəsanəniən e nəmiəgəhiən rəham, məmə nətəmimi okotəni pətigəm nərgək e nitənimtəni min rəfin.”

¹⁸ Kəni nipəti nati u məmə, Uhgín rəhan nasəkiən tepət o nətəmimi nəuvein mətəu-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha. Kəni in tatol nətəmimi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatən mətəu-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha.

¹⁹ Mətə nəmə itəmah kəti otətapuəh ohniəu məmə, “Nəmə Uhgín tatol nətəmimi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatən, kəni ilah okotəkeikei motol lanəha. ? Kəni təhro Uhgín tətəni məmə ilah kəmotol təfagə tərəh?” ²⁰ Mətəu pəh iəkəni kəm ik məmə, ik iətamimi əmə. Təhro nətagət rəkis əsanən e nəghatən rəha Uhgín. Nikitəmah təhti-to. Niloti nati kəmol e nəuanəriəpig†, ko təsəniən kəm iətəmi təmol məmə, “Nəməhro mol iəu məmə iəkol lanu lan?” ²¹ Iətamimi iətam təmol natimnati e nəuanəriəpig, in təhrun nosiən nəuanəriəpig kəti mol nosinati lan keiu, kəti iətam təuvir rəha noliən lafet, kəni kəti min rəha uək əpnəpín əmə.

²² Kəni Uhgín təhrun nitəu-pəniən noliən əha e nətəmimi. Nəmə in tolkeikei, in təhrun noliən ilah məmə otəəkən ilah. In tolkeikei məmə otol pətigəm məmə niəməha tatol o təfagə tərəh, kəni in otol nalpiniən asoli kəm nətəmimi nətəm kəutol təfagə tərəh. Mətəu nati əpnəpín in tatol lanəha, rəhan nətəligiən təfəməh məsol uəhaiən nalpiniən kəm lah nətəm kəutol məmə nikin otahmə. ²³ Rəhan nətəligiən təfəməh lanəha məmə in otol pətigəm nəuviriən asoli rəhan kəm nətəmi min u nətəm in tolkeikei məmə rəhan nasəkiən otepət o lah. In təmol əpenə-penə ilah aupən aupən agin məmə ilah okotətig e nəuviriən rəha Uhgín əpəha e negəu e neai. ²⁴ Inu kitah rəfin nətəm in təmitəpín, kəni səniəmə nətəm Isrel əmə, mətəu Nanihlə min. ²⁵ Təhmen əmə e nati nak Uhgín təməni e Nauəuə u rəha Hoseə məmə,

“Nətəmi min əha u səniəmə rəhak min nətəmimi, iəkəuin e lah məmə, ‘rəhak min nətəmimi.’

Kəni nətəmimi nətəm iəməsolkeikeiən ilah aupən, iəkəuin e lah məmə, ‘nətəmimi nətəm iəkolkeikei.’

²⁶ Kəni ikinu əhruahru, iətam iəməni kəm lah məmə, ‘Itəmah səniəmə rəhak min nətəmimi,’

nətəmimi okotəuin e lah məmə, ‘Ilah nenəti Uhgín iətam tətəmiəgəh.’ ”

* **9:13** Nəghatən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Imolkeikei Jekəp, mətəu iəməməki e Iso.” Mətəu nipətin məmə Uhgín təmitəpín Jekəp məmə in otol rəha nəniəskasikiən lan. **9:13** Mal

1:2-3 **9:15** Eks 33:19 **9:16** Efəs 2:8 **9:17** Eks 9:16 † **9:20** Əpəha Isrel, kəmotol sospən mine pilet mine pətəl mine e nəuanəriəpig. **9:20** Aes 29:16; 45:9 **9:21** Jer 18:6 **9:25** Hos 2:23 **9:26** Hos 1:10

27 Kəni iəni Aiseə təmətəghati e nətəm Isrel min e nian tətəni pətigəm məmə,

“Nati əpnəpin nəmə nətəm Isrel tēpət təhmen e nīpəkīl e nīkalī nītəhi, mətəu Ughin otosmiəgəh əmə ilah nəuan nəuvein, 28 mətəu-inu Iərmənig in otol rəfin uəhai əmə rəhan nəghatiən o nəfəniən nalpinien kəm nətəmimi e nītənimtəni min.”

29 Kəni təhmen e nəghatiən iətəm iəni Aiseə təməni aupən məmə,

“Nəmə Iərmənig Əsanən Pik Agin in təsegəhaniən e tah məmə rəhatah kəti nīrə otəmiəgəh, kəni kitah kəməhuva motəhmen e nətəm Sotəm mine Kəmorə iətəm in təmoh-apis lah.”

Nətəm Isrel kəməsotəhatətəiən

30 ? Nīpəti nəghatiən min u nak? Nīpətin tol lanu məmə, Nanihlua min nətəm kəsotalkut əskasikiən məmə okotəhruahru e nəhmti Ughin, Ughin təmol ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. 31 Mətəu nətəm Isrel kəmotalkut pik e suaru rəha nītəu-pəniən Lou məmə ilah okotəhruahru e nəhmti Ughin. Mətəu ilah kəsotəhruahru. 32 ? O nak? Mətəu-inu ilah kəmotalkut pik məmə okotəhruahru e nəhmti Ughin e noliən təuvir min rəhalah, mətəu kəsotohtəu-pəniən suaru rəha nəhatətəiən. Ilah kəutoh pikin “Kəpiel Rəha Noh Pikiniən.” 33 Inu təhmen e Nauəuə Rəha Ughin iətəm tətəni məmə,

“! Oteruh-to! Iəmaharu Kəpiel kəti əpəha Jerusiləm† məmə nətəmimi okotoh pikin,

in Kəpiel iətəm otol ilah kotəmei.

Mətəu iətəmimi iətəm tətəhatətə e Iətəmi əhaŞ, ko in otəsaulisiən nian təhtul e nəhmti Ughin.”

10

1 Piak min mine nəuvinik min. Iəkolkeikei pik məmə Ughin otosmiəgəh nətəm Isrel, kəni nian rəfin iətəfaki ohni. 2 İəu iətəni pətigəm kəm təmah məmə ilah kəutalkut pik o noliən natimnati iətəm otol niki Ughin tagiən. Mətəu noliən rəhalah təsisipəniən e nəhruniən iətəm təhruahru. 3 Ko ilah kəsotohtəu-pəniən suaru rəha Ughin məmə ilah okəhuva motəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu ilah kotəruru suaru rəhan, kəni motalkut məmə okotohtəu=pən rəhalah aru suaru, suaru rəha nītəu-pəniən Lou. 4 Lou təmalkut pau məmə tol itah kotəhruahru e nəhmti Ughin, mətəu e suaru u təruru noliən. Mətəu Kristo təmol naunən e suaru u. In təmol suaru təuvir məmə nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə əmə lan, ilah rəfin okotəhruahru e nəhmti Ughin.

Nəmiəgəhiən iətəm Ughin tətəfa, in rəha nətəmimi ərəfin.

5 Mosi təmətei nəghatiən kəti o suaru rəha nītəu-pəniən Lou məmə iətəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Ughin. In təməni məmə, “İətəmimi iətəm tatol natimnati rəfin agin iətəm Lou tətəni, in otos nəmiəgəhiən itulin.”

6 Mətəu suaru rəha nəhatətəiən məmə iətəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Ughin təpiə əmə, məmə kitah kəsotoliən nati kəti mətəu-inu Kristo tinol rəkis rəfin. Təhmen e Nauəuə Rəha Ughin iətəm tətəni məmə, “Səniəmə nəkəkeikei muvən e nəgəu e neai,” məmə onəkəsəl e

9:28 Aes 10:22,23 9:29 Aes 1:9 9:32 Aes 8:14 † 9:33 Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə Saion. “Saion” in nərgin kəti min rəha Jerusiləm. § 9:33 “Kəpiel” u mine “İətəmi” kətuəgətin Kristo. 9:33 Aes 8:14; 28:16 10:5 Lev 18:5 10:6 Dut 30:13

Kristo maləs meiuaiu muva mämə otasiru lam. ⁷ Kəni tətəni min mämə, “Səniämə nəkəkeiki muvən əpəha ipai ikin ima nətəm kəmoħmis,” mämə nəkəfətigəm Kristo mol təmiəgəh min e nimisiən. Nipəhriənən. Uħgin tinol rəkis natimnati min əha. ⁸ ?Mətəu, tətəni min nak? Tətəni mämə, “Nəghatiən Rəha Uħgin in iuəkir əmə ohnik. In əpəha e noħlim mine nikim.” Nəghatiən u in nəghatiən rəha nəhatətəiən iətəm iəutəni pətigəm.

⁹ Tol lanəha mətəu-inu, nəmə nəkəni pətigəm e noħlim mämə İesu in İərmənig, kəni nəmə nəkəhatətə e nikim mämə Uħgin təmosmiəgəh in e nimisiən, kəni Uħgin otosmiəgəh ik. ¹⁰ Kəni inu nipəhriənən lanəha mətəu Uħgin tatol iətəmini kəti tətəhruahru e nəhmtin nian iətəmi əha tətəhatətə pəhriən lan e nikin. Kəni Uħgin tətəsmiəgəh iətəmini kəti nian in tətəni pətigəm e noħlin mämə İesu in İərmənig rəhan. ¹¹ Təhmen e Nauəuə rəha Uħgin iətəm tətəni mämə, “Nətəmini rəfin nətəm kəutəhatətə e iətəmi əha, ilah okəsotaulisiən nian okotəhtul e nəhmti Uħgin.”

¹² Nəghatiən əha rəha nətəmini rəfin, nati əpnəpin nəmə ik iətəm İsrel, uə İanihlua kəti, mətəu-inu İərmənig kətiəh əmə u tətərmənig e nətəmini rəfin, mətətuati e rəhan nəuviriən kəm nətəmini rəfin nətəm kəutətapuəh ohni. ¹³ Təhmen e Nauəuə Rəha Uħgin iətəm tətəni mämə, “Nətəmini rəfin nətəm kotauin e nərgi İərmənig mämə otosmiəgəh ilah, in otosmiəgəh ilah.”

¹⁴ ? Mətəu nətəmini okotəhro motauin e İərmənig o nosmiəgəhiən ilah, nəmə kəsotəhatətəiən lan? ? Kəni okotəhro motəhatətə lan nəmə kəsotətuəiən nanusiən lan kəti? ? Kəni okotəhro motətuə nanusiən nəmə iətəmi kəti təsəni pətigəmiən kəm lah? ¹⁵ ? Kəni nətəmini okotəhro motəni pətigəm nanusiən təuvir nəmə Uħgin təsəhli-pəniən ilah? Təhmen e Nauəuə Rəha Uħgin iətəm tətəni mämə, “!In nati təuvir əgin nian iətəmi kəti tətəuə o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir!”

¹⁶ Kəni nipəhriənən, nətəm İsrel mine Nanihlua min kinotətuə rəkis nanusiən u. Mətəu səniämə nətəm İsrel rəfin nətəm kəmotos e nikilah nanusiən təuvir. Təhmen e nəghatiən iətəm Aiseə təmətei mämə, “İərmənig, nətəmini təkəku əmə kəmotəni nipəhriənən e nəghatiən rəhatimah.” ¹⁷ Kəni tol lanəha, nəhatətəiən tatsipən e nati iətəm natətuə, kəni nati iətəm natətuə tatsipən e nanusiən iətəm kətəni e Kristo.

¹⁸ ? Mətəu iəkətapuəh min mämə, ilah kəmotətuə uə kəpə? Əuəh, kəmotətuə. Nauəuə rəha Uħgin tətəni mämə, “Nəghatiən təmuvən ikin min rəfin e nitənimtəni min, təmuvən ikin min rəfin əgin.”

¹⁹ ? Kəni iəkətapuəh əmə o nati kəti min mämə, nətəm İsrel kəmotəhruən, uə kəpə? Əuəh, kəmotəhruən. Mosis təmaupən məni mämə,

“İəkol itəmah nəkotetət nətəmini e nitəni əpnəpin əmə iətəm iəkol təuvir kəm lah, kəni iəkol niəməha tol itəmah mətəu-inu iəkol təuvir kəm nitəni min iətəm kəmotəlməli.”*

²⁰ Kəni uərisig Aiseə təsəginən o nəniən mämə, “Nətəmini nətəm kəsotəsalien lak, kəmotəruh iəu; Nətəmini nətəm kəsotətapuəhiən lak, iəmol pətigəm aru iəu kəm lah.”

²¹ Mətəu Aiseə təməni nəghatiən rəha Uħgin kəm nətəm İsrel mämə,

10:7 Dut 30:13 **10:8** Dut 30:14 **10:11** Aes 28:16 **10:12** Efas 3:8 **10:13** Joel 2:32
10:15 Aes 52:7 **10:16** Aes 53:1 **10:18** Sam 19:4 **10:19** Dut 32:21 * **10:19** Nipəhriənən, nətəm İsrel kəmotəhruən nəghatiən rəha Uħgin, mətəu ilah kəməsotolkeikeiən mämə okotətəlig lan. Kəni tol lanəha, Uħgin təməfən nəghatiən kətiəh əmə kəm Nanihlua min mämə in otol nətəm İsrel kotetət ilah ohni. **10:20** Aes 65:1

“E nian rəfin, nian rəfin, iəmuahru e nəhlmək məmə iəkasiu e təmah, itəmah nətəm nautəhti nəuiak məutəuhlin nəmtəhtəmah kəm iəu.”

11

Uhgin tətəsəkəhruin əhanəh nətəm Isrel

¹ Pəh iəkətapuəh o nəghatiən kəti e nətəm Isrel. ? In pəhriən uə kəpə məmə Uhgin təməuhlin nəmtahn o rəhan nətəmimi? !Kəpə! Oteh-to iəu. In təməsəuhliniən nəmtahn kəm iəu u iətəm Isrel, iatsipən e Epraham, nīrə rəha Benjəmin. ² Aupən aupən agin, Uhgin təmitəpin nətəm Isrel məmə in otolkeikei ilah, kəni ilah okəhuva rəhan min nətəmimi. Kəni in təməsəuhliniən nəmtahn kəm lah. Nəkotəhruən uə kəpə məmə nati nak Nauəuə Rəha Uhgin tətəni e Elaijə. In təmətapuəh əskasik o Uhgin mətəni pətigəm nərahien iətəm Isrel təmol. ³ In təni məmə, “Iərmənig, kəmotəhamu rəham iəni min motoh-əuaris-əuaris rəham olte min. Kəni iəu pisin əmə iətətig, kəni məutalkut min məmə okotəhamu iəu.”

⁴ ?Mətəu Uhgin təməni=pən nak kəm in? In təməni məmə, “Iətəskəlim nətəmimi səpin-tausin məmə rəhak min, nətəm kəsotəfakiən kəm uhgin eiəu u Paal.”

⁵ Kəni təhmen əmə əha rəueiu, nətəm Isrel nəuan nəuvein əha ikin nətəm Uhgin təmitəpin ilah e rəhan nəuvirien. ⁶ Kəni mətəu-inu Uhgin tatosmiəgəh ilah e nəuvirien rəhan, kəni təməsolien e natimnati təuvir min iətəm ilah kəutol. Mətəu nəmə təmosmiəgəh ilah mətəu-inu ilah kəutol natimnati təuvir min, kəni nəuvirien iətəm Uhgin tətətuati lan kəm lah, in tikə, təhmen məmə tətətəou əmə ilah o rəhalah uək.

⁷ ?Kəni təhro? Nətəm Isrel tepət kəmotəsal pik o suaru rəha nuvaiən məhruahru e nəhmti Uhgin, mətəu kəməsotosien. Mətəu ilah Uhgin təmitəpin ilah, kəmotos. Mətəu ilah rəfin kəməsotosien, Uhgin təmol ilah məmə kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatiən. ⁸ Təhmen əmə e iətəm Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə,

“Kəni mətəuərus=pa u rəueiu, Uhgin təmol məmə nətəligien rəhalah tətəpili alu,

kəni mol məmə nəhmtilah təpis,

kəni mol məmə nīpəgtəlgilah talu.”

⁹ Kəni Kig Tefit təməni məmə,

“Pəh nauəniən rəhalah tepət otuva məhmen e nəuanikulu kəti, iətəm otəh-ərain ilah, mol ilah kotəni məmə natimnati rəfin təuvir əmə.

Pəh rəhalah natimnati təuvir okəhuva kəpiel kəti rəha noh pikiniən mine nālpiniən kəm lah.

¹⁰ Pəh nəhmtilah tapinəpu məmə kəsoteruhien nati, Pəh nəkau e lah təgəu agin e nərahien rəhalah nian rəfin.”

Suaru rəha Uhgin

o nosmiəgəhien Nanihlua min

¹¹ ? Kəni iəkətapuəh min məmə, nətəm Isrel kəmotəh pikin motəmei motorin məmə ko kəsotəhtul minien? !Kəpə! O rəhalah nəmkarəpəniən, Uhgin təmol suaru o nosmiəgəhien Nanihlua min məmə otol nətəm Isrel kotetə nətəmimi min əha, kəni motolkeikei rəhan nəuvirien. ¹² !Tol lanəha, nəmə Nanihlua min kəmotos nəuvirien rəha Uhgin mətəu-inu nətəm Isrel kəmotəpəh nosmiəgəhien rəha Uhgin, kəni nətəm Isrel rəfin

nätəm Uhgín təmitəpín rəkis, nian ilah okotəhatətə e Kristo, nəuvirən rəha Uhgín otuva mepət!

¹³ Rəueiu iətəghati kəm təmah Nanihlua min. Mətəu-inu iəu aposil rəhatəmah Nanihlua min, iəu iətəni-vivi rəhak uək ¹⁴məmə, iəu iəkol mətə nätənimak min nätəm Isrel kotetət Nanihlua min ohni, kəni e noliən əha Uhgín otosmiəgəh nəuvein. ¹⁵ Nian Uhgín təməuhlin nəmtahn o nätəm Isrel, kəni in məmki=pa Nanihlua min kəhuva məmə rəhan niəli min. Mətəu nian in otos nätəm Isrel kəhuva min ohni, inu in nati asoli kəti, təhmen e nätəm kəmoħmis kəmotəmiəgəh min. ¹⁶ Nəmə nätəmini kətəlahu kalin nəve piret rəha nauəniən vi məmə rəha Uhgín, kəni piret apiəpiə, in min rəha Uhgín.* Kəni e nəghatiən rəha nigī, nəmə nəukətin rəha Uhgín, kəni nəħlmin min, ilah min rəha Uhgín. Nəghatiən u, nipətin təni məmə nəmə Epraham mine mipin min aupən, ilah rəha Uhgín, kəni nīmənin min rəhalah, ilah min rəha Uhgín.

¹⁷ Mətəu nəħlmi nigī min nəuvein rəha nasumiən lan, Uhgín təmatgəhli rəkis, inu təhmen e nätəmini nəuvein rəha Isrel. Kəni itəmah Nanihlua min, nəkotəhmen e nəħlmi nigī u olif əpnəpin min e nikiñati. Uhgín təmilpin itəmah e nəukəti nigī məmə nəkotos nimeilah, kəni rəueiu nəkotos nəuvirən iətəm Uhgín təməniəkis kəm Epraham mine nətin min u in nəukəti nigī.† ¹⁸ Mətəu itəmah Nanihlua min, nəsotəghati əuvsaniən məmə Uhgín təmilpin itəmah e nigī iətəm təmatgəhli rəkis ikin, u təhmen e nätəm Isrel nəuvein. Sotaluiən məmə nəukəti nigī tətaugin itəmah, mətəu səniəmə itəmah nəħlmi nigī nəutaugin nəukəti nigī.

¹⁹ Kəni nəmə iətəmi kəti otəfəri ohni məni məmə, “Uhgín təmatgəhli rəkis nəħlmi nigī min nəuvein məmə otilpin iəu iəkos nimeilah.” ²⁰ In nipəhriəniən, mətəu tətətgəhli rəkis ilah mətəu-inu kəsotəhatətəiən e Uhgín. Kəni itəmah nəkotəpeir=pən e nəukəti nigī e nəhatətəiən əmə rəhatəmah. Kəni tol lanəha sotəgət-əfəriən ohni, mətəu itəmah nəkotəkeiki motəgin, ²¹ mətəu-inu Uhgín təmatgəhli rəkis nəħlmi nigī nəuvein lanəha, kəni nəmə nəsotəkeikeiən o nosiən nəhatətəiən əskasik lan, kəni in otətgəhli rəkis itəmah.

²² Otətəlig e noliən pəti mil rəha Uhgín kəm nätəmini: in tatol təuvir kəm nəuvein, kəni mətəlahu nəghatiən əskasik kəm nəuvein min. In təməlahu nəghatiən əskasik o nätəmini nätəm kəmotəhti nəuiən, mətəu in tatol təuvir kəm təmah, nəmə nəkotəkeiki məutəhatətə lan e rəhan nəuvirən. Mətəu nəmə nəkotəpəh nəhatətəiən lan, kəni in otətgəhli rəkis min itəmah. ²³ Kəni nəmə nätəm Isrel kohtəlig=pa min məutəhatətə e Uhgín, kəni in otilpin min ilah e nəukətin, mətəu-inu tatos nəsanəniən o noliən lanəha. ²⁴ Kəni nipəti nəghatiən u məmə, itəmah Nanihlua min, itəmah nəkotəhmen e nəħlmi nigī u olif əpnəpin e nikiñati iətəm Uhgín təmətei rəkis, kəni milpin=pən e nigī u olif e nasumiən rəhan. Noliən əha səniəmə noliən əhruəhru kəti rəha nigī, o nosiən nəħlmi nigī pisin kəti milpin=pən e nigī pisin kəti. Mətəu nätəm Isrel, kotəhmen e nəħlmi nigī u olif əpəha e nasumiən. Kəni rəueiu timətig məmə Uhgín otilpin min ilah e nəukətilah əhruəhru.

* **11:16** Nəghatiən u rəha piret tatsipən e Oltestimin. In tətəghati e nian kautos nauəniən vi e nasumiən. Nətamimi kautol piret lan, kəni motaupən məutəfən nəve piret nəuvetin kəm Uhgín. Kəni in tətəgətin məmə piret apiəpiə, in min rəha Uhgín, kəni ilah kotəhruñ nuniən. Nam 15:20

† **11:17** Nəghatiən Kris əhruəhru tətəni məmə, “Kəni rəueiu, nautos nəhu nigī təuvir rəha nəukəti nigī u olif.” **11:17** Efəs 2:11-19 **11:22** Jon 15:2,4

*Nasəkiən rəha Uhgîn tepət
o nətəmini rəfin*

²⁵ Piak min mine nəuvinik min. İəkolkeikei məmə nəkotəhrun nati oneuən u məmə, itəmah nəsoṭəfəri pikian itəmah. Uhgîn təmol məmə nətəm İsrəl nəuvein kəmotəpəh nəṭəuian rəhan nəghatian. Məṭəu nolian əha otətatig əmə məṭəuərus=pa Nanihlua min rəfin nətəm Uhgîn təmitəpin, ilah okotəhatətə lan. ²⁶ Kəni e nolian əha, Uhgîn otosmiəgəh rəfin nətəm İsrəl. Təhmen əmə e nati Nauəuə Rəha Uhgîn tətəni məmə, “İətəmi otosmiəgəh nətəmini otsipən e nətəm İsrəl;† in otos rəkis nolian tərəh rəha nətəm İsrəl.

²⁷ Kəni inu nəniəskasikian rəha nasiruiən rəhak kəm lah məmə iəkəfəl rəkis təfəgə tərəh rəhalah.”

²⁸ Nətəm İsrəl kəmotəpəh nanusian təuvir rəha İesu Kristo, kəni tol lanəha, ilah kəməhuva tikiṃir min rəha Uhgîn. Məṭəu nati u in o nəuvirian rəhatəmah məṭəu-inu rəueiu, Uhgîn təməfinə rəhan nəuvirian kəm təmah Nanihlua min. Məṭəu Uhgîn tatolkeikei əhanəh nətəm İsrəl məṭəu-inu in təmitəpin ilah, kəni ilah nirə rəha Epraham, Aisək, mine Jekəp. ²⁹ Tol lanəha məṭəu-inu, nian Uhgîn təmitəpin rəkis nətəmini kəni mol təuvir kəm lah, ko in təsəuhlin minian e rəhan nəṭəligian. ³⁰ İtəmah u Nanihlua min, aupən nəməutəhti nəuia Uhgîn. Məṭəu rəueiu, Uhgîn təməsək o təmah məṭəu-inu nətəm İsrəl kəmotəhti nəuian. ³¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, nətəm İsrəl kəmotəhti nəuia Uhgîn rəueiu, məmə nasəkəhruiəniən rəha Uhgîn təhrun nepətiən o lah. Tol lanəha məṭəu-inu rəueiu ilah kəuteruh məmə nasəkiən rəha Uhgîn tepət o lah, kəni məta ilah okotolkeikei məmə Uhgîn otol min lanəha e lah. ³² Nətəmini rəfin kəutəhti nəuia Uhgîn, kəni in tatol məmə rəhalah nolian tərəh tətəskəlim ilah. In təmol lanəha məmə rəhan nasəkiən otepət o lah ərəfin.

Nolian rəha Uhgîn in təuvir agin

³³ !Otəfu-to! !Nəuvirian rəha Uhgîn o nətəmini, mine nəṭəligian rəhan mine nəhrunian rəhan, ilah rəfin kotəpət agin! Kitah kotəruu agin nolian rəha nəṭəligian rəhan, mine rəhan suaru min. Inu təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgîn iətəm tətəni məmə,

³⁴ “İətəmi kəti tikə təhrun natimnati iətəm tətətatig e nəṭəligian rəha Uhgîn. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfəniən nəghatian kəti məmə otasiru e Uhgîn.”

³⁵ “İətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfən aruiən nati kəti rəhan kəm Uhgîn məṭəu-inu, natimnati rəfin agin rəha Uhgîn rəkis.”

³⁶ Tol lanəha məṭəu-inu Uhgîn təmol natimnati rəfin, kəni natimnati rəfin kəutətatig məṭəu-inu nəsanəniən rəhan tətəskəlim ilah, kəni natimnati rəfin in təmol məmə rəhan.

!Pəh kitah kotəfən nəni-vivian kəm in tatuvən matuvən naunun tikə! Əuəh.

12

Sakrifais iətəm nəmiəgəhiən tətətatig lan

¹ Piak min mine nəuvinik min. Məṭəu-inu nasəkəhruiəniən rəha Uhgîn tepət o tah, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə nəkotəfən nıpətiəmah ərəfin kəm Uhgîn təhmen e sakrifais kəti iətəm tətəmiəgəh, kəni nəkotəluə kalin məmə rəhan, kəni nikin tətəgian lan. Inu suaru

† 11:26 Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “otsipən Saion.” Saion in nərgin kəti min rəha Jerusiləm, kəni in tətəgəṭun=pən nətəm İsrəl.

əhruahru iətəm onəkotəfaki kəm Uhgín lan. ² Sotosiən noliən rəha nətəmi rəha niftəni u, mətəu pəh Uhgín otol nəkotəuiək-to e nətəligiən təuvir rəhatəmah məmə noliən rəhatəmah okəhuva mətəuvir. Kəni tol lanəha, itəmah onəkotəhrun nakiliən, mine nəhruniən, kəni nītəpiniən noliən təuvir min iətəm Uhgín tolkeikei, inu noliən min iətəm təuvir, mine noliən min iətəm tatol nikin tətəgiən, mine iətəm təhruahru.

³ Kəni e nəuviriən iətəm Uhgín təməfa kəm iəu, iətəni=pinə kəm təmah rəfin məmə sotəfəri aruiən itəmah. Mətəu e nətəligiən əhruahru, oteruh nəsanəniən min iətəm Uhgín təməfinə kəm təmah e nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo. Kəni nian nəkotəruh nəsanəniən min əha, oteruh rəhatəmah noliən min, motakil motəruh məmə rəhatəmah noliən min təuvir məhmen motohtəu=pən nəsanəniən min iətəm Uhgín təməfinə kəm təmah, uə kəpə.

⁴ Nipəti iətəmi, rəhan nəuəli-nəuəlin tepət, kəni nəuəli-nəuəli nipətin əha, rəhalah əha ikin uək pisin pisin min iətəm kəutol. ⁵ Kəni təhmen=pən əmə e nətəm kəutəhatətə e Kristo. Kitah tepət, mətəu kəutəhuva nipətin kətiəh əmə lan, kəni motarəriə aru əmə e kitah min.

⁶ Kəni Uhgín təməfa nəsanəniən o noliən uək pisin pisin min tatitəu=pən nəuviriən rəhan iətəm təməfa kəm tah. Uhgín tətəfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən o nani pətigəmiən nəghatiən rəhan iətəm in tətəfən əhruahru kəm in. Kəni pəh iətəmi u otəni pətigəm nəghatiən min əha titəu=pən nəhatətəiən rəhan məmə Uhgín təməghati kəm in. ⁷ Nəmə iətəmi kəti tatos nəsanəniən o nasiruiən, pəh in tasiru; nəmə in tatos nəsanəniən o nəgətuniən, pəh in təgətun; ⁸ nəmə in tatos nəsanəniən o nəfəriən nətəligiən, pəh in otləfəri; nəmə in tatos nəsanəniən o nəfəniən məni, pəh in otəfən tepət; nəmə in tatos nəsanəniən o nitiən niməfaki, pəh in tol e nikin rəfin; nəmə in tatos nəsanəniən o nasəkəhruniən, pəh in tol e nikin agiən.

Suaru rəha nolkeikeiən nətəmi

⁹ Noliən rəha nolkeikeiən rəhatəmah o nətəmi, otəkeikei mol nīpəhriən lan. Otəməki e noliən tərəh min, kəni motəskəlim əskasik noliən təuvir min. ¹⁰ Otolkeikei itəmah min təhmen məmə itəmah piatəmah min mine nəuvinitəmah min. Itəmah kətiəh kətiəh nəkotəlkut pik məmə onəkotisiəi itəmah min. ¹¹ Otəkeikei nian rəfin o noliən uək rəha Uhgín e nikitəmah rəfin təhmen e nigəm tatuəu, kəni məsotəpəouiən. ¹² Otagiən mətəu-inu nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nuhuiniən e Uhgín. Kəni nian nərahien tuva, otol rəhatəmah nətəligiən tatəfəməh. Kəni motəghati kəm Uhgín e nəfakiən nian rəfin. ¹³ Otəfən kəm nətəmi rəha Uhgín nati nak iətəm rəhalah tikə. Otəkeikei motol təuvir kəm iəpispis min nətəm kəutəhuva imatəmah ikin.

¹⁴ Otətapuəh o Uhgín məmə otol nəuviriən kəm nətəm kəutol nərahien kəm təmah. Sotəuiakəniən e lah, mətəu otətapuəh o Uhgín məmə otol nəuviriən kəm lah. ¹⁵ Otagiən itəmah nətəm kəutəgiən. Kəni otəsk itəmah nətəm kəutasək. ¹⁶ Otol rəhatəmah nətəligiən təhmen-əhmen əmə e təmah min rəfin. Nikitəmah təsəhtiən məmə itəmah nəuvein ilis, mətəu nikitəmah otagiən əmə məmə nəutan pəti əmə itəmah nətəmi min u ləhtəni. Nikitəmah təsəhtiən məmə nəkotəhrun pik.

¹⁷ Nəmə iətəmi kəti tatol tərəh e təmah, sotalpiniən rəhan noliən. Onəkotolkeikei motəlkut məmə nəkotol noliən iətəm nətəmi rəfin okotəruh məmə təhruahru. ¹⁸ Otol natimnəti rəfin iətəm nəkotəhrun noliən məmə itəmah nəkotətiğ e nəməlinuiən itəmah nətəmi rəfin.

¹⁹ Piak min mine năuvînik min. Sotalpîniēn nîtai tăfagă răha ietămi kăti, mătəu otəpəh əmə mămə Uhgîn otəpanələhu nălpîniēn mîne niēmăha kəm in, mătəu-inu e Nauəuə Rəha Uhgîn, Iərməniġ tətəni mămə, “In rəhak pîsin əmə uək o nălpîniēn nîtai tăfagă. İəu iəkollanəha.” ²⁰ Mătəu itəmah nautol əmə mămə Nauəuə Rəha Uhgîn tətəni mămə, “Nəmə rəham tikimîr năumis tatus, əfən nauəniēn kəm in; nəmə in tətəuauə, əfən nati kəti in təmnim. Nian nautol natimnati min u, in otaulis pik lan.” ²¹ Sotegəhanian mămə noliēn tərah, otətəuarus itəmah mələs iahu itəmah, mătəu otol mămə rəhatəmah noliēn təuvîr otosiahu noliēn tərah.

13

Narməniġian rəha kəpmən

¹ Pəh kitah rəfin okotəkeikei motatig aġgəl kəpmən, mătəu-inu nepətiēn o narməniġian rəfin tatsipən e Uhgîn, kəni kəpmən min rəfin ietəm kəutatig, Uhgîn pîsin əmə tətəfəri ilah. ² Kəni tol lanəha, nəmə ietəmi kəti təhti nəuia kəpmən, in tətəhti nəuia nati ietəm Uhgîn təmələhu, kəni nətəmiimi nətəm kautol lanəha, kəutiuvî=pa nălpîniēn o lah. ³ Tol lanəha mătəu-inu kəpmən ietəm Uhgîn təmələhu təsoliēn nətəmiimi nətəm kautol noliēn təuvîr kotagin, mătəu tatol əmə o nətəm kautol noliēn tərah. Nəmə nəsotolkeikeiēn mămə nəkotəġin e nətəmi asoli min rəha kəpmən, nəkotəkeikei motol noliēn təuvîr min, kəni ilah okotəfəri itəmah ohni. ⁴ Sotaluiēn mămə ilah noluək min rəha Uhgîn nətəm uək rəhalah mămə ilah okotos năuvîriēn məhuva o təmah. Mătəu nəmə nəkotol tərah, nəkotəkeikei motəġin, mătəu-inu ilah kautos nəsanəniēn o noliēn nălpîniēn. İlah noluək min rəha Uhgîn nətəm otol niēmăha mîne nălpîniēn rəha Uhgîn kəm nətəm kautol tərah. ⁵ Tol lanəha, kitah rəfin okotəkeikei motatig aġgəl kəpmən, mătəu-inu kitah kəsotolkeikeiēn mămə kotos nălpîniēn. Kəni kitah kotəhrun əmə mămə in noliēn əhruahru.

⁶ Kəni o nati kətiəh min, otətəou=pən takis kəm kəpmən, mătəu-inu nətəmi asoli rəha kəpmən, ilah noluək rəha Uhgîn, kəni inu uək rəhalah. ⁷ Otəfən kəm nətəmiimi rəfin, natimnati ietəm təhruahru mămə onəkotəfən. Nəmə takis pîsin pîsin min, nəkotəkeikei motətəou ilah. Nəmə nisaiēn, otisiai ilah. Nəmə ietəmi tatos narməniġian, kəni otatig aġgəl.

Nolkeikeiēn

⁸ Nəkotəkeikei motətəou rəhatəmah kauin min. Mătəu kauin kətiəh əmə tətəkeikei mətətig o təmah, inu kauin rəha nolkeikeiēn ietəm tatuvən kəm təmah min. Kəni nəkotəkeikei mautətəou nian rəfin, naunun tikə, mătəu-inu ietəm tolkeikei in kəti, in tatol pəhriēn natimnati rəfin ietəm Lou tətəni. ⁹ Lou tətəni mămə, “Sotakləhiēn e pətan,” “Sohamuian itəmi,” “Sotakləhiēn,” “Nikim təsuvəniēn e natimnati rəha ietəmi kəti,” kəni lou nəuvein min əha ikin. Mătəu nəġhatian kətiəh əmə in nəukətilah rəfin, in tətəni mămə, “Olkeikei ik kəti təhmen əmə mămə natolkeikei aru ik.” ¹⁰ Nəmə ietəmi kəti tatolkeikei in kəti, ko təsoliēn nərahian kəm in. Kəni tol lanəha, ietəmiimi ietəm tatolkeikei nətəmiimi, in tatol nîpəti Lou rəfin.

Noliēn əhruahru o nian rəha naunun nian

¹¹ Nəkotəkeikei motol lanəha mătəu-inu itəmah nəkotəhrun viyi nian kəutatig lanu rəueiu. Nian tinətuva mămə nəkotəkeikei motair

məsotapiliən, mətəu-inu nosmiəgəhiən rəhatah nian rəfin tinətuva iuəki, mapirəkis nian kitah kinotəhatətə. ¹² Napinəpuian otəsuvəhiən tikə, kəni nəhagəhagian otəsuvəhiən tuva. Kəni tol lanəha, pəh kotəpəh noliən rəha napinəpuian, kəni motəluagin o noliən təuvir min rəha nəhagəhagian təhmen=pən e soldia kəti iətəm tətəskəlim vivi rəhan nau rəha nəluaginian. ¹³ Pəh kitah kətol noliən təuvir min, təhmen e nətəmini nətəm kəutaliuək e nəhagəhagian kəni nətəmini okoteruh. Okəsotolian lafet tərəh min, məsotapisian, məsotit əpnəpinian itəmah min, kəni məsotolian noliən alməli min, məsotorgəhuiən, məsotetətiən itah min. ¹⁴ Mətəu otegəhan əmə məmə İərməniğ İesu otərməniğ e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni sotətəligian e suaru min o noliən təfagə tərəh min iətəm nətəligian tərəh rəhatəmah tolkeiki.

14

Nəghatian rəha nətəmi min u

rəhalah nəhatətəian təsəskasikian

¹ Sotəuhlin-pənian nəmtahtəmah o nəfaki min nəuvein nətəm rəhalah nəhatətəian təsəskasikian, kəni motəruru məmə niki Ughin təsəgianian uə kəpə e noliən min nəuvein iətəm nətəmini nəuvein kəutəniəhu. Nəkotos ilah məhuva, mətəu iəsolkəikiən məmə nəkotərgəhu o rəhalah nətəligian min. ² İətəmini kəti, e rəhan nəhatətəian, təuvir məmə in otun nauənian min rəfin. Mətəu iətəmini kəti min, rəhan nəhatətəian təsəskasikian, kəni niki təhti məmə in təhrun nuniən nauənian e nasumiən əmə, məpəh nuniən nəhuvegi nati. ³ İətəmini u iətəm təhrun nuniən natimnati rəfin, təsəuvirian məmə in oteh rah iətəmi iətəm təsunian natimnati min rəfin. Kəni iətəmi in təsunian natimnati min rəfin, təsəuvirian məmə in otəni kəm iətəmini u tatun natimnati min rəfin məmə, in tatol noliən tərəh, mətəu-inu Ughin niki tagian əmə ohni. ⁴ Təsəuvirian məmə ik nətəni məmə ioluək rəha suah kəti min təmol noliən tərəh. Rəhan aru əmə iərməniğ otəni məmə təmol təuvir uə tərəh.* Kəni Ughin otegəhan lan mətəu-inu İərməniğ təhrun nəfənian nəsanənian kəm in o noliən nati təuvir min.

⁵ İətəmi kəti in təni məmə nian kətiəh əmə in rəha Ughin tapirəkis nian rəfin, mətəu iətəmi kəti min təni məmə nian rəfin kotəhmen-əhmen əmə. Mətəu iətəmini otəkeiki məhtul əskasik o rəhan nətəligian o nati u. ⁶ İətəmini kəti iətəm tətəni məmə nian kətiəh əmə rəha Ughin, in tatol o nisaiəni İərməniğ. Kəni iətəm tatun nəhuvegi nati, tatun o nisaiəni İərməniğ, mətəu-inu tətəni tagkiu kəm Ughin o niğin nauənian. Kəni iətəm tətəpəh əmə nuniən nəhuvegi nati, in min tətəpəh nuniən o nisaiəni İərməniğ, kəni in min tətəni tagkiu kəm Ughin o niğin nauənian. ⁷ İətəmi kəti təsərməniğ aruiən e nəmiəgəhiən rəhan, nati əpnəpin in tətəmiəgəh uə in təmimis. ⁸ Nəmə kitah kəutəmiəgəh, kəutəmiəgəh o nisaiəni İərməniğ, kəni nəmə kohmis, kəmoəhmis o nisaiəni İərməniğ. Kəni tol lanəha, nəmə kəutəmiəgəh uə kəmoəhmis kitah rəha İərməniğ. ⁹ Kristo təmimis matig məmiəgəh min, məmə in İərməniğ rəha nətəmini kəutəmiəgəh mine nətəmini kəmoəhmis rəkis.

¹⁰ Kəni təsəuvirian məmə nəkəni nikali nətəm kəutəfaki kəti min məmə təmol noliən tərəh e natimnati min əha. Kəni təsəuvirian məmə nəkeh

* **14:4** Fes 4 u, in eksəmpil kəti. “İoluək” tətəgətu=pən kitah nəfaki min, kəni “İərməniğ” tətəgətu=pən Ughin. Nipəti nəghatian məmə Ughin otakil itah, mətəu təsəuvirian məmə kitah okotakil itah min.

ياهو piam, mətəu-inu kitah rəfin okotəhtul aupən e nəhmti Uhgın məmə in otakil itah. ¹¹ Təhmen e İərməniḡ tətəni e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, “Inu nīpəhriənian, təhmen məmə in nīpəhriənian məmə iətəmiəḡəh, nətəmini rəfin okotisən nəuliləh kəm iəu, kəni nətəmini rəfin okotəni pətiḡəm e nohliləh məmə iəu, iəu Uhgın.” ¹² Kəni tol lanəha, kitah rəfin kətiəh kətiəh okotəhtul e nəhmti Uhgın o nəni pətiḡəmian natimnati kəmotol.

¹³ Tol lanəha, pəh kotəpəh nolian rəha nənian nikali iətəmi kəti məmə rəhan nolian in təfəḡə tərəh kəti. Mətəu pəh kəutəni məmə okəsotolian nati kəti iətəm otol piatah kəti təmei e rəhan nəmiəḡəhiən. ¹⁴ İəu iəmuva kətiəh itimlau İərməniḡ İesu, kəni o nati u, iəu iəkəhrun vivi məmə nauənian rəfin kotəuvir o nunian, kəsotolian iətəmi kəti tamikmik e nəhmti Uhgın. Mətəu nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə nati kəti tamikmik e nəhmti Uhgın, nati əha tamikmik aru əmə ohni. ¹⁵ Nəmə piam kəti tətəuə tərəh pik o nati kəti iətəm natun, kəni nəmə natun əmə lanko, kəni nəsaluəkian e suaru rəha nolkeikeiən. Solian məmə nati natun tətərakin piam kəti iətəm Kristo təmimis ohni. ¹⁶ Segəhanian məmə nati kəti iətəm ik nəkəni məmə təuvir, okəni məmə in nati tərəh. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu Nərməniḡian Rəha Uhgın səniəmə nati rəha nauənian mine nənmimian iətəm nati əpnəpin əmə, mətəu in nati rəha nəhruahruian e nəhmti Uhgın, mine nəməlinuian, mine nagianian e Narmin Rəhan, ¹⁸ mətəu-inu iətəmi kəti iətəm tatol uək kəm Kristo e nolian əha, in tatol niki Uhgın tətəḡian, kəni nətəmini kauteh in məmə in iətəmi təuvir, kəni nikiləh tagian əmə ohni.

¹⁹ Kəni tol lanəha, pəh kitah kotalkut pik o nolian nati iətəm tətələs itah e suaru rəha nəməlinuian, kəni matəfəri nətəliḡian rəhatah rəfin. ²⁰ Sərakinian uək rəha Uhgın o nauənian əmə. Nauənian rəfin kotəuvir, məsotolian iətəmi kəti tamikmik e nəhmti Uhgın. Mətəu iətəmi kəti tatol təfəḡə tərəh nian in tatun nati kəti iətəm tol pian tətəmei lan e rəhan nəmiəḡəhiən. ²¹ Kəni tol lanəha, təuvir məmə nəsotunian nəhuveḡi nati, uə nəsotənmimian wain, uə nolian nati kəti min iətəm otol piatəmah otəmei e nəmiəḡəhiən rəhan.

²² Kəni nəmə itəmah nautos nətəliḡian kəti o natimnati min u, otaskəlim oneuən əmə itəmah Uhgın. Iətəmi kəti tətətiḡ e nəuvirian pəhriən nian in tatol əmə natimnati iətəm in təhrun məmə təhruahru məmə in otol. ²³ Mətəu iətəmini iətəm rəhan nətəliḡian tatol keiu o nati iətəm in tatun, məmə in təhruahru o nunian uə kəpə, təuvir məmə in təsunian. Mətəu nəmə in tatun, Uhgın otəni məmə nolian rəhan in təfəḡə tərəh, mətəu-inu in tatun, mətəu nikin təsəhtiən məmə in nati əhruahru. Kəni nəmə iətəmi kəti tatol nati kəti iətəm nikin təhti məmə in tərəh, in tatol təfəḡə tərəh.

15

*Nəfərian nətəliḡian
rəha nəfəki pisin pisin min*

¹ Kitah nəuvein, nəhatətəian rəhatah təskasik, kəni kitah kotəhrun məmə nati əlkələh min əha, ilah nati əpnəpin əmə. Mətəu kitah kəsotəkeikeiən o nolian natimnati min əha iətəm nikitah əmə tətəḡian lan. Nikitah təkeikei məhti piatah min mine nəuvinitah min nətəm rəhalah nətəliḡian keiu e natimnati min əha. ² Kitah okotəkeikei motol nolian iətəm otol niki nətəpin okotəḡian lan, məmə otasiru e lah, mol nəhatətəian rəhalah tuva məskasik. ³ Pəh kotol lanəha mətəu-inu Kristo min, in təməsolian nolian

kəti məmə in aru nikin otagiən lan. Mətəu in təmol natimnati rəfin agiən iətəm Uhgín nikin tolkeikei, kəni natimnati min u, nətəmini kəmotəni rah in ohni. Inu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgín tətəni məmə, “Nəni rahien min iətəm nətəmini pisin pisin min kəutəni lam, tətərekin iəu.” ⁴ Natimnati min əha kəmatei aupən e Nauəuə Rəha Uhgín, kəmatei min məmə otəgətu itah, məmə okotələhu=pən əskasik nətəligiən rəhatah e Uhgín. Kəni kitah kotəhrun noliən əha mətəu-inu kəutəhtul əskasik e nian iəkis min, kəni Nauəuə Rəha Uhgín tətəfəri nətəligiən rəhatah.

⁵ Uhgín pisin əmə tətəsiru e tah məmə kəutəhtul əskasik e nian iəkis min, kəni in pisin əmə tətəfəri nətəligiən rəhatah. Kəni rəueiu, iətəpuəh ohni məmə in otasiru e təmah e nətəligiən rəhatəmah məmə otuva mol kətiəh əmə, təhmen əmə e noliən rəha Kristo Iesu. ⁶ Kəni iətəpuəh lanəha o təmah rəfin nətəm nautos nətəligiən kətiəh əmə, məmə nəuiatah təhrun nuvaie məhmen e nəuia iətəmi kətiəh əmə o nəfəriən nərgi Uhgín, iətəm in Uhgín mine Tatə rəha İərməniğ rəhatah Iesu Kristo.

⁷ Otos nətəm kəutəfəki min nəuvein e niki təmah agiən motol təuvir kəm lah təhmen əmə məmə Kristo təmos itəmah e nikin agiən. Otol lanəha məmə nətəmini okotəni-vivi Uhgín lan. ⁸ Sotaluiən e nati u məmə, Kristo təmuva məhmen e ioluək rəha nətəm İsrəl məmə otəgətu məmə Uhgín tatol rəhan nəghatiən, nəghatiən u məmə nəniəskasikiən min rəhan kəm tipi nətəm İsrəl aupən, ilah kəməhuva motol nipəhriəniən e Kristo. ⁹ Kəni təmuva məmə Nanihlua min okotos nəəkəhruiniən rəha Uhgín motəni-vivi in ohni, təhmen e Nauəuə Rəha Uhgín tətəni məmə, “Tol lanəha, oiəkəfəri nərgəm e niki Nanihlua min, oiəkəni nəpuən min məni-vivi nərgəm.”

¹⁰ Kəni tətəni min məmə, “Otagiən, Nanihlua min, itəmah rəhan min nətəmini.”

¹¹ Kəni tətəni min məmə, “İtəmah Nanihlua min rəfin otəni-vivi İərməniğ, kəni itəmah rəfin nətəmini min rəfin rəha nəuaniləuis min rəfin e nəhue nitəni min, otəni-vivi in.”

¹² Kəni Aiseə tətəni min məmə, “Mipi Tefit* aupən otair muva, kəni Uhgín otəfəri in məmə otərməniğ e nətəmini min rəfin rəha nəuaniləuis min rəfin e nəhue nitəni min rəfin. Kəni Nanihlua min okotələhu=pən əskasik nuhuiniən rəhalah lan.”

¹³ Uhgín təmasiru e tah məmə okotələhu=pən əskasik rəhatah nuhuiniən lan. Pəh in otol məmə nikitəmah otəri məriaueh e nagianiən mine nəməlinuiən nian nəutəhatətə lan məmə, e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgín, onəkotələhu=pən əskasik pik təhmin rəhatəmah nuhuiniən e Uhgín.

Pol in aposil rəha Nanihlua min

¹⁴ Piak min mine nəuvirik min. İəkəhrun vivi məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah təməri məriaueh e nəuviriən, kəni nəmotos nəhruniən rəfin, kəni nəkotəhmen o nəgətuiniən itəmah min. ¹⁵ Mətəu e nauəuə u rəhak, iəməsəhluaigien e nati kəti, iəməni pətiğəm e nikik rəfin natimnati min u kəm təmah, kəni molkeikei məmə nikitəmah otəkeikei məhti nəghatiən min əha. Təhruahru əmə məmə iətəghati lanəha, mətəu-inu Uhgín

* **15:12** Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə “Mipi Jese.” Jese in tatə rəha Kig Tefit.

təmasiru lak e rəhan əmə nəuviriən ¹⁶ məmə iəu iəkuva ioluək rəha Kristo Iesu o nani pətigəmian nanusian təuvir kəm Nanihluə min. Iəu iəkəhmen e pris kəti iətəm iətəni pətigəm nanusian təuvir rəha Ughin məmə, Nanihluə min nətəm kəutəhatətə e Kristo, okəhuva neanien təuvir min nətəm Narmin Rəha Ughin təmafəl mələhu kalin məmə rəha Ughin, kəni Ughin nikin tagiən o nosiən.

¹⁷ Kəni e uək rəfin iətəm iatol o Ughin, nikik tagiən pik lan mətəu-inu in Kristo Iesu əmə iətəm tatol uək. ¹⁸ Ko iəsəghati əfəri əməiən o nati kəti min, iəkəghati əfəri əmə o natimnati təuvir iətəm Kristo təmol nian iəmol rəhan uək o nosiən Nanihluə min kəhuva motol nəuia Ughin. Kristo təmol uək e rəhak nəghatiən, mine rəhak noliən min, ¹⁹ kəni təmol uək e nəsanəniən rəha nəmtətiən min mine nati apispis min, kəni təmol ilah rəfin e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Ughin. Kəni tol lanəha, iəməni pətigəm rəfin nanusian təuvir rəha Kristo, iəmətuəuin Jerusiləm muvən ikin min rəfin mətəuarus=pən nitəni u Ilirikəm iətəm in isəu pahav ikin. ²⁰ Nian rəfin e nətuəuinian rəhak uək mətəuarus=pa u rəueiu, iəmolkeikei məmə iəkuvən məni pətigəm nanusian təuvir e ikin min nəuvein iətəm kəsətəu aginien nərgi Kristo ikin. Iəsolkeikeian məmə iəkol uək e ikin kəti iətəm iətəmi kəti tinuvən rəkis ikin məni pətigəm nanusian təuvir. ²¹ Mətəu təhmen əmə e Nauəuə Rəha Ughin iətəm tətəghati e Kristo məmə, “Nətamimi nətəm kəsəni pətigəmian nanusian təuvir kəm lah, ilah okoteruh in, kəni nətamimi nətəm kəsotətəu əhanəhian nanusian təuvir, ilah okotəhrun.”

²² Nian tepət, uək u rəhak o nuvəniən iki pisin pisin min tətəhtipəsəg lak o nuvnəiən meruh itəmah.

Nətəligiən rəha Pol o nuvəniən Rom

²³ Mətəu rəueiu, rəhak uək u ikinu tinol naunun, kəni e nu tepət rəkis, iəkolkeikei pik məmə iəkuvnə meruh itəmah, ²⁴ kəni tol lanəha, nikik təhti məmə iəkuvnə meh itəmah nian iəkuvən əpəha kəntri u Spen. Kəni nian iəkuvnə kəni kotatig nian təkuəkir əmə, kəni iəkolkeikei məmə nəkotasiru lak e rəhak naliuəkian.

²⁵ Mətəu rəueiu, iətuven Jerusiləm o nasiruiən e nətəm kəutəfaki ikin, ²⁶ mətəu-inu nətəm kəutəfaki əpəha nitəni mil u Masetoniə mine Akaia, nikilah təmagiən o nəfaiən məni məmə iəkəsiru e nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm. ²⁷ Nikilah təmagiən əmə o noliən, kəni in təhmen məmə kəutətəu kauin kəti iətəm nətəm Isrel kəmotol kəm lah. Tol lanəha mətəu-inu nəmə Nanihluə min kəmosos nəuviriən rəha Ughin e suaru rəha nətəm Isrel, kəni Nanihluə min okotəkeikei motasiru e nətəm Isrel e rəhalah məni. ²⁸ Oiakos məni u kəmotəfa, muvən məfən kəm nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm. Kəni nian iəkol naunun e uək u, kəni oiaiket Jerusiləm muvən əpəha nitəni u Spen, kəni e rəhak naliuəkian oiaukvnə meh itəmah.

²⁹ Nian iəkuvnə mitaləu=pa imatəmah ikin, iəkəhrun məmə iəkos natimnati təuvir tepət e Kristo məmə iəkəfinə kəm təmah, kəni itəmah onəkotətəu təuvir lan.

³⁰ Piak min mine nəuvinik min, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e Iərməniğ rəhatah Iesu Kristo, kəni Narmin Rəha Ughin tatol məmə kitah kəutolkeikei itah min, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə nəkotəfaki əskasik kəm Ughin ohniəu, kəni e noliən əha, nəkotasiru lak e nəluəginian rəhak. ³¹ Otəfaki məmə Ughin otasiru lak mahtipəsəg e nətəm Jutiə nətəm

kəsotəniən niphəriənən e nanusiən təuvir məmə, okəsotərəkinian iəu. Kəni otəfaki min məmə nian iəkuvən miet=pən Jerusiləm, nətəmi min u kəutəhatətə e Kristo, nikilah otagiən o rəhak uək. ³² Kəni e noliən əha, nəmə Uhgın tolkeikei lanəha, iəkuvnə meruh itəmah e nagianian, kəni kitah rəfin agin, nikitah otagiən. ³³ Pəh Uhgın iətəm in nəukəti nəməlinuian tətətig itəmah min. Əuəh.

16

Pol təmauiəhruin in min nəuvein

¹ Iəu iətəni=pinə kəm təmah məmə nəuvinitah u Fipi, iətəm tatos uək rəha dikon e niməfaki əpəha Kegkriə, in pətan təuvir kəti. ² Iəkətapuəh o təmah məmə nian in otuvnə, onəkotagiən əmə ohni e nərgi İərmənig rəhatah, e noliən əhruahru məmə nətəmini rəha Uhgın okotol lanəha. Nəmə rəhan nati kəti tikə, təuvir məmə nəkotasiru lan, mətəu-inu in təmasiru lak mine nətəmini tēpət.

³ Otəni təuvir kəm Prisilə mine Akuilə, iətəm itimahal iəməhlol uək kətiəh rəha Kristo İesu. ⁴ Kəmuəhtul maru məmə okiamis o nasiruiən lak. Səniəmə iəu pisin əmə, mətəu iəu mine Nanihluə min rəfin u kəutəfaki, itimah iəkotəni-vivi Uhgın o lau.

⁵ Kəni otəni təuvir kəm niməfaki iətəm kəmotuhapumın e rəhalau nimə. Otəni təuvir kəm iəu kəti u Epaenetəs, u iətəm təmaupən məhatətə e Kristo e profens əpəha Esia.

⁶ Otəni təuvir kəm Meri iətəm təmatol pik uək o timah.

⁷ Otəni təuvir kəm Antronikəs mine Junias, iətənimak mil iətəm itimahal min ilau iəmihluvən e kaləpus. Aposil min kəutisiası pik ilau, kəni ilau kəmuəupən lak muəhatətə e Kristo.

⁸ Otəni təuvir kəm Ampliatəs, iətəm iəkolkeikei e nolkeikeiən rəha İərmənig.

⁹ Otəni təuvir kəm Urpanəs, iətəm kitah kəutol uək kətiəh e Kristo, kəni otəni təuvir kəm iəu kəti u Stakis.

¹⁰ Otəni təuvir kəm Apeles iətəm təməhtul əskasik e Kristo e nian iəkis min.

Otəni təuvir kəm Aristopulus mine rəhan min nətəmini, mine rəhan min noluək min.

¹¹ Otəni təuvir kəm Herotian, rəhak əhruahru.

Otəni təuvir kəm nətəmini rəha Nasisəs mine rəhan noluək min nətəm kəutəfaki kəm İərmənig.

¹² Otəni təuvir kəm Trifaenə mine Trifosə, pəta mil iətəm kətuol pik uək rəha İərmənig.

Otəni təuvir kəm iəu kəti u Persis, pətan kəti iətəm tatol pik uək rəha İərmənig.

¹³ Otəni təuvir kəm Rufəs, iətəmi kəti rəha İərmənig tətəfaki vivi, mine rəhan məmə iətəm təmatol təuvir kəm iəu təhmen e rəhak əhruahru məmə.

¹⁴ Otəni təuvir kəm Asigkritəs, mine Filegon, mine Heremes, mine Patropəs, mine Heremas, mine piatah min nətəm ilah min kəutətig.

¹⁵ Otəni təuvir kəm Filolokəs, mine Julia, mine Nereəs mine nəuvinin, mine Olimpəs, mine nətəm kəutəfaki min rəfin nətəm ilah min kəutətig.

¹⁶ Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. Niməfaki rəfin rəha Kristo kəutəni təuvir kəm təmah.

¹⁷ Piak min mine nœuvinik min. Iækatapuæh æskasik o tæmah mæmæ nækotætæu vivi itæmah o nætæmi kautol mæmæ nækotæhapu itæmah min, kœni kautægætun natimnati iætæm kautol nætæmimi kæutæmkaræpæn e næhatætæian ræhalah, kœni nægætunian æha tol pisin agin e nægætunian iætæm næmotos rækis. Otæhtul isæu o lah, ¹⁸ mætæu-inu nætæm kotol lanæha, ilah kæsotolien uæk ræha Iærmænig Kristo, mætæu kautol uæk æmæ o nati ilah æmæ kautolkeikei. Ilah kæutæni-vivi næghatien, kœni næghatien ræhalah tæthien, kœni ilah kæuteiuæ, kœni mæutærækin nætæligien ræha nætæmimi tepæt nætæm kotæruru nati.

¹⁹ Nætæmimi kinotætæu rækis nanusien mæmæ itæmah nautol næuia Kristo. Tol lanæha, nikik tagien pik o tæmah. Mætæu iækolkeikei pik mæmæ nækoteinatig e nolien æhruahru min, kœni mæmæ næsæhuvænien e nolien tærah min.

²⁰ Uhgin iætæm næukæti næmælinuian, otæsuævænien in tevig-ærain e Setæn, kœni in otatig æmæ læhtæni e næhlkitæmah.

Pæh næuvirien ræha Iærmænig Iesu tætatig itæmah min.

²¹ Timoti iætæm itimlau min iatuol uæk kætiæh, tætæni tæuvir kæm tæmah. Kœni Lusias, mine Jeson, mine Sosipatæ u natimak min, kæhlæni min tæuvir kæm tæmah.

²² Iæu Tesias, iætæm iæmætei næghatien ræha Pol e nauæuæ u, iæu iætæni tæuvir kæm tæmah u kitah kætiæh e Iærmænig.*

²³⁻²⁴ Kææs tætæni tæuvir kæm tæmah. Iæu Pol, iætatig e ræhan nimæ, kœni nætæmi ræha nimæfaki kæutuhapumin iman ikin.

Erastæs u iætæm tætarmænig e mæni ræha taun æha, mine piatah Kuartæs, ilau min kætuæni tæuvir kæm tæmah.

²⁵ Pæh kotæni-vivi Uhgin. In tæhrun nolien mæmæ itæmah næutæhtul æskasik e næhatætæian ræhatæmah. In otol lanæha e nanusien tæuvir ræha Iesu Kristo iætæm iætæni pætigæm. Næghatien u tæmæhluæig nuvæh rækis, ²⁶ mætæu ræueiu, tæmol æpu in. Kœni in Uhgin u iætæm tætæmiægæh nian ræfin, kœni in tæmæni mæmæ iækotæni pætigæm nanusien ræha Kristo iætæm iæni min aupæn kæmotætei e nauæuæ min ræhalah, kœni nætæmimi okotæhrun. Iækotæni pætigæm mæmæ nætæmimi min ræfin ræha næuanilæuis min ræfin e nitæni min ræfin, pæh ilah okotæhatætæ e Uhgin, kœni tol lanæha mautol æmæ næuian. ²⁷ Uhgin pisin æmæ in Uhgin, kœni in pisin æmæ in teinatig. !Pæh kotæni-vivi Uhgin nian ræfin naunun tikæ, o nati iætæm Iesu Kristo tæmol! Æuæh.

16:17 Mat 7:15; Tait 3:10 * **16:22** Pol tæhrun æmæ næteien nauæuæ, mætæu e nian æha, nætæmimi tepæt kæmæutos iætæmi kæti min mæmæ otætætei næghatien min ræhalah. Suah kæti, nærgin u Tesias, tæmæharæg ilau Pol mætei næghatien ræhan.

1 Korən

Nauəuə iətam Pol təmaupən mətei tuvən kəm nəfaki min ikin Korən

Nəghatien əkuəkır rəha nauəuə u 1 Korən

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki rəha Korən.

?Natigien təhro lanu lan nian təmətei? Korən in taun asoli kəti. İkin əha, nətəmimi tepət kotos rəhalah kaku o noliən səlim lan, kəni nətəmimi tepət kəhuva məmə okotos nəhmtin. Nətəmimi nəuvein kəhuva e negəu, nəuvein kotaliuek əmə. In taun kəti təuvır pik e profens rəha Akaia, iətam tətətig e nitəni asoli u Kris. Mətəu taun u, narmi nati min kəmotəriaueh lan, kəni noliən tərəh min tepət e taun əha. Niməfaki rəha Korən, Nanihlua* min kotepət lan. Pol təmətuəuin niməfaki u e nian rəha naliuekian iətam tatol keiu lan. Mətəu rəueiu əha, nərahien asoli min nəuvein tənətig e niməfaki. Nətəmimi nəuvein kautol noliən tərəh min, kəni nəuvein kautos nətəligien min iətam kəsotəhruahruian.

?Təmətei nauəuə u o nak? Niməfaki rəha Korən in tətətig e taun kəti iətam noliən tərəh min rəfin təməriaueh vivi lan. Noliən tərəh min nəuvein kəməhuva imə e niməfaki. Kəmotətapueh o Pol o natimnati min nəuvein iətam ilah kəsotəhrun vivian, kəni in təmətei nauəuə u titəu=pən əhruahru əmə rəhalah nətəligien. Pol təmətei nauəuə u məmə otəni pətigəm noliən tərəh min iətam tətətig e niməfaki, mine nərahien pisin pisin min nəuvein min. Kəni təmətei nauəuə u məmə otələhu əhruahru noliən tərəh min iətam ilah nəuvein kəmautol. In təməni kəm lah məmə okotəhro min lanu motəkeikei mohtəlig=pa min o Ughin, kəni noliən nak u təhruahru iətam iətəmimi otol nəmə in iətəmimi rəha İesu.

Pol təməni təuvır kəm lah

¹ İəu Pol, iətam Ughin təmauin lak kəni mītəpin e nəuiən məmə iəu aposil rəha Kristo İesu. İtimlau piatah Sostənes iətuəni təuvır kəm təmah.

² Nauəuə u tatuvnə kəm təmah niməfaki rəha Ughin əpəha Korən. Ughin təmol asim itəmah e Kristo İesu, kəni təmauin e təmah məmə rəhan min, nətam nəutaliuek e noliən əhruahru itəmah mine nətəmimi e ikin min rəfin nətam kəutəfaki kəm İərməniğ rəhatah İesu Kristo iətam in İərməniğ rəhatah rəfin.

³ Pəh Ughin Tatə rəhatah mine İərməniğ İesu Kristo, okuəfinə nəuvirien mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol təməni-vivi Ughin e nəfakian

⁴ Nian rəfin iatəni tagkiu kəm Ughin mətəu-inu təməfinə rəhan nəuvirien kəm təmah e Kristo İesu. ⁵ Təməfinə rəhan nəuvirien u tepət kəm təmah e noliən min rəfin, e nasiruiən o nəni pətigəm vivian natimnati min mine neinatigien o nəhrunian nəghatien rəhan. ⁶ Kəni noliən min əha kəutəgətuən məmə nanusiən e Kristo in nipehriənien, kəni itəmah nəmoteruh. ⁷ Tol lanəha, nian nəutəhtul maru məutəhtahnin nuvaian rəha İərməniğ rəhatah İesu Kristo, Ughin təməfinə kəm təmah rəhan nəsanəniən e Narmin o noliən uək rəhan, nəsanəniən rəfin min əha iətam kotəhruahru o nəmiəğəhien rəhatəmah. ⁸ Kəni in otol itəmah nəutəhtul

* : Nanihlua, İanihlua — Afın-to e tiksınəri.

əskasik motətəuarus=pən naunun nian məmə okəseh-pənian noliən tərəh kəti e təmah e Nian rəha İərmənig rəhatah İesu Kristo, iətəm tətəva min lan. ⁹ Kəni Uhgın otol nati u kəm təmah mətəu-inu nian rəfin in tatol rəhan nəghatien. In Uhgın iətəm təmauin e təmah nəkəhuva kətiəh itəmah Nətin İesu Kristo u İərmənig rəhatah.

Nətəmini rəha niməfaki kəmotəhapu ilah min

¹⁰ İətətapuəh əskasik o təmah, piak min mine nəuvinik min, e nərgi İərmənig İesu Kristo, məmə itəmah rəfin nəkotətəlig e təmah min, məsotolien məmə nətəligien kəti otəva məhapu itəmah, kəni mətəu nəkəhuva pəhriən motol kətiəh e nətəligien mine nikin kətiəh. ¹¹ Piak min mine nəuvinik min, iətəni lanəha mətəu-inu nətəmini nəuvein rəha Kloet kəmotəni pətigəm kəm iəu məmə itəmah nautorgəhu. ¹² Nipəti nəghatien iətəm iətəni tol lanu, itəmah nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Pol,” nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Apolos,” nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Pitə,” nəuvein min kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Kristo.” ¹³ Nian nəutəuəri lanko, təhmen e nəhapu-əhapuiən Kristo! İəu Pol, iəməsəhkul-pəriən e nigə kəməluəu o təmah! Kəni nian kol bəptais e təmah, kəməsolien e nərgək Pol. !Kəpə! ! Mətəu nautol lanko məmə nautəhuərisig lak Pol, uə Apolos, uə Pitə, mətəu itəmah nəsotolien məmə nəutohtəu=pən Kristo!

¹⁴ İəu iəkəni tagkiu kəm Uhgın məmə iəmol bəptais əmə e Krispəs mine Kaeəs, mətəu iəməsolien bəptais e təmah kəti min. ¹⁵ Nikik tagien lanəha mətəu-inu iətəni kəti ko təsəniən məmə kəmol bəptais lan e nərgək məmə otəva rəhak iətəmini. ¹⁶ Ei əuəh, iəmalu, iəmol bəptais min e Stefənəs mine rəhan min. Uərisig e inəha, iəmalu məmə mətə iəmol bəptais min e iətəni kəti uə kəpə. ¹⁷ Nipəti nəghatien min u məmə, Kristo təsəhli=paieən iəu məmə iəkol bəptais e nətəmini, təmahli=pa iəu məmə iəkəni pətigəm əmə nanusiən təuvir. Kəni iəsəni pətigəm əməien e nəghatien einatig rəha iətəmini mətəu-inu, iəsolkəikeien məmə nəghatien e nimisiən rəha Kristo e nigə kəməluəu in otəhvevig nəsanəniən tika.

¹⁸ Nipəhriənien, nəghatien e nimisiən rəha Kristo in təhvevig malməli o nətəmini u kəutohtəu suaru rəha nuvəniən e nigəm asoli. Mətəu kitah u nətəm Uhgın tatosmiəgəh itah, in nəsanəniən əmə rəha Uhgın. ¹⁹ Kəni Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İəu iəkərin agin neinatigien rəha nətəm koteinatig, kəni mahtipəsəg e nəhrunien rəha nətəm kotəhrun pik nati.”

²⁰ ? Nətəmini koteinatig iə? ? Nəgəhun min rəha Lou iə? Nətəmini nətəm kotəhrun vivi suaru rəha nəghatien iə? Uhgın təmol neinatigien rəha nəhue niftəni tinəva rəkis nalməlien əmə. ²¹ Tol lanəha mətəu-inu, e neinatigien rəha Uhgın, təmol məmə nətəmini rəha nəhue niftəni okəsotəhrunien in e nəhrunien əmə rəhalah iətəm kəutəni məmə neinatigien. Mətəu in təmol məmə nəghatien alməli min rəhatiməh otosmiəgəh nətəmini nətəm kəutəni nipəhriənien lan.

²² Nəuaniləuis min rəha İsrel kəutətapuəh e nati apispis min, kəni Nanihlua[‡] min kəutəsəl e neinatigien məmə okoteruh Uhgın, ²³ mətəu

1:8 1Təs 3:13; 5:23 **1:9** 1Təs 5:24; 1Jon 1:3 **1:10** Fil 2:2 **† 1:11** Kloe in pətan kəti iətəm rəhan nautə tepət, kəni nətəmini kəutisai in. Pol əpəha Efəsis e nian təmətei nauəuə u, kəni nətəmini rəha Kloe kəməhuvən motəsəl=pən lan. Kəni motəni kəm in nətəligien min əha e niməfaki Korən. **1:12** Uək 18:24-28; 1Kor 3:4 **1:14** Uək 18:8; Rom 16:23 **1:16** 1Kor 16:15

1:19 Aes 29:14 **1:20** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25 **1:21** Mat 11:25 **‡ 1:22** Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksənəri.

kitah kəutəni pətigəm əmə nimisiən rəha Kristo e nigı kəməluau. Kəni nəghatiən u in təhmen e kəpiel e suaru iətəm tatol nəuaniləuis min rəha Isrel kəutəmei, kəni in təhmen e nalməliən o Nanihlua min. ²⁴ Mətəu nətəmini min u nətəm Ughin təmauin e lah, nəuaniləuis min rəha Isrel nəuvein mine Nanihlua min nəuvein ilau pəti, kəni Kristo in nəsanəniən rəha Ughin mine neinatigian rəhan. ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, nolien u iətəm nətəmini kəutəni məmə in nalməliən rəha Ughin, mətəu niphəriənien in teinatig tapirəkis neinatigian rəfin rəha nətəmini, kəni nati u iətəm nətəmini kəutəni məmə in nəpəouiən rəhan, in təsanən tapirəkis nəsanəniən rəfin rəha nətəmini.

²⁶ Piak min mine nəuvinik min, nikitəmah otəkeikei məhti məmə itəmah nətəmi əhro nian Ughin təmauin e təmah. Itəmah tepət nəsoteinatigian e nəhmti nətəmini, kəni məsotosiən nəsanəniən, kəni səniəmə itəmah nenəti nətəmi asoli nəuvein. ²⁷ Mətəu Ughin tatitəpin nati alməli min e nəhue niftəni məmə okotol aulis nətəm koteinatig, kəni mitəpin nati əpəou min e nəhue niftəni məmə okotol aulis nətəm kotəsanən. ²⁸ In təmitəpin natimnati iətəm, e nəteligian rəha nətəmini, ilah nati əpnəpin əmə, mine iətəm nətəmini kəsotolkeikei pikiən, mine natimnati iətəm ləhtəni agin. Kəni təmitəpin natimnati min əha məmə ilah suaru məmə in tol nati keikei e nəteligian rəha nətəmini kəməhuva nati əpnəpin əmə. ²⁹ Təmol lanəha məmə iətəmini tikə otəghati əfəri e nəhmti Ughin. ³⁰ Mətəu-inu e nəuia Ughin, itəmah nəməhuva kətiəh itəmah Kristo Iesu. Kəni Kristo təmuva o tah məmə in rəhatah neinatigian rəha Ughin. Inəha e Kristo, Ughin təmol itah kotəhruahru e nəhmtin, kəni mələhu kalin itah məmə rəhan min, kəni mosmiəgəh itah. ³¹ Tol lanəha, təhmen e Nauəuə Rəha Ughin tətəni, “Tətəmini iətəm tətəghati əfəri, otəghati əfəri əmə o nati iətəm İərməniəg təmol lan.”

2

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nian iəmuvnə o təmah, iəməsəni pətigəmiən nəghatiən rəha Ughin e nəghatiən iətəm nətəmini kəutəni məmə koteinatig, mine nolien rəha iətəmini iətəm təhruvivi nəghatiən. ² Kəni nian iəmətatig kitah min itəmah, nikik təskasik məmə iəkəni pətigəm əmə Iesu Kristo, mine nimisiən rəhan e nigı kəməluau. ³ İəmuva o təmah e nəpəouiən mine nəginien mine nərəmruminien asoli. ⁴ Kəni nian iəməni pətigəm rəhak nəghatiən e nanusiən təuvir, iəməsəniən e neinatigian rəha nətəmini, mine nəghatiən asoli min iətəm otiuvi itəmah, mətəu nian iəməghati, nəmoteruh nəsanəniən rəha Ughin mine uək rəha Narmin Rəha Ughin. ⁵ İəmol lanəha məmə nəhatətəiən rəhatəmah otəsəhtul əməliən e neinatigian rəha nətəmini, mətəu in otəhtul e nəsanəniən rəha Ughin.

Neinatigian rəha Narmin Rəha Ughin

⁶ Mətəu niphəriənien məmə itəmah iəutəni pətigəm nəghatiən einatig kəm nətəm koteinatig kəni minoteinatig rəkis e nəmiəgəhiən rəhalah. Mətəu səniəmə neinatigian rəha nətəmini min rəueiu, uə nətəmini nətəm kəutərməniəg u rəueiu. İlah okəhuva nati əpnəpin min əmə. ⁷ Kəpə. Itəmah

iəutəghati e neinatigian rəha Uhgın aupən iətəm təmətəmähli oneuən, kəni in neinatigian iətəm təmətəhluaig, kəni Uhgın təmol nəlpəkauian aupən aupən agin məmə, neinatigian əha, in otol nəuvirian kəm tah e nəsanəniən mine nəhagəhagian. ⁸ Nətəm kəutarmənig e niftəni əha rəueiu, ilah kinotəruru nəlpəkauian əha rəha Uhgın, mətəu nəmə ilah kəmotəhrun, ko kəsotətu-pəriən İərmənig rəha nəsanəniən əhagəhag rəfin e nigı kəməluau təhmen e iətəmini kəti əpnəpin əmə iətəm təmərəkin lou. ⁹ Mətəu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“İətəmi tikə tətəruh,

iətəmi tikə tətətəu,

iətəmi tikə təhrun,

nati nak iətəm Uhgın təmol əpenə-penə lan rəha nətəmi min u kotalkeikei in.”

¹⁰ Mətəu Uhgın təmol əpu nəlpəkauian oneuən əha rəhan kəm tah e Narmin. Kəni Narmin təhrun natimnati rəfin, kəni məhrun min natimnati rəha Uhgın iətəm iətəmini kəti ko təsəhrunian. ¹¹ ?Tol lanəha, iətəmini pəh təhrun nətəligian rəha iətəmini kəti, mətəu narmin əmə? ?E noliən kətiah əmə, iətəmini pəh təhrun nətəligian rəha Uhgın, mətəu Narmin əmə? ¹² Uhgın təməsəfaian kəm tah nətəligian rəha nətəmini e nəhue niftəni, mətəu təməfa Narmin iətəm tatsipən ohni. In təməfa kəm tah məmə kitah okotəhrun nati nak iətəm Uhgın təməfa əpnəpin əmə kəm tah. ¹³ Inu nəghatian iətəm itəmah iəutəni, kəni neinatigian rəha nətəmini təsəgətunian itəmah e nəghatian min əha, mətəu Narmin Rəha Uhgın təməgətun itəmah, kəni iəkotəni pətigəm natimnati pəhriən rəha Narmin Rəha Uhgın e nəghatian min iətəm təmsipən lan.

¹⁴ İətəmini iətəm Narmin Rəha Uhgın tikə lan, tətəpəh natimnati iətəm tatsipən e Narmin Rəha Uhgın mətəu-inu ilah nati əpnəpin min əmə ohni, kəni ko in təsəhrunian ilah mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın əmə təhrun nasiruiən e nətəmini o nəhrunian natimnati rəha Uhgın. ¹⁵ Kitah nətəm kautos Narmin Rəha Uhgın kəmotəh motəhrun motakil natimnati min əha, mətəu nətəmini əpnəpin, ko kəsoteruhiən məsotəhrun aginian mine məsotakil aginian itah. ¹⁶ Tol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“?Pəh u təhrun nətəligian rəha İərmənig

məmə in otəgətun in?”

Mətəu kitah kotəhrun nətəligian rəha Kristo kəni tol lanu lan motəhrun natimnati min əha.

3

Nəhapu-əhapuian e niməfaki

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nian iəmətatig kitah min itəmah, iəməsəghatian kəm təmah təhmen e nətəmini nətəm kinotəskasik rəkis e nəmiəgəhian rəhalah e Narmin Rəha Uhgın, kəpə. İəməghati kəm təmah məmə itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni əmə, kəni iəməghati kəm təmah təhmen e kəlkələh min əmə e nəmiəgəhian vi rəhatəmah e Kristo. ² Nian iəməgətun itəmah, təhmen məmə iəmətaugin itəmah e milik əmə, iəməsəfinəniən nauəniən əskasik kəm təmah mətəu-inu itəmah nəməsotəhmenian o nunian. Kəni nıpəhriənian, itəmah nəsotəhmen əhanəhian o nunian, ³ mətəu-inu noliən rəhatəmah təhmen əmə e rəha nətəmini rəha nəhue niftəni. Tol lanəha mətəu-inu itəmah nautetet

itəmah min, kəni mautorgəhu, kəni təhmen əmə məmə itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni əmə u. Nəkotəhmen e nətəmini əpnəpin min. ⁴ Nian iətəmi kəti tətəghati əfəri məni məmə, “Təu rəha Pol,” kəni kəti təni məmə, “Təu rəha Apolos,” noliən əha tətəğəhun məmə itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni əmə.

⁵ Oteruh-to. ?Apolos in pəh, kəni Pol in pəh? Itimlau iəkuəhmen əmə e ioluək iətəmi iəmuasiru e təmah o nuvaie o Iesu. Itimlau iətuol əmə uək iətəmi İərməniğ təməfa pisin pisin kəm timlau məmə iəkuol. ⁶ Təhmen əmə məmə iəu iəmərfəi nikiti nati, kəni Apolos in təueiu e nəhu, mətəu Uhgın əmə tatol tateviə. ⁷ Tol lanəha, iətəmini iətəmi tətərfei nati, uə iətəmini tətəueiu e nəhu, in nati əpnəpin əmə, mətəu Uhgın pisin əmə in nati keikei iətəmi tatol natimnati kəutəmiəğəh mauteviə. ⁸ İətəmi tətərfei, mine iətəmi tətəueiu, ilau kuəhmen-əhmen əmə mətian əmə o nati kətiəh əmə. Kəni Uhgın otətəu ilau kətiəh kətiəh e rəhalau uək pisin pisin min. ⁹ Itimlau ioluək mil rəha Uhgın, kəni itəmah nəkotəhmen e nasumiən rəha Uhgın, uə nimə rəha Uhgın.

¹⁰ E nəuviriən iətəmi Uhgın təməfa kəm iəu, iəmuvləkin vivi nəhlki nimə təhmen e iətəmi təhrun vivi nuvləkinian nimə. Kəni iətəmi kəti min tatuvləkin nimə nəuvetin. Mətu ilah rəfin okotəkeikei mauteh vivi uək rəhalah rəha nuvləkinian nimə, ¹¹ Nəhlki nimə kətiəh əmə, inu Iesu Kristo. İətəmi kəti tikə təhrun nuvləkinian nəukəti nimə pisin kəti min. ¹² Nəmə iətəmi kəti tuvləkin-pəri rəhan nimə iətəmi nəhlki nimə in Iesu Kristo, kəni in təhrun nuvləkinian nimə e aien u kol tətəraip-oraip, uə e silfə, uə e kəpiel nəhmtin tiəkis, uə e nigi, uə e niuig, uə e nimanə.* ¹³ Kəni nian kəti nətəmini okoteruh uək rəhan, mətəu-inu e nian Iesu tuva min, rəhan uək otuva e nəhəğəhəgiən. Rəhan uək okələhu=pən e nigəm, kəni nigəm otəğəhun məmə rəhan uək təuvir uə tərəh. ¹⁴ Nəmə nigəm otəsusiən rəhan nimə, in otos rəhan nətəouiən. ¹⁵ Mətu nəmə nigəm otus rəhan nimə, kəni rəhan natimnati rəfin təmikə. In əmə, Uhgın otosmiəğəh, mətəu təhmen-əhmen əmə e iətəmi kəti iətəmi rəhan nimə nigəm tatus kəni tiuvig pətiğəm maiu, kəni nigəm tus nimə mauəris.

¹⁶ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, itəmah u Nimə Rəha Uhgın, kəni Narmin Rəha Uhgın tətətiğ e təmah? ¹⁷ Nəmə iətəmi kəti tərək in Nimə Rəha Uhgın, kəni Uhgın otərək in, mətəu-inu Nimə Rəha Uhgın, in tasim rəhan pisin əmə. Kəni Nimə u Rəha Uhgın, itəmah.

¹⁸ Təsəuviriən məmə iətəmi kəti tətəiuə aru əmə lan. Nəmə iətəmi kəti tətəkil aru in e nətəliğin rəha nəhue niftəni, kəni nikin təhti məmə in teinatig u rəueiu, in otəkeikei muva iəlməli kəti e nəhmtiləh məmə in otuva iəinatig pəhriən. ¹⁹ Tol lanəha mətəu-inu neinatig rəha nətəmini rəha nəhue niftəni, in təlməli e nəhmti Uhgın. Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Uhgın tatol ləliğ e nəğhatian rəha iətəmi kəti iətəmi tətəni məmə in teinatig vivi, kəni Uhgın taskəlim in.” ²⁰ Kəni Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min məmə, “İərməniğ təhrun məmə, nətəliğin rəha nətəmi koteinatig, ilah nati əpnəpin əmə.”

3:3 1Kor 1:10-11 **3:4** 1Kor 1:12 **3:6** Uək 18:4,11,27-28 **3:9** Mat 16:27; Efəs 2:20-22 **3:11**

Aes 28:16; 1Pitə 2:4-6 * **3:12** Noliən rəha nətəu-pəniən Kristo təhmen e noliən rəha nuvləkinian nimə. İətəmi tətətu=pən vivi noliən rəha Kristo, in təhmen e iətəmi kəti tatuvləkin vivi rəhan nimə. Noliən təuvir min rəhan təhmen e pos min əskasik rəha nimə, uə aien u kol uə aien u silfə. İətəmi tətətu=pən vivian noliən rəha Kristo, təhmen e iətəmini kəti tatuvləkin rah rəhan nimə, təhmen əmə e nimauvluvl əmə kəti. Afən-to Mat 6:19-20. **3:13** 1Kor 4:5 **3:19** Job 5:13 **3:20** Sam 94:11

²¹ Kəni tol lanu lan, sotəniən məmə itəmah rəha suah u uə rəha suah kəha məmə onəkotləfəri aru itəmah ohni. Uhgın tətəfən itəmah nətəmi asoli min rəfin kəm təmah məmə otasiru e təmah. ²² Tol lanu sotəfəriən itəmah kəni motəni məmə rəhatəmah u Pol uə Apolos uə Pitə.[†] Nipəhriən agin, Uhgın tinəfinə natimnati min rəfin e nəhue niftəni o nasiruiən e təmah. Kəni nəmiəgəhiən uə nīmisiən, kəni natimnati min u kəutəhuva rəueiu uə natimnati min u kəmanəhuva nian kəti, natimnati rəfin min əha mine nətəmini min əha okotasiru e təmah, təhmen əmə ilah rəfin rəhatəmah. ²³ Tol lanu lan, itəmah onəkotəkeikei motəfəri itəmah o Iesu pişin əmə, səniəmə o nətəmi asoli min rəhatəmah, mətəu-inu səniəmə itəmah rəha iətəmi asoli kəti, mətəu itəmah rəha Kristo, kəni Kristo in rəha Uhgın.

4

Aposil min rəha Kristo

¹ Tol lanəha, nətəmini okotəkeikei motəh itəmah təhmen e noluək min rəha Kristo iətəm Uhgın təmələhu=pən e nəhlmitəmah məmə itəmah iəkotol əpu nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın. ² Kəni nətəmini nətəm kauteh natimnati rəha iətəmi asoli kəti, ilah kotəkeikei motol rəhalah uək təuvir e noliən iətəm iətəmi asoli tolkeikei. ³ Nati əpnəpin əmə kəm iəu nəmə itəmah, uə nətəpişin nəuvein kotəni pətigəm nətəligiən rəhalah e rəhak uək. Kəni iəu aru iəsakiliən e rəhak uək. ⁴ E rəhak nətəligiən, məmə iəmol əmə nati iətəm in təuvir, mətəu nati u təsəniən məmə iəu iəkəhruahru. İərməniğ əmə təhruahru o nakiliən rəhak uək. ⁵ Tol lanəha, sotəuit-əuitiən o nakiliən natimnati, mətəu nautəhtahnin nian İərməniğ otuva lan. In otəfətiğəm=pən e nəhəgəhəgiən natimnati iətəm kəutəhluaig e napinəpuian, kəni in otəni pətigəm nati nak tətətiğ e niki nətəmini o noliən min rəhalah. E nian əha Uhgın otəni-vivi ilah kətiəh kətiəh e noliən əhruahru.

⁶ Piək min mine nəuviniək min. İəməni=pinə nəghatiən min əha kəm təmah itimlau Apolos məmə itəmah onəkotos nəhruniən ikin. Kəni nəmə nəkotos nipəti nəghatiən min u, “Nəkotəkeikei motol əmə nəghatiən min iətəm kinəti rəkis,” kəni nəsotəfəriən nətəmi asoli nəuvein motosiəhu nəuvein. ⁷?Təhro? İtəmah nəsotəpətiən motəpirəkis nətəmini min rəfin. Uhgın təməfinə kəm təmah natimnati min rəfin nətəm nəmautos. ?Kəni təhro nəutəghati əuvsan o natimnati iətəm Uhgın təməfinə kəm təmah təhmen əmə məmə inu itəmah əmə nəmotol natimnati min əha?

⁸ Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis natimnati rəha Uhgın. Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis nautə rəha Uhgın. Noliən rəhatəmah təhmen məmə nəməhuva kig min rəha Uhgın, mətəu itəmah iəutətiğ ləhtəni əmə. !Mətəu kəpə, səniəmə nipəhriənəni! !Nəman! Nəmə nipəhriənəni məmə itəmah nəməhuva kig min rəha Uhgın, nikitəmah otəgiən pik, kəni nəmə tol lanəha, itəmah min iəkotol kig kitəh min itəmah. Mətəu təsəliən lanəha. ⁹İtəmah aposil min, mətəu nikik təhti məmə Uhgın təmələhu itəmah əpəha ləhtəni agin, iəutətiğ təhmen e nətəm kəmakil rəkis məmə okotəkeikei mohnis. Nikitəmah tətəhti lanəha mətəu-inu təhmen məmə itəmah nətəmini nətəm kəməsotoliən win e nəluəgiən, kəni mətəhtul e nəhmti nagelo min mine nətəmini rəfin məmə ilah okoteruh

[†] 3:22 Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Pol, uə Apolos, uə Kefəs...” Kefəs in nərgin kəti min rəha Pitə. Kəni e nauəuə u, e nəghatiən Kris əhruahru, Pol tətəuin lan məmə “Kefəs,” mətəu kəutəni əmə məmə Pitə. 4:2 Luk 12:42 4:5 1Kor 3:8 4:6 Rom 12:3 4:7 Rom 12:6

məmə oiəkohmis.* ¹⁰ !Nətamimi tepət kəutəni məmə itimah nanməli min o nərgi Kristo, mətəu nikitəmah təhti məmə itamah nəkoteinatig vivi e Kristo! Mətəu səniəmə nipehriənən. !Nətamimi tepət kəutəni məmə rəhatimah nepətiən tikə, mətəu nəutəghati əfəri məmə rəhatəmah nepətiən iahgin! Mətəu səniəmə nipehriənən. Nətamimi tepət kautisiai itamah, mətəu kətəni rah itimah.

¹¹ Mətəu, inu nipehriənən. Mətuərus=pa u rəueiu matuvən, nəumis tatus itimah, kəni məutəuauə, kəni iautəhuvən e napən əhapu-əhapu, nətamimi kautoh itimah, kəni rəhatimah nimə tikə. ¹² Itimah aru əmə iautol pik uək e nəhlmitimah məmə iəkotos məni o nauəniən. Nian okotəni rah itimah, mətəu itimah iəkotəfaki o nəuviriən o lah. Nian nətamimi kautol nərahien kəm timah, mətəu itimah iəkotəpnəpin əmə. ¹³ Nian nətamimi kəutəni rah itimah, mətəu itimah iəutəghati vivi əmə kəm lah. Mətuərus=pa u rəueiu matuvən itimah iəkotəhmen e nimənərik rəha nətamimi rəfin, uə namikmikien rəha nitəni min rəfin.

Ilah okotəkeikei motohtəupən noliən rəha Pol

¹⁴ İəsəteien nəghatiən u məmə iəköl itəmah nəkotaulis, mətəu mə otəhgi-pəri itəmah, mətəu-inu itəmah nənətik min nətəm iəkölkeikei itəmah. ¹⁵ Rəhatəmah nəgətun min tepət nətəm okotəgətun itəmah e Kristo, kəni nəmə təhro ilah kotəhmen əmə e tatə kalin min ilah ten-tausin, mətəu rəhatəmah tatə əhruəhru kətiəh əmə, inu iəu, mətəu-inu e Kristo İesu iəmuva rəhatəmah tatə əhruəhru nian iəməni pətigəm nanusiən təuvir kəm təmah aupən. ¹⁶ Tol lanəha, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə onəkotohtəu=pa rəhak noliən min. ¹⁷ Mətəu-inu o nati u, iətahli=pinə nətik e Kristo u Timoti iətəm iəkölkeikei. In tətaiu əskasik e İərməniğ matol vivi rəhan uək. In otəni min kəm təmah suaru rəha nəmiəğəhiən rəhak e Kristo İesu iətəm tətītəu=pən natimnati iətəm iətəgətun e niməfaki min ikin min rəfin.

¹⁸ Kəni itəmah nəuvein nəutəgət əfəri pik o rəhatəmah nepətiən mətəu-inu nikitəmah təhti məmə iəsuvnə minien məsəghati əskasikiən kəm təmah o rəhatəmah noliən. ¹⁹ Mətəu otəsuvəhiən, iəkəkeikei muvnə meruh itəmah (nəmə İərməniğ tegəhan lak.) Kəni oiəkəhrun nəmə nətəm kəutəgət əfəri kautos pəhriən nəsanəniən rəha Uhgın, uə kəpə. ²⁰ Mətəu-inu Narmanigiən Rəha Uhgın səniəmə in nati kəti rəha nəghatiən, mətəu in nati kəti rəha nəsanəniən. ²¹ ?Kəni nəkotölkeikei nak? ?İəkuvnə malis itəmah, uə iəkuvnə e nolkeikeiən u e nikik teiuiəu əmə?

5

Pian kəti, rəhan noliən tərəh agin

¹ Kəməni pətigəm kəm iəu məmə iətəmi kəti u e nikitəmah tətəkləh e pətan kəti, kəni təmol e noliən tərəh kəti iətəm tapirəkis noliən rəha nətəm kəsotəfakiən. In tətəkləh e pətan vi rəha rəhan tatə. ² !Kəni itəmah nəutəfəri o nəfakiən əskasik rəhatəmah! !Kəsitin min! Mətəu nəfəriən təsəhruəhruən, mətəu onəkotəkeikei motətəu tərəh o təfəgə tərəh əha.

* **4:9** Nian kig kəti təmol win e nəluəginien, minatitəlig matit rəhan soldia min mine rəhan tikimir min. Rəhan soldia min kəutəhuərisig lan, kəni tikimir min kəutəhuərisig e lah, kəni nətamimi rəfin kotəhrun məmə tikimir min okohmis. Nətamimi kəmotol lafet kəti, kəni nətamimi rəfin kəutarfu e tikimir min kautoh aru ilah min, uə nəmə təhro kəutəluəgin ilah nati arpin min təhmen e laion. Kəni Pol tətəni məmə in mine rəhan min nətamimi kotəhmen e tikimir min nətəm okohmis, kəni nətamimi rəfin kəutaruh. **4:11** 2Kor 11:23-27 **4:12** Mat 5:44; 2Təs 3:8 **4:15** Kəl 4:19 **4:16** Fil 3:17 **4:17** Uək 19:22 **4:20** 1Kor 2:4 **5:1** Lev 18:7-8; Dut 22:30

Kəni nəsothli pətigəmiən iətəmi kəha iətəm təmol nolian tərəh əha e nikitəmah. Mətəu onəkotəkeikei motahli pətigəm.*

³ Nati əpnapin iəsətiğiən kitah min itəmah, mətəu e narmin iətatig kitah min itəmah. Kəni təhmen əmə nəmə kitah kəutətiğ, inəni rəkis e nərgi İərməniğ İesu məmə təhro in təhruahru məmə kitah okotol e iətəmi kəha. ⁴ Nian nəkəhuva kətiəh, kəni e narmin, iətatig kitah min itəmah, kəni nian nəsanəniən rəha İərməniğ rəhatah İesu inəha ikin kitah min, ⁵ kəni otəfən iətəmi u əha rəueiu e nəhlmi Setən məmə otərəkin nıpətin. Mətəu İərməniğ otosmiəgəh narmin nian in tətuvə min e naunun nian.†

⁶ Rəhatəmah nagət əfəriən tərəh. ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, is nəuan nəuvetin əmə tinpi rəfin e niki flauə iətəm kəmalkin?‡ ⁷ Otəfəl rəkis is əuas min rəhatəmah, inu təfəgə tərəh min e nikitəmah, məmə itəmah flauə vi iətəm kəmalkin u is tikə lan, kəni nıpəhriənən itəmah nəkotəhmen əhruahru e pıret vi əha. Tol lanəha mətəu-inu Krısto iətəm in nəti sipsip rəha lafet rəha Pasova, təmimis rəkis təhmen e sakrifais o nolian tərəh min rəhatah. ⁸ Tol lanəha, pəh kotol lafet əha, mətəu kəsotoliən e is əuas, iətəm təhmen e nolian tərəh min u nətəmini kotolkeikei pık nolian kəm nətəmini, mine nolian tərəh min rəfin. Mətəu pəh kotol lafet e pıret u is tikə lan, təhmen e nolian rəfin iətəm kotol nıpəhriənən motəhruahru.

⁹ İəmətəi rəkis nauəuə kəm təmah məmə nəsotan pətiən itəmah nətəm kəutakləh e nıpətan.§ ¹⁰ İəsəniəhuiən məmə nəsotaniən itəmah nətəm kəsotəfakiən nati əpnapin nolian rəhalah tol lanəha: ilah kəutakləh e nıpətan, ilah nəvərəs, ilah nakləh min e neiuəiən, kəni ilah kəutəfaki kəm narmi nati min. Nətəmini tēpət agin kotol lanu lan u rəueiu e nəhue niftəni. Nəmə nəsotaniən itəmah min ilah, kəni nəkotəkeikei mohiet agin ikinu e nəhue niftəni. ¹¹ Mətəu nıpəti nauəuə iətəm iəmətəi kəm təmah məmə onəsotan pətiən itəmah iətəmi kəti iətəm tətəni məmə in piatəmah kəti, mətəu in tətəkləh e pətan, uə in tətəvərəs, uə in tətəfaki kəm narmi nati min, uə in tətəni rah nətəmini, uə in tətəpis nian tēpət, uə in tətəkləh e neiuəiən. Sotoliən nati kəti itəmah min ilah, nati əpnapin in nati əkəku əmə təhmen e nauən pətiən.

¹²⁻¹³ Səniəmə in rəhak uə mine rəhatəmah kəti uək məmə okotakil nətəmini nətəm kəsotəfakiən. Uəgin otakil Nanihluə min. Mətəu in uək rəhatəmah məmə onəkotakil nolian rəha nətəmini əpəha e niməfaki nətəm kəutol təfəgə e nolian min u. Nauəuə Rəha Uəgin tətəni məmə, “Otahli pətigəm e nikitəmah iətəm tatol nolian tərəh.”

6

Nolian rəha nakiliən itəmi

* **5:2** Məta Pol tətəni u ikinu məmə təsəuviriən məmə ilah okotagiən əmə kəni məutəfəri ilah nian təfəgə tərəh asoli kəti tətətiğ əha ilah ikin e niməfaki. **5:3** Kol 2:5 **5:5** 1Tim 1:20 † **5:5** Pol tətəni məmə kəraki lan e niməfaki. Kəni ihluə e niməfaki, suah u otuvən e nəhlmi Setən, kəni Setən otərməniğ lan kəni mol nalpinian kəm in e nıpətin. Kəni məta, suah u təhrun nitəliğ rəkisiən e nolian tərəh min rəhan, kəni Uəgin təhrun nosmiəgəhiən min in. ‡ **5:6** Təhmen əmə nian kətəti nati miəgəh kəti, nəmə kətarəreh kuənkamık lan, otol=pən mərəkin rəfin nəhuvegin. Təhmen əmə nəmə iəfaki kəti e niməfaki tatol təfəgə tərəh. Təfəgə tərəh u tinpi rəfin niməfaki. **5:6** Kol 5:9

5:7 Aes 53:7; 1Pitə 1:19 **5:8** Dut 16:3 § **5:9** Nauəuə u Pol tətəghati lan e fes 9 tikə əha rəueiu. Pol tətəti nauəuə kuvət kəni mahli=pən kəm niməfaki Korən. Mətəu nauəuə aupən, mine nauəuə iətəm tatol kisil lan kiakə u rəueiu. Nauəuə iətəm tatol keiu lan, in 1 Korən, kəni nauəuə iətəm tatol kuvət lan, inu 2 Korən. **5:11** 2Təs 3:6; Tait 3:10 **5:12-13** Dut 13:5; 17:7

¹ Nian nəmә itamah kәti tatorgәhu ilau in kәti, tol naulisiәn mәмә otәlәs muvәn kәм nәtәmimi nәtәm kәsotәfakiәn mәмә okotiuvu pәtigәm ilau motakil rәhalau norgәhuiәn. Mәtәu nәkotәkeikei motos mәhuvәn kәм nәfaki min. ² ? Nәkotәhrun uә kәpә mәмә nәfaki min, ilah okotakil nәtәmimi rәfin e nәhue niftәni? * ? Kәni nәмә itamah onәkotakil nәtәmimi e nәhue niftәni, kәni tәhrо nikitәmah tәhti mәмә nәsotәhmeniәn o nakiliәn rәhatәmah norgәhuiәn әlkәlәh min? ³ ? Nәkotәhrun uә kәpә mәмә, kitah okotakil nagelo min? ! Kәni natimnati min rәha nәhue niftәni, ilah kotimәtig әmә o nakiliәn!

⁴ ? Kәni tol lanәha, nәмә nautorgәhu o nәtәligiәn min nәuvein, tәhro nәutәhuvәn o nәtәm ihluә mәмә okotakil norgәhuiәn rәhatәmah? Ilah kәsotosiәn nisiәiәn rәha nimәfaki. ⁵ Iatәni lanәha mәмә nәkotaulis lan. ? Tәhro? ? Itamah kәti tikә iәtәm teinatig mәмә in tәhrun nәlәhuiәn nәniәn min әha? ⁶ ! Mәtәu kәpә! Itamah piatәmah min nәutorgәhu, kәni mautәhuvәn o nәtәm ihluә mәмә ilah okotakil rәhatәmah norgәhuiәn min. Kәsi.

⁷ Itamah nautәhuvәn o iәtәmi kәti mәмә otakil rәhatәmah norgәhuiәn. Inu tәtәgәtun mәмә nәmotәmkarәpәn agin e suaru rәha Uhgин e nәmiәghәiәn rәhatәmah. ? Tәhro? Nәмә iәtәmi kәti tatol tәrah kәм ik, tәuvir mәмә nәkalu әmә lan. Nәмә tәteiua әmә lam mәtaklәh kәм ik, alu min әmә lan. ⁸ Mәtәu kәpә. Nautol tәrah pik! Itamah piatәmah min әmә, mәtәu itamah aru nautol tәrah kәм tәmah min, kәni mauteiua e tәmah min mәutaklәh kәм tәmah min.

⁹ Sotәtәligiәn e neiuәiәn. Nәkotәkeikei motәhrun mәмә, nәtәmi kau-tol nәrahiaәn, ko kәsәhuvәniәn e Narmәniәn Rәha Uhgин: ilah nәtәm kәutaklәh e pәtan, mine nәtәm kәutәfaki kәм narmi nati min, mine nәman nәtәm kinotol rәkis marit kәutaklәh e pәtan, mine nәman nәtәm kautit aru ilah min, ¹⁰ mine naklәh min, mine navәrәs min, mine nәtәm kәutapis e wain, mine nәtәm kәutәghati rah e nәrgi nәtәmimi, mine nәtәm kәuteiua mәutaklәh kәм nәtәmimi, ilah min u ko kәsәhuvәniәn e Narmәniәn Rәha Uhgин. ¹¹ Kәni itamah nәuvein, nәmautol lanәha. Mәtәu, Narmin Rәha Uhgин rәhatah tәmafәl itәmah, mәlәhu kalin itamah mәмә rәhan, mol itamah nәkotәhruahru e nәhmtin e nәrgi Iәrmәnig Iesu Kristo.

*Noliәn rәha naklәhiәn
e pәtan in tәfagә tәrah*

¹² Nәtәmimi nәuvein kәutәni mәмә, “Natimnati rәfin tәuvir әmә mәмә iәkol.” Mәtәu, sәniәmә ilah rәfin kotәhrun nasiruiәn lak. Kәni, ko iәsegәhaniaәn mәмә natimnati nәuvein okotarmәnig e rәhak nәmiәghәiәn. ¹³ Nәtәmimi nәuvein kәutәni mәмә, “Nauәniәn mine nәrfitәmi, kәmol o lau min,” inu kotәhrun nuniaәn nauәniәn min rәfin. Mәtәu nauәniәn mine nәrfitәmi, Uhgин otol naunun e lau pәti, konu, nati mil u sәniәmә nati kәti. Kәni nati u in nipәhriәniәn. Mәtәu nәghatiәn u sәniәmә e nipәtitәmi. Uhgин tәmәsoliәn nipәti tah mәмә kitah okotapili әpnәpәn kitah nәman uә nipәtan min u sәniәmә nәman mine nipәtan min rәhatah. Nipәtitah mine Iәrmәnig, ilau rәhalau min. Uhgин tәmol nipәtitah mәмә okotisiai Iәrmәnig, kәni ko otәsoliәn naunun e lah,

* **6:2** E Japtә 5 kәutafin mәмә ko kәsotakiliәn nәtәmimi ihluә e nimәfaki, mәtәu e fes u tәtәni mәмә kitah okotakil ilah. Nipәtin u tәni mәмә, RӘUEIU kitah okәsotakiliәn nәtәm ihluә e nimәfaki, mәtәu nian Kristo otuva min, nian әha inәha, kitah okotakil ilah. **6:2** Nәh 20:4 **6:10** Kәl 5:19-21; Efәs 5:5; Nәh 22:15 **6:11** Tait 3:3-7 **6:12** 1Kor 10:23

tāhmen e nauēnīan mine nārfitēmi. ¹⁴ Kitah okohmis. Mētəu o nian kəti e rəhan nəsənēnīan, Uhgīn otosmiəgəh mīn itah e nīmīsīan mol vivi nīpətitah. Kəni inu tāhmen əhmen əmə məmā nian Iərmənīg tēmimis, Uhgīn təmosmiəgəh in e nīmīsīan mol vivi nīpətin.

¹⁵ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmā, nīpətitah, ilah nəuəli-nəuəli nīpəti Kristo? ?Kəni nikitəmah təhti məmā iəkəfən nīpətik iətəm in kətiəh ilau Kristo, kəni mol kuol kətiəh ilau pətan rəha suaru? !Kəpə! Ko təsoliən lanəha. ¹⁶ Nīpəhriēnīan agin məmā iətəm tətan ilau pətan rəha suaru, ilau kətiəuva kətiəh əmə e nīpətin. Mētəu-inu nəghatīən rəha Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmā, “Ilau okiəuva nīpətin kətiəh əmə.” ¹⁷ Mētəu iətəmini iətəm tatol kətiəh ilau Iərmənīg, tətəva kətiəh ilau mīn e narmin. Kəni tol lanəha, nīpətin tatol kətiəh ilau Iərmənīg Kristo məmā rəhan. Kəni tərəh agin nəmā otos rəkis e Kristo məfən kəm pətan kəti rəha suaru.

¹⁸ Otagīm rəkis məhuvən isəu e nolīən rəha nītəu-pənīən nīpətan. Nolīən tərəh rəfin iətəm iətəmi kəti tatol iətəm tol pisin e inu, in ihluə e nīpətin. Mētəu təfagə tərəh u, in tatol kəm nīpətin aru.† ¹⁹ Nəkotəkeikei motəhrun məmā nīpətitəmah in nati asoli, nīpətitəmah in nīmə kəti rəha Uhgīn iətəm Narmin Rəha Uhgīn tətətig ikin, kəni Uhgīn təməfinə Narmin kəm təmah, mətətig e təmah. Kəni itəmah səniəmā rəhatəmah aru u itəmah. ²⁰ Uhgīn təmətəou rəkis itəmah e nətəouiən iətəm nəhmtin tiəkis. Tol lanəha, otisīai Uhgīn e nolīən mīn rəha nīpətitəmah.

7

Nəghatīən o marit

¹ Rəueiu iəkəni=pinə nənīan e nauəuə rəhatəmah iətəm nəmotətēi kəm iəu. Əuəh, in təuvir məmā iətəmini kəti təsoliən marit. ² Mētəu nətəmini tēpət nətəm kautohtəu=pən nīpətan. Tol lanəha, təuvir məmā iətəmini otəkeikei mos aru rəhan pətan, kəni pətan tatos rəhan iərman kəni muol marit. ³ Nian kuol marit, iərman otəkeikei mətəpili ilau rəhan pətan nəmā pətan tolkeikei, kəni pətan otəkeikei mətəpili ilau rəhan iərman nəmā iərman tolkeikei. ⁴ Pətan təsarmənīg aruiən e nīpətin, mētəu rəhan iərman tətərmənīg lan. Kəni tāhmen-əhmen əmə e iərman, in təsarmənīg aruiən e nīpətin, mētəu rəhan pətan tətərmənīg lan. ⁵ Təsəuvirīən məmā pətan uə iərman təgin o nīpətin nəmā kəti tolkeikei. Mētəu nəmā ilau pəti kuegəhan məmā təuvir əmə okuəpəh napili pətiən nəmā kəti tēni məmā otəfaki o nian nəuvein, kəni təuvir əmə. Mētəu okuəkeikei miəuva mīn kətiəh. Nəmā kəsuliən, kəni Setən oteh suaru o nəfən-əfənīən kəm lau. Iatəni lanu mētəu-inu itəmah rəfin nəsotəskasikīən.

⁶ Nəghatīən əha məmā, “okuəpəh o nəfakīən o nian nəuvein,” iətəni məmā iətəgəhan lan, mētəu iəsənīən məmā in lou kəti. ⁷ E rəhak nətəlīgīən, təuvir məmā nətəmini rəfin okəsotoliən marit tāhmen lak. Mētəu Uhgīn tatol suaru pisin pisin mīn kəm tah kətiəh kətiəh, kəni tatol məmā nəuvein kautol marit, kəni nəuvein kəutan əmə.

Nətəm kəmotol marit mine pətalimis mīn

⁸ Kəni iətəni kəm nətəm kəsotoliən marit mine pətalimis mīn məmā, təuvir məmā kəutan əmə məmā iəu mine. ⁹ Mētəu nəmā tiəkis o lah nətəm kəsotoliən marit məmā okotaliəuək e suaru əhruəhru kəti, inəha

6:13 1Təs 4:3-5 **6:14** Rom 8:11; 1Kor 15:20; 2Kor 4:14 **6:15** Efəs 5:30 **6:16** Jen 2:24; Mat 19:5 **6:17** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 † **6:18** Təfagə tərəh u, in tatol kəm nīpətin aru mētəu-inu tinuəva rəkis kətiəh ilau Kristo, tol məmā tatol təfagə e Kristo. **6:20** 1Kor 7:23; 1Pitə 1:18-19

kəsotapilən e pətan uə iərman kəti, kəni təuvir məmə okotəkeikei motol marit pəh nikilah təsəhti pikiən ilau pətan uə iərman nian min rəfin.

Nətam kəmotol marit kəsotəhapuian

¹⁰ İtamah nətam nəmotol marit, iəkəni=pinə nəghatien u kəm təmah, səniəmə rəhak mətəu rəha İərməniğ məmə, pətan otəsəpəhiən rəhan iərman. ¹¹ Mətəu nəmə in otol, kəni təuvir məmə otəsitəu=pən minian suah kəti min, uə nəmə təhro, titəlig=pən min əmə o rəhan iərman. Kəni iərman otəsəpəhiən rəhan pətan.

Nəmə ilau kəti təsəfakiən

¹² Pəh iəkəni nəghatien kəti kəm təmah nətam rəhatəmah nəman uə nıpətan kəsotəfakiən. Inu rəhak əmə nəghatien, səniəmə rəha İərməniğ əhruahru. Nəmə itamah kəti, rəhan pətan təsəfakiən, mətəu tolkeikei məmə ilau kətuatig, iərman otəsəpəhiən. ¹³ Kəni nəmə itamah kəti, rəhan iərman təsəfakiən, mətəu tolkeikei məmə ilau okuatig, pətan otəsəpəhiən. ¹⁴ Otol lanəha mətəu-inu nian pətan kəti tətəfaki, kəni Uhgın tətələhu kalın min rəhan iərman məmə rəha Uhgın. Kəni nian iərman kəti tətəfaki, kəni Uhgın tətələhu kalın min rəhan pətan məmə rəha Uhgın. Nəmə təsolian lanu, kəni rəhatəmah kəlkələh min, ilah rəha nəhue niftəni əmə, mətəu tol lanəha, Uhgın tətələhu kalın ilah məmə rəhan min, mətəu-inu təmələhu kalın rəkis tatə mine məmə.

¹⁵ Mətəu nəmə iətəmi təsəfakiən tolkeikei məmə otəpəh rəhan pətan uə iərman iətəm tətəfaki, otegəhan əmə lan. İətəm tətəfaki, iərman uə pətan, Uhgın təsaskəlimian in e marit əha. Mətəu, Uhgın təmauin e tah məmə okotatig mətig e nəməlinuian. ¹⁶ Pətan, kəmə təhro Uhgın otosmiəgəh rəham iərman e nolian təuvir rəham. Kəni iərman, nəmə təhro Uhgın otosmiəgəh rəham pətan e nolian təuvir rəham.

Otagian əmə

o rəhatəmah nəmiəgəhiən

¹⁷ Mətəu in əmə u, nian Uhgın təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min iətəm İərməniğ təmələhu, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə lan. Inu rəhak nəghatien iətələhu kəm niməfaki min rəfin. ¹⁸ Nian Uhgın təmauin e suah kəti, nəmə kəməhgi=pən in, kəni otəsəhluaigian e nəhgi-pəniən iətəm kəmol lan. Kəni nian Uhgın təmauin e suah kəti min, nəmə kəsəhgi-pəniən, kəni təuvir məmə təsalkutian məmə okəhgi=pən. ¹⁹ In nati əpnəpin əmə nəmə kəməhgi=pən suah kəti uə kəsəhgi-pəniən. Nati keikei məmə kitah kotohtəu=pən əmə nəghatien min rəha Uhgın. ²⁰ Nian Uhgın təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə e lah.

²¹ ? Nian Uhgın təmauin lam, ik slef əmə kəti? Nikim təsəhti pikiən, (mətəu nəmə nəkəhrun nitəu-pəniən suaru iətəm kəmitis slef min lan, itəu=pən əmə.) ²² Tol lanəha mətəu-inu iətəmi u slef əmə nian İərməniğ təmauin lan, in iətəmi rəha İərməniğ iətəm kəmitis rəkis. Kəni təhmen-əhmen əmə, iətəmi səniəmə slef kəti nian İərməniğ təmauin lan, in slef rəha Kristo. ²³ Uhgın təmətəou rəkis itamah e nətəouiən iətəm nəhm̄tin tiəkis. Sotolian məmə itamah nəkəhuva slef min rəha nətəmini. ²⁴ Piak min mine nəuvinik min, nian Uhgın təmauin e təmah, nəmotatig e

natigian pisin pisin min, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə e lah itəmah Uhgin.

Nətəm vi nətəm nəsotol əhanəhian marit

²⁵ Inu nəghatian kəti rəhatəmah nətəm vi nətəm nəsotol əhanəhian marit. İəsos əhruahruian nəghatian kəti o İərməni, mətəu iəkəni əmə rəhak nətəligian. Mətəu itəmah nəkotəhrun məmə rəhak nəghatian in nıpəhriəniə, mətəu-inu İərməni təmasəkəhruin iəu. ²⁶ Mətəu-inu nərahian asoli u rəueiu iətəm nəutətig lan,* rəhak nətəligian tol lanu lan məmə, nəkotatig əmə lanu lan məmə nəutətig lan u rəueiu. ²⁷ ?Təhro? ?Nəmol marit? Səsalian e suaru o nəpəhian rəham pətan. ?Təhro? ?Nəsolian marit? Səsalian o nosian rəham kəti pətan. ²⁸ Mətəu nəmə natol marit, inu səniəmə təfagə tərəh. Kəni nəmə pətan vi tatol marit, in təsolian təfagə tərəh. Mətəu nətəm kəmotol marit, okotətig e nərahian tepət e rəhalah natigian, kəni iəkolkeikei məmə nəsəhuvəniə e nərahian min əha.

²⁹ Piak min mine nəuvinik min, inu nıpəti nəghatian rəhak. Natigian rəha nətəmini e nəhue niftəni in tinəkuəkir əmə. Kəni rəueiu mine matuvən, nətəm kəmotol marit, təuvir məmə okəsotətəlig pikian e nolian rəha marit rəhalah. ³⁰ Nəmə iətəmi kəti tətəsək, uə tətəgian, uə tatos nəhmti nati kəti, kəni təuvir məmə otəsəgəhanian məmə rəhan nasəkiə, uə nəgianian, uə rəhan nati vi otəriaueh e rəhan nətəligian. ³¹ Kəni təuvir məmə nətəmini nətəm kəutol bisnis e nəhue niftəni, ilah okotətəlig lan məmə rəhalah bisnis in nati əpnəpin əmə, mətəu-inu nəhue niftəni mine nəuvirian rəhan mine nolian min rəhan otəpanikə.

³² İəkolkeikei məmə nikitəmah təsəhti pikian nati kəti rəha nəhue niftəni u. Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təsolian marit, nikin tətəhti pik uək rəha İərməni məmə təhro lanu mol İərməni nikin tagian o uək iətəm in tatol. ³³ Mətəu iətəm təmol marit, nikin təhti pik əmə natimnati rəha nəhue niftəni məmə otəhro lanu mol niki rəhan pətan tagian, ³⁴ kəni rəhan nətəligian tatuvən o nati keiu, rəhan pətan mine uək rəha İərməni. Kəni pətan iətəm təsolian marit, uə pətan mıtə, nikin tətəhti pik uək rəha İərməni məmə təhro lanu in otətuakəm o İərməni e nıpətin mine narmin. Mətəu pətan iətəm təmol marit, in tətətəlig pik əmə o natimnati rəha nəhue niftəni məmə otəhro lanu mol rəhan iərman nikin tagian.

³⁵ İətəni=pinə nəghatian min u o nəuvirian aru əmə rəhatəmah, səniəmə iətəniəhu itəmah, mətəu məmə nəkotohtəu=pən suaru rəha nəmiəgəhian iətəm təhruahru, kəni nikitəmah tətəhti pik uək rəha İərməni.

³⁶ Mətəu e nıkalin rəha iərman vi kəti mine pətan vi kəti. Nəmə tol lanu lan məmə, kinəniəkis məmə ilau okuol marit. Uərisig, kəni iərman təni məmə okuəpəh pipim. Mətəu rəueiu, nikin təhti məmə təsolian nolian əhruahru e pətan əha, kəni iərman nikin təhti məmə təkeikei mol-tə marit e pətan əha, kəni təuvir məmə, in təhrun nolian. In təsolian təfagə tərəh, mətəu təuvir məmə in otol marit. ³⁷ Kəni e nıkalin kəti min e rəha inu. Nəmə keiu min lanəha kuolkeikei məmə okuol marit. Mətəu iərman nikin tinəhti rəkis məmə okuəpəh marit. Kəni nati kəti tikə məmə otəkeikei kəm in məmə otol marit. Kəni iərman in tətərməni vi e nikin. Kəni nəmə nikin tinəhti rəkis məmə otəsolian marit e pətan əha, kəni iətəmi əha, in min tatol nolian əhruahru. ³⁸ Tol lanəha, iərman iətəm tatol marit e pətan

* **7:26** E nian əha, kəpmən rəha Rom tatol tərəh e nətəm kəutəfaki. **7:31** 1Jon 2:17

vi, in tatol əhruahru, mətəu iərman iətəm təsoliən marit, in tatol təuvir mapirəkis agin.

Pətalimis min kotəhrun noliən marit

³⁹ Pətan otəkeikei mətətig ilau rəhan iərman e nian rəfin, mətəu nəmə rəhan iərman timis, in təhrun noliən marit e suah kəti min iətəm in tolkeikei, mətəu nati kətiəh əmə, in təkeikei mol marit e iərman kəti iətəm tətəfaki kəm Ughin. ⁴⁰ Mətəu e rəhak nətəligiən, nəmə in tətətig əmə lanəha məsoliən marit, kəni nikin otəgiən tapirəkis nəmə in tatol marit. Kəni nikik təhti məmə Narmin Rəha Ughin tətətig min lak məfa nəghatiən u kəm iəu.

8

Nauəniən iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati min

¹ Kəni rəueiu, iəkəghati e nauəniən min iətəm katol=pən sakrifais lan kəm narmi nati min. Kitah kotəhrun nəghatiən rəha nətəmini nəuvein məmə, “Kitah rəfin kautos nəhrunian.” Mətəu “nəhrunian” in nati kəti iətəm iətəmi kəti tətəfəri ohni, mətəu nolkeikeiən tatuvləkin iətəmini. ² Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə in təhrun pək nati, mətəu in təsəhrun əhanəhiən natimnati iətəm in otəkeikei məhrun. ³ Mətəu iətəmini iətəm tolkeikei Ughin, Ughin təhrun in misiaien in.

⁴ ? Kəni tol lanəha, təhro e nauəniən min iətəm katol=pən sakrifais lan kəm narmi nati min? Nipəhriənian, kitah kəutəhrun məmə narmi nati in nati əpnapin əmə kəti e nəhue niftəni, kəni ughin əlkələh min kohkə, mətəu Ughin kətiəh əmə. ⁵ Kətəni məmə, “ughin əlkələh” min mine “iərmənig əlkələh” min tepət əha ikin, kəni nipəhriənian nətəmini nəuvein kəutəfaki kəm lah. Mətəu nati əpnapin nəmə ughin əlkələh min əha ikin, əpəha e neai uə əpəha ləhtəni e nəhue niftəni, ⁶ o kitah, Ughin kətiəh əmə pəhriən, Tatə Ughin. Natimnati rəfin təmsipən lan, kəni təməfa nəmiəghəhiən kəm tah məmə kitah okotol nəuiən. Kəni Iərmənig kətiəh əmə, Iesu Kristo, kəni Ughin təmol natimnati rəfin agin e Kristo, kəni e Kristo kitah kəutəmiəgh.

⁷ Mətəu səniəmə nətəmini rəfin kotəhrun nəghatiən u, kəni nətəmini nəuvein, nikilah təhti məmə narmi nati kəutəmiəgəh pəhriən kəni ilah nati agin min. Aupən, nətəmini nəuvein kəmotəfaki kəm narmi nati min nian rəfin. Kəni tol lanəha, rəueiu, nian kəutun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan kəm narmi nati, nikilah təhti məmə kəutəfaki kəm ughin əlkələh min pəhriən. Kəni ilah kəutətəu məmə kəutol təfəgə tərəh mətəu-inu nətəligiən rəhalah təsəskasikiən təhmen məmə natimnati min u ilah nati əpnapin əmə. ⁸ Mətəu nauəniən təsoliən itah kəutəhuva iuəkir o Ughin. Nəmə kəsotunian nəhuvegi nati əha, uə kotun nəhuvegi nati əha, nətəligiən rəha Ughin o tah in təhmen əmə.

⁹ Təuvir əmə, nəkotəhrun nitəu-pəniən suaru iətəm nəkotolkeikei, mətəu nəutətəu itəmah. Sotoliən nati kəti iətəm nəkotolkeikei mətəu nati u otol məmə piatəmah kəti uə nəuvinitəmah kəti u nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen, otəmei e rəhan nəmiəghəhiən. ¹⁰ Iətəni lanu mətəu-inu nəmə iətəmi kəti iətəm nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen, in tətəh itəmah nətəm nəutəni məmə nəutos “nəhrunian” əha məmə narmi nati min kəsotəmiəghəhiən, kəni nəutəhuvən e nimə rəha narmi nati min məmə nəutəuən, kəni təhro? Tol lanəha rəhatəmah noliən otiuvi=pən rəhan

nətləgiən, kəni in min otuvən mun nəhuvegi nati iətam kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min, kəni in tatol təfagə tərəh kəti mətəu-inu nikin təhti məmə noliən əha tətəgətuən məmə in tətəfaki kəm narmi nati matol in tamikmik e nəhmti Uhgın. ¹¹ Kəni nəhrunian iətam nikitəmah təhti məmə nautos, in tətərakin iətam nətləgiən rəhan təsəskasikien təhmen. Mətəu in piatah kəti iətam Kristo təmimis ohni.

¹² Nian nautol noliən tərəh kəm itəmah kəti e noliən əha, mautərakin nətləgiən rəhan u təsəskasikien təhmen, kəni nautol təfagə tərəh e Kristo. ¹³ Tol lanəha, nəmə nati kəti əmə iətam iatun tol piak tətəmei e rəhan nəmiəgəhiən, kəni təuvir məmə iəsun minian nəhuvegi nati nian kəti min məmə otəsəmeiən e rəhan nəmiəgəhiən.

9

Pol təmuhalpin nəghatien iətam kətəni lan.

¹ Nikitəmah təhti məmə iəkəhrun noliən nati nak iətam iəkolkeikei, uə kəpə? !Əuəh! İəu aposil kəti, uə kəpə? !Əuəh! ?İəmeruh İesu İərməniğ rəhatah e nəhmtək, uə kəpə? !Əuəh! ?İtəmah u nəua rəhak uək e İərməniğ, uə kəpə? !Əuəh! ² Nətəmini nəuvein kəutəni məmə səniəmə iəu aposil, mətəu nipehriənian, itəmah nəsotəhrunian nəniən lanəha, mətəu-inu nəmiəgəhiən rəhatəmah e İərməniğ tətəgətuən məmə iəu aposil kəti.

³ İəkuhalpin nəghatien rəha nətəmini nəuvein nətəm kəutəni məmə iəu səniəmə aposil kəti. Kəutəni lanəha mətəu-inu e rəhalah neruhiən, iəsoliən noliən rəha aposil kəti, inəha itimah iəsotətapuəhiən o nati kəti o təmah məmə inəha aposil min nəuvein kəutol. ⁴ ?Təhruahru məmə itimah aposil min oiəkotətapuah o təmah o nauəniən mine nəmnimian, uə kəpə? Əuəh, itəmah nəkotəhrun. !Mətəu iəu iəməsolian! ⁵ Aposil min nəuvein, mine pia İərməniğ min, mine Pitə,* rəhalah nipeətan nətəm kəutəfaki kəutəhuərisig e lah nian ilah kəutəliuək mautol uək rəha İərməniğ. ?In təhruahru məmə kitah kotol təhmen-əhmen əmə, uə kəpə? Əuəh, itəmah nəkotəhrun. !Mətəu iəu iəməsolian! ⁶ ?Uə nikitəmah təhti məmə iəu əmə mine Panəpəs, itimlau pisin əmə iəkuəkeikei muol aru uək o nauəniən rəhatimlau?

⁷ Otətləgi-to, tol lanəha. Pəh tatol uək rəha soldia kəni məsosian nətəuian lan? ?Uə, pəh tətəsum məsunian nauəniən lan? ?Uə, pəh tətaugin nati miəgəh min məsunian kəti mine?

⁸ ?Nikitəmah təhti məmə natimnati min iətam iətəghati lan, kəutsipən əmə e nətləgiən rəha nətəmini? !Kəpə! Lou tətəni nati kətiah əmə. ⁹ Kəmətei e Lou rəha Mosis məmə, “Nian nəkotasig kau məhuva məmə otol uək meuiəuig e wit, sotəlisian nohlin. Pəh ton nipepisi wit nəuvein.”† ? Təhro? ?Niki Uhgın tətəhti əmə kau min, ¹⁰ uə nikin tətəhti min itah? Əuəh, kəməfa lou u o rəhatah nəuvirien, mətəu-inu nətəmini nətəm kəutaupən mautərfəi nati e nasumian, mine nətəm kəutəhuərisig mautəulək ikin, ilah rəfin nətləgiən rəhalah kətiah əmə məmə okotos pəti nauəniən e nasumian u.

¹¹ E uək min rəhatimah, təhmen əmə məmə iəmotəsum kəti məmə itəmah nəkotəuən ikin, inu nauəniən rəha narmitəmah. ?Kəni təhro, tiəkis o təmah məmə nəkotəfa nauəniən kəti rəha nipeətin kəm timah?

8:11 Rom 14:15,20 **8:13** Rom 14:21 **9:1** Uək 22:17-18; 26:16; 1Kor 15:8-9 **9:2** 2Kor 3:2-3

9:4 Luk 10:8 * **9:5** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “Kefəs” u nərgin kəti min rəha Pitə,

kəni ikin pisin min e Niutestimin kətauin e Pitə məmə “Kefəs.” † **9:9** “wit” — Afin-to e tiksinəri.

9:9 Dut 25:4; 1Tim 5:18 **9:10** 2Tim 2:6 **9:11** Rom 15:27

¹² Nətapışın nəuvein kotəhrun nətapuəhiən o nauəniən o təmah, kəni in təhruahru əmə, mətəu ilah kəutol uək rəha Uhgın. ?Kəni təhro e timah? ! Nətapuəhiən rəhatimah in təhruahru agin!

İtimah iəsotolkeikeiən məmə oikətol nati kəti məmə otəhtul pəsığ e nanusiən təuvir rəha Kristo, tol lanəha iəsotətapuəhiən itəmah o nati kəti, nati əpnəpın itimah iəkotəhrun noliən. Tol lanəha, itimah iəmotos pik nərahien, mətəu iəməsotətapuəhiən itəmah o nati kəti mətəu-inu iəsotolkeikeiən məmə iəkotəhtul pəsığ e nanusiən təuvir rəha Kristo. ¹³ ? Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nətəmini nətəm kəutol uək e Nimə Rəha Uhgın, kəutos niglah ikin nauəniən? Kəni nətəmini nətəm kəutol uək e olta, ikin katol sakrifais ikin, kəutos niglah ikin nauəniən. ¹⁴ E suaru kətiəh əmə, İərmənig təməni əskasik məmə, nətəmini nətəm kəutəni pətigəm nanusiən təuvir, rəhalah natimnati o natigien otəkeikei misipən ikin.

¹⁵ Mətəu iəsətapuəhiən kəm təmah o nati nak iətəm təhruahru əmə kəni iəkəhrun nətapuəhiən. Kəni iəməsəteien nauəuə u məmə itəmah nəkotol natimnati min əha nəuvein kəm iəu. İətəfəri nəuətin məmə iətəni pətigəm nanusiən təuvir kəsətəouiən iəu lan. Kəni iəsotolkeikei aginiən məmə iəkitəu=pən suaru pisin. !Nimisiən in təuvir tapirəkis suaru pisin!

¹⁶ Mətəu iəsəfəriən iəu məmə iətəni pətigəm nanusiən təuvir mətəu-inu, iəkəkeikei məni pətigəm. !Kəsi, nərahien asoli otuva ohniəu nəmə iəsəni pətigəmiən nanusiən təuvir! ¹⁷ Nəmə iətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgın mətəu-inu iəkəkeikei mol lanu lan, kəni təhruahru məmə iəkos nətəouiən lan. Mətəu in Uhgın əmə iətəm təmitəpın iəu məmə iəkol uək u, kəni tol lanəha, iəkəkeikei mol nati əpnəpın katətəu iəu uə kəpə. ¹⁸ ?Kəni rəhak nətəouiən in nati nak? In əmə u, məmə nian iəkəni pətigəm nanusiən təuvir, rəhak nətəouiən tikə. Kəni tol lanəha iəsətapuəhiən o nati kəti, nati əpnəpın in təhruahru məmə iəkol.

¹⁹ Suah kəti təsərmənigien lak, mətəu iəu iəmosiahu aru iəu məmə iəu slef əmə rəha nətəmini rəfin. İatol lanu məmə iəkiuvi=pa tēpət kəhuva o Kristo. ²⁰ Nian iəmətan itimah nətəm İsrel nətəm kəutohtəu=pən Lou, iəmuva məhmen e nətəm İsrel məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. Kəni nati əpnəpın Lou təsərmənigien lak, nian iəmətan itimah nətəm kəutohtəu=pən Lou, inəha nətəm İsrel, kəni iəmuva məhmen e lah, məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. ²¹ Nian iəmətan itimah Nanihlə min nətəm kəsotəhtəu-pəniən Lou, iəmuva məhmen e lah. (Mətəu iəsərakien Lou rəha Uhgın, kəpə. Lou rəha Kristo tətərmənig lak.) İəmol lanəha məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. ²² Nian iəmətan itimah nətəm rəhalah nəhatətəien təsəskasikien, iəmuva məhmen e lah məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. İəmuva məhmen e nətəmini rəfin məmə e noliən min rəfin iəkiuvi=pa nəuvein kəhuva o Kristo. ²³ İatol lanəha o nanusiən təuvir məmə iəu min iəkos natimnati təuvir min rəhan.†

²⁴ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, e naiuiən, nətəmini rəfin kəutaiu, mətəu kətiəh əmə tatol win? Kəni təuvir məmə nəkotaiu e noliən rəha naiuiən iətəm nəutalkut pik məmə onəkotol win. ²⁵ Nətəmini nətəm kotolkeikei məmə kəhuvən e naiuiən, kotətuakəm əskasik o rəhalah naiuiən. Kəutol məmə okotol win e nati kəti iətəm otəpanikə, mətəu kitah kəutol məmə kitah okotol win e nati kəti iətəm tətətig itulın. ²⁶ Tol lanəha, təhmen

9:12 Uək 20:34; 2Kor 11:9 **9:13** Dut 18:1-3 **9:14** Mat 10:10; Kəl 6:6 **9:16** Jer 20:9 **9:20**

Uək 21:20-26 **9:22** 2Kor 11:29 † **9:23** Pol tətəni min məmə nikin tagien məmə in otəni pətigəm nanusiən təuvir nati əpnəpın kəsətəouiən in lan. **9:25** Fil 3:14; 2Tim 2:4-5; 4:7-8

e naiuiən, iəsaiu əpnapinən, kəni təhmen e boksig, iəsətahrə-pəniən təhmen e iətəm təhtəhti nimagəuagəu. ²⁷ !Kəpə! İətətuakəm əskasik o nipətik məmə otuva rəhak slef. İatol lanəha məmə, nian iəməni pətigəm nanusiən təuvir kəm nətəmini tepət rəkis məmə ilah okəhuva e naiuiən əha, kəni iəu iəsuvaiən məhmen e iətəmini iətəm təmatgəhli lou rəha naiuiən kəni kəraki lan e naiuiən.

10

*Pol təməni pətigəm
noliən rəha nətəm İsrel aupən*

¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkolkeikei məmə nəkotəhrun məmə nian tipitimah min kəməhiet İjip, ilah rəfin nəpuə təmətahgəl pəsik e lah, kəni ilah rəfin kəməhuvən=pən itəhi u kətəni məmə Nitəhi Ərarəuv. ² Kəni e nəpuə mine nitəhi, Uhgın təmol bəptais e lah rəfin məmə okəhuva nətəmini rəha Mosis. ³ Kəni ilah rəfin kəmotun nauəniən kətiəh əmə iətəm təmsipən e Narmin Rəha Uhgın, ⁴ kəni motəmnim nəhu kətiəh əmə iətəm təmsipən e Narmin Rəha Uhgın, mətəu-inu kəmotəmnim nəhu e kəpiel iətəm təmsipən e Narmin Rəha Uhgın iətəm təmətan ilah min, kəni kəpiel əha in Kristo.* ⁵ Nati əpnapin ilah kəmotol lanəha, mətəu Uhgın nikin təməsəgiənən o lah tepət nəuətin, kəni ilah tepət kəməhmis əpəha ikin pisin pisin min təpiə-məpiə ikin.

⁶ Kəni Uhgın təmol natimnati min əha məmə ilah nəmtətiən min məmə otəghi-pəri nikitah motəgətin itah, kəni kitah okəsotoliən nitai lah motələhu=pən rəhatah nətəligiən e noliən tərəh min təhmen e natimnati iətəm kəmotol aupən. ⁷ Sotohtəu-pəniən noliən rəha nəfakiən kəm narmi nati min təhmen e lah nəuvein kəmotol aupən. Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nətəmini kəmotəharəg məmə okotauən motəmnim, kəni motəhtul məmə okotol danis u tiuvi=pən ilah tərəh ikin.” ⁸ Tərəh məmə kitah okotit oneuən nipətan təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni ilah rəfin tuenti-tri-tausin kəməhmis e nian kətiəh əmə. ⁹ Tərəh məmə kitah okotol natimnati iətəm otiuvi niəməha rəha İərmənig† təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni sineik tus ilah kohmis. ¹⁰ Tərəh məmə nəkotəni nikali Uhgın təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni əgelo rəha nimisiən tohamu ilah.

¹¹ Kəni Uhgın təmol natimnati min əha məmə okəhuva e nəmiəgəhiən rəhalah, məmə ilah nəmtətiən min, kəni kəmətei ilah məmə okotəghi-pəri nikitah motəgətin itah, nətəm kəutatig rəueiu məmə naunun nian tətəva iuəkir. ¹² Kəni nəmə nikitəmah təhti məmə nəutəhtul əskasik, autətəu vivi itəmah, mətəu-inu itəmah min nəkotəhrun nəmeiən e noliən tərəh min əha. ¹³ Nəfeifeiən iətəm tətəva e nəmiəgəhiən rəhatəmah təhmen əmə e iətəm katol lan e nətəmini rəfin. Mətəu nian rəfin, kitah kotəhrun nəhatətəiən e Uhgın, kəni otəseğəhaniən e nəfeifeiən otuva e nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə in təskasik mapirəkis nəsanəniən rəhatəmah. Mətəu nian nəfeifeiən tətəva e nəmiəgəhiən rəhatəmah, Uhgın otol suaru kəti

9:27 Rom 8:13; 13:14 **10:1** Eks 13:21-22; 14:22 **10:3** Jon 6:31; Eks 16:4,35 **10:4** Eks 17:6; Nam 20:11 * **10:4** “Kəpiel” u, kasafinən e Oltestimin. Nətəligiən u təmiet e nəğhatəni min rəha nətəm İsrel. **10:5** Nam 14:29-30 **10:6** Nam 11:4,34; 1Kor 10:11 **10:7** Eks 32:4,6,19 **10:8** Nam 25:1-9 † **10:9** Təğəhati e noliən rəha nətəmini nətəm kəutol noliən tərəh kəti, nati əpnapin ilah kotəhrun məmə Uhgın təməni məmə noliən əha in noliən tərəh kəti. **10:9** Eks 17:2; Nam 21:5,6 **10:10** Nam 16:41-50; 17:5,10

məmə onəkotəhrun nosiən nəhtulian rəhatəmah, məmə nati əha otəsiuvi-pəniən itəmah e nərahian.

Narmi nati min mine nəfaki min

¹⁴ Tol lanəha rəhak min, otəgim rəkis e noliən rəha nəfakian kəm narmi nati min. ¹⁵ Itəmah nəkotəni məmə nəkoteinatig, kəni otakil aru nəghatien rəhak məmə in təuvir uə tərəh. ¹⁶ Nian kitah kotauən e Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, kəni motəni kəm Uəgin məmə nikitah tagiən o nəmnimian, kəni məutəmnim nəmnimian əha, təhmen məmə kitah kəutəhuva mautol kətiəh kitah Kristo e niran. ?İətəni pəhriən, uə kəpə? Kəni nian kitah kautun pıret iətəm kəməmaris kəuəri, kitah kəutəhuva kətiəh kitah Kristo. ?İətəni pəhriən, uə kəpə? ¹⁷ Kitah u nətəmini tepət, mətəu kotəhmen e nıpətin kətiəh əmə, mətəu-inu pıret kətiəh əmə, kəni kitah rəfin kautun əmə pıret əha.

¹⁸ Nikitəmah tətəhti noliən rəha nətəm İsrel. Nian iətəm tatol sakrifais kəm Uəgin, kəni nətəmini nəuvein kautun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan, təhmen əmə məmə ilah rəfin kəməhuva kətiəh ilah Uəgin e sakrifais əha. ?İnu nıpəhriən, uə kəpə? Əuəh, in nıpəhriən.

¹⁹ ?Nıpəti nəghatien min rəhak nak? ?Təhro? ?İətəni məmə nəhuvegi nati iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati min in nati ağın kəti, uə nati əpnəpin əmə? İlah nati əpnəpin əmə. ?Uə təhro? ?İətəni məmə narmi nati min, ilah nati ağın min nəuvein, uə ilah nati əpnəpin əmə? İlah nati əpnəpin əmə. ²⁰ Mətəu iətəni məmə nian nətəmini kautol sakrifais kəm narmi nati min, kautol kəm iərmis min, kəni nati u in nati kəti, kəni kəsotolien kəm Uəgin. Kəni iəsolkəikəiən məmə nəkəhuva kətiəh itəmah iərmis min. ²¹ Itəmah onəsəhuvəniən motos pıret mine wain e Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, kəni motatig məhuvən min e nıməfaki rəha narmi nati min motun sakrifais mine motəmnim wain rəha iərmis min itəmah nətəm kəutəfaki lan. ²² ?Təhro? ?Nautol məmə İərməniğ otəmaki e təmah təhmen e nətəm İsrel? ?Nikitəmah tətəhti məmə nəsanəniən rəhatah tepət mapirəkis rəha Uəgin?

²³ Itəmah nəutəni məmə, “Təuvir əmə məmə iəkol natimnati rəfin iətəm iəkolkeiki.” Mətəu iəu iəkəni məmə, səniəmə natimnati min rəfin kəutasiru e təmah motasiru e nəmiəğəhiən rəhatəmah. ²⁴ Təsəuviriən məmə itəmah kəti tətəsal aru e rəhan nəuviriən, mətəu təkeiki mətəsal min e nəuviriən rəha nətəmini min nəuvein.

²⁵ Kəni təuvir əmə. Otun əmə nəhuvegi nati min rəfin iətəm katos e makit, kəni məsotətapuəhiən e nəghatien lan məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min, uə kəpə. Kəni nikitəmah təsəhti pikiən. ²⁶ Noliən əha təuvir əmə mətəu-inu Nauəuə Rəha Uəgin tətəni məmə, “Nıftəni mine natimnati rəfin əha ikin ilah rəha İərməniğ.”

²⁷ Kəni nəmə iətəm təsəfakian kəti tətəpuəh ik məmə nəkuvən e rəhan nımə muauən, kəni nikim tagiən məmə onəkuvən, un əmə nauəniən nak iətəm tətəfinə, məsətapuəhiən məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min uə kəpə. Nikim təsəhti pikiən. ²⁸ Mətəu nəmə kəti təni=pinə kəm ik məmə, “Kəmol sakrifais e nəhuvegi nati u kəm narmi nati min,” kəni təuvir məmə nəsunien. Nikim otətəhti iətəmi u mətəu-inu e rəhan nətəliğin təmol, kəni nəsunien. ²⁹ Səniəmə nati tərəh kəti ohnik, mətəu in nati tərəh e nətəliğin əmə rəhan. ?Mətəu təhro nətəliğin rəha iətəmi

10:16 Mat 26:26-28 **10:17** Rom 12:5 **10:18** Lev 7:6 **10:19** 1Kor 6:4 **10:20** Dut 32:17;
Nəh 9:20 **10:21** 2Kor 6:15-16 **10:22** Dut 32:21 **10:23** 1Kor 6:12 **10:24** Rom 15:1-2
10:26 Sam 24:1 **10:28** 1Kor 8:7

kəti min otakil rəhak noliən iətəm iəkolkeikei məmə iəkol, kəni mahtipəsiz lak məmə iəsoliən nati kəti? ³⁰ ?Nəmə iətəni kəm Uhgın məmə nikik tagiən o nauəniən, təhro okəni rah iəu e nati kəti iətəm iəməni rəkis kəm Uhgın məmə nikik tətəgiən ohni?

³¹ Nəukəti nəghatiən rəfin əha tol lanəha, nati nak iətəm onəkol, uə nəkauən, uə nəkəmnim, nəkəkeikei mol ilah rəfin e noliən iətəm otəfəri nərgi Uhgın lan. ³² Soliən məmə iətəmi kəti təmei e rəhan nəmiəghəniən, nəmə in nəuaniləuis rəha Isrel, uə İanihlua, uə iətəmi kəti e niməfaki rəha Uhgın. ³³ Otol noliən əha təhmen e noliən rəhak iətəm iətalkut məmə iəkol niki nətəmini rəfin kotəgiən e noliən min rəfin. İatol lanəha mətəu-inu iəsəsal aruiən e rəhak nəuviriən, mətəu rəha nətəmini tepət, məmə Uhgın otosmiəgh ilah.

11

¹ Otisikəuvin iəu təhmen məmə iəu iətisikəuvin Kristo.

Noliən rəha nəfakiən

² İətəni-viyi itəmah mətəu-inu nikitəmah tətəhti iəu e natimnati rəfin iətəm iəmol kəni məgətun, kəni nəutaskəlim nəgətuniən min təhmen əmə məmə iəməgətun itəmah lan.

³ Mətəu iəkolkeikei məmə itəmah rəfin nəkotəhrun məmə rəhn-kapə pətan in rəhan iərman iətəm tarməniz lan, rəhn-kapə nəman rəfin in Kristo iətəm tarməniz e lah, kəni rəhn-kapə Kristo in Uhgın iətəm tarməniz lan. ⁴ İərman kəti tatol aulis Kristo nəmə tətəhtərain rəhn-kapə nian in tətəghati kəm Uhgın e nəfakiən uə tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın təməfən kəm in. ⁵ Mətəu pətan tatol aulis rəhan iərman nəmə təsəhtərainiən rəhn-kapə nian in tətəghati kəm Uhgın e nəfakiən uə tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın təməfən kəm in. Noliən əha təhmen əmə məmə təmaki rəhn-kapə.* ⁶ !Nəmə pətan kəti təsolkeikeiən məmə otəhtərain rəhn-kapə lanəha, təuvir məmə otətei əmə nəuanun! Mətəu nəmə in tətəulis o nəteien nəuanun, uə nakien rəhn-kapə, kəni təuvir məmə otəhtərain rəhn-kapə. ⁷ Təuvir məmə iərman kəti təsəhtərainiən rəhn-kapə mətəu-inu nian Uhgın təmol iətəmini, iətəmini təmos narmi Uhgın, kəni matol pətigəm nəuviriən rəha Uhgın; mətəu pətan tatol pətigəm nəuviriən rəha iərman rəhan.

⁸ Tol lanəha mətəu-inu iərman təsisipəniən e pətan, mətəu pətan təmsipən e iərman, ⁹ kəni Uhgın təməsoliən iərman məmə in iəsiru rəha pətan, mətəu təmol pətan məmə in iəsiru rəha iərman. ¹⁰ Tol lanəha, pətan otəkeikei məhtərain rəhn-kapə iətəm tətəgətun məmə tətisiəi rəhan iərman mətəu-inu nəgelo min kəuteruh.

¹¹ Mətəu kitəh u kəməhuva kətiəh kitəh İərməniz, pətan otəsətiz aru əməiən e iərman, kəni iərman min otəsətiz aru əməiən e pətan, ¹² mətəu-inu pətan təmsipən e iərman, kəni təhmen min əmə, pətan təmələs iərman. Mətəu natimnati rəfin kəutsipən e Uhgın.

¹³ Otakil aru nati u. ?Otəhruahru məmə pətan iətəm tətəfaki kəm Uhgın təsəhtərainiən rəhn-kapə, uə kəpə? ¹⁴ Nətəmini rəfin kotəhrun məmə iərman iətəm nəuanun təfəməh, tatol aulis in. ¹⁵ Mətəu nəmə pətan kəti

10:30 1Tim 4:4

10:31 Kol 3:17

10:32 Rom 14:13

10:33 1Kor 9:20-22

11:1 1Kor

4:16 11:3 Jen 3:16; Efəs 5:23 * 11:5 Nəmə pətan kəti təmaki rəhn-kapə, in nati kəti rəha nəuəliən. Nətəmini nəuvein kəutəni məmə in nəmtətiən kəti məmə katol nəlpinien kəti kəm in, kəni nətəmini nəuvein kəutəni məmə in nəmtətiən kəti məmə in pətan rəha nəfəriən. 11:7 Jen 1:26-27 11:9 Jen 2:18-23

nəuanun təfəməh, nikin tagiən lan kəni katisiai in lan, mətəu nəuanun əha Uhgın təməfən məmə otəhtərain rəhn-kapə. ¹⁶ Mətəu nəmə iətəmi kəti tolkeikei məmə otorgəhu o nati əha, kəni iətəni lanəha məmə noliən kəti min tikə o nati u, kəni niməfaki pisin pisin min rəfin kautol təhmen-əhmen əmə.†

*Nauəniən Rəha
Nəmtətiən Rəha İesu*

¹⁷ Nəghatiən min iətəm iəkəni kəm təmah əha rəueiu, oiasəni-viviən itəmah mətəu-inu nəharəg pətiən rəhatəmah təsasiruən, mətəu tətərkən əmə itəmah. ¹⁸ İəmaupən mətəu məmə nian nəutuhapumin itəmah min məmə nəkotəfaki, kəni məutəhapu-əhapu itəmah min. Kəni nikik təhti məmə nəghatiən min əha, nəuvein niphəriən, ¹⁹ mətəu-inu nəhapu-əhapuən min okotəkeikei məhuva məmə okeruh əhruahru məmə pəh tətəfaki pəhriən.

²⁰ !Nian nəutuhapumin itəmah min, mautəni məmə nautun Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, mətəu oteruh-to noliən u rəhatəmah! Səniəmə Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, ²¹ mətəu-inu nian nəutauən, itəmah kətiəh kətiəh kautəkeikei əmə, məsotəhtəhniən ilah min nəuvein. Kəti tinapis rəkis, kəni kəti min nəumis tatus əhanəh. ²² ?Rəhatəmah lahuənu tikə məmə nəkotaupən motauən ikin? ?Uə itəmah nəsotisiaiən niməfaki rəha Uhgın, kəni mautol aulis nanrah min? ?Kəni iəkəni məmə nak kəm təmah? ?İəkəni-vivi itəmah o noliən əha? !Kəpə, tiəkis agin!

²³ Mətəu-inu iəməgəhun rəkis itəmah e nəgətiən min iətəm təmsipən o İərmənig. E nian lapin əha uərisig kegəhan=pən lan e nəhlmi tikimr min rəhan, in təmos pıret, ²⁴ kəni məni tagkiu kəm Uhgın ohni, kəni məhapu, kəni məni məmə, “Inu nıpətik iətəm otitəgıt o təmah.‡ Onəkotol lanu lan kəni nikitəmah tətəhti iəu.” ²⁵ E noliən əhmen min əmə, nian kinotauən rəkis, in tos kap wain məni məmə, “Kap wain u tətəgəhun=pən nəniəskasikiən vi rəha nasiruən rəha Uhgın kəm nətəmi, kəni nəniəskasikiən vi u tətəhtul mətəmiəgəh e nırak iətəm otaiu o təmah. Nian rəfin nəkotəmnim kap wain u, nikitəmah otəhti iəu.” ²⁶ O nati əha, nian rəfin nəkotun pıret u, uə nəkotəmnim kap u, onəkautəni pətiğəm nimisiən rəha İərmənig mətəuərus titəlig=pa min.

²⁷ Tol lanəha, iətəmi pəh iətəm tatun pıret, uə tətəmnim kap wain u rəha İərmənig e noliən kəti iətəm təsəhruahruən, in tatol təfəgə o nərkiniən nıpətin mine nıra İərmənig. ²⁸ İətəmi otəkeikei maupən makil rəhan nəmiəgəhiən, uərisig təpanun pıret mine məmnim kap wain, ²⁹ mətəu-inu iətəmi iətəm tatun mine mətəmnim, mətəu nikin təsəhti viviən pıret mine wain məmə tətəgəhun=pən nıpəti İərmənig, nuniən mine nəmnimiən iətəm in tatol tatiuvi=pa aru əmə nalıpiən kəm in. ³⁰ Mətəu o nati əha, itəmah tətə nəkotəpəu kəni mautəhmis, kəni itəmah nəuan nəuvein kinəhmis rəkis. ³¹ Mətəu nəmə kitah kotakil aru noliən min rəhatah, İərmənig təsakiliən itah mol nalıpiən kəm tah. ³² Nian İərmənig takil itah mol nalıpiən kəm tah, in tatol məmə kitah okotəhruahru,

† **11:16** Nətəmi nəuvein kotəni məmə nəniən min u o nəhtərainiən nəuanutəmi mine nəuanutəmi u təfəmah okotəkeikei katol rəueiu. Mətəu nəhtərainiən nəuanutəmi mine nəpəhiən nəuanutəmi təfəməh, nıpəti lau e nian əha rəha Pol kuol pisin e nian u rəueiu. **11:18** 1Kor

1:10-12 ‡ **11:24** Rəhn-kapə lahuənu otəhapu (mətəu otəsətiən) pıret tol nıpisipisin kəni məfən kəm rəhan min famli. Pıret tətəgəhun=pən nıpəti Kristo, mətəu səniəmə nıpətin əhruahru pəhriən. Mine wain tətəgəhun=pən nıran, mətəu səniəmə nıran əhruahru pəhriən. **11:25** Eks 24:6-8; Hip 8:8-13 **11:26** Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20 **11:27** Hip 10:29

məmə nian in otakil nətəmini e nəhue niftəni məni nalpiniən rəhalah məmə okohmis, kəni kitah okəsotosiən nalpiniən əha kitah min ilah.

³³ Tol lanəha piak min mine nəuvinik min, nian nəkəhuva kətiəh məmə nəkotauən, əutəhtəhniən itəmah min. ³⁴ Nəmə iətəmi kəti nəumis tus, təuvir məmə otəuən iman ikin lahuənu, məmə nian nəkotuhapumin, Uhgini otəsəfinəniən nalpiniən kəm təmah o noliən min əha rəhatəmah.

Nian iəkuvnə, oiəkəfinə suaru e natimnati pisin nəuvein min iətəm nəkotətapuəh ohni.

12

Nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgini

¹ Piak min mine nəuvinik min, pəh iəkəghati e nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgini iətəm tətəfa kəm tah, mətəu-inu iəkolkəikei məmə itəmah nəkotəkeikei motəhrun. ² Itəmah nəkotəhrun məmə aupən, nian nəməsotəfakiən kəm Uhgini, katiuvi=pən rəhatəmah nətəligiən katit itəmah e suaru o nəfakiən kəm narmi nati min iətəm kəsotəghatiən.

³ Tol lanəha, iəkəni kəm təmah məmə iətəmi kəti tikə iətəm tətəghati e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgini mətəni rah İesu, kəni iətəmi kəti min ko təsanəniən məmə, “İesu in İərməniğ,” mətəu Narmin Rəha Uhgini, in əmə tol iətəmini tətəni.

⁴ Nəkotəkeikei motəhrun vivi nati u məmə, nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgini iətəm tətəfa kəm tah, mətəu kəutsipən e Narmin Rəha Uhgini kətiəh əmə. ⁵ Kitah kəutol uək pisin pisin min tepət o nasiruiən e nətəmini, mətəu İərməniğ kətiəh əmə iətəm kitah kəutol uək rəhan. ⁶ Kitah kəutol uək e noliən pisin pisin tepət, mətəu Uhgini kətiəh əmə iətəm tatol uək e nəmiəğəhiən rəha nətəmini rəfin məmə ilah okəutol uək rəfin min əha.

⁷ Kəni Narmin Rəha Uhgini tətəfa rəhan nəsanəniən pisin pisin min kəm tah kətiəh kətiəh məmə kitah okətasiru e tah min rəfin. ⁸ İətəmi kəti, Narmin tətəfən nəghatiən rəha neinatigiən kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəghatiən rəha nəhruniən nati kəm in. ⁹ Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəhatətəniən kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə əha tətəfən nəsanəniən o nol viən nımisiən kəm in. ¹⁰ Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o noliən nati apispis min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəghatiən min iətəm Uhgini tətəfa kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o nakiliən narmin pisin pisin min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən rəha nəniən nəghatiən iki pisin pisin min kəm in.* Kəni kəti min əha, tətəfən nəsanəniən o nəniən nipəti nəghatiən iki pisin pisin min əha kəm in. ¹¹ Nəsanəniən min əha ilah rəfin, kəutsipən əmə e Narmin kətiəh əmə, kəni tətəfa kəm tah kətiəh kətiəh e suaru min iətəm in əmə tolkeikei.

¹² Nipəti iətəmini kətiəh əmə, mətəu nəuəli-nəuəlin tepət; kəni nati əpnəpin nəuəli-nəuəlin pisin pisin min, ilah kəutlipin e nipətin kətiəh əmə. Kəni tol lanəha, təhmen-əhmen əmə e Kristo. ¹³ Kitah nəuvein, kitah nəuaniləuis min rəha İsrəl, kitah nəuvein Nənihləuə min, nəuvein slef min əmə, nəuvein səniəmə slef min, mətəu Narmin Rəha Uhgini kətiəh əmə təmol bəptais e tah rəfin əgin mol məmə kəməhuva nipətin kətiəh əmə, kəni kitah kəmosot Narmin Rəha Uhgini u kətiəh əmə.

11:32 Hip 12:5-6 **12:2** Hab 2:18-19 **12:3** 1Jon 4:2-3 **12:4** Rom 12:6 * **12:10** Nəsanəniən rəha nəniən nəghatiən iki pisin pisin min, tətəghati e nəghatiən min iətəm iətəmi kəti təsəhruniən. Afın-to 1Kor 13:1, mine Uək 2:4. **12:11** 1Kor 7:7 **12:12** 1Kor 10:17 **12:13** Kəl 3:28

¹⁴ Pəhriən. Nipəti iətəmmi kəməsolian nəuəlin kətiəh əmə, mətəu nəuəlin tepət. ¹⁵ Nəmə nəhlkin tənə məmə, “Səniəmə iəu nəhlmin, kəni tol lanəha, səniəmə iəu nəuəli nipətin kəti,” kəni nəghatien rəhan təsolian məmə nəhlkin in səniəmə nəuəli nipətin nəuətin. ¹⁶ Kəni nəmə matəlgin tənə məmə, “Səniəmə iəu nəhmtin, kəni tol lanəha, səniəmə iəu nəuəli nipətin kəti,” kəni nəghatien rəhan təsolian məmə matəlgin in səniəmə nəuəli nipətin nəuətin.

¹⁷ ?Nəmə nipətin in nəhmtin rəfin əmə, kəni otəhra mətəu nati? ?Kəni nəmə nipətin in matəlgin rəfin əmə, kəni otəhra məmiəvin nati. ¹⁸ Mətəu kəpə, Uhgın təməuəri nəuəli-nəuəli nipətin ilah rəfin iətəm in tolkeikei məmə ilah okotol lanəha. ¹⁹ Nəmə nipəti iətəmmi kəti in nəuəli-nəuəlin əmə kəti, təhmen e nəhlkin, mətəu səniəmə in nipətin kəti pəhriən. ²⁰ Mətəu nipəhriənien, nəuəli-nəuəlin tepət, mətəu nipətin kətiəh əmə.

²¹ Nəhmtin ko təsəniən kəm nəhlmin məmə, “İəu iəkəpəh ik, iəu inəhmen rəkis.” Kəni rəhn-kəpə ko təsəniən kəm nəhlkin mil məmə, “İəu iəkəpəh itələu, iəu inəhmen rəkis.” ²² Təsolian lanəha. Kəni tapirəkis inu, nəuəli-nəuəli nipətitah iətəm nikitah təhti məmə ilah kotəpəou agin, ilah nati keikei o nipətitah. ²³ Kəni nəuəli-nəuəli nipətitah iətəm nikitah təhti məmə ilah nati əpnəpin əmə, kəutol nolian rəha nisaiən e lah. Kəni nəuəli-nəuəlin rəha naulisən, kitah kauteh vivi ilah. ²⁴ Mətəu nəuəli-nəuəli nipətitah iətəm təsolian naulisən, kitah kəsotolian nati agin e lah. Mətəu Uhgın təmuhapumin nəuəli-nəuəli nipətitah min, kəni matisiai nəuəli-nəuəlin min iətəm kitah kauteh=pən əmə ilah. ²⁵ Kəni e nolian əha, nəuəli-nəuəli nipətitah okəsotəhapu əhapuən ilah min, mətəu ilah okoteh vivi rəfin ilah min. ²⁶ Nəmə nəuəlin nəuətin tətətəu nəhməien, kəni nəuəlin min ilah rəfin okotətəu nəhməien ilah min. Kəni nəmə nəuəlin nəuətin kətəfən nisaiən kəm in, kəni nəuəlin min rəfin okotəgən ilah min.

²⁷ Nipəti nəghatien u məmə itəmah nipəti Kristo, kəni itəmah rəfin kətiəh kətiəh itəmah nəuəlin min rəha nipəti Kristo. ²⁸ Kəni e niməfaki, Uhgın təməupən mələhu=pən aposil min, kəni uərisig ko, iəni min, kəni uərisig ko, nəgətin min. Kəni təmələhu=pən nətəm kəutol nati apispis, mine ilah nətəm kəutol vivi nimisən min, kəni nətəm kəutasiru e nətəmmi, kəni nətəm koteinatig nətəm kəutasiru o nəniən rəha niməfaki, kəni nətəm kəutəghati e nəghatien ikin pisin min. ²⁹ ?Nətəmmi rəfin aposil min? ?Uə nətəmmi rəfin iəni min? ?Uə nətəmmi rəfin nəgətin min? ?Uə nətəmmi rəfin kəutol nati apispis min? ³⁰ ?Uə nətəmmi rəfin kəutol vivi nimisən min? ?Uə nətəmmi rəfin kəutəghati e nəghatien ikin pisin min? ?Uə nətəmmi rəfin kəutəni pətigəm nipəti nəghatien ikin pisin min? Kəpə, təsolian lanəha. ³¹ Mətəu təuvir məmə nəkotələhu=pən əskasik nətəligiən rəhatəmah o nosiən nəsanəniən pisin pisin min iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəfa, ilah min əha kotəuvir agin.

Mətəu rəueiu iəkəni=pinə suaru təuvir agin.

13

Nolkeikeiən

¹ Nəmə iətəghati e nəghatien rəha nətəm ikin pisin min, uə nəghatien rəha nagelo min, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, rəhak nəghatien in nəuiən əpnəpin əmə təhmen e nəuia dirəm uə nəuia bel. ² Nəmə iatos nəsanəniən iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəfa o nəni pətigəmiən nəghatien

min iatəm Uhgin tətəfa, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnapin əmə. Kəni nəmə iəkəhrun nati oneuən rəfin mine nəhruniən rəfin, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnapin əmə. Kəni nəmə rəhak nəhatətəiən təkəsik məmə otol nitəuət kəti tiet, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnapin əmə. ³ Nəmə iəkəfən rəfin rəhak natimnati kəm nanrah min, uə iəkegəhan e nipətik məmə nigəm otus, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, iəsoliən win e nati kəti.

⁴ Noliən rəha nolkeikeiən tol lanu: iətəmi kəti rəhan nətəligiən təfəməh, kəni matol təuvir kəm nətəmini, kəni məsitgərahian e nətəmini, kəni məsəri pikian, kəni məsəfəri aruiən in, ⁵ kəni məsol-pəniən nətəmini, məsalkutiən o nərfən, kəni nikin təsahmə uəhaiən, kəni məsaskəlīm pikian nərahian iətəm iətəmi kəti tatol lan. ⁶ Kəni nikin təsəgiənən o noliən tərəh min, mətəu nikin tagiən əmə o noliən təuvir min rəha nipəhriənən. ⁷ Noliən rəha nolkeikeiən tol lanu: nati əpnapin suaru rəha iətəmi kəti tiəkis, mətəu nian rəfin iətəmi əha tatitəu=pən əmə, məsəhlmanian e rəhan nəhatətəiən nian kəti, kəni nian rəfin tətəluhu=pən əskasik rəhan nətəligiən e Uhgin, rəhan nəhatətəiən tətəhtul əmə lanko e nian rəha nərahian.

⁸ Noliən rəha nolkeikeiən naunun tikə. Mətəu rəha nəni pətigəmiən nəghatiən iətəm Uhgin tətəfa, otəpanikə. Rəha nəghatiən iki pisin min, okəpanohkə. Rəha nəhruniən nati, otəpanikə. ⁹ Tol lanəha mətəu-inu nəhruniən rəhatah nəuan nəuvetin əmə, kəni kəutəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgin tətəfa mətəu nəghatiən u tatol əpu nəuan nəuvetin əmə. ¹⁰ Mətəu nian Iesu Kristo otuva min mol əhruahru natimnati min rəfin, kəni nəsanəniən min iətəm Narmin Rəha Uhgin tətəfa rəueiu okohkə. ¹¹ Nian iəmətəkəku, iəmətəghati təhmen e iəpəou, kəni nəhruniən rəhak təhmen e rəha iəpəou, kəni noliən rəha nətəligiən rəhak təhmen e rəha iəpəou. Mətəu nian iəmuva mol iətəmi asoli lak, iəmələhu noliən min rəha iəpəou e nəmtahk. ¹² Rəueiu, kitah kəuteruh nəuan nəuvetin əmə təhmen e iətəmi kəti tətə narmin e kilas iətəm təuau. Mətəu e nian əha, kitah okoteruh əhruahru nəhmti Uhgin. Rəueiu, iəkəhrun nəuan nəuvetin əmə, mətəu e nian əha, iəpanəhrun əhruahru natimnati rəfin, təhmen məmə Uhgin təhrun ərəfin iəu mine əha rəueiu.

¹³ Kəni rəueiu, noliən milahal u kisil kələhtul: noliən rəha nəhatətəiən, noliən rəha nuhuiniən e Uhgin, mine noliən rəha nolkeikeiən. Mətəu iətəm in təuvir pik agin e lahal, in noliən rəha nolkeikeiən.

14

Nəni pətigəmiən nəghatiən iətəm Uhgin tətəfa, mine nəniən nəghatiən iki pisin min

¹ Otalkut əskasik məmə nolkeikeiən otarmənig e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni motalkut əskasik məmə onəkotos nəsanəniən min iətəm Narmin Rəha Uhgin tətəfa, kəni otalkut pik təhmin min o nəsanəniən rəha nəni pətigəmiən nəghatiən iətəm Uhgin tətəfa. ² Iəkəni lanəha mətəu-inu itəmah kəti iətəm tətəghati e nəghatiən iki pisin min, təsəghatiən kəm nətəmini, mətəu tətəghati əmə kəm Uhgin. Pəhriən, iətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəghatiən iətəm in tətəni, mətəu in tətəni pətigəm nəghatiən oneuən min e Narmin Rəha Uhgin. ³ Mətəu nətəmini rəfin nətəm kəutəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgin tətəfən e nəghatiən rəhalah, kəutəni kəm

nətamimi o nol əskasikən ilah, o nəfəriən nətəligiən rəhalah, kəni o nasiruiən məfəri nikiilah. ⁴ İtətamimi iətəm tətəghati e nəghatiən ikin pisin min, tatol əskasik aru əmə in, mətəu iətətamimi iətəm tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Ughin tətəfən e nəghatiən rəhalah, tatol əskasik niməfaki.

⁵ İəkolkeikei məmə itəmah rəfin agin nəkotəghati e nəghatiən iki pisin min, mətəu təuvir pik məmə nəkotəni pətigəm nəghatiən iətəm Ughin tətəfina. İtətamimi iətəm tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Ughin tətəfən, in tətəsiro pik e niməfaki tapirəkis agin iətətamimi iətəm tətəghati e nəghatiən ikin pisin min mətəuərus in təni nıpətin məmə otol əskasik niməfaki.

⁶ Piak min mine nəuvinik min. ?Nəmə iətuva o təmah kəni mətəghati e nəghatiən iki pisin, təhro lanu iəu iəkəuvir o təmah? Mətəu nəmə iatol pətigəm nəghatiən nəuvein iətəm kəməutəhluaig əupən, uə iətos nəhrunən nəuvein, uə nəghatiən iətəm Ughin tətəfa, uə nəghatiən rəha nəgətuniən, kəni oəkəsiru e təmah. ⁷ Otətəlig-to e natimnati təhmen e bambu iətəm kətahli, uə kitar iətəm katoh. Natimnati min əha kəsotəmiəgəhiən, iətətamimi əmə tatol ilah kəutagət. Mətəu nəmə kəsotagət əhruahruən, kəni itəmah onəkotəruru məmə nəpuən nak ilah kəutani. ⁸ Kəni nəmə təui təsasək əhruahruən, kəni nətamimi okotəruru məmə kotəkeikei motol əpenə-penə o nəluaginiən.*

⁹ Mətəu təhmen əmə e təmah. ?Nəmə nəutəghati e nəghatiən iətəm nətamimi kotəruru, okotəhro lanu motəhrun nıpəti nəghatiən nəutəni? İtəmah onəkotəghati əmə kəm niməgəuəgəu, mətəu nətamimi kəsotəsiən nıpətin. ¹⁰ Pəhriən məmə nəghatiən min tətəp e nəhue niftani, mətəu ilah rəfin nıpətilah əha ikin. ¹¹ Kəni nəmə iəsəhrunən nıpəti nəghatiən iətəm iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu, iəu iəpispis ohni, kəni in iəpispis ohniəu. ¹² Təhmen əmə e təmah. İtəmah nəkotolkeikei nəsanəniən min rəha Narmin Rəha Ughin, kəni tol lanəha, otalkut məmə nəkotuvləkin niməfaki e nəsanəniən min iətəm okotəsiru pik lan.

¹³ Mətəu-inu o nati əha, okəmə itəmah kəti tətəghati e nəghatiən ikin pisin min, otəkeikei məfaki min məmə Ughin otəfən nıpəti nəghatiən u məmə otəni pətigəm kəm niməfaki. ¹⁴ Nəmə iətəfaki e nəghatiən ikin pisin min, nikiik tətəfaki mətəu nətəligiən rəhak tətəhtul əpnapin əmə. ¹⁵ ?Kəni iəkəhro? İəkəfaki e nikiik, mətəu iəkəfaki min e nətəligiən rəhak e nəghatiən iətəm iəkəhrun. Kəni iəkəni nəpuən e nikiik, mətəu iəkəni min nəpuən e nətəligiən rəhak e nəghatiən iətəm iəkəhrun. ¹⁶ ?Nəmə nətəni-vivi Ughin e nikiim e nəghatiən pisin, təhro iətəmi kəti iətəm təruru nəghatiən u in otəni “Əuəh” e rəham nəfakiən, mətəu-inu in təruru nati iətəm nətəni? ¹⁷ Nəmə təhro nətəni-vivi pəhriən Ughin, mətəu nəsasiruiən e iətətamimi pisin kəti min.

¹⁸ İtəni tagkiu kəm Ughin məmə iətəghati e nəghatiən ikin pisin min tapirəkis itəmah rəfin. ¹⁹ Mətəu e niməfaki, nəmə iətəgətun nətamimi e nəghatiən faif əmə iətəm kotəhrun, inu təuvir mapirəkis agin nəmə iəkəni nəghatiən ten-təusin e nəghatiən pisin iətəm kinotəruru.

²⁰ Piak min mine nəuvinik min. Sotoliən nətəligiən rəhatəmah təhmen e kəlkələh min. E nəmiəgəhiən rəhatəmah, təuvir məmə nəkotəhmen e kəlkələh min nətəm kotəruru əhanəh noliən tərəh. Mətəu e nətəligiən

* **14:8** E nian rəha Pol, soldia kəti tətahli nati kəti təhmen e təui nian nərahian tətəva təhmen e nəluaginiən. Nəpuən kəti, nıpətin təni məmə, “Otol əpenə-penə o nəluaginiən!” Kəni nian nətamimi kəutətəu, ilah kotol əpenə-penə o nəluaginiən.

rəhatəmah, təuvir məmə nəkohmətə. ²¹ Kəmətei lanəha e Lou rəha Mosis məmə,

“İəkol məmə nətəmini kəutəghati e nəghatiən ikin pisin min okotəni rəhak nəghatiən kəm rəhak nətəmini.

Kəni ilah okotətəu nəghatiən min rəha napispis min.

Mətəu nati əpnəpin ilah okotətəu nati əha iətəm tol pisin, ko kəsotətəligiən lak.

Lərməniğ tətəni lanu.”

²² Tol lanəha, nəghatiən ikin pisin min, in nəmtətiən kəti rəha nətəmini nətəm kəsotəfakiən, səniəmə nəmtətiən kəti rəha nəfaki min. Mətəu nian iətəmini kəti tətəni pətiğəm nəghatiən iətəm Ughin tətəfən, in rəha nəfaki min, səniəmə rəha nətəm kəsotəfakiən. ²³ ?Tol lanəha, nəmə niməfaki apiəpiə tətuhapumın, kəni nətəmini rəfin kəutəghati e nəghatiən ikin pisin min, kəni ilah nəuvein nətəm kəsotəhrunian, uə nətəm kəsotəfakiən kəhuva imə, ilah okotəni məmə itəmah nəutalməli, uə kəpə? ²⁴ Mətəu nəmə iətəmi təsəfakiən kəti, uə iətəmi təruru tuva imə nian nətəmini rəfin kəutəni pətiğəm nəghatiən iətəm Ughin tətəfən, kəni nəghatiən rəhatəmah otek nikin, kəni in otəhrun məmə in iol təfagə tərəh, kəni nəghatiən min əha okotakil rəhan noliən, ²⁵ kəni rəhan təfagə tərəh min iətəm kəutəhluaig otuva e nəhagəhagiən. O nati əha, in otasiəulin e nisiaiən məfaki kəm Ughin, mətəni pətiğəm məmə, “!İtəmah pəhriən Ughin nəutan!”

Nələhu əhruahruian noliən rəha nəfakiən

²⁶ Piak min mine nəuvinik min. Pəh iəkəni nipiəti rəhak nəghatiən min u rəueiu. Nian itəmah rəfin nəkəhuva kətiəh e nuhapuminiən o nəfakiən, itəmah rəfin kətiəh kətiəh rəhatəmah əha ikin uək o noliən, nəuvein kəutəni nəpuən, nəuvein kəutəgətun ilah, nəuvein kəutol əpu nəghatiən nəuvein u kəmotəhluaig aupən, nəuvein kəutəghati e nəghatiən ikin pisin min, nəuvein kəutəni nipiəti nəghatiən min əha. Onəkotəkeikei mautol natimnati min əha o nuvləkinian niməfaki təskasik. ²⁷ Nəmə nətəmini nəuvein kəutəghati e nəghatiən iki pisin, keiu uə kisil əmə okotəghati. Kəti otəni rəhan, uərisig kəti, konu kəti min təni rəhan, kəni iətəmi kəti otəkeikei mənə nipiəti nəghatiən min əha. ²⁸ Nəmə iətəmini tikə o nəni pətiğəmiən nipiəti nəghatiən min əha, iətəmini iətəm otəghati e nəghatiən pisin, otəkeikei məsəghatiən e niməfaki, kəni məghati oneuən əmə kəm Ughin.

²⁹ Kəni iəni min, təuvir məmə iəni keiu uə kisil okotəghati, kəni nətəmini nəuvein okotakil vivi nəghatiən kəutəni. ³⁰ Kəni nəmə Ughin tatol əpu nəghatiən kəti iətəm təmatəhluaig aupən tətəu o iətəmi kəti iətəm tətəharəg, təuvir məmə iətəm təmaupən mətəghati otəpəh nəghatiən. ³¹ Tol lanəha, itəmah nətəm nəutəni pətiğəm nəghatiən iətəm Ughin tətəfinə, kəti otəupən məghati, konu kəti min, ko kəti min məmə nəkotəgətun nətəmini rəfin, mətəfəri nətəligiən rəhalah. ³² Sotaluiən məmə iəni min kəutərməniğ e nikilah məmə okotəhrun nəni pətiğəmiən nəghatiən rəhalah e nian iətəm in təhruahru o nəniən, ³³ mətəu-inu Ughin səniəmə in Ughin rəha noliən nəruuiən e nati, mətəu in Ughin rəha nəməlinuiən, təhmen e niməfaki min rəfin.

³⁴ Nian kətəfaki lan, nipiətan okotəharəg mohkə agin, mətəu-inu təsəhruahruian məmə okotəghati. Mətəu okotəkeikei məutətəlig e nətəmi

asoli rəha niməfaki, təhmen əmə e iətəm Lou tətəni mine. ³⁵ Nəmə kotolkeikei məmə kotəhrun nati kəti, okotəkeikei motətapuəh o rəhalah nəman min əpəha lahuənu, mətəu-inu tol naulisən məmə pətan otəghati əpəha e niməfaki.

³⁶ ?Təhro? ?Nikitəmah təhti məmə nəghatiən rəha Uhgin təmaupən miet pətigəm o təmah? ?Uə nikitəmah təhti məmə nəghatiən rəha Uhgin təmuva əmə o təmah? ³⁷ Nəmə itəmah kəti nikin təhti məmə in iəni kəti, uə Narmin Rəha Uhgin təməfən nəsanəniən kəti kəm in, in otəkeikei mənə nipəhriənən e nəghatiən iətəm iətətei kəm təmah məmə in nəuia İərmənig. ³⁸ Nəmə təpəh nəniən nipəhriənən e nəghatiən u, okəsəni minən nipəhriənən e rəhan nəghatiən.

³⁹ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, təuvir məmə nəkotəkeikei məmə nəkotəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgin tətəfinə, kəni məsotəhtul pəsigiən e nəniən nəghatiən ikin pisin min. ⁴⁰ Mətəu e natimnati rəfin agin iətəm nautol e nəfakiən, otol e noliən iətəm in təhruahru o niməfaki, motohtəu=pən vivi noliən rəha nəfaki ən.

15

Kristo təməmiəgəh min

e nimisən

¹ Piak min mine nəuvinik min. İəkolkeikei məmə iəkəni pətigəm kəm təmah nanusiən təuvir iətəm iəmatəni pətigəm kəm təmah aupən, nəmotos e nikitəmah, kəni motos rəhatəmah ikin nəhtulən lan. ² Nəmə nəkotaskəlīm əskasik nanusiən təuvir əhruahru iətəm iəu iəməni pətigəm kəm təmah, Uhgin otosmiəgəh itəmah lan. Mətəu nəmə nəkotəpəh nati əhruahru, motəhatətə e nəghatiən pisin, kəni nəhatətəiən rəhatəmah in nati əpnəpən əmə.

³ İnəni=pinə rəkis kəm təmah natimnati agin min iətəm iəmətəu məmə, Kristo təmimis o rəhatah noliən tərəh min təhmen e Nauəuə Rəha Uhgin təməni rəkis mine, ⁴ kəmitənim, kəni təmiəgəh min e nimisən e nian iətəm tatol kisil lan təhmen əmə e Nauəuə Rəha Uhgin təməni rəkis mine, ⁵ kəni təmaupən miet pətigəm o Pitə, uərisig ko, o rəhan min nətəmini tueləf rəfin. ⁶ Uərisig lanko, in təmiet pətigəm min o piatah min tapirəkis faifhanrit e nian kətiəh əmə, u ilah tepət kautəmiəgəh əhanəh, mətəu nəuvein kinohmis rəkis. ⁷ Kəni uərisig, tiet pətigəm=pən o pian Jemis,* kəni mine o aposil min rəfin.† ⁸ Kəni uərisig e lah rəfin, in təmiet pətigəm min ohniəu, nati əpnəpən iəu iəkəhmen e iəpəou iətəm iəməir pahi. İəmuva məmə iəu aposil e suaru pisin agin.

⁹ Tol lanəha, iəu ləhtəni agin e aposil min rəfin, kəni iəsəhmenən məmə nətəmini okotəuən lak məmə iəu aposil kəti, mətəu-inu iəu iəmatol nərahən kəm niməfaki rəha Uhgin aupən. ¹⁰ Mətəu e nəuviriən iətəm Uhgin təməfa kəm iəu, iəmuva məhmen lanu rəuei, kəni nəuviriən əha təsuva əpnəpənən, mətəu nəuan əha ikin. !Nipəhriənən, iəmol uək tapirəkis rəfin aposil min! Mətəu səniəmə e rəhak əmə nəsanəniən, mətəu e nəuviriən əmə iətəm Uhgin təməfa kəm iəu. ¹¹ Nati əpnəpən iəu iəməni

14:34 1Kor 11:3; 1Tim 2:12 **14:37** 1Jon 4:6 **15:3** Aes 53:5-12 **15:4** Mat 12:40; Uək 2:24-32 **15:5** Mat 28:16-17; Luk 24:34 * **15:7** Jemis, in pia İesu, kəni rəuei in təmuva iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha İerusaləm. † **15:7** Nian Pol tətəni “aposil min,” nian nəuvein, tətəghati e nətəmini min tueləf rəha İesu, kəni nian nəuvein tətəghati e rəhan min nətəmini tueləf mine nəuvein min. **15:7** Uək 1:3-4 **15:8** Uək 9:3-6 **15:9** Efəs 3:8; 1Tim 1:15 **15:10** 2Kor 11:23

pətigəm, uə ilah kəmotəni pətigəm nanusiən təuvir kəm təmah, mətəu nəghatiən u inu iətəm iətəni pətigəm, nanusiən təuvir iətəm nəmotəni niphəriənən lan.

Nəmiəghian e nimisiən rəha nətəm kəmoħmis

¹² İəmətəu məmə itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəğəh minian. ? Mətəu nəmə kəmətəni pətigəm məmə Kristo təməmiəğəh min e nimisiən, kəni təhro itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəğəh minian? ¹³ Mətəu nəmə nəghatiən rəhatəmah in niphəriənən, məmə nətəm kəmoħmis kəsotəmiəğəh minian, kəni ko İesu min təsəmiəğəhian e nimisiən. ¹⁴ Kəni nəmə Kristo təsəmiəğəhian e nimisiən, kəni uək rəhatimah o nəni pətigəmian nanusiən təuvir, in nati əpnəpin əmə, təhmen min əmə e nəhatətəian rəhatəmah.

¹⁵ Nati kəti min lanəha, nəmə Kristo təsəmiəğəhian e nimisiən, itəmah iəmotəiua e Uhgın mətəu-inu iəmotəni pətigəm məmə Uhgın təməsmiəğəh Kristo e nimisiən. Mətəu nəmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəğəh minian e nimisiən, təhmen itəmah nəuvein kəutəni, kəni ko Uhgın təməsmiəğəhian Kristo e nimisiən! ¹⁶ Mətəu-inu nəmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəğəh minian e nimisiən, kəni ko Kristo təsəmiəğəh minian e nimisiən. ¹⁷ Kəni nəmə Kristo təsəmiəğəh minian e nimisiən, kəni nəhatətəian rəhatəmah niphətin tikə, kəni itəmah nəutatig əhanəh e təfəğə tərəh min. ¹⁸ Kəni nətəmini nətəm kəmotəni niphəriənən e Kristo nətəm kinəħmis rəkis, ilah min kəmotəmkarəpən rəkis e nəmiəğəhian itulin. ¹⁹ ! Nəmə kəutələhu=pən əskasik rəhalah nətəligiən e Kristo o nəmiəğəhian əmə rəha nəhue niftəni, kəsi, təuvir əmə məmə nətəmini okotətəu tərəh o təmah tapirəkis əgin nətəmini rəfin mətəu-inu, kəmotəmkakiəh! Kəni rəhatah nosiən nəħməiən o Kristo otol nati əpnəpin əmə lan.

²⁰ !Mətəu kəpə! Niphəriənən məmə Kristo təməmiəğəh pəhriən min e nimisiən. In təmaupən e nətəmini rəfin nətəm kəmoħmis kəni məmiəğəh min e nimisiən, kəni ko təsimis minian.† ²¹ Otətəlig lan. Nimisiən tinuva e nəhue niftəni e iətəmini kəti, kəni tol min əmə lanəha, nəmiəğəh minian e nimisiən təmuva e iətəmini kəti. ²² Tol lanəha, nətəmini rəfin okəħmis mətəu-inu kəmətsipən e Atəm, kəni təhmen əmə, nətəmini rəfin nətəm kəməhuva katiəh ilah Kristo okotəmiəğəh min.

²³ Mətəu ilah min u, okotəmiəğəh min e nian əhruəhru rəhalah. Kristo in təmaupən məmiəğəh min, kəni nian in otuva min, rəhan min okotəmiəğəh min. ²⁴ Kəni naunun nian otuva. In otərəkin narməniğiən min rəfin, mine nəpətiən min rəfin, mine nəsanəniən min rəfin. Uərisig lan, in otəhlman=pən e narməniğiən rəhan e nəhlmi Uhgın Tətə.

²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, in təkeikei mətərməniğ mətəuərus məmkı=pa rəhan tikimər min meviğ-ərain e lah e nəhlkin. ²⁶ Naunu rəhan tikimər iətəm otərəkin, in ko nimisiən. Kəni nimisiən otikə min, ²⁷ mətəu-inu “tinəmkı=pa natimnati rəfin meviğ-ərain lan e nəhlkin.” Otətəlig-to lan, nian tətəni məmə natimnati rəfin əgin tinəteviğ-ərain e nəhlkin, nəkotəruh məmə səniəmə Tətə Uhgın min əha ikin e nəhlkin. In Uhgın iətəm təmələhu=pən natimnati rəfin əgin ləhtəni e nəhlki Kristo. ²⁸ Nian Uhgın tinol natimnati min əha, kəni Nətin aru otuva ləhtəni e

† **15:20** Kristo in təhmen e nəniəskasikiən rəha Uhgın məmə nətəmini rəfin okotəmiəğəh min e nimisiən. **15:21** Rom 5:12 **15:23** 1Təs 4:16; Nəh 20:5 **15:25** Mat 22:44 **15:26** Nəh 20:14 **15:27** Sam 8:6

Narməniğin Rəha Uhgın iətəm təmələhu=pən natimnati rəfin e nəhlkin, məmə Uhgın əmə otarməniğ e natimnati rəfin.

²⁹ Otətəlig-to lan. ?Təhro e nətəmini nətəm katol bəptais e lah o nətəm kinohmis rəkis? ?Nəmə nətəm kəmozhmis kəsotəmiəğəh minian nian kəti, kəni təhro katol bəptais e nətəmini o lah?§ ³⁰ ?Kəni təhmen əmə e timah, təhro iautələs pikin nian əskasik min e nəmiəğəhiən rəhatimah nian rəfin? ³¹ !Iatos nonauvil, piak min mine nəuvnik min, məmə nətəmini kotalkut məmə okotohamu iəu e nian tepət! Nəkotəhrun məmə inu niphəriənən təhmen əmə məmə iətasiru o nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo Iesu İərməniğ rəhatah. ³² ?Nəmə iəməluagin kəm nati miəğəh min iətəm kauton iətəmi əpəha Efəsis* o nətəliğin rəha nətəmini əmə, iəmol win e nak? Nəmə nətəm kəmozhmis kəsotəmiəğəh minian, pəh kotol əmə təhmen e nəghatiən u iətəm tətəni məmə, “Pəh kotauən motəmnim, mətəu-inu olauig kohmis.”

³³ Sotoliən nətəmini koteiua e təmah. Inu niphəriənən iətəm iətəmi kəti tətəni, “Nian nətəmini rəhalah noliən təuvir kəutan ilah nətəm kotərah, nətəm kotərah kəutərekin noliən təuvir rəhalah.” ³⁴ Ohtəlig=pa min motos əhruahru min nətəliğin rəhatəmah iətəm təhruahru, kəni motəhlman e təfəgə tərah min, mətəu-inu itəmah nəuvein kotərruru əhanəh Uhgın, kəni inu nati kəti rəha naulisən.

Nipəti iətəm təminis tətəmiəğəh min

³⁵ Mətəu nəmə nətəmini nəuvein kotətapuah məmə, “?Nətəm kəmozhmis okotəmiəğəh əhro lanu? ?Okotos nipəti nak məhuva?” ³⁶ !Nəghatiən əha talməli! Nati u təhmen e nikiti nati iətəm kotəhrun rəkis. Nikiti nati iətəm nəmərfəi, otəkeikei maupən mimis, uərisig təpanəmiəğəh. ³⁷ Nian nəkərfei nikiti nati, nəsərfeiən nəukətin iətəm otuva, mətəu nikiti nati əmə, nəmə nikiti wit uə nati pisin kəti. ³⁸ Mətəu Uhgın tol tateviə e nəukətin iətəm in tolkeikei, kəni nikiti nati rəfin, in əmə tətəfa nipətilah. ³⁹ Nipətilah rəfin kəsotəhmen-əhmenian. Nipəti iətəmini tol pisin e rəha nati miəğəh min, mine mənig min, mine nəmu itəhi. ⁴⁰ Əpəha e neai, natimnati əha ikin, kəni e nəhue niftəni natimnati min əha ikin tol pisin. Nian koteruh nati əpəha ilis e neai məmə in təuvir, rəhan nəuvirən in tol pisin e nəuvirən rəha nati əpəha ləhtəni e nəhue niftəni. ⁴¹ Kəni nəhəgəhəgiən rəha mitigar tol pisin e nimihiən rəha məuiğ mine nasieən rəha məhau min. Kəni nasieən rəha məhau min nəuvein, kotol pisin e rəha nəuvein min.

⁴² Kəni təhmen əmə e nipəti nətəm kəmozhmis nətəm kautəmiəğəh min. Nipətin iətəm kəmitənəm otəmnəmit, mətəu nian otəmiəğəh min, otəsəmnəmit minian. ⁴³ Nian katitənəm, in nati kəti iətəm nətəmini kəsotolkeiəni, mətəu nian otəmiəğəh min, in nati kəti iətəm nətəmini okoteruh rəha nəuvirən. Nian katitənəm, nəsanəniən rəhan tikə, mətəu nian otəmiəğəh min, təsanən. ⁴⁴ Nian katitənəm nipətitah, in nati rəha nəhue niftəni, mətəu nian otəmiəğəh min, in nati rəha negəu e neai.

Nəmə nipətin əha ikin rəha nəhue niftəni, rəha negəu e neai min əha ikin. ⁴⁵ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İətəmi təmaupən agin, Atəm

§ 15:29 Pol təsəni əhruahruən məmə in tolkeikei məmə nətəmini okotol bəptais e lah o nətəmini nətəm kinohmis rəkis, mətəu tətəni əmə məmə nətəmini nəuvein kəmautol lanəha. Kəni kitah u rəueiu, tiəkis o nəhrunian nipəti nəghatiən u. 15:30 Rom 8:36 * 15:32 Pol tətəghati e tikimir min rəhan əpəha Efəsis, mətəu səniəmə nati miəğəh min pəhriən. 15:32 Aes 22:13 15:36 Jon 12:24 15:43 Fil 3:20-21

təmos nipətin miəgəh.” Kəni naunun Atəm, inu Kristo, təmuva narmin u tətəfa nəmiəgəhiən. ⁴⁶ Nati rəha narmin təməsaupənien muva, mətəu nati rəha nəhue niftəni, uərisig lan nati rəha narmin təpanuva. ⁴⁷ İətəm təmaupən agin, kəmol e niməulul rəha niftəni, mətəu iətəm təmuərisig u Kristo, təmsipən e negəu e neai. ⁴⁸ Nətəmiimi rəfin e nəhue niftəni, nipətilah təhmen e nipəti Atəm, mətəu nətəmiimi nətəm okəhuvən e negəu e neai nipətilah otəhmen e nipəti Kristo, u təmsipən ikin. ⁴⁹ Rəueiu kitah kotəhmen e Atəm u rəha nəhue niftəni, kəni tol lanəha, nian kəti okotəhmen e Kristo u rəha negəu e neai.

⁵⁰ İətəni pətigəm kəm təmah, piak min mine nəuvinik min məmə, nipətin mine nira iətəmiimi təruru nuvənien e Narmənigian Rəha Uhgın, kəni təhmen əmə, nati iətəm otəmnəmit otasosian nati iətəm tətətig itulin. ⁵¹ Otətəlig-to, kəni oiəkəni nati oneuən məmə, səniəmə kitah rəfin okohmis, mətəu Uhgın otol nipətitah rəfin okotəuiək vivi, ⁵² in otol uəhai əmə təhmen e noraipən, nian naunu təui rəha Uhgın otasək. Mətəu-inu təui otasək, kəni nətəm kəmohtis okotəmiəgəh min məsohtis minien, nipətilah otəuiək. Kəni kitah u kəutəmiəgəh e nian əha, Uhgın otol nipətitah min təuiək vivi. ⁵³ Tol lanəha mətəu-inu, nati iətəm otəmnəmit, inəha nipətitəmi, otəkeikei muvən e nati iətəm otəsəmnəmitian, kəni nipətitəmi iətəm otimis otəkeikei muvən e nati iətəm otəsəmisian mətətig itulin. ⁵⁴ Nian nati u tuva mol nipəhrənien lan, kəni nəghatien iətəm iəni Aiseə kəmətei otuva nipəhrənien, tətəni məmə,

“Nəluəginien tinol naunun. Uhgın təmol win agin. Nəmisian tinikə.”

⁵⁵ “!Ei! !Nəmisian! ?Onəkəhro lanu lan mol win e timah?

!Ei! !Nəmisian! ?Onəkəhro lanu lan mus itimah?”

⁵⁶ Rəueiu, təfagə tərəh in təhmen e nati kəti tatus iətəmi kəni mətəu in nəmisian, kəni Lou tatol təfagə tərəh nəsanənien rəhan tatepət. ⁵⁷ !Mətəu pəh kotəni-vivi Uhgın! Tatol məmə e İərmənig İesu Kristo, kitah kəutol win.

⁵⁸ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, otəhtul əskasik. Sotəgəhanien məmə nati kəti təlauəl e təmah. Nian rəfin, otol uək rəha İərmənig e nikitəmah rəfin, mətəu-inu nəkotəhrun məmə uək rəha İərmənig iətəm nəutol, səniəmə nati ənapin əmə mətəu in nati agin.

16

*Məni o nasiruiən e nəfaki min
əpəha Jerusiləm*

¹ Rəueiu iəkəni məni o nasiruiən e nəfaki min əpəha Jerusiləm. Otol təhmen əmə məmə iəmənini mine kəm niməfaki min əpəha profens əha Kəlesia. ² E Sante min rəfin, itəmah rəfin kətiəh kətiəh onəkotəkeikei motələhu kalin məni nəuvein. İətəmiimi iətəm in tatos məni asoli, otələhu kalin tepət, kəni iətəmiimi iətəm tatos məni əkəku, otələhu kalin nəuan nəuvetin əmə. Tol lanəha, nian iəkuvnə, kəni kəsalkut minien o nori-arunien rəfin məni. ³ Kəni otəfu pətigəm itəmah nəuvein məmə okotos məni məhuvən. Kəni nian iəkuvnə, iəkətei nauəuə məni pətigəm ilah kəm nətəm Jerusiləm, kəni mahli=pən ilah kotəmkı məni məhuvən əpəha ikin. ⁴ Nəmə iəkeruh məmə təuvir məmə iəu min iəkuvən, kəni ilah okotohtəu=pa iəu.

Naliuəkiən min rəha nətəmi asoli min nəuvein

⁵ Uərisig iəmanuvnə məsal=pinə e təmah, iəkuvən=pən Masetoniə, mətəu-inu iəkaupən muvən məsal=pən e niməfaki min əpəha ikin. ⁶ Kəni nəmə təhro iəkatig nəuветin min kitah min itəmah, mə kəmə təhro, kotatig əmə motətəuərus nətəpuian tol naunun. Tol lanəha, nəkotəhrun nasiruiən lak e rəhak naliuəkiən iətəm iətuvən=pən ikin. ⁷ Iəsolkəikeiən məmə iəkuvnə meruh itəmah ko miet min uəhai əmə, mətəu iəkolkeikei məmə iəkuvnə kotatig nəuветin nəmə Iərmənig tegəhan lak. ⁸ Mətəu iətatig əmə Efəsis mətəuərus nian rəha Pentekos, lafet rəha Nauəniən Vi, ⁹ mətəu-inu Uhgın təmerəh e suaru asoli ohniəu məmə iəkol uək təuvir iətəm otəuə e nəuan tepət, nati əpnəpin nətəmini tepət kəutalkut məmə kotaiu-əpəsig lak o noliən uək.

¹⁰ Nəmə Timoti tuvnə meruh itəmah, otol təuvir kəm in motəfən nisaiəin kəm in, sotoliən nati kəti iətəm otol nikin tərəh o təmah, mətəu-inu in tatol uək rəha Iərmənig təhmen əmə lak. ¹¹ Sotoliən məmə itəmah kəti oteh iahu in. Otahli=pa tuva kəni motasiru lan e rəhan naliuəkiən məmə otitəlig=pa ohniəu. Iətəhtahnin piatah min ilah Timoti məmə okəhuva moteh iəu.

¹² Kəni e piatah Apolos, iəmətapuəh əskasik məmə in otəkeikei mītəu=pən piatah min muvnə meruh itəmah. In təsolkeikei pikian məmə otuvnə əha rəueiu, mətəu in otuvnə e nian iətəm otəruahru ohni.

¹³ Onəkautair, məutəhtul əskasik e nəhatətəin rəhatəmah. Məsotəginian, motol nətəligiən rəhatəmah təskasik. ¹⁴ Natimnati rəfin agin iətəm itəmah nautol, otol e nolkeikeiən.

¹⁵ Itəmah nəkotəhrun məmə Stefənəs mine rəhan min, ilah kəmotəupən motəni niphəriənən e Iesu əpəha Akaiə, kəni ilah kəutalkut əskasik o nasiruiən e nəfaki min. Iətəni əskasik kəm təmah piak min məmə, ¹⁶ otisai ilah motol nəuialah, mine nətəmini rəfin nətəm kəutol pik uək o niməfaki. ¹⁷ Nikik təmagiən nian Stefənəs, mine Fotunətes, mine Akaekəs kəmhliet pətigəm, mətəu-inu nati əpnəpin itəmah nəkohkə, mətəu nian iəmeruh ilahal, təhmen əmə məmə iəmeruh itəmah. ¹⁸ Ilahal kəmləfəri pik rəhak nətəligiən təhmen əmə məmə kəmhliet e təmah. Nətəmi kotol lanəha, okəkeikei kisai ilah.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹⁹ Niməfaki min u ikinu e profens əpəha Esiə kəutəni təuvir kəm təmah. Akuilə mine Prisilə kuolkeikei pik məmə okuəni təuvir kəm təmah e nərgi Iərmənig ilah nəfaki min nətəm kəmotuhapumın e nimə rəhalau. ²⁰ Piak min rəfin ikinu kəutəni təuvir kəm təmah. Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo.

²¹ Iəu Pol, iatos pen o iətəmi u tatətəi nauəuə u, kəni matətəi əmə e nəhlmək nəghatiən u rəha nənian təuvir kəm təmah.*

²² Nəmə iətəmi kəti təsolkeikeiən Iərmənig, pəh nalpinian rəha Uhgın tatuvən ohni.

!Iərmənig rəhatimah, va-tə!

²³ Pəh Iərmənig Iesu təfinə rəhan nəuvirən kəm təmah.

²⁴ Iəkahli=pinə rəhak nolkeikeiən kəm təmah rəfin e Kristo Iesu. Əuəh.

16:5 Uək 19:21 16:6 Rom 15:24 16:9 Uək 19:8-10; 2Kor 2:12 16:10 1Kor 4:17 16:11 1Tim 4:12 16:12 1Kor 3:6 16:15 1Kor 1:16 16:19 Uək 18:2,18,26 * 16:21 E nian əha, nian tepət nətəmini kotəhmen e Pol kəutəni rəhalah nəghatiən kəm iətəmini kəti, kəni in tətəi rəkis. E fes 21 u, Pol aru tatos pen matətəi nəghatiən rəhan. 16:22 Kəl 1:8-9; Nəh 22:20

2 Korən

Nauəuə iətam tatol keiu lan iətam Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Korən Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Korən

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki rəha Korən, mine nəfaki min rəha Akaia profens rəfin. Korən in əpəha Akaia profens.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol təmətei rəkis nauəuə kisił mahli=pən kəm niməfaki rəha Korən. Inu nauəuə iətam tatol kuvət lan. Mətəu nauəuə iətam tatol kətiəh, mine nauəuə iətam tatol kisił, ilau kəmiakə. Nauəuə iətam tatol keiu, kətəni məmə 1 Korən, kəni e nauəuə u in təməghati əskasik kəm lah məmə okotəgəu əhruahru noliən tərəh min rəhalah, kəni in təməgətu min ilah e natimnati pisin min nəuvein. Ilah tēpət e niməfaki kautətəu=pən nətəligian rəha Pol iətam təmətei e nauəuə 1 Korən. Mətəu nəuvein əha ikin, ilah kəutəni məmə Pol in səniəmə iətəmi asoli, kəni təsəhruahruin məmə in otəghati lanəha. Kəni ilah kəutəni məmə in tatol uək rəhan o nosiən əmə məni.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol in təmətei nauəuə u mətəgətu min məmə in aposil kəti, kəni Ughin in təməfən uək u kəm in, kəni təhruahru əmə məmə in otəghati lanəha kəm lah. Kəni in tolkeikei məmə otəniəhu nəgətu min eiue min iətam kəutəti Korən.

Pol təmətei təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, iətam Ughin təmitəpin e nəuiən məmə iəu aposil rəha Kristo İesu, iətətei nauəuə u itimlau piatah Timoti. Nauəuə u tatuvnə kəm təmah, niməfaki rəha Ughin əpəha Korən, mine nəfaki min ilah rəfin əpəha ikin Akaia. ² Pəh Ughin Tatə rəhatah mine İərmənig İesu Kristo, okuəfinə nəuvirən mine nəməlinuian kəm təmah.

Ughin iətam tətəfəri nətəligian rəha nətəmini

³ Pəh kotəni-vivi Ughin, u in Ughin mine Tatə rəha İərmənig rəhatah İesu Kristo. In Tatə iətam in nəukəti nasəkəhruinən, kəni in Ughin iətam nasiruian rəfin o nəfəriən nətəligian tatsipən ohni. ⁴ In tətəfəri nətəligian rəhatah e nərahian rəfin rəhatah məmə kitah kotəhrun nəfəriən nətəligian rəha nətəmini e nərahian pisin pisin min. Kəni kitah kotəfəri nətəligian rəhalah e noliən rəha nəfəriən nətəligian iətam Ughin təmol kəm tah. ⁵ Təhmen əmə e nəhməiən iətam Kristo təmos, təmuva min e nəmiəgəhian rəhatah. Kəni e noliən əhmen əmə, Kristo in suaru məmə nasiruian o nəfəriən nətəligian rəhatah təmuva pık e nəmiəgəhian rəhatah, kəni rəueiu nasiruian rəhatah o nəfəriən nətəligian tatuvən min o nətəmini pisin min.

⁶ Nəmə itimah iəutətəu nəhməiən, nəhməiən əha tətuva o timah nian iəutəni pətigəm nanusiən təuvir, kəni nanusiən təuvir əha tətəfəri nətəligian rəhatəmah mosmiəgəh itəmah. Nəmə Ughin təməfəri nətəligian rəhatimah, tatol məmə itimah iəkotəhrun nəfəriən nətəligian rəhatəmah. Kəni nəuan rəha nəfəriən nətəligian əha, tətəuə e nəmiəgəhian rəhatəmah, məmə otətasiru e təmah məmə onəkotəhtul əskasik əmə lanko nian

nəutatig e nahməiən kətiəh əmə iətəm kitah kəutatig lan. ⁷ Itimah iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligiən e Uhgın o təmah məmə onəkotəhtul əskasik. Tol lanəha mətəu-inu kitah rəfin kəutatig e natigian kətiəh əmə məmə, itəmah nəkotətəu nahməiən iətəm iəutatig lan. Kəni təhmen əmə məmə Uhgın otəfəri nətəligiən rəhatah, kəni in otəfəri min nətəligiən rəhatəmah.

⁸ Piak min mine nəuvinik min, iəkotolkeikei məmə nəkotəhrun vivi nian əskasik min iətəm iəmotatig lan e profens ikin Esia. Nərahian asoli min kəmotəfigəm pik o timah, tapirəkis nəsanəniən rəhatimah, təmol nikitimah təhti məmə no-iəkohmis. ⁹ Nipəhriənian, itimah iəmotətəu məmə kəmegəhan rəkis e timah məmə iəkohmis. Mətəu nian əskasik min əha kəməhuva məmə iəsotarəriəiən e timah, mətəu iəutarəriə e Uhgın iətəm tatol iətəmi təmimis təmiəgəh min. ¹⁰ In təmosmiəgəh itimah e nərahian asoli əha iətəm təmatuvən o nimisiən, kəni in otosmiəgəh itimah e nərahian iətəm otəmanuva. Iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligiən lan məmə in otosmiəgəh min itimah. ¹¹ Kəni in otol lanəha nian nəutəfaki o timah məmə, nətəmini tepət okotəni-vivi Uhgın o natimnati təuvir iətəm in otol kəm təmah mətəu-inu nətəmini tepət kəmotəfaki o timah.

Pol təməuhlin rəhan nətəligiən o rəhan naliuəkian

¹² Rəueiu iəkəni nəghatiən u mətəgiən əmə lan. Iəkotəhrun vivi e nikitimah məmə iəsotoliən nati kəti tərəh e noliən rəhatimah. E noliən min rəfin iətəm iəmotol, itimah iəmotohtəu=pən suaru iətəm Uhgın təmitəpin məmə iəmotəghati əhruahru əmə mautəni tagəhag nəghatiən. Iəmotol noliən əha kəm nətəmi əpnəpin əmə rəha nəhue niftəni, kəni mautol tapirəkis kəm təmah. Iəsotəghatiən e nəhruniən əmə rəhatimah rəha nəhue niftəni, mətəu iəmotarəriə əmə e nəuviriən rəha Uhgın. ¹³⁻¹⁴ İatəni lanəha mətəu-inu, iəsotəteien nəghatiən kəti iətəm tiəkis o təmah o nəfiniən, uə nəhruniən nipətin. Rəueiu, nəkotəhrun nipilgan nətəligiən rəhatimah, mətəu iəkolkəikei pik məmə nian kəti onəkotəhrun rəfin. Kəni e noliən əha, nian İərməniğ İesu otuva min, itəmah onəkotəgiən o timah təhmen min məmə itimah iəutəgiən o təmah.

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu inəhrun məmə nəkotəgiən o timah, əupən ikin niki kəti təhti məmə nian iəkuvən Masetoniə, iəkaupən muvnə meruh itəmah, kəni nian iəkitalig Masetoniə, iəkuvnə min meruh itəmah. Tol lanəha, nəkotos nəuviriən motau keiu. Kəni uərisig lanko itəmah min, onəkotasiru lak motahli=pən iəu iəkuvən e nitəni Jutiə. ¹⁷ ?Nikitəmah təhti məmə, nian iəmol nətəligiən min əha, mətəu iəmol əpnəpin əmə? Uə, kəmə təhro nətəligiən rəhak təmsipən e noliən rəha nəhue niftəni, təhmen e nətəmini nətəm kəutəni “əuəh” mine “kəpə” e nəghatiən kətiəh əmə?

¹⁸ İtəmah nəkotəhrun məmə Uhgın nian rəfin tatol rəhan nəghatiən, kəni iəu min, rəhak nəghatiən kəm təmah səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” ¹⁹ mətəu-inu rəhak nəghatiən o Nəti Uhgın İesu Kristo, iətəm iəmləni pətigəm kəm təmah itimahal Sailəs* mine Timoti, səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” mətəu e Kristo, nian rəfin rəhak nəghatiən in “əuəh,” in nipəhriənian. ²⁰ Tol lanəha mətəu-inu, nəniəskasikiən min rəfin iətəm Uhgın təmol, ilah rəfin kəutəhuva nipəhriənian e Kristo, inu nəghatiən

1:8 Uək 19:23; 1Kor 15:32 **1:10** 2Tim 4:18 **1:13-14** 2Kor 5:12; Fil 2:16 **1:15-16** 1Kor 16:5-6 * **1:19** Nəghatiən Kris tətəni nərgin u məmə, “Silfanus” iətəm in nərgin əkuəkir u “Sailəs.” **1:19** Uək 18:5

“əuəh” rəha Uhgin. Tol lanəha, e Kristo, kitah kəutəni “Amen, Əuəh” kəm Uhgin, kəni maütəfəri nərgin lan. ²¹ Uhgin əmə tatol itimah iəutəhtul əskasik e Kristo kitah min itəmah. In təmitəpin itah, ²² kəni təmol mak e nəmiəgəhiən rəhatah məmə kitah rəhan min, kəni təmələhu=pən rəhan Narmin e nikitah məmə kitah okotəhrun rəueiu məmə rəhan nəniasikasikien min, ilah rəfin okəhuva nipəhrinien e nəmiəgəhiən rəhatah o nian kəti.

²³ Uhgin əmə təhrun məmə rəhak nəghatien in nipəhrinien. İəməsuvaian Korən, mətəu nəmə iəkuvnə, iəkəkeikei məfinə nəghatien əskasik kəm təmah o nolian rəhatəmah, kəni iəməsolkeikeien məmə iəkol lanəha. ²⁴ İəsotolkeikeien məmə iəkotarmənig e nəhatətəien rəhatəmah, kəpə. Mətəu iautol uək kitah min itəmah o nagienien rəhatəmah, mətəu-inu itəmah ninautəhtul əskasik rəkis e nəhatətəien rəhatəmah.

2

¹ Tol lanəha, inəni rəkis e nikik məmə ko iəsuvnə minien meruh itəmah mol nikitəmah təhmə. ² İəməni lanəha mətəu-inu, nəmə iəkol nikitəmah təhmə, pəh u ikin ko otol iəu nikik tagien? Itəmah əmə, nətəm iəkol nikitəmah təhmə.

³ Kəni iəmətei nauəuə əha, məmə nian iəkuvnə, iəsətəuian tərəh e nikik mətəu-inu nəmə mətə iəkəkeikei mənə nəghatien əskasik kəm təmah. İəsolkeikeien məmə nətəmini nətəm okotəkeikei motol nikik tagien, ilah okotol məmə iəkətəu tərəh. İəmətei nauəuə kəha e nolian əha, mətəu-inu inəhrun məmə kitah kətəh əmə, kəni nian nikik tagien, kəni nikitəmah min tagien. ⁴ Tol lanəha, nian iəmətei nauəuə əha kəm təmah, nikik təpəou pik o təmah, kəni nikik titəgit, nəhu nəhmtək taiəh o təmah. İəsətəien nauəuə əha məmə otol nikitəmah təpəou. !Kəpə! Mətəu iəmətei məmə onəkotəhrun rəhak nolkeikeien asoli o təmah.

Alu e nolian tərəh min rəha nol təfəgə

⁵ İətəmini iətəm təmol nərahien, təmol iəu iəkətəu tərəh, mətəu təmol itəmah rəfin nəkotətəu tərəh pik, mətəu iəsolkeikeien məmə nəghatien rəhak e nati u in təskasik pik.* ⁶ Nalpinien iətəm itəmah tepət nəmotəfən kəm in tinəhmen. ⁷ Mətəu rəueiu əha, nəkotəkeikei motalu e rəhan nolian tərəh kəni motol vivi nikin, məmə nikin otəsəpəou pikien mol təmei e rəhan nəmiəgəhiən. ⁸ İətəpuəh əskasik o təmah məmə nəkəhuvən motol təuvir kəm in məmə in otəhrun rəhatəmah nolkeikeien ohni. ⁹ İəmətei nauəuə əha kəm təmah məmə iəkeruh məmə onəkotol nəuiak e natimnati rəfin, uə kəpə. ¹⁰ Nəmə itəmah nəkotəu e nolian tərəh rəha iətəmi kəti, iəu min iəkalu e rəhan nolian. Nəmə iətəmi kəti əha təmol nati tərəh nəuvein məmə iəu iəkəkeikei malu e rəhan nolian, mətəu inalu rəkis e rəhan nolian e nəhmti Kristo. İəmol lanəha məmə otəsiru e təmah ¹¹ məmə Setən otəsəuəien e tah kəni rəhan nərahien min məmə təsərəkinien itah lan, mətəu-inu kitah kotəhrun rəkis rəhan nətəligien o nolian nərahien.

Nətəmini nətəm kəutəni pətigəm nanusien təuvir

¹² Nian iəmuven əpəha Troas o nəni pətigəmiən nanusien təuvir rəha Kristo, iəmeruh məmə İərmənig təmol suaru kəm iəu. ¹³ Mətəu iəsətig

1:20 Nəh 3:14 **1:22** 2Kor 5:5; Efəs 1:13-14 **1:24** 1Pitə 5:3 **2:1** 1Kor 4:21 **2:4** Uək 20:31 * **2:5** Nəmə təhro, Pol tətəghati e iətəmi kəti u təməni rah in nian in əpəha Korən. Uə nəmə təhro, tətəghati e iətəmi u e 1Kor 5. **2:11** Luk 22:31 **2:12** Uək 14:27; 1Kor 16:9

əməlinuian e rəhak nətəligian mətəu-inu, iəməseruhian piak Taitəs ikin əha.† Kəni iəmauiəhrui ilah, miet muvən Masetonia.

¹⁴ Pəh kotəni-vivi Uhgın, mətəu-inu in təmol win e rəhan tikimir min e nəluaginian. Kəni təhmen e kig kəti iətəm təmol win e nəluaginian minitəlig matit rəhan soldia min mine rəhan min tikimir, Uhgın tatit itimah e Kristo. Kəni itimah rəhan min nətəmimi nətəm iəutəni pətigəm neinatigian rəha Kristo, kəni neinatigian əha in təhmen e nəmiəvi səntə kəti iətəm tatuvən ikin pisin pisin min. ¹⁵ E nəhmti Uhgın, itimah iəmotəhmen e nəmiəvi səntə rəha Kristo kəm nətəmimi rəfin, nətəmimi nətəm Uhgın tatosmiəgəh ilah, mine nətəmimi nətəm okəhuva e nalpinian rəha Uhgın. ¹⁶ Itimah nəmiəvin rəha nimisian kəm nəuvein iətəm tətəgətun ilah məmə okohmis. Kəni itimah nəmiəvin rəha nəmiəgəhian kəm nəuvein, iətəm tətəgətun ilah məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. ?Kəni pəh u təhrun noliən uək asoli əha? ¹⁷ Mətəu itimah iəsotəhmenian e nətəmi tēpət min, nətəm kəutəni pətigəm nəghatian rəha Uhgın o nos əməian mənə. Kəpə, mətəu Uhgın təmahli=pən itimah, kəni e Kristo, itimah iəutəni pətigəm nanusian təuvir e nəhmti Uhgın, kəni nəghatian rəhatimah təmsipən e nikitimah iətəm təhruahru əmə.

3

¹ Nəmə təhro nikitəmah təhti məmə inəutəfəri itimah* məmə itamah onəkotəgəhan lan. Nətəmimi nəuvein okotəkeiki motos nauəuə kəti iətəm kəmətei e lah nian kəutəhuvən o nətəm kotəruu ilah. ?Təhro nikitəmah təhti məmə iətəmi kəti otəkeikei mətei nauəuə lanəha e timah kəm təmah? ?Uə, təhro itamah əmə nəkotolkeikei məmə onəkotətei? !Kəpə! ² Itamah aru əmə nəkotəhmen e nauəuə iətəm tatol əpu uək rəhatimah. Nauəuə kəha kəmətei=pən e nikitimah. Nian nətəmimi kəuteruh itamah, kəni kəutəfin nauəuə u mautəhrun. ³ Itamah nəua uək rəhatimah. Kəni nəmiəgəhian rəhatimah tətəgətun məmə itamah nauəuə kətafin iətəm Kristo təmətei. Kristo təmətei nauəuə kəha e Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəmiəgəh, mətəu təsəteian e nəhlmi iətəmimi. Kəni in təməsətei-pəniən e kəpiel epin-epin, mətəu təmətei=pən e niki nətəmimi.†

⁴ Itimah iəsotəginian o nəniən lanəha kəm təmah mətəu-inu itimah iəutatig e Kristo, kəni məutəhatətə əskasik e Uhgın. ⁵ Nikitimah təsəhtian məmə itimah əmə iəkotəhmen o noliən uək u, kəni mauteruh nəuan rəha uək. Mətəu Uhgın əmə tatol məmə itimah iəkotəhrun noliən uək. ⁶ In təmol məmə itimah iəkotəhmen məmə iəkəhuva rəhan noluək min rəha nəniəskasikian vi rəha nasiruiən iətəm Uhgın təməni. Nəniəskasikian vi əha təsispəniən e Lou iətəm kəmətei, mətəu təmsipən e Narmin Rəha Uhgın. Mətəu-inu Lou iətəm kəmətei tatol məmə nətəmimi kəutəhuvən e nimisian, mətəu Narmin Rəha Uhgın tətəfa nəmiəgəhian.

Nəhəgəhagian rəha Nəniəskasikian Vi Rəha Nasiruiən

⁷ Otəlig-to lan. Nian Uhgın təmətei Lou e kəpiel, məfən kəm Mosis, nəhəgəhagian əha ikin rəha Uhgın, kəni nəhəgəhagian əha təmauveg nəhmti Mosis, kəni nətəm Isrel kəməsotəfuiən nəhmtin, nati əpnəpin

† **2:13** Aupən ikin, Pol təmahli=pən Taitəs e Korən. Nəmə təhro, rəueiu Pol tolkeikei məmə Taitəs otos nəghatian kəti rəha Korən. **2:13** Uək 20:1 **2:16** Luk 2:34; 2Kor 3:5-6 * **3:1** E fes 1, nian Pol tətəni "itimah," in tətəghati aru əmə lan. **3:1** Uək 18:27; 2Kor 5:12 **3:2** 1Kor 9:2 † **3:3** Nian Pol tətəghati e nəghatian "kəməsətei-pəniən e kəpiel epin-epin," tətəghati e Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, kəni Mosis təmətei=pən e kəpiel. **3:3** Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:6** Jer 31:31; Jon 6:63; 1Kor 11:25

nəhagəhagian tinateiuaiu. Kəni uək rəha Lou in suaru iətəm tatuvən o nımisiən, kəni in təhagəhag. ⁸ Mətəu uək rəha Narmin Rəha Ughin otəhagəhag pik. ⁹ ! Nəmə uək iətəm tatol nətəmimi məmə okotəkeikei mohmis, in təhagəhag, kəni uək iətəm tatol nətəmimi kəutəhruahru e nəhmti Ughin, in tətəhagəhag pik agin! ¹⁰ Nipəhriənən, nəniəskasikien əuas rəha nasiruiən iətəm təməhagəhag aupən, rəueiu in təsəhagəhagian, mətəu-inu nəniəskasikien vi iətəm təhagəhag pik agin, tinapirəkis in aupən. ¹¹ ! Kəni nəmə uək rəha Lou iətəm otəpanikə, tinuva e nəhagəhagian, kəni uək rəha Narmin Rəha Ughin iətəm otatig itulın, təhagəhag pik agin pəhriən!

¹² Tol lanəha, mətəu-inu iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligiən e uək əha rəha Narmin Rəha Ughin, nətəligiən rəhatimah təskasik e Ughin, kəni məsotəginien o nəni pətigəm rəhan nəghatien. ¹³ Itimah iəsotəhmenien e Mosis, iətəm təmətəuveg nəhmtin e napən əgeiəgei məmə nətəm Isrel okəsoteruhien məmə nipəhriənien, nəhagəhagian teiuaiu muvən mikə. ¹⁴ Mətəu Ughin təmol nətəligiən rəhalah təskasik. Kəni mətuərus=pa əha rəueiu, nati kəti tətəuveg nətəligiən rəhalah nian kotafin Nauəuə Rəha Nəniəskasikien Əuas, kotəhruən nəniən məmə napən, təhmen e napən iətəm təmətəuveg nəhmti Mosis.† Napən əha təsiet rəkis əhanəhien, mətəu-inu tiet rəkis əmə e Kristo. ¹⁵ Əuəh, mətuərus=pa kəha rəueiu mine, nian kotafin Lou rəha Mosis, napən kəti tətəhtərain əhanəh nıkilah. ¹⁶ Mətəu nəmə iətəmimi pəh təuhlin məsal=pən o İərmənig, napən əha otiet rəkis.

¹⁷ Otətəlig-to, İərmənig əha, in Narmin. Kəni ikin Narmin rəha İərmənig tətətig ikin, in tatitis itah. ¹⁸ Kəni kitah, nətəm kəsotəhtərainien nəhmtitah e napən, kəuteruh nəhagəhagian asoli rəha İərmənig, kəni nətəmimi kəuteruh nəhagəhagian əha e nəmiəgəhien rəhatah. Kəni in tətəuhlin nəmiəgəhien rəhatah məmə okəhuva motəhmen lan. Kəni nəhagəhagian rəha İərmənig e nəmiəgəhien rəhatah tətəri mətəri pik isəu. Kəni nəhagəhagian əha təmsipən o İərmənig iətəm in Narmin Rəha Ughin.

4

Nati keikei e kiphau əuas

¹ Tol lanəha, nıkitəmah təsəpəouiən o uək mətəu-inu itimah iəmotos e nasəkəhruinien rəha Ughin. ² İəsotolien uək rəha Ughin təhmen e nətəmimi nəuvein nətəm kəutol e noliən tərəh. Mətəu e noliən rəhatimah, iəsotəgəhanien e noliən iətəm tətəhluaig mine noliən aulis min. Ko iəsoteiəuiən məsotəuhlinien nəghatien rəha Ughin. ! Kəpə! Mətəu itimah iəutəni əhruahru əmə nipəhriənien, kəni e noliən əha, e nəhmti Ughin, iəmotol pətigəm e nəhmti nətəmimi rəfin məmə rəhatimah noliən in təhruahru. ³ Kəni nəmə təhro nənusiən təuvir iətəm iətəni pətigəm in tətəhluaig o nətəmimi nəuvein, mətəu kəpə, tətəhluaig əmə o nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən suaru o nuvəniən e nigəm asoli. ⁴ İlah kəsotəhatətəien e Kristo, məutohtəu=pən suaru əha mətəu-inu Setən, u in İərmis iətəm tətərmənig e nəhue nıftəni u, təməuveg nətəligiən rəhalah, məmə kəsoteruhien nəhagəhagian təuvir rəha nənusiən təuvir iətəm tatuəu mətəsiəgəpin ilah. Nəhagəhagian əha təmsipən e Kristo. Kəni nian kitah koteruh Kristo, kəni kitah koteruh məmə Ughin in təhro lanu.

3:7 Eks 34:29

3:9 Dut 27:26; Rom 1:17

3:13 Eks 34:33

†

3:14 "Nauəuə Rəha

Nəniəskasikien Əuas" in "Oltestimin."

3:16 Eks 34:34

3:17 Jon 8:36; Rom 8:2

4:2 2Kor

2:17; 1Təs 2:5

4:4 Efəs 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3

⁵ İtimah iəsotəni pətigəm aruian itimah, mətəu iəutəni pətigəm İesu Kristo məmə in İərmənig, kəni itimah noluək min rəhatəmah o nərgi İesu. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın u təməni məmə, “Pəh nəhagəhagian tuəu masiəgəpin ikin tapinəpu ikin,” in təmasiəgəpin nikitah məmə kitah kotəhrun nəhiən nepətiən əhagəhag rəha Uhgın, kəni kitah kauteh natimnati min əha e nəhmti Kristo.

⁷ Mətəu kitah kautos nati keikei əhanəh e kipəhau əuas, inu nipətitah.* Tol lanəha məmə otəgətun məmə nəsanəniən təuvir əha tapirəkis, təmsipən e Uhgın, təsisipəniən o təmah. ⁸ Nərahian tepət kəutələs pikin itimah e suaru min rəfin, mətəu təsərəkinian itimah. Nian nəuvein iəkotərruru suaru, mətəu iəsotəpəhiən nalkutian. ⁹ Nətamimi kəutol nərahian kəm timah, mətəu Uhgın təsəpəhiən itimah. Kəutoh itimah, mətəu kəsotərekiniən itimah. ¹⁰ İkin pəhruvən iəutəhuvən ikin, katohamu nipətitimah təhmen e kəmoəhamu İesu. Tol lanəha məmə, nətamimi okoteruh nəmiəgəhiən rəha İesu e nipətitah. ¹¹ Kəni itimah nətəm iəutəmiəgəh, nian rəfin iuəkir iəkohmis o nərgi İesu. Tol lanəha məmə nətamimi okoteruh rəhan nəmiəgəhiən e nipətitah iətəm otəpanimis nian kəti. ¹² Konu, nian rəfin itimah iəutələs pikin nimisiən məmə itamah onəkotəhrun nəmiəgəhiən itulin.

¹³ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İəməhatətə, kəni tol lanəha iətaghati.” Kəni e nolian kətiəh əmə rəha nəhatətəniən, itimah min iəkotəhatətə, kəni tol lanəha iəutəghati, ¹⁴ mətəu-inu itimah iəkotəhrun məmə, iətəmi təmol İərmənig İesu təmiəgəh min e nimisiən, in otol itimah min itəmah, kitah rəfin kotəmiəgəh min e nimisiən kitah İesu, kəni məfu pətigəm itah e nəhmtin. ¹⁵ Natimnati rəfin u o nəuviriən rəhatəmah, kəni nian nəuviriən rəha Uhgın tatiuvi=pa nətamimi tepət təhmin min okəhuva o Kristo, kəni okotəfən nəni-viviən tepət kəm Uhgın, kəni okotəfəri nərgin ilis ilis agin.

¹⁶ Tol lanəha, nikitimah təsəpəouiən. Nati əpnəpin məmə nipətitah tətəuəu əha rəueiu, mətəu Uhgın tatol nikitəmah tatiuvi rəueiu matuvən nian rəfin əmə. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nərahian iətəm kəutatig lan, ilah nati əpnəpin əmə, kəsotətiğian tuvəh. Mətəu nəualah in nəhagəhagian təuvir iətəm otətatig itulin, kəni in təuvir məfigəm tapirəkis ilah. ¹⁸ Kəni tol lanəha, nəhmtilah kəsotəhtulian e nati iətəm kəteruh, mətəu kəutəhtul e nati iətəm kəsehiən. Mətəu-inu nati iətəm kəteruh in nati rəha rəueiu əmə, otəpanikə, mətəu nati iətəm kəsehiən in naunun tikə.

5

Nipətin vi əpəha e nəgəu e neai

¹ Tol lanəha, kotəhrun məmə nipətitah təhmen e nimauvluvl* iətəm kitah kəutatig lan u ikinu e nəhue niftəni, kəni nian kəti otərah məmnəmit mikə. Kəni nian nimauvluvl əha tikə e nəhue niftəni, mətəu əpəha e nəgəu e neai, rəhatah nimə vi əha ikin iətəm səniəmə iətamimi təmol, mətəu Uhgın əmə təmol, nipətitah vi iətəm otətatig itulin. ² Mətəu rəueiu e nipətitah rəha nəhue niftəni, kəutəghi nikitah, kəni kətolkeikei pik məmə nian otuva

4:6 Jen 1:3; Aes 9:2; 2Kor 3:18 * **4:7** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “kautos nati u e nilosi nati kəmol e nəriəpiğ.” **4:7** 2Kor 5:1 **4:8** 2Kor 1:8; 7:5 **4:10** 1Kor 15:31 **4:11** Rom 8:36 **4:13** Sam 116:10 **4:14** 1Kor 6:14 **4:16** Efəs 3:16 **4:17** Rom 8:17-18 **4:18**

Kol 1:16 * **5:1** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “nipətitah təhmen e nima tapolin.” **5:1** 2Kor 4:7

iätəm kitah okotos nipätitah vi o negäu e neai, tähmen mä kautähuvən e napən vi. ³ Tol lanəha mätəu-inu səniəmә kitah okəhuva narmin әmә nipätin tikә, mätəu okotos nipätin vi rəha negäu e neai. ⁴ Nipätitah iätəm otimis tol itah kəutətəu tərəh pik məutəhgi nikitah e nəpəouiən, mätəu səniəmә kautolkeikei әmә mämә okohmis kəni nipätitah otikә, kəpә. Mätəu kitah kotalkeikei mämә okəhuvən e nipätitah vi mämә nəmiägəhiən itulin otəuiäk agin e nipätitah rəha nəhue niftəni iätəm otimis. ⁵ Kəni Uhgин pisin әmә təmol itah o natimnati min əha, kəni təməfa Narmin Rəhan mämә otəgətun vivi kəm tah mämә rəhan nəniəskasikien min otuva pəhriən.

⁶ Kəni tol lanəha, nətəligiən rəhatah təskasik, kəni kitah kotəhrun vivi mämә nian kəutatig əhanəh u ikinu mautos әmә nipätin rəha nəhue niftəni u, kitah kautəhtul əhanəh ihluə ima İərməniğ ikin rəhatah. ⁷ İateruh nipätik, kəni nian rəfin tətəuəhli kəni mätəpəou təhmen, mätəu rəhak nəhatətəiən in e Uhgин, kəni iəu iətatig nian min rəfin mətəhatətə lan, kəni mətəhatətə mämә in otəfa kəm iəu nipätik vi. Rəhatah nəhatətəiən tatit itah e nəmiägəhiən u ikinu e nəhue niftəni, səniəmә natimnati iätəm kauteruh. ⁸ İətni mämә nətəligiən rəhatah təskasik, kəni kotalkeikei mämә kotəpəh nipätitah məhuvən e nipätin vi rəhatah, inəha nimә vi rəhatah, kitah İərməniğ. ⁹ Tol lanəha, nəmә kotatig e nipätitah u rəha nəhue niftəni u, uə nəmә kotəpəh nipätitah, kitah kotalkut pik mämә kotal natimnati iätəm kautol niki İərməniğ tagiən. ¹⁰ Kotol lanəha mätəu-inu kitah rəfin okotəkeikei motəhtul aupən e Kristo mämә in otakil rəhatah nolien min, kəni kitah kətiəh kətiəh okotos nətəouiən titəu=pən natimnati iätəm kəmotol e nəhue niftəni, nəmә nati təuvir uə nati tərəh.

Iəni əhruiñ min rəha Uhgин

¹¹ Kəni rəueiu əha, mätəu-inu iəutəgin məutisiai İərməniğ, kəni motalkut mämә iəkotiuvi=pa nətəmimi. Uhgин təhrun itimah mine uək rəhatimah, kəni iəkotolkeikei mämә itəmah min onəkotəhrun vivi itimah. ¹² İəsoltolkeikeiən mämә iəkotəfəri itəmah e nəhmtitəmah, mätəu iəkotəfinə rəhatimah nətəligiən mämә nəmә təhro nikitəmah otagiən o timah. Kəni rəueiu, nəkotəhrun nuhalpinien nəghatiən rəha nətəmimi nətəm kəutəfəri o nolien iätəm nətəmimi kauteruh, mätəu nikilah təsəhtiən nati iätəm tətatig e niki iätəmini. ¹³ Nəmə itimah ialməli min, mätəu o nərgi Uhgин. Kəni nəmә rəhatimah nətəligiən təhruahru әmә, in nati kəti iätəm otasiru e təmah.

¹⁴ Tol lanəha mätəu-inu, nolkeikeiən rəha Kristo tətərməniğ e timah, mätəu-inu itimah iəkotəhrun vivi mämә iətəmi kətiəh әmә təmimis o nətəmini rəfin, kəni tol lanəha, nətəmini rəfin kinohmis. ¹⁵ Kəni təmimis o nətəmini rəfin mämә ilah nətəm kautəmiägəh, okotəpəh nolien natimnati iätəm ilah әmә kotalkeikei, mätəu ilah kotəkeikei motol nolien min iätəm İesu tolkeikei, u iätəm təmimis o lah kəni məmiägəh min e nimisiən.

¹⁶ Tol lanəha, rəueiu mine, itimah iəsolakiliən nətəmini e nolien iätəm nətəmini rəha nəhue niftəni kotakil nətəmini lan. Nati əpnəpin nian kəti iəmotakil Kristo e nolien əha, mätəu rəueiu iəsololien. ¹⁷ Tol lanəha, nəmә iətəmi kəti təmuva kətiəh ilau Kristo, in təmuva iätəmini vi. !Nati əuas təmikə, kəni nati vi tinuva! ¹⁸ Natimnati rəfin min əha tatsipən e Uhgин. Aupən kitah tikimir min kitah Uhgин, mätəu e Kristo, in təməmki itah kəhuva iuəkir ohni, mol itah rəhn-niəli min. Kəni təməfa kəm timah uək u rəha niuvi=paieñ tikimir min rəha Uhgин okəhuva rəhn-niəli min. ¹⁹ Inu

tətəni məmə Uhgın təmiuvi=pa rəhan tikimır min e nəhue niftəni məmə okəhuva rəhn-niəli min e Kristo, kəni məsafin minian rəhalah noliən tərəh min. Kəni təməfa kəm timah nəghatien u rəha niuvi=paian tikimır min rəhan okəhuva rəhn-niəli min.

²⁰ Tol lanəha, itimah iəni əhruin min rəha Kristo, kəni təhmen məmə Uhgın tatauin e nətəmini e nəuiatimah. Kəni iəutətapuəh əskasik o təmah e nərgi Kristo məmə nəkotəpəh noliən tikimır, kəni məhuva niəli min rəha Uhgın. ²¹ Uhgın təmol iətəmi u rəhan noliən tərəh tikə, məmə in sakrifais rəha noliən tərəh min rəhatah, məmə e Iesu, kitah okotəhruahru e nəhmti Uhgın.

6

¹ Mətəu-inu itimah iautol uək kətiəh itimah Uhgın, iəkotətapuəh əskasik o təmah məmə nian Uhgın tətəfinə rəhan nəuvirien kəm təmah, nəsotosien təhmen e nati əpnəpin əmə, ² mətəu-inu Uhgın tətəni məmə, “E nian əhruahru, iəmətəu ik, kəni e nian rəha nosmiəghien, iəmasiru lam.” İəkəni kəm təmah, məmə rəueiu, in nian əhruahru rəha Uhgın, rəueiu in nian rəha nosmiəghien.

*Nian əskasik min
e nəmiəghien rəha Pol*

³ İəsoliən nati kəti iətəm iətəmi kəti otəmei lan e rəhan nəhatətəien, mətəu-inu iəsotolkeikeien məmə okəni rah uək rəhatimah. ⁴ Mətəu noliən min rəfin e nəmiəghien rəhatimah kautəgəzun məmə itimah noluək min pəhriən rəha Uhgın: itimah iəutəhtul əskasik e nian rəha nərahien, mine nian iəkis min, mine nian itimah iəkotətəu tərəh. ⁵ Nətəmini kəmotəh itimah, kəni kəmki=pən itimah e kaləpus, kəni katitəu itimah məmə okoh itimah. İəmotol pik uək, məsotəpiliən lapin, kəni nəumis tus itimah. ⁶ İəsotoliən noliən kəti iətəm tatol nikitimah tamikmik, itimah iəkoteinatig, nətəligien rəhatimah təfəməh, iautol təuvir kəm nətəmini, Narmin Rəha Uhgın tətəri e nikitimah, kəni iəkotolkeikei nətəmini e nolkeikeien pəhriən. ⁷ İəutəni əmə nipəhriənien, kəni nəsanəniən rəha Uhgın tətətig e timah. Soldiə min kautəmki natimnati min rəha nəluəginien o nohien mine nələhu pəsighien. Mətəu nian kitah kəutohtəu=pən suaru rəha Uhgın, noliən əhruahru min rəhatah kotəhmen e natimnati min rəha nəluəginien nian nətəmini kəutəni rah nəghatien rəha Uhgın. ⁸ Nətəmini nəuvein kautəh iahu itimah, nəuvein kautisiei itimah, nəuvein kəutəni rah itimah, nəuvein kəutəni-vivi itimah, nəuvein kəutəni məmə itimah iəuteiua məmə itimah noluək min rəha Uhgın, mətəu itimah noluək min pəhriən rəhan. ⁹ Nətəmini nəuvein kəsotəgəhanien məmə itimah aposil min pəhriən, mətəu nətəmini tətəp kəutəni məmə itimah aposil min pəhriən. Nian rəfin nimisien tətətu itimah, mətəu iəutəmiəghə əhanəh. Katoh itimah, mətəu kəsəhamu əhanəhien itimah. ¹⁰ Nikitimah təpəou, mətəu nian rəfin iəutəgəien əhanəh. Rəhatimah nautə tikə, mətəu itimah iəkotol nətəmini tətəp rəhalah nautə tətəp. Rəhatimah nati kəti tikə, mətəu iautos natimnati min rəfin.

¹¹ Piak min əpəha Korən, iəmotəni rəfin nəghatien kəm təmah məsotəpəhien kəti, kəni iəkotolkeikei itimah e nikitimah rəfin. ¹² Itimah

iəsotahtipəsigiən e nolkeikeiən rəhatəmah o timah, mətəu itəmah nəutahtipəsig e rəhatəmah o timah. ¹³ Rəueiu əha, iətəghati kəm təmah məmə itəmah nenətik əhruahru min. Təhruahru əmə məmə itəmah min, nəkotolkeikei itimah e nikitəmah rəfin.

¹⁴ Sotəniən kəm nətəm kəsotəfakiən məmə nautol uək kəti itəmah min ilah. ?Noliən əhruahru mine noliən tərəh kuəhrun nol pətiən nati kəti? ? Uə, nəhagəhagiən mine napinəpuian kuəhrun niəuvaian muəharəg pəti muəghati? !Kəpə! ¹⁵ Kəni e noliən kətiəh əmə, Kristo mine Setən, ko ilau kəsuanian nəghatiən kətiəh nian kəti. ?İəfaki mine iətəmi təsəfakiən kuəhrun noliən nati e nətəligiən kətiəh? Kəpə! ¹⁶ E Nimə Rəha Ughin, ikin kəti tikə əha ikin o narmi nati min, mətəu-inu kitah u Nimə Rəha Ughin u iətəm tətəmiəgəh. Kəni Ughin təməni məmə,

“İəkatig itimah min ilah,
kəni maliuək itimah min ilah,
kəni iəkuva iəu Ughin rəhalah,
kəni ilah okəhuva rəhak min nətəmini.”

¹⁷ Kəni İərməniəg təməni məmə,
“Tol lanəha, ohiet rəkis e nətəm kəsotəfakiən, motan isəu o lah.
Kəni məsotekiən nati iətəm tamikmik e nəhmti Ughin,
kəni nikik tagiən mə iəkos itimah.”

¹⁸ “Kəni iəkuva rəhatəmah tatə,
kəni itəmah onəkəhuva nenətik min.”
Inu nəghatiən rəha İərməniəg iətəm in ilis agin tətəskəlim nəsanəniən min rəfin.

7

¹ Rəhk-iəli min. Nəniəskasikiən min u rəhatah. Kəni tol lanəha, pəh kotafəl nikitah, motos rəkis natimnati min rəfin iətəm kautol nıpətitah mine narmitah kəutamikmik. Kəni pəh kotələhu kalin itah məmə rəha Ughin əmə motohtəu=pən rəfin suaru iətəm nikin otagiən lan. Kəni okautol mətəu-inu kəutisiai Ughin.

Niki Pol təmagiən o lah

² Oterəh e nikitəmah kəm timah. İəsotoliən tərəh kəm iətəmi kəti, iəsotiuvı-pəniən iətəmi kəti tərəh ikin, iəsotalkutiən məmə iəkotos nati kəti rəhatəmah e noliən ekəu-ekəu. ³ İəsəniən nəghatiən u məmə inu nəmotol noliən tərəh. İəməni rəkis kəm təmah məmə iəkotolkeikei pik itəmah nian rəfin, kəni nati əpnəpin nimisiən uə nəuviriən otuva e nəmiəgəhiən rəhatimah, mətəu itəmah əpəha imə e nikitimah. ⁴ İəu iətəhatətə əskasik e təmah. İətəfəri o təmah. İtəmah nəmotəfəri pik rəhak nətəligiən. İəmos nərahien tēpət təmuva e rəhak nəmiəgəhiən, mətəu nikik tagiən mapirəkis o təmah.

⁵ Tollanəha mətəu-inu, nian iəməhuva Masetoniə, iəsotəmeigian, mətəu nian rəfin, nərahien tətələs itimah təmsipən ikin pisin pisin min. E nəmiəgəhiən rəhatimah, nətəmini kəmotorgəhu motol nərahien kəm timah, kəni itimah iəkotəgin. ⁶ Mətəu Ughin tatol vivi niki nətəmini nətəm nətəligiən rəhalah tēpəu, kəni təmol vivi nikitimah e nuvaian rəha Taitəs u təmsipinə e təmah. ⁷ Kəni səniəmə e nuvaian əmə rəhan iətəm təmol nikitimah tagiən, mətəu e nəghatiən təuvir rəha nol vivian iətəm nəmotəni=pən kəm in. In təməni=pa kəm timah məmə itəmah

nəkotolkeikei pik məmә nəkoteruh iəu, kəni məmә nikitəmah tətətau təräh o nəghatiən rəhak, kəni məni məmә nəkotolkeikei pik iəu mautəhtul əskasik o nərgək. Nian iəmətəu, nagianian e nikik təməri məriauəh.

⁸ Nati əpnəpin nəmә rəhak nauəuə aupən təmol itəmah nəkotətau təräh, mətəu iəsətəuiən təräh ohni. Mətəu aupən, iəmotətau təräh ohni, mətəu-inu iəmeruh məmә nauəuə u təmol itəmah nəkotətau təräh, mətəu rəha nian əkuəkir əmə. ⁹ Mətəu rəueiu, nikik tagiən, kəni səniəmә məmә nəmotətau təräh, kəpə. Nikik tagiən məmә nian nəmotətau təräh, e nian əkuəkir əmə, nəmotəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən təräh min. Nipəhriənian, Uhgın tolkeikei məmә kitah okotətau təräh o noliən min lanu lan. Kəni mətəu-inu nəmotəuhlin itəmah, kəni natimnati iətam iəmotəni aupən kəm təmah təməsolian məmә itəmah nəmotəmkarəpən e rəhatəmah nəhatətiən.

¹⁰ Kəni nian kautətau təräh e noliən iətam Uhgın tolkeikei, kəni kotəuhlin itah e rəhatəh noliən təräh, kəni Uhgın tatosmiəgəh itah. Kəni nipəhriənian nikitah otəsəpəouiən o noliən əha. Mətəu nian kautətau təräh e noliən rəha nəhue niftəni, kəni noliən əha təsəuhlinian iətəmi kəti e rəhan noliən təräh titəlig=pən o Uhgın, kəni noliən əha tatiuvi=pən nətəmini e nīmisiən. ¹¹ Oteruh-to nəmiəgəhian rəhatəmah nian nəmotətau təräh e noliən iətam Uhgın tolkeikei. Noliən əha, nəuan tēpət: narmitəmah təmiuvig nəmotəuit motəgin e noliən təräh min, kəni motəməki e noliən təräh min, kəni motalkut əskasik məmә nəkotəgəu əhruahru rəhatəmah noliən təräh min, kəni nəkotolkeikei motalkut əskasik məmә nəkotol noliən əhruahru. Nəmotolkeikei məmә nəkoteruh min iəu, kəni nəkotolkeikei pik məmә nəkotəhtul əskasik o nərgək. Kəni nəmautəhtul maru məmә nəkotol nalpiniən kəm nətəm kautol noliən təräh. E noliən min rəfin rəhatəmah, nəmotəgətun məmә nəsolian nati kəti təräh e natimnati u.

¹² Iətəmi kəti e nīməfaki rəhatəmah təmol noliən təräh. Kəni iəmətei nauəuə u kəm təmah. Mətəu iəməsəteiən nauəuə u o iətəmi u iətam təmol noliən təräh, kəni iəməsəteiən o iətəmi in təmərəkin.* Kəpə. Iəmətei pəhriən məmә iətam onəkoteruh əsas e nəhm̄ti Uhgın məmә nautəhtul əskasik o nərgək. ¹³ Natimnati rəfin min əha kautəfəri nətəligiən rəhatəmah.

Səniəmә itəmah əmə nətəm nəmautəfəri nətəligiən, mətəu nikitəmah tagiən pik o Taitəs, mətəu-inu nikin tagiən məmә nəmautəfəri min nətəligiən rəhan. ¹⁴ Iəmāni=pən kəm in məmә iətəfəri pik o təmah, kəni itəmah nəməsolian iəu iəkaulis. Natimnati rəfin iətam iəmotəni kəm təmah, ilah nipəhriənian. Kəni e noliən kətiəh əmə, natimnati rəfin iətam iəmotəni kəm Taitəs e təmah, kəni motəfəri ohni, ilah min nipəhriənian. ¹⁵ Taitəs, nikin tətəhti əhanəh məmә itəmah rəfin agin nəmotol nəuiən, kəni mautəgin mautəmrumin nian nəmotəgəhan lan məmә otuva meruh itəmah. Kəni nian nikin tətəhti natimnati min əha, nolkeikeiən rəhan o təmah tətəri təhmin. ¹⁶ Nikik tagiən pik mətəu-inu iətəhatə əskasik e təmah məmә nəkotol nak iətam təhruahru.

8

*Pol təmətapuəh məmә okotəfən məni kəm
nəfaki min əpəha Jerusiləm*

¹ Piak min mine nəuvirik min, iakotolkeikei məmə nəkotəhrun nəuvirən rəha Uhgın iətam təməfən kəm niməfaki min əpəha Masetoniə. Nəuvirən rəhan təmol məmə ilah kotəhrun nasiruiən e nətəmini nəuvein min. ² İlah kəmotatig e nərahian asoli kəti mine nian əskasik min, kəni nati əpnəpən ilah nanrah, kəni rəhalah nautə tikə agin, mətəu nəmiəgəhian rəhalah təriauəh vivi e nagiənien. Kəni nanrahian mine nagiənien kəmuəuə e noliən təuvir. E noliən əha, kəmotəraki e məni təpət motəfən kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm nətəm kəutətig ikin motolkeikei nasiruiən. ³ İətəni pətigəm kəm təmah məmə ilah kəmotəfən təpət, tapirəkis iətam nətəmini nikilah təhti. Kəni ilah aru kəmotol. ⁴ Kəmotətapuəh pəhriən o timah məmə itimah iəkotegəhan pəh ilah kotasiru e uək rəha nəfəniən məni kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm. ⁵ Kəmotəupən motəfən nəmiəgəhian rəhalah kəm İərməniğ, kəni uərisig, kəm timah, e noliən iətam Uhgın tolkeikei. Nikitimah təməsəhtien məmə okotol təpət lanəha, mətəu kəmotol.

⁶ Kəni tol lanəha, iəmotuh niki Taitəs məmə otitəlig=pinə o təmah. In təmaupən məghati kəm təmah o noliən nati u, kəni tol lanəha, iəmotətapuəh məmə in otəghati kəm təmah məmə nəkotəkeikei motol naunun e uək təuvir rəha nəfəniən əha iətam nəmotətuəuin. ⁷ E natimnati rəfin min u, itimah nəmotol təuvir pik mapirəkis, inu nəhatətəien rəhatəmah, mine nəghatien rəhatəmah, mine nəhrunien rəhatəmah, mine noliən rəha nəhtul əskasikian, mine nolkeikeien rəhatəmah o timah. Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə nəkotol uək kəti min e noliən təuvir pik mapirəkis, inu uək təuvir rəha nəfəniən.

⁸ İəsəniən məmə nəkotəkeikei motol. Mətəu iəmotəgətun itimah məmə nətəmi pisin pisin min nikilah tagien o nasiruiən e uək əha. Kəni rəueiu əha, iəkolkeikei məmə iəkeruh vivi məmə nolkeikeien rəhatəmah in nıpəhriənien təhmen e lah, uə kəpə. ⁹ İtamah nəkotəhrun vivi nəuvirən rəha İərməniğ İesu Kristo iətam təməfinə kəm təmah, məmə nati əpnəpən rəhan nautə təpət, mətəu təmol o təmah məmə in rəhan nautə tikə. Kəni mətəu-inu təmol məmə rəhan nautə tikə, kəni mol itimah rəhatəmah nautə təpət e narmin e İesu Kristo.

¹⁰ Kəni inu rəhak nətəligien e natimnati min u, iətam otasiru e təmah. Otol naunun e uək rəha nəfəniən rəhatəmah məni iətam nəmotətuəuin e nu uərisig. E niməfaki min rəfin, nikitəmah təmaupən məhti məmə nəkotol uək əha, kəni itimah nəmotəupən motətuəuin motol. ¹¹ Tol lanəha, rəueiu otol naunun e uək rəha nəfəniən. Kəni rəhatəmah nətəligien o noliən uək iətam nəkotolkeikei pik məmə nəkotol, in otuva nıpəhriənien, kəni itimah onəkotəfən məni iətam nəkotəhrun nəfəniən e nəhgitəmah. ¹² Nəmə nikitəmah tagien o nəfəniən, kəni Uhgın nikin tagien əmə o nosien natimnati nautos mətəfən. Kəni in otəstəpəuəhian e natimnati iətam tikə o təmah.

¹³ İəsolkeikeien məmə nəmiəgəhian rəha nətəmini nəuvein otimətig mətəu-inu kəmos rəhatəmah məni, kəni tol lanu lan, nəmiəgəhian rəhatəmah otiekis mətəu-inu nəmotasiru e lah. Kəpə. İəkolkeikei məmə təhmen-əhmen əmə o təmah rəfin. ¹⁴ Rəueiu, itimah nautos təpət kəni motəhrun nasiruiən e lah. Kəni o nian min nəuvein, ilah kotəhrun nəuərien kəm təmah nəmə rəhatəmah tikə. Kəni itimah nəkotəhmen-əhmen əmə, ¹⁵ təhmen e iətam Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nətəmini nətəm kəmotəulək təpət, təhmen əmə, təsapirəkisien.

Kəni nətəmini nətəm kəmotəulək təkəku, rəhan nauəniən təhmen əmə, təsikəiən.”

Taitəs təmuvən Korən otem əskasik ilah o nəfəniən məni

¹⁶ İətəni-vivi Uhgın məmə təmələhu=pən e niki Taitəs nətəligiən o nasiruiən e təmah, təhmen-əhmen e rəhak. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nian iəməni=pən kəm Taitəs məmə tuvnə meruh itəmah nikin tagiən. Kəni mətəu nikin tagiən mapirəkis agin o nasiruiən e təmah, kəni in rəhan əmə nətəligiən məmə in otuvnə meruh itəmah. ¹⁸ Kəni itimah iəutahli=pinə min piatah kəti min tuvnə ilau min. Suah u, nətəmini e niməfaki min kəutisiəi o rəhan uək o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir. ¹⁹ Kəni tapirəkis agin inu, niməfaki min kəmotitəpin məmə otuva itimah min o nosiən məni u muvən əpəha. Kəni itimah iəkotarməniğ lan o nəuəriən məmə otəfəri nərgi İərməniğ, kəni mətəgətun məmə nikitimah otagiən pik o nasiruiən. ²⁰ Itimah iəsotolkeikeiən məmə iətəmi kəti otəni rah itimah o noliən rəha nəuəriən məni asoli əha. ²¹ Tol lanəha, itimah iəutalkut pik məmə iəkotol nati əhruahru, mətəu səniəmə e nəhmti İərməniğ əmə, mətəu e nəhmti nətəmini min.

²² Kəni iəutahli=pinə piatah kəti min ilahal suah mil u. İətəmini əha, e uək tepət mine noliən tepət, iəmoteruh vivi məmə in tolkeikei pik məmə otasiru. Kəni rəueiu, in tolkeikei pik məmə otasiru mətəu-inu in tətəhatətə pik e təmah məmə onəkotəfən məni tepət. ²³ Kəni Taitəs, itimlau min iəkuol uək kətiəh əmə, kəni in min tatol uək e nikitəmah o nasiruiən e təmah. Kəni piatah mil u ilahal Taitəs, ilau iəni əhruin mil rəha niməfaki min, kəni noliən təuvir min e nəmiəgəhiən rəhalau kətiəsiəi Kristo. ²⁴ Tol lanəha, otəfən tepət mətəgətun kəm lahal məmə nəkotolkeikei pəhriən nəfaki min. Kəni ilahal okiləhruin məmə nak itimah nikitimah tagiən o təmah, kəni niməfaki min okoteruh min.

9

¹ Nəmə iəsəteiən nauəuə u kəm təmah, in təuvir əmə mətəu-inu nənötəhruin rəkis uək u rəha nasiruiən e nəfaki min əpəha Jerusiləm.

² İətəni lanəha mətəu-inu iəu iəkəhruin məmə nəkotolkeikei məmə onəkotasiru. Kəni iəmətəfəri noliən təuvir rəhatəmah o nətəm Masetoniə, mətəni kəm lah məmə e nu iətəm tinuvən rəkis, itəmah əpəha Akaia, nəməutəhtul maru o nəfəniən. Kəni nian kəmoteruh məmə nikitəmah tagiən pik o nasiruiən, təmol min ilah tepət kotolkeikei məmə okotasiru min.

³ Mətəu rəueiu, iətahli=pinə piatah milahal u məmə ilahal okihleruh itəmah məmə itəmah onəkotol nati iətəm nəmotəni, təhmen əmə məmə iəməni mine, kəni tol lanəha rəhatimah nəghatiən o nəfəriən noliən təuvir rəhatəmah, səniəmə nati əpnəpin əmə. ⁴ Mətəu nəmə nəsotoliən, kəni nian iəkuvnə itimah nətəm Masetoniə nəuvein, kəni okoteruh məmə itəmah nəsotol əhanəhiən, kəni noliən əha otol itimah iəkotaulis, mətəu-inu itimah inəutəfəri rəkis itəmah. Kəni otol itimah nəkotaulis tapirəkis. ⁵ Tol lanəha, nikik təhti məmə iəkəkeikei mətapuəh o piatah milahal məmə okihlaupən mihlunə rəkis pipim mihleruh itəmah, kəni mihlol naunun uək o nəmki=paiən məni asoli iətəm nəmotəni-əskasik məmə nəkotəfən. Mətəu iəkolkeikei məmə in nəfəniən kəti iətəm tatsipən aru e nikitəmah, səniəmə iətəmi kəti tətəkeikei kəm təmah məmə nəkotəfən.

Nolian rəha nəfəniən

⁶ Sotaluiən e nati u. İətəm tətərfei nati nəuan nəuветin, mətəulək e nəuan nəuветin əmə. Kəni iətəm tətərfei nati tepət, mətəulək lan tepət. ⁷ İtamah kətiəh kətiəh nəkotəkeikei motəfən nati nak nəməni e nikim məmə nəkəfən. Nəmə nikim təsəgiənən ohni, təsəuvirən məmə nəkəfən. Kəni nəmə nəkəfən mətəu-inu iətəmi kəti tətəkeikei kəm ik məmə nəkəfən, in min təsəuvirən. İəkəni lanəha mətəu-inu Uhgın tolkeikei iətəmini u tətəfən e nikin pəhriən. ⁸ Kəni Uhgın təhrun nəfəniən nəuvirən rəfin agin kəm təmah məmə e nian rəfin e natimnati rəfin, nəkotos natimnati rəfin iətəm təhruahru məmə nəkotəkeikei motos, kəni mautos tepət min əha ikin məmə nəkotəuəri kəm nətəmini. ⁹ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “In tətəuəri rəhan natimnati tepət kəm nanrah min, kəni rəhan nolian əhruahru tətətig itulin.”

¹⁰ Kəni Uhgın iətəm tətəfinə nikiti nati o iətəm tətərfei, kəni mətəfinə nauəniən o nunian, e suaru kətiəh əmə in otəfinə nati tepət kəm təmah mol in tepət min məmə, itamah nəkotəhrun nasiruiən e nətəmini nəuвеin min, kəni in otol nəuan tepət iətəm təmsipən e nolian əhruahru rəhatəmah. ¹¹ E natimnati rəfin e nəmiəgəhiən rəhatəmah, Uhgın otəfinə rəhan nəuvirən kəm təmah məmə itamah nəkotəhrun nəfəniən nian rəfin. Kəni nian iatəuəri rəhatəmah nasiruiən, nətəmini okotəni-vivi Uhgın ohni.

¹² Uək u iətəm itamah nautol, tətəfən məni o nauəniən kəm nətəmini rəha Uhgın u nəumis tatus ilah, mətəu tatol nati təuvir kəti min tapirəkis, inu nəni-vivien iətəm təməri məriəuəh e niki nətəmini matuvən o Uhgın. ¹³ Nian nəkotol uək u, natol pətigəm nolian rəhatəmah kəm nətəmini tepət. Kəni ilah okotəfəri nərgi Uhgın ohni, mətəu-inu itamah nautol pəhriən nolian rəha nətəmini nətəm kautəni nipəhriənən e nanusiən təuvir rəha Kristo. Kəni okotəfəri nərgi Uhgın o nəfəniən rəhatəmah məni asoli kəm lah mine nətəmini rəfin. ¹⁴ Kəni nian kautəfəki o təmah, nikilah tuvən o təmah mətəu-inu Uhgın təməfinə rəhan nəuvirən kəm təmah tapirəkis agin məmə nəmotasiru pik e lah. ¹⁵ Pəh kotəni kəm Uhgın məmə nikitah tagiən o Nətin iətəm təməfa kəm tah, u in nati təuvir agin tapirəkis!

10*Pol təmuhalpin nəghatən rəha nəgətun eiua min e rəhan uək*

¹ Kristo, in rəhan nətəligiən ləhtəni, kəni in iətəmi mətig. Kəni nətəmini nəuвеin kautəni məmə nian kitah min itamah, rəhak nolian in timətig əmə, mətəu nian iəkiet rəkis e təmah, rəhak nolian təskasik pik agin. İəu Pol, iəu aru, iətəkeikei e nati kəti kəm təmah e nolian mətig rəha Kristo. ² İətətapuəh o təmah məmə, onəkotol nolian rəhatəmah təhruahru məmə nian iəkuvnə, məsahi pikien itamah. Mətəu iəkəhrun məmə iəkahi nətəmini nəuвеin u kautəni məmə iautohtəu=pən nolian rəha nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu nati əpnəpin iəutətig e nəhue niftəni u, itimah iəotaluəginən e nolian rəha nəhue niftəni u. ⁴ Natimnati rəha nəluəginən iətəm itimah iəutəluəgin lan, səniəmə nati iətəm nəhue niftəni tətəluəgin lan. Kəpə, natimnati rəhatəmah, ilah kautos nəsanəniən rəha Uhgın o nərəkiniən ikin tiəkis o nuvəniən ikin ima tikimir min. ⁵ İtamah iautosiahu nəghatən eiua min mine nətəligiən əfəri min, natimnati min

u kautəniəhu nətəmini o nəhruniən Uhgın. Nətəligiən min rəfin u tikimır min rəha Uhgın, itimah iəutəlis-ərain ilah, mautehpahu ilah, motol məmə ilah rəfin okotol nəuia Kristo. ⁶ Kəni nian itəmah nəkotohtəu=pən vivi nəuia Kristo, itimah iəutəhtul maru o noliən nalpinien kəm nətəmini rəfin nətəm kəutəhti nəuiən.

⁷ Itəmah nauteruh nati iətəm ihluə, mətəu nəkotəruru nikilah. Nəmə iətəmi kəti təhrun pəhriən məmə in iətəmi rəha Kristo, kəni in otətəlig vivi min məmə itimah min rəha Kristo təhmen lan. ⁸ Nati əpnəpin iətəghati əfəri nəuvin o nepətiən iətəm İərmənig təməfa, ko iəsaulisən ohni. Təməfa o nuvləkinien itəmah, səniəmə o nələs iəhuiən itəmah. ⁹ İəsölkeikeiən məmə nikitəmah təhti məmə iəkətei nauəuə min kəm təmah e noliən iətəm nətəmini nəuvin kautəni, məmə otol itəmah nəkotəgin. ¹⁰ İlah kəutəni rah iəu məmə, “Rəhan nauəuə təfigəm kəni masilə, mətəu nian tətən kitah min, in səniəmə iətəmi əskasik kəti, kəni rəhan nəghatiən in nati əpnəpin əmə.” ¹¹ Nətəmini kotol lanəha kotəkeiki motəhrun məmə, noliən rəhatimah iətəm kauteruh e nauəuə min iəmotəhli=pinə nian itimah isəu, mətəu nian iəkəhuvnə, iəkotol rəfin noliən min əha.

¹² İəsotölkeikeiən məmə iəkoteruh əhmen itimah mine nətəmi pisin nəuvin nətəm kəutəfəri aru ilah. !Kəsi, itimah iəsotəhmenien! !Kəpə, iətəuvsan əmə! Nian ilah aru əmə kauteruh əhmen ilah min, kəni kautakil aru əmə ilah min, tol rəhalah nəhruniən talməli. ¹³ Mətəu itimah, iəsotəghati əfəriən tapirəkis nepətiən rəhatimah, mətəu iəutəghati əfəri e uək iətəm Uhgın təmələhu=pən məmə rəhatimah, kəni uək u, itəmah min əpəha ikin. ¹⁴ Kəni nəghatiən əfəri e nepətiən rəhatimah o təmah in təhruahru əmə, in təsepət pikien. Nəmə iəsəhuvnəien o təmah, ko iəsotəghatiən lanu. Mətəu nipəhriənien, iəmotəupən məhuva motətuərus=pa itəmah nian iəməutan məutəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Kristo.*

¹⁵ Nətəmini nəuvin kəutəghati əfəri o uək iətəm iətəmi pisin təmol. Mətəu iəutəghati əfəri əmə e uək iətəm Uhgın təmələhu=pən kəm timah. Itimah iəmotələhu=pən əskasik nətəligiən rəhatimah məmə nəhatətəien rəhatimah oteviə təhmin min, kəni tol lanəha, rəhatimah uək e nikitəmah otol iahgin mepət, ¹⁶ kəni tol lanəha, iəkotəhrun nuvenien motəni pətigəm nanusiən təuvir e ikin min e nikali imatəmah ikin muvən təhmin min. Kəni e noliən əha, itimah iəsotəliən uək e ikin kəti iətəm iətəmi kəti tinol rəkis uək ikin, kəni məsotəghati əfəriən o uək rəha iətəpisin, təhmen e noliən rəha nəgətin eiəuə min. ¹⁷ Mətəu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Pəh iətəmini tətəghati əfəri, in otəghati əfəri əmə e natimnati iətəm İərmənig təmol.” ¹⁸ İətəni lanəha mətəu-inu, kəsisiəien iətəmini iətəm tətəfəri aru in, mətəu kətsiəiə əmə iətəmini iətəm İərmənig tətəfəri.

11

Pol mine aposil eiua min

¹ İəkolkeikei məmə nəkotegəhan lak pəh iəkəni rəhak nəuvin nalməliən kəm təmah. Mətəu pəhriən, nautol rəkis. ² İateh vivi itəmah, məsolkeikeiən məmə iətəmi kəti min otəmki rəkis itəmah e nəhlmək, kəni noliən əha rəhak təmsipən əmə o Uhgın. İəu tatə rəhatəmah, kəni itəmah nəkotəhmen e pətan mitə kəti iətəm kinəni rəkis məmə okos rəhan kətim

10:8 2Kor 13:10 **10:13** Rom 12:3 * **10:14** Pol in təmətəni məmə nəgətin eiua min ilah kəutəgət əfəri o uək u səniəmə rəhalah, nəuvin e ikin min ilah kəsəhuvnəien ikin. **10:17** Jer 9:24; 1Kor 1:31 **10:18** 1Kor 4:4

kan mämä otitäu=pæn suah kätiah əmə, nərgin u Krsto. Kəni iateh vivi rəhak pətan mītə əha mämə iəkegəhan=pæn lan kəm rəhan iərman, kəni in təruru əhanəh iərman.

³ Mətəu iətgəgin mämə onəkotəhmen e pətan u Iv iətəm Setən təmeiua lan e nəghatian ətəhian. Iətgəgin mämə iətəmi kəti otiuvi=pæn rəhatəmah nətəligian tuvən ikin pisin, kəni nəkotəpəh rəhatəmah nolkeikeian e Krsto, iətəm in təhruahru məpiə vivi. ⁴ Iatəni lanəha mətəu-inu nian iətəmi kəti tətəva o təmah mətəni pətigəm Iesu iətəm tol pisin e Iesu iətəm iəutəni pətigəm, uə nəmə itəmah nautos narmin iətəm tol pisin e Narmin nəmotos rəkis, uə nəkotətəu nanusiən təuvir iətəm tol pisin e iətəm nəmotos rəkis, mətəu itəmah ialməli min, nəkotegəhan əmə lan. ⁵ Aposil min əha nətəm itəmah nəutəni mämə ilah “aposil min ilis pik,” mətəu e rəhak nətəligian, ilah ko kəsotəpirəkisian iəu e nati kəti. ⁶ Nəmə təhro kəsəgəgun vivian iəu e nəghatian, mətəu iəkəhruun vivi nəukəti nanusiən təuvir. Itimah iəmotəgəgun nati əha kəm təmah e noliən min rəfin nian tepət.

⁷ Nian iəmotəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın kəm təmah, iəsoliən mämə nəkotətəu nati kəti. Iəu aru əmə iəmosiahu iəu o nəfəriən itəmah. ?Kəni təhro? ?Noliən əha in təfagə tərəh kəti? !Kəpə! ⁸ Nian iəmatol uək kitah min itəmah, niməfaki min ikin pisin kəməutətəu iəu. Iuəkir təhmen mämə iəmakləh kəm lah mämə iəkəsiru e təmah. ⁹ Kəni nian kəməutan, kəni rəhak nati kəti tika, iəsətapuəhian o iətəmi kəti o nasiruiən mətəu-inu piatah min nətəm kəmotəpən Masetoniə kəmotəfa natimnati iətəm rəhak tikə. Tol lanəha, iəsətapuəhian o nati kəti o təmah, kəni məsəfinəian uək əskasik kəm təmah o nehian iəu, kəni iəkol lanəha nian rəfin. ¹⁰ Təhmen e niphəriənian rəha Krsto tətətig lak, iətəni pəhriən mämə iətəmi kəti tikə ikin min rəfin əpəha Akaiə o nəniəhuian iəu o nəghati əfəriən mämə iəməsətapuəhian o təmah o nasiruiən. ¹¹ ?Kəni təhro iəsətapuəhian o nati kəti o təmah? Nikitəmah təhti mämə iəsolkəikeian itəmah? !Kəpə! Uhgın təhruun mämə iəkolkeikei pik itəmah.

¹² Nətəmini nəuvein kətolkeikei mämə nikitəmah təhti ilah mämə kotəhmen e timah e uək iətəm kəutəghati əfəri ohni. Mətəu iətkəikei o noliən rəha nəsətapuəhian o natimnati mämə rəhalah nəghatian otəmei. ¹³ Nətəmini kətol lanəha, ilah aposil eiua min, kəni kəuteiua e nətəmini e uək rəhalah. !Kəni ilah kəutan təhmen mämə ilah aposil min pəhriən rəha Krsto, mətəu kəpə! ¹⁴ Mətəu kəsotəuitian e noliən əha, mətəu-inu Setən aru, tətən təhmen e agelo kəti rəha nəhəgəhagian. ¹⁵ Kəni səniəmə in nati kəti mämə okotəuit lan, nəmə noluək min rəha Setən kotan təhmen mämə ilah noluək min rəha noliən əhruahru. E naunun nian, ilah okotos rəhalah nətəouiən titəu=pæn əmə noliən rəhalah.

¹⁶ Iəkisimaru min. Pəh iətəmi kəti tikə nikin təhti mämə iəu ialməli. Mətəu nəmə nikitəmah təhti lanəha, kəni otegəhan lak pəh iəkol noliən rəha ialməli nəuvein, kəni pəh iəkəghati əfəri nəuvein. ¹⁷ Nəghatian u rəhak səniəmə nati iətəm Iərməniəg təməni=pa kəm iəu mämə iəkəni. Mətəu iətgəghati əmə təhmen e ialməli kəti. ¹⁸ Nətəmini tepət kəutəghati əfəri o noliən min rəha nəhue niftəni, kəni tol lanəha, iəu min, iəkəghati əfəri. ¹⁹ !E! !Nəkoteinatig vivi, kəni tol lanəha, motegəhan lan mämə nalməli min kotəgəgun itəmah! ²⁰ Nəkotegəhan əmə mämə iətəmi əpnəpən kəti

11:2 Efəs 5:26-27 **11:3** Jen 3:4,13 **11:4** Kəl 1:8-9 **11:5** 1Kor 15:10; 2Kor 12:11 **11:6**

1Kor 2:1,13 **11:7** 1Kor 9:18 **11:9** 2Kor 12:13; Fil 4:15-16 * **11:19** E fes 19-21, Pol tətəghati əuvsan e lah. Niphəriənian, in tətəniəhu ilah.

tatol itəmah slef, uə nəmə tatos nati kəti rəhatəmah e noliən ekəu-ekəu, uə tətəfəri aru in, uə tatem=pən nəhmtitəmah. ²¹ !İtəulis məmə nətəligiən rəhatimah təpəu pik məmə iəsotoliən noliən tərəh min əha!

Rəhak nəghatien in talməli, mətəu noliən nak iətəm nətəmimi min əha kotəni məmə okotəghati əfəri ohni, iəu min, iəkəghati əfəri ohni. ²² ? Təhro? ?İlah kautəni məmə ilah nətəm Hipru? İəu min. ?Kautəni məmə ilah nətəm Isrel? İəu min. Kautəni məmə ilah namipi Epraham? İəu min. ²³ ?Kautəni məmə ilah noluək min rəha Kristo? İəu min, mətəu iəkapirəkis ilah. Kəsi, iətəghati təhmen e iəlməli kəti. İəmol pik uək tapirəkis ilah, kəni kləfən iəu e kaləpus nian tepət tapirəkis ilah, kəni kəmalis iəu tapirəkis ilah, kəni iuəkir iəkimis nian tepət.

²⁴ Nian faif, nətəm Isrel kəmotəlis iəu motau tate-nain.† ²⁵ Nian kisil, kəmalis iəu e nikilkil. Nian kəti kəməhti iəu e kəpiel apin. Nian kisil iəmuven e negəu kəni negəu tamnim, kəni nian kəti iəmeai əpəha itəhi lokamnim o nian apiəpiə kəti, lapin mine nərauiə. ²⁶ Nian rəfin iətalieuək o noliən uək rəhak. Kəni iuəkir naruəh asoli tələs iəu iəkimis, kəni iəmətatig ikin tasilə ikin ima nakləh min, kəni ikin tasilə ikin ima nətənimak min nətəm Isrel, kəni ikin tasilə ikin ima Nanihlua min, kəni ikin tasilə ikin e taun asoli, kəni ikin tasilə ikin əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni ikin tasilə ikin əpəha itəhi, kəni ikin tasilə ikin ima piak euə min. ²⁷ İəmol pik uək, kəni nian tepət iəsapiliən lapin. Nian min nəuvein, nəumis tus iəu, kəni mətəuəuə, kəni nian tepət nəgək nauəniən tikə. Kəni nian tepət iətəpəu, kəni rəhak napən təsəhmenian o nətəpuian.

²⁸ Kəni tapirəkis natimnati min əha, nian rəfin nikik təhti pik niməfaki min rəfin. ²⁹ Nəmə iətəmi kəti rəha niməfaki rəhan nəmiəgəhiən teuiəu, kəni iəu min, rəhak nəmiəgəhiən teuiəu. Nəmə iətəmi kəti tatit iətəmi kəti min e təfagə tərəh, kəni nikik təhmə pik ohni.

³⁰ Nəmə iəkəkeikei məghati əfəri, kəni iəkəghati əfəri o nati iətəm tətəgatun məmə rəhak nəsanəniən tikə. ³¹ Kəni Ughin, u in Ughin mine Tətə rəha İərməniğ İesu, iətəm kətəfəri nərgin nian min rəfin naunun tikə, in təhrun məmə iəu, iəseiuəiən. ³² Əpəha Təmaskis, iətəmi asoli rəha Kig Aretəs təməlin rəhan soldie min o neruh viviən namtiəhlua rəha taun məmə okotəsal lak motəskəlim iəu motləfən iəu e kaləpus. ³³ Mətəu kəmləfən iəu e kətim asoli kəti, kətu=pən niəuis lan, kləfən e wintə e nipai asoli kəmol e kəpiel, kəni kəhlman-əhlman teuiəu muven əpəha ləhtəni, kəni inəha suaru iəməgim lan.

12

Nihlin kəti mine nati təhmen e nəməhlairiən

¹ İəkəkeikei mətəghati əfəri, nati əpnəpin təsoliən win e nati kəti ikin, mətəu iəkəkeikei mətəni natimnati min təhmen e nəməhlairiən mine nəghatien vi min iətəm İərməniğ təmol əpu kəm iəu. ² İəkəhrun iəfaki kəti iətəm tətəhatətə e Kristo.* E nu fotin tinuven rəkis, Ughin təmələs muven əpəha ilis e negəu e neai ima Ughin.† İəkərru nəmə nipətin

11:22 Fil 3:5 **11:23** Uək 16:23 † **11:24** Lou rəha Mosis tətəni məmə nəmə kol nalpinian kəm iətəmi kəti məmə okəlis, okəsalisən motəpirəkis motau fote. İətəm tətəkil iətəmi təsolkeikeiən məmə otatəghli lou, kəni kol məmə nəmə kalis kəsapirəkisən kau fote, kotalis kau tate-nain, nəmə mətə kotəmkarəpən e nəfiniən. **11:24** Dut 25:3 **11:25** Uək 16:22; 14:19 **11:26** Uək 9:23; 14:5 **11:33** Uək 9:23-25 * **12:2** Pol tətəghati aru lan. † **12:2** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “neai tatol kisil lan.” Mətəu nipətin tətəni məmə, “negəu e neai ima Ughin.”

tinatuvən, uə narmin əmə, Uhgın əmə təhrun. ³ Kəni iəkəni min məmə iəkəruu nəmə nipətin tinatuvən, uə narmin əmə, Uhgın əmə təhrun. Mətəu iəkəhrun məmə iətəmi kəha, ⁴ Uhgın təmələs muvən əpəha iman ikin.[†] Kəni in təmətəu nati oneuən min iətəm təsəhruahruian məmə iətəmini rəha nəhue niftəni otəni. ⁵ Iəkəhrun nəghati əfəriən o iətəmi tol lanəha, mətəu iəsəghati əfəri aruiən ohniəu, mətəu iəkəghati əfəri əmə o rəhak nolian min iətəm nəsanəniən tikə e lah. ⁶ Mətəu nəmə iətəghati əfəri, ko iəsəlməliən, mətəu-inu iətəghati e nipəhriən. Mətəu iəsəghati əfəriən lanəha, kəni tol lanəha, iətəmi kəti tikə iətəm otəfəri iəu ilis tapirəkis nati iətəm təhruahru. Iəkolkeikei məmə oteruh əhmen iəu e nati nak iətəm iəkəni, uə iəkol.

⁷ Uhgın təsolkeikeiən məmə iətəfəri o nəghatiən vi min iətəm in təmol əpu kəm iəu, kəni nəghatiən min əha kotəuvir motapirəkis. Kəni tol lanəha təmahli=pa nərahian kəm iəu təhmen e nihlin kəti tətəu nipətik. Nərahian əha in iol əhruiən kəti rəha Setən məmə tol nahməiən e nipətik, kəni tol lanəha iəsəfəriən. ⁸ Iəmeasiə o Uhgın mau kisil məmə otos rəkis ohniəu. ⁹ Mətəu təni kəm iəu məmə, “Rəhak nəuviriən asoli təhrun naskəlimiən ik, mətəu-inu nian rəham nəsanəniən tikə, nəsanəniən rəhak təhrun nuvaiən mol iahgin e rəham nəmiəghian.” Tol lanəha, iətagiən pik məmə iəghati əfəri e rəhak nəmiəghian iətəm nəsanəniən tikə, məmə nəsanəniən rəha Kristo otatig e nəmiəghian rəhak. ¹⁰ O nati əha, iətagiən nian nəsanəniən tikə e nipətik, kəni iətagiən nian kətəni rah iəu, kəni iətagiən e nian iəkis min, kəni iətagiən nian katol nərahian kəm iəu. Iətagiən e lah rəfin o nərgi Kristo, mətəu-inu nian rəhak nəsanəniən tikə, kəni iətəsanən.

¹¹ Iəmol nolian rəha iəlməli, mətəu itəmah əmə nəmotəkeikei kəm iəu məmə iəkol. Nəməsotəfəriən nərgək, mətəu təməuvir pik nəmə nəmotol, mətəu iəu səniəmə ləhtəni e “aposil min ilis pik min” e nati əkəku əmə kəti, nati əpnəpin iəu iətəmi əpnəpin əmə. ¹² Nian iəmətan kitah min itəmah, iəmatol natimnati iətəm tətəgətun iəu məmə iəu aposil pəhriən kəti. Iəmatol nəmtətiən min, mine nati asoli min iətəm tol narmin nətəmini tatiuvig, mine nati apispis min e nikitəmah, kəni iəmol e nətəligiən rəhak tətəməh nati əpnəpin iəmətatig e nian iəkis min. ¹³ Nati kətiəh əmə iəməsoliən e nikitəmah, iəməsətapuəhiən e məni kəti o təmah. !Otalı e tətəgə tərəh u rəhak![§]

¹⁴ Rəueiu iəathtul maru məmə iəkuvnə məsal=pinə e təmah iətəm otol kisil lan. Kəni iəsətapuəhiən o məni kəti o təmah, mətəu-inu iəsolkeikeiən rəhatəmah nautə, mətəu iəkolkeikei əmə itəmah. Otətəlig-to. Səniəmə uək rəha iəpəou məmə oteh vivi rəhan tatə mine məmə. Mətəu in uək rəha tatə mine məmə okueruh vivi rəhaləu iəpəou. ¹⁵ Tol lanəha, nikitəgiən məmə iəkəfinə rəfin rəhak natimnati o təmah, kəni məfinə min rəhak nəmiəghian o təmah. Rəhak nolkeikeiən o təmah in tətə. Mətəu rəhatəmah ohniəu in təkəku əmə. !Inu təsəhruahruian! ¹⁶ Nəutegəhan məmə iəsətapuəhiən e məni o təmah. Mətəu itəmah nəuvein kautəni məmə iəmos natimnati o təmah e nolian ekəu-ekəu. ¹⁷ ?Təhro? ?İəu iəmos natimnati e nolian ekəu-ekəu nian iəmahli=pinə nətəmini kəm təmah, uə kəpə? !Kəpə! ¹⁸ İəmuəh niki Taitəs məmə otuvnə o təmah, kəni mahli=pinə

[†] **12:4** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Paradais” iətəm nipətin tətəni məmə “nəgəu e neai,” ikin iətəm nətəmini nətəm kotəhruahru kautəhuvən ikin nian okohmis. **12:7** Job 2:6

12:9 Fil 4:11-13 **12:11** 2Kor 11:5 **12:12** Rom 15:19 **§ 12:13** Pol tatol əuvsan e lah e nəghatiən u. **12:13** 2Kor 11:9

piatah kəti ilau min. ?Taitəs təsosien natimnati o təmah e noliən ekəu-ekəu, uə kəpə? ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, rəhatımlau nətəligiən kətiəh əmə, kəni matuol noliən kətiəh əmə?

¹⁹ Nəmə təhro nikitəmah təhti məmə e nəghatien min rəfin əha, iəmautalkut e nuhalpinien nəghatien kəm təmah iətəm iətəmi kəti təməni kəm timah. Kəpə. E nəhmti Uhgin, iəmautəghati təhmen e nətəmimi rəha Kristo. Kəni niəli min, natimnati rəfin iətəm kautol, kautol məmə itəmah nəkotəsanən. ²⁰ İətəni lanu mətəu-inu iətəgin məmə nian iəkuvnə, kəni nəmə təhro iəkeruh məmə nəsotolien məmə inu iəkolkeikei. (Kəni itəmah min nəkotəruh məmə iəu iəsolien məmə inu nəkotolkeikei.) İətəgin məmə iəkeruh itəmah nəuvein kotərgəhu, nəuvein kautetə, nəuvein kəutəmərīt e niəməha, nəuvein kəutəhapu-əhapu ilah min, nəuvein kəutəni rah nətəmimi, nəuvein kəutəni nikali nətəmimi, nəuvein kəutəfəri, nəuvein kautol əpnəpin nati.

²¹ İətəgin məmə nian iəkuvnə min, rəhak Uhgin otələs iəhu iəu e nəhmtitəmah, kəni nikik otitəgit kəni oiəkəsək o təmah nəuvein nətəm nəmotol noliən tərəh əupən, kəni məsotəuhlinien ilah e noliən tərəh min rəhalah iətəm kautol nian rəfin, inu kautol noliən tərəh iətəm tol naulisien o nəniən, kəni nəman mine nıpətan kəutan oneuən, kəni kautol lanəha əpnəpin əmə.

13

Naunun nəghatien rəha Pol

o nəhgi-pəriən ilah.

¹ Inu rəhak naliuəkien iətəm tatol kisil lan o təmah. Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, “Nian iətəmi kəti tətətu=pən nəghatien e iətəmi kəti min, iətəmimi keiu uə kisil okotəkeikei motəni nəghatien kətiəh, kəni tol lanəha nətəmimi kotəhrun məmə nəghatien kəutətu=pən lan, in nıpəhriənien.”*

² Nian iəmuəvə o təmah iətəm tatol keiu lan, iəməni pətigəm rəkis nəghatien o nəhgi-pəriən e nətəmimi nətəm kautol təfagə tərəh min mine itəmah rəfin məmə onəkotəpəh təfagə tərəh min. Kəni rəueiu iəkəni min nian iəu əpəha isəu. Nian iəkuvnə min, iəkol nalpinien kəm lah nətəm kəsotəpəhien təfagə tərəh. ³ İatol lanəha mətəu-inu nikitəmah təhti məmə rəhak nəsanəniən tikə, kəni itəmah nəkotəkeikei motəhrun əsas məmə nian iətəghati, in nəghatien rəha Kristo əmə. In təsəpəuəien o noliən uək itimah min, mətəu rəhan nəsanəniən tepət e nikitəmah.

⁴ Nıpəhriənien, nian kəmətu-pəri e nigī kəluəu, rəhan nəsanəniən tikə e nıpətin. Mətəu tətəmiəgəh rəueiu e nəsanəniən rəha Uhgin. Kəni e noliən əhmen əmə, rəhatimah nəsanəniən tikə e nıpətitimah, mətəu itimah iəutəmiəgəh itimah Kristo e nəsanəniən rəha Uhgin, kəni nian iəkəhuvnə motəghati kəm təmah, onəkoteruh nəsanəniən əha.

⁵ İtəmah aru, otakil vivi nəmiəgəhien rəhatəmah. ? Nəhatətəien rəhatəmah in pəhriən, uə kəpə? İtəmah aru, nəkotəruh vivi rəhatəmah noliən. ? Nəkotəhrun uə kəpə, məmə Kristo İesu tətətig e nəmiəgəhien rəhatəmah? !Mətəu nəmə rəhatəmah nəmiəgəhien təsitəu-pəniən noliən rəha nəhatətəien, kəni Kristo təsatigien e nəmiəgəhien rəhatəmah! ⁶ Kəni iəmələhu=pən əskasik rəhak nətəligiən məmə nian nauteruh mətig nəmiəgəhien rəhatimah, kəni motəhrun məmə itimah aposil min pəhriən.

12:18 2Kor 8:6,16-18 **12:21** 2Kor 13:2 * **13:1** Dut 19:15 Kəmə təhro, Pol tətəni məmə rəhan naliuəkien kisil təhmen e nəghatien rəha iətəmimi keiu uə kisil. **13:1** Dut 19:15; Mat 18:16; 1Tim 5:19 **13:4** Fil 2:7-8 **13:5** 1Kor 11:28

⁷ Kəni rəueiu, iəutəfaki kəm Uhgin məmə itəmah kəti təsolian nati kəti tərəh. İəsotolkeikeian lanəha məmə otəgətu məmə rəhatimah uək e nikitəmah in təuvir məhruahru. Mətəu iəkotolkeikei əmə məmə itəmah onautol noliən iətəm təhruahru, nati əpnəpin nətəmini nəuvein kautəni məmə uək rəhatimah tərəh. ⁸ Tol lanəha mətəu-inu ko itəmah iəsotolian nati kəti iətəm tahtipəsəg e nipəhriənian, mətəu iəkotəhru noliən əmə nati iətəm tətəfəri nipəhriənian. ⁹ Nikitimah tagiən nian rəhatimah nəsanəniən tikə, mətəu itəmah nəkotəsanən. Kəni nəfakiən rəhatimah o təmah məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah təhmen o nitəu-pəniən suaru əhruahru. ¹⁰ Nian iəu əpəha isəu o təmah, iəkətei lanəha o nati kəti. İərmənig tinəfa rəkis nəpətiən kəm iəu, mətəu iəsotolkeikeian məmə nian iəkuvnə o təmah, məkeikei məfinə təfigəm kəm təmah e nəpətiən əha. In təməfa nəpətiən əha məmə iəkəfəri itəmah, səniəmə məmə iəkərəkən itəmah lan.

Naunun nəghatiən

¹¹ Piak min mine nəuvinik min. Inu rəhak naunun nəghatiən. Otəgiən. Otəuhlin rəhatəmah noliən min. Otətu rəhak nəghatiən. Əhuva e nətəligiən kətiəh. Otətig e nəməlinuian. Kəni Uhgin rəha nolkeikeian mine nəməlinuian otətig itəmah min.

¹² Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. ¹³ Nəfaki min rəfin kautəni təuvir kəm təmah.

¹⁴ Pəh İərmənig İesu Kristo otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin. Kəni pəh Uhgin otəfinə rəhan nolkeikeian kəm təmah rəfin. Kəni pəh Nərmən Rəha Uhgin otol nikitəmah rəfin tol kətiəh.

Kəlesia Nauəuə iətəm Pol təmätei tuvən kəm nəfaki min ikin Kəlesia Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Kəlesia

?Pəh təmätei nauəuə u? Aposil Pol təmätei nauəuə u.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Təmätei tatuvən kəm niməfaki min u kəutatig pesi ikin e nitəni Kəlesia, inu Ikoniəm, Lистра, mine Terpe. Pol in təmətuəuin niməfaki min əha nian in təmaupən maliuək e rəhan naliuəkiən min.

?Natigian təhro lanu nian təmätei? Nərahian asoli kəti e niməfaki e nian əha rəha Pol. Nətəm Ianihluə tepət kəmautəni niphəriənian e Iesu Kristo. Kəni nətəm Isrel tepət kəutəni niphəriənian e Iesu. Mətəu nətəm Isrel nəuvein kəutəni məmə Nanihlua* min nətəm kotəni niphəriənian e Iesu, okotəkeikei motətəu=pən lou min rəha Mosis, təhmen e nəhgi-pəniən. İlah kəmautəni məmə Nanihlua min okəkeikei kəhgi=pən ilah nəmə kotolkeikei məmə okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın. Nian Pol təmätei nauəuə u, in təmətəu tərəh mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəmotəni rah nərgin, məutəgətuən nəghatiən eiue min.

?Təmätei nauəuə u o nak? Pol in təmätei nauəuə u, məmə otəgəu əhruahru nətəligian rəha nətəm Isrel nətəm kəutəni məmə Nanihlua min okotəkeikei motətəu=pən lou rəha Mosis nəmə ilah kotolkeikei məmə Uhgın in otosmiəgəh ilah. Pol tolkeikei məmə nəfaki min okotəhruən məmə nəhatətəiən in suaru iətəm Uhgın təmol məmə iətəmimi otəhruahru e nəhmtin, kəni in tatosmiəgəh ilah e nikin agiən. Mətəu noliən rəha nəhgi-pəniən, uə noliən rəha uək əskasik min, uə noliən rəha nitəu-pəniən lou, kəsotosmiəgəhian iətəmimi. Nətəmi asoli rəha niməfaki u nətəm Isrel kəmautəharəg əpəha Jerusiləm məutəghati e nətəligian min əha. Kəni məutəni məmə təuvir əmə məmə Nanihlua min okəsotohtəu-pəniən lou rəha Mosis. Afın e Uək Min 15:1-35.

Pol təmətuəuin mətəghati kəm lah

¹⁻² Piak min mine nəuvinik min nətəm kəutəfaki lahuənu pisin pisin min ikin Kəlesia, iəu Pol, iəu aposil kəti rəha Uhgın, iətəm Iesu Kristo mine Tatə Uhgın kəmuəfəri iəu məmə iəu rəhalau aposil. Səniəmə iətəmimi əpnəpin əmə kəti təmauin lak kəni məfəri iəu, mətəu Uhgın. Uhgın u, in təməfəri Iesu tair=pə min e rəhan nimisiən. !Tol lanəha, onəkotəkeikei motətəu!

İəkətei nauəuə u, mətəhli=pinə kəm təmah. İəu mine piatah min nəuvein nətəm kəutəfaki u ikinu, iəkotolkeikei məmə iəkotəni “təuvir” kəm təmah.

³ Pəh Uhgın, u Tatə rəhatah, mine Iesu Kristo, u İərmənig rəhatah, ilau okuəfinə nəuvirian rəhalau kəm təmah, kəni muələhu nəməlinuiən tətətig o təmah. ⁴ Iesu Kristo təmegəhan aru lan məmə in otimis o noliən tərəh rəhatah, kəni miuvi rəkis itah e noliən tərəh min mine nətəligian tərəh min rəha nəhue niftəni. In təmimis mətəu-inu Tatə Uhgın tolkeikei məmə in otol lanəha. ⁵ Kəni tol lanəha, təuvir məmə kitah okotəni-vivi pik Uhgın u rəhatah, tatuvən, mətuvən, naunun tikə. Əuəh.

Nanusian Təuvir kətiəh əmə

* : Nanihlua, Ianihluə — Afın-to e tiksənəri. 1:4 Kəl 2:20

⁶ İmamit pik o təmah mətəu-inu rəueiu agin uəha Uhgın təmauin pau e təmah e nəuviriən rəha İesu, təməfinə əpnəpin əmə kəm təmah. Mətəu rəueiu itəmah ninotəpəh Uhgın, məutagim, mautohtəu=pən nəghatiən eiue min. ⁷ Nəghatiən min əha səniəmə Nanusiən Təuvir rəha Uhgın. Nətəmini nəuvein kəmotəuhlin Nanusiən Təuvir rəha Uhgın mautəni in pisin, kəni məutəni məmə nanusiən təuvir, kəni mautiuvı kalın itəmah lan, kəni məutərəkın rəhatəmah nətəligiən lan. !Mətəu Nanusiən Təuvir kətiəh əmə, kəni kəti min tikə! ⁸ Nati əpnəpin nəmə iəu, uə agelo kəti rəha negəu e neai, uə nətəmi əpnəpin kəutanus pətigəm nəghatiən kəti min, iətəm təsəhmenian e inu iəmətəni pətigəm rəkis kəm təmah aupən, pəh Uhgın otləfən e nigəm asoli. ⁹ Kəni iəkisimaru min, mətəni məmə, nəmə iətəmi kəti otanus pətigəm nəghatiən pisin u, təsəhmenian e Nanusiən Təuvir iətəm itəmah nəmotəhrun rəkis, pəh Uhgın otləfən e Nigəm Asoli.

¹⁰ Rəhak nəghatiən əha in təskasik, kəni nati əpnəpin əmə nəmə nətəmini nəuvein kəsotagiənian ohniəu ohni. İəkolkeikei əmə məmə niki Uhgın otagiən o nəghatiən rəhak. Nəmə iətəghati əhanəh məmə nətəmini nəuvein nikilah otagiən ohniəu ohni, kəni ko səniəmə iəu ioluək pəhriən kəti rəha Kristo.†

Uhgın təmauin e Pol

¹¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkolkeikei məmə iəkəni=pinə əhruahru kəm təmah məmə Nanusiən Təuvir iətəm iətəni pətigəm nian rəfin səniəmə nati kəti iətəm təmsipən e nətəligiən rəha iətəmini əmə.

¹² Nanusiən Təuvir u, səniəmə iətəmi kəti təməfa kəm iəu, kəni məğətun iəu lan, mətəu İesu Kristo əmə in təmerəh e rəhk-kapə.

¹³ İtamah ninotəhrun rəkis rəhak nolian min iətəm iəmatol aupən e nian iəmətəfaki itimah nətəm İsrel. Kəni iəməni məmə oiakoh rəfin nətəmini min rəha İesu, mərəkın-ərəkın agin niməfaki, kəni matol nalpiniən əskasik kəm lah. ¹⁴ E nian əha, iəməhrun tapirəkis iəu min nəuvein, nətəm iəmotair əhmen. Kəni iəu iəmətəhtul əskasik o nəukəti kastim rəha nətəm İsrel, iətəm rəhak kəha min kəmotəğətun iəu lan aupən.

¹⁵ Nati əpnəpin iəmətərəkın pau rəhan min nətəmini, mətəu Uhgın təmasəkəhruin iəu. In təmitəpin rəkis iəu nian iəmətan əhanəh e nərfi rəhak məmə. Kəni təmuva e nian əhruahru rəhan, in təmauin lak məmə iəkuva iəu, rəhan iətəmini. ¹⁶ Kəni Uhgın təmerəh e rəhk-kapə, məğətun iəu e nətin İesu, məmə oiakəhrun vivi in, kəni muvən manus pətigəm Nanusiən Təuvir rəhan kəm nətəmini min u səniəmə ilah nətəm İsrel, kətəni ilah məmə Nanihlua† min. E nian əha, iəu iəməsuvəniən meh iətəmi kəti məmə otəğətun iəu e Nanusiən Təuvir əha. ¹⁷ Kəni iəu iəməsuvəniən əpəha ilis Jerusiləm məmə oiakəruh nətəmini min u kəmautol aposil aupən. İəməsuvəniən məmə okotəğətun iəu e Nanusiən Təuvir rəha İesu. E nian əha, iəu iəməsəu-pesi=pən əpəha ikin kəti ArepiəŞ, kəni matig tuvəh nəuvetin konu mitalig=pa min muvən əmə lahuənu kəti, nərgin u Təmaskis.

1:7 Uək 15:1,24 **1:8** 1Kor 16:22 **1:10** 1Təs 2:4 † **1:10** Nəghatiən rəha Pol u ikinu tətəğətun məmə in tətəhalpin nəghatiən eiue min nəuvein. Nətəmini nəuvein kəutəni lan məmə in tətəghati əmə məmə otol nətəmini kəutətəu təuvir əmə lan. **1:11** Mat 16:17 **1:13** Uək 8:3 **1:14** Uək 22:3 **1:15** Aes 49:1; Kəl 2:7 ‡ **1:16** Nanihlua, İanihlua — Afın-to e tiksınəri. § **1:17** Məta nətəmini nəuvein kəutəni məmə Pol təmos rəhan nanusiən təuvir o iətəni pisin kəti, kəni tol lanəha rəhan nəghatiən təsəhruahruən. Mətəu nian təmeruh rəkis İesu, in təmuvən isəu kəti e nitəni Arepiə, kəni nətəmini kohkə ikin məmə okotəfən nanusiən təuvir kəm in, mətəu Kristo əmə.

¹⁸ Matuvən, matuvən nu kisi kinluva minluvən rəkis kəni ko, iəu iəmatig mitəlig=pən min Jerusiləm məmə iəkeh Pitə. Kəni iəməsatigian tuvəh, iəmuatig muos nian fiftin əmə. ¹⁹ Kəni e nian əha, iəməh əmə Jemis u, pia Iesu, İərmənig rəhatah, mətəu iəməsehian aposil min u nəuvein. ²⁰ İətəni pəhriən e nəhmti Uhgın məmə nəghatian u, nıphəriənian, səniəmə neiuəian. İəmos nəghatian u o Uhgın əmə, mətəu səniəmə o iətəmi kəti.

²¹⁻²² İəməsatigian tuvəh əpəha ilis Jerusiləm. Kəni ko uərisig, iəmuvən əpəha nitəni Siria mine Silisia. Kəni e nian əha, nətəmini nətəm kəutəfaki kəm Kristo lahuənu pisin pisin min e nitəni Jutiə, (nitəni asoli rəha Jerusiləm), ilah kəməsoteruh əhanəhian iəu motəruru nəhmtək. ²³ Mətəu kəmotətəu əmə nanusiən u, nətəmini nəuvein kəmotəni məmə, “Suah əpəha in əpəha, rəhatah tikimır, təmatoh itah o nəfakian, mətərəkın nəmiəghian rəhatah, kəni mətalkut məmə otərəkın min rəhatah nəhatətəian. !Mətəu rəueiu əha, in min tinətəni pətigəm Nanusiən Təuvir rəha Iesu!” ²⁴ Kəni ilah kəmotəni-vivi pik Uhgın o natimnati min iətəm in təmol e rəhak nəmiəghian, in təməuhlin iəu iəkol lanu.

2

Aposil min nəuvein kəmotegəhan e uək rəha Pol

¹ Nian nu fotin təmuva muvən, kəni iəmuvən min əpəha ilis Jerusiləm itımlau Panəpəs, kəni miet Taitəs itimahal min mihluvən. ² İəmuvən mətəu-inu Uhgın təməni=pa rəkis kəm iəu məmə iəkəkeiki muvən ikin. E nian iəmhliet=pən kəni iəmotuhapumin itimah nətəmini əmə nətəm kətəni məmə nətəmi asoli min rəha nıməfaki. Nian iəmotəharəg e nuhapuminian əha, iəu iəmətəni=pən vivi nəghatian min iətəm iəkuvən mətəni pətigəm kəm Nanihlua min, ilah səniəmə nətəm Isrel. İəməni=pən vivi natimnati min rəfin agin kəm lah mətəu-inu iəməsolkeikeian məmə rəhak nəghatian təsəhruahruian, kəni uək rəfin rəhak tol nati əpnəpın əmə lan. ³ Kəni e nian əha, nikik təməhti pik məmə kəta kotahi iəu məmə iəkəkeiki məni=pən kəm Nanihlua min, məmə okəkeiki kəhgi=pən ilah. Mətəu kəmosotəniən. Kəni iəu kəti u, Taitəs itımlau min, in iətəm Kris, səniəmə iətəm Isrel, kəsəhgi-pəniən əha. Mətəu ilah kəməsotəniən mə okəkeiki kəhgi=pən.

⁴ Nəniən rəha nəhgi-pəniən təmsipən e nətəmini nəuvein kəmauteiua əmə məmə ilah piatah min. Kəni ilah kəməutəsəl vivi məmə okoteh to məmə itimah iəutətəu=pən əhanəh Lou, uə kəpə. Mətəu itimah in-ohiet rəkis minəhuvən o Iesu Kristo, kəni minotol kətiah itimah min, kəni itimah səniəmə slef rəha Lou. Mətəu nətəmini min əha, nikilah təməsagianian o rəhatimah nəghatian min u iətəm tətəni məmə təuvir əmə nəmə iəsitəu-pəniən Lou, kəni motolkeiki məmə okotəgəu=pən itah rəfin e Lou mine kastim rəha nəfakian rəha nətəm Isrel. Kəni kəmotəni məmə okəkeiki kəhgi=pən Nanihlua min təhmen e Taitəs. ⁵ Mətəu iəmotəniəhu ilah məsotoliən məmə ko rəhalah nəghatian otəri mapirəkis rəhatimah. Kəni itimah iəmotəskəlim əskasik nəghatian pəhriən tətətig e Nanusiən Təuvir, məmə itəmah onəkotətəu nəghatian əhruahru u iətəm nətəmini kəsotəuhlinian.

⁶ Kəni nətəmini min əha, kətəni ilah məmə ilah nətəmi asoli min rəha nıməfaki, (mətəu e nehian rəhak, iətəmi tatos nərgin asoli, mine iətəm təsosian nərgin asoli, ilau kuəhmen-əhmen əmə. Kəni e nəhmti Uhgın, in

təseruhian nərgin min əha). Kəni nətəmi min əha kəməsotəgətunian iəu e nəghatien vi kəti, məmə iəkuvən manus pətigəm. ⁷⁻⁸ !Kəpə! Kəməsotolien, mətəu-inko ilah kəmotəhrun əmə məmə, e nəsanəniən rəha Uhgın, in təməfəri iəu məmə iəu aposil, kəni mətəhli-pəniən iəu məmə iəkuvən məni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm Nanihlua min. Kəni e nəsanəniən əha, tinəfəri min Pitə lanəha, məmə in min in aposil, kəni otəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəm Isrel.

⁹ Kəni Jemis mine Pitə* mine Jon, kətəni ilahal məmə nəukəti niməfaki milahal. Nian kəmle ruh, kəni miləhrun məmə e nəuvirien rəha Uhgın, in təməfa uək u e nəhlmək. Kəni kihluva mihlalofə e tımlau Panəpəs məmə itimah iəkotol əmə kətiah. Kəni iəmotəni məmə iəkotəuəri uək min. Itımlau oiəkian muanus pətigəm Nanusiən Təuvir kəm Nanihlua min, kəni ilahal okihlunən məhləni pətigəm kəm nətəm Isrel. ¹⁰ Kəni ilah kəmotəni=pa əskasik nəghatien kətiah əmə məmə nikitımlau otəkeikei mətəhti nanrah min əpəha Jerusiləm məmə iəkuasiru e lah. Mətəu, nikik tinagian rəkis o uək əha.

Pol təməhi Pitə

¹¹ Nian Pitə təmuərisig muva Antiok, iəu iəməhtul e nəhmtin, kəni mahi məniəhu əskasik, mətəu-inu in təməmkarəpən. ¹² Pitə təmətauən ilah nətəm kəutəfaki, mətəu ilah Nanihlua min. Kəni nian nətəmini min rəha Jemis, nətəm kəmətsipən Jerusiləm mohietigəm=pa, kəni Pitə təpəh nauəniən ilah Nanihlua min mətəu-inu ilah kəmotəhi Pitə, motəni məmə, “Nanihlua min u, okəkeikei kəhgi=pən ilah.” Kəni in təməgin e lah. Kəni nəghatien u kəməutəni təmərəkin Pitə, mol taulis kəni məgin e nuvən minian mauən ilah nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah. ¹³ Kəni piatah min nəuvein u nətəm Isrel, ilah min kəmotəgin, kəni kəmotol kəuit kəsue məhuərisig lan. Kəni Panəpəs min təmitəu=pən ilah mol kəuit kəsue min.

¹⁴ Mətəu nian imeruh məmə ilah kəsotaliəkien e suaru əhruahru, titəu=pən Nanusiən Təuvir u, mol iəkağət əskasik e Pitə e nəhmtiləh rəfin. İəməni məmə, “İk iətəm Isrel, mətəu nəmos rəkis nolien rəha İanihlua. İk nəsaskəlimien nolien rəha nətəm Isrel. ?Təhro nətəkeikei kəm piatah min u səniəmə nətəm Isrel məmə okotos nolien rəha nətəm Isrel?”

İəməmini iətəm otəhatətə e İesu, Uhgın otasiru lan

¹⁵ Kəni e nian əha, iəu iəməni=pən vivi kəm Pitə məmə nıpəhriənien məmə itımlau iəməsiyəpən əhruahru e nətəm Isrel. Itımlau səniəmə İanihlua mil iətəm nətəm Isrel nikiləh tətəhti məmə ilah rəfin nol təfagə mətəu-inu kəsotohtəu-pəniən lou. ¹⁶ Mətəu rəueiu iəkuəhrun məmə Uhgın təsafinien iəməmini kəti məmə in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu in tətətu=pən əhruahru Lou rəha nətəm Isrel. İəməmini iətəm tətəhatətə pəhrien e İesu Kristo, in əmə u, u təhruahru e nəhmti Uhgın. Nətəligien əha inəha, tol itimah min nətəm Isrel, iəkotəkeikei mətəhatətə əmə e İesu Kristo məmə iəkotəhruahru e nəhmti Uhgın. Uhgın təsafinien itimah mətəu-inu iəutohtəu=pən Lou, mətəu in tətafin əmə itimah mətəu-inu iəutəhatətə e İesu Kristo. Ko iəməmini kəti tikə otəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu in tatitəu=pən Lou.

¹⁷ İtimah u nətəm Isrel, kəni iəkotəhatətə e İesu Kristo məmə iəkəhuva mətəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu nətəm Isrel nəuvein, nikiləh tətəhti məmə rəueiu itimah nol təfagə mətəu-inu iəsotohtəu-pəniən lou təhmen

2:7-8 Uək 22:21 * **2:9** Nəghatien Kris əhruahru tətəni nərgi Pitə u ikinu məmə, “Kəfəs.” **2:10** Uək 11:29-30 **2:12** Uək 11:3 **2:16** Uək 15:10-11; Rom 3:20-28; Kəl 3:11

e nətəm e lah. !Inu təhmen məmə Kristo in tatol məmə itimah nol təfagə! !Kəpə! Səniəmə tol min lanəha. ¹⁸ Mətəu təfagə pəhriən in tol min lanəha, nəmə iəkəitəu=pən nətəligiən rəhalah mitəlig=pən min mətitəu=pən lou məmə iəkəhruahru e nəhmti Uhgın. Nəmə iatol min lanəha, kəni iəu iəsəhruahruian e nəhmti Uhgın. Noliən əha tətəgətun pətigəm əmə məmə iəu iol təfagə tərəh. ¹⁹ Lou təməni məmə iəkəkeikei mimis. Kəni tol lanəha e nikalin rəha lou, iəu iəmimis rəkis, in əha, iəsalkutiən məmə iatol nəghatiən min rəfin agin rəhan. Kəni rəueiu, nəmiəgəhiən rəhak in rəha Uhgın, kəni natimnati rəfin iatol, iatol rəhan. ²⁰ Təhmen məmə kəmətu-pəri iəu e nigə kəməluau itimlau Kristo, kəni iəkimis itimlau min. Kəni rəueiu u, səniəmə iəu iatəmiəgəh, mətəu Kristo in tətəmiəgəh e nikik. Kəni e nəmiəgəhiən rəfin rəhak, iətəhatətə əmə e Nəti Uhgın, iətəm təmolkeikei pik iəu, kəni muva mimis mos miəgəh iəu. ²¹ Nolkeikeiən u, Uhgın təməfa kəm tah, in iahgin agin. Kəni ko iəsəəkiniən nolkeikeiən əha u Uhgın təməfa əpnəpən əmə. Mətəu nəmə nəutohtəu=pən nəgətun eiua min, motohtəu=pən Lou məmə otol itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni itəmah nautol nati əpnəpən əmə e nimisiən rəha Kristo.

3

Nətəm Kəlesiə kəmotəpəh suaru

1 ! Nətəm Kəlesiə, itəmah ninotalməli pik! ? Pəh təmasıg itəmah ninautəhuvən e suaru ekəu-ekəu lanko? İəmotəni pətigəm vivi pau kəm təmah məmə İesu təmos nahməiən e nigə kəməluau məmə otafəl rəkis təfagə tərəh min rəhatəmah. ?Mətəu təhro? ?Nəmə təhro iətəmi kəti təmeiua rəkis e təmah kəni miuvi rəkis itəmah mol itəmah ninotalməli pik? ² !!Uhgın təsəfinəiən Narmin Rəhan kəm təmah mətəu-inu itəmah nəutohtəu=pən Lou!! !!Kəpə!! In təməfinə kəm təmah mətəu-inu itəmah nəutəhatətə e Nanusiən Təuvir rəha İesu Kristo. ³ ?Təhro? ?Nəutalməli pik lan əpətu lan? !İtəmah nəmotətuəuin vivi nəmiəgəhiən vi rəhatəmah e İesu Kristo e nasiruiən rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni mətəu rəueiu, itəmah ninəutalkut məmə onəkotəpəh, kəni məhuva nətəmi əhruahru e rəhatəmah əmə nəsanəniən! ⁴ Nəmautətəu nahməiən tepət mətəu-inu nəmotəhatətə e Nanusiən Təuvir. ?Nəmautətəu nahməiən əha əpnəpən əmə? !Kəpə! !Nahməiən əha səniəmə rəha nati əpnəpən əmə! ⁵ Uhgın təməsəfinəiən Narmin Rəhan kəm təmah mol nati apispis min kəm təmah mətəu-inu nəutohtəu=pən Lou. In təmol mətəu-inu itəmah nəmotətəu Nanusiən Təuvir rəha İesu Kristo kəni itəmah nəutəhatətə lan.

Nitəu-pəniən Lou, mine nəhatətəiən e İesu

⁶ Otətəlig-to e tipitah asoli, Epraham. Nauəuə Rəha Uhgın təməghati pətigəm rəkis lanu lan məmə:

“Epraham in təməhatətə əskasik e Uhgın, kəni tol lanəha, Uhgın təməni məmə in təhruahru e nəhmtin,”

⁷ Kəni təuvir, məmə itəmah onəkotəkeikei motəhrun məmə nətəmini nətəm kəutəhatətə e Uhgın, ilah min u, in tətəfin ilah məmə nenəti Epraham pəhriən min e narmin, mətəu səniəmə ilah nətəm kəutarəriə e Lou.

⁸ Nauəuə Rəha Uhgın təməni rəkis aupən məmə Uhgın otos Nanihlua min, kəhuva ohni mol ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. Aupən, Uhgın təməni pətigəm nanusiən təuvir kəm Epraham məmə:

“İəu oiəkol nəuvirən tisipən lam muvən o nəuaniləuis min rəfin e nəhue nītəni min.”

⁹ Kəni Uhgın təməfən rəhan nəuvirən kəm Epraham mətəu-inu in təməhatətə əskasik lan. Kəni nətəmimi okotəhatətə pəhriən lan kotos nəuvirən təhmen lan.

¹⁰ Mətəu nətəmimi min u, nətəm nikilah təhti məmə ilah okotos nəmiəgəhiən mətəu-inu ilah kəutohtəu=pən rəfin nati nak iətəm Lou tətəni, nətəmimi min əha, ilah kinotatig rəkis e nəhlmi nərahian. Tol lanəha mətəu-inu, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə:

“Nətəmimi nətəm kəsotol əhruahruən natimnati min rəfin iətəm kəutatig e nauəuə rəha Lou, ilah kinotatig rəkis e nəhlmi nərahian, kəni okotəkeiki motos nalpinian kəti.”

¹¹ Kəni nati kəti min, təhlan vivi əmə o tah məmə iətəmi kəti tikə iətəm tətəuə mətəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu in təmitəu=pən Lou. Mətəu in tətəhruahru mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min lanəha məmə:

“İətəmimi iətəm tətəhatətə e Uhgın, iətəmimi əha inəha, in tətəuə mətəhruahru e nəhmtin, kəni in otos nəmiəgəhiən pəhriən.”

¹² Nəghatien əha, tətəghati e nəhatətəien rəhatah e Uhgın. Suaru rəha nītəu-pəniən Lou, in suaru rəha noliən natimnati, mətəu in təsəhmen-əhmenien e suaru rəha nəhatətəien e Uhgın. Inəha, mətəu-inu suaru rəha nītəu-pəniən Lou, təhmen=pən əmə lanəha, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə:

“İətəmimi iətəm tolkeiki məmə otos nəmiəgəhiən pəhriən mətəu-inu tətītəu=pən əhruahru Lou, in otəkeiki mol natimnati min rəfin agin iətəm Lou tətəni.”

¹³ Nətəmimi rəfin agin kəsotol əhruahruən nati nak iətəm Lou tətəni. Tol lanəha, Lou in təmələhu nalpinian tətətig o tah rəfin, kəni kitah rəfin kəutatig e nəhlmi nərahian. Mətəu İesu Kristo təmimis e nigı kəməluau, mos nalpinian o tah, kəni miuvi rəkis itah e nəhlmi nərahian əha. Təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“İətəmimi kəti, iətəm kəmohamu kətu-pəri e nigı, noliən əha tətəgətun=pən məmə Uhgın in təmol nalpinian kəm in.”

¹⁴ Mətəu rəueiu, İesu təmimis lanəha məmə Nanihlua min, ilah kotəhrun nosien nəuvirən iətəm Uhgın təməni kəm Epraham məmə, in otəfən kəm nəuaniləuis min rəhan. Kəni nati əha tol lanəha məmə rəueiu u kitah nətəm kəutəhatətə e İesu, kitah kotəhrun nosien Narmin Rəha Uhgın iətəm Uhgın təməni məmə otəfən kəm nətəmimi.

*Uhgın təmaupən mol nəniəskasikien rəhan,
mətəu Lou təmuərisig təsafəliən*

¹⁵⁻¹⁶ Piak min mine nəuvinik min, pəh iəkəghati e natigien rəhatah rəueiu. Kitah kotəhrun noliən u rəha nəniəskasikien. Nian iətəmi kəti tatol, ko kəsərəpei rəkisien, kəsətu-pəniən nəghatien kəti min lan. Təhmen əmə lanəha, Uhgın təmol nəniəskasikien kəti kəm Epraham mine rəhan kəti nəuaniləuis. Kəni e nəghatien əha, təməsəniən məmə Uhgın təməni kəm nətəmimi tepət, mətəu təməni əmə kəm iətəmimi kətiəh əmə otsipən lan, iətəmimi u, in İesu Kristo.

¹⁷ Kəni rəhak nəghatien, nıpətin tol lanu lan məmə, aupən, Uhgın təməniəskasik məmə otaskəlim nəghatien rəhalau Epraham, mətəu uərisig nu fo-hanrit-tate təmuvən rəkis, kəni Lou təmuva. Mətəu Lou

əha, iətəm təmuərisig e nəniəskasikian əha, ko təsərəkinian nəghatiən iətəm in təməni kəm Epraham, ko təsərəpei rəkisian nəniəskasikian rəhan, ko təsətu-pəniən lan. ¹⁸ Kəni nəmə niphəriənian məmə kitah kəutətig e nəuvirian rəha Uhgın mətəu-inko kitah kəutohtəu=pən Lou u, tətəgatun=pən məmə nəniəskasikian iətəm Uhgın təmol aupən in nati əpnəpən əmə. Mətəu təsolian lanəha. Mətəu-inu kitah koteruh Epraham in təmətatig e nəuvirian min rəha Uhgın mətəu-inu in təmaskəlim iəkis nəniəskasikian rəha Uhgın.

Lou rəhan əha ikin uək

¹⁹ İətəmi kəti otəpanətapuəh məmə, “?Nəmə tol lanəha, kəni konu Uhgın təməfən Lou o nək?” Kəni iəkəhrun nəniən kəm təmah u rəueiu məmə nəniəskasikian iətəm Uhgın təmol kəm Epraham in təmaupən matig, mətəu Lou in təmuərisig lan. Təmuva məmə otəgatun əmə itah nətəmini məmə okotəhrun məmə kitah nol təfagə tərəh. Mətəu Uhgın təmələhu Lou əha məmə otatig matuvən əmə lanko mətəuarus iətəmini u otsipən e Epraham otair=pa o tah. Kitah kotəhrun məmə Lou əha, rəhan uək təuvir, mətəu nikitah otəkeiki matəhti məmə Lou əha, Uhgın təmaupən məfən kəm nagelo min, uərisig təmanəfən kəm iətəmini kəti u Mosis. Mosis, in suaru o nəfaiən min Lou kəm tah. Mətəu nian Uhgın təmol nəniəskasikian ilau Epraham, təməsolian lanəha. ²⁰ Kəni nian Uhgın təməghati kəm Epraham, təsəghatiən e suaru kəti təhmen e nagelo min uə iətəmi kəti təhmen e Mosis. Mətəu in əhruahru əmə təməghati məni=pən nəniəskasikian rəhan e nəhmti Epraham əmə.

²¹ Kəni səniəmə Lou əha təmuva mə otərəkin nəniəskasikian rəha Uhgın. Kəpə, təsolian lanəha. Nəmə Lou təhrun nəfaiən nəmiəghəhən vi kəm tah, kəni kitah okotəhrun nəhuvaian motəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu təsolian lanəha. ²² Mətəu Lou kəti tol lanəha tikə. Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə nolian tərəh təməlis rəfin itah, kəni otəkeiki mol pəhriən lanəha. Tol lanəha məmə, suaru kətiəh əmə məmə kitah okotos nəuvirian min rəha Uhgın iətəm təməni əskasik rəkis. Kəni suaru u məmə kəutəhatətə e İesu Kristo.

Nian u rəueiu rəha nəhatətəiən e İesu Kristo

²³ Aupən, Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, in təmaskəlim itah tiəkis, təhmen əmə məmə kitah kəmotatig e kaləpus, mətəuarus=pa u rəueiu, Uhgın təmərah e nəhmtitah koteruh suaru rəha nəhatətəiən. ²⁴ Kəni Lou əha, in təhmen əmə e hedmasta kəti iətəm tətərmənig e tah muva mətəuarus kətol naunun e skul. Kəni təhmen əmə, Lou təmətərmənig e tah muva mətəuarus=pən nian Kristo təmuva, məmə e nian əha, kitah kinəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın, mətəu-inu, kitah kəmotəhatətə lan. ²⁵ Mətəu rəueiu əha, Lou ko təsərmənig minian e tah, mətəu-inu nian rəha nəhatətəiən e İesu Kristo tinuva rəkis.

İtəmah rəfin kətiəh əmə e İesu

²⁶ Kəni mətəu-inu itəmah nəmotəhatətə e İesu Kristo, itəmah rəfin nənəti Uhgın min. ²⁷ Kəni kinol bəptais rəkis e təmah, məmə itəmah nəkəhuva motol kətiəh əmə itəmah min. Tollanəha məmə, itəmah ninotos nolian təuvir min rəha İesu təhmen əmə məmə nəməhuvən e napən vi. ²⁸ Kəni itəmah rəfin agin nəməhuva motol əmə kətiəh itəmah İesu Kristo, kəni itəmah rəfin ninotəhmen əmə. Təuvir məmə kitah kəsotəuəri minian

nətamimi, nati əpnapın nəmə in iətəm Isrel uə in Ianihluə kəti, in slef kəti uə in səniəmə slef kəti, in iərman kəti uə pətan kəti. ²⁹ Itəmah rəfin nətamimi rəha İesu. Tol lanəha, itəmah nəuaniləuis pəhriən rəha Epraham. Kəni e suaru kətiəh əmə, nəuviriən min iətəm Uhgın təməni rəkis kəm Epraham, itəmah onəkotos motatig lan.

4

Kitah nenəti Uhgın

¹ Rəueiu əha, oiəkəghati nəuvetın min e noliən rəhatah. Pəh iəkəghati lan e nəghatiən əuhlin. Nəmə iətəmi kəti in otimis, kəni nətin in otos rəhan nəuviriən min rəfin, mətəu nəmə nətin tətəkəku əhanəh, kəni ko təsos pipimiən nəuviriən rəhan. Nətin təhmen əmə e slef kəti, nati əpnapın rəhan nəuviriən min rəfin. ² In otəkeikei mətətig əmə e nəhlmi rəhan min, mətəuarus=pən nian rəhan tatə təməni in təhrun nosiən natimnati min iətəm rəhan tatə təməluhu kəm in. ³ Kəni kitah min kotəhmen=pən əmə lanəha. Aupən kitah kəmotəhmen əmə e suakəku əha. Kitah slef min rəha nəukəti lou* min iətəm tətəghati e natimnati rəha niftəni əmə. ⁴ Mətəu tinuva e nian əhruahru iətəm Uhgın təməni, kəni Uhgın təmahli=pa nətin tuva, pətan kəti təmələs tair=pa e nəhue niftəni, kəni təkəkeikei mətəitəu=pən Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis. ⁵ Tol lanəha məmə otitis rəkis itah u, Lou təməlis-ərain itah, konu Uhgın otəhli itah, mələs rəkis itah təhmen əmə e nenətin əhruahru min.

⁶ Konu rəueiu əha, Uhgın tolkeikei məmə in otol pəh kitah kotəhrun məmə kitah nenətin min, kəni tol lanəha, təmahli=pa Narmin rəha Nətin təmuva e nikitah min rəfin, kəni matol itah kəutauin e Uhgın məmə, “Tatə.” ⁷ Kəni inəha, kitah səniəmə slef min əmə, mətəu nenəti Uhgın pəhriən min. In tətəfa natimnati təuvir min kəm təh, iətəm in təməni rəkis məmə otəfən kəm nenətin min.

Pol nikin tətahmə

o nətəm Kəlesiə

⁸ Aupən itəmah nəmotəruru Uhgın. Itəmah nəməutəfəki əmə kəm natimnati min məmə rəhatəmah uhgın min. İlah kəmotəlis-ərain itəmah, mətəu ilah, səniəmə ilah uhgın pəhriən min. ⁹ Mətəu rəueiu əha, ninotəhrun Uhgın. (Uə təuvir pəhriən məmə iəkəni lanəha məmə Uhgın tinəhrun rəkis itəmah.) !?Kəni təhro nautohtəlig=pən o nəukəti lou min o nak!? Rəhalah nəsanəniən tikə o nəsiruiən e təmah, kəni ko kəsotoliən nati təuvir kəti kəm təmah nian kəti mine. Təhro nəkotəni məmə ilah

3:28 Rom 10:12 **3:29** Rom 4:13 * **4:3** “Nəukəti lou min” — E nian əha, Nanihlua min nikilah təhti məmə iətəmi kəti təkəikei mətəu=pən suaru kəti mol lou min nəuvein, kəni “nəsanəniən min,” ilah okəsotoliən nərahian kəm in, mətəu okotol nəuviriən kəm in motəfən natimnati təuvir kəm in. “Nəsanəniən min” əha təhmen e uhgın min rəhalah, uə iərmis min, uə nati kəti əpəha e neai. Məta noliən təuvir min u iətəm suah kəha təkəikei mol kotəhmen məmə suah kəha təkəikei məfəki kəm narmi nati kəti, uə məta in təkəikei mətəuakəm (afin-to fes 10), uə məta in təkəikei mohamu nati miəgəh kəti məfən kəm rəhan uhgın. Nətəligiən rəhalah məmə iətəmi təkəikei mol noliən min tol lanəha, kəni in otos nəuviriən min. Nətam Isrel tēpət, rəhalah nətəligiən iuəkir əmə e nətəligiən rəha Nanihlua min e nati u. Nikilah təhti məmə kəkəikei məhgi=pən suah kəti, kəni in təkəikei mətəu=pən lou min rəha Mosis. Kəni nian otitəu=pən noliən min u, kəni Uhgın otosmiəgəh in, mol təuvir kəm in. Kəni lou min əha kəutarmənig e nətamimi, motol məmə nətamimi min u slef rəhalah. Nətamimi kəutəkəikei motol natimnati iətəm lou min kəutəni. Mətəu Pol təməni məmə nətəm Isrel u kəutalkut pik o nitəu-pəniən lou rəha Mosis mine Nanihlua min nətəm kəutalkut pik o noliən natimnati təuvir min, suaru mil u kəsuliən nikitəmi kəti tatuvı min, məsoliən məmə in təhruahru e nəhmti Uhgın. **4:3** Kol 2:20 **4:5** Jon 1:14; Rom 1:3 **4:7** Rom 8:15-17

okautəlis min itəmah? ¹⁰ ?Təhro itəmah nəutohtəu=pən nətuakəmiən rəhalah e nian min rəhalah, mine məuig min rəhalah, mine nian asim min rəhalah, mine nu min rəhalah? ?Nikitəmah təhti məmə ko Uhgın nikin tagiən o təmah ohni? ¹¹ !Kəsi nəman! !İəu iətəgin agin o təmah! !Nəmə təhro iəmol pik uək e təmah o nati əpnəpin əmə!

¹²⁻¹³ Piak min mine nəuvinik, iəu iətəni əskasik kəm təmah məmə, əupən itəmah nəməsotətiğin e Lou kəti, kəni nian iəu iəmuva meh natigian rəhatəmah, iəu iəmos noliən rəhatəmah. İəməsitəu-pəniən Lou. Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə itəmah min onəkotos noliən rəhak, iəsoliən məmə Lou otəskəlim pik iəu tiəkis. Otətəlig e nati u məmə, əupən, iəmatimis kəni imətətiğ kitah min itəmah məmə oikəsanən. Kəni nian iəmətətiğ, mətəni pətiğəm Nanusiən Təuvir kəm təmah. Mətəu nati əpnəpin məmə iəu iəmatimis e nian əha, mətəu itəmah nəməsotoliən iəu iəkətəu tərəh. ¹⁴ Nimişian rəhak təmol mirə itəmah, mətəu nikitəmah təməsəhti rahian iəu, kəni məsotəni rah minian iəu. İtəmah nəmautos vivi iəu mautəhuvən e nimə min rəhatəmah, təhmen əmə məmə iəu agelo kəti rəha Uhgın, uə iəu, iəu İesu Kristo.

¹⁵ Əupən itəmah nəmautolkeikei pik iəu, kəni mə nəkotəhrun noliən nati asoli agin kəti kəm iəu. İəmeruh məmə ko nəmotəhrun noliən nati u, nəmotiəlgı rəkis nəhmtitəmah motəfa. ?Mətəu tinəhrol əha rəueiu? ¹⁶ İəməni nəghatian pəhriən min kəm təmah. !?Nati u tatol məmə iətuva tiki mir rəhatəmah!?

¹⁷ Nəgətun eiə min ko, kəutalkut pik məmə onəkotəuhlin rəhatəmah nətəligian mautəhtəu=pən ilah. Mətəu ilah kəsotoliən məmə okotasiru e təmah. Kotolkeikei əmə məmə okotiuvi rəkis itəmah ohniəu məmə itəmah onəkotalkut pik o nitəu-pəniən ilah. ¹⁸ !Əui! In nati təuvir məmə nəkotalkut pik o noliən natimnati, mətəu nəkotəkeikei motalkut o nati iətəm təuvir, inu nəgətunian rəhak, mətəu səniəmə rəhalah! Kəni onəkotəkeikei mautol nian min, nati əpnəpin iətətiğ kitah min itəmah, uə iəsətiğin kitah min itəmah.

¹⁹ İəu min nəuvein, iəu iətətəu tərəh agin min o təmah, təhmen=pən əmə e pətan iətəm nəmtahn tinətəhmə məmə otemək, matuvən mətəuarus itəmah nəkotos noliən əhruahru rəha İesu Kristo e rəhatəmah nəmiəghian. ²⁰ İəkolkeikei pik məmə iətətiğ kitah min itəmah u rəueiu mətəu-inu nəmə iətətiğ, ko iəsəgət pikian e təmah. Mətəu rəueiu iətətiğ isəu o təmah lanəha, kəni məruru məmə iəkəhro lanu masiru e təmah.

Namsu rəha Həkər mine Serə

²¹ Onəkotəhalpin-to rəhak nəghatian. ?Nipəhriənian məmə itəmah nəkotolkeikei pik nitəu-pəniən Lou? !Mətəu itəmah nəsotəhrunian nati Lou tətəni! Rəueiu pəh iəkəni kəm təmah. ²² Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə Epraham təmələs nətin iərman keiu. Kəti iətəm slef rəha pətan rəhan təmələs, kəni kəti rəhan pətan əhruahru təmələs, səniəmə in slef mətəu pətan əhanəh rəhan. ²³ Suakəku iətəm pətan slef təmələs in təmair e nətəligian əmə rəha nətəmini. Mətəu suakəku iətəm pətan əhruahru əha rəhan təmələs, in təmair mətəu-inu Uhgın in təməni rəkis məmə pətan əha otələs, kəni in təmol nati apispis lan.

²⁴⁻²⁵ Kəni kitah kotəhrun nəniən namsu rəha pəta mil əha kəni motəuhlin=pa nipətin e tah. Pəta mil əha ilau kətuəgətun nəniən mil əha iətəm Uhgın təmol kəm nətəmini. Pətan u Həkər, in mine nətin min ilah slef min əmə, okatol mirə ilah. Kəni pətan əha Həkər, in təhmen e nəniən

iätəm Uhgın təmol e nıtəuət Sainai əpəha e nıtəni asoli Arepiə, ikin əha inəha Uhgın təməfən Lou ikin kəm Mosis. Kəni in təhmen min e taun asoli kəti u Jerusiləm iätəm nətəm ikin kəutaskəlīm əskasik Lou, kəni ilah kotəhmen e slef min iätəm Lou tətəlis-ərain ilah. ²⁶ Mətəu Jerusiləm kəti min əpəha ilis e neai, in təhmen e pətan iätəm səniəmə slef, iätəm Lou təsəlis-ərainiən, kəni in məmə rəhatah. ²⁷ Inu nəghatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni lanəha məmə,

“!Ik u inu, nəseməkian. !Agiən!†

Ik u inu, nəməsosian nəhməiən kəti o neməkian. !Agət əfəməh, mətəu-inu nıkim tətəgiən!

Ik nəməsələsian iəpəou nian kəti mine, mətəu rəueiu əha, nenətim min tinol tepət pik agin, tapirəkis nenəti pətan iätəm tətətig ilau rəhan iərman nian rəfin.”

²⁸ Piak min mine nəuvinik min, itəmah nenəti Uhgın min mətəu-inko təməni əskasik məmə otol. Itəmah onəkotəhmen e Aisək u aupən, nəti Serə. ²⁹ Kəni suakəku u Ismael, nəti Hekər, iätəm təmair e nətəligiən əmə rəha iätəmini, in təmatərəkini pik suakəku u Aisək iätəm təmair e nəhgin rəha Narmin Rəha Uhgın. Konu rəueiu əha mine, nolian əha tatuvən əmə lanəha, ilah nətəm slef min rəha Lou kəutərəkini itah nətəm kəmotair vi e Narmin Rəha Uhgın e nəhatətəiən. ³⁰ ?Mətəu Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə nak? In təməni məmə,

“!k onəkəkeikei mahli pətigəm pətan u slef mine nətən. Ilau kuagim rəkis u ikinu mətəu-inko, nəti pətan əha, in ko təsosian nəuviriən kəti rəha tatə. Nəuviriən min rəfin rəha tatə otuvən kəm nəti pətan iätəm səniəmə slef.”

³¹ Mətəu kitah u, kitah səniəmə nenəti pətan slef, kitah nenəti pətan iätəm səniəmə slef.

5

Iesu təmitis rəhan min nətəmini

¹ Nian Iesu Kristo təmitis rəkis itah, təmol məmə nati kəti tikə təhrun nəlis-ərainiən min itah. O nati əha inəha, itəmah onəkotəkeikei motəhtul əskasik. Sotohtəu-pəniən Lou, məmə otarmənig e təmah. Lou əha, tatol mirə itəmah, məmə itəmah onəkəhuvən motol uək min rəhan.

² Otətəlig-to lak. İəu Pol iätəni nəghatiən u kəm təmah. Nəmə itəmah onəkotəgəhan məmə ilah okotəhgi=pən itəmah, konu nati u iätəm Iesu təmol təsasiruiən agin e təmah. ³ Kəni iəu iətagət əskasik o təmah məmə iätəmini iätəm oteğəhan məmə okəhgi=pən* in, in otəfən aru əmə in e nəhlmi Lou. Kəni iätəmini iätəm tətətig e nəhlmi Lou, otəkeikei mıtəu=pən rəfin agin natimnati min iätəm Lou tətəni məmə otol. ⁴ Itəmah u, nətəm nəutalkut-alkut o nıtəu-pəniən Lou məmə otol itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgın, itəmah ninotətei rəkis aru itəmah e Iesu Kristo. Itəmah ninotəuhlin=pən rəkis nəmtəhtəmah o nəuviriən rəha Uhgın. ⁵ Kəni mətəu kitah u, okotələhu=pən əmə rəhatah nətəligiən e Uhgın, pəh in otol itah kotəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu kitah kəutəhatətə əmə e Iesu Kristo. Narmin Rəha Uhgın, in otol itah kəutəhtul

† 4:27 Aes 54:1. Serə təməseməkian mətəuərus tənə məmə pətauəhli. Mətəu Hekər təməmək uəhai əmə.

* 5:3 E nauəuə u, nian Pol tətəghati e nolian rəha nəhgi-pəniən, in tətəghati e nolian rəha nəhgi-pəniən rəha nətəm Isrel. Nolian rəhalah in tol pisin e nolian rəha nətəm Entəni. Afin-to “əhgi=pən” e tiksınəri.

əskasik kəni məutəhtahnin mətəuarus nati konu otiet pətigəm=pa. ⁶ Nian kitah kəhuva motəhkul=pən e Iesu Kristo, nati əpnapın nəmə iətəmimi kəməhgi=pən uə kəsəhgi-pənien, mətəu nati asoli konu, in rəhatah əmə nəhatətəien e Iesu Kristo. Nəhatətəien əha, in tol itah kotalkeikei Uhgin, motatig mautol min nolkeikeien kəm nətəmimi min.

⁷⁻⁸ Aupən, iəmeruh itəmah məhrun məmə itəmah nəutaiu əsanən e suaru əhruahru e nəmiəgəhiən rəhatəmah, məmə nəkotətəuarus mak, mətəu rəueiu, nəmohtəlig. Uhgin təmauin rəkis e təmah. ?Tol lanəha, iəkolkeikei məmə iəkətapuəh-to məmə, pəh min kəutaiu pəsige rəhatəmah suaru, mautiuvu kalin itəmah məmə onəkotohtəu=pən min Lou? ! İəkəhrun məmə ko Uhgin tiseniəhuian itəmah lanəha!

⁹ In təhmen e nəghatiən kəti iətəm kətəni lanəha məmə, “İlah kəmoəhsuv nəuan nigəi tərəh kəti, tinatevia, mətərekin nətəligiən rəfin rəhatəmah.”

¹⁰ Mətəu iəkəhrun məmə nipehriənien İərməniə otol nətəligiən rəhatəmah tuva min mol kətəiəh kitah min iəu. Kəni iəkəhrun vivi məmə iətəmimi u iətəm tətərekin rəhatəmah nətəligiən lanko, nati əpnapın in iətəm asoli uə in iətəmi əhro kəti, mətəu Uhgin otol nalpinien kəm in.

¹¹ Piak min mine nəuvinik min, nəghatiən nəuvein kətəni məmə iəu, iətəni pətigəm əhanəh məmə nətəmi kəmotəhatətə e Uhgin okəkeikei kəhgi=pən ilah məmə Uhgin otasiru e lah. Mətəu nəghatiən əha səniəmə nipehriənien. Nəmə iəu iətəni pətigəm lanəha, kəni nətəmimi min u nətəm kəutan itəmah min ilah, nikilah otagiən əmə ohniəu. !Mətəu oteruh-to! Nətəm İsrel nəuvein, kəutərekin əhanəh iəu, kəutohtəu iəu, mautoh iəu, mətəu-inu iəu iətəni pətigəm məmə nimisiən rəha Iesu e nigəi kəməluəu, in əmə u, in otosmiəgəh itah. ¹² !E rəhak nətəligiən, nətəmimi min ko nətəm kəutərekin nətəligiən rəhatəmah mautəni məmə okəkeikei kəhgi=pən itəmah, təuvir məmə ilah okəhuvən motətəi motərekin aru ilah min!

¹³ Mətəu piak min mine nəuvinik min, Uhgin təmauin e təmah, kəni mitis rəkis itəmah, məmə Lou iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis in otəsələsiən itəmah. !Onəutətəu vivi itəmah! Nikitəmah otəsəhtien məmə, “Təuvir, iəu inəgim rəkis e Lou əha. Rəueiu əha, iəu iəkəhrun noliən natimnati rəfin iətəm nikik aupən tolkeikei.” İtəmah, onəsotəniən lanəha. Mətəu nolkeikeien rəhatəmah otəkeikei mol itəmah nikitəmah tagiən məmə onəkotasiru e təmah min.

¹⁴ Noliən əha, in tatitəu=pən vivi nəghatiən kəti rəha Lou, u iətəm tətəmkərain rəfin nəghatiən pisin pisin min rəha Lou, in tətəni məmə, “İk, onəkəkeikei nətəmimi rəfin, kəni matol təuvir kəm lah, təhmen əmə mə ik natol aru kəm ik.” ¹⁵ İtəmah onəkotəkeikei motətəu vivi itəmah. Nəmə itəmah nautol tərəh kəm təmah min, nəkotəhmen əmə e kəi min, kəutəs aru əmə ilah min, kəni nəghatiən rəhatəmah otərekin itəmah.

*Noliən rəha
Narmin Rəha Uhgin mine
noliən rəha nətəmimi*

¹⁶ İəu, iəkolkeikei mə iəkəni nəghatiən kəti kəm təmah. İtəmah, Narmin Rəha Uhgin otəkeikei matit itəmah kəni itəmah nəkotəhtəu=pən, kəni itəmah məsotələsiən noliən tərəh aupən rəhatəmah, iətəm nəmotəs motair mohietigəm=pa. ¹⁷ Noliən tərəh aupən əha, inu u, nautol natimnati tərəh iətəm nətəligiən əuas rəhatəmah tolkeikei. Mətəu noliən əha, in təməki e noliən rəha Narmin Rəha Uhgin in təsolkeikei minien noliən tərəh aupən kəmotəs motair=pa mautol. Noliən mil əha kətuol

tikimır kəm lau mın, kəni tatol məmə nəşotoliən noliən təuvır mın iətəm nəkotolkeikei məmə onəkotol. ¹⁸ Sotaluiən e nati u. Nəmə Narmin Rəha Uhgın tatit itəmah, konu Lou in təşəlis-ərain minian itəmah.

¹⁹ Kitah kotəhrun əmə noliən tərəh aupən rəha nətəmini nətəm kəmosot motair=pa mautol. Nipətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah mın; kəni ilah kautol noliən tərəh rəfin iətəm tol naulisən o nəniən; rəhalah nətəligiən tatuvən pik o noliən tərəh mın əha. ²⁰ Ilah kəutəfaki kəm narmin nati mın, məutəmki nərik, mautos təməfə tərəh mın, mautol kləpə, mine. Kəni mautol mın tıməti, məutəməu, məutetet, mautol niəməha, məutəfəri aru əmə ilah, məutəuəri ilah mın, kəni nəmə rəhalah nətəligiən tol pisin pisin, kəni ilah kəutahi ilah mın. ²¹ Nikilah tətəkləh e natimnati rəha nətəmini pisin, məutəmniəm nənnimian mın məutəpis lan, kəni mautol lafet məutəgiən lan o noliən tərəh mın əmə, mautol mın natimnati tēpət mın tol lanəha. !İatəni mın təhmen=pən əmə məmə iəməni aupən məmə, autətəu vivi itəmah! Mətu nətəmini kautol noliən mın əha, ko ilah kəsəhuvaian motatig ahgəl narməniğiən Rəha Uhgın iətəm tatol əpenə-penə lan.

²² Mətu nəua Narmin rəha Uhgın iətəm tateviə e nəmiəgəhiən rəha nətəmini rəha Uhgın, in tol lanu lan. Ilah kotolkeikei nətəmini, kəni nikilah tətəgiən, konu nəməlinuiən tətətig e nikilah, kəni rəhalah nətəligiən təfəməh, kəni məutəsəkəhruin iətəmini, kəni rəhalah noliən in təuvır pik. Kəni nətəmini kotəhrun məmə ilah nətəmi əhruahru, kautol nəua. ²³ Kəni ilah nətəmi mətig mın. Kəni ilah kəutarməniğ e nətəligiən mın mine noliən mın rəfin rəhalah. Nəmə nautol noliən mın u, kəni nautol natimnati mın rəfin agin iətəm Lou tətəni! ²⁴ Kitah u nətəmini rəha İesu Kristo, kitah kınotəpəh rəkis noliən tərəh mın rəhatah, u kəmautol natimnati mın iətəm nətəligiən tərəh əmə rəhatah tolkeikei. Təhmen əmə lanəha məmə, kəməhti=pən nətəligiən tərəh mın rəhatah e niği kəməluau.

²⁵ ! Koteruh-to! Narmin Rəha Uhgın in təməfə rəkis nəmiəgəhiən kəti kəm tah, kəni təuvır məmə kitah okotaliuek e noliən təuvır mın rəhan. ²⁶ Tərəh məmə kitah okotəfəri kəni motəfəri aru itah, motiui-pəri nərahian, kəni məutetet itah mın.

6

*Təuvır məmə kotasiru
e katipə əfigəm rəhatah mın*

¹ Piak mın mine nəuvinik mın, nəmə itəmah kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən, təuvır məmə itəmah ko, Narmin Rəha Uhgın tatit itəmah, onəkotəkeikei motasiru lan motəgəu əhruahru. Mətu onəşotəgət pikian lan, onəkotəghati mətig əmə kəm in, motol məmə nikitəmah mın tətəhmə ohni. Mətu autətəu mın itəmah, məmə nati kətiəh əmə iətəm itəmah onəkotəniəhu itəmi ohni, otəsekəu=pa minian o təmah. ² İtamah onəkotasiru lanəha e təmah mın. Onəkotəlis pəti nati figəm rəhatəmah mın. Nəmə nautol lanəha, kəni itəmah nəkotətəu=pən vivi nati nak iətəm Lou rəha Kristo tətəni.

³ Təsəuiriən məmə kitah okotəfəri aru itah. Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə "İəu, iəu iətəmi agin kəti," iətəmini u, nikin tətəiue lan, mətu in təruru məseruhiən məmə in nati əpnəpin əmə. ⁴⁻⁵ Mətu itəmah onəkotəkeikei moteruh vivi-to natimnati iətəm nautol. Tol lanəha məmə, ko nəşakil aruiən rəham uək mine uək rəha iətəmini kəti mın. Mətu nateruh vivi əmə rəham uək. Mətu-inu, nətəmini rəhalah uək mın tol pisin pisin. Kəni ilah kautos katipə figəm pisin pisin mın e nəmiəgəhiən

rəhalah kətiəh kətiəh. Mətəu təuvir məmə nikim otagiən o rəham uək, nəmə rəham uək təuvir əmə.

⁶ İtəmah u, təuvir məmə itəmah nəkotətuati e natimnati min nəuvein kəm rəhatəmah nəgətun min, nətəm kəutəgətun itəmah e nəghatiən rəha Uhgın.

⁷ Ətətəu itəmah, soteiuə aruiən e təmah min məmə itəmah nəkotəhrun noliən nati əpnəpin kəti iətəm nikitəmah tərəh əupən tolkeikei. Kəni ko nəsolitiən iəlməli e Uhgın. Nikitəmah təsəhtiən məmə Uhgın otəsoliən nalpiniən kəm təmah. İk nəmisuv nəua nigı nak e rəham nasumiən, kəni onəkəhli aru min nəuan, mun. ⁸ İtəməmi iətəm tətəsəm e noliən tərəh əupən, iətəm kəmosos motair=pə mautil, təhmen e nəua nigı tərəh e rəhan nəmiəghian, in otəkeikei məhli nəuan tərəh mun, konu nəua nigı u, otəuə e nəuan, nıpətin u, Nimişian. Mətəu iətəməmi iətəm tətərfei nəua nigı təuvir, iətəm Narmin Rəha Uhgın təməfən, Narmin Rəha Uhgın otol təuə e nəuan təuvir kəti, kəni in otəhli. Nərgi nəua nigı u, in Nəmiəghian İtulın iətəm nəunun tikə.

⁹ Sotəpəouiən e noliən iətəm təuvir, mətəu-inu kitəh okotəhli nəua nigı təuvir əha, e nian əhruahru rəhan, nəmə kəsotəpəhiən uək. ¹⁰ Kəni tol lanəha, nian min rəfin iətəm kotəhrun noliən, pəh kəutil təuvir kəm nətəməmi rəfin, kəni motatig mautil tēpət min kəm nətəmi min u kotəhmen e piatah min mine nəuvinitah min e İesu Kristo.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹¹ Oikətei rəkis naunun nəghatiən rəhak e nauəuə e nəhlmək əmə.* İtəmah onəkoteruh məmə letə min rəhak, ilah iahgin min.

¹² Nətəm İsrel u kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən itəmah, ilah kotolkeikei məmə okəutəfəri əmə e nəhmti ilah min nəuvein o nati u. Mətəu ilah kəutəni lanəha o nati kətiəh əmə. Nəmə kəutəni pətigəm məmə nımişian rəha Kristo əmə əpəha e nigı kəməluau təhrun nosmiəghian nətəməmi, kəni nətəm İsrel nəuvein min okəutil nərahian kəm lah. ¹³ Kəni mine nati kəti min, nətəmi min əha, kotolkeikei məmə okəhgi=pən itəmah mətəu-inu kəutəfəri əmə məmə okotiuvı kəlin nətəligiən rəhatəmah lan. Kəni motiuvı kəlin itəmah, nəkotohtəlig məhuvən min e nəhlmi Lou rəha nətəm İsrel. Mətəu oteruh-to, ilah min kəsotohtəu=pən viviən natimnati min iətəm Lou tətəni.

¹⁴ Mətəu iəu rəhak, iəu iəsəni-vivi aruiən iəu o nati kəti iəu iəmol. Mətəu iəkolkeikei məmə iəkəni-vivi əmə nati nak İərməniğ İesu Kristo təmol e nian in təməmis e nigı kəməluau. Nati əha inəha, iəsolkeikei minian nati kəti rəha nəhue nıftəni u, kəni nətəməmi rəha nəhue nıftəni u, kəsotolkeikeiən məmə kotəhrun iəu. ¹⁵ Nəmə Uhgın otol iətəmi kəti tuva in iətəməmi vi, kəni in otol iətəmi əha təhruahru e nəhmtin, nati əpnəpin nəmə kəməhgi=pən uə kəməsəhgi=pəniən. ¹⁶ Kəni rəueiu, iətəfəki o nətəməmi min u kəutohtəu=pən vivi nəghatiən u, ilah nəuaniləuis əhruahru min rəha Uhgın. İətəfəki məmə, pəh nəməlinuiən rəha Uhgın mine rəhan nasəkəhruiən otatig o lah.

¹⁷ Rəhak u naunun nəghatiən. İəu iəsolkeikeiən məmə iətəmi kəti otəni min nati tərəh lak. Mətəu-inkonu iətəmkı əhanəh nımei nıməgin iətəm kəməhti iəu e kəpiel apın kəni kəmalis iəu. Nımei nıməgin min u, tətəgətun məmə iəu, slef rəha İesu.

* **6:11** Pol təhrun əmə nəteian nauəuə, mətəu e nian əha, nətəməmi tēpət kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətei nəghatiən min rəhalah. Suah kəti təməharəg ilau Pol mətei nəghatiən rəhan. Kəni Pol aru təmətei fes 11 u.

¹⁸ Piak min mine nəuvinik min, iətəfaki məmə lərmənig İesu Krısto otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah. Əuəh.

Efəsis

Nauəuə iətəm Pol təmätei tuvən kəm nəfaki min ikin Efəsis

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Efəsis

?Pəh təmätei nauəuə u? Aposil Pol təmätei nauəuə u.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Təmätei nauəuə u tatuvən kəm niməfaki əpəha Efəsis, kəni molkeikei məmə ilah okotafin kəni motahli=pən tuvən kəm niməfaki pisin pisin min iuəkir.

?Natigian təhro lanu nian təmätei? Pol təmätuəuin niməfaki əpəha Efəsis, kəni mətətig ilah min ilah o nu kisil. Kəni in tolkeikei pik ilah, kəni ilah kotalkeikei pik in. Efəsis in taun asoli kəti e nitəni asoli u Esia, kəni in ikin təuvir kəti məmə Pol otəni pətigəm nəghatiən ikin rəha Ughin.

?Təmätei nauəuə u o nak? Pol tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəhalah. In tolkeikei məmə otəni pətigəm nolian əhruahru, mine uək rəha niməfaki, kəni nəghatiən u tatuvən kəm niməfaki e ikin min rəfin.

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətəm Ughin təmitəpin rəkis məmə iəu rəhan aposil. İətəni təuvir kəm təmah rəfin nəfaki min əpəha Efəsis iətəm nautaskəlim əskasik nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo İesu.

² Pəh Ughin u Tatə rəhatah, mine İərməniğ İesu Kristo, okuətuati e nəuvirən mine nəməlinuian kəm təmah.

Nəuvirən iətəm Ughin təməfən e Kristo

³ Nəni-vivian tatuvən o Ughin u Tatə rəha İərməniğ İesu Kristo rəhatah. E Kristo, in təmätuati e narmitah nəuvirən rəfin əha iətəm təmsipən e negəu e neai. ⁴ Tol lanu, mətəu-inu nian Ughin təməsol əhanəhiən neai mine niftəni, mətəu in təmitəpin itah məmə kəhuva kətiəh kitah Kristo, kəni məmə e nəhmtin, kitah kotəhruahru kəni kəseh-pəniən nolian tərəh kəti e kitah. ⁵ Mətəu-inu Ughin tolkeikei pik itah, uərisig in təmol natimnati, mətəu in təmitəpin rəkis itah məmə okəhuva nenətin min e İesu Kristo. Nati əha tatitəu=pən əmə nəuian mine nati nak iətəm in tolkeikei.

⁶ Təmol lanəha məmə kitah okotəni-vivi Ughin o rəhan nəuvirən iətəm in təuvir tapirəkis, nəuvirən əha iətəm təmätuati əpnəpin əmə kəm tah e Nətin iətəm in tolkeikei pik. ⁷ Mətəu-inu nira Kristo təmaiu, kitah kəməhuva kətiəh lan, kəni Ughin təmitis itah e rəhatah nolian tərəh min, inəha təməfəl rəkis nolian tərəh min rəhatah. !Nipəhriənən, nəuvirən rəha Ughin in iahgin tapirəkis! ⁸ Kəni təməfa nəuvirən əha iətəm təfigəm məpirəkis.

E neinatigian mine nəhrunian min rəfin rəhan, ⁹ nikin tagiən məmə təmol əpu kəm tah nati oneuən e nəlpəkəuian e rəhan nəghatiən, iətəm in otol e Kristo. ¹⁰ Kəni inu nətəligian rəha nəlpəkəuian inəha. O nian kəti, e nian əhruahru rəhan, in otəhlman e natimnati rəfin e neai mine niftəni okəhuva məutətig əhgəl e narməniğin rəha Kristo.

¹¹ Ughin tatol natimnati rəfin tətuva təhmen əmə məmə inu təməni tol lanəha. Aupən aupən agin in təmitəpin itah məmə okəhuva rəhan min nian təmiuvi=pa itah kəhuva motol kətiəh kitah Kristo. ¹² Təmol lanəha məmə itimah nəuaniləuis min rəha İsrəl u iəmotəupən motəhatətə

e Kristo, itimah iəkotol məmə nətəmini okotləfəri nərgi Uhgın iətəm nəsanəniən asoli rəha nəhəgəhəgən tətətig lan.

¹³ Kəni itəmah Nanihlua* min, nəməhuva kətiəh itəmah Kristo nian itəmah min nəmotətəu nəghatiən pəhriən, nanusiən rəha nosmiəgəhiən. Nəmotəhatətə lan, kəni Uhgın təfinə Narmin Rəhan kəm təmah təhmen e nəmtətiən kəti məmə itəmah rəhan min. ¹⁴ Mətəu-inu kitah kəmosos Narmin Rəha Uhgın, kəni kitah kotəhrun vivi məmə Uhgın otəfa natimnati təuvir min kəm təh iətəm in təməniəkis məmə in otol. Kitah okotos natimnati min əha nian Uhgın otitis itah u rəhan min. Inu otol məmə nətəmini okotəni-vivi Uhgın mətəu-inu in ilis tapirəkis.

Nəni-viviən mine nəfakiən rəha Pol

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu o natimnati min u, iətəfaki o təmah nian rəfin mətəuarus=pa u rəueiu, kəni iatəni tagkiu kəm Uhgın o təmah nian rəfin. Noliən əha iəmətuəuin nian iəmətuəu nanusiən e rəhatəmah nəhatətəiən e İərməniğ İesu, mine rəhatəmah nolkeikeiən o nətəm kəutəfaki min rəfin. ¹⁷ İətəfaki o təmah kəm Uhgın iətəm in Uhgın rəha İərməniğ İesu Kristo rəhatah, kəni in Tatə iətəm kətəni-vivi kətiəsiə pik agin. İətəfaki məmə in otəfinə narmin rəha neinatigian mine nəhruniən məmə nəkotəhrun vivi in təhmin min.

¹⁸ Kəni iətəfaki min məmə in oterəh e rəhatəmah nətəligian məmə onəkotəhrun nati nak nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian lan, itəmah nətəm Uhgın təmauin e təmah. Kəni iətəfaki min məmə onəkotəhrun məmə Uhgın otəfinə nati təuvir tapirəkis kəm təmah u nəutəhatətə e Kristo.†

¹⁹ Kəni iətəfaki min məmə onəkotəhrun nəsanəniən rəhan məmə in iahgin pik agin, kəni nəsanəniən əha tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatah nətəm kəutəni nıpəhriən e İesu. Kəni nəsanəniən əha in təhmen əmə e rəhan nəsanəniən asoli ²⁰ iətəm təmol İesu təmiəgəh min e nimisiən, kəni təmol məmə in təmuva mətəharəg e nikali Uhgın maru e negəu e neai, ikin ima nəsanəniən mine nısiəiən. ²¹ Kəni İesu in ilis e nətəmi asoli min mine nəpətiən min rəfin, mine narməniğian min rəfin, mine nəsanəniən min rəfin, mine nərgin min rəfin, e nian u rəueiu, mine e nian iətəm otəpanuva. ²² Kəni Uhgın təmələhu=pən natimnati rəfin agin kəutətig aghəl narməniğian rəhan, kəni mol in tuva rəhn-kapə natimnati rəfin, kəni inu otəsiru e nıməfaki. ²³ Kəni nıməfaki in nıpəti İesu, kəni nəlpəkəuiən rəha Uhgın e Kristo tətuva nıpəhriən e nıməfaki, kəni e noliən min əmə əha, nəlpəkəuiən rəha Uhgın o natimnati rəfin tətuva pəhriən e Kristo.

2

Nəmiəgəhiən vi e İesu

¹ İtəmah u, aupən təhmen əmə məmə nəmohmis e narmitəmah mətəu-inu nəmotəhti nəuiə Uhgın, kəni motol noliən tərəh min. ² Nəmautan mautol noliən tərəh rəha nıftəni, kəni mautol nəuiə iətəmi tətərməniğ e nəsanəniən rəha nərahian rəha nımagəuagəu, u Setən. In əmə əha narmin tərəh iətəm tatol uək rəueiu e nəmiəgəhiən rəha nətəmi u kəutəhti nəuiə Uhgın. ³ İtəmah min iəmautətig lanəha təhmen əmə e lah nian kəti aupən.

* **1:13** Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksənəri. **1:14** 2Kor 1:22 **1:17** Kol 1:9 † **1:18** Nati təuvir u tətəghati e nəmiəgəhiən itulin itəmah Uhgın əpəha e negəu e neai. **1:19** Kol 1:11 **1:20** Sam 110:1; 2Kor 13:4; Kol 2:12 **1:21** Kol 1:16; 2:10 **1:22** Sam 8:6 **1:23** Rom 12:5; Efəs 4:10,15; Kol 1:18 **2:2** Kol 3:7; Tait 3:3

Nikitimah tolkeikei nolian tərəh min, kəni itimah iəmautol nərahian əha iətam kəmotol nikitimah tagian. Nati nak iətam təmsipən e nikitimah mine nəteligian tərəh min rəhatimah, mətau itimah iəmautohtəu=pən əmə ilah. Kəni nian iəmotair, mətau nolian tərəh tinatig rəkis e nikitimah, təhmen əmə məmə nolian tərəh tinatig rəkis e nətəmi əpnəpən min. Kəni niki Uhgın tətəhmə o nolian tərəh min rəhatimah, kəni in otəkeikei mol nalpinian kəm timah.

⁴ Mətau Uhgın, in təriauəh e nolkeikeian o tah, kəni rəhan nasəkəhruiən o tah in iahgin pik. ⁵ Kəni nati əpnəpən e nian əha təhmen məmə kəmoħmis e narmitah o nolian tərəh min, mətau in təmol itah kotəmiəgəh kitah Kristo mətau-inu in tolkeikei pik itah. (Otətəlig-to lan. E nəuviriən rəhan, in təmosmiəgəh itəmah.) ⁶ Kəni Uhgın təməfəri itah, kitah Kristo, kəni təmol məmə kitah kotəharəg kitah Kristo e negəu e neai.

⁷ Uhgın təmol lanəha məmə e nian iətam otəpanuva, in otəgətun rəhan nəuviriən iətam in iahgin tapirəkis agin, kəni kitah kauteruh rəhan nəuviriən e nolian təuvir rəhan kəm tah e Kristo İesu. ⁸ E nəuviriən asoli rəha Uhgın iətam in təmətuati lan kəm təmah, in təmosmiəgəh itəmah e nəhatətəian, kəni natimnati min əha, səniəmə itəmah aru nəmotol, mətau in nati kəti iətam Uhgın tətəfa əpnəpən əmə kəm təmah, ⁹ səniəmə e uək kəti iətam itəmah nəmotol, kəni tol lanəha ko iətəmi kəti təsəfəri aruiən in ohni. ¹⁰ Tol lanəha mətau-inu in Uhgın iətam tatol uək e nəmiəgəhian rəhatəh, kəni in təmol itah e Kristo məmə kitah okotol uək min iətam kotəuvir. Uək min u, Uhgın tinol əpenə-penə rəkis lan məmə kitah okotol ilah.

İlah kəməhuva kətiah e Kristo

¹¹ Tol lanəha, itəmah onəsotaluiən məmə nian nəmotair, kəni itəmah səniəmə nəuaniləuis rəha İsrel. Kəni nətəm İsrel nətəm kinəhgi=pən rəkis ilah, ilah kəmotəni məmə itəmah Nanihlua min mətau-inu kəsəhgi-pəniən itəmah. Mətau nati u, in nati kəti iətam katol əmə e nipəti iətamimi, mətau təsekiən nikilah. ¹² Kəni onəsotaluiən məmə e nian əha, itəmah nəmotəhtul isəu o Kristo, itəmah səniəmə nətəm İsrel əhruahru, mətau itəmah Nanihlua min əmə, kəni nəniəskasikian min rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəm İsrel aupən iətam kəməlis ilah lan e Uhgın, ko təsuvaian məmə rəhatəmah. Nəmiəgəhian rəhatəmah e nəhucə nitəni u in təmol lanəha məmə, itəmah nəmotaruru agin Uhgın, kəni rəhatəmah nuhuinian tikə agin məmə onəkəhuvən məutatig itəmah Uhgın əpəha e negəu e neai. ¹³ Mətau itəmah min u aupən nəmotan isəu o Uhgın, nəməhuva kətiah itəmah Kristo İesu, kəni rəueiu nəməhuva pəhriən o Uhgın e nira Kristo.

¹⁴ Tol lanəha mətau-inu Kristo pisin əmə təmələhu nəməlinuiən, təməlis nəuaniləuis rəha İsrel mine Nanihlua min kəhuva kətiah məmə ilah nətəm kətiah min əmə. Aupən, Lou rəha nəuaniləuis min rəha İsrel təməuəri ilah mine Nanihlua min matol məmə ilah kautol tikəmir, təhmen=pən əmə e nipəgləuahtəniəkis kəti tətəuəri nətəmmi əpəha e nitəuət kəti mine nətəmmi əpəha e nitəuət kəti min. Mətau Kristo təmirəuei nipəgləuahtəni əha. ¹⁵ Təmol lanəha nian in təmimis e nigə kəməluau, kəni təmol məmə kitah okotəpəh nitəu-pəniən Lou min rəfin rəha nətəm İsrel məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Kristo təmol lanəha məmə in otol nətəm İsrel mine Nanihlua min kəhuva kətiah lan. Kəni e nolian əha, in təmələhu nəməlinuiən. ¹⁶ Kəni e nimisən rəhan e nigə kəməluau, Kristo təmos ilah

kəhuva kətiəh, kəni mit ilah mohtəlig=pən o Uhgın, kəni mol rəhalah timəti tamis. ¹⁷ In təmuva mətəni pətigəm nəməlinuian kəm təmah u aupən nəməutətig isəu o Uhgın, kəni mətəni pətigəm nəməlinuian kəm timah u iəməutətig iuəkir o Uhgın. ¹⁸ Kəni rəueiu e nati nak iətəm Kristo təmol, kitah rəfin nətəm Isrel mine Nanihlua min, kotəhrun nuvaian o Tatə Uhgın e Narmin Rəhan kətiəh əmə.

¹⁹ Kəni tol lanəha, səniəmə itəmah iapispis min uə nətəm ihluə, mətəu rəueiu itəmah natig min e negəu e neai itəmah nətəm kəutəhatətə e Iesu, kəni itəmah nenəti Uhgın min. ²⁰ Kitah kotəhmen e nimə kəti rəha Uhgın iətəm nəhlki nimə in Kristo Iesu, kəni aposil min mine iəni min, ilah nəhlmi nimə asoli min, ²¹⁻²² kəni Kristo tatilpin itəmah Nanihlua min e nimə əha təhmen e nəhlmi nimə min, kəni tatuvləkin nəhlmi nimə min rəfin məmə ilah okəhuva nimə əhruahru rəha nəfakian kəm İərmənig, iətəm Uhgın tətətig ikin e Narmin Rəhan.

3

Pol təməni pətigəm nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın

¹ İəu Pol, iəməni pətigəm nanusiən rəha Kristo Iesu kəm təmah Nanihlua min, kəni kəməfa iəu e kaləpus ohni, kəni iətatig ikinu rəueiu.

² Itəmah nəkotəhrun rəkis məmə Uhgın təməfa uək asoli u kəm iəu məmə iəkəni pətigəm nəuvirən rəhan kəm təmah. ³ Təhmen e nəghatien iətəm iəmətei rəkis kəm təmah, iətəni məmə Uhgın pisin əmə təmol əpu nati oneuən rəhan kəm iəu. ⁴ Nian onəkotəfin nəghatien əha, kəni onəkotəhrun rəhak nəhrunian e nipei nəghatien rəha nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın e Kristo. ⁵ Uhgın təməsol əpuian nati u kəm nətəm aupən, mətəu rəueiu tinol əpu e Rəhan Narmin kəm rəhan min aposil min mine iəni min iətəm təmitəpin rəkis. ⁶ Nati oneuən əha məmə e nanusiən təuvir əmə, Nanihlua min, ilah min kəməhuva mətəhmen e nətəm Isrel o nosian nəuvirən rəha Uhgın, kəni ilah kəməhuva kətiəh, kəni kautos pəti nəuvirən rəha Uhgın e nəniəskasikian rəhan e Kristo Iesu.

⁷ E nəuvirən asoli iətəm Uhgın təməfa əpnəpin əmə kəm iəu e nəsanənian asoli rəhan, in təməfa uək u rəha nəni pətigəmian nanusiən təuvir əha. ⁸ Nati əpnəpin iəu ləhtəni agin e nətəmini rəfin rəha Uhgın, mətəu e nəuvirən rəhan, Uhgın təməfa uək u, məmə iəkəni pətigəm kəm təmah u Nanihlua min, nəuvirən min rəha Kristo iətəm ko kitah kəsotəhrunian ilah rəfin mətəu-inu ilah tepət naunun tikə, ⁹ kəni iəköl əpu kəm nətəmini rəfin noliən iətəm Uhgın təmol rəhan nəlpəkəuiən oneuən otuva miet pətigəm. Uhgın u təmol natimnati rəfin, in təmətəhluaig e nəlpəkəuiən əha nuvəh rəkis.

¹⁰ In təmol lanəha məmə rəueiu in otol pətigəm kəm iərmənig min mine nepətiən min əpəha e magəuagəu rəhan neinatigian iətəm suaru rəhan tepət tepət. Kəni ilah okoteruh rəhan neinatigian nian okotəh niməfaki. ¹¹ Inu nəlpəkəuiən rəhan iətəm tətətig itulin, kəni təmuva nipehrianian e Kristo Iesu, İərmənig rəhatah. ¹² Kəni mətəu-inu e Kristo mine rəhatah nəhatətəian lan, kitah kotəhrun nuvaian nian rəfin otəhtul e nəhməti Uhgın məsotəginian. ¹³ Tol lanəha, iəkətapuəh o təmah məmə sotolien məmə

nətləgiən rəhatəmah teiuaui e nahməiən iətəm iətatig lan ikinu. İəttəu nahməiən o təmah, kəni in otasiru e rəhatəmah nəmiəgəhiən.

Nəfakiən rəha Pol

¹⁴ Mətəu e natimnati min əha iətəm iəu iəməni rəkis, kəni iətasieulən mətəfaki kəm Uhgın Tata, ¹⁵ iətəm in təmol nətəmimi min rəfin e nəhue nītəni min mine əpəha e negəu e neai. ¹⁶ Nəsanəniən mine nolkeikeiən mine neinatigian rəha Uhgın in tepət təuvir tapirəkis, kəni iəkətapuəh o Uhgın məmə Narmin Rəhan otol nikitəmah təsanən e nati təuvir min əha rəhan ¹⁷ məmə e nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo, in otatig kətiəh e nikitəmah. Kəni iətəfaki min məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah oteuiui mamnim vivi e nolkeikeiən rəha Uhgın ¹⁸ məmə itəmah nətəmi rəfin iətəm nəutəhatətə e Kristo, onəkoteh vivi nolkeikeiən asoli rəha Kristo iətəm naunun tikə. In teiuaui tapirəkis lokamnim apin. In təri tapirəkis məhau min. Suaru rəhan taiu tapirəkis suaru rəha mitigar. In iahgin tapirəkis nəhue niftəni rəfin agin. ¹⁹ Nolkeikeiən əha rəha Kristo, ko kəsotəhrun rəfiniən mətəu-inu in iahgin pik, mətəu iətəfaki məmə onəkotəhrun vivi nolkeikeiən əha məmə Uhgın otəriauəh e nəmiəgəhiən rəhatəmah e noliən təuvir min rəfin rəhan.

²⁰ !Kəni pəh kotəfəri nərgi Uhgın! E nəsanəniən rəhan iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatah, in təhrun noliən natimnati tapirəkis agin natimnati rəfin iətəm nikitəh tətəhti uəkəutətapuəh ohni. ²¹ Pəh kitəh niməfaki kotol kətiəh kitəh Kristo İesu məutəni-vivi Uhgın nian rəfin matuvən matuvən əmə lanko naunun tikə. !Əuəh!

4

Kitəh kətiəh e Kristo

¹ Uhgın aru təmauin e təmah məmə itəmah nəkəhuva rəhan min nətəmimi, kəni təmauin itəmah məmə nəkəutaliuək e nəmiəgəhiən iətəm təhruahru agin. Tol lanəha, iəu Pol u iətatig e kaləpus o İərməniğ, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə onəkotatig e nəmiəgəhiən təuvir kəti tol lanəha. ² Otosiəhu aru itəmah e natimnati rəfin, kəni məhuva itəmah nətəmi mətig, kəni nətləgiən rəhatəmah otəfəməh, kəni nian suah kəti otol nati kəti təsəhmenien e nəhmtitəmah, kəni nikitəmah otəsəhmə uəhaiən ohni e nolkeikeiən rəha Uhgın.

³ Narmin Rəha Uhgın təmuhapumın itəmah, tol lanəha onəkotalkut əskasik məmə nəkotatig kətiəh e nəməlinuiən. ⁴ Kitəh nipiətin kətiəh əmə, kəni Narmin Rəha Uhgın kətiəh əmə, kəni itəmah nautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətləgiən e nati kətiəh əmə, nəuviriən iətəm Uhgın təmauin e təmah ohni. ⁵ Kəni İərməniğ kətiəh əmə, nəgətuniən kətiəh əmə, bəptais kətiəh əmə; ⁶ kəni kitəh kəutəfaki kəm Uhgın kətiəh əmə u in rəhatah rəfin Tata. In tətərməniğ rəfin e təh, kəni tatol rəhan uək e nəmiəgəhiən rəfin rəhatah, kəni mətətig e nikitəh rəfin.

⁷ Mətəu Kristo təməuəri rəhan nəsanəniən kəm kitəh rəfin agin kətiəh kətiəh o noliən uək pisin pisin min. ⁸ Tol lanəha, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“Nian in təməri ilis agin,

kəni miti pətigəm rəhan tikimir min iətəm təməhpahu ilah.

Kəni təməfən nati təuvir kəm nətəmimi.”

⁹ Eruh to nəghatiən əha məmə, “In təməri.” Nipətin tənə məmə, Kristo təmaupən meuiəu ləhtəni agin, ikinu e nəhue niftəni. ¹⁰ Suah u iətam təmeiuaui=pa, in iətəmi kətiəh əmə iətam in təməri min ilis agin mapirəkis neai məmə in otəriəuəh e ikin min rəfin. ¹¹ In iətəmi kətiəh əmə iətam in təməfən nəsanənien rəhan kəm nətəmimi pisin pisin min məmə nəuvein okəhuva aposil min, nəuvein okəhuva iəni min, nəuvein okəhuva nətəmimi rəha nənə pətigəmiən nanusiən təuvir, nəuvein okəhuva pastə min mine nəgətun min. ¹² Kristo təmol lanəha məmə ilah okotasiru motol əpenə-penə e nətəmimi rəha niməfaki, kəni nətəmimi rəha niməfaki okotol uək rəha Uhgın məmə nipəti Kristo otəskasik, ¹³ mətəuərus kitah rəfin kəhuva motol kətiəh e nəhatətəiən rəhatah, mine nəhruniən e Nəti Uhgın, kəni motepət məhuva motəhmen e Kristo iətam in təhruahru agin.

¹⁴ Kəni kitah okotəpəh noliən min rəha kəlkələh min u nian rəfin kəutəuhlin rəhalah nətəligiən e nati kinotəhatə rəkis lan, təhmen e kinu kəti iətam naiəh tatos. Nətəligiən rəhatəmah tatol lanəha mətəu-inu suah kəti tətəgətun nati pisin, uə suah kəti min tatiuvi rəhatəmah nətəligiən e nəghatiən rəhan iətam nikitəmah təhti məmə in təuvir, mətəu nipəhriənien, suah kəha təteiuə. ¹⁵ Mətəu kəpə, kitah okəsotolien lanəha. E nolkeikeiən, okotəni əmə nipəhriənien. Kəni e noliən əha, e natimnati rəfin iətam kautol, okotepət məhuva motəhmen e Kristo, iətam in rəhn-kapə niməfaki. ¹⁶ Kəni Kristo tatol məmə rəhan min nətəmimi kəhuva kətiəh, təhmen=pən əmə e nəuaniləuis min iətam kəutəlpin nipəti iətəmimi. Nian nəuəli-nəuəli nipətin kautol vivi uək əhruahru rəhalah e nolkeikeiən, mol nipətin tatəpət mətəskasik.

Noliən vi rəha iəfaki min

¹⁷ E nərgi İərmənig iətəni əskasik kəm təmah məmə onəsotohtəu=pən minien noliən rəha nətəmi min u kəsotəniən nipəhriənien e Uhgın. Nətəligiən rəhalah tol nati əpnapin lan. ¹⁸ Nəhruniən rəhalah tətən əmə əpəha tapinəpu ikin, kəni mautan isəu o nəmiəgəhiən iətam Uhgın tətəfa mətəu-inu rəhn-kapə lah tiəkis kəni kəsotolkeikeiən məmə okotəhrun Uhgın, kəni kinotəruru nati. ¹⁹ Kəni məsotaulisiən e rəhalah noliən tərəh min, kəni minotegəhan e noliən tərəh min kəutərmənig e nəmiəgəhiən rəhalah, təhmen e nitəuiən nipətan, mine noliən min lanəha. Kəni nian rəfin kəutolkeikei min məmə okotol təhmin min.

²⁰ !Mətəu nian kəmotəgətun itəmah e Kristo, nəgətuniən əha in tol pisin agin e inəha! ²¹ Kəmətəgətun itəmah e noliən rəha Kristo, kəni itəmah rəhan min, kəni kəgətun itəmah e nipəhriənien iətam tətətig lan. ²² Kəni kəməgətun itəmah məmə onəkotəhlman e rəhatəmah noliən əuas min u kotərəh, təhmen e nati pien kəti. Kəni motəpəh nətəligiən əuas min u kotərəh. Nolkeikeiən tərəh min mine neiuə min koatərkən noliən min mine nətəligiən min. ²³ Nəmiəgəhiən mine nətəligiən rəhatəmah otəkeikei muva məuvir vivi min. ²⁴ Kəni itəmah onəkotəkeikei məhuva nətəmimi vi min e noliən min mine nətəligiən min rəhatəmah, iətam Uhgın təmol məmə okotəhmen lan, inu noliən min iətam nikin tətagiən lan, mine noliən min əhruahru pəhriən.

²⁵ Tol lanəha, itəmah rəfin nəkotəkeikei motəpəh noliən rəha neiuəiən, mətəu nəkotəni nipəhriənien kəm təmah min, mətəu-inu kitah nəuəli-nəuəli nipəti Kristo. ²⁶ Nian nikim tətəhmə, solien noliən tərəh, kəni

alu uəhai əmə məsolian niəmaha tətətig lam mətəuarus mitigar tuvən miuvig, ²⁷ kəni məsəfəniən nəua nımahan kəti kəm Setən. ²⁸ İətəm tətəkləh otəkeikei məhlan e noliən əha, mətəu in aru otəkeikei mol uək kəti e nəhlmin məmə otos məni nəuvein iətəm təhrun nəfəniən nasiruiən kəm ianrah min.

²⁹ Səniən nəghatien tərəh e nohlim, mətəu əni əmə nati təuvir iətəm otasiru e nətəmimi nian kotaliuək e suaru pisin pisin min, məmə nəghatien min əha otasiru e lah. ³⁰ Sotolien Narmın Rəha Uhgın tətəu nahməiən o noliən rəhatəmah, mətəu-inu in nəmtətien rəhatəmah məmə itəmah rəha Uhgın, kəni in otos rəkis itəmah e noliən tərəh min e nian rəha nosmiəghien. ³¹ Kəni əraki rəfin e natimnati min u: nahməiən e nikitəmah iətəm tətətig tatuvəh o nati kəti tərəh iətəmi təmol e təmah; kəni əraki min e noliən niəmaha; mine noliən rəha nəni rahien nətəmimi; mine noliən rəha nikitəmah mine nohliəmah titatipərəh pik təhmen e kaluəluə; mine noliən rəha norgəhuiən; mine noliən min rəfin iətəm okotol nərahien kəm nətəmimi. ³² Mətəu otəuvir o təmah min, kəni motol nikitəmah timətmətig o təmah min. Kəni nəmə itəmah kəti otol nati tərəh kəti kəm təmah kəti min, kəni otalu əmə lan, təhmen=pən əmə məmə Uhgın təmalu e rəhatəmah noliən tərəh min mətəu-inu Kristo təmimis o təfagə tərəh min rəhatəmah.

5

Nəmiəghien e nəhagəhagien

¹ Tol lanəha, otalkut əskasik məmə onəkotisikəuvin Uhgın mətəu-inu itəmah nenəti Uhgın min iətəm in tolkeikei pik itəmah. ² Kəni otəskəlim əskasik noliən rəha nolkeikeiən, təhmen əmə məmə Kristo təmolkeikei itah lan kəni muva mimis o tah, kəni nımisiən rəhan təhmen e sakrifais kəti iətəm kəmuvan e nigəm nəmiəvi nahnigəm təuvir iətəm kətəfən kəm Uhgın mol nikin tagien lan.*

³ Mətəu-inu itəmah nətəmimi rəha Uhgın iətəm nəkotəhruahru, kəni itəmah onəsotol aginiən noliən nati kəti məmə okəni rah itəmah ohni. İətəni noliən tərəh min təhmen e nıpətan mine nəman mine, kəutit oneuən ilah min; mine noliən tərəh rəfin iətəm tol naulisien o nəniən; mine nətəmimi min u nəvərəs min. ⁴ Kəni təsəuvirien məmə nəkotəni nəghatien iətəm taulis o nəniən, uə nəghatien alməli min, uə nəuvsaniən tərəh, uə nəpəuəiən. Təsəhruahruən məmə nəkotəni nəghatien tərəh min əha. Mətəu otəni nəghatien təuvir min kəm Uhgın, məmə nikitəmah tagien o natimnati iətəm in təmol o təmah. ⁵ Kəni nəkotəkeikei motəhrun nati u məmə, nətəmimi nətəm kəutohtəu nıpətan, uə nətəmimi nətəm kəutol noliən tərəh iətəm tol naulisien o nəniən, uə nətəm kəutaumis, ilah min əha ko kəsəhuvəniən e negəu rəha Kristo mine Uhgın, (nətəm kəutaumis kotəhmen e nətəmimi kəutəfaki kəm narmi nati min, rəhalah nautə in uhgın rəhalah).

⁶ Sotəghaniən məmə suah kəti otiuvi=pən itəmah e nəghatien eiua min rəhan u nıpəhriən lan tikə. Mətəu-inu o noliən tərəh min əha, Uhgın nikin otərəh kəni tol nalpiniən kəm nətəmimi iətəm kəutəhti nəuiən. ⁷ Tol lanəha, nəsəhuvəniən motan pəti itəmah min ilah motol noliən tərəh min iətəm kəutol.

4:26 Sam 4:4; Jem 1:19-20 **4:29** Kol 4:6 **4:30** Aes 63:10; Efəs 1:13-14; 1Təs 5:19 **4:31**

Kol 3:8 **4:32** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 **5:1** Mat 5:48 * **5:2** Uvən meruh e tiksiniəri nəghatien u "sakrifais." **5:2** Eks 29:18; Hip 10:10 **5:5** 1Kor 6:9-10; Kol 3:5 **5:6** Rom 1:18; Kol 2:4,8

⁸ Nian kəti aupən, napinəpuian təmatarmənig e təmah, mətəu rəueiu itəmah nənəhuva o Kristo kəni nəhagəhagian tinətarmənig e təmah. Tol lanəha, otəni təhmen e nətəmi rəha nəhagəhagian, ⁹ mətəu-inu nəhagəhagian e nəmiəgəhian rəhatəmah tətəuə e nəuvirən, mine nəhruahruian, mine nipəhriənian. ¹⁰ Kəni otalkut məmə onəkotəsəl motəhrun noliən min iətəm okotol Uhgın nikin tagiən lan. ¹¹ Sotohtəupənian nətəmini rəha napinəpuian motol noliən tərəh min itəmah min ilah. Nati təuvir min e noliən min əha tikə. Mətəu otəmki=pa noliən min əha e nəhagəhagian, kəni nətəmini okotun məmə noliən min əha kotərəh. ¹² Noliən oneuən min rəha nətəmi u nətəm kəutəhti nəuia Uhgın, ilah noliən min rəha naulisiən, kəni naulisiən asoli o nəni pətigəmiən noliən min əha. ¹³ Mətəu natimnati rəfin iətəm kəhuva e nəhagəhagian, nətəmini koteruh vivi məmə ilah kotəhro lanu. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu nian nəhagəhagian tətəsiəgəpin nati kəti, kəni nətəmini kauteruh əhruahru. O nati u kətəni məmə, “İtəmah u nəutapili, otair-tə, otəmiəgəh e nimisiən, pəh Kristo otəsiəgəpin itəmah.”

¹⁵ Kəni əutətəu vivi itəmah o rəhatəmah noliən min, məsotatigian məmə nətəm kəutalməli mine, mətəu nəkotatig e neinatigian, ¹⁶ kəni nian rəfin okəmə nəkotəruh suaru o noliən nəuvirən kəti, autol, mətəu-inu rəueiu kəutatig e nian rəha nərahian tətət. ¹⁷ Kəni tol lanəha, sotalməliən-tə, mətəu otəkeikei motalkut məmə onəkotəhrun nati nak iətəm İərmənig tolkeikei. ¹⁸ Sotapisiən e wain mətəu-inu otiuvi=pən itəmah e nalməliən, mətəu təuvir məmə nəmiəgəhian rəhatəmah otəriəuəh əmə e Narmin Rəha Uhgın. ¹⁹ Otəghati kəm təmah min e nəpuən min e Nauəuə rəha Nəpuən, mine nəpuən min rəha niməfaki, mine nəpuən min iətəm tatsipən e Narmin Rəha Uhgın. Otəni, kəni otəni nəpuən min e nikitəmah kəm İərmənig, ²⁰ kəni nəkotəkeikei məutəni kəm Tətə Uhgın məmə nikitəmah tagiən o natimnati rəfin, kəni otəni e nərgi İərmənig İesu Kristo.

Noliən rəha nətəm kəmotol marit

²¹ Nian itəmah kəti tətəghati, sotaskəlimiən e rəhatəmah əmə nətəligiən, mətəu otətəlig-to e nəghatiən rəhan, kəni motol mətəu-inu nəkotisiəi Kristo.

²² İtəmah nipətan nətəm ninotol rəkis marit, otətəlig kəni motol nəghatiən rəha nəman min rəhatəmah təhmen məmə nautol kəm İərmənig. ²³ Otol lanəha mətəu-inu iərman in tarmənig e rəhan pətan təhmen e Kristo in tarmənig e niməfaki u nipətin, kəni in rəhan İosmiəgəh. ²⁴ Niməfaki tətətəlig lan kəni matol nəghatiən rəha Kristo, kəni təhmen-əhmen əmə, nipətan nətəm kinotol rəkis marit okotəkeikei məutətəlig lan kəni motol nəghatiən rəha rəhalah min nəman e natimnati rəfin.

²⁵ Kəni itəmah nəman nətəm ninotol rəkis marit, otolkeikei rəhatəmah nipətan təhmen əmə məmə Kristo təmolkeikei niməfaki, kəni məfən rəhan nəmiəgəhian ohni. ²⁶ Təmol lanəha məmə in otol niməfaki otəhruahru, kəni təmeikuas lan e nəghatiən rəha Uhgın, təhmen e nəhu təteikuas e nətəmini. ²⁷ Təmol min lanəha məmə Kristo təhrun nosiən rəhan niməfaki muva ohni, kəni niməfaki u təhruahru vivi, kəni kəseh-pəniən noliən tərəh kəti lan, kəni in təuvir məhəgəhag. Niməfaki əha in təhmen e

pətan kəti iətam kəmol=pən malə-malə kəm in məmə otol marit, kəni nati kəti tikə e nipətin iətam təsəhruahruian.

²⁸ Kəni təhmen əmə lanəha, nəman okotəkeikei motolkeikei rəhalah nipətan min təhmen məmə kautolkeikei aru əmə nipətilah. İətəmi u in tolkeikei pik rəhan pətan, tolkeikei aru in. ²⁹ Otətəlig-to, iətəmi kəti tikə iətam tətəmaki aru e nipətin, mətəu in tətaugin vivi kəni materuh vivi, təhmen əmə məmə Kristo tatol kəm niməfaki, ³⁰ mətəu-inu kitah nəuветin nipətin. ³¹ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Kəni o nati əha, suah kəti otiet rəkis e rəhan tatə mine məmə, kəni mol kətiəh ilau rəhan pətan, kəni ilau okiəuva matuol kətiəh e nipətilau mine nəmiəgəhiən rəhalau.” ³² Nəghatien əha in nəghatien təuvir kəti iətam təfigəm, kəni nipətin tətəhluaig. Mətəu iətəni məmə in nəghatien əuhlin kəti məmə Kristo mine niməfaki, ilau kətiəh. ³³ Mətəu nəghatien əha tətəuə min o təmah. Kəni itəmah nəman kətiəh kətiəh onəkotolkeikei rəhatəmah nipətan min təhmen e nautolkeikei aru min itəmah. Kəni nipətan, nəkotəkeikei motisiai rəhatəmah nəman.

6

Noliən rəha kəlkələh min mine tatə mine məmə

¹ İtəmah kəlkələh min. Otol nəuia tatə min mine məmə min rəhatəmah mətəu-inu itəmah rəha İərmənig, kəni noliən u in təhruahru məmə itəmah onəkotol. ² Nəghatien kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Otəfən nisaiən kəm rəhatəmah tatə mine məmə.” Nian Uhgın təməni lou u, məfən nəniəskasikien tatig lan. Kəni lou u, təmaupən miet e lah iətam nəniəskasikien tətətig e lah.* ³ Nəmə nəkotol lou əha, nəniəskasikien əha tətəni lanəha məmə, “natimnati min e nəmiəgəhiən rəhatəmah otaiu təuvir, kəni natigien rəhatəmah e nəhue niftəni u otəfəməh.”

⁴ Tatə min. Sotolien təskasik e nenətitəmah min məmə otol nikilah təpəou məhmə, mətəu oteh vivi ilah, motəgəu ilah e noliən rəhalah kəni motəgəton ilah e suaru rəha İərmənig.

Noliən rəha slef min mine rəhalah iətəmi asoli min

⁵ Slef min. Onəkotol nəuia nətəmi asoli min rəhatəmah e nəhue niftəni u, onəkotol e nisaiən, mine nəginien, kəni onəkotol e nikitəmah pəhriənien təhmen əmə məmə rəhatəmah iətəmi asoli in Kristo. ⁶ Kəni onəkotol nəuialah, mətəu səniəmə nian əmə iətam ilah kauteruh itəmah lan məmə nikilah otəgien o təmah. Mətəu onəkotol nəuialah təhmen məmə itəmah slef min rəha Kristo, kəni mautol noliən min iətam Uhgın tolkeikei e nikitəmah pəhriən. ⁷ Onəkotol rəhatəmah uək e nikitəmah rəfin, təhmen=pən əmə İərmənig in rəhatəmah iətəmi asoli, səniəmə iətəmini kəti əmə in rəhatəmah iətəmi asoli, ⁸ mətəu-inu nəkotəhrun məmə İərmənig otəfinə nətəouiən kəm nətəmini ərəfin e nati təuvir min iətam kəmotol, nati əpnəpin nəmə in slef uə in iətəmi əpnəpin əmə kəti.

⁹ Kəni itəmah nətəmi asoli min. Onəkoteh vivi min əmə rəhatəmah slef min lanəha. Məsotəghati əskasikien kəm lah məmə ilah okotol nəuiatəmah, mətəu-inu nəkotəhrun məmə iətəmi asoli rəhatəmah min

5:31 Jen 2:24; Mat 19:5 **6:1** Kol 3:20 * **6:2** Uhgın təməfən lou tepət, kəni nəuvein nəniəskasikien tikə e lah. Mətəu nian təməni lou u, məfən nəniəskasikien tatig lan. Uərisig e lou u, təməni lou min nəuvein iətam nəniəskasikien tətətig e lah. Mətəu lou u, təmaupən miet e lah iətam nəniəskasikien tətətig e lah. **6:3** Dut 5:16 **6:4** Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21 **6:5** Kol 3:22-23; Tait 2:9-10; 1Pitə 2:18 **6:8** 2Kor 5:10; Kol 3:24-25

ilah kətiəh əmə əpəha e negəu e neai, kəni in tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmini rəfin.

*Nuvəniən e natimnati
rəha Uhgın o nəluəginian*

¹⁰ Naunun nəghatien rəhak tol lanu. Otəhtul əskasik e İərmənig mine rəhan nəsanəniən asoli. ¹¹ Əhuvən e natimnati rəfin rəha Uhgın o nəluəginian məmə nəkotəhrun nosiən nəhtulian rəhatəmah nian Setən tatol nəlpəkəuiən eiua o nohiən itəmah. ¹² İətəni lanu mətəu kitah kəsotəluəginian kitah nətəmini rəha niftəni, mətəu kəutəluəgin kitah nati pisin iətəm kəsotəfuian, inəha iərmənig min, mine nəpətiən min, mine nati iətəm kotəsanən e nərahian rəha nəpinəpuian rəueiu e niftəni, mine iərmis min mine narmin min e niməgəuəgəu. ¹³ Tol lanəha, əhuvən e natimnati rəfin rəha Uhgın o nəluəginian məmə nian nərahian iətəm Setən tatol otuva, nəkotəhrun nəluəginian o nərahian əha, kəni nian nəmotol əpenə-penə rəfin o nəluəginian, nəkotəhrun nosiən nəhtulian rəhatəmah.

¹⁴ ! Kəni, otol əpenə-penə! Nian nəkotəhtul əskasik o nəluəginian, rəhatəmah natimnati rəha nəluəginian tol lanu:

Otaskəlim əskasik nəghatien pəhriən, inu təhmen e kətəuti iətəm nəmotəlis nəlugitəmah lan.

Otol noliən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın e nəhatətəiən, inu təhmen e aiən iətəm tatol pəsig e mankilahatəmi.

¹⁵ Otol rəhatəmah nətəligian təskasik e nanusiən təuvir rəha nəməlinuiən, inu təhmen e put əskasik iətəm tətəsiu e təmah o nəhtul əskasikien.

¹⁶ Kəni mine, nati kəti min, otəhatətə əskasik e Uhgın, inu təhmen e sil u in timpə asoli kəti iətəm təhrun nəuiəpisiən nifagə rəha Setən iətəm tatuəu.

¹⁷ Otəni nəpəhriənian məmə Uhgın təmosmiəgəh itəmah. Inu təhmen məmə natuvən e kəfəfau əskasik kəmol e aiən iətəm tətəhtərain rəhn-kapə təmi.

Otəhrun vivi Nauəuə Rəha Uhgın, inu təhmen məmə natos e nau rəha nəluəginian iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəfinə kəm təmah.

¹⁸ Kəni oteğəhan=pən məmə Narmin Rəha Uhgın otit itəmah e rəhatəmah nəghatien kəm Uhgın e nian rəfin, kəni otəghati kəm Uhgın e nəfakien e noliən pisin pisin min mine nətapuəhiən min. Tol lanu, otəsal vivi, kəni motəfaki nian rəfin o iəfaki min rəfin.

¹⁹ Kəni otəfaki min ohniəu məmə nian rəfin iətəghati, kəni Uhgın otəfa nəghatien kəm iəu, məmə iəkəni pətigəm e nikin əsanən rəfin rəhak nati oneuən rəha nəniən təuvir iətəm Uhgın təmol əpu kəm tah. ²⁰ Kəni rəueiu, iəu iəni əhruin rəha İesu Kristo, mətəu iətatig əmə e kaləpus kəməlis iəu e sen u aiən, mətəu-inu iətəni pətigəm nəniən təuvir əha. İəkəkeikei mənə pətigəm nəniən təuvir əha məsəginian. Kəni otəfaki ohniəu məmə iəkol lanu.

Naunun nəghatien rəha Pol

²¹⁻²² İəu iəkolkeikei məmə itəmah nəkotətəu nəniən rəhak, kəni tol lanəha, iəkəhli=pinə Tikikəs tuvnə. In piatah keikei kəti iətəm tətəiu əskasik o uək rəha İərmənig ikinu. In otəni pətigəm nəniən rəhatiməh

kəm təmah məmə iəu iətəhratig lanu, kəni nəniən əha otəfəri nətəligiən rəhatəmah.

²³ Pəh Uhgin Tatə mine İərməniğ İesu Krīsto okuəfinə nəməlinuiən, mine nolkeikeiən, mine nəhatətəiən. ²⁴ Pəh Uhgin otətuati e nəuviriən rəhan kəm nətəmini rəfin iətəm kotolkeikei rəhatah İərməniğ İesu Krīsto e nolkeikeiən iətəm naunun tikə.

Filipai

**Nauəuə iətəm Pol tāmətei tuvən kəm nəfaki min
ikin Filipai**

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Filipai

?Pəh tāmətei nauəuə u? Aposil Pol tāmətei nauəuə u.

?Tāmətei tatuvən kəm pəh? Tāmətei tatuvən kəm niməfaki əpəha Filipai.

?Natigian təhro lanu nian tāmətei? Nətəm Isrel, kəməhgi=pən ilah, mətəu Nanihlua* min tepət, kəməsəhgi-pəniən ilah. Pol in tāməm niməfaki əpəha Filipai e rəhan naliuəkiən iətəm tatol keiu lan. Əpəha e niməfaki əpəha Filipai, nətəm Isrel mine Nanihlua min kəutəfaki pəti, nati əpnəpən Nanihlua min tepət, kəməsəhgi-pəniən ilah. Mətəu e nian əha, nəgətuən eiua min nəuvein kəməhuva motəni məmə okəkeikei kəhgi=pən ilah, kəni nəmə kəsotolien, Uhgın otəsosmiəgəhien ilah.

?Tāmətei nauəuə u o nak? 1. Nian Pol tāmətətig e kaləpus əpəha Rom, nətəmini rəha niməfaki əpəha Filipai, kəmotahli=pən Epafrotaetəs məmə otəmki məni nəuvein muvən kəm in. Niməfaki əha inəha, əpəha Filipai in təmaupən mahli=pən məni kəm Pol. Pol tāmətei nauəuə u məmə otəni tagkiu o niməfaki əpəha Filipai o natimnati iətəm kəmotahli=pən kəm in. 2. E nauəuə u, Pol təmahtipəsig e nəgətuən eiua min u kəutəni məmə Nanihlua min okəkeikei kəhgi=pən ilah məmə Uhgın təhrun nosmiəgəhien ilah. 3. Pol tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəhalah, kəni məni=pən kəm lah məmə suaru kətiah əmə məmə okotagien lan. Iesu Kristo pisin əmə təhrun nolien nikilah tagien, nati əpnəpən məmə kəutatig e nian təuvir uə nian iəkis min.

Pol tāməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Timoti, slef mil rəha Kristo Iesu, iəutəni təuvir kəm təmah rəfin nətəm kəutəfaki kəm Kristo Iesu əpəha Filipai, mine nətəmi asoli rəha niməfaki, mine dikon min.

² Pəh Uhgın u Tatə rəhatah, mine İərməniğ Iesu Kristo, otətuati e nəuvirien mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol tāməfaki o nətəm Filipai

³ İəkolkeikei məmə iəkəni kəm təmah məmə nian min rəfin iətəm nikik tətəhti itəmah, iətəni kəm rəhak Uhgın məmə nikik tagien o təmah.

⁴ Kəni nian rəfin e rəhak rəfin nəfakien o təmah rəfin, iətəfaki əmə e nagiənien, ⁵ mətəu inko rəhatəmah nasiruian lak e uək rəha nəni pətigəmiən nanusien təuvir, e nətuəuinien, nian nəmotəhatətə e nanusien təuvir, mətəuarus=pa u rəueiu. ⁶ Tol lanəha iəkəhrun vivi məmə Uhgın iətəm tāmətuəuin uək təuvir e nəmiəgəhien rəhatəmah, in otəkeikei matol lanəha, kəni otəpanol naunun lan e nian Kristo Iesu otitəlig=pa min.

⁷ Nian rəfin, iəkolkeikei pik itəmah, kəni iəkəkeikei mətəu nagiənien lanu mətəu-inko Uhgın tāməfa rəhan nəuvirien nian tāməfa uək u kəm tah. E nian iəmətətig e kaləpus, mine nian iəmətan əmə mətəhtul pətigəm o nanusien təuvir məmə in niphəriənien, mətəu itəmah nəmotasiru lak.

⁸ Uhgın təhrun məmə iətəni pəhriən məmə iəkolkeikei məmə iəkeruh

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksənəri. **1:6** 1Kor 1:8

itəmah, mətəu-inu iəkolkeikei pik itəmah təhmen əmə məmə İesu Kristo tolkeikei itəmah.

⁹ Kəni inu rəhak nəfakian məmə rəhatəmah nolkeikeian otevia təhmin min e nəhrunian nati mine neinatigian rəfin ¹⁰ məmə itəmah onəkotəhrun neruhian nati nak u in təuvir pik agin, kəni məmə onəkotəhruahru vivi, kəsəruh-pəniən nati tərəh kəti e təmah rəueiu mətəuarius nian iətəm Kristo otuva min lan. ¹¹ Pəh rəhatəmah nəmiəğəhian otəuə e nəuan nəuvirian mine nəhruahruian iətəm İesu Kristo tatol e nəmiəğəhian rəhatəmah, o nəni-vivian mine nəfərian nərgi Uhgın.

Nian Pol əpəha e kaləpus, nətəmimi kəmotətəu nanusian təuvir

¹² İəu min nəuvein, iəkolkeikei məmə onəkotəhrun məmə nati əpnəpin nahməian u kəmol lak, mətəu təmasiru pik o nəni pətigəmiən nanusian təuvir kəm nətəmimi tepət, ¹³ mətəu-inu tol lanəha, soldia min iətəm kəutol kat o nimə rəha Sisə, mine nətəmi pisin pisin min tepət, kənotəhrun rəkis məmə iəu iətatig e kaləpus mətəu iəu ioluək rəha Kristo. ¹⁴ Kəni rəhak natigian e kaləpus təmol məmə iəkəfaki min iuəkir ilah rəfin kəmotəhatətə əskasik təhmin min e İərməniğ, kəni matol nətəligian rəhalah təskasik o nəni pətigəmiən nəğhatian rəha Uhgın məsotəginian.

¹⁵ Nipəhriənian, nəuvein kəmotəni pətigəm nanusian təuvir rəha Kristo mətəu-inu kəutetət iəu kəni motolkeikei məmə okotepət lak. Mətəu nəuvein kəutəni pətigəm əmə nanusian təuvir rəha Kristo e nətəligian əhruahru. ¹⁶ Nətəmi min u nətəligian rəhalah təhruahru əmə, ilah kəutəni pətigəm nanusian təuvir mətəu-inu kətolkeikei iəu, kəni motəhrun məmə Uhgın təmələhu=pən iəu ikinu e kaləpus məmə iatəhtul pətigəm o nanusian təuvir məmə in nipəhriənian. ¹⁷ Mətəu nəuvein iətəm kəutetət iəu, kəsotəni pətigəmiən Kristo e nikilah pəhriən, mətəu kəutol əmə mətəu-inu kətolkeikei məmə okəfəri aru ilah, kəni nikilah təhti məmə okətol nərahian kəm iəu rəueiu, nian iətatig e kaləpus. ¹⁸ Mətəu nati əha, in nati əpnəpin əmə. Nəmə kəutol e nikilah pəhriən u kəpə, mətəu nati asoli məmə kəutəni pətigəm nanusian təuvir rəha Kristo, kəni inu tatol nikik tətəgin.

¹⁹ Pəhriən, kəni nikik otəgin min mətəu iəkəhrun məmə e nəua nəfakian rəhatəmah, mine nasiruian rəha Narmin rəha İesu Kristo, in otəmiəğəh iəu e nərahian u, ²⁰ təhmen əmə məmə iəkəhrun vivi kəni matələhu=pən rəhak nətəligian məmə Uhgın otəseğəhanian məmə oiəköl nati kəti iətəm otol aulis iəu e nəhmti Uhgın, kəni iəkəhrun mə iəu oiəsəginian o nəni pətigəmiən nanusian təuvir rəha Kristo. Mətəu rəueiu mine nian min rəfin, nikik təskasik məmə, nəmə iatəmiəğəh uə iəkimis, mətəu iətisial Kristo e nəmiəğəhian rəhak.

²¹ Tol lanəha mətəu-inu nəmiəğəhian rəhak in Kristo əmə, kəni nəmə iəkimis, in nati təuvir tapirəkis. ²² Okəmə iətəmiəğəh əhanəh, in təuvir o nolian uək nəuvein min rəha Uhgın e nəhue nitəni. ?Kəni iəkətpin iətəm pəhruvən? !İəkərru! ²³ Rəueiu əha suaru keiu kətuəməhli aupən lak, mətəu iəkolkeikei ilau pəti. İəkolkeikei pik məmə iəkəpəh natigian u ikinu muvən meruh Kristo iətəm in təuvir agin mapirəkis natigian u ikinu. ²⁴ Kəni iəkəfu məmə iəkəkeikei matəmiəğəh e nəhue nitəni u o nasiruian e təmah. ²⁵ Kəni mətəu-inu iəkəhrun məmə inu in nipəhriənian, kəni iəkəhrun məmə oiəkəmiəğəh o nasiruian e təmah məmə nəhatətəian rəhatəmah otevia, kəni onəkotəgin e nəhatətəian rəhatəmah. ²⁶ Kəni e

noliən əha, nian iəkuva min meruh itəmah, nikitəmah otagiən nəkotəni-vivi Kristo Iesu, mətəu-inu iəu iəmitəlig=pa min o təmah.

Nəhtulian əskasik

²⁷ Kəni nati asoli, itəmah onəkotəkeikei motol məmə noliən min rəfin e nəmiəgəhiən rəhatəmah okotəfən nisaiəən kəm nanusiən təuvir rəha Iesu Kristo. Kəni nati əpnəpin nəmə iəkuvnə uə iəsuvnəiən, pəh oiəkətəu məmə nəutalkut əskasik e nətəligiən kətiəh əmə, kəni məmə itəmah rəfin, itəmah nəutalkut e nətəligiən kətiəh əmə o nəhtul əskasikiən o nanusiən təuvir; ²⁸ kəni məmə nəsotəginian e rəhatəmah min tikimir. Inu nəmtətiən pəhriən kəti o lah məmə Uhgın otərəkin ilah, mətəu in otosmiəgəh itəmah. Uhgın otol natimnati min əha rəfin. ²⁹ Otol lanəha mətəu-inu in təmegəhan məmə onəkotəhatətə e Kristo, kəni nati kəti min, məmə onəkotos min nəhməiən ohni. ³⁰ Kitah rəfin, nərahian əhmen əmə tatos itah, iətəm itəmah nəmoteruh e rəhak nəmiəgəhiən aupən, kəni rəueiu nəutətəu məmə iətətig əhanəh lan.

2

Kotəkeikei məutohtəupən suaru rəha Iesu Kristo

¹ ?Nikitəmah təskasik e Kristo mətəu-inu nautol kətiəh itəmah min, uə kəpə? !Əuəh! ?Nəutətəu təuvir e nolkeikeiən rəhan, uə kəpə? !Əuəh! ?Mətauilim itəmah Narmın Rəha Uhgın, uə kəpə? !Əuəh! ?Məutol təuvir kəm təmah min kəni məutasəkəhruin pik itəmah min, uə kəpə? !Əuəh! ² Təuvir, pəh nətəligiən rəhatəmah tuva matol kətiəh; kəni motolkeikei itəmah min; kəni məutol pəti uək e nətəligiən kətiəh mine nikin təuvir. Konu, nəmə nautol natimnati min əha, in otol niki tagiən pik agin. ³ E noliən kətiəh əmə, sotoliən nati məmə itəmah nəkotəuvir motəpirəkis itəmah min nəuvein, kəni sotoliən nati kəti məmə nəkotəfəri aru itəmah lan. Mətəu otosiahu aru itəmah, kəni otətəlig pik e təmah min nəuvein tapirəkis itəmah əmə. ⁴ Kəni otasiru e təmah min e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Təsəuvirən məmə suah kəti tateh aru əmə rəhan nəmiəgəhiən.

⁵ Rəhatəmah nətəligiən otəkeikei məhmen e nətəligiən rəha Kristo Iesu iətəm tol lanu lan: ⁶ Kristo in təhmen əmə e Uhgın

mətəu in təməsalkutiən məmə in otəskəlim nəpətiən rəha Uhgın,

⁷ mətəu təməpəh rəhan nəpətiən, kəni təmuva məhmen e ioluək əmə kəti, kəni təmair e nəhue niftəni muva iətəmini əmə kəti.

⁸ Kəni nian in iətəmi kəti, niptin təhmen əmə e tah, in təmosiahu aru in, mol nəuia Tatə Uhgın e natimnati rəfin muva mətəuarus mimiş. Kəni kəmol aulis in e nimişien e nigə kəməluau.

⁹ Mətəu-inu təmol lanəha, Uhgın təmləfəri agin in, kəni məfən nərgin kəm in iətəm tapirəkis nərgin min rəfin,

¹⁰ məmə e nərgi Iesu, natimnati rəfin iətəm kəutəmiəgəh ikin min rəfin e neai, mine nəhue niftəni, mine niki nitəni ləhtəni u ikin nətəmi kəməhmis ikin, okotəsiəulin motəfən nisaiəən kəm in,

¹¹ kəni ilah rəfin okotəni pətigəm məmə Iesu Kristo in İərmənig. Kəni noliən əha tətəfən nisaiəən kəm Tatə Uhgın.

İtəmah nəkotəhmen e nəhəgəhagian

¹² Rəhak nətəmini min iətam iəkolkeikei pik, nian kitah kəməutan, itəmah nəmautol nəuiak nian min rəfin. Kəni rəueiu, mətəu-inu iətatig isəu o təmah, itəmah aru nəkotəkeikei məutalkut pik təhmin məmə nəkotol nəuiak e natimnati min u: mətəu-inu ninotəhrun rəkis noliən əha rəha Kristo, otalkut əskasik o nitəu-pəniən suaru rəha nosmiəgəhiən. Otitəu=pən suaru əha e nəhmti Uhgīn motərəmrumin motəgin. ¹³ Kəni otitəu=pən suaru əha mətəu Uhgīn tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə onəkotolkeikei məmə nəkotol nəuiən, kəni tətəfinə nəsanəniən kəm təmah məmə onəkotol pəhriən nəuiən.

¹⁴ E natimnati rəfin iətam nautol, sotəgahti-əghatiən ohni, kəni məsotorgəhuiən itəmah min ohni ¹⁵ məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru vivi, kəni kəseh-pəniən nərahien kəti lan, kəni itəmah nenəti Uhgīn nətəm noliən ekəu-ekəu tikə e təmah, nian nəutatig e nəlugi nətəm kotəkəu-ekəu, iapinəpu min. Kəni itəmah nəkotagəhag təhmen e məhau min e nəhue niftəni, ¹⁶ nəutaskəlim vivi nəghatiən e nəmiəgəhiən. Kəni otol natimnati ərəfin məmə nian Kristo tuva min, kəni iəkəfəri o təmah kəni oiəkəhrun məmə iəsaiu əpnəpinien, nəhgik təsikəien o nati əpnəpin əmə. ¹⁷ Noliən rəhatəmah rəha nəhatətəien e Uhgīn təhmen e sakrifais* kəti kəm Uhgīn. Nəmə iəkimis, kəni muva məhmen e sakrifais e wain iətam katiuvi=pən ilau sakrifais rəhatəmah. Mətəu nati əpnəpin əmə, nikik tagiən əmə kitah min itəmah. ¹⁸ Kəni e noliən kətiəh əmə, nikitəmah təkeikei magiən kitah min itəmah.

Timoti mine Epafrotaetəs

¹⁹ Nəmə İərməniğ İesu tegəhan, iəkolkeikei məmə iəkəhli=pinə Timoti tuvnə meruh itəmah məmə nian iəkətəu nanusiən e təmah, iəu min, nikik otəgiən. ²⁰ Suah kəti tikə min u ikinu rəhan nətəligiən təhmen e rəha Timoti, iətam nikin təhti pik itəmah. ²¹ Nətəmi pisin pisin kəutətəlig aru e uək min rəhalah, məsotətəligiən e uək rəha İesu Kristo.

²² Mətəu itəmah nəkotəhrun məmə nian rəfin Timoti tatol əhro uək rəha Uhgīn lanu, kəni rəhan uək in təuvir, kəni təhmen e suəkəku tatol uək ilau rəhan tətə, in təmasiru lak e uək rəha nanusiən təuvir. ²³ Mətəu-inu o nati əha, nikik tətəhti məmə nian oiəkəhrun məmə rəhak nətəgiən otəhro lanu, oiəkəhli=pinə uəhai əmə tuvən meh itəmah, ²⁴ kəni iətəhatətə e İərməniğ məmə otəsuvəhiən iəu min iəkuvnə meh itəmah.

²⁵ Mətəu nikik təhti məmə oiəkəkeikei məhli=pinə Epafrotaetəs titəlig=pinə meh itəmah. In piak iətam iətiəuva kətiəh matuol uək kətiəh, kəni mətuəluagin e nəluəginien kətiəh rəha Uhgīn. Aupən, nəmotəhli=pa e nərgitəmah məmə otuva məni pətigəm kəm iəu nanusiən rəhatəmah, kəni məmə otasiru lak. ²⁶ Mətəu rəueiu, in tolkeikei pik məmə oteruh rəfin itəmah, kəni mətətəu tərəh pik mətəu-inu itəmah ninotətəu rəkis məmə in tatimis.† ²⁷ Pəhriən, in təmatimis pik, iuəkir əmə timis. Mətəu Uhgīn təmasək əhruin pik in. Kəni masək əhruin min iəu, nian təmol vivi in e nimisiən rəhan. Mətəu nəmə təmimis pəhriən, otol nikik titəgit pik. ²⁸ Mətəu-inu Uhgīn təmol vivi in, kəni nikik tagiən pik o nəhli-pinəiən məmə nikitəmah otəgiən nian onəkoteruh, kəni məmə iəu iəkalu lan nikik təsəhti minien nimisiən əha təmos. ²⁹ Nikitəmah otəkeikei magiən məmə

2:16 Dan 12:3; Fil 1:10; 1Təs 2:19

*

2:17 Nian tətəp nətəm İsrəl kotoh nati miəgəh min mətuəvan e nigəm əpəha e Nimə Rəha Uhgīn məmə okotəfaki. Nian nəuvein katiuvi=pən wain o nəhu e nati miəgəh iətam nigəm tatus təhmen e nəfəniən kəm Uhgīn. **2:18** Fil 3:1; 4:4 **2:21**

2Tim 4:10

2:25 Fil 4:18

†

2:26 Mətəu Epafrotaetəs təmətəu tərəh mətəu-inu təsolkeikeiən məmə nikilah otəhmə ohni o rəhan nimisiən.

onəkoteruh mīn, tǎhmen mēmā in piatəmah kǎti e Iǎrmānig. Kǎni otǎfǎn nīsiaiǎn kǎm nǎtǎmi kotǎhmen ǎmǎ lan, ³⁰ mǎtǎu-inu iuǎkīr in tīmīs o uǎk rǎha Kristo, mǎsǎginīǎn o rǎhan nǎmiǎgǎhīǎn e nīǎn ǎskasīk mīn mēmā in otasīru lak nīǎn rǎhatəmah suaru tīkǎ o nasīruīǎn.

3

Suaru pǎhriǎn o nosiǎn noliǎn ǎhruahru

¹ Rǎhak mīn nǎtǎmimi iǎtǎm iǎkolkeikei pīk, pǎh iǎkǎni nīpīlga nǎghatīǎn nǎuветin mīn. Otagiǎn o Iǎrmānig. Kǎni iǎkǎtei mīn ǎmǎ nǎghatīǎn kǎtiǎh iǎtǎm iǎmǎtei kǎm tǎmah ǎupǎn, mǎtǎu sǎniǎmǎ in nati tiǎkis ohniǎu, kǎni in otasīru e tǎmah mahtipǎsig e tǎmah o nǎghatīǎn eiua mīn.

² Rǎueiu, iǎtǎni kǎm tǎmah mēmā, ! Onǎutǎtǎu itǎmah o nǎtǎmi u kǎutǎni mēmā okǎkeikei kǎhgi=pǎn suah kǎti mēmā in otǎhruahru e nǎhmti Uhgin! !Nǎtǎligiǎn rǎhalah tǎrah! !Ilah kǎutuh mǎutǎrǎkin ǎmǎ nǎman! !Ilah kotǎhmen e kuri ǎrpin mīn!* ³ Mǎtǎu kitah u nenǎti Uhgin pǎhriǎn mīn iǎtǎm in tǎmǎtei rǎkis noliǎn tǎrah mīn e nīkitah, kǎni Narmīn Rǎha Uhgin tatol mēmā kitah kotǎhru nǎfakiǎn kǎm Uhgin e rǎhatah nǎmiǎgǎhīǎn. Kǎni kitah okotǎfǎri pīk itah o Kristo Iesu kǎni moutǎrǎriǎ ǎmǎ lan, mǎtǎu sǎniǎmǎ in nati kǎti iǎtǎm kitah aru kǎmotol e nīpǎtitah o nosmiǎgǎhīǎn itah. ⁴ Mǎtǎu ǎupǎn, rǎhak natimnati lanǎha iǎtǎm iǎmǎtarǎriǎ lan o nosmiǎgǎhīǎn iǎu, nǎtǎm Isrel kǎmotakil mēmā ilah kotǎuvīr agin.

Kǎni nǎmǎ suah kǎti nīkin tǎhti mēmā tǎhru nǎrǎriǎiǎn ǎmǎ e natimnati tol lanǎha, mǎtǎu rǎhak natimnati kotol lanǎha tapirǎkis agin. ⁵ Tīpīk mīn ilah nǎtǎm Isrel ǎhruahru, kǎni iǎmsipǎn e nǎuanīlǎuis rǎha Benjāmīn. Nīǎn iǎmos nīǎn eit ǎhruahru, kǎni kǎhgi=pǎn iǎu.† Nǎmǎ kǎtǎni nǎtǎm Isrel ǎhruahru, mǎ iǎu kǎti u! ǎupǎn, iǎu Farǎsi kǎti, kǎni iǎmatitǎu=pǎn vivi Lou. ⁶ Iǎmolkeikei pīk mēmā nǎfakiǎn kǎm Uhgin in tǎhruahru agin, tol lanǎha, iǎmol nǎrahīǎn kǎm nǎtǎm kǎutǎhatǎtǎ e Iesu. Mǎtǎu-inu e rǎhak nǎtǎligiǎn, ilah kǎmotol nǎfakiǎn kǎm Uhgin tamīkmīk.‡ Kǎmǎseh=paīǎn nati tǎrah kǎti mīne e nǎmiǎgǎhīǎn rǎhak mǎtǎu-inu iǎmitǎu=pǎn rǎfin lou mīn rǎha nati Isrel.

⁷ Mǎtǎu natimnati mīn rǎfin ǎha iǎtǎm iǎmǎtarǎriǎ e lah ǎupǎn, kǎni nīkīk tǎhti ilah kotǎuvīr pīk agin, mǎtǎu rǎueiu ǎha iǎteruh mēmā ilah nati ǎpnǎpin ǎmǎ mǎtǎu-inu inǎhru nati iǎtǎm Kristo tǎmol. ⁸ Mǎtǎu tǎsolīǎn naunun ǎha ikin ǎha. Kǎni rǎueiu iǎtakīl mēmā natimnati rǎfin agin, ilah nati ǎpnǎpin ǎmǎ mǎtǎu-inu iǎteruh nati kǎti iǎtǎm in tǎuvīr pīk agin, mēmā iǎkǎhru n Kristo Iesu, Iǎrmānig rǎhak. Iǎmǎpǎh rǎfin ilah o Iesu. Iǎtakīl ilah tǎhmen e nīmǎnǎrik mēmā iǎkǎhru n vivi Kristo, ⁹ kǎni mēmā iǎkuol kǎtiǎh itīmīlau mīn. Kǎni nǎmǎ iǎu aru iǎtalkut mēmā iǎkitǎu=pǎn Lou, kǎni Uhgin tǎseruhīǎn iǎu mēmā iǎkǎhruahru. Mǎtǎu nǎmǎ iǎtǎhatǎtǎ

* **3:2** Nǎtǎmimi nǎuvein rǎha Isrel kǎmǎutǎgǎtun nīmǎfaki mēmā okǎkeikei kǎhgi=pǎn suah kǎti, kǎni in tǎkeikei mītǎu=pǎn Lou rǎha nǎtǎm Isrel mēmā in otǎhruahru e nǎhmti Uhgin. Mǎtǎu Pol tǎsolkeikeiǎn ilah mǎtǎu ilah kǎuteiuǎ mǎutǎrǎkin nǎhatǎtǎiǎn rǎha nīmǎfaki. Nǎtǎmi mīn ǎha kotǎhmen e kuri ǎrpin mīn u kǎutol nǎrahīǎn. **3:3** Rom 2:29 **3:4** Uǎk 22:3 † **3:5** Lou rǎha nǎtǎm Isrel tǎtǎni mēmā nīǎn iǎpǎou iǎrman tīnos nīǎn eit ǎhruahru, kǎni okǎkeikei kǎhgi=pǎn in.

3:5 Luk 1:59; Uǎk 23:6; 2Kor 11:22 ‡ **3:6** ǎupǎn Pol nīkin tǎhti mēmā Iesu Kristo in ieiua kǎti, kǎni tol lanǎha, Pol tǎmol nǎrahīǎn kǎm nīmǎfaki. Afīn-to Uǎk 8:3; 22:4; 26:9-11. **3:6** Uǎk 8:3 **3:7** Mat 13:44-46

əmə e Kristo, kəni in tətəruh iəu məmə iəkəhruahru. Uhgın tatol əmə iəu iətəmi əhruahru e nəhatətiən rəhak.

¹⁰ İəkolkeikei məmə iəkəhrun təhmin min Kristo, mine nəsanəniən iətəm Uhgın təmol in təmiəgəh min e nimisiən. Kəni iəkolkeikei məmə iəkuva iuəkır ohni nian iəkətəu nəhməiən təhmen e nəhməiən iətəm in təmətəu. Kəni iəkolkeikei məmə iəkuva məhmen lan e nimisiən rəhan, ¹¹ kəni e suaru əha, iəkəhrun nələhu-pəniən əskasik rəhak nətəligiən lan məmə, iəu min, Uhgın otol iəkəmiəgəh min.

Pol təmalkut əskasik məmə in otəhrun təhmin Kristo

¹² İəsəniən məmə inos rəkis natimnati min əha, kəni məmə e nəmiəgəhiən rəhak əha rəueiu, iəu iəkəhruahru vivi. Kəpə. Mətəu iəmitəu mətəlkut pik məmə iəkos maskəlim natimnati min əha rəhak, mətəu-inu Kristo İesu təmitəu iəu kəni maskəlim tiəkis. Mol iəu rəhan, məmə iəkos natimnati min əha. ¹³ Piak min, iəsəniən məmə inos rəkis natimnati min əha. Kəpə. Mətəu iəu iəkəhmen e suah kəti tətəu e naiuiən kəti, kəni nati kətiəh əmə iətəm iətalkut ohni, məmə iəkalu e natimnati e nəmtəhk, mətəlkut pik matos nəmnəhəgiən o nati iətəm tətəməhli aupən lak, ¹⁴ kəni təhmen e suah kəti iətəm tətəu məmə otəupən mos nətəouiən, kəni iəu iətəu o nosiən nəua nalkutiən rəhak. Kəni nəua nalkutiən əha in nəmiəgəhiən vi e Kristo İesu iətəm Uhgın təmauin lak məmə iəkos.

¹⁵ Kəni kitəh rəfin nətəm kinotəskasik rəkis e nəmiəgəhiən rəhatah, okotəkeikei mətəskəlim nətəligiən min əha. Mətəu nəmə itəmah nəuvein nətəligiən rəhatəmah tol pisin e nati u, pəh Uhgın otol tagəhəg kəm təmah nətəligiən iətəm təhruahru. ¹⁶ Mətəu nati agın ko məmə kotohtəu=pən suaru iətəm kinotəhrun rəkis.

¹⁷ Piak min, əhuva kətiəh məutohtəu=pən nimei nəhlkək, iətəm iəu inol rəkis nəkotəruh, kəni motəruh mətig nətəm kəutohtəu=pən nimei nəhlkitimah. ¹⁸ Otitəu=pən nimei nəhlkitimah mətəu-inu inəni=pinə rəkis kəm təmah nian tətə, kəni rəueiu nəhu nəhmtək tətəu ohni məmə, nətəmini tətə rəhaləh naliuəkiən tətəgətun məmə ilah tikimr min rəha nanusiən təuvir rəha Kristo məmə in təmimis e nigə kəməluau. ¹⁹ Uhgın otərəkin ilah. Kəutətəlig pik əmə e natimnati min tərəh u nikiləh tolkeikei. Kəni natimnati min əha, in uhgın rəhaləh, kəni məutəfəri ilah o noliən natimnati iətəmi tol naulisiən, kəni mətəfəri ilah o natimnati rəha nəhue niftəni.

²⁰ Mətəu kitəh nətəmi rəha negəu e neai, kəutəhtəhnin İosmiəgəh iətəm otsipən e negəu e neai, u İərməniğ İesu Kristo. ²¹ Kəni in otəuhlin niptətitəh əpəou rəha nəhue niftəni u, kəni mol təhmen e rəha Kristo nian təməmiəgəh e nimisiən. In otol lanəha e nəsanəniən rəhan iətəm otələhu=pən natimnati rəfin e rəhan narmənigiən.

4

¹ Tol lanəha, rəhak min, otəhtul əskasik lankonu lan e İərməniğ. İəkolkeikei itəmah kəni molkeikei pik məmə iəkəruh min itəmah. Rəhak min nətəmini, nəmiəgəhiən rəhatəmah iətəm təhruahru tatol nikik tətəgiən, kəni itəmah nəua nalkutiən rəhak iətəm təuvir agın.

*Pol təməfəri
nətəligiən rəhaləh*

3:9 Rom 3:21-22 **3:10** Rom 6:3-5; 8:17 **3:12** 1Tim 6:12,19 **3:14** 1Kor 9:24 **3:15** 1Kor 2:6 **3:17** 1Kor 4:16 **3:19** Rom 16:18 **3:20** Efəs 2:6,19 **3:21** 1Kor 15:28,42-53 **4:1** 1Təs 2:19-20

² Iuotia mine Sintike, iækani=pina askasik kam talau mamə nakuəpəh noliən u mamə nəsutəligiən e talau min, mətəu-inu Iərməniḡ rəhatəlau pəti.

³ Əuəh, kəni ik min,* iətəm kilau min ik kəmuol uək nuvəh rəkis, iəkolkeikei mamə nəkasiru e pəta mil u, mətəu-inu iəmol pik uək itimahəl mil lau. Kəmuasiru lak mətəuəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Iesu Kristo, itimah Klemən mine piak min nəuvein min iətəm kəmotasiru e uək. Uhgīn tətətei nərgilah e nauəuə rəha nəmiəḡhiən.

⁴ Otagiən o Iərməniḡ nian rəfin. !Kəni iækani min, otagiən! ⁵ Otol kəm nətəmimi mamə okoteruh mamə itəmah nətəmi rəhatəmah nətəligiən timətiḡ. Kəni məsotaluiən mamə otəsuvəhiən Iərməniḡ titəlig=pa min. ⁶ Nikitəmah təsəhti pikien natimnati min, nati əpnəpin in nati asoli uə nati əkəku əmə, mətəu e natimnati min rəfin, otəfaki=pən əmə kəm Uhgīn o nati itəmah nəkotolkeikei. Kəni nian nəkotəfaki motətapuəh ohni, motəni kəm in mamə nikitəmah tagiən o rəhan nəuviriən. ⁷ Kəni Uhgīn otəfinə kəm təmah nəməlinuiən iətəm iahgin pik tapirəkis nəhruniən rəfin rəha nətəmimi. Kəni nəməlinuiən əha otərməniḡ vivi e nikitəmah mine nətəligiən rəhatəmah mətəu-inu nəutəhatətə e Kristo Iesu.

⁸ Kəni rəueiu piak min, otətəlig e natimnati min iətəm tol nipiəhriən, iətəm tətəskəlim nisiaiən, iətəm təhruəhru, iətəm noliən tərəh tikə lan, iətəm kitəh kotolkeikei, iətəm nərgilah kotəuvir, iətəm kotəuvir pik, iətəm nətəmimi kəutəni-vivi. Otətəlig e natimnati min əha. ⁹ Otol nati nak iətəm iəməḡtun itəmah lan, iətəm nəmotos e nəmiəḡhiən rəhatəmah, kəni otol min nati nak iətəm iəu iəməni, kəni otol nati nak nəmotəh=pa lak. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgīn iətəm tətəfinə nəməlinuiən kəm təmah, otətan itəmah min e nian min rəfin.

*Pol nikin tagiən
o nəsiruiən rəhalah*

¹⁰ Nikik tagiən iətəni-vivi Iərməniḡ mətəu-inu nuvəh nəuveitin nəməsotasiruiən lak, mətəu əha rəueiu nikitəmah təhti min iəu. Nipiəhriən nəməutətəlig pik lak, mətəu suaru tikə mamə nəkotasiru lak. ¹¹ Iəsəniən nati u mətəu-inu natimnati iətəm iəu iəkolkeikei tikə ohniəu, kəpə. Mətəu-inu rəueiu iəkəhrun suaru mamə nikik tagiən əmə nian rəfin, nati əpnəpin rəhak natigien in təuvir uə tərəh. ¹² Iəkəhrun suaru rəha nəḡiən nəmə rəhak natimnati tikə, uə nəmə rəhak natimnati tepət. Inəhrun rəkis suaru oneuən əha e nian rəfin, nəmə nəḡək nauəniən tepət uə təkəku əmə, nəmə rəhak nautə tepət uə təkəku əmə. ¹³ Mətəu-inu Kristo tətəfa rəhan nəsanəniən kəm iəu, kəni iəkəhrun nəliuəkien e nəuviriən uə nərahien.

¹⁴ Mətəu itəmah nəmotol noliən təuvir nian nəmotasiru lak e nərahien iətəm iəmatig lan. ¹⁵ Nipiəhriən, itəmah nətəm Filipai nənəthrun rəkis mamə nian nəmotətuəuin mətətu nanusiən təuvir e Iesu Kristo, nian iəmiet imatəmah ikin Masetoniə, itəmah əmə u nəmotasiru lak e məni. Nimefaki kəti min tikə iətəm təməfa natimnati nəuvein kəm iəu. ¹⁶ Kəni nian iəmuəvən iuəkir əmə, e taun Təsalonaikə, mətətiḡ əpəha ikin, nəmotəhli=pa min məni kəm iəu, kəni səniəmə mau kətiəh əmə. ¹⁷ Səniəmə iətəsal e məni mamə nəkotəfa kəm iəu, mətəu iəkolkeikei mamə Uhgīn oteruh nəuviriən əha kəni mətəou itəmah lan.

* **4:3** Kərruru mamə iətəmi pəh u. Məta ioluək əha kəti rəha Pol, təhmen e Timoti uə Sailəs uə Luk uə suah kəti min. **4:3** Luk 10:20 **4:5** Hip 10:25; Jem 5:8-9 **4:6** Mat 6:25-34; Kol 4:2 **4:7** Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 **4:9** Rom 16:20 **4:13** 2Kor 12:10 **4:15** 2Kor 11:9

¹⁸ Iamos rəfin məni iətəm nəmotahli=pa kəm iəu, kəni in təhmen mapirəkis, mətəu nian Epafrotaetəs təmos natimnati min u muva kəm iəu, rəueiu rəhak natimnati rəfin tepət. Itəmah nəmotəfən nati kəti kəm Uhgın təhmen e sakrifais iətəm nəmiəvin təuvir. In tatos əmə, nikin tətəgiən ohni.

¹⁹ Kəni Uhgın rəhak in otəfinə kəm təmah natimnati rəfin iətəm təhruahru o nəmiəgəhiən rəhatəmah. Kəni rəhan rəfin nəfəniən kəutsipən e rəhan nautə tepət təuvir, kəni məutsipən e Kristo Iesu.

²⁰ Pəh nətəmini rəfin okotisiai Uhgın Tatə rəhatah tatuvən mətuvən naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²¹ Iətəni təuvir kəm təmah rəfin iətəm nəutəhatətə e Kristo Iesu. Piatah min, itimah milah u ikinu kəutəni min təuvir kəm təmah. ²² Nətəmini min rəfin iətəm kəutəhatətə e Kristo Iesu, kəutəni=pinə təuvir kəm təmah, kəni ilah min əpəha e nimə rəha Sisə kəutəni təuvir pik kəm təmah.

²³ Pəh İərməniğ Iesu Kristo otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

Kolosi

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Kolosi

Nəghatien əkuəkır rəha nauəuə u Kolosi

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? Təmətei tətuvən kəm niməfaki əpəha Kolosi, taun asoli kəti əpəha nitəni asoli Esia.

?Natigien təhro lanu nian təmətei? Kətəni məmə nəmə təhro Epafra təmətuəuin niməfaki əha Kolosi. Pol təsuvənien meruh niməfaki əha, mətəu nəgətuən eiua nəuvein kəməhuva e niməfaki. Kətəni məmə okotəkeikei motohtəu=pən suaru nəuvein rəha nətuakəmiən rəha nauənien mine nənmimien, kəni motəfaki kəm nagelo min, mautəni məmə Kristo in səniəmə ilis pik. Kautəni məmə kautos nəhrunien nəuvein iətəm kəutəhluaig, mautəni məmə nəhrunien mine nolien rəha iətəmini in nati kəti iətəm tətət pik.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u məmə otətei rəkis nəgətuənien eiua min iətəm kəutətig e niməfaki. Molkeikei məmə otəni pətigəm məmə Kristo in ilis tapirəkis natimnati rəfin, kəni nəfaki min okəsotarəria e nəgətuənien eiua min əha, mətəu-inu ilah nati əpnəpin əmə.

Pol təmətuəuin rəhan nəghatien

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətəm Uhgın təmitəpin rəkis iəu. İtimlau piatah Timoti iətuətig, ² kəni nikitəmlau tətəgən məmə iəkuəghati kəm təmah e nauəuə u, iətəm iətuətei mətuahli=pinə kəm təmah nətəmini rəha Uhgın əpəha Kolosi, inu piak min mine nəuvinik min e Kristo iətəm nəutəhatətə əskasik lan. İtimlau iətuəfaki məmə nəuvirien mine nəməlinuən rəha Uhgın Tatə rəhatah in otəkeikei mətətig o təmah.

Pol təməni-vivi Uhgın o nətəm Kolosi

³ Nian iəkəutəfaki o təmah kəm Uhgın u tatə rəha İərmənig İesu Kristo, kəni nian rəfin iəutəni tagkiu kəm in o rəhan uək e nəmiəgəhien rəhatəmah, ⁴ mətəu-inu itimah iəmotətəu məmə rəhatəmah nəhatətəien təskasik ohni mine nolkeikeien rəhatəmah tətuvən o nətəmini nətəm kəutəfaki. ⁵ Nəhatətəien mine nolkeikeien rəhatəmah tol lanu lan mətəu itəmah nəkotəhrun vivi e nikitəmah məmə Uhgın otəfinə kəm təmah nati nak iətəm təmol əpənə-pənə lan əpəha ilis e negəu e neai. Nəmotətəu rəkis natimnati min əha e nəghatien pəhrien, inu nanusien təuvir rəha İesu Kristo.

⁶ İkin min rəfin e nəhue nitəni min, nətəmini kəutəni pətigəmiən nanusien təuvir, kəni tətəuə e nəuan məteviə matol vivi nəmiəgəhien rəha nətəmini tətət. Tol əmə məmə inu nian itəmah nəmotətəu motəhrun nıpəhriənien əha e nəuvirien rəha Uhgın, kəni tətəviə min mətəu e rəhatəmah nəmiəgəhien. ⁷ Inu suah u Epafra, tənəni rəkis nəghatien u kəm təmah. In iətəmini təuvir kəti iətəm in slef kəti rəha Kristo itimlau min iətəm tatos rəhatimlau nəghatien. In iətəmini kəti tətəhtul əskasik o nolien uək rəha Kristo, kəni mətasiru e təmah. ⁸ In təməni kəm timlau

nolkeikeian rəhatəmah iətəm Narmin Rəha Uhgín təməfinə kəm təmah, kəni nautolkeikei nətəmimi lan.

⁹ Tol lanu, nian itimah iəmotətəu nanusian əha, kəni iəutəfaki e nian rəfin o təmah. Iəutətapuah o Uhgín məmə in otətəlmin itimah e rəhan nətəligian mine neinatigian pəh nəkotəhrun vivi rəfin nəuiian.

¹⁰ Iəutəfaki lanu məmə naliuəkian rəhatəmah otəfən nisaiian kəm Uhgín pəh tol nikin tətəgian ohni, kəni məmə rəhatəmah nəmiəgəhian otəuə e nəuan iətəm təuvir o uək rəfin rəha Uhgín iətəm nautol. Pəh Uhgín otasiru e təmah məmə nəkotəhrun vivi in.

¹¹ Iəutəfaki məmə nəsanəniən asoli rəha Uhgín otol itimah nəkotəsanən e nian nərahian otuva. Pəh onəutəhtul əskasik kəni nətəligian rəhatəmah təfəməh, kəni nagianian tətətig e təmah, ¹² kəni nəkotəni kəm Tatə Uhgín məmə nikitəmah tətəgian o natimnati iətəm təmol. In təmol itimah nəkotəhruahru, məmə nəkotəhrun nosian nautə rəha Uhgín iətəm otəpanuva. Onəkotos rəhatəmah nautə təhmen e nətəmimi rəfin iətəm kəutəfaki mautaliuək e nəhagəhagian rəha Uhgín.

¹³ Kəni Uhgín təmol lanəha nian in təmos rəkis itah e narməniagian rəha napinəpuian, minol itah kinəhuva e narməniagian rəha Nətin iətəm in tolkeikei pik. ¹⁴ Nətin təmos nimeitah, mos nalpinian rəhatah, kəni mītis itah e nalpinian rəha təfagə, inəha təmafəl itah e təfagə tərəh min rəhatah.

Kristo in ilis tapirəkis natimnati rəfin

¹⁵ Nəti Uhgín iətəm nətəmimi kəmoteruh, in təhmen=pən əmə e rəhan tatə iətəm nətəmimi kəsotehian.

Aupən aupən agin, nian niftəni mine neai mine natimnati min rəfin kəmautohkə əhanəh, mətəu Nətin, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətərməniəg e natimnati min rəfin u. ¹⁶ In ilis mətəu-inu in təmol natimnati min rəfin e nəhue niftəni u, mine neai, natimnati iətəm kateh ilah uə kəsehian ilah, u nagelo min, mine iərmis min, mine narmin tərəh min, mine iərməniəg min rəfin. Kəni in təmol natimnati min rəfin u məmə rəhan.

¹⁷ Kəni in təmaupən matig rəkis e natimnati min rəfin. Kəni natimnati min rəfin kəutatig mətəu-inu nəsanəniən rəhan tətəskəlīm ilah.

¹⁸ Kəni in əmə tətəhtul aupən o niməfaki, kəni niməfaki in tatol uək təhmen=pən e nīpətin, kəni in rəhn-kapə.

Kəni in nəukəti niməfaki, inəha in iətəmi iətəm in təmaupən məmiəgəh itulin e nimisian.

Tol lanəha, in ilis e natimnati min rəfin.

¹⁹ Uhgín nikin tagian məmə e nətəligian rəhan, nəmiəgəhian mine nəsanəniən rəfin rəhan tətətig əmə e Kristo, kəni tol lanəha Kristo in ilis e natimnati min rəfin.

²⁰ Kəni e Kristo, Uhgín təmaləhu nəməlinuiian nian nira Kristo təmaiu e nigī kəməluau, kəni nətəmimi, mine nati miəgəh min, mine nagelo min, mine iərmis min, mine natimnati min rəfin kəməhuva motuhapumin ilah min e Narməniagian Rəha Uhgín.

E Kristo əmə Uhgín təmol natimnati min əha.

²¹ Aupən ikin, itəmah nəməutan isəu o Uhgín, kəni itəmah tikimīr min rəhan e nətəligian rəhatəmah, kəni nəmautol təfagə tərəh. ²² Mətəu rəueiu əha, Uhgín təmol məmə itəmah nəməhuva motol kətiah e təmah min e

nimisian rəha Kristo u nipətin təməhkul e nigı kəməluau. Uhgın təmol lanəha məmə otos itəmah nəkəhuva iuəkir ohni, kəni məutəhruahru e nəhmtin, kəni rəhatəmah nolian tərəh min tikə, kəni Uhgın otəseruhiən nipəgnəmtin tərəh kəti e təmah mətəu nəkotəpiə. ²³ Natimnati min u tol lanəha nəmə itəmah nəutəhtul əskasik e rəhatəmah nəhatətəiən e Iesu. Nəmotətəu nanusian təuvir iətəm tətəgətun natimnati iətəm Uhgın otol kəm təmah əpəha e negəu e neai, kəni rəhatəmah nətəligiən otəkeikei matəhtul əskasik e natimnati min əha. Nanusian təuvir u, iətəm nəmautətəu rəkis, kəmətanus pətigəm ikin min e nitəni min, kəni iəu Pol, Uhgın təmauin lak məmə iətəni pətigəm nanusian təuvir əha.

Pol tatol uək rəha niməfaki

²⁴ Nikik tagiən məmə iəkətəu nahməiən e nipətik o rəhatəmah nəhatətəiən. Kristo təmətəu nahməiən e nipətin məmə niməfaki otair. Kəni e suaru kətiəh əmə, iəu min iətətəu nahməiən e nipətik o nipəti Kristo, u inu in niməfaki, məmə oteviə məskasik. Kəni tol lanu, uək iətəm Iesu təmətəuəuin, iəkolkeikei məmə iəkəsiru e uək rəha Iesu o niməfaki, kəni mətətəu naməhiən ohni. ²⁵ Uhgın əmə təmləfəri iəu məmə iəkol uək e niməfaki rəhan. Rəueiu əha, iəkəhrun nasiruiən e təmah e uək iətəm Uhgın təmələhu=pən e nəhlmək. Rəhak uək məmə iətəni pətigəm nəghatiən min rəfin rəha Uhgın pəh nəkotəhrun vivi, ²⁶ nəghatiən əha in nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın iətəm təmətəhluaig o nətəmimi rəfin aupən ikin, mətəu rəueiu əha Uhgın tinitis nipətin kəm rəhan min nətəmimi.

²⁷ Kəni Uhgın nikin tagiən əmə məmə otəni pətigəm natimnati təuvir min rəha Iesu kəm təmah, nətəm Nanihlua* min u kəsəniə məmə itəmah nətəm Isrel, məmə onəkotəhrun min. Nəlpəkəuiən oneuən iətəm təuvir rəha Uhgın, tol lanəha, Kristo təmos nikitəmah, kəni nəkotəhrun motəhatətə lan məmə onəkotos rəhan nəuviriən iətəm təuvir agin u əpəha e negəu e neai.

²⁸ Kəni itimah iəutəni pətigəm Kristo kəm nətəmimi rəfin. Kəni iəutəni əskasik məutəghi-pəri nikilah lan, kəni məutəgətun ilah e neinatigian təuvir, məmə ilah kəhuva nəfaki min iətəm kəutəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən e Kristo. ²⁹ Iatol uək əskasik o nati əha, kəni nian rəfin iatol uək əskasik pik e nəsanəniən asoli rəha Kristo iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhak.

2

Nəkotəkeikei matəhatətə əskasik e Iesu

¹ Iəkolkeikei məmə nəkotəhrun məmə iəu iatol uək əskasik agin o təmah nətəm Kolosi, mine nətəm Laotisiə, mine nəuvein min nətəm kəutəfaki mətəu iəsehiən ilah. ² Iatol uək lanu o nəfəriən nətəligiən rəhatəmah rəfin, kəni məmə nikitəmah rəfin otəsanən. Iəkolkeikei məmə itəmah onəkotəkeikei itəmah min, kəni tol lanəha, onəkəhuva kətiəh e nətəligiən mine nikin. Iatol uək o təmah məmə onəkotəhrun vivi motəhrun rəfin nəghatiən pəhriən rəha Uhgın iətəm aupən təmətəhluaig mətəu rəueiu tinietigəm=pa. Kəni nəlpəkəuiən oneuən əha, in Kristo, ³ iətəm Uhgın təmoriarun neinatigian mine nəhruniən təuvir min rəfin rəhan tətətig lan.

1:22 Rom 5:10; Efəs 5:27

1:26 Rom 16:25-26; Efəs 3:2-9

*

1:27 Nanihlua, Ianihlua — Afin-to

e tiksınəri. 1:29 Efəs 3:7,20; Fil 4:13 2:3 1Kor 1:24,30

⁴ Iəu iətaghati lanu kəm təmah o nasisigian e nəghatian eiua min rəha nətəmini iətam tətəhian o niuvi rəkisian rəhatəmah nətəligian. ⁵ Tol mə iətatig pau isəu o təmah, mətəu nikiik təhti pik itəmah. Kəni nikiik tagian pik mətəu-inu iəmətəu məmə rəhatəmah nətəligian kətiah əmə, kəni itəmah nəutəhatətə əskasik əmə e Kristo.

Rəhatəmah nəmiəghian otəkeikei mətatig əmə e Kristo.

⁶ Mətəu inko itəmah nəmotos Kristo Iesu məmə in Iərməniə rəhatəmah, kəni onəkotəkeikei məutohtəu=pən əskasik in. ⁷ Otəskəlim Kristo tiəkis təhmen e noki nig i tətəiuaiu mələs niftəni, kəni pəh rəhatəmah nəmiəghian teviə məskasik lan. Pəh rəhatəmah nəhatətəian otəkeikei meviə mətəskasik e nian rəfin, nəhatətəian inu kəməgətu itəmah lan aupən. Kəni nian rəfin otəkeikei məutəni kəm Ughin məmə nikitəmah təməri məriauəh e nagiəniə o natimnati iətam təmol o təmah.

⁸ Otətuə vivi itəmah məmə nətəmini kəsotəskəlimian kəni məsotiuvi minian itəmah e nəgətuəniə eiua min rəhalah. Nəgətuə eiua min əha tatitəu=pən nətəligian rəha nətəmini əmə mine nəukəti lou min iətam tətəghati e natimnati rəha niftəni əmə. Nəghatian min əha tatsipən e nətəligian əuas min rəha nətəmini, mətəu kəsotsipəniə e Kristo.

⁹ Kəni Kristo in Ughin. Kəni in təmuva mos nipəti iətamimi təhmen e tah, kəni natimnati rəfin rəha Ughin tətətig lan. ¹⁰ Kəni nian nəmotəhatətə e Kristo, kəni Ughin in təməfən natimnati rəfin rəha nəuviriə kəm təmah. Kəni Kristo tətərməniə e nətəmini mine natimnati rəfin u kəutərməniə e nəhue niftəni mine neai. ¹¹ Kəni nati kəti min e Kristo. Nian itəmah nəmotəhatətə lan, kəni in təməghi=pən itəmah. Mətəu səniəmə nəhgi-pəniə rəha nipətin u nətəmini kəutol, mətəu nəhgi-pəniə rəha nikitəmah iətam Iesu təmol. In təmətei rəkis nətəligian mine nolian tərəh min e rəhatəmah nəmiəghian. ¹² Kəni e nian kəməueiu itəmah e nəhu, in nəmtətiə kəti məmə nəmiəghian aupən rəha təfagə tərəh rəhatəmah kəutohmis kəni katitənim ilah Iesu. Kəni Ughin təməmiəgh min itəmah e nəmiəghian vi min itəmah Iesu, mətəu-inu nəməutəhatətə e nəsanəniə asoli rəha Ughin iətam təmol Iesu təmiəgh min e nimisian.

¹³ Aupən ikin, nian Ughin təməsətei rəkis əhanəhian nolian tərəh min e nikitəmah, kəni e nəhm̄ti, təhmen məmə itəmah nəmohmis rəkis e nolian tərəh min əha.* Mətəu nian nəməhuva motol kətiah itəmah Iesu, kəni Ughin təmosmiəgh min itəmah min. Ughin təməfəl rəkis nolian tərəh min rəhatah malu lan. ¹⁴ Nian kitah kəmautol nolian tərəh, kəni kəmautəhti Lou rəha Mosis iətam tətəni məmə okohmis o nolian tərəh min əha, kəni tatətu=pa nipəgnəmti nəghatian min kəm tah. Mətəu Ughin təməhti=pən nəghatian min əha e nig kəməluau, kəni nəsanəniə rəhalah tikə. ¹⁵ E nig kəməluau əha, Kristo in təməhpahu nəsanəniə rəha iərməniə min rəfin, kəni təmərəkin narməniə rəha iərmis min təhmen=pən məmə in təməhpahu ilah e nəluəgiəniə asoli kəti. Kəni rəueiu əha, in təmol rəhan tikimir min kəməhuva nati əpnəpin əmə e nəhm̄ti nətəmini.

Iesu tətərməniə e təmah

¹⁶ Tol min lanəha, nəsotətiəliəniə e nəghatian rəha nətəmini nətəm kəutələhu pəsəg məmə nəsotoliəniə natimnati nəuvein, məsotuniəniə

2:4 Rom 16:18 2:5 1Kor 5:3 2:7 Efəs 3:17 2:9 Jon 1:14,16 2:10 Efəs 1:21-22 2:11 Rom 2:29 2:12 Rom 6:4 * 2:13 Nian iətamimi kəti təsəhatətə əhanəhian e Iesu Kristo, rəhan təfagə taskəlim matig isəu o Ughin. Rəhan nəmiəghian pəhriəni ilau Ughin tikə, kəni təhmen məmə narmin təmimis. 2:13 Efəs 2:1,4-5 2:14 Efəs 2:14-16; 1Pitə 2:24

nauənian kəti uə məsotəmnimian nəmnmian kəti. Sotətəligian e nəghatian rəhalah iətam kəutəni māmə nəkol natimnati min u e nian asim min, uə e nian rəha məuig vi min, uə e nian rəha Sapət. ¹⁷ Lou min u rəhalah əha kəutəghati lan, kəutəgəṭun=pən nīpəhrianian kəti iətam tətuvə, mətəu nīpəhrianian əha, in Kristo pisin əmə.

¹⁸ Nətəmini nəuvein kəutəfəri pik mətəu-inu ilah kəutəni māmə kinauteruh nāməhlairian min nəuvein iətam nīpətilah tatig. Ilah kəutəni kəm təmah māmə nəkotəkeikei motol natimnati nəuvein iətam tətəgəṭun māmə rəhatəmah nətəligian teiuaiu, kəni itəmah onəkotəkeikei məutəfaki kəm nagelo min. Sotohtəu-pənian nətəligian rəhalah. Nətəligian min əha iətamimi əmə tatol. Kəni nāmə nəkotohtəu=pən nəghatian rəhalah, itəmah onəkotəmkarəpən e rəhatəmah nāmīəghian. Mətəu nətəmi min əha kəutəfəri ilah o nati nīpətin tikə. ¹⁹ Nətəmi min əha kəsotəskəlimian nəgəṭunian pəhrian rəha Kristo tiəkis məsotolian kətiəh ilah Kristo. Mətəu Iesu təhmen=pən māmə in rəhn-kapə nīməfaki konu nīməfaki in nīpəti Kristo. E nolian kətiəh min təhmen=pən e nīpəti iətamimi, u iətam tatilpin ikin e nəuaniləuis min tətuvən e nīkilkilin, kəni Kristo tatol min nati kətiəh e nīməfaki rəhan māmə nīməfaki otəskasik, kəni mateviə e nāmīəghian vi iətam Ughin tatol tateviə.

Nəmotos nāmīəghian vi mətəu itəmah nəmotol kətiəh e Kristo

²⁰ Nian nəmotəhatətə e Kristo, in təhmen māmə nəmohmis itəmah min. Kəni mətəu-inu lou təsuvaian o iətamimi iətam təmimis, kəni nəukəti lou min iətam tətəghati e natimnati rəha nəhue niftəni əmə, nəsanənian rəhalah tikə māmə okotarmənig e təmah. Tol lanəha, iətatəpuəh o təmah māmə, təhro itəmah nautohtəu=pən lou min rəha nəhue niftəni mine, inəha nəghatian əuas min iətam kəutəni māmə, ²¹ “Səskəlimian nati u,” uə “Sun askəuvinian nati u,” uə “Səkian nati u.” ²² Mətəu nəghatian min u təmsipən e nətəligian rəha iətamimi. Ilah kəutəghati əmə e natimnati rəha nəhue niftəni u, təhmen=pən e nauənian nəuvein, mine nəmnmian nəuvein. Mətəu natimnati min u, ko təsasiruian, kəni təsərkəninian nīkitəmah, mətəu-inu e nian onəkotos uə nəkotun, kəni tikə min.

²³ Iəkəhrun māmə nian nəuteruh nəghatian min əha, nəkotəni māmə kəta nəghatian aɡin min nəuvein. Ilah kəutəni māmə nətəmini okotəfaki lanu lan uə lanəha lan, kəni ilah kəutəni māmə okotol rəhalah nətəligian teiuaiu lanu uə lanəha, kəni ilah kəutəni min māmə nətəmini okotəkeikei məuteruh vivi nīpətilah min lanu uə lanəha e nolian iətam in tiəkis o nīpətilah. Mətəu iətəni=pinə kəm təmah māmə nəghatian min əha, rəhalah nəsanənian tikə māmə otahtipəsig e nətəligian tərəh min mine nolian tərəh min u nətəmini kəutol e nīpətilah.

3

¹ Mətəu-inu Ughin təmosmiəgəh min itəmah min Kristo, kəni tol lanəha, rəueiu əha itəmah onəkotəkeikei mautol nīkitəmah tətətig əskasik e natimnati iətam tətətig əpəha e negəu rəha Ughin, ikin əha Iesu tətəharəg ikin e nīkalī Ughin maru, ikin əha, ikin ima nəsanənian mine nisaiəni.

² Itəmah onəkotəkeikei mautol rəhatəmah nətəligian tətətig əmə e negəu rəha Ughin, kəni pəh nətəligian rəhatəmah otəsətiɡian e natimnati rəha nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu itəmah nəmohmis itəmah Kristo, inəha

noliän rəha nəmiəgəhiän əuas rəhatəmah kəməhmis, kəni nəmiəgəhiän pəhriän rəhatəmah kəutəhluaig ilah Kristo iətəm tətətig e negəu e neai ilau Uhgīn. Nəmiəgəhiän vi u, nətəmini kəsoteruhiän. ⁴ Nəmiəgəhiän pəhriän rəhatəmah in e Kristo əmə. Kəni nian Kristo otitəlig=pa min, kəni Uhgīn otəgətun Kristo kitah min kəm nətəmini rəfin, kəni ilah okoteruh nəuviriän mine nəsanəniän rəhan.

Suaru əhruahru

⁵ Mətəu itəmah onəkotəkeiki motəpəh agin noliän tərəh min rəha nəhue niftəni, noliän tərəh tol min lanu; nipətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; ilah kautol noliän tərəh tol naulisiän o nəniän; ilah kotalkeiki pik ilah min o noliän tərəh; təfagə tərəh tətə e rəhalah nətəligiän; ilah nəvərəs, kəni noliän əha təhmen=pən məmə kəutəfaki kəm narmi nati min, inəha, kəutləfəri natimnati min rəha nəhue niftəni ilis tapirəkis Uhgīn. ⁶ Noliän tərəh min əha tatol niki Uhgīn tətəhmə, kəni in otol nalpinian asoli kəm nətəmini nətəm kautol noliän tərəh min əha. ⁷ Aupən ikin, noliän tərəh min əha kəutarməni e rəhatəmah nəmiəgəhiän, nəmautol ilah nian rəfin.

⁸ Mətəu rəueiu əha, nəkotəkeiki motos rəkis ilah e rəhatəmah nəmiəgəhiän, kəni otol min lanəha: niəməha təsol minian itəmah; nikitəmah mine nohlitəmah təsatipahal-atipahal pikian təhmen e kaluəluə; solian tərəh kəm nətəmini; səni rahian nətəmini; səniə nəghatian iətəm tol naulisiän o nəniän. ⁹ Soteiuaian e təmah min mətəu-inu itəmah nəmotəpeg rəkis nətəligiän əuas rəhatəmah, kəni motəpəh rəhan noliän tərəh min, ¹⁰ kəni nəməhuvən e nətəligiän vi. Uhgīn tətəfinə nəmiəgəhiän vi u kəm təmah, matol məmə itəmah onəkəhuva motol əmə məmə in mine. Kəni pəh nəkotəhrun vivi in.

¹¹ Mətəu e natimnati min əha, in nati ənpənin əmə nəmə ik iətəm Isrel, uə səniəmə ik iətəm Isrel; nəmə kəməhgi=pən ik uə kəsəhgi-pəniän ik; nəmə nəmol vivi skul uə nəsol viviän skul; nəmə ik slef əmə kəti uə ik səniəmə slef kəti. Mətəu nati asoli in Kristo, kəni tətətig e nəmiəgəhiän rəhatah rəfin u kəutəhatətə lan.

¹² Uhgīn təmolkeiki itəmah, kəni mitəpin itəmah məmə rəhan min. Kəni tol min lanu: nikitəmah otəkeiki matitəgit o nətəmini; mautol təuvir kəm nətəmini; rəhatəmah nətəligiän otəkeiki mətətig ləhtəni; itəmah nətəm mətig; kəni nətəligiän rəhatəmah otəfəməh. Otol nəghatian min əha, təhmen=pən məmə nəutəhuvən e napən vi rəha Uhgīn. ¹³ Nian suah kəti otol nati kəti otəsəhmenian e nəhmtitəmah, kəni nikitəmah otəsəhmə uəhaiän ohni. Nəmə suah kəti tatol tərəh e təmah kəti, pəh nəsotalpinian motos əmə timis e nikitəmah, mətəu nəkotəkeiki məutalu lan kəni mautol təuvir əmə kəm iətəmi u. Sotaskəlim iəkisiän noliän tərəh rəha iətəmini təmol kəm təmah e nikitəmah, mətəu nəkotol təuvir kəm in, təhmen=pən əmə məmə lərməni təsaskəlim iəkisiän noliän tərəh rəhatah e nikin, mətəu in tatol təuvir əmə kəm tah. ¹⁴ Nati agin u iətəm otəkeiki mətətig e nikitəmah, in nolkeikiän. Otos məhuvən lan təhmen=pən məmə napən təuvir rəha Uhgīn. Nian onəkotolkeiki itəmah min, kəni tol itəmah nəkəhuva kətiəh.

¹⁵ Otos nəməlinuian rəha Kristo pəh in tətərməni e nikitəmah, mətəu inko Uhgīn təmauin e təmah məmə nəkəhuva motol kətiəh, kəni məutətig əmə e nəməlinuian. Kəni nian rəfin otəni kəm Uhgīn məmə nikitəmah

tətagiən o natimnati iətəm in təmol kəm təmah. ¹⁶ Otəgəṭun itəmah min e nəghatiən rəha Kristo, kəni motəni e nətəligiən təuvir kəm təmah min məmə nəkotəkeikei mautol, məsotəpəhiən. Otani nəpuən min e Nauəuə rəha Nəpuən, mine nəpuən min rəha niməfaki, mine nəpuən min iətəm tatsipən e Narmin Rəha Ughin. Otani ilah rəfin təhmen=pən e nəniviviən kəti iətəm tatsipən e nikitəmah matuvən kəm Ughin. Inəha e noliən min əha, pəh nəghatiən təuvir rəha Kristo tətatig matəmiəgəh mateviə vivi e nikitəmah e nian min rəfin. ¹⁷ Kitah u nəhlmi İərməniḡ İesu min, kəni tol lanəha, natimnati rəfin u nautol, mine nəghatiən min rəfin u nautəni, mətəu nəkotol əmə e nərgi İərməniḡ İesu. Kəni nian rəfin itəmah onəkotəkeikei motəni kəm Ughin, tatə rəhatah, məmə nikitəmah tətagiən o natimnati iətəm İesu təmol kəm təmah.

Noliən əhruahru rəha tatə, mine mamə, mine kəlkələh min

¹⁸ Nipətan, otisiai narməniḡiən rəha nəman min rəhatəmah, təhmen=pən əmə məmə pətan u in tətəfaki in otəkeikei mol lanəha.

¹⁹ Kəni nəman, otolkeikei rəhatəmah nipətan, kəni motol təuvir kəm lah, mətəu sotoliən rəhatəmah narməniḡiən məmə nəkotol=pən əmə rəhatəmah nipətan.

²⁰ Kəlkələh min, otisiai rəhatəmah tatə mine mamə nian rəfin, mətəu-inu İərməniḡ rəhatah nikin otagiən o noliən əha.

²¹ Itəmah tatə min, sotoliən nalpiniən tapirəkis nərahien iətəm kəlkələh min kautol, məmə nikilah otahmə ohni. Mətəu nəmə nəkotol lanəha e lah, kəni rəhalah nətəligiən in oteiuaiu.

Noliən rəha slef mine rəhan iərməniḡ

²² Slef min, nian rəfin onəkotəkeikei motol nəuia nətəmi asoli min rəhatəmah, mətəu səniəmə nian əmə iətəm ilah kəuteh itəmah lan məmə nikilah otagiən o təmah. Mətəu itəmah onəkotəkeikei motol uək e nikitəmah pəhriən o nəfəniən nisaiən kəm Ughin. ²³ Uək nak iətəm nautol, otol e nikitəmah rəfin təhmen əmə məmə nautol uək rəha İərməniḡ rəhatah, səniəmə nautol uək rəha iətəmi əmə. ²⁴ Mətəu-inu onəkotəkeikei motəhrun vivi məmə İərməniḡ rəhatah in otəfinə nətəouiən əhruahru rəha natimnati min iətəm nautol ilah. Nətəouiən əha Ughin tinəni rəkis məmə otəfinə kəm nenətin min. ?Kəni nəkotəhrun nati u? Nautol uək rəha suah əha İərməniḡ pəhriən rəhatah, in İərməniḡ Kristo. ²⁵ Mətəu iətəmi iətəm tatol tərəh, in otos əhruahru min nəuan nətəouiən rəhan o noliən tərəh, mətəu-inu Ughin, in tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmi rəfin.

4

¹ Itəmah nətəmi asoli min u nəutarməniḡ, onəkotəkeikei mautol təhruahru kəni məhmen o rəhatəmah slef min, mətəu-inu itəmah min nəkotəkeikei motəhrun məmə rəhatəmah min İətəmi asoli in tətatig min əpəha e nəgəu e neai.

Pol təməgəṭun ilah

² Itəmah onəkotəkeikei məutəghati=pən kəm Ughin e nəfakiən e nian rəfin. Kəni nian onətəfaki, rəhatəmah nətəligiən otəkeikei mətatig lan, kəni nian rəfin aḡin nəkotəkeikei məutəni kəm Ughin məmə nikitəmah tətagiən o natimnati iətəm in təmol kəm təmah. ³ Kəni iəu iəkolkeikei

məmə itəmah nəkotəkeikei mautəfaki min o təmah min, məmə Uhgın oterəh e suaru məmə iəkotəni pətigəm nəlpəkəuian oneuən rəha Uhgın e Kristo. İəmatəni pətigəm nəghatən u inu, kəni kahtipəsəg=pən lak ohni e kaləpus. ⁴ Otəfaki məmə iətəni pətigəm nəghatən əha təhruahru kəni məpiə vivi təhmen əmə məmə iəkəkeikei mol lanəha.

⁵ İtəmah nətəm nəutəfaki, pəh nətəm kəsotəfakian koteh=pən İesu e noliən min rəhatəmah, kəni e nian rəfin onəkotəkeikei mauteh vivi məmə noliən min mine nəghatən min rəhatəmah otiuvi Nanihlua min kəhuva o İesu. ⁶ İtəmah nəkotəkeikei məutəghati vivi kəm lah e nəghatən min əmə u iətəm təuvir kəni mətəhiən, kəni pəh ilah okotətəu nəghatən min əha məmə kotəuvir. Kəni itəmah onəkotəkeikei mətəhrun vivi suaru min o nuhalpinian nəghatən min rəhalah iətəm kəutətapuəh o rəhatəmah nəhatətəian e İesu.

Pol təmahlipən

suah mil kətian o lah

⁷⁻⁸ İtəhli=pinə piatah iətəm təuvir, Tikikəs, in tatuvnə o təmah o nati keiu əmə məmə in otanus nəghatən rəfin rəhatəmah kəm təmah, kəni in otəfəri nətəligiən rəhatəmah. In piatah kəti iətəm iəu iəkolkeikei pik. Nian rəfin in tətəhtul maru o nasiruiən lak e uək rəha İərməniğ. ⁹ In tatuvnə ilau piatah Onesiməs. Nian rəfin in tətəhatətə əskasik e İesu, kəni itəmah iəkotolkeikei pik in. In iətəmi kəti rəhatəmah. İlau okuəni kəm təmah nanusiən rəha natimnati rəfin u ikinu.

Naunun nəghatən rəha Pol

¹⁰ Aristakəs in tətətig e kaləpus itimlau min. In tətəhli=pinə nəghatən təuvir kəm təmah. Kəni Mak, in pia Panəpəs, in min tətəhli=pinə nəghatən təuvir rəhan kəm təmah. İtəmah nəmotos rəkis rəhak nəghatən ohni. Nəmə in otuvnə imatəmah ikin, kəni nəkotit məhuvən mauteruh vivi. ¹¹ Kəni Josuə Jastəs, in min tətəhli=pinə nəghatən təuvir rəhan kəm təmah. E nəuaniləuis min rəha İsrel iətəm kəutəhatətə e İesu, suah milahal əmə əha, ilahal kəhlasiru lak e uək rəha negu rəha Uhgın. Kəni suah milahal əha, ilahal kəhlasiru pik lak e nian əskasik min iətəm tətəuə e rəhak nəmiəgəhiən.

¹² Epafra in rəhatəmah kəti iətəmini, in min tətəhli=pinə nəghatən təuvir kəm təmah. In iətəmini kəti nian rəfin tatol uək rəha İesu Kristo, kəni e nian rəfin in tətəfaki əskasik o təmah. In tətətapuəh o Uhgın məmə itəmah onəkotəhtul əskasik, kəni mohməhtə motəhrun vivi natimnati rəfin iətəm Uhgın tolkeikei. ¹³ İəkəhrun nəniən kəm təmah məmə suah u in tatol uək əskasik o nasiruiən e təmah, mine nətəm Laotisiə, mine nətəm Hierapolis. ¹⁴ Toktə Luk iətəm kitah kətolkeikei pik, mine suah u Timəs, ilau min kətuahli=pinə nəghatən təuvir kəm təmah. ¹⁵ Otəhli=pən min rəhak nəghatən təuvir kəm piatah mine nəuvinitah min əpəha Laotisiə, mine pətan əha Nimfa, mine nətəm kəutəfaki e nian min rəfin əha iman ikin.

¹⁶ Mətəu e nian onəkotəfin rəkis rəhak u nauəuə, kəni motəkeikei motəhli=pən kəm nətəm Laotisiə məmə ilah okotəfin min kəm nətəmini rəha niməfaki əha ikin. Kəni e noliən kətiəh min, itəmah onəkotəkeikei motəfin min nauəuə rəha nətəm Laotisiə.

¹⁷ Kəni itəmah nəkotəkeikei motəni=pən kəm Akipəs məmə in otəkeikei mol rəfin uək iətəm İərməniğ rəhatəh in təməfən kəm in məmə otol.

¹⁸ Iəu Pol, iatos pen mətətei əmə e nəhlmək nəghatən u rəha nəniən təuvir kəm təmah. Sotaluiən məmə kəməfən iəu e kaləpus, kəni kəlis iəu e sen, kəni iətətig əhanəh.

Pəh Uhgin otətuati e rəhan nəuviriən tətətig o təmah.

1 Təsalonaikə

Nauəuə iətam Pol təmaupən mətei tuvən kəm nəfaki min ikin Təsalonaikə Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Təsalonaikə

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki əpəha Təsalonaikə.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol təmətuəuin niməfaki əpəha Təsalonaikə e nu keiu o kisi əmə tinuvən rəkis, kəni in niməfaki vi kəti. Nətamimi rəha niməfaki okotəkeikei moteviə e nəmiəgəhiən rəhalah. İlah nəuvein, kəməhuvən e nian iəkis min mətəu-inu kəutəhatətə e Kristo. Kəni nəuvein kəsotəhrun vivien nian iətam İesu otitəlig=pa min lan e nəhue niftəni. Nəuvein nikilah təhti məmə İesu otuva uəhai min əmə. Kəni motəruru məmə nətamimi kəmoħmis uərisig e İesu titəlig=pa min, otəhro e lah.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u məmə otəfəri nətəligian rəhalah, kəni mol nəhatətəien rəhalah təskasik. Kəni molkeikei məmə otəfən nəgətuñiən nəuvein iətam təhruahru o nitəlig=pa minian rəha İesu Kristo.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs,* mine Timoti, iəhləni təuvir kəm təmah min u niməfaki ikin Təsalonaikə, u itəmah u nətamimi rəha Tatə Uħgin mine İərmənig İesu Kristo.

Pəh Uħgin otətuati e rəhan nəuviriən mine nəməlinuian kəm təmah.

² Nian rəfin, iəhləni=pən kəm Uħgin məmə nikitimahəl tətagiən o təmah rəfin, kəni məhləfaki o təmah e nəfakiən rəhatimahəl. ³ Nian iəhləfaki kəm Tatə Uħgin, nikitəmahəl tagiən mətəu-inu nian rəfin nikitimahəl tətəhti nati kisi, kəti u rəhatəmah uək iətam tatsipən e nəhatətəien rəhatəmah, mine rəhatəmah uək əskasik o nasiruiən e nətamimi iətam tatsipən e nolkeikeiən rəhatəmah, mine nolien rəha nəhtul əskasikiən rəhatəmah e nian iəkis min iətam kəutəhuva e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni nəkotol lanəha mətəu-inu nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian e İərmənig İesu Kristo.

⁴ Piak min mine nəuvinik min iətam Uħgin tolkeikei itəmah. Nikitimahəl tagiən min o təmah mətəu-inu iəkləhrun məmə Uħgin təmitəpin itəmah. ⁵ Kəni iəkləhrun nati u, mətəu-inu nanusiən təuvir iətam iəməhləni kəm təmah, səniəmə təmuva e nəghatən əmə, mətəu təmuva min e nəsanəniən, mine Narmin Rəha Uħgin, kəni kitah kotəhrun vivi məmə in niphəriənien. Kəni nian kitah kəməutətig, nəkotəhrun məmə nolien rəhatimah in təuvir məmə otasiru e təmah. ⁶ Kəni iəmleruh məmə itəmah nəmotisikəuvin itimahəl mine İərmənig e nolien u: nəmotos pau nəhmaiən əsoli, mətəu nəmotos nəghatən e nikiñ agiən iətam Narmin Rəha Uħgin təməfinə.

⁷ Tol lanəha, e nolien rəhatəmah nəmotəgətuñ suaru təuvir kəti kəm nəfaki min əpəha Masetoniə mine Akaiə kotisikəuvin itəmah. ⁸ Nəmotəni pətigəm nəghatən rəha Uħgin təhmen e təui təmasək kətəu ikin min

* 1:1 E nəghatən Kris, nərgin u Sailəs in "Silfanus"

rəfin, kəni səniəmə əpəha Masetoniə mine Akaiə əmə, mətəu nətəmimi ikin min rəfin kinotəhrun rəkis rəhatəmah nəhatətəiən. Tol lanəha, iəsləni pətigəmiən nanusiən rəha nəhatətəiən rəhatəmah, ⁹ mətəu-inu nətəmimi rəha Masetoniə mine Akaiə, ilah aru kəutəni pətigəm məmə nian iəməhuva moteruh itəmah, nikitəmah tagiən o nətəuiən nəghatiən rəhatimahal. Kəutəni pətigəm məmə itəmah nəmotəuhlin nəmtəhtəmah e narmi nati min u kəmol əmə ilah, kəni mautəhuərisig e Ughin iətəm tətəmiəgəh, kəni in Ughin pəhriən, ¹⁰ kəni nəutəhtahnin Nətin məmə otitəlig=pa min e negəu e neai muva min e nəhue niftəni. Nətin u in Iesu, iətəm təmmis e nigə kəluau, kəni Ughin təmosmiəgəh in e nimisiən. Kəni in otosmiəgəh itah e nalpinian mine niəməha rəha Ughin iətəm tətəuə.

2

Uək rəha Pol əpəha Təsəlonaike

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nəkotəhrun məmə nian itimahal iəmluva mihleruh itəmah, nuvaiən rəhatimahal, in səniəmə tol nati əpnəpin əmə lan, mətəu təmol nəuan. ² Kəni itəmah nəkotəhrun məmə inəha Filipai, nətəmimi kəmotol tərəh e timahal, kəni motəhi motəni rah itəmahal, mətəu Ughin rəhatah təmasiru e timahal, kəni itimahal iəsləginian e nəni pətigəmiən rəhan nanusiən təuvir kəm təmah, nati əpnəpin nətəmimi kəmotalkut məmə okotəniəhu itimahal. ³ Tol lanəha mətəu-inu rəhatimahal nəghatiən o niuviən rəhatəmah nətəligiən təsisipəniən e nətəligiən tərəh min uə nikin iətəm təsəhruahruian, kəni iəsləlkutiən o neiuəiən e təmah. ⁴ Kəpə, iəsləliən lanəha. Mətəu nian iəhləghati, iəkləhrun məmə Ughin təməsal=pən rəkis e nikitimahal, kəni məni məmə itimahal iəkləhmen məmə iəkləni pətigəm nanusiən təuvir, kəni in təmələhu=pən e nəhlmitimahal. Kəni iəsləghatiən məmə nətəmimi nikilah otəgiən o timahal, mətəu iəhləghati məmə Ughin nikin otəgiən o timahal, kəni in Ughin iətəm tətəsal=pən e nikitimahal. ⁵ Nəkotəhrun məmə itimahal iəsluvaian o təmah məmə iəkliuvi nətəligiən rəhatəmah e nəghatiən ətəhiən min. Kəni iəsləni pətigəmiən nanusiən təuvir kəm təmah məmə iəkləh rəhatəmah məni. Kəni Ughin, in təhrun nikitimahal məmə nəghatiən u in nipəhriənian. ⁶ Itimahal iəsluvaian məmə itəmah kəti uə iətəmimi əpnəpin əmə kəti otəfəri itimahal.

⁷ Kəni nati kəti min, mətəu-inu itimahal aposil milahal rəha Kristo, iəkləhrun nəniən məmə nəkotəkeikei motisiai itimahal təhmen e iətəmi asoli milahal, mətəu iəməsləliən. Nian kəməutətig, noliən rəhatimahal timətig təhmen e məmə kəti iətəm tətəh vivi nənətin min, matol timətig o lah. ⁸ Nikitimahal tagiən məmə iəkləni pətigəm nanusiən təuvir, mətəu səniəmə məmə iəhləni pətigəm əmə, mətəu iəhləlol natimnati rəfin iətəm iəkləhrun noliən məmə otəsiu e təmah. In təhmen məmə iəhləfina nəmiəgəhiən rəhatimahal, mətəu-inu itimahal iəhləlolkeikei itəmah, kəni nəməhuva rəhatimahal nətəmimi. ⁹ Piak min mine nəuvinik min. ? Nikitəmah təhti, uə kəpə, uək əskasik iətəm iəməhləlol? Nian itimahal iəməhləni pətigəm nanusiən təuvir rəha Ughin kəm təmah, itimahal iəməhləlol uək e nəhlmitimahal ləpləpin mətəuərus=pən lapin o nosiən məni məmə iəslətapuəhiən o məni o təmah.

¹⁰ Itəmah mine Ughin, nəmoteruh kəni motəhrun nəni pətigəmiən məmə nian iəməhlatig kitah min itəmah nəfəki min, noliən rəhatimahal

in təhruahru, kəni Uhgın tətəgiən lan, kəni iətəmiimi kəti təsosiən nıpəgnəmtin kəti iətəm tərəh o timahal. ¹¹ İtəmah nəkotəhrun məmə itimahal iəməhlol təuvir kəm təmah rəfin təhmen e tatə kəti tateh vivi nenətin min. ¹² Kəni e noliən kətiəh əmə, iahlem əskasik itəmah, kəni məhləfəri rəhatəmah nətəligiən, məhlətapuəh əskasik məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni nikin tagiən lan. Uhgın u, tətəuin e təmah məmə nəkəhuva e narmənigiən mine nəuviriən rəhan.

¹³ Kəni nian rəfin, itimahal iəhləni tagkiu kəm Uhgın mətəu-inu nian nəmotos nəghatiən rəha Uhgın iətəm nəmotətəu o timahal, kəni motos tatig e nikitəmah, kəni nikitəmah təsəhtiən məmə in nəghatiən rəha nətəmiimi əmə, mətəu nikitəmah təhti məmə in nəghatiən rəha Uhgın, kəni pəhriən in nəghatiən rəhan. Kəni nəghatiən u tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatəmah, u nətəm nəutəni nıpəhriənən lan. ¹⁴ Kəni piak min mine nəuvinik min. Nətəmiimi imatəmah əhruahru ikin, kəmotol tərəh e təmah mətəu-inu nəməutəhatətə e Kristo İesu. İtəmah nəkotəhmen e nətəmiimi rəha nıməfaki min rəha Uhgın əpəha ikin Jutiə. İlah nətəm İsrəl əhruahru, mətəu rəhalah aru nətəmi asoli min kəmotol nərahien e lah nian kəmotəhatətə e Kristo İesu. ¹⁵ Nətəmi asoli min u, kəmotuhamu İərmənig İesu, mine iəni min, kəni motəhgi pətigəm itiməh iəkohiet. Noliən rəhalah tatol niki Uhgın təsəgiənən, kəni ilah tikiimir min o nətəmiimi rəfin, ¹⁶ mətəu-inu nətəmi asoli min u kəutalkut məmə okotəniəhu itiməh o nəghatiən kəm Nanihlua* min məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. E noliən əha, ilah kotoriarun rəhalah noliən tərəh mətəuarus təhmen. Mətəu rəueiu əha, niəməha mine nalpinien rəha Uhgın tinuva o lah.

Pol təmolkeikei məmə oteruh ilah

¹⁷ Piak min mine nəuvinik min. Nian iəmhluvən isəu o təmah nian nəuan nəuvetin əmə, mətəu iəmhlokeikei pik məmə iəkləruh min itəmah. Nıpəhriənən, nıpətətah isəu o tah min mətəu nətəligiən rəhatəh kətiəh. Kəni iəməhlalkut pik məmə iəklitəlig mihreruh itəmah, ¹⁸ mətəu-inu iəmhlokeikei məmə iəkluvnə o təmah. İəu, Pol, iəməlkut nian tepət, mətəu Setən təməhtipəsig e suaru o timahal. ¹⁹ ?Təhro iəklolkeikei pik məmə iəkləruh min itəmah? ?Tol lanəha mətəu-inu, nian İərmənig İesu otuva min, pəh min u iəmlələhu=pən nətəligiən əskasik rəhatiməh e lah məmə ilah nəua uək təuvir rəhatiməh? ?Kəni nikitiməh otəgiən min o pəh min? ?Kəni pəh min u in rəhatiməh nətəuiən iətəm nikitiməh otəgiən e lah? ?İtəmah, uə kəpə? Əuəh, itəmah u. ²⁰ Nıpəhriənən, itiməh iəhlətəu təuvir o təmah, kəni nikitiməh tagiən o təmah.

3

¹ Tol lanəha, nian nikitiməh təməpəou kəni iuəkir nikitiməh tıtagit, mətəu-inu itiməh iəkləruru məmə nəutətig təuvir uə kəpə, kəni itiməh iəmhlegəhan məmə iəu mine Sailəs iəkuatig Atens, ² iəmuəhli=pinə Timoti məmə in otuvnə meruh itəmah. In piatah kəti iətəm tatol uək rəha Uhgın itiməh min o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir rəha Kristo. In təmuvnə o təmah məmə otasiru e təmah məfəri rəhatəmah nətəligiən, kəni mol itəmah nəutəhtul əskasik e rəhatəmah nəhatətəiən, ³ məmə nərahien iətəm tətəva o təmah rəueiu, ko təsoliən nikitəmah təhti pik. Nəkotəhrun rəkis məmə in nətəligiən rəha Uhgın məmə nətəmiimi okotol tərəh e tah

2:12 Uək 20:31 **2:13** 2Təs 2:13 **2:14** Uək 17:5 **2:15** Uək 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19

* **2:16** Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksiniəri. **2:19** Fil 2:15-16; 4:1; 2Təs 1:4 **3:1** Uək 17:15

3:2 Uək 16:1-3

lanəha. ⁴ Nipəhriənən, nian iəməhlatig kitah mın itəmah, iəməhləkeikei məhləni kəm təmah məmə okol tərəh e təmah. Kəni itəmah nəkotəhrun vivi məmə tinuva mol nipəhriən lan təhmen əmə məmə itimahal iəmhləni mine. ⁵ Kəni o nati əha, nian iəməsəhrunən məmə natigien rəhatəmah təhro, kəni nikik təməpəou kəni iuəkir nikik titəgit, kəni iəmahli=pinə Timoti məmə otuvnə meruh-to rəhatəmah nəhatətəien, məmə tatəskasik əhanəh, uə kəpə. Iəməgin məmə e suaru kəti, Setən u iətəmini rəha nəfən-əfənien, in təməfən-əfən kəm təmah, kəni nəkotəmkarəpən e nəhatətəien rəhatəmah, kəni uək rəhatimahal in tol nati əpnəpin əmə.

Timoti təməni pətigəm nanusien təuvir

⁶ Kəni rəueiu əha, Timoti təmətəlig=pa mın o tımlau, kəni matos nanusien təuvir e rəhatəmah nəhatətəien mine nolkeikeien. Təməni=pa kəm tımlau məmə nikitəmah tətəhti əhanəh itimahal, təhmen əmə məmə itimahal iəklolkeikei məmə iəkləruh itəmah. ⁷ Tol lanəha, piak mın mine nəuvinik mın, nati əpnəpin iəmhlatig e nərahien, kəni mihlətəu nəhməien, mətəu nanusien rəha nəhatətəien rəhatəmah təməfəri rəhatimahal nətəligien o təmah. ⁸ Nian iəmləs nanusien məmə nautəhtul əskasik əhanəh o İərməniğ, kəni iəklətəu məmə inhlos mın nəmiəğəhien. ⁹ Nian iəkləhtul e nəhmti Uğin, nəgiənien rəhatimahal o təmah in iəhgin, kəni iəkləni kəm Uğin məmə nikitimahal tagien pik o təmah. ¹⁰ E nian rəfin, lənian mine lapin, iəhləfəki əskasik məmə iəkləruh mın itəmah, kəni mihləgətun itəmah e nati nak nəkotərruru əhanəh məmə rəhatəmah nəhatətəien oteviə məskasik.

¹¹ Kəni pəh rəhatah Uğin aru, u Tatə rəhatah, mine İərməniğ İesu rəhatah, kuol suaru rəhatimahal məmə iəkluvnə mihləh itəmah. ¹² Pəh İərməniğ otol nolkeikeien rəhatəmah otepət məri məriaueh o təmah mine nətəmini rəfin, təhmen e nolkeikeien rəhatimahal o təmah tepət. ¹³ Pəh in otol nikitəmah otesənən məmə, nian İərməniğ İesu tətuva mın ilah rəhan mın nətəmini, kəni nəkotəhtul e nəhmti rəhatah Uğin u Tatə rəhatah, kəni nəkotəhlan kəni nolien tərəh tikə e təmah.

4

Nəmiəğəhien rəhatəmah təkeikei mol Uğin nikin tagien

¹ Piak mın mine nəuvinik mın, rəueiu iəkəkeikei məğhati e natimnati mın nəuvein. İəmləgətun rəkis itəmah e nolien iətəm nəkotol məmə Uğin nikin otagien o təmah. Kəni pəhriən, onəkotol lanəha. Kəni rəueiu iəhlətapueh o təmah kəni məhlətapueh əskasik e İərməniğ İesu məmə nautol təhmın mın lanko. ² Otol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəhrun suaru iətəm iəmləgətun itəmah lan, kəni İərməniğ İesu təməfa nəpətien məmə iəkləgətun itəmah lan.

³ Nətəligien rəha Uğin məmə in təmələhu kalin itəmah məmə rəhan mın məmə nəkotol nati iətəm təhruahru vivi: sotohtəu-pəniən suaru rəha nıpətan mine nəman iətəm kautit oneuən ilah mın. ⁴ Itəmah kətiəh kətiəh nəkotəkeikei motərməniğ e nıpətitəmah e nolien iətəm təuvir məhruahru kəni kisai. ⁵ Sotolien nolien rəha nıtəu-pəniən nətəligien əskasik o nit oneuəniən pətan uə iərman. Nolien əha rəha nətəm kəsotəfəkiən motərruru Uğin. ⁶ Kəni e natimnati mın əha, sotolien tərəh e piatəmah mın e nakləhien e pətan rəha iətəmi pisin. İərməniğ otol nalpinien kəm nətəmini mın u iətəm kautol nolien mın iətəm tol lanəha, kəni inhləni

rəkis nati u kəm təmah o nəhgi-pəriən itəmah. ⁷ Tol lanəha mətəu Uhgın təməsauniən e tah məmə okotamıkmik e nəhmtin, okotatig e nəmiəgəhiən iətəm kəmotələhu kalın məmə rəhan. ⁸ Tol lanəha, iətəm tətəuhlin nəmtahn e nəghatiən əha, səniəmə tətəuhlin nəmtahn kəm iətəmini, mətəu tətəuhlin nəmtahn kəm Uhgın iətəm təməfa Narmin Rəhan kəm təmah.

⁹ Nəkotəhrun rəkis noliən rəha nolkeikeiən itəmah iəfaki min, kəni təsəhmeniən min məmə iəkətəi e nauəuə, mətəu Uhgın tinəgətun rəkis itəmah o nolkeikeiən itəmah min. ¹⁰ Kəni pəhriən, nəkətolkeikei pi-atah min rəfin ikin Masetoniə. Mətəu, piak min mine nəuvinik min, iəklətapuəh əskasik məmə nəkəutol təskasik təhmin lanko lan.

¹¹ Itəmah nəkotəkeikei motalkut o nitəu-pəriən suaru rəha nəmiəgəhiən iətəm in təməlinu, kəni motol aru rəhatəmah uək, kəni nəkəutol uək e nəhlmitəmah məmə nəuəniən rəhatəmah mine natimnati min otəhmen, təhmen əmə məmə iəhləni mine kəm təmah. ¹² Otol lanəha məmə rəhatəmah nəmiəgəhiən otiuvı=pa nisaiən rəha nətəm ihluə min, kəni itəmah nəsotarəriəniən e suah kəti.

Nuvaian rəha İərməniğ

¹³ Piak min mine nəuvinik min. İəklolkeikei məmə itəmah onəkotəhrun itəmah min nəuvein u kinohmis rəkis, məmə kinəhro e lah. Kəni iəslolkeikeiən məmə itəmah nəkotasək təhmen e nətəmini nətəm kəsotələhu-pəriən rəhalah nətəligiən e Uhgın u təhrun nauməhtuliən e nətəmini e nimisiən. İlah okotəkeikei motasək pik. Mətəu kitah okəsotasək pikian, mətəu inu ¹⁴ kitah kəutəhatətə məmə İesu təmimis kəni məmiəgəh min, kəni nikitah təhrun məmə nian İesu otuva min, kəni Uhgın otol məmə, nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis e İesu nian kəmohtis, okəhuva min ilah İesu. ¹⁵ Kəni iəhləni kəm təmah nəghatiən əhruahru rəha İərməniğ məmə, kitah u nətəm kəutəmiəgəh əhanəh məutətiğ mətəuərus nuvaiən rəha İərməniğ, pəhriən kitah okəsotaupəriən e nətəmi min u nətəm kəmotəupən mohmis.

¹⁶ Mətəu İərməniğ əhruahru əmə otsipəri e negəu e neai meiuaiu=pa, kəni məni pətiğəm əfəməh, kəni iətəmi əsoli rəha nagelo min otəgət əfəməh, kəni nətəmini okotətəu təui rəha Uhgın, kəni nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis İesu nian kəmohtis, okotəmiəgəh motəupən motəri. ¹⁷ Kəni uərisiğ lan, kitah nətəm kəutəmiəgəh əhanəh, okotəri kitah min ilah e nimali nəpuə məmə okoteruh İərməniğ e magəuagəu. Kəni tol lanəha, okotatig kitah İərməniğ naunun tikə. ¹⁸ Tol lanəha, otəfəri nətəligiən rəhatəmah min e nəghatiən min u.

5

¹ Piak min mine nəuvinik min. Təuvir əmə məmə iəsəteiən kəm təmah e nian əhruahru rəha natimnati min əha, ² mətəu-inu itəmah nəkotəhrun rəkis məmə nian iətəm İərməniğ otuva min e nəhue niftəni u təhmen e iəkləh iətəm tətəuə lapin, nian nətəmini əpnəpin kotəruru məsotəhtul maruiən ohni. ³ Nian nətəmini kəutəni məmə, “Natimnati rəfin təməlinu, kəni nərahien tikə,” kəni nalpiniən mine niəməha rəha Uhgın otuva uəhai əmə o lah, kəni ko nətəmini kəsotəgimiən, təhmen e pətan iətəm nəmtahn

tətahmə o neməkian, nahməian tətuvə uəhai əmə, kəni ko pətan əha otəsəgimian.

⁴ Mətəu piak min mine nəuvinik min, iateruh məmə nəsotəhtulian e napinəpuian e natimnati min əha, kəni nuvaian rəha nian əha otəsoliən itəmah nəkotauit təhmen e nətəmini u kotauit nian iakləh kəti təmuva. ⁵ Itəmah rəfin nənəti nəhəgəhəgian mine nənəti nianian. Kitah səniəmə nətəmini rəha lapin mine napinəpuian. ⁶ Kəni tol lanəha, pəh kəsotoliən təhmen e nətəmi min u kəutapili, mətəu pəh kotair kəni mauteruh vivi rəhatah nətəligian mine rəhatah noliən min, ⁷ mətəu nətəmini min u kəutapili, ilah kəutapili lapin, kəni nətəmi min u kəutapis, ilah kəutapis lapin. ⁸ Mətəu pəh kitah kotarmənig e noliən min rəhatah, mətəu-inu kitah nətəmi rəha nianian. Pəh kotaskəlim noliən rəha nəhatətəian mine nolkeikeian məmə nəpalian kəti, inu təhmen e soldia kəti iətəm tətəfən napən təhmen e aian iətəm tətəməhli pəsəg e nimankilahatəmi məmə nəpalian kəti. Kəni pəh kotələhu=pən əskasik rəhatah nətəligian e Uhgın məmə nəpalian kəti, inu təhmen e soldia kəti iətəm titəharu=pən kəfəfau əskasik kəmol e aian iətəm tətəhtərain rəhn-kapə təmi məmə nəpalian kəti.

⁹ Pəh kotol lanəha mətəu Uhgın təməsauin rəkisian e təh məmə niəməha mine nalpinian rəhan otuvə o təh, mətəu təmitəpin itah məmə in otəsmiəgəh itah e rəhatah İərmənig İesu Kristo. ¹⁰ Təminis o təh məmə kitah kotəhrun natigian pəti kitah min nəmə kəutəmiəgəh uə kəməhmis. ¹¹ Tol lanəha, onəkotəfəri rəhatəmah min nətəligian, kəni otəsiru e təmah min məmə nəkotol nəhatətəian rəhatəmah təskasik. Pəhrian, inu noliən itəmah nəkotol u rəueiu.

Naunun nəghatian rəha Pol

¹² Piak min mine nəuvinik min. Rəueiu iəklətapuəh o təmah məmə nəkotisiai nətəmi min u kəutol uək əskasik itəmah min ilah, kəni məutarmənig e təmah e İərmənig, kəni məutagət asoli e təmah nian nəkotəmkarəpən motol tərah. ¹³ Otisiai vivi ilah motolkeikei ilah o uək iətəm kəutol, kəni motatig e nəməlinuian kəni məsotetəian e təmah min.

¹⁴ Kəni piak min mine nəuvinik min, iəhlətapuəh əskasik məmə nəkotagət əskasik e nətəmi min u kəutəlpah məsotoliən nati kəti. Otəfəri nətəligian rəha nətəmi nikilah təpəou. Otəsiru e nətəmi rəhalah nəsanəian tika. Otol rəhatəmah nətəligian təfəməh o nətəmini rəfin. ¹⁵ Nəmə iətəmi kəti otol nati kəti təsəhmenian e təmah, kəni itəmah nəsotalpinian nitai nərahian, mətəu nian rəfin, itəmah nəkotəkeikei motalkut məmə nəkotol təuvir kəm təmah min mine nətəpisin pisin min.

¹⁶ Nikitəmah otəkeikei mətəgian nian rəfin; ¹⁷ kəni mətəghati kəm Uhgın e nəfakian nian rəfin; ¹⁸ kəni nian rəfin otəni kəm Uhgın məmə nikitəmah tagian, nati əpnəpin nəkotatig e nəuvirian, uə nərahian. Otol nati milahal əha mətəu-inu ilahal nəuia Uhgın o təmah e Kristo İesu.

¹⁹ Sotalifu əpisian nigəm rəha Narmin Rəha Uhgın; ²⁰ sətənian məmə nəghatian iətəm Uhgın təməfən kəm iətəmi kəti in tol nati əpnəpin əmə lan. ²¹ Otaupən pipim moteruh kəni motakil vivi natimnati rəfin, kəni otəskəlim tiəkis nati iətəm təuvir; ²² kəni mətəpəh natimnati rəfin iətəm tərah.

²³ Pəh Uhgın pisin əmə iətəm in Uhgın rəha nəməlinuian, otol itəmah məmə rəhan pisin əmə u itəmah. Pəh Uhgın otol məmə nəmiəgəhian rəfin

rəhatəmah okotəhruahru, e narmitəmah mine e nətəligiən rəhatəmah mine e nipətitəmah. Kəni nipəgnəmtin kəti tikə mə otəhkuł=pən e təmah, nian rəhatah İərmənig İesu Kristo tətuvə min. ²⁴ İətam tətəuin e təmah, nian rəfin tatol rəhan nəghatiən, kəni in otol natimnati min əha.

²⁵ Piak min mine nəuvinik min. Otəfaki o timah. ²⁶ Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. ²⁷ E nərgi İərmənig, iətəni əskasik kəm təmah məmə nəkotəfin nauəuə u kəm piak min mine nəuvinik min rəfin.

²⁸ Pəh rəhatəmah İərmənig İesu Kristo otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah.

2 Təsalonaikə

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Təsalonaikə Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Təsalonaikə

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki əpəha Təsalonaikə.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nətəmini tepət e niməfaki, kəutol nəruvian e nuvaian rəha İesu. Kəutos nian iəkis tepət, kəni nəuvein niki lah təhti məmə inəha nəmtətiən iətəm tətəgətuən məmə otəsuvəhiən, İesu titəlig=pa min. Kəsotəhrun vivian nipiəti nauəuə aupən rəha Pol (inu 1 Təsalonaikə). Kəni nəuvein kəutəni məmə İesu otitəlig=pa uəhai əmə, kəni ko kəsotol uək pikiən. Mətəu ilah kəuteiuə əmə məutəlpəh, məutəpəh nolien rəha uək. Kəni Pol tətəni kəm lah məmə ilah kotəkeikei məutol uək nian kəutəhtənin nitəlig=paian rəha İesu.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u məmə otələhu əhruahru nətəligian rəhalah e nitəlig=paian rəha İesu. Kəni in təmolkeikei məmə ilah okotəhtul əskasik mitəu=pən suaru əhruahru.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs*, mine Timoti, iəhləni təuvir kəm təmah u niməfaki ikin Təsalonaikə. İtəmah nəməhuva kətiəh o Uhgın rəhatəh Tətə, mine İərməniğ İesu Kristo.

² Pəh Uhgın Tətə, mine İərməniğ İesu Kristo okuətuati e rəhalau nəuvirən mine nəməlinuian kəm təmah.

Nəni-vivian mine nəfakiən rəha Pol

³ Piək min mine nəuvinik min. Nian rəfin itimahal iəhlətəu məmə iəkləkeikei məhləni kəm Uhgın məmə nikitimahal tagiən o təmah. Kəni təhruahru əmə məmə iəklol lanəha, mətəu-inu nian rəfin nəhatətəiən rəhatəmah tətuva mətəskasik, kəni nian rəfin itəmah rəfin nautolkeikei pik itəmah min, kəni nolkeikeiən mine nəhatətəiən əha katueviə mətuəri mətuəskasik. ⁴ Tol lanəha, itimahal iəhləni pətigəm kəm nətəmini rəha niməfaki rəha Uhgın e ikin min rəfin məmə nikitimahal tagiən pik o təmah. İtimahal iəhləni lanəha mətəu-inu nian rəfin, itəmah nautəhtul əskasik e nəmiəgəhiən rəhatəmah e Kristo, kəni məutəskəlim əskasik əhanəh nəhatətəiən rəhatəmah, nati əpnəpin nətəmi ihluə kəutol tərəh e təmah, kəni mol itəmah nəutətəu nəhməiən tepət.

⁵ Nətimnati min əha tətəgətuən məmə nolien rəha Uhgın o nakiliən nətəmini, in təhruahru əmə. Nəutos nəhməiən o Nərməniğian Rəha Uhgın, kəni nəuan nəhtulian əskasik e nərahian rəhatəmah, okeruh=pən itəmah məmə itəmah nəkotəhruahru o nuvəniən e Nərməniğian Rəha Uhgın. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu nolien rəha Uhgın in təhruahru, kəni in otol nəlpiniən kəm nətəmi min u kəutol nərahian kəm təmah, ⁷ kəni o nian kəti in otəfinə nəmeiğian kəm təmah iətəm nəutos nəhməiən, kitəh min itəmah. Nətimnati min əha okəhuva motol nipiəriən nian Uhgın otol pətigəm İərməniğ İesu iətəm otsipən e nəgəu e neai. In otuva e

* 1:1 E nəghatən Kris, nərgin u Sailəs in "Silfanus."

1:2 Rom 1:7

1:4 2Kor 7:4; 1Təs 2:19

1:6 Rom 12:19

nigəm iətəm tatuəu pik ilah rəhan nagelo min iətəm kotəsanən. ⁸ In otol nalpinian kəm iətəmi min u kotərru Uhgın kəni məsotohtəu-pəniən nanusiən təuvir rəha İərmənig İesu rəhatah. ⁹ Uhgın otol nalpinian kəm lah e nərahian iətəm naunun tikə. Kəni otahtipəsəg itulin ilah e nəhmte İərmənig mine nəhagəhagian asoli rəha nəsanəniən asoli rəhan. ¹⁰ Nati u otuva e nian İesu tətuva min. In otos nənı-vivian o natimnati iətəm təmol kəm nəfaki min rəhan, kəni narmilah otiuvig ohni, itəmah min itəmah min ilah mətəu-inu nəmotəhatətə e rəhatimahəl nəghatian iətəm iəmhlanı kəm təmah.

¹¹ Kəni o natimnati min u, nian rəfin iəhləfaki o təmah məmə okeruh=pən itəmah məmə itəmah nəkotəhruahru o nuvenian e Narmənigian Rəha Uhgın. Kəni iəhləfaki məmə Uhgın otol uək e nəsanəniən rəhan məmə, nəteligian təuvir iətəm nəkotolkeikei məmə nəkotohtəu=pən, mine uək min iətəm tatsipən e nəhatətəian rəhatəmah, okotol nəuan. ¹² Itimahəl iəhləfaki lanəha məmə kəfəri nərgi İərmənig İesu o natimnati iətəm təmol e nəmiəgəhian rəhatəmah, kəni in otəfəri itəmah. Natimnati min əha otuva e nəuvirian rəha Uhgın rəhatah mine İərmənig İesu Kristo.

2

İətəmi Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin

¹ Piak mine nəuvinik min. Pəh iəkləghati o nian rəha İərmənig İesu Kristo otuva min lan, kəni Uhgın otuhapumin kitah min Kristo lan. ² İəhlətapuəh məmə nikitəmah təsəhti pikian, kəni məsotauitian e nəghatian eiua kəti u nətəmiimi nəuvein kətəni məmə Nian Rəha Uhgın tinuva rəkis.* Kəpə, neiuəian əmə. Mətəu kətəni məmə itimahəl iəmhlətei nəghatian u e nauəuə kəti, uə məhləni pətigəm nəghatian kəti rəha Uhgın, uə məhləni pətigəm nanusiən kəti. Mətəu kəpə, nəghatian əha təsisipəniən e timahal. ³⁻⁴ Sotolian iətəmiimi kəti teiua e təmah e nəghatian kəti e Nian Rəha Uhgın, mətəu-inu nian əha otəsuvaian mətəuarus nian nətəmiimi okəhuva tikimır min rəha Uhgın motol nəluaginian ilah min. Kəni Uhgın otol pətigəm İətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin, In otuva tikimır e natimnati min rəfin iətəm nətəmiimi kəutəfaki ohni, mine natimnati rəfin iətəm kəutəni məmə rəhalah uhgın min. In əmə u otəfəri aru in ilis e natimnati min rəfin. Kəni in otuvən məharəg e Nime Rəha Uhgın, kəni məni məmə in Uhgın. Mətəu Uhgın otərakın pəhriən tətəu=pən əmə rəhan nəlpəkəuian aupən rəkis.

⁵ ? Təhro? ? Nəmotəlu məmə nian iəmətatig kitah min itəmah, iəmətəni=pinə natimnati min u? ⁶ Kəni nənəhrun nati nak iətəm tətahtipəsəg e iətəmi əha rəueiu, məmə Uhgın otol pətigəm in e nian əhruahru rəhan. ⁷ Nəsanəniən oneuən rəha Təfagə Tərah Agin tinatol rəkis uək. Mətəu iətəmi iətəm tətahtipəsəg e nəsanəniən əha, in otol lanəha mətəuarus=pən Uhgın otos rəkis. ⁸ Kəni Uhgın otol pətigəm İətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin. Nian İərmənig İesu otuva min, in otərakın suah u e nimeətagi e nohlın, kəni mərəkin agin e nəhagəhagian rəhan. ⁹ İətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin otuva mol uək rəha Setən e nəsanəniən rəhan, kəni in otol nati apispis eiua min, mine nəmətəian

1:7 1Təs 3:13 **1:8** Aes 66:15 **1:9** Aes 2:10 **1:10** Kol 3:4 **1:11** Kol 1:9; 1Təs 1:2-3

* **2:2** Nian Rəha Uhgın, in nian iətəm İərmənig İesu Kristo otitəlig=pa min lan makil nətəmiimi rəfin. **2:3-4** 1Tim 4:1; 1Jon 2:18; 4:3 **2:3-4** Esik 28:2; Dan 11:36 **2:8** Aes 11:4; Nəh 19:15

eiua min, mine nati eiua min iatəm otol narmi nətəmimi tiuvig, ¹⁰ mine nərahian pisin pisin min rəfin iatəm kəuteiua e nətəmi min u kəutaliuək e suaru tatuvən e nalpinian. Uhgın otərəkın ilah mətəu-inu kəmotəni əskasik məmə kəsotolkeikeian niphərianian iatəm təhrun nosmiəgəhian ilah. ¹¹ O nətəligian əha, Uhgın tahlı=pən kəm lah nati kəti təsanən iatəm tatol nətəligian rəhalah tətəlməli məmə okotəni niphərianian e neiuəian. ¹² Kəni tahlı=pən məmə otəni pətigəm nalpinian rəha nətəmimi rəfin nətəm kəsotəni niphərianian e niphərianian, mətəu kəutətəu təuvir agin e nolian tərəh min.

Nəfəki min okotəkeikei motəhtul əskasik

¹³ Piak min mine nəuvinik min iatəm İərmənig tolkeikei itəmah. Nian rəfin iəkləkeikei məhləni tagkiu kəm Uhgın o təmah, mətəu-inu e nətuəuinian Uhgın təmitəpin itəmah məmə otosmiəgəh itəmah. In otol lanəha e uək rəha Narmin Rəhan iatəm tətələhu kalın itəmah məmə rəhan, kəni otosmiəgəh itəmah e nəhatətəian rəhatəmah e niphərianian. ¹⁴ Uhgın təmauin e təmah o natimnati min əha e nanusian təuvir iatəm iəhləni pətigəm, məmə kitah kəhuva kətiah kitah rəhatah İərmənig İesu Kristo e rəhan nisaiəni, mine nəsanəniəni, mine nəhəgəhəgəni. ¹⁵ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, otəhtul əskasik kəni motəskəlim nəgətunian iatəm iəmhəfənə kəm təmah e nəghatian iatəm təmiet e nohlitəmahal, mine nəghatian iatəm nəmotəfin e nauəuə iəmlahli=pinə.

¹⁶ Uhgın rəhatah Tətə təmolkeikei itah, kəni e nəuvirian rəhan təməfəri nikitah naunun tikə, kəni təmol məmə kitah okotələhu=pən əskasik rəhatah nətəligian lan. Kəni pəh rəhatah İərmənig İesu Kristo aru ilau Uhgın Tətə, ¹⁷ okuəfəri nikitəmah kəni muol itəmah nəkotəsanən e nolian təuvir min rəfin iatəm nautol, mine nəghatian təuvir min rəfin iatəm nautəni.

3

Pol təmətapuəh o nəfəkiən

¹ Piak min mine nəuvinik min. Inu naunun nəghatian. Otəfəki o timahal məmə nəghatian rəha İərmənig otuvən uəhai əmə ikin min rəfin, kəni nətəmimi okotisiai motohtəu=pən, təhmen əmə e təmah nətəm nəmotisiai in məutohtəu=pən. ² Kəni otəfəki o timahal məmə Uhgın otos rəkis itimahal o nətəm kotərəh, mətəu-inu səniəmə nətəmimi rəfin kəutəhatətə e İərmənig. ³ Mətəu İərmənig, nian rəfin tatol rəhan nəghatian, kəni in otol itəmah nəkotəsanən, kəni məteh vivi itəmah o Setən məmə otəsərəkiniəni itəmah. ⁴ Kəni kitah kotəhrun vivi e İərmənig məmə rəueiu itəmah nautol nati nak itimahal iəmhəni=pinə kəm təmah, kəni onəkotəkeikei mautol lankonu. ⁵ Pəh Uhgın otit nikitəmah e suaru rəha nolkeikeian rəha Uhgın mine nolian rəha Kristo o nəhtul əskasikiən nian nərahian otuva.

Solian nolian rəha nəlpəhian

⁶ Piak min mine nəuvinik min. E nərgi İərmənig İesu Kristo, iəhləni əskasik kəm təmah məmə nəkotəhtul isəu o piatah min iatəm kəutol nolian rəha nəlpəhian, kəni məsotətiəniəni mətəitəu=pən nəgətunian iatəm nəmotos o timahal. ⁷ Itəmah aru nəkotəhrun məmə nəkotəkeikei məutohtəu=pən nolian iatəm iəmahlol. Nian iəməhlatig kitah min itəmah, iəməsləlpəhian, ⁸ kəni iəmləslə nəhməti nauəniəni o nətəmimi, iəməsləslə əpnəpəniəni. Mətəu

iəmahlol uək pik, lapin mine lənian, iəmahlol uək e nəhlmitimahəl mahlos məni o nauəniən məmə iəsləfinəniən uək əskasik o təmah e nehian itimahəl. ⁹ Təhruahru o təmahəl məmə iəklətapuəh o təmah məmə nəkotəruh itimahəl, mətəu itimahəl iəməslolien lanəha mətəu-inu itimahəl iəklolkeikei məmə iəkləgətun itəmah e noliən iətəm təhruahru məmə nəkotohtəu=pən. ¹⁰ Kəni nian iəməhlatig əha kitah min itəmah, iəhləfinə lou u məmə, “Nəmə iətəmi təlpah, kəni kəsəfəniən nauəniən kəm in.”

¹¹ İəhləni lanu mətəu-inu iəmlətəu məmə nətəməmi nəuvein ko itəmah min ilah kəutəlpah, ilah kəsotolien uək kəti, ilah kəutəfən rəhalah kərəsei məmə kotəu rəkis nəghatien min lan, mətəu kəsotolien uək. ¹² E nərgi İərmənig İesu Kristo, iəhləni kəni məhləkeikei kəm nətəməmi iətəm kotol lanəha məmə okotəkeikei motəpəh nəgəsiən motatig mətig əmə, kəni motol uək o nətəouiən nauəniən niglah ¹³ Kəni itəmah piak min mine nəuvinik min, sotəpəouiən e noliən nati əhruahru.

¹⁴ Nəmə nətəməmi nəuvein kəsotohtəu-pəniən rəhatimahəl nəghatien e nauəuə u, kəni nəkotəkeikei motol məmə nətəməmi okotəhruən məmə ilah pəh. Kəni məsotəghatien əgin kəm lah pəh nəkotol ilah kotaulis o nəlpahien rəhalah. ¹⁵ Mətəu nəsoteruhien ilah məmə rəhatəmah tikimir min, mətəu ilah piatəmah min, kəni təuvir məmə nəkotagət asoli e lah məmə okotair asoli e rəhalah nətəligien.

Naunun nəghatien

¹⁶ Kəni pəh İərmənig rəha nəməlinuiən, in pisin əmə otəfinə nəməlinuiən nian rəfin e noliən min rəfin. Pəh İərmənig tətətig itəmah min itəmah.

¹⁷ İəu Pol, iatos pen mətətei əmə e nəhlmək nəghatien u rəha nəniən təuvir kəm təmah. Kəni e nauəuə min rəfin iəkətei lanu məmə nəkotəhruən in rəhak nauəuə. Inu noliən rəha nəteien rəhak.

¹⁸ Pəh rəhatah İərmənig İesu Kristo otətuati e rəhan nəuvirien kəm təmah rəfin.

1 Timoti

Nauəuə iətam Pol təmaupən mətei tuvən kəm Timoti

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Timoti

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Timoti. Timoti in iətam aluə kəti iətam təmair e taun u Listra. Mamə rəhan in nəuaniləuis kəti rəha Isrel, kəni rəhan tatə in Ianihluə* kəti. Timoti in niəli kəti rəha Pol, kəni nian rəfin kətian əpəha ikin min matuəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Iesu Kristo. Pol tolkeikei pik Timoti, tol lanəha kəni in tətəuin e Timoti məmə təhmen e nətin əhruahru.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol təmətəu məmə nəgəتون eiuə nəuvein e niməfaki əpəha Efəsis, kəni mol in tahli=pən Timoti məmə otuvən mələhu əhruahru neiuəian əha. Nəmə təhro, Timoti təmuva təhmen e pastə rəha niməfaki əha Efəsis, nati əpnəpən məmə in iətam aluə əmə. Nəgəتون eiuəian min əha kəutəgəتون məmə nətəميمi okotəkeikei motətəu=pən nətəligian rəhalah e noliən rəha nətəميمi o nosiən nəmiəgəhian iətam naunun tikə. Kəutəni məmə nətəميمi okotəkeikei motəhruən nipəti nəghatən oneuən min, kəni motol natimnati nəuvein iətam ilah kəmutəni.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u mətəni pətigəm nətəligian nəuvein rəhan kəm Timoti mətəfəri rəhan nətəligian, kəni məmə otasiru e niməfaki rəha Efəsis. Pol tətəghati e noliən təuvir min rəha nəfakian, mine neruh vivian nətəm kəutəfaki. Kəni mətəni pətigəm noliən təuvir min iətam nətəميمi asoli min rəha niməfaki mine nəfaki min u okotəhtəu=pən. Kəni naunun nəghatən iətam Pol mətəni kəm Timoti tətəni məmə, in otəkeikei muva iətəميمi təuvir kəti rəha noliən uək rəha Iesu Kristo. Kəni rəhan noliən otəkeikei məhruahru vivi.

Pol təməni təuvir kəm Timoti

¹ Timoti. Iəu Pol, iətəni təuvir kəm ik. Kəni iəu aposil kəti rəha Kristo Iesu mətəu-inu Ughin u iətam təmosmiəgəh itah, mine Kristo Iesu iətam tətəfa nuhuinian, ilau əmə kəmuahli=pa iəu məmə iəkol uək u. ² Rəhalau nəhatətəian e Kristo təhmen-əhmen əmə, kəni tol lanəha, in təhmen=pən əmə məmə ik nətik pəhriən.

Pəh Ughin Tatə rəhatah ilau Kristo Iesu, Iərmənig rəhatah, okuətuati e rəhalau nəuvirian kəm ik, kəni muasəkəhruin ik, kəni muələhu nəməlinuian tətətig ohnik.

Pol təmolkeikei məmə Timoti otahtipəsig e nəgəتون eiuə min

³ Aupən ikin e nian iəmatuvən Masetonia, kəni iəu iəməni kəm ik məmə iəu iəkolkeikei pik məmə onətatig Efəsis, kəni rəhak nətəligian tatol əmə lankonu lan. Nətəميمi nəuvein əha ikin kəutatig nətəm ilah kəutəgəu nəgəتونian pəhriən rəha Ughin məutəgəتون nətəميمi lan. Mətəu ik onakahtipəsig e lah məmə okəsotolian noliən əha. ⁴ Ilah okotəkeikei motəpəh noliən min əha iətam kəutəni namsu eiuə min mautos nərgi lus min aupən min ikin mautol məmə nərgi lus min rəhalah təfəməh. Kəni

* : Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksənəri. **1:2** Uək 16:1-3; Tait 1:4

okotəfəri ilah aru lan. Nəghatien min əha kautiuvī=pa əmə timəti, mətəu inko kəsotasiruiən e nətəmini məmə ilah okotəhrun nəlpəkəuiən rəha Uhgīn inu okotəhatətə əmə lan.

⁵ Mətəu nəua nəghatien u rəhalau məmə nolkeikeiən tətəri e nikitəmah. Nolkeikeiən tətəri e niki iətəmi kəti nian noliən tərəh min rəfin iətəm təhrun məmə kəməutətiḡ lan aupən, in təməpəh rəkis ilah, niki təuvir vivi, kəni tətəhatətə pəhriən əmə e İesu. ⁶ Nətəmini nəuvein kinotəpəh noliən əhruahru u, kəni ilah kinotəruru rəkis rəhalah suaru, mətəu kəutohtəu=pən nəghatien əlməli min əha. ⁷ İlah kətolkeikei məmə nətəmini kəutəni məmə ilah kəteinatig vivi e Lou rəha Uhgīn, mətəu ilah kəsotəhrun aḡinien nīpəti nəghatien iətəm kəutəni, nati əpnəpīn nīkilah təhti məmə kəotəhrun aḡin.

⁸ Kitah kəotəhrun vivi lou rəha Uhgīn məmə təuvir nəmə kitah kəotəhrun vivi uək rəha Lou kəni mautohtəu=pən e noliən iətəm Uhgīn tolkeikei.† ⁹ Nian rəfin kitah okotəkeikei mətəhrun məmə Lou təməsuvaieən o nətəm kəotəhruahru, mətəu Lou təmuva məmə otəḡətuən kəm nətəmini məmə ilah nətəmini rəha nol rahien: nətəm kəsotisəiəu Uhgīn mine nol təḡəḡə tərəh; nətəm rəhalah noliən tekəu-ekəu kəutəuhlin nəmtəhlah o nəfəkieu; nətəm kəmotuhamu rəhalah tatə mine məmə; nətəm kəutuhamu əhanəh itəmi; ¹⁰ nəman mine nīpətan nətəm kinətol rəkis marit, mətəu kəutan əpnəpīn; nəman kəutit aru ilah min kəni nīpətan kəutit aru ilah min; nətəmini kəutələs iətəmi kəti mətəskəlim mətol səlimin təhmen e iol əhruin; mine nətəm kəuteiuə e nian kəutəḡhati e kot; mine nətəm kəuteiuə əpnəpīn əmə; mine nətəm kəutol noliən tərəh pisin min nəuvein. Əuəh, in nīpəhriənien məmə Lou in rəha nətəmini nətəm kəutol nətim-nati rəfin əha iətəm tətərekin nəghatien əhruahru min. ¹¹ Nəghatien əhruahru min u, kəutəni pətiḡəm nənusiən təuvir rəha nəsanəniən əḡəḡəḡə rəha Uhgīn, Uhgīn u iətəm təuvir məhruahru. Nənusiən u in təməfə kəm iəu məmə iəkəni pətiḡəm.

Pol niki təməḡien o Kristo

¹² İəu iətəni ḡəkiu kəm Kristo İesu, İərməniḡ rəhatah, iətəm tətəfə nəsanəniən kəm iəu o uək u, mətəu-inu in tətəh iəu məmə iəkəskəlim vivi rəhan uək məsəpəhiən, kəni in təmələhu=pa uək u mətəhli=pa iəu məmə iəkəol. ¹³ Aupən iəmətəḡhati rah e nəḡin, kəni iəmətoḡ nətəm kəutəfəki mətətol tərəh e İesu. Nati əpnəpīn iəu iəmətol pau lanu lan, mətəu in təməsək əhniəu mətəu-inu iəməsəni əhanəhiən nīpəhriənien lan, kəni iəməruu məmə nati nək iətəm iəu iəmətol in tərəh. ¹⁴ Mətəu nolkeikeiən rəha İərməniḡ rəhatah in iəḡin pik əhniəu, məpirəkis noliən tərəh min rəhak. Kəni tətətləmin niki o nəhatətəiən lan mine nolkeikeiən iətəm tatsipən e Kristo İesu.

¹⁵ Inu nəghatien tətəni pəhriən, kəni kitah kəotəkeikei mətəni nīpəhriənien lan: Kristo İesu təmuva e nəhue niftəni məmə otəsmiḡəḡ nətəm kəotərah. Kəni iəu iətəmi iəkərah aḡin məpirəkis rəfin ilah. ¹⁶ Mətəu Uhgīn təməsək əhniəu, iətəm iəkərah aḡin, təhmen e nəmtətiən kəti iətəm tətəḡətuən məmə nətəliḡiən rəhan təfəməh, nəunun tikə, tətəvən o nətəm kəotərah, pəh nətəmini nəuvein kəteruh kəni məhuərisiḡ e suaru kətiəh əmə məmə okotəhatətə e İesu kəni in təsmiḡəḡ ilah məfən nəmiḡəḡhiən

1:4 1Tim 4:7; Tait 1:14 † **1:8** Nəḡətuən eiəu min əha, nian rəfin kəutəḡhati pik e Lou. Kəni mətəni məmə ilah kəutəhruahru mətəu-inu ilah kəotəhrun vivi Lou. Mətəu nol rah nati min, Uhgīn təməfən Lou kəm lah məmə Lou otəḡətuən ilah məmə ilah nətəm kəotərah. **1:8** Rom 7:12,16 **1:12** Uək 9:15; 1Kor 15:9-10; Kəl 1:15-16 **1:13** Uək 8:3; 9:1-5 **1:15** Luk 19:10

itulin kəm lah. ¹⁷ !Kotəni-vivi Uhgīn! Pəh kotisiai Uhgīn rəhatah. In Iərmənig itulin; in təsimisiən; kəsəruhiən in; kəni in pisin əmə in Uhgīn. Pəh kotəfəri nərgin tatuvən matuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.

¹⁸ Kəni inəha nətik Timoti. Inu rəhak nəghatiən təhmen=pən e nəghatiən rəha iəni min nətəm kəmautəni kəm ik aupən. Ik onəkəkeikei maskəlim nəghatiən min əha pəh tol rəham nətəligiən təskasik, kəni ik onəkəluagin vivi e nəluaginiən rəha nəhatətəiən. ¹⁹ Askəlim rəham nəhatətəiən təskasik, kəni ol noliən iətəm ik nəkəhrun məmə in təhruahru e nəhmti Uhgīn. Mətəu nətəmimi nəuvein ilah kautol noliən nəuvein iətəm ilah kotəhrun məmə tərəh, kəni kəmotərəkīn rəkis rəhalah nəhatətəiən, təhmen e iətəmi kəti təmləfən negəu təri e nimas təhapu-əhapu agin mərəh. ²⁰ Suah mil u Haemeneəs mine Aleksantə ilau kəmian motol kətiəh əmə ilah nətəmi min u. Iəu inegəhan=pən rəkis e lau e nəhlmi Setən məmə okuəhrun məmə okuəkeikei məsuəni rahiən Uhgīn.

2

Noliən rəha nəfakiən

¹ Nati aupən iətəm iəkolkeikei məmə iəkəni, in tol lanu lan. Iəu iətəni əskasik kəm təmah məmə itəmah nəkotəkeikei motəfaki kəm Uhgīn o nətəmimi rəfin, kəni motəni tagkiu kəm Uhgīn o natimnati iətəm in təmol ilah. ² Kəni e nian rəfin itəmah onəkotəkeikei mautəfaki o nətəm kəutarmənig mine nətəmi asoli min rəhatah məmə kitah rəfin okotatig e nəməlinuiən kəni motatig mətig, pəh kitah kotisiai vivi Uhgīn kəni rəhatah naliuəkiən in təhruahru. ³ Noliən rəha nəfakiən min u in təuvir pīk, kəni in otol Uhgīn Iosmiəgəh rəhatah nīkin otagiən lan. ⁴ Uhgīn u, in tolkeikei məmə otosmiəgəh nətəmimi rəfin, kəni molkeikei məmə ilah okotəhrun motəni nīpəhriənən e nəghatiən pəhriən rəhan.

⁵ Otəfaki o nətəmimi rəfin məmə ilah okotəhatətə e Uhgīn mətəu-inu Uhgīn kətiəh əmə tətətig, kəni suah kətiəh əmə tətəhtul in suaru o nosiən nətəmimi muvan motol kətiəh ilah Uhgīn, iətəmimi əha Kristo Iesu. ⁶ E nian əhruahru, in əmə təməfa rəhan nəmiəgəhiən o nətəouiən suaru rəha nətəmimi rəfin məmə otitis ilah e təfagə tərəh rəhalah. Kəni inu tətəgəton məmə Uhgīn tolkeikei məmə otosmiəgəh nətəmimi rəfin. ⁷ Kəni e nəghatiən əha, Uhgīn təməfəri iəu məmə iəu aposil kəti rəhan o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir u kəm Nanihlua* min, nətəmimi nətəm kəsəniə məmə nətəm Isrel, kəni təməfəri iəu məmə iəgəton kəti rəha nəhatətəiən pəhriən. Iəu iətəni pəhriən, iəseiuəiən.

⁸ Kəni ikin min rəfin, iəkolkeikei məmə nəman okotəghati kəm Uhgīn e nəfakiən. Kəni nian kautəfəri nəhlmilah məmə okotəfaki kəm Uhgīn, iəkolkeikei məmə nəmiəgəhiən rəhalah otəhruahru, kəni nīkilah təsəhməiən, kəni məsotahiən ilah min.

⁹ Kəni iəu iəkolkeikei məmə nīpətan u nəfaki min okəhuvən e rəhalah napən iətəm təhruahru kəni mətəhtərain vivi ilah, məsotiuvian nətəligiən rəha nəman, kəni məsotoliən məmə nətəmimi okotəh o nəfəriən. Kəni ilah kəsotoliən nəuanulah məmə okotəfəri ohni. Kəni ilah kəsəhuvəniən e natimnati min o niuviən nətəligiən rəha nətəmimi, iətəni natimnati min təhmen=pən e napən min iətəm nəhmtilah tiəkis, uə nati kəti kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, uə nati kəti kəmol e pəral inu kəpiel iətəm nəhmtin

1:20 1Kor 5:5; 2Tim 4:14-15 **2:6** Rom 3:29-30; Kəl 1:4
e tiksiniəri. **2:7** Uək 9:15; Kəl 2:7-8; 2Tim 1:11

* **2:7** Nanihlua, Ianihlua — Afin-to

tiakis. ¹⁰ Mätəu iəkolkeikei mämə nipətan u nəfaki min, rəhalah nətəligiən otəsuvəniən o malə-malə rəha nipətilah mämə okeruh, mätəu okotol malə-malə e nəmiəgəhiən rəhalah, inəha ilah okotol noliən min iətəm otasiru e nətəmini, noliən min iətəm təhruahru o nipətan nətəm kəutəni mämə ilah kəutəfaki kəm Uhgin.

¹¹ Nian nəman okotəgətun e niməfaki, nipətan okotəkeikei mautətəlig məsotagətən, kəni motəkeikei motosiahu ilah, kəni motisiai nəgətun min, kəni motətəu=pən nəgətun min əha nətəm kəutəgətun. ¹² Iəu iəsegəhanian e nipətan mämə okotəgətun kəni motarmənig e nəman. Ilah okotəkeikei məsotagətən, ¹³ mätəu-inu aupən ikin, Uhgin təmaupən mol Atəm, uərisig ikin tapanol Iv. ¹⁴ Kəni səniəmə Atəm u Setən təmeiue lan aupən kəni tol nəuiən, mätəu Iv u təmol nəuiə Setən kəni matgəhli lou rəha Uhgin. ¹⁵ Mätəu Uhgin otosmiəgəh nipətan nian ilah kautol əhruahru uək rəhalah, inu neməkian mine neh viviən kəlkələh min. Mätəu ilah kotəkeikei məutaskəlim əskasik noliən rəha nəhatətəiən, mine noliən rəha nolkeikeiən nətəmini, mine noliən rəha nəmiəgəhiən iətəm təhruahru.

3

Nətəmi asoli min rəha niməfaki

¹ Inu nəghatən tətəni pəhriən mämə, “Nəmə iətəmini kəti tolkeikei mämə in otuva iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni uək u, in uək təuvir aɡin kəti iətəm in tolkeikei.”

² Kəni iətəmi asoli tol lanəha:
 okəkeikei kəseh-pəniən noliən tərəh kəti lan;
 in məsol-pəniən rəhan pətan;
 in təhrun nəni aruiən e nikin mämə otəpəh noliən natimnati iətəm tərəh
 kəni mol əmə nati iətəm təuvir;
 tatol natimnati e nəhruniən;
 kətisai in;
 tateh vivi nətəmini nətəm kautəhuvən iman ikin;
 in iəgətun təuvir kəti;

³ səniəmə iətəmini kəti rəha nəpisiən uə nəhtiən itəmi;
 mätəu in iətəmi mətig;

səniəmə in iətəmi rəhan nəghatən titatiperəh pik təhmen e kaluəluə;
 nikin təsuvən pikian e mən;

⁴ in otəkeikei mətarmənig vivi e rəhan min, kəni mol mämə rəhan kəlkələh min kautol nəuiən mautisiai vivi. ⁵ ?Mätəu nəmə in təruru narmənig viviən o rəhan min, kəni in otəhro əhanəh marmənig e niməfaki rəha Uhgin?

⁶ Iətəmini tətəhatə vi əmə e Iesu, in təsəhmenian mämə otos uək u, mətə in tətəfəri pik in, kəni Uhgin tol nalpiniən kəm in təhmen e inəha təmol e Setən u iəfəri pik.

⁷ Kəni iətəmi asoli, rəhan noliən otəkeikei məuvir məhruahru mämə nətəm kəsotəfakian okotəni mämə in iətəmi təuvir. Nəmə təsoliən, mətə nəuanikulu rəha Setən toh pikin, kəni nərgin otərah.

*Dikon min,
 nətəm kəutasiru e niməfaki*

⁸ E noliən əhmen əmə, dikon min, rəhalah nəmiəgəhiən otəkeikei məhruahru vivi, kəni məutəni əmə niphəriənən e nian rəfin. Nətəm kəutəpis uə kotolkeikei pik məni, kəsotəhmenən o naskəlīmīən uək u. ⁹ İlah nətəmimi nətəm kotəhrun məmə noliən tərəh kəti təsatigian e lah, kəni məutaskəlīm əskasik nəghatian pəhriən min rəha İesu Kristo iətəm Uhgın təmol əpu. ¹⁰ Nətəmimi kotol lanəha, niməfaki otəkeikei makil vivi rəhalah nəmiəgəhiən, nəmə kəseh-pəniən nati kəti tərəh e lah, kəni ilah okotos uək rəha dikon.

¹¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, nipətan rəha dikon min,* ilah min okotəkeikei motol rəhalah nəmiəgəhiən təhruahru vivi. Təsəuviriən məmə ilah nipətan nətəm kəutəni nikalītəmi, uə nipətan rəha napisiən, mətəu ilah nipətan nətəm nətəmimi kəutəhatətə e lah e nian rəfin.

¹² Suah kəti iətəm tatos uək rəha dikon, in otəkeikei mos rəhan pətan kətiəh əmə, kəni in otəkeikei mətərmənig vivi e rəhan min kəlkələh min mine rəhan lahuənu. ¹³ Nətəmimi nətəm kəutol vivi uək rəha dikon, nərgiləh in təuvir lan, kəni rəhalah nətəligian in otəskasik pik o naskəlīmīən nəhatətəiən rəhalah e Kristo İesu.

Nəukəti nəhatətəiən rəhatah

¹⁴ Rəueiu əha, nian iətətei nauəuə u kəm ik, nikik tətəhti məmə, otəsuvəhiən kəni iəkuvnə meruh ik. ¹⁵ Mətəu nəmə iəsuvnə uəhaiən, kəni nauəuə u in otəni natimnati rəfin iətəm kitah nenəti Uhgın okotohtəu=pən. Inu kitah u nətəm kəutəfaki, kəni Uhgın rəhatah tətəmiəgəh mətatig naunun tikə. Kitah nətəm kəutəfaki u kəutaskəlīm nəghatian pəhriən, kəni mauteh vivi. ¹⁶ Niphəriənən, nəghatian pəhriən rəha İesu Kristo iətəm Uhgın təmol əpu, in nati apispis iətəm in iahgin, kəni tol lanəha:

Kristo in təmuva iətəmimi kəni nətəmimi kəmoteruh.

Kəni Narmin Rəha Uhgın tətəgətuən vivi məmə İesu təhruahru vivi pik.

Kəni nagelo min kəmoteruh in.

Kəni nətəmimi kəutəni pətigəm nanusiən təuvir rəhan kəm nətəmimi ikin pisin pisin min.

Kəni nətəmimi rəha nəhue niftəni u kəutəhatətə lan.

Kəni Uhgın təmos muvən ilis e neai mətatig ilau min.

4

Nəgətuən eiua min

¹ Narmin Rəha Uhgın tətəni pətigəm vivi məmə e nian min uərisig İesu otəpanuva lan, nətəmimi nəuvein okotəpəh nitəu-pəniən noliən pəhriən rəha nəhatətəiən e Uhgın. İlah okotohtəu=pən narmin eiua min kəni motohtəu=pən nəgətuən rəha iərmis min. ² Nəgətuən min əha kəutsipən e nəgətuən min nətəm kəutəni məmə rəhalah nəghatian in niphəriənən, mətəu ilah kəuteiua, kəni məsotolig nati iətəm kəutəni. Nətəmi min əha, nətəligian rəhalah tekəu-ekəu agin, kəni kinotəruu nakiliən məmə nəghatian pəhriən iə, kəni nəghatian eiua iə. ³ İlah kəutəgətuən nətəmimi məutəni məmə okəsotoligən marit, kəni məutəgətuən ilah məmə okəsotunian nauəniən min nəuvein. Mətəu Uhgın təmol nauəniən min əha məmə okotun ilah. Kəni kitah u kəutəfaki kotəhrun niphəriənən, kotəhrun nosiən, motəfaki motəni tagkiu kəm Uhgın ohni,

* **3:11** Suaru keiu o nəuhliniən nəghatian u “nipətan” e fes u. 1. Nipətan rəha dikon min 2. Nipətan nətəm kəutos uək rəha dikon. **3:11** Tait 2:3 **3:16** Mak 16:19; Kol 1:23; 1Jon 2:18

kəni motun, ⁴ mətəu-inu natimnati rəfin iətəm Uhgín təmol ilah kotəuvír əmə. Nati kəti tikə məmə okəsotunian. Kitah kotəhrun nunian natimnati rəfin məmə kitah kotəfaki motəni tagkiu kəm Uhgín ohni, ⁵ mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgín tətəni məmə ilah kotəuvír, kəni kitah kəutəfaki ohni. Kəni rəueiu, nauənian min əha kotəuvír əmə.

Ioluək təuvír rəha Kristo Iesu

⁶ Məmə nətəni pətigəm nəghatian u kəm piatah min mine nəuvinitah min, kəni ik ioluək təuvír kəti rəha Kristo Iesu. Kəni tətəgətu məmə ik iətəmini kəti iətəm natun nəghatian təuvír min rəha nəhatətəian mine nəgətuian əhruahru, kəni mətəmiəgəh lan, kəni rəham nəmiəgəhian tatitəu=pən nəghatian rəfin min əha.

⁷ Əpəh, sətəligian e nəghatian eiua min iətəm nətəligian rəha Uhgín tikə lan, nəghatian min təhmen e namsu əpnəpin min iətəm nípətin tikə. Mətəu əgətu aru rəham nəmiəgəhian məmə tatitəu=pən Nauəuə Rəha Uhgín. ⁸ Nolian rəha neruh vivian nípətim məmə in otəsanən, in təuvír o natimnati min nəuvein, mətəu məmə natəgətu aru rəham nəmiəgəhian e nolian rəha Uhgín, kəni in təuvír məmə otasiru e natimnati rəfin e nəmiəgəhian rəha nəhue niftəni u, mine rəha nəmiəgəhian itulin.

⁹ Inu nəghatian tətəni pəhrian, kəni kotəkeikei motəni nípəhrianian lan. ¹⁰ Konu kitah kautol pik uək o nəgətu aruian rəhatah nəmiəgəhian e nolian əha, mətəu-inu kinotəhatətə rəkis e Uhgín u tətəmiəgəh kəni mətətig itulin, kəni in Iosmiəgəh mətəhan nəhlmin kəm nətəmini rəfin, mətəu in tatosmiəgəh əmə nətəmi min u nətəm kəutəhatətə lan.

¹¹ Əgətu natimnati min əha kəm nətəmini, kəni mənə=pən kəm lah məmə okotəkeikei mautohtəu=pən. ¹² Segəhanian lam məmə nətəmini okotəh iahu ik mətəu-inu ik iətəm alua əmə kəti. Mətəu ol rəham nəmiəgəhian təhruahru vivi məmə nətəmini okoteruh məmə ik iətəm təmiməhtə, kəni ilah kotəhrun nitəu-pənian ik e nəghatian min, mine naliuəkiən, mine nolkeikeian, mine nəhatətəian, mine nol əhruahruian. ¹³ Ol natimnati min əha, kəni nati kisil min əha ikin. Onəkəkeikei mol vivi ilahal mətəuarus iəkuvnə: afn Nauəuə Rəha Uhgín kəm nətəmini, kəni mənə pətigəm Nauəuə Rəha Uhgín, kəni məgətu Nauəuə Rəha Uhgín. ¹⁴ Timoti. Uhgín təməfinə rəhan nəsanənian kəm ik o nolian uək rəhan nian eldə min rəha niməfaki kəmotələhu=pən nəhlmilah lam, kəni iəni min nəuvein rəhalah kəmotəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgín təməni lam. Səpəhian nəsanənian əha, mətəu ol uək rəha Uhgín lan.

¹⁵ Ik onəkəkeikei matol uək min u, kəni rəham nətəligian otəkeikei mətətig əskasik e natimnati min u pəh nətəmini kotəhrun nəhian məmə rəham nəmiəgəhian mine rəham uək tətəvia vivi. ¹⁶ Ateh vivi nolian min e nəmiəgəhian rəham, kəni ol rəham nəgətuian məmə in tətəhruahru e nian rəfin. Onəkəkeikei mətəlkut əskasik məmə onəkəkol natimnati min əha, mətəu-inu nəmə nəkol, kəni onəkəosmiəgəh itəmah nətəm kəutətəlig lam.

5

*Nolian rəha nisaiən
o nəghatian kəm nətəmini*

¹ Sagət əskasikən e naühli min, mətəu əghati kəm lah e nisaiən məmə nəkiuvi rəhalah nətəligian, təhmen əmə məmə ilah rəham tatə əhruahru

min. E nolian katiāh min əmə, ol təhmen əmə kəm nətəm aluə təhmen əmə məmə ilah piam əhruahru min. ² Əghati mətig e nisialən kəm nipətauəhli min təhmen məmə rəham məmə əhruahru min. Rəham nəghatiən mine nolian min kəm nipətan mitə otəkeikei məhruahru agin, təhmen məmə ilah nəuvinim min.

Nolian rəha neruh vivian nipətalimis min

³ Niməfaki otəkeikei məteh vivi nipətalimis min u kənimis ərin ilah, kəni iətəmi kəti tikə mə otateruh ilah. ⁴ Mətau pətalimis kəti u nenətin min əha ikin uə namipin min əha ikin, ilah okotəkeikei motaupən motəhrun məmə uək rəha nətəm kəutəfaki, ilah okotəupən motech vivi aru rəhalah min. Nolian u təhmen əmə məmə kəutəfən nitai nati kəm məmə mine tatə mine kəha min, kəni nati u tatol niki Ughin tətəgiən ohni.

⁵ Mətau pətalimis iətəm tətətig pisin agin əmə, iətəmini tikə o neruhiən, in tətəlahu=pən əskasik rəhan nuhuiniən tətətig e Ughin. Inəha e nian rəfin, lapin mine e nərauia, in tətəfaki kəm Ughin məmə otətasiru lan. Pətalimis tol lanəha, təhruahru agin məmə niməfaki otasiru lan. ⁶ Mətau pətalimis u tətətelig pik e natimnati rəha niftəni o nətəuiən təuvir lan, in tətəmiəgəh, mətau e narmin in tinimis rəkis. ⁷ Ik onəkeikei mənə=pən nəghatiən min əha kəm niməfaki məmə ilah okotəkeikei motol pəh nətəmini kəsotəni rahian ilah. ⁸ Suah kəti otəkeikei meh vivi rəhan min, kəni maupən meh vivi rəhan əhruahru min. Mətau nəmə in təsolian, tətəgəhun məmə təməuhlin nəmtahn e nolian rəha nəfakiən, in tərəh mapirəkis iətəm təsəfakiən.

⁹ Nəmə nəkətəi=pən nərgi pətalimis kəti e nauəuə rəha nasiruian məmə niməfaki otasiru lan, rəhan nu in otəkeikei mos sikiste, pətan u təmətətig vivi ilau rəhan u iərman. ¹⁰ Kəni in pətauəhli kəti iətəm nətəmini kəutisiai in o rəhan nolian təuvir mine nasiruian min iətəm in tatol, təhmen məmə in tateh vivi rəhan nəsuəlkələh; kəni nian iapispis min okəhuva iman ikin, tatol təuvir kəm lah; kəni matəsiahu aru in mətasiru e nətəm kəutəfaki;* kəni mətasiru e ianrah; kəni rəhan nətəligiən təskasik məmə otol uək min iətəm təuvir.

¹¹ Mətau sətei-pəniən nərgi pətalimis min nətəm kəsotəpətauəhli əhanəhiən e nauəuə rəha nasiruian, mətau-inu uərisig nəmə nətəligiən rəha nol minian marit tinuva məskasik e nikilah e Kristo, kəni ilah kotəni məmə okotol min marit. ¹² Kəni Ughin in otakil mol nalpiniən kəm lah mətau-inu kəmotatgəhli rəhalah nonauvil iətəm kəmotol kəm in aupən.† ¹³ Kəni nati tərəh kəti min, məta ilah kotəlpah kəni motos nolian rəha nuvəniən e nimə min rəfin mautəni nəghatiən iətəm nipətin tikə. Uərisig ilah kəhuva motərah pik o nosiən musmus e nəghatiən rəha iətəpisin, kəni ilah kotolkeikei məmə okotəni pik nəghatiən rəha nətəpisin, kəni ilah kəutəni nəghatiən min nəuvein iətəm təsəhmenian məmə okotəni. ¹⁴ Kəni iəu iətəni kəm nipətan mitə min kənimis ərin ilah məmə təuvir ilah okotol min marit, kəni motos nətilah min, kəni motech vivi ilah. Kəni nəmə kotol lanəha, kəni məsotəfəniən nəua niməhan kəm tikimir məmə

* **5:10** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəni tətəikuas e nəhlki nətəmini rəha Ughin.” — Nolian əha tətəgəhun məmə in pətan kəti tətəsiahu aru in; kəni nikin tagiən o nasiruian e nətəmini.

† **5:12** E nian əha, pətalimis min nəuvein kəmos nonauvil rəhalah kəm Ughin məmə okəsotolian marit, kəni ilah okol əmə uək rəha niməfaki. Kəni nəmə pətalimis kəti tolkeikei məmə in otol min marit, kəni in otatgəhli rəhan nonauvil iətəm təmol kəm Ughin. **5:13** 2Təs 3:11

okotəni rah itah. ¹⁵ Mətau pətalimis nəuvein kinotalelin ilah e suaru təuvir kəni mīnautohtəu=pən Setən.

¹⁶ Nipətan min u kəutəfaki okotəkeikei mauteruh vivi pətalimis min rəhalah, məsotəhlman-pəniən e lah kəm niməfaki məmə oteruh ilah. Kəni niməfaki in otateruh əmə pətalimis min u rəhalah nətəmini kohkə agin məmə okauteruh ilah.

Uək rəha nətəmi asoli rəha niməfaki

¹⁷ Eldə min nətəm kəutarmənig vivi e uək rəha niməfaki, niməfaki otəkeikei misiai ilah, kəni motətəu ilah. Kəni nəgətun min mine nətəm kəutəni pətigəm Nauəuə Rəha Uhgīn, ilah kəutəhtul əupən məmə okisiai ilah kətəu ilah. ¹⁸ Mətau-inu Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Nian nati miəgəh kəti tatol rəham uək, kəni nakəkeikei maugin.”† Kəni tətəni min məmə, “Nian iətəmi kəti tatol uək, mətau okəkeikei kətəu in lan.”

¹⁹ Sətəligiən e nəghatiən rəha iətəmini kətiəh əmə iətəm tətəni məmə eldə kəti rəha niməfaki təmol noliən tərəh, mətau nəmə iətəmini keiu uə kisil kəhləni, kəni nətətəlig e rəhalahal nəghatiən.

²⁰ Kəni nəmə iətəmi asoli kəti rəha niməfaki tatol nati kəti tərəh, kəni nətagət əskasik lan e nəhmti nətəmini rəfin rəha niməfaki, kəni tol lanəha nətəmini okotəgin e noliən nati tərəh min.

²¹ E nəhmti Uhgīn, mine Iesu, mine nagelo min iətəm Uhgīn təmitəpin rəkis ilah, iəu iətəni əskasik kəm ik məmə ik onəkəkeikei mətətəu=pən nəghatiən rəhak e noliən iətəm in təhruahru. Ik onəsoliən noliən kəti kəm iətəmi kəti, kəni matig mol noliən pisin min kəm iətəmi kəti min. Mətau onəkol təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin.

²² Səfəri uəhaiən iətəmi kəti məmə in otos uək kəti rəha niməfaki, inu mə nəkotələhu=pən nəhlmitəmah motəfaki lan. Mətau-inu nəmə in iətəmi kəti iətəm rəhan əha ikin noliən tərəh, kəni rəhan noliən tərəh otatig lam, təhmen lanu məmə ik min nəmos rəhan noliən tərəh. Mətau ol əmə rəham nəmiəghəniən tətəuvir vivi mətəhruahru e nian rəfin.

²³ Səmnim əməiən nəhu. Os wain nəuan nəuvein mol o rəham nimisiən, pəh otasiru e nərfəm.

²⁴ Nətəmini nəuvein kitah rəfin kotəhrun məmə ilah nolrah nati, kəni kotəhrun məmə Uhgīn otol nalpinian kəm lah. Mətau nətəmini nəuvein min, rəhalah təfagə tərəh tətəhluaig əhanəh əha rəueiu, mətau uərisig okəpaneruh.

²⁵ Kəni təhmen-əhmen əmə, nian tepət uək təuvir min, kitah kotəhrun əmə. Mətau nəuvein əha ikin iətəm kəutəhluaig əha rəueiu, mətau nipəhriənən, okəmaneruh ilah.

6

Noliən əhruahru o slef min

¹ Slef min nətəm kəutəfaki okotəkeikei motisiai nətəmi asoli min rəhalah. Noliən əha in otəhtipəsīg e nətəmini u kəsotəfakiən məmə kəsotəni rahian nərgi Uhgīn, mine nəgətunian rəhatah. ² Mətau slef min nətəm rəhalah nətəmi asoli ilah min nəfaki, ilah okəsotoliən noliən əha u kotəni məmə, “Ei. Iətəmi asoli əha in piatah əmə kəti,” kəni ilah

5:14 1Kor 7:9 † 5:18 Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Nian kau kəti tatol uək rəham tatevig-evig e nəua wit, kəni nəmə tolkeikei məmə otun kəti, kəni səlis-ərainiən nohlin.” Eruh mafin e tiksiniəri e noliən rəha nətəm Isrel e noliən uək e wit. Pol tətəghati e nati miəgəh, mətau nipəhriənən, nipəti nəghatiən tətəghati e nətəmini. 5:18 Dut 25:4; Mat 10:10; 1Kor 9:9

5:19 Dut 17:6; 2Kor 13:1 5:20 Efəs 5:11 6:1 Efəs 6:5

məsotisiai vivian. Mətau ilah okotəkeikei motol əhruin pik nati kəm lah e nikilah pəhriən, mətau-inu rəhalah nətəmi asoli min ilah nəfaki min nətəm noluək min kotalkeikei ilah.

*Nəgətunian neiuəian min
mine natimnati vivi min pəhriən*

Natimnati min u, ik onəkəkeikei mətəgəton nətəmini lan. Kəni e nian rəfin, ik onəkəkeikei mətəghati əskasik kəm lah o nitəu-pəniən.

³ Mətau nətəmini nəuvein kəutəgəton nəghatian nəuvein iətəm tol pisin e nəghatian əha rəhak, kəni ilah kəutəni məmə nəgətunian rəha İərməniğ rəhatah İesu Kristo, in neiuəian, məutəni məmə nəgətunian rəha noliən rəha nəmiəğəhian iətəm Uhgın tolkeikei, in neiuəian. ⁴ Nətəmini min əha kəutol lanəha ilah kəsotəhruin aginian nati kəti, kəni ilah nətəm kəutəfəri pik ilah. İlah kəutəlməli o nūvəniən məghati pik o nəghatian min iətəm tatiuvi=pa niəməha, o nəghatian min iətəm nətəmini kəutəməki e lah min ohni. Noliən u in tatol nətəmini kəutitğərah ilah min, kəni məutəhapu-əhapu ilah min, kəni məutəghati rah e nərgilah min, kəni məutətəlig rah e lah min. ⁵ Kəni e nian rəfin ilah kəutol timəti. Inu noliən rəha nətəmini nətəm rəhalah nətəliğin tərəh, ilah kəutəluəi e nəghatian pəhriən. İlah, nikilah təhti məmə noliən rəha nəhatətəian e Uhgın in noliən kəti o nosiən mənə mine nautə min.

⁶ Mətau nati təuvir pik səniəmə kitah kəutos mənə mine nautə. Nati təuvir pik məmə kitah okotaliuek e noliən iətəm Uhgın tolkeikei. Kəni məutəgiən əmə, nati əpnəpin nəmə rəhatah nautə təkəku uə tepət, ⁷ mətau-inu nian kitah kəmotair=pa e nəhue niftəni u, kəni kəməsotosiən nati kəti məhuva. Kəni e nian okohmis lan, ko kəsotos minian nati kəti mohtəlig. ⁸ Mətau nəmə niğtah nauəniən mine napən təhmen əmə, kəni kitah kotəgiən.

⁹ Nətəmini nətəm kotalkeikei pik məmə rəhalah nautə otepət, timətiğ əmə o lah məmə okotol noliən tərəh min tepət. In təhmen=pən e naliğ kəti iətəm otələs ilah e nəuan nalməliən rəha nərahian, kəni ilah kotalkeikei məmə okotol natimnati tepət rəha nalməliən, kəni natimnati tepət iətəm tərəh o lah. Kəni nolkeikeiən rəha natimnati tərəh min əha okotərəkin-ərəkin nəmiəğəhian rəhalah. ¹⁰ Mətau-inu noliən rəha nolkeikei pikian mənə, in nəukəti natimnati tərəh tepət. Kəni nətəmini nəuvein ilah kəutəhtul iəkis o nitəu-pəniən suaru u, kəni ilah kinəhuvən rəkis isəu o noliən rəha nəhatətəian, kəni ilah kəutol natimnati min nəuvein iətəm tətərəkin aru nikilah, kəni kəutos nərahian tepət lan.

Nəghatian təuvir rəha Pol tatuvən kəm Timoti

¹¹ Mətau ik Timoti, iətəmi rəha Uhgın, aiu=pən isəu o noliən tərəh min əha. Ik onəkəkeikei malkut pik o nitəu-pəniən noliən əhruahru, iətəm Uhgın tolkeikei. Rəham nəhatətəian otəkeikei məskasik, kəni ik onəkəkeikei molkeikei nətəmini. Askəlim əmə rəham nəhatətəian lanko, tatuvən naunun tikə. Kəni onəkəkeikei muva ik iətəmi mətiğ kəti. ¹² Onəkəluəğin vivi e nəluəginian rəha nəhatətəian. Kəni məskəlim vivi nəmiəğəhian itulin iətəm Uhgın təmauin lam ohni. Aupən rəkis, in təmauin lam ohni nian nəməni pətiğəm nəhatətəian rəham e İesu e nəhmti nətəmini tepət.

¹³ E nāhmti Uhgin, iatəm tətəfa nāmiəgəhian kəm natimnati rəfin, kəni e nāhmti Kristo Iesu iatəm təmāni pətigəm vivi nəghatian pəhrian e nāhmti Pontias Pailət, iatəghati əskasik kəm ik lanu lan: ¹⁴ Ol natimnati mīn u, kəni māsəpəhian kəti mətəuarius=pən İərmənig rəhatah Iesu Kristo otuva ¹⁵ e nian əhruahru iatəm Uhgin təmāni. Uhgin iatəm kitah okotəkeikei mautəni-vivi e nian rəfin, in pisin əmə tətərmənig e natimnati rəfin. In Kig rəha kig mīn rəfin, kəni İərmənig rəha İərmənig mīn rəfin. ¹⁶ In əmə tāsīmisiən mətətig itulīn, rəhan nətəuiniən tikə, kəni naunun tikə. İkin tətətig ikīn, nəhagəhagian tasiə matitəlau lan, kəni ko kəsaniən iuəkir ohni. Suah kəti təseh əhanəhian in, kəni ko iatəmi kəti təsəhrunian nehian nian kəti. Nian rəfin kitah okotəkeikei motisiai in, kəni mautəni pətigəm rəhan nəsanəniən mine narmənigian mautəhuvən mautəhuvən naunun tikə. Tol lanəha lan. Əuəh.

Nəfaki mīn u rəhalah nautə tepət

¹⁷ Əghati əskasik kəm nətəm kautəfaki nətəm rəhalah nautə rəha nəhue niftəni u tepət. Əni məmə ilah okəsotəfəri pikian ilah, kəni kəsotəhatətəian e rəhalah məni u tepət. Məni in rəha rəueiu əmə, mətəu olauig mine tikə mīn. İlah okotəkeikei mətəhatətə əmə e Uhgin iatəm tətəfa natimnati təuvir tepət kəm tah məmə kitah okotətəu təuvir lan. ¹⁸ Əghati əskasik kəm lah məmə rəhalah nolian təuvir mīn, mine rəhalah nasiruiən təuvir mīn otepət. Kəni nikilah otəkeikei magian o nətuation kəm nətəmimi. ¹⁹ E nolian əha, in təhmen məmə ilah kautələhu natimnati təuvir mīn tepət, təhmen=pən əmə məmə kəmotasə təuvir o nāmiəgəhian iatəm otəpanuva. Kəni ilah kotəhrun nosian nāmiəgəhian, iatəm nāmiəgəhian pəhrian.

Naunun nəghatian rəha Pol

²⁰ Timoti, ik onəkəkeikei mateh vivi natimnati mīn iatəm Uhgin təmələhu=pən rəkis e nəhlmə. Əpəh kəni məhtul isəu o nəghatian mīn iatəm nipətīlah tikə kəni kəsotəfəniən nisiaiən kəm Uhgin, kəni nəghatian mīn iatəm kəsotəhruahruian e Nauəuə Rəha Uhgin. Nəghatian mīn əha kətəni məmə kautəfa nəhrunian, mətəu kəpə, kauteiuə. ²¹ Mətəu nətəmimi nəuvein kautəhuərisig e nəghatian eiua mīn əha, kəni mīnotəmkarəpen e suaru rəha nəhatətəian pəhrian.

Pəh Uhgin otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah.

2 Timoti

Nauəuə iətam tatol keiu lan iətam Pol təmətei tuvən kəm Timoti

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 2 Timoti

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Timoti. Kəni in molkeikei məmə ilah min əpəha e niməfaki rəha Efəsis, məmə okotafin. Afın e “Nəghatien Əkuəkir Rəha Nauəuə u 1 Timoti” o nəhrunien məmə Timoti in pəh.

?Natigien təhro lanu lan nian təmətei? Nian kəpmən rəha Rom tətəskəlīm Pol əpəha Rom, in təsatigien e kaləpus, mətəu in təmətatig e rəhan kəti nimə, kəni soldia min kəmautətig ilah min maüteruh vivi məmə in otəsagimien. Naunun japtə rəha Uək Min tətəghati e nian min əha. Kəni əmeiko kəpmən təmahli pətigəm in, kəni taluək əmə mətan o nu keiu. Mətəu rəueiu əha, tinuvən min e kaləpus əpəha Rom, kəni kaləpus əha in tərəh pəhriən ikin. Nauəuə rəha Uək Min təsəghatien e nian əha, nauəuə tinol naunun rəkis. Kaləpus əha in tətəpu ikin, kəni tiəkis o nətəmini o nuvəniən məsal=pən lan. Luk əmə ilau min. Pol təmolkeikei məmə Timoti otuva meh mətəu-inu in rəhan niəli təuvir. Kəni in molkeikei məmə Timoti in otəmki nauəuə min rəhan.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təməhrun məmə otəsuvəhian kohamu in timis. Tol lanəha, in təmətei nauəuə u o nələhu-pəniən niməfaki e nəhlmi nətəmi asoli pisin min nəuvein təhmen e Timoti. Nian iəkis min kəutəhuva o niməfaki, kəni Pol in tolkeikei məmə Timoti otətəskəlīm Nanusien Təuvir, kəni mətəhtul əskasik e nəhatətəin rəhan, kəni məsəginien e nəni pətigəmien Nanusien Təuvir, kəni in otəhtul maru o nətəuən nəhməien e nipətin nəmə nərahien otuva.

Pol təməni təuvir kəm Timoti

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətam Uhgın təmitəpin rəkis iəu məmə rəhan, kəni mahli=pa iəu məmə iəkəni pətigəm rəhan nəniəskasikien rəha nəmiəghəhian itulin e Kristo İesu. ² İətəni təuvir kəm ik Timoti, nətik iətam iəkolkeikei pik ik.

Pəh Uhgın Tatə mine Kristo İesu rəhatah İərməniğ okuəfinə rəhalau nəuvirien, mine nasəkəhruinien, mine nəməlinuian kəm ik.

Pol təməfəri nətaligien rəha Timoti

³ Nian rəfin lapin mine lənian, iətəfaki ohnik, kəni mətəni tagkiu kəm Uhgın ohnik. Kəni iatol uək rəhan təhmen=pən əmə e tipik min, kəni iəkəhrun məmə noliən tərəh kəti təsatigien lak. ⁴ Nikik tətəhti nəhu nəhmtəm, kəni iəkolkeikei pik məmə iəkəruh min ik pəh nikik otəgien. ⁵ Nikik tətəhti nəhatətəien pəhriən rəham iətam təhmen=pən əmə e nəhatətəien iətam təmaupən mətatig e rəham kəha Lois mine rəham məmə İunis, kəni iəkəhrun pəhriən məmə rəueiu in tinatig lam.

⁶ Kəni tol lanəha, iətəni min kəm ik məmə onəkelel niğəm rəha nəsanəniən iətam Uhgın təməfinə o noliən rəhan uək. Uhgın təməfinə nəsanəniən əha nian iəmələhu=pən nəhlmək mətəfaki=pinə lam. ⁷ Ol uək e nəsanəniən əha, mətəu-inu Uhgın təsəfaiən kəm tah niki rəha nəginien,

mätəu tāməfa nikin rəha nəsanəniən, mine nikin rəha nolkeikeiən, mine nikin iətəm tatol noliən min iətəm in təhrun māmə kotəhruahru.

⁸ Kəni inəha, saulisian o nani pətigəmiən lərməniḡ, kəni saulisian lak iətəm iətatig e kaləpus o nərgin. Iətəu nahməiən o nanusian təuvir, kəni nəmə nian əskasik tətuva ohnik, nəkəkeikei mol māmə iəu mine e nəsanəniən iətəm Uhgīn tətəfinə kəm ik. ⁹ Uhgīn təmosmiəḡəh itah kəni mauin e tah māmə kitah okəhuva rəhan min nətəmini nətəm kotasim, kəni təməsolian o nati kəti iətəm kitah kəmotol, mətəu in təmol e rəhan aru əmə nətəligiən, mine nəuviriən. Nian Uhgīn təməsol əhanəhiən niftəni mine, mətəu in təmələhu rəkis nəlpəkəuiən māmə in otəfən rəhan nəuviriən kəm tah e Kristo Iesu, ¹⁰ mətəu rəueiu, in təmol əpu nəuviriən əha kəm tah e nəvəiən rəha Iosmiəḡəh rəhatah, Kristo Iesu. Kəni Kristo təmohəpis nimisiən mine rəhan nəsanəniən, kəni təmasiəḡəpin mol əpu suaru rəha nəmiəḡəhiən u naunun tikə, kəni kitah kauteh e nanusian təuvir əha.

¹¹ Kəni Uhgīn təmitəpin iəu māmə iəu iəḡəhati, mine aposil, mine iəḡətun o nanusian təuvir əha. ¹² Tol lanəha iətəu pik nahməiən ohni u ikinu e kaləpus. Mətəu iəsaulisian, mətəu-inu iəkəhrun māmə pəh u iətəhatətə lan, kəni məhrun vivi māmə in təhrun neh vivian nati nak iətəm in təmələhu=pa e nəhlmək o naunun nian.*

¹³ Itəu=pən əmə suaru rəha nəḡətuniən u təhruahru iətəm iəməni kəm ik, kəni ol nati u e nəhatətəiən mine nolkeikeiən e Kristo Iesu. ¹⁴ E nasiruiən rəha Narmin Rəha Uhgīn iətəm tətətig e nikitah, kəni ateruh vivi nati təuvir iətəm Uhgīn təmələhu=pən e nəhlməm.

¹⁵ Nəkəhrun māmə rəhak min nətəmini əpəha Esia, ilah Fukeləs mine Hermokenəs, ilah rəfin kəmotəḡim rəkis motəpəh iəu.

¹⁶ Pəh lərməniḡ otasəkəhruiən Onesiforəs mine rəhan min, mətəu-inu nian tepət təmasiru lak mətəfəri rəhak nətəligiən. Kəni təməsaulisian māmə iəmətatig e kaləpus. ¹⁷ Nipəhriənian, nian in təmuva Rom, təməsal pik lak mətəuarus meruh iəu. ¹⁸ !Pəh lərməniḡ otasəkəhruiən in e naunun nian! Ik nəkəhrun vivi natimnati təuvir min iətəm təmol kəm iəu əpəha Efəsis.

2

Soldia təuvir rəha Kristo Iesu

¹ Ik u nətik, pəh Uhgīn otol nikim təsanən e nəuviriən iətəm tatsipən e Kristo Iesu. ² Nəmətəu rəkis natimnati min u iətəm iəməḡətun ik lan e nəhmti nətəmini tepət. Kəni os rəhak nəḡətiən mələhu=pən e nəhlmi nətəmini nəuvein nətəm nətəni nipəhriənian e lah, kəni ilah okotəhrun nəḡətuniən nətəmini nəuvein min lan. ³ Nian nərahian otuva, mətəu əhtul əskasik kitah min ik, təhmen e soldia təuvir kəti rəha Kristo Iesu. ⁴ E nian rəha nəluəḡiniən, soldia kəti təsolian natimnati rəha nətəmini əpnəpin əmə, mətəu tatol əmə uək rəha soldia mətəu-inu, in tolkeikei māmə rəhan iətəmi asoli rəha soldia min, nikin otəḡiən lan. ⁵ Kəni e noliən əhmen əmə lanəha, iətəmi tətəiu māmə in otol win, in otəkeikei mītəu=pən lou min rəha naiuiən, mətəu nəmə təsolian, kəni in otəsosiən nətəuiən rəha nol winiən. ⁶ Təhruahru əmə min lanəha māmə iətəmi tatol pik uək

^{1:7} Rom 8:15 ^{1:9} Efəs 2:8-9; Tait 3:5 ^{1:10} Hip 2:14 ^{1:11} 1Tim 2:7 * ^{1:12} Suaru pisin o nəuəhliniən fes 12b: “kəni məhrun vivi māmə in təhrun neh vivian nati nak iətəm iəu iəmələhu=pən e nəhlməm o naunun nian.” ^{1:14} 1Tim 6:20 ^{2:3} 2Tim 1:8 ^{2:5} 2Tim 4:8

e nasumian, in otaupən məulək lan. ⁷ Ətəlig vivi e nati nak iətəni kəm ik. İərmənig otasiru lam o nəhrunian nipəti nəghatian min u.

⁸ Ətətəlig e İesu Kristo u nəuaniləuis rəha Tefit, kəni Ughin təmosmiəgəh in e nimisian. Kəni inu nanusian təuvir iətəni pətigəm. ⁹ Kəni iətəu nahməian o nanusian təuvir əha, kəni nipəhriənian, kəmalis iəu e sen təhmen=pən məmə iəu iəkləh kəti uə iohamu itəmi. Mətəu kəsəlisian nəghatian rəha Ughin. ¹⁰ Tol lanəha, iətəhtul əskasik e nahməian min rəfin rəhak o nasiruan e nətəmimi nətəm Ughin təmitəpən ilah, məmə in otosmiəgəh ilah e Kristo İesu, kəni ilah okotətig e nəuvirən əhagəhag rəha Ughin, iətəm naunun tikə.

¹¹ Inu nəghatian tətəni pəhriən məmə, Okəmə kəhuva kətiəh e Kristo e nimisian rəhan, kəni okotəmiəgəh min kitah min.

¹² Okəmə kautəhtul əskasik e nian əskasik min, kəni kitah okotərmənig min kitah min.

Okəmə kitah kotəniapən lan, kəni in otəniapən e tah.

¹³ Okəmə kitah kəsotolian rəhatah nonauvil, mətəu in tatol rəhan nonauvil, mətəu-inu Ughin otəkeikei matol rəhan nolian nian rəfin.

Ioluək təuvir rəha Ughin

¹⁴ Natimnati min u, onəkəkeikei mətəni mətisimaru lan kəm rəham min nətəmimi. Əni əskasik kəm lah lanəha məmə, “İatəni e nərgi Ughin məmə itəmah nəsotorgəhuiən o nipəti nəghatian min.” Norgəhuiən lanəha təsasiruan e iətəmi kəti, mətəu tətərekin əmə nətəmimi nətəm kəutətəu. ¹⁵ Alkut əskasik məmə onəkuva ioluək təuvir iətəm nian Ughin tateruh rəham uək, in təhrun nənian məmə, “Əuəh, nəmol təuvir,” kəni nəsaullisian o rəham uək, mətəu-inu nətəgətun əhruahru nəghatian rəha nipəhriənian.

¹⁶ Mətəu əpəh nəghatian min u tol tanpən əmə iətəm kotərah məsotisiaian Ughin, mətəu-inu nətəmimi nətəm kəutəghati lanəha, nəmiəgəhian rəhalah tatuvən matuvən əmə o nolian min iətəm Ughin təməki lan. ¹⁷ Nəgətunian rəhalah in təhmen=pən əmə e niməgim pien iətəm tətəmahali mətəpə matol iahgin. Suah mil u kuol lanu lan, ilau u Haменеəs mine Filitəs, ¹⁸ iətəm kinəmkarəpən rəkis e suaru rəha nipəhriənian. Katuəni məmə Ughin təmol itah kotəmiəgəh min rəkis e nimisian, kəni ko Ughin təsəfa minian nipətitah vi nian İesu tuva min. Kəni suah mil u kətuərekin nəhatətəian rəha nətəmimi nəuvein. ¹⁹ Mətəu tol pau lanəha, nimə iətəm Ughin tatuvləkin tətəhtul tiəkis, kəni təmətei=pən lan məmə, “İərmənig təhrun nətəmi min u rəhan min,” mine, “Nətəmi min u kəutəni məmə ilah nətəmimi rəha İərmənig okotəkeikei mətəpəh nolian tərəh min.”

²⁰ Ətəlig-to lan. E nimə rəha iətəmi rəhan nautə tēpət, kətim pisin pisin min tēpət. Kəməu nəuvein e nimanivivuv təuvir agin. Kəməu nəuvein e nimasiə mətəu.* Uək rəha kətim vi, in uək asoli iətəm kətisai. Kəni uək rəha kətim əuas, in uək əpnəpən əmə iətəm tol naulisian təhmen əmə o nosian

2:6 1Kor 9:7 **2:8** Rom 1:3; 1Kor 15:4 **2:9** Efəs 3:1,13; Fil 1:12-14 **2:11** 2Kor 4:11 **2:12** Mat 10:33 **2:13** Rom 3:3-4; Tait 1:2 **2:14** 1Tim 6:4; Tait 3:9 **2:15** 1Tim 4:6 **2:16** 1Tim 4:7 **2:17** 1Tim 1:20 **2:19** Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1Kor 8:3 * **2:20** Nəghatian əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “E nimə rəha iətəmi rəhan nautə tēpət, pilet pisin pisin min tēpət. Kəmol nəuvein e aien u kol tətəraip-oraip, nəuvein e silfa, nəuvein e nigī, nəuvein e niftəni.”

nīmənərik. ²¹ Okəmә iätәmi kәti tatol rәhan nәmiägәhian tәtәhlan vivi mätәpәh noliän rәha naulisian, in tәhrun noliän uäk asoli iätәm kätisiai, kәni Uhgин otәlähu kalin mәмә rәhan pisin әmә, kәni mol әpenә-penә mәмә otol uäk täuvir min.

²² Aiu muvән isәu o noliän tәrah min iätәm tateviә e niki nätәm aluә. Kәni itәu=pән vivi suaru rәha natimnati min u: noliän iätәm tәhruahru, mine nәhatәtәian, mine nolkeikeian, mine nәmәlinuiän. Itәu=pән suaru әha itәmah nätәmi min u nätәm kautәtapuәh o nasiruiän rәha Iәrmәnig e nikilah iätәm täuvir. ²³ Әpәh magim rәkis e nәghatian almәli min iätәm nipәtilah tikә. Nәghatian min әha kautiuvi=pә әmә norgәhuiän. ²⁴ Ioluäk rәha Iәrmәnig, ko in tәsorgәhuiän, mätәu in otәkeikei matol täuvir kәm nätәmimi rәfin, kәni otәkeikei muva iätәmi rәha nәgәtunian, kәni rәhan nәtәligian tәfәmәh. ²⁵ Okәмә nätәmimi nәuvein kәutәni rah rәhan nәgәtunian, kәni in otәkeikei mәgәtun vivi ilah e noliän mätig әmә. Kәni nәмә tәhro Uhgин otegәhan mәмә ilah okotәuhlin rәhalah nәmiägәhian, mәмә ilah okotәhrun nipәhriänian. ²⁶ Kәni ilah okәhuva min e nәtәligian täuvir, kәni motagim rәkis e lalig rәha Setән, iätәm tәmaskәlim ilah kәni kautol nәuiän.

3

Noliän tәrah min iuәkir o Naunun Nian

¹ Mätәu onәkәkeikei mәhrun nәghatian u mәмә nian әskasik min okәhuva iuәkir o Naunun Nian. ² Tol lanәha mätәu-inu, nätәmimi okautәtәlig aru әmә e lah min, kәni ilah okotolkeikei pik mәni. Nätәmimi nätәm kәutәni aru әmә nati, mәutәfu aru ilah min, mәutәni rah nätәmimi mine Uhgин, mәutәhti nәuia tatә mine mәмә, mәutәpәh nәnian tagkiu e nikilah, kәni okәsotisiaian Uhgин. ³ Rәhalah nolkeikeian otarfu, mәsotaluiän e nәrahian kәti okol e lah. Okәsotarmәnigian e noliän min rәhalah. Nikilah otagian o nәräkinian nätәmimi mine nәrgilah. Okotәmәki e nati iätәm täuvir. ⁴ Ilah kәuit kәsuә min, kәni okotol natimnati tәrah nәuvein mätәu kәsotәtәligian mәмә nati nak otiet lan. Kәni ilah okotәfәri aru ilah, kәni ilah okotolkeikei pik natimnati o nәtәuiän täuvir e nipәtilah, mätәu ilah okәsotolkeikeian Uhgин. ⁵ Okotol noliän min rәha nәfaki min mәмә nätәmimi okoteruh, mätәu ilah okәsotolkeikeian mәмә nәsanәnian rәha Uhgин otәuhlin nikilah. Uvән isәu o nätәmimi min u.

⁶ Әpәh әmә ilah mätәu-inu nәuvein kauteh suaru o nuvәnian lahuәnu min, kәni mautiuvi rәkis nәtәligian rәha nipәtan nätәm rәhalah nәtәligian tәsәskasikian. Tәfagә tәrah min rәha nipәtan min u, in tiәkis pik o lah, kәni noliän tәrah min tәpәt iätәm ilah kautolkeikei, kautiuvi=pән ilah. ⁷ Kәni nipәtan min әha kautәtәlig vivi e nәghatian min rәfin rәha nätәmi min әha, mätәu ko kәsotәhrunian nәghatian rәha nipәhriänian. ⁸ Aupән ikin, Janes mine Jampres kәmәtuәmәki e Mosis,* kәni e noliän әhmen әmә lanәha, nätәmimi min әha kautәhti nәghatian rәha nipәhriänian. Nätәmimi min u, rәhalah nәtәligian tәriauәh e noliän tәrah min, kәni noliän rәha nәhatәtәian rәhalah in neiuәian әmә in әmә. ⁹ Mätәu nәgәtunian eiüә rәhalah, ko tәsәhtulian tuvәh, mätәu-inu nätәmimi rәfin okoteruh mәмә ilah kәsotәhrunian nati iätәm kәutәghati lan, kotәhmen=pән әmә e suah mil әha.

2:22 1Tim 6:11 2:23 1Tim 4:7 3:1 1Tim 4:1 3:5 Mat 7:15,21; Tait 1:16 * 3:8 Janes mine Jampres, ilau iәmki nәrik mil rәha kig rәha Ijip. Nәrgilau tikә e Nauәuә Rәha Uhgин, mätәu ilau әha ikin e nauәuә pisin min rәha nätәm Isrel. 3:8 Eks 7:11

Nəghatian rəha Pol kəm Timoti

¹⁰ Mətəu ik, Timoti, ik nəmətəu=pən rəhak nəgəṭunian, mine noliən rəha nəmiəgəhian rəhak, mine nati nak iəṭəm iəkolkeikei məmə iəkol, mine rəhak nəhatəṭian, mine noliən rəha nəṭəligian rəhak iəṭəm təfəməh, mine rəhak nolkeikeian, mine nəhtul əskasikian rəhak, ¹¹ kəni nəkəhrun nian əskasik min iəṭəm tətuva e rəhak nəmiəgəhian, mine noliən tərəh min iəṭəm katol lak. Kəni nəkəhrun noliən əskasik min iəṭəm kəmol lak əpəha Antiok, mine Ikoniam, mine Listra. Mətəu Iərməniḡ təmos rəkis iəu e natimnati min rəfin əha. ¹² Nipəhriənian, nətəmini rəfin nəṭəm kotolkeikei məmə okotol noliən iəṭəm Uḡin tolkeikei, kəni motol e Kristo Iesu, nətəmini okotol tərəh kəm lah, ¹³ mətəu nian kətiəh min əmə, nol təfagə tərəh min mine nətəmini rəha neiuəian,† ilah okotol noliən tərəh məhuvən motol nəṭəm kotərəh aḡin. Ilah nəṭəm kəteiuə e lah,‡ kəni ilah okoteiuə pik aḡin e nətəmini.

¹⁴ Mətəu ik, Timoti, onəkeikei mətiṭəu=pən əmə natimnati təuvir min iəṭəm kəməḡəṭun ik lan nəṭəm nəməni əskasik rəkis nipəhriənian lan, mətəu-inu ik nəkəhrun vivi nətəmini nəṭəm kəməṭəḡəṭun ik lan. ¹⁵ Kəni nian nəmətəkəku mətəuərus=pa u rəueiu, nəməhrun Nauəuə Rəha Uḡin iəṭəm təhrun nəfinəian neinatigian məmə nəkəhrun nosian nəmiəgəhian itulin lan o nəhatəṭian e Kristo Iesu. ¹⁶ Nəghatian min rəfin e Nauəuə Rəha Uḡin, kəmətsipən əmə e nohli Uḡin, kəni kəutəsiru e tah. Kəutəḡəṭun itah natimnati təpət. Məutəni əpu noliən tərəh min rəhatah, məutəḡəu əhruəhru itah, kəni məutəḡəṭun itah e noliən min iəṭəm kotəhruəhru. ¹⁷ Kəutol əpenə-penə itah u nətəmini rəha Uḡin məmə kitah kəhuva nətəmini nəṭəm kotəhrun noliən uək təuvir min rəfin.

4

¹ Timoti, oiəkəni=pinə nəghatian keikei kəti kəm ik e nəhmti Uḡin mine Kristo Iesu iəṭəm otakil noliən rəha nətəmini rəfin, nəṭəm kəutəmiəḡəh mine nəṭəm kəməhmis, kəni oiəkəni=pinə nəghatian u mətəu-inu in otuva min mətərməniḡ. Kəni inəha, iəṭəkeikei mətəuvahag əskasik mətəni kəm ik məmə, ² əni pətiḡəm nəghatian rəha Uḡin, kəni əhtul maru o nəni pətiḡəmiən, nati əpnəpin məmə otimətiḡ əmə, uə tiəkis. Uhalpin nati məḡəu əhruəhru noliən rəha nətəmini, əniəhu noliən tərəh rəha nətəmini, kəni məuvahag məfəri nəṭəligian rəha nətəmini. Kəni nian natol uək min u, rəham nəṭəligian otəkeikei məfəməh, kəni rəham nəḡəṭunian otəkeikei məhruəhru vivi məuvir.

³ Nəkəkeikei mol lanəha mətəu-inu, nian iəṭəm tətuva, nətəmini okəsotolkeikeian məmə okotətəliḡ e nəghatian pəhriən. Mətəu nikiłah əmə otit ilah min, kəni ilah okotos iəḡəṭun pisin pisin min motolkeikei məmə nəḡəṭun min okotəhli matəḡiləh məṭəḡəṭun nəghatian min iəṭəm ilah əmə kotolkeikei. ⁴ Kəni ilah okotəuhlin niməṭəḡiləh o nəṭəligian e nəghatian pəhriən, kəni məhuvən məutətəliḡ e nonəḡei eiəu min.

3:11 Uək 13:50; 14:5; 14:19 **3:11** Sam 34:19 **3:12** Mat 16:24; Jon 15:20; Uək 14:22 † **3:13** “nətəmini rəha neiuəian” — Nipətin məmə ilah nətəmini nəṭəm kəutəni məmə ilah kəutol nati kəti məmə okoteiuə e nətəmini nəuvein. Inu təhmen e nətəmini nəṭəm Pol tətəni kəm Timoti. Ilah kəutəni məmə ilah nəḡəṭun min rəha niməfaki, mətəu kəpə, kəuteiuə. Səniəmə rəha niməfaki. Kəutəni əmə rəhalah əmə nəṭəligian min məmə okoteiuə e nətəmini. ‡ **3:13** Sətən uə nətəmini pisin min okoteiuə e lah. **3:16** Rom 15:4 **4:3** 1Tim 4:1

⁵ Mätəu ik, ateh vivi rəham nətəligian mine rəham noliən min e nian min rəfin, nati əpnapin nati pisin pisin min kəutəhuva e rəham nəmiəgəhian, kəni əhtul əskasik nian nərahian tətuva, kəni uvən məni pətigəm nanusiən təuvir, kəni ol rəfin uək iətəm Ughin təməfinə kəm ik məmə onəkol.

⁶ Timoti, ol natimnati min əha, mətəu-inu otəsuvəhian, iəu iəkimis. Kəni rəueiu nəmiəgəhian rəhak təhmen e wain iətəm kinatiuvi=pən e oltə məmə okol sakrifais lan.* ⁷ E rəhak nəluəginian təuvir rəha nəhatətəian, iəmatu vivi e nəhlmək, kəni e rəhak naiuiən, iəu iəmaiu vivi rəkis mətəuarus=pa naunun naiuiən, kəni iəu iəmətaskəlīm vivi noliən əhruahru rəha nəhatətəian kəni iəməsəpəhian uək rəha nani pətigəmiən nanusiən təuvir. ⁸ Kəni rəueiu, Iərmənig iətəm rəhan nakiliən təhruahru vivi, in təmol əpenə-penə e nətəouiən rəhak, inu kəfəfau rəha iətəm tatol win e rəhan naiuiən, kəni in otəfəfau=pa kəm iəu e nian rəha nakiliən mətəu-inu in təmakil iəu məmə rəhak nəmiəgəhian təhruahru. Kəni səniəmə iəu pisin əmə, mətəu otəfən kəm nətəmimi rəfin nətəm kotolkeikei məutəhtahnin məmə in otuva min.

Pol təməni pətigəm nanusiən rəha in min nəuvein

⁹ Əsal uəhai əmə rəham suaru məmə onəkuva meh iəu, ¹⁰ mətəu-inu Timəs, u tolkeikei pik nati rəha niftəni u, in tinəpəh iəu minuvən Təsalonaikə. Kresens tinuvən rəkis Kəlesia, kəni Taitəs tinuvən rəkis Təlməsia. ¹¹ Mətəu Luk pisin əmə itimlau min. Təuvir məmə nian nətuva, onəkit Mak itəlau min, mətəu-inu in təhrun nasiruiən e uək rəhak. ¹² Iəmahli=pən rəkis Tikikəs tuvən əpəha Efəsis. ¹³ Kəni nian nəkuva, onəkos rəhak kot iətəm iəmələhu kəm Karpəs əpəha Troas, kəni onəkos min rəhak nauəuə min iətəm kəmaiu-aiu,† kəni iəkolkeikei pik min məmə onəkos nauəuə min u kəmol e nilosi sipsip.

¹⁴ Suah u Aleksantə u iətəmmi rəha noliən uək e aiən, in təmatol tərəh lak. Iərmənig otəfən nitai nətəouiən rəhan o natimnati min əha. ¹⁵ Kəni ik min, atətəu ik o suah konu, mətəu-inu tətahtipəsig e nəghatien min rəhatah.

¹⁶ Nian iəmaupən məhtul e kot məmə iəkəni pətigəm nəghatien min rəhak, suah kəti təməsəhtul pətigəmiən masiru lak, mətəu nətəmmi rəfin kəmotagim motəpəh iəu. Pəh Ughin nikin otəsəhtien natimnati rəfin iətəm ilah kəmotol. ¹⁷ Mətəu Iərmənig təməhtul e nikalik məfa nəsanəniən kəm iəu məmə iəkəni pətigəm vivi nəghatien rəhan, kəni pəh Nanihlua‡ min okotətəu. Kəni təmləfətigəm iəu e nohli laion.§ ¹⁸ Iərmənig otos rəkis iəu e nərahian min rəfin iətəm okol kəm iəu, kəni in otaskəlīm vivi iəu, kəni mos iəu iəkuvən e negəu e neai, ikin tətərmənig ikin. Pəh okətəfəri nərgin tatuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatien

¹⁹ Iatəni təuvir kəm Prisilə mine Akuilə, mine Onesiforəs mine rəhan min. ²⁰ Erastəs təməsitəu=paien iəu, in əpəha Korən. Kəni nian iəmiət Maelitəs, mupəh Trofiməs tətətig mətəu-inu in tatimis. ²¹ Alkut pik məmə

4:6 Fil 2:17 * **4:6** Nian nəuvein, nian nətəm Isrel kautol naunun e lafet, kəni mətauvəregin wain məmə kautol sakrifais lan tatuvən kəm Ughin. Təsuvəhian nəmiəgəhian rəha Pol tol naunun, kəni in təməni məmə nəmiəgəhian rəhan təhmen e wain u tatol naunun e lafet lan. **4:7** 1Tim 6:12 **4:8** 1Kor 9:24-25 **4:11** Uək 15:37-39; 2Kor 8:23; Kol 4:14 † **4:13** E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kəmaiu-aiu. **4:13** Uək 20:6 **4:14** Aes 59:18; Rom 2:6 ‡ **4:17** Nanihlua, Ianihlua — Afin-to e tiksənəri. § **4:17** Nəghatien min nəuvein e fes min 9-17, təhmen əmə e nəghatien min nəuvein e Sam 22. **4:19** Uək 18:2; 2Tim 1:16-17 **4:20** Uək 19:22; 20:4; Rom 16:23

nəkuva uəhai əmə u ikinu, uərisig nian rəha nətəpuian. Iupuləs tətəni təuvir kəm ik, kəni Putens, mine Linus, mine Klotiə, mine piatah min rəfin u ikinu kəutəni təuvir kəm ik.

²²Pəh İərməniḡ tətətiḡ itəlau min. Pəh Uhgın otəfinə rəha nəuviriən kəm təmah.

Taitəs

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm Taitəs Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Taitəs

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Pol təmətei nauəuə u tatuvən kəm Taitəs. Taitəs in Ianihluə* kəti iətəm təməhatətə e Kristo. Pol təmiuvi=pa in o Kristo, kəni Taitəs təmöl uək tətət ilau Pol təhmen əmə e Timoti. Kauteh nərgin nian tətət e Niutestimin.

?Natigien təhro lanu lan nian təmətei? Pol mine Taitəs kəmian e nitəni u Krit, kəni ilau kəmuətuəuin niməfaki kəti u ikinu. Pol təmiet min, mətəu təməni=pən kəm Taitəs məmə in otətətig mol rəfin uək iətəm tətətig ikin əha. Krit in nitəni kəti iətəm tərəuəh vivi e noliən tərəh min, nətəmimi kauteiua pik nian rəfin, mətauən pik, kəni mətəlpəh. Nəuvein kautəhuva e niməfaki kəni mətəni nəghatien kauteiua tətət məmə okotos mənə lan.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol tolkeikei məmə otasiru e Taitəs e rəhan min uək əpəha e niməfaki əpəha Krit. Taitəs otəkeikei məfəri nətəmimi məmə okəhuva eldə min o nəhian niməfaki. Kəni Pol tətəghati e noliən rəha nəghatien kəm nətəmimi min u kəsotohtəu-pəniən nətəligien rəha Taitəs. Kəni məfən nəgətunien nəuvein rəha nəhatətəien mine naliuəkien əhruahru. Kəni in təməni məmə Taitəs otasisig vivien e nəgətunien eiua min. Naunun nəghatien təməni məmə otahli=pa iətəmimi kəti tuva masiru e niməfaki, kəni Taitəs in otəkeikei muva min masiru e Pol.

Pol təməni təuvir kəm Taitəs

¹ Taitəs. İəu Pol, iətətei nauəuə u kəm ik. İəu slef kəti rəha Ughin, kəni iəu aposil kəti rəha İesu Kristo. Təmähli=pa iəu məmə iəkəsiru e nətəmimi nətəm Ughin təmitəpin rəkis ilah məmə rəhan min, məfəri nəhatətəien rəhalah, masiru e lah məmə okotəhrun nəgətunien pəhriən. Nian nətəmimi kəutohtəu=pən nəgətunien pəhriən əha, kəni rəhalah nəmiəghien otəhruahru kotəhmen=pən e noliən iətəm Ughin tolkeikei.

² Kitah kotəhrun nıpəhriənien əha, kəni motəhatətə lan. Kəni e noliən əha, rəhatah nətəligien tətətig əskasik rəkis məmə okotos nəmiəghien itulin. Aupən rəkis agin iətəm Ughin təməsol əhanəhien natimnati rəfin, mətəu Ughin tinəni rəkis nəmiəghien itulin əha, məmə in otol lanəha. Kəni kitah kotəhrun əmə in təseiuaen nian kəti mine. ³ Kəni e nian əhruahru iətəm Ughin təməni, in təmöl məmə nətəmimi okotəhrun nəghatien rəhan. İlah kotəhrun mətəu-inu Ughin İosmiəgh rəhatah təməni mələhu nəghatien kəti məmə təməfa uək u tətətig e nəhlmək məmə iəu iəkəni pətigəm nəghatien əha rəha nəmiəghien itulin.

⁴ Taitəs, rəhalau nəhatətəien kətiah, kəni e noliən rəha nəhatətəien, in təhmen əmə məmə ik nətik pəhriən.

Rəhak nəfakien məmə Ughin Tatə rəhatah ilau Kristo İesu, İosmiəgh rəhatah, pəh okuəfinə rəhalau nəuvirien kəm ik, kəni muələhu nəməlinuian tətətig ohnik.

Uək rəha Taitəs əpəha Krit

* : Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksınəri. 1:2 Kol 1:27 1:4 Rom 1:7; 2Kor 8:23; Kəl 2:3

⁵ E nian iəmiet Krit, kəni iəmələhu ik nətatig məmə onəkol rəfin uək iətam tətətig, kəni məmə onəkəfəri eldə min rəha niməfaki min, e taun min rəfin e nitəni Krit təhmen əmə mə inu iəməni mine kəm ik.

⁶ Eldə min rəha niməfaki, nəmiəgəhiən rəhalah otəkeikei məhruahru ağin, kəni noliən tərəh kəti tikə lan. Kəni ilah məsotol-pəniən rəhalah min nıpətan, kəni rəhalah kəlkələh min okotəkeikei motəhatətə e Uhgın, kəni məsotan əpnəpinian motol natimnati təsəhmenian, kəni məsotəhtiən nəuia rəhalah tatə mine məmə məmə nətəmimi okotəni rah ilah ohni. ⁷ Nəmiəgəhiən rəha eldə min rəha niməfaki otəkeikei məhruahru vivi mətəu-inu ilah kautos uək asoli rəha Uhgın. Ilah nətəm kəuteh vivi nətəmimi, okotəkeikei motol lanəha məmə kəsotəfəri aruiən ilah, məutəkeikei kəm nətəmimi məmə okotohtəu=pən nətəligiən rəhan kəni nıkilah təsəmei uəhaiən. Kəni okəsotol uəhaiən niəməha. Səniəmə ilah nətəmimi rəha napsiən uə nəməuiən, kəni səniəmə ilah nəumis min nətəm kəutolkeikei pik məni məutaiu e noliən tərəh min məmə okotos.

⁸ Mətəu nəmiəgəhiən rəhalah in otəkeikei mol min lanu. Ilah okotəkeikei mauteruh vivi nətəmimi nətəm kəutəhuva imalah ikin. Ilah nətəm kəutolkeikei məmə okotol əmə natimnati iətam təuvir, kəni noliən rəhalah in tətəgətun məmə ilah nətəm mətəh, kəni koteinatig. Ilah nətəmi rəha nitəu-pəniən nəghatian rəha Uhgın. Rəhalah nəmiəgəhiən in otəkeikei məhruahru vivi e nəhmti Uhgın. Ilah kotəhrun nəni aruiən e nıkilah məmə okotəpəh noliən natimnati iətam tərəh kəni mautol əmə nati iətam təuvir. ⁹ Ilah okotəkeikei motəhatətə əskasik e nəghatian rəha nənusiən təuvir məmə in nıpəhriənian təhmen=pən məmə kəməgətun ilah lan. Kəni inəha, ilah koteinatig vivi o nəgətunian nətəmimi e nəgətunian pəhriənian iətam in təhruahru məmə ilah okotohtəu=pən. Kəni nian nətəmimi nəuvein okotəni nəghatian min iətam tol pisin e nəgətunian pəhriən, kəni nətəmi asoli min rəha niməfaki okotəgətun əhruahru ilah motəni=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətunian in neiuəiən.

¹⁰ İətgəhati min lanu mətəu-inu nətəmimi tepət e niməfaki əpəha Krit kotəməki e nıpəhriənian u. Ilah, nəghatian rəhalah tətətipərəh pik təhmen e kaluəluə, mətəu nuhuan lan tikə, kəni mautiuvir rəkis nətəmimi nəuvein e nəgətunian eiua min rəhalah. Nətəmimi tepət rəha Isrel nətəm kəutəhatətə e Kristo, ilah kəutəhtul əskasik o Lou rəhalah, məutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən nətəmimi məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. Ilah nəgətun eiua min. ¹¹ Ahtipəsik e nəghatian rəhalah məmə okəsotəgətunian e niməfaki nəgətunian əha kotərəh iətam kəsotəhruahruian məmə okotəgətun, mətəu-inu nəgətunian rəhalah tətərəkin-rəkin nəhatətəiən rəha nəuaniləuis min rəfin rəha nətəmimi nəuvein. Ilah kəutəgətun neiuəiən əha mətəu-inu kəutolkeikei məmə okotos məni lan, mətəu kəsotəulisian ohni.

¹² İətam Krit kəti əupən, in iəni kəti rəhalah, in min təməni min lanu məmə, “Nətəm Krit, ilah nətəmi rəha neiuəiən nian rəfin. Kəni ilah kotəhmen e kuri arpin min. Kəni ilah nəlpəh, nian rəfin ilah kəutolkeikei əmə məmə kəutəuən.” ¹³ Mətəu nəghatian rəha iəni u, in tol əmə nıpəhriənian. Kəni tol lanəha, ahi ilah məni=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətunian in neiuəiən, pəh ilah okotəhatətə əmə e nəghatian pəhriən, ¹⁴ kəni ilah okəsotohtəu-pəniən nonagei rəha nətəm Isrel mine nəghatian rəha nətəm kəutəpəh nəghatian pəhriən. ¹⁵ Kəni nəkotəhrun məmə nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın, nati tikə iətam

otol ilah kotamikmik. Mətau nətəmini nətəm kəutamikmik e nəhmti Ughin mətau-inu ilah kəsotəhatəian e Iesu, kəti noliən kəti tikə iətam otol ilah kotəhruahru. Kəni tol lanəha, nətəligian mine nikilah pəti kəsuhruahruian, kəni ilah kotərruru nakilian nati iətam təuvir, mine nati iətam tərəh. ¹⁶ Ilah kəutəni məmə kotəhrun Ughin, mətau noliən rəhalah tətəgətuən məmə kəuteiua, ilah kəutəuhlin nəmtəhlah kəm Ughin. Nətəmini min əha kotərah agin, motəlməli məutəhti nəuia Ughin, kəni ko ilah kəsotolian nati təuvir kəti mine.

2

Nəgətuian iətam təhruahru

¹ Mətau ik Taitəs, ik onəkeikei məgətuən vivi nətəmini e nəgətuian iətam tətətu=pən nəghatian əhruahru e Iesu. ² Ik onəkəkeikei nəgətuən nauəhli min məmə e naliuəkiən rəhalah, ilah okotan mətig, kəni məsotəmnim pikian wain, kəni noliən rəhalah otəkeikei məhruahru vivi pəh nətəmini okotisiai ilah, kəni ilah okotəkeikei mautəni aruiən e nikilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətam təuvir. Nəhatəian rəhalah otəkeikei məmnim vivi e nəghatian rəha Ughin. Kəni ilah okotəkeikei motolkeikei nətəmini. Kəni motəkeikei motəhtul tiəkis e nian iəkis min u kəutəhuva e rəhalah nəmiəghian.

³ Kəni e noliən əhmen əmə lanəha, nəkəkeikei məgətuən vivi nipətauəhli min məmə ilah okotəkeikei motol noliən iətam təhruahru məmə otəfən nisaiən kəm Ughin. Kəni ilah okəsotəniən nikali nətəmini. Kəni səniəmə nipətan rəha napsiən. Mətau ilah okotəkeikei motəgətuən nəmiəghian əhruahru. ⁴ Inəha, ilah okotəgətuən nipətan min e suaru iətam ilah okotolkeikei rəhalah min nəman mine nenətilah min. ⁵ Ilah okotəkeikei motəgətuən nipətan məmə ilah nipətan mətig nətəm kotəhrun nəni aruiən e nikilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətam təuvir. Kəni ilah kəsotan əpnəpinian, kəni mautisiai rəhalah min nəman, kəni mauteh vivi natimnati min rəha lahuənu, kəni ilah mautol təuvir kəm nətəmini. Nian kautol noliən tol min lanəha, kəni motəniəhu nətəmini məmə kəsotəni rahian nəgətuian rəha Ughin.

⁶ Kəni təhmen əmə min, otəghati əskasik kəm nətəm alua məmə ilah kotəhrun nəni aruiən e nikilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətam təuvir. ⁷ Kəni ik, e natimnati rəfin, onəkol əmə nati əhruahru min, pəh ilah okotətu=pən nati nak natol. Nian onəkəgətuən, nəmiəghian rəham otəkeikei məhruahru, mol nəghatian rəham təfigəm. ⁸ Ik onəkəkeikei mətəni əmə nəghatian pəhrian, məmə nətəmini okəsotəniən neiuəian lan. Pəh in otol rəham tikimir min okotaulis lan mətau-inu ilah kəsotəh-pəniən noliən tərəh kəti mine lam, kəni məsotəniən nati tərəh kəti e tah.

⁹ Əgətuən vivi slef min məmə ilah okotol nəuia rəhalah iətəmi asoli min e natimnati rəfin, məmə nikilah otəgətuən o uək rəhalah. Slef min okəsotəniən nitai nəghatian rəha nətəmi asoli min rəhalah, ¹⁰ kəni məsotəkləhian kəm lah, mətau nian rəfin ilah okotəkeikei mautol natimnati əhruahru min, məmə rəhalah nətəmi asoli min okotəni nipəhrianian e rəhalah uək. Kəni okəkeikei motəhrun məmə nian rəfin uək rəhalah otəkeikei mətəuvir. E noliən iətam okotol e natimnati rəfin, otəgətuən məmə nəgətuian rəha Ughin losmiəgh rəhatah, in təhruahru məuvir, kəni nətəmini okotolkeikei məutohtəu=pən.

¹¹ Ik onəkəkeiki məgətun natimnati min rəfin əha mətəu-inu Uhgın təmerəh rəkis e suaru o nətəmini rəfin məmə otosmiəgəh ilah lan nian otəfən rəhan nəuviriən kəm lah. ¹² Nəuviriən əha rəha Uhgın tətəgətun məmə nian kitah kətatig əhanəh e nəhue niftəni, kotəkeiki motəpəh nitəu-pəniən noliən tərəh min mine natimnati tərəh min rəha nəhue niftəni iətəm kauteviə e nikilah, mətəu okotan mətig, kəni nəmiəgəhiən rəhatah otəhruahru vivi motəhmen=pən məmə kitah nətəmini rəha Uhgın. ¹³ Nəmiəgəhiən rəhatah in otəkeiki matol min lanu lan nian kitah okautəhtahnin nian Iesu Kristo, rəhatah Uhgın əsanən mine rəhatah Iosmiəgəh, in otuva min lan e nepətiən əhagəhag rəhan. Nian əha in təuvir pik agin, kəni kitah kotəhrun məmə otəpanuva, kəni matol nikitah tətəgiən. ¹⁴ Iesu nikin təmagiən məmə otimis o tah, kəni mətəou nəmiəgəhiən rəhatah mos rəkis e nəsanəniən rəha noliən tərəh min rəfin, kəni mafəl vivi itah məmə kitah okəhuva rəhan min nətəmini nətəm kotolkeiki məmə kəutol əmə nati iətəm təuvir.

¹⁵ Natimnati min u, onatəgətun ilah e niməfaki. Əfəri nətəligiən rəhalah məmə okautohtəu=pən lərməni, kəni məghati əskasik kəm nətəm kəutohtəu=pən nəghatiən eiua min. Uhgın təməfinə uək əha kəm ik, kəni əghati min lanu lan. Soliən məmə iətəmini kəti otəni rah ik. Segəhaniən məmə iətəmi kəti otəni məmə rəham nəghatiən in nati əpnəpin əmə. Nətəmini rəfin okotəkeiki motisiəi rəham nəghatiən.

3

Noliən rəha nəfaki min

¹ Taitəs, əni=pən vivi min kəm rəham nətəmini məmə okotisiəi nətəmi asoli mine kəpmən rəhalah. Okotəkeiki mautol nəuialah, kəni mautəhtul maru e nian rəfin o noliən uək iətəm otasiru e nətəmini. ² Kəni ilah okəsotəghati eiuaən o nərəkinian nərgi nətəmini, kəni okəsotolian timəti, mətəu ilah nan mətig əmə kəni mautol təuvir kəm nətəmini, kəni mautosiahu rəhalah nətəligiən mautisiəi nətəmini rəfin.

³ Kəutol min lanu mətəu əupən kitah kotərəh kəmotəhmen əmə e lah. Kəni Uhgın təmasiru e tah nian kitah min kəmautol noliən tərəh min əha, kitah ianməli min. Kəməsotolian nəuia Uhgın. Nəfən-əfəniən rəha nərahian təmərəkin itah. Kəni noliən tərəh min rəhatah iətəm kitah kəmautolkeiki, kəmautarməni e tah. Kitah kəmautol əmə nəuialah, kəni kəmautol noliən tərəh rəfin. Kəni kəmautolkeiki natimnati min rəha nətəpin. Noliən tərəh rəhatah təmol məmə nətəmini kotəməki e tah, kəni kitah kəmautəməki e tah min.

⁴ Mətəu nian nolkeikiən mine nəuviriən rəha Uhgın Iosmiəgəh rəhatah təmietigəm=pa, ⁵ kəni in təmosmiəgəh itah, mətəu səniəmə təmol mətəu-inu kitah nətəmi əhruahru. !Kəpə! In təmosmiəgəh itah mətəu-inu təməsəkəhruin itah. In təmosmiəgəh itah nian Narmin Rəha Uhgın təmafəl rəkis noliən tərəh min, kəni kotair vi min, kəni Narmin təməuiək e nikitah. ⁶ Iesu Kristo Iosmiəgəh rəhatah, in suaru iətəm Uhgın tətətəlmin nikitah tətəri e Narmin Rəhan, kəni tatol e nikin agiən. ⁷ In təmol itah kotəhruahru e nəhməti e nəuviriən rəhan məmə okotəhatətə e rəhan nəghatiən iətəm təməni kəm tah məmə o nian kəti, kitah kotatig itulin kitah min. ⁸ Inu nəghatiən kəti in nəghatiən pəhriən.

Kəni iəu iəkolkeikei məmə onəkəgətuŋ vivi nətəmimi lan məmə okotəhrun vivi. Nəgətuŋiən min əha okotasiru e nəfaki min məmə rəhalah nətəligiən otətətiğ əskasik əmə e noliən natimnati iətəm təuvir. Nəgətuŋiən min u ilah kotəuvir kəni okotasiru vivi e nətəmimi. ⁹ Mətəu nəkəpəh nəghatiən alməli min iətəm nətəmimi kəutəni tol min lanu lan: kautos nərgi lus min aupən min ikin mautol məmə nərgi lus min rəhalah təfəməh, kəni okotəfəri ilah aru lan; kəni mautetət ilah min kəni mautəniəhu ilah min o nipəti nəghatiən rəha Lou rəha Mosis. Əpəh əmə nəghatiən min u mətəu-inu ko təsasiruiən e iətəmi kəti mine, kəni rəhan nəuviriən tikə. ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tatol nətəmimi kəutəuəri ilah min o nəghatiən tol min lanəha, onəkuvən məghati əskasik kəm in kəni mənəiəhu. Mətəu nəmə tatol min, kəni nəkuvən min mənəiəhu min. Nəmə nəməniəhu pau mau keiu, mətəu in tatəkeikei e rəhan noliən, kəni otəhtul=pən isəu ohni motəpəh. ¹¹ Mətəu ik nəkəhrun məmə iətəmi kəti tol lanu lan, rəhan nətəligiən tərəh kəni tatol kekəu-ekəu, kəni matol təfagə tərəh e nəhmti Ughin. Rəhan əmə noliən tətəgətuŋ məmə in iol rah nati.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹² Oiəkahli=pinə suah mil u kəti, Ateməs uə Tikikəs otuvnə meh ik. Nian otuvnə, ik onəkəkeikei məsal uəhai əmə e suaru mə onəkuvnə meh iəu əpəha taun Nikopolis, mətəu-inu iəu iəmolkeikei məmə iəkuvən matig ikin e nian rəha nətəpuiən. ¹³ Kəni iətəmimi keiu, Apolos mine Sinəs u in ieinatig e lou, * ilau katualiuək e rəhalau naliuəkian, mətəu ik onəkəsiru e lau məmə natimnati rəfin rəhalau otəkeikei matig.

¹⁴ Rəhatah nətəmimi okotəkeikei motəhrun vivi suaru o noliən uək kəni mautol nati iətəm təuvir məmə ilah kotəhrun nasiruiən e nətəmimi nəuvein nətəm rəhalah natimnati təsəhmenien. Təsəuviriən məmə ilah kotatig əpnəpin əmə.

¹⁵ Nətəmi min u nətəm itimah iəutatig kəutahli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. Kəni əni təuvir kəm nəfaki min nətəm kotolkeikei itimah.

Pəh Ughin otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah.

3:9 2Tim 2:14,16 **3:10** Mat 18:15-17 **3:12** Efəs 6:21-22; Kol 4:7-8 * **3:13** Ieinatig e lou — Suah kəti iətəm təhrun vivi lou rəha kot, kəni in tətəghati rəha nətəmimi nətəm kəutəhuvən e kot.
3:13 Uək 18:24; 1Kor 3:5-6 **3:14** Efəs 4:28

Filimon

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm Filimon Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Filimon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Filimon əpəha e niməfaki ikin Kolosi. Ilau niəli təuvir mil. Filimon in iətəmimi kəti iətəm tatos slef min.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? E nian əha, nətəmimi tepət kautos slef. Kəni nəfaki min nəuvein min, ilah min kautos slef min. Filimon, rəhan kəti əha ikin slef, nərgin u, Onesiməs. Mətəu Onesiməs, mətə in təmakləh e mənə nəuvein rəha Filimon, kəni əmeiko, in magim. Nəmə Filimon oteruh Onesiməs, lou rəha Rom tətəni məmə Filimon təhrun nohamuiən timis. Mətəu Onesiməs təmeruh Pol əpəha e kaləpus ikin Rom, kəni Pol təmənə pətigəm Nanusiən Təuvir kəm in, kəni təməhatətə e Iesu Kristo. Kəni Onesiməs in təmasiru e Pol. Kəni Pol təmahli=pən in titəlig=pən o Filimon. Pol təmənə kəm Filimon məmə nati əpnəpən Onesiməs in slef rəhan, mətəu rəueiu in pian e Iesu Kristo.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u mətətapuəh o Filimon məmə otalu e noliən rəha Onesiməs, kəni mos in titəlig=pa min. Nati əpnəpən məmə in rəhan slef, mətəu Pol tolkeikei məmə Filimon oteruh Onesiməs təhmen əmə məmə in pian kəti e Iesu Kristo. Nətəmimi nəuvein, nīkilah təhti məmə Apia (fes 2) in pətan rəha Filimon, kəni Akipəs in nətən.

¹ Iəu Pol, iətəm iətatig e kaləpus o Kristo Iesu, itimlau piatah Timoti, iətuəni təuvir kəm ik Filimon. Ik iətəmi keikei iətəm iəkuolkeikei pīk, kəni kitahəl kahlol uək kətiəh əmə rəha Iesu. ² Kəni iətuəni təuvir kəm nəuvinitəh Apia, mine Akipəs iətəm kitah soldia min kəutəluagin rəha Uhgīn, kəni iətuəni təuvir kəm nətəmimi rəha niməfaki nətəm kəutəhuva mautəfaki e rəham nimə.

³ Pəh Uhgīn u Tatə rəhatah, mine Iərmənig Iesu Kristo okuəfinə nəuvirən mine nəməlinuiən kəm təmah.

Nəfakian rəha Pol

⁴ E nian min rəfin iətəm iətəfaki ohnik, mətəni tagkiu kəm Uhgīn ohnik, ⁵ mətəu-inu iəmətəu nəhatətəiən rəham e Iərmənig Iesu, mine nolkeikeiən rəham iətəm tatuvən o niməfaki min rəfin. ⁶ Kəni iateruh noliən rəham, məmə nətəfən e nīkim agiən mətəu-inu e rəham nəhatətəiən. Kəni iətəfaki məmə noliən əha otasiru lam məmə onəkəhrun vivi, kəni mos nati vi min rəfin rəha Uhgīn iətəm tətəfa kəm tah e Kristo. ⁷ Piak, iətəfaki lanu lan mətəu-inu rəham nolkeikeiən təmol niki nətəm kəutəfaki kotətəu təuvir, kəni nian iəmətəu, iəu min, nīkik təmagiən kəni tətəfəri rəhak nətəligiən.

Nətapuəhian rəha Pol

⁸ Tol lanəha, e Kristo iəsəginian o nəniən kəm ik məmə onəkəkol nati kəti iətəm nəkəkeikei mol, ⁹ mətəu iəsoliən lanəha. Iətapuəh əmə e nolkeikeiən. Iəu Pol iəuəhli kəti iətatig e kaləpus o Kristo Iesu. ¹⁰ Iətapuəh e suah kəti e rəhak nīpəhriənian məmə nəkos e nīkim agiən. Iətəmi əha in təmuva təhmen=pən e nətik nian iəmətatig e kaləpus, inu

Onesimās, rəham slef. ¹¹ Aupən, in təməsol vivian uək kəm ik, mətəu rəueiu in təhrun nol vivian uək təuvir kəm lau pəti.*

¹² Kəni rəueiu, iətahli=pinə min suah u, iətəmini iətəm iəkolkeikei pik. ¹³ Nəmə tətəti itimlau min, nikik tagian ohni, kəni in otatos nimeim mətasiru lak nian iətəti u ikinu e kaləpus o nanusiən təuvir. ¹⁴ Mətəu iəsolkeikeiən məmə iəkol nati kəti ik nəsegəhanian lan. Kəni nəmə natol nati təuvir, iəkolkeikei məmə tatsipən əmə e nikim agian, mətəu səniəmə nati iəu iətəkeikei kəm ik məmə nəkol.

¹⁵ İəsəhrunian, nəmə təhro Onesimās təmagim o nian əkuəkir məmə onəkos min in titəli=pa min nəutəti agin, ¹⁶ mətəu səniəmə in otol min əmə slef rəham, kəpə. Mətəu rəueiu əha, in iətəmini təuvir tapirəkis agin slef kəti, in pialau təuvir. İəu iəkolkeikei pik in, mətəu ik onəkolkeikei pik in tapirəkis, mətəu-inu in slef rəham, kəni in piam e İərməniğ.

¹⁷ Nəmə nateruh iəu məmə kilau kəmiəuva kətiəh e uək mine nolkeikeiən rəha Kristo, kəni tol lanəha, iətətapuəh məmə nian in otuvnə, nəkos in e nikim agian təhmen=pən əmə lak. ¹⁸ Nəmə təmol nati kəti tərəh lam, uə təmos nati kəti rəham kəni məsətəouiən, pəh nəkələhu=pən tətəti e kauin rəhak. ¹⁹ Kəni inəha rəueiu, İəu Pol, iətətei e nəhlmək — *pəh iəu iəpanətəu*.† Mətəu təuvir məmə nəsaluiən e rəham kauin asoli agin ohniəu, u tol lanu məmə, iəmasiru lam kəni nəmos rəham nəmiəgəhian itulin. ²⁰ Piak, iəkolkeikei məmə onəkətuəuin matətəou rəham kauin kəm iəu, kəni ol nati u iətətapuəh ohni e nərgi İərməniğ, kəni ol nikik tətəu təuvir e Kristo. ²¹ İətətei nauəuə u kəm ik mətəu-inu iəkəhrun məmə onəkol nəuiak, kəni onəkol tapirəkis nati nak iətəm iətətapuəh ohni.

²² Kəni nati kəti min, ol əpenə-penə rəhak kəti rum mətəu-inu iəmələhu=pən rəhak nətəliğin e Uhgın məmə in otos iəu iəkitalig=pinə min o təmah, inu nəua nəfakiən rəhatəmah.

Naunun nəghatian rəha Pol

²³ Epafra, itimlau min iətuəti e kaləpus o nərgi Kristo İesu, kəni in tətəni təuvir kəm təmah. ²⁴ Kəni Mak, mine Aristakəs, mine Timəs, mine Luk, nətəm itimah iəutol pəti uək, ilah min kəutəni=pinə təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh İərməniğ İesu Kristo otəfinə rəhan nəuvirən kəm təmah rəfin.

1:10 1Kor 4:15; Kol 4:9 * **1:11** Nərgin u “Onesimās” in təni məmə, “iətəmini iətəm təhrun nolian uək təuvir.” **1:16** 1Tim 6:2 † **1:19** Pol təhrun əmə nəteian nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmini tətə kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətei nəghatian min rəhalah. Suah kəti təməharəg ilau Pol mətei nəghatian rəhan. Kəni Pol aru təmətei fes 19 u. **1:22** Fil 1:25; 2:24 **1:23** Kol 1:7 **1:24** Kol 4:10-14

Hiprus

Nauəuə iətam kəmətei tuvən kəm nətəm Isrel Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Hiprus

?Pəh təmətei nauəuə u? Kitah kotəruru məmə pəh təmətei nauəuə u. Iətam təmətei nauəuə u təməsəniən nərgin e nauəuə. Iətam təmətei təməsehian Iesu Kristo. Mətau təmətau Nanusiən Təuvir o nətəmimi pisin pisin min nətəm kəmoteruh Iesu. Kəni iətəmi u, in təhrun nəghatiən rəha Oltestimin, mine noliən rəha nətəm Isrel aupən. Kəmə təhro Panəpəs uə Apolos kəti təmətei nauəuə u mətau-inu ilau kuəhrun natimnati min əha. Kəni ilau kuepət e niməfaki. Nətəmimi nəuvein, nikilah təhti məmə Pol təmətei, mətau nikitah təsəhtiən lanəha mətau-inu e letə tepət rəha Pol, təmələhu=pən nərgin, mətau nərgin tikə e nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Kristo Iesu, mətau nəmə təhro nəuvein kəmohtəlig=pən nəuətin e noliən rəha nitəu-pəniən Lou rəha Mosis. Nəmə təhro ilah kəsotəhrun vivian nəukəti Nanusiən Təuvir.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? E nian əha, nətəm Isrel kəutərahin nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo. Nikilah təpəu ohni. Təuvir məmə ilah okotətəu məmə nəhatətəniən rəhalah in nipəhriənian, kəni Iesu in Kristo iətam Ughin təməni məmə otahli=pa.

Təmətei nauəuə u o nak? E nian əha nətəmimi nəuvein e niməfaki, nikilah təhti məmə noliən rəha nitəu-pəniən Lou rəha Mosis e Oltestimin, in ilis tapirəkis noliən rəha nəhatətəniən e Iesu Kristo. Mətau noliən min lanəha rəha Oltestimin, ilah narmin min əmə rəha natimnati min iətam Iesu otol. Kəmotətei nauəuə u məmə nətəmimi okoteruh mətəhrun məmə Iesu Kristo in ilis tapirəkis natimnati min rəfin, təhmen e iəni min, mine nagelo min, mine Mosis, mine Eron mine pris min. Noliən rəha nəhatətəniən e Iesu Kristo in təuvir pik tapirəkis noliən rəha nitəu-pəniən lou rəha Mosis. Inu, in nipəhriənian mətau-inu natimnati rəfin rəha Oltestimin təmuva mol nipəhriənian lan e Iesu Kristo. Kəni nimisiən əmə rəhan in təhmen əmə məmə otos rəkis noliən tərəh min rəha nətəmimi.

Kristo təmol əpu Ughin kəm tah

¹ Aupən ikin, Ughin təmətəni* nəghatiən rəhan, mətau təmətəni asoli əmə kəm tipitah min e iəni min e nian tepət mine e suaru pisin pisin min. ² Mətau rəueiu əha, kinotevig=pən e naunun nian,† kəni tinəteghati əhruahru kəm tah e Nətin, iətam in təməfəri məmə otarmənig e nautə rəfin rəha tatə rəhan.‡ Kəni e Nətin əha, in təmol natimnati rəfin e nəhue niftəni.§ ³ Nəti Ughin in nəhagəhagian rəha nəuvirian mine nəsanəniən rəha Ughin.* In təməru əhruahru əmə rəhan tatə e natimnati rəfin.† In tətəmkərain natimnati rəfin e nəsanəniən rəha nəghatiən rəhan.‡ Nian in təmimis rəkis məmə otafəl rəkis rəhatah noliən tərəh min,§ kəni in təməharag e nəven maru rəha kig, ikin ima rəha nepətiən mine nisiaiən, e negəu e neai.*

* 1:1 Hip 2:2 † 1:2 1Pitə 1:20 ‡ 1:2 Sam 2:8 § 1:2 Jon 1:1-3; Kol 1:16 * 1:3 Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4 † 1:3 Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2Kor 4:4 ‡ 1:3 Kol 1:17 § 1:3 Tait 2:14
* 1:3 Fil 2:5-11; Kol 1:15-18.

Nəti Uhgín u, in ilis tapirəkis nagelo mîn

⁴ Tol lanəha, Uhgín təməfəri rəkis Nətin u, kəni in ilis tapirəkis nagelo mîn, təhmen=pən məmə nərgin u iətəm Uhgín təməfən kəm in, in ilis pik tapirəkis nərgilah rəfin.[†] ⁵ Uhgín təməsəni aginian kəm agelo kəti rəhan məmə,
“Ik nətik.

Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.”[‡]

Mətəu in təməghati lanəha kəm Iesu. Kəni Uhgín təməsəni aginian kəm agelo kəti məmə,

“Iəu tatə rəham,

kəni ik onəkuva nətik.”

Mətəu in təməghati lanəha kəm Iesu.[§]

⁶ Mətəu e nian Uhgín tahlī=pa Nətin iətəm təmaupən mair* tuva e nətuəuinian, kəni in təni məmə,

“Pəh rəhak rəfin nagelo mîn, nīpənəgilah tek niftəni e nisialən, motəni-vivi in.”

⁷ Nian Uhgín tətəghati e nagelo mîn, in tətəni məmə,

“Iəu iəmol rəhak nagelo mîn

ilah kotəhmen e nimətagi iətəm tətən ikin mîn rəfin, matol rəhak uək.

Ilah noluək mîn rəhak, təhmen e nigəm.”^{†‡}

⁸ Mətəu təmətəghati e Nətin kəni mətəni məmə,

“Uhgín, rəham narmənigian otətətig itulin, naunun tikə.

Nətarmənig maskəlim neim rəham, kəni rəham narmənigian in təhruahru agin.

⁹ Ik nəmolkeikei əmə nəhruahruian

kəni mətəməki e nolian ekəu-ekəu mîn.

Tol lanəha, iəu u, rəham əhruahru Uhgín,

iəu iəmələhu aupən ik, kəni ik ilis e ik mîn nəuvein.

Kəni iəmol=pən kaliku e rəhm-kapə e nisialən,

matol nikim tagian tapirəkis ik mîn nəuvein.”[§]

¹⁰ Kəni Uhgín tətəni=pinə mîn kəm in məmə,

“Tərmənig, e nətuəuinian, ik nəmol natimnati mîn e nəhue niftəni, mol in təskasik.

Kəni e nəhlməm aru əmə,

ik nəmol natimnati rəfin iətəm kəutatig e neai.

¹¹ Natimnati mîn rəfin u, ilah okəpanohkə,

ilah okotəuas təhmen e napən iətəm təməmnəmit,

mətəu ik nətatig itulin əmə.*

¹² Ik onəkaiu-aiu ilah,

təhmen əmə məmə iətəmini təmai-aiu rəhan napən.

Ik onəkəuhlin natimnati mîn u,

təhmen e iətəmini təmitis rəhan napən,

məmə in otətəuti e in pisin.

Mətəu ik, nətatig itulin əmə lanko,

[†] 1:4 Efəs 1:20-21; Fil 2:9 [‡] 1:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 5:5; 1Kron 17:13 [§] 1:5 Mat 3:17

* 1:6 Kətəni məmə in təmaupən mair mətəu-inu tatos nepətian mine nisialən lanəha təhmen e iəpəu iətəm təmaupən mair. Kəni natimnati mîn rəfin, rəhan əmə. Kolosi 1:15 tətəni məmə, “Aupən aupən agin, nian niftəni mine neai mine natimnati mîn rəfin kəmautohkə əhanəh, mətəu Nətin, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətərmənig e natimnati mîn rəfin u.” Sam 89:27; Hip 2:10; Rom 8:29. [†] 1:7 Sam 104:4 [‡] 1:7 Nəmətagi mine nigəm kəmiəuva nian Uhgín təməfa Lou. Hip 2:2; 12:18-21. [§] 1:9 Sam 45:6-7 * 1:11 Aes 34:4; 51:6; Nəh 6:12-17

kəni ko nəsimisiən nian kəti.”†

¹³ Uhgín tāməsəni=pən aginiən kəm agelo kəti rəhan məmə,
“Ik əharəg e rəhak maru, ikin ima rəha nepətiən mine nisaiəni,
kəni mətəhtahnin.

Pəh iəu iəkosiəhu rəham min tikimir min,

mol ilah kotəhmen e napən kəti iətəm nətafəl nəhlkəm lan.”‡§

¹⁴ Mətəu nagelo min, ilah noluək min əmə. Nagelo min, ilah narmin
min nətəm Uhgín təmahli=pa ilah məmə kəutəsəl o nətəmimi nətəm
otosmiəgəh ilah.

2

*Nəniəhuian iətəmi
o nuyənian e naiəh*

¹ Iesu in ilis pik. Tol lanəha, təuvir məmə kitah okotətəlig vivi e nati
nak iətəm kitah kəmotətəu,* məmə nəghatiən eiua min u otəsələsiən
itah təhmen e naiəh rəha nitəhi tatələs nəhlin. ² Nəghatiən rəha Lou†
iətəm nagelo min kəmautəni pətigəm‡ in niphəriənian, kəni nətəmimi ilah
okotos nalpinian o nəhtian nipiłga Lou nati əpnapin iahgin uə təkəku
agin. ³ ?Tol lanəha, kəni kitah okotəhro lanu motagim nəmə kitah kautol
nati əpnapin əmə e nosmiəgəhian asoli əha rəha Iesu? Nosmiəgəhian
u, İərməniğ Iesu təmaupən məni pətigəm, kəni nətəmimi min u nətəm
kəmotətəu, ilah kəmotəgətun kəm tah məmə in niphəriənian.§ ⁴ Uhgín
təmatig mol min nəfigəmiən o nəghatiən əha e nolian nəmtətiən min, mine
natimnati min iətəm narmi nətəmimi tatiuvig ohni, mine nati apispis min,
mine nəfaiən nəsanəniən min rəha Narmin Rəha Uhgín o nolian uək.*

Iesu təmuva məhmen e pian min

⁵ Nagelo min ko kəsotarməniğian e nəhue niftəni iətəm otəpanuva,
iətəm kəutəghati lan.† ⁶ Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgín tətəni məmə,
“İətəmimi in nati əpnapin əmə,
mətəu ik, nikim tətəhti in, ik nəsaluiən lan,
kəni ik nateh vivi nəti iətəmimi.‡
⁷ Ik nəmosiəhu in, teiuiəu ləhtəni məkəku e nagelo min,
konu məfən narməniğian mine nepətiən mine nisaiəni kəm in.

⁸ Kəni ik məfən nepətiən məmə in otarməniğ e natimnati rəfin.”§*

Rəueiəu əha, tətəni məmə, “natimnati rəfin,” niphətin u məmə Uhgín
təsəpəhian nati kətiəh mine məmə iətəmimi təsarməniğian lan. Mətəu
kitah kəsoteh əhanəhian natimnati min əha kəhuva. ⁹ Mətəu nati kətiəh
kitah kauteh, inu Iesu, iətəm “e nian əkuəkir əmə nəmosiəhu in teiuiəu
ləhtəni məkəku e nagelo min,” kəni rəueiəu əha “kinəfən nepətiən mine
nisaiəni kəm in” mətəu-inu in təmos nəhməiən mīmīs o tah. Əuəh, e
nəuviriən rəha Uhgín, Iesu təmimis o nətəmimi rəfin e nəhue niftəni.†

† 1:12 Sam 102:25-27 ‡ 1:13 Nəghatiən Kris əhruəhru tətəni məmə, “iəkol rəham tikimir min
ilah kotəhmen e nati kəti iətəm nətaharəg mətəfu-pəri nəhlkəm lan,” kəni niphətin u məmə, “Oiəkol
ik ilis agin tapirəkis rəham tikimir min.” § 1:13 Sam 110:1 * 2:1 Rom 11:22 † 2:2 Nəghatiən
u tətəghati lan, in Lou rəha Mosis. ‡ 2:2 Nətəm İsrəl, ilah kəutəni məmə nagelo min ilah suaru
Uhgín təmaiəu lan kəni məfən Lou kəm Mosis, kəni məutəni məmə ilah nagelo min ilis pik pəhriən.
Tol lanu, kitah koteruh nəghatiən asoli tətəgətun məmə Iesu in ilis pik agin tapirəkis nagelo min.
Uək 7:53. § 2:3 Hip 10:28-29; 12:25 * 2:4 Mak 16:20 † 2:5 Nətəm İsrəl ilah kəutəni məmə
niphəriənian məmə nagelo min ilah kəutarməniğ rəueiəu ikin min rəfin e nəhue niftəni. ‡ 2:6
“nəti iətəmimi” — niphətin keiəu: 1. iətəmimi 2. Iesu. § 2:8 Sam 8:4-6 * 2:8 Jen 1:26; Nəh
20:4,6; 22:5 † 2:9 Fil 2:8-9

¹⁰ Uhgîn tæmol natimnati min ræfin mætəu-inu in tæmolkeikei lanəha, kəni natimnati ræfin kəutatig=pən e nəhlmin.† Tol lanəha, in təuvir agin mine məhruahru məmə Uhgîn tæmol məmə Iesu otuva suaru o nosmiəgəhian nīmənin nətəmimi tēpət kəhuva nenəti Uhgîn məhuva mōtatig e nəhəgəhəgian rəha nəuvirian mine nəsanəniən rəhan. Kəni təuvir məhruahru məmə e nətəligian rəha Uhgîn, Iesu təkēikei mætəu nahməian e nimisian məmə in otuva iətəmi təhmen agin məmə otosmiəgəh ilah.Š*

¹¹ Iesu in tatol rəhan nətəmimi kotasim, məmə rəha Uhgîn əmə, kəni mətəfəl rəhalah noliən tərāh min.† Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi, rəhalah tatə kətiah əmə. Tol lanəha, kəni Iesu in təsaulisian məmə otəuin e lah u məmə pian min mine nəuvinin min.† ¹² In təmāni=pən kəm Uhgîn məmə, “Təu, oiəkəni pətigəm ik mine natimnati min iətəm ik nəmol kəm piak min mine nəuvinik min.

Oiəkəni nəpuən mēni-vivi ik e nuhapuminiən asoli e nəhmtilah.”Š

¹³ In tətəni min məmə,

“Təu oiəkələhu=pən nəhatətəian rəhak e Uhgîn.”*

Kəni mətəni min məmə,

“Təu u, itimah kəlkələh min iətəm Uhgîn təməfa kəm iəu.”†

¹⁴ Kəlkələh min əha, Iesu tətəghati e lah, ilah nīpətīlah mine niralah əha ikin. Ilah u nətəmimi agin min. O nati u, Iesu təkēikei muva e nəhue niftəni mos nīpətin mine niran təhmen əmə e lah, məmə in otuva pialah pəhriən.† Təmol lanəha məmə in otimis, kəni nimisian rəhan, in otəharis oharis nəsanəniən rəha lərmis u Setən, iətəm tətəskəlim nəsanəniən rəha nīmisiən.Š ¹⁵ Nətəmimi kəutəgin e nimisiən,* nəginian rəhalah tətəskəlim-ərain ilah nian ræfin, təhmen əmə məmə ilah slef min. Mətəu Iesu in tēmimis məmə otīuvi rəkis nətəmi min u, məmə səniəmə ilah slef min. In tēmītis ilah. ¹⁶ Kotəhrun əsas məmə səniəmə in təmasiru e nagelo min, mətəu in təmasiru e nəuaniləuis min rəha Epraham.†

¹⁷ Iesu təkēikei mos nīpətin mine niran lanəha, məmə in otuva mol təhmen e pian min e noliən min ræfin,† məmə in təhrun nasəkəhruiniənŠ itah, kəni kəutarəriə lan. In otəkēikei muva mol lanəha, tēgətun məmə in pris asoli agin pəhriən, tatol uək rəha Uhgîn, kəni məmə in otīlpin nīəməha rəha Uhgîn. ¹⁸ Kəni rəueiu əha, nian Setən təfən-əfən kəm lah, kəni Iesu təhrun nasiruiən e lah, mətəu-inu in min, in tinətəu rəkis nahməian nian Setən təməfən-əfən=pən kəm in.*

3

Iesu in tapirəkis Mosīs

† **2:10** Rom 11:36 Š **2:10** Iesu Kristo in otəkēikei mos nahməian məmə otəgətun məmə in tatuərisig e Uhgîn nian ræfin. (Hip 5:8-9) In tamos nahməian kəni mine nian iakis, kəni in mīmīs. Mətəu nian ræfin, in tətəhatətə e Uhgîn, kəni matol nəuiən, kəni təmāni-vivi Uhgîn. In təməsəhti aginian nəuia Uhgîn nian kəti mine, nian ræfin in tətītəu=pən əmə nəuia Uhgîn nati əpnəpin in tətətig e nərahian. In təmuən e nərahian asoli tēpət, mətəu in təmatol noliən təuvir min əmə, konu in təhmen məmə otuva Iosmiəgəh rəhatah, mine in təhmen o nitiən itah məmə kəhuva nenəti Uhgîn əhruahru min, məmə kəhuva motol məmə in mine. (Hip 8:1-2; 12:2-3) * **2:10** Hip 5:8-9; Luk 24:26; Rom 8:17; 2Təs 2:14; 1Pitə 5:1; Hip 2:7; 4:15 † **2:11** Hip 13:12; Efəs 5:26 † **2:11** Mat 28:10 Š **2:12** Sam 22:22 * **2:13** Aes 8:17 † **2:13** Aes 8:18; Jon 10:29 † **2:14** Jon 1:14 Š **2:14** Jen 3:15; 1Kor 15:54-57; 2Tim 1:10; 1Jon 3:8 * **2:15** 2Tim 1:7 † **2:16** Aes 41:8-9; Luk 3:8 † **2:17** Fil 2:7; Hip 2:10; 4:15; 5:1,8-9 Š **2:17** Hip 5:2 * **2:18** Hip 4:15

¹ Piak min mine năuvînik min, Uhgîn tămauin* pəti e tah o nuvəniən e negəu e neai, kəni mol mămə kitah nətəmi asim. Mətəu-inu Iesu tətəsiru lanəha e tah, itəmah onəkotəkeikei motətəlig pik e Iesu əha, in aposil† kəni in pris asoli aġin rəha nəfakiən rəhatah iətəm kitah kautəni pətigəm. ² Uhgîn təməfəri Iesu mămə in otol uək u, kəni in təmol nəuia Uhgîn e natimnati rəfin, təhmen e Mosis aupən təmol nəuia Uhgîn e rəhan uək min rəfin, mămə in tateh vivi nimə rəha Uhgîn, inu nətəmini rəha Uhgîn.† ³ Ilau pəti katuol nəuia Uhgîn, mətəu iətəmi təmuvləkin nimə, nətəmini kautəfəri nərgin ohni tapirəkis nimə iətəm in təmol. Kəni e noliən əhmen əmə, təhruahru mămə Uhgîn otəfəri Iesu tapirəkis Mosis. ⁴ Kəni nimə min rəfin, nətəmini kautuyləkin, mətəu Uhgîn in təmuvləkin natimnati rəfin iətəm tətətig. ⁵ Mosis in ioluək kəti e nīpəgnəua nimə rəha Uhgîn, iətəm tatol nəuia Uhgîn, mateh nimə rəhan, inu nətəmini rəha Uhgîn. Kəni nəmiəgəhiən rəha Mosis tətəgətun=pən natimnati iətəm Uhgîn otəpanəgətun.

⁶ Kristo, in min tatol nəuia Uhgîn. Mətəu səniəmə in ioluək əmə kəti təhmen e Mosis. In Nətin, kəni tatos nepətiən o narmənigian e rəhan nimə. Kəni nəmə kitah kəsotəginian, kəni motalkut mămə okotəhtul əskasik§ o nati u iətəm kitah kəmotələhu=pən nətəligian rəhatah lan, kəni motəfəri ohni, kəni nīpəhriənian mămə kitah u, nətəmini rəhan, kitah rəhan nimə.*

Auteh məha-məha itəmah e nəhatətəiən rəhatəmah

⁷ Nəghatian u inu, Narmin Rəha Uhgîn təməni kəm iətəmi u təmətei e Nauəuə Rəha Uhgîn, kəni Uhgîn təməni mămə, “Rəueiu əmə, onəkotəkeikei məutətəlig e nəuiak,

⁸ məsotoliən rəhn-kapə təmah təskasik pik, təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha aupən məutəhti nəuiak, Uhgîn rəhalah,

nian ilah kəmautek askəuvin iəu, Uhgîn rəhalah, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. †

⁹ Ikin əha, tipitəmah min kəmotəkeikei kəm iəu mămə okoteruh rəhak nəsanəniən,

nati əpnapin ilah kəmoteruh pau natimnati min iətəm iəmatol o nu fote.†

¹⁰ Kəni iəu iəmol niəməha kəm lah, kəni mətəni mămə,

‘Nikilah tətən isəu ohniəu nian rəfin.

Kəni ilah motəpəh noliən nati iətəm iətəni kəm lah.’

¹¹ Niəməha təmol iəu,

kəni iəmos nonauvil kəti məni mămə,

‘Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ohniəu ikin.’ *§

¹² Piak min mine năuvînik min, auteh vivi itəmah min o nati u. Otol mămə nikitəmah aru otəsərahian kəni kəti təsəpəhian nəhatətəiən, mol mămə nəkotəuhlin=pən itəmah isəu o Uhgîn iətəm tətəmiəgəh məsanən aġin. ¹³ Uhgîn təməni “Rəueiu əmə,” kəni nian u “rəueiu” tətətig əhanəh. Tol lanəha, nəkotəkeikei məutəghati rəueiu kəm təmah min, mauteh məha-məha itəmah min nian rəfin, mămə noliən tərəh otəseiuiən e

* 3:1 Rom 8:28 † 3:1 Eruh nīpəti nəghatian u “aposil” e tiksınəri. † 3:2 Nam 12:7 § 3:6 Hip 3:14; 4:14; Rom 11:22 * 3:6 1Kor 3:16; 1Pitə 2:5 † 3:8 Eks 17:1-7; Nam 20:2-5 † 3:9 Nam 14:3; Dut 1:3; Uək 7:36 § 3:11 Nam 14:21-23 * 3:11 Sam 95:7-11

təmah kəti mol rəhn-kapə təskasik o Uhgín. ¹⁴ Mətəu-inu nəmə kitah kotəhtul məha-məha motətəuarus=pən naunun, motəhatətə e Uhgín təskasik miəkis, təhmen əmə məmə inu kəmotətuəuin motəhatətə vi əmə lan, kəni tətəgətun məmə kitah kinautos pəti natimnati min rəha Kristo.

¹⁵ Mətəu sotaluiən e nəghatiən iətəm kəməni məmə,
 “Rəueiu əmə, onəkotəkeikei motətəlig e nəuiak
 məsotoliən rəhn-kapə təmah təskasik pik,
 təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha aupən
 mautəhti nəuiak, Uhgín rəhatəmah.”†

¹⁶ ? Kəni pəh min u nətəm kəmotətəu pau nəuia Uhgín, məsotoliən? Ilah u Mosis təmit rəkis ilah Ijip.‡ ¹⁷ ? Nipəh min u kəmotol Uhgín niəməha tol o nu fote? Ilah u, nətəm kəmotol noliən tərəh, kəni motəmei mohmis mautəməhl-məhli ənapin əmə əpəha təpiə-məpiə ikin.Š ¹⁸ ? Kəni nipəh min u Uhgín təmətəghati e lah, matos nonauvil məmə ilah okəsəhuvəniən mohiet pətigəm ikin katos nəmeigian ohni ikin? In təmətəghati kəm nətəmimi nətəm kəmotəhti nəuiən.* ¹⁹ Kəni kitah koteruh məmə kəməsegəhanian e lah məmə okohiet pətigəm ikin katos nəmeigian ikin ohni, mətəu-inu ilah kəsotəhatətəian lan.

4

Ikin katos nəmeigian o Uhgín ikin

¹ Mətəu kitah u, Uhgín təməni-əskasik rəkis məmə kitah kotəhrun nuvəniən ima ikin katos nəmeigian ohni ikin, kəni nəniəskasikian u, tətəhtul əhanəh, materəh o tah. Tol lanəha, pəh kitah kotətəu itah, kəni motəgin məmə kitah kəti kol mətə təsosian nəmeigian əha, ² mətəu-inu kitah kinotətəu rəkis nanusian təuvir məmə Uhgín təmol əpenə-penə ikin kəti o nəmeigian rəhatah, təhmen əmə məmə inu nətəmi aupən kəmotətəu nəghatiən lan. Mətəu nəghatiən əha, təməsasiruian e lah, mətəu-inu ilah kəmautətəu əmə, məsotəhatətəian lan. ³ Kitah nətəm kəmotəhatətə əmə lan, kitah kotəhrun nuvəniən imə, ikin katos nəmeigian ohni ikin. Mətəu rəha nətəmimi min u nətəm kəsotəhatətəian lan, Uhgín təməni məmə,
 “Niəməha təmol iəu, kəni iəkos nonauvil kəti, məni məmə,

‘Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ikin ohniəu ikin.’ ”*
 Təməni lanəha, nati ənapin məmə tinol əpenə-penə rəkis ikin katos nəmeigian ohni ikin nian in təmətuəuin matol nəhue niftəni. ⁴ Kitah kotəhrun məmə tinol əpenə-penə rəkis lan, mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgín in tətəghati e Sapət, mətəni məmə, “Təmol nəhue niftəni, kəni e nian səpin lan, Uhgín təməmeig e rəhan uək.”† ⁵ Mətəu ikin min nəuvein e Nauəuə Rəha Uhgín, Uhgín tətəni məmə, “Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ohniəu ikin.”‡

⁶ Tol lanəha, ikin katos nəmeigian o Uhgín ikin əha, in tətətig əhanəh məmə nətəmimi okəhuvən ikin. Mətəu nətəmimi min u aupən nətəm kəmotətəu nanusian təuvir, ilah kəmotəmkarəpən e nuvəniən ikin katos nəmeigian ohni ikin, mətəu-inu kəmotəhti nəuia Uhgín. ⁷ Konu, uərisig lan, tol=pən Uhgín təmələhu min nian kəti min o nuvəniən ikin katos nəmeigian ohni ikin. Nian əha, inu rəueiu. Uhgín təməni pətigəm nati u kəm Təfit məmə,

† 3:15 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 ‡ 3:16 Nam 14:1-35 Š 3:17 Nam 14:29; 1Kor 10:1-13 * 3:18 Nam 14:22-23; Sam 95:11; Hip 3:11 * 4:3 Sam 95:11; Hip 3:11 † 4:4 Jen 2:2 ‡ 4:5 Sam 95:11

“Ræueiu əmə, onəkotəkeikei motətəlig e nəuian

məsotoliən rəhn-kapə təmah təskasik pik.”§

⁸ Nikitəmah təhti to suah u Josuə* aupən. Nəmə Josuə təməfən nəmeigian pəhriən kəm lah nian in təmit ilah məhuvən Kenan, konu Uhgın ko təsəni minian məmə otələhu nian kəti min məmə in nian rəha nuvəniən ima ikin katos nəmeigian ohni ikin.† ⁹ Kəni tol lanəha, kəni in təməni nian pisin kəti min, nian əha ikin tətətig əhanəh o rəhan nətəmini məmə okəhuvən motos nəmeigian, e noliən kətiəh əmə iətəm Uhgın təməmeig lanəha e rəhan uək min aupən, e nian rəha Sapət. ¹⁰ Mətəu-inu iətəmi tatuvən imə məmə otos nəmeigian u, in otəmeig e rəhan uək, təhmen əmə e Uhgın iətəm təməmeig e rəhan uək aupən.‡ ¹¹ O nati u, kitah okotalkut əskasik məmə okəhuvən imə motos nəmeigian u. Təsəuviriən məmə kitah kəti, otitəu=pən noliən rəha nətəm aupən nətəm kəmotəhti nəuia Uhgın, motəmei.

¹² Mətəu-inu Nəghatien Rəha Uhgın,§ in tətəmiəgəh məsanən e uək rəhan.* Kəni in təhmen e nau rəha nəluəginian təsilə e nikalin pəti mil.† In təhrun natarerehian materuh əhruəhru nətəligian min mine nikin pisin pisin min e nətəmini, təhmen əmə e nau iətəm tətətarereh materuh ikin tətəhtərain min ikin e nikilkilitəmi mine nəhu imə ikin. In tətakil nətəligian min mine noliən oneuən min e nikitəmi.‡ ¹³ Uhgın tateruh natimnati min rəfin e nəhue niftəni tətəməhli pətəgəm əmə e nəhmtin. Kəni kitah okotəkeikei motəni pətəgəm rəfin əgin natimnati iətəm kəmotol kəm Uhgın u inu.§

Iesu in təmuva pris asoli əgin iətəm təuvir mapirəkis

¹⁴ Tol lanəha, pəh kitah kotaskəlim əskasik nəhatətəiən rəhatah iətəm kinotəni pətəgəm rəkis, mətəu-inu kitah kautos pris asoli əgin kəti rəhatah in iahgin. Inu Iesu, Nəti Uhgın, iətəm tinuvən rəkis imə e negəu e neai.* ¹⁵ Rəhatah pris asoli əgin, in Pris kəti iətəm tətətəu vivi nikitah, mətətəu vivi məmə otəhro itah kəsotəhmenian; mətəu-inu natimnati rəfin iətəm tatek askəuvin itah e nəmiəgəhian rəhatah, natimnati kətiəh min əmə, kinotek askəuvin rəkis in e rəhan nəmiəgəhian. Rəhatah pris asoli əgin, in tinəhrun rəkis rəhatah nəpəouiən min.† (Mətəu nati kətiəh əmə ko, in təsoliən nati tərəh kəti.) ¹⁶ O nati u, pəh kitah kəsotəginian o nuvəniən iuəkir o jeə rəha kig u,‡ tətəfən rəhan nəuviriən kəm tah. Kəni ikin əha, in otasəkəhruin itah, kəni məfa nəuviriən kəm tah e nikin əgin, e nian rəha nərahian otuva o tah.§

§ 4:7 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 * 4:8 Josuə in nərgin kəti e nəghatien rəha Isrel. Kəni nərgin u Iesu, nərgiləu təhmen-əhmen əmə e Josuə e nəghatien rəha nətəm Kris. Nian Josuə təməfən nəmeigian kəm nətəm Isrel əpəha Kenan, nəmiəgəhian rəha Josuə in tətəgətun nati iətəm Iesu otəpanol, məfa nəmiəgəhian pəhriən kəm tah. † 4:8 Dut 31:7; Jos 22:4 ‡ 4:10 Jen 2:2; Hip 4:4 § 4:12 1Pitə 1:23; Aes 49:2; Nəh 19:13-15; Jon 12:48 * 4:12 Aes 55:11; Jer 23:29 † 4:12 Efəs 6:17 ‡ 4:12 1Kor 4:5 § 4:13 Nəh 2:23 * 4:14 Hip 7:25 † 4:15 Hip 2:17 ‡ 4:16 Jeə rəha kig u, in Uhgın tətəharəg ikin, kəni mətərmənig, mətəu o natimnati min iətəm Iesu təmol, jeə rəha kig u, in tətəva təhmen e Ikin Katilpin Niaməha rəha Uhgın Ikin iətəm Oltestimin tətəghati lan (Onəkafin e Eks 25:18-22; Lev 16:1-15). Ikin əha inəha, iətəm Uhgın tətəsəkəhruin konu mətəhlman e nəuviriən rəhan ikin kəm tah kəni mətəfəl rəkis noliən tərəh min rəhatah. In təhrun noliən e nira Iesu iətəm təmai u tah, kəni təmosiahu rəhan niəməha. § 4:16 Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hip 9:5

5

¹ Kitah kotəhrun məmə nian rəfin Uhgın tatitəpın suah kəti kəni mətəfəri in məmə otuva pris asoli agin, məmə in suaru rəha nətəmini okəhuvən o Uhgın. In suaru rəhalah o nəfəniən natimnati kəm Uhgın, kəni in matol sakrifais o rəhalah noliən tərəh min.* ² Rəueiu əha, pris asoli agin u, in iətəmini kəti, kəni in təhrun noliən timətig əmə o nətəmini,† nətəm kotəruu agin nati iətəm təhruahru, ilah kotagin rəkis e suaru. In təhrun noliən timətig o nətəmini mətəu-inu in min təsəhmenian, mətəu-inu in min təhrun noliən təfagə tərəh.† ³ In tatol təfagə tərəh lanəha, kəni tol məmə e nian rəha sakrifais, in otəkeikei mol sakrifais o rəhan aru təfagə, kəni matig mol min rəha nətəmini min.§

⁴ İətəmi kəti ko təsəniən məmə in otol uək rəha pris asoli agin, mətəfəri aru in. Kəpə, Uhgın otəkeikei mauin e rəhan kəti iətəmini məmə in otol uək u, təhmen əmə məmə inu təmauin e Eron aupən.*† ⁵ Tol lanəha, Kristo in təməsəfəri aruiən in məmə in pris asoli agin. Mətəu Uhgın in təmitəpın, kəni məni=pən kəm in məmə, “Tk nətik.

Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.”†

⁶ Kəni ikin kəti min e Nauəuə Rəha Uhgın,§ in tətəni məmə

“Tk pris kəti təhmen e Melkisitek aupən,*†

kəni ik onəkol uək rəha pris nian rəfin,

matuvən matuvən naunun tikə.”

⁷ E nəmiəghian rəha Kristo e nəhue niftəni u, in tətəfaki kəm Uhgın, mətəpuəh o nasiruiən, mətasək əfəməh, nəhu nəhmtin tətəiəh. Uhgın tatos nəsanəniən o nosmiəghian in e nimisian. Kəni in təmatisiai Uhgın, kəni matol nəuiən,† kəni o nati u, Uhgın təmətəu in.§ ⁸ Nati əpnəpın məmə Kristo in Nəti Uhgın, mətəu in təmətəu nəhmaian. Tol lanəha, nəhmaian rəha İesu, təmol in təhrun vivi nipəti noliən nəuia Uhgın,* ⁹ kəni təmuva iətəmi təhmen agin rəha noliən uək rəha pris asoli agin rəhatah. Kəni in təmol suaru o nosmiəghian itulin rəhan nətəmini min u kautol nəuiən, matos vivi ilah, matuvən matuvən naunun tikə. ¹⁰ Kəni Uhgın təməfən nərgin u kəm in, məmə in pris asoli agin təhmen əmə e suah u Melkisitek aupən.†

¹¹ İtimah iəmosos nəghatian tepət məmə iəkotəni=pinə kəm təmah, məmə İesu in pris asoli agin təhmen e Melkisitek. Mətəu tiəkis pik o nəni-vivian ilah rəfin kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəutəlpah pik o nətəuiən nati kəti kəni motəhrun. ¹² İtəmah nəmotəhatətə nuvəh rəkis, kəni təuvir məmə itəmah nənəhuva rəkis nəgətu min rəha nəghatian rəha Uhgın. Mətəu kəpə, itəmah nautol əmə lanəha. Rəueiu əha, kəkeikei kəgətu min itəmah, tətəuin min, e nəukəti nəghatian min rəha Uhgın.

* 5:1 Hip 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 † 5:2 Hip 2:17-18 ‡ 5:2 Hip 4:15; 7:28 § 5:3 Lev 9:7; 16:6-15;

Hip 7:27; 9:7 * 5:4 Hip 5:1-4 kəutəghati əhruahru e uək iətəm pris asoli agin min kəmotol aupən, muva mətəuərus nian nətəm Rom kəmotərəkin Nime Rəha Uhgın e nu fote tinuvən rəkis uərisig İesu təpanimis. † 5:4 Eks 28:1; Nam 18:7 ‡ 5:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 1:5 § 5:6 Sam

110:4 * 5:6 Jen 14:18-20; Sek 6:13; Hip 5:10; 6:20; 7:1-22 † 5:6 Melkisitek (Jen 14:18) in kig rəha Salem (Salem u, nipəti u, Nəməlinuiən) kəni in pris rəha Uhgın İlis Pik. In təmatətig e nian rəha Epraham. Kristo in təhmen e Melkisitek mətəu-inu in pris mine in kig min. Mətəu nəuaniləuis rəha Eron min, ilah pris min əmə, mətəu səniəmə kig min; Kəni Melkisitek in pris itulin iətəm Uhgın təməfəri aupən agin, uərisig təfəri Eron. Hip 7:2. ‡ 5:7 Luk 22:42 § 5:7 Mat 26:36-46; Mak

14:32-42; Luk 22:39-46 * 5:8 Fil 2:6-8 † 5:10 Sam 110:4; Hip 5:6

Nipəhrrianən u, itəmah nəsoṭəhmenian o nunian nauərian əskasik min, mətəu nəkoṭəhmen əmə məmə nəutəmah əhanəh.† ¹³ Mətəu e nətəmini min u nətəm kəutəmah əhanəh lanəha, ilah u iəpəou mətmətig min, kəutəkəku əhanəh, kəsoteinatig vivi əhanəhian o nəhrunian nəgəṭunian min rəha nolian əhruahru. ¹⁴ Mətəu nauərian əskasik in nig nətəmi rəhalah nəhrunian tiniməhtə rəkis, nətəm kəmotəgəṭun rəhalah nətəligian o nəhrunian natimnati pişin pişin min iətəm təhruahru mine iətəm tərəh, kəni ilah mautil iətəm təuvir;§ in əmə in əmə.

6

¹ Tol lanəha, təuvir məmə kitah okəsotəgəṭun minian nəukəti* nəgəṭunian rəha nəhatəṭəian e Kristo, mətəu pəh kitah okəutəkeikei mautil məmə okohməhtə e Iesu Kristo. Kitah kinotəuhlin rəkis itah e nolian min iətəm kotəhrun niti-pərian itəmi e nimisian.† Kitah kinotəhatəṭə rəkis e Ughin. Təhmen əmə məmə kinotafəl rəkis nimei nimə. Nian əha rəueiu in rəha nuvləkinian nimə. ² Kitah kinotəhrun rəkis nəgəṭunian min rəha nolian pişin pişin min rəha nəueiuiən mine nələhu-pərian nəhlmitəmi e rəhn-kapə iətəmini o nəfəkian lan. Kəni kitah kinotəhrun rəkis məmə kitah okotauməhtul min e nimisian, kəni motəhrun min məmə Ughin otakil nətəmini, kəni məfən nalpinian itulin rəhan kəm nətəm kəutəl təfəgə tərəh. Natimnati min u, kitah kinotəghati rəkis lan, təsəuvirian məmə kitah kəutisimaru e nəghatian kətiəh min əmə nian rəfin. ³ Kəni kitah okəhuva nətəmini nətəm kinohməṭə rəkis okəmə Ughin təmegəhan e tah.

⁴ ?Okotalkut məmə okotol lanu lan, mətəu təhro e nətəmini nətəm kəməhuva o Ughin mətəu rəueiu kinotəpəh Ughin motəuhlin min nəmtəhlah o Kristo? Ilah kəha, ilah nətəm kəmotəh nəhəgəhəgian,† kəni kinotun askəuvin rəkis nauərian e negəu e neai iətəm Ughin tətəfa,§ kəni minəutəhrun məmə in təuvir, kəni minəutos rəkis o Narmin Rəha Ughin.* ⁵ Kəni ilah u, nətəm kinotəhrun askəuvin rəkis məmə nəghatian rəha Ughin in təuvir;† ilah kinotəṭəu rəkis nəsanərian rəha Narmənigian Rəha Ughin iətəm otəsuvəhian tuva. ⁶ Mətəu nəmə ilah kəmotəuhlin nəmtəhlah o Ughin, suaru kəti tikə min məmə okotəuhlin=pa min ilah o Ughin.† Ilah kəmotəṭəkin aru əmə ilah, mətəu-inu təhmen=pən əmə məmə kinotəhti=pən min əmə Nəti Ughin e nigə kəməluau, motəfəri min e nəhmti nətəmini, kəni ilah minəutəuvsan min lan, məutəṭəkin.

⁷ Nəkim təhti-to nati u. Niftəni u tatos vivi nuhuən iətəm tətəfuv, in nauərian təpət lan rəha nətəmi min u kəutəl uək ikin. Ughin nikin tagian pik ohni, kəni nəuvirian rəhan tətatig lan. ⁸ Mətəu niftəni iətəm kapili-apili mine manuvəhli tətəviə əmə ikin, in təsəuvirian o nati kəti. Tinətaiu əmə o nəṭəkinian. E naunun, nigəm otus natimnati iətəm kəutatig lan.

⁹ Piak min, nati əpnəpin iəu iətəghati lanu kəm təmah, mətəu iəkəhrun vivi məmə itəmah nəsoṭəhmenian e niftəni tərəh kəha. Iəkəhrun vivi məmə itəmah nautos natimnati min u iətəm təuvir məpirəkis, iətəm Ughin təməfinə kəm təmah mətəu-inko in tatosmiəgəh itəmah. ¹⁰ Ughin ko təsaluiən e rəhatəmah uək min nəmotol mətəu-inu Ughin rəhan nolian təhruahru əmə nian rəfin. Kəni ko in təsolian nati əpnəpin

† 5:12 1Pitə 2:2 § 5:14 Rom 16:19 * 6:1 Hip 5:12 † 6:1 Hip 9:14 † 6:4 Hip 10:32 § 6:4 Efəs 2:8 * 6:4 Kəl 3:2 † 6:5 Sam 34:8 † 6:6 2Pitə 2:21

e noliæn tæuvir ræha nolkeikeiæn iætəm nəmotol kəm in, kəni mautol əhanəh, nian nəmotasiru e rəhan min nətəmimi. § ¹¹ Itimah iəkotolkeikei məmə itəmah rəfin nəkautəkeikei mautos nolkeikeiæn iætəm nəkautol, mautol məmə otatuvən e naunun, kəni itəmah nəkotos nati konu iætəm nəmautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligiæn lan.* ¹² Itimah iəsotolkeikeiæn məmə nəkotəlpah, mətəu iəkotolkeikei məmə onəkotos noliæn† rəha nətəmimi min ko nətəm kəmotaiu aupən. Ilah kəmotəhatətə əskasik e Uhgin kəni mautol rəhalah nətəligiæn təfəməh.‡ Mautol lanəha, kəni rəueiu, ilah kinotos rəkis natimnati iætəm Uhgin təməni əskasik rəkis məmə rəhalah. §

Rəhatah agke tatitig e negəu e neai

¹³ Nəniəskasikiæn kəti tol lanu, iætəm Uhgin təməni kəm Epraham aupən. Nian Uhgin təmol nəniəskasikiæn rəhan, kəni nərgin kəti tikə min məmə in otos mol nəniəskasikiæn lan rəhan təfigəm. Mətəu-inu nərgin in ilis tapirəkis nərgin min rəfin. Tol lanəha, Uhgin təmos nonauvil aru əmə e nərgin, mətəni məmə,* ¹⁴ “Iəu oiəkəhlman e rəhak nəuviriæn kəm ik, iahgin. Iəu oiəkol rəham nəuaniləuis otepət.”† ¹⁵ Mətəu-inu Epraham rəhan nətəligiæn təfəməh, in təməhtəhnin matuvən matuvən, mətəuarus nian in təmos natimnati min u iætəm Uhgin təmənəkis məmə otəfən kəm in.‡

¹⁶ Nian iætəmimi tatos nonauvil e nərgi iætəmi asoli kəti rəhan, § kəni nonauvil u rəhan tətəlis rəhan nəghatiæn təfigəm. Kəni nətəmimi okotəkeikei mətəhatətə e rəhan nəghatiæn, ko kəsorgəhu minian ohni.*

¹⁷ Uhgin təmos nonauvil e nərgin lanəha, mətəu-inu in tolkeikei məmə otol nətəmimi min u nətəm okotos natimnati min iætəm in təmənəkis, † ilah okotəhrun vivi məmə rəhan nəlpəkəuiæn, ko təsəuhliniæn nian kəti.‡

¹⁸ Uhgin tatos nonauvil lanəha məmə otəfəri nətəligiæn rəhatah u, nətəm kinohiet rəkis motagim kəni məutarəriə lan. Kəni pəh kitah kotaskəlim əskasik noliæn əha iætəm Uhgin tinəfa rəkis kəm tah, məmə kitah okotərarəriə əskasik e nəniəskasikiæn min rəhan. Nati mil u, nəniəskasikiæn mine nonauvil rəhan, ilau ko kəsəuhlin minian nian kəti, mətəu-inu Uhgin, təseiuaen nian kəti.

¹⁹ Kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiæn təskasik o nosiæn natimnati min əha, tol lanəha, mol məmə nuhuiniæn u, in təhmen e agke kəti iætəm tətəskəlim vivi rəhatah nəhatətəiæn, § məmə nati kəti otəsəlauəliæn lan kəni məsiuvi rəkis minian itah. Nuhuiniæn u tatiti=pən itah kəutəhuvən=pən e napən rəha Ikin Tasim Agin Ikin mautəhuvən ikinu ima Uhgin əpəha ilis e negəu e neai.* ²⁰ Ikin əha, Iesu tinuvən rəkis ikin rəhatah lan, məmə oterəh e suaru rəhatah.† In təmuva rəkis pris asoli agin‡ təhmen əmə e pris u Melkisitek § aupən, kəni in otatos uək u nian rəfin, naunun tikə.

§ 6:10 Mat 10:40,42 * 6:11 Hip 3:6 † 6:12 Hip 13:7 ‡ 6:12 Jem 1:3; Nəh 13:10; 14:12

§ 6:12 Hip 10:36 * 6:13 Jen 22:16 † 6:14 Jen 22:17 ‡ 6:15 Jen 21:5 § 6:16 E noliæn rəha nəlisiæn nəghatiæn təskasik, nəmə kitah kəti tolkeikei məmə otol lanəha, kəni in tatos nonauvil e nəmanin uə nəuvinin. Mətəu nətəm Isrel aupən, ilah kəmautos nonauvil e nərgi iætəmi asim kəti, uə nati kəti iætəm tasim, kəni nian nətəmimi nəuvein kəutətəu, kəni ilah kəutəhatətə e nəghatiæn iætəm kəutəni. Ko kəsotorgəhu minian ohni, mətəu-inu nərgin əha kəmotəni, in tətəlis-ərain nəghatiæn təskasik. * 6:16 Eks 22:11 † 6:17 Rom 4:16 ‡ 6:17 Nam 23:19; Tait 1:2 § 6:19 Fil 3:12

* 6:19 Lev 16:2; Hip 9:2,3,7 † 6:20 Hip 4:14 ‡ 6:20 Hip 2:17 § 6:20 Hip 5:16

7

Melkisitek

¹ Suah u, Melkisitek,* in kig rəha Salem,† kəni in pris rəha Uhgín u Ilis Pík Agín. Aupən, nian Epraham təmuvən e nəluaginian ilah kig min, kəni in təmol win e lah. Kəni in minitəlig minətuva. Melkisitek, in təmuvən meruh Epraham e suaru, kəni in təməfaki mətapuəh=pən kəm Uhgín məmə otəhlman e nəuvirən kəm Epraham. ² Kəni Epraham, təmos rəkis tait‡ e rəhan natimnati min iətəm təmol win lan e nəluaginian, kəni məfən kəm Melkisitek. Melkisitek u, nipəti nərgin konu, “Kig rəha Nəhruahruian.” Kəni nərgin kəti min u, kətauin lan məmə Kig rəha Salem, nipətin u məmə, “Kig rəha Nəməlinuiən.” ³ Nauəuə Rəha Uhgín təməsəghatən e rəhan tatə mine məmə mine nəuaniləuis min. Kəni təsənian nian təmair lan, mine nian iətəm təmimis lan. Təhmen əmə məmə in təməsimisian, in tatol əhanəh uək rəha pris. Tol lanəha, nəkeruh məmə in təhmen nəuветin e Nəti Uhgín u in pris itulin kəti.§

⁴ Nəkim təhti-to Melkisitek. In iətəmi asoli kəti. Nati əpnəpin məmə tipitah u Epraham in iətəmi asoli, mətəu in təmətisai pík Melkisitek, mətəfən rəhan tait kəm in rəha natimnati min iətəm təmol win lan e nəluaginian.* ⁵ Kitah kotəhrun məmə, e nu min rəfin, nətəm Isrel ilah kotəkeikei mautəfən rəhalah tait kəm nəuaniləuis min rəha Lifai, ilah u pris min, təhmen=pən əmə məmə inu Lou rəha Uhgín tətəni mine. Nati əpnəpin məmə pris min əha ilah min nəuaniləuis min rəha Epraham, təhmen e nətəmini min rəfin rəha Isrel, mətəu pialah min u nətəm Isrel, kotəkeikei mautəfən tait kəm lah.

⁶ Melkisitek u, in səniəmə nəuaniləuis kəti rəha Lifai. Mətəu in təmos tait min u rəha natimnati rəha Epraham. Kəni in təməfaki=pən kəm Uhgín məmə otəhlman e nəuvirən rəhan† kəm Epraham u, Uhgín təməfən rəhan nəniəskasikian kəm in. ⁷ Kəni təhruahru agin məmə iətəmini iətəm tatos nərgin asoli otəfaki məmə Uhgín otəhlman e nəuvirən tatuvən e iətəmini iətəm ləhtəni əmə lan. ⁸ Kəni pris min nətəm kautos tait u, ilah nətəmini əmə, nətəm okəmanohmis. Mətəu Melkisitek u, in tatos tait, kətəni məmə in tətəmiəgh.‡§ ⁹ Epraham təmətəou rəhan tait tatuvən kəm Melkisitek lanəha, kəni kəhrun nəniən məmə Lifai iətəm tatos tait rəha Isrel, in min təməfən tait kəm Melkisitek mətəu-inu Lifai in mipin tərəh rəha Epraham. ¹⁰ Mətəu-inu nian Melkisitek təmeruh Epraham, Lifai təməsair əhanəhian. Mətəu nian Epraham təmətəou lanəha tait tuvən kəm Melkisitek, in təhmen əmə məmə rəhan u nəuaniləuis, Lifai, in min təmətəou=pən tait kəm Melkisitek, mətəu-inko in tinətətig rəkis e nipəti rəhan kəha.*

Kristo təhmen e Melkisitek

* 7:1 Jen 14:17-20 † 7:1 Nərgin əha, Salem, in nərgin əuas rəha Jerusiləm aupən. Nərgin əha, Salem, nipətin u “nəməlinuiən.” ‡ 7:2 Tait u məmə: Nəmə iətəmi kəti tatos nati ilah ten, nəmə pikəh uə nəuanigi uə məni, kəni tos rəkis kətiəh e natimnati ten konu məmə təfən kəm Uhgín uə kəm iətəmi kəti, nati kətiəh konu kəutəni məmə “tait.” § 7:3 Sam 110:4 * 7:4 Jen 14:20 † 7:6 Jen 14:19,20 ‡ 7:8 Kətəni məmə Melkisitek tətəmiəgh mətəu inu Nauəuə Rəha Uhgín təsənian məmə təmimis nian kəti mine. Hip 7:3 § 7:8 Hip 5:6 * 7:10 Nati kisi kəhləgatun məmə Melkisitek in ilis tapirəkis pris min u nəuaniləuis rəha Lifai. Kətiəh u, Melkisitek in təməsimisian, tətəmiəgh əmə. Keiu u, tipí Lifai u Epraham, in təmətəfən tait rəhan kəm Melkisitek. Kisi u, Melkisitek təməfaki=pən kəm Uhgín məmə otəhlman e nəuvirən rəhan kəm Epraham, mətəu səniəmə Epraham təməfaki=pən rəha Melkisitek.

¹¹ Pris min rəfin rəha Isrel kəmotšipən e nəuaniləuis rəha Lifai. Uhgín təməni məmə pris min kəha okautol natimnati pisin pisin min. Kəni uək rəhalah, in nəukəti Lou iətəm Uhgín təməfən kəm nətəm Isrel. Mətəu uək min rəfin iətəm pris min kəmotol, kəsotəhmenian[†] o noliən rəfin natimnati iətəm Uhgín tolkeikei e nətəligiən mine niki nətəmini.[‡] Tol lanəha, pris kəti min təkeikei muva. In təsisipəniən e nəuaniləuis rəha Lifai mine Eron,[§] mətəu-inu uək rəha pris min əha təsəhmenian. Kəpə. Pris pisin kəti təkeikei muva iətəm in təhmen e Melkisitek. ¹² Nian noliən rəha nitəpinien pris tətəuhlin, kəni Lou okəkeikei kəuhlin min. ¹³ Otəkeikei mol lanu lan mətəu-inu, kitah kəutəghati e Iərməniḡ rəhatah, iətəm təmsipən e nəuaniləuis pisin kəti iətəm iətəmi kəti tikə e nəuaniləuis əha təmol uək e oltə təhmen e pris kəti. ¹⁴ Kitah kinotəhrun rəkis məmə Iərməniḡ rəhatah in təmsipən e nəuaniləuis rəha Juta,* kəni nian Lou rəha Mosis təmətəghati e uək rəha pris min, in təməsəghati aginiən e nəuaniləuis u.

¹⁵ Mətəu təuvir əmə, mətəu-inu kitah kinotəhrun məmə pris kəti min təmuva rəkis, iətəm təhmen e Melkisitek. ¹⁶ Lou təməni məmə pris min kotəkeikei motsipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni nati əpnəpin Iesu təsisipəniən e nəuaniləuis əha, mətəu in təmuva pris kəti. Kəni in təmos uək rəha pris e nati kəti iətəm təsanən mapirəkis Lou, mapirəkis nəuaniləuis rəha Lifai. In təmos uək rəha pris e nəsanəniən rəha nəmiəḡghian u rəhan iətəm naunun tikə. [†] ¹⁷ Nauəuə Rəha Uhgín tətəni məmə,

“Ik pris kəti təhmen e Melkisitek[‡] aupən,
kəni ik onatol uək rəha pris nian rəfin,
matuvən matuvən naunun tikə.”

¹⁸ Kəmələhu kalin Lou aupən, mətəu-inu rəhan nəsanəniən tikə, in təsasiruiən, ko təsoliən nati kəti.[§] ¹⁹ Mətəu-inu Lou əha, təruru nələhu əhruahruian nati kəti.* Kəni rəueiu əha, noliən pisin kəti iətəm təuvir mapirəkis, in tiнос nimein, məmə kitah okotələhu=pən rəhatah nətəligiən lan. Kəni in suaru rəhatah u, o nuvəniən iuəkir o Uhgín.[†]

²⁰ Uhgín təməni əskasik məmə Kristo in otol uək rəha pris matuvən matuvən naunun tikə, kəni təmos nonauvil ohni, məmə rəhan nəghatiən otəfigəm. Mətəu təməsosiən nonauvil lanəha o pris min aupən. ²¹ Mətəu Uhgín təmos əmə nonauvil nian Iesu təmuva pris. Nauəuə Rəha Uhgín tətəni məmə,

“Iərməniḡ təmos nonauvil kəti,
kəni ko otəsəuhliniən nətəligiən rəhan.[‡]
In tətəni məmə,
‘Ik onəkol uək rəha pris nian rəfin,[§]
matuvən matuvən naunun tikə.’ ”

[†] 7:11 Hip 7:18,19; 8:7 [‡] 7:11 Hip 10:1 [§] 7:11 Nian Uhgín təməfən Lou kəm Mosis, təməni məmə pris min rəfin okohiet e nəuaniləuis rəha Lifai. Eron in təmsipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni in təmaupən pris asoli agin rəha Isrel. * 7:14 Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Nəh 5:5 [†] 7:16 Jon 1:4; 5:26; Hip 7:25 [‡] 7:17 Jen 14:18; Sam 110:4; Sek 6:13; Hip 5:6,10; 6:20; 7:1-22 [§] 7:18 Rom 8:3; Kəl 3:21; Hip 9:9; 10:1 * 7:19 Rom 3:20 [†] 7:19 Hip 4:16; 10:22; Jem 4:8 [‡] 7:21 1Saml 15:29; Mal 3:6 [§] 7:21 Sam 110:4; Hip 5:6; 6:20; 7:17

²² Uhgín tamos nonauvil lanəha, matol məmə Iesu tuva mol suaru iətəm tatol kitah kotəhrun əsas məmə nəniəskasikien rəha nasiruiən in təuvir; mapirəkis nəniəskasikien u aupən.*

²³ Aupən, pris min ilah tepət, mətəu-inu kətiəh tol uək matuvən matuvən mimis ko, kəti tos nimein, mol uək matuvən matuvən, mimis mautol əmə lanəha. Ilah kəsotol itulinian uək. ²⁴ Mətəu Iesu, in otos uək rəha pris rəhatah matuvən matuvən naunun tikə, mətəu-inko, in tətətig itulin. ²⁵ Tol lanəha, in təhrun nosmiəgəh itulin aginien itah u, kotilpən itah min məmə kəhuvən o Uhgín, mətəu-inu in tətəmiəgəh itulin mətəghati rəhatah lan kəm Uhgín.†

²⁶ O nati u inu, in pris asoli agin† iətəm in təhmen o nasiruiən e tah. In tasim, kəni məhruahru vivi, in təsolien noliən tərəh. In tol pisin agin e nətəm kautol təfagə tərəh, kəni in ilis tapirəkis ilah əpəha e negəu e neai. ²⁷ In tol pisin e pris asoli agin min u aupən. Nian rəfin, e nian ilah kautol sakrifais rəha nian əha, kotəkeikei motaupən mautol sakrifais o nafəl rəkisien təfagə tərəh rəhalah. § Uərisig lanko, ilah kəpanotol min sakrifais kəti min, o nafəl rəkisien təfagə tərəh rəha nətəmimi min.* Mətəu nian Iesu tategəhan məmə in otol sakrifais aru e rəhan nəmiəgəhian, o noliən tərəh min rəha nətəmimi,† kəni mau kətiəh əmə† in təhmen məuaou. ²⁸ Lou in tətəfəri pris min nətəm kəsotəhmenien. § Mətəu nonauvil rəha Uhgín, iətəm tatuərisig e Lou, in tətəfəri Nətin u,* iətəm təuvir məhmen agin† o noliən uək u, matuvən naunun tikə.

8

Iesu in pris asoli agin təuvir mapirəkis

¹ Kitah kəutəghati e nati u,* mətəu nəukətin tol lanu. Kitah kautos pris asoli agin kəti, təhruahru əmə e iətəmi u iəmatəni.† In tənətəharəg rəkis† e nikalın maru rəha iətəmi asoli əpəha ilis e negəu e neai, ikin ima rəha nepətiən mine nisiaian. ² In tatol uək əpəha Ikin Tasim Ikin e negəu e neai, inu Nima Tapolin pəhriən § iətəm Uhgín əmə təmiuvi. Səniəmə iətəmimi iətəm təmiuvi Nima Tapolin əha.*†

³ Kəməfəri rəfin pris asoli agin min u aupən, məmə okautəfən natimnati min kəm Uhgín, kəni mautol sakrifais. E suaru kətiəh əmə, rəhatah u pris asoli agin, in min otəkeikei məfən sakrifais kəti kəm Uhgín.‡ ⁴ Nəmə in tətətig əha e nəhue niftəni u, kəni ko səniəmə in pris kəti, mətəu-inu pris min əpəha ikin kəutətig nətəm kautəfən natimnati kəm Uhgín, təhmen əmə məmə inu Lou təməni mine. ⁵ Pris min u, ilah kautol rəhalah uək e narmi nimə əmə iətəm tatisikəuvin § natimnati min iətəm tətətig e negəu

* 7:22 Luk 22:20; Hip 8:6; 12:24 † 7:25 Rom 8:34; 1Jon 2:1 ‡ 7:26 Hip 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 § 7:27 Lev 9:8; 16:6, * 7:27 Lev 9:15; 16:15; Hip 5:1,3 † 7:27 Efəs 5:2 ‡ 7:27 Rom 6:10; Hip 9:12,26,28; 10:10; 1Pitə 3:18 § 7:28 Hip 5:1-2 * 7:28 Hip 1:2 † 7:28 Hip 2:10 * 8:1 Hip 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 † 8:1 Hip 7:24-28 ‡ 8:1 Afin-to futnot e 1:3 § 8:2 Hip 3:6; 10:21; 1Pitə 2:5; Nəh 13:6 * 8:2 Nəkeruh məmə e nauəuə u iətəmi təmətei in tətəsal uərisig=pən e Nima Tapolin Rəha Uhgín aupən, in aupən e Nima Rəha Uhgín rəha Solomən. In tətəghati nəkeruh nəmə inu katol əhanəh sakrifais kətan lanko, nati əpnəpən in tətətei nauəuə uərisig e AD 70, mətəu-inu in təmitəlig=pən uərisig e nətaligian rəhan e nətuəuinian rəha natimnati min əha. † 8:2 Hip 9:11,24 ‡ 8:3 Hip 9:14 § 8:5 Kol 2:17; Hip 9:23

e neai. Tol lanəha nian Uhgin təməni=pən kəm Mosis aupən, məmə otem Nima Tapolin Asim, in təməni məmə,

“Onəkəkeiki mateh viyi məmə onəkol natimnati min u təhruahru təhmen əmə e rəhak mak iətəm iəmol mətəgətuṇ rəkis ik lan əpəha ilis e nitəuat asoli.”*

⁶ Mətəu rəueiu, Iesu, pris asoli agin u rəhatah, in tinos rəhan uək iətəm təuvir pik agin mapirəkis uək rəha pris min aupən. Kəni e noliən kətiəh əmə, Iesu in suaru rəha nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən u iətəm in təuvir mapirəkis nəniəskasikiən əuas rəha nasiruiən, mətəu-inu nəniəskasikiən vi u, in tətəhtul-pəri e nəghatiən min iətəm kotəuvir motapirəkis.†

⁷ Nəmə nəniəskasikiən əuas təməhmen pəhriən agin, kəni Uhgin təməsəniən məmə nəniəskasikiən vi otuva mos nimein. Mətəu nəniəskasikiən u əuas təsəhmenian,‡ toll lan əha, nəniəskasikiən vi təkəikei muva. ⁸ Mətəu Uhgin təmeruh nərahian rəha nətəmini, kəni məni məmə, “Nian əha ikin otəpanuva, iətəm iəu, oiəkol nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən rəha nəuaniləuis min rəha Isrel mine nəuaniləuis min rəha Juta.

⁹ Nəniəskasikiən rəha nasiruiən u, in otol pišin agin e nəniəskasikiən əuas rəha nasiruiən, iətəm iəu iəmol kəm tipilah min aupən, e nian u iətəm iəu iəmos nəhlmilah matit ilah mohiet rəkis Ijip. Oiəkol nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən, mətəu-inu ilah kəməsotaskəlimiən nəniəskasikiən u iətəm iəu iəmol kəm lah aupən,

kəni tol məmə iəu iəməpəh ilah məuhlin=pən nəmtahk kəm lah.§

¹⁰ Kəni iəu, Iərməniḡ, iətəni pətigəm məmə, e nian iətəm otəpanuva,

iəu oiəkol nəniəskasikiən vi kəti rəha nasiruiən* kəm nəuaniləuis min rəha Isrel.

Oiəkəfən rəhak lou min e rəhalah nətəligiən,

kəni iəkətei rəkis=pən e nikilah,†

kəni iəu iəkuva mol Uhgin əhruahru rəhalah,

kəni ilah okəhuva motol rəhak əhruahru nətəmini.‡

¹¹ Ilah kəti ko təsuvəniən mətəgətuṇ nətəm iman ikin məmə,

‘Ik onəkəkeiki məhrun Iərməniḡ u.’

Kəni iətəmini kəti ko təsuvəniən məni=pən nəghatiən u kəm pian,

mətəu-inu ilah rəfin okotəhrun iəu,§

tətuəuin e nətəmi əpnəpin min

muvən mətəuərus=pən nətəm kautos nərgin asoli min.

¹² Mətəu-inko, iəu, oiəkəsəkəhruiṇ ilah o rəhalah noliən min iətəm təsəhruahru aginiən.

Iəu oiəkəfəl rəkis noliən tərəh min rəhalah,

kəni iəu oiəkalu e noliən tərəh min rəhalah.”*†

¹³ Nian Uhgin tətəghati e nəniəskasikiən rəha nasiruiən u, məmə in nəniəskasikiən vi, in tətəni məmə tateruh nəniəskasikiən rəha nasiruiən aupən, tinəuas rəkis, məmə ko təsoliən min nati kəti əha rəueiu. Kəni nati u tinəuas u ko təsol minian nati kəti, otəsuvəhiən təsatig minian.

* 8:5 Eks 25:40 † 8:6 Hip 8:8-13; Luk 22:20; Hip 7:22; 9:15; 12:24 ‡ 8:7 Hip 7:11,18; 10:1

§ 8:9 Eks 19:5-6 * 8:10 Rom 11:27 † 8:10 Lou əuas min u, kəmətei=pən e kəpiel keiu

kuepin-epin. 2Kor. 3:3; Hip 10:16 ‡ 8:10 Esik 11:20 § 8:11 Aes 11:9; Jon 6:45 * 8:12 Aes

43:25; 64:9; Maeka 7:19; Hip 10:17; Jer 31:31-34 † 8:12 Hip 10:16

9

Ikin Tasim Ikin e năhue niftăni mine Ikin Tasim Ikin e negău e neai

¹ Kəni e nəniəskasikian rəha nasiruiən iətam təmaupən matig, nətam Isrel kəmotəkeikei motohtəu=pən suaru əhruahru min o nəfakian. Kəni Nima Tapolin Asim, in rəha năhue niftăni əmə u. ² Nətəmi aupən u, kəmotiuvu Nima Tapolin Asim u, * mautol nəuan kəti əpəha nəlugin əhruahru, kəmotətihi nəuan keiu. Nəuan iətam tətaupən lan, kəutəni məmə Ikin Tasim Ikin.† E nəuan əha, kəmotələhu=pən nati kətaharu-pəri lait lan† ikin, mine tepil kəti iətam kəməlin-pəri pīret asim min lan.§

³ Kəmiuvi pəsīg=pən napən e nəuan uərisig, kəni nəuan əha, kətəni məmə, “Ikin Tasim Agin Ikin.”* ⁴ Ikin əha, nati kəti əha ikin kəmol e aien u kol tətoraip-oraip, iətam katəmki=pən nati pien-pien lan, katuvan. Kəni ikin əha, Bokis rəha Nəniəskasikian Rəha Nasiruiən† tətəharəg əha ikin. Bokis u kəmol e nigī, kəni kəuveg e aien u kol tətoraip-oraip. Kəni e nīpəgnəua Bokis əha, pətəl kəti əha ikin kəmol e aien u kol tətoraip-oraip, kəmargin=pən pīret u mana,† nəuan nəuvetīn ikin. Konu kəmələhu=pən min kasikin rəha Eron e Bokis u, kasikin u aupən Ughin təmol tėvīə min.§ Kəni kəpiel mil keiu əha ikin, iətam kuepin-epin, kəmətei rəkis=pən Lou ilah ten e lau.* ⁵ Kəni ilis e rəhn-kapə Bokis u, narmi Jerəb rəha Nəhagəhagian,† ilau keiu əha ikin. Kətiəuvi pəsīg nīməlməiləu o Ikin Katilpin Nīməha rəha Ughin Ikin.†§ Mətəu ko iəsəniən natimnati min u, mətei əlkələh.

⁶ Nian kəmotəlin vivi rəfin natimnati min u, pris min kotəhrun nuvəniən imə miet e nəuan iətam tətaupən nian ilah kəutol uək rəha nəfakian.* ⁷ Mətəu pris asoli agin, in əmə təhrun nuvəniən imə e Ikin Tasim Agin Ikin. Mətəu ko təsuvəniən nian rəfin.† In təhrun nuvəniən nian kətiəh əmə e nu min rəfin.† Kəni nian in tatuvən, in təkeikei mos nīrə, kəni mol sakrifais lan o noliən tərəh rəhan,§ kəni matig mol min o noliən tərəh rəha nətəmini,* iətam ilah kotəruru məmə kəutol təfagə tərəh.

⁸ Kəni e natimnati min u, Narmīn Rəha Ughin tətəgəgun məmə, nian Nima Tapolin Asim aupən təmətəhtul əhanəh, kəni suaru† tikə əhanəh o tah o nuvəniən e Ikin Tasim Agin Ikin. ⁹ In təhmen əmə e narmi nati

* 9:2 Eks 25:8,9 † 9:2 Eks 26:33,34 ‡ 9:2 Eks 25:31-40; Jon 8:12; Nəh 1:20 § 9:2 Eks 25:23-29; Jon 6:35,48 * 9:3 Eks 26:31-33 † 9:4 Bokis rəha Nəniəskasikian Rəha Nasiruiən u, in “Covenant Box,” uə “Bokis we i Saen blong Promes.” Eks 25:10-22 ‡ 9:4 E nian rəha Mosis, Ughin təməfən pīret təmsipən e neai, nərgin u mana. Eks 16:31-33; Jon 6:48-51. § 9:4 Nam 17:1-10 * 9:4 Eks 31:18 † 9:5 Jerəb mil u ilau, kətəni məmə Jerəb mil rəha Nəhagəhagian, mətəu-inu nəhagəhagian asoli rəha nəuvirən mine nəsanəniən rəha Ughin tətətig e nəlugin e lau. Nian nəuvein ilau kətuos nəhagəhagian rəha Ughin mətiən əha kəti. (Esik 1:4-21; 10:9-22; Sam 18:10) ‡ 9:5 Ikin Katilpin Nīməha rəha Ughin Ikin, inko, rəhn-kapə Bokis rəha Nəniəskasikian ilis ikin. Ikin əha, nəhagəhagian asoli rəha nəuvirən mine nəsanəniən rəha Ughin tətətig ikin. Nətəmini kotəruru nuvəniən imə Ikin Tasim Agin Ikin məmə okeruh nati min u, mətəu pris asoli agin əmə. Kəni in təsuvəniən nian rəfin. Nian kətiəh əmə e nu kətiəh tatuvən. Pris asoli agin təhrun nuvəniən imə Ikin Tasim Agin Ikin, in təmki nīrə rəha sakrifais kəni muvən kəni mol nīrə təfələfəl=pən e rəhn-kapə bokis u. Noliən əha, in nəmtətiən təuvir kəti, iətam tətəgəgun məmə nətəmini okotəkeikei mohmis o rəhalah noliən tərəh min. Mətəu e nīmisiən rəha sakrifais iətam nīrə in nəmtətiən lan, in tatilpin nīməha rəha Ughin. § 9:5 Eks 25:17-22; Hip 4:16 * 9:6 Nam 28:2-4 † 9:7 Lev 16:2 ‡ 9:7 Lev 16:34 § 9:7 Lev 16:3,11,14; Hip 5:3 * 9:7 Lev 16:15 † 9:8 Luk 23:45; Jon 14:6; Hip 10:19-20

kəti† iətəm tətəgətun e nian u iətəm kotatig lan u rəueiu. Natimnati min iətəm pris min kautəfən kəm Uhgín, mautol sakrifais lan kəm in, § natimnati min u, kəsotəhmenian o nələhu əhruahruian niki nətəmimi nətəm kəutəhuva o nəfakian. ¹⁰ Mətəu-inu nəfakian əuas aupən, in tətəgətun əmə suaru min iətəm kautəni pik nolian rəha nauəniən* mine nəmnimian† mine neikuasiən.† Natimnati min u, ilah nati rəha nípətitəmi əmə. Mətəu nolian min əha, ilah katipə figəm əmə kəti rəha nətəmimi, matuvən mətəuarus=pən nian Uhgín otəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motivi min. §

*Nimisian rəha Iesu
in sakrifais kəti iətəm in təuvir mapirəkis agin*

¹¹ Mətəu rəueiu əha, Kristo tinuva rəkis, kəni in pris asoli agin iətəm təməmki natimnati təuvir min, minuva.* Kəni in təmuvən imə e Nima Tapolin Asim iətəm təuvir təhmin min, mapirəkis iətəm təmaupən.† Nimə əha, in səniəmə nati kəti iətəm nətəmimi kəmotol, kəni səniəmə nati kəti rəha nəhue niftəni u. ¹² Nian Kristo təmuvən imə e Ikin Tasim Agin Ikin, təməsuvəniən e nu min rəfin, təhmen e pris asoli agin min aupən kəmautol. In təmol mau kətiəh əmə, kəni təhmen, mətəu-inu in təsosian nira nəni mine nira kau muvən imə məmə otos rəkis təfagə tərəh. Kəpə, in təmos aru əmə niran, muvən imə, kəni in əmə təmətəou nəhmtitah mitis itah e təfagə tərəh min.†

¹³ E nolian rəha nəniəskasikian rəha nasiruian aupən, kəmol=pən nira nəni mine kau, uə nəuanəhmtau e kau iətəm kəmuva əhtuv e oltə, kol=pən e iətəmi kəti iətəm tamikmik e nəhmti Uhgín məmə nípətin taruətəuh, namikmikian tikə lan. ¹⁴ Mətəu nira Iesu§ in tatos nəsanəniən asoli tapirəkis natimnati min u.* Kristo in təmol aru sakrifais lan, e nəsanəniən rəha Narmin iətəm tətətig itulin. In sakrifais kəti iətəm təhruahru agin, nərahian kəti tikə lan. Tol lanəha, kəni niran in tatos nəsanəniən, təhmen o nəfəliən nikitəmah† o nolian min iətəm kotəhrun niti-pəniən itəmi e nimisian, məmə itəmah onəkotəfaki əmə kəm Uhgín iətəm tətəmiəgəh.†

¹⁵ O natimnati min u iətəm Iesu təmol, in suaru o nosian nəniəskasikian vi rəha nasiruian. § Uhgín təmauin e nətəmimi rəhan, kəni məni əskasik kəm lah məmə natimnati təuvir min u, in rəhalah. Kəni natimnati min u, ko kəsəhkəian nian kəti,* mətəu okəutatig itulin. Ilah okotos natimnati min u, mətəu-inu rəueiu nimisian rəha Kristo in tinətəou rəkis nəhmti təfagə tərəh rəha nətəmimi min u nətəm kəmotatgəhli Lou rəha nəniəskasikian rəha nasiruian iətəm təmaupən matig.

¹⁶ Nəmə Iesu təsimisian lanəha, kəni rəhan nətəmimi okəsotosian natimnati təuvir min iətəm in təməniəkis məmə rəhalah. Mətəu-inu nəmə iətəmi kəti tol nəniəskasikian kəti məmə rəhan natimnati otuvən o iətəmi pisin kəti nian in otimis, kəni iətəmi u in otəkeikei mimis pipim, konu nəniəskasikian rəhan in otətətig mətəmiəgəh. ¹⁷ Nəniəskasikian kəti tol lanəha, təsatigian məsəmiəgəhian nian iətəmimi təməni tətətig əhanəh.

† 9:9 Hip 10:1-2 § 9:9 Hip 5:1; 8:3 * 9:10 Lev 11:2-23 † 9:10 Nam 6:3; Kolosi 2:16

† 9:10 Lev 11:25,28,40 § 9:10 “Nian Uhgín otəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motivi min” tətəghati e nian Kristo təmimis o nolian tərəh. * 9:11 Hip 10:1 † 9:11 Hip 8:2; 9:24 † 9:12

Rom 3:25 § 9:14 1Pitə 1:2,18-19 * 9:14 Hip 10:4 † 9:14 Sek 13:1; Hip 10:2,22; 1Jon 1:7

† 9:14 Tait 2:14 § 9:15 Luk 22:20 * 9:15 Hip 10:34

Rəhan nəniəskasikien in otətatig matəmiəgəh əmə nian in tinimis rəkis. ¹⁸ O natimnati min u, e nəniəskasikien rəha nasiruiən aupən, nira nati miəgəh kəti təkeikei maiəh, təgətuən məmə nati kəti təmimis, kəni otol məmə nəniəskasikien in tətəmiəgəh mətətig.

¹⁹ Tol lanəha, nian Mosis in təməni pətigəm rəkis nəghatien min rəfin rəha Lou kəm nətəmini, kəni uərisig lan, in təmos nimeime i sipsip kəmol tərərəuv mine nəhlmi nigə u hisop, məuveri=pən e nira nati kau mine nira nani mine nəhu, kəni morarəgrəg=pən nira e nauəuə rəha Lou mine nətəmini min.† ²⁰ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Inu nira nati miəgəh kəti iətəm təmimis o noliən nəniəskasikien rəha nasiruiən rəha Ughin tətətig matəmiəgəh. Kəni itəmah nəkotəkeikei mautisiai, mautol nəuiən.”‡ ²¹ E noliən kətiəh əmə, Mosis təmol=pən nira e Nima Tapolin Asim mine natimnati min iətəm kəmos o nəfakien. ²² Lou tətəni məmə pris otəkeikei matol=pən nira e natimnati tepət, iuəkir natimnati rəfin, məmə ilah okotasim. Kəni nəmə nira təsaiuiən ohni, kəni Ughin ko təsafəliən təfagə tərəh.§

²³ Tol lanəha, nira rəha noliən sakrifais, in təmaiəh o noliən natimnati min u kotasim. Mətəu Nima Tapolin Asim mine natimnati min rəhan əha ikin, ilah narmi natimnati min əmə* iətəm tatəpsen=pən natimnati iətəm kəutətig e negəu e neai. Mətəu nəfakien o natimnati iətəm tol nipəti nati agin min, iətəm kəutətig e negəu e neai, nira nati miəgəh təsəhmenien o noliən ilah kotasim. Okəkeikei kol sakrifais kəti iətəm təuvir mapirəkis. ²⁴ Iesu in təsuvəniən imə e Ikin Tasim Ikin rəha nəhue niftəni u, iətəm nətəmini əmə kəmotol. Nime kəha, in narmi nati əmə rəha Ikin Tasim Ikin pəhriən əpəha ilis e negəu e neai. Mətəu Iesu təmuvən e negəu e neai, kəni rəueiu əha in tətəhtul e nəhmti Ughin, kəni nimisien rəhan in sakrifais rəhatah matos nimeitah.†

²⁵ Kəni nian Iesu təmol aru sakrifais e rəhan nəmiəgəhiən, in rəhan noliən tol pisin e pris asoli agin u aupən. E nəniəskasikien rəha nasiruiən u aupən, pris asoli agin otəkeikei muvən imə e Ikin Tasim Agin Ikin kəni mos nira nati miəgəh, səniəmə niran aru, mol sakrifais lan. Təkeikei matol lanəha e nu min rəfin. Mətəu Kristo təmuvən e Ikin Tasim Agin Ikin e negəu e neai, təmos aru niran kəni mol sakrifais lan mau kətiəh əmə kəni tinəhmen. ²⁶ Nəmə Kristo təmatol sakrifais lanəha e nu min rəfin, təhmen e pris min u aupən, in otəkeikei mətəu nəhməiən nian tepət tətəuvin e nian Ughin təmol niftəni. Mətəu rəueiu, kitah kinotətig e naunun nian, in təmiet pətigəm=pa mau kətiəh əmə,‡ məmə otol aru sakrifais e rəhan nəmiəgəhiən o nos rəkisien təfagə tərəh. Kəni rəhan sakrifais, in naunun.

²⁷ Kitah nətəmini, Ughin tinələhu nian əhruahru rəhatah kətiəh kətiəh məmə okohmis lan, mau kətiəh əmə. Kəni uərisig lanko, in otakil rəhatah noliən min.§ ²⁸ Kəni Kristo təmol aru sakrifais lan, mau kətiəh əmə,* məmə in otətipə e təfagə rəha nətəmini tepət.† Kəni uərisig, nian otətitəlig=pa min,‡ in otəsuvaiən min o nos rəkisien təfagə tərəh. Kəni nətəmini nətəm kəutəhtahnin, nəumis tus ilah ohni, ilah u, Kristo otəsuvə minien məmə in otakil ilah, mətəu otuva min məmə in otosmiəgəh ilah.§

† 9:19 Eks 24:6-8 ‡ 9:20 Eks 24:8; Luk 22:20 § 9:22 Lev 17:11 * 9:23 Hip 8:5 † 9:24 1Jon 2:1; Rom 8:34 ‡ 9:26 Hip 9:12,28 § 9:27 2Kor 5:10 * 9:28 Hip 7:27; 9:12,26; 10:10 † 9:28 Aes 53:12 ‡ 9:28 Mat 16:27 § 9:28 2Tim 4:8

10

Sakrifais rəha Iesu, təmol nian kətiəh əmə, kəni in tənəhmen

¹ Natimnati min rəha Lou, ilah kotəhmen e narmi nati* iətəm otəsuvəhiən kəhuva, mətəu ilah səniəmə nipəti nati. E nu kətiəh kətiəh min rəfin pris min kotəkeikei mautol əmə sakrifais lanko. Mətəu nati əpnəpin məmə ilah kautol sakrifais, mətəu Lou in təruru noliən nəfaki min nətəm kəhuva o Uhgın kotəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu ilah narmi sakrifais agin əmə, mətəu ilah səniəmə nipəti nati. ² Nəmə sakrifais min ilah kotəhmen, motəhrun noliən nətəmimi kotəhruahru. Kəni nəfaki min kotəhrun nələhuiən motəpəh noliən rəha sakrifais, mətəu-inko nikilah tənəruən rəkis mau kətiəh əmə təhmen. Kəni nəmə tənəfəl rəkis nikilah lanəha, kəni ilah kəsotətəu minian tərəh o rəhalah noliən tərəh. Mətəu, kəpə, ilah kautətəu əhanəh tərəh. ³ Tol lanəha, e nu min rəfin, ilah kautol pau sakrifais, mətəu nati u tatol əmə məmə ilah ko kəsotaluian e noliən tərəh min rəhalah, ⁴ mətəu-inu nira nəni mine kau in təruru agin nos rəkisən təfagə tərəh.†

⁵ Tol lanəha, nian Kristo tuva e nəhue niftəni, in təməni=pən kəm Uhgın məmə,

“Ik nəkəpəh sakrifais min mine natimnati min kəutəfinə kəm ik.

Mətəu ik nəmol=pən nipətik kəti məmə iəkuvən lan.”‡

⁶ Kəmotuvan əhtuv natimnati e olta təhmen e nəfakiən rəhalah otuvnə ohnik,

kəni mautol sakrifais o nəfəl rəkisən təfagə.

Mətəu nati əpnəpin kautol lanəha,

mətəu kəsotoliən məmə nikim tagiən o lah.

⁷ Kəni iəu iətəni məmə,

“Kəmətei nəghatiən kəti tətətig e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəghati lak məmə,

‘Uhgın, iəu u, iəmuva o noliən rəham nətəligiən.’ §

⁸ E nəghatiən u aupən ikin, Kristo təmaupən məni məmə,

“Ik nəkəpəh sakrifais min

mine natimnati min iətəm kəutəfinə kəm ik,

mine natimnati min iətəm katuvan əhtuv e olta,

mine sakrifais min iətəm katol o nəfəl rəkisən təfagə.

Natimnati min u, ik nəkəpəh,

kəni kəsoliən məmə nikim tagiən o lah,”

(nati əpnəpin məmə ilah kəutohtəu=pən suaru iətəm Lou təməni.) ⁹ Kəni uərisig, Kristo tətəni min məmə, “Iəu u, iəmuva məmə iəkol nətəligiən rəham.” E nəghatiən u rəhan, in tatoh rəkis nəniəskasikiən əuas rəha nasiruiən, məmə in otələhu nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən kəti. ¹⁰ Kəni Iesu Kristo təmol nətəligiən rəha Uhgın tol lanu. In təmol sakrifais aru e nipətin,* mau kətiəh əmə,† məmə otol kitah kotasim, kitah u rəhan min nətəmimi.‡

¹¹ Nian rəfin, pris min ilah kəutəhtul mautol uək rəha nəfakiən, mautol sakrifais, mautol nati kətiəh əmə nian rəfin, o nəfəl rəkisən noliən tərəh. Mətəu sakrifais min u, ilah kəsotəhmen aginiən o nos rəkisən təfagə tərəh nian kəti. ¹² Mətəu pris u rəhatah, tənol rəkis rəhan sakrifais mau kətiəh əmə, kəni sakrifais əha in təhmen məuaou o nəfəl rəkisən noliən tərəh

* 10:1 Kol 2:17; Hip 8:5 † 10:4 Hip 9:12-14 ‡ 10:5 Hip 2:14; Sam 40:6-8 § 10:7 Mat 26:39

* 10:10 Hip 2:14 † 10:10 Hip 7:27 ‡ 10:10 Hip 10:14; Efəs 5:26

rəha nətəmimi tatuvən matuvən naunun tikə. Kəni nian tinaləhu rəkis lanəha rəhan sakrifais, kəni in tinətəharəgš e nəhlmi Uhgın maru, ikin ima nepətian mine nisaiən. ¹³ Kəni ikin əha, in tətəhtahnin əmə məmə Uhgın otol rəhan tikimır min kotəhmen e napən iətəm tətəfəl nəhlkin lan,* ¹⁴ mətəu-inu e noliən sakrifais mau kətiəh əmə əha, Kristo təmol məmə rəhan nətəmimi nətəm Uhgın tamələhu məmə rəhan, ilah min u kinotəhruahru e nəhmtin, matuvən matuvən, naunun tikə.

¹⁵ Kəni Narmin Rəha Uhgın, in min tətəni-vivi natimnati min u kəm tah. In təməni məmə,

¹⁶ “Tərmənig tətəni məmə,

‘Nian iətəm otəpanuva,

oiəkol nəniəskasikien vi rəha nasiruən kəm rəhak nətəmimi tol lanu lan. İəu oiəkəfən lou min rəhak e nikilah,

kəni oiəkətei rəkis=pən e nətəligiən rəhalah.’”†

¹⁷ Kəni in tətəni min məmə,

“İəu oiəkalu e rəhalah noliən tərəh min,

kəni nikik otəsəhti minian noliən min rəhalah nətəm kəutatgəhli Lou.”†

¹⁸ Nian Uhgın tətəfəl rəkis noliən tərəh min rəha iətəmi kəti, kəni tol məmə ko təsəhmenian, məmə in otol min sakrifais tuvən kəm Uhgın ohni.

Pəh kotəhtul əskasik e rəhatah nəhatətəian

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min. Tol lanəha, kəni nira İesu təmol məmə kitah kotəhrun nuvəniən imə İkin Tasim Agin İkin, kəni məsotəginian.

²⁰ Rəueiu əha, İesu in təmətei suaru vi kəti, iətəm tətəmiəgəh. In təməhapu napən iətəm tətəhkulpəsəg İkin Tasim Agin İkin, tətəgətun=pən nipətin. Kəni mol suaru vi u rəhatah məmə kitah kotəhrun nuvən-pəniən ikin, məhuvən o Uhgın. § ²¹ Kəni pris asoli agin rəhatah, in iətəmi asoli iətəm tətərmənig* e nimə rəha Uhgın, inu rəhan nətəmimi.†

²² Tol lanu, pəh kəhuvən iuəkir e nəhmti Uhgın,† e nikitah iətəm tərıauəh e nəhatətəian pəhriən. Mətəu-inu Kristo təmol=pən niran e nikitah məmə kitah okotasim. § Kəni in təməueiu rəkis nipətəitah e nəhu əhlan, in əmə in əmə.* ²³ Kitah kotəni məmə kəmotələhu=pən nətəligiən rəhatah e Kristo. Tol lanəha, pəh kotəhtul məha-məha lan, məsotəlauəl-aualian, mətəu-inu kitah kotəhrun nəhgəlian e rəhan nəghatian min iətəm təməni əskasik rəkis kəm tah. ²⁴ Pəh kotəhgi-pəri nətəligiən rəhatah min, məmə kitah okotolkeiki kitah min, kəni mautol təuvır agin kəm tah min tatuvən təhmin min lanəha. ²⁵ Təsəuvirian məmə okotəhlman e noliən rəha nuhapuminian kitah min. Nətəmimi nəuvein ilah kautol lanəha, mətəu pəh kitah kautem məha-məha itah min nian rəfin.† Kəni rəueiu koteruh məmə nian rəha nuvaian rəha İesu tətəva iuəkir, təuvır məmə kitah kautəkeiki e nem əskasikien itah min, mautol tətəri təhmin min.

²⁶ Təuvır məmə kautem əskasik itah min lanəha, mətəu-inu nəmə kitah kinotəhrun rəkis pau nipəhriənian, mətəu kitah kautohtəpin suaru pinsin

§ **10:12** Pris min, ilah kautəhtul əmə nian ilah kinotol rəkis sakrifais min rəhalah, mətəu-inko rəhalah sakrifais min ko təsolian naunun nian kəti. Mətəu İesu in təməharəg, mətəu-inu in, rəhan sakrifais, tatol nian kətiəh əmə o nafəlian rəhatah noliən tərəh min. Rəhan sakrifais in təhmen agin mapirəkis. Kəni İesu tətəharəg itulin. Eruh min-to Hip 1:3; 7:26-27; 9:12; 9:25-26; 10:11-14.

* **10:13** Afin-to futnot e Hip 1:13 † **10:16** Jer 31:33; Hip 8:10 ‡ **10:17** Jer 31:34; Hip 8:11

§ **10:20** Lev 16:2; Mat 27:51; Efəs 2:18; Hip 9:8 * **10:21** Sek 6:13 † **10:21** Hip 3:6 ‡ **10:22**

Hip 7:19; Efəs 3:12 § **10:22** Esik 36:25; Hip 9:14; 12:24 * **10:22** 1Pitə 3:21 † **10:25** Hip 3:13

mautakeikei e nolian tərāh, kəni tatol mēmə sakrifais kəti min tikə agin o nos rəkisian təfagə tərāh rəhatah.† ²⁷ Kəni nēmə sakrifais kəti min tikə mēmə otos rəkis təfagə tərāh rəhatah lanəha, kəni nati kətiəh əmə əha ikin tətətig. Inko, kitah kautəgin, məutərəmrumin, mətəu-inko kitah kotəhrun vivi mēmə kitah kautəhtahnin əmə nalpinian əskasik, mine nigəm asoli rəha niəməha rəha Ughin iətam otəkeikei mus rəhan tikimir min.Š

²⁸ E Lou əuas rəha Mosis aupən, nēmə iətəmi kəti tatol nati əpnəpin e Lou matgəhli, kəni iətəmi keiu uə kisil okləni pətigəm in, kəni iətəmi u təkeikei mimis. Ko kəsəginian ohni.* ²⁹ ?Mətəu təhro e iətəmini u iətam tatevig-ərain Nəti Ughin?† Ughin təmol nəniəskasikian rəha nasiruiən kəm tah, kəni nira Kristo təmol nəniəskasikian u tətətig mətəmiəgəh.† Niran əmə u, təhrun nolian iətəmini tasim, kəni in iətəmini rəha Ughin.Š ?Mətəu təhro e iətəmini iətam tateh əpnəpin nira u, mēmə in səniəmə nati asim kəti? ?Narmin Rəha Ughin in tətəuari nəuvirian rəhan kəm nətəmini, mətəu təhro e iətəmini iətam tətərəkən əfəməh Narmin əha, mətəu mətəuhlin=pən nəmtahn lan məpəh nəuvirian rəhan? Iətəmi u, təhruahru agin əmə mēmə nalpinian rəhan in otəskasik mapirəkis nalpinian rəha iətam tətətgəhli Lou rəha Mosis.* ³⁰ Mətəu-inu kitah kinotəhrun rəkis Ughin u iətam təməni mēmə, “Nalpinian nitai nati, inu uək əmə rəhak.

Kəni iəu oiəkalpin nitai nolian rəhalah təhmen əhmen əmə.”†

Kəni in təməni mēmə,

“Iərməni in otakil nolian rəha nətəmini rəhan.”†

³¹ Ughin u iətam tətəmiəgəh mətəsanən agin, tətətig mətətig. Kəni nēmə kitah kotətig əhanəh e təfagə tərāh, kəni in otələs itah e nəhlmin mol nalpinian kəm tah. Nati u in nati kəti mēmə okəgin pəhrian lan.

³² Təuvir mēmə nikitəmah təhti nian u aupən, nian nəhəgəhagian təmətəsiəgəpin itəmah aupən. E nian u, itəmah nəmotatig e nəluəginian asoli e nəmiəgəhian, kəni in nian iəkis kəti, iətam nəmotatig e nəhmaiən asoli.Š Mətəu itəmah nəmautəhtul əskasik. ³³ Nian nəuvein nətəmini kəutəni rah itəmah e nəhmti nətəmini,* kəni mautil min natimnati tərāh min nəuvein e təmah. Nian nəuvein, itəmah nəmotos mautil=pən o nətəmi min ko nətə katol tərāh e lah lanəha. ³⁴ Itəmah nəmotos mautil=pən o lah lanəha, kəni nian kəməhuvən e kaləpus, kəni itəmah nəmotasiru e lah mətəu tərāh o lah e nian iəkis min rəhalah.† Kəni nian nətəmini kəmotəkləh e natimnati min rəhatəmah, kəni itəmah nikitəmah təmagian əmə, † mətəu-inu itəmah nəmotəhrun rəkis mēmə rəhatəmah natimnati nəuvein əha ikin kəutatig e neai, iətam kotəuvir motəpirəkis. Kəni natimnati min u, ko kəsəhkəian nian kəti.Š

³⁵ Inəha, in nətəouiən asoli rəhatəmah iətam Ughin otəpanəfinə kəm təmah. Kəni mətəu-inko o nati təuvir min əha iətam kautəməhli aupən e təmah, təsəuvirian mēmə onəkotəmkarəpən e nəhatətəian əskasik rəhatəmah. ³⁶ Itəmah nəkotəkeikei motol rəhatəmah nətəligian təfəmah,*

† **10:26** Hip 6:4-8; 2Pitə 2:20-21 Š **10:27** 2Təs 1:7-9; Hip 12:29 * **10:28** Dut 17:6,7 † **10:29**

Hip 6:6 † **10:29** Mat 26:28 Š **10:29** Nəh 1:5 * **10:29** Nəmə nətəmini nəuvein u kəmotəhatə rəkis e Iesu, konu motatig mohtəlig=pən min e nolian aupən mautil nolian tərāh, ilah kautol nolian tərāh e fes u tətəgəhati lan. † **10:30** Dut 32:35 † **10:30** Dut 32:36; Sam 135:14 Š **10:32** Fil 1:29,30 * **10:33** 1Pitə 4:14 † **10:34** Hip 13:3 † **10:34** 1Pitə 4:13 Š **10:34** Hip 11:16; 1Pitə

1:4,5 * **10:36** Rom 5:3,4; Hip 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11

məmə nəkotol natimnati iətam Uhgín tolkeikei. Kəni itəmah onəpanotos natimnati min iətam in təməni əskasik məmə otəfina kəm təmah.† 37 Mətau tol lanu lan, inko Uhgín təməni mine məmə, “Otəsuvəhiən, kəni iətəmi u iətam tətəva, in otiet pətigəm=pa, otəsan təlig-təligiən.‡ 38 Mətau rəhak iətamimi iətam təhruahru e nəhmtək, in otətəkeikei e rəhan nəhatətəiən.§ Mətau nəmə iəkeruh məmə təpəh iəu, minətan təlig-təlig, kəni nikik otəsagianiən ohni.” 39 Mətau kitah u, kəsotoliən lanəha. Kitah ko kəsotan təlig-təligiən məmə Uhgín otərəkin itah. Kəpə. Kitah nətamimi rəha nəhatətəiən e Uhgín, məmə kitah kautos nəmiəgəhiən.

11

Nəhatətəiən

1 ? Nati nak u, in nəhatətəiən? Kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiən e natimnati min u, iətam otəpanuva, konu nəhatətəiən rəhatah in tatol məmə kitah okotəhrun vivi məmə natimnati min u, ilah niphəriən. Nati əpnəpin məmə kəsotehiən* natimnati min u, mətau kitah kotəhrun vivi məmə kitah okotos mətau-inko nəhatətəiən tətəgəhun lanəha kəm tah. 2 Kəni Uhgín təməni-vivi nətəmi min u aupən o rəhalah nəhatətəiən.

3 Nəhatətəiən tatol məmə kitah kotəhrun vivi məmə natimnati rəha nəhue niftəni u, Uhgín təməghati əmə, kəni ilah kəmotatig.† Natimnati iətam kəuteruh u rəueiu, in təməsosiən nati kəti iətam tinatig rəkis mol ilah lan. 4 Epil in təməhatətə əskasik e Uhgín, tol lanəha in təməfən nati kəti kəm Uhgín iətam təuvir mapirəkis rəha Ken.‡ Kəni mətau-inu in təməhatətə əskasik e Uhgín lanəha, kəni Uhgín təməni pətigəm məmə in iətəmi əhruahru kəti, kəni nikin tagiən o nosiən rəhan natimnati. Kəni nati əpnəpin məmə iətəmi u təmimis rəkis, mətau nolien rəha nəhatətəiən rəhan in tətəghati əhanəh kəm tah.§

5 Kəni Inok təməhatətə əskasik e Uhgín, tol lanəha in təməsimisiən. Uhgín təmos rəkis in e nəhue niftəni u, məmə otuvən əpəha ilis e negəu e neai. Nətamimi kəsoteh minian, mətau-inu Uhgín təmos rəkis in.* Mətau nian Uhgín təməsos rəkis əhanəhiən, Uhgín təməgəhun kəm in məmə nikin tagiən ohni. 6 Mətau nəmə iətamimi təsəhatətəiən e Uhgín, in təsoliən Uhgín nikin tagiən ohni, mətau-inu nian iətəmi kəti tolkeikei məmə otəva o Uhgín,† in otəkeikei məhatətə məmə Uhgín tətətig, kəni mətətəou nətamimi min ko nətəm kotalkut o nəhrunian in.

7 Noa in təməhatətə əskasik e Uhgín. Tol lanəha, nian Uhgín təmatəni=pən natimnati min kəm in aupən, iətam nətamimi kəsoteruh əhanəhiən,‡ Noa təmatisiai matol nəuiən. Kəni in təmuvləkin negəu asoli kəti§ məmə otosmiəgəh rəhan min. E rəhan nəhatətəiən, təhmen əmə məmə Noa təmətakil nətamimi. Kəni e rəhan nəhatətəiən, Uhgín təmol in təhruahru e nəhmtin.*

† 10:36 Hip 6:15; 9:15 ‡ 10:37 Nəh 22:20 § 10:38 Hab 2:3-4; Rom 1:17; Kəl 3:11 * 11:1 2Kor 4:18 † 11:3 Jen 1 ‡ 11:4 Jen 4:4-5 § 11:4 Hip 12:24 * 11:5 Jen 5:21-24 † 11:6 Hip 7:19 ‡ 11:7 Hip 11:1 § 11:7 Jen 6:13-22 * 11:7 Jen 6:9

⁸ Epraham in tāmēhatētā askasik e Uhgin. Tol lanəha, e nian Uhgin tāmāuin rəkis lan māmə otuvən e nitəni pisin kəti, in tāmōl nəuia Uhgin. Niftəni əha, Uhgin tāməni askasik rəkis kəm in māmə otəfən kəm in. Kəni Epraham tāmiet, mətəu in təruru māmə tatuvən iə mine. ⁹ Tāmēhatētā askasik e Uhgin lanəha, kəni mətətig e niftəni u iətam Uhgin tāməni askasik aupən māmə otəfən kəm in.† Mətəu tāmətətig ikin əha e nima tapolin əmə, təhmen e iapispis kəti. Kəni Aisək mine Jekəp iətam Uhgin tāməfən nəniaskasikən u kəm lahal pəti, ilau min kəmatuatig əmə e nima tapolin.‡ ¹⁰ Epraham tāmōl lanəha, mətəu-inu in tətəhtahnin māmə otuvən e taun kəti§ iətam nəukətin tiəkis, otətətig təfəməh.* Taun u, Uhgin tāmōl plan ohni, mol mak e nəmein muvləkin mələhu, kəni minol rəkis tətətig.†

¹¹ Serə tāmēhatētā askasik e Uhgin nati əpnəpin māmə in tinəpətauəhli agin, mətəu Uhgin tāməfən nəsanənian kəm in māmə in otemək. In tāmələs nətin u, mətəu-inu in tāmēhatētā lan māmə otol nəniaskasikən rəhan tuva miet pətigəm.‡ § ¹² Epraham tinauəhli rəkis təsuvəhian timis,* mətəu nəuaniləuis min tepət kəmotəpən lan. Nati əpnəpin māmə in iətamimi kətiəh əmə, mətəu nəuaniləuis min əha rəhan, ilah tepət pək, təhmen əmə e məhau min e neai mine nipəkil e nikalkali nitəhi kəruru nafinian.†

¹³ Nətəmi min u, ilah kəmotəhatētā askasik e Uhgin, mətəu nian kəmoəhmis, ilah kəməsotos əhanəhian natimnati min u iətam Uhgin tāməni askasik māmə otəfən kəm lah.‡ Ilah kəuteruh natimnati min u māmə natimnati min kəutan isəu əhanəh o lah, mətəu nikilah tagiən māmə okoteruh.§ Kəni ilah mautəni pətigəm māmə kəutatig e nəhue niftəni u mətəu ilah kotəhmen əmə e iapispis min əmə.* Nəhue niftəni u, səniəmə in imalah pəhriən ikin. ¹⁴ Nian nətəmimi kəutəghati lanəha, in tətəgatun əsas əmə, māmə ilah kəutəsəl e imalah əhruahru ikin. ¹⁵ Rəhalah nətəligiən təsitəlig-pəniən e niftəni rəhalah aupən, iətam kinotəpəh rəkis. Nəmə nikilah təhti lanəha, kotəhrun nitəligiən min, mətəu təsolian lanəha.† ¹⁶ Ilah kotolkeikei imalah iki pisin kəti iətam təuvir mapirəkis, inu e negəu e neai.‡ Kəni o nati u, in təsaulisən§ māmə okəni māmə in rəhalah Uhgin.* Kəni Uhgin tāmōl əpenə-penə rəkis e taun kəti† ikin əha o lah.

¹⁷⁻¹⁸ Epraham tāmēhatētā e nəniaskasikən min iətam Uhgin tāməni=pən kəm in. Kəni nəghatiən kəti iətam Uhgin tāməniəkis kəm in tol lanu, “Kəni okəni Aisək u māmə in nəuaniləuis əhruahru rəham,‡ kəni e Aisək u, oiəkōl rəham nəuaniləuis otepət otepət.” Mətəu e nəhatətəiən rəha Epraham, nian Uhgin təkək askəuvin in, in tāməhtul maru əmə māmə tohamu nətin nəuan kətiəh əmə§ u Aisək māmə otol sakrifais lan kəm

† **11:9** Uək 7:5 ‡ **11:9** Jen 12:1-8 § **11:10** Hip 12:22; 13:14 * **11:10** Nəh 21:2,14 † **11:10** Hip 11:16 ‡ **11:11** Suaru kəti min rəha nəuəhliniən nəghatiən u tol lanu. “Epraham tāmēhatētā askasik e Uhgin, nati əpnəpin Serə tinəpətauəhli rəkis. Mətəu Uhgin tāməfən nəsanənian kəm in māmə otol nəfin. In tāmələs nətin u mətəu-inu Epraham tāmēhatētā e Uhgin māmə in otol rəhan nəniaskasikən tuva miet pətigəm.” § **11:11** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 * **11:12** Rom 4:19 † **11:12** Jen 22:17 ‡ **11:13** Hip 11:39 § **11:13** Mat 13:17 * **11:13** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1Pitə 1:17; 2:11 † **11:15** Jen 24:6-8 ‡ **11:16** 2Tim 4:18 § **11:16** Mak 8:38 * **11:16** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6,15 † **11:16** Hip 11:10; 13:14 ‡ **11:17-18** Jen 21:12; Rom 9:7 § **11:17-18** Nati əpnəpin nətin kəti min u Ismael, rəhan slef tāmələs, mətəu nətin u Aisək kətəni māmə in nəuan kətiəh əmə mətəu-inu Uhgin tāməni rəkis aupən māmə otəfən kəm Epraham, kəni in nati pətan əhruahru rəhan u Serə. Afin-to e Jon 3:16.

Uhgin.* 19 Mətau-inu Epraham nikin tətəhti məmə Uhgin təhrun noliən iətəmini təmiəgəh min e nīmisiən.† Kəni in təmos min nətīn, iuəkīr əmə təhmen məmə in təmiəgəh min e nīmisiən.

20 Aisək təməhatətə əskasik e Uhgin, kəni tol lanəha, təməfaki məmə Uhgin otəhlman e nəuviriən rəhan tuvən kəm Jekəp mine Iso, mətəni pətigəm natimnati min iətəm otəpanuva nian kəti.‡

21 Jekəp təməhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, nian iuəkīr əmə in timis, in təməfaki məmə Uhgin otəhlman e nəuviriən kəm nəti Josip mil.§ In təməfu kasikin, məhtul əməhli-əməhli, kəni in mətəni-vivi Uhgin.*

22 Josip təməhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, iuəkīr əmə in timis, kəni in təmətəghati e nian nəuaniləuis min rəha Isrel kəpanohiet Ijip. Kəni in təmətəni rəkis əmə kəm lah məmə okotəhro e nikilkilin.†

23 Tətə mine məmə rəha Mosis kəmuəhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, nian Mosis təmair;‡ ilau kəmuəruh məmə in suakəku təuvir kəti, kəni ilau kəmətuəhluaig lan o məuig kisil. Kəni ilau kəməsuəginian e natgəhliən nəghatən rəha kig.§

24 Mosis təməhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, nian in təmol iahgin, kəni təməsolkeikeian məmə okəni məmə in nəti pətan Ijip kəti u rəhan tətə in Fero, kig rəha Ijip.* 25 In təməsolkeikeian məmə otətətig e nagianian rəha təfagə tərəh mətau-inu nagianian rəha təfagə, in tətətig o nian əkuəkīr əmə. In nikin təmagian məmə otuvən məutətig ilah nətəmini rəha Uhgin, məutətəu tərəh ilah min ilah. 26 Nikin təmətəhti məmə nəmə nətəmini okotaləh əmu† in mətau-inu in tətəhatətə e Kristo iətəm otəpanuva, kəni in ko təsaulisən. In nikin otəgian təhmin min o nati u tapirəkis agin məmə otətətəu təuvir e natimnati təuvir min e nəmiəgəhian əpəha Ijip.‡ In təmatol lanəha mətau-inu nian rəfin in tətəsəl=pən o nətəuian iətəm Uhgin otəfən kəm in.§

27 Mosis in təməhatətə əskasik lanəha e Uhgin, kəni təmagim Ijip* məsəginian e kig u iətəm niəməha tatol pik. In təməseirairian mətəlig, in təməkeikei matuvən, təhmen məmə inu tateruh Uhgin u, iətəm iətəmini təseruhian e nəhmtin.

28 Təməhatətə əskasik e Uhgin lanəha, kəni in təmətuəuin noliən lafet rəha Pasova. In təməni pətigəm kəm nəuaniləuis min rəha Isrel məmə okotəkeikei motorin=pən nira sipsip e doə e nīmə min rəhalah. Okotol lanəha məmə agelo iətəm Uhgin otəhli=pa o nuhamuiən iətəmi,† in otəsuhamuiən nənətilah min u nəman,‡ iətəm kəmotəupən motair.

29 Nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotəhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, ilah kotəhrun nohapuminian e Nətəhi Ərarəuv, iətəm təməuəri, kəni kotəliuək lan təhmen əmə e nitəni asik. Mətau nian nətəm Ijip kəmotəlkut o nitəu-pənian ilah, kəni nitəhi təmələrmin ilah, kəni kotəmnim.§

30 Nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotəhatətə əskasik e Uhgin, kəni tol lanəha, ilah kotəliuək mohtəlau e nīpai asoli e Jeriko. Nīpai asoli u, kəmol

* 11:17-18 Jen 22:1-10; Jem 2:21 † 11:19 Rom 4:21; Jon 5:21 ‡ 11:20 Jen 27:27-29,39,40

§ 11:21 Jen 48:1,8-22 * 11:21 Jen 47:31 † 11:22 Josip təməni məmə nian nətəm Isrel okəutəhiet Ijip, kotos nikilkilin məhuvən e niftəni Uhgin təməniəkis məmə otəfən kəm lah. Inu kətəgətuən məmə Ijip səniəmə imalah əhrəuhru ikin. Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 ‡ 11:23

Eks 2:2 § 11:23 Eks 1:16,22 * 11:24 Eks 2:10 † 11:26 Hip 13:13 ‡ 11:26 Luk 14:33

§ 11:26 Hip 10:35 * 11:27 Eks 12:50-51 † 11:28 1Kor 10:10 ‡ 11:28 Eks 12:21-23

§ 11:29 Eks 14:21-31

e kəpiel. Ilah kəmautohtəlau, mautohtəlau e nīpai asoli əha, motətuərus nian səpīn, kəni əmeiko nīpai asoli u, titəgīt mīmərīs-mərīs.*

³¹ Rehap u, pətan e suaru, təməhatətə əskasik e Uhgīn. Kəni tol lan əha, nīkin təmagiən məmə otos suah mīl u nəuaniləuis mīl rəha Isrel, iətəm kəmiəuva oneuən məmə okueruh kəni muəhrun vivi natimnati ikin. Ilau kəmiəuva e rəhan nīmə.† Kəni o nati u, nəuaniləuis mīn rəha Isrel kəməsotohamuiən pətan u nian ilah kəmotohamu nətəm ikin əha nətəm kəmotəhti nəuia Uhgīn.‡

³² Mətəu ko iəsəniən tuvən təhmin. Ko iəsəghatiən təfəməh mənī Kition,§ mine Pərak,* mine Samsin,† mine Jefatə,‡ mine Tefit,§ mine Samuel,* mine iəni mīn. ³³ Ilah u kəmotəhatətə əskasik e Uhgīn, kəni tol lanəha, ilah kəmotol natimnati tepət. Ilah kəmotit nəuaniləuis mīn rəha Isrel məhuvən motəluagin ilah nətəm iki pisin pisin mīn, kəni mautol win e lah.† Ilah kəmautol nolīən əhruahru mīn, kəni mautos natimnati təuvir mīn iətəm Uhgīn təmənī-əskasik məmə otəfən kəm lah. Kəmotəhtipəsīg e nohli laion mīn məmə okəsotuniən ilah,‡ ³⁴ kəni ilah kəmotohapis nigəm asoli iətəm tatuəu,§ kəni ilah motagim rəkis e nətəm kotəni məmə okotohamu ilah e nau u nisə rəha nəluaginīən.* Ilah rəhalah nəsanəniən tikə, mətəu Uhgīn təməfən nəsanəniən kəm lah.† Kəni ilah kautol win e soldīə mīn rəha nītəni pisin pisin mīn.‡ ³⁵ Nipətan nəuvein əha ikin nətəm kotəhatətə əskasik e Uhgīn, kəni tol lanəha Uhgīn tatol nenətilah kotair=pa mīn e nīmisiən.§

Mətəu nətəmiimi nəuvein əha ikin nətəm kotəhatətə əskasik e Uhgīn, ilah kotegəhan e rəhalah tikimīr mīn kautol nərahīən mine nahməiən kəm lah e nīpətilah, kəni nīkilah təsəhtiən nati u. Ilah kəməsotəpəhiən rəhalah nəhatətəiən, məmə rəhalah tikimīr mīn okohtis ilah. Ilah kəutəhatətə məmə Uhgīn in otol ilah kotəmiəgəh mīn e nəmiəgəhiən kəti iətəm təuvir mapirəkis. ³⁶ Kəni ilah nəuvein, nətəmiimi kəutəlāh əuvsan e lah, kəni kautalis ilah.* Kəni ilah nəuvein, nətəmiimi kəutəlis-ərain ilah e sen, kəni mautəmki=pən ilah e kaləpus.† ³⁷ Ilah nəuvein, kəmahtimu ilah e kəpiel apin,‡ kəni ilah nəuvein, nətəmiimi kəmotəatuv ilah e so kohmis. Kəni ilah nəuvein, kəmətamu ilah e nau u nisə rəha nəluaginīən.§ Kəni ilah nəuvein kəutəhuvən əmə e nīlosi nəni mine sipsip.* Ilah nanrah mīn agin, nian rəfin nətəmiimi kəutərəkīn ilah, mautol tərāh agin e lah. ³⁸ Ilah, nətəmi təuvir mīn. Nəhue niftəni u, təsəhmenīən məmə ilah okotatīg ikin. Mətəu ilah kəmautatīg əpnəpīn əmə, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mine e nītəuət mīn, mine e nīpəg kəpiel mīn,† mine nīpəg mīn əpəha e niftəni.

³⁹ Nətəmiimi mīn u, ilah rəfin kəmotəhatətə əskasik lanəha e Uhgīn, kəni in təməfən nərgin təuvir kəm lah.‡ Mətəu ilah kəməsotos əhanəhiən nati u

* **11:30** Jos 6:12-20 † **11:31** Jos 2:1-16 ‡ **11:31** Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemis 2:25 § **11:32** Jaj 6-8 * **11:32** Jaj 4-5 † **11:32** Jaj 13-16 ‡ **11:32** Jaj 11-12 § **11:32** 1Saml 16:1,13 * **11:32** 1Saml 1:20; 3:19-4:1 † **11:33** 2Saml 8:1-3 ‡ **11:33** Dan 6:22 § **11:34** Dan 3:19-27 * **11:34** Eks 18:4 † **11:34** 2King 20:7; Jaj 16:28 ‡ **11:34** Jaj 15:8 § **11:35** 1King 17:22,23; 2King 4:36-37 * **11:36** Jer 20:2; 37:15 † **11:36** Jen 39:20 ‡ **11:37** 2Kron 24:21 § **11:37** 1King 19:10; Jer 26:23 * **11:37** 2King 1:8 † **11:38** 1King 18:4; 19:9 ‡ **11:39** Hip 11:2,4

iätəm Uhgín təmāni əskasik rəkis məmə otəfən kəm lah, §^{*} 40 mətəu-inu in tinol rəkis nəlpəkəuiən kəti rəhan, məmə in otol təuvir mapirəkis kəm tah. Kəni e nətəligiən rəhan, in tolkeikei məmə otəlpin kitah min ilah u aupən, məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin. ††

12

Uhgín tətəgəu əhruahru nenətin min

¹ Kəni nətəmi min u, ilah tepət pik, kəutətig titəlau e tah, kəutəhtul pətigəm o Uhgín, məutəhatətə əskasik lan, kəni rəhalah nəmiəgəhiən in tətəfəri nəhatətəiən rəhatah. O nati u, pəh kotəlin rəfin nati figəm iätəm otəskəlim-ərain itah məmə kəsotaiu pikien, mine təfagə tərəh iätəm tətəpeir=pən e tah. Kəni pəh kitah kotaiu^{*} məsotəpəouiən[†] e naiuiən iätəm Uhgín təmələhu aupən e tah. ² Kotəhrun nolien nian nəhmtitah otəhtul=pən əmə e Iesu, † iätəm in nəukəti nəhatətəiən rəhatah, § kəni inko iätəm otol məmə kitah kotətuərus mak e nəhatətəiən rəhatah. Pəh kitah nikitah otəhti nolien rəha Iesu, inkonu in rəhan nətəligiən tətəməh, nian in təmimis e nigə kəməluau, kəni mətəu nəhməiən.^{*} Mətəu in təmöl nati əpnəpin lan, megəhan e naulisiən rəha nımisiən e nigə kəməluau, mətəu-inu təmöl rəhan nətəligiən təkəsik o nagieniən iätəm in otəpanos. Kəni rəueiu, in tətəharəg e nəhlmin maru rəha Uhgín u in Kig, † ikin nepətiən mine nisiaiən tətətig ikin. ³ Təuvir məmə nikitəmah otəhti Iesu, mine rəhan nəhtul əskasikiən e nian nol təfagə min kəmotəraki=pən e nəghatiən tərəh min kəm in, məmə nikitəmah otəpəpəouiən[†] kəni motəpəh nəhatətəiən rəhatəmah.

⁴ İəkhərun məmə itəmah, nəutəluagin o noh rəkisiən təfagə tərəh e nəmiəgəhiən rəhatəmah, mətəu itəmah kəti tikə əhanəh iätəm niran təmai u o nəluaginien u. § ⁵ İtəmah ninotalu rəkis e nəghatiən iätəm tətəfəri nətəligiən rəhatəmah. E nəghatiən u, Uhgín təməghati lanu kəm təmah, təhmen e nenətin əhruahru min, mətəni məmə, “Nətik, nian İərmənig tətəgəu əhruahru ik, mətəgət pik lam, kəni solien nikim təpəou, məsolien nati əpnəpin lan.

⁶ Mətəu-inu nəmə İərmənig tolkeikei pik iətəmi kəti, mos in məmə nətin,^{*} kəni in otəkeikei məgəu əhruahru iətəmi u, məkeikei mətəlis.”[†]

⁷ Tol lanəha, otəhtul məha-məha e nian iəkis min. Uhgín tətəfa nian əskasik min u o nəgəu əhruahruən itəmah. İtəmah nenəti Uhgín min, mol məmə in tətəgəu əhruahru lanəha itəmah. † ? Mətəu suakəku nak ko iätəm tətə rəhan in təsəgəu əhruahruən? ⁸ Uhgín tətəgəu əhruahru

§ 11:39 E fes 33 kitah koteruh məmə nətəmi min u nəuvein kəmautos natimnati təuvir min iätəm Uhgín təmāni əskasik məmə otəfən kəm lah. Mətəu nəniəskasikiən kəti əha ikin iätəm kəsotos əhanəhiən. İlah kotəsal=pən o nian iätəm Uhgín otəhli=pa Kristo tuva, mətəu ilah u, kəməsotəhiən e rəhalah nəmiəgəhiən, ^{*} 11:39 Hip 11:13; 10:36 † 11:40 Nəh 6:11; Hip 2:10 † 11:40 Suaru kəti min rəha nəniən “məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin,” tol lanəha, “məmə kitah min ilah min u, okotətuərus əhmen əhmen əmə mak e naunun naiuiən.” ^{*} 12:1 1Kor 9:24 † 12:1 Hip 10:36 † 12:2 Sam 25:15 § 12:2 Hip 2:15 ^{*} 12:2 Fil 2:8,9; Hip 2:9 † 12:2 Mak 16:19 † 12:3 Kəl 6:9; Nəh 2:3 § 12:4 Hip 10:32-34 ^{*} 12:6 Sam 94:12; 119:75; Nəh 3:19 † 12:6 Prov 3:11-12 † 12:7 Dut 8:5; 2Saml 7:14; Prov 13:24

rəfin nenətin əhruahru min. § Nəmə Uhgın təsəliən lanəha e təmah, kəni nıpətin u məmə səniəmə itəmah nenətin əhruahru min, itəmah kəlkələh min e suaru. ⁹ Rəhatah tatə min e nəhue nıftəni u, kəutəgəu əhruahru itah. Kəni kitah, kəutisai ilah. ? Kəni okotəhro lanu lan e tatə rəha narmitah* iətəm tətətig e negəu e neai? Təuvir məmə okotosiahu agin itah, kəni motətig ahgəl. † Kəni e noliən əha, kitah okotos nəmiəgəhiən. ‡
¹⁰ Rəhatah min tatə, kəutəgəu əhruahru itah o nian əkuəkir əmə, e rəhalah əmə nətəligiən. Mətəu Uhgın tətəgəu əhruahru itah məmə otasiru e tah, konu otol itah kotasim təhmen lan. § ¹¹ Nəmə Uhgın tətəgəu əhruahru itah, in təhmen e nati kəti iətəm nian kitah kəmotun, mətəu tisiu, kəni marfu. Mətəu uərisig, nəmə kotegəhan məmə nəgəu əhruahru iən əha otiuvı asilə e rəhatah nətəligiən, kəni in otəuə e nəuan təuvir, inu nəməlinu iən* iətəm tatsipən e noliən əhruahru.

¹² Tol lanəha, nati əpnəpin məmə itəmah nəutətig e nian iəkis, mətəu otləfəri nəhlmitəmah iətəm təpəou, məmə otəsənən. Mine nəulitəmah iətəm tətərəmrumin, kəni nəkotol məmə təsənən o naiuiən. †

¹³ “Otol suaru rəhatəmah təhruahru vivi, ‡
 məmə pəh u iətəm nəutəliuək pəti, nəhlkin təmimis,
 nəhlkin ko təsərah agin iən, miet rəkis, §
 mətəu in otəpanəuvir min.”*

Iətəmi təsəhatətəiən e Uhgın, in otəkeikei mos nalpiniən

¹⁴ Otəlkut məmə onəkotətig vivi itəmah nətəmimi rəfin e nəməlinu iən. † Kəni motəlkut məmə nəkotol itəmah məmə rəhatəmah nəmiəgəhiən tasim. ‡ Iətəmimi iətəm təsasimiən, ko təseruhiən nəhmti İərmənig nian kəti. § ¹⁵ Autətəu vivi itəmah məmə mətə itəmah kəti iətəm tətəiuv matuvən otəpəou e nəlugi suaru, kəni məsosiən nəuviriən rəha Uhgın.* Autətəu vivi itəmah məmə noki nigı akonə kəti† in otəsuvəniən e nikitəmah, kəni meviə, mol nəuan tətə e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Kəni nəhuin təhrun nərəkin iən nəmiəgəhiən rəha nətəmi asim nəuvein min. ¹⁶ Autətəu vivi itəmah məmə iətəmi kəti təsət əpnəpiniən iərmən uə pətan. ‡ İtəmah kəti otəsəhmen iən e İso u rəhan nəmiəgəhiən təsəhruahru iən, in tatol nati əpnəpin e Uhgın. In təmaupən mair, mətəu in təmətuati e nəpətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair. § Mətəu nəhmti nati u in təmətuati lan, in nəuəniən iətəm təmun mau kətiəh əmə. ¹⁷ İtəmah nəkotəhrun məmə uərisig, nikiən təmanuvən min e nəpətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair. Kəni təməlkut pik məmə rəhan tatə otəfəki məhlman e nəuviriən kəti kəm in. Mətəu nati əpnəpin məmə təmətasək pik pau ohni,* mətəu nati u iətəm təmol, in təruru nəuhlin iən mol nati pisin. Kəni rəhan tatə ko təsəfəkiən məhlman e nəuviriən kəm in, məruru məfən kəm in nəpətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair.

Lou təhro lanu lan mol pisin e nanusiən təuvir

¹⁸ Aupən nətəm İsrəl kəməhuva e nıtəuət asoli Sainai, nıtəuət u e nəhue nıftəni u iətəm nətəmimi kotəhrun neruhiən mine nek iən. Kəmotəruh

§ 12:8 1Pitə 5:9 * 12:9 Nam 16:22; 27:16 † 12:9 Jem 4:7 ‡ 12:9 Aes 38:16 § 12:10
 2Pitə 1:4 * 12:11 Aes 32:17; Jem 3:17,18 † 12:12 Aes 35:3 ‡ 12:13 Prov 4:26 § 12:13
 Kəl 6:1 * 12:13 Aes 35:3; Hip 10:36-39; 12:1-3; Prov 4:26 † 12:14 Rom 14:19 ‡ 12:14 Rom
 6:22 § 12:14 Mat 5:8 * 12:15 Hip 3:12; 4:1 † 12:15 Dut 29:18; Hip 3:12 ‡ 12:16 1Kor
 6:18 § 12:16 Jen 25:29-34 * 12:17 Jen 27:30-40

nəmnami nigəm tatuəu, napinəpuian, mine norəuiən mine nimətagi asoli,
¹⁹ kəmotətəu təui təmasək əfəməh,† kəni motətəu nəuiən kəti tətəghati kəm
 lah.‡ Kəni nian kəmotətəlig e rəhan nəghatiən min, kəni ilah kəmutəni
 əskasik məmə ilah kotəpəh agin nətəu minian nəuiən u. § ²⁰ Kəmotəgin pik
 e nəghatiən u, təməni məmə, “Nəmə nati miəgəh əmə kəti otuvən e nitəuət
 u, mətəu itəmah onəkotəkeikei motahtimu e kəpiel apin timis.”* ²¹ Nian
 Mosis təmeruh natimnati min u, in min təmətəu tərəh kəni məni məmə,
 “Iəu inəgin u inəgin, minətərəmrumin.”†

²² Mətəu itəmah nəsəhuva minian u ikinu, e nitəuət kəti rəha nəhue
 niftəni.‡ Itəmah ninəhuva rəkis e nitəuət u Saion,§ mine taun asoli* u
 imə Uhgīn ikin iətəm tətəmiəgəh, tətətig itulin. Inu Jerusiləm vi əpəha
 ilis e negəu e neai,† u nagelo min tausin tausin kəmuəpumin ilah
 ikin o nagianian asoli. ²³ Kəni itəmah nəməhuva e nuəpuminian asoli
 rəha nətəmini rəha Uhgīn, iətəm kotəhmen e nətəm kəmotəupən motair
 u rəhan min,‡ nərgilah kəmətei rəkis e negəu e neai.§ Kəni itəmah
 nəməhuva o Uhgīn, iətəm otəpanakil nətəmini min rəfin.* Itəmah
 nəməhuva motol kətiah itəmah narmi nətəmi əhruəhru nətəm kinohmis
 rəkis, kəni Uhgīn tinol ilah kinotətəuərus mak.†† ²⁴ Itəmah nəməhuva o
 Iesu u, in suaru rəha nəniəskasikien vi rəha nasiruiən u iətəm Uhgīn təmol
 kəm tah. Kəni nəməhuva o nira Iesu, iətəm in təmol=pən§ mol itəmah
 nəkotasim. Nirə əha in tətəni pətigəm natimnati min u iətəm kotəuvir
 motəpirəkis natimnati min iətəm nira Epil təməni pətigəm.*†

²⁵ O natimnati min u, autətəu vivi itəmah, məmə itəmah
 onəsotəuhlinian nəmtəhtəmah o Uhgīn‡ u tətəghati kəm təmah.§ Kitəh
 kotəhruən məmə nətəni aupən kəməsotətəligian e nəghatiən rəha Mosis o
 nəhgi-pəriən ilah. Kəni nati əpnəpin məmə in iətəmini əmə rəha nəhue
 niftəni, mətəu ilah kəməsotəgim rəkisən e nalpinian rəhalah. ?Kəni nəmə
 tol lanəha, kəni okəhro itəh nəmə kəsotətəligian e nəghatiən rəha Uhgīn
 iətəm təmsipən e negəu e neai muva məmə otəhgi-pəri itəh?* ?Kitəh
 okotəgim rəkis əhro lan lanu?

²⁶ Nian aupən, nəuia Uhgīn təmarigrig e niftəni.† Mətəu rəueiu əha,
 təməni əskasik kəm tah məmə, “Nian kəti min əha ikin, iəu iəkarigrig min
 e nəhue niftəni. Kəni o nian əha, səniəmə nəhue niftəni əmə iəkarigrig
 lan tarigrig, mətəu neai min otarigrig.”‡ ²⁷ Nian Uhgīn tətəghati məmə,
 “Nian kəti min əha ikin,” nipətin u məmə in otarigrig§ e natimnati rəha
 nəhue niftəni əmə iətəm in təmol, məmə otəh rəkis ilah. Otəh rəkis lanəha
 natimnati, məmə natimnati iətəm okəsotəlauəl-əlauələn, ilah okotətig,
 kəni inu, natimnati iətəm okotətig itulin.

²⁸ O nati u, təuvir məmə kitəh kotəni tagkiu o Uhgīn, mətəu-inu kitəh
 kəutos negəu rəha Uhgīn u, kəruru nəlauəl-əlauələn lan, kəni ko təsietən

† 12:19 Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 ‡ 12:19 Dut 4:12 § 12:19 Eks 20:18-19; Dut 5:5,25;
 18:16 * 12:20 Eks 19:12,13 † 12:21 Dut 9:19 ‡ 12:22 Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12
 § 12:22 Aes 24:23; 60:14; Nəh 14:1 * 12:22 Hip 11:10; 13:14; Mat 16:16 † 12:22 Kəl 4:26
 ‡ 12:23 Eks 4:22 § 12:23 Nəh 20:12 * 12:23 Jen 18:25; Sam 94:2 † 12:23 Fil 3:12 ‡ 12:23
 Suaru kəti min o nəuhlinian nəghatiən u, “Uhgīn tinol ilah kinotəhruəhru agin.” § 12:24 Hip
 9:19; 10:22; 1Pitə 1:2 * 12:24 Jen 4:10; Hip 11:4 † 12:24 Nira Epil in təməni pətigəm məmə
 Uhgīn otol nalpinian, mətəu nira Iesu tətəni pətigəm məmə Uhgīn otəh rəkis nalpinian. ‡ 12:25
 Hip 3:12 § 12:25 Hip 1:1 * 12:25 Hip 2:2,3; 10:29 † 12:26 Eks 19:18 ‡ 12:26 Hag 2:6
 § 12:27 Aes 34:4; 54:10; 1Kor 7:31; Hip 1:11,12; 2Pitə 3:10; 1Jon 2:17

nian kəti.* Təuvir məmə kitah kotəfaki kəm in, e noliən iətəm nikin tagiən lan, məmə kitah okotisiai, kəni motəgin min,† 29 mətəu-inu Uhgin rəhatah, in təhmen e nigəm asoli kəti iətəm tətuvan əhtuv natimnati rəfin.‡

13

Naunun nəghatien

1 Təuvir məmə nəkotəkeiki mautol nolkeikeiən kəm təmah min təhmen e piatəmah min.*

2 Sotaluiən e nehian iapispis min nətəm kəutəhuva imatəmah ikin.† ! Nəmə təhro ilah nagelo min! Nətəmini nəuvein nətəm kəmautol lanu, ilah kəmauteruh vivi nətəmini, məsotəhrunian məmə ilah nagelo min.‡

3 Sotaluiən e nətəm kəutətig e kaləpus.§ Nikitəmah otatəhti ilah, mətəhmə o lah təhmen əmə məmə inu ik min nətətig e kaləpus. Otətəu pəti nəhməiən e nikitəmah, itəmah nətəmi min ko nətəm katol tərəh e lah, təhmen əmə məmə inu ik natətəu nəhməiən e nipətim aru.

4 Pəh nətəmini rəfin kotisiai natigian rəha marit, məmə in tasim nian rəfin.* Pəh nətəmini rəfin kotəgin o pet rəhalah min, məsotolien tamikmik. Uhgin otakil iətəm aluə mine pətan mətə iətəm kətuapili pəti, kəni makil min iərman mine pətan iətəm kətuapili pəti, iərman iətəm tətəpili ilah pətan u səniəmə rəhan pətan, mine pətan iətəm tətəpili ilau iərman u səniəmə rəhan əhruahru iərman.†

5 Əhtul=pən isəu o nolkeikeiən rəha mən.‡ Nikim təkeikei magian əmə o rəham natimnati natos təhmen§ mətəu-inu Uhgin tətəni məmə, “Ko iəsəpəhian ik,

məsəhlmanian lam nian kəti.”*

6 Kəni tol lanəha kitah kotəhrun əsas, kəni mautəni məmə, “Tərməni in iasiru rəhak, tol lanəha iəsəginian.

Oiəsəginian e nati kəti iətəm iətəmini əmə otol kəm iəu.”†

7 Nikitəmah otəkeikei matəhti nətəmi asoli min u rəhatəmah‡ nətəm kəmotəupən motəgəhun itəmah e nəghatien rəha Uhgin. Otətəlig-to e natimnati təuvir min iətəm təmiet e nəmiəghian rəhalah, kəni motəhatətə e İərməni təhmen əmə e lah.§

8 İesu Kristo in tatol əmə lankonu lan, nəniuv, mine rəueiu, kəni otəpanatig əmə lankonu lan, naunun tikə.* 9 Sotolien məmə nəgəhunian vi pisin pisin min tiuvi rəkis itəmah e suaru əhruahru.† Itəmah otəsəl=pən əmə o Uhgin, iətəm tətəsiu e təmah e nikin agian məmə otol rəhatəmah nətəligian təskasik.‡ Təsəuvirian məmə kitah okotohtəu=pən nətuakəmiən rəha nəuəniən,§ məmə in otol itah kotəskasik, mətəu-inu in nipəhriənian, nətuakəmiən əha, ko təsasiruən e nətəm kautol.

* 12:28 Sam 15:5; Dan 2:44 † 12:28 Mal 2:5; 4:2 ‡ 12:29 Eks 24:17; Dut 4:24; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2Təs 1:7 * 13:1 Rom 12:10 † 13:2 Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 ‡ 13:2 Jen 18:1-33 § 13:3 Mat 25:36; Hip 10:34 * 13:4 Mal 2:15 † 13:4 Dut 22:22 ‡ 13:5 1Tim 3:3 § 13:5 Fil 4:11; 1Tim 6:6-8 * 13:5 Dut 31:6,8; Jos 1:5 † 13:6 Sam 118:6,7 ‡ 13:7 Hip 13:17,24; 1Kor 16:16 § 13:7 Hip 6:12 * 13:8 Sam 102:27; Hip 1:12 † 13:9 Efəs 4:14 ‡ 13:9 Kol 2:7 § 13:9 1Kor 8:8; Hip 9:10

¹⁰ Rəhatah oltə tatig. Mətau pris min nətəm kautol uək rəhalah əpəha imə e tapolin rəha nəhue niftəni u,* ilah u, kəsegəhanian e lah məmə okotun† nauənian‡ kəti e oltə u rəhatah.§

¹¹ E nolian rəha pris asoli agin, nian in tohamu rəkis nati miəgəh, kəni matos niran kəni muvən əpəha imə e Ikin Tasim Agin Ikin, kəni məfən kəm Uhgin o nafəl rəkisən təfagə rəha nətəmimi.* Mətau uərisig, katiləfətigəm nati miəgəh u əpəha ihluə ikin e nima tapolin min rəhalah, motuvan əhtuv.† ¹² E nolian əhmen əmə, Iesu təmiet rəkis e taun,‡ kəni ikin əha in təmətau nəhməian e nipətin, kəni mīmīs ikin əha, məmə niran§ təhrun nafəl rəkisən təfagə tərəh rəha nətəmimi, mol ilah kotəhruahru, motasim, məmə ilah rəha Uhgin.*

¹³ Tol lanəha, pəh kitah kotal məmə inu okohiet ihluə imatah ikin, motol kətiəh kitah min əpəha ihluə.†‡ Kəni okotəkeikei motəhtul maru məmə nətəmimi okotal naulisən kəm tah, təhmen əmə mə inu, kəmotol lan.§ ¹⁴ E nəhue niftəni u, rəhatah kəti lahuənu əhruahru imatah ikin tikə, iətəm otətətig itulin.* Mətau kitah kəutəsəl maru əhanəh o rəhatah lahuənu əhruahru iətəm kotəhrun məmə otəpanuva.†

¹⁵ Tol lanəha, e nasiruiən rəha Iesu, pəh kitah kotəfən sakrifais rəhatah kəm Uhgin nian rəfin.‡ Sakrifais min u rəhatah, inu, okautəfəri nərgi Uhgin nian rəfin, məutəni pətigəm nərgin.§

¹⁶ Sotaluiən məmə nautol nol əhruiən təuvir mine nətuətiən e natim-nati rəhatəmah kəm nətəmi min u rəhalah nati kəti tikə,* mətau-inu in min təhmen e sakrifais† iətəm niki Uhgin tagiən ohni.‡

¹⁷ Otol nəuia nətəmi asoli min e niməfaki,§ kəni motətig ahgəl ilah. Ilah u, kəutəsəl vivi o nəmiəgəhian rəhatəmah,* məsotəmeigian, mətau-inu ilah kotəhrun məmə okotəkeikei motəni=pən kəm Uhgin məmə ilah kəmotol uək u, təhro lanu lan. Itəmah nəkotəkeikei motol nikilah tagiən o uək u. Nəmə itəmah nautol nikilah təsəgəniən ohni, nolian u ko təsasiru aginian e təmah.

¹⁸ Otəfaki o timah,† mətau-inu iəkotəhrun əsas məmə rəhatiməh nolian in təhruahru əmə,‡ kəni iəkotolkeikei agin məmə nian rəfin itəmah iəutol nolian təuvir əmə. ¹⁹ İəu iəkolkeikei pik məmə itəmah onəkotəkeikei motətapuəh o Uhgin, məmə iəu iəkəhrun nitəlig=pa uəhai minian əmə o təmah.

²⁰ İətəfaki min o təmah min məmə, Uhgin otasiru e təmah. Uhgin u, in nəukəti nəməlinuən.§ Kəni in təmol rəhatah İərməniğ Iesu təmiəgəh

* **13:10** Hip 8:5 † **13:10** 1Kor 9:13; 10:18 ‡ **13:10** Jon 6:48-58 § **13:10** “Nauənian” iətəm katol sakrifais lan e “rəhatah oltə” inu Kristo pisin əmə (Jon 6:48-58). Pris min aupən, ilah kəmotəhrun nunian nəhuvegi nati miəgəh min e sakrifais min nəuvein ilah kautol o nəfəniən kəm Uhgin. Mətau kəsegəhanian e lah o “nunian” Kristo, nipətin u məmə kəsotosian ohni. * **13:11**

Lev 16:15 † **13:11** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 ‡ **13:12** Jon 19:17 § **13:12** Rom 3:25

* **13:12** Efəs 5:26 † **13:13** Luk 9:23 ‡ **13:13** Nipəti nati u məmə, pəh kotəpəh nitəu-pənian nolian rəha sakrifais rəha nətəm Isrel məmə kitah kotəhruahru e nəhmti Uhgin, kəni pəh kəhuvən o Iesu motəhatətə lan motəhatətə məmə nimisən rəhan in sakrifais iətəm tatol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgin. § **13:13** Hip 11:26 * **13:14** Hip 12:27 † **13:14** Fil 3:20; Hip 11:10; 12:22

‡ **13:15** 1Pitə 2:5 § **13:15** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 * **13:16** Rom 12:13 † **13:16** Fil 4:18 ‡ **13:16** Sam 50:21-15; Hos 14:2 § **13:17** Hip 13:7,24 * **13:17** Aes 62:6; Uək 20:28

† **13:18** 1Təs 5:25 ‡ **13:18** Uək 23:1 § **13:20** Rom 15:33

mīn e nīmisiān,* mātəu-inu nīran təmai u o noliān nāniāskasikīān itulīn† in tətətig mətəmiəgəh.‡ Iesu əha, in iətəmi təuvīr mapirəkis o neh vivīān sipsip mīn rəhan.§ Iətəfaki māmə Uhgīn u, 21 in otəfinə natimnati təuvīr mīn rəfin kəm təmah, iətəm otol itəmah nəkotəhmen o noliān nati iətəm in tolkeikei. Kəni iətəfaki māmə, Uhgīn otol uək e nəmiəgəhiān rəhatah kətiāh kətiāh,* kəni e nasiruiān rəha Iesu Kristo, in otol rəhatah noliān təuvīr vivi, kəni nīkin otagiān pik ohni. Kəni pəh kotəfəri nərgi Kristo ilis nian rəfin, matuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.†

22 Piak mīn mīne nəuvīnik mīn. Nauəuə u rəhak təsəfəməh pikīān. Mətəu iəkətapuəh əskasik o təmah māmə, otol-to rəhatəmah nətəligiān təfəməh mīn māmə nəkotətəlig e rəhak nəghatiān mīn iətəm otəfəri nətəligiān rəhatəmah.

23 Iəkolkeikei māmə onəkotəhrun māmə piatah u Timoti, ilah kəmotiləfətigəm e kaləpus. Nəmə in otuva uəhai əmə, kəni itimlau mīn, iəkiauəvnə.

24 Itəmah otəni təuvīr kəm nətəmi əsoli mīn rəhatəmah, mīne nəfaki mīn u imatəmah ikin. Nətəm Itali kotəni təuvīr kəm təmah.

25 Pəh Uhgīn otəfinə rəhan nəuviriān kəm təmah rəfin. Əuəh.

* 13:20 Uək 2:24 † 13:20 Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 ‡ 13:20 Hip 9:20 § 13:20 Jon 10:11 * 13:21 Fil 2:13 † 13:21 Rom 11:36

Jemis

Nauəuə iətəm Jemis təmətei

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Jemis

?Pəh təmətei nauəuə u? Jemis, u in nəuətəha Iesu, in təmətei nauəuə u. In iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Jemis təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo motatig e nitəni pisin min rəha Nanihlua* min.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəmotəhamu Stipin, uərisig kotol noliən tərəh min e niməfaki min əpəha Jerusiləm. Kəni nətəmi tepət nətəm kəutəhatətə e Iesu kəməhiet əha Jerusiləm məhuvən ikin pisin pisin min. Mətəu kəutatig e nian əskasik min tepət.

?Təmətei nauəuə u o nak? Jemis təmətei nauəuə u mətəu-inu nətəmini nəuvein kəutol nərahian kəm nətəmini rəha niməfaki, kəni nəfaki min kəutatig e nian əskasik min. Kəni Jemis tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəhalah. Kəni nati kəti min, in molkeikei məmə otəgəgun ilah e nəukəti nəhatətəian iətəm təhruahru. Nian iətəmini kəti tətəhatətə pəhrian e Iesu Kristo, kəni rəhan noliən tərəh min kəutəuhlin məhuva mətəuvir. Tətəpəh noliən tərəh min, kəni matol noliən təuvir min.

Jemis təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Jemis, iəu slef rəha Ughin mine Iesu Kristo, İərməniğ rəhatah. İətəni təuvir kəm təmah nəuaniləuis min rəha Isrel u tueləf nətəm nəutəhatətə e Iesu, nətəm nəməhiet məutatig ikin min rəfin e nəhue niftəni.

Nəhatətəian mine neinatigian

² Piak min mine nəuvinik min. Nian nərahian pisin pisin min kəhuva e rəhatəmah nəmiəgəhian, kəni oteh natimnati min əha təhmen e natimnati iətəm nikitəmah tətagian pik əmə lan. ³ Kəni nikitəmah tətagian əmə mətəu-inu, itəmah nəkotəhrun məmə nian nərahian min kəutələs pikin rəhatəmah nəhatətəian e Ughin, kəni nian nautol win lan, ilah okotol məmə nəkotəhrun nəhtul əskasikian nəuvetin min. ⁴ Kəni nian onəkotəhtul əskasik e nərahian min əha, kəni onəkəhuva motəskasik e nəhatətəian, kəni nikitəmah timəhtə, noliən min mine nətəligian min rəfin rəhatəmah okotəhruahru motəsanən, kəni nəkotaskəlim noliən təuvir min rəfin.

⁵ Nəmə itəmah kəti, rəhan neinatigian təsəhmenian, kəni tolkeikei məmə in otəhrun natimnati min iətəm Ughin tolkeikei məmə otol, pəh in tətəpuəh lan o Ughin, kəni Ughin otəfən kəm in e nikin agian. Ughin tətəfən natimnati min kəm nətəmini rəfin e nikin agian, kəni məsagət rəkisian e lah o nati kəutəpuəh ohni. ⁶ Nian iətəmi kəti in tətəpuəh o Ughin lanəha, in otəkeikei məhatətə lan, kəni rəhan nətəligian otəsoliən keiu. Mətəu iətəmi rəhan nətəligian keiu, rəhan nətəligian tətən əpnəpin əmə, in təhmen e peau-peau min əpəha itəhi nimətagi tatos ilah. ⁷ Nəmə təhro nikin tətəhti məmə İərməniğ otəfən nati kəti kəm in, mətəu kəpə, otəsosiən.

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksənəri. **1:1** Mat 13:55; Uək 15:13; Kəl 1:19; 1Pitə 1:1 **1:2** Rom 5:3-5 **1:3** 1Pitə 1:7

⁸ Iätəmimi iätəm tatos nətəligiən keiu lanəha, ko təsəhtul əskasikien e nati kəti iätəm nikin tətəhti məmə otol.

⁹ Piatah kəti uəha in tanpən-tanpən əmə, kəni rəhan nautə tikə, nikin otəkeikei magiən mətəu-inu in iätəmi asoli e nəhm̄ti Uhḡin. ¹⁰ Kəni pəh iätəmi u rəhan nautə tepət, nikin tagiən min o nati u in təhrun məmə in n̄pəhriən̄iən, məmə Uhḡin otosiahu, mətəu-inu in təhmen e nəuginigi iätəm otəpanikə. ¹¹ Nian mitigar tətəri, nəpiapeiən rəhan tepət pik, kəni təhgi nəuginigi taukei məm̄ei, kəni rəhan nəuviriən təm̄ikə. Təhmen əmə e nətəmimi rəhalah nautə tepət. Nian kautol rəhalah uək min mautos nautə tepət lan, kəni ilah min okəpanohkə.

¹² Iätəmimi iätəm tətəhtul əskasik nian nərahien tətuvə e rəhan nəmiəgəhiən, in tətətig e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu, nian tinol min e nərahien min əha, kəni Uhḡin otəfən rəhan nətəouian kəm in, inu nəmiəgəhiən itulin. Uhḡin təm̄əni əskasik rəkis məmə nəmiəgəhiən itulin u, in rəha nətəmimi nətəm kotalkeikei in.

¹³ Nian nati kəti tatiuvi=pən iätəmi kəti məmə in otol təfagə tərəh, ko in təsənien məmə Uhḡin tətəfən-əfən kəm in o noliən təfagə tərəh min, mətəu-inu ko nati kəti tasiuvi-pəniən nətəligiən rəha Uhḡin məmə in otol təfagə tərəh, kəni Uhḡin təsəfən-əfəniən təfagə tərəh kəm iätəmimi. ¹⁴ Mətəu nətəligiən tərəh rəha iätəmimi aru əmə, in tətəfən-əfən kəm in, kəni matiuvi=pən in məmə in otatətəlig lan. ¹⁵ Nətəligiən tərəh tətəuə e təfagə tərəh, kəni nian təfagə tərəh tinuva minəpət, kəni tətəuə e nimisiən.

¹⁶ Piak min mine nəuvinik min nətəm iəkölkeikei pik itəmah. Sotəgəhaniən məmə iätəmi kəti oteiua e təmah məmə Uhḡin in iätəmi rəha nəfən-əfəniən kəm nətəmimi o noliən təfagə tərəh. ¹⁷ Natimnati təuvir min rəfin mine natimnati rəfin iätəm kotəhruahru, kautsipən əmə o Uhḡin. In təsol pisinien kəti. Nian rəfin tatol təuvir kəm tah. In təsəhmenien e nəhagəhagiən min iätəm in təmol əpəha ilis e neai.[†] Ilah kəutaliuək e neai, kəni nian kəti kotasiə, nian kəti kəsotasiəien. Mətəu Uhḡin təhmen əmə nian rəfin. ¹⁸ Kəni e rəhan əmə nətəligiən, Uhḡin təmitəpin itah məmə kəməhuva nenətin min nian kəmotəhatətə e nəghatiən pəhriən rəhan. In təmol lanəha məmə e nətəmimi rəfin nətəm təmol, kitah kəmotəupən məhuva rəhan pisin əmə.

Ətəlig lan kəni mol nəghatiən rəha Uhḡin

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min nətəm iəkölkeikei pik itəmah. Nikitəmah otəkeikei mətəhti nəghatiən u. Pəh itəmah kətiəh kətiəh onəkotəkeikei motətəlig vi nian nətəmimi kəutəghati, mətəu onəsotauit-avit pikien o nəghatiən, sotolien məmə niəməha tatol uəhai əmə itəmah, ²⁰ mətəu-inu nian niəməha tatol iätəmi kəti, niəməha u, təsəuəien e nəuan iätəm təhruahru Uhḡin tolkeikei. ²¹ Otərəkin rəkis noliən min rəfin iätəm tamikmik, mine təfagə tərəh min u kotepət e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Uhḡin təmələhu=pən rəhan nəghatiən e nikitəmah, kəni nəghatiən əha rəhan təhrun nosmiəgəhiən itəmah. Kəni təuvir məmə nəkotosiahu rəhatəmah nətəligiən, kəni motətəlig vivi e nəghatiən u.

²² Sotətəligiən əmə e nəghatiən rəha Uhḡin, mətəu otətəlig lan kəni motol nati nak iätəm tətəni. Okəmə nautətəlig məsotolien nəghatiən u, kəni nauteiuə aru əmə e təmah məmə nəutəfaki pəhriən. ²³ Iätəm tətəuə kəni məsolien nəghatiən u, in təhmen=pən e iätəmimi iätəm tətəsəl=pən vivi

1:11 Aes 40:6-8 [†] **1:17** Nəghatiən u “nəhagəhagiən min” tətəghati e mitigar, mine məuig, mine məhau min. **1:18** Jon 1:13 **1:20** Pri 7:9 **1:22** Mat 7:24-26; Rom 2:13

e kilas materuh narmin, ²⁴ kəni nian tineruh rəkis magim, malu min uəhai əmə məmə nəhmtin təhro lanu. ²⁵ Mətau iətamimi iətam tətəsal=pən əskasik e lou iətam təhruahru agin u tatitis nətəmini,[‡] matol e nian min rəfin, məsaluiən nati iətam təmətau, mətau in tatol, in otətətig e nəuəvirən pəhriən nian in tatol lanəha.

²⁶ Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə in tatitəu=pən vivi noliən min rəha nəfakiən, mətau tətəghati=pən əmə, təruru naskəlimiən rəhan nəghatiən, kəni rəhan noliən min rəha nəfakiən in nati əpnəpin əmə. In tətəiua aru əmə lan məmə rəhan noliən rəha nəfakiən in təuvir agin. ²⁷ Noliən min rəha nəfakiən iətam rəhatah Təə Ughin tateruh məmə in təhruahru vivi kəni nərahien tikə lanko lanu: iəfaki kəti təkeikei materuh vivi kəlkələh min u kənimis ərin mine pətəlimis min e nərahien rəhalah. Kəni mətəkeikei mateh vivi nəmiəghien rəhan məmə noliən tərəh min rəha nəhue niftəni otəsoliən məmə in otamikmik lan.

2

Sotehian nətəmini nəuvein məmə ilah ilis kotəpirəkis nətəmini nəuvein

¹ Piak min mine nəuəvinik min. Itəmah nəutəhatə e Iesu Kristo, Iərməniəg rəhatah iətam ilis agin kəni kətişiai pik in. Tol lanəha, təsəuəvirən məmə nəkəuteh iətəmi kəti məmə in ilis, kəni mautol təuvir kəm in; mətau mauteh iahu iətəmi kəti min mautol tərəh kəm in. ² Tol mə inu mine. Iətamimi keiu kətiəuva e niməfaki rəhatəmah. Kəti tatuvən e napən təuvir min u nəhmtilah tiəkis, mine nəuanati min kəmol e aien u kol tətəraip-oraip. Kəni suah kəti min tatuvən e napən tərəh min əmə. ³ Təsəuəvirən məmə nəkotəfən nisiaien kəm iətamimi iətam tatuvən e napən təuvir min, motəni=pən məmə, “Va, məharəg u ikin təuvir ikin.” Mətau iətam tatuvən e napən tərəh min, nəkotəni=pən kəm in məmə, “Əhtul=pən əpəha,” uə “Əharəg əmə e niftəni.” ⁴ Nian nautol noliən tol min lanəha, nauteh nətəmini nəuvein məmə ilah ilis tapirəkis nətəmini nəuvein min, kəni nəutəkil nətəmini e rəhatəmah nətəliəgən tərəh.

⁵ Piak min mine nəuəvinik min iətam iəkolkeikei pik. Otətəlig-to. Ughin təmitəpin rəkis nanrah min rəha nəhue niftəni məmə rəhalah nəhatətəiən e Kristo otepət. Kəni təmitəpin min ilah məmə okotos Nərməniəgiən Rəha Ughin iətam təməni rəkis məmə rəha nətəmini nətəmə kotolkeikei in. ⁶ Mətau itəmah nəmotəh iahu nanrah min. ?Mətau nətəmini pəh min u kautol nəhməiən kəm təmah, kəni mautiuvə=pən itəmah e kot? ?Nətəmi rəhalah nautə tepət, uə kəpə? Əuəh, ilah kəha. ⁷ Kəni nətəmini min u kəutəghati rah e nərgin u ilis, nərgi Iesu iətam rəhan u itəmah.

⁸ Lou rəha Kig iətam tətətig e Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “Olkeikei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeikei aru ik.” Nəmə nəutətəu=pən pəhriən nəghatiən u, nautol noliən əhruahru. ⁹ Mətau təfəgə tərəh kəti tol lanu, nəmə nauteh nətəmini nəuvein məmə ilah ilis tapirəkis nətəmini nəuvein min. Kəni nəghatiən rəha Lou tətəni məmə nətəmini kautol lanəha, ilah nətəmi rəha natəghliən Lou. ¹⁰ Tol lanəha mətau-inu, nəmə iətamimi kəti tətətgəhli nəghatiən kətiəh əmə rəha Lou, uə nəmə in tətətgəhli nəghatiən min rəfin agin rəha Lou, kəni e nəhmti Ughin, in

[‡] **1:25** Nəghatiən u, “lou iətam təhruahru agin u tatitis nətəmini,” tətəghati e suaru rəha nəhatətəiən məmə iətəmi kəti otuva məhruahru e nəhmti Ughin. Kəni nəmə iətəmi kəti tətətau=pən suaru əha, Ughin tatitis in e nəsanəniən rəha təfəgə tərəh, kəni tatitis in e nalpinien iətam in təkeikei mos. Afin-to Kəl 5:13-14. **1:25** Rom 8:2; Jem 2:12 **2:1** Uək 10:34-35; Jem 2:9 **2:5** Mat 5:3; Luk 6:20; 1Kor 1:26-28 **2:8** Mat 19:19; Kəl 5:14

iol təfagə, ¹¹ mətəu-inu, Uhgin u iətəm tətəni məmə, “Sakləhian e pətan,” in Uhgin kətiah əmə iətəm tətəni məmə, “Sohamuiən itəmi.” Kəni nəmə nəsoṭakləhian e nipətan, mətəu nəmotohamu nətəmimi, itəmah nətəmimi nətəm nəmotatgəhli Lou.

¹² Nəghatien mine noliən rəhatəmah otəkeikei mitəu=pən lou iətəm təmitis itəmah. Motol noliən rəha nətəmimi nətəm kotəhrun məmə Uhgin otakil ilah e lou əha. ¹³ Otol lanəha mətəu-inu nəmə itəmah nəsoṭasəkəhruinən nətəmimi, kəni Uhgin otəsasəkəhruinən itəmah nian in otakil nətəmimi. Mətəu nəmə itəmah nəṭasəkəhruin nətəmimi, kəni Uhgin otasəkəhruin itəmah, kəni mənī=pinə məmə onəsoṭosian nalpinian e nian in otəluh=pən nəghatien rəha nalpinian kəm nətəmimi.

Nəhatətəian mine uək təuvir min

¹⁴ Piak min mine nəuvinik min. Nəmə iətəmi kəti tətəni məmə tətəhatətə e Iesu Kristo, mətəu in təsolian uək təuvir min, kəni rəhan nəhatətəian tol lanəha, ko təsoṣmiəgəhian iətəmi kəha. ¹⁵ Tol mə inu mine. Piatah kəti uə nəuvinitah kəti, rəhan napən tikə, kəni nigin nauəniən təsəhmenian. ¹⁶ Itəmah kəti tətəni=pən kəm in məmə, “Atuvən, pəh Uhgin otasiru lam, kəni onəṣətəpuian, onəkəuən vivi.” ?Mətəu nəmə in təsolian nati kəti məmə otasiru lan, in təmol nati təuvir nak? ¹⁷ E noliən əha inəha, nəmə iətəmi kəti tatos nəhatətəian pisin əmə, mətəu təsolian uək təuvir kəti titəu=pən, kəni rəhan nəhatətəian təmimis, nipətin tikə.

¹⁸ Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “Nətəmimi nəuvein kautos nəhatətəian, kəni nətəmimi nəuvein kautol uək təuvir min.”

Mətəu iətəni kəm ik lanu lan məmə, “Nəmə iəsehian rəham uək təuvir min, kəni iəsəhrunian nəmə rəham nəhatətəian in nipəhriənian, uə kəpə. Mətəu nian onəkəruh uək təuvir min rəhak, kəni tətəgəṭun məmə nəhatətəian rəhak in nipəhriənian.”

¹⁹ Nətəni məmə nəhatətəian rəham in nipəhriənian mətəu-inu nətəni nipəhriənian e nəghatien u məmə, “Uhgin kətiah əmə.” !Təuvir ohnik! Mətəu nati əpnəpin iərmis min, ilah min kəutəni nipəhriənian e nəghatien əha, mətəu ilah kəutərmrumin məutəgin pik mətəu-inu kotəhrun məmə Uhgin otol nalpinian kəm lah.

²⁰ !Ik rəhm-kəpə tikə! Iətəmimi iətəm tətəhatətə, mətəu təsolian uək təuvir min, rəhan nəhatətəian in nipətin tikə. Pəh iəkəgəṭun ik e nati kəti iətəm otəni kəm ik məmə inu nipəhriənian.

²¹ Nikim otəhti tipitah u Epraham. Uhgin təmeruh məmə in təhruahru e nəhmtin e uək iətəm təmol, mətəu-inu təmos nətin u Aisək, muvən mələhu-pəri e oltə. ²² Kəni rəhan nəhatətəian mine rəhan uək min katuol nati kətiah əmə, kəni rəhan nəhatətəian təməuə e nəuan, inu rəhan uək min. ²³ Kəni nəghatien u rəha Nauəuə Rəha Uhgin təmuva mol nipəhriənian, tətəni məmə, “Epraham təməhatətə e Uhgin, kəni Uhgin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin o nəhatətəian əha.” Kəni kətəni məmə niəli rəha Uhgin. ²⁴ Kəni rəueiu nəkəhrun nehian məmə, nəhatətəian pisin əmə təsəhmenian məmə otol nətəmimi kotəhruahru e nəhmti Uhgin, mətəu nətəmimi kotəkeikei motol min noliən təuvir min, inəha noliən təuvir min iətəm tatsipən e nəhatətəian pəhriən.*

2:11 Eks 20:13-14; Rom 13:9

2:12 Jem 1:25; 1Pitə 2:16

2:13 Mat 5:7; 18:21-35

2:15

1Jon 3:17

2:18 Kəl 5:6

2:21 Jen 22:9-12

2:23 Jen 15:6

2:24 Noliən təuvir min iətəm

kautsipən e nəhatətəian pəhriən rəha suah kəti tətəgəṭun məmə rəhan nəhatətəian in nipəhriənian.

²⁵ Kəni e noliən əha inəha, Uhgin təmeruh məmə Rehap u, pətan rəha suaru, in təmuva məhruahru e nəhmti Uhgin o uək iətəm təmol, iətəmini mil keiu rəha Isrel kəmian oneuən əpəha Jeriko məmə oteruh vivi taun əha. Kəni Rehap u, təmateh vivi ilau, kəni mahli=pən ilau e suaru pisin kiatəlig mətian. ²⁶ Nipəti iətəmini, nəmə nemiəgəhiən tikə lan, təmimis. Kəni təhmen əmə, kitah kəti iətəm tatos nəhatətəiən, mətəu təsolian uək təuvir min, rəhan nəhatətəiən təmimis.

3

Namitəmi mine rəhan uək

¹ Piak min mine nəuvinik min. Təsəuviriən məmə itəmah tepət nəkəhuva nəgətu min rəha niməfaki, mətəu-inu nəkotəhrun məmə Uhgin in oteruh vivi kəni makil nemiəgəhiən rəhatəmah nəgətu min, tapirəkis məmə oteruh vivi kəni makil nemiəgəhiən rəha nətəmini əpnəpin. ² Nipəhriənən, kitah rəfin kəutəmei e nemiəgəhiən rəhatah nian tepət. Mətəu nəmə iətəmi kəti təsəmeiən e rəhan nəghatiən, nati u tətəgətu məmə in iətəmini tiniməhtə, kəni nətəligiən rəhan təhrun neh viviən rəhan min noliən min rəfin.

³ Tol məmə nati min u mine. Kətətu=pən pit e nohli hos məmə otol nəuia iətəmini, kətealelin rəhn-kapə, kəni tətəuhlin nipətin rəfin. ⁴ Kəni negəu, in iahgin, kəni nimətagi asoli tətərag lan, mətəu stiə in nati əkəku kəti iətəm nian kəptin tətalelin, kəni nipəti negəu asoli rəfin tatuvən=pən əha kəptin tolkeikei məmə okian=pən ikin. ⁵ E noliən əha inəha, namitəmi in nati kəti təkəku, mətəu təhrun niuvi=paien nati asoli min. Nikitəmah təhti-to, nəmtahli nigəm əkəku kəti təhrun nuəuiən mol nəmegəm asoli lan mus nati. ⁶ Kəni nipəhriənən, namitəmi in təhmen e nigəm. Namitəmi in nəuəli nipəti iətəmini iətəm nərahian min rəfin rəha nəhue niftəni u kotəriəuəh vivi lan. Kəni nərahian min rəhan kəutərakin nemiəgəhiən rəfin rəhatah. Kəni Setən əmə tətahli=pən nigəm e namitəmi. Kəni namitəmi tətahli=pən nigəm tərah e suaru rəfin e nemiəgəhiən rəhatah.

⁷ Nətəmini kotəhrun noliən nati rəpin min məmə okəhuva motəpəou, u natimigəh min, mine mənig min, mine natimnati min u kəutəlkəu, mine natimnati min kəutan ləuantəhi. Nətəmini kəmotol ilah kotəpəou.

⁸ Mətəu iətəmi təruru noliən namitəmi təpəou. In nati rəpin tatol uaiə, məriəuəh e nərahian mine nəkonəiən rəha nimisiən.

⁹ E namitah, kəutəni-vivi lərmənig Tatə Uhgin rəhatah, kəni e namitah kəutəni rah nətəmini lan iətəm Uhgin təmol ilah kotol məmə in mine.

¹⁰ Nohlitəmi kətiəh əmə tətəni pətigəm nəni-viviən mine nəni rahian. Piak min mine nəuvinik min. Pəh okəsoliən min lanəha. ¹¹ Nəhu təuvir mine nəhu arfu, ko kəsiasipənən e nəhmti nəhu kətiəh. ¹² Piak min mine nəuvinik min. ?Nigi u fik otəuə e nəua olif? ?Kəni niləuis u krep otəuə e nəua fik? !Kəpə! Kəni nəhmti nəhu arfu təsəfaiən nəhu təuvir.

Neinatigian təuvir iətəm tatsipən o Uhgin

¹³ ?Iətəmini kəti əha ikin e nəlugin e təmah iətəm nikin təhti məmə in teinatig vivi kəni məhrun nati nak iətəm Uhgin tolkeikei? Təuvir. Kəni pəh in otol uək təuvir min e noliən iətəm tatsipən e neinatigian, inəha noliən rəha iətəmini iətəm rəhan nətəligiən ləhtəni. Kəni noliən əhruahru rəhan otəgətu neinatigian mine nəhrunən rəhan. ¹⁴ Mətəu nəmə nikitəmah təhti məmə nəkoteinatig, mətəu nikitəmah təriəuəh e

netetian, kəni nəutətəlig aru əmə e təmah o nəfəriən itəmah, tol lanəha, nəuteiuə aru əmə e təmah. Sotəghati əfəri pikian o neinatigian eiua rəhatəmah min, mətəu-inu səniəmə noliən u rəha iətəmini u teinatig.¹⁵ Neinatigian tol lanəha təsisipənian e negəu e neai, mətəu rəha nəhue niftəni əmə u, mine nətəligian rəha iətəmini, mine rəha Setən.¹⁶ Tol lanəha mətəu-inu nian nətəmini kautetet motolkeikei məmə kautəfəri aru ilah, kəni nətəmini kəutohtəu=pən əmə rəhalah aru nətəligian mautol nərahian, kəni noliən tərəh rəfin kohiet pətigəm.

¹⁷ Mətəu iətəmini iətəm tatos neinatigian iətəm tatsipən e negəu e neai, rəhan noliən tol lanu lan. Nati aupən, rəhan nəmiəgəhian in təhruahru vivi, kəni in tolkeikei pik nəməlinuian, kəni in iətəmi mətig, in tatisiai nətəligian rəha nətəmini pisin pisin min, kəni in tərəiauəh e nasəkəhruiən, kəni mətəuə e nəuan tepət e nəmiəgəhian rəhan, in tateh nətəmini məmə kotəhmen-əhmen əmə, kəni nian tətəni nati kəti mə otol, matol əmə.¹⁸ Nətəmini rəha nəniən nəməlinuian, kotəhmen=pən e nətəmini nətəm kəmotərfei nikiti nati e nasumiən, kəni tateviə mətəuə e nəuan. Nəmə kotol natimnati min əha motasiru e nətəmini o nələhuian nəməlinuian, kəni ilah okoteruh nəuan məmə in nəhruahruian.

4

Noliən rəha nuvaian iuəkir o nəhue niftəni, uə Ughin

¹ ? Nak u nəukəti nəməuiən mine norgəhuian rəhatəmah? Natimnati min əha kəutəhuva mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei nətəuiən təuvir e nipətitəmah, kəni nətəligian min əha rəha nətəuiən təuvir; ilah kəutəluagian e nikitəmah kətiəh kətiəh məmə okəhuva nətəmi asoli min e nəmiəgəhian rəhatəmah.² Nikitəmah tatuvən o natimnati rəha iətə-pisin, mətəu nəsotosian, kəni nautorgəhu məutəməu ohni. Nautolkeikei natimnati nəuvein, mətəu nəsotosian. Kəni mətə onəkohamu nətəmini ohni. Nəsotosian natimnati mətəu-inu nəsotətapuəhian lan o Ughin.³ Kəni nian nəkotətapuəh lan, mətəu nəsotosian, mətəu-inu nəmotətapuəh lan e nətəligian tərəh məmə otol itəmah aru əmə nəkotətau təuvir lan.

⁴ Itəmah nəmotəpəh Ughin kəni mautohtəu=pən natimnati rəha nəhue niftəni, təhmen e pətan iətəm təsisiaian rəhan iərman, məpəh kəni mətitəu=pən əpnəpin əmə nəman. Nəkotəhrun uə kəpə məmə, iətəmini iətəm tolkeikei pik natimnati rəha nəhue niftəni, in tətəməki e Ughin. Kəni iətəmini kəti iətəm tatitəpin məmə otolkeikei natimnati rəha nəhue niftəni, in tətuva məmə in tikimir rəha Ughin.⁵ Kəni nəghatien u rəha Nauəuə Rəha Ughin səniəmə nəghatien əpnəpin əmə. Tətəni məmə, “Ughin tolkeikei pik məmə nikitəh iətəm in təməfa kəm təh, otolkeikei pik in matuvən əmə ohni.”⁶ Mətəu Ughin tətəfa əuau rəhan nəuvirien tətuva kəm təh məmə otasiru e təh. Kəni tol lanəha, Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “Ughin tətəhtipəsig e nətəmini min u kəutəfəri, mətəu tətəfən rəhan nəuvirien kəm nətəmini min u kautosiahu rəhalah nətəligian.”

⁷ Kəni tol lanəha, otosiahu itəmah kəni mautol nəuia Ughin. Otəhtul əskasik nian Setən tətuva mətəfən-əfən kəm təmah, kəni in otaiu muvən isəu o təmah.⁸ Əhuven iuəkir o Ughin, kəni in otuva iuəkir o təmah. Itəmah u nol təfagə tərəh, otafəl nəhlmitəmah. Kəni itəmah u rəhatəmah

nəhtulian keiu, otol nikitəmah tuva kətiəh məhruahru. ⁹ Təuvir məmə nikitəmah otahmə məpəou, kəni nəkotasək əfəməh o rəhatəmah təfagə tərəh. Otəuhlin rəhatəmah naləhian otuva nasəkian, kəni rəhatəmah nagianian otuva misiū. ¹⁰ Otosiahu rəhatəmah nətəligian tuvən kəm İərməniḡ, kəni in otəfəri itəmah.

¹¹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəni rahian itəmah min. Nəmə iətəmi kəti tətəghati rah e pian kəti, uə in tətələhu nəghatian kəti məmə in təmol təfagə tərəh kəti,* kəni iətəmi kəha, in tətəni rah lou† mətələhu nəghatian məmə lou təsəhmenian məmə otol rəhan uək, uə lou in nati əpnəpin əmə. Kəni nian nəkotələhu=pən lou məmə in təsəhmenian, itəmah nəsohtəu-pənian lou, mətəu nəmotəri motəharəḡ-pəri e lou, kəni məsotatig əhgəlian lou. ¹² Uhgın əmə in təməfa lou, kəni in əmə tətəkil nətəmimi mətələhu nəghatian lan. Kəni in təhrun nosmiəḡhian, kəni məhrun nərəkian. ? Mətəu itəmah, nikitəmah təhti məmə itəmah Uhgın min, məmə nəkotəkil təfagə tərəh min rəha piatəmah min motəni pətigəm nalpinian rəhalah? ! Kəpəl!

Nəghatian əfəri

¹³ Otətəlig-to, itəmah nətəmimi nəutəni məmə, “Rəueiu uə olauiḡ, kəhuvən itaun u uə taun əha, motatig o nu kəti, motol bisnis ikin, kəni motol məni.” ¹⁴ ? Nəkotəhra motəhrun məmə nak otuva olauiḡ? ? Nəmiəḡhian rəhatəmah in nak? Itəmah nəkotəhmen e nahnigəm iətəm otəmanikə min. ¹⁵ Mətəu nəghatian iətəm təhruahru məmə onəkotəni in tol lanu, nəkotəkeiki motəni məmə, “Nəmə in nəuia İərməniḡ pəhrian, kəni iəkotatig kəni motol natimnati min u, uə natimnati min əha.” ¹⁶ Mətəu rəueiu, nəutəḡət əfəri məutəfəri pik itəmah. Kəni nəghatian min əha iətəm nəutəni, ilah rəfin kotərəh.

¹⁷ Tol lanəha, in təfagə tərəh kəti nəmə iətəmimi təhrun nati kəti təuvir iətəm təkeiki mol, mətəu təsolian.

5

Nəghatian tətuvən o nətəmimi rəhalah nautə tepət

¹ Itəmah nətəm rəhatəmah nautə tepət. Otətəlig-to e nəghatian u. Təuvir məmə nəkotətəu tərəh motasək əfəməh o nərahian iətəm tətəu o təmah. ² Rəhatəmah nautə tinəmnəmit rəkis, kəni uvni min kinəutoarehre rəhatəmah napən. ³ Namrəian tatus rəhatəmah aien u kol tətəraip-oraip, mine silfə. Kəni namrəian in otəni pətigəm nolian tərəh min rəhatəmah kəni motus nipətəitəmah təhmen e niḡəm. Nian rəha naunun nian tətəu iuəkir, mətəu itəmah nəmotoriarun rəhatəmah nautə min. ⁴ !Otətəlig-to e nati u! Rəhatəmah noluək min kəmotəulək e rəhatəmah nasumian min, mətəu nəməşotəəuiən e məni nəuətən rəhalah. Kəni nətəəuiən iətəm nəməşotəəuiən kəm lah, kəutəni pətigəm rəhatəmah nolian tərəh min. İərməniḡ Əsanən Pik Agin, tinatətəu nasəkian rəha noluək min rəhatəmah. ⁵ E nəhue niftəni u, itəmah nəmotatig e natigian iətəm timətig əmə, nəmotol nikitəmah tagian o rəhatəmah nautə e nian iətəm otəsuvəhian Uhgın

4:8 Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 **4:10** Job 5:11; 1Pitə 5:6 * **4:11** Nəghatian u rəha Jemis nipətin təsanian məmə kitah okəsotəḡatunian təfagə tərəh rəha nətəmimi. Nəghatian min tepət e Nauəua Rəha Uhgın tətəni məmə kitah kotəkeiki motəḡətin təfagə tərəh rəha nətəmimi məmə okohiet rəkis lan. Mətəu kotəkeiki motol e nətəligian təuvir. Kəl 6:1; Luk 17:3; 2Tim 3:16; Jem 5:20; Kəl 5:21; 1Təs 5:14; 2Təs 3:15; Tait 3:10. † **4:11** “lou” e fes u tətəghati e “lou rəha nolkeikeian.” Eruh e Jemis 2:8. **4:12** Rom 2:1; 14:4 **4:14** Sam 39:5,11; Prov 27:1 **4:17** Luk 12:47 **5:2** Mat 6:19 **5:4** Dut 24:14-15

otakil rəhatəmah noliən min. Itəmah nəkotəhmen e nati miəgəh min iətəm kətaugin ilah, kəni kotasisi o nian rəha nuhiən ilah. ⁶ Nəmotiuvivi pətigəm nətəmini nətəm kotəhruahru e kot, kəni motakil ilah motəni nəlpinian rəhalah, kəni maotohamu ilah, kəni ilah kəməsotoliən nati kəti məmə okotəniəhu itəmah.

Nətəligiən əfəməh

e nian rəha nərahian

⁷ Piak min mine nəuvinik min. Otol məmə rəhatəmah nətəligiən otəfəməh nian nəutəhtahnin İərməniğ otitəlig=pa min. Nikitəmah tətəhti noliən rəha iətəmi kəti rəha nasumiən. Tətəhtahnin nian əhruahru rəha nətəliən nimal, kəni mətəhtahnin nian rəha nərfəliən, kəni mos rəhan nətəligiən təfəməh nian mətəhtahnin mətəuarus=pən timəhtə, kəni matəulək e rəhan nauəniən təuvir agin. ⁸ E noliən əha təhmen əmə, itəmah min, otol məmə rəhatəmah nətəligiən otəfəməh, kəni motəhtul əskasik, mətəu-inu otəsuvəhiən İərməniğ otitəlig=pa min.

⁹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəghati-əghatiən uə nəni rahian itəmah min məmə nikitəmah təsəgiəniən o natimnati min nəuvein. Nəmə nautol lanu lan, Ughin otakil nəghatiən o rəhatəmah noliən tərəh min. !Rəueiu əha in tətəhtul maru, kəni otəsuvəhiən tuva mol!

¹⁰ Piak min mine nəuvinik min. Nikitəmah tətəhti-to iəni min aupən nətəm kəməutəni pətigəm nəghatiən min e nərgi İərməniğ. Rəhalah nəmiəgəhiən tətəgəhun itah məmə rəhatah nətəligiən otəkeikei məfəməh e nian nərahian tətəva. ¹¹ Kəni nəkotəhrun inu, kətəni məmə nətəmini nətəm kəutəhtul iəkis e nian nərahian tətəva, ilah kəutətiğ e nəuviriən pəhriən. Nəmotətu nanusiən rəha Job məmə təməhtul əskasik e nian iəkis min, kəni motəhrun nəlpəkəuiən təuvir rəha İərməniğ o Job, kəni uərisig e nian tətəpət rəha nərahian, İərməniğ təmol təuvir agin kəm in. Kəni tol lanəha, sotaluiən məmə niki İərməniğ təməri məriəuəh e nasəkəhruiniən itah, kəni nikin tətəpət o tah.

¹² Piak min mine nəuvinik min. Nati u in nati keikei, məmə nəsotosiən nonauvil. Sotosiən nonauvil e negəu e neai, uə nəhue niftəni, uə nati kəti min. Nian rəfin, otəni əmə niphəriəniən. Nian itəmah kəti otəni məmə, “Əuəh,” kəni rəhan nəghatiən otəkeikei mol niphəriəniən. Kəni nian itəmah kəti otəni məmə, “Kəpə,” kəni rəhan nəghatiən otəkeikei mol niphəriəniən. Nəmə iətəmi kəti təsoliən lanəha, kəni Ughin otələhu=pən nəghatiən rəha nəlpinian kəm in.

Nəfakiən iətəm nəuan əha ikin

¹³ Nəmə itəmah kəti tətətiğ e nərahian, təuvir məmə otəghati kəm Ughin e nəfakiən. Nəmə itəmah kəti nikin tagiən, təuvir məmə otəni nəpuən min rəha nəni-viviən. ¹⁴ Nəmə iətəmi kəti tatimisi, təuvir məmə otəuin e eldə min rəha niməfəki məmə okəhuva motəfəki lan, kəni motol=pən oiel e nərgi İərməniğ. ¹⁵ Kəni nian ilah kəutəhatətə məmə Ughin otol vivi iətəmi əha, kəni motəfəki lan, rəhalah nəfakiən in suaru məmə İərməniğ otol məmə iətəm tatimisi otətu təuvir min. Kəni nəmə in təmol təfəgə tərəh kəti iətəm tatiuvi=pa nimisiən, kəni Ughin otəfəl rəhan təfəgə tərəh. ¹⁶ Tol lanəha, təuvir məmə nəkotəni pətigəm rəhatəmah noliən tərəh min kəm təmah min, kəni motəfəki o təmah min pəh motəmiəgəh. İətəmini kəti iətəm təhruahru, rəhan nəfakiən in təsanən, kəni təuə e nəuan.

¹⁷ Inu təhmen e Elaijə u aupən. In iətəmini kəti təhmen əmə e tah. Kəni in təməfaki pik məmə otəsəfuvian, kəni nuhuən təməsəfuvian mos nu kisil mine məuig sikis. ¹⁸ Kəni təməfaki min, kəni Uhgın təmahli=pa nuhuən tuva min, kəni nasumian rəfin, nauəniən təmatig min e lah.

*Iuvipa min nətəmini kəməhuvən isəu
e rəhalah nəhatətəiən*

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min. Nəmə itəmah kəti tatekəu mətəpəh suaru rəha nīpəhriənian, kəni nəmə iətəmi kəti min tatiuvi=pa min, ²⁰ təuvir məmə nəkotəhrun nati u məmə, iətəmini u iətəm otol iol təfagə otitəlig=pa min e suaru rəha nīpəhriənian, in otosmiəgəh iol təfagə u e nīmisiən, kəni tol suaru məmə Uhgın otafəl rəkis təfagə tərəh min tepət rəha iətəmi kəha.

1 Pitə

Nauəuə iətəm Pitə təmaupən mətei

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Pitə

?Pəh təmətei nauəuə u? Pitə təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəmimi rəha Ughin nətəm kəutatig ikin pisin pisin min e profens min rəha Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esia, mine Pitinia (1Pitə 1:1). Rəueiu kətəni nərgin nitəni min əha məmə Teki.

?Natigian təhro lan nian təmətei? E nian əha, iətəmi asoli rəha Rom, nərgin u Niro, təməəkən pik niməfaki. Təməh nəfaki min nəuvein kohmis, kəni moh nəuvein. Otəsuvəhian toh Pitə.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pitə tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəha nəfaki min nətəm kəutatig e nərahian. In tolkeikei məmə okotəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəian kəni mautol nati kəti iətəm təuvir, nati əpnəpin nərahian tətuva.

Pitə təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pitə, İəu aposil kəti rəha İesu Kristo. İətəni təuvir kəm təmah nətəmi rəha Ughin nətəm nəutatig ikin min rəfin e profens min u Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esia, mine Pitinia. Ughin təmitəpin rəkis itəmah, kəni imatəmah ikin səniəmə nəhue niftəni u, itəmah napispis min əmə u ikinu. ² Tatə Ughin təmitəpin itəmah mətəu-inu, aupən aupən agin, təmol rəhan nəlpəkəuiən mələhu, kəni in təməhrun rəkis suaru min rəfin rəha nəmiəgəhian rəhatəmah. Kəni Narmin Rəhan tatol itəmah nəutəhtul pisin motasim məmə, nəkotol nəuia İesu Kristo, kəni niran tafəl itəmah e noliən tərəh min rəhatəmah.*

Pəh Ughin otəfən rəhan nəuvirən mine nəməlinuian tepət kəm təmah.

Otəni-vivi Ughin

o nəlpəkəuiən rəhan

³ !Pəh kotəni-vivi Ughin iətəm in Ughin mine Tatə rəha İərmənig İesu Kristo rəhatah! E nasəkəhruiən asoli rəhan, in təmol məmə kitah ko-tair=pən e nəmiəgəhian vi, kəni məutələhu=pən əskasik rəhatah nətəligian lan. Tətuva min lanəha mətəu-inu İesu Kristo təməmiəgəh min e rəhan nımisiən. ⁴ Kəni e nəmiəgəhian vi u, kitah okotos natimnati təuvir min əpəha e negəu e neai iətəm Ughin təmələhu pisin məmə rəhatah. Kəni nati u ko təsəmnəmitiən, kəni ko təsamikmikien, kəni ko rəhan nəhəgəhagian təsikəien. ⁵ E nəhatətəian rəhatəmah, nəsanəniən rəha Ughin tətəhtul pəsik e təmah mətəuarus=pa in otosmiəgəh itəmah, kəni Ughin otol əpu rəhan nosmiəgəhian e naunun nian.

⁶ Nikiəmah tətagiən o nati u, nati əpnəpin nəmə nian iəkis pisin pisin min kəhuva pau e rəhatəmah nəmiəgəhian. Mətəu kəhuva o nian əkuəkir əmə. ⁷ Nian iəkis min əha kəutəhuva məmə okotəgəhun məmə itəmah nəutəhatətə pəhriən. Aien u kol tətəraip-oraip, in nati kəti iətəm nigəm tatus mətafəl rəkis iətəm tərəh min lan. Kəni nian iəkis min

* 1:2 Nəghatən Kris əhruahru tətəni məmə, Ughin “təmərin=pa nira İesu tafəl-afəl itah” u nipətin məmə tətekuas e təmah e noliən tərəh min. Afın min e nəghatən min u “təmərin=pa niran tafəl-afəl” mine “niran tətekuas e nətəmimi”: Lev 14:6-7; Sam 51:7; Eks 24:5-8; Hip 9:19; 1Jon 1:7. 1:4 Kol 1:12 1:5 Jon 10:28; 17:11 1:6 Jem 1:2; 1Pitə 5:10

əha kotəhmen e nigəm iətəm tatus rəhatəmah nəhatətəiən mətafəl rəkis iətəm tərəh min lan. Aiən u kol, in nati təuvir, mətəu otəpanikə min nian kəti. Mətəu rəhatəmah nəhatətəiən, in nati təuvir tapirəkis aiən u kol. Kəni e rəhatəmah nəhatətəiən, Uhgın otəni-vivi itəmah, məfəri nərgitəmah, məfən nisaiəni asoli kəm təmah e nian Iesu Kristo otuva mietigəm=pa lan. ⁸ Nati əpnəpin nəməsoteruh pauian Iesu Kristo, mətəu nautolkeikei in. Kəni nati əpnəpin nəsotəhian u rəueiu, mətəu nəutəhatətə lan. Kəni nikitəmah təməri məriauəh e nagianian iətəm in təuvir pik agin tapirəkis, kəni ko iətəmi kəti təruru nəni ərəfinian nəuvirian rəha nagianian əha. ⁹ Nikitəmah tətagian lanəha mətəu-inu itəmah nautos nati u iətəm nəutəhatətə lan, u məmə Uhgın otosmiəgəh rəhatəmah nəmiəgəhian.

¹⁰ Suaru rəha Uhgın o nosmiəgəhian nətəmini lan, in nati kəti iətəm iəni min aupən kəmotolkeikei pik məmə okotəhrun tuvən təhmin min, kəni tol lanəha kəmotəfin motəsal vivi e nəghatian min lan. Kəni ilah kəməutəghati e nəuvirian u iətəm otuva o təmah. ¹¹ Narmin rəha Kristo təmətatig ilah min, kəni mətəghati kəm lah, kəni aupən ikin mətəni pətigəm nəhməian iətəm otuva e nəmiəgəhian rəha Iesu, kəni uərisig lan e nəsanəniən asoli rəhan. Mətəu iəni min kəmotalkut o nəhrunian suaru iətəm natimnati min əha okəhuva lan, mine rəhalah nian əhruahru. ¹² Uhgın təmol əpu kəm iəni min aupən məmə, nəghatian min iətəm ilah kəmotəni, kəməsotəghatian e nian iətəm ilah kəmotatig lan, mətəu kəmotəghati əmə e nian rəhatah. Kəni rəueiu, nətəmini kinotəni pətigəm nəghatian rəha nanusian təuvir kəm təmah e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tatsipən e negəu e neai. Kəni natimnati min u kotəuvir agin məmə nagelo min, ilah min kətolkeikei məmə okoteruh kəni motəhrun natimnati min rəha nosmiəgəhian e Kristo iətəm kəməhuva.

Nolian rəha nəmiəgəhian iətəm təhruahru

¹³ Tol lanəha, nəkotəkeikei motol rəhatəmah nətəligian təhtul maru o nolian uək, kəni mətəgətin vivi rəhatəmah nətəligian. Otəluə=pən əskasik rəhatəmah nətəligian e nəuvirian iətəm Uhgın otəfinə kəm təmah nian Iesu Kristo otuva min. ¹⁴ Otol nəuia Uhgın təhmen=pən əmə məmə kəlkələh min nətəm kotəuvir kəutol nəuia tatə min. Aupən rəkis, itəmah nəməsotəhrunian niphərianian rəha Uhgın, kəni nəmautol nolian tərəh min iətəm nikitəmah əmə tolkeikei. Mətəu rəueiu, sotəgəhanian e nətəligian min əha okotiuvir rəkis min itəmah. ¹⁵ Uhgın u iətəm təmauin e təmah, in tasim məhruahru. Kəni ko itəmah min, onəkotəkeikei motəsim motəhruahru e natimnati rəfin iətəm nautol. ¹⁶ Nəkotəkeikei motol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nəkotəkeikei motəsim motəhruahru mətəu-inu Iəu iəkəsim məhruahru.”

¹⁷ Itəmah nəkotətapuəh e nasiruiən o Uhgın u təhmen məmə in rəhatəmah Tatə, mətəu nəsotaluiən məmə Uhgın tətakil nolian min rəha nətəmini rəfin, kəni in tatol əmə e nolian iətəm təhmen-əhmen əmə. Tol lanəha, nəsotaluiən məmə itəmah iapispis min əmə e nəhue niftəni u. Sotohtəu-pəniən nolian min rəhan. Mətəu nian nəutəmiəgəh əhanəh e nəhue niftəni u, onəkotəgin motisiai Uhgın e nolian təuvir min rəhatəmah. ¹⁸ Nəkotəkeikei motol lanəha mətəu-inu itəmah nəmotəhrun rəkis nati keikei iətəm Uhgın təmətəou rəkis itəmah lan. Otətelig-to e nolian rəha

nəmiəgəhian rəhatəmah aupən iətam nipətin tikə u təmsipən o tipitəmah min. Mətəu Uhgīn təmitis rəkis itəmah e noliən tərəh kəha. Kəni Uhgīn təməsosien nəhmti nəmiəgəhian rəhatəmah e nati kəti rəha nəhue niftəni iətam otəpanikə, təhmen e silfə mine aian u kol tətoraip-oraip, ¹⁹ mətəu in təmos nəhmti təmah e nira Kristo iətam in nati keikei təuvir pik agin. Kristo in təhmen e nəti sipsip təuvir iətam nimisian uə nərahian tikə agin lan.[†]

²⁰ Aupən aupən agin, nian Uhgīn təməsol əhanəhian nəhue niftəni u, təmitəpin rəkis Kristo məmə otol uək əha. Mətəu rəueiu iuəkir o naunun nian, Uhgīn təmol əpu in, məmə otuva masiru e təmah. ²¹ Kəni e natimnati min əha Iesu təmol, itəmah nəkotəhatətə e Uhgīn, iətam təmosmiəgəh Iesu Kristo e nimisian, kəni məfəri in məfən nəsanənian iətam təhagəhag mine nisaiən kəm in. Kəni tol lanəha, nəkotəhatətə e Uhgīn, kəni mautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian lan.

²² Nəmotəikuas e rəhatəmah nəmiəgəhian tinuva minivi min rəkis mətəu-inu nəmotətəu=pən nəghatian rəha nipəhrianian. Kəni o natimnati min u, nəkotos nolkeikeian pəhrian tətuvə o təmah min nəuvein. Kəni tol lanəha, otolkeikei pik itəmah min e nikin pəhrian. ²³ Otol lanəha mətəu-inu, nəmotair vi rəkis min, kəni nəmiəgəhian vi rəhatəmah təmsisipənian o nətəmini nətəm ilah rəfin okəpanohmis. Mətəu nəmiəgəhian vi u rəhatəmah in otətətig naunun tikə, mətəu-inu təmsipən e nəghatian kəti iətam tətəmiəgəh mətətig naunun tikə, inu nəghatian rəha Uhgīn.

²⁴ Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,
“Nətəmini rəfin kotəhmen e nimali nimanuvehli,
kəni nəuvirian rəfin rəhalah təhmen əmə e nəuginigi əpəha e nikinati.
Nimanuvehli əha tətəukei, kəni nəuginigi min kəutəmei,

²⁵ mətəu nəghatian rəha İərməniğ tətətig itulin naunun tikə.”

Kəni inu nəghatian rəha nanusian təuvir iətam nətəmini kəmotəni pətigəm rəkis kəm təmah.

2

¹ Mətəu-inu o nəghatian min əha, otəraki e noliən min u kohiet rəkis e rəhatəmah nəmiəgəhian: noliən rəfin rəha nəməkian e nətəmini kəni matol nərahian kəm lah; noliən rəfin rəha neiuəian; noliən rəha nətəm kəutəni pik nati, mətəu kəsotolian; noliən rəha netetian; noliən rəfin rəha nəni rahian nətəmini. ²⁻³ Itəmah nəmotəhrun rəkis məmə İərməniğ təmol təuvir kəm təmah. Təhmen=pən məmə nəmotun askəuvin nəua niği iətam tətəhian. Kəni rəueiu nəkotəkeikei məhuva motəhmen e iəpəou mətəmətiğ min u kəutasək o nəmahian. Itəmah nəkotəkeikei motolkeikei pik nauənian mine nəmnimian iətam təhruahru məuvir məmə nəkotaugin nikitəmah lan. Kəni natimnati min əha okotol nəkotepət e rəhatəmah nəmiəgəhian iətam Uhgīn təmosmiəgəh itəmah lan.

*Kəpiel miəgəh
e Nīmə Rəha Uhgīn*

⁴ Uhgīn tolkeikei məmə otuvləkin rəhan kəti nīmə e tah nətəmini. Kəni təmitəpin Kəpiel kəti iətam nətəmini kəmotəpəh, mətəu in kəpiel keikei

[†] **1:19** E nian rəha Oltestimin, nətəmini kəmautol sakrifais kəm Uhgīn o təfagə tərəh min e nati sipsip min iətam nərahian tikə e lah. Afīn e Eks 12:5. **1:19** Uək 20:28; Hip 9:12-14 **1:20** 2Tim 1:9-10 **1:21** Jon 14:6; Rom 5:1-2 **1:22** Jon 13:34; Rom 12:10 **1:25** Aes 40:6-8 **2:1** Efəs 4:22; Jem 1:21 **2:2-3** Sam 34:8

tətəmiəgəh məmə Uhgín otətuəuin nimə lan. Kəni nian nəkəhuva o kəpiel u Kristo e suaru rəha nəhatətəiən, ⁵ itəmah min, nəkotəhmen e kəpiel miəgəh min iətəm Narmin Rəha Uhgín tatos itəmah matuvləkin Nimə lan Rəha Uhgín. Kəni itəmah pris asim min, nətəm nautəfən sakrifais min kəm Uhgín iətəm nikin tətəgiən ohni mətəu-inu o natimnati iətəm Iesu Kristo təmol. ⁶ Təhmen=pən e Nauəuə Rəha Uhgín tətəni lanu məmə,

“Oteruh-to. Iətəluhu kəpiel əpəha Jerusiləm,*
inu kəpiel keikei pik agin iətəm iəu iəmitəpin,
kəpiel u in rəha nətuəuinian nimə,
kəni iətəmini iətəm otəhatətə lan,
in otəsaulisən.”

⁷ Kəpiel u in nati keikei o təmah nətəm nautəhatətə lan. Mətəu o nətəmini min nətəm kəsotəhatətəiən lan, kəpiel u in təhmen=pən e nəghatien u e Nauəuə Rəha Uhgín iətəm tətəni məmə,

“Kəpiel u iətəm nətəmini rəha nuvləkinian nimə kəmotəraki lan,
mətəu Uhgín təmol tuva kəpiel rəha nətuəuinian nimə,”

⁸ kəni Nauəuə Rəha Uhgín tətəni məmə,
“Kəpiel u tatol nətəmini kautələs pikian,
kəni in kəpiel iətəm tatol məmə nətəmini kəutapitətəl lan mautəmei.”
Ilah kautələs pikin kəpiel u mətəu-inu kautəhti nəuia nəghatien, kəni inu nəlpəkəuiən iətəm Uhgín təmol o lah.

⁹ Mətəu Uhgín tinitəpin rəkis itəmah məmə rəhan min, kəni itəmah pris min rəha Kig, kəni itəmah nətəmi asim min nətəm Uhgín tətərmənig e təmah, kəni itəmah nəuaniləuis min kəti iətəm Uhgín təmaskəlim mənə məmə rəhan. In təmol itəmah lanəha məmə nəkotəhrun nənə pətigəmian nənə-vivien iətəm tətəfəri in o rəhan nəuvirien mine natimnati iətəm in təmol. In təmauin rəkis e təmah məmə onəkohiet e napinəpuian məmə nəkəhuvən e nəhagəhagian təuvir rəhan. ¹⁰ Aupən rəkis, itəmah nətəmini əpnəpin min əmə, mətəu rəueiu, itəmah nauənələuis min rəha Uhgín. Aupən ikin, nəməsotəhrunian nasəkəhruinian rəha Uhgín, mətəu rəueiu, nəkotəhrun nasəkəhruinian rəha Uhgín.

¹¹ Rəhak min nətəmini, nikitəmah otəkeikei mətəhti məmə nəhue niftəni u səniəmə imatah əhruahru ikin. Kitah kotəhmen e iapispis min mine Nanihlua† min ikinu. Tol lanəha, iətəni əskasik kəm təmah məmə nəkotəhtul əskasik isəu o noliən tərəh min iətəm nətəligien rəhatəmah tolkeikei. Nətəligien min əha, ilah tikimir min rəhatəmah kəni kəutəluagin e nikitəmah. ¹² Nian rəfin kitah kəutatig e nəlugin e nətəmini nətəm rəhalah nəhatətəiən tikə. Kəni nəmiəgəhian rəhatəmah in otəkeikei məhruahru vivi agin məmə nati əpnəpin ilah okotətu=pinə nəghatien tərəh e təmah, mətəu okoteruh noliən təuvir min rəhatəmah, kəni ilah okotəfən nisaiən kəm Uhgín e nian in otuva min makil nətəmini lan.

Nisiaian nətəmi asoli

¹³ Kitah nətəmini rəha Iərmənig, kəni kotolkeikei məmə okotisiai nərgin. Tol lanəha, nəkotol nəuia nətəmi asoli min rəfin nətəm nətəmini kəutəfəri ilah məmə okotərmənig. Iətəghati e nətəmi asoli təhmen e kig, iətəm in iətəmi asoli agin, ¹⁴ uə təhmen e rəhan nətəmi asoli min

2:5 Rom 12:1; Efəs 2:21-22; Nəh 1:6 *** 2:6** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “Saion,”
nərgin kəti min rəha Jerusiləm. **2:6** Aes 28:16; Efəs 2:20 **2:7** Sam 118:22 **2:8** Aes 8:14

2:9 Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Uək 26:18; Efəs 5:8 † **2:11** Nanihlua, Ianihlua — Afin-to e tiksinari.

2:11 Kəl 5:17,24 **2:12** Mat 5:16 **2:13** Tait 3:1

iatəm tətahli pətigəm ilah o noliən rəhan uək. Ilah okəhuvən motələhu nalpiniən kəm nətəmini nətəm kəutəhti lou rəhalah, kəni məutəni-vivi nətəm kəutol noliən təuvir. ¹⁵ Nəutol lanəha mətəu-inu Uhgini tolkeikei məmə rəhatəmah noliən təuvir min okotəniəhu nəghatiən alməli min rəha nətəmini min u rəhalah nəhruniən tikə kəni tətəni rah itəmah.[†] ¹⁶ Itəmah səniəmə slef min rəha təfagə tərəh min, mətəu-inu Uhgini təmitis rəkis itəmah. Tol lanəha, otətəu=pən noliən rəha iatəmi kəti lanəha. Mətəu sotəniən məmə, “Uhgini təmitis rəkis iəu, kəni tol lanəha, iəkəhrun noliən nati nak iatəm iəkölkeikei, nati əpnəpin in təfagə tərəh.” Kəpə. Itəmah slef min rəha Uhgini, kəni tol lanəha, otətəu=pən noliən min iatəm kotəhruahru. ¹⁷ Otəfən nisiaiən iatəm təhruahru kəm nətəmini rəfin. Otolkeikei nəfaki min, inu nətəmini min rəha Uhgini, kəni onəkotəgin motisiai Uhgini, kəni otisiai kig.

¹⁸ Itəmah slef min, onəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah nətəmi asoli min, kəni motəfən nisiaiən kəm lah. Nəkotol lanəha kəm lah rəfin, nətəm kəutol tımətig kəni motəuvir o təmah, mine nətəmi min u kəutol noliən əskasik min kəm təmah. ¹⁹ Nəmə təhro nəutol əmə nati əhruahru min əmə, mətəu rəhatəmah nətəmi asoli min kəutol tərəh e təmah kəni nəutətəu tərəh lan. Uhgini otəni-vivi itəmah nəmə nəutos əmə nian iəkis min əha kəutəhuva mautohmis əmə e nikitəmah mətəu-inu nəutəsəl=pən əmə o Uhgini. ²⁰ Mətəu kəsəniən məmə itəmah nətəm nəkotəuvir nəmə nəutol noliən tərəh kəti, kəni nətəmi asoli kəutoh itəmah ohni, kəni nəsotəiuiən motəgin. Nalpiniən u, in rəhatəmah aru əmə. Mətəu Uhgini otəni-vivi itəmah nəmə nəutos nəhməiən mətəu-inu nəutol nati təuvir əmə, kəni məsotəgimiən. ²¹ Uhgini təmauin e təmah məmə nəutol noliən təuvir u, mətəu-inu Kristo təmos nəhməiən o təmah. In təmaupən məgəton noliən əhruahru əha məmə itəmah nəkotəhtəu=pən əmə nimei nəhlkin.

²² Nauəuə Rəha Uhgini tətəni məmə,

“In təməsoliən təfagə tərəh kəti,

kəni in təməsəniən nəghatiən eiua min nian kəti mine.”

²³ Nian nətəmini kəmotəghati rah lan, mətəu in təməsəhiən ilah. Nian in təmətəu nəhməiən e nipətin, mətəu in təməsəniən məmə in otəlpin nitai nərahien. Mətəu in təmələhu=pən natimnati rəfin e nəhlmi Uhgini iatəm nian rəfin rəhan nakiliən in təhruahru əmə. ²⁴ Nian Iesu təməhkul e nigə kəməluau, kəni təmos nalpiniən rəha təfagə tərəh min rəfin rəhatah e nipətin. In təmimis məmə təfagə tərəh min okohmis e nəmiəgəhiən rəhatah, kəni kitah okotəmiəgəh məmə okotəhtəu=pən suaru rəha nəhruahruian. Təmosmiəgəh itah e nəhməiən rəha nimegim e nipətin. ²⁵ Aupən, itəmah nəkotəhmen e sipsip min iatəm kəmotəluēi. Mətəu rəueiu, nəmotəuhlin itəmah məhuva o Iatəm Tateh Vivi Sipsip, inu Iatəm Tateh Vivi nəmiəgəhiən rəhatəmah.

3

Noliən təuvir rəha iərman mine pətan u kəmuol marit

¹ Kəni e noliən əhmen əmə rəha nisiaiən Iərməniğ, itəmah nipətan nəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah min nəman mətəu-inu o nati u.

[†] **2:15** E nian rəha Pitä, nətəmini nəuvein kəmotəməki nətəm kəutəfaki motəu=pən nəghatiən min e lah məmə ilah kəmautol nati pisin pisin min iatəm kəməutətgəhli e lou. **2:15** 1Pitə 3:16

2:17 Röm 12:10 **2:18** Efəs 6:5 **2:20** 1Pitə 3:14,17 **2:21** Mat 16:24; Jon 13:15 **2:22**

Aes 53:9; Jon 8:46; 2Kor 5:21; 1Jon 3:5 **2:23** Aes 53:7; 1Pitə 3:9 **2:24** Aes 53:5-6; Röm 6:11

2:25 Esik 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hip 13:20-21

Nəmə ilah kəsotəhatətəiən e nəghatien rəha Ughin, kəni rəhatəmah noliən təuvir min əmə okotiuvir=pən rəhalah nətəligiən o Ughin. Noliən təuvir min rəhatəmah kotəhmen, motapirəkis nəmə nəutəghati kəm lah. ² Nian ilah koteruh məmə noliən rəhatəmah in təhruahru vivi, kəni kauteruh nisaiən e nəmiəghəiən rəhatəmah, inu təhmen əmə məmə otiuvir=pa ilah kəhuva o Ughin. ³ Pəh malə-malə rəhatəmah in səniəmə rəha nīpətiəmah, təhmen e noliən rəha nəlisien nəuanutəmi, uə nuvəniən e natimnati kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip,* uə nuvəniən e napən vi min. ⁴ Mətəu otol malə-malə e nikitəmah iətəm nəuvirien rəhan ko təsikəiən. Malə-malə u tol lanu, in noliən əpəou əmə, mine noliən mətig nəməlinuiən əha ikin. Noliən əha in noliən keikei kotəuvir e nəhmti Ughin. ⁵ Inu noliən rəha nīpətan nəfaki min aupən nətəm kəmotəlahu=pən əskasik rəhalah nətəligiən e Ughin. Ilah kəmotol nəuia rəhalah min nəman, kəni noliən əha, kəmautol malə-malə e nikilah, ⁶ təhmen e Serə iətəm təmol nəuia Epraham, kəni mətəuin lan məmə in rəhan iətəmi asoli. Kəni itəmah nenəti Serə nəmə itəmah nautol noliən min iətəm kotəhruahru, kəni məsotəginien.

⁷ Kəni itəmah nəman nətəm nəmotol marit, e noliən əha inəha rəha nisaiən lərmənig, nəkotəkeikei motos neinatigien o neruh vivien rəhatəmah min nīpətan e nəmiəghəiən rəhatəmah mətəu-inu, ilah kəsotosien nəsanəniən təhmen e təmah. Kəni motisiai ilah e rəhatəmah noliən min mətəu-inu ilah min okotos min nati təuvir u, nəmiəghəiən itulin. Otol lanəha məmə nati kəti otəsasisigien e rəhatəmah nəfakiən.

Nəfaki min rəfin

⁸ Naunun nəghatien əha. Itəmah rəfin nəkotəkeikei motol noliən min u: otos nətəligien kətiəh, otasəkəhruin itəmah min, otolkeikei itəmah min, otol nikitəmah timətig o təmah min, otosiahu rəhatəmah nətəligien. ⁹ Nəmə nətəmini kautol tərəh e təmah, mətəu nəsotalpinien niti nərəhien. Nəmə nətəmini kəutəghati rah e təmah, mətəu nəsotalpinien. Mətəu otəfaki motəni=pən kəm Ughin məmə in otol təuvir kəm lah. Nəkotol lanəha mətəu-inu Ughin təmauin e təmah məmə onəkotol noliən əha, pəh onəkos nəuvirien rəhan. ¹⁰ Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “İtəmini iətəm tolkeikei nəmiəghəiən təuvir, kəni molkeikei məmə otətəu təuvir nian rəfin, in otəkeikei məsəniən nəghatien tərəh min, kəni in otəkeikei məsəniən neiuəiən.

¹¹ In otəkeikei məuhlin in, miet rəkis e noliən tərəh min, kəni mol əmə natimnati min iətəm kotəuvir.

In otəkeikei malkut pik məmə otatig ilah nətəmini rəfin e nəməlinuiən.

¹² In otəkeikei mol lanəha mətəu-inu lərmənig tateh vivi nətəm kotəhruahru,

kəni matətəlig vivi e rəhalah nəfakiən,

mətəu tatol tikimir ilah nətəm kautol təfagə tərəh.”

¹³ ?Nəmə nəkotalkut pik o noliən natimnati min iətəm kotəuvir, pəh otol nərəhien kəm təmah? ¹⁴ Mətəu nəmə nīpəhriənien nautətəu nəhməiən o noliən əhruahru rəhatəmah, kəni nəutatig e nəuvirien pəhriən. Sotəginien e nərəhien iətəm nətəmini kotəhrun noliən kəm təmah, kəni pəh nikitəmah təsəhti pikien. ¹⁵ Mətəu e nikitəmah, otisiai Kristo məmə

3:1 Efəs 5:22 * **3:3** Nati kətəuan kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, uə iəring, uə ring, uə nəuanati katalis nəhlmitəmi lan. **3:3** 1Tim 2:9 **3:6** Jen 18:12 **3:7** Efəs 5:25 **3:12** Sam 34:12-16 **3:14** Aes 8:12-13; Mat 5:10; 1Pità 2:20; 4:14

in Iærmæniġ. Otæhtul maru e nian ræfin o nuhalpiniæn næghatiæn ræha iætæmimi pæh iætæm tætatapuæh o tæmah mæmæ tæhro næutælæhu=pæn æskasik ræhatæmah næteliġiæn e Iesu. Mætæu otæghati mætigi kæm lah e nisialiæn. ¹⁶ Kæni nian ræfin nækotækeikei motæhrun e næteliġiæn ræhatæmah mæmæ ræhatæmah noliæn in tæhruahru æmæ. Kæni næmæ nætæmimi kotæghati rah e noliæn tæuvir min ræhatæmah mætæu-inu itæmah ræha Kristo, ilah okotaulis e næghatiæn tærah min ræhalah.

¹⁷ Nian nautol noliæn tæuvir min, mætæu nautos nahmæiæn lan, kæni nahmæiæn u, in nati tæuvir næmæ nahmælæn u in næteliġiæn ræha Uhgîn. Mætæu næmæ nautol noliæn tærah min, in nati tærah, nati æpnapin mæmæ nautos nahmæiæn lan. ¹⁸ Tol lanæha mætæu-inu, Kristo tæmimis o tæfagæ tærah min, tæmimis nian kætiæh æmæ tinæhmen, ko tæsimis minian nian kæti. In iætæmi in tæhruahru agin, mætæu tæmimis o nætæm kæsotæhruahruian mæmæ otos itæmah muvæn kæm Uhgîn. Kæmotuhamu in kæni nipætin timis, mætæu Uhgîn tæmol mæmæ in tæmiægæh min e nimisiæn, e næmiægæhian kæti ræha negæu e neai. ¹⁹ Kæni e næmiægæhian æha, tæmuvæn mæni pætigæm næghatiæn ræha Uhgîn kæm narmi nætæm kæmohmis u kæutatig e kalæpus,† ²⁰ ilah u kæmautæhti næuia Uhgîn aupæn aupæn agin nian Uhgîn tæmatos ræhan næteliġiæn æfæmæh mætæhtæhmin ilah e nian suah u Noa tæmatuvlækin negæu. E nian æha ræha næhu asoli, Uhgîn tæmosmiægæh nætæmimi eit æmæ nætæm ilah kæmæutatig e negæu nian negæu tæmuvæn=pæn e næhu. ²¹ Kæni næhu æha, in narmi noliæn bæptais iætæm tætosmiægæh itæmah min ræueiu. Noliæn bæptais u, nipætin sæniæmæ tætafæl rækis næmit e nipæti iætæmimi, mætæu in tæhmen mæmæ nækotætatapuæh o Uhgîn mæmæ in otæfa kæm tæmah næhrunian mæmæ ræhatah tæfagæ tærah min tæmikæ. Kæni næsanæniæn asoli iætæm Uhgîn tæmol Iesu Kristo tæmiægæh min e nimisiæn lan, in næsanæniæn iætæm tætosmiægæh itæmah e noliæn bæptais. ²² Kæni Iesu Kristo tinuvæn rækis æpæha e negæu e neai, kæni mætætig e nikali Uhgîn maru, ikin nisialiæn tætatig ikin, mine næsanæniæn, mine nepætiæn. Kæni Uhgîn tæmol mæmæ nagelo min, mine natimnati ræfin iætæm kautos nepætiæn mine næsanæniæn, ilah ræfin kæutatig ahgæl narmæniġiæn ræha Iesu.

4

Suaru ræha noliæn næuia Uhgîn

¹ Tol lanæha natimnati min æha, itæmah onækotækeikei motos næteliġiæn ræha Kristo kæni mautæhtul maru o nætæuiæn nahmæiæn e nipætitæmah, mætæu-inu in tæmætæu nahmæiæn asoli e nipætin. Nautol lanæha mætæu-inu næmæ itæmah ninotætau tærah e nipætitæmah, nati æpnapin nautol noliæn tæuvir min, kæni tætagætun mæmæ ninotæpæh noliæn ræha tæfagæ tærah. ² Tol lanæha, nian itæmah næutatig e næhue niftæni u, næsotohtæu-pæniæn suaru ræha noliæn natimnati tærah min iætæm tætatig e ræhatæmah næteliġiæn,

3:16 1Pitæ 2:12 † **3:19** Nætæmimi nætæm kotæhrun vivi Baebol, kæutæni mæmæ suaru keiu o næhrunian fes 19 u. Suaru 1: Aupæn suah u Noa tæmætæni pætigæm næghatiæn tæhmen lanu, tæhmen æmæ mæmæ ilau Iesu kæmætuan. Kæni næghatiæn ræha Noa in tæhmen æmæ e næghatiæn ræha Iesu. Mætæu nætæmimi e nian æha kæmotæuhlin=pæn næmtahlah e næghatiæn ræhan, kæni ræueiu æha ilah kæutamæhli e kalæpus. Suaru 2: Kæmotætu-pæri Iesu e nigi kæmaluau e Fraide. Kæni e Sarere, nian nipætin tæmætæmahli æhanæh e nipæg, mætæu narmin ræhan tæmuvæn meruh nætæmimi min u ilah kæutamæhli e kalæpus u fes 19 tætæni. Kæni mæghati kæm lah. In tæmuvæn mæmæ tæni=pæn kæm lah mæmæ in tæmol win e ræhan uæk. Mætæu in tæmæsegæhanien e lah mæmæ okotæuhlin ræhalah næteliġiæn kæni motæhatæta lan, mætæu ilah kæmotæmkaræpan rækis. **3:20** Jen 6-7 **4:1** Rom 6:2,7

mätəu onəkotohtəu=pən suaru rəha noliən nəuia Uhgín. ³ Nəmotərəkín rəkis nian tepət o nitəu-pəniən noliən min rəha nətəmimi min u kəsotəniən nipəhriənən e Uhgín. Aupən, itəmah nəmautit əpnəpín nipətan; kəni nətəligiən rəhatəmah təmatuvən o natimnati tərəh min; kəni nəməutəpís; kəni nəmautol lafet rəha nitəuiən nipətan; kəni nəməutəmnim alikol məutəpís məutəlməli; kəni nəməutəfaki kəm narmi nati min iətəm in noliən tərəh agin. ⁴ Nətəmimi min əha kəsotəniən nipəhriənən e Uhgín, narmilah təmiuvig mätəu-inu itəmah nəmotəpəh nitəu-pəniən ilah məhuvən motəmnim e təfagə tərəh rəhalah iətəm təhmen e naruəh asoli iətəm tətəiu. Kəni ilah kəutəni rah pik itəmah ohni.

⁵ Mätəu ilah okotəkeiki motəni pətigəm natimnati min rəfin e nəmiəgəhiən rəhalah kəm Uhgín iətəm in tətəhtul maru məmə otakil məni nəghatən rəha nalpiniən rəha nətəm kəmoħmis, mine nətəm kəutəmiəgəh. ⁶ Tol lanəha, nətəmimi min u nətəm kəmoħmis rəkis, ilah kəmotətəu nanusiən təuvir* məmə nati əpnəpín kəmoħmis təhmen e nətəmimi rəfin, mätəu Uhgín təhrun noliən ilah okotəmiəgəh min e narmín, təhmen lan.

⁷ Kitəh kəutəhuva iuəkir e nian rəha naunun natimnati rəfin. Tol lanəha, otol rəhatəmah nətəligiən otərman-ərman məmə nəkotəhrun nəghatən kəm Uhgín e nəfakiən iətəm təsanən. ⁸ Kəni nati keikei in ilis tapirəkis natimnati rəfin məmə, nəkətolkeikei itəmah min e nikitəmah rəfin mätəu-inu e nian nautol lanəha, kəni nian rəfin, nəutəhtul maru o naluən e noliən tərəh min rəhatəmah. ⁹ Kəni nəkotəkeikei motit itəmah min məhuvən lahuənu min rəhatəmah məmə nəkotəuən itəmah min, kəni motəgəhun ikin nətəmimi okotəpili ikin. Kəni məsətolien məmə nikitəmah təsəgəniən ohni.

¹⁰ Uhgín təməfinə nəsanəniən pisin pisin min kəm təmah kətiəh kətiəh. Təuvir məmə nəkətol uək e nəsanəniən min əha məutasiru e təmah min. Kəni otol uək əha e noliən rəha noluək min nətəm kəutol uək əhruahru rəha Uhgín nian rəfin. Onəkotəuəri nəuviriən rəhan e suaru pisin pisin min iətəm in tətəfinə. ¹¹ Tol lanu, nəmə Uhgín təməfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən rəha nəni pətigəmiən, kəni təuvir məmə in otəni pətigəm təhmen əmə məmə rəhan nəghatən in rəha Uhgín. Nəmə Uhgín təməfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən rəha nasiruən, kəni təuvir məmə in otasiru e nətəmimi e nəsanəniən iətəm Uhgín təməfən məmə, e natimnati rəfin, nətəmimi okotəni-vivi Uhgín o nati iətəm Iesu Kristo təmol. Pəh kitəh kəutəni pətigəm rəhan nəuviriən mine nəsanəniən əmə lanko matuvən naunun tikə. Əuəh.

Nəfaki min okotos nahməiən e nipətilah

¹² Iəu min nəuvein nətəm iəkəlkəikei pik itəmah, iəkəhrun məmə rəueiu nərahien əskasik tatələs pikin itəmah təhmen e nigəm, kəni nautətəu nahməiən asoli lan. Mätəu təsəuviriən məmə narmitəmah otuviig pik o nərahien min əha. Nərahien min əha kəutəhuva o nətəmimi tepət, səniəmə itəmah əmə. ¹³ Mätəu təuvir məmə nikitəmah otətagiən əmə mätəu-inu nəutətəu nahməiən təhmen=pən əmə e Kristo. Kəni nəmə nautol lanəha, kəni nikitəmah otətagiən pik agin nian in otol əpu rəhan nəhəgəhagiən asoli rəha nəuviriən mine nəsanəniən rəhan. ¹⁴ Nəmə

4:3 Efəs 2:2-3 **4:5** Uək 10:42 * **4:6** Nəmə təhro nəghatən u, “Nətəmimi min u nətəm kəmoħmis rəkis,” tətəghati e nətəmimi nətəm kəmotəhatətə e Kristo, kəni uərisig lan kəmoħmis. Uə nəmə təhro tətəghati e nətəmimi nətəm kəmoħmis e nian rəha Noa (eruh-to 3:19). **4:7** 1Pità 1:13; 5:8; Rom 13:11-12 **4:8** 1Pità 1:22 **4:11** Rom 12:6-8 **4:13** Uək 5:41; Jem 1:2; 1Pità 1:6-7

nətəmimi kəutəni rah itəmah o nərgi Kristo, kəni onəkotatig e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu nian kəutəni rah itəmah o Kristo, inu tətəgətuən məmə Narmın Rəha Ughin iətam təsanən məhagəhag mətatig o təmah. ¹⁵ Tərah məmə itəmah kəti otol noliən rəha nohamuiən itəmi, uə nakləhian, uə natgəhlian lou, uə təfagə tərah əkəku kəti təhmen e nəghati pikian. Nəmə in tatos nalpinian mətətu nahməian ohni, kəni təhruahru əmə. ¹⁶ Mətu nəmə itəmah nautos nahməian mətəu-inu itəmah Kristin min, sotalisian ohni, mətu nəkotəkeikei motəni-vivi Ughin məmə nautos nərgin u Kristin. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu nian rəha nakilian nətəmimi rəha Ughin tinətuəuin. !Kəni nəmə nakilian əha tinətuəuin e nətəmimi rəha Ughin, kəni okəmanəhro e nətəmimi min u kəutəhti nanusian təuvir rəha Ughin! ¹⁸ Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə,

“Nəmə in tiəkis o nətəm kotəhruahru məmə Ughin otosmiəgəh ilah, kəni otiekis pik o nətəmimi kotəruuru Ughin mautol təfagə tərah məmə in otosmiəgəh ilah.”

¹⁹ Kəni tol lanəha, nətəmimi nətəm kəutətu nahməian mətəu-inu in nətəligian rəha Ughin, təuvir məmə ilah okotəluhu=pən nəmiəgəhian rəhalah e nəhlmi Ughin iətam təmol neai min niftəni mine natimnati rəfin, kəni nian rəfin in tatol rəhan nəghatian. Kəni təuvir məmə ilah okəutəkeikei mautohtəu=pən min əmə suaru rəha noliən təuvir.

5

Nəghatian tatuvən kəm eldə min mine nətəm aluə

¹ Kəni rəueiu, iəkölkeikei məmə iəkəghati nəuvetin kəm təmah eldə min rəha niməfaki. İəu eldə kəti iəkəhmen e təmah, kəni iəu əhruahru iəmeruh nahməian rəha Kristo, kəni Ughin otəfa kəm tah rəhan nəuvetin nəhagəhagian əsoli rəha nepətiən mine nəsanəniən rəhan, iətam in otol əpu. ² Inu rəhak nəghatian kəm təmah məmə, otol uək rəha neh vivian nətəmimi rəha Ughin nətəm kəutatig e nəhlmitəmah, təhmen e iətəmi rəha sipsip iətam tateh vivi rəhan sipsip min. Kəni otol e nikin agian mətəu-inu nəkotölkeikei məmə nəkotöl. Inu nətəligian iətam Ughin tolkeikei. Mətu təsəuviriən məmə nəkotöl nikitəmah təsəagianian məmə nəkotöl. Kəni sotolien mətəu-inu nikitəmah təhti məmə onəkotos pik məni lan. Mətu otol əmə mətəu-inu nikitəmah tətagian məmə onəkotasiru. ³ Kəni təsəuviriən məmə itəmah nəkəhuva motəhmen e iətəmi əsoli iətam tatol təskasik kəm rəhan noluək min, mətu itəmah onəkotöl noliən iətam in təhruahru məuvir məmə iəfaki min kotəhruən neruhian kəni motohtəu=pən noliən rəhatəmah. ⁴ İətəmi əsoli rəha nətəmi kəutəsal vivi o sipsip min otiet pətigəm=pa min, kəni e nian əha, in otəfinə nətəouian təuvir rəha nisaiən kəm təmah iətam ko rəhan nəuviriən təsikəian.

⁵ Kəni e noliən kətiəh əmə, itəmah nətəm aluə, otisai motol nəuia eldə min rəha niməfaki. Kəni itəmah rəfin agin onəkotosiahu rəhatəmah nətəligian teiuiə mautisiai itəmah min rəfin. Otol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə,

“Ughin təsəagianian e nətəm kəutəfəri mətəhtipəsəg e lah, mətu tətəfən rəhan nəuviriən kəm nətəm kəutosiahu aru ilah.”

⁶ Kəni tol lanəha, otosiahu aru itəmah motatig ahgəl nəhlmi Uhgín əsanən, məmə in otəfəri itəmah e nian əhruahru rəhan. ⁷ Kəni otos rəfin natimnati min nəutətəlig lan məhuva motələhu=pən kəm Uhgín mətəu-inu, in tolkeikei itəmah mateh vivi itəmah.

⁸ Otair mauteh vivi mətəu-inu rəhatəmah tikimír Setən in təhmen=pən e laion kəti iətəm tətaiu oneuən kəni nikin tətərkərik mətəsal e iətəmimi məmə otun. ⁹ Otəhtul əskasik e nəhatətəiən rəhatəmah nian Setən tətəvu o təmah, mətəu-inu itəmah nəfaki min nəuvein əpəha ikin min rəfin e nəhue niftəni, kautos əmə nəhməiən əhmen əmə.

¹⁰ Mətəu uərisig lan nəmotətəu rəkis nəhməiən e nian əkuəkír əmə, kəni Uhgín otol nəkotətəu təuvír min e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni mol nəkotəsanən e rəhatəmah nəhatətəiən, motəhtul əskasik, kəni nati kəti otəsiuvi rəkisiən itəmah. Nəuviriən min rəfin tatsipən əmə o Uhgín, kəni in təmauin e təmah nəkəhuva e Kristo məmə nəkəhuvən e nəhagəhagiən asoli rəha nəuviriən rəhan, mine rəhan nəsanəniən iətəm tətətig itulín. ¹¹ Pəh kotəni pətigəm nəsanəniən rəha narmənigiən rəhan, tətuvən əmə lanko naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatiən

¹² Sailəs* itimlau min, təmasiru e nauəuə u, kəni iateh məmə in piak təuvír kəti, kəni rəhak nípəhriənən tətətig lan. Iətətei nauəuə əkuəkír u kəm təmah məmə iəkəfəri rəhatəmah nətəligiən, kəni iatəni pətigəm məmə natimnati iətəm iəmətəi rəkis, kəutəghati e nəuviriən pəhriən rəha Uhgín. Otəhtul əskasik lan. ¹³ Piatəmah min mine nəuviniətəmah min e niməfaki u ikinu Rom kəutəni təuvír kəm təmah.† Uhgín təmitəpin itəmah min ilah. Kəni nətik u Mak, in min tətəni təuvír kəm təmah. ¹⁴ Otəni təuvír kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo.

Pəh Uhgín otəfinə rəhan nəməlinuən kəm təmah rəfin u nətəmimi rəha Kristo.

5:6 Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 **5:7** Mat 6:25-30 **5:8** 1Təs 5:6 **5:9** Efəs 6:10-18; Jem 4:7 **5:9** Efəs 6:11-13; Jem 4:7 * **5:12** Nəghatiən Kris tətəni nərgin u məmə, “Silfanus” iətəm in nərgin əkuəkír u “Sailəs.” **5:12** Uək 12:2,25; 13:13; 15:22,30 † **5:13** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Pətan iətəm tətətig Papilon,” mətəu nípətin məmə “niməfaki əpəha Rom.” E nian rəha Oltestimin, Papilon in taun asoli kəti iətəm nepətiən mine nəsanəniən rəfin rəha nəhue niftəni tətətig lan, kəni nətəmimi ikin kəutol tikimír kəm nətəmimi min rəha Uhgín. Kəni təhmen=pən əmə e nian rəha Pitə, Rom tətərməniə e lahuənu min rəfin mətəməki e nətəm kəutəfaki kəm Uhgín. **5:13** Uək 12:2; 2Tim 4:11

2 Pitə

Nauəuə iətam tatol keiu lan iətam Pitə təmətei Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Pitə

?Pəh təmətei nauəuə u? Pitə təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm nətəmimi rəha niməfaki ikin min rəfin.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pitə təhrun məmə otəsuvəhiən timis, kəni molkeikei məmə otəfən rəhan naunun nəghatən kəm niməfaki.

?Təmətei nauəuə u o nak? Tolkeikei məmə otəhgi-pəri kəni məgətun nətəmimi rəha niməfaki məmə nəgətun eiua min okəhuva e nəlugin e lah. Mətəu niməfaki otəkeikei matəhtul əskasik mətitəu=pən əmə nəgətunian iətam təhruahru. Kəni molkeikei məmə nəhatətəian rəhalah e Iesu otəkeikei muva məskasik, kəni nəhrunian rəhalah e Iesu otəkeikei meviə.

*Pitə təməni təuvir kəm lah
(Jut 4-13)*

¹ İəu Saimon Pitə, iəu slef mine aposil rəha Iesu Kristo. İətəni təuvir kəm təmah nətəm nəmosot nəhatətəian iətam in təuvir təhmen e rəhatimah. Nəmosot nəhatətəian əha e suaru rəha Iesu Kristo iətam təhruahru. In rəhatah Uhgın mine İosmiəgəh.

² Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuvirian mine nəməlinuiən tapirəkis agin kəm təmah nian rəhatəmah nəhrunian rəha Uhgın mine Iesu rəhatah İərmənig tətəviə mətəpət.

Uhgın təmauin e lah məmə rəhan min nətəmimi

³ E nəsanənian rəha Uhgın, təməfa kəm tah natimnati rəfin iətam okotəkeikei motos məmə kitah kautos nəmiəgəhiən, kəni məmə kəutaliuək e suaru əhruahru iətam Uhgın tolkeikei. Tətəfa e nəhrunian rəhatah ohni. In təmauin e tah e rəhan aru əmə nəsanənian mine nəuvirian. ⁴ Kəni e nəsanənian mine nəuvirian rəhan, in təməfa rəhan nəniəskasikian min iətam iahgin kəni məuvir pik. Təməfa lanəha məmə e nəniəskasikian min əha, nəkotəhrun nuvaian motol kətiəh e noliən rəha Uhgın, kəni motəgim rəkis e nərahian rəha nəhue niftəni iətam təmsipən e nolkeikeian tərəh min e niki nətəmimi.

⁵ Kəni tol lanəha, nəkotəkeikei motalkut pik məmə noliən rəhatəmah otuva məuvir agin. Rəhatəmah nəhatətəian əha ikin, kəni nəkotəkeikei motol min noliən min u: otol təuvir kəm nətəmimi, kəni otos nəhrunian, ⁶ oteh vivi rəhatəmah nətəligian min, kəni otəhtul əskasik e Uhgın nian nərahian tətuva, kəni otəfən rəhatəmah nəmiəgəhiən rəfin kəm Uhgın kəni motol nəuiən, ⁷ kəni otolkeikei nəfaki min, kəni otolkeikei nətəmimi rəfin. ⁸ Təuvir məmə nəkotol noliən min əha, mətəu-inu nian nautol mautol ilah, kəni rəhatəmah nəhrunian e rəhatah İərmənig Iesu Kristo otəuə e nəuan tēpət min e nəmiəgəhiən rəhatəmah. ⁹ Mətəu nəmə iətəmimi kəti təsoliən natimnati min əha, kəni in təmalu məmə Uhgın təmafəl rəkis noliən tərəh min rəhan aupən, kəni tətəgətun məmə in təhmen e iətəmi kəti iətam in təruru nəsal-pəniən isəu, uə nəmə təhro nəhmtin tēpis.

¹⁰ Tol lanəha piak min mine nəuvinik min, nəkotəkeikei motalkut əskasik məmə nəkotol noliən min əha, kəni ilah okotəgətun məmə

nipəhriənən, Uhgin təmitəpin itəmah, kəni mauin e təmah məmə rəhan nətəmini. Mətəu-inu nəmə nəkotol natimnati min əha, kəni ko nəsotəmeiən nian kəti, ¹¹ kəni Uhgin nikin otagiən məmə oterəh e doə o təmah məmə nəkotəhrun nuvəniən ikin iətəm Iesu Kristo, rəhatah İərməniğ mine İosmiəgəh, in otərməniğ itulən ikin.

¹² Tol lanəha, nian rəfin iəkəkeikei mətəni=pinə natimnati min u kəm təmah məmə nikitəmah otəhti min, nati əpnəpin nəkotəhrun ilah, kəni motəhtul tiəkis e nipəhriənən iətəm nəmotos rəkis. ¹³ E nian iətəmiəgəh əhanəh e nəhue niftəni u, nikik təhti məmə təhruahru məmə iəkəni pətiğəm min natimnati min əha məmə nikitəmah otəhti min, ¹⁴ mətəu-inu iəkəhrun məmə otəsuvəhiən iəkimis, təhmen məmə rəhatah İərməniğ Iesu Kristo təmol əpu əhruahru kəm iəu. ¹⁵ Kəni iəkəkeikei malkut pək rəueiu məmə onəsotaluiən natimnati min u nian oiəkimis rəkis.

¹⁶ Nian iəmotəni pətiğəm kəm təmah məmə Iesu Kristo otuva min e nəsanəniən, iəməsəniən namsu min iətəm iətəmi kəti təmol e rəhan əmə nətəliəni, mətəu itimahəl iəmleruh əhruahru e nəhmtitimahəl məmə rəhan nəsanəniən min nəhəgəhəgiən in ilis agin. ¹⁷⁻¹⁸ Itimah Iesu əpəha ilis e nitəuət rəha Uhgin nian Uhgin Tata təməfən nisiaiən kəm in, kəni mol in nəhəgəhəgiən tasiə miet e nipətin, kəni təmətəu nəuia Uhgin u Nəhəgəhəgiən Asoli təməni kəm in məmə, “İnu nətik iətəm iəkölkeikei, nikik tagiən pək ohni.” Itimahəl min iəmhletəu nəuiən əha təmsipən e nəgəu e neai.

¹⁹ Natimnati min əha təmol itimah iəkotəhrun vivi məmə nəghatiən rəha iəni min əupən in nipəhriənən. Nəghatiən əha təhmen e lait kəti tətasiə e napinəpuian. Kəni təuvir məmə itəmah min onəkotətəu vivi nəghatiən əha mətəuərus=pən Iesu Kristo otuva min. Kəni Iesu Kristo təhmen e fətukai iətəm tətəri, kəni nian rəhan otuva min lan, təhmen e nəhəgəhəgiən rəha nianən. Kəni nəhəgəhəgiən rəhan otasiə e nikitəmah məgətun vivi Uhgin kəm təmah. ²⁰ Kəni nati asoli e natimnati min u, nəkotəkeikei motəhrun məmə nəghatiən rəha iəni min e Nauəuə Rəha Uhgin, səniəmə nətəliəni mine nəghatiən əmə rəhalah,* ²¹ mətəu-inu nəghatiən rəha iəni min təsisipəniən e nətəliəni rəha nətəmini əmə, mətəu nətəmini kəmotəni pətiğəm nəghatiən iətəm təmsipən e Uhgin nian Narmin Rəhan təmek nikiləh masiru e lah o nəghatiən.

2

Nəgətun eiua min

¹ Mətəu iəni eiua min əha ikin e niki nətəm İsrel əupən, kəni e noliən kətiəh əmə, nəgətun eiua min okəhuva min e nikitəmah. E noliən oneuən, okotəni pətiğəm nəgətunian eiua min iətəm otəəkən rəhatəmah nəhatətəni, kəni tapirəkis nati u, ilah okotəuhlin nəmtəhləh e rəhalah İətəmi asoli, nati əpnəpin in təmos nəhmti lah. Kəni otəsuvəhiən, Uhgin otəəkən ilah e nəlpinən iətəm ilah aru əmə kəutiuvu=pa. ² Kəni nətəmini tepət okotohtəu=pən noliən tərəh min rəhalah iətəm tol naulisən. Kəni tol lanəha, nətəmini tepət okotəni rah suaru rəha nipəhriənən. ³ Kəni mətəu-inu ilah kotölkeikei pək məni, kəni okotos rəhatəmah natimnati e

1:14 Jon 21:18-19; 2Kor 5:1 **1:17-18** Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35 **1:19** Nəh 22:19 * **1:20** Suaru kəti min o nəuhlinən nəghatiən Kris e 1:20 tol lanu: “Kəni nati asoli e natimnati min u, nəkotəkeikei motəhrun məmə iətəmi kəti tikə məmə, in pisin əmə otəni nipəti nəghatiən rəha iəni min iətəm kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgin,” **1:21** 2Tim 3:16; 1Pitə 1:11-12 **2:1** Mat 24:11; Jut

noliän ekäu-ekäu e nəuanagei min iätəm kəmotšipən əmə e nətəligiän aru əmə rəhalah. Nuvəh agin, Uhgın təməni pətigəm nalpinian rəhalah, kəni otəsuvəhiän in otərəkin ilah.

⁴ İtəmah nəkotəhrun məmə in otol nalpinian əha mətəu-inu nəmoteruh noliän rəhan aupən. Nian nagelo min kəmotol təfagə, Uhgın təsaskəlim əməiän rəhalah nalpinian, mətəu təməraki=pən e lah e nıpəg asoli teiuiəu agin, ima nətəm kotərah, kəni təməlis ilah e sen, kəni kəutətig e napinəpuian mətəuarus=pa in otələhu nəghatiän o nalpinian rəhalah.

⁵ Kəni Uhgın təməsaskəlim əməiän nalpinian rəha nətəmimi aupən nətəm kəmutəhti nəuiän e nian rəha Noa, mətəu təmoəhamu ilah e naruəh asoli iätəm təmaiü. Mətəu Noa təmətəni pətigəm nəghatiän rəha noliän iätəm təhruahru e nəhmti Uhgın, kəni Uhgın təmosmiəgəh in, mine rəhan nətəmimi səpin. ⁶ Kəni Uhgın təmol nalpinian o nərahian rəha nətəm Sotəm mine Kəmorə, kəni təmuvən taun mil əha e nigəm, kuol nəhmtəhu e lau. Inu tətəgətu nati nak iätəm otol kəm nətəmimi min u nətəm kəutəhti nəuiän. ⁷ Mətəu in təmosmiəgəh iətəmi u Lot. In iətəmi əhruahru e nəhmti Uhgın, kəni nikin tətəhmə o noliän tərəh min iätəm tol naulisian rəha nətəmi min əha ikin əha u kəmutəhti nəuiə Uhgın. ⁸ Kəni in təmətatig ilah min ilah, kəni nian rəfin in təmeruh noliän tərəh min rəhalah, kəni mətətu nəghatiän tərəh min rəhalah, kəni nian rəfin əmə, nikin iätəm təhruahru əmə, təmahmə pik o noliän tərəh min rəhalah.

⁹ Natimnati min əha tətəgətu məmə İərməniəg Uhgın təhrun nosmiəgəhiän nətəmimi nətəm kotəhatətə lan, kəni təhrun nəmki rəkisian ilah e nərahian iätəm kəutətig lan. Mətəu nətəmimi nətəm kəsotəhruahruian, Uhgın təhrun naskəlimian mol nalpinian kəm lah rəueiü muvən mətəuarus nian in otələhu nəghatiän o nalpinian rəha nətəmimi. ¹⁰ Uhgın otol nalpinian kəm nətəm kotərah rəfin, mətəu in otol nalpinian asoli kəm nətəmimi nətəm kəutol natimnati rəha naulisian iätəm nıpətilah tolkeikei məmə okotol, kəni natimnati u kəutol ilah tamikmik, kəni nətəmimi min əha kəsotolkeikeian məmə iätəmimi kəti uə Uhgın otərməniəg e lah.

Nəgətu eiuə min əha kəutəfəri məsotəginian nati kəti, kəni məsotəginian nəni rahian natimnati e negəu e neai iätəm kəutəmiəgəh u ilah ilis pik. ¹¹ Nati əpnəpin nagelo min u ilah kotəsanən kəni nəhgilah tətət tapirəkis nətəmimi min əha, mətəu nagelo min kəməsotəhiän nəgətu eiuə min əha, * məsotətu-pəniän nəghatiän kəti e lah e nəhmti İərməniəg Uhgın. ¹² Mətəu nəgətu eiuə min əha kəutəni rah natimnati min iätəm ilah kəsotəhrunian. İlah kotəhmen e nati arpin min, iätəm rəhalah nətəligiän tikə, mətəu kəutol əmə nati iätəm nıpətilah tolkeikei. Nati arpin min əha kəmotair məmə nətəmimi okotaiü o lah motəhamu ilah. Kəni Uhgın otərəkin min nətəm kotərah min əha təhmen e nətəmimi motərpın kəni motəhamu nati rərpın min əha. ¹³ Uhgın otətəu ilah e nərahian mətəu-inu ilah kəmotol nərahian kəm nətəmimi.

Kəni nəgətu eiuə min əha, nikilah tagiän məmə okotəuən mine motəmnim pik, səniəmə lapin əmə mətəu e nərauiə. İlah kotəhmen e napinian e napən, uə kotəhmen e nıməgin iätəm tatol aulis itəmah, məutərəkin nərgi nıməfaki. Kəhuva motəuən itəmah min ilah, mətəu

2:4 Jut 6 **2:5** Jen 6-8; 2Pitə 3:6 **2:6** Jen 19:24; Jut 7 **2:7** Jen 19:1-16 **2:10** Jut 7-8,16

* **2:11** Suaru kəti min o nəuhlinian fes u təhmen inu: Nati əpnəpin nagelo min u ilah kotəsanən kəni nəhgilah tətət tapirəkis nətəmimi min əha, mətəu nagelo min kəməsotəhiän natimnati ilis pik əha. **2:11** Jut 9 **2:12** Jut 10

kəuteiuə e təmah, mautol noliən tərəh. ¹⁴ Nian rəfin rəhalah nətəligiən tatuvən o nakləhiən e nipətan u rəhalah nətəligiən timətəg əmə. Kəni nian rəfin kautol təfagə tərəh məsotəpəhiən. Kautiuv i kalin rəkis nətəmini nətəm rəhalah nətəligiən təsəkasikilən kautəhuvən o noliən tərəh. Ilah kəutəgətan aru ilah e noliən rəha nəvərəsiən. Uhgın təməni rəkis nalpiniən rəhalah. ¹⁵ Ilah kəmotəpəh suaru iətəm təhruahru, kəni motekəu motohtəu=pən suaru rəha Paləm nəti Peor, iətəm təmolkeikei pik nosiən məni e noliən tərəh. ¹⁶ Mətəu togki kəti təmah i rəhan noliən tərəh min. Kitah kotəhrun məmə togki min kəsotəghatiən, mətəu Uhgın təmol togki rəha Paləm təghati e niki iətəmini məmə otəniəhu noliən ekəu-ekəu rəha iəni u.

¹⁷ Nəgətan eiua min əha kotəhmen e nəhmti nəhu iətəm təmamir, uə kotəhmen e nəpuə iətəm nimətəgi asoli təməmki rəkis kəni nuhuən tikə lan, mətəu-inu nəgətan iən rəhalah kotərəh. Uhgın təmələhu kalin napinəpuian asoli məmə okotəg lan. ¹⁸ Ilah kəutəgət əfəri e nəghatiən iətəm nipətin tikə. Kəutəghati e nəghatiən min rəha noliən min iətəm nipəti nətəmini kətolkeikei, kəni mautiuv i=pə nətəmini kəhuva e nərahien iətəm kəməhiet vi əmə lan. ¹⁹ Kəutəni əskasik məmə nətəmini kotəhrun nitəu-pəniən natimnati iətəm ilah kətolkeikei, lou kəti tikə lan. Mətəu ilah aru slef min rəha nolkeikeiən tərəh min rəhalah, mətəu-inu iətəmi kəti in slef rəha nati nak iətəm tətərmənig lan. ²⁰ Mətəu nəmə kotəgim rəkis e nərahien rəha nəhue niftəni nian kotəhrun İərmənig mine İosmiəgəh rəhatah İesu Kristo, kəni uərisig lan kohtəlig e noliən rəha təfagə tərəh, məhuva slef rəhan, ilah kotəg e nərahien iətəm in tərəh tapirəkis in aupən. ²¹ Nəmə ilah kəmotəruu agin suaru rəha nol-əhruahruian, kəsi, in nati tərəh nəuvətin o lah. Mətəu tərəh pik agin o lah nəmə ilah kinotəhrun suaru əha rəha nol-əhruahruian, kəni uərisig lan kotəuhlin nəmtəhlah e nəghatiən rəha Uhgın iətəm təməfən kəm lah. ²² Noliən rəhalah kotəhmen e nəghatiən əuhlin mil u keiu, “Kuri kəti təmətəlig muvən maton nati iətəm in təmeuə rəkis lan,” mine “Pikəh iətəm təməig, kəni mətəlig min muvən mətəig e nəmət.”

3

Nian rəha İərmənig

¹ Rəhk-iəli min, inu rəhak nauəuə iətəm tatol keiu lan tatuvnə o təmah. İəməti ilau pəti məmə nikitəmah otəhti min natimnati min əha, kəni məmə okuəghi-pəri itəmah muol nətəligiən rəhatəmah təhruahru. ² İəkolkeikei məmə onəkotətəlig min e nəghatiən min iətəm iəni min rəha Uhgın kəmotəni aupən, mine nəghatiən rəha İərmənig İosmiəgəh rəhatah iətəm rəhatəmah aposil min kəmotəni pətigəm kəm təmah.

³ Nati kəti iətəm nəkotaupən motəhrun məmə, e nian Naunun Nian tətəva iuəkir, nətəmini nəuvein okəhuva nətəm kəutəu=pən əmə nati nipətilah tolkeikei məmə okotol, kəni ilah okotəgət əfəri motəni rah nəghatiən rəha Uhgın. ⁴ Okotəni məmə, “?Təhro? ?Təməni-əskasik rəkis məmə otəva min, mətəu in iə? E nian iətəm tipitah min kəməhmis mətəuarus=pə u rəueiu, natimnati rəfin təsol pisinien kəti tatol əmə lanko. Kəni aupən aupən agin, nian Uhgın təmol niftəni mətəuarus=pə rəueiu, natimnati rəfin kautol əmə nati kətiəh.” ⁵ Kəutəni lanəha, mətəu ilah

2:15 Nam 22:7; Jut 11; Nəh 2:14

2:16 Nam 22:28-35

2:17 Jut 12-13

2:20 Mat 12:45

2:21 Luk 12:47-48

2:22 Prov 26:11

3:2 Jut 17

3:3 1Tim 4:1; Jut 18

kəsotolkeikeian mämə okotətəlig e nıpəhriənian u mämə Uhgın təməghati, kəni təmol neai mine nıftəni e nəghatıən rəhan. Kəni mol nıftəni tiet e nəlugı nəhu, kəni mos nəhu mol ikin min rəfin e nəhue nıftəni. ⁶ Kəni təmatig mos min nəhu əha mauitarmin mərəkin nıftəni aupən ikin lan. ⁷ Kəni nəghatıən əha rəha Uhgın tətəskəlim neai min nıftəni kətuatig rəueiu, kəni ilau okuatig muətuərus=pa nian in otuvan ilau e nigəm e nian rəha nakiliən mine nalpinian rəha nətəm kəutəhti nəuia Uhgın.

⁸ Mətəu iəu min nəuvein, sotaluiən e nati kətiəh u mämə, e nətəligiən rəha İərmənig Uhgın, nian kətiəh in təhmen e nu uan-tausin, kəni nu uan-tausin in təhmen e nian kətiəh. ⁹ Nətəmimi nəuvein, nikilah təhti mämə Uhgın tapəou o nol uəhaiən nəniəskasikiən min rəhan, mətəu səniəmə tol lanəha. Rəhan nətəligiən təfəməh o təmah, kəni nikin təsəgiənian mämə in otəkeikei mol nalpinian kəm nətəmimi, mətəu tolkeikei mämə nətəmimi rəfin okotəuhlin nəmtəhlah e noliən tərəh min rəhalah mohtəlig=pən ohni.

¹⁰ Mətəu Nian Rəha İərmənig otuva təhmen e iətəmimi təmuva mämə otəkləh, otuva e nian iətəmi təruru. E nian əha, kotətəu nərkərikian asoli, kəni neai otikə. Kəni nigəm otus nəhue nıftəni mine natimnati min rəfin kəutatig lan, kohkə agin.

¹¹ Kəni mətəu-inu Uhgın otərəkin rəfin agin natimnati min əha e noliən əha, itəmah nəkotəkeikei motətəlig e noliən rəha nəmiəğəhiən rəhatəmah. Nəkotəkeikei motohtəu=pən suaru iətəm nəmiəğəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın motasim. ¹² Nikitəmah otəkeikei magiən o nian əha iətəm tətəva, kəni motol natimnati iətəm okotol nian əha otuva uəhai əmə. E nian əha, nigəm otus mərəkin neai, kəni nəpiəpeian otol mitigar, mine məuig, mine məhau min okotəiəh mohkə. ¹³ Mətəu Uhgın təməniəkis mämə otol neai vi mine nıftəni vi, ikin rəha nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmtin. Kəni kəutəhtahnin nati əha o nəniəskasikiən əha.

¹⁴ Tol lanəha, iəu min nəuvein. Kəni mətəu-inu nəkəutəhtahnin nian əha iətəm tətəva, otalkut əskasik o nati milahal u mämə, aupən Uhgın otəsehiən nəpinian kəti e nəmiəğəhiən rəhatəmah, kəni uərisig mämə təfəgə tərəh kəti tikə lan, kəni naunun nəkotatig e nəməlinuiən itəmah min. ¹⁵ Nəkotəkeikei motos e rəhatəmah nətəligiən nati u mämə, noliən rəha nətəligiən əfəməh rəha İərmənig o tah, tatol mämə in otosmiəgəh nətəmimi nəuvein min. Inu təhmen e nəghatıən iətəm piatah təuvir Pol tətətei kəm təmah e neinatigian iətəm Uhgın tətəfən kəm in. ¹⁶ Tətəghati e natimnati min əha e nauəuə min rəfin rəhan. E nauəuə min əha, natimnati nəuvein əha ikin iətəm tiəkis mämə okotəhrun. Kəni nətəmi kotənəu-enəu məsotəhrunian nati, kəni rəhalah nətəligiən tətəliuək-alıuək, ilah kəutəuhlin nəghatıən min rəha Pol, e noliən kətiəh əmə iətəm kəutəuhlin nəghatıən rəha nauəuə nəuvein min rəha Uhgın. Kəni Uhgın otərəkin ilah ohni.

Naunun nəghatıən

¹⁷ Kəni tol lanəha, iəu min nəuvein. Mətəu-inu nəkotəhrun rəkis nati u, otair mämə nəghatıən alməli rəha nətəmimi nətəm kəutəhti nəuia Uhgın, okəsotiuvi rəkisian itəmah e ikin rəhatəmah nəhatətəian təkəsik ikin, kəni nəkotəmei e rəhatəmah nəhatətəian. ¹⁸ Mətəu otol rəhatəmah nəhatətəian teviə məskasik e nəhrunian rəha İərmənig mine İosmiəgəh

rəhatah İesu Krısto, kəni teviə min e nəuviriən iətəm təməfinə kəm təmäh.
!Pəh kotəni-vivi in nian rəfin, rəueiu tatuvən matuvən əmə lanko naunun
tikə! Əuəh.

1 Jon

Nauəuə iətam Jon təmaupən mətei Nəghatən əkuəkır rəha nauəuə u 1 Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u. In pia Jemis, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti rəha nətəmi tueləf rəha Iesu. Kəni in iətəmi u iətam Iesu tolkeikei pik. In təmətei nauəuə min u: Nanusiən Təuvir Iətam Jon Təmətei, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Nol Əpuian.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəmini rəha niməfaki min ikin min rəfin. In tolkeikei məmə nətəmini ikin kətiəh kətiəh okotafin, kəni motahli=pən nauəuə u tatuvən e niməfaki min ikin pisin pisin min.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nətəmini nəuvein kotəni məmə Iesu Kristo səniəmə in Nəti Uhgın pəhriən iətam təmuva iətəmini pəhriən kəti. Kəutəni məmə narmin rəha Kristo təmuva e nipəti suah kəha Iesu nian Jon Bəptais təmol bəptais lan. Kəni narmin rəha Kristo tiet e nipəti Iesu, uərisig timis e nigi kəməluau. Mətau nəgətuniən əha in neiuəiən. Kəni mautəgətun məmə noliən tərəh in tikə. İlah nəuvein kotəni məmə təuvir əmə məmə nətəmini okotol əpnəpən əmə noliən tərəh mətau-inu e rəhalah nəgətuniən, nipəti iətəmini in nati əpnəpən əmə. Nərgi nəgətuniən min əha, kətəni məmə “Nostisisim.”

?Təmətei nauəuə u o nak? Təmətei nauəuə u məmə otəgətun min nəghatən iətam təhruahru, kəni məmə otəni pətigəm neiuə minian rəha nəgətun eiua min. Kəni təməgətun məmə nolkeikeiən in nati asoli. Kəni molkeikei məmə otasiru, kəni mol nəhatətəiən rəha nəfaki min tuva məskasik kəni motəhruən vivi məmə Uhgın təmosmiəgəh pəhriən ilah, kəni ilah mautos nəmiəgəhiən itulin.

Nəghatən Miəgəh

¹ Nəghatən iətam in Nəukəti Nəmiəgəhiən* təmaupən matig e nətuəuiniən nian,[†] inu, itimah[‡] iəmotətəu kəni moteruh e nəhmtitimah əhruahru. § İəmotəh, kəni motek e nəhlmitimah əhruahru.* Inu u, in Nəghatən iətam in Nəukəti Nəmiəgəhiən iətam iəutəghati lan, məutəni pətigəm. ² Nəukəti Nəmiəgəhiən əha təmietigəm=pa;[†] iəmoteruh kəni mautəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən,[‡] kəni məutəni=pinə kəm təmah məmə in nəmiəgəhiən itulin, in təmətatig ilau Tatə Uhgın kəni təmiet=pa o timah. § ³ İəutəni pətigəm kəm təmah natimnati min iətam iəmotəh kəni motətəu rəkis, məmə itəmah min onəkəhuva motol kətiəh kitah min itəmah. Okəhuva kətiəh kitah Tatə Uhgın mine Nətin, Iesu Kristo.* ⁴ İəutətei natimnati min u məmə otol nəgiəniən e nikitimah təri məriəuəh.

Okotaliək e nəhəgəhəgiən

* 1:1 Jon 14:6 † 1:1 Jon 1:1,3 ‡ 1:1 Nauəuə u, Aposil Jon in təmətei. Nati əpnəpən məmə in tətəni pik “itimah,” mətau Jon pisin əmə təmətei. Nian təmətei nəghatən u “itimah,” nian nəuvein tətəghati aru əmə lan, kəni nian nəuvein tətəghati aru lan mine aposil min nəuvein. § 1:1 Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2Pitə 1:16; 1Jon 4:14 * 1:1 Jon 20:27 † 1:2 Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 ‡ 1:2 Jon 15:27 § 1:2 Jon 1:1-4 * 1:3 1Kor 1:9

⁵ Nəghatien u inu, itimah iəmotətəu ohni kəni iəutəni=pinə kəm təmah, məmə Uhgīn in nəhagəhagien,† kəni napinəpuian tikə agin lan. ⁶ Nəmə kitah kotəni məmə kinautol kətiah kitah min, mətəu kitah kəutaliuək əhanəh e napinəpuian,‡ kəni kitah kəuteiua, kəni məsotatigien e niphərianien.§ ⁷ Mətəu in tətətig e nəhagəhagien, kəni nəmə kotaliuək e nəhagəhagien təhmen lan,* kəni kitah kautol kətiah kitah min, kəni nira Nətin, Iesu, tətəruətuəh e tah o noliən tərəh min rəfin.††

⁸ Nəmə kitah kotəni məmə səniəmə kitah nol təfagə tərəh,§ kitah kauteiua aru əmə e tah min, kəni niphərianien tikə e tah.* ⁹ Uhgīn in iətəm kitah kotəhrun narərian lan, kəni rəhan noliən in təhruahru əmə.† Tol lanəha, nəmə kitah kotəni=pən noliən tərəh min rəhatah kəm Uhgīn,‡ kəni in otəfəl itah kəni malu e rəhatah noliən tərəh min, kəni maruətuəh rəkis e noliən tərəh min rəfin rəhatah məmə okotəhruahru e nəhmtin.§ ¹⁰ Mətəu nəmə kitah kotəni məmə kəsotol aginien noliən tərəh, kəni kitah kəutəni məmə Uhgīn tateiua, kəni rəhan nəghatien təsatig aginien e nəmiəgəhien rəhatah.*

2

Iesu Kristo in iətəmi rəha nasiruian e tah

¹ Rəhak min kəlkələh min,* iətətei natimnati min u kəm təmah, mətəniəhu itəmah məmə onəsotolien təfagə tərəh. Mətəu nəmə iətəmi kəti otol təfagə tərəh, rəhatah kəti əha ikin iətəm tətəghati rəhatah lan kəm Tatə Uhgīn,† inu Iesu Kristo in iətəmi Təhruahru. ² In ko, iətəm təmol sakrifais aru e rəhan nəmiəgəhien o rəhatah noliən tərəh min, kəni o nati u, niəməha otəsol minien Uhgīn.‡§ Kəni təməsolien o rəhatah pisin əmə noliən tərəh min, mətəu rəha nətəmini min rəfin agin e nəhue niftəni.*

³ Kitah okotəhrun əsas məmə kotəhrun Uhgīn† nəmə kitah kautol nəuiən.‡§ ⁴ Iətəmi u tətəni məmə “Iəkəhrun Uhgīn,”* mətəu təsolien nəuiən, in ieiua, kəni niphərianien tikə lan.†† ⁵⁻⁶ Mətəu iətəmi u tatol rəhan

† 1:5 1Tim 6:16 ‡ 1:6 Jon 3:19-21; 8:12; Efəs 5:8; 1Jon 2:11 § 1:6 1Jon 2:4; 4:20 * 1:7 Aes 2:5 † 1:7 Nəmə kəutəhlan vivi e nəhmti Uhgīn, okotəni pətigəm əmə təfagə tərəh min kəmautol kəsotəhmenien e nəhmti Uhgīn. Mətəu səniəmə təhmen e narətuəhian iətəm kətaig e nien o nos rəkisən nətuakəmian kəti e niphərianien. Nira Iesu otəkeikei maruətuəh e tah, məmə in otos rəkis noliən tərəh min rəhatah. (Nipəti nəghatien u “nira Iesu” tətəni məmə Iesu təmimis təhmen e sakrifais kəti təmol o təfagə tərəh min.) Tol lanəha, kitah kəutəhlan vivi, mətəhruahru e nəhmti Uhgīn, kəni in təseruhien noliən tərəh rəhatah, mətəu-inu nira Iesu təməfəl rəkis. ‡ 1:7 Hip 9:14; Nəh 7:14 § 1:8 Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 * 1:8 1Jon 2:4 † 1:9 Uhgīn tətəlu təfagə tərəh min rəha nol təfagə min, mətəu in tatol e nəhruahruian, mətəu-inu nimisien rəha Iesu in təmətəu rəkis noliən tərəh min. Tol lanəha, təhruahru məmə Uhgīn otəlu noliən tərəh min rəhatah məfəfəl rəkis. ‡ 1:9 Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 § 1:9 Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hip 10:22 * 1:10 Jon 5:38 * 2:1 1Təs 2:11 † 2:1 Rom 8:34; 1Tim 2:5; Hip 7:25 ‡ 2:2 Rom 3:25; 1Jon 4:10 § 2:2 Iesu in təmol sakrifais aru e nəmiəgəhien rəhan o rəhatah noliən tərəh min, kəni nati əha, niəməha təsolien minien Uhgīn. Iesu in sakrifais, kəni in pris min iətəm təmol sakrifais u. Iesu təsətapuəhian o Uhgīn məmə otəni məmə kitah kəməsotolien noliən tərəh kəti, mətəu təmətapuəh o Uhgīn məmə oteruh itah məmə kitah nətəmini rəhalah noliən tərəh min kəmosos rəkis nalpinien. Inu nətəligien min rəfin rəha Uhgīn, kəni nati u, in təməhmen. * 2:2 Jon 3:17 † 2:3 1Jon 4:13; 5:2 ‡ 2:3 Noliən nəuiən u, təsolien itah kotəhruahru, mətəu tətəgətuən əmə məmə kitah kotəhrun Uhgīn. § 2:3 Jon 14:15 * 2:4 Tait 1:16; 1Jon 3:6; 4:7,8 † 2:4 Nətəmini nətəm kəutohtəu=pən Nostisisim, kəutəni məmə ilah kəutəhrun vivi Uhgīn, mətəu noliən rəhalah təsəhruahruian. Afin-to e Nəghatien Əkuəkir Rəha Nauəuə u 1 Jon məmə nəkəhrun nətəligien rəha Nostisisim. ‡ 2:4 1Jon 1:6,8

nəghatian, § nolkeikeian rəha Uhgın təmatig minpi vivi pəhrian e nikin.*
İətəmi u tətəni məmə tətəhtul=pən lan, † otəkeikei mıtəu suaru kətiah əmə
iətəm İesu təmitəu. ‡ Nolian u tətəgətun əsas § məmə kitah kautatig lan.*

Kitah kotəkeikei motol nolkeikeian kəm tah min

7 Nikik keikei min, iəu iəsətəian nəghatian vi kəti kəm təmah məmə
onəkotol, kəni mətəu iətətei in əuas† iətəm nəmotos rəkis e nətuəuinian,
nian nəmotətəu nanusian təuvir;‡ nəghatian əuas u in nəghatian
ninotəhrun rəkis məmə nəkotolkeikei itəmah min. 8 Mətəu e neruhian
kəti min, nəghatian u iətəm iətətei tatuvnə o təmah məmə onəkotol,
in tətəuhlin məmə nəghatian vi, § mətəu-inu kineruh e suaru vi kəti e
nəmiəəghian rəha İesu mine rəhatəmah. Mətəu-inu rəueiu, napinəpuian
tinətagim,* konu nəhəəəghian pəhrian† tinətasia rəkis.‡

9 Kəni iətəmi u tətəni məmə in tətətig e nəhəəəghian mətəu tətəməki e
pian, § in tətətig əhanəh e napinəpuian.* 10 İətəmi u iətəm tolkeikei pian,
in tətəhtul e nəhəəəghian, † kəni nati kəti tikə e nikin məmə otapitətəl
lan, morin.‡ 11 Mətəu iətəmini u iətəm tətəməki e pian, in tətətig e
napinəpuian, § kəni mətan e napinəpuian, kəni məruru ikin tatuvən=pən
ikin, mətəu-inu napinəpuian tətəuveg nəhmtin.*

12 Rəhak kəlkələh min, iətətei nauəuə u kəm təmah,
mətəu-inu Uhgın təmafəl rəkis nolian tərəh min rəhatəmah e nati u iətəm
İesu təmol.

13 Tatə min, iətətei nati u kəm təmah,
mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iətəm təmaupən matig e nətuəuinian.†
Nətəm aluə min, iətətei nati u kəm təmah,
mətəu-inu itəmah nəmotehpahu rəkis‡ iətəmi tərəh, Setən.

14 Kəlkələh min, iətətei nati u kəm təmah,
mətəu-inu nəkotəhrun Tatə Uhgın.
Tatə min, iətətei nati u kəm təmah,
mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iətəm təmaupən matig e nətuəuinian. §
Nətəm-aluə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah
nəkotəsanən,*

kəni nəghatian rəha Uhgın tətətig e nikitəmah,
kəni nəmotol win e iətəmi tərəh, Setən.†

Sotolkeikeian natimnati rəha nəhue niftəni

15 Sotolkeikeian nəhue niftəni‡ uə natimnati min rəha nəhue niftəni.
Nəmə iətəmi kəti tatolkeikei nəhue niftəni, kəni nolkeikeian rəha Tatə
Uhgın təsatigian e nikin. § 16 Mətəu-inu natimnati rəfin u rəha nəhue
niftəni, ilah u, kəsotsipənian o Tatə Uhgın, mətəu kautsipən e nəhue niftəni
əmə. Natimnati rəfin u rəha nəhue niftəni, ilah u, nolkeikei pikian natim-
nati rəha nəhuvegin əmə,* kəni nolkeikeian natimnati iətəm tatiuvirəkis

§ 2:5-6 Jon 14:15 * 2:5-6 1Jon 4:12 † 2:5-6 Nian tətəni məmə suah iətəmi kəti tətəhtul=pən
e İesu, niptəin u məmə in tətətig lan məsiəian, tatsipən lan, tatos rəfin nəsanəniən rəhan ohni,
tətəəəəl lan, tatilpin ilau min. ‡ 2:5-6 Mat 11:29 § 2:5-6 1Jon 2:3 * 2:5-6 Jon 15 † 2:7
Dut 6:5; Lev 19:18 † 2:7 1Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2Jon 5,6 § 2:8 Jon 13:34 * 2:8 Rom
13:12 † 2:8 Jon 1:9 † 2:8 Efəs 5:8; 1Təs 5:5 § 2:9 1Jon 3:10,15,16; 4:20,21 * 2:9 1Jon 1:5
† 2:10 1Jon 3:14 † 2:10 Sam 119:165 § 2:11 1Jon 1:6 * 2:11 Jon 11:9; 12:35 † 2:13 Jon
1:1 † 2:13 Jon 16:33 § 2:14 Jon 1:1 * 2:14 Efəs 6:10 † 2:14 1Jon 2:13; Sam 119:9-11;
Jon 5:38; Hip 4:12; 1Jon 1:10 † 2:15 Rom 12:2 § 2:15 Jem 4:4 * 2:16 Jen 3:6; Rom 13:14;
Efəs 2:3

nəhmtitəmi,† mine nəfəriən o rəhalah nautə, mine nepətiən. ¹⁷ Kəni nəhue niftəni u otəpanikə. Kəni nolkeikei pikien nautə min otəpanikə. Kəni nolkeikei pikien o noliən min rəha nəhue niftəni iətəm kautiuvu nətəligiən rəha nətəmini otəpanikə.‡ Mətəu iətəmini iətəm tatol nəuia Tatə Uhgīn,§ in otətətig itulin.

Tikimir min rəha Kristo kinəhuva rəkis

¹⁸ Kəlkələh min, kinotevig=pən e naunun nian.* Nəmotətəu məmə Tikimir rəha Kristo† otuva.‡ Kəni rəueiu tikimir min rəha Kristo tepət, kinəhuva rəkis.§ Tol lanəha, kitah kotəhrun məmə, kinotevig=pən e naunun nian. ¹⁹ Nətəmi min u, kəmotəpəh rəhatah niməfaki min* mətəu ilah səniəmə rəhatah agin min, aupən agin mətəuarus=pa u rəueiu mine. Nəmə rəhatah agin min, kəməsohietian e tah. Mətəu ilah kəməhiet e tah, kəni tətəgətu məmə ilah səniəmə rəhatah min əhruahru.

²⁰ Mətəu itəmah ko, Iətəmi Əhruahru, in təmaliku=pina† kəm təmah e Narmin Rəha Uhgīn,‡ kəni itəmah rəfin nəkotəhrun nati u. ²¹ Iətətei nati u kəm təmah, səniəmə nəkotərru niphəriənian, mətəu itəmah ninotəhrun rəkis niphəriənian, kəni motəhrun məmə niphəriənian təsəuəiən e neiuəiən.§ ²² ? Pəh u in ieiua? Iətəmini u iətəm tətəni məmə Iesu səniəmə in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa. Iətəmini u inu, tikimir rəha Kristo. In təsəniən niphəriənian e Tatə Uhgīn mine Nətin.* ²³ Iətəmi təsəniən niphəriənian e Nətin təruru nosiən Tatə. Iətəmi tətəni niphəriənian e Nətin, in tatos min Tatə Uhgīn.†

²⁴ Otəskəlim tiəkis mautol nati nak nəmotətəu e nətuəuinian, nian nəmotətəu nanusiən təuvir. Nəmə nautol, kəni itəmah onəkotəhtul=pən e Nətin, mine Tatə Uhgīn.‡ ²⁵ Kəni nati u inu, nəmiəgəhiən itulin, in təməni əskasik məmə otəfa kəm tah.

²⁶ Iətətei nəghatian min u kəm təmah mətəni pətigəm nətəmini min u nətəm okotiuvu rəkis itəmah.§ ²⁷ Mətəu Narmin Rəha Uhgīn iətəm nəmotos e Kristo,* in tətətig əhanəh e nikitəmah. ?Tol lanəha, pəh min təhrun nəgətuənian nati vi kəti kəm təmah? Narmin Rəha Uhgīn tətəgətu natimnati rəfin kəm təmah,† kəni nəgətuənian əha rəhan, in niphəriənian, səniəmə neiuəiən. Tol lanəha, otəhtul=pən əskasik e Kristo,‡ təhmen=pən əmə məmə Narmin rəhan təməgətu itəmah məmə nəkotol.

²⁸ Kəni rəueiu əha, kəlkələh min, otəhtul=pən lan, məmə nian in otuva§ kəni kitah kəsotəginian məsotəulisian e nəhmtin* e rəhan nuvəiən.

²⁹ Nəmə nəkotəhrun məmə in təhruahru,† onəkotəhrun əsas məmə nətəmini rəfin nətəm kautol noliən əhruahru, ilah u, nenətin min.‡

† 2:16 Prov 27:20 ‡ 2:17 Hip 12:27 § 2:17 Mat 12:50 * 2:18 Rom 13:11 † 2:18 Tikimir rəha Kristo in “antichrist” e Inglis. ‡ 2:18 1Jon 2:22; 4:3; 2Jon 1:7 § 2:18 1Jon 4:1 * 2:19 Uək 20:30 † 2:20 Nətəm Isrel kəutəliku=pən e rəhn-kəpə pris min e oiel, mautol kəni tətəgətu məmə ilah u, səniəmə nətəmini əpnəpin əmə, mətəu ilah u, nətəmini rəha Uhgīn əmə, nətəm in təmitəpin o noliən uək u. Kəni e noliən əhmen əmə, Iesu in tətəfa Narmin Rəha Uhgīn kəm nətəmini min əha nətəm kəutəni niphəriənian lan, mətəgətu məmə Kristo təmitəpin ilah məmə rəhan əmə. Nətəmini min u nətəm kəutos nalikuən e Narmin Rəha Uhgīn, in təhmen e nəmtətiən kəti məmə ilah u, rəhan min nətəmini. Tətaliku=pən e Narmin Rəha Uhgīn e lah məmə ilah kotəhmen o noliən uək rəhan. ‡ 2:20 1Jon 2:27; 2Kor 1:21-22 § 2:21 2Pitə 1:12 * 2:22 1Jon 4:3; 2Jon 1:7 † 2:23 Jon 8:19; 14:7; 1Jon 4:15; 5:1; 2Jon 1:9 ‡ 2:24 Jon 14:23; 15:4; 1Jon 1:3; 2Jon 9 § 2:26 1Jon 3:7 * 2:27 1Jon 2:20 † 2:27 1Kor 2:12 ‡ 2:27 Jon 15:4 § 2:28 1Jon 3:2; Kol 3:4 * 2:28 Efəs 3:12 † 2:29 1Jon 3:7 ‡ 2:29 Jon 1:13

3

Kitah u nenəti Uhgîn min

¹ ! Oteh-to! ! Nolkeikeian asoli agin Tatə Uhgîn təmolkeikei itah lan,* məmə tətəuin e tah məmə nenətin min!† Kəni nīpəhriəniən məmə kitah əha. Nətəmini rəha nəhue niftəni kəsotəhriənən məmə kitah nenətin min,‡ mətəu-inu ilah kotərru Uhgîn. § ² Nikik min, kitah nenəti Uhgîn min u rəueiu. Kitah kəsotəhriənən məmə okotəhro lanu motol pişin nian Kristo otitəlig=pa. Mətəu kitah kotəhriənən məmə nian otitəlig=pa,* kitah okotəhriənən lan,† mətəu-inu e nian əha, okoteruh əhruahru məmə in tol lanəha.‡ ³ Kəni iətəmini iətəm tatuhu in məmə otəhriənən e Kristo, in otəkeikei mol nəmiəghian rəhan təhlan məuvir § aru nolən min rəhan,* mətəu-inu Kristo in min in təhruahru vivi agin.

⁴ Iətəmini iətəm tatol nolən tərəh, in tətətgəhli min lou rəha Uhgîn, mətəu-inu nəghatien u nolən tərəh, nīpətin u, natəghliən lou rəha Uhgîn. ⁵ Kəni itəmah nəkotəhriənən məmə Kristo təmuva məmə otos rəkis rəhatəmah nolən tərəh min,† kəni nolən tərəh tikə lan.‡ ⁶ Tol lanəha, nəmə kitah kəutəhtul=pən lan, tol=pən ko kəsotəkeikeian e nolən tərəh min. Mətəu nətəmini min u nətəm kəutəkeikei e nolən tərəh min, tol=pən kotərru agin in, məsoteruhien in. §

⁷ Kəlkələh min, sotolien iətəmi kəti teiue e təmah e nati u. Iətəmi tatol nati əhruahru, nīpətin u məmə in iətəmi əhruahru təhriənən e Kristo məmə in iətəmi əhruahru. ⁸ Mətəu iətəmini iətəm tətəkeikei əhanəh e nolən tərəh min, tətəgtun məmə in rəha Setən, u iətəm təmatol nolən tərəh e nətuəiniən mətəuarus=pa u rəueiu mine.* Mətəu Nəti Uhgîn təmuva o nərəkinien uək min əha rəha Setən.† ⁹ Nətəmini min u nətəm kəmotair vi min məhuva nenəti Uhgîn min,‡ ilah ko kəsotəkeikeian e nolən tərəh, § mətəu-inu ilah kəutos nian mītə rəha Uhgîn. Kəni o nati u, ko ilah kəsotəkeikeian e nolən tərəh, mətəu-inu ilah nenəti Uhgîn min.* ¹⁰ Tol mə, kotəhriənən nəniən məmə pəh min u nenəti Uhgîn,† kəni pəh min u nenəti Setən.‡ Iətəmini u iətəm təsol əhruahriənən, kəni in məsolkeikeian pian kəti, § in səniəmə nati Uhgîn kəti.

Kitah kotəkeikei motolkeikei itah min

¹¹ Nəghatien u inu, nəmotətəu e nətuəiniən e nənuşien təuvir,* məmə kitah okotəkeikei motolkeikei itah min.† ¹² Sotolien nītai Ken, iətəm in iətəmini rəha Setən kəni təhuamu pian.‡ ? Kəni təmohamu pian o nak? Təmohamu mətəu-inu rəhan nolən min tərəh, konu rəha pian, nolən min in təhruahru. § ¹³ Piak min, nərmətəmah təsiuvig pikien nəmə nətəmini rəha nəhue niftəni u kəutəmāki e təmah.* ¹⁴ Nəmə

* **3:1** Jon 3:16 † **3:1** Jon 1:12 ‡ **3:1** Jon 15:21; 16:2,3 § **3:1** Jon 15:21; 16:2,3 * **3:2** Kol 3:4; 1Jon 2:28 † **3:2** Rom 8:29; 2Pitə 1:4 ‡ **3:2** Jon 17:24; 2Kor 3:18 § **3:3** Təhlan məuvir, nīpətin u, tətəfəl rəkis. * **3:3** 2Kor 7:1; 1Jon 1:7; 2Pitə 3:13,14 † **3:5** 1Jon 3:8 ‡ **3:5** 2Kor 5:21 § **3:6** 1Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3Jon 1:11 * **3:8** Jon 8:44 † **3:8** Hip 2:14 ‡ **3:9** Jon 1:13 § **3:9**

1Jon 5:18 * **3:9** Nikiti nati tətəviə mətəue e nəuan. E suaru əhriənən əmə, Uhgîn tətəluə=pən rəhan nian mītə e iətəmi kəti, kəni in tətəviə təhriənən e nikiti nati iətəm kəmərfəi e nəmiəghian rəha iətəmini u, kəni mətəue e nəuan e nolən min rəha Uhgîn. Tol lanəha, nətəmini min u nətəm kəmotair vi min motuva nenəti Uhgîn min, ilah kəsotəkeikeian e nolən tərəh. † **3:10** 1Jon 3:1,2; Jon 1:12 ‡ **3:10** 1Jon 3:8 § **3:10** 1Jon 2:9; 4:8 * **3:11** 1Jon 2:7 † **3:11** Jon 13:34-35; 15:12; 1Jon 4:7,11,21; 2Jon 1:5 ‡ **3:12** Jen 4:8 § **3:12** Prov 29:10 * **3:13** Jon 15:18,19; 17:14

kitah kotolkeikei piatah min, tətəgətuṁ māmə kitah kinotapirəkis rəkis nīmisiən, minotevig=pən e nəmiəgəhiən.† Mətəu iətəmi u nolkeikeiən tikə lan, in tətətig əhanəh e nīmisiən.‡ ¹⁵ Iətəmi u iətəm tətəmaki e pian§ in təhmen e iətəm tətəhuamu iətəmi,* kəni itəmah nəkotəhrun māmə iətəm tətəhuamu itəmi, in təsosiən nəmiəgəhiən itulin.†

¹⁶ Kitah kotəhrun vivi māmə nolkeikeiən in tol lanu, mətəu-inu Iesu təməfa rəhan nəmiəgəhiən o tah.‡ Kəni təhmen əmə lanəha, təuvir māmə kitah min kotəfən nəmiəgəhiən rəhatah o piatah min.§ ¹⁷ ?Nəmə iətəmi kəti rəhan natimnati tepət kəni pian kəti rəhan nati kəti tikə, mətəu in təsolkeikeiən māmə təhrun e pian,* məsolian nati agin lan, nolkeikeiən rəha Uhgīn otəhro lanu matig e iətəmi u?† ¹⁸ Nenətik min, pəh kitah kəsotəniən nolkeikeiən e nohlitah əmə, mətəu okotol əpu nolkeikeiən pəhriən e noliən min rəhatah.‡ ¹⁹ Noliən min rəhatah kautəgətuṁ māmə kitah nətəmi rəha nīpəhriən, kəni tol lanəha, nian okotəhtul e nəhmti Uhgīn, kəni kəsotəginian. ²⁰ Kəni nati əpnəpin nəmə kotətəu=pən e nikitah māmə okotos nalpinian o natimnati nəuvein, mətəu Uhgīn in ilis tapirəkis nikitah, kəni in təhrun natimnati rəfin, kəni otəni māmə kitah kotəhruahru uə kəpə.

²¹ Piak min, nəmə kotətəu=pən e nikitah māmə okəsotosian nalpinian, kitah okəsotəginian e nəhmti Uhgīn,§ ²² kəni motos natimnati rəfin ohni iətəm kəutətapuəh=pən ohni,* mətəu inu kitah kautol nəuiən† kəni mau-tol noliən iətəm in tolkeikei.‡ ²³ Konu nəghatien u rəhan tətəni māmə kotəkeikei motəhatətə e Nətin,§ Iesu Kristo,* kəni motolkeikei itah min, təhmen māmə inu in təməni kəm tah.† ²⁴ Nətəmi min u nətəm kautol nəuiən,‡ ilah kautəhtul=pən vivi lan,§ kəni in tətəhtul=pən vivi e lah. Kəni kitah kotəhrun māmə in tətətig e nikitah, mətəu-inu Narmin Rəha Uhgīn iətəm in təməfa, in tətəgətuṁ kəm tah.*

4

Onəkakil meruh matig narmin min

¹ Nīkik min, nəmə iətəmi kəti tətəni māmə Narmin rəha Uhgīn tətətig lan, matol in tətəni pətigəm rəhan nəghatien, kəni təuvir pik māmə onəkoteruh vivi motakil matig māmə narmin əha tətətig lan, in rəha Uhgīn pəhriən, uə səniəmə rəha Uhgīn.* Kitah okotəkeikei motəh vivi mətəu-inu iəni eiua min tepət kinohiet rəkis məutəghati e nəhue niftəni.† ² Tol lanəha, itəmah onəkotəhrun vivi māmə in Narmin Rəha Uhgīn iətəm tətətig e iətəmi kəti, inu, Narmin iətəm tətəni pətigəm māmə Iesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni māmə otahli=pa, kəni in təmuva e nīpətin,‡ narmin əha in Narmin əhruahru rəha Uhgīn.§* ³ Mətəu iətəmi

† 3:14 Jon 5:24 ‡ 3:14 1Jon 2:9 § 3:15 1Jon 2:9 * 3:15 Mat 5:21,22; Jon 8:44 † 3:15 Kəl 5:20,21 ‡ 3:16 Jon 10:11 § 3:16 Jon 15:13; 1Təs 2:8 * 3:17 Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 † 3:17 1Jon 4:20 ‡ 3:18 Esik 33:31; Rom 12:9 § 3:21 Efəs 3:12; 1Jon 5:14 * 3:22 Mat 7:7 † 3:22 Jon 14:15 ‡ 3:22 Hip 13:21 § 3:23 Jon 6:29 * 3:23 Jon 1:12; 3:18; 20:31 † 3:23 Jon 13:34 ‡ 3:24 1Jon 2:3 § 3:24 1Jon 2:6; 4:15 * 3:24 1Jon 4:13 * 4:1 Jer 29:8 † 4:1 Mat 7:15; 1Jon 2:18 ‡ 4:2 Jon 1:14; 1Jon 2:23 § 4:2 Jon təməni tol lanu mətəu-inu nətəmi nətəm kəməutohtəu=pən Nostisisim, nəgətuṁniən rəhalah tətəni māmə Iesu, nīpətin pəhriən tikə, mətəu in narmin əmə, kəni in təmos narmi iətəmi kəti. Mətəu nīpəhriən, nīpətin əha ikin. Nīpəhriən, Iesu Kristo in iətəmi pəhriən, kəni in min Uhgīn pəhriən. * 4:2 1Kor 12:3

kəti iətəm təsəni pətigəmiən məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, narmin rəha iətəmiimi əha, səniəmə rəha Uhgīn. Inəha, in narmin rəha tikimīr rəha Kristo,† iətəm nəmotətau rəkis məmə in otəpanuva, kəni rəueiu tinətətiḡ rəkis e nəhue niftəni.Š

4 Kəlkələh min, itəmah nətəmiimi rəha Uhgīn min, kəni nəmotəhgi rəkis iəni eiua min əha,* mətau-inu Narmin iətəm tətətiḡ e nikitəmah in tapirəkis narmin iətəm tətətiḡ e nəhue niftəni u.† 5 Ilah nətəmiimi rəha nəhue niftəni u,‡ tol lanəha, nəghatīən min rəhalah kəutəni, ilah rəha nəhue niftəni əmə, kəni nətəm kəutətəliḡ e lah, ilah min nətəmi rəha nəhue niftəni u. 6 Mətau itimah rəha Uhgīn. Tol lanəha, nətəmiimi nətəm kotəhrun Uhgīn, ilah kotətəliḡ e timah. Mətau nətəmiimi nətəm ilah səniəmə rəha Uhgīn, ilah kəsotətəliḡiən e təmah.Š Kəni tol lanəha rəueiu, kitah okotəhrun əhruahru nətəmiimi nətəm Narmin rəha nīpəhriən iən tətətiḡ e lah,* mine nətəmiimi nətəm narmin rəha neiua iən tətətiḡ e lah.†

Nolkeikeiən rəha Uhgīn mine rəhatah

7 Nīkik min, pəh kitah kotəkeikei mautolkeikei itah min,‡ mətau-inu nolkeikeiən in tatsipən e Uhgīn, kəni iətəm tatol nolkeikeiən, in təmair vi min muva nati Uhgīn kəti,Š kəni təhrun Uhgīn.* 8 Mətau iətəmi u rəhan nolkeikeiən tikə, in təruru Uhgīn, mətau-inu Uhgīn in nəukəti nolkeikeiən. 9 Uhgīn təmol əpu rəhan nolkeikeiən kəm tah lanu, məmə in təmahli=pa Nətin nəuan kətiəh əmə,† tuva e nəhue niftəni, məmə kitah okotos nəmiəḡəhiən ohni.‡ 10 Nati u in nolkeikeiən pəhriən, səniəmə kitah kəmotolkeikei Uhgīn, mətau in təmolkeikei itah.Š Uhgīn təmahli=pa Nətin tuva, kəni in təmol sakrifais aru e rəhan nəmiəḡəhiən o rəhatah nol iən tərəh min, məmə niəməha otəsol min iən Uhgīn.*

11 Piak min, Uhgīn təmolkeikei pik itah lanu,† kəni tol lanu lan, kitah min okotəkeikei motol min nolkeikeiən əha kəm tah min.‡ 12 Iətəmi kəti təseh iən Uhgīn nian kəti mine.Š Mətau nəmə kitah kotalkeikei itah min, kəni Uhgīn tatiḡ e nīkitah, kəni nolkeikeiən rəhan təmatḡ minpi vivi pəhriən e nīkitah.*

13 Kitah kotəhrun† məmə kitah kotatiḡ lan, kəni in tətətiḡ e tah, mətau-inu tinəfa rəkis rəhan Narmin kəm tah.‡ 14 Kəni itimah iəmoteruh rəkis məutəni pətigəmiŠ məmə Tatə Uhgīn in təmahli=pa Nətin məmə in Iosmiəḡəh rəha nəhue niftəni.* 15 Iətəmiimi iətəm tətəni pətigəmi məmə Iesu in Nəti Uhgīn, kəni Uhgīn tətətiḡ lan, kəni in min tətətiḡ=pən e Uhgīn.† 16 Kəni tol lanəha, kitah kotəhrun nolkeikeiən rəha Uhgīn o tah, kəni məutarəriə lan.

Uhgīn in nolkeikeiən.‡ Iətəmi tətətiḡ e nolkeikeiən, tətətiḡ=pən e Uhgīn, kəni Uhgīn min tətətiḡ lan.Š 17 Nian kəutətiḡ lanəha e Uhgīn, kəni

† 4:3 1Jon 2:22; 2Jon 1:7 ‡ 4:3 E Inglis, kətəni məmə “antichrist,” kəni nīpətin u məmə in tikimīr rəha Kristo. Š 4:3 1Jon 2:18 * 4:4 Jon 16:33 † 4:4 2King 6:16; Rom 8:31 ‡ 4:5 Jon 15:19; 17:14,16 Š 4:6 Jon 8:47 * 4:6 Jon 14:17 † 4:6 Mak 13:5 ‡ 4:7 1Jon 3:11 Š 4:7 Jon 1:15 * 4:7 1Jon 2:4 † 4:9 Jon 1:18 ‡ 4:9 Jon 3:16,17; 1Jon 5:11 Š 4:10 Rom 5:8,10 * 4:10 Rom 3:25 † 4:11 Jon 3:16 ‡ 4:11 Jon 15:12; 1Jon 3:11 Š 4:12 Jon 1:18 * 4:12 1Jon 4:17; 2:5 † 4:13 1Jon 2:3 ‡ 4:13 1Jon 3:24 Š 4:14 Jon 15:27 * 4:14 Luk 2:11; Jon 3:17 † 4:15 1Jon 3:24 ‡ 4:16 1Jon 4:8 Š 4:16 1Jon 3:24

nolkeikeian rahan tæmatig minpi vivi pæhrian e nikitah,* mæmæ kitah kəsotæginian† e nian Uhgîn otakil itæmi, mætæu-inu e næhue niftæni u ræhatah noliæn tæhmen e Krsto. ¹⁸ Iætæmi u tæriauæh e nolkeikeian, ko tæsæginian e Uhgîn. Mætæu-inu nolkeikeian pæhrian u, iætæm tinatæuæ rækis e nikitah, tæthgi rækis næginian.‡ Nætæligian ræha nosian nalpinian tatol itah kætægin, kæni nati u tætgætun mæmæ rahan nolkeikeian pæhrian tæsæu æhanæhian e nikitah.

¹⁹ Kitah kotalkeikei itah min mine Uhgîn mætæu-inu Uhgîn tæmaupæn molkeikei itah. ²⁰ Mætæu næmæ iætæmi kæti tæni mæmæ, “Iæu iækolkeikei Uhgîn,” mætæu tætmæki æhanæh e pian u tæthætætæ min e Krsto,§ in ieiua,* mætæu-inu iætæmi tæsolkeikeian pian u in tateh e næhmtin,† ko tæsolkeikeian Uhgîn, iætæm in tæsehian.‡§ ²¹ Kæni in tæmæfa rahan næghatæn kæm tah mæmæ: iætæmimi pæh tolkeikei Uhgîn in otækeikei molkeikei min pian.*

5

Kitah kautol win mætæu-inu kitah kætæhatætæ e Iesu

¹ Iætæmimi iætæm tæthætætæ* e Iesu mæmæ in Krsto iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa, iætæmi inu, in næti Uhgîn,† kæni iætæmimi iætæm in tolkeikei Tatæ Uhgîn, in tolkeikei min nenætin min.‡ ² Kæni næmæ kotalkeikei Uhgîn kæni mautol næuiian,§ konu kitah kotæhrun mæmæ kotalkeikei min nenætin min.* ³ Mætæu-inu næmæ kotalkeikei Uhgîn, nipætin u mæmæ, okotol næuiian.† Kæni rahan næghatæn otæhmen e katipæ iætæm tæhvevig æmæ.‡ ⁴ Nætæmi min u ilah nenæti Uhgîn min,§ ilah kautol win e noliæn min ræha næhue niftæni. Konu næhatætæian ræhatah in tætafa næsanæniæn o noliæn win e noliæn min ræha næhue niftæni. ⁵ ?Pæh min u ilah kætæhtul æskasik motol win e noliæn min ræha næhue niftæni u? Ilah æmæ æha, nætæm kætæhatætæ mæmæ Iesu in Næti Uhgîn.

Iæruæsan kisil kahlol æpu Iesu Krsto kæm tah

⁶ Iesu Krsto, in iætæmi u iætæm tæmuva, kæni næhu mine niran* katuol æpu in kæm tah mæmæ in Næti Uhgîn. Sæniæmæ næhu æmæ iætæm tatol æpu in, mætæu næhu mine niran. Narmin Ræha Uhgîn in tætræusan næghatæn mil u ræha næhu mine niræ, mætæni pætigæm, kæni rahan næghatæn in nipæhrianian mætæu-inu Narmin Ræha Uhgîn in nipæhrianian. ⁷ Kæni nuhapuminiæn kisil kæhlæruæsan ilahal min.† ⁸ Ilahal u, Narmin Ræha Uhgîn, mine næhu, mine niræ. Kæni ilahal u, kæhlegæhan lan mahlol æpu næghatæn ræhalahal min. ⁹ Nian min, kitah kautætæu næghatæn min iætæm nætæmimi kætæni pætigæm, mæutæhatætæ e lah.‡ Mætæu nian Uhgîn tætæni pætigæm nati kæti, in iahgin tapirækis, kæni kitah okotæhrun næhatætæ tæhmin min e rahan næghatæn, mætæu-inu in Uhgîn,§ kæni in tæthæhtul

* 4:17 1Jon 4:12; 2:5 † 4:17 Efæs 3:12 ‡ 4:18 Rom 8:15 § 4:20 1Jon 2:9 * 4:20

1Jon 1:6; 2:4 † 4:20 1Jon 3:17 ‡ 4:20 Ræhatah noliæn tætgætun æhruahru nati nak tætatig e nikitah. Næmæ iætæmimi kæti in tolkeikei pik Uhgîn, nolkeikeian ræha Uhgîn tatig e nikin, kæni ko in otolkeikei min nætæmimi, kæni in otol noliæn tæuvir min æmæ kæm lah. Mætæu næmæ kitah kəsotolkeikeian Uhgîn, kæni ko kitah kəsotolkeikeian minian nætæmimi. Kæni næmæ kitah kəsotolkeikeian nætæmimi, tætgætun mæmæ kəsotolkeikeian Uhgîn § 4:20 1Jon 4:12; Jon 1:18 * 4:21 1Jon 2:7,9 * 5:1 Jon 3:15 † 5:1 Jon 1:13; 1Jon 2:22; 1Jon 2:23 ‡ 5:1 1Jon 2:23 § 5:2 1Jon 2:3 * 5:2 1Jon 3:14 † 5:3 Jon 14:15 ‡ 5:3 Mat 11:30 § 5:4 Jon 1:13 * 5:6 Jon 19:34,35 † 5:7 Jon 14:17 ‡ 5:9 Jon 5:33,34 § 5:9 Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18

pətigəm o Nətin.

¹⁰ Iətamimi iətam tətəhatətə e Nəti Uhgín, in tətəni nípəhriənian e nìkin o nəghatìan u rəha Uhgín. Mətau iətamimi iətam təsəhatətəian e nəghatìan u rəha Uhgín, təhmen əmə məmə in tətəni məmə Uhgín in ieiua əmə,* mətau-inu Uhgín təməhtul pətigəm o Nətin, məni pətigəm Nətin kəm in, mətau in təsənian nípəhriənian lan. ¹¹ Konu nəghatìan iətam Uhgín təməni pətigəm o Nətin, in tol lanu. Uhgín təməfən nəmiəghian itulin† kəm tah, konu nəmiəghian u, katos o Nətin.‡ ¹² Iətam tatos Nəti Uhgín, in tatos nəmiəghian. Mətau iətam təsosian Nəti Uhgín, in təsosian nəmiəghian.§

Naunun nəghatìan

¹³ Iətətei nəghatìan min u kəm təmah nətəm nəutəhatətə e Nəti Uhgín, məmə onəkotəhrun məmə itəmah nəkotos nəmiəghian itulin.* ¹⁴ Pəh kəsotəginian,† mətau kotəskasik o nətapuəhian o nati kəti e nəhmti Uhgín. Nian okotətapuəh o nati kəti kəm in iətam təuvir e rəhan nətəligian, kəni kitah kotəhrun vii məmə in otətəu rəhatah nəfakian.‡ ¹⁵ Kəni nəmə kotəhrun məmə in otətəu itah, kəni nati nak okoteasìa=pən ohni, kəni kinotəhrun rəkis məmə okotos.§

¹⁶ Nəmə kotəh piatah kəti tatol nolian tərəh, mətau səniəmə nolian tərəh iətam təhrun niti-pənian e nimisian, ik onəkəfaki ohni, kəni Uhgín otəfən nəmiəghian kəm iətəmi u.* Mətau nolian tərəh kəti əha ikin iətam tatiti=pən iətəmi e nimisian,† kəni iəu iəsənian məmə onəkotəfaki o nətəmi min iətam kautol nolian əha.‡§ ¹⁷ Nolian tərəh min rəfin, ilah təfagə tərəh,* kəni mətau təfagə tərəh min əha ikin iətam kəsotiti-pənian iətəmi e nimisian.†

¹⁸ Kitah kotəhrun məmə iətam tətair e Uhgín‡ təsəkeikeian e təfagə tərəh, mətau-inu Nəti Uhgín tətəskəlīm-ərain vii in, kəni iətəmi tərəh u Setən, təruru nekian.§ ¹⁹ Kitah kotəhrun məmə kitah nenəti Uhgín min,* mətau nətəmini rəha nəhue niftəni rəfin, ilah u kəutatig e nəhlmi Setən.† ²⁰ Kitah kotəhrun min məmə Nəti Uhgín təmuva kəni məfa neinatigian kəm tah,‡ məmə kitah okotəhrun in, u in nípəhriənian.§ Konu kitah kautəhtul=pən e Uhgín u in nípəhriənian, mətau-inu kitah kautəhtul=pən e Nətin Iesu Kristo. In u, in Uhgín pəhriən, kəni in nəukəti nəmiəghian itulin.*

²¹ Nenətik min, otəgim rəkis e natimnati min iətam okotos nime i Uhgín e nikitəmah.†‡

* **5:10** Jon 3:33; 1Jon 1:10 † **5:11** Mat 25:46 ‡ **5:11** Jon 1:4 § **5:12** Jon 3:15,16,36 * **5:13** 1Jon 5:11 † **5:14** Efəs 3:12; 1Jon 3:21 ‡ **5:14** Mat 7:7 § **5:15** 1King 3:12 * **5:16** Jem 5:15 † **5:16** Hip 6:4-6; 10:26 ‡ **5:16** Jer 7:16; 14:11 § **5:16** Efəs u, mine fəs 17, Jon tətəghati e təfagə tərəh iətam tatiti=pən itəmi e nimisian. Jon tətəghati e təfagə tərəh iətam kətuəhlin nəmtəhtəmi o Kristo. Nolian tərəh əha, tətəgətin məmə nətəmini kautol ilah kəsotosən nəmiəghian itulin, konu nəuvetin min u məmə narmilah tinimis. Nati u inu, Jon tətəni əhəgəhəg kəm tah e 1Jon 5:12 mine 1Jon 3:14. E Mat 12:31-32 kitah kəutəfin nəuvetin min e nol təfagə u, nəni rahian Narmin Rəha Uhgín. * **5:17** 1Jon 3:4 † **5:17** 1Jon 5:16; 1Jon 2:1 ‡ **5:18** Jon 1:13 § **5:18** Jon 14:30 * **5:19** 1Jon 4:6 † **5:19** Jon 12:31; 14:30; 17:15 ‡ **5:20** Luk 24:45 § **5:20** Jon 17:3 * **5:20** 1Jon 5:11 † **5:21** 1Kor 10:14; 1Təs 1:9 ‡ **5:21** Nəghatìan Kris əhrəuhrəu tətəni məmə, “onəkəgim e narmin nati min.” Mətau Jon tətəghati e təfagə tərəh, məmə in təhmen e narmi nati. Nəmə kotolkeikei rəhatah təfagə tərəh, kəni in təhmen e narmi nati. In tatos nime i Uhgín e nikitah.

2 Jon

Nauəuə iətam tatol keiu lan iətam Jon təmətei Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm pətan kəti rəha niməfaki. Mətau nəmə təhro nəghatən u “pətan,” nipətin tənə məmə niməfaki kəti. Kəni “nenətin min,” ilah nətəmini rəha niməfaki. Jon təmətei nəghatən min əha, təhmen e nəghatən kəti tətəhluaig. Təsolkəikəien məmə otəni pətigəm nərgin mətau-inu, kol məta nətəmini nəuvein kotol noliən tərəh e lah.

?Natigən təhro lanu nian təmətei? E nian əha, nəgətin min tepət kəutaliuək e ikin pisin pisin min. Nətəmini nətəm kəmotətəu nəghatən rəhalah kinotəfən nauəniən kəm lah. Kəni motəfən ikin min rəha napiliən, kəni məutasiru e lah. Mətau nəgətin eiua min kəutəhuvən əpnəpin min o niuvi rəkisiən nətəmini rəha niməfaki məmə okotəpəh nəghatən pəhriən.

?Təmətei nauəuə u o nak? Nian nəgətin eiua min kəutəhuva, Jon tənə məmə nətəmini nətəm kəutəhatətə e nəghatən pəhriən rəha Uhgīn, okotəkəikəi motətipəsīg e nəgətin eiua min əha, kəni motəpəh noliən mine nəgətin rəhalah, kəni məsotasiruiən e lah. Mətau Jon tolkəikəi məmə nətəmini rəha niməfaki okotəkəikəi motolkəikəi nətəmini pəhriən rəha niməfaki. Inu nəlpəkəuiən rəha Uhgīn.

Nətuəuinian

¹ Nauəuə u rəha eldə tatuvən kəm pətan Uhgīn təmitəpin* mine nenətin min. Nipəhriəniən məmə iəkolkeikəi pik itəmah. Mətau səniəmə iəu pisin əmə iəkolkeikəi itəmah, mətau nətəmini min rəfin u nətəm kotəhrun min nipəhriəniən,† kotolkəikəi itəmah. ² Kəni iəkolkeikəi itəmah, mətau-inu o nipəhriəniən iətam tətətig e nikitah‡ kəni otətig itulin e nikitah.

³ Pəh Tatə Uhgīn mine Nətin Iesu Kristo okuəfinə rəhaləu nəuviriən, mine nasəkəhruiniən, mine nəməlinuiən kəm tah nətəm kotohtəu=pən suaru rəha nipəhriəniən mine nolkeikəien.

Kitah okotohtəupən nəghatən pəhriən min

⁴ Nətik təmagiən asoli nian iəmeruh nenətim min nəuvein, kəni meruh məmə kəutaliuək e suaru rəha nipəhriəniən,§ təhmen əmə məmə inu, Tatə Uhgīn təməni kəm tah məmə kotəkəikəi motol. ⁵ Kəni rəueiu əha, nəuvinik, iəu iəsətiən nəghatən vi kəti kəm təmah, mətau in əmə u kinotətəu rəkis e nətuəuinian.* Kəni iəkətapuəh məmə okotol əmə nolkeikəien kəm tah min. ⁶ Kəni nolkeikəien u, nipətin u noliən nəuia Uhgīn. Kəni in tətəni məmə kitah okotəkəikəi mutohtəu=pən suaru rəha nolkeikəien, təhmen əmə məmə inu nəmotətəu e nətuəuinian.

⁷ Mətau-inu nəgətin eiua min tepət kəutan e nəhue niftəni.† Ilah kəsotəhatətəiən məmə Iesu in Kristo iətam Uhgīn təməni məmə otahli=pa,‡

* 1:1 1Pitə 5:13 † 1:1 Jon 8:32 ‡ 1:2 Jon 14:17 § 1:4 3Jon 1:3,4 * 1:5 1Jon 2:7 † 1:7 1Jon 4:1 ‡ 1:7 1Jon 2:22; 4:2,3

in tæmuva iætəmimi pəhriən, e nipətin pəhriən. §* Iætəmimi tol lanəha in ieiua kəni in tikimīr rəha Kristo. † 8 Tol lanəha, autətəu itəmah məmə nəsotəmkarəpəniən e nəua uək asoli rəhatah, pəh itəmah onəkotos nətəouiən rəfin lan. ‡ 9 Nəmə iətəmi tətətu=pən aru əmə nəgətuniən kəti rəhan e nəgətuniən rəha Kristo, kəni məsəkeikeiən e nəgətuniən rəha Kristo, § noliən rəhan tətəgətun məmə Uhgīn təsətigīən e nīkin. Mətəu iætəmimi pəh iətəm tətətig əskasik e nəgətuniən rəha Kristo, in tatos Tatə Uhgīn mīne Nətin ilau pəti e nīkin. * 10 Nəmə iətəmi kəti tuva ohnik, kəni məsəniən nəgətuniən əhruahru rəha Kristo, nəsitīən in muvən imam ikin, məsəniən “təuvir” kəm in. † 11 Mətəu-inu iətəmi tətəni “təuvir” kəm in, tətəsiru lan matol suaru o rəhan nəgətuniən tərāh. ‡

Naunun nəghatīən

12 Iatos nəghatīən tēpət məmə iəkətei kəm təmah, mətəu iəsolkēikeiən məmə iəkətei e nima nauəuə mīne pen. Mətəu nīkik tətəhti pīk məmə iəkuva meruh itəmah kəni məghati əhruahru kəm təmah e nəhmtitəmah, pəh nəgiəniən rəhatah otəriauəh. §

13 Nenəti piam* nətəm Uhgīn təmitəpin, ilah kəutəni təuvir kəm ik.

§ 1:7 Jon təmāni tol lanu mətəu-inu nətəmimi nətəm kəməutohtəu=pən Nəstisīsim, nəgətuniən rəhalah tətəni məmə Iesu, rəhan nipətin pəhriən tikə, mətəu in narmin əmə, kəni in təmos narmi iætəmimi kəti. Mətəu nipəhriəniən, nipətin əha ikin. Nipəhriəniən, Iesu Kristo in iætəmimi pəhriən, kəni in Uhgīn pəhriən e nian kətiəh əmə. * 1:7 Jon 1:14 † 1:7 1Jon 2:18 ‡ 1:8 1Kor 3:8; Hip 10:35,36; 11:26 § 1:9 Jon 8:31 * 1:9 1Jon 2:23 † 1:10 Rom 16:17 ‡ 1:11 1Tim 5:22 § 1:12 Jon 3:29 * 1:13 Pia pətan əha in niməfaki kəti min, Jon in tətətig ikin əha. Kəni nenəti pian u, ilah nimənin rəha niməfaki əha.

3 Jon

Nauəuə iətəm tatol ksil lan iətəm Jon tətətei Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 3 Jon

?Pəh tətətei nauəuə u? Aposil Jon tətətei nauəuə u.

?Tətətei tatuvən kəm pəh? Tətətei tatuvən kəm Kaeəs u in iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni in təhrun Jon.

?Natigian təhro lanu nian tətətei? E nian əha, nəgətun min rəha niməfaki kautəhuvən iki pisin pisin min, kəni məutəgətun. Nətəmini nətəm kautətəu rəhalah nəgətunian kəutəfən nauəniən kəm lah, kəni məutəfən ikin rəha napiliən, kəni mətasiru e lah.

?Tətətei nauəuə u o nak? Kaeəs, in iətəmini kəti iətəm tətəsiu e nəgətun min iətəm kəutəliuək iki pisin pisin min. Jon tətətuə nanusiən kəti e noliən təuvir rəha Kaeəs, kəni Jon tətətei nauəuə u məmə otəfəri nətəligian rəhan.

Nətuəuiniən nəghatən

¹ Kaeəs, ik piak keikei kəti. Iəu, eldə* rəha niməfaki, iətətei nauəuə u kəm ik. Nipəhriənian u, məmə iəu iəkolkeikei pik ik.†

² Piak keikei, iəu inəhrun rəkis məmə nikim təsanən məuvir e nəhmti Uhgin, kəni iətəfaki məmə onəsəmisian mətatig vivi əmə, kəni natigian rəfin rəham otəuvir. ³ Nikik təmagian pik nian iəmətuə piatah min nəuvein kəməhuva məutəni məmə nətəhtul əskasik o nipəhriənian, kəni mətəkeikei mətəliuək e nipəhriənian.‡ ⁴ Nian iətətuə məmə nenətik min kəutəliuək e nipəhriənian, kəni nikik tagian pik məriəuəh mətapirəkis natimnati min rəfin.

Kaeəs təmol uək təuvir

⁵ Piak ruən, ik nətəhtul əskasik o nati nak iətəm ik natol kəm piatah min nətəm kautəhuvnə, nati əpnapin məmə ilah nətəm iki pisin.§ ⁶ Ilah kəmotanus rəham nolkeikeiən u ikinu e niməfaki. Ik nəmol təuvir kəm lah, masiru e lah. Kəni nian okəutəhuvən e rəhalah suaru, təuvir məmə onəkəsiu e lah* e noliən iətəm Uhgin tolkeikei, ⁷ mətuə-inu ilah kəutəliuək o nəni pətigəmiən nəghatən rəha Iesu Kristo, kəni məsotosiən nasiruiən kəti o nətəm kəsotəfakiən. ⁸ Tol lanəha, kəni kitah u, kotəkeikei motəsiu e nətəmi kotol lanəha, məmə kitah okotos nəhlmitah min kətiəh o nəni pətigəmiən nipəhriənian.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Tətətei nauəuə kəti kəm niməfaki rəham, mətuə Tiotrefes, in tolkeikei pik məmə otəfəri aru in, məmə in iətəmi asoli kəti, kəni in təsətəligian e timah. ¹⁰ Nəmə iəu iəkuvnə, kəni iəu oiəkanus əhruahru natimnati min nəuvein iətəm in tatol, mine nəni oneuəniən nikəlitimah iətəm in tətəni. In səniəmə təsitian əmə piatah min muvən iman ikin, mətuə tətəniəhu min nətəmi min u nətəm kotolkeikei məmə okotit piatah min məhuvən imalah ikin, kəni mətahli pətigəm ilah e niməfaki.

* 1:1 2Jon 1:1 † 1:1 Inu nauəuə rəha aposil Jon, mətuə in təsəni pətigəmiən in, mətuə təmətəhluaig lan, təhmen=pan əmə e noliən kətiəh əmə iətəm in təmol e Nanusiən Təuvir iətəm Jon Tətətei. ‡ 1:3 2Jon 1:4 § 1:5 Rom 12:13; Hip 13:2 * 1:6 1Kor 16:11; 2Kor 1:16

¹¹ Piak ruən, sosian o nolian təräh rəha nətəmimi, tərəkīn ik. Os əmə o iətəmimi iətəm rəhan nolian təuvir. Ətəlig-to lan məmə nətəmimi min u nətəm kautol təuvir, tətəgətun məmə ilah nenəti Uhgīn min,[†] mətəu nətəmimi min əha nətəm kautol təräh, tətəgətun məmə ilah kotəruru Uhgīn. ¹² Mətəu Temetrius, nətəmimi rəfin kəutəni-vivi in.[‡] Kəni rəhan nolian min u nian rəfin kəutəgətun min məmə tatitəu=pən nəghatīən pəhriən. Kəni itimah min iəutəni pətīgəm kəm nətəmimi məmə in iətəmi təuvir, kəni nəkotəhrun məmə itimah iəutəni nipəhriən. §

Naunun nəghatīən

¹³ Iatos nəghatīən tepət məmə oiəkətei məni=pinə kəm ik, mətəu iəsolkēikēiən məmə oiəkətei e pen, ¹⁴ mətəu-inu nīkik tətəhti pīk məmə otəsuvəhiən iəkeruh ik, kəni kilau kuəghati əhruahru kəm lau min.

¹⁵ Iətəfaki məmə pəh Uhgīn otəfinə kəm təmah rəhan nəməlinuiən.*

Ik min nəuvein kəutəni=pinə “təuvir” kəm ik. Kəni onakəni=pən “təuvir” rəhatimah kəm piatah min nəuvein ko ikin ko.

[†] 1:11 1Jon 2:29 [‡] 1:12 1Tim 3:7 § 1:12 Jon 19:35; 21:24 * 1:15 Rom 1:7; Efəs 6:23

Jut

Nauəuə iətəm Jut təmätei

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Jut

?Pəh təmätei nauəuə u? Jut təmätei nauəuə u. In pia Jemis mine Iesu. Nətəmimi nəuvein, nikilah təhti məmə Jut təmos nauəuə rəha 2 Pitə, kəni mafin nian in təmätei nauəuə u rəhan.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Kitah kotəruru əhruahru məmə Jut təmätei nauəuə u tatuvən kəm pəh. Nəmə təhro təmätei tatuvən kəm nətəm Isrel nətəm kəutəni nipəhriənən e Iesu Kristo.

?Natigian təhro lanu nian təmätei? E nian əha, nəgəhun eiua min nəuvein kəməhuvən motaliuək iki pisin pisin min, məutəgəhun nətəmimi. Mətəu ilah kəməutəgəhun rah ilah, məutəni məmə təuvir əmə məmə nətəmimi rəha niməfaki kautol noliən tərəh əpnəpin min. Ilah kəutəni məmə təuvir əmə o noliən lanəha, mətəu-inu nəuvirən rəha Uhgīn in iahgin, kəni ko təsolian nalpinian kəm lah.

?Təmätei nauəuə u o nak? Jut tolkeikei məmə iəfaki min ikin min rəfin okotətəu məmə nəghatien rəha nəgəhun eiua min in tərəh, kəni in neiuəien əmə. Kəni tolkeikei məmə niməfaki otəhtul əskasik e nəghatien iətəm in nipəhriənən.

Jut təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Jut, slef rəha Iesu Kristo, kəni iəu pia Jemis, iətəni təuvir kəm təmah u Uhgīn təmauin e təmah. Uhgīn Tatə tolkeikei pik itəmah, kəni Iesu Kristo taskəlim vivi itəmah.

² Pəh nasəkəhruiniən, mine nəməlinuiən, mine nolkeikeiən rəha Uhgīn otəri məriaueh e nəmiəgəhien rəhatəmah.

Noliən min rəha nətəm kəutəuhlin nəmtəhlah e Uhgīn

(2Pitə 2:1-17)

³ İəu min nəuvein, əupən, iəmolkeikei pik məmə iəkətei nauəuə u tuvnə o təmah o nəghatien e suaru iətəm Uhgīn tatos o nosmiəgəhien itah. Mətəu rəueiu, iətətəu məmə iəkəkeikei mətei nəghatien u tuvnə o təmah məmə iəkol əskasik nikitəmah məmə onəkotəluagin əskasik o naskəlimiən nəghatien pəhriən rəha nəhatətəien rəhatah. Uhgīn təmələhu=pən nəghatien u e nəhlmi iəfaki min e nian kətiəh əmə, kəni ko təsəuhliniən. ⁴ İatəni lanu mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəməhuva oneuən e nikitəmah. Kəmätei əupən agin məmə ilah okotos nalpinian. Ilah kəutəhti nəuia Uhgīn, kəni məutəuhlin nəghatien pəhriən rəha nəhatətəien rəhatah məutəni məmə təteğəhan e nakləhien e pətan mine noliən əhmen min lanu nəuvein. Kəni kəmotəuhlin nəmtəhlah e Iesu Kristo iətəm in pisin əmə in Kig mine İərməniğ rəhatah.

⁵ Nəghatien u, nəkotəhrun rəkis ilah rəfin, mətəu iəkolkeikei məmə iəkəni misimaru min kəm təmah məmə İərməniğ təmosmiəgəh rəhan nətəmimi mohiet İjip, mətəu uərisig təməəkən ilah u nətəm kəsotəhatətəien lan. ⁶ Kəni otətəlig-to e nagelo min nətəm kəmotəmkarəpən e nepətiən rəhalah, mətəu kəmotəpəh ikin əhruahru

rəhalah. Uhgín təmális ilah e sen iətəm ko təsītəgītian nian kəti, kəni mahtipəsīg e lah e napinəpuian mətəuarus=pa Nian Asoli iətəm okakil ilah lan, kəni mol nalpinian kəm lah. ⁷ Kəni təhmen əmə e Sotəm mine Kəmorə mine taun min titələu e lau. Nətəmimi ikin min əha kəmotəpəh noliən əhruahru mautəhuvən e noliən rəha nakləhian e pətan mine noliən rəha nəman kautit aru ilah min mine nipətan kautit aru ilah min. Kəni Uhgín təmol nalpinian kəm lah e nigəm iətəm ko təsəpisiən nian kəti mine, məmə nətəmimi okoteruh nəua noliən tərəh min əha kəni məutəgin e nalpinian rəha Uhgín.

⁸ Nati əpnəpin nətəmimi min əha kotəhrun natimnati min əha, mətəu e noliən kətiah əmə, ilah kəutəni məmə kəmoteruh nati kəti təhmen e nəməhlairian iətəm təmegəhan e noliən tərəh min rəhalah, kəni tol lanəha kotəni məmə təuvir əmə məmə kautol noliən tərəh e nipətilah mautəhuvən əmə lanəha, kəni kəutəpəh narmənigian min rəfin, kəni kəutəni rah nagelo min u ilah ilis pik. ⁹ Mətəu Maikil, nati əpnəpin in iətəmi asoli rəha nagelo min, təməsolien lanəha nian in mine Setən kəmatuorgəhu o nipəti Mosis. Təməsəhian Setən məsətu-pəniən nəghatian kəti lan, mətəu təməni əmə məmə, “!Pəh İərmənig otəni rəham nalpinian!” ¹⁰ Mətəu nətəmi min əha kəutəni rah nətəmimi nətəm kotərru. Kəni e noliən rəha nati miəgəh min, ilah kautol natimnati min iətəm nipətilah tolkeikei məmə okotol, kəni noliən əha tətərkəin ilah.

¹¹ !Kəsi, nərahian asoli o lah! İlah kautohtəu=pən suaru iətəm nəti Atəm u Ken təmitəu=pən. Kəni ilah kinotəfən rəfin nikilah e noliən tərəh iətəm Paləm təmol aupən mətəu-inu in tolkeikei pik məni. Kəni ilah kəmotol noliən rəha Kora məutəhti nəuia nətəmi asoli min, kəni e noliən əmə əha iətəm Uhgín təmərkəin Kora mine rəhan min, Uhgín otərkəin ilah.

¹² Nian nautol lafet təuvir min mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei itəmah min, kəni ilah kəhuva motauən pik əpnəpin əmə itəmah min ilah, nikilah təsəhtian nətəmimi nəuvein, mətəu ilah kotəhmen e nimas kəti əpəha ihluə iətəm tətəhluag iətəm negəu təhrun nələs pikinian kəni məhapu. İlah nətəm kəsoteruhian sipsip min, mətəu kautun pik əmə sipsip min. İlah kotəhmen e nimali nəpuə iətəm nimətagi təmələs muva, mətəu ko nuhuən təsəfuvian. İlah kotəhmen e nigə min iətəm tinuva e nian əhruahru rəhalah məmə okotəuə, mətəu kəsotəuəian, kəni in təhmen əmə məmə kəmoħmis, kəni nətəmimi kotiuvi-pəri ilah kəni kohmis agin. ¹³ Peau-peau ləuantəhi kəutorasilig məutəruən əpnəpin əmə, kəni kitah rəfin kəuteruh əmə. Kəni təhmen əmə, kəuteruh naulisian rəha nətəmimi əha nətəm kautol pətigəm əmə noliən tərəh e rəhalah nəmiəgəhian. İlah kotəhmen e məhau min iətəm kəmotəmkarəpən e suaru rəhalah. Tol lanəha, Uhgín tətəskəlīm imalah ikin əpəha e napinəpuian iətəm nəhəgəhian tikə agin ikin.

¹⁴ Suah u İnok u aupən, in nəuaniləuis iətəm tatol səpin lan e nəuaniləuis min rəha Atəm, təməni pətigəm nəghatian rəha Uhgín iətəm təməfən kəm in məmə, “Oteruh-to, İərmənig tətuva ilah rəhan min nagelo min tausin tausin min tepət pəhrian, ¹⁵ tətuva məmə otakil nətəmimi rəfin, kəni otəni pətigəm nalpinian rəha nətəmimi rəfin min u nətəm kəutəhti nəuian. In otol nalpinian mətəu-inu kəmotol nərahian tərəh min e noliən tərəh pik,

kəni nol təfagə mɪn əha kəmotəraki e nəghatiən mɪn iətəm tərəh kəm Uhgɪn.”

¹⁶ Nian rəfin, nətəmimi mɪn əha kəməutəghati-əghati kəm lah mɪn məmə nɪkɪlah təsagɪniən o natimnati, kəni məutəni rah natimnati rəfin. Ilah kəutətəu=pən aru nətəligiən tərəh e nɪkɪlah iətəm ilah aru kətolkeikei məmə okotol, kəni məutəghati əuvsan e lah mɪn, kəni kəutəghati e nəghatiən tətəhiən məmə okotol nətəmimi okotohtəu=pən rəhalah nətəligiən.

Nəghatiən o nəghi-pəriən ilah

¹⁷ Mətəu rəhak mɪn nətəmimi, nɪkitəmah tətəhti nati nak aposil mɪn rəha rəhatah Iərmənig Iesu Kristo kəmotəni əupən, məmə otuva. ¹⁸ Kəmotəni kəm təmah məmə, “E nian iətəm naunun nian tətəu iuəkɪr, nətəmimi nətəm kəutəghati əuvsan məutəni rah natimnati rəfin, ilah okotohtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən tərəh e nɪkɪlah iətəm ilah aru kətolkeikei məmə okotol.” ¹⁹ Inu nətəmimi nətəm kəutəhapu itəmah. Ilah kəutohtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən rəha nəhue niftəni, kəni Narmin Rəha Uhgɪn tikə e lah.

²⁰ Mətəu itəmah, rəhak mɪn nətəmimi, otol itəmah motəsənən e rəhatəmah nəhatətəiən iətəm təhruahru vivi, iətəm təmsipən o Uhgɪn. Kəni otəghati kəm Uhgɪn e Narmin Rəhan. ²¹ Kəni motos nolkeikeiən rəha Uhgɪn tətətig o təmah nian nəutəhtahnin nasəkəhruiniən rəha Iərmənig Iesu Kristo məmə in otos itəmah nəkəhuvən e nəmiəgəhiən itulin.

²² Onəkotasəkəhruin nətəmimi mɪn u nətəm rəhalah nəhatətəiən təsəskasik pikɪən motəruru nəgətuniən nak in nɪpəhriənɪən. ²³ Motəmkirəkis uəhai nətəm kəutətig iuəkɪr o nigəm asoli motosmiəgəh ilah. Otasəkəhruin nəuvein mɪn, mətəu nəkotəgin pik e nolɪən tərəh mɪn rəhalah, iətəm kəutol nəmiəgəhiən rəhalah rəfin tamikmik. Autətəu itəmah məmə nolɪən tərəh rəhalah otəsekɪən nəmiəgəhiən rəhatəmah.

Nəfakɪən o nəni-viviən Uhgɪn

²⁴ Pəh kotəni-vivi Uhgɪn iətəm in təhrun naskəlimiən itəmah məmə onəsotəmeiən, kəni təhrun nolɪən itəmah məmə nimei təfagə tərəh tikə agɪn e nəmiəgəhiən rəhatəmah, nian otos itəmah nəkəhuvən e nəhagəhagɪən rəha nəhmtɪn, kəni nɪkitəmah otəgiən pik agɪn ikin əha. ²⁵ Uhgɪn kətəiəh əmə, kəni in Iosmiəgəh rəhatah. Kəni Iesu Kristo rəhatah Iərmənig in suaru rəhan o nosmiəgəhiən itah. Pəh kotəni məmə nəni-viviən, mine nepətɪən, mine nəsanəniən, mine narmənigiən rəfin agɪn, in rəha Uhgɪn, əupən agɪn mətəuarus=pa u rəueiu, matuvən naunun tikə. ! Əuəh!

Nəhan-əhanian Nəhan-əhanian natimnati kəm Jon Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u Nəhan-əhanian

?Pəh təmətei nauəuə u? İətəmi kəti nərgin u Jon təmətei nauəuə u. Məta suah u inu in aposil Jon, uə məta Jon pisin kəti təmətei. Kəsotəhrun vivian.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? In təmətei nauəuə u tatuvən kəm niməfaki səpin, ilah kəutatig e nitəni min ikin Esia, (rəueiu, kətəni ikinu məmə Wes Teki — Western Turkey), mine matuvən min kəm niməfaki min ikin min rəfin.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nian u iətəm təmətei nauəuə lan, kəpmən rəha Rom təməni məmə nətəmini okotəkeikei motəfaki kəm iətəmi asoli rəha kəpmən təhmen əmə məmə in uhgin rəhalah. Mətau nətəmini rəha niməfaki kəmotəni məmə iətəmini kətiəh əmə in ilis agin, iətəmini u in İesu Kristo. In əmə u, in İərməniğ. Kəni kəutəni məmə okəsotəfakian kəm iətəmi asoli rəha Rom. Tol lanəha, kəpmən rəha Rom tinol nərahian kəm nəfaki min. Kəmotahli=pən Jon tuvən isəu e nitəni kəti u, kətəni məmə Patmos, məmə otətətig pisin əmə. Uhgin təfən nəməhlairian təuvir agin kəti kəm Jon məmə oteruh İesu Kristo əpəha e nəgəu e neai. Kəni in mafu min natimnati iətəm otəpanuva, təhmen əmə məmə inu: noliən iətəm Uhgin otol win e Setən mine rəhan min nətəmini e nəluaginian; mine noliən rəha Uhgin o nakilian nətəmini e naunun nian.

?Təmətei nauəuə u o nak? In təmətei nauəuə u məmə otol əpu məmə İesu Kristo in İərməniğ, konu məgətun rəhan nəsanənian. Kəni in tolkeikei məmə otəni kəm nəfaki min məmə okotəhtul əskasik nəmə nian iəkis min okəhuva, konu ilah okəsotəfakian kəm iətəmi asoli rəha Rom məmə in Uhgin. Otəsuvəhian konu Setən otol nərahian kəm nəfaki min mətau ilah okotəkeikei motəhtul əskasik, kəni in tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəha nəfaki min mine nətəmini u ilah kəutatig e nian iəkis min u rəueiu. Nian İesu Kristo otitəlig=pa min, kəni in otəfəri ilah, mol nalpinian kəm rəhan tikimir min.

Nəghatian min mine nətəligian min tepət kəutafin e nauəuə u Nəhan-əhanian kəutsipən e nauəuə min u rəha Oltestimin: Isikiəl, Daniəl, Aiseə, mine Jerimaia.

?Okafin əhro nauəuə u? Nauəuə u, in tol pisin e nauəuə min e Niutestimin mətau-inu İesu təməgətun natimnati tepət e Jon u kotal pisin agin. Tol lanəha, in otəkeikei mos narmi nati kəti nəghati lan. Nəghatian min u ilah nıpətilah tatig, təhmen e nəghatian əuhlin. Konu, nian kitah kotafin nauəuə u, koteruh nəghatian əuhlin min u, təuvir məmə kitah kotətəlig e nıpətilah min kətiəh kətiəh. Təuvir məmə kotafin futnot ko ləhtəni e nimali nauəuə o nəhrunian məmə narmi nati min nıpəti lah təni məmə nak. Kəni kotəkeikei motəpən motətəlig e nıpəti nəghatian min u Kristin min e nian əha kəmotəhrun vivi.

Nauəuə u səniəmə in təhmen e suaru kəti uə kalendə, məmə kotəhrun neruhian məmə nati nak otuva e nu nak, konu nati nak min otuva e nu təm tətuvə, mətuvə mətəuarus nian İesu otuva min lan. Mətau e nauəuə u, kotəhrun neruhian nəukəti nətəligian asoli tol lanu lan:

- Uhgın in ilis in tepət pık mine nəsanəniən rəhan tepət, mine rəhan nətəligiən təuvır e natimnati min rəfin;
- Setən in tatol nəhməiən asoli e nəhue niftəni;
- Kristin min okotəkeikei motəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən məmə okəsotəginian, nati əpnəpin ilah kəutatig e nian rəha nərahian;
- otəsuvəhiən Uhgın otələs iahu Setən kəni məfən nalpiniən kəm Setən mine iərmis min rəhan;
- e Nian Uərisig, Uhgın o tol nalpiniən kəm nətəmimi min kəsotəhatətəiən e Iesu;
- Iesu Kristo otərmənig e natimnati min rəfin;
- Iesu otos nətəmimi rəhan məhuvən məutatig e neai, ikin tətətig ikin.

Nətuəuinian nəghatiən

¹ Nauəuə u, in tətəghati e natimnati min iətəm Iesu Kristo təmol əpu.* Natimnati min u, Uhgın təməfən kəm Iesu, məmə in otəgətuən kəm rəhan noluək min natimnati iətəm otəsuvəhiən təkeikei muva. Kristo təmahli=pən rəhan kəti agelo tuva, kəni məgətuən natimnati min u kəm rəhan ioluək, Jon. ² Jon təməhtul pətigəm o nəni əhruahruian natimnati rəfin iətəm in təmeruh, kəni mətei rəkis ilah e nauəuə u. Natimnati min u iətəm in təmeruh, in nəghatiən rəha Uhgın mine nəni pətigəmiən rəha Iesu Kristo. ³ İətəmi u iətəm tətəfin pətigəm nəghatiən min u, iətəm Uhgın təməfa, in otətig e nəuviriən pəhriən. Kəni nətəmimi min u nətəm kəutətəu kəni mautos e nikilah kəni mautol, okotətig min e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu nian rəha natimnati min u nauəuə u tətəghati e lah, tinuva iuəkir agin.

Jon təmətei nauəuə kəm niməfaki min ilah səpin

⁴ İəu Jon, iətəhli=pinə nauəuə u tatuvnə kəm niməfaki min ilah səpin əpəha e nitəni Esia.

Pəh Uhgın u iətəm tətətig u rəueiu, təmətatig itulin, kəni otəpanatig itulin min, in otəfinə rəhan nəuviriən mine nəməlinuian kəm təmah. Kəni pəh narmin ilah səpin† iətəm kəutatig əupən e jeə rəha kig, ilah min okotol lanko e təmah. ⁵ Kəni Iesu Kristo min, in otəfinə min lanko kəm təmah. Kristo ko təməhtul pətigəm əskasik o niphəriənian, konu inəha, in iətəmi iətəm in təmaupən məmiəgəh itulin e nimisiən,‡ kəni in tətərmənig e kig min rəha nitəni min.§

Pəh nəni-viviən tuvən o Iesu Kristo u, in təmolkeikei itah, kəni niran təmaiah məmə otitis itah e noliən rəha təfagə tərəh. ⁶ In Kig rəhatah, kəni təmol məmə kitah kotətig ahgəl rəhan narmənigian, kəni mol itah kəhuva pris min rəha Uhgın rəhan, kəutol uək rəha Tatə rəhan. !Pəh nəni-viviən o rəhan nəpətiən mine nəsanəniən tuvən o Iesu Kristo, naunun tikə! !Pəh in otərmənig itulin! Pəh otol lanu lan. Əuəh. Amen.

⁷ !Oteruh-to! In tətəva e nəpuə, * kəni nətəmimi rəfin okotəsəl=pən moteruh e nəhmtilah əhruahru, kəni nətəmi min əupən u kəmotəni məmə

* **1:1** “Təmol əpu,” nipətin u, məmə tətəgətuən nati kəti iətəm əupən, nipətin tətəhluaig. E Bislama, kətəni məmə, “rivilem” uə “soem.” † **1:4** Narmin ilah səpin iətəm kəutatig əupən e rəhan tron, (Nəh 3:1; 4:4; 5:6), nəmə təhro in suaru rəha nəniən Narmin Rəha Uhgın; mətəu nəmə təhro ilah nagelo səpin u kotəsənən (Nəh 1:20; 8:2) iətəm kəutatig əupən e tron. Nəmpə səpin u, kəməh kau fifti-fo e nauəuə u Nəhan-əhanian. E Nauəuə Rəha Uhgın, nian nəuvein tətəni “ilah səpin” mətəu nipətin məmə ilah rəfin agin. ‡ **1:5** Kol 1:18; Sam 89:27 § **1:5** Sam 89:27; Nəh 17:14; 19:16

* **1:7** Dan 7:13; Uək 1:9

okəu, okoteruh min, kəni nətəmini e nəuaniləuis min rəfin e nitəni min, nikiлах otahmə, motasək əfəməh mətəu-inu kəmotafu.†

In otəkeikei mol lanu lan. !Əuəh! !Amen!

⁸ İərmənig Uhgın tətəni məmə, “İəu Nəukətin mine Naunun.‡ İəu u iətatig rəueiu, kəni iəmətatig itulin, kəni iəpanətətatig itulin min, kəni iəu u, Nahgik Tepət Pik Agin.”

Jon təmeruh Nəti İətəmini

⁹ İəu Jon, piatəmah u, iətəm kitah kautos pəti nəhlmitah min kətiəh e İesu o nahmələn, mine natigian e narmənigian rəhan, mine nəhtul əskasikian e nian rəha nahmələn. Kəməraکی=pən lak e nitəni u Patmos,§ mətəu-inu iətəni pətigəm nəghatian min u iətəm Uhgın təməfa, kəni mətəhtul pətigəm o İesu. ¹⁰ In Nian rəha İərmənig rəhatah,* kəni iəməriaueh e Narmin Rəha Uhgın, u rəhan nəsanəniən təmol kəm iəu, kəni iəkətu nəuiən asoli kəti e nəmtahk, təhmen əmə e təui, ¹¹ kəni nəuiən u tətəni məmə, “Ətei rəkis e nauəuə natimnati min rəfin iətəm nateruh, kəni mahli=pən kəm niməfaki səpin. Nauəuə min u okəhuvən kəm Efəsis, kəni Smanə, kəni Perkaməm, kəni Tuatirə, mine Satis, mine Filitelfə, mine Laotisə.”

¹² Kəni əmeiko, iəkeirair məmə iəkeruh-to, məmə pəh tətəghati kəm iəu. Kəni nian iəmeirair, mafu nati kətətu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, ¹³ kəni e nəlugi nati kətəharu-pəri lait min u lan, mafu suah kəti təhmen e Nəti İətəmini,† rəhan napən təfəməh u təfəməh pəhriən. Kəni kəməlis mankilahan e kətəuti, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip.‡ ¹⁴ Rəhn-kapə mine nəuanun təruən təhmen e nəuau nitəhi,§ * kəni nəhmtin təhmen e nəmnami nigəm.† ¹⁵ Nəhlkin təhmen e prons,‡ iətəm kəmuven e nigəm məmə otaiəh rəkis e namrəiən, mafəl iətəm təuvir, kəni uərisig ko, kərəpei məmə otəuvir mətəraip-oraip. Kəni nəuiən iahgin təhmen e nitəhi asoli kəti tatitəgit e nimas; ¹⁶ In tatos məhau ilah səpin e nəhlmin maru, konu nau kəti rəha nəluəginian in tasilə e nikalin pəti mil,§ tatsipən e nipəgnəuan, kəni iətəmi u təhəghahg mətasie, təhmen e mitigar əpə e nərauiə.

¹⁷ Nian iəmafə iətəmi əha, iəmeiuiəu morin iəu əha e nəhlkin, təhmen əmə məmə iəmimis.* Mətu in təməa=pa mek iəu e rəhan maru kəni məni məmə, “Səginian. İəu u, iəu iəmaupən matig, kəni iəu matol naunun agin. ¹⁸ İəu u, İətəm Tətəmiəgəh.† !İəmimis aupən, kəni mətəu eruh-to, iətəmiəgəh itulin! Kəni iəu iatos ki rəha Nəmisian mine ki rəha Nəuan=pən.‡

¹⁹ “Tol lanəha, ətei rəkis nati nak iətəm nateruh, inu natimnati min rəha rəueiu, mine natimnati nəuvein min iətəm tətəva. ²⁰ Mətəu iəkuəhpik

† 1:7 Sek 12:10 ‡ 1:8 Nəghatian əhruahru u rəha İesu tətəni məmə, “İəu u, Alfə mine Omekə.” Alfə u, in letə tətəhtul aupən e alfəbit rəha nəghatian Kris, kəni Omekə u, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. § 1:9 Nitəni u Patmos, in ailən kəti iəsu agin o ima Jon. * 1:10 Nian rəha İərmənig u, in Sante. † 1:13 Kitah kəuteruh nərgin u “Nəti İətəmini” e nauəuə rəha Daniel (Dan 7:13), mine e nauəuə min rəha Matiu, Mak, Luk, Jon, Uək mine Ol Sam. ‡ 1:13 Napən əha kətəni, in napən rəha pris asoli agin. İesu in rəhatah pris asoli agin. § 1:14 Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “in təruən təruən təhmen e sno.” * 1:14 Dan 7:9 † 1:14 Esik 1:28 ‡ 1:15 Prons, in aiən kəti, kalə rəhan təhmen e kol. § 1:16 Hip 4:12; Jon 12:48 * 1:17 Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 † 1:18 Sam 42:2 ‡ 1:18 “İəu iatos ki rəha Nəmisian mine ki rəha Nəuan=pən,” nipətin u məmə iatos nəpətiən o nahtipəsəgian mine nerəhian e ket rəha İma Nətəm Kəmoəmis İkin, kəni mol nətəmini kəmoəmis ilah kotəmiəgəh min.

e nıpəti nati təməhluaig, u məhau min ilah səpin iətəm nəmeruh iatos e nəhlmək maru, mine nati kətaharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aien u kol tətoraip-oraip. Məhau min u ilah səpin, nıpətin u nagelo min rəha nıməfaki səpin. Konu nati kətaharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e kol, nıpətin u, nıməfaki min u ilah səpin.

2

*Nəghatıan təmuvən
kəm nəfaki min ikin Efəsis*

¹ “Ətei nauəuə u kəti tuvən o agelo* rəha nıməfaki e taun Efəsis, məni=pən məmə,

Nəghatıan u rəhan, iətəm tatos məhau səpin e nəhlmin maru† kəni mətaliuək e nəlugin e nati kətaharu-pəri lait lan,‡ u iətəm kəmol e aien u kol tətoraip-oraip, kəni ilah səpin.

² İəu iəkəhrun rəhatəmah noliən min. İəkəhrun nalkut pikiən o uək min rəhatəmah, kəni məhrun min məmə nautəhtul əskasik. İəkəhrun məmə itəmah nəsotagiənıən o nətəm kautol noliən tərəh. Nəmotakil nətəmini min u nətəm ilah kotəni məmə ilah aposil min, mətəu səniəmə ilah aposil pəhriən min, kəni nəmoteruh rəkis məmə ilah neiuə min. ³ İəkəhrun min məmə itəmah nautos nətəligiən əfəməh. Nərahıən təmələs pau itəmah, mətəu nautəhtul əskasik o nərgək, məsotəpəouiən.

⁴ Mətəu iateh nıpəgnəmtin kəti əha ikin nəmotol, təsəhmenıən e nəhmtək. Nəmotəpəh nolkeikeiən§ aupən rəhatəmah. ⁵ Nıkitəmah təhti-to nolkeikeiən iətəm nəməutətig lan aupən. Otəuhlin itəmah, kəni motol natimnati min u nəmautol aupən. Nəmə nəsotoliən, kəni iəkuva, mələs rəkis rəhatəmah nati kətaharu-pəri lait lan e nimein. ⁶ Mətəu nati kətiəh əha ikin, nautol təuvir. İtəmah nəkotəməki e noliən tərəh min rəha nətəmini rəha Nikoləs,* təhmen əmə lak, təhmen mə inu iatol mine.

⁷ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatıən min u iətəm Nərmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm nıməfaki min. İətəm otol win e nəluəgiənıən u, iəu iategəhan lan məmə in otun nəuanigi rəha nəmiəgəhiən iətəm tətəviə e nasumiən rəha Uhgın.”†

*Nəghatıan təmuvən
kəm nəfaki min ikin Smanə*

⁸ Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha nıməfaki e taun Smanə, məni=pən məmə,

Nəghatıan u rəhan, iətəm təmaupən matig, kəni in otol naunun əgin. In təmimis kəni məmiəgəh min,‡ kəni in tətəni məmə,

⁹ Nətəm Smanə, iəkəhrun rəhatəmah nəhməiən. İəkəhrun məmə itəmah nanrah min, mətəu səniəmə itəmah nanrah min pəhriən. ! İtəmah, rəhatəmah nautə tepət əgin! İəkəhrun məmə neiuə min nəuvein nətəm kautəni nəghatıən mautəvlek e təmah lan, məutəni

* **2:1** Nian iətəmi u tətəni “agelo,” nəmə təhro tətəghati e agelo pəhriən, uə nəmə təhro tətəghati e pastə rəha nıməfaki. † **2:1** Nəh 1:16 ‡ **2:1** Nəh 1:12-13 § **2:4** Jon 13:35; Jer 2:2-5

* **2:6** Nətəmini rəha Nikoləs min əha, kitah kəsotəhrun vivıən natimnati tepət e lah uə rəhalah iətəmi asoli. İlah nətəmini nəuvein rəha nıməfaki, mətəu ilah kautəni məmə kəhrun nəfakiən kəm narmi nati min, konu kəhrun nit əpnəpinıən iətəmi. İlah kautəni məmə noliən min əha, təsarəkinıən narmitəmi. † **2:7** Jen 2:9; 3:22-24; Luk 23:43; Rom 5:12,18; 6:23; Nəh 22:2 ‡ **2:8** Nəh 1:17-18

məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə.[§] Rəhalah nimə rəha nuha-puminiən in nuhapuminiən rəha Setən əmə.*¹⁰ Sotəginian e nahməian min iətəm otəsuvəhian kəhuva e təmah. İətəni=pinə kəm təmah, məmə Setən otəpanəmki=pən itəmah nəuvein e kaləpus məmə otek askəuvin nəhatətəian rəhatəmah, kəni itəmah onəkotatig e nahməian o nian ilah ten.[†] Otəhtul əskasik, nati əpnapin məmə itəmah nəuvein okohmis, kəni iəu iəkəfinə rəhatəmah nətəouiən, təhmen=pən əmə məmə kətəfəu=pən e nati kəti e rəhn-kəpə iətəm təmol win e naiuiən, kəni rəhatəmah nətəouiən in nəmiəgəhian itulin.

¹¹ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u iətəm Narmin Rəha Ughin tətəni=pinə kəm niməfaki min. Nətəmini okotol win e nəluəginian u, nian nimisian tismaru min muva, ko kəsohmis minian. İnəha, okəsəhuvəniən e nəmnami nigəm asoli, inu nimisian tatol keiu.”[‡]

Nəghatian təmuvən kəm niməfaki min ikin Perkaməm

¹² Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Perkaməm, məni=pən məmə,

Nəghatian u rəhan, iətəm tatos nau rəha nəluəginian kəti iətəm təsilə e nəven pəti mil.[§]

¹³ İəkəhrun ikin nəutətig ikin. İkin əha, Setən tətəharəg, mətərməniğ ikin.* Mətəu itəmah nautəhtul iəkis ohniəu. Nəməsotəuhlinian rəhatəmah nəhatətəian lak. İmatəmah Setən tətətig ikin, kəni kəmoəhamu rəhak iətəmini Antipas, iətəm təməhtul əskasik o nəni pətigəmiən iəu. Nati əpnapin məmə nian əha təmiəkis pau o təmah, mətəu itəmah nəmotəhatətə əskasik lak.

¹⁴ Mətəu in əmə ko, iatəh nipəgnəmtin min nəuvein iətəm itəmah nautol iətəm təsəhrəuhruiən e nəhmtək. İtəmah nəuvein u ko ikin ko, nəutəgətuən nətəmini ko ikin ko məmə okotos nəgətuən rəha Paləm. Paləm u, in təmol suaru kəm Kig Palək məmə in otəfən-əfən kəm nətəm Isrel, kəni pəh ilah kotol noliən tərəh, mautun nauəniən iətəm kəmol sakrifais lan tətuvən kəm narmi nati iətəm kəmisikəuvin e nigə, kəni mautit əpnapin ilah min.[†] ¹⁵ Kəni e noliən kətiah əmə ilah nətəm Isrel min əha, itəmah nəuvein u ikin nautohtəu=pən nəghatian rəha nətəmini rəha Nikoləs.[‡] ¹⁶ !Tol lanəha, onəkotəkeikei motəuhlin uəhai əmə nətəligian rəhatəmah e noliən tərəh min rəhatəmah! Nəmə nəsotoliən, otəsuvəhian oiəkuvnə o təmah, kəni iəkəh nətəmini min ko, kəni mətei ilah e nau rəha nəluəginian iətəm tatsi=pən e nipəgnəuak.

¹⁷ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u iətəm Narmin Rəha Ughin tətəni=pinə kəm niməfaki min. İtəmini iətəm tatol win e nəluəginian, iəu iəkəfən nauəniən oneuən u manə[§] kəm in. Oiəkəfən min kəpiel ruən kəti kəm in, iətəm

§ 2:9 ?Nəghatian u, “mətəni məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə,” nipətin nak? In tətəghati əhrəuhru nətəmi min u nəuaniləuis rəha Isrel. Mətəu nian İesu tətəni məmə ilah səniəmə nətəm Isrel pəhriən, nipətin u məmə nətəmini pəhriən rəha Ughin, inu, nətəmi kəutəfaki kəm in, mətəu səniəmə “nəuaniləuis min rəfin rəha Isrel” u ilah nətəmini min əhrəuhru rəha Ughin. (Kəl 6:15-16).

* **2:9** Jon 8:33-47 † **2:10** “Nian ten” nipətin ko, məmə nian rəha nahməian otəkeikei mol naunun mətəu-inu Ughin təməni lanəha. ‡ **2:11** Nəh 20:11-15; 21:8 § **2:12** Nəh 1:16 * **2:13** İtəmi asoli rəha Rom, kətəni məmə Empərə, in təhmen e kig asoli kəti. Nətəmini tepət tepət kəutəfaki kəm in əha Perkaməm. † **2:14** Nam 22-24; 25:1-2; 31:16 ‡ **2:15** Afin-to futnot e Nəh 2:6. § **2:17** Jon 6:31-33,35,48,51

kəmətəi=pən nərgin vi lan, kəni in pisin əmə kəha iətəm otos, təhrun nərgin.”

Nəghatiən təmuvən

kəm nəfaki min ikin Tuatirə

¹⁸ Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Tuatirə, məni=pən məmə,

Nəghatiən u, in nəghatiən rəha Nəti Ughin. Nəhmtin təhmen e nəmnamı nigəm, mine nəhlkin təhmen e prons* iətəm tətoraip-oraip.† Tətəni məmə,

¹⁹ İnəhrun rəkis noliən min rəhatəmah, nətəm Tuatirə. İəkəhrun rəhatəmah nolkeikeiən mine nəhatətəiən, mine nasiruiən e nətəmimi, kəni iəkəhrun min məmə nətəligiən rəhatəmah təfəməh o nəhtul əskasikiən. İəkəhrun məmə noliən min rəhatəmah nautol u rəueiu, təuvir mapirəkis agin noliən min rəhatəmah aupən.

²⁰ Mətəu iateh nipəgnəmtin kəti əha ikin nautol iətəm təsəhruahruian e nəhmtək. İtəmah nauteğəhan e noliən rəha pətan əha iətəm təhmen e pətan aupən u, Jesepel.‡ In tətəni məmə in iəni kəti, mətəu nəgətuniən rəhan tatit rah rəhak min noluək, matol məmə ilah kautit əpnəpin ilah min, kəni mautun nauəniən u iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati iətəm kəmisikəuvin e nigı. ²¹ İəmətəhtahnin pətan əha məmə in otəuhlin rəhan noliən rəha nitəu=pən əpnəpiniən nəman, mətəu in təpəh. ²² Tol lanəha, rəueiu əha, iəkol in tımis pik e rəhan pet. Kəni nətəmimi min u nətəm kəmotit əpnəpin ilah min, ilah Jesepel u, nəmə ilah kəsotəuhliniən ilah e nosiən noliən rəha pətan əha, oiəkol ilah min kotətəu tarah pik, kəni misuə e lah e pet u rəha nəhməiən. ²³ Kəni oiəkəu kətiəh əmə e nenətin min, moh ilah kohmis.§ Tol lanəha, kəni niməfaki min rəfin okotəhrun məmə iəu əmə u, iəkəhrun nətəligiən min rəha nətəmimi, mine nikilah. Kəni iəu iəkəfinə nətəuiən rəhatəmah tətəu=pən əmə rəhatəmah noliən min iətəm nəmautol.*

²⁴ Mətəu itəmah u, nətəm Tuatirə nətəm nəməsotosiən o nəgətun min rəha Jesepel əha, iətəghati kəm təmah rəueiu. İəkəhrun məmə itəmah nəməsotosiən natimnati iətəm kətəni məmə nati agin min rəha Setən iətəm tətəhluaig e nəmtahn. İəsələhu-pəniən nati figəm kəti min kəm təmah, mətəu iəkolkeikei məmə nəkotol nati kətiəh əmə, inko, ²⁵ otaskəlim tiəkis əmə e nati iətəm ninotos rəkis, mətəuarus iəu iəkitalig=pa.

²⁶⁻²⁷ İətəm tatol win e nəluəginian u, kəni tətəhtul əskasik o noliən nəuiək, matuvən, matuvən mətəuarus naunun, kəni iəu iəkəfən nepətiən u kəm in, iətəm rəhak tatə təməfa kəm iəu, məmə in otarməniğ e kəntri pisin pisin min. Kəni in otos rəhan neim iətəm in nəmtətiən rəha nərgin asoli rəhan, kəmol e aiən, kəni in otatəğhli-atəğhli nətəm e nəhue niftəni, təhmen=pən əmə məmə aiən iətəm təmohəplis-ohəplis sospən kəmol e nəriəpig. ²⁸ Kəni iəu iəkəfinə min məhau u fətukai kəm in.†

* **2:18** Prons, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol. † **2:18** Dan 10:6; Nəh 1:14-15 ‡ **2:20** Jesepel u aupən, in pətan rəha Kig Ehap (1King 21:25-26). In təmit nətəmimi e suaru kəti məmə okotol sakrifais kəm narmin nati min, kəni motohtəu=pən noliən rəha nit əpnəpin nəman mənə nipətan. Pətan kəti rəha Tuatirə təmol noliən əha, kəni Jon tətəni lan məmə Jesepel. Nəmə təhro noliən rəhan təhmen e Nikoləs iətəm təməni e Nəh 2:6,15. § **2:23** Nəghatiən u “nenətin min” tətəgətun nətəmimi u kəutohtəu=pən in. * **2:23** Jer 17:10 † **2:28** Nəh 22:16

²⁹ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatien min u iətam Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min.

3

*Nəghatien təmuvən
kəm nəfaki min ikin Satis*

¹ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun u Satis, mənə=pən məmə,

Nəghatien u rəhan, iətam tatos narmin rəha Uhgın ilah səpin,* kəni matos min məhau səpin.† Nəghatien u rəhan iətam tətəni=pinə kəm təmah məmə,

İəkəhrun rəhatəmah nolien min. İəkəhrun məmə kətəni məmə itəmah nautəmiəgəh, mətəu kəpə, itəmah ninohmis rəkis. ² ! Otair-tə! Nolien təuvir min rəhatəmah nəmautol aupən, otəsuvəhian tikə agin. Mətəu itəmah nəkotəkeikei motalkut məmə onəkotəfəri min nolien rəhatəmah, motol tuva məskasik, mətəu-inu rəhatəmah nolien təuvir min iətam təhruahru e nəhmti Uhgın, iəseh əhanəhian kəti iətam nəmotol məhuvən motol naunun lan. ³ Tol lanəha, nikitəmah təhti nəghatien iətam nəmos, kəni mautətəu aupən. Otol, kəni motəuhlin itəmah. Mətəu nəmə nəkotapili alu, oiəkiet pətigəm o təmah təhmen e iakləh, kəni itəmah ko nəsotəhrunian məmə nian nak iəkuvnə o təmah.

⁴ Mətəu itəmah nəuan nəuvein əmə ko Satis, iətam kəməsotolien napən rəhalah tamikmik. İlah kotəhruahru, motəhmen o naliuəkien itəmah min iəu e napən ruən.‡ ⁵ İətam in otol win e nəluaginien, in otuvən lanəha e napən ruən. Kəni ko iəsafəl rəkisian nərgin e nauəuə rəha nəmiəgəhian, kəni iəu iəkəni pətigəm nərgin e nəhmti rəhak Tatə mine rəhan nagelo min, məmə in rəhak əhruahru iətamimi.§

⁶ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatien min u iətam Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

*Nəghatien təmuvən
kəm nəfaki min ikin Filitelfia*

⁷ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Filitelfia, mənə=pən məmə,

Nəghatien u rəhan, İətam Tasim, kəni in Nipəhrinien. Kəni in tatos ki rəha Təfit u aupən.* Nəmə in terəh e doə kəti, kəni ko iətəmi kəti təsahtipəsighən. Kəni nəmə in tahtipəsigh e doə kəti, kəni ko iətəmi kəti təserəhian lan.† Nəghatien u rəhan iətam in tətəni=pinə kəm təmah məmə,

⁸ İəkəhrun rəhatəmah nolien min, nətəm Filitelfia. İəkəhrun məmə rəhatəmah nəsanəhian in nəuan nəuvetin əmə, mətəu itəmah nəmautol nəuiak məsotəpəhian, kəni məsotəhluaighian məmə rəhak u itəmah. Oteruh-to. İəmerəh e doə o təmah. Ko iətəmi kəti təsahtipəsighən.

⁹ Oteruh-to. Nətamimi min ko e Nuhapuminian rəha Setən, ilah kautəni

* **3:1** Afin-to futnot e Nəh 1:4 † **3:1** Nəh 1:16 ‡ **3:4** E fes u, “napən” tətəgəhun nolien min rəhalah. § **3:5** Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1Jon 2:23 * **3:7** “Ki rəha Təfit” u, tətəgəhun=pən nəpəhian iətam otos e Jerusalem vi. In ko, in tatos nəpəhian məmə oterəh kəni mahtipəsigh e iətəmi kəti iətam tatuvən imə; Nəh 1:18. † **3:7** Aes 22:22

məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə. Ilah neiuə min.[†] Oteruh-to. Oiəkol ilah kəhuva motasiəulün-pinə e nəhlkilah e nisialə, kəni okotəni məmə niphəriənən iəu iəkolkeikei itəmah.[§] ¹⁰ İəməni=pinə kəm təmah məmə itəmah onəkotos nətəligiən əfəməh o nəhtul əskasikiən, təhmen əmə lak, kəni itəmah nəmautol rəhak nəghatiən.* O nati u, iəu oiəkəpali vivi o təmah e nian iətəm nərahiən otəsuvəhiən tuva e nəhue niftəni min rəfin,[†] məmə otek askəuvün-to nətəmini rəha nəhue niftəni.

¹¹ Otəsuvəhiən iəkuva. Otəskəlim iəkis natimnati min iətəm itəmah ninotos rəkis, məmə iətəmi kəti otəsosiən rəham nətəouiən[†] iətəm ninol win rəkis lan. ¹² İətəm otol win e nəluəginən, kəni iəu oiəköl in təhmen e nigə asoli kəti iətəm tətəruəsən Nimə Rəha Uhgün rəhak. Kəni in ko təsietən e Nimə əha nian kəti. Kəni iəu, iəkətei=pən nərgi Uhgün rəhak lan, mine nərgi taun rəha Uhgün rəhak lan. Taun u, in Jerusiləm vi, iətəm Uhgün rəhak otahli=pa, otisi-pəri e negəu e neai, meiuaiu=pa. Kəni iəu oiəkətei=pən min nərgək vi e iətəmi u.

¹³ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgün tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

*Nəghatiən təmuvən
kəm nəfaki min ikin Laotisiə*

¹⁴ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Laotisiə, mənəni=pən məmə,

!Nəghatiən u rəhan, iətəm kətəni məmə in Niphəriənən! In ko, in iətəm kəhrun narəriənən lan məmə tətəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən niphəriənən əmə, kəni in nəukəti natimnati rəfin iətəm Uhgün təmol.[§] * Nəghatiən u rəhan iətəm in tətəni=pinə kəm təmah məmə,

¹⁵ İəkəhrun rəhatəmah nolən min, nətəm Laotisiə. İəkəhrun məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah təhmen e nəhu iətəm tareuən əmə. Təuvir məmə onəkotəhtul əmə e kətiəh, onəkotətpu uə onəkotəpiəpei.

¹⁶ İtəmah nəutəhtul əmə e nəlugin, nəkotəreuən əmə — nəsoṭəpiəpeiən məsoṭətpuiən — tol lanəha, oiəkəgəh rəkis e təmah rəueiu, ¹⁷ mətəu-inu itəmah nəkotəni məmə, ‘Rəhatəmah nautə tepət, iautos mənə asoli, rəhatəmah nəmiəgəhiən təuvir, natimnati rəfin tatig, kəni nati kəti təsikəiən o timah.’ Mətəu itəmah nəkotəruu məmə itəmah ninotatig rəkis e nərahiən; nətəmini okotasəkəhruiən o təmah; rəhatəmah nautə tikə agin; nəhmtitəmah təpis; kəni nəutaiu piəpiə əmə.[†] ¹⁸ O nati u, iətəni=pinə əhruahru kəm təmah, təuvir məmə onəkotos nəhmti aiən u kol tətəraip-oraip ohniəu, iətəm kəmuven e nigəm tus rəkis namrəiən

[†] **3:9** Nəghatiən u “kautəni məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə,” in tətəghati əhruahru e nətəmi min u nəuaniləuis rəha Isrel min. Mətəu nian İesu tətəni məmə ilah səniəmə nətəm Isrel pəhriən, niphətin ko məmə nətəmini pəhriən rəha Uhgün, inu, nətəm kəutəfaki kam in. Mətəu səniəmə nəuaniləuis rəha Isrel u ilah nətəmini min əhruahru rəha Uhgün (Kəl 6:15-16). **§ 3:9** Jon 8:44; Nəh 2:9

* **3:10** Hip 12:1-3 [†] **3:10** Jon 17:15 [†] **3:11** “Nətəouiən” əha, tətəghati lan, in kəfəfau kəti kəmol e nimali nigə, uə narmi nimali nigə kəmol e kol, kəni kəfəfəfau=pən e rəhn-kəpə iətəm təmol win e naiuiən. Kəni Kristo otəfəfau=pinə kəfəfau e rəhn-kəpə iətəmini o rəhan nəhtul əskasikiən. İətəmini u otəkeikei məteh vivi o nətəmi min ko nətəm kotolkeikei məmə okotos rəkis ohni. Inu, in nəghatiən əuhlin məmə ilah okəsotəpəhiən nəhtul əskasikiən məmə ilah okəsotəmkəpəiən e nətəouiən rəhalah, inu, nəmiəgəhiən itulin ilah Kristo. **§ 3:14** “Nəukəti natimnati rəfin iətəm Uhgün təmol,” niphətin keiu e nəghatiən Kris. İesu in Nəukətin, niphətin ko, in təmol natimnati rəfin; kəni in min in İərməniə e natimnati rəfin. * **3:14** Jon 1:1-3; Kəl 1:16; Nəh 1:17 [†] **3:17** Jon tətəni nəghatiən əuhlin u niphətin tənə məmə, e nəhmti Uhgün, nəmiəgəhiən rəhalah təsəhruahruən məsəhmenən.

lan,[†] kəni pəh itəmah, rəhatəmah nautə otepət. Kəni onəkotos nəhmtin min napən ruən o nuvəniən lan, məmə onəkotəuveg nipətitəmah ko, iətəm tol naulisiən. Kəni mautos nəhmtin min mərsin ohniəu, motol=pən e nəhmtitəmah, məmə nəhmtitəmah otəhlan, nəkotəruh vivi nati lan.

¹⁹ Nətəmini min ko rəfin nətəm iəkolkeikei pik ilah, iəu iətəghati əskasik kəm lah mətəgəu əhruahru ilah. Tol lanəha, təuvir məmə nikitəmah otimis=pa lak, kəni motəuhlin=pa e noliən tərəh min rəhatəmah. ²⁰ !Otətəlig-to! Iəu iatəhtul e namtiəluə, mətəhti-əhti doə o nuvəniən imə. Nəmə iətəmi kəti tətəu nəuiak kəni tərəh e doə, kəni iəkuvən imə kəni mauən itimlau min.

²¹ Iəu iəmol win e nəluəginian kəni mətəharəg-pəri itimlau rəhak Tata e rəhan jeə, mətuarmanig. Kəni e noliən kətiəh əmə, iətəmi otol win e nəluəginian, iəu iəkegəhan məmə otəharəg itimlau min e rəhak jeə, mətuarmanig itimlau min.

²² Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatən min u iətəm Narmin Rəha Uəgin tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

4

Nəfakian e negəu e neai

¹ !Uərisig e natimnati min u, iəməsal=pən əha, kəni mafu doə kəti təmerəh=pən əpəha e neai! Kəni nəuiən kətiəh əmə iətəm iəmətəu aupən, inko iətəm in iəhgin iəhgin təhmen əmə e təui, tinatəghati min kəm iəu, kəni tətəni=pa məmə, “Əri-to muva ikinu, iəkəgətun ik e natimnati min u, iətəm okəpanol.”

² E nian kətiəh əmə, nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uəgin təmol kəm iəu, kəni iəkəsal=pən əpəha aupən mafu kig, tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətərmənig e negəu e neai.* ³ Kəni iətəmi tətəharəg ikin əha, iəmeruh in təuvir matəlu, mətəraip-oraip, təhmen e kəpiel təuvir keiu nərgilau ko jaspə mine kanilian. Kəni mərai-mərai kəti təmuvən mitəlau e jeə rəhan, kəni mərai-mərai əha tətəsiə təhəgəhəg təhmen e kəpiel təuvir kəti u, emirəl.[†] ⁴ Kəni mitəlau e jeə asoli rəha kig əha, jeə nəuvein min ilah tuenti-fo, kəutəhtul, kəni nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-fo, kəutəharəg-pəri e jeə. Kəməhuvən e napən ruən, kəni mətəfəfau e hat min rəha nisaiən, iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. ⁵ Kəni ikin əha, jeə rəha kig tətətig ikin, tətəraip, kəni kaluəluə titatipərəh matiet ikin. Aupən e jeə rəha kig, nəuanisiə ilah səpin kəutəhuəu. Inəha, narmin rəha Uəgin ilah səpin.[‡] ⁶ Kəni ikin əha aupən e jeə rəha kig, nati kəti min əha ikin təhmen e nitiəhi, mətəu təhmen e kilas, iətəm tatəlu, mətəraip-oraip.

E nəlugin ikin əha, kəni titəlau e jeə rəha kig u, nati nəuvein əha ikin, ilah kuvət, iətəm kəutəmiəgəh, kəutəhtul. Kəni nəhmtilah tepət tepət, tatəpeir=pən əmə e nərfiləh mine nəmtəhləh mine. ⁷ In aupən, təhmen e laion, kəni iətəm tol keiu lan, təhmen e kau iərman nəhgin tepət, kəni iətəm tatol kisil lan, rəhn-kəpə təhmen e iətəmini, kəni iətəm tatol kuvət lan, təhmen e məlikim iətəm tatiuvig. ⁸ Nati min əha iətəm kəutəmiəgəh,

[†] 3:18 Job 23:10; Mal 3:2-3; 1Pitə 1:6-9 * 4:2 Esik 1:26-28 † 4:3 Jaspə nəmə təhro in kəpiel əməhmtə, kəni kanilian nəmə təhro in kəpiel ərarəuv. Emirəl min əha, kəpiel əməhmtə min. Kitah kotəruu əhruahru kalə rəhalah iətəm in tətəni, mətəu nati nak iətəm Jon təmeruh, inko, kalə təuvir min, kotəuvir, mətəraip-oraip. ‡ 4:5 Afin-to futnot e Nəh 1:4.

ilah kuvət, mətəu nıməlməlah kətiəh kətiəh ilah sikis, kəni nəhmtiləh tirəuei əpnəpin əmə ilah, muvən əpəha e nəve nıməlməlah ləhtəni ikin mine. Nian rəfin ilah kəutani nəpuən lapin mine lənian, məsotəmeigian, kəutani məmə:

“İərmənig Uhgın Nahgın Təpət Pık Agın
in tasim, tasim, tasim pik agin,
iətam in tətətig rəueiu,
təmətətig itulin,
otəpanətig itulin!”§

⁹ Kəni nati min kəha u kəutəmiəgəh, kəutəni nıphəriənən e nepətiən rəha Uhgın, kəni mautəfən nisiaiən kəm in, kəni mautəni tagkiu kəm kig iətam tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətərmənig, mətətig itulin, naunun tikə.

¹⁰ Kəni nian nati min kəha u kəutəmiəgəh kəutol lanəha, kəni nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-fo, koteiuaiu mautisin nəulilah kəm in, iətam tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətərmənig, kəni mautəfəki kəm in iətam tətətig itulin, naunun tikə. Ilah kəutisin nəulilah kəm in, kəni nıpənəgiləh təou nıftəni, kəni ilah kəutəpeg rəkis rəhaləh kəfəfau min rəha nisiaiən, kəni mautəlin əupən e rəhan jeə, kəni mautəni məmə,

¹¹ “Rəhatiməh İərmənig Uhgın,
İk nəkəhruahru, məhmen agin məmə onəkos nəni-viviən rəfin,
mine nisiaiən rəfin,
mine nəsanəniən rəfin,
mətəu-inu ik nəmol nətimnati rəfin.
İk nəmol ilah mətəu-inu ik nəmolkeikei məmə ilah okotətig.
Kəni mətəu-inu ik nəmolkeikei lanəha lan, ilah kəutətig əhanəh.”

5

Nəti sipsip təmuahru

e nauəuə iətam kəmaiu-aiu

¹ Kəni əmeiko, iəmafə kig tətəharəg-pəri e rəhan jeə, kəni matos nauəuə kəti e nəhlmin maru iətam kəmaiu-aiu, kəni nauəuə ko kəməteipən nati e nikəlin pəti mil, kəni kəmaiu-aiu kuan-ərain kau səpin məmə otəkəlim tiəkis.* ² Kəni iəmeruh əgelo əsanən kəti tətəgət əfəməh mətəni pətigəm məmə, “Pəh u in təhmen məhruahru məmə otoh rəkis nati iətam kəmuvan-ərain e nauəuə u lan, kəni migaru lan?” ³ Mətəu iətamimi kəti tikə u ilis e negəu e neai, uə ləhtəni e nəhue nıftəni, uə niki nıftəni, kəti ko in təsəhruahruən o nıgaruən e nauəuə u, mafin. ⁴ Kəni iəmətasək mətasək, mətəu-inu kəsehian iətamimi kəti iətam təhmen məhruahru o nıgaruən e nauəuə u mafin. ⁵ Kəni eldə asoli min u kəti iəhuitən tənı=pa kəm iəu məmə, “İsasəkian! Məsəl=pən-to meruh, Laion rəha Nəuaniləuıs rəha Juta,† in nəukəti Tefit,‡ in tınol win rəkis e nəluəginiən rəhan. Tol lanəha, in təhruahru agin o nıgaruən e nauəuə kəha, kəni meatuv rəkis nati əha ilah səpin iətam kəmuvan-ərain lan.”

⁶ Kəni əmeiko iəkafu Nəti Sipsip, tətəhtul əpəha e nəlugin e jeə rəha kig mine nati kuvət u kəutəmiəgəh mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. Nəti Sipsip u, nəkafu məmə kəmoəhamu rəkis. Kəni rəhnəpati ilah səpin,§ kəni nəhmtin ilah səpin min, ilah kəha, kəutəhtul

§ 4:8 Eks 3:14 * 5:1 E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kaiu-aiu. Kəni nəmə iətəmi asoli kəti tolkeikei məmə nətamimi əpnəpin əmə okəsətafinian, kəni in tuvan-ərain=pən nati kəti e nıffin, məmə taskəlim tiəkis mapepe. † 5:5 Jen 49:9-10 ‡ 5:5 Aes 11:1 § 5:6 Afin-to futnot e Nəh 1:4

o narmin rəha Uhgin ilah səpin iətəm təmahli pətigəm ilah kəhuvən e nəhue niftəni. ⁷ Nəti Sipsip əha, təmuvən meapən mos rəkis nauəuə u e rəhn maru kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə. ⁸ Kəni nian in tınaskəlim nauəuə kəha, kəni nati min əha u kəutəmiəgəh ilah kuvət, mine nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən ilah tuenti-fo, ilah kəutasiəulin nəulilah o Nəti Sipsip, moteiuaiu, nipənəgilah tatek niftəni. Ilah rəfin kautos hap* min mine pesin min iətəm kəmol e aien u kol tətoraip-oraip, tərəuəh e nati pien-pien min iətəm nəmiəvin təuvir. Kəni nati pien-pien u, in təhmen e nəfakiən min rəha nətəmini rəha Uhgin.†

⁹ Kəni nati min kəha kəutəmiəgəh ilah kuvət mine nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, kəmutani nəpuən vi kəti məmə, “Ik nəkəhruahru, məhmen agin o nələsiən nauəuə u, kəni meatuv rəkis nati min iətəm kəmuvan-ərain lan, mətəu-inu kəmoəhamu ik, kəni məmos nəhmti nətəmini e niram məmə ilah rəha Uhgin.

Kəni ilah kəmoti=pən e nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatiən min rəfin, mine nitəni mine rəfin, mine nətəmi nilosilah tol pisin pisin min, ¹⁰ kəni nəmol ilah kotatig əhgəl rəhan narmənigiən, kəni ilah rəham pris min, kəutol uək rəha Uhgin rəhatimah. Ilah okotarmənig e nəhue nitəni.”

¹¹ Kəni iəkəsəl-pen min mafu, kəni mətəu min nəuia nagelo min tərət tərət, ko kəruru nəfiniən. Kəmotəhtul, motitəlau e jeə rəha kig, mine nati min iətəm kəutəmiəgəh, mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. ¹² Kəni ilah kəutani əfəməh nəpuən məmə:

“!Nəti Sipsip iətəm kəmoəhamu, in təhruahru məhmen agin məmə kotəni-vivi in, mətəu-inu tatos rəfin nəsanəniən, mine nautə, mine neinatigiən, mine nahgin, mine nepətiən əhagəhag! Təuvir agin məmə kəutisiai in!”

¹³ Kəni iəmətəu min natimnati rəfin iətəm Uhgin təmol e negəu e neai, mine nəhue niftəni, mine Ima Nətəm Kəmoəhmis İkin, mine e niki nitəhi, mine natimnati min rəfin iətəm kəutatig e lah, ilah rəfin kəutəni məmə: “Pəh nəni-viviən mine nisialəuən tatuvən o kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə mine Nəti Sipsip,

mətəu-inu in tatos nepətiən əhagəhag mine narmənigiən. Pəh nəni-viviən mine nisialəuən tuvən o lau, kəni tatuvən, matuvən, matuvən, naunun tikəl!”

¹⁴ Kəni nati min kəha ilah kuvət u kəutəmiəgəh, kotəni məmə, “! Əuəh!” kəni nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən kotisin nəulilah ohni, məteiuaiu, nipənəgilah tatek niftəni, məutəfaki kəm in.

6

Nəti Sipsip təmatgəhli nati iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə iətəm kəmai-u-aiu lan

* 5:8 “Hap,” in nati kəti katoh tətəni nəpuən, təhmen e kitar. † 5:8 Sam 141:2

¹ Kəni iəmeruh Nəti Sipsip nian in təmatgəhli rəkis nati kəti iətam kəmuvan-ərain e nauəuə kəmaiu-aiu lan. Kəni əmeiko, nati kəutəmiəgəh u kəti ilah kuvət tagət əfəməh e nəuiən kəti təhmen e kaluəluə, məmə, “!Va-to!” ² İəkəsəl-pəri mafu əhos kəruən kəti. İətam tətəsua lan tətələs nifagə, kəni kəməfəfau=pən e hat rəha nisiaiən kəm in, təhmen e hat rəha iətam tinol win rəkis e nəluəginian. In təmaiu matuvən təhmen e iətam təmol win e nəluəginian, kəni matuvən min məmə otol min win.

³ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol keiu lan, iətam kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəmətəu nati miəgəh u iətam tatol keiu lan tənə məmə, “!Va-to!” ⁴ Kəni əhos pisin kəti min iətam tərəuvarəuv təhmen e nira, təmaiu muva. İətam tətəsua lan, kəməfən nisə asoli rəha nəluəginian kəm in. Kəni Uhgın təmegəhan=pən e nepətiən məmə otos rəkis nəməlinuiən iətam tətətig e nəhue niftəni, məmə nətəmini kəutəluəgin əmə mautəhamu ohamu ilah min ikin min rəfin.

⁵ Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kisi lan, kəni iəkətau nati miəgəh iətam tatol kisi lan, tənə məmə, “!Va-to!” Kəni iəkəsəl-pəri mafu əhos kapin kəti. İətam tətəsua lan tətələs skel* kəti. ⁶ Konu iəmətəu nəuiən kəti tatsi=pən e nəlugin e nati kəutəmiəgəh min ilah kuvət, mətəni məmə, “Uvən, kəmegəhan lam məmə nəkəhrun nosiən nəumis e nitəni min, kəni ilah okotəkeikei motərekin məni asoli o nosiən nəuəniən nəuan nəuətin əmə. Mətəu onəsərekinian nəukəti nigə olif min iətam katol oiel e nəuan, kəni nəsərekinian nəukəti niləuis u krep iətam katol wain lan.”

⁷ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kuvət lan, iətam kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəkətau nati miəgəh iətam tatol kuvət lan, tətəni məmə, “!Va-to!” ⁸ !Kəni iəkəsəl-pəri mafu əhos kəhmtəu kəti! İətam tətəsua lan, nərgin u Nimişian, ilau iətəmini kəti, nərgin u, Nəuanpən tatuərisig lan mətiən. Kəmuos nepətiən məmə okəhamu nətəmini e nau mine nəumis mine nimişian mine nati miəgəh arpin min. Kəmuos nepətiən lanəha, təhmen e nəven nəhue niftəni kətiəh, muəpəh əmə nəuətin kisi.

⁹ Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol faif iətam kəmuvan-ərain nauəuə lan, iəkəsəl=pən əpəha e nəve olta,† ləhtəni ikin, mafu nətəm kəməhamu ilah mətəu-inu ilah kəmotəhtul əskasik o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgın. ¹⁰ İlah kətauin əfəməh mautəni=pən kəm Uhgın məmə, “İk nəkərməni e natimnati rəfin, ik nəkasim, kəni ik nipaəhriən. ?O nəhgin mine kəni ik onəkələhu nəghatiən məmə nətəmini rəha nəhue niftəni kəmotol tərəh, kəni mol nalpinian kəm lah o nati iətam kəmotol e timah? ?Onəhgin nəkalpin nitai nira timah e nətəni min əha?”

¹¹ Kəmotəni lanəha, kəni kəməfən napən ruən kəm lah rəfin. Mətəu kəməni=pən kəm lah məmə okotəmeig min nəuan nəuətin əmə mətəuarəs nəmpə apiəpiə rəha pialah min mine nəuvinilah min, otuva pipim məhmen. Pialah min mine nəuvinilah min u, nətəmini min rəha İesu, nətəm okəpanəhamu ilah o rəhalah nəhatətəiən.

¹² Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol sikis iətam kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni əmeiko, nəmig asoli kəti təmələuəl. Mitigar təmapinəpu agin, kəni məuig təmərarəuv agin təhmen e nira.‡ ¹³ Kəni məhau min əpəha ilis e neai kəmotəmei=pən e nəhue niftəni, təhmen e

* 6:5 E nian rəha nəumis, kəni nətəmini kotakil natimnati o nəuəriən nəuəniən. † 6:9 Olta u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nima Rəha Uhgın, kəni katol sakrifais min ikin. Kəni nətəni min u, nəmə təhro ilah kotəhmen əhruəhru e sakrifais kəti iətam tatuvən o Uhgın. ‡ 6:12 Joel 2:31; Uək 2:20

nəua nig iətəm nimətagi asoli təmarigrig e nəuan pikis timəragrəg. ¹⁴ Kəni neai təmikə təhmen e napən kəmaiu-aiu kələs kagim. [§] Kəni nitəuət min mine niftəni min kəmotagim e nimeilah min.

¹⁵ Kəni nətəmini rəfin agin, inu kig min rəha nəhue niftəni mine iərmənig min, nətəmi asoli min rəha soldia min, nətəmi rəhalah nautə tepət, mine nətəmi kautos nepətiən, mine slef min rəfin, mine nətəmi səniəmə slef min, ilah rəfin kəmotəhluaig e nipəg kəpiel asoli min, mine nikali kəpiel asoli min, mine nikali kəpiel min əpəha e nikalkali nitəuət asoli min.* ¹⁶ Kəni ilah kəmotasək əfəməh=pən o nitəuət min mine kəpiel asoli min məmə, “Okotəmei, motoh-ərain itimah, motəhluaig e timah o nəhmti kig u iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mine o niəməha rəha Nəti Sipsip,† ¹⁷ mətəu-inu nian asoli kəgin agin lan rəha niəməha rəhalau tinuva. ?Kəni pəh u in təhrun nəhtulian?”‡

7

144,000 kəmol mak e lah

məmə rəha Uhgın

¹ Kəni əmeiko iəkafu agelo kuvət kəutəhtul=pən e kaugə ilah kuvət e nəhue niftəni. Kəmotəmkərain rəfin nimətagi kuvət e kaugə kuvət rəha nəhue niftəni, məmə nimətagi otikə e nəhue niftəni, mine nitəhi, mine nig min.* ² Kəməfən nəsanəniən kəm lah o nərəkinian niftəni mine nitəhi. Kəni iəkəsal=pən mafu agelo kəti min tatsi-pah, tatələs nati kəti iətəm Uhgın u iətəm tətəmiəgəh, otos o nolian mak rəhan lan. Kəni in tətəghati əfəməh=pən kəm nagelo min u kuvət, məmə, ³ “!Otəpəh pipim! Sotəhlmanian e nimətagi məmə otəsərəkinian nəhue niftəni mine nitəhi mine nig min, pəh iəkotol=pən pipim mak rəha Uhgın rəhatah e nipənəgi noluak min rəhan.”†

⁴⁻⁸ Kəni iəmətəu nəmpə rəha nətəm kəmos mak u rəha Uhgın. Nətəmini 144,000 kəmoħiet rəkis e nəuaniləuis min rəha Isrel, ilah kəmos mak əha:‡

rəha Juta	12,000
rəha Rupin	12,000
rəha Kat	12,000
rəha Aser	12,000
rəha Naptali	12,000
rəha Mənase	12,000
rəha Simion	12,000
rəha Lifai	12,000
rəha Isəkar	12,000
rəha Sepulun	12,000
rəha Josip	12,000
rəha Benjəmin	12,000

§ 6:14 Aes 34:4 * 6:15 Aes 2:10,19-22 † 6:16 Hos 10:8 ‡ 6:17 Joel 2:11; Mal 3:2

* 7:1 Nimətagi kuvət əha, ilah nimətagi rəha nərəkinian təhmen əmə e inəha e Dan 7:2 mine Jer 49:36-38. † 7:3 2Kor 1:22; Efəs 1:13 ‡ 7:4-8 144,000=12×12×1000. Nəmpə u 12 tətəgətu nətəmini rəha Uhgın, təhmen e nəuaniləuis min rəha Isrel e Oltestimin, mine 12 aposil min e Niutestimin. 1,000=10×10×10. Kəni nəmpə u 10 tətəgətu nətəligian u “təməhmen vivi.” Kəni ko tol lanu məmə 144,000 tətəgətu “nətəmini min rəfin rəha Uhgın.”

Nimənin nətəmini nətəm kəməhuvən e napən ruən

⁹ Uərisig e natimnati min u, iəməsal=pən əpəha aupən, mafu nimənin nətəmini tepət tepət, ko kəruru nəfiniən. [§] İlah kautsi=pən e nətəni min rəfin, mine nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatiən min rəfin, kəni nilosilah tol pisin pisin min. İlah kautəhtul aupən e jeə rəha kig, mine Nəti Sipsip. İlah kautəhuvən e napən ruən min, kəni mautos nimali nəmil e nəhlmilah.

¹⁰ Kəni mautagət əfəməh mautəni məmə,

“Uhgın rəhatah iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarmənig, ilau Nəti Sipsip, ilau əha kəmuol suaru o nosmiəgəhiən itah.”

¹¹ Nagelo min rəfin ilah kautəhtul motitəlau e jeə rəha kig, kəni mitəlau min e nətəmi asoli min nətəm kəmos nəhuitən, mine nati kəutəmiəgəh min u, ilah kuvət. İlah mautisin=pən nəulilah aupən e jeə rəha kig, moteiuaiu, nipənəgilah tatek niftəni, kəni məutəfaki kəm Uhgın,

¹² mautəni məmə:

“!Əuəh! !Amen! !Nipəhriəniən! Rəhatah Uhgın təuvir pik, mətəhəgəhəg vivi.

!In teinatig teinatig, təsanən, nəhgin tepət!

!Pəh kotəni-vivi in, motisiai in, kəni motəni tagkiu kəm in mautəhuvən mautəhuvən naunun tikə! !Əuəh!”

¹³ Kəni əmeiko, nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən min u kəti tətəpuəh ohniəu məmə, “? Pəh min əha kautəhuvən e napən ruən? ? Kəni ilah kəmoti=pən iə?”

¹⁴ Kəni iəkuhalpin məmə, “İtəmi asoli. Ik əmə nəkəhrun.”

Kəni in təni məmə, “Nətəmi min əha, ilah kəha kəməhiet rəkis e nəhməiən asoli; ilah kəmotəikuas e rəhalah napən kəni motol tərueən e nira Nəti Sipsip. ¹⁵ Kəni tol lanəha,

ilah kautəhtul aupən e nəhmti Uhgın, iətəm tətəharəg mətarmənig,

kəni məutəfaki kəm in e nərauiə mine lapin e Rəhan Nima;

kəni kig u Uhgın iətəm tətəharəg-pəri e jeə,

in otəhgəl kəm lah min nian rəfin.

¹⁶ İlah, ko nəumis təsus minin ilah,

kəni ko kəsotəuauə minin.

Kəni nərauiə təsəhgi minin ilah,

nəpiəpein asoli rəha mitigar otəsəhgi minin ilah,

¹⁷ mətəu-inu, Nəti Sipsip iətəm tətəharəg e nəlugin e jeə rəha kig,

in otəteh ilah təhmen e iətəmini rəha nəhiən sipsip.

In otit ilah, matuvən o nəhmti nəhu miəgəh,*

kəni Uhgın otəfəl rəfin nəhu nəhmtilah.”

8

Pesin rəha nati pien-pien

¹ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol səpin iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni nəgətiən təmikə əpəha e nəgəu e neai o nian əkuəkir kəti, təhmen e uan haf əuə.*

² Kəni əmeiko iəkafu nagelo min səpin u kəutəhtul aupən e nəhmti Uhgın, kəni ilah rəfin kautos təui.†

§ 7:9 Jen 15:5 * 7:17 Sam 23:2; Aes 49:9-10; Jon 4:10; 7:37-38; Nəh 22:1,17 * 8:1 Hab 2:20; Sef 1:7-8; Sek 2:13 † 8:2 Təui min e Baebol, səniəmə nilosi nati itəhi, mətəu təui əha kəmol e rəhnəpati nati kəti. Mətəu kəruru məmə e nəgəu e neai kəmol təui e nak.

³ Kəni agelo kəti min, in tatitol pesin kəti iətam kəmol e aian u kol tətoraip-oraip, kəməmkī=pən nati pien-pien lan. Təmitol muva məhtul aupən e oltə. Kəməfən nati pien-pien tepət[†] kəm in, məmə otol=pən e nəfakian min rəha nətəmini rəha Uhgīn, kəni məfən ilau kəm Uhgīn, muvan əpəha e oltə kəmol e aian u kol tətoraip-oraip, iətam tətəhtul aupən e jeə rəha kig.
⁴ Nəhanigəm rəha nati pien-pien min, mine nəfakian min rəha nətəmini rəha Uhgīn, iətam agelo tətəmki e nəhlmin, kəmotəri məhuvən o Uhgīn.
⁵ Kəni əmeiko agelo təmitol pesin, kəni məmkī=pən nigəm lan, iətam tatuəu e oltə, kəni mauvəregin pətigəm e nəhue niftəni. Kəni əmeiko, kaluəluə təmatiperəh, kəni nəmig təməlauəl.[§]

Təui min

⁶ Kəni nagelo səpin nətəm kautos təui min, kəmotəhtul maru o nəhliən təui.

⁷ Kəni agelo iətam tətaupən, təmahli rəhan təui. Kəni əmeiko, nīpispisi ais mine nigəm iətam kəmol filəh-filəh ilahal nīrə, kəmauvəregin=pən e nəhue niftəni. Təmuəu mus nəuветi niftəni kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu, konu təmuəu mus nigī min nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu, kəni təmuəu mus nīmanuvehli mitə tuəu rəfin.

⁸ Kəni agelo iətam tatol keiu lan in təmahli rəhan təui, kəni nati kəti təhmen e nītəuət asoli, iətam tatuəu, kəmərakī=pən lan əpəha itəhi. Kəni nəuветi nītəhi kətiəh təmol nīrə, məpəh əmə nəuветin keiu. ⁹ Kəni təmərəkin nati miəgəh min iətam kəutəti itəhi nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu, kəni mərəkin min negəu min nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu.

¹⁰ Kəni agelo iətam tatol kisil lan, təmahli rəhan təui. Kəni məhau asoli kəti təmsipəri, matuəu təhmen e nəuanisiə. Təmsipəri əpəha ilis e neai, meiuaiu mīmərəgrəg mus nəuветi nəhu min mine nəhmti nəhu min nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu. ¹¹ Məhau u, nərgin u Tarfu Tarfu. Kəni əmeiko, nəhu min nəuветin kətiəh kəmotarfu, motarfu, məpəh əmə nəuветin keiu. Kəni nətəmini tepət nətəm kəmotəmnim nəhu arfu, kəməhmis.

¹² Agelo iətam tatol kuvət lan, təmahli rəhan təui. Kəni nati kəti təməh mitigar, mine məuig mine məhau min, mol nəuветi mitigar kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuветin keiu kətiəuəu. Kəni nəuветi məuig kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuветin keiu kətiəuəu, kəni nəuветi məhau min kətiəh kəməhmis, kəni nəuветin keiu əmə kəutohuəu. E nərauə, kəni tətərauə e nəuветin keiu əmə, məpəh kətiəh. Kəni nian lapin, tatimihli e nəuветin keiu əmə, məpəh kətiəh.*

¹³ Kəni əmeiko iəməsal=pən, kəni mətəu məlikim kəti tatiuvig ilis e nəpuə, kəni mətasək əfəməh mətəni məmə, “!Əui! !Əui! !Əui! !Mətəu-inko nagelo kisil min əha ikin okəpanəhləhli min rəhalahal təui rəueiu, mənəhlol nərahian asoli okəpanluva e nətəmini rəha nəhue niftəni!”

9

Agelo iətam tatol faif lan təmahli təui

¹ Agelo iətam tatol faif lan, təmahli rəhan təui, kəni iəmafu məhau kəti iətam tinsi-pəri e neai məməi=pən e nəhue niftəni. Kəməfən ki kəti kəm

[†] 8:3 Nati pien-pien təhmen e nigipisi, kəni kətuvan məmə nəhanigəm lan otos nəməvin u iətam tətəpien vivi muvən o Uhgīn. § 8:5 Eks 19:16-18 * 8:12 Aes 13:10; Mak 13:24

məhau kəha, o nerəhiən e nipəg asoli iətəm teiuiu agin. ² Nian təmerəh e nipəg əha, nəhanigəm təməri, təhmen e nəhanigəm rəha iəhuei. Mitigar mine nəpuə kəmuapinəpu e nəhanigəm rəha nipəg asoli.

³ Konu nati kəti təhmen e pitu, ilah tepət agin əha, kəməhiet rəkis e nəhanigəm əha, moteiuiu e niftəni, kəni kəməfən nəsanəniən kəm lah o nusian itəmi e nipikilah kəni təəhmə təəhmə.

⁴ Kəməni=pən kəm pitu min məmə kəsotərəkinian nimanuvehli mine nigi min, mine natimnati iətəm kauteviə e nəhue niftəni, mətəu okotərəkin əmə nətəmi min ko nətəm kəsotosian mak rəha Uhgın e nipənəgilah.

⁵ Kəni kəmegəhan e nəsanəniən kəm lah məmə okotus nətəmini motol nəhməiən kəm lah o məuig faif, mətəu kəsotohamuiən ilah. Kəni nəhməiən əha, iətəm ilah okotətəu tərəh lan, tapirəkis agin nəmə nipiki velau tətei itəmi, kəəhmə.* ⁶ E nian min əha, nətəmini okotəsal e suaru o nimisian, mətəu ko kəsotehiən. Okotolkeikei məmə okohmis, mətəu ko kəsohmisian.

⁷ İəmafu pitu asoli min əha, ilah kotəhmen e əhos min iətəm kəmotəhtul maru o nəluaginian. İlah kəmotəfəfau e nati kəti təhmen e kəfəfau rəha kig iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəni rəhn-kapə lah təhmen e rəha iətəmini. ⁸ Nəuanulah təfəməh təhmen e nəuanu pətan, kəni nəhluvlah təsilə təhmen e nəhluv laion. ⁹ Nilosilah tikimkim təhmen e nati katuvən lan o nəluaginian, kəmol e aiən, kəni nıməlməlih kəutəlipə təhmen e nıləkıt-ləkıtian rəha əhos min kəutiuvı jariot min tepət kəutaiu e nəluaginian. ¹⁰ Nipikilah tatus itəmi kəəhmə tapirəkis agin nian velau tətei itəmi e nipikin.† İlah kəutos nəsanəniən e nipikilah o noliən nəhməiən kəm nətəmini o məuig faif. ¹¹ İlah, rəhalah kəti əha ikin iətəmi asoli, in iərmənig rəha nipəg asoli iətəm teiuiu agin. E nəghatian rəha nətəm İsrel, kətanı nərgin məmə Apaton, nipətin u lərəkin, kəni e nəghatian Kris, kətanı məmə Apolion.

¹² !Əui! Nərahian əpən tinol naunun, mətəu əui, əui, nərahian keiu min əha ikin okəpaniəuva.

¹³ Kəni əmeiko, agelo iətəm tatol sikis lan təmahli rəhan təui. Kəni iəmətəu nəuiən kəti təmsi=pən əpəha e niki rəhnəpati ilah kuvət rəha oltə u kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəni tətəhtul əpən e nəhmti Uhgın.‡ ¹⁴ Kəni nəuiən əha təməni=pən kəm agelo iətəm tatol sikis lan u tətələs təui, məmə, “İtis nagelo min u ilah kuvət iətəm kəməlis ilah kəmkı=pən əpəha e nəhu asoli İufretis.” ¹⁵ Tol lanəha, təmitis ilah. Nagelo min əha, ilah kuvət, kəməlin ilah kəutəhtul maru u rəueiu o əuə əhruahru u, mine nian əhruahru u, mine məuig əhruahru u, mine nu əhruahru u, məmə okotohamu nətəmini rəha nəhue niftəni nəuəvin kətiəh, motəpəh keiu. ¹⁶ Kəni iəmətəu nəmpə rəha soldia min rəhalah, nətəm kəutasuə e əhos, kəni ilah rəfin tu-hanrit-milian nətəmini.

¹⁷ Kəni e nəməhlairian rəhak, iəmafu əhos min əha mine nətəmini kəutasuə e lah kotol lanu lan. Rəhalah aiən iətəm tətəuveg nımənkiləhalah, in tərəvarəuv təhmen e nigəm, mol vivi nəugi naris, kəni məuiəh. Rəhn-kapə əhos min u, kotəhmen e rəhn-kapə laion

* 9:5 Nəghatian Kris əhruahru təməsəniən nəhməiən rəha nipiki velau. In təməni nəhməiən rəha “skopion,” in nati kəti tətəu itəmi e nipikin. † 9:10 Afin-to futnot rəha Nəh 9:5. ‡ 9:13 Oltə u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nımə Rəha Uhgın, kəni katol sakrifais min ikin. Rəhnəpati min əpəha e kaugə min.

mın, kəni nigəm mine nəpienən tərəhŞ mine nəhanigəm kəhalisi=pən e nipəgnəualah.

¹⁸ Kəni nərahən asoli milahal u iətəm kəmhliet e nipəgnəualah, ilahal kəmləhamu nətəmimi e nəhue niftəni nəuветin kətiəh, miləpəh əmə nəuветin keiu. ¹⁹ Nəsanəniən rəha əhos min əha, tatsi=pən e nipəgnəualah mine nipikilah. Mətəu-inu nipikilah təhmen e sineik, iətəm rəhn-kapə tətətig e nipikilah. Kəni əhos min əha, kautus min nətəmimi e nipikilah.

²⁰ Kəni nətəmimi min u, nərahən milahal əha kəməsohamuiən ilah, ilah kəməsotəuhliniən nətəligiən rəhalah e natimnati min iətəm ilah kautol. Kəməsotəpəhiən nəfakiən kəm iərmis min mine narmi nati min iətəm kəmol e aien u kol tətəraip-oraip, mine silfə, mine prons,* mine kəpiel, mine nigə, nati əpnəpin məmə, ilah u narmi nati əmə, iətəm kəsotafuiən nati, mine məsotətəuiən nati, mine məsotaliuekiən. ²¹ Kəni ilah kəməsotəuhliniən nətəligiən rəhalah o nohamuiən itəmi, nəmkien nərik, nolien kləpə, nolien masig, nitəuiən iərman mine nipətan, mine nakləhiən.

10

Agelo iətəm təmos nauəuə əkəku

¹ Kəni əmeiko iəkafu agelo kəti min nahgin tətət tatsi-pəri e negəu e neai. Tətuven e nəpuə təhmen e rəhan napən, kəni mərai-mərai titəlau e rəhn-kapə. Kəni in təhagəhag mətəsiə, təhmen e mitigar, kəni nəhlkin təhmen e pos asoli mil u kətiəuəu e nigəm. ² In tatos nauəuə əkəku kəti iətəm kinəg rəkis tətəməhli=pən e nəhlmin. In təməfu=pən nəhlkin maru e nitəhi kəni məfu=pən nəhlkin məuil e niftəni, ³ kəni in təməgət əfəməh, nəkətəu nəuiən təhmen e laion. Nian təməgət əfəməh, kəni kaluəluə təmatipərəh mau səpin, məutuhəlpin. ⁴ Kəni nian kaluəluə təmatipərəh mau səpin məutuhəlpin rəhan nəghatien, kəni nikik natəhti məmə oiekətei rəkis nəghatien iətəm in tətəni. Mətəu inətəu nəuiən kəti tatsi-pəri e negəu e neai mətəni məmə, “Əhluaig e nəghatien u iətəm kaluəluə tətəni, sətei rəkisien.”

⁵ Kəni əmeiko, agelo əpəha iətəm iəmafə tətəhtul=pən e nitəhi mine niftəni, tələfəri nəhlmin maru, mətəgətun pəri e negəu e neai. ⁶ Kəni matos nonəuəvil e iətəmi tətətig itulin, iətəm təmol negəu e neai mine natimnati rəfin iətəm kəutətig lan, mine nitəhi mine natimnati rəfin iətəm kəutətig lan, kəni məni məmə, “!Uhgən otəsəhtəhnin minien! ⁷ Mətəu nian agelo iətəm tətəl səpin lan otəhli rəhan təui, kəni nəlpəkəuiən oneuən rəhan Uhgən iətəm tətəhluaig lan, in otuəuə mol nipəhriənien lan u rəueiu. In otiet pətigəm=pa təhmen əmə məmə in təməni pətigəm əupən kəm rəhan noluək min u, iəni min rəhan.”

⁸ Kəni əmeiko, iəkətəu min nəuiən əha təmsi=pən e negəu e neai, mətəni=pa min kəm iəu məmə, “Uvən, mələs nauəuə iətəm kəmeg tətəməhli=pən e nəhlmi agelo iətəm tətəhtul=pən e nitəhi mine niftəni.”

⁹ Kəni əmeiko, iəkuvən mətapuəh o agelo məmə otəfə nauəuə əkəku kəm iəu. In təni=pa kəm iəu məmə, “Os mun. Nati u otərəkin nərfəm, mətəu nian onəkun, tətəhiən təhmen e sukəpak.” ¹⁰ Kəni əmeiko iəkələs rəkis e nəhlmi agelo, kəni mun mərgei. İəmun mətəu təurehi təurehi, təhmen e sukəpak, mətəu nian iəmərgəi, təmərəkin nərfək, nərfək təmərah lan.

¹¹ Kəni kəməni=pa kəm iəu məmə, “İk onəkəkeikei məni pətigəm min

Ş 9:17 Nəpienən tərəh əha, in təhmen e nəmiəvi nəruəus.
rəhan kalə təhmen e kol.

* 9:20 Prons, in aien kəti, mətəu

nəghatiən iətəm Uhgın təməfinə kəm ik kəm nətəmimi niłosilah tol pisin pisin min, mine nətəmimi e nītəni pisin pisin min, mine nətəmimi kəutəni nəghatiən pisin pisin min, mine kig min.”

11

Iətəmimi mil iətəm kəmuəhtul pətigəm o Iesu

¹ Kəni əmeiko kəməfa nəua niuig kəti rəha nosiən mak e nati, kəni kəni=pa kəm iəu, məmə “Uvən, mos mak e Nimə Rəha Uhgın, mine oltə, konu mafin rəfin nətəmi kəutəfaki əha imə. ² Sosiən mak e iat, mətəu natos əmə mak e nimə. Sosiən mak lan mətəu-inko kinəfən rəkis iat əha kəm Nanihlua min. İlah okotevig əpevin e rəhak taun asim mautəhuvən mautəhuvən motos məuig ilah fote-tu.” ³ Kəni iəu iəkəfən nəsanəniən kəm rəhak iətəmimi mil iətəm kətuəhtul pətigəm ohniəu. Kəni okatuos əmə nati apin, matuəhtul pətigəm o nani pətigəmiən rəhak nəghatiən min o nian uan-tausin tu-hanrit sikiste.”

⁴ İlau u, nəukəti nigı olif mil, mine nati kətaharu-pəri lait mil lan, iətəm kətuəhtul aupən e İərməniğ rəha nəhue niftəni. ⁵ Nəmə iətəmi tətəlkut o nərəkinian ilau, kəni nəmnamı nigəm otisi=pən e nohlilau, kəni mus rəhalau tikimır min.† İətəmimi iətəm tolkeikei nərəkinian ilau, in otəkeikei mimis lanəha. ⁶ İətəmimi mil u, ilau katuos nəsanəniən o nahtipəsigiən e nəpuə məmə nuhuən otəsəfuvian nian ilau okatuəghati matuəni pətigəm nəghatiən min rəha Uhgın.‡ Kəni ilau matuos min nəsanəniən məmə okuəuhlin nəhu min kəhuva nırə§, konu muəhrun min nərəkinian nətəmimi rəha nəhue niftəni e nərahian pisin pisin min iətəm ilau kuolkeikei məmə okuol.*

⁷ Konu nian ilau kinətuəhtul pətigəm rəkis, kinuəni rəkis natimnati rəfin, kəni nati miəğəh† iətəm otəri=pa e nıpəğ teiuaiu agin, məriauş kəni moh ilau, mol win e lau mohamu ilau. ⁸ Nipətilau otəmähli əpəha e suaru rəha taun asoli əha, ikin əha kəməhti=pən min rəhalau İərməniğ e nigı kəməluau‡ ikin, kəməuhlin nərgin, məmə Sotəm uə İjip, tətəgətuən=pən nolien tərəh ikin əha. ⁹ Kəni nətəmimi niłosilah pisin pisin min, nətəmimi e nəuaniləuis rəfin, mine nətəmimi e nəghatiən min rəfin, mine e kəntri min rəfin, okotarfu əmu nıpətilau, motos nian apiəpiə kisil, kəni mine nıpilgan, kəni okəsotegəhaniən məmə kitənim ilau. ¹⁰ Kəni nətəmimi rəfin rəha nəhue niftəni okotol lafet, motagiən mətəu-inu ilau kiniamis, kəni məutəfən natimnati kəm lah min, məutagiən mətəu-inu iəni mil iətəm kəmatuol pik nərahian kəm lah, kiniamis.

¹¹ Mətəu uərisig e nian apiəpiə kisil mine nıpilgan tinuvən rəkis, kəni Uhgın təməfən nəhagiən e nıpətilau kəni ilau kəmuəhtul e nəhlkilau. Kəni nətəmimi rəfin nətəm kəmoteruh ilau, nəhmtilah təməpis, narmilah tikə. ¹² Kəni ilah kəmotətəu nəuiən asoli kəti təmsipəri e negəu e neai, mətəni=pən kəm lau məmə, “Uəri miəuva u ikin u.” Kəni nəpuə təmələs

* **11:2** “Məuig fote-tu” (11:2; 13:5), in təhmen əmə e “nu kisil mine nıpilgan,” kəni kuəhmen əhmen min e “nian uan-tausin tu-hanrit sikiste (1,260),” kəni kihləhmen əhmen e “nian kətiəh, mine nian keiu min, mine nian nıpilgan” (12:14). Nəmpə u təsəghatiən e nəmpə əhruahru əmə kəti, mətəu tətəgətuən=pən məmə nian kəti tətəva o nian rəha nian iəkis min mine nərahian, mətəu otol naunun nian kəti. † **11:5** 2King 1:10,12 ‡ **11:6** 1King 17:1 § **11:6** Eks 7:17-21 * **11:6** Suah mil u rəhalau nəsanəniən təhmen e Mosis mine Elaija. † **11:7** Dan 7 ‡ **11:8** “İkin əha kəməhti=pən min İərməniğ e nigı kəməluau,” tətəghati e Jerusiləm.

ilau məri muvən e neai. Kəni rəhalau tikimər min kəmotəhtul mauteruh ilau.

¹³ Kəni e nian əhruahru əha, nəmig asoli kəti təman mərəkin nıpılga lahuənu əha kətiəh mupəh əmə nain. Nəmig təmohamu nətəmimi ilah rəfin səpin-tausin, kəni nətəmimi rəfin nətəm kəməsohmisiən, kəmotəgin motərəmrumin, kəni motəni nıpəhriənən məmə Uhgın e negəu e neai tatos nepətiən.

¹⁴ !Əui! Nərahien asoli iətəm tatol nəmpə tu lan, tinol naunun. Mətəu, nərahien iətəm tatol kisil lan otəsuvəhien tuva.

Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli təui

¹⁵ Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli rəhan təui, kəni əmeiko nəuian asoli min kəmoti=pən e negəu e neai motəni məmə,

“Nərməniğin e nəhue niftəni rəfin agin tinuva rəha İərməniğin Uhgın rəhatah mine rəha Kristo rəhan. Kəni in otərməniğin itulin, naunun tika.”

¹⁶ Kəni nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən min ilah tuenti-fo, nətəm kəutəharəg-pəri e rəhalah jeə min aupən e nəhmti Uhgın, ilah kəmotisin nəulilah, məuteiuaui, nıpənəgilah tatek niftəni, kəni məutəfaki kəm Uhgın, ¹⁷ motəni məmə,

“İəkotəni tagkiu kəm ik, İərməniğin Uhgın Nahgim Tepət Pık Agin, iətəmi ko ik nətatig ko iətəm nətatig rəueiu, kəni nəmətatig aupən, mətəu-inu ik nəmos rəham nəsanəniən asoli, kəni minətuəuin mətərməniğin.

¹⁸ Kəntri min, kəutol pık niəməha, mətəu ik rəham niəməha asoli tinuva.

Nian tinuva o nakiliən nətəm kəmohtmis.

Kəni onəkətəou iəni min u ilah rəham noluək min, kəni mətəou min nətəmimi rəham, mine nətəm kəutisiəi ik, ilah rəfin, nati əpnəpin nəmə ilah kəutos nepətiən asoli uə nepətiən əkəku.

Kəni nian u rəham, o nərəkinien nətəmi min u kəutərəkin nətəmimi e nəhue niftəni.”

¹⁹ Nian kəmerəh e Nımə Rəha Uhgın əpəha ilis e neai, kəni kəmafı Bokis rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən^S tətəharəg əpəha imə. Kəni təmatorəip mətəsiə, kəni kaluəluə təmatətipərəh, kəni iəmətəu nəgətiən asoli min, kəni təmatəmig, kəni ais təmimərəgrəg.

12

Pətan mine ialkitə asoli

¹ Kəni nəmtətiən asoli kəti təmiet e neai. Pətan kəti təmuvən e mitigar təhmen e napən, kəni təməharəg məfu-pəri nəhlkin e məuiğ, kəni mətəfəfau e hat rəha nisiaiən kəti, kəmol=pən məhau tueləf lan. ² In tətəsək əfəməh, tətəu nəhməiən mətəu-inko in tinamki-amki otəsuvəhien temək.

³ Kəni əmeiko nəmtətiən kəti min təmiet min əpəha ilis e neai, iətəm tuhapispis ohniəu. İnəha, ialkitə asoli kəti, tərəuvarəuv, təhmen e niğəm, rəhn-kapə təmisim-isim ilah səpin, kəni rəhnəpati ilah ten, kəni kəməfəfau=pən hat ilah səpin e rəhn-kapə min, kəni hat min əha rəha kig asoli agin. ⁴ Nıpikin tatoh rəkis məhau min əpəha ilis e neai, mətəmkiahu=pa ilah nıpılğan kətiəh e nəhue niftəni, məpəh nıpılğan keiu. Kəni e nian əha, ialkitə əha təmuva məhtul aupən e pətan u iətəm otəsuvəhien temək, məmə nəmə nətin tinair, kəni in ton.*

^S 11:19 Bokis rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən u, in “Ark of the Covenant.” Eks 25:10-22.

* 12:4 Mat 2:13-14

⁵ Pətan əha təmələs nətin iərman, iətəm in otarmənig e kəntri min rəfin, konu nəmtətiən rəha narmənigian rəhan təhmen e neim kəti kəmol e aiən. Mətəu Uhgin təmiuvi rəkis suakəku u o ialkitə, mələfəri ilis e rəhan jəə, məmə otarmənig. ⁶ Pətan u, təmagim=pən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, iətəm Uhgin təmol əpenə-penə lan məmə otətətig ikin, kəni kateh, kətəuarus=pən nian uan-tausin tu-hanrit sikiste (1,260) tinuva minuvən rəkis.†

⁷ Kəni əmeiko, nəluaginian kəti tinəhtul əpəha e negəu e neai. Maikil ‡ mine rəhan nagelo min, kinautəluagin ilah ialkitə, kəni ialkitə mine rəhan min nagelo kinautoh min ilah. ⁸ Mətəu ialkitə, nahgin tikə, təsəhmenian. Kəni əmeiko, Maikil mine kinotol win e lah, kəni kəmahli pətigəm ilah əpəha e negəu e neai. ⁹ Kəmotələs ialkitə asoli kəha, motəraki iahu=pən e nəhue niftəni. Kəni inu, in sineik nuvəh əha aupən,§ kətəni məmə lərmis, uə Setən, iətəm təmeiua e nəhue niftəni rəfin agin. Kəmərahi pətigəm lan,* tuva e nəhue niftəni, ilah rəfin nagelo min rəhan.

¹⁰ Kəni əmeiko iəmətəu nəuian asoli kəti əpəha ilis e negəu e neai. Təmə, “!Rəueiu əha, Uhgin rəhatah in tinosmiəgəh itah!

!Rəueiu əha in tinol pətigəm məmə in tatos nəsanəniən, kəni rəueiu əha, in tinətmənig!

Kəni rəueiu əha, Kristo rəhan təmol məmə in tatos min nəsanəniən mine nepətiən e natimnati min rəfin.

Tol lanəha mətəu-inu rəueiu əha, kinəraki iahu e Setən e nəhmti Uhgin. Setən u, iətəm tətəni rah piatah min lapin mine lənian, mətəni pətigəm nipağnəmtin min rəhalah mətətu=pən e lah e nəhmti Uhgin.

¹¹ Kəni piatah min kəmotəməu ilah min, kəni motol win rəkis lan e nəsanəniən rəha nımisiən rəha Nəti Sipsip o nosmiəgəhiən nətəmini nian niran təmai u nigə kəməluu, motətig motol win min lan e nəhtul əskasikiən o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Nəti Sipsip.

Motol win min lan mətəu-inu nikilah təməsəhti pikiən nəmiəgəhiən rəhalah,

mətəu kəmotəhtul maru əmə məmə okohmis.

¹² !Negəu e neai, mine itəmah u nəutətig ikin, otəgiən mətəu-inu kinəraki pətigəm e ialkitə!

!Mətəu əui, kəsi o nəhue niftəni mine nitəhi,

mətəu-inu Setən təmeiua u muvnə ohnik!

In, niəməha təməu pik,

mətəu-inko in təhrun məmə nian rəhan təkuəkir əmə.”

¹³ Nian ialkitə asoli u, təmafə minəhrun məmə kinəraki pətigəm lan tuvən e nəhue niftəni, əmeiko minatitəu pətan u iətəm təmələs nətin iərman.

¹⁴ Kəni kəməfən nıməlməli məlikim keiu kəmə pətan u, məmə in otos miuvig lan muvən əpəha ikin kəmol əpenə-penə rəkis ikin təpiə-məpiə ikin. İkin əha, otətətig ikin, kəni in tətagim o sineik, kəni kateh vivi in o nian kətiəh, mine nian keiu min, mine nian nipağan. ¹⁵ Kəni sineik u, təmeuə təhmen e naruaş asoli kəti, məmə otelərmin pətan u mələs magim. ¹⁶ Mətəu niftəni təmasiru e pətan u. Niftəni təməuag kəni mərgei rəfin nəhu iətəm ialkitə təmeuə lan e nipağanuan.

† 12:6 Afin-to futnot rəha Nəh 11:2. ‡ 12:7 Dan 10:13,21; 12:1 § 12:9 Jen 3:1 * 12:9 Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

¹⁷ Kəni əmeiko, ialkitə əpəha, niəməha təmol təmol o pətan u, kəni in tagim muvən məmə otəluagin ilah rəhan min nəuvein nəuaniləuis, ilah u nətəm kəutol nəuia Uhgın, kəni mautəhtul əskasik o nəni pətigəmiən məmə ilah nətəmini rəha İesu Kristo. ¹⁸ Kəni in təməhtul əpəha e nipəkil itəhi.

13

Nati miəgəh

iətəm təməgərə ə nitəhi məri

¹ Konu iəmafı nati miəgəh asoli kəti təməhapu nitəhi məri. Rəhnəpati ten, rəhn-kapə təmisim-isim ilah səpin, kəməfəfau=pən e hat min rəha kig asoli agin e rəhnəpati min. Kəni kəmətei=pən nərgin min e rəhn-kapə lah kətiəh kətiəh, nərgin min u kotəuiakən e Uhgın e rəhn-kapə min. ² Nati miəgəh əha iəmafı, təhmen e pusi asoli agin kəti, lepət, mətəu nəhlkin min kotəhmen e nati miəgəh kəti u, beə. Kəni nıpəgnəuan təhmen e laion. Kəni ialkitə u, təməfən rəhan nəsanəniən mine narməniğin mine nepətiən asoli kəm nati miəgəh u.

³ Rəhn-kapə nati miəgəh u kəti, nati kəti təmol, kəni nəkafı məmə tınatol pau o nimisiən, mətəu nəuvır min. Kəni əmeiko, nətəmini rəfin e nəhue niftəni narmilah təmiuvig pik ohni, kəni mautəhuərisig e nati miəgəh kəha. ⁴ Kəni ilah rəfin kəmotəfaki kəm ialkitə, mətəu-inu təməfən nepətiən rəhan kəm nati miəgəh u. Kəni ilah kəmotəfaki min kəm nati miəgəh u, kəni motəni məmə, “?Pəh in təhmen e nati miəgəh u? ?Pəh təhrun nohiən?”

⁵ Kəni kəmegəhan e nati miəgəh u, məmə in otəghati əfəri, mətəuiakən e Uhgın. Kəni kəmegəhan=pən e nepətiən kəm in, məmə təhrun noliən nati nak in tolkeikei o məuig fote-tu.*† ⁶ Kəni in təməni nəghatiən tərəh tepət e Uhgın, mine nərgin,‡ mine nətəmini nətəm kəutatig e negəu e neai,§ ilah u rəhan niməfaki. ⁷ Kəməfən min nəsanəniən kəm in, məmə otəluagin ilah nətəmini rəha Uhgın, kəni mol win e lah. Kəni kəməfən min nepətiən kəm in o narməniğin e nətəmini e nəuaniləuis min rəfin, mine nətəmini nılosilah tol pisin pisin min, mine nətəmini e nəghatiən min rəfin, mine kəntri min rəfin. ⁸ Nətəmini rəfin rəha nəhue niftəni, okotəfaki kəm nati miəgəh u, inəha, nətəmini rəfin nətəm kəməsəteiən nərgiləh e Nauəuə rəha Nəmiəgəhiən, nian nəhue niftəni təmatikə əhanəh. Nauəuə u, in nauəuə rəha Nəti Sipsip iətəm kəmoəhamu.

⁹ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatiən min u.

¹⁰ Nəmə iətəmi kəti otuvən e kaləpus,

pəh in otuvən əmə.

Nəmə okoəhamu iətəmi kəti e nau,

pəh okoəhamu əmə e nau.

Nəghatiən u, nıpətin u məmə nətəmini rəha Uhgın okotəkeikei motol tikuvhuv, kəni motəhatətə əmə e Uhgın.

Nati miəgəh

iətəm təməhapu niftəni məri

¹¹ Kəni əmeiko, iəmafı min nati miəgəh kəti min iətəm təməhapu niftəni məri. Rəhnəpati keiu təhmen e nəti sipsip kəti, mətəu tətəghati, nəuiən təhmen e ialkitə kəti. ¹² Nati miəgəh iətəm rəhn-kapə səpin, tətəfən rəfin

* 13:5 Afın-to futnot e Nəh 11:2. † 13:5 2Təs 2:1-12 ‡ 13:6 Dan 8:10-11 § 13:6 Efəs 2:6

rəhan nepətiən kəm in, kəni nian nati miəgəh iətəm rəhn-kapə keiu tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə səpin, in tatol nəuiən. Kəni nati miəgəh iətəm rəhn-kapə keiu tətəkeikei kəm nətəmiimi rəfin e nəhue niftəni, məmə ilah okotəfaki kəm nati miəgəh iətəm təmaupən, iətəm rəhn-kapə kəti tinol pau o nimisiən mətəu tinəuvir min. ¹³ Kəni nati miəgəh u iətəm rəhn-kapə keiu, tatol nəmtətiən asoli min mine nati apispis min tepət, matig mol min nigəm tatsi-pəri e neai, mətəu e nəhue niftəni, matol e nəhmti nətəmiimi. ¹⁴ Uhgın təmegəhan=pən e nəsanəniən kəm nati miəgəh u iətəm rəhnəpati keiu, məmə təhrun noliən nəmtətiən min nian tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə ilah səpin. Kəni in təmateiua e nətəmiimi rəha nəhue niftəni e nəmtətiən min əha in təmol, kəni məni=pən kəm lah məmə okotəkeikei motətei narmin iətəm tatisikəuvin nati miəgəh əha iətəm rəhn-kapə səpin, nati miəgəh u, iətəm kəməu pau rəhn-kapə e nisə, mətəu tətəmiəgəh. ¹⁵ Kəni Uhgın təmegəhan=pən e nəsanəniən kəm nati miəgəh iətəm rəhnəpati keiu, məmə otehag=pən e narmin iətəm kəmisikəuvin e nig, pəh təghati. Kəni narmin iətəm kəmisikəuvin e nig kəha, təməghati, məni əskasik məmə okəkeikei kohamu nətəmiimi rəfin nətəm kəsotəfakiən kəm in.

¹⁶ Kəni in təmətəkeikei kəm nətəmiimi rəfin məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmilah maru uə e nipənəgilah. Nətəmiimi rəfin ağin kotəkeikei motos, ilah u, nətəmiimi asoli min, mine nətəmiimi əpnəpin əmə, nətəmiimi rəhalah nautə tepət, mine nətəmi rəhalah nautə tikə, slef min, mine nətəmi səniəmə slef min, məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmilah maru uə e nipənəgilah. ¹⁷ Nəmə iətəmi təsosian mak u, təruru nosian nəhmti nati kəti, mine noliən səlim mətəuarus in təkeikei mos mak rəhan. Mak u, in nərgi nati miəgəh iətəm rəhn-kapə ilah səpin, uə nəmpə iətəm tətəgətun=pən nərgin.

¹⁸ O nati u, onəkeikei mos neinatigian tepət o nəhruniən nəmpə rəha nati miəgəh u. Kəni nəmə ik nəkeinətig təhmen, kəni nəkəhrun nəniən nipətin. Kəni nəmpə u, in sikis-hanrit-sikiste-sikis (666), kəni in tətəgətun=pən iətəmiimi kəti.*

14

Nəti Sipsip mine nətəmiimi 144,000

¹ Kəni əmeiko, iəkəsəl=pən əpəha aupən lak mafu nəti Sipsip tətəhtul-pəri əpəha e Nītəuət Saion, kəni nətəmiimi 144,000 kəutəhtul ilah min. Kəni kəmətei=pən nərgi Nəti Sipsip mine rəhan Tatə e nipənəgilah.*

² Kəni iəkətəu nati kəti əpəha ilis e negəu e neai tətəgət, nəuiən təhmen e nītəhi tatem nəuanaluəluə, kəni məhmen min e kaluəluə titatiperəh, kəni iəkətəu təhmen min e nəuia hap† tepət, nətəmiimi kəutoh. ³ Kəni ilah kəutani nəpuən vi kəti əpəha aupən e jeə rəha kig, mine nati min kəutəmiəgəh kuvət, mine nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən min. Iətəmi kəti təsəhruniən nəpuən əha, nətəmiimi min əmə kəha ilah 144,000 nətəm Uhgın təmos nəhmti lah,‡ mos rəkis ilah e nəhue niftəni. Nətəmi

* **13:18** E nian əha ilah kəməsətiən nəmpə min u 1, 2, 3, təhmen e tah u rəueiu, mətəu ilah kəmautos əmə letə min rəha nəmpə; kəni ko nərgi nətəmiimi rəfin tatos nəfigəmiən rəha nəmpə. Nərgin u Niro in tatos nəfigəmiən rəha sikis-hanrit sikiste sikis (666). Niro u in iətəmi asoli rəha Rom e nian əha. Suah u in təmatol nərahian asoli kəm nətəm kəutəfaki kəm Iesu. * **14:1** Afin-to e futnot rəha Nəh 7:8. In təhmen əmə e inu. Nəmpə u 144,000 tətəgətun “nətəmiimi min rəfin rəha Uhgın.” † **14:2** Hap min əha, nati katoh ilah o nəniən nəpuən, təhmen e kitar. ‡ **14:3** 1Pitə 1:19

min əmə kəha ilah əmə, ilah kotəhrun nanian nəpuən əha. ⁴ Nətəmi min u ilah u, nətəm kəmotəh vivi rəhalah nəmiəgəhian, məmə nəmikmikiən tikə e lah, kəni ilah kəməsotitiən pətan, ilah nətəmi vi. ⁵ İlah kəutəhuərisig e Nəti Sipsip u, məutəhuvən ikin min rəfin iətəm in tatuvən ikin. Uhgın tinos rəkis nəhmti nətəmi min əha. İlah rəha Uhgın əmə, mine Nəti Sipsip u. İlah kotəhmen e nəuənian iətəm kəməfaki vi əmə e nasumian, iətəm kətəfən kəm Uhgın mine Nəti Sipsip. ⁶ İlah kəsoteiuaən e nian kəti mine, kəni nati əkəku kətiəh mine tikə məmə tol ilah kotəmikmik e nəhmti Uhgın.

Nagelo kisi

⁶ Kəni əmeiko iəkatig mafu min agelo kəti min, tatiuvig əpəha ilis e nəmagəuagəu. In tətəni pətigəm nənusiən təuvir iətəm otətətig naunun tikə* kəm nətəmi rəha nəhue niftəni, e kəntri min rəfin, e nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatien min rəfin, mine nətəmi nıləsilah tol pisin pisin min. ⁷ In tətəni əfəməh məmə, “Otəgin motisiai Uhgın, kəni mətəni nıphəriən e rəhan nıpətiən, mətəu-inu nian əhruahru rəhan tinuva, o nəfəniən nəlpinən kəm nətəmi. Otəfaki kəm in, iətəm təmol natimnati rəfin agin: neai mine niftəni, nıtəhi mine nəhmti nəhu min.”

⁸ Kəni agelo kəti min, iətəm tatol nəmpə tu lan, tətəu=pən mətəni məmə, “!Papilon təməmei! !Papilon təməmei! !Papilon Əsanən Nahgin Təpət təməmei, meiuaiu! In təhmen e pətan rəha suaru iətəm təmiuvi=pa nəman e kəntri min rəfin kəhuva mətənmim wain ilah min. Wain u nımin, inko, nıtuəiən nəlməliən min, mətəkeikei kəm nətəmi məmə kəutol noliən tərəh ilah min. Kəni nian nəman kotənmim wain u, ilah kəutiuvı=pa nıməha rəha Uhgın o lah.”

⁹ Kəni agelo kəti min, iətəm tatol kisi lan, tatuərisig e lau, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nəmə iətəmi kəti təfaki kəm nati miəgəh əha rəhn-kapə səpin, mine narmi nati iətəm kəmisikəuvın e nigı, kəni matos rəhan mak e nıpənəgin uə nəhlmin, ¹⁰ kəni in təkeikei mənmim min wain u inu, in nıməha rəha Uhgın. Wain u inu, kəməsəgələkləkiən e nəhu. In otətəu nəhməiən e nigəm mine nəruəs iətəm tatuəu okios in əpəha e nəhmti nagelo asim min mine Nəti Sipsip. ¹¹ Kəni nəhanigəm rəha nigəm iətəm tatus ilah matol nəhməiən kəm lah u, in tətəri nian rəfin, naunun tikə. Nətəmi min kəha kəutəfaki kəm nati miəgəh rəhn-kapə ilah səpin mine narmin iətəm kəmisikəuvın e nigı, kəni motos mak rəha nərgin, ilah okəsotəmeigən e nərauıə mine lapin.” ¹² Nəghatien u, nıpətin u məmə nətəmi rəha Uhgın nətəm kəutohtəu=pən nəuia Uhgın, kəni məutəhatətə e İesu, ilah kotəkeikei mətəhtul əskasik.

¹³ Kəni əmeiko iəmətu nəuiən kəti təmsipəri e negəu e neai mətəni məmə, “Ətei rəkis nati u: rəueiu mine matuvən, nətəmi rəha İərməng, mətəu nəmə okohmis, ilah okotətig e nəuviriən pəhriən.”

Kəni Narmin Rəha Uhgın təni məmə, “!Əuəh! İlah okotəmeig e rəhalah uək, mətəu-inu okotos nəua rəhalah uək min.”

Nəuləkiən e nətəmi e nəhue niftəni

§ 14:4 Inu təsəniən məmə nətəmi min u kəmotol marit ko kəsəhuvəniən e negəu e neai, kapə. Inu in nəghatien əuhlin min kəti. Inu tətəni məmə, nətəmi kəutəfaki okəsotəmikikiən e noliən tərəh min təhmen nətəmi nətəm kəutəfaki kəm narmi nati min. Mətəu kəutəskəlim məha-məha İesu əmə. İlah kotəhmen e iətəmi kəti u in təsapiliən ilah nıpətan əpnəpin min, in təhlan əmə.

2Kor 11:2; Efəs 5:25-27; Nəh 21:9 * 14:6 Kəğəhati lanəha məmə Nənusiən Təuvir naunun tikə mətəu-inu in tətəghati e nəlpəkəuiən itulin min rəha Uhgın, kəni mətəu-inu in tətəni nıphəriən nian rəfin.

¹⁴ İəməsəl=pən min əpəha aupən lak mafu nimali nəpuə kəti tərueən, kəni iətəmi kəti tətəharəg-pəri e nimali nəpuə kəha. İətəmi u, təhmen e Nəti İətəmini. In tətəfəu e hat rəha kig, kəmol e aien u kol tətəraip-oraip, kəni mətələs nau ekəu kəti iətəm tasilə. ¹⁵ Kəni əmeiko əgelo kəti min təmsipən əpəha e Nimə Rəha Uhgın muva, kəni mauin əfəməh e iətəmi u, tətəharəg-pəri e nimali nəpuə məmə, “Os rəham nau ekəu mos muvən məulək, mətəu-inu nian rəha nəuləkian tinuva, kəni nauəniən əpəha e nəhue niftəni tiniməhtə.” ¹⁶ Kəni əmeiko iətəmi u iətəm tətəharəg-pəri e nimali nəpuə, təmauəh e nəhue niftəni e rəhan nau ekəu, kəni məulək e nətəmini e nəhue niftəni, təhmen e nauəniən iətəm tiniməhtə o nosiən.

¹⁷ Kəni əgelo kəti min təmiət e Nimə Rəha Uhgın əpəha e negəu e neai. In tətələs min rəhan kəti nau ekəu iətəm tasilə. ¹⁸ Əgelo kəti min, iətəm tatos nepətiən rəha nigəm e oltə, təmsi=pən əpəha e oltə, kəni mauin əfəməh e əgelo iətəm tətələs nau ekəu məmə, “Ələs rəham nau ekəu ko, muvən e nəhue niftəni, kəni mətei rəkis nətəmini nətəm kotəhmen e nəua krep marəg u nəmiəvin min, əpəha e nəukətin. Nəhue niftəni təhmen e nəukətin.”

¹⁹⁻²⁰ Tol lanəha, əgelo kəha təmauəh e rəhan nau ekəu, tuvən e nəhue niftəni, kəni mətei rəkis nətəmi min əha kotəhmen e nəua krep iətəm tinimarəg rəkis. Kəni in məraki=pən e ikin katevig-evig e nəua krep min ikin, məmə nəhuin otiet. İkin əha, in ihluə e taun, Uhgın tətəfətigəm rəhan niəməha, kəni matol nalpinian ikin kəm nətəmini. Kəni katevig-ərain nətəmini min u, kəni niralah iətəm tətəiəh mətəiu ikin əha, in təhmen e nəhu asoli kəti nəfəməhiən rəhan təhmen e 1,600 statia,[†] kəni mol lokamnım əgin lan. Nəmə əhos kəti tiuvig=pən ikin, nirə təhrun nəriən mek nohlin.^{‡§}

15

Nətəmini rəha Uhgın kəmotəni-vivi in

¹ İəməsəl=pən əpəha e negəu e neai mafu min nəmtətiən kəti min iətəm tuhapispis ohniəu. Nagelo ilah səpin kautos naunu nalpinian min, ilah səpin. Nalpinian min əha, ilah kautol niəməha apiəpiə rəha Uhgın tol naunun lan. ² Kəni əmeiko, iəmafu nati kəti təhmen e niftəhi, mətəu kəmol e kilas mine nigəm filəh-filəh, kəni nətəmini nəuvein kəutəhtul e nıkalkali niftəhi u, ilah kəha nətəm kəmotəluagin ilah nati miəgəh kəha rəhn-kapə səpin mine narmin iətəm kəmisikəuvin e nigi, kəni kotol win e lau, mine nəmpə iətəm tətəhtul o nərgin. Kəni Uhgın təməfən hap* min kəm lah, ³ kəni kəutoh, məutani nəpuən rəha Nəti Sipsip mine Mosis u, ioluək rəha Uhgın, kəutani məmə,

“İərməniğ Uhgın Nahgim Tepət Pık Ağin

Rəham noliən min kotuhapispis e timah.

!Kig itulin, noliən min rəham kotəhruahru pəhriən!

⁴ ?Pəh otəsəginian lam, İərməniğ?[†]

?Kəni pəh otəsəfinian nani-vivian o nərgəm?

[†] **14:19-20** 1,600 statia təhmen e 300 kilomitə. 1,600=4×4×10×10. Nəmpə u 4 tətəgətin “nəhue niftəni rəfin.” Kitah kotafin e nauəuə u kaugə 4 rəha nəhue niftəni, mine nimətagi 4. Nəmpə u 10 tətəgətin “ilah rəfin.” Ko nəghatiən e fes u tətəgətin apiəpiə rəfin nalpinian rəha Uhgın tatuvən o nətəmini rəfin ikin min rəfin e nəhue niftəni iətəm ihluə e taun rəha Uhgın. [‡] **14:19-20** Nətəm İsrəl ilah kəutevig-evig e nəua krep məmə nəhuin otiet; inu katos nəmtətiən lan məmə tətəgətin nalpinian rəha nətəm kotarah. [§] **14:19-20** Aes 63:1-6 * **15:2** Hap min kəha, nati kətoh ilah o nanian nəpuən, təhmen e kitar. [†] **15:4** Jer 10:7; Sam 86:9-10

Mətəu-inu ik pisin əmə nəkasim.

Nətəmini e kəntri min rəfin okəhuva
kəni motəfaki e nəhmtəm,

mətəu-inkonu nəmol pətigəm rəham nolian əhruahru min.”

⁵ Kəmotani rəkis nəpuən əha, iəməsal-pəri e negəu e neai, mafu
kəmerəh=pən İkin Uhgın Tətətig İkin, inu, Nima Tapolin rəha Uhgın.

⁶ Nagelo min ilah səpin kəməhiet e İkin Uhgın Tətətig İkin, kautos
nalpinian min ilah səpin. İlah kautəhuvən e napən təuvir u, linən, iətam
tatipitipit, kəni kəməlis nımankilalahal e kətəuti iətam kəmol e aien u
kol tətəraip-oraip. ⁷ Kəni əmeiko, nati miəgəh min kəha ilah kuvət kəti

təməfən pesin min iətam kəmol e aien u kol ilah səpin, kəm nagelo
min u səpin. Pesin min u, kotəriauəh e niəməha rəha Uhgın u, iətam
tətətig itulin.[‡] ⁸ Kəni nəhanigəm təməriauəh əha İkin Uhgın Tətətig İkin,

nəhanigəm in nepətiən əhagəhag rəha Uhgın mine nəsanəniən rəhan, kəni
ko iətəmi kəti təsuvəniən əha imə e İkin Uhgın Tətətig İkin mətəuarus
nalpinian min ilah səpin iətam nagelo səpin kautəmki, okotol naunun.

16

*Pesin ilah səpin, kəmotəriauəh
e niəməha rəha Uhgın*

¹ Kəni əmeiko, iəmətəu nəuiən kəti təmagət əfəməh əpəha e İkin Uhgın
Tətətig İkin, mətəni=pən kəm nagelo min u səpin məmə, “Əhuvən, mo-
tauvəregin pətigəm e nəhue niftəni pesin ilah səpin iətam kəmotəriauəh
e niəməha rəha Uhgın.”

² Agelo iətam tətaupən, təmuvən mauvəregin pətigəm pesin rəhan e
niftəni. Kəni əmeiko, nətəmini nətəm kautos mak rəha nati miəgəh e
rəhn-kapə lah səpin, kəni mautafaki kəm narmin iətam kəmisikəuvin e
nigi, nıməgim təməmirəuei nipətilah.

³ Kəni agelo nəmpə tu, təmauvəregin pətigəm rəhan pesin əpəha itəhi.
Kəni nitəhi təmol nərə lan, təhmen e nira iətəmi təmimis. Kəni nati itəhi
min rəfin kəməhmis.

⁴ Kəni agelo nəmpə tri, təmauvəregin pətigəm rəhan pesin e nəhmti nəhu
min mine nəlugi nəhu min, kəni ilah kəməhuva motol nərə e lah. ⁵ Kəni
əmeiko iəmətəu agelo iətam tətərmənig e nəhu min təni məmə,

“İk pisin əmə ik Uhgın, nəkəruahru,

ik ko iətam nətətig kəni nəmətətig,

kəni təruahru əmə məmə onəkol nalpinian kəm lah lanəha.

⁶ Rəhalah aru əmə,

mətəu-inu ilah kəmotiuvu nira rəham nətəmini min mine iəni min,

kəni ik nəkəfən nira nımlah məmə okotəmnim.”

⁷ Kəni iəkətəu oltə tətəghati əfəməh məmə,

“İəuəh! İərmənig Uhgın Nahgin Təpət Pik Agin, rəham nəghatiən nəmoh
nətəmini lan, in təruahru agin, kəni nıpəhriəniən.”

⁸ Kəni əmeiko, agelo nəmpə fo, təmauvəregin pətigəm rəhan pesin e
mitigar, kəni kəməfən nəsanəniən kəm mitigar məmə otəghi nətəmini
təhmen e nigəm. ⁹ Kəni nəpiəpeiən təmus ilah, kəni kotəuiakən e
nərgi Uhgın, iətam in tətərmənig e nalpinian min u, mətəu ilah kotəpəh
nəuhlinian nətəligiən rəhalah, kəni motisiai rəhan nepətiən.

[‡] 15:7 Təuvir məmə koteruh məmə, nati ilah səpin iətam kəmuven-ərain nauəuə lan, təui səpin,
mine təhro lanu, pesin səpin rəha nalpinian; ilah kəhləgətun məmə nati kətəh əmə kətsimaru
kəni o nolian təhəgəhag o nəhrunian. İnəha tətəni nalpinian rəha Uhgın.

¹⁰ Kəni agelo nəmpə faif tauvəregın pətigəm rəhan pesin əpəha nati miəgəh tətarmənig ikin, kəni əmeiko, ikin min rəfin in tətarmənig ikin in təmapinəpu. Kəni nətəmini kautətəu nahməian, mautus namiləh mətauahtuv-auəhtuv. ¹¹ Kəni ilah mətəuiakən e Uhgin əpəha e negəu e neai o nahməian min mine niməgim min rəhalah, mətəu ilah kəməsotəuhlinian nətəligian rəhalah o nati iətəm kəmotol.

¹² Kəni agelo nəmpə sikis, təmauvəregın rəkis rəhan pesin e nəhu asoli, nərgin u, lufretis, kəni əmeikonu nəhu təmamir mol suaru rəha kig min kotaliuek lan mautsipah. ¹³ Kəni əmeiko, iəkəfu min narmin tərəh kisil kihləhmen e firok. Kəti təmiet e nipəgnəua ialkitə, kəti tiet e nipəgnəua nati miəgəh rəhn-kapə lah səpin, kəni kəti tiet e nipəgnəua iəni eiua.*

¹⁴ Ilahal narmi iərmis min, iətəm kautol nəmtətiən min, kəni ilahal kihliet mihluvən o kig min e nəhue niftəni rəfin, məhluhapumin ilah məmə okotəluagin e Nian Asoli rəha Uhgin Nahgin Tepət Pik Agin.

¹⁵ Kəni İesu təməni məmə, “!Əsal=pa-to! !İətuva təhmen e iəkləh! İətəmini iətəm təsapiliən mətair, məsəpegian rəhan napən o napiliən məmə in otəsaiu piəpiəian kəni maulis ohni, in otatig e nəuviriən pəhriən.”†

¹⁶ Kəni ilah kəmotoriarun rəfin kig min əpəha ikin kəti, kətəni e nəghatiən rəha nətəm İsrel, məmə, “Armaketon.”

¹⁷ Kəni naunu agelo iətəm in nəmpə səpin, təmauvəregın rəkis=pən rəhan pesin əpəha e niməgəuagəu, kəni əmeiko əpəha e İkin Uhgin Tətətig İkin, nəuiən asoli kəti tisipən əpəha e jeə rəha kig məmə, “!Tinol nawnun!” ¹⁸ Kəni əmeiko təmoraip, kəmətəu nəgətiən asoli, kəni kaluəluə təmatipərəh atipərəh, kəni nəmig asoli təmələuə e niftəni. Nəmig u, in iahgin iahgin, kəseh əhanəhian nəmig kəti iahgin tol lanəha nian kəti. ¹⁹ Kəni taun asoli təməhapu nəuvetin kisil, kəni taun min e kəntri min rəfin kəməhməragrəg motol nati tikə e lah. Uhgin, nikin təməhti noliən tərəh min rəha Papilon Asoli, kəni təfən kap iətəm təməriəuəh e wain e niəməha rəhan, təməkeikei kəm in məmə otəmnim rəfin agin. ²⁰ Niftəni əkləh min rəfin kəmotəgim, mōhkə, kəni niftəuət min kəseh minian ilah. ²¹ Ais u iətəm təhmen e kəpiel asoli kautisi=pən e nimali nəpuə, kəmotəmei=pən e nətəmini. Ais u, kətiəh əmə təhmen e fifti kilo, kəni nətəmini kəmotəuiakən e Uhgin o nahli=paian ais iətəm təməmei=pən e lah, mətəu-inu nalpiniən u in tərəh rəhan agin.

17

Pəta-ionəhan tərəh agin

¹ Kəni əmeiko, agelo min səpin əha kəti u kautəmki pesin ilah səpin təmuva məni=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəgətun kəm ik nalpiniən rəha pəta-ionəhan* tərəh agin, iətəm tətəharəg=pən e nəhu tepət. ² Pətan əha, kig min rəha nəhue niftəni ilah kəmautit, kəni nətəmini rəha nəhue niftəni ilah kəmautəmnim nimin wain, məutəpis ilah min kəni mautit.”

³ Kəni nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgin təmol kəm iəu, kəni agelo təmit rəkis iəu iəkian əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni ikin əha, iəmafə pətan əha tətəsua e nati miəgəh ərarəuv kəti. Kəmətei=pən nərgin min

* **16:13** “İəni eiua” u, in nati miəgəh iətəm təməhapu niftəni məri, rəhnəpati keiu, iətəm təməghati lan e Nəh 13:11-18. † **16:15** İnu nəghatiən əuhlin. Noliən rəha nəfəniən napən in tətəgətun məmə iətəmini in tatol noliən təuvir mine mətəhtul maru o İesu nian otitəlig=pa. Mətəu noliən rəha nəpegian napən tətəgətun noliən rəha təfəgə tərəh. * **17:1** Pəta-ionəhan, nipətin pətan rəha suaru.

iətəm tətəni rah Uhgin, tirəuei rəfin nipətin, kəni rəhn-kapə təmisim ilah səpin, konu rəhnəpati ten. ⁴ Pətan əha, tatuvən e napən iətəm tol nəugi naris mine mərarəuv təhmen e kwin kəti, in təmol malə-malə e nipətin, tətəuan nəuanati mine iəring, iətəm kəmol e aiən u kol, mine kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, mine nati kəti təuvir pik u, perəl.[†] Kəni in tatos kap kəti e nəhlmin, iətəm kəmol e aiən u kol, kəni təriaueh e nati tərəh min, iətəm kotamikmik agin e nəhmti Uhgin, kəni ilah kəha nəua noliən tərəh rəhan. ⁵ Kəni inəha e nipənəgin, kəmətei=pən nərgin kəti əha ikin, iətəm nipətin tətəhluaig u, tətəni məmə,

TAUIN ƏSANƏN NAHGIN TEPƏT U PAPILON.

IN ITI NIPƏTA-IONƏHAN MİN RƏFIN.

KƏNI IN NƏUKƏTİ NOLIƏN NATI KOTAMIKMIK AGIN MİN.

⁶ Kəni iəkafu məmə pətan u, in tinəpis e nira nətəmini min rəha Uhgin, nira nətəmini kəmətəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən Iesu.

Nian iəmafı, kəni narmək təmiuvig pik pəhriən. ⁷ Kəni əmeiko agelo təməni=pa kəm iəu məmə, “?Narməm tatiuvig lankonu lan o nak? İəu iəkitis nəghatən oneuən e pətan u mine nati miəgəh iətəm tətasuə-pəri lan, iətəm rəhn-kapə təmisim ilah səpin kəni rəhnəpati ten. ⁸ Nati miəgəh iətəm nəmeruh, təmətatig, kəni təsatigən rəueiu, kəni otəsuvəhiən otəri e nipəg asoli iətəm teiuiəu agin, kəni tinətaiəu matuvən məmə Uhgin otərəkin.

“Kəni nətəmini rəha nəhue niftəni nətəm kəməsəteiən nərgilah e nauəuə rəha nəmiəgəhiən, ilah, narmilah otuvig pik nian okotafu nati miəgəh u, mətəu-inu aupən in təmətəmiəgəh, mətəu təsatigən əha rəueiu, mətəu in otiet pətigəm min.

⁹ “İətəmini otəkeikei mos neinatigən o nəhrunian nipəti nəghatən u. Rəhn-kapə nati miəgəh u, ilah səpin, kəutəgətuən=pən nitəuət min iətəm

pətan əha tətəharəg-pəri e lah.[‡] ¹⁰ Kəutəgətuən=pən min kig ilah səpin. Kig faif ilah kinohiet rəkis, kətiəh tətəmiəgəh rəueiu, kəni kəti min təsuva əhanəhiən. Mətəu nian tuva, in otəkeikei mətatig o nian əkuəkir əmə.

¹¹ Nati miəgəh u iətəm təmətatig, kəni rəueiu in təsatigən, in min in kig kəti, iətəm tatol nəmpə eit lan, mətəu in min in kig kəti rəha kig min u ilah səpin, kəni tinətaiəu minatuvən e naunun suaru kəti məmə Uhgin otərəkin mau kətiəh lan.

¹² “Rəhnəpati ilah ten iətəm nəmafı ilah, kəutəgətuən=pən kig ilah ten, iətəm ilah kəsotos əhanəhiən narmənigən rəhalah. Mətəu ilah okəpanotos nepətiən məmə ilah kig min, motarmənig ilah nati miəgəh, mətəu o nian əkuəkir əmə. ¹³ Nətəligiən rəhalah kətiəh əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən mine nepətiən kəm nati miəgəh. ¹⁴ İlah okotəluagin ilah Nəti Sipsip, mətəu Nəti Sipsip otol win e lah, mətəu-inu Nəti Sipsip in İərmənig rəha iərmənig min, mine Kig rəha kig min. Kəni in otuva ilah min nətəmi min u təmitəpin ilah, kəni ilah kəutəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən.”

¹⁵ Kəni əmeikonu, agelo tənı=pa min kəm iəu məmə, “Nəhu min u nəmafı, iətəm pəta-ionəhan tətəharəg-pəri e lah, tətəgətuən=pən nətəmini nılosilah tol pisin pisin, nımənin nətəmini, kəntri min, mine nəghatən pisin pisin min. ¹⁶ Nati miəgəh mine rəhnəpati ilah ten iətəm nəmafı, ilah okotəmaki e pəta-ionəhan u. Kəni ilah okotərəkin in, motol in taiu piəpiə. İlah okoton nipətin kəni motuvan aru nipətin e nigəm. ¹⁷ Okotol lanəha, mətəu-inu Uhgin təmələhu=pən nati u e nikilah, məmə okotol nətəligiən

[†] 17:4 Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. [‡] 17:9 Nətəmini tepət nikilah təhti məmə nati u tətəgətuən Rom, in kəmuvləkin-pəri e nitəuət ilah səpin lan.

rəhan, kəni mol nıkilah kətiəh əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən kəm nati miəgəh, məmə in otarmənig, mətəuarus nəghatien rəha Uhgin tuva mol nıpəhriəniən lan.

¹⁸ “Pətan əha nətafu, in taun nahgin tepət iətəm tətarmənig e kig min rəha nəhue nıftəni.”

18

Papilon təməmei

¹ Uərisig e natimnati min u, iəmafu agelo kəti min təmsipəri e neai. In tatos nepətiən asoli, kəni in tətasiəgəpin rəfin nəhue nıftəni e rəhan nəhagəhagiən. ² Təməmərit əfəməh e nəuiən kəti iətəm iahgin, məmə, “!Təməmei! !Papilon Əsanən Nahgin Tepət təməmei!

Iərmis tərəh min kınəhuva motatig ikin.

In nəuaniprasin rəha narmin tərəh min.

In nəuaniprasin rəha mənig tərəh min, kəsuniən, iətəm kotamikmik e nəhmti Uhgin.

³ Mətəu-inko kəntri min rəfin kinotapis e nımın wain u, mautitəu nalməliən, mautit in.

Kig min rəha nəhue nıftəni kəmotit min,

kəni nətəmi kautol səlim e natimnati min e nəhue nıftəni,

rəhalah nautə nepət rəkis e rəhan noliən iətəm

tətaumis o natimnati rəhan.”

⁴ Kəni əmeiko iəmətəu nəuiən kəti min e negəu e neai təni məmə,

“Ohiet rəkis lan, rəhak min nətəmimi,

məmə rəhan noliən tərəh otəsələs pikiniən itəmah,

kəni itəmah nəsotosiən rəhan kəti nalpiniən,

⁵ mətəu-inko in təmətoriarun rəhan noliən tərəh təri iuəkir əmə tek neai, mol Uhgin təsaluiən e rəhan noliən tərəh min.

⁶ Otəpin nitai nati təhmen e iətəm in təmol kəm rəham nətəmimi.

Otəfən rəhan nətəouiən mau keiu.

Otiuvi rəkis nımın wain iətəm in tarfu məskasik,

rəhan nəsanəniən tepət mapiərkis iətəmi ko iətəm in təməfən kəm lah.

⁷ Pətan konu, təmətəfəri aru in, mətətəu təuvir e nautə rəhan,

mətəu rəueiu əha, əfən nətəouiən rəhan e nəhməiən mine nasəkiən,

mətəu-inu tətəghati əfəri e nıkin mətəni məmə, ‘İəu kwın kəti. İkinu iətəharəg, mətarmənig. Səniəmə iəu pətalimis. Ko iəsasəkiən nian kəti.’

⁸ O nəfəriən rəhan, rəhan nalpiniən min otələs in o nian kətiəh əmə.

In otatimis, mətətəu tərəh mətasək.

Kəni in otatig e nian iəkis o nosiən nauəniən,

kəni nigəm otus in,

mətəu-inu Iərmənig Uhgin əha, nahgin tepət,

in tətəfən rəhan nalpiniən.”

⁹ “Kəni nian kig min rəha nəhue nıftəni nətəm kəmautit kəni mautos pəti nautə min rəhan, koteruh nəhanigəm e nigəm iətəm tatus, kəni ilah okotasək, mautətəu tərəh ohni. ¹⁰ Rəhan nəhməiən otol ilah kotəgin, kəni motəhtul=pən əmə isəu məutəni məmə,

‘!Kəsi! !Kəsi o taun asoli!

!Əui, Papilon, taun iətəm təmətəsanən pik! Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lan, in tinatos rəhan nalpiniən!’

¹¹ “Nətəmimi kautol səlim e natimnati e nəhue nıftəni, ilah min okotasək motasək o pətan u, mətəu-inu iətəmmi kəti min tikə o nosiən nəhmti

rəhalah natimnati. ¹² İətəmi kəti mın otəsosiən nəhmti aiən u kol, mine silfə, mine kəpiel təuvir mın, mine perəl* rəhalah, kəni iətəmi kəti otəsosiən nəhmti napən təuvir u linən, mine napən təuvir u silik, mine napən u iətəm tətərarəuv, iətəm nəhmtiləh tiəkis agin. İətəmimi otikə o nosiən nəhmtin nigı pisin pisin mın iətəm kəutəpien vivi, mine natimnati mın iətəm katol e rəhnəpati eləfən, mine nigı əskasik mın u nəhmtin tiəkis agin, mine prons,† mine aiən, mine kəpiel təuvir kəti u, mapil. ¹³ İətəmimi otikə o nosiən nəhmti nati nəmiəvilah tətəpien vivi mın, inu sinəmon, mine səntə, mine insens, mine frankinsens, mine fomat u mir. Nətəmimi okohkə o nosiən nəhmti wain mine oiel mine flauə mine wit rəhalah. Kəni iətəmimi otikə mın o nosiən nəhmti kau mın, mine sipsip mın, mine əhos mın, mine kat mın, mine slef mın rəhalah.

¹⁴ “Kəni nətəmimi rəha noliən səlim e natimnati mın, ilah okotasək pik, nikilah tahmə. İlah okotəni məmə, ‘Nəua uək asoli mın rəham iətəm ik rəham nətəligiən təmuvən pik lan, kəni nəmatol, ilah kinotagim motəpəh ik. Rəham nautə mın mine malə-malə mın rəham kinotagim, ko nəsos minian ilah.’ ¹⁵ Nətəmimi kautol səlim e natimnati mın rəhalah kəm pətan u, mautos nautə asoli mın lan, ilah kautəhtul=pən isəu ohni, məutərəmrumin o rəhan nəhməiən. İlah nikilah otahmə kəni kotasək motasək əfəməh, ¹⁶ motəni məmə,

‘İui, kəsi! Taun əsanən iətəm təmatuvən e napən təuvir mın u linən, iətəm tatol nəugi naris mın tətərarəuv mine, kəni matol malə-malə e nıpətin tətəuan nəuanati mine iəring, iətəm kəmol e aiən u kol, mine kəpiel mın nəhmtin tiəkis, mine nati təuvir mın u perəl mine.

¹⁷ Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lan, kəmərəkın rəfin nautə asoli mın rəhan.’

“Kəni əmeikonu nətəmi kautələs negəu mın rəfin, nətəmi kəutaliuək e negəu, mine kiru mın rəha negəu, mine nətəmimi rəfin iətəm kautos məni rəhalah o natigian e nəhue nitəhi, ilah okotəhtul=pən isəu ohni. ¹⁸ Nian kotafu nəhanigəm lan tatuəu, kəni ilah okotəni məmə, ‘Kəsehiən taun kəti təsanən təhmen e taun asoli u!’ ¹⁹ Kəni ilah okotatu rəhn-kapə lah e nıməulul, tətəgətu=pən məmə nikilah tətəhmə, kəni motasək pik məmə, ‘İui, kəsi! !Taun asoli u iətəm nətəmimi rəfin iətəm kautos negəu mın itəhi, ilah rəhalah nautə təməpət e rəham natimnati!

Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lam, kəmərəkın agin ik.’

²⁰ !Mətəu itəmah e negəu e neai, itəmah nətəmimi rəha Uhgın, mine aposil mın mine iəni mın,

itəmah nikitəmah təkeikei magiən,

mətəu-inu Uhgın təmos rəkis neim e təmah mələhu=pən o pətan u!”

²¹ Kəni əmeiko, agelo əsanən kəti təmələs kəpiel asoli kəti, matu=pən e nahgin rəfin əpəha itəhi, kəni məni məmə,

“Kəmərəki=pən lanəha Papilon Əsanən Nahgin Tepət əpəha itəhi.

Kəni okol in təsəhtul minian.

²² Kəni ko kəsətəu minian nəuia hap‡ mine nəpuən mın, mine nəuia nəhliən nau mine təui u ikin u.

İətəmimi rəha nəlpəkəuiən təuvir e natimnati otikə u ikin u,

* **18:12** Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. † **18:12** Prons in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol. ‡ **18:22** Hap in nati kəti katoh o nanian nəpuən, təhmen e kitar.

kəni okəsətəu minian narkərikian rəha kəpiel min iətəm kətəuei əris-əris
 wit katol flauə lan.[§] ²³ Nəhagəhagian rəha lait min ko kəsotasiə
 minian,
 kəni ko kəsətəu minian nəuia pətan mine iərman iətəm katuol
 nəniəskasikian rəhalau e nian rəha marit,
 mətəu-inu aupən, nətəmimi u kautol səlim e natimnati rəham,
 ilah kautol win e nəhue niftəni min rəfin,
 kəni ik nətaugin asim nətəmimi e kəntri pisin pisin min məmə kəhuva o
 rəham narməniğin, e nolian masig rəham.
²⁴ Taun asoli u Papilon in təmos nalpinian
 mətəu-inu kəmatiuvu nira iəni min mine nətəmimi min rəhan Uhgın ikin
 min rəfin e nəhue niftəni.
 Nipəhriəniən, nira nətəmimi rəfin nətəm kəmoəhamu ilah,
 in tətətig e taun asoli u.”

19

*Nətəmimi ilis e negəu e neai
 kəmotəni-vivi Uhgın*

¹ Uərisig e nəghatian rəha agelo kəha, iəkətəu nəuiən asoli kəti təhmen
 e nətəmimi tepət tepət kəutagət əfəməh, əpəha e negəu e neai, mautəni
 məmə,

“!Aleluia! !Pəh kotəni-vivi İərməniğ!

!In Uhgın u, təmosmiəğəh itah!

Nepətian əhagəhag mine nəsanəniən in rəhan pisin əmə,

² mətəu-inu nakilian rəhan in təhruahru pəhriən.

Rəhan nəghatian tinoh rəkis pəta-ionəhan u, iətəm təmit əpnəpin
 nətəmimi,

kəni tinətalpin nira rəhan noluək min.”

³ Kəni kəmotagət əfəməh min motəni məmə,

“!Pəh kotəni-vivi İərməniğ Uhgın! Nəhanigəm e niğəm iətəm tatus pətan
 u, tətəri tətəri naunun tikə.”

⁴ Nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən min ilah tuenti-fo, mine nati miəğəh
 ilah kuvət, kəmotasiəulün nəulilah kəm Uhgın. İlah kəmotəiuiəu,
 nıpənəgilah tek niftəni, motəfaki kəm in, iətəm tətəharəğ-pəri e rəhan jeə,
 mətərməniğ. Kəni ilah motəni məmə,

“!Əuəh! !Pəh Kotəni-vivi İərməniğ!”

Marit rəha Nəti Sipsip

⁵ Kəni əmeiko, nəuiən kəti təmsi=pən əpəha e jeə rəha kig, mətəni məmə,

“!Otəni-vivi Uhgın rəhatah!

!İtəmah rəhan noluək min rəfin, otəni-vivi in!

!İtəmah u, nəutisiai, mautəgin e Uhgın, otəni-vivi in!

!Nati əpnəpin nəmə itəmah nautos nepətian asoli min, o nətəmi əpnəpin
 əmə, mətəu otəni-vivi Uhgın!”

⁶ Kəni əmeiko iəmətəu nəuia nati kəti təhmen e nətəmimi tepət kəutagət,
 kəni məhmen min e nıtəhi iətəm tatem nəuanaluəluə, mine kaluəluə
 tətətipərəh atipərəh motəni məmə,

“!Pəh kotəni-vivi İərməniğ!

§ 18:22 Aupən ikin, kəmos kəpiel keiu, motəlahu=pən nikiti wit e nəlugilau motəuei əris-əris
 nikiti wit lan məmə otol niauin mol flauə lan. Suaru kəti o nəuhlinian fes u məmə, “kəni okəsətəu
 minian kəkəh nien.”

Mətəu-inu İərmənig Uhgın rəhatah, Nahgin Tepət Pik Agin, in tinətmənig.

⁷ Pəh nikitah təriauəh e nagianian, kəni motəni niphərianian e rəhan nepətiən, mətəu-inu tinuva e nian əhruahru rəha marit rəha Nəti Sipsip. Kəni rəhan pətan tətəhtul maru mətəhtahnin əmə.

⁸ Kəni Uhgın təməfən napən təuvir kəm in, məmə otuvən lan. Napən təuvir u linən, tətəraip-oraip, məruən.”

(Napən təuvir u linən, tətəgətun=pən noliən əhruahru rəha nətəmimi rəha Uhgın.)

⁹ Konu agelo u, tənə=pa kəm iəu məmə, “Ətei rəkis natimnati min u. ‘Nətəmi min u inu nətəm kəmauin e lah məmə okəhuyən e nauəniən rəha marit rəha Nəti Sipsip, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən.’”

Kəni matig mənə məmə, “Nəghatiən min u, ilah nəghatiən pəhriən rəha Uhgın.” ¹⁰ Təmənə lanəha, kəni iəmisin=pən nəulik e nəhlkin, meiuaiu, niphənəgək tek niftəni, məmə iəkəfaki kəm in. Mətəu in tənə=pa kəm iəu məmə, “!Səfakiən kəm iəu! Kilau min ik ioluək mil əmə, kitah piam min nətəm ilah kəutəhtul əskasik o nənə pətigəmiən nanusiən təuvir rəha İesu. Əfaki əmə kəm Uhgın, mətəu-inu nəhtul-pətigəmiən rəha İesu, in nəukəti nəghatiən min rəha iəni min.”

İətəm təmasuə e əhos kəruən

¹¹ Kəni əmeiko iəkəfu nəgəu e neai təmerəh, kəni mafu əhos kəruən kəti. İətəm tətəsuə-pəri lan, nərgin ko, “İətəmi Kəhrun Nəhatətə Əskasikiən Lan, kəni in Niphərianian.” In tətəməu, kəni mətəfən nalpinian kəm nətəmimi e noliən iətəm təhruahru əmə. ¹² Nəhmtin təhmen e nəmnami nigəm, kəni kəməfəfau=pən kəfəfau tepət tepət e rəhn-kapə, kəfəfau min u, ilah kəfəfau min rəha kig asoli agin. Kəmətei=pən nərgin kəti lan, mətəu iətəmi kəti təəhruniən nərgin əha, in pisin əmə təhrun. ¹³ In tatuvən e napən kəti iətəm kəmel e nira,* kəni nərgin kəha, Nəghatiən Rəha Uhgın.† ¹⁴ Kəni soldia min rəha nəgəu e neai kəutəhuərisig lan. İlah rəfin kəutəharəg e əhos kəruən min, kəni mautəhuvən e napən təuvir u, linən, təruən məuvir.

¹⁵ İətəmi kəha, rəhan kəti əha ikin nau iətəm tatsipən e niphəgnəuan.‡ Kəni in otətamu nətəmimi e kəntri min e nau əha. “In otərmənig e lah, kəni nəmtətiən rəha nepətiən u, in neim iətəm kəmol e aiən.”§ In otol təkəsik agin kəm lah, təhmen əmə məmə katol e nəua krep min iətəm nətəmimi kəutevig-evig lan məmə nəhuin otaiəh kəni kol wain lan. Noliən əha inəha, Uhgın Nahgin Tepət Pik Agin tatol pətigəm rəhan niəməha asoli.

¹⁶ Kəmətei=pən nərgin e rəhan napən, mine nuvan, məmə,

KIG RƏHA KIG MİN MİNE İƏRMƏNİG RƏHA İƏRMƏNİG MİN*

¹⁷ Kəni əmeikonu iəkəsal=pən mafu agelo kəti tətəhtul=pən e mığar, in tətəsək əfəməh mətəni=pən kəm mənig min iətəm kəutiuvig əpəha e niməgəuagəu, məmə, “Əhuva, motuhapumin itəmah min o nauəniən asoli rəhan Uhgın, ¹⁸ məmə itəmah onəkoton nəhuvegi kig min, mine nətəmi asoli rəha soldia min, mine nətəmi nəhgilah tepət, mine əhos min, mine nətəmi kəutasuə-pəri e lah, mine nəhuvegi nətəmimi rəfin, nətəmi səniəmə slef, mine slef min, nətəmi kəutos nepətiən asoli min, mine nətəmi əpnəpin əmə.”

* **19:13** Aes 63:1-6 † **19:13** Jon 1:1,14 ‡ **19:15** Aes 49:2; Hip 4:12; Nəh 1:16; 2:12 § **19:15** Sam 2:9 * **19:16** 1Tim 6:15; Nəh 17:14

¹⁹ Kəni əmeikonu, iəkatig mafu min nati miəgəh əpələ, mine kig min rəha nəhue niftəni, mine rəhalah soldia min. İlah kəmotuhapumın ilah min məmə okotəluagin ilah iətəm tətəsuə e əhos kəruən, mine rəhan soldia min. ²⁰ Mətau kəmotaskəlim nati miəgəh kəha, mine iəni eiua min iətəm təmatol nəmtətiən apispis min nian təmətatig ilau nati miəgəh. In təmatol nəmtətiən min əha, o neiuəiən e nətəmini min u nətəm kautos mak rəha nati miəgəh, kəni məutəfaki kəm narmin iətəm kəmisikəuvin e nig. Kəmotəraki=pən ilau pəti kətuəmiəgəh əmə, əpəha e nipeğnəua nəmnami nigəm asoli iətəm təpiapei matuəu matəpien. ²¹ İətəm tətəsuə e əhos kəruən, təmohamu kig min mine soldia min rəfin e nau rəha nəluaginian iətəm tatsipən e nipeğnəuan kəni mənig min rəfin kəmoton nipetilah, moton, nərfilah tasisi vivi.

20

Kristo təmuva mol Kig kəni marmənig e nətəmini mətuəruspən nu uan-tausin

¹ Kəni əmeikonu, iəmafu agelo kəti tatsipəri e negəu e neai, tatos ki rəha nipeğ asoli iətəm teiuaiu agin,* mine sen asoli kəti. ² Kəni in təmaskəlim ialkitə asoli u, sineik nuvəh əpələ aupən, in İərmis, uə Setən, kəni məlis-ərain o nu uan-tausin. ³ Təməraki=pən lan e nipeğ asoli iətəm teiuaiu agin, kəni mahtipəsig lan tiakis, məmə in otəseiuə minian e nətəmini rəha kəntri min mətuərus=pən nu uan-tausin otol naunun. Nu uan-tausin otol naunun rəkis, okəkeikei kerəh min lan o nian əkuəkir min əmə.

⁴ Kəni əmeiko, iəkafu jeə rəha kig min nəuvein, kəni nətəmini nətəm kəutəharəg-pəri e lah. Uğin təməfən nepətiən kəm lah məmə ilah okotakil nətəmini. Kəni iəkafu min nətəmini nətəm kəmətahtuv nentəuilah mətau kəmotəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir rəha İesu mine nəghatən rəha Uğin. İlah kəməsotəfakiən kəm nati miəgəh mine narmin iətəm kəmisikəuvin nati miəgəh mine narmin iətəm kəmisikəuvin e nig, kəni məsotəsiən rəhan mak e nipeğəgilah mine nəhlmilah. Kəni rəueiu ilah kəmotəmiəgəh min, kəni məutərmənig ilah Kristo u nu uan-tausin. ⁵ Nati əha, in nair=pa minian e nimisiən iətəm otaupən. Mətau nətəmini min nəuvein nətəm kəməhmis rəkis, ilah kəmosos mak rəha nati miəgəh əpəha, kəməsotəmiəgəh minian mətuərus nu uan-tausin.

⁶ Nətəmini min kəha, nətəm kəməupən kos ilah e nair=pa minian e nimisiən, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən, mətau-inu ilah nətəmi asim min rəha Uğin. İlah okəsəhuvəniən e nəmnami nigəm asoli, mətau ilah okəhuva motol pris min rəha Uğin mine rəha Kristo, kəni ilah okotərmənig ilah min o nu uan-tausin.

Uğin təmol nalpiniən kəm Setən

⁷ Nian nu uan-tausin tinol naunun, okahli pətigəm min Setən e nipeğ asoli.

⁸ Kəni in otuvən əpəha e kəugə kuvət rəha nəhue niftəni, o nətəmini iətəm kətəni məmə Kok mine Makok,† məmə oteiuə e lah, kəni mos rəfin ilah moriarun ilah o nəluaginian. İlah rəfin otepət otepət, nəmpə rəhalah in təhmen e nipekil əpəha e nikali nitəhi. ⁹ İlah kəmotəliuək məhuvən isəu isəu min mohrəuei rəfin nəhue niftəni. Kəni ilah kəmotəhtul mohtəlau e ikin nətəmini rəha Uğin okotatig ikin, mine taun asoli u iətəm Uğin tolkeikei pik.‡ Mətau nigəm kəti təmsipəri e negəu e neai,

* 20:1 Nəh 1:18 † 20:8 Esik 38:2,9,15 ‡ 20:9 “Taun asoli u, iətəm Uğin tolkeikei pik,” in tətəghati e Jerusiləm.

muva mus ilah. ¹⁰ Kəni kəməraکی=pən e İərmis iətəm tətəfən-əfən kəm lah, kəməraکی=pən əpəha e nəmnamı nigəm asoli iətəm tətəpien. İkin əha, kəməraکی=pən rəkis nati miəgəh mine iəni eiua. İlahal okəhlətəu nahməiən itulin e nərauiə mine lapin, naunun tikə.

Naunun nakiliən

¹¹ Kəni əmeiko iəkafu min jeə asoli kəti, tərueən. Kəni kig tətəharəg-pəri lan. Nəhue niftəni mine neai kəmuagim e nəhmtin, miakə agin.

¹² Kəni əmeikonu iəkafu nətəmi kəmoħmis, nətəmi kautos nepətiən asoli, mine nətəmi əpnəpin əmə. İlah rəfin kəutəhtul əupən e jeə rəha kig u, kəni kəmeg nauəuə min.[§] Kəni kəmeg min nauəuə kəti, inu nauəuə rəha nəmiəgəhiən. Okeh nakiliən rəha nətəm kəmoħmis e nauəuə min u, kəni kinətakil ilah kətiəh kətiəh o nati ilah kəmotol. ¹³ Nətiəhi təməhlman e nətəmiimi kəmoħmis=pən itəhi, kəni Nəmisian mine Nəuanpən kəmuəhlman min lah, ilah kinəhiet rəkis e lau, kəni kinətakil ilah kətiəh kətiəh o nati ilah kəmotol. ¹⁴ Kəni kəmələs Nəmisian mine Nəuanpən, kəraکی=pən e lau e nəmnamı nigəm asoli. Nəmnami nigəm asoli u, in nəmisian mau keiu. ¹⁵ Nəmə kəsehiən nərgi iətəmi kəti e nauəuə rəha nəmiəgəhiən, kəni okəraکی=pən lan e nəmnamı nigəm asoli.

21

Jerusiləm vi

¹ Kəni əmeiko iəkafu neai vi mine nəhue niftəni vi, mətəu-inu neai əuas mine nəhue niftəni əuas kiniakə. Kəni nətiəhi təmikə min. ² Kəni əmeiko iəkafu taun asim rəha Uhgın, inko Jerusiləm vi, tatsi-pəri o Uhgın e negəu e neai mətəuəu=pa. Kəmol malə-malə lan təhmen e pətan iətəm kəmol malə-malə kəm in məmə otuvən meh rəhan iərman muol marit. ³ Kəni əmeikonu iəkətəu nəuiən asoli kəti təmsipəri əpəha e jeə rəha kig mətəni məmə, “!Afu-to! Rəueiu əha, Uhgın tinol lahuənu rəhan ilah nətəmiimi. In otətatig ilah min, kəni ilah okəhuva rəhan min nətəmiimi. Kəni Uhgın əhruahru otətatig ilah min, kəni in rəhalah Uhgın. ⁴ In otəfəl rəkis rəfin nəhu nəhmtilah. Nəmisian mine nasəkiən mine nahməiən min okəhkə. Nətimnati nuvəh min u, ilah kinəhuvən rəkis, ko kəsəhuva minian.”

⁵ Kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, təni məmə, “İatəuhlin nətimnati min rəfin kəhuva motuvi.” Kəni məni məmə, “Ətei rəkis nətimnati min u, mətəu-inu nəghatiən min u, kəhrun nərəriən e lah məmə nipəhriənian.”

⁶ Kəni matig məni=pa min kəm iəu məmə, “Kinol naunun e nətimnati rəfin. İəu Nəukətin mine Naunun.* İəu nətuəuinian, kəni iəu iətol naunun lan. Nətəmiimi nətəm kəutəuəuə, iəu oikəfən nəhu kəm lah, nətəmiimi okotəmnəti məsotəsiən nəhmtin. Kəni nəhu u tatsipən e nəhmti nəhu iətəm tətəri mətəfən nəmiəgəhiən itulin.† ⁷ İətəmiimi iətəm otətəhtul iəkis mōl win e nəluəginian rəhan, iəu iəkəfən nətimnati iətəm iəməni iəkis rəkis kəm in. İəu iəkuva rəhan Uhgın, kəni in otuva nətik. ⁸ Mətəu nətəmi kəutəgin, nətəmi kəsotəhtul əskasikiən e rəhalah nəhatətəiən məutəpəh iəu, nətəmi kotəmiəkmik, nətəmi kəutəhamu itəmi, nətəmi kəutit oneuən əmə ilah min, nətəmi kəutol kləpə, nətəmi kəutəmkı nərik, nətəmi kəutəfəki kəm nərmı nati min, mine neiuə min rəfin, imalah

§ 20:12 Nətimnati rəfin iətəm nətəmiimi kəmotol, kəmətei rəkis e nauəuə min u. * 21:6 Nəghatiən əhruahru u rəha İesu, “İəu u, Alfə mine Oməkə.” Alfə ko, in letə tətəhtul əupən e alfəbit rəha nəghatiən Kris, kəni Oməkə ko, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis.

† 21:6 Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

əhruahru u in nəmnamı nigəm asoli, tatəpien ikin. Nati u, in nəmpə tu nımışiən.”

⁹ Kəni əmeikonu, agelo aupən u kəti tətəghati kəm iəu. In agelo səpin min u kəti iətəm kəməutəmki pesin ilah səpin iətəm kotəriauəh e naunu nalpinian ilah səpin iətəm Ughin otol kəm nətəmimi. In təmuva mənı=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəgətun pətan rəha Nəti Sipsip kəm ik, iətəm okuol marit ilau min.” ¹⁰ Kəni nəsanəniən rəha Narmin Rəha Ughin təmol kəm iəu, əmeiko agelo tit rəkis iəu iəkian əpəha e nitəuət asoli kəti, nitəuət kəha, in ilis ilis pəhriən. Kəni in təgətun kəm iəu Taun Asim rəha Ughin u, Jerusiləm vi, iətəm təmsipəri o Ughin əpəha ilis e negəu e neai. ¹¹ In təhagəhag e nepətiən rəha Ughin. Tatipitipit təhmen e kəpiel təuvir kəti u jaspə, iətəm təhlan məhmen e kilas. ¹² Nikalin təfəməh məri ilis, mitəlau e taun, ket lan ilah tueləf. Nagelo min tueləf kautəhtul o ket min u. Kəmətei=pən nərği nəuaniləuis rəha nenəti Isrel ilah tueləf e ket min u. ¹³ Ket kisil e nikalin pah ikin, ket kisil min e nikalin pahav ikin, ket kisil min e nikalin pesi ikin, kəni ket kisil min e nikalin pari ikin. ¹⁴ Nəukəti nikali taun u kəmotəhtul pəri e kəpiel asoli ilah tueləf. Konu kəmətei rəkis=pən nərği tueləf aposil rəha Nəti Sipsip e kəpiel min u.

¹⁵ Agelo iətəm tətəghati kəm iəu, in tatos nati kəti kəmol e aiən u kol, o nosiən mak rəha taun əha, mine ket min, mine nikalin rəhan. ¹⁶ Taun u, kaugə lan kuvət. Mak rəha nikalin min rəfin kotəhmen əhmen əmə. Taun əha təfəməh, kəni mak rəha nikalin min rəfin mine nəfəməhiən rəhan, ilah rəfin tueləf-tausin (12,000).[†] ¹⁷ Nikalin u, tikimkim, mak rəhan nəhlmin uan-hanrit-fote-fo (144).[§] Agelo əha, təmos mak lan e noliən rəha nətəmimi, nətəm ilah kautos mak lanəha e nati. ¹⁸ Nikalin u, kəmol e kəpiel təuvir u jaspə, kəni kəmol taun e aiən u kol, in əmə in əmə. Kəni kol u in təuvir, in təhlan məmə kilas. ¹⁹ Kəpiel min iətəm kəmuvləkin nəukəti nikalin lan, kəmol malə-malə e lah e kəpiel təuvir min. Kəmotəupən motəlin=pən kəpiel təuvir min u jaspə; kəni nəmpə tu lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir min u safaia; kəni nəmpə tri lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir min u akat; kəni nəmpə fo lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir min u emirəl. ²⁰ Nəmpə faif lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u oniks; kəni nəmpə sikis lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u kanilian; kəni nəmpə səpin lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u krisolait; kəni nəmpə eit lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u malakait; nəmpə nain lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u topəs. Kəni nəmpə ten lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u kalsetoni; kəni nəmpə lepın lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u takuoəs; kəni nəmpə tueləf lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u ametis.

²¹ Ket asoli min u kəmol e perəl ilah tueləf. Kəmol ket kətiəh kətiəh e perəl* kətiəh kətiəh. Kəni suaru min əpəha imə e taun u, kəmol e aiən u kol in əmə in əmə, təhlan vivi, təhmen e kilas.

[†] **21:16** Nəghatiən əhruahru təni məmə “tueləf-tausin (12,000) statia,” təhmen e tu tausin tu-hanrit-tuenti kilomitə (2,220 km). Mak əhruahru rəha nəfəməhiən səniəmə nati kəti, mətau nəmpə u 12,000, nıpətin əha ikin. Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəmpə u tətəgətun məmə taun u in iahgin iahgin kəni təuvir pik agin, məhruahru agin. Nətəmimi nəuvein kəutəni məmə nəmpə u tətəgətun nətəmimi rəfin agin rəha Ughin. $12,000 = 12 \times 1,000 = 12 \times 10 \times 10 \times 10$. Nəmpə min u 12 mine 10, ilau nəmpə kətuəgətun nati təuvir əhruahru agin kəti. Afin-to Nəh 7:8. [§] **21:17** Mak u “nəhlmin uan-hanrit-fote-fo (144)” təhmen e sikiste-faif mitə (65 m). “Nəhlmin,” in mak tətuəuin e nəuanəhlmin mətuəurus nikinəhlmin, təhmen e 500 cm. $144 = 12 \times 12$. Nəmpə u 12 tətəgətun nətəmimi rəha Ughin. Kəni mine nəmpə u 144 tətəgətun nətəmimi rəfin agin rəha Ughin. * **21:21** Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin

²² İkin əha, iəməsafuiən nimə kəti okətəfaki ikin kəm Uhgın, mətəu-inu Uhgın əmə, iətəm Nahgin Tepət Pık Agın, mine Nəti Sipsip, ilau nimə rəha nəfakiən. ²³ Kəni ikin əha, nikitəmi təsəhtian mitigar mine məuiğ, mətəu-inu nepətiən əhagəhag rəha Uhgın in tətasiəgəpin rəfin taun u, konu Nəti Sipsip kəha, in lait rəhan.[†] ²⁴ Kəni kəntri min e nəhue niftəni okotaliua e nəhagəhagiən rəhan, kəni iərmənig min rəha nəhue niftəni okəhuva, kəni motos rəhalah nautə təuvir min, məhuva e nisialiən motələhu e taun u. ²⁵ Kəsasisigian e rəhan ket min nian kəti, mətəu-inu lapin tikə ikin əha. ²⁶ Nətəmini e kəntri pisin pisin min e nəhue niftəni, okotos nautə təuvir min rəhalah, ilah okotəmki məhuva o nisialiən, motələhu e taun u. ²⁷ Mətəu natimnati min iətəm kotamıkmık e nəhmti Uhgın, mine nətəmini nətəm kautol nati iətəm tol naulisian, mine nətəm kəuteiua, nətəmi min u ko ilah kəsəhuvəniən imə e taun asoli u. Nətəmi min əmə ko nətəm kəmətei rəkis=pən nərgilah e nauəuə rəha nəmiəgəhiən iətəm Nəti Sipsip tatos, ilah əmə kəha kotəhrun nuvəniən imə.

22

Nəhu miəgəh

¹ Kəni nian agelo təməgətuən rəkis taun vi kəm iəu, kəni təməgətuən min nəhu miəgəh kəm iəu iətəm tətaiu. In təhlan təhlan təhmen e kilas. Tatsi=pən əpəha e jeə rəha Uhgın mine Nəti Sipsip, ² maiu matuvən mətələs nəluğı suaru asoli rəha taun u. Nigi rəha nəmiəgəhiən tətəhtul u e nikalkali nəhu u, in tətəuə mətəu tueləf e nu min rəfin, e məuiğ min rəfin. Kəni nətəmini e kəntri min rəfin kautol nimalin o nol vivian nimisian. ³ Nati tikə agin ikin əha iətəm təkeikei mos nalpinian rəha Uhgın. Kəni jeə rəha Uhgın mine Nəti Sipsip in əha ikin əha, kətuarmənig ikin. Kəni rəhan noluək min okotəfaki kəm in. ⁴ İlah okotafu nəhmtin,* kəni okətei=pən nərgin e nıpənəgilah. ⁵ Nian lapin otikə. Nikilah otəsəhtian lait kəti o nasiəpəniən lan, kəni nikilah otəsəhtian min nəhagəhagiən rəha mitigar, mətəu-inu iərmənig Uhgın in lait rəhalah. İlah okotarmənig itulin, naunun tikə.

⁶ Kəni agelo təni=pa kəm iəu məmə, “Nəghatian min u inu, kəhrun narəriəiən e lah məmə nıpəhriəniən. İərmənig Uhgın təməni=pən kəm rəhan iəni min aupən natimnati min iətəm okəpənəhuva, kəni in təmahli=pən rəhan agelo məmə otəgətuən kəm rəhan noluək min natimnati min iətəm otəsuvəhiən təkeikei muva.”

⁷ Kəni əmeiko, İesu təməni məmə, “! Otətəlig-to! ! Otəsuvəhiən iəkiet pətigəm=pinə! Nətəmi min u nətəm kəutaskəlim mautol nəghatian iətəm Uhgın təməni pətigəm aupən e nauəuə u, ilah okotətig e nəuviriən pəhriən.”

⁸ İəu Jon, iəu u iəmətəu kəni mafu natimnati min u. Kəni nian iəmətəu kəni mafu rəkis ilah, kəni iəmisin nəulik e nəhlkı agelo iətəm təmit iəu muvən mətəgətuən ilah kəm iəu. Kəni iəmeiuaui, nıpənəgək tek niftəni, məmə iəkəfaki kəm in. ⁹ Mətəu in təni=pa kəm iəu məmə, “! Səfakiən kəm iəu! Kilau min ik u ioluək mil əmə rəha Uhgın, kitah piam min u iəni min, mine nətəmi min u nətəm kəutaskəlim nəghatian min e nauəuə u. ! Əfaki əmə kəm Uhgın!”

¹⁰ Kəni in təməni=pa kəm iəu məmə, “Suvan-ərainian nati kəti e nauəuə u məmə otaskəlim tiəkis, mətəu-inu natimnati min u, otəsuvəhiən, kohiet pətigəm=pa. ¹¹ Nətəmi kautol nərahian, pəh ilah kotəkeikei mautol

[†] 21:23 Aes 60:19 ^{*} 22:4 Mat 5:8; 2Kor 4:6

nərahian. Nətəmi rəhalah nətəligian tamikmik, pəh ilah kotəkeikei e nətəligian amikmik rəhalah. Mətəu nətəmi kotəuvir, pəh ilah kotəkeikei e nolian əhruahru. Kəni pəh nətəmi asim rəha Uhgın, okotəhruahru nian rəfin, motəkeikei e nasimian rəhalah.”

¹² Kəni Iesu tatig mənı min kəm iəu, “!Afu-to! !Otəsuvəhian iəukvnə! Kəni iatos rəhak nətəouiən təuvir kəni iəkəfən kəm nətəmini min rəfin u, titəu=pən natimnati min iətəm ilah kəmotol. ¹³ İəu Nəukətin mine Nau-nun.† İəu iəmaupən matig, kəni iəu oiəkol naunun ağin. İəu nətəuiniən, kəni iəu iətol naunun lan.

¹⁴ “Nətəmini nətəm koteikuas e rəhalah napən təruan, ilah okotatig e nəuvirian pəhrian, məmə inu, okegəhan e nepətiən kəm lah məmə kotun nəua nigı rəha nəmiəgəhian, kəni məhuvən=pən e ket min rəha taun u. ¹⁵ Mətəu nətəmini nəuvein min əha ikin nətəm ko kəsəhuvaian imə. İlah u, nətəm kotamikmik, mine nətəmi min ko nətəm kautol kləpə mine mautəmki nərik, mine kautit oneuən ilah min, mine mautohamu itəmi, məutəfaki kəm narmi nati min, mine nətəmi rəfin nətəm kotleikei neiuəian.

¹⁶ “İəu Iesu, iəmahli=pinə rəhak agelo məmə otəni pətigəm natimnati min u kəm niməfaki min. İəu u, Nəukəti Tefit, mətəu Nəuaniləuis min rəhan. İəu iəkəhmen e məhau u fətukai iətəm tətasiə vivi.”

¹⁷ Narmin Rəha Uhgın ilau Pətan rəha Nəti Sipsip kətuəni məmə, “!Va!” Kəni pəh nətəmi min u kotətəu, ilah min kotəni məmə, “!Va!” İətəmini pəh iətəm tətəuəuə, pəh in tuva. Kəni iətəmini pəh iətəm in tolkeikei, pəh in otəmnim nəhu miəgəh kəsosiən nəhmtin.‡

¹⁸ İəu Jon, iətəghati əskasik mətəni kəm nətəmini nətəm kəmotətəu nəghatian rəha Uhgın iətəm tətətig e nauəuə u. Nəmə iətəmini kəti tətəuə=pən aru nəghatian kəti rəhan e nauəuə u, Uhgın otəfən nalpinian min u nauəuə u tətəghati, kəni mılpin=pən e nalpinian rəha iətəmi u. ¹⁹ Nəmə iətəmini kəti tatos rəkis nəghatian nəuvein e nauəuə u, Uhgın otos rəkis nəuvirian min iətəm nauəuə u in tətəghati lan məmə rəha iətəmini u. Inu, nəua nigı rəha nəmiəgəhian, kəni məseghəhanian məmə otatig e taun asim əha.

²⁰ İətəmini iətəm tətəni pətigəm natimnati min u, təni məmə, “Əuəh, otəsuvəhian iəukvnə.” !Əuəh! Va-tə İərməniğ Iesu.

²¹ Pəh Uhgın tətəuati e nəuvirian rəha İərməniğ Iesu tuvən kəm nətəmini rəhan. Pəh otol lanəha. Əuəh.

† **22:13** Nəghatian əhruahru u rəha Iesu, “İəu ko, Alfə mine Oməkə.” Alfə ko, in letə tətəhtul aupən e alfəbit rəha nəghatian Kris, kəni Oməkə ko, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. ‡ **22:17** Aes 55:1; Jon 7:37